S. P. FVLGENTII EPISCOPI RVSPENSIS, OPERA OMNIA QVÆ REPERIRI POTVERVNT.

EDITIO PRÆTER CÆTERAS RECOGNITA, auctiórque: indicibus præterea rerum notabilium, ac locorum sacræ Scripturæ locupletissimis illustrata.

Quibus omnibus accessit, S. VALERIANI *Episcopi Cemeliensis homiliæ XX. cum epistola ad Monachos de Virtutibus & ordine doctrinæ Apostolicæ.*

PARISIIS,
Sumptibus SEBASTIANI CRAMOISY, via Iacobæa, sub Ciconijs.

M. DC. XXIII.

EX REGIS PRIVILEGIO.

LECTORI PIO AC PERBENIGNO.

FVLGENTIVM fulgentiorem augustiorémque quàm antea, et verè φερώνυμον, *tibi nunc Lector lectissime, damus, dicamus: quin gratum acceptúmq. munus fore spes est, tum vt à Doctore præconeq; verbi Dei, non sine numine concinnatum; ideoque inter* θεοῦ ἐρικύδεα δῶρα *habendum: tum vt hac editione nouissima castigatius et accuratius, cum accessionibus non paucis nec infructuosis excusum; beneficio, opera, industriaque R. P.* IACOBI SIRMONDI *è societate* IESV *Presbyteri, qui fulgentem thesaurum, gazis imo gemmis sacris benigne locupletauit. huic tu grates secundum Deum æternum habeto. Valerianum itidem eiusdem opera emendatiorem, ceu Comitem facundum fulgenti doctori adiunximus:* Αἰεὶ μὲν γὰρ ὁμοῖον ἄγει Θεὸς ὡς τὸν ὅμοιον. *Viue vale nostri memor, vt* κοινωφελείας *amantiss.*

INDEX OPERVM

B. FVLGENTII ET ALIORVM hoc volumine contentorum.

INDEX LOCORVM SACRÆ SCRIPTVRÆ A S. FVLGENTIO IN hoc opere vel explicatorum, vel explicandis ac enodandis aliis eiusdem operis allatorum.

EX VETERI TESTAMENTO.

PROVERB.

ECCLES.

CANTIC.

SAPIEN.

ISAI.

IEREM.

BARVCH.

EZECH.

DANIEL.

OSEE.

IOEL.

MICHÆÆ.

HABACVC.

SOPHO.

Ex nouo Testamento.

MATTHÆI.

AD CORINTH. II.

AD GALATAS.

AD EPHESIOS.

AD PHILIP.

AD COLOSS.

APOCALYP.

VITA BEATI FVLGENTII EPISCOPI RVSPENSIS, A QVODAM EIVS DISCIPVLO CONSCRIPTA, AD Felicianum Episcopum, sancti Fulgentij successorem.

PROLOGVS.

OMNIS noui Testamenti fidelissimus dispensator, in quo loquitur Christus, sancte Pater Feliciane, vt exemplo suo credendum sibi facile persuadeat, operum bonorum curam maximam gerit, & quicquid alijs faciendum dicit, ipse primitus facit. Sine causa quippe nititur docere sapienter, nisi vixerit innocenter. Duo igitur Ecclesiæ Catholicæ Doctoribus necessaria iudicantur: vita bona, & sana doctrina. Vita enim bona, commendat sapienter docentem: doctrina sana, ornat benè viuentem. Vita bona, facit amabilem: doctrina sana, laudabilem. Vita bona, continuò creditur imitanda: doctrina sana, nunquam iudicatur esse repudianda. Vita bona, tollit occasiones detrahentibus: doctrina sana, resistit contradicentibus. Propterea mihi diutissimè B. Fulgentij Pontificis, tui scilicet præcessoris (à quo simul nutriti simus) & nomen & gratiam cogitanti, dum frequenter ante oculos cordis mei magister egregius versaretur, dolebam tanti viri solatio caruisse populos Aphricanos. Et quamuis ille gaudijs cœlestibus oblectandus ad meliora migrauerit: apud nos tamen modò similem deesse doctorem sapientiæ eius, benè conscius suspirabam. Dabatur sanè flebili recordationi quædam respiratio: quoties dulcissimos Libros eius, aut Epistolas, aut quos edidit populo præsente Sermones, vel ego legebam, vel legentes alios audiebam. Veruntamen in illis præclaris opusculis ingenium viri, sapientiamque posse agnosci, tacitus considerabam: cuius autem iustitiæ, probitatis, & misericordiæ fuerit, & quomodo laudabiliter vitam suam (quod tu bene nosti) cum familiaribus suis transegerit: sicut docuit viuens, scire plerosque non dubitabam, latere tamen plurimos sentiebam. In posterum verò, ne obliuione longa, conuersationis eius bona nescirentur, semper & vehementius formidabam. Dixi ergo diu cogitans, ecce fulget B. Fulgentij sana doctrina, quoniam leguntur ab omnibus libri eius. Quasi ipse loquitur, quando codex eius titulatus nomine, legitur: qui autem fiet, vt similiter nota sit omnibus vita eius bona? Quamdiu viuunt adhuc, qui nouerunt eum, vel à certissimis testibus aliquid de eius virtutibus audierunt, potest illi præsens memoria verum testimonium perhibere. Quid aget ventura progenies? Quid in transmarinis partibus longe constituta fidelium turba? Cùm peruenerint ad notitiam

Duo doctoribus Catholicæ Ecclesiæ necessaria: vita bona & sana doctrina.

D. Fulgentius præcessor Feliciani Episcopi.

lectionis, in qua idem beatissimus Pontifex absens loquitur, & mortuus viuit, admirabuntur profecto sapientiam: vnde cognoscent innocentiam? Sicut ergo clara est eius doctrina, sic clarior fiat etiam vita: loquamur & narremus fratribus nostris quomodo tantus pontifex vixerit. Nec timendum est, ne minore facundia Sacerdotem, qui per vniuersas orbis Ecclesias magnum nomen obtinuit, ego faciam paruum. Cuiuslibet enim sit meriti oratio mea, nec augere poterit tanti viri merita, nec minuere: sed proficere tantummodo ad testimonium charitatis, in qua illi semper inhærere desiderans, salutiferis eius monitis, ad suscipiendam professionem monachorum conuersus, in illo paruissimo Monasterio quod sibi apud Sardiniam pro Christi nomine relegatus effecerat, vbi iam tu Presbyter habitas, diebus ac noctibus ante eum positus vixi, quando me super mel & fauum dulciora cœlestis eius eloquij flumina frequenter irrigabant: Et nisi sterilitas arentis ingenij præpediret, centesimum fructum gleba nostri pectoris attulisset. Sed indignus ego de tanta plenitudine vix exiguam capere valui portionem. Tuæ tamen paternitatis orationibus fretus, libelli præsentis laborem suscipere cogitaui: in quo omnia quæ memoriter nobis audientibus ipse referebat, & illa insuper quæ oculis nostris adspeximus, aut iam positi in doctrina illius quemadmodum sint gesta non ignoramus, breuiter explicabo: notam falsitatis incurrere nullatenus timens, cuncta quippe senilem tuam paternitatem minime latent. Nec tibi nunc aliqua quasi nescienti dicuntur: sed tuo potius testimonio confirmanda simpliciter digeruntur.

CAPVT PRIMVM.

Genus Fulgentij.

BEATVS igitur & verè Fulgentius, nobili secundum carnem genere procreatus, parentes habuit ex numero Carthaginensium Senatorum. Auus denique eius nomine Gordianus, dum rex Hunericus memoratam Carthaginem victor inuadens, Senatores plurimos imò cunctos, amissis omnibus bonis, ad Italiam nauigare compelleret, inter cæteros etiam ipse impositam peregrinationem libenti voluntate suscepit, volens saltem facultatibus perditis, non perdere libertatem. Post cuius obitum, duo ex filiis eius, spe recuperandæ hereditatis, Aphricanam prouinciam repetentes, manere tamen intra Carthaginem minime potuerunt, domo propria donata sacerdotibus Arrianis. Sed possessionibus suis ex parte per authoritatem Regiam repetitis * Bysantium perrexerunt. Ibique in Tellepte ciuitate vnus eorum nomine Claudius, ex coniuge nomine Marriana, Christiana scilicet & honesta fœmina, istum, cui tanta gloria debebatur, fœliciter genuit, eumque statim quasi præscia qualis esset futurus, Fulgentium nominauit. Quem religiosa mater moriente celeriter patre Græcis literis imbuendum primitus tradidit: Et quandiu totum simul Homerum memoriter reddidisset, Menandri quoque multa percurreret, nihil de Latinis permisit literis edoceri: volens eum peregrinæ linguæ teneris adhuc annis percipere notionem, quo facilius posset victurus inter Aphros locutionem Græcam, seruatis aspirationibus tanquam ibi nutritus exprimere. Nec fefellit matrem piam * cauta prouisio. Sic enim, quoties ei Græcè loqui placebat, post longam * desuetudinem locutionis eius & lectionis, non inconditis sonis verba proferebat, vt quasi quotidie inter Græcos habitare putaretur. Literarum proinde Græcarum percepta scientia, Latinis literis (quas magistri ludi docere consuerunt in domo) edoctus, artis etiam Grammaticæ traditur auditorio: magnitudine ingenij cuncta sibi tradita memoriter & veraciter retinens. Inde tamen domesticorum negotiorum vrgente necessitate cito sublatus, paternæ domus gubernationem suscepit adolescens, ita se maternis imperiis subdens, vt ibi quoque Christi existeret imitator, de quo sacra Euangelia contestantur, Et erat subditus illis, id est, parentibus. Gaudebat venerabilis mater, & præclara indole sapientis filij mœrorem viri amissi consolabatur. Cœperat in illa familia esse, qui amicis obsequium beneuolus redderet, inimicos rationabiliter repelleret: Seruos mansuetus & seuerus regeret & corrigeret, patrimonium diligens coleret, sublimioribus potestatibus charissimus fieret. Cuius rei gratia, crescente per singulos dies fama eius, repente Procurator ordinatur, hinc

Vide lib. 1. D. Victoris de persecutione Vandalorum.

* ad Byzancium

* Lepte.

Marriana, mater Fulgentij.

Fulgentij institutio.

* causæ

* consuetudinem.

Paternam domum gubernat Fulgentius.

Luc. 2.

Procurator ordinatur.

initium sumens imperandi, & consulendi, ac gubernandi quàm plurimos.

Caput II.

Accepta tamen hac potestate, dum clementer vtitur, & neminem lædere pro ingenita sibi * pietate desiderat, atque in exigendis pensionibus crudelitatem iubetur exercere, cœpit secularium negotiorum grauis apparere sarcina, & displicere felicitas vana: paulatímque laudabili patientia succedente, vitæ spiritalis amor exurgere, desiderium lectionis insuper & orationis indefessum crescere studium. Monasteriorum proinde suauissimos greges frequentius visitans, seruorum Dei mores propositúmque discebat. Inter abstinentes, nulla esse gaudia seculi, sed nulla esse etiam tædia sentiebat. In summa abstinentia viuentes, videbat neminem calumniatorem timere, sed se inuicem diligere. Considerabat etiam multos adolescentes perpetuæ continentiæ deditos, ab omni posse abstinere concubitu. Talibus apud semetipsum cogitationibus fluctuabat, atque in hæc verba prorumpens: Cur obsecro, aiebat, sine spe futurorum bonorum laboramus in seculo? Quid nobis aliquando præstare poterit mundus? Si gaudere desideramus, licet sit melius bene flere, quàm malè gaudere: quanto melius tamen gaudent quorum sic in Deum tranquilla est conscientia? quos minimè terret exactoris improbi violentia, qui nihil timent nisi peccata, nihil agunt nisi vnde possunt diuina implere mandata: Non fatigantur publicis excursibus, non damna rei familiaris coguntur aut flere miserabiliter, aut timere deformiter. Operantes manibus suis, non aduersantur vtilitatibus alienis, viuunt inter sese pacifici, sobrij, mites, humiles, atque concordes. Nulla illis cura libidinis: imò magna solicitudo & iugis custodia castitatis. Imitemur tam laudabiles viros, arripiamus hanc benè viuendi constantiam. Sit nobis vtile quod reuelante gratia meruimus meliora cognoscere. Abijciamus pristinos mores, & mutemus labores. Nitebamur prius inter amicos nobiles apparere nobiliores: nitamur modò inter seruos Dei pauperes effici pauperiores. Si coacti sumus exigere debitores, conemur modò conuertere peccatores. Solet etiam de publicis exactoribus efficere Christus Dominus noster magistros Ecclesiæ: de telonio enim vocatus est Matthæus, vt Apostolus fieret. Neque nos istius exactoris honori personam conuenire credimus nostram. Sed si ille deposito officio exactionis, accepit officium prædicationis: mihi non licebit, post depositam procurationem, pœnitentis assumere lamentationem? Refugium nostrum, Deus est. Nulla de ætatis imbecillitate nascatur excusatio: potens quippe Deus est, qui dat continentiam tantis adolescentibus, quos videmus in Monasteriis viuere, mihi quoque peccatori similem gratiam donare.

Margin notes: * bonitate. — Felicitas monachorum. — Matth. 9. Marc. 2. Luca 5. — Deus refugium nostrum.

Caput III.

Post hæc verba diutius in suo pectore ruminata, decreuit Spiritu sancto reuelante, secularibus omnino renunciare delitiis, & illius vitæ socius fieri quam laudabat: prius tamen cogitans, ne subita mutatio mentem simul corpúsque perturbans, inter ipsa conuersionis initia, grauissimum sibi vel impedimentum vel scandalum gigneret. Occultè arripuit rara exercere Ieiunia: dehinc paululum progrediens, antiquorum sodalium tentabat vitare consortia. Segregatus frequenter à turbis, in possessione propria, nescientibus omnibus, parentibus & clientibus, quasi propter actionis laborem tristis sedebat, & ibi orabat, legebat, ieiunabat: epularúmque immoderatam copiam minuebat, ad balneas penitus non accedens. Et sub ipsa adhuc professione laica, plenus iam monachus conuersabatur. Stupebant omnes qui nouerant eum, & tam delicati viri mirabilem parcimoniam, causámque mutationis huius interpretabantur ex angustia natam pusillanimitatis. Apud illum verò per singulos dies amor sanctæ professionis, & mortificationis impensior cura crescebat. Aliquando igitur vbi omnia quæ sibi dura videbantur expertus, adiutorio gratiæ spiritalis voluntati suæ sensit suppetere facultatem, beati Augustini exponentis tricesimum sextum Psalmum disputatione commonitus & compunctus, publicare suum statuit votum: mutare gestiens habitum, ne vel amicabiliter ad se venientes pati cogeretur cum quibus diu seculariter vixerat. Cogitabat autem vir prudentissimus conuersionem sui cordis sibi soli vtilem futuram, si latere potuisset: publicatam verò, multis aliis exemplum bonum dimittendi peccata pristina præstituram. Quis enim mediocris aut pauper fieri monachus erubesceret: dum Fulgentium videret * gemini fastus, arrogantia recedente, duras abstinentiæ vias patientiæ gressibus ambulantem?

Margin notes: Meditatur monastica vita complexum. — D. Aug. expositione in Psal. 36. legens Fulg. conuertitur. — * genuini.

Caput IIII.

Fvit autem tunc temporis Episcopus quidam laudabiliter prædicandus, nomine Faustus, qui pro fide Catholica non longe à cathedra sua iussus fuerat relegari.

Margin note: Ad Faustũ Episcopum se confert.

De multis enim sacerdotibus hoc Hunerici tyranni persecutoris astuta malignitas ordinauerat, vt iuxta patriam propriam peregrinationis incommodum sustinentes, ad negandum Deum facilè flecterentur. In eodem proinde loco vbi relegatus tenebatur, Monasterium sibi construxerat, in quo spiritaliter viuens, apud omnes Christianos honorabilis habebatur. Ad hunc ergo sanctus Fulgentius, quippe ei notissimus, alacriter venit, eique votum sui cordis fideliter indicauit. Ille autem sciens secularem omnino iuuenem, verebatur talia credere pollicenti, dicens ei: Quare fili mentiris, vt seruos Dei fallere delecteris? Tu ne eris monachus, aut antiquam delitiarum tuarum consuetudinem sic repente mutabis, vt escarum vilium negligentior apparatus, & vestium sordidarum tuum animum non offendat abiectio? Prius est, vt sis saltem laicus minus delitiosus, & tunc forsitan credibile putabo, quòd renunciare seculo aut velis, aut valeas. Ad hæc ille iuuenis magis ac magis inflammatus, repellentis manum suppliciter osculatus, sic oculis in terram depositis precabatur: Potens est, domine pater, dare volenti facultatem, qui nolenti tribuit voluntatem. Permitte me tantum tuis inhærere vestigiis, aperi mihi ianuam monasterij, præbe sanctæ ædificationis adiutorium, fac me vnum de discipulis tuis: & Deus nouit quomodo me liberet ab iniquitatibus meis. Hæc audiens beatissimus senex, grauissimum putauit supplicantem diutius spernere. Tandem flexus ad consentiendum, mane, inquit, nobiscum fili sicut vis, experiamur paucis diebus, vtrum verbis facta concordent. Vtinam superfluus sit timor meus, & professio tua inueniatur stabilis. Postquam igitur supplici consensum præbuit sanctus Faustus Episcopus, sonuit illicò per affines & notos, Fulgentium monachum factum. Gratulabantur boni, confundebantur mali. Quosdam faciebat vita eius transacta in delitiis, desperare: quosdam singularis ingenij notissima scientia *magnum aliquid suadebat de profectu eius velociter sperare. Quidam verò familiares eius, quibus ab infantia charissimus amicus & fidelissimus fuerat, eum imitari cupientes, ipsi quoque seculum contempserunt, & se monasteriorum gregibus mortificata voluntate iunxerunt.

D Fulgentius fit monachus.

*magni

Imitantur alij exemplum eius.

CAPVT V.

Avdit hoc mater referentibus multis ad consortia monachorum fugisse Fulgentium, totiusque domus regendæ atque gubernandæ curam penitus dimisisse, nec omnino iam posse de tali proposito reuocari. Turbatur, expauescit, & amoris nimij desiderio concitante, quasi iam Fulgentius moreretur, quamuis bene moreretur, qui sic moriebatur, cœlum nimiis lamentationibus pulsat, & sicut solent matres in funeribus filiorum, modum nescit habere lachrymarum. Rapitur inconsideratis cursibus ad monasterium furibunda, contumeliis & conuitiis sanctum Faustum nihil dubitans aggreditur. Redde, inquiens, filium matri, redde dominum seruis. Sacerdotes semper multa beneficia viduis præstant, quare nunc domus viduæ per te perit? Cui *patienter respondebat Episcopus: Si tu mihi filium tulisses, ego te mulier deberem quantum dolor imperaret arguere, modo tu mihi iustè contumeliam facis, quia ego tibi filium tuli. Quando enim tibi displicet, quia seruiturus est Christo, benefacis contumelias inferens Fausto. Sub his etiam sermonibus æquanimiter tollerans & affabiliter arridens, videndi saltem filium nullam prorsus dat licentiam. Illa sciens quantum diligeretur à filio, magnis ante ianuam monasterij clamoribus eiulabat: Et Fulgentij nomen frequentius inclamans, desolationem suam miserabiliter allegabat. Hæc prima beatum Fulgentium tentatio multis *vicibus impulit, dum suam genitricem, quam semper amauerat, cui maxima deuotione seruierat, audiret suis auribus flere: Sursum tamen corde positus, audiebat & non audiebat: Nec illius preces aduertere dignum putabat, quia pietatem solitam religiosa crudelitate vincebat. Ibi iam futuræ patientiæ in laboribus multis exemplum fidelissimũ præbebat, & similis ebrio per spiritalem gratiam factus, vtrum mater esset, quodammodo ignorabat. Hic eum beatus Faustus Episcopus ex toto corde conuersum primitus approbauit, & cum gaudio cæteris fratribus dixit: Facile poterit hic iuuenis tollerare quemcumque imposuerimus laborem, qui potest maternum iam despicere dolorem. Illa mater dum se plangere sæpius, nec ad se filium prodire cognosceret, in eodem loco eum iam non esse credebat: quia si ibi esset, non ferre posse dolorem matris adhuc virtutis eius nescia putabat. Sæpe ergo iens ac rediens, & Episcopo molestias, & filio plurimas afferebat insidias, donec tædio victa propriam reuerteretur ad domum.

*sapienter

Mater eius proposito excruciatur.

*viribus

Matri illũ videndi copia negatur.

Constantia Fulgentij.

CAPVT VI.

Beatvs ergo Fulgentius supra *humanum modum laboribus abstinentiæ se cruciabat, sine vino & oleo manducans

*credibilem

Abstinentia eius incredibilis.

&bibens, sic parcè & tenuiter, vt inediæ magnitudo siccatam corporis cutem fatiscere diuersis vlceribus cogeret: ac superducta quam dicunt impetigine delicati corporis pulchritudo fœdaretur. Putabant plurimi tunc beatum Fulgentium sub occasione ipsius infirmitatis aut recessurum simul à proposito sanctitatis, aut reddēdum deinceps tepidum, ne vel regulæ communis parcimoniam custodiret. Ille verò contra spem omnium, misericordiæ Dei præuenientis auxilio * gubernatus, ex infirmitate corporis ampliores animi vires capiebat, & tanto abstinentior, quanto debilior, de salute perpetua iugiter cogitabat: Salutem verò corporis arbitrio Domini committebat, hoc plerisque dicens: Scimus omnes ex epulis vitam solere seruari, non sanitatem posse conferri. Nam vt sanetur infirmitas, si explenda videtur gulæ cupiditas, quare infirmantur etiam illi qui conuiuiis lautioribus quotidie saginantur? Tolerabat ergo infirmitatem patienter, exercebat abstinentiam satis humiliter. Paruum namque putans omne quod faciebat, de die in diem melior fieri gestiebat. Hoc propositum cordis eius miserator & misericors Deus adiutorio superni iuuaminis fulciens, velociter ei corporalem restituit sanitatem.

* gubernante,

Proficiendi desiderium.

Capvt VII.

Tvnc animus viri sapientis altiori pietate commotus, cùm tota mente mundum sibi crucifigeret, & ipse mundo crucifixus, iter rectum à iuuentute sua, sicut scriptum est, ambularet: portionem substantiæ propriæ, quamuis haberet fratrem iuniorem nomine Claudium, per donationem soli contulit matri, vt à matre postmodum, si bene seruisset, donaretur & & fratri. Sic salubri consilio superbiam iunioris fratris edomare desiderans, vt qui nolebat esse humilis propter pietatem, disceret propter hereditatem: mater quoque post discessum dulcissimi filij, cuius iam non poterat * obsequio lætificari, eius meruisset beneficio consolari. Quantas tunc ibi vniuersi laudes & gratias Domino retulerunt? cùm viderent beatum Fulgentium seculari cupiditate calcata, rebus quas distrahere & donare pauperibus non poterat, ne offenderet bonam matrem, renuntiasse penitus, vt Christum inuenire mereretur doctorem. Finita iam erant cuncta quæ eum in conuersionis primordio videbantur affligere.

Thren. 3.

* præsentia

Capvt VIII.

Persecutio fidei Catholicæ.

Sed quia hæc vita nunquam potest sine suis tentationibus præteriri, nascitur rursus talis persecutio fidei, quæ sanctæ memoriæ Faustum Episcopum cogeret per diuersas latebras commigrare, nec in ipso monasterio iugiter sineret requiescere. Tunc beatus Fulgentius timens aut in illo loco solus remanere, aut de loco in locum freqūetius transmigrare, cōsulto prius Episcopo Fausto, vicinum monasterium petiit: vbi paucis, sed simplicibus fratribus Felix nomine Abbas præerat, amicus eius ab adolescentia, cum quo semper etiam laïcus familiariter vixerat. Tunc igitur eum Felix Abbas cum gaudio suscipiens, imparémq; se eius virtutibus sciens, & nomen & potestatem ei tradidit Abbatis. Ille plenus studio humilitatis, * recusabat priuilegiū potestatis. Et post multa certamina pietatis, ex consensu totius congregationis, passus violentiam charitatis, vix consentit esse collega boni consortis. Ita duo viri sanctissimi diligentes æqualiter Deum & proximum, ambo moribus similes, ambo meliores proposito, conuersatione æquales, vnus scientia superior, iugum bonum gubernandæ congregationis excipiunt. O quàm felix seruorum Dei numerus fuit, quibus cœperat præesse Fulgentius. O quantum fulgebat illud monasterium, cui dispensator permanserat Felix. Dabant sibi mutuis nominibus etiam ipsi non minoris laudis auspicium. Felix vocabatur Fulgentius viam Domini currens, & fama crebescente Fulgentij, capiebat fructum sui culminis Felix. Vnus tamen eorum, beatus videlicet Fulgentius, docendis fratribus peculiariter vacabat alter, in quotidiano ministerio sollicitius laborabat. Superuenientibus fratribus, vnus Verbum Dei singulariter prædicabat: alter hospitalitatem diligenter præparabat, & hilariter offerebat. Nihil alter sine consensu alterius faciens: sed sic ambo cæteris erant imperantes, vt sub vnius se regula crederent constitutos. Ita dum timebat Fulgentium offendere Felix, Felicémque Fulgentius, mortificatis voluntatibus propriis, vterque viuebat: & de fratrum quibus consulebant vtilitate laudabiles, & de mutua quam sibi reddebant inuicem subiectione sublimes. Quis istius affectus explicare possit loquendo virtutem? Quos quieta pax adunauerat, nec bella valuerunt feralia separare.

* excusat

Coabbas Fulgentius.

Capvt IX.

Cogitat fugam capessere.

Sed cùm subito Barbaricæ gentis prouincia turbaretur incursu, videntes salutem temporalem fugæ præsidio vindicandam, labores ilico perferendæ peregrinationis excipiunt, limatóque consilio procul abscedunt, vbi nulla belli nascentis

opinio construendi monasterij præberet integram facultatem. Promouent igitur castra spiritalia duces inclyti cœlestis exercitus, & per ignotas Aphricæ regiones monachorum suorum caterua comitante pariter gradiuntur, vbique gaudium facientes bonis, inuidiam malis. In territorio denique Siccensi dum cogitant certas sedes statuere, regionis fœcunditate delectati, virorum etiam fidelium * deuotione suscepti, Presbyter quidam sectæ Arrianæ in fundo Gabardilla perfidiam prædicans, cui nomen quidem inter homines Felix, sed voluntas aduersus Deum semper infelix: natione Barbarus, moribus sæuus, facultatibus potens, Catholicorum persecutor acerrimus. Hic beati Fulgentij nomen in illis regionibus clarum fieri sentiens, reconciliandos multos quos occultè deceperat, suspicabatur. Nec virum dignum sacerdotio, verè adhuc esse monachum credidit, sed eum sub habitu monachi, sacerdotis officium implere putat. Et reuera sacerdotis officium laudabiliter etiam tunc implebat, non tantum aliquos reconciliando, sed omnes quos attingere poterat, ad reconciliationem salutaribus monitis inuitando. Cuius sermo dulcis & rectus, quia dura quoque corda molliebat. Nec immerito hunc presbyterum sic timere pro sua perfidia compellebat. Arripit igitur presbyter, insani furoris stimulis concitatus, seruos Dei crudeliter persequi, & per omnes vias custodibus * deputatis ambulantium simpliciter obsidet itinera. Necessarium quippe fuerat athletas fortissimos voluntariis abstinentiæ laboribus ad omnem tollerantiã præparatos persequentium paululum tradi manibus: vt martyrialis agonis participes effecti, illata discerent supplicia tolerare, probaturi quid profecissent, si flagellis membra omnia dissipantibus à fide vera minime defecissent. Nescientes ergo cogitationes maligni serpentis, habentésque fiduciam conscientiæ, nihil timentes, ambo simul gradiebantur secum loquentes.

*fauore

Felix, Presbyter Arrianus, Fulgentio infestus.

*distributis

Caput X.

Et ecce subito quasi violentia sæuissimæ tempestatis inuadit incautos, diuidit iunctos, ligat diuisos, & feralibus vinculis oneratos perducit ad presbyterum vinctos. Efficiuntur subitò sine crimine rei, sine belli sorte captiui. Quibus enim fugientibus nihil nocere potuerunt Mauri, pœnas ingerunt Arriani. Tunc antequam tenerentur, Felix Abbas paucos solidos, vnde fratrum sustentabatur inopia, simpliciter vbi metus * suaserat proiecit, & custodiendos Dei seruis, ipsi Deo committit. O diuini singularis potentia miraculi. Nemo valuit solidos illos proiectos aspicere, nullus permissus est victum pauperum pauperibus tollere: sed illi soli qui sic probandi fuerant, tenentur, ligantur, ad presbyterum perducuntur. Quibus ore terribili violentus presbyter intonat: Cur ex vestris regionibus occultè venistis Christianos reges euertere? Bene enim miser Christianos reges esse dicebat, in quibus Christum Regem regum miserabiliter exsufflauerat, & quos filium patri æqualem negare similis Antichristo docuerat. Illis ad hæc veracissimæ responsionis verba parantibus, inferri præcipit verbera primitus. Igitur Felix Abbas vehementi charitate commotus, parcite, ait, fratri Fulgentio, qui non potest tormenta perferre: Nolite istum cædere inter vestras manus forsitan moriturum: Conuertatur in me vestra crudelitas, ego scio quid confitear, in me est omnis causa. Tunc dilectionis admiratione stupefactus, remoueri paulisper beatum Fulgentium iubet, atque illum grauius cædi ministris sæuissimis imperat. Tunc hilari animo Felix Abbas verberibus subditur. Dolorem quippe cum gaudio sustinebat, quia beatum Fulgentium nihil adhuc pati videbat. Ecce qualis fuit beatus Fulgentius circa amicos, vt vsque ad mortem diligi mereretur. Ista quippe charitas beati Felicis, vitæ illius sanctæ magnum perhibet testimonium. Neque enim salutem suam pro illius salute despiceret, nisi sibi primitus & multis vtilem iocundúmque sentiret. Imitentur vtrosque qui placere Deo desiderant. Alios doceat beatus Fulgentius sic viuere inter fratres, vt amentur: foueantúrque vt in summis necessitatibus adiuuandi etiam, si periculum non defuerit, iudicentur. Sumant alij de bono facto Felicis Abbatis exemplum, melioribus fratribus & in Dei timore plus proficientibus, omnem gratiam bonæ voluntatis impendere. Quando enim talis charitas inter fratres fuerit, qualis inter sanctissimos viros fuit, vis totius tentationis superatur, inimicorum verò pertinacia continuò frangitur: quamuis sæuissimus presbyter etiam tunc de Felicis Abbatis iniuria minime satiatus, nec beato Fulgentio parcendum putauit.

*inuaserat

Sistuntur Arriano presbytero.

Mira crudelitas Arriani hæretici. Vehemens charitas Felicis Abbatis.

Cæditur Felix.

Caput XI.

Beatvs verò Fulgentius, vir omnino delicati corporis, vtpote ex familia natus illustri, violentos impetus fustium repentini doloris acerbitate crescente, vix tollerans, sicut ipse nobis postea referebat,

Verberatur etiam Fulgent.

cogitauit presbyteri furentis insaniam vel mollire si posset, vel certe paulullum donec recrudesceret auocare, quo facilius inter ipsas moras inueniret spatium respirandi, ne continuata pœna omnino intollerabilis fieret. Dico aliquid, si loquendi potestas tribuitur, dum cæderetur exclamat. Tunc presbyter putans eum confiteri velle, iubet quiescere cædentes, & sic adhuc ad flagella suspensum loqui præcepit quod volebat. Vbi dum beatus Fulgentius eloquentiæ solitæ sermonibus blandis suæ peregrinationis est narrare aggressus historiam, presbyterum facit attonitum, diúque nimia verborum suauitate delinitum, penè totius crudelitatis reddit oblitum. Miratur presbyter beati Fulgentij facundiam, probat sapientiam, magnúmque aliquem virum conijciens, erubescit inferre violentiam. Sed ne suis proderet suam superatam fuisse sæuitiam, cædite ait iterum fortiter, & multiplicatis flagellis lacerate verbosum. Etiam me puto seducere cogitat, longóque inanis fabulæ circuitu quid conficere moliatur ignoro. Recrudescit iterum manus * vesana tortoris, flagellísque innumeris beatus Fulgentius exaratur. Tandem presbyter de illata cæde confusus, virorum laudabilium merita sentit, nec apud se eos tenere diutius ausus est, sed deformiter decaluatos, ablatis etiam omnibus vestimentis, ex domo sua nudos inanésque proiecit. Sed nec illa decaluatio viris sanctissimis turpitudinem, nec nuditas attulit confusionem: * quia tollerata propter * amorem religionis iniuria primæ iam confessionis decorauerat ornamento, superna gratia fulciendos. Processerunt itaque de domo presbyteri tanquam de loco gloriosi certaminis, insignis victoriæ laureis coronati. Reuersique per campum vbi fuerant capti, solidos quos Abbatem Felicem proiecisse diximus, integro ibi numero seruatos inueniunt, & quasi ex diuina manu restitutos hilariter accipiunt, agentésque ineffabiles Deo gratias, qui consolatur humiles in omni tribulatione eorum, reuertuntur ad proximos fratres. Huius autem crudelissimi facti detestabilis opinio cunctam simul mœstificat regionem, nuntiatur etiam Carthagine fama. Inter alios quoque Arrianorum Episcopus dolet mactatum graui cæde beatum Fulgentium. Et quia parentes eius cognitos habebat idem Episcopus, ipsúmque beatum Fulgentium singulariter adhuc laicum dilexerat, aduersus presbyterum suæ religionis & parœchiæ qui author cædis extiterat, grauiter commouetur, vindicare beatum Fulgentium parans, si querelam de memorato presbytero deponere voluisset. Sed beatus Fulgentius multis vt hoc faceret suadentibus, non licet, ait, in hoc seculo vindictam quærere Christiano. Nouit dominus quomodo seruorum suorum defendat iniurias. Iste presbyter si grauissimi sceleris inter homines me agente receperit vltionem; patientiæ nos apud Deum perdimus retributionem: maximè quia multos paruulos scandalizare poterit, si Episcopi Arriani iudicium qualiscunque peccator tamen catholicus & monachus quæram. Nolens ergo retribuere mala pro malis, & vitam suam necessariam sciens bonis, ne quam forsan hæreticorum violentiam denuò paterentur, ex illa prouincia rursus egrediuntur, & ad vicina prouinciæ suæ loca celeriter regrediuntur, eligentes vicinos potius habere Mauros, quàm pati molestissimos Arrianos.

Margin: * sana. — Post crudelia verbera, cum summa ignominia dimittuntur. — * quos. * odium.

CAPVT XII.

IVXTA ciuitatem proinde quæ * Ididi nuncupatur, fundare monasterium incipiunt: vbi paruo tempore domino seruientes insistebant operibus charitatis, donec subitò beatus Fulgentius Ægyptiorum Monachorum vitas admirabiles legens, Institutionum simul atque Collationum spirituali meditatione succensus, memoratas terras nauigio petere statuit: duabus videlicet ex causis, vt vel ibi deposito nomine Abbatis, sub regula viueret in humilitate: vel districtioris abstinentiæ legibus subderetur. Et quia desiderium suum impediri poterat publicatum, quærit primitus occasionem proficiscendi Carthaginem: dehinc veniens ad ipsius mænia ciuitatis, vno tantum fratre, cui nomen erat Redemptus, socio peregrinationis electo, nauim conscendit Alexandriam petiturus: nullos forte sumptus tantæ peregrinationi necessarios secum ferens, sed in Deo qui diues est spem suam firmiter ponens, suauiter canebat cum Dauid: Dominus pascit me, & nihil mihi deerit. Ventis itaque flatu prospero consequentibus, Syracusanum feliciter contingit portum, Deíque summi prouidentia gubernante ductus est ad hanc ciuitatem, vbi tunc Ecclesiam Catholicam beatus Papa Eulalius gubernabat, vir eximiæ sanctitatis, admirabilis hospitalitatis, perfectissimæ charitatis: in cuius corde thesaurus sapientiæ spiritalis absconditus, multos talentorum dominicorum negotiatione ditabat. Virtute enim discretionis super omnia decoratus, monachorum professionem singulariter diligebat, habens etiam ipse monasterium proprium,

Margin: * Ydidi. — Fulgent. meditatur proficisci in Aegyptum. — Psalm. 22. — Appellit Syracusas. — S. Eulalius Syracusanus Episcopus. — Monasterium S. Eulalij.

cui semper adhærebat, quoties ab Ecclesiasticis actibus vacabat. Ad hunc igitur beatus Fulgentius veniens, inter alios peregrinos hospitalitatis officio libenter excipitur, neque tamen diu latere permittitur. Mox enim, sicut moris est in conuiuio sacerdotum, dum de diuinis rebus ortus est sermo, virum singularis scientiæ locutio sua continuò prodidit. Intellexit Episcopus ex ornatu sermonis, & responsionum moderatione, sub monachico habitu magnum latêre doctorem: distulit tamen eundem vel quis esset, cúrve aduenisset, conuiuis præsentibus inter epulas quærere. Post prandium verò cum meridianis horis ante vesperam in domo sua deambularet, Episcopus per fenestram respiciens, obseruantem sibi sicut cæteros beatum Fulgentium vidit. Quem continuò peculiariter vocans, de Institutionibus ait & Collationibus loqui cœperas, cùm pranderemus: Affer obsecro mihi codicem si portas. Ille sine mora iussis obediens codicem detulit, in quo quid contineretur verbis propriis iussus exponit. Admiratur sanctus Eulalius scientiam iuuenis, & tali hospite delectatus, cur ex Aphrica venerit, diligenter inquirit. Ille metuens arrogantiæ notam, si desiderium suum fateretur, incurrere: Parentes, inquit, meos requiro, quos illis in partibus viuere peregrinos audiui. Verè enim parentes suos requirebat, quorum suauissimos mores imitari cupiebat. Intellexit Episcopus responsum non manifestum, totiúsque itineris eius per alterum fratrem qui fuit simplex, inuestigat causas. Ibi tunc beatus Fulgentius salubriter proditus, veritatem simpliciter confitetur: Iturum se ad vltimam Thebaidæ regionis eremum dicit, vt illic sicut lectio monebat mundo mortuus viueret, vbi maior abstinentium numerus assumptioni suæ nullum gigneret impedimentum, sed fortè potius præberet exemplum. Rectè facis, respondit Episcopus, cupiens meliora sectari, sed scis quoniam Deo sine fide impossibile est placere. Terras ad quas pergere concupiscis, à communione beati Petri perfida dissensio separauit. Omnes illi monachi quorum prædicatur mirabilis abstinentia, non habebunt tecum Altaris Sacramenta communia. Quid ergo proderit affligere ieiuniis corpus, vbi solatiis spiritalibus indigebit anima, quæ multo melior est corpore? Reuertere fili, ne vitæ melioris intuitu, periculum rectæ fidei patiaris. Ego etiam quondam iuuenis antequam me pontificalis honoris gratia præueniret indignum, diu cogitaui sanctissimæ huius pro-

Hebr. 11.

Communio Romana Ecclesiæ.

fessionis in ipsius prouinciæ monasteriis adimplere propositum: sed hæc causa me prohibuit assumpta perficere. Consentit beatus Fulgentius monentis patris consilio salutari, suæque intentionis feruore deposito, suadetur ibi apud Syracusam paucis mensibus degere, sancto Eulalio præbente victum & hospitium congruum. Sed quia bonæ mentis indoles nunquam vacat, charitatis opera semper exercens, in ipso paruissimi hospitij quod acceperat habitaculo, cœpit hospitalitatem multis superuenie̅tibus exhibere peregrinus, & alterius indigens solatio consolandos suscipere peregrinos. Miratur sanctus Eulalius affluentem sancti animi libertatem, magnóq; gaudio saginatur, dum per manum beati Fulgentij, cui victum quotidianum, nihil habenti, ministrabat, alimenta ministrari non habentibus videret, & si fas est dicere, comparatione minorum crescere solere maiores, quamuis esset sanctus Eulalius in pauperibus gubernādis omnino perfectus, opera tamen beati Fulgentij considerans, de die in diem plus misericors efficiebatur & largus.

Hospes hospitalitatē exercet.

CAPVT XIII.

PERACTO itaque præsentis hyemis tempore, cura vehemens beatum Fulgentium commouet, Episcopum quendam Rufinianum nomine, qui persecutionis violentiam fugiendo declinans ex Byzaceno Concilio nauigarat, ibíque prouinciæ Siciliæ vicinus in quadam breuissima commorabatur insula, vitam monachi laudabiliter gerens, videre indifferenter: vt eius admonitione secundò firmatus, quid facere deberet, agnosceret. Hoc autem volebat, non quia Eulalio pontifici minus credebat, sed in rebus dubiis vtilissimū semper esse multorum consilium sentiebat. Per multos itaque pedestris labores itineris ad illum Siciliæ veniens locum, cui plus propinquior illa insula fuerat, vbi sanctus Rufinianus Episcopus habitabat modica nauicula deportatus, sacerdoti venerabili velociter præsentatur: A quo similiter ne in Ægyptum proficisci perseueraret admonitus, redire protinus ad proprium monasterium, neque tamen Apostolorum memoriam prætermittere statuit. Occasione igitur nauigij felicioris inuēta, Romam venit, & authorum secularium consono semper ore laudatam, capútque mundi veraciter appellatam, festinus ingreditur ciuitatem. Fuit autem tunc in vrbe maximū gaudium, Theodorici Regis præsentia, Romani Senatus & populi lætificante conuentum. Vnde contigit vt beatus Fulgentius, cui

Rufinianus Episcopus.

Romam petit religionis ergo.

Theodoricus 2. in Italia Gothorū Rex.

Martyrum sacra loca inuisit Fulgentius.

mundus olim fuerat crucifixus, postquam sacra Martyrum loca venerabiliter circuiuit, omnésq; seruos Dei, quorum in breui capere notitiam potuit, humili obsequio salutauit: in loco, qui Palma Aurea dicitur, memorato Theodorico Rege concionem faciente, Romanæ curiæ nobilitatem, decus, ordinémque distinctis decoratum gradibus adspectaret, & fauores liberi populi castis auribus audiens, qualis esset huius seculi gloriosa pompa cognosceret. Neque tamen in hoc spectaculo aliquid libenter intuetur, neque nugis illis secularibus superflua illectus delectatione consensit, sed inde potius ad illam supernam Hierusalem feliciter desiderandam vehementer exarsit: salubri disputatione præsentes sic admonens, Fratres, quàm speciosa potest esse Hierusalem cœlestis, si sic fulget Roma terrestris? Et si in hoc seculo datur tanti honoris dignitas diligentibus vanitatem: qualis honor & gloria & pax præstabitur sanctis contemplantibus veritatem.

CAPVT XIIII.

MVLTA his similia beatus Fulgentius illo die salubriter disputauit, & iã toto corde monasteriũ suum reuisere cupiens, ad Aphricam velociter per Sardiniam nauigauit: vix credentibus præ nimio gaudio monachis suis beatum Fulgentium rediisse. Nesciebat planè sancta fraternitas, quid primitus ageret, vtrum de absentia patris quæreretur, an potius de præsentia lætaretur. Nullus tamen ausus est eum quia discesserat culpare: sed cuncti potius satagebant pro reditu eius gratias Deo agere. Iunguntur seruorum Dei gaudiis etiam laici, lætantur omnes honesti ac nobiles viri, quòd beatus Fulgentius Aphricanæ Ecclesiæ doctor prædestinatus, non diu defuisset transmarinis regionibus occupatus. Certatim denique singuli properant ampliora præbere solatia * charitatis, quibus foueretur animus reuertentis. Offertur denique à quodam, nomine Syluestro, bene Christiano, & prouinciæ * Byzantinæ primario, locus aptus monasterio fabricando, cuius gleba pinguis ac fertilis, instituendis hortis optabili fœcunditate congrueret, & quod plus eligendum videbatur longè adhuc à furore bellico constitutus, quietissimæ pacis securitatem plenissimam daret, honestis plurimis per vicinas possessiones commanentibus. Quorum frequens oblatio transactionem facillimam monachis promittebat: vt regnum Dei quærentibus, nulla cura secularis transactionis obstreperet. Libenter itaque B. Fulgentius hominis religiosi deuotam suscipiens oblationem, sine mora in loco sibi concesso monasterium fundat, plurimosque ad conuersionem piis monitis inuitando monachorum numerum multiplicat, & magnæ congregationis efficitur Pater. Quamuis sanè spiritalia meditari iúgiter concupisceret, ampliori tamen sollicitudine discendi compellitur, otium sanctum quærens ex dilectione veritatis, negotia multa suscipiens, ex necessitate charitatis. Vnde victus aliquando contemplatione meliorum, lectioni & orationi tantum vacare desiderans, cogitauit diu quomodo sarcinam præsentis oneris abijceret, & sub aliorum regimine ipse potius constitutus, sub regula viueret, quàm viuendi regulam cæteris traderet, secundum præceptum Domini magis vtile iudicans imperantibus obedire, quàm obedientibus imperare. Cogitanti verò ea diutius, talis subitò sententia nascitur: Est in medio vadosi maris * sinu, monasterium Viuecensi littori proximum, Vennesensi autem maxima ex parte contiguum, vbi neque hortos colere, paruissimi scopuli limes finit angustus, neque ligni, vel potabilis aquæ consolatio saltem ministratur exigua: sed rei vtriusque per breuissimas nauiculas quotidie sufficientia præparatur. In hoc monasterio rigidi propositi disciplina antiqua seruatur ab infantia sua: plurimis vsque ad decrepitam senectutem sanctissimè ibi viuentibus, sanctæque professioni opera congrua laudabiliter exercentibus. Vbi tunc duo presbyteri peculiares & meritò mirabiles, & immaculatæ senectutis honore venerabiles, Abbatis officio fungebantur: nunquam de cœnobio recedentes, sed Ecclesiasticæ dignitati multos viros idoneos nutrientes. Ad hoc ergo monasterium clam B. Fulgentius proficiscitur, ibique in congregatione tam maxima nomen deponit Abbatis: Et adunatus multitudini monachorum, fulget quidem super cæteros mirabili scientia, eloquentiáque speciali: sed subijcitur omnibus, laudabili humilitate atque obedientia singulari. Memor quippe illius Euangelicæ sententiæ, qua Dominus noster dicit: Non veni facere voluntatem meam, sed eius qui misit me: omnes suas mortificat voluntates, ieiuniis, insuper orationibus, vigiliis, & abstinentiæ vacans, totúmque se cum vitiis & concupiscentiis secularibus crucifigens, manibus suis etiam delectabiliter operabatur. Nam & scriptoris arte laudabiliter vtebatur, & palmarum folijs flabellos sæpissimè contexebat. Cui operi etiam cùm fuisset Abbas, in suo monasterio vacabat:

Construit fundátque monasterium.

* pietatis,

* Byzacenæ,

* situ monasterium Vincensi lit.

Clàm aliud petit cœnobium, posito Abbatis nomine.

Ioan. 6.

Exercitia sancti Fulgentij.

lectioni autem in cellula frequenter coram fratribus insistebat, apud omnes amabilis, honorabilis, & iocundus.

CAPVT XV.

SED quanta in eodem monasterio lætitia, tanta in illius discessu exorta est repente tristitia. Gaudebant isti qui eum suscipiebant, dolebant illi qui amiserant. Nascitur inter eos noua pugna charitatis. Isti nouum socium tenaciter amplectuntur, illi antiquum patrem reddi sibi suppliciter deprecabantur: Isti se ornari de præsentia eius, illi de absentia deficere confitentur. Beatus verò Fulgentius magis volens discere quàm docere, consentit hic esse vbi fuit inferior: & trepidat illuc redire, vbi cunctis possit esse superior. Tunc Abbatis Felicis & omnium fratrum quos reliquerat dolor ex necessitate consilium sumens, patrocinio sancti Fausti Episcopi Insulanos monachos pulsat. Ille protinus Episcopali auctoritate suum esse monachum Fulgentium allegat, sibíque reddi, & vbi ipse iusserit viuere debere confirmat. Minatur excommunicationem cōtradicentibus, ipsum verò Fulgentium, nisi consentiat, inobedientibus similem pronunciat iudicandum. Quid multa? Deponitur rursus beatus Fulgentius ad monasterium proprium, subire præcipitur Abbatis officium. Et ne iterum à desiderio spiritali mutabilis fieret, repente eum sacerdos consecrat presbyterum: vt Abbatis & Presbyteri decoratus officio, nec monasterium relinquere, nec in alia Ecclesia posset ordinari. Victus igitur, & honoris compedibus vinctus, cœpit iam beatus Fulgentius æquanimiter monasterium suum regere, famáque crescente laudabili, super omnes Aphricæ prouincias innotescere, in ipso autem. * Nuntorum territorio tanquam proprius Episcopus honorari, paratis omnibus, quandocunque facultas ordinandi Episcopum concessisset, beatum Fulgentium primum sacerdotem vocibus & mentibus petere, nec alterum nisi beatum Fulgentium sibi consecrari permittere. * desiderium deinde populorum Deus videbat, ipsum quoque beatum Fulgentium non latebat.

Humilitas sancti viri.

Cogitur redire ad Abbatis officium.

Presbyter consecratur Fulgentius.

* vintorū.

* Desiderium

CAPVT XVI.

SED quia tunc regalis authoritas Episcopos ordinari prohibuerat, nec viduatis plebibus prouidere pastores licebat: securus interdictionis huius tempora transigebat, superfluum iudicans honorem fugæ præsidio recusare, quem nec dare alicui fas erat, nec accipere. Postquam verò sacra turba pontificum, qui remanserant, communicato inter se consilio definierunt aduersus præceptum Regis in omnibus locis ordinationes celebrare pontificum: cogitantes aut Regis iracundiam si qua forsitan existeret mitigandam, quo facilius ordinati in suis locis vel plebibus viuerent, aut si persecutionis violentia nasceretur, coronandos etiam fidei cōfessione quos dignos inueniebant promotione, ministerium verò suum facilius impleturos, atque inter ipsas tribulationes propriis plebibus solatia * præbituros: Fit repente communis assumptio, Presbyteros, Diaconos, & si quos inueniret electio rapere, benedicere, consecrare, certatim in locis singulis properantibus, ne in tali studio aliquis aut tardus aut nouissimus inueniretur. Tunc B. Fulgentius eligentium vota velociori præueniens fuga, latebris incertis absconditur, nec quæsitus vllatenus inuenitur. Plebs ipsius loci vbi fuerat monasterium constitutum, differre suam prorsus electionem, donec inueniret B. Fulgentium, cogitabat: Veruntamen timens ne dum diu B. Fulgentius quæritur, fama hæc Carthaginem perueniret, atque inde rursus Regalis interdictio nasceretur: ita compellente festinationis necessitate suadentur sibi de suis clericis alterum quærere. Sic permulta loca vbi B. Fulgentius aut prius aut solus electus est, postquam minime potuit inueniri, dedit aliis honoris summi licentiam. Repleta iam fuerat prouincia Bizacena nouis sacerdotibus, & penè vix paucarum plebium cathedræ remanserant destitutæ. Regis quoque commota sæuitia, cunctos iam decreuerat exilio mancipandos, in ipsum primitus ordinatorem, id est, Primatem, nomine Victorem, procedente sententia, qui iam à seruis regis exeuntibus captus ad Carthaginem ducebatur. Et omnino succedente maiore tristitia, versa fuit in publicos luctus ordinationis assumptæ lætitia. Tunc occultis nunciis edocentibus transisse tempus faciendæ ordinationis, beatus Fulgentius putans cathedras quàm maximè proximas Episcopos habere proprios, ipse rursus monasterij sui congregationem gubernare reuertitur, nihil dubitans, neque formidans, sed omnino pontificalis dignitatis se euasisse sarcinam gaudens.

Interdicto Regio non licet ordinare Episcopos.

* præstituros.

Fugit Episcopatum.

CAPVT XVII.

VERVNTAMEN altiori consilio Deus noster prædestinata perficiens, cui dederat docendi salubriter facultatem, doctrinæ salutaris dare iam volebat authoritatem, ne deesset fidei Catholicæ contra Arrianos fidelissimus prædicator. In tempore ergo tribulationis abscondere * voluit

* noluit

vas electionis: per quem implere disposuerat officium prædicationis. Erat adhuc Ruspe nobile oppidum, clarissimis habitatoribus prorsus illustre, cui nullus fuerat Episcopus ordinatus: quia Diaconus quidam Felix nomine, qui ambire voluerat honorem pontificis, repudiatus, in illo loco nec ipse merebatur, nec alterum recipere patiebatur. Frater quippe eius germanus amicus procuratoris, per potentiam secularis actionis ministrabat vires ambitionis. Dolor honestorum ciuium mentes vehementer angebat, cur soli remansissent sine patre spiritali, qui videbantur super cæteros excellere nobilitate carnali. Tum repente fama verax dolentibus nuntiat, B. Fulgentium quem tot loca primo sacerdotio iudicauerant dignum, nullatenus tempore ordinationis inuentum, remansisse presbyterum: gloria maiore vestitum, quòd honoris superioris sic calcauerat appetitum. Illis quibus displicebat superbus ambitor, placet iste laudabilis excusator. Consentitur ab omnibus, istum sibi esse seruatum, propterea minimè tantis plebibus ambientibus ordinatum. Nesciente igitur B. Fulgentio, Victor Primas in itinere petitur à Ruspensibus & vicinis Episcopis ordinandi Fulgentium licentia datur. Tunc aggregata violentæ multitudinis manu, repente B. Fulgentius, dolens oculos, in cella propria reperitur: Inuaditur, tenetur, ducitur, & pontifex esse, non rogatur, sed cogitur. Inde ad Episcopum, qui admonitus fuerat ordinationem celebrare, perductus, ignoti populi constituitur pater: ita vt in illo propheticum illud compleri videretur oraculum: Populus quem non cognoui seruiuit mihi. Nimis autem gratissimus viri sapientis aspectus, & fauores populi suffragantis augebat: & à quocunque tunc videbatur incognitus, humilitate vestium blandus, modestóque incessu venerabilis habebatur. Cùm verò loqui quippiam cogente interdum ratione voluisset, in ore eius omnis turba pendebat: ex locutione familiari considerans qualis esset spiritalis magistri futura doctrina. Propter quod ex omnibus possessionibus vbicunque transibat, populus confluxerat ad fauendum Ruspensi Ecclesiæ, quanto serius, tanto meliorem confitentes prouenisse Pontificem. Diaconus porro videns suæ ambitionis conatus vanissimos defecisse, quod solum remanere deluso poterat, sæuit, & tardus innumeris deuiis congregatis, venienti filio pacis, scandalum (sicut sacer loquitur Psalm.) iuxta semitam ponit. Viam igitur per quam veniebat Dei seruus electus, obsedit ambitor infestus: sed vbique simplicibus subuenit Christus. Nec impediri potest ab homine sacerdotis electio, quam non præcedit ambitio. Nescio quo sancti Spiritus admonentis imperio per alteram viam populus qui præcedebat ambulauit, & B. Fulgentium dum adhuc hostis sedet in via, super suam cathedram collocauit. Celebrata sunt eodem die Diuina solenniter Sacramenta: & de manibus B. Fulgentij communicans omnis populus lætus abscessit. Quod postea diaconus audiens, diuinæ voluntati, licet tardius, cessit. Hunc illico reuertentem B. Fulgentius benignè, affabiliter, clementérque excepit: ita vt eum postea presbyterum ordinaret. Sed vltionem debitam diuina iustitia demonstrauit omnino velociter. Etenim ipse diaconus iam presbyter intra annum mortuus, & procurator ei consentiens, ad penuriam est redactus. Dederunt enim pœnas temporalis audaciæ, quibus potens est Deus præparare in futuro gratiam cœlestis indulgentiæ. Nos istud propterea vel commemorandum putauimus: vt ostenderemus hinc B. Fulgentio maiorem creuisse circa singulos authoritatem, dum cognoscerent in istis vigilasse diuinam seueritatem.

Felix diaconus ambitiosus. *Cogitur Episcopatũ Ruspensem suscipere.* *Psalm. 17.* *Felix diaconus pulsus sæuit in Fulgentiũ.* *Psalm. 139.* *Diuina celebrat solenniter sacramenta.*

CAPVT XVIII.

SVSCEPIT interim beatus Fulgentius Episcopatum, sine aliqua ambitione, cum maxima deuotione: manente in contradictores diuina vltione. Nec ita factus est Episcopus, vt esse desisteret monachus: sed accepta Pontificis dignitate, professionis præteritæ seruauit integritatem. Seruata verò professionis integritas, plus ornauit Pontificis dignitatem. Nunquam denique pretiosa vestimenta quæsiuit, aut quotidiana ieiunia prætermisit, aut conditos suauiter cibos vel inter hospites manducauit, aut discumbendo saltem requiescere & resoluere rigidum propositum voluit: sed vna tantum vilissima tunica, siue per æstatem, siue per hyemem patienter indutus, Orario quidem, sicut omnes Episcopi, nunquam vtebatur: pellicio cingulo tanquam monachus * vtebatur. Sic studio humilitatis ambitionem vestium fugiebat: vt nec ipsa calciamenta suscipiens clericorum, vilissimis caligis in tempore hyemis, aut caligulis in tempore æstatis vteretur. Intra monasterium sane interdum soleas accipiebat: frequenter nudis pedibus ambulabat. Casulam pretiosam vel superbi coloris, nec ipse habuit, nec monachos suos habere permisit. Subtus casulam nigello vel lactinio pallio circundatus incessit. Quando

Honores nõ illi mutant mores. *Vestitus eius.* * cingebatur.

temperies aëris inuitabat, solo pallio intra monasterium est coopertus. Scapulis verò nudis nunquam à nobis visus est: nec deposito saltim cingulo somnum petiuit. Suæ autem * conscientiæ, Deo teste, fiduciam gerens, in qua tunica dormiebat, in ipsa sacrificabat: & tempore Sacrificij, mutanda esse corda potius, quàm vestimenta dicebat. Huic beatissimo sacerdoti nullus aliquando extorsit cuiuslibet generis carnes accipere: sed sola simpliciter holera, ptisanas, & oua, quàm diu fuit iuuenis, sine oleo: postquam verò senuit, superfuso oleo manducauit: ideo oleum persuasus accipere, ne caligo præualens oculorum, lectionis impediret officium. A vino autem semper sanus abstinuit. Si quando verò compellente infirmitatis necessitate vino modico vti compulsus est: calicibus plenis aqua, superfundens quippiam meri, nec saporis eius nec odoris iocunditate fruebatur. Antequam vigiliæ nuntiarentur à fratribus, ipse semper corde & corpore vigilans, aut orabat, aut legebat, aut dictabat, aut cuicunque spiritali meditationi solus vacabat: quia se per diem filiorum Ecclesiæ necessitatibus occupari iugiter sciebat. Ad agendas cum seruis Dei vigilias interdum descendebat, sed priuatas apud se vigilias, studiis quibus dixi, multo laudabilius exercebat.

* continentiæ.

Carnibus perpetuò abstinuit.

CAPVT XIX.

In nullo autem loco visus est sine monachis habitare: propter quod à ciuibus Ruspensibus hoc primum beneficium ordinatus Episcopus postulauit, vt fabricando monasterio locum congruum darent. Tunc ex pluribus ciuibus obedire festinantibus optimo sacerdoti, quidam nomine Postumianus, Christianissimus, & inter suos nobilissimus ciuis, agellum proprium fideliter obtulit, non longe ab Ecclesia constitutum: vbi pinis surgentibus in excelsum, speciosi nemoris virebat amœnitas. * Excepit beatus Fulgentius libentissime locum, cuius etiam necessaria ligna futuræ fabricæ conspiciebat: protinúsque beatum Abbatem Felicem venire velocius persuasit cum maxima pene totius cõgregationis multitudine: nisi quod paucissimos fratres in illo monasterio dereliquit, quibus vnum è fratribus, nomine Vitalem, præposuit. Tali verò charitatis lege monasteria vtraque * præcipiens viuere: vt quasi non fuissent locis diuisa, sic fuissent vnanimitate coniuncta: si quos autem nouos monachos vel in isto vel in illo monasterio Christus acquireret, tempus inter se con-

Nusquam degit sine monachis.

*Accepit.

* præcipiebat viuiri.

A uersionis, ordinémque seruarent. Et si quando ad se videndos iubentibus duntaxat prioribus venirent: non vt hospites, sed quasi vnius congregationis homines susciperentur. Beati verò Fulgentij Episcopi prouisionibus communiter gubernati, patrem spiritualem simplici venerarentur affectu: sic beato Fulgentio singula disponente, ne suscepta regendorum sarcina clericorum, consolationem perderet monachorum.

CAPVT XX.

B Interea repentè diriguntur ministri regalis furoris: vt detentus etiam ipse cum cæteris, in exilium Sardiniam confessor Christi nobilis truderetur. Abductus ergo velociter, licet doleret Ecclesiam suam nullis adhuc eloquiorum suorum monitis eruditam, remansurámque protinus destitutam: sapienter tamen tristitiam gaudio maiore vincebat, quod tam gloriosæ confessionis esse particeps inchoabat. Comitantibus ergo monachis simul & clericis, magister egregius vtriusque professionis, exit flentibus omnibus laicis, de cathedra honoris ad locum beati certaminis:
C paratus fidem catholicam mente libera voce forti, coram Regibus & potestatibus confiteri. Suscepit eum Carthago venientem, fructúmque notitiæ eius in paucis diebus fideliter gustans, multa obtulit munera: quæ beatus Fulgentius monasterio illi quod fabricari delegauerat, profutura mandauit. Ipse verò nauim crucifixo corde & corpore nudus ascendit: habens secum plurimas diuitias scientiæ singularis, quibus omnes, vbicunque veniebat, indeficiente largitate pascebat. Inter alios sane Episcopos cum quibus exilium commune susceperat, tempore ordinationis erat infe-
D rior: sed patientiæ & charitatis virtute non inferior. In rebus enim dubijs, vbi quammaxime consilium petebatur, si quando inter se confessores beatissimi de communi vtilitate tractabant, vltimus quidem sedebat: veruntamen ipsius sententiam primas vel omnes qui primatem sequebantur, audire & facere cupiebant, quamuis ille nihil per inanem gloriam sibi vindicans, deferret honorem congruum prioribus suis. Si enim cogebatur respondere consulentibus, erat paratus eis semper obedire iubentibus, nec præsumebat extorquere aliquid nolentibus. Post deliberationis autem longissimas moras, quicquid diffinitio communis inuenerat, eloquenter allegandum sensibus cæterorum, beato Fulgentio dimittebatur. Huic etiam quan-

Protruditur in exilium.

Eius sententiam quanti fecerint Episcopi.

Nomine omnium Episcoporum reddit responsa literis.

Nomine omnium Episcoporum reddit responsa literis.

quandocunque Transmarinis literis de fide vel de diuersis quæstionibus interrogabantur Episcopi, respondere pro omnibus ab omnibus imponebatur. Ita sicut sanctæ memoriæ Aurelius Carthaginensis Ecclesiæ antistes, inter sua priuilegia meruit, vt literas ex Africano concilio dandas ipse solus scriberet: sic iste meruerat, vt literas ex illo concilio dirigendas solus ipse dictaret. Sexaginta quippe & eo amplius Episcopos tunc catena ligabat exilij, quorum lingua & ingenium beatus Fulgentius Episcopus fuit. Propterea quandocunque rescribebant consulentibus, Episcoporum nomina cunctorum dicebantur in titulo: sed solius beati Fulgentij sermo tenebatur in stylo. Præter istas quoque publici tractatus epistolas, si quis forte ex ipsis absente plebem suam corrigere vel monere voluisset: ad beatum Fulgentium accedebat, & per ministerium linguæ eius officium suæ dispensationis implebat. O mirabilem virum, non sibi soli, sed omnibus natum. Sola eum Ruspensis Ecclesia doctorem meruerat: & pars maxima Concilij * Bizantini de ipsius sermone viuebat. Quicunque in qualibet sacerdotum exulantium plebe tentabat inquietus existere, vel Episcopi proprij iussa contemnere: beato Fulgentio dictante sic corripiebatur absens, vt satisfactionis remedium quærens, enauigato mari continuò fieret præsens: & per ipsum B. Fulgentium cuius eloquentiam senserat excommunicatus, impetraret veniam salubriter humiliatus. Ipse namque B. Fulgentius erat vltor, ipse intercessor: cum collega vltor, pro ministro intercessor. Ab ipso procedebat gladius, vnde superborum ceruix dura cæderetur: & per ipsum rursus beneuolentiæ medicina præbebatur, donec supplicum fratrum pusillanimitas sanaretur. Inter ipsa planè primordia gloriosi exilij, monasterium congregare, paucos secum ducens monachos, minime potuit: sine fraterna tamen congregatione vitam ducere nesciens, coepiscopos suos, Illustrem scilicet & Ianuarium, habitare secum persuasit volentes. Quibus vnico seruiens charitatis affectu, similitudinem magni cuiusdam monasterij monachis & clericis adunatis sapienter effecit. Erat quippe eis communis mensa, commune cellarium: communis oratio, simul & lectio. Nullus se super alterum * violenter efferebat, neque propriis fratribus amplius aut peculiarius consulebat: nisi quod magis illi monachi qui beatum Fulgentium sequebantur, districtioris abstinentiæ regulam custodientes, nihil omnino proprium possidebant, nec inter alios clericos, clericorum more viuebant. Talis erat beati Fulgentij eruditio, quæ spiritalibus monitis ita subiectorum sibi corda transferret à terrenis voluptatibus ad spiritales cœlestésque delitias, vt boni propositi manente censura, non seducerentur infirmorum fratrum inertia, nolentium imitari quæ quotidie ante oculos eorum gerebantur exempla. Quis illius habitationis dignè explicet laudes? Domus illa tunc * Caralitanæ ciuitatis oraculum fuit. Illuc enim veniebat afflictus, percipere remedium consolationis, ibi gerebantur inter discordantes pacis & concordiæ pacta fidelia, diuinam volentibus audire lectionem, diligentius ministrabat ibi Dominus plenissimæ expositionis ædificationem. Delectabat nobiles viros, si fieri posset quotidie beatum Fulgentium cernere disputantem, libebat indigentiam sustinentes inde petere suppliciter eleemosynam corporalem, vnde doctrinam quoque sumerent spiritualem. Frequenter enim beatus Fulgentius quos multa largiendo de temporali fame liberabat, renunciare seculo, sapienter ammonendo, faciebat: Et quamuis nihil habentes, habendi voluntatem contemnere suadebat, ita cupidus semper acquirendi ad cænobia fraternitatis, vt quamuis omnia omnibus nosset esse: monachorum tamen professioni sociare cunctos & optaret & vellet. Hæc fama per dies singulos crescens, Carthaginensis quoque Ecclesiæ populos ad maiora gaudia prouocabat: & certissimis testibus ex illa prouincia venientibus beatum Fulgentium commendabat absentibus.

Sexaginta Episcopi exules. Vti videre licet in libro suo, De Incarnatione & gratia & lib. arbitrio.

Efficacia scriptorũ Fulgentij.

* Bizaceni.

Monachi & Clerici simul degunt.

* insolenter

* Calaritana.

CAPVT XXI.

Persecutio regis Trasamũdi.

In terra Trasamundi Regis aduersus religionem Catholicam mens implacabilis, & ira terribilis, inter asperas persecutiones subdolásque factiones, quibus æqualem Deo patri negare Christum Catholicos nunc terroribus cogebat, nunc promissionibus inuitabat: sub intentione plus decipiendæ multitudinis, simulare cœpit rationem se simpliciter inquirere Catholicæ religionis, reperiri neminem putans, cuius posset in suis erroribus assertione conuinci. Proponebat deniq; multarum ineptarum tendicula quæstionum: & si quis ei respondere voluisset, aut despiciebat, aut repellebat, imò quasi patienter audiens, satis sibi non posse fieri iactabat. Et re uera quis enim homini tam obdurato corde valuisset lumen ostendere veritatis? Efficiebat tamen plurimos religiosos, audaces fidei suæ constantia, per occasiones à Domino præparatas studiosi Regis conuincere

blaſphemias. Dicitur tamen requirenti diu-tius, quis pleniſſime poſſet teſtimonijs euidentibus vindicare veritatem Catholici dogmatis, * inter Epiſcopos exulatos eſſe beatum Fulgentium: cui nihil deeſſet in ſcientia: plurimum redundaret in gratia, qui ſapienter & eloquenter roganti Regi ſatisfaceret. Protinus Rex probare cupiens ſacerdotem, cui generaliter teſtimonium bonum tota religionis noſtræ perhibebat Eccleſia, ſeruum ſtrenuum celeriter dirigit. A quo ſine mora ductus atque perductus, peruenit Carthaginem lætus: vbi tanquam fideliſſimus diſpenſator, erogandi talenta ſibi credita reperiens occaſionem, cœpit in hoſpitiolo proprio venientes ad ſe Catholicos orthodoxos diligenter * erudire: rationem reddens quomodo pater & filius & Spiritus ſanctus, manente trium perſonarum differentia, Deus vnus à fidelibus prædicetur. Tanta autem fuit beato Fulgentio facundi ſermonis ſuauitas, tanta in vultu eius micabat hilaritas: vt certatim fideles vniuerſos ſancta charitas traheret, vel interrogare doctiſſimum virum, vel audire, quoties ad interrogata * reſponderet. Ille verò verbum Dei ſine inuidia tabeſcente communicans, occurrebat interrogationibus omnium, neminem deſpiciens, nullum iudicans improbum, paratus etiam ipſe, ſi cui forte Deus per Spiritum ſanctum melius reuelaſſet, audire vel diſcere, tenere, ſequi, approbare: ſub officio doctoris humilitatem diſcipuli benignus & mitis exercens. Vnde contigit, vt multo doctior & ſeipſo melior fieret: lucra Chriſto maiora perquirens. Alios enim iam rebaptizatos, errorem ſuum plangere docebat, & reconciliabat: Alios autem, ne ſuas animas pro terrenis commodis perderent, admonebat. Et quos iam perditioni proximos ſentiebat, ita blandis ſermonibus leniebat, vt propter eius beneuolentiam verecundarentur cogitatam implere malitiam, reuerſique velociter agerent pœnitentiam. Confortati alij verbis eius, & doctrinæ eius ſale conditi, redarguebant Arrianos hæreticos cum omni fiducia. Sic mirabili gratia factum fuit, vt per vnum ſacerdotem, cuius ſapientiam rex voluerat experiri, ſapientum numerus apud Carthaginem creſceret; & per miniſterium perſecutoris, fides Catholica incrementum potius, quàm defectum acciperet.

* *eſſe inter Epiſcopos exulantes beatū Fulgentium.*

Traſamundus accerſit Fulgentium.

* *docere.*

* *reſpondebat.*

Fructus doctrinæ S Fulgentij.

CAPVT XXII.

HÆC omnia Rex per occultos nuntios diſcens, egregij ſacerdotis ingenium, ſapientiam, doctrinam, fidem, pietatem, manſuetudinem, continentiam A probat: & conuenientem famæ ſuæ præconijs, talem eſſe qualis prędicabatur agnoſcit. Dicta proinde quædam, veneno perfidiæ plena, legenda ei celeriter dirigit, reſponſionem ſibi flagitans reddi. Suſcepit hæc doctiſſimus pontifex: & longiſſimæ narrationis ineptias per obiectionum capitula diuidens: reſponſiones ſubiecit breues, probabiles, neceſſarias: authoritate teſtimoniorum graues, & totius rationis lumine radiantes. Quas cum multis ſapientibus viris diu multumque collatas, & ad populi fidelis notitiam perductas, Regi quoque longa expectatione ſuſpenſo tradidit B ingerendas. Quas Rex ille barbarus intentiſſimè perlegens, quia nunquam prædeſtinatus fuerat ad ſalutem, laudat ſapientiam, miratur eloquentiam, prædicat humilitatem, neque tamen meretur intelligere veritatem. Carthaginenſis autem populus triumphi ſpiritalis interpres, propoſitiones Regis fuiſſe conuictas læto murmure confitetur: & Catholicam fidem ſemper eſſe victricem, coniunctis beati Fulgentij laudibus gloriatur.

Reſponſion. B. Fulgentij ad decem Obiect. Arrianorum.

CAPVT XXIII.

ADHVC tamen Rex virum doctiſſimum probare deſiderans, de alijs eum quæſtionibus rurſus interrogat: & interrogationem ſuam ſemel tantum beato C Fulgentio præcepit legi, neque meditandi, neque deſcribendi tribuens facultatem. Timebat enim ne verba eius conuincenda ſicut prius ſermonibus eius inſererentur: totiúſque iudicio ciuitatis, victus eſſe iterum probaretur. Beatus verò Fulgentius ſemel ſibi lecta vix * recolligere præualens, reſpondere differebat: ſed reſpondere eum Rex magis ac magis imperabat, reſponſionis arguens moras, & cautelam viri ſanctiſſimi diffidentiam iudicans. Vnde idem pontifex diſcretionis virtute D ſubnixus, ne qua forſitan per populum mendacia ſpargerentur, quibus fingeretur aut non potuiſſe, aut noluiſſe beatum Fulgentium regalibus quæſtionibus obuiare, tres libellos mirabiles facit: vbi memoratum Regem ſimpliciter alloquens, totius quæſtionis ſeriem quam tenui auditu perceperat, latè reuentilabat, docens animam rationabilem Chriſto Domino in ſuſceptione carnis minime defuiſſe. Tunc Rex admiratione maxima repletus, nihil eſt amplius interrogare auſus: niſi quod vnus ex Epiſcopis eius, Pinta nomine, quaſi reſpondere conatus, tacere potius noluit, quàm reſpondere aliquid potuit. Cui tamen illico beatus Fulgentius, alterius operis, quod aduerſus Pintam titulauit,

* *recolere.*

Lib. tres ad Traſamundum Regem.

Liber B. Fulgentij aduerſus Pintam Epiſcopū Arrianum: qui non extat.

disputatione veridica restitit: Et in prima defensione sua victos aduersarios, temerè satis ostendit repetisse certamen.

CAPVT XXIIII.

Lib. seu Commonitorium eiusdem de Spiritu sancto ad Abragilā presbyterum.

DE Spiritu sancto interroganti presbytero Abragilæ per Commonitorium paruissimum testimonia protulit plura: docens eum cum patre & filio vnum Deum simpliciter confitendum. Cuius etiam commonitorij sententias, inter vtrúmque illius temporis opus ordinauit oportere describi, legentibus omnibus fidelibus Catholicis & mirantibus, erubescentibus Arrianis, & dolore contra ipsum murmurantibus: donec malæ suggestionis occasione reperta, volenti eum Regi intra Carthaginem diutius retinere, diceretur ab impijs & malis hominibus: Sine causa Rex laboras: nihil tua diligentia proficit. In tantum quippe iam doctrina Fulgentij Episcopi præualuit, vt de sacerdotibus tuis reconciliet aliquantos: proinde nisi cito subueneris, religio nostra deficiet: & quicunque à nobis est baptizatus homousion, iterum prædicabit publicè reconciliatus, nec si persecutionem volueris concitare, timeri poterit Regalis sæuitia: Multum quippe confortat, stabilésque facit omnes Episcopos Fulgentij præsentia.

CAPVT XXV.

Iterum relegatur Fulgétius.

SVGGERENTIBVS talia Rex quasi magna necessitate constrictus, assentit: & beatum Fulgentium rursum ad exilium Sardiniæ reuocare compellit. Intempesta igitur nocte, (sic enim Rex fieri delegauerat) ad nauim B. Fulgentius populo ignorante perducitur. Sed contrario flatu resistentibus ventis, super litus tantas passus est moras, vt per dies plurimos omnis penè illuc ciuitas conueniret, & de manu eius valefaciens communicaret. Ibi autem prophetica gratia per Spiritum sanctum repletus, Iuliateo viro religioso nimis afflicto, grauitérque pro discessu beati pontificis ingemiscenti: Diutius, ait, flere noli, cito reuertemur ad vos, Catholicæ Ecclesiæ libertate reparata videbitis nos. Hoc autem quæso secretum sit apud te: quod nimia charitas indicare compulit me. Sic sollicitè semper beatus Fulgentius iactantiam fugit: nec in donis spiritalibus humanam gloriam quæsiuit, testimonio conscientiæ suæ contentus, & sola misericordia Dei fretus. Vnde etiam * mirabilia facere nunquam delectatus, hanc gratiam dari sibi nullatenus desiderauit. Sed si quando petebatur pro infirmis & laborantibus, vel necessitatem temporalium tribulationum tollerantibus Dominum deprecari, preces suas sub hac deuotione fundebat: Scis Domine quid animarum nostrarum saluti conueniat. Poscentibus ergo nobis quod monet necessitas, hoc misericordia tua concedat, vnde spiritalis non impediatur vtilitas. Oratio igitur nostræ humilitatis, si expedit tunc exaudiatur: vt voluntas tua feliciter compleatur. Et frequenter quidem Deus omnipotens oranti sacerdoti suo multa concessit: Sed ille nihil proprijs tribuens meritis, eorum potius fidei pro quibus exaudiebatur omnia deputabat, neque sibi, sed illis concessum hoc esse dicebat.

Prædicit celerem reditum suum.

*miracula.

CAPVT XXVI.

SED ne diu moras longissimas faciamus, vnam eius sententiam de faciendis mirabilibus inseramus. Mirabilia, aiebat, non conferunt homini iustitiam: sed hominum notitiam. Quisquis autem hominibus fuerit notus, nisi fuerit iustus, ad æterna perueniet supplicia condemnatus. Ille verò qui misericordiæ cœlestis * opera iustificatus, in conspectu Dei solius vixerit iustus: etiam si parum sit hominibus notus, beata sanctorum gaudia percipiet coronatus. Vir igitur mirabilis timuit habere laudem de mirabilibus: quamuis ampliora quotidie miracula faceret exhortatione sanctissima multos infideles credere, multos hæreticos reconciliari, multos pessimis moribus deditos, continentiæ faciens leges excipere, dum per eius saluberrima monita sobrietatem discerent ebriosi, castitatem sectarentur adulteri, distribuere omnia pauperibus auari rapacésque docerentur: & mutato proposito superbis humilitas, litigiosis pax, inobedientibus obedientia fieret dulcis. Talibus plane mirabilibus beatus Fulgentius piam operam semper dedit: quibus secum comitantibus, in omni loco & tempore gloriosus, fauente aliquando sereni aëris tranquillitate Sardiniam reportatus, exulantium coëpiscoporum lætos animos reddidit, ipsámque prouinciam cui tantorum præsentia sacerdotum tribuebat ornatum, præsentiæ suæ luce fecit splendidam: concurrentibus vndique Christianis hominibus, cum gaudio videre athletam Christi fortissimum, qui certamine singulari sæuientis impetum Regis fregerat, ad diuina castra redisse insignibus laureis adornatum, & antiquis commilitonibus iunctum, tanto amplius singulis exhibuisse laudabiliter humilitatem, quanto sciebat suam plus enituisse virtutem: memor sine dubio scripturæ monentis, Fili, quanto magnus

*ope.

Reditin Sardiniam cunctis lętantibus.

Eccl. 3.

es, humilia te in omnibus: & coram Deo inuenies gratiam.

CAPVT XXVII.

NOLVIT plane iam beatus Fulgentius in priore domo multis fratribus comitantibus diutius habitare: sed iuxta Basilicam sancti martyris Saturnini, procul à strepitu ciuitatis vacantem reperiens locum, Brumasio Calaritanæ ciuitatis Antistite venerabili prius sicut decuit postulato, nouum propriis sumptibus monasterium fabricauit. In quo quadraginta & amplius fratribus congregatis, disciplinæ cœnobialis ordinem custodiuit illæsum, nemini dans licentiam professionis sanctæ regulam præterire, sed principaliter hoc obseruandum monachis tradens, vt nullus eorum quicquam proprium sibi vindicaret, sed essent omnibus omnia communia. Dicebat enim frequenter, nec debere nec posse monachum iudicari, cui voluntas habere priuatum peculium persuaserit. Vt enim monachus lautioribus forsitan cibis vtatur, interdum cogit infirmitas corporis: vt autem cupiat in quamlibet exiguis rebus iuris proprij dominium vindicare, superbæ voluntatis & auaræ cupiditatis euidens testimonium est. Distribuebat plane ipse cum summa discretione seruis Dei necessaria vitæ subsidia: singulorum vires infirmitatémque considerans. Veruntamen quibuscunque plus cæteris consulebat, eos humilitatem custodire amplius admonebat: dicens eis, de substantia communi quisquis aliquid plus accipit, omnium fit debitor quorum est illa substantia; porro debitorem sola iuuat humilitas. Sic efficiebat, ne quis scandalum pateretur, quando vni propter infirmitatem plus dare videbatur. Erat quoque ei nimia sollicitudo præuenire cunctorum monachorum petitiones: ante tribuendo quicquid tribuendum cuilibet vel necessitas, vel ratio manifesta monstraret. Si quis autem præsumpsisset priusquam acciperet petere, negabat ei continuò, etiam si mereretur accipere: dicens monachos debere ijs quæ acceperint esse contentos. Cæterum qui sibi plus quàm indigeant petunt, desiderijs adhuc carnalibus seruiunt, & omnino non perfectè de cœlestibus cogitant, quamdiu quid sibi necessarium sit ipsi sibi quia non possunt negotiando, petendo saltem prouidere festinant. Illos quoque veros esse monachos dicebat, qui mortificatis voluntatibus suis parati essent nihil velle aut nolle: sed Abbatis tantummodo consilia vel præcepta seruare.

Nouum construit monasterium exul Fulgent.

Veri monachi qui sint.

A Propterea sine suo consilio nec eum fratrem qui præpositi gerebat officium, sinebat aliquid agere. Laborantes fratres, & opera carnalia indefessis viribus exercentes, lectionis autem studium non habentes, minus diligebat: nec honore maximo dignos iudicabat: In quo autem fuit scientiæ spiritalis affectus, etiam si virtute corporis destitutus operari manibus nunquam posset, peculiariter habebatur dilectus & gratus. Amabat autem quando coram fratribus disputabat, si quis ei quæstiones proposuisset acerrimas, in quibus excellentissimo laboraret ingenio: licebátque B generaliter omnibus fratribus etiam natura simplicibus, parúmve intelligentibus vnde vellent interrogare: nec priusquam satisfactum sibi confiterentur, rationem reddere, victus tædio vel labore, cessabat. Erat enim maxima ei & mirabilis gratia, corripere inquietos, corde tranquillo: ita vt tum magis quando putabatur ab alijs vehementer irasci, summa in eo vigeret regnarétque placiditas: & sine perturbatione perturbato similis esset: multos male agentes salutari impetu perturbabat. Odiens enim vitia, diligens homines: tam diu seuerus apparebat, quamdiu C disciplinæ spiritualis vtilitas exigebat. Aliàs autem circa singulos ita mansuetus fuit, & communis & facilis, vt neminem fratrum puro nomine clamitaret: neque cum typho secularis dominationis aliquibus quamuis paruulis imperaret.

CAPVT XXVI.

SCRIPSIT eodem tempore Carthaginensibus epistolam, sublimi exhortatione perspicuam: vbi penè cunctos dolos & fallacia blandimenta, quibus infelices seducebantur animæ ad mortem, grauissima conquestione digessit. Tunc etiam de remissione peccatorum consulenti Euthy- D mio viro religioso, duobus libellis sine mora respondit. Testimonia quoque prædestinationis, & gratiæ differentias cupientem nosse, salubriter disputans docuit. Iam familiares epistolas, in quibus tamen spiritalis ædificatio continetur, & ibi apud Sardiniam commanentibus, & in Africa degentibus, & Romanis, præcipuè Senatoribus, viduísque, ac virginibus, quarum fama laudabilis habebatur, frequenter direxit. Ad Probam virginem Christi, de Ieiunio & Oratione duos libellos conscripsit. Ita erat notior omnibus gentibus: * vt duo libri quos Faustus Episcopus Galliarum contra gratiam subdolo sermone composuit, fauens occultè Pelagianis, sed Catholicus tamen volens videri, Con-

Quæ scripserit Fulgentius. Epistolam ad Carthaginens puto eam esse quam ad Donatum habemus.

stantinopoli offensi, à plurimis fratribus, ad beatum Fulgentium probandum dirigerentur. Quibus, ne occultum serperet virus, septem libris ipse respondit: plus laborans exponere quàm conuincere, quia dubios sermones eius exponere, hoc erat delirantis argumenta conuincere. Magnus plane huius operis labor, mercedem debitam cito suscepit. Mox enim vt est dictatio ipsius finita, protinus est longissimæ captiuitatis catena disrupta. Mors enim Trasamundi Regis, & mir[illegible]o-nitas Hilderici regnare incipi[illegible], Ecclesiæ Catholicæ per Africam constitutæ libertatem restituens, Carthaginensi plebi proprium donauit Antistitem: cunctisque in locis ordinationes pontificum fieri, clementissima authoritate mandauit.

Hildericus Rex Catholicus.

CAPVT XXIX.

BEATVS itaque Fulgentius postquam sapienter expugnasset Pelagianos, lætificatos meruit videre Catholicos. Inde secundum quod per eum Spiritus sanctus prædixerat, reuersus est Carthaginem cum omnibus consacerdotibus, vnde solus exierat. Inuenit lætos, quos reliquerat mœstos. Inuenit nimia exultatione feruentes, quos reliquerat persecutionis violentiam sufferentes. Inuenit habentes spiritualem patrem, quos reliquerat dolentes Ecclesiam matrem. Inuenit expectantes se cum gaudio, quos reliquerat gementes in tædio. Tanta autem fuit deuotio Carthaginensium ciuium, beatum Fulgentium reuisere cupientium: sic vniuersus populus expectabat ardenter, quem viderat in conspectu suo pugnasse viriliter: vt alijs Episcopis ante ipsum descendentibus, silens multitudo super litus staret: oculis & mentibus inter omnes Episcopos beatum Fulgentium (quem familiariter nouerat) quærens, & eum à cunctis nauibus expetens. Vbi verò facies eius apparuit, immensus nascitur clamor: altercantibus omnibus quis primo salutaret * agnoscendus, quis caput benedicenti supponeret, quis extremis vel saltem digitis mereretur tangere gradientem, quis videre vel oculis procul stantem. Resonabat enim diuina laus ex omnibus linguis. Ad sancti quippe Agilei basilicam sequens populus & præcedens, confessorum beatorum triumphum nobilem celebrabat. Multitudo autem maxima populi, beatum Fulgentium quem plus cæteris honorabat, concurrens alacriter, comprimebat: donec * sancta quorundam Christianorum prouisio rotam in circuitu faciens æstuanti, liberum præberet iter in medio

Redeunt exules Episcopi.

* agnoscendum,

* sancta.

A transeunti. Probare tamen adhuc Dominus cupiens virorum fidelium charitatem: copiosis imbribus ambulantes mirabiliter inundauit. Et quis opera * charitatis enarrare valeat, absque dispendio veritatis? Immensa pluuia neminem terruit, aut obsequium sacerdoti religioso præbere prohibuit: imò potius velut benedictione cœlesti desuper descendente, tantum fides nobilium creuit, vt planetis suis super beatum Fulgentium gratanter expansis, repellerent imbres, & nouum tabernaculi genus artificiosa charitate componerent: imitatores eorum effecti, qui prioribus temporibus B Saluatori super pullum asinæ considenti, & Hierosolymam venienti, vestimenta sua (sicut Euangelium loquitur) in via sternebant. Tale quippe aliquid & isti faciebant: qui proprijs indumentis beati Fulgentij nudum caput vnanimiter protegebant. Vix ergo appropinquante vespere, sanctæ memoriæ Bonifacio Episcopo repræsentati, benedixerunt omnes & laudauerunt communiter Deum. Tunc beatus Fulgentius, per omnes vicos Carthaginensis ciuitatis vbicunque transibat manibus & oculis demonstrabatur: laudibúsque innumeris prædicabatur. Post- C quam verò domos omnium diligentium se petitus visitauit, benedixit, & gaudere dignatus cum gaudentibus, qui prius fleuerat cum flentibus, cunctorum desideria satiauit, vale faciens fratribus, egressus de Carthagine, per omnes prolixi itineris vias gaudia maiora reperiens, in occursum suum populis vndique tendentibus, cum lucernis & lampadibus & arborum frondibus, reddentibus gratiam ineffabili Deo, qui beatum Fulgentium mirabiliter in conspectu omnium fecerat gratiosum. Per Ecclesias tanquam proprius Episcopus suscipiebatur: & sic de reditu eius omnis * Byzantina prouincia ve- D lut plebs vna gaudebat. Quem obsecro gloriæ huius non attolleret magnitudo? Beatum tamen Fulgentium ad * maioris humilitatis studium prouocauit. Veniens namque cum gloria populari, dignitatem pontificis priuilegio specialis venerationis accumulans, postquam cathedram sedit, inter monachos adhuc habitare desiderauit. Et ne videretur Abbatis Felicis aduentu suo minuere potestatem imperandi monachis, omnem sibi ademit voluntariè facultatem, non suam, sed alterius volens ipse quoq. sequi voluntatem. Et qui adhuc monachus dispensationẽ susceperat fratrum, iã Episcopus dominari noluit in proprio monasterio: sic sollicitè cauẽs, ne Felicem con-

* pietatis.

Fulgẽtius honorificentissime & suscipitur & deducitur.

Matth. 21.

Ardens deuotio populi Catholici.

* Byzacena.

Oblata gloria reddit Fulgentium humiliorem! ô rara virtus.

* maius.

tristaret Abbatem: vt exhibens superuenientibus hospitalitatem, si quando vel multiplicari panem, vel aliquid amplius exhiberi necessitas expetisset, Abbatis primo Felicis consilium requisisset. In omni denique Concilio * Byzantino, de rebus maioribus ipse primus consulebatur: in monasterio proprio, de rebus minimis Abbatem Felicem * simpliciter consulebat. Parum fuit beato Fulgentio verbis & operibus hanc humilitatem sequi ac retinere, nisi per scripturam quoque firmaret, nihil se in illo monasterio proprium vindicare, nec pro potestate, sed pro charitate inter monachos habitare. Considerans enim prouidus, ne quod serui Dei simplices præiudicium postea paterentur: obicem contradictionis in hac scriptura successoribus suis apposuit, quia vtilitati monachorum seruientium Deo nihil præposuit. Emit tamen iuxta Ecclesiam domum, cui fabricandæ curam maximam diligenter impendit: ne futuro successori suo deesset hospitium. Clericorum verò si qua defuerunt ministeria reparans, probatos sibi multos ex fratribus monachis ad Ecclesiasticam militiam transtulit. Ibi quoque charitati consulens, vt dum pene omnes clericos ex illo monasterio ordinat, antiquæ familiaritatis monente notitia, nulla lis aliquando inter monachos & clericos ventilaretur. Summam quoque diligentiam præbuit, ne quis clericus ambitiosis vestibus ornaretur: ac negotijs secularibus occupatus, ab officio Ecclesiastico diutius vagaretur: iubens omnes non longe ab Ecclesia domos habere, manibus proprijs hortum colere, psallendique suauiter aut pronuntiandi curam * impendere. Per singulas septimanas omnes clericos ac viduas, & quicunque potuisset ex laicis, quarta & sexta feria statuit ieiunare: quotidianis * ieiunijs, matutinis & vespertinis orationibus adesse præcipiens omnes. Aliquantos inquietos verbis, aliquantos verberibus coërcebat, quos culpa manifesta flagellari coëgerat. Ita vitia cunctorum salubri disputatione mordebat, vt nullius interserens nomen, omnes cogeret metuere: & latentia quoq. peccata salubriter timendo deserere. Veruntamen quomodo inter prosperos clericos minorem posset habere cautelam, qui diuturnas etiam finitimarum plebium rixas, & contentiosa certamina dirimebat? Ipse denique Maximianensis animositatem plebis, ordinatum sibi Episcopum recipere nolentis, salubri admonitione sedauit: debitúmque finem grauissimo scandalo statuens, cuncta inter eos modestè &

*Byzaceno

*supplicitèr

Monachos ministeriis Ecclesiasticis adhibet.

* maximã gerere.

* vigiliis.

A salubriter pacificans ordinauit. In concilio quoque * Viuecensi, iudicio sacerdotum omnium qui conuenerant Episcopo cuidam nomine Quod vult Deus, qui priorem se illius existere confirmabat, antepositus & prælatus: ipso die & tempore tacuit, nec authoritatem concilij excusando minuere voluit. Sed vbi post Concilium dolere sensit Episcopum, timens propter suum honorem generare fratri scandalum, melius iudicans per charitatem se fieri minorem, quàm sine charitate maiorem: Suphetani postea concilij gloriosum respiciens adesse conuentum, precem supplicem coram B omnibus fudit, vt sibi rursum se volente Quod vult Deus Episcopus præferretur: vt nomine suo posterius recitato, lætus deinceps viueret consacerdotis animo reconciliato. Mirati sunt Episcopi humilitatem talia postulantis, nec contristare voluerunt offerentem Deo sacrificium humilitatis, ad custodiendam spiritus societatem in vinculo charitatis. Vbi sunt nunc illi quibus eminendi super cæteros dominantur affectus, qui se etiam suis prioribus anteponunt, indebita sibi priuilegia vindicantes? Ecce beatus Fulgentius, nec pri-C matum, quem meruit, defendere voluit: quia sine charitate prior esse alicui minime concupiuit. Catholicæ Ecclesiæ singularis magister & doctor, * licet inter varias occupationes hîc in Africa parum vacaret, plurimos tamen Ecclesiasticos sermones, quos in populis diceret, scribendos dictabat: & vbicunque sermonem faciebat, omnium animos demulcebat: Nec inanes & vanissimos plausus, sed compunctionem generans cordis. * Expectauit enim eum sanctæ memoriæ Bonifacius Episcopus Ecclesiæ Carthaginensis apud Burnos Ecclesiam dedicans, duobus diebus se præsente tractantem: D quoniam tantum delectatus est audire verbum Domini de ore eius, vt donec ille sermonem finiret, ipse terram lachrymis irrigaret, gratias agens Deo, cuius gratia semper in Ecclesia Catholica summos excitat præclarósque Doctores. Iam reuersus de exilio nouem & decem libros Fabiani mentientis falsa gesta conuincens; de veritate prædestinationis & gratiæ libellos tres confecit: Aliáque multa digessit: quæ si quis scire voluerit, in eius monasterio scripta reperiet.

* Vincensi.

Vide hic insignem eximiamque huius tanti viri humilitatem.

* quálibet.

Plurimas scripsit homilias, ac habuit sermones ad populum.

* Adspectauit.

Libri tres de veritate prædestinationis & gratiæ.

CAPVT XXX.

Nobis enim iam tempus est dicere, quomodo post omnia bona opera sua requieuerit, ad cœli regna translatus. Ante annum fermè quàm de isto seculo ra-

Sub mortem vel maximesedat pœnitentiæ.

peretur, profunda cordis compunctione permotus, reliquit subitò Ecclesiasticas occupationes. Et de ipso quoque monasterio suo secretò recedens, ad Insulam * Cirtinam paucis comitantibus fratribus nauigauit: vbi in quodam breui scopulo, cui nomen est Chilmi, vbi iam monasterium fabricari mandauerat, lectioni & orationi & ieiuniis vacans, veluti sciret appropinquare sibi nouissimum diem, sic ex toto corde suo pœnitētiam gessit. Et quāuis tota vita eius, ex quo monachorum professionem conuersus ex toto corde suscepit, pœnitentiæ fuerit tempus: in hac tamen Insula multo amplius ac multo diligentius, inchoanti similis membra sua mortificauit, & in conspectu solius Dei fleuit. Inde iam plurimis de absentia sacerdotis murmurantibus, charitatis necessitate constrictus, iterum descendit ad monasterium suum consueta hominibus religiosis exhibere solatia, laborésque durissimos pro vtilitatibus pròximorum longanimiter sustinere. Non multi autem fluxerant dies: & ecce seruum fidelem bonus dominus requirebat. Incidit enim repente in corporalis infirmitatis acerrimas passiones: vbi septua[illegible]a propè diebus ægritudine fatigat[illegible] hoc solùm frequenter dicebat: Do[illegible] da mihi modò hìc patientiam, postea indulgentiam. Nec ab isto sermone * aliquantulum cessauit: siue dolor affligeret, siue febris incenderet, siue lassitudo dissolueret. Persuadentibus autem medicis vt lauacris balnearibus vteretur: Nunquid balneæ, inquit, facere poterunt, ne homo mortalis expleto vitæ suæ tempore moriatur? Si verò proximam mortem nec aquarum calidarum possunt fouenta repellere: cur mihi obsecro persuadetis, vt rigorem diu seruatæ professionis in fine dissoluā? Sic salutem suam supernæ voluntati fideliter credens, postquam se sensit sine aliqua dubitatione dissoluendum, vocans vniuersos clericos suos præsentibus monachis, alloquutus est eos dicens: Ego, fratres, animarum vestrarum saluti prospiciens, molestus apud vos forsitan & difficilis extiti: Et ideo obsecro vos, vt ignoscat mihi quisquis aliquid dolet. Et si forsitan seueritas nostra modum transgressa est debitum: orate ne mihi hoc Dominus imputet ad peccatum. Cúmque talia beato Fulgentio lacrymosis singultibus exprimente, cuncti simul super genua eius caderent, semper bonum, semper affabilem, pro omnium salute, sicut decuit, inuigilasse clamantes: Prouideat ergo vobis, ait, Dominus Deus meus pastorē dignum se. Tunc imperato silentio, paululum re-

* Cirtinā·

Precatio Fulgentij in summis & acerrimis doloribus.

*aliquando

Num. 27

A quieuit. Et deinde pauperum curam gerens, requisita summa pecuniæ, de qua fidelissimus dispensator quotidie egentibus ministrabat, totum iussit expendi: per seipsum memoriter recolens viduarum, pupillorum, peregrinorum, cunctorúmque illic indigentium nomina, quibus quid singillatim daretur propria deliberatione constituit: heredes in hoc seculo non habens, hereditatem tamen huius beneuolæ sollicitudinis pauperibus derelinquēs. Sed nec suos clericos debita benedictione fraudauit: ipsorúmque paupertati misericorditer consulens, ac secretè omnia præordinans, orans iugiter, & intrantes singulos benedi-B cens, vsque ad extremā horam sana mente permansit. Postremò die Calendarum Ianuariarum post peractam vesperam, beatum spiritum feliciter in manus Domini tradidit, annum sui Episcopatus agens vicesimumquintum, vitæ autem totius sexagesimumquintum, sicut multis ante fratribus morti proximus indicauit. Ipso autem die sanctum corpus eius sepeliri minime potuit: sed in Oratorio monasterij constitutum, tota nocte illa in Psalmis, Hymnis, & Canticis spiritualibus vigilare monachos simul & clericos inuitauit. Mane verò postquam multitudo maxima populorum de locis finitimis ad exequias venit, sacerdo-C tum manibus ad Ecclesiam ciuitatis, quæ secunda dicitur, vbi etiam reliquias Apostolorum constituerat, deportatus, sortitus est honorabile monumentum. Primus plane in eadem Basilica pontifex poni meruit: vbi nullum mortuum neque sacerdotem, neque laïcum sepeliri, consuetudo sinebat antiqua. Sed magna vis dilectionis remouebat impedimentū cōsuetudinis: ambientibus vniuersis ciuibus, & cum summa deuotione quærentibus, vt vbi vir sanctus & Deo amabilis fuerat consecratus, ibi ora-D tionibus singulorum semper etiam localiter videretur adiunctus. Probauerant quippe sæpius, quanta bona illis oratio beati Fulgentij præstiterat, & quanta mala repulerat: sicut postea manifestis indiciis euidenter apparuit, quando non post plurimos dies * accersitionis eius, inimica gens Maurorum Ruspense territorium repente vexauit rapinis, cædibus, incendiis, multa deuastans, atque intra ipsos Ecclesiæ parietes quos inuenire potuit iugulans. Quis beati Fulgentij gratiam non miretur? Quamdiu vixit, furorem belli ciuitas illi commissa non sensit. Et cùm tota penè prouincia captiuitatem sustineret horribilem; Ruspa fuit incolumis, propter sacerdotem venerabilem, cuius vita propriis ciuibus

Fulgētius moriturus distribuit omnia pauperibus.

Moritur S Episcopus.

Eius honorificum monumētum.

*decessionis

Mauri Ruspense territoriū populantur.

murus fuit. Nec hoc interim prætereundum silentio iudicaui, quod dum ei successor idoneus quæreretur, discordantibus laïcis & clericis, annum prope integrum prolixitas contentionis exegit: & illo die sanctitas tua super cathedram eius sedit, quo ipse defunctus est. Ornari quippe hoc priuilegio meruit prima solennitas eius depositionis: vt multo amplius venerabilis fieret per gaudia tuæ ordinationis. Vis autem nosse, quomodo non fortuitis motibus ista prouenerunt, sed illius orationibus demonstrantur esse concessa? Recole visionem fidelissimam beati Pontiani Episcopi Thenitani, quam sic ipse narrauit: Eunti mihi secundum præceptum Datiani primatis, vt Ruspensi Ecclesiæ eligeretur Antistes, idem beatissimus Fulgentius per A tempus quietis apparuit: & affabili sicut solebat aspectu salutans amicabiliter, quo, inquit, nunc sanctitas tua velociter ambulat? Cui respondi, vt Episcopus Ruspensi Ecclesiæ eligatur. Ille verò subridens, iam, inquit, ordinatus est. Nónne apparet illius orationibus fuisse perfectum, quo est visitante prædictum? Qui ergo confirmationem nouerat necdum electi vel ordinati, orando scire meruerat. Votis itaque continuis & fideli deuotione semper optamus, vt gloriæ illius factus particeps in æternum, non indignus tanto præcessore, fœliciter viuas: operísque huius, de perfectione nobiscum gratias Domino agas: & pro his quæ minus fortè dicta sunt eloquenter, ab omnibus sapientibus lectoribus veniam petas.

PROLOGVS B. FVLGENTII EPISCOPI RVSPENSIS, IN TRES libros ad Monimum.

GRATIAS ago Domino, quod de bono thesauro cordis bona proferre non desinis: Et lingua Eucharis, quæ in bono homine abundat, puritatem tui cordis insinuat. Quæ licet diuinitus concessis eloquentiæ fluentis exuberet, non tamen tantum credo sermonibus exprimi, quantum scio cordis tui penetralibus contineri. Diuino etenim igne succensus, sic nobis iugiter compateris, vt etiam illas tribulationes, quæ licet acciderint nobis, Domino tamen adiuuante fuerunt superatæ. Tu sic eas pro nobis penè semper pateris, vt quotiēs eas corde reuolueris, totiens eas pati quodammodo compellaris. Ecce quantum boni charitas habet. Ecce quantam laudem coram Deo & hominibus possidet. Vt dū dolet quod accidit illi quem amat, frequentius recordando, magis ipsa sustineat. Hoc ergo superest, vt quod ipsa charitas facere consueuit, pro nobis iugiter faciatis. Quid hoc autem est aliud, nisi vt illum, in quo nos purè diligitis, ipsum semper pro nobis oretis? Semper enim charitas pro his, quos diligit, poscit: dum etiam illa quæ tuta sunt, metuit. Metuit autem non eo timore, quem ipsa foras expellit, nam perfecta charitas foras mittit timorem: sed illo timore, quem non ad timorem, sed ad amorem habere consueuit. Timet ergo non timido timore, sed casto. Non enim timet formidine criminis, sed robore puritatis & firmitate virtutis. Exigis à me præterea debitum, quod me celeriter, Domino adiuuante, spondeo redditurum. Non enim hoc debitum sic profiteor, quemadmodum de quodam tuus Maro memorat, quod ipse fatebatur, sed reddere posse negabat. Sed illo me debere fateor, in quo me reddere posse non nego, sed spondeo. Ipse enim mihi donat vnde reddam, qui donauit vt debeam. Nisi enim ab illo acciperemus, non solum reddere, sed nec ipsum debere possemus. Quid enim nobis inuicem, nisi charitatem debemus? Quod vtique B. Paulus hæc loquens fidelibus, euidenter ostendit: Nemini quicquam debeatis, nisi vt inuicem diligatis. Quis autem fateatur debitum, si neget acceptum? In eo igitur, quod nos debere dicimus, profectò nos accepisse monstramus. Dicit quippe B. Apostolus, Quid enim habes quod non accepisti? Si autem accepisti, quid gloriaris, quasi non acceperis? Nam & alio loco testatur, Quia charitas Dei diffusa est in cordibus nostris, per Spiritum sanctum qui datus est nobis. Qui ergo nobis dedit, quod reddendo debeamus: ipse nobis donabit facultatem, qua possimus reddere quod debemus. Ille igitur auctor est debiti, qui auctor est doni. Nam & seipsum sua largitate dignatus est facere debitorem. Non quia indigens ab aliquo accepit, sed quoniam abundans largiter tribuit. Seminecem quippe suo iumento impositum, stabularióque curandum tradens, duobus denarijs datis, ita se debitorem profitetur, vt diceret, Si quid supererogaueris, cùm venero, reddam tibi. Quid est autem, si quid supererogaueris, nisi, si quid à me magis acceperis? Nam & ipse qui supererogabat, in eo quod non acceperat præceptum, sed dabat ex charitate consilium, misericordiam se profitebatur * itaque consecutum. Ait enim: De virginibus autem præceptum Domini non habeo, sed consilium do, tanquam

Matt. 12.

Effectus charitatis in cōpassione amici.

1. Ioan. 4.

Reddere debitū ex spōsione.

Rom. 14.

Omnia à Deo accipimus.

Rom. 5.

Luc. 10.

Supererogare ex consilio à misericordia Dei est.

* vtique

misericordiam consecutus à Domino, vt sim fidelis. Misericordiam est igitur consecutus, non solum vt erogandum acciperet, verumetiam vt amplius erogaret. Ecce qualis est dominus noster, vt donando debeat, & quanto magis donat, tanto magis eum debitorem esse non pigeat. In quantum enim gratis largitur, in tantum debitor inuenitur. Nec enim potest aliquis debitorem habere, nisi in eo, quod ipse dignatus fuerit gratuita largitate conferre. Ipsum igitur pro me iugiter posce, vt mihi largiatur reddendi debiti facultatem, qui donauit, vt in ipso Charitatis tibi liberam debeam seruitutem. Vt enim verè tuo cordi, quod cor meum est, totum fatear, quoniam sicut cordi meo ita cordi tuo, aliquid cælare non possum, reddendi debiti tarditatem illa mihi ratio procurauit: quoniam aduersus cuiusdam hæretici vaniloquia respondere compulsus sum. Qui non solum meum nomen, sub Fotiniani erroris nota, non dubitauit lacessere: quinetiam sanctorum Augustini & Hieronymi dicta, tanquam meæ professioni contraria, in me voluit retorquere. Cuius nomen nunc literis insinuare distuli, sed potes ipse proculdubio recordari. Nam ibi te nobiscum apud Carthaginem posito, mihi dicta eius adlata sunt. Et, si bene recolo, etiam in tuam notitiam peruenerunt. Nihil enim te ibi posito legere possem, quod tibi recensendum offerre non possem. Eosdem igitur libellos, si Dominus voluerit, vestræ charitati celeriter destinabo. Et non dubito, quòd meam tarditatem in tuo debito, digneris patienter ferre. Quoniam scio, quantum delecteris, vel quantum nos semper ipse compellas, vt nos, Domino adiuuante, non pigeat hæreticis respondere.

1 Cor.7.

Calumnia hæretici in Fulgentium.

PRIMVS LIBER BEATI FVLGENTII AD MONINVM, DE DVPLICI PRÆDESTINATIONE DEI, VNA BONORVM AD GLORIAM, altera malorum ad pœnam.

Excusatio tardioris responsionis.

LITERÆ tuæ, fili charissime Monime, quantum demonstrant delectabilem tui animi sinceritatem, laudabilémque studij spiritalis ardorem: tantum nostræ responsionis, querula benignitate, videntur arguere tarditatem. Tanquam in eo, minus quàm debeo, te videar diligere, quòd inquisitionibus tuis non curauerim celeriter respondere. Sed crede mihi sicut in charitate Christi, personam tuam nequaquam in corde meo contemptam: Sic responsionem meam, non voluntate, sed occupationum varietate dilatam. Veruntamen inter ipsas occupationes, quas inuitus tolerare compellor, tantum studio tuo congratulor, quantum tua charitate delector. Eo magis amplectens sanctum auiditatis tuæ propositum, quod sicut vere spiritalis negotiator, interioris hominis lucra consectans, & cœlestium mercium quæstus, magis ac magis amplificare desiderans. Primum quod à me flagitas debitum, subinde cumulas fœnore quæstionum: Vt scilicet tuorum commodorum militet incrementis, ipsa nostræ necessitas tarditatis. Proinde confido in misecordia Dei nostri, quia si quid mihi in

A huius inquisitionis ac disputationis opere, pro meo merito non conceditur, pro tuo mihi desiderio concedetur. Neque enim inquisitionem tuam Deus, inuentionis effectu fraudari vllatenus sinet, qui te ad inquirendum spiritaliter inflammauit: cum ipsius fidele promissum, nulla ratione cassetur, dicentis, Petite & accipietis: quærite & inuenietis: pulsate & aperietur vobis. Internus igitur Magister, à quo subsidium doctrinæ cœlestis accepimus, non solùm inquirentibus nobis, suorum aperit arcana sermonum: sed, vt etiam quæramus, ipse gratis inspirat affectum. Quia nec esurire panem illum, qui de cœlo descendit, B possumus, nisi ab ipso fastidientibus esuries detur: qui se ad satiandos esurientes donare dignatur. Ab ipso etiam nobis est, quod ad fontem sitientes currimus, qui se nobis tribuit, vt bibamus. Ipse igitur laudandus est, in vtriusque munere gratiæ: siue cùm nos ad se quærendum dormientes exuscitat, seu cùm se inueniendum nobis quærentibus donat. Qui profecto nullatenus inuenitur, nisi ipse nos excitet, vt quæratur.

Luc.11.b

Deus, vt quæramus inspirat, & à quærentibus inuenitur.

Ioan.6.d

CAPVT II.

REVOLVENS igitur scripta tua, tanquam chirographa mea, vt ex his in-

struerer, quot, vel quarum tibi essem debitor quæstionum: duas ad præsens epistolas potui reperire. Vnam, continentem sancti Augustini verba, quæ in libro de Perfectione Iustitiæ hominis, de his qui ad interitum prædestinati sunt, inter alia posuisse cognoscitur. Cui alteram statim subiunctam quæstionem videor inuenisse, hoc est, de Sacrificio, quod solo patri quidam existimant immolari. In altera vero epistola positam inquisitionem inueni, Quid est quod Apostolus duobus denariis quos accepit supererogare potuerit? Cùm ergo has tantũmodo duas epistolas inuenirem, tertiæ quoque sum protinus recordatus, quæ mihi à notario non fuit oblata. In qua memini vnam cõtineri de sancto Spiritu quæstionem: Cur scilicet à patre mittendus ad consecrandum Sacrificium Corporis & Sanguinis Domini postuletur. Hæc sunt interim quatuor quæstiones, quarum tres ex duabus epistolis tuis, vnam verò memoria suggerente recolui. Quod si forte sunt aliæ, quas nobis misisti soluendas, nec in hoc inuenis opere positas aut solutas: quæso, vt non ad contemptum vel fastidium redigas, sed obliuioni patienter ignoscas. Præsertim, cùm illam de Spiritu sancto, quam ego, etiam epistola non inuenta, recolui, silentio præterire nequiui. Sed quia tu cunctarum (si quæ forsitan sunt) sine dubio meministi, non te pigeat, vt te rescribente commemorer. Et spero, quia in quantum Dominus adiuuerit, nostra responsio subsequetur, si præcedentis vestræ orationis adiutorio fulciatur.

Quæst. 1. — 2. — 3. — 4.

CAPVT III.

PRIMÆ igitur quæstionis intelligentiam, in illius nomine quæsiturus, de quo scriptum est, quia Dominus dat sapientiam, & à facie eius scientia & intellectus: hoc conuenientius atque commodius arbitratus sum, vt tam verba tua, quàm beati Augustini, quæ in tua epistola posuisti, reuoluerem: vt his relictis, facilius agnoscatur tam intentio quàm etiam solutio quæstionis. Legenti me, inquis, librum de Perfectione iustitiæ hominis, testimoniũ prophetæ, in ordinem relegens auditu cauto pedetentim paululum retractaui, vbi ait, Non est qui faciat bonum, non est vsque ad vnum. Et sine aliqua nebula, sine aliqua dubitatione expressit interpres ipse verissimus, genus tale hominum quod non faciat bonum: illud prædestinatum vtique ad interitum. Atque, vt tuus sermo præfati sancti viri fulciretur eloquio, eadem verba, quæ à beato Augustino sunt dicta subnectens, Ait enim, inquit, idem gloriosissimus Augustinus: De illo enim bono, dictum id debemus accipere, quod ibi ait: Deus de cœlo respexit super filios hominum, vt videret, si est intelligens, aut requirens Deum. Hoc ergo bonum, quod est requirere Deum, non erat qui faceret, non erat vsque ad vnum: sed in eo genere hominum, quod prædestinatum est ad interitum. Hic dicta sancti Augustini determinans, & ad me intentionem tuarum dirigens literarum, dicis, sentire me iam, cur iterum hæc inculces, scilicet, quòd sæpius reluctanti te mihi, prædestinationem non tantum in bono dici, sed etiam in malo, dum in malo prædestinationem te relegisse diceres. Ipse docens aiebam ad pœnam debitam, non ad malum faciendum, posse dici aliam prædestinationem. Quod etiam tu, sicut scripsisti, confirmas. Scire te tamen asseris quid & hinc respondeam, vt tuear sententiam meam, hoc est, interitum non dici, nisi mortem. Et adiungit, interim legisse te hoc, & adseuerasse etiam prædestinatum populum ad interitum. Deinde admones, vt considerem ipsius loci sermonem. Et vt doctor meorum discipulorum, non vt assertor mearum propositionum, faciam vos sequenda cognoscere.

Prima quæstio de iis qui prædestinati sunt, ad interitum. — Prou. 2. b — Psalm. 13 a — Verba Augustini. Psal. eod. — Verba Monimi de gemina prædestinatione.

CAPVT IIII.

EGO quidem charissime, quantum, Domino gratuitam gratiam largiente, modulum possum propriæ paruitatis agnoscere, sub illo vno Domino atque magistro, in eius schola positus, non fratrum meorum vocari magister aut Doctor affecto: quorum in veritate condiscipulus semper esse desidero. Quapropter hoc ab illo vero domino ac magistro nostro postulare non desino, vt ea me, siue per eloquia scripturarum suarum, seu per sermocinationem fratrum condiscipulorúmque meorum, siue etiam per inspirationis suæ internam suauiorémque doctrinam (vbi sine sonis sermonum, & sine elementis literarum, eo dulcius, quo secretius, veritas loquitur) ea me docere dignetur: quæ sic proponam, sic asseram, vt in propositionibus atque assertionibus meis, veritati (quæ nec fallit nec fallitur) semper inhæream, semper obediẽs consentiénsque reperiar. Quoniam vt veritati obedire atque consentire valeam, ipsa veritas inluminat, ipsa adiuuat, ipsa confirmat. Ab ipsa postulo doceri multo plura quæ nescio, à qua accepi pauca quæ scio. Ipsam rogo, vt præueniente ac subsequente misericordia, quæcunq; salubriter scienda nescio, doceat me: In his, quæ vera noui, custodiat me: In quibus, vt homo, fallor, corrigat me: In quibus * veris titubo, con-

Inuocatio authoris modesta & theologica. — * verè

firmet me: & à falsis ac noxiis eripiat me. Vt in cogitationibus ac sermonibus meis, quod salubriter donat, inueniat: Et ea faciat de ore meo procedere, quæ sint coram ipsa principaliter grata: Et sic fiant fidelibus cunctis accepta.

CAPVT V.

Responsio ad primā quæstionē, quomodo sint quidā ad interitum prædestinati.

QVANTVM igitur, ipsa veritate (quæ verum lumen est) inluminante tenebras meas, in huius quæstionis scrutatione, facultas mihi est hactenus intelligendi concessa, nihil aliud accipiendum existimo, in illo sancti Augustini sermone, quoad interitum quosdā prædestinatos firmat, nisi ad interitum supplicij, non delicti. Neque ad malum, quod iniustè admittunt, sed ad cruciatum, quem iustissimè patientur. Nec ad peccatum, quo primæ resurrectionis beneficium, aut non accipiunt, aut amittunt: sed ad tormentum, quod illis propria iniquitas male parit, & æquitas diuina bene retribuit. Nec ad mortem animæ primam, in qua nascuntur paruuli, vel in quam (sicut beatus Iacobus dicit) concupiscentia sua abstracti & inlecti recidunt criminosi: Sed ad mortem secundam, quam necesse est patiantur, retribuente iustissimo iudice, seu qui ante perceptam gratiam baptismi discedunt de seculo, siue qui in vacuum gratiam Dei recipientes post acceptum baptismum, vsque in finem præsentis vitæ, malunt serui esse peccati, nec volunt, dum tempus est acceptabile, & dies salutis, conuerti à via sua mala, vt viuant: Et ignorãtes, quoniam benignitas Dei ad pœnitentiam eos adducat, ipsi secundum duritiam suam, & impœnitens cor, thesaurizant sibi iram in die iræ & reuelationis iusti iudicij Dei. De illa ergo morte, quam sibi peccatores manibus & verbis arcessierunt, & æstimantes eam amicam defluxerunt, dicitur: Nolite zelare mortem in errorem vitæ vestræ, neque adquiratis perditionem animarum vestrarum, quoniam Deus mortem non fecit, neque lætatur in perditione viuorum. Et alio loco de hac morte dicitur: Inuidia autem diaboli mors introiuit in orbem terrarum. Imitantur autem eum, qui sunt ex parte illius. Quam mortem, vt ab opere ac prædestinatione Dei cognosceremus alienam, Deus ipse sic loquitur per Prophetam: Conuertimini, & auertite vos ab omnibus impietatibus vestris, & non erunt vobis in pœnam iniquitatis. Proiicite à vobis omnes iniquitates vestras, quas impiè fecistis aduersus me, & facite vobis cor nouum & spiritum nouum. Et vt quid morimini domus Israel? Quoniam nolo mortem morientis, sed vt auertatur ipse à via sua mala, & viuat anima eius. Hæc est mors impietatis, quam non fecit Deus, quæ per diabolum introiuit in orbem terrarum. In hac eum imitantur, qui sunt ex parte illius.

Iacob. 1.

Rom 2.

Peccatorū mors non est à Deo prædestinata.

Sapien. 1.

Sap. 2.

Ezech 18.

CAPVT VI.

Deus huic morti duplā mortē retribuit.

HVIC vni morti, quam peccator sibi per contemptum diuinæ iussionis, iniustè concupiscendo arcessiuit, duplam Deus mortem iustè iudicando retribuit. Hoc est, Primam, in separatione animæ & corporis: Secundam, in æterna cruciatione animæ & corporis. Ac per hoc primam, qua discedente anima, caro sola moritur: Secundam verò, quando rediens in carnem anima, in eadem & cum eadem, in qua peccauit, carne torquetur. Vt cum qua communicauit mortem peccati, quod Dei bonitas interdixit homini: cum ipsa communicet mortem supplicij, quod parauit diuina iustitia peccatori. De hac morte Saluator noster dicit, Nolite timere eos qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere. Magis autem eum timete, qui potest & animam & corpus perdere in gehennam. Quod ergo ante gehennam mali pereunt, non est diuini operis, sed humani: Quòd autem in gehenna perituri sunt, hoc facit Dei æquitas, cui nulla placet peccantis iniquitas. Qui enim diligit iniquitatem, odit animā suam. Et dicit Ioannes: Quia omnis qui facit peccatum, & iniquitatem facit, & peccatum est iniquitas. Et Deus per Prophetam dicit: Quia anima quæ peccauerit, ipsa morietur. De filio autem Dei Ioannes dicit: Scimus quia ille apparuit, vt peccata tolleret, & peccatū in eo non est. Sicut ergo peccatum in eo non est, ita peccatum ex eo non est. Quòd autem ex eo non est, opus eius vtique non est. Quod autem nunquam est in opere eius, nunquam fuit in prædestinatione eius.

Mors animæ in gehenna.

Matt. 10.

Psal. 10.

1. Ioan 3.

Ezech. 18.

1. Ioan 3.

Quomodo sunt mali à Deo prædestinati nō ad culpam, sed pœnam.

CAPVT VII.

NON ergo prædestinati sunt mali ad hoc, quòd male operantur, à concupiscentia sua abstracti & inlecti: sed ad hoc, quòd iuste patiuntur inuiti. Prædestinationis enim nomine non aliqua voluntatis humanæ coactiua necessitas exprimitur, sed misericors & iusta futuri operis diuini sempiterna dispositio prædicatur. Deo autem misericordiam & iudicium cantat Ecclesia, cuius hoc opus est in homine, vt occulto voluntatis suæ, non tamen iniusto consilio, aut gratuitam misericordiam prærogет misero, aut debitam iustitiam rependat iniusto. Imò aut misericorditer debitori donet, quod si vellet, iuste posset exigere: aut iuste cum vsuris, quod suum est exigat, & iniquo

Psal. 100.

& iniquo debitori, quod debetur, iniquitatibus reddat. Ac sic, aut istum prorsus indignum misericordia præueniat, aut illum ita dignum inueniat. Ipse enim donat gratis indigno gratiam, qua iustificatus impius inluminetur munere bonæ voluntatis, & facultate bonæ operationis, vt præueniente misericordia bonum velle incipiat, & subsequente misericordia bonum, quod vult, facere valeat. Vtrumque autem prædestinando Deus præparauit in illa incommutabili voluntate, in qua sic futurum effectum hominis renouandi disposuit, vt eius voluntas in opere nouo noua esse non possit.

Deus saluãdos præuenit, dãnandos inuenit.

CAPVT VIII.

DONAT etiam gratiam digno, in retributione mercedis æternæ, vt scilicet, siue cùm impium piè iustificat iustus: quia de ipso Apostolus dicit, Vt sit ipse iustus, & iustificans eum qui ex fide est Iesu: seu cùm iustũ, iuste glorificat, pius. Quia quos iustificauit, illos & glorificauit. Eadem fit operatio gratiæ, quæ meritum hominis bonum, & initiat ad iustitiam, & consummat ad gloriam. Primo inchoans in homine voluntatem bonam: Deinde eandem voluntatem adiuuans inchoatam, vt eadem voluntas & diuino dono bona sit, & diuino adiutorio malam superare concupiscẽtiam possit, & Deo perficiente talis postmodum ipsa voluntas sit, vt malam concupiscentiam habere non possit. Ac si in præsenti vita gratiæ adiutorio infirmitati non cedat, in futura autem, gratiæ beneficio infirmitatem non habeat. Et nunc recreetur continuo iuuamine medicaminis, tunc verò fruatur æterna plenitudine sanitatis. Hæc autem Deus, sicut in prædestinatione semper habuit, sic per gratiam, sicut prædestinauerat, facit. Prædestinationis itaque ipsius instituatur agnitio, cùm dicit scriptura, Et præparatur voluntas à domino. Non autem ob aliud præparata dicitur, nisi quia danda prædicitur. A quo enim præparatur per bonitatem sempiternam, ab ipso datur per inbitam gratiã. Quod ipse Dominus in Ezechielis vaticinatione testatur, dicens: Dabo vobis cor nouum, & spiritum nouum dabo in vobis, & auferetur cor lapideum de carne vestra. Et dabo vobis cor carneum, & spiritum meum dabo in vobis. Et faciam, vt in iustificationibus meis ambuletis: Et iudicia mea obseruetis & faciatis. Dat ergo Deus cor nouum, vt in iustificationibus eius ambulemus, quod pertinet ad bonæ voluntatis initium: Dat etiam vt iudicia eius obseruemus & faciamus, quod pertinet ad bonæ operationis effectum.

Gratia Dei hominis meritum, & initiat ad iustitiã, & cõsummat ad gloriam.

Quomodo præparetur voluntas à Domino.

Ezech, 36.

CAPVT IX.

VNDE cognoscimus Dei esse, & vt bonum facere velimus, & vt bonum facere valeamus. Cui sensui Dauid omnino concordat, gratiam bene volendi sic ostendens, diuinæ largitatis directione donari. A Domino gressus hominis dirigetur, & viam eius volet. Opus quoque bonum non nisi à Deo in nobis, & in Deo à nobis fieri protestatur, dicens: Confirma hoc Deus, quod operatus es in nobis. Et alio loco: In Deo faciemus virtutem, id est, opus virtutis. Sic autem hic pro opere virtutis virtutem dixit fieri, sicut Ioannes pro opere iustitiæ iustitiam dixit fieri. Ait enim: Qui facit iustitiam iustus est, sicut ille iustus est. Paulus quoque optat à nobis Dei fieri voluntatem, dicens: Deus autem pacis qui eduxit de mortuis pastorem magnum ouium, in sanguine testamenti æterni, Dominũ nostrum Iesum, aptet vos in omni bono, vt faciatis luntatem eius. Quid est autem facere voiuntatem eius, nisi facere opera quæ nobis inspirat, & in nobis operatur voluntas eius? Tale aliquid & in ipsius redemptoris nostri sermonibus inuenimus dum veritatem fieri dicit, pro opere veritatis. Sic enim loquitur: Omnis qui malè agit, odit lucem: & & non venit ad lucem, vt non arguantur opera eius. Qui autem facit veritatem, venit ad lucem: vt manifestentur eius opera, quia in Deo sunt facta. Hoc autem in Deo facimus, quod Deo in nobis faciente datur nobis vt faciamus. Quod euidenter in epistola ad Hebræos ostenditur, vbi, cùm de Deo dictum esset, Aptet vos in omni bono, vt faciatis voluntatem eius, continuò sequitur: Faciens in vobis quod placeat coram se. Omne igitur opus, quod à nobis in Deo fit, Deus in nobis facit. Ex ipso enim & per ipsum, & in ipso sunt omnia. Ex ipso ergo est, & voluntas bona, & operatio bona. Quod Doctor gentium his verbis adfirmat: Deus est enim qui operatur in vobis & velle & perficere pro bona voluntate. Propterea, sicut Salomon dicit, quia præparatur voluntas à Domino: sic etiam bona opera nostra Paulus à Domino asserit præparata, hoc est, in prædestinatione disposita. Dicit itaque: Gratia salui facti estis per fidem, & hoc non ex vobis, sed Dei donum est. Non ex operibus, vt ne quis glorietur. Ipsius enim sumus factura, creati in Christo Iesu, in operibus bonis, quæ, præparauit Deus, vt in illis ambulemus. Sicut ergo præparata est per prædestinationem voluntas à Domino, qua bonum velimus: sic etiam opera bona præparauit Deus, vt in illis ambulemus.

A Deo est & volũtas & boni operis facultas.

Psal. 36.

Psal. 67.

Psal 59.

In Deo faciemus virtutem, id est, opus virtutis.

1 Ioan. 3.

Hebr. 13.

Qui facit veritatem venit ad lucem.

Ioan. 3.

Hebr. 13.

Deus omne opus bonum in nobis facit.

Rom. 11.

Philip. 2.

Ephes 2. b

Præparatur à Deo per prædestinatione, non solum voluntas, sed & opus bonum & vita æterna.

CAPVT X.

Attendamvs etiam vitam æternam, regnúmque cœlorum diuinitus fidelibus præparatum. Ipse quippe Christus dicturum se dextris ostendit: Venite benedicti patris mei, percipite regnum, quod vobis paratum est ab initio mundi. Sed & hoc ipsum opus est gratiæ. Ex gratia enim datur non solum iustificatis vita bona, sed etiam glorificatis vita æterna. Quod Pauli tenemus prædicatione compertum, dicentis: Stipendium enim peccati mors: Gratia autem Dei, vita ęterna in Christo Iesu Domino nostro. Cur autem mors stipēdium, vita verò æterna gratia dicitur? Nisi quia illa redditur, hæc donatur. Sed vbi illam Deus reddit, opus malum peccatoris hominis punit, quod nullatenus fecisset homo, nisi discessisset à Deo. Cùm verò Deus vitam æternam donat, opus suum quod inchoauit, iustificans impium, perficit, glorificans iustum. Hæc autem vtraque gratia, id est, & vita bona, & vita æterna, in Christo Iesu Domino nostro est. De plenitudine quippe eius nos omnes accepimus, & gratiam pro gratia, scilicet gratiam glorificationis æternæ pro gratia iustificationis indebitæ, vt gratia iustificationis omne meritum malum deleat indebito beneficio: Et meritum bonum iugi confirmet auxilio, cui gratia glorificationis iustè reddatur in pręmio. Gratia autem etiam ipsa ideo non iniustè dicitur, quia non solum donis suis Deus dona sua reddit: quia tantum etiam ibi gratia diuinæ retributionis exuberat, vt incomparabiliter atque ineffabiliter omne meritum, quamuis bonæ & ex Deo datæ, humanæ voluntatis atque operationis excedat. Quamuis enim non solum credendi in Christum lumen, sed etiam pro illo patiendi virtutem à à Deo nobis donari beatus Paulus Apostolus ostendat, dicens: Vobis enim donatum est, pro Christo, non solum vt in eum credatis, sed vt etiam pro illo patiamini. Quod vtrumque pertinet ad gratiam præsentis bonæ vitæ. Illam tamen futuræ vitæ gratiam omnibus præsentis temporis passionibus anteponit, dicens: Non sunt condignæ passiones huius temporis ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis. Et alio loco: Id enim quod in præsenti est momentaneum & leue tribulationis nostræ, supra modum in sublimitate æternum gloriæ pondus operatur in nobis.

[Margin: Matth. 25. — Rom. 6. — De plenitudine nos omnes accepimus, & gratiam pro gratia. Ioan. 1. — Philip. 1. d — Rom. 8. — 2. Cor. 4.]

CAPVT XI.

Hanc gratiam non solum in præsentis vitæ iustificatione, sed etiam in futuri seculi remuneratione, dicit gratiam permanere, & super nos, hoc est, super A omnia bona cuiuslibet hominis merita in Dei bonitate asserit abundare, dicens: Vt ostendat in seculis superuenientibus abundantes diuitias gratię suæ, in bonitate super nos in Christo Iesu. Gratia est igitur retributio pia, qua Deus in præsenti tempore malis bona retribuit, Illis videlicet, quos iustificat impios, vt deputetur fides eorum ad iustitiam. De qua retributione Dauid dicit: Quid retribuam Domino, pro omnibus quæ retribuit mihi? Gratia est & illa iusta retributio, quia bonis suis meliora retribuens, Deus glorificaturus est iustos. Et B hoc enim gratiæ opus erit. Quia vt hoc mereantur, ipsa præueniendo, misericorditer incipit: Ipsa subsequendo custodit. Ista gratia in scripturis etiam misericordia nominatur. De qua dicit Dauid: Deus meus, misericordia eius præueniat me. Et alio loco: Misericordia tua subsequetur me, per omnes dies vitæ meæ. Pręuenit igitur impium, vt fiat iustus: subsequitur iustum, ne fiat impius. Præuenit cæcum, vt lumen quod non inuenit donet: subsequitur videntem, vt lumen quod contulit seruet. Præuenit elisum, vt surgat: subsequitur eleuatū, ne cadat. Præuenit, donans homini bonā voluntatem: subsequitur beneuolentem, operan- C do in illo boni operis facultatē. Hoc igitur ista misericordia Dei in homine subsequitur, quod præueniens ipsa largitur. Et ideo non solum errantem iustificādo ad viam reuocat, sed etiam bene ambulātem custodit & adiuuat, vt ad donum glorificationis æternæ perducat. Hæc autem omnia, id est, & & vocationis nostræ initia, & iustificationis augmenta, & glorificationis præmia, in prædestinatione semper Deus habuit: quia & in vocatione, & in iustificatione, & in glorificatione sanctorum, gratiæ suæ opera futura præsciuit. Ob hoc totum Deo assignat D Apostolus dicens, Nam quos præsciuit & prædestinauit conformes fieri imaginis filij eius, vt sit ipse primogenitus in multis fratribus. Quos autem prædestinauit, hos & vocauit: & quos vocauit, hos & iustificauit: quos autem iustificauit, illos & glorificauit. Veruntamen cùm simul iustificatos & glorificatos audimus, non simul & iustificationis & glorificationis opus præsenti tempori deputemus. Iustificationis enim gratia in præsenti datur, glorificationis autem futura seruatur. Ista est fidei, illa spei. Dicit autem Paulus: Quia nunc per fidem ambulamus, non per spem. Quod enim nunc sancti credunt, tunc videbunt. Propter quod Ecclesiæ dicitur: Audi filia, & vide: quia fides ex auditu, vnde iustus ex fide viuens, fiducialiter dicit: Credo videre bona Domini,

[Margin: Ephes. 2. — Psal. 115. — Gratia & præueniēdo incipit, & subsequendo custodit opus bonum. — Psal. 58. — Psal. 22. — In prædestinatione cōtinetur omnis gratia vocationis, iustificationis, & glorificationis. — Rom 8. — 2. Cor. 5. — Psal. 26.]

in terra viuentium. Iste igitur est in homine ordo diuinæ redemptionis ac remunerationis, vt nunc iustificatus credat, quod tunc glorificatus accipiat. Propter quod Paulus ait: Non quod iam acceperim, aut iam perfectus sim.

Philip. 13.

CAPVT XII.

Hic eūtes eunt, venientes venient.

IN hac ergo iustificatione, sancti euntes eunt, & flent mittentes semina sua: In illa vero glorificatione, venientes venient in exultatione, portantes manipulos suos. In hac operarij patrisfamilias in vinea operantur: in illa autem denarij mercede sine dubio potientur. Istam Deus nunc donat, vt initium meriti boni gratis indignus accipiat: Illam vero in futurum repositam seruat, qua boni meriti præmium accipere dignus possit, qui boni meriti principium, cùm esset indignus accepit. Dicens igitur Paulus, Quia quos Deus iustificauit, illos & glorificauit, non vtrumque præsenti vitæ deputat, sed ea fide quod futurum est, velut factum firmat, qua fide Propheta de Deo dicit: Qui fecit quę futura sunt. In illa quippe immobilitate consilij sui, secundùm bonum placitum eius, quod proposuit in eo, in dispensatione plenitudinis temporum, instaurare omnia in Christo, quæ in cœlis, & quæ in terra sunt, In ipso ex æternitate dispositionis suæ, in prædestinatione iam fecit, quæcunque effectu operis sui, tempore congruo facienda disposuit. Sicut enim omne creatoris opus, sine initio non potuit nec potest fieri: sic illa sempiterna voluntas eius nunquam mutabilitati subiacet, quia initium existendi non habet. Quod autem semper sic est, vt esse non cœperit: proculdubio sic est, vt id quod est, non esse non possit. Vera igitur immutabilitas, dignè vera vocatur æternitas, in qua æternitate incommutabilis voluntatis suæ Creator ille iam fecisse dicitur quod in creatura mutabili, prout oportunè faciendum disposuit, sic ritè dispositum facit. Et ideo quæcunq; promisit, iam facta dicimus, quia de faciendis dubitare non debemus. Abraham enim pater noster (sicut ait Apostolus) in repromissione Dei non hæsitauit diffidentia, sed confortatus est fide, dans gloriam Deo, plenissime sciens, quia quæcunque promisit, potens est facere. Ideo ergo in Dei promissis nulla est falsitas, quia in faciendis nulla omnipotenti est difficultas. Et propterea ibi nunquam deest voluntatis effectus, quia voluntas ipsa non aliud inuenitur esse quàm virtus. Quicquid autem vult, potest, qui quantum vult, tantum potest. Propterea de solo dignè dicitur: Omnia quæcunque voluit fecit. Et iterum: Subest enim tibi, cùm voles posse. Ideo diximus tantam ibi esse virtutem voluntatis, quanta est voluntas ipsa virtutis. Quia cui semper subest, cùm volet, posse, non aliud est in illo velle quàm posse.

Rom. 8.

Deus fecisse dicitur, quod faciēdum prædestinauit.

Rom. 4. d

Promissa Dei certa sunt ex omnipotentia.

Psalm. 113. & 132. Sap. 12. c

CAPVT XIII.

QVIA ergo Deus nulla necessitate compellitur, vt aliquid nolens promittat: nullius vtique aduersitatis impeditur obstaculo, quo id, quod promisit, aut minus quàm vult, aut tardius faciat: proinde potuit, sicut voluit prædestinare, quosdā ad gloriam, quosdam ad pœnā. Sed quos prædestinauit ad gloriam, prædestinauit ad iustitiam: quos autem prædestinauit ad pœnam, non prædestinauit ad culpam. Posset enim peccatum aliquod ex prædestinatione Dei esse, si posset aliquis hominum iustè peccare. Nullus autem hominū iustè peccat, quamuis eum iustè Deus peccare permittat. Iustè enim deseritur à Deo, qui deserit Deum. Et quia homo deserēs Deum, peccat: deserens peccatorem Deus iustitiam seruat. Quid autem magis iustum, quàm vt ille, qui desiderio peccandi iam peccat, pro eo quod desiderans peccare, ipse sibi noxius efficitur, semetipsum peccato suo lædere permittat? In sanctis igitur coronat Deus iustitiam, quam eis gratis ipse tribuit, gratis seruauit, gratísque perfecit. Iniquos autem condemnabit pro impietate vel iniustitia, quā in eis ipse nō fecit. In illis enim opera sua glorificat, in istis autē opera non sua cōdemnat. Hoc itaque prædestinauit Deus, quod erat ipse facturus, aut quod fuerat largiturus. Illud vero nullatenus prædestinauit, quod siue per gratiam, seu per iustitiam facturus ipse non fuit. Proinde diligentissime requirendum videtur, quid in his Deus operetur, quos gratis iustificat: quid etiam in illis, quos iuste condemnat. Dicit enim eximius gentium Doctor: Si autem iniquitas nostra iustitiā Dei commendat, quid dicemus? Nunquid iniquus Deus, qui infert iram? Secundū hominem dico, absit. Hic autem iram pro condemnatione posuit, sicut alibi Ioannes Baptista dicit: Qui incredulus est filio, non videbit vitam, sed ira Dei manet super eum. Hanc irā Pharisæis & Sadducæis, cū obiurgatione denuntiat dicēs: Genimina viperarum, quis vobis ostendit fugere à futura ira? Ab hac ira nos Dominus Christus eripuit, quod Paulus veridica prædicatione firmauit, dicēs Thessalonicēsibus: Quomodo cōuersi estis ad Deū à simulacris, seruire Deo viuo & vero, & expectare filiū eius de cœlis, quē suscitauit à mortuis Iesum, qui eripuit nos ab ira ventura. Hanc iram, id est,

Iusta Dei prædestinatio ad pœnā pro peccatis.

Sanctis gratiam, impiis iustitiam, Deus exhibet.

Futura Dei ira, condemnatio est ad pœnā.

Rom. 3.

Ioan. 3.

Matth. 3. Luc. 3.

1. Thes. 1.

punitionem, quæ parata est malis, alio loco interitum vocat dicens: Cùm enim dixerint pax & securitas, tunc repentinus eis superueniet interitus, sicut dolor in vtero habenti, & non effugient.

1. Thess. 5.

CAPVT XIIII.

Ardua quæstio, an opera damnandorũ sint prædestinata, sicut opera iustorum.

QVÆRAMVS itaque, vtrum credendus sit Deus, iniquorum opera prædestinasse, pro quibus eos condemnet, sicut in sanctis prædestinasse dicitur, quod coronet. Cùm vero causam condemnationis iniquorum, & glorificationis sanctorũ quærimus, non prædestinatos negamus, vel illos ad pœnam, vel illos ad gloriam. Sed vtrum, sicut creduntur prædestinata diuinitus opera bona, pro quibus glorificabuntur iusti, sic credenda sint prædestinata diuinitus opera mala, pro quibus in æternum punientur iniusti. Dicitur enim in libro Psalmorum: Iniusti punientur, & semen impiorum peribit: salus autem iustorum à Domino. De vtrisque & Saluator noster dicit: Tunc illi ibunt in combustionem æternam: Iusti autem in vitam æternam. In vtrisque ergo, id est, iustis & iniustis, tria quidam consideranda existimo: initium voluntatis, progressum operis, finem retributionis. Vt in his quæcunq; iusta & bona videmus iusto & bono Deo demus: illa autem Deo indigna nouerimus, in quibus nec bonitatem nec iustitiam inuenimus. Et considerata operũ qualitate, illa credamus à Deo prædestinata, quæ misericordiæ vel æquitati diuinæ condigna reperiuntur, & congrua. Misericors enim & miserator & iustus Dominus. Ac primo totius bonæ voluntatis initium, ab illa sempiterna Trinitate, quæ vnus solus & verus est Deus, & prædestinatum confitemur & datum. Hoc enim homini gratuita iustificatione tribuit præparatum, quod in æterna prædestinatione præparauerat tribuendum. Hanc volũtatis præparationem superius sanctæ Scripturæ testimonio demonstraui, quo dictum est, Præparatur voluntas à Domino. Ab ipso ergo voluntas præparatur, qui in nobis & velle & perficere misericorditer operatur. Dicit enim Apostolus: Deus est enim qui operatur in nobis & velle & perficere pro bona voluntate. Loquens etiam Deus per Prophetam, se ipsum facere cõfirmat quod fidelibus donat vt faciant, secundum illud oraculum, quod est à nobis supra iam positum, quo dicit: Et faciam, vt in iustificationibus meis ambuletis, & iudicia mea obseruetis & faciatis. Quid est autem, faciam vt faciatis, nisi mei erit operis omne bonum, quod operati fueritis? ipse ergo facit, vt faciamus, quo in nobis operante, fit omne bonũ, quod facimus.

Psal. 36. Matt 25. Psal. 111. Initium bonæ voluntatis prędestinatum à Deo. Philip. 2. Ezech. 36. Deus facit vt faciamus bonum.

De quo dicitur ad Hebręos: Aptet vos in omni bono, faciens in vobis quod placeat coram se. Demonstrat itaque Dei gratia in bona voluntate & operatione hominis futuræ quoque retributionis gloriam, quę donabitur sanctis, quis diuinæ gratiæ non esse contendat? Cùm siue credentes, siue operantes, licet nostra sit fides, & nostra sint opera, sicut ipse Dominus dicit, Secundum fidem tuam fiat tibi. Et beatus Ioannes prædicat, Hæc est victoria, quę vincit mundum, fides nostra. Paulus quoque ita scribit, Gratias ago Deo meo per Iesum Christum pro omnibus vobis, quia fides vestra annũtiatur in vniuerso mundo. Opera quoque nostra Dominus ipse testatur dicens: Sic luceat lux vestra coram hominibus, vt videntes vestra bona opera, glorificet patrem vestrum qui in cœlis est. Tamen quia ista cùm habemus, non habemus ex nobis nata, sed à Deo donata, sicut Apostolus dicit, Nos autem non spiritum mundi accepimus, sed spiritum qui ex Deo est: vt sciamus quæ à Deo donata sint nobis. Et quia quæcunque nobis facienda donat, sicut habere non possumus, nisi ipse nobis largiatur: sic facere non possumus, nisi ipse nobis quę largitus est operetur.

Hebr. 13. 1. Ioan 5. a. Ephes. 1. Matth. 5. 1. Cor. 2. d

CAPVT XV.

Non debemus nobis aliquid boni operis tanquã nostrum asscribere. 1. Cor. 4. Ioan 3. Iacob. 1.

PROPTEREA nullatenus sinimur, imo salubriter prohibemur, tam in nostra fide, quam in nostro opere, tanquã nostrum nobis aliquid vendicare. Dicit enim Vas electionis: Quod autem habes quod non accepisti? si autem accepisti, quid gloriaris, quasi non acceperis? Et in sancto Euangelio Præcursoris dominici vox est: Non potest homo accipere quicquam, nisi datum ei fuerit de cœlo. Iacobus quoque Apostolus protestatur: Quia omne datum optimum, & omne donum perfectum, desursum est, descendens à patre luminum. Quod est autem magis donum perfectum, quàm glorificatio futura sanctorum? Nunc enim diuinorum munerum (vt ita dicam) nondum est perfecta perfectio, vtpote, vbi omnis perfectus perfectionis est indigus. Namque ille, qui dixit, quotquot ergo perfecti sumus, hoc sentiamus, idem dicit: Non quod iam acceperim, aut iam perfectus sim. Fuit ergo perfectus spe futurę glorificationis, fuit autem imperfectus onere corruptionis & mortalitatis. Corpus enim quod corrumpitur adgrauat animam, & deprimit terrena inhabitatio sensum multa cogitantem. Fuit perfectus expectatione muneris, fuit imperfectus fatigatione certaminis. Fuit perfectus, quod mente seruiebat legi Dei, fuit imper-

In hac vita nemo perfectus nisi spe futuræ gloriæ. Philip 3. Ibidem. Sapien. 9. Paulus fuit hic & perfectus & imperfectus.

fectus, quod carne seruiebat legi peccati. Fuit perfectus, desiderium habens dissolui & esse cum Christo, fuit autem imperfectus, quia quamdiu fuit in corpore, peregrinabatur à Domino. Fuit perfectus, plenissime sciens, quia Deus, quæcunque promisit, potens est & facere: fuit autem imperfectus, quia Deus in sanctis suis quędam nondum fecit ex omnibus quæ promisit. Propter quod etiã omnes antiqui iusti (sicut idẽ Apostolus dicit) testimonio fidei comprobati, non acceperunt repromissionem, Deo pro nobis melius prouidente, ne sine nobis perficerentur. Sicut ergo præcedẽtes sancti testimonio fidei cõprobati, non sunt sine subsequentium perfectione perfecti: sic subsequẽtes sancti non possunt sine pręcedentibus perfici. Donum itaque perfectum tunc omnibus dabitur, quando sanctis æterna glorificatio tribuetur. Tunc sicut Veritas dicit, Iusti fulgebunt sicut sol in regno patris sui. Illius est igitur etiam hoc donum perfectum, à quo est doni totius initium: Quod vtique donum non diceretur, si non etiam hoc ex gratia donaretur.

Hebr. 11. g

Matth. 13.

CAPVT XVI.

Gratis operatur Deus salutẽ nostrã ordinatis actibus.

VNVS autem Deus est, qui gratis & vocat prædestinatos, & iustificat vocatos, & glorificat iustificatos. Sicut autem non est aliud iustificare, nisi iustos facere: sic non est aliud glorificare, nisi gloriosos facere. Proinde, quia Deus suos & iustificat & glorificat, sicut gratiæ ipsius opus est, cùm facit iustos: sic gratiæ ipsius opus erit, cùm faciet gloriosos. Quia sicut nemo potest habere veram iustitiam, nisi fuerit iustificatus: sic nemo potest habere veram gloriam, nisi fuerit glorificatus. Vnde autem sit vera gloria, Saluator noster cùm Iudæos increparet ostendit, dicens: Quomodo potestis vos credere, qui gloriam ab inuicem accipitis: & gloriam quæ à solo Deo est, non quæritis? Hunc sensum habens Paulus & veraciter dicens, Nos autem sensum Christi habemus, sicut gloriam veram à Deo esse nouerat: ita iustitiam veram ex Deo esse confirmat, dicens: Vt inueniar in illo, non habens meam iustitiam, quæ ex lege est, sed illam, quæ ex fide est Christi, quæ ex Deo est iustitia in fide. Et quamuis abundent plurima documenta, quibus clareat, non solum bonæ voluntatis, bonæque operationis gratiam, sed etiam ipsam sanctorum glorificationem, diuinitus & inchoari prorsus & perfici: tamen arbitror etiam hæc, quæ à nobis posita sunt, vtcunque sufficere.

Ioan. 5. g
Vera gloria à solo Deo est.

1. Corin. 2.

Philip. 3. b

A

CAPVT XVII.

ET ideo iam, vt libelli series temperetur, malorum quoque voluntatem, operationem, ac retributionem considerare debemus. Vt agnoscamus, vtrũ malos Deus iustus ad hoc prædestinauerit faciendum, quod in eis puniturus est factũ. An idcirco iniquos ad supplicium iustè prædestinauerit, quia eorũ mala opera, licet futura, præsciret, non tamen ipse prædestinauit vt futura essent, quia non ipse fecit vt fierent. Itaque si initium peccati requiritur, nihil aliud, nisi superbia inuenitur. Dicit enim scriptura: Initium omnis peccati superbia. Quæ itaque tunc initium sumpsit, cùm angelus aduersus Deum elatus, & ipsa elatione prostratus, per concupiscentiam (quæ radix est omnium malorum) volens vsurpare, quod illi datum à Deo non fuit, à Deo discessit, & cecidit, in quo si stetisset, non cecidisset. Sed per concupiscẽtiam malam, quia concupiuit plus extra se, minus factus est in se. Quam concupiscentiam, licet explere nequiuerit opere, tamen retinuit voluntate. Sic ipse sibi iam factus est pœna, vt suppliciũ semper esset malo voluntas mala, tanquam cæco ipsa cæcitas sua. Et concupiscentia peccandi tormẽtum fieret peccatori, & rebellis ac refuga, qui illam imperturbabilem requiem fugeret, deinceps perturbationi seruiret, atq; à bono domino relinqueretur iustè, quẽ ipse reliquit iniustè. Ita factum est, vt perseuerãs inordinatus ex se ordinaretur in se: Et in eo, qui in se ordinem perderet, diuini ordinis ratio non periret. Hoc & in homine contigit, quem ipse diabolus serpentina calliditate deiecit. A domino quippe bono dissentiens, & seruo malo consentiens, malæ volũtatis effectum plenum adipisci non potuit: quia ipsa malitia voluntatis à Deo non fuit. Hanc enim, si à Deo non discederet, non haberet.

Secunda pars primę quęstionis supra positæ.

Initium omnis peccati superbia.
Eccles. 10.

B

Casus & pœna luciferi.

C

Casus primi hominis.

D

CAPVT XVIII.

BONVS ergo Deus bonarum est conditor naturarum. Vidit enim Deus (sicut scriptum est) omnia quæ fecit, & ecce bona valde. In quibus omnibus quæ fecit, rationalem creaturam meliorem cæteris fecit. Sic tamẽ potiori creaturę magis voluit inesse bonũ, vt etiam infimæ creaturæ nullum inesset substantialiter malum. Ac per hoc superius esset infimo bono melius creatum bonũ, cui summũ bonum (quod creatum non est, & à quo omne mutabile bonũ creatũ est) iustè dominaretur. Cuius etiam participatione beatum esset, si summo bono humili dilectione seruiret. Creaturæ quippe rationalis alia beatitudo nec potuit, nec potest esse, nec poterit: nisi vt agnoscẽs,

Genes. 1. d

Rationalis creatura beata nõ potest esse nisi creatorẽ plus diligat quam seipsam.

à quo non solum facta, sed etiam à quo rationalis est facta, maiorem dilectionem exhibeat bono creatori quàm sibi. Neque enim ei inesse posset vllatenus ratio, nisi ei posset creatoris inesse dilectio. Quia nec est alia, quæ vera sit sapientia vel intelligentia creaturæ rationalis, nisi dilectio creatoris, in qua tantò magis minúsve est dilectio sui, quantò magis minúsve dilectionem suo exhibet creatori. Voluntas porro creaturæ rationalis, sine qualicunque amore non potest esse. Nec sic potest diligere, vt amorem suum non velit ad aliquid religare, quę inter summum bonum, à quo creata est, & infimum bonum cui prælata est, medio quodam loco posita, profectò aut in infimo bono necesse est miserabiliter iaceat, aut in summo bono veraciter fœliciterque requiescat. Quodam etenim amore rapitur, seu cùm obedientia subleuatur, & creatori bono bene subijcitur: siue cùm superbia deprimitur, vt creaturæ bonæ malæ dominetur. Sicut enim fit elatione humilis, sic fit humilitate sublimis. Dicit enim Dominus & Magister noster, Omnis qui se exaltauerit, humiliabitur: & qui se humiliauerit, exaltabitur. Propter quod item scriptum est: Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam. Neque vero Deus humiles, quibus dat gratiam, ante datam gratiam humiles inuenit: sed dando gratiam, humiles facit. Hoc ipsum enim gratiam, Deus per gratiam donat: vt quisquis eam acceperit, humilis fiat. Propter quod ipse Vnigenitus sanctæ humilitatis doctor atq; largitor: Discite à me, quia mitis sum, & humilis corde: & inuenietis requiem animabus vestris. Hanc requiem perdiderunt, qui humilitate reiecta aduersus vitā suā tumuerunt, & in mortem per superbiam reciderunt. De talibus enim dictum est: Deiecisti eos, cùm extollerentur. Talibus autem propterea Deus resistit, quia in eis superbiam ipse non fecit: per quam iniustè malunt in peccatum cadere, & per quam iustè merentur in peccato remanere.

Voluntas rationali si se Deo subijcit, sublimatur; si se effert, deprimitur.

Luc. 18. c

Deus humiles facit.

Iacob. 4. 1. Petr. 5.

Matth. 11.

Deiecisti eos, cum extollerentur. Psal. 72.

CAPVT XIX.

PROINDE, quia initium malæ voluntatis superbia est, quæ ex Deo non est, perspicuè claret, non ex Deo esse, hominibus interitum malæ operationis, sed à iusto iudice retribui malis interitum vltionis. Mala quippe voluntas non pertinet ad optimum creatorem: Iusta vero iniusti angeli hominísque damnatio pertinet ad æquissimum cognitorem. Ad voluntatem igitur malam Deus hominem non prædestinauit, quia homini eam daturus ipse non fuit. Quomodo enim Deus hominem, quem ad imaginem suam fecit, prædestinaret ad malam voluntatem, quam ipse non fecit? Itaque peccare in hoc homo cœpit, in quo à Deo discessit. Scriptum est enim: Quia initium superbiæ apostotare à Deo. Et alio loco: Ecce omnes, qui se elongant à te, peribunt: perdidisti omnes qui fornicantur abs te. Isti ergo, qui se elongant & fornicantur à Deo, vtique peccando pereunt, per suam malam voluntatem, quæ non est ex Deo. Perdet autem illos Deus iustè iudicando, quod competit Deo. Non enim eos Deus iudicio perderet, nisi per suas iniquitates ipsi perissent. Scriptum est enim: Defecerunt, perierunt propter iniquitatē suam. Defectus ergo à summo bono ad infimum bonum, hoc est peccatoris proprium & voluntariū malum, quo malo se ipsum perdit iniustus. Et quia huic malo auctor non est Deus, sed homo peruersus, dignè itaque homini, qui se perdidit peccato, redditur in tormentis æterna perditio: vt pereat, quidem, qui perire voluit, non tamen sic pereat, quemadmodū voluit. Qui enim sic peribit, delectatione peccatorum inlectus, vt si posset fieri, maneret in opere peccati perpetuus: Iustè quidem est in perditione peccati dimissus, quo propria cecidit voluntate. Sed non ibi fuit impunè dimittendus, ne Deus fidelis, in quo non est iniquitas, qui est iustus & sanctus, si peccatorem semper in peccato relinqueret, impunitum putaretur illi placere peccatum. Quam sententiam in quibusdam Deus arguit, per Malachiam Prophetā, qui dicunt, Omnis qui facit malum, bonus est coram Deo, & ipse in eo placuit, & vbi est Deus iustitiæ? Iustè igitur est subsequuta sæueritas iudicis, vbi præcessit iniquitas peccatoris: quia illius rei Deus vltor est, cuius auctor non est, id est, iniquitatis, quam potest Deus punire, non facere. Scriptum est enim: Omnis qui facit peccatum, & iniquitatem facit, & peccatum est iniquitas. Et scitis, quia ille apparuit vt peccata tolleret, & peccatum in eo nō est. Omnis qui in eo manet, non peccat. Et iterum: Deus fidelis, in quo non est iniquitas, iustus & sanctus Dominus. Iniquitas igitur, quia in Deo non est, vtique ex Deo non est.

Interitus non ex Deo, sed ex superbia est.

Initiū superbiæ apostotare à Deo. Eccl. 10. Psal. 72.

Ibidem.

Defecerunt, perierunt propter iniquitatem suam.

Malac. 2. d

Deus peccati vltor est, non author. 1. Ioan. 3. Deut. 32. a

CAPVT XX.

QVÆ est autem iniquitas, nisi mala concupiscentia? quam ex Deo non esse Ioannes Apostolus manifestat, dicens: Si quis diligit mundum, non est charitas patris in eo: quia omne quod est in mundo, concupiscentia carnis est, & concupiscentia oculorū, & superbia vitæ: quæ non est ex Deo, sed ex mundo est. Hic autem

Iniquitas ex ordinato amore mundi. 1. Ioan. 2.

mundi nomine, homines significat mundi istius dilectores. Qui non ideo pro dilectione mundi puniendi sunt, quia aliquam substantiam malam diligunt, cùm substantia naturaliter nulla sit mala: Sed quia dilectionis ordinem non tenentes, dum plus iusto diligunt mundum, minus Deum diligunt quàm diligere debuerunt. Non autem aliquid inordinatum Deus fecit, nec aliquid inordinatum fieri prædestinauit, qui per Apostolum suum imperat, vt omnia honestè & secundum ordinem fiant. Propter quod & in sanctis eloquijs, vt peccatum vitetur, charitas ordinari præcipitur. Scriptum est enim: Ordinauit in me charitatem. Huic ordini congratulatur Apostolus dicens: Nam & si corpore absens sum, sed spiritu vobiscum sum, gaudens & videns ordinem vestrum. Peccati verò initium, si attendatur, puto quod nihil est aliud: quàm ordinatarum à Deo rerum inordinata rationalis creaturæ dilectio, quæ sponte perdendo dilectionis ordinē, perdidit & salutē. Ad hoc non est à Deo prædestinata rationalis creatura. Neque enim alia est eius prædestinatio, nisi futurorum operum eius æterna præparatio. In qua nullius causa mali poterit inueniri, quia ex voluntate Dei nunquam processit origo peccati.

1. Cor. 14. — Cantic. 2. — Colos. 2. — Peccati initium inordinata dilectio

CAPVT XXI.

MISERICORS etenim Dominus & iustus, de quo alio loco scriptum est: Misericordiam & veritatem diligit Dominus Deus. In omnibus ergo operibus eius, aut iusta veritas custoditur, aut pia misericordia prærogatur. Porrò autem, cùm negare non possimus, à Deo bono factum hominem bonum, si dixerimus eum à Deo prædestinatum ad opus aliquod malum, nos Deo misericordi & iusto tale opus (quod absit) adscribimus, vbi nec misericors possit inueniri, nec iustus. Si enim cùm à Deo fieret homo, sic erat in præsenti opere Dei bonus, vt in prædestinatione eius esset malus: proculdubio Dei opere malus futurus erat, à quo ad peccandum prædestinatus fiebat. Vbi statim illa consequetur absurditas, vt dicatur, quia Deus, de quo Propheta dicit, Qui fecit quæ futura sunt, in se habuit (quod absit) iniquitatis originem: si hominem à se factum ipse prædestinauerat peccatorem. Prædestinatio enim eius, præparatio est operum eius. Et sicut competit Deo bono, vt causa sit totius operis boni: sic incongruum est, vt in ipso putetur causa cuiuslibet operis mali. Deinde attendamus, quia nulla ratio redditur, qua homo ad peccatum prædestinatus à Deo credatur. Si enim in his, quos Deus & pater Domini nostri Iesu Christi benedixit in omni benedictione spiritali in cœlestibus in Christo Iesu, sicut elegit eos in ipso ante mundi constitutionem, vt essent sancti & immaculati in conspectu eius in charitate: qui prædestinauit eos in adoptionem filiorum per Iesum Christum in ipsum: si ergo in his causa prædestinationis quæratur, non vtique alia, sed sola gratuita Dei misericordia reperitur. Ipse est enim de quo dicit Psalmus: Misericors & miserator Dominus, longanimis, & multæ misericordiæ. Non in finem irascetur, neque in æternum indignabitur. Non secundum peccata nostra fecit nobis, neque secundum iniquitates nostras retribuit nobis. Quia secundum altitudinem cœli à terra, elongauit iniquitates nostras à nobis. Sicut miseretur pater filijs, ita misertus est Dominus timentibus eum. In his omnibus tot ac talibus bonis, quæ Dominus retribuit malis, quid aliud quàm indebita misericordia canitur? quidve aliud quàm gratuita pietas prædicatur? Nam & in eo, quòd non secundum peccata nostra fecit nobis, neque secundum iniquitates nostras retribuit nobis, gratuita manifestatur iustificatio impiorum. Et in eo, quod sicut miseretur pater filijs, ita misertus est Dominus timentibus eum, gratuita claret per eandem fidei iustificationem adoptio filiorum. Neque enim sicut pater filijs misereretur, nisi nobis gratia pater factus, nos sibi filios facere dignaretur. Quotquot enim receperunt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri.

Misericordiam & veritatem diligit Dominus. Psalm. 83. — Non prædestinat Deus hominem ad peccandū. — Ephes. 1. — Prædestinatio bonorum est ex gratuita Dei misericordia Psal. 102. — Sicut pater filijs, ita Dominus se timentibus est misertus. — Ioan. 1.

CAPVT XXII.

HÆC est in sanctis causa prædestinationis diuinæ, præparatio scilicet iustificationis & adoptionis indebitæ, quam quia non merebatur voluntas hominis mala, non est eius causa, nisi sola Dei voluntas bona. In his autem qui putantur prædestinati, non ad luenda supplicia, sed ad perpetranda peccata, cùm causa ipsius prædestinationis quæritur: non inuenio quid respondere possit, quisquis hanc asserere meditatur. Nunquid enim sicut rectè dicimus, ad hoc prædestinatos sanctos, vt Deo in eis misericorditer operante, ex malis fierent boni, & ex impijs iusti? Quod cùm dicimus, ad Dei gloriam dicimus, Nunquid sic rectè dicere poterimus, ad hoc prædestinatos iniquos, vt Deo in eis, & si non misericorditer, saltim iustè operante, ex bonis fierent mali, aut ex iustis fierent impij? Absit hoc à nobis, atque ab omnibus Christianis, vt causam cuiuslibet peccati quisquam deputare diuinæ audeat æquitati. Cùm nec malitiæ, nec impietatis cuius-

Absit vt dicamus hominem à Deo prædestinari ad perpetrāda peccata.

quam causa esse possit, nisi in eo qui malus atque impius fuerit. Vt ergo ex malis fiant homines boni, & ex impijs iusti, laudanda est Dei misericordia: Vt autem ex bonis fiant homines mali, aut ex iustis iniqui, si diuinæ prædestinationis asseritur causa, erit (quod absit) vituperanda iustitia. Quinimo nec iustitia iustè dicetur, si puniendum reum non inuenisse, sed fecisse dicatur. Maior vero erit iniustitia, si lapso Deus retribuit pœnam, quem stantem prædestinasse dicitur ad ruinam.

CAPVT XXII.

In homine quem Deus recte fecit non est prædestinata mala voluntas.

QVÆRO autem, cur primum hominem, quem (sicut scriptum est) fecit Deus rectum, prædestinare potuerit ad peccandum, id est, ad voluntatem malam? quæ est totius origo peccati, quam vtique aut retribuisse Deum nondum peccanti homini, aut retribuisse credendum est peccatori. Hanc itaque si nondum peccanti homini tribuit, ipse (quod absit) auctor iniquitatis extitit, qui malam voluntatem dedit homini bono, per quam peccans æterno mereretur puniri supplicio. Et vbi est, quia Deus mortem non fecit? Et quia non est iniquitas apud Deum? Et quia iustus Dominus, & iustitiam dilexit, æquitatem vidit vultus eius? Si autem malæ voluntatis initium peccatori homini non tribuit, sed retribuit Deus vt ab homine credatur cœpisse peccatum, à Deo autem tanquam à iusto iudice redditum malæ voluntatis initium dicatur: quod peccatum homo facere potuit, in quo voluntas mala non fuit? cùm nullus fructus iniquitatis exoriri possit, nisi quem radix voluntatis malæ protulerit. De corde enim (sicut veritas ait) exeunt cogitationes malæ, homicidia, adulteria, fornicationes, furta, falsa testimonia, blasphemiæ: Hæc sunt quæ coinquinant hominem. Propter quod Deus ipse per Hieremiam sic humanæ malitiam voluntatis obiurgat, vt eam à se alienam esse perdoceat. Dicit enim: Ego te plantaui vineam fructiferam, quomodo conuersa es in amaritudinem vitis alienæ? Alienam vtique à se vitem dicit, non vitio diuinæ conditionis, sed auersione propriæ voluntatis: quæ iuste culpatur, pro eo quod amaritudinem protulit, quam in ea Deus ipse non fecit. Quoniam ipsam amaritudinem nec ex Dei prædestinatione, nec ex Dei opere, sed ex malitia suæ voluntatis habuit. Pro qua amaritudine sic eam Deus per supra memoratum prophetam denuo increpat, Scito quàm malum est tibi & amarum, reliquisse Dominum Deum tuum, & non esse timorem meum apud te. Cùm ergo hoc sit homini malum & amarum reliquisse Dominum, & timorem Dei apud eum non esse: quis ita sit contrarius veritati, vt putet à bono ac suaui Deo (de quo scriptum est: Quàm bonus Deus Israël rectis corde? Et quia nemo bonus, nisi solus Deus, & de quo Apostolus dicit, Vt ostendat in seculis superuenientibus abundantes diuitias gratiæ suæ in bonitate super nos: Et de cuius suauitate canitur: Gustate & videte, quàm suauis est Dominus: Et de cuius eloquijs denuo prædicatur, Quàm dulcia faucibus meis eloquia tua, super mel & fauum ori meo. Et rursus: Iudicia Dei vera, iustificata in semetipsis, desiderabilia super aurum & lapidem pretiosum multum, & dulciora super mel & fauum: Quis ergo putet, à bono ac suaui Deo, prædestinatum hominem aut ad malitiam voluntatis, qua bonum Deum relinqueret, aut ad amaritudinem contumaciæ, qua suauem Dominum non timeret? Proinde fidelibus congruit credere & confiteri Deum bonum & iustum, præscisse quidem peccaturos homines, quia nihil eum latere potuit futurorum (neque enim vel futura essent, si in eius præscientia non fuissent) non tamen prædestinasse quemlibet hominem ad peccatum, quia si ad peccatum aliquod hominem Deus prædestinaret, pro peccatis hominem non puniret, Dei enim prædestinatione aut peccatorum præparata est pia remissio, aut peccatorum iusta punitio. Nunquam igitur Deus ad hoc hominem potuit prædestinare, quod ipse disposuerat & præcepto prohibere, & misericordia diluere, & iustitia punire. Iniquos itaque quos præsciuit Deus hanc vitam in peccato terminaturos, prædestinauit supplicio interminabili puniendos: in quo sicut culpanda non est præscientia humanæ iniquitatis, ita prædestinatio iustissimæ laudanda est vltionis, vt agnoscetur non ab eo prędestinatum hominem ad qualecunque peccatum, quem prædestinauit peccati merito puniendum.

Sapien. 1. Deut. 32. Psalm. 10. Matth. 7. Mala hominis voluntas nō est Dei plantatio. Hier. 2. Ibidem. Suauis & bonus Dominus nō creauit amaritudinem & malitiam voluntatis peruersæ. Psalm. 72 Mar. 10. Eph. 2. b Psalm. 33. Psalm. 118. Psalm. 18. Præsciuit quidem Deus homines peccaturos, sed eos ad peccandū non prædestinauit.

CAPVT XXIIII.

Deus igitur prædestinauit bonos misericorditer ad gloriam, malos iuste ad supplicium.

DEVS itaque omnia hominum opera, siue bona seu mala, præsciuit, quia eum latere nihil potuit. Sed sola bona prædestinauit, quæ se in filijs gratiæ facturum esse præsciuit. Mala vero futura opera illorum, quos non prædestinauit ad regnum, sed ad interitum præsciuit, potentissima deitate, & ordinauit prouida bonitate: & quia præscius fuit, quòd eadem mala non solum ipse facturus non esset, sed nec homo in quantum ei humiliter adhęsisset, in eo nobis insuperabilem potentiam præscientiæ suę magis ostendit, quia nec in ma-

lis prędestinationem iustitię suę vacare permisit. Ostensurus itaque Deus, quid reddendum prę̨sciuerit, & quid donandum: prędestinauit illos ad supplicium, quos à se prę̨sciuit voluntatis malę vitio discessuros. Et prędestinauit ad regnum, quos ad se prę̨sciuit misericordię preuenientis auxilio redituros, & in se, misericordię subsequentis auxilio, esse mansuros. In istis misericordiam custodiens, in illis iustitiam tenens: Istis quod promisit piè tribuens, Illis nihilominus quod prædixit iustè retribuens. Sic autem Deus non omnia promisit quæ prædixit, quamuis prædixerit omnia quæ promisit: sicut non omnia prædestinauit quæ præsciuit, quamuis omnia prædestinata præsciuerit. Præsciuit enim voluntates hominum bonas & malas: prædestinauit autem non malas, sed solas bonas. Et licet in eius prædestinatione non fuerit, vt malitiam voluntati humanæ dedisset, fuit tamen in eius prædestinatione, quid humanæ voluntatis malitiæ reddidisset. Propter hoc, quia sicut Psalmista testatur, Misericors est Dominus & iustus, prædestinauit iustos ad gloriam, iniquos ad pœnam. Iustificandis ergo atque glorificandis prædestinatum misericordiæ suæ opus prædixit pariter & promisit: Iniquis autem prædestinatum iustitiæ suæ opus prædixit tantummodo, non promisit.

Deus non omnia promisit quæ prædixit, nec omnia prædestinauit quæ præsciuit.

Capvt XXV.

Qvod si quis quærat, cur Deus omnia quidem prædestinata prædixerit, non tamen omnia prædestinata promiserit: Respondemus, promissionem dici non posse, nisi cùm aliquid ad hoc prædicitur faciendum, vt possit ei cui promittitur, prodesse iam factum. Et promissum semper esse doni, non semper esse iudicij: cùm promissi largitas semper lætificet, iudicij vero seueritas aliquando contristet. Quod Propheta metuens, huiuscemodi ad Deum orationem effundit: Ne intres in iudicio cum seruo tuo, quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens. Sciebat enim cunctos pari retinendos punitionis vinculo, nisi Deus in quibus vellet misericordiam fecisse, superexaltaret iudicio. Iustificatio igitur & glorificatio, quæ non est homini ex homine, sed ex Deo, quia multum sanctis fuerat profutura, ideo prædicta est & promissa. Punitio vero, quæ in æternum fuit impijs obfutura, prædicta est tantummodo, non promissa. Quod etiam diuinis testimonijs facilius ostenditur. In illo quippe prophetæ loco vtrunque pariter inuenitur expressum, vbi Deus per Esaiam eos qui sibi non seruiunt, his arguit verbis: Ecce qui

Psal. 142. a

A seruiunt mihi, manducabunt: vos verò esurietis. Ecce qui seruiunt mihi, bibent: vos verò sitietis. Ecce qui seruiunt mihi, lætabuntur: vos verò confundemini. Ecce qui seruiunt mihi, exultabunt in lætitia: vos autem clamabitis præ dolore cordis vestri, & à contritione spiritus vlulabitis. In his omnibus, quæcunque ad iniquorum personam pertinent, prædicta sunt tantummodo, non promissa. Neque enim dicendum est, bonitatis largitate promissum, quod intentat iniquitatis merito seueritas inferendum. Si qua vero ad personam seruientium Deo pertinent, & prædicta sunt B & promissa. Tale aliquid est etiam in illo Saluatoris nostri sermone, quo ait: Tunc illi ibunt in combustionem æternam, iusti autem in vitam æternam. Prædixit & promisit præmium, quo fruentur iusti: non autem promisit, sed prædixit supplicium, quo punientur iniusti. Neque enim sicut prædestinauit sanctos ad iustitiam accipiendam, sic prædestinauit iniquos ad eandem iustitiam amittendam: quia misericors Dominus & iustus, potuit gratis à prauitate liberare quem voluit, prauitatis autem operator nunquam fuit: quia prauus nunquam C aliquis fuit, nisi in quantum à Deo discessit. Nec discessurum Deus prædestinauit, quamuis discessurum cognitione diuina præsciuerit.

Verba Esaię de futura retributione Esa. 65. c

Matthęi 25. in fi.

Capvt XXVI.

Devs itaque licet auctor non sit malarum cogitationum, ordinator tamen est malarum voluntatum: & de malo opere cuiuslibet mali non desinit ipse bonum operari. Nec in ipsis iniustæ voluntatis operibus deserit operum suorum iustum ordinem, quia & hoc in ipso ordine habet, quod malam iustè deserit voluntatem. Quam tamen sic in suis malis operibus à se discedentem D deserit, vt ibi permittentis Dei operatio bona non desit: dum & in peccantis voluntate iniusta implet ipse iustitiam, & de malo, quo peccantem iudicat, quibus ipse vult beneficium prærogat. In sanctis igitur perfecturus est Dominus, quod vt essent boni, gratis dedit. Quod autem daturum se præsciuit, in æterna bonitatis dispositione prædestinauit. Ipsa est enim prædestinatio Dei, sempiterna scilicet dispositio futuri operis Dei. Porro autem in iniquis puniturus est, quod vt essent mali, non dedit, nec eos ad iniquitatem aliquam prædestinauit: quia vt iniquè vellent, hoc eis daturus ipse non fuit. Et quia malæ voluntatis perseuerans iniquitas inulta remanere non debuit, tales ad interitum prædestinauit:

Deus de malis impiorum operibus operatur bonum.

Aliter igitur Deus bonos, aliter malos prædestinauit.

quia talibus iuste punitionis supplicium præparauit. Quod vtique manifesto Dominus ipse sermone perdocuit, in eo, quod à se ostendit paratum, non solum regnum, vbi lætentur boni, sed & ignem æternum, vbi crucientur mali. Bonis etenim dicturus est: Venite benedicti patris mei, percipite regnum, quod vobis paratum est à constitutione mundi. Malis autem dicturus est: Ite maledicti in ignem æternum, qui præparatus est diabolo & angelis eius. Ecce ad quod Dominus iniquos & impios prædestinauit, id est, ad supplicium iustum, non ad aliquod opus iniustum: Ad pœnam: non ad culpam: Ad punitionem, non ad transgressionem: Ad interitum, quem ira iusti iudicis peccantibus reddidit: non ad interitum, quo in se iram Dei peccantium iniquitas prouocauit. Quod beati Apostoli prædicatio manifestat, qui malos, quos in ęternum damnaturus est Deus, vasa vocat iræ, non culpæ. Ait enim: Quod si volens Deus ostendere iram, & notam facere potentiam suam, sustinuit in multa patientia vasa iræ, aptata in interitum, vt ostenderet diuitias gloriæ suæ in vasa misericordiæ, quæ præparauit in gloriam. Quæso Monime charissime, vt hunc Apostoli locum diligenter attendas. Notum namque est, iram Dei dici non posse, nisi vbi creditur hominis iniquitas præcessisse. Neque enim Deus aut ignarus esse potuit, aut iniustus, qui posset aut peccantis hominis culpam non agnoscere, aut non peccanti iudicium punitionis inferre. Nam & ipse beatus Paulus in iniquitate hominis iustitiam Dei prædicat commendari, vt ostendat, non iniuste iram omnipotentis inferri. Ait namque: Si autem iniquitas nostra iustitiam Dei cõmendat, quid dicemus? nunquid iniquus Deus, qui infert iram? Secundum hominem dico, absit: alioquin quomodo iudicabit Deus mundum? Non itaque frustra talis est ab eo facta inter puniendos glorificandósque discretio: vt illos vocaret vasa iræ, istos autem vasa misericordiæ: nisi vt ostenderet, tam in vasis iræ, quàm in vasis misericordiæ, iniquitatem propriam præcessisse. Talis est enim Dominus verus, cuius, vt gratuita sit misericordia, & ira non sit iniusta: Ac per hoc, & illos indignos præueniat bonitate, quos iustificat: & illos dignos inueniat punitione, quos damnat: Ac sic appareat, & in vasis misericordiæ, non ex ipsis, sed ex Deo esse, quod boni sunt: & in vasis iræ, non ex Deo, sed ex ipsis esse quod mali sunt. Posset enim Apostolus, quos dixit vasa misericordiæ, potius vasa iustitiæ nuncupare: Sed si vasa iustitiæ vocarentur, forsitan ex seipsis habere iustitiam putarentur. Nunc autem cùm vasa misericordiæ dicit, procul dubio, quid ipsi fuerint, non tacuit: quia quid eis à Deo conlatum sit, euidenter ostendit. Si enim per se ipsos essent iusti, mercedem eis Dominus pro operibus suis redderet, non misericordiam prærogaret. Sicut idem Apostolus alio loco dicit, Ei autem qui operatur, merces non imputatur secundum gratiam, sed secundum debitum. Vasa itaque misericordiæ ad indebitam sunt gloriam præparata, quia gratis sunt misericordiam consecuta. De quibus etiam ipse beatus Apostolus se esse testatur, dicens: Qui prius fui blasphemus & persecutor, & contumeliosus: sed misericordiam consecutus sum, quia ignorans feci in incredulitate. Hoc est opus Dei in vasis misericordiæ: vt blasphemis & persecutoribus & contumeliosis non debitus redderetur interitus, sed misericordiæ donaretur gratuitum munus. Vasis vero iræ nunquam Deus redderet interitum, si non spontaneum inueniretur homo habere peccatum: quia nec Deus peccanti homini iustè inferret iram, si homo ex prædestinatione Dei cecidisset in culpam. Sed quia causam iniquitatis suæ ex propria homo habuit voluntate: propterea B. Paulus sustinuisse asserit Deum in multa patientia vasa iræ, aptata in interitum. Hæc igitur ira ideo talibus vasis interitum reddidit, quia in eis meritum voluntariæ iniquitatis inuenit. Quando autem peccanti seruo iram iustus Dominus intulisset, si seruus ex Domini prædestinatione peccasset? In hoc itaque ista vasa Deus aptauit, in quod prædestinauit, hoc est, in interitum, illum vtique interitum, quem Paulus malis repente superuenturum denunciat, dicens: Cùm enim dixerint, Pax & securitas, tunc repentinus eis superueniet interitus. Quod si Deus tales in peccatum prædestinaret, non eos Apostolus vasa iræ mallet nominare, sed culpæ, nec in interitum talia vasa, sed in peccatum dicerentur aptata. Nunc autem ideo vasa iræ dicuntur, vt ostendatur, in talibus ex Dei prædestinatione non hoc esse, quod est male ab eis admissum, sed quod est talibus bene redditum.

Mali dicũtur vasa iræ, boni vasa misericordię. Rom. 9.

Rom. 3.

Cur potius misericordię quam iustitię vasa bonos vocat Apostolus.

Rom. 4.

1. Tim. 1. c

1. Thes. 5.

Capvt XXVII.

Bene quippe malis interitus à Deo redditur, quamuis sit malus interitus eis, qui nunc iustè deseruntur, & postmodum iustè torquebuntur. In talibus enim Deus iudicium suum desertione inchoat, cruciatione consummat. Nam & hoc tempore, quo discedentes malos deserit Deus, non operatur in eis, quod ei displicet, sed ope-

Quam iustus Deus deserit malos & interitum eis reddit.

ratur per eos quod ei placet. Postmodum eis redditurus, quod ab eius iustitia merentur. Recipient enim non pro eo, quod Deus bene vsus est eorum operibus malis: sed pro eo, quod ipsi male abusi sunt Dei operibus bonis. Tales itaque Deus aptauit in interitum punitionis, quem peccatori iustus iudex prædestinatione iusta decreuit. Non in peccatum quod homo non ex prædestinatione diuina, sed ex voluntate sua, male concupiscendo cœpit, & male operando perfecit. Concupiscentia enim concipiens, peperit peccatum: peccatum vero consummatum genuit mortem. Non ergo iniqui prædestinati sunt ad mortem animæ primam, sed prædestinati sunt ad secundam, id est, ad stagnum ignis & sulphuris. De quo B. Ioannes dicit: Et diabolus, qui seducebat eos, missus est in stagnum ignis & sulphuris. Et alio loco: Et mors & infernus missi sunt in stagnum ignis. Hæc mors secunda est stagnum ignis. Et qui non est inuentus in libro vitæ scriptus, missus est in stagnum ignis. Rursus dicit: Dubijs autem & infidelibus, contaminatis, & homicidis, & impudicis, & veneficis, & Idolis seruientibus, & omnibus mendacibus, pars eorum in stagno ardenti & sulphure, quod est mors secunda. Illam secundam nuncupat mortem, quæ sequitur ex sententia iusti iudicis: non illam, quæ præcessit in mala concupiscentia peccatoris. Qua morte saluator quosdam mortuos asserebat, dicens: Dimitte mortuos sepelire mortuos suos. Et Apostolus de vidua: Quæ autem in delitiis est viuens, mortua est. Ad Ephesios quoque sic loquitur: Et vos cùm essetis mortui delictis & peccatis vestris, in quibus aliquando ambulastis, secundum seculum mundi huius, secundum principem potestatis aëris huius, spiritus qui nunc operatur in filijs diffidentiæ, in quibus & nos omnes aliquando conuersati sumus, in desiderijs carnis nostræ, facientes voluntatem carnis & cogitationum, eramus natura filij iræ, sicut & cæteri: Deus autem, qui diues est in misericordia, propter nimiam charitatem suam, qua dilexit nos: Et cùm essemus mortui peccatis, conuiuificauit nos Christo. De hac morte, qua homo est mortuus in peccatis, dicit Deus: Nolo mortem morientis, sed vt reuertatur à via sua mala, & viuat anima eius. Quomodo autem ad mortem peccati prædestinasse Deus hominem creditur, quam se ipse nolle testatur? Mors ergo ista morientis, via sua mala est. Quæ quia mala, Deo ignota. Scriptum namque est: Vias enim quæ à dextris sunt, nouit Dominus: peruersæ autem sunt, quæ à sinistris sunt. Vias ergo, quas Deus fecit, nouit, quas non fecit, perdit, quia eas non nouit. Vnde scriptum est: Nouit Dominus viam iustorum, & iter impiorum peribit. Ille igitur, qui scit omnia antequam fiant, & cuius oculi in omni loco speculantur bonos & malos, cuius etiam vultus super facientes mala, vt perdat de terra memoriam eorum: Ideo viam malam non nouit, non quia scientiam ipsius aliquid in operibus hominum fugit, sed quia mortem morientis non fecit, qui tamen mortem mortuo iustè retribuit. Prima igitur mors animæ, quam sibi homo intulit, secundæ mortis est causa: Et secunda mors, quam Deus homini reddidit, primæ mortis est pœna. Et quia istam sibi homo iniustus iniuste intulit, illam à iusto iudice iuste percepit: vt quia in ista volens semen iniquitatis seminat peccator improuidus, in illa metat fructum punitionis inuitus. Qui enim seminat in carne sua, de carne metet corruptionem: qui autem seminat in spiritu, de spiritu metet vitam æternam. Sed qui seminat in spiritu, & de spiritu metet vitam æternam: à Deo habet donum & messis & seminis. Quod Paulo testante cognouimus, sic enim ait: Qui autem dat semen seminanti, & panem ad manducandum præstabit, & multiplicabit semen vestrum, & augebit incrementa frugum iustitiæ vestræ. Qui vero seminat in carne, & de carne metet corruptionem: Ideo non lætabitur in messe, quia non Deum, sed seipsum habuit auctorem in semine. Peccata itaque hominum cuncta quidem Deus in peccatoribus præsciuit futura. Et quia ipse non ea prædestinauit facienda, iuste prædestinauit iudicio punienda. Quod etiam in ipsis dictis sancti Augustini, quæ tuæ inseruisti epistolæ, si consideres, profecto cognosces. Qui postquam dixit, Hoc ergo bonum, quod est requirere Deum, non erat qui faceret, non erat vsque ad vnum. Sed in eo genere, quod prædestinatum est ad interitum: statim secutus adiunxit, dicens: Super hoc enim respexit Dei præscientia, protulitque sententiam. Nempe satis atque euidenter his dictis ostendit quia Deus peccata hominum præscientia vidit, quibus sententiam prædestinatione dictauit. Quid enim aliud accipere debemus in hac prolatione sententiæ Dei, nisi paratum supplicium peccatori? Iuste autem est ad punitionem diuina æquitate prædestinatus, qui peccator est diuina cognitione præscitus. Vtpote, qui iniquitatem, ad quam à Deo non est prædestinatus, propria esset voluntate facturus. Vt in quo præscientia Dei videbat fu-

Marginalia (left column): Iacob. 1. — Iniqui prędestinati sunt ad stagnũ ignis & sulphuris. — Apo. 20 d — Apo. 21. c — Prima mors animæ in peccato, secũda in stagno ignis — Matth. 8. — 1. Tim. 5. — Ephes. 2. — Ezech. 18. — Prouerb. 4

Marginalia (right column): Vias impiorum nonnouit Dominus, quia eas non fecit. — Psalm 1. — Prima mors animæ ab homine, secunda à Deo infertur. — Galat. 6. — 2. Cor. 9. — Peccata prædestinauit Deus non faciẽda, sed iuste punienda.

turum opus iniustum, huic per prædestinationis sententiam pararet supplicium iustum.

CAPVT XXVIII.

QVAMVIS igitur tu ipse cæterique tui similes, studio legendi, vel velocitate intelligendi, ex hoc loco dictorum sancti Augustini, quæ in tua epistola posuisti, facillime cognoscatis, quid Catholicus habeat intellectus de his, quos ad interitum prædestinatos audimus: tamen ne tardiores quique hunc tantum locum minus sibi putent in hac quæstione sufficere, de alijs quoque S. Augustini libris quædam inserui, quibus docuit humanæ iniquitatis causam solam esse superbiam: nec ad peccandum homines, sed ad damnationem prædestinatos à Deo, qui vt non adiuuentur à Deo, in ipsis causa est, non in Deo. In libro itaque secundo de Baptismo paruulorum ad Marcellinum scribens, inter alia sic dicit: Ignorantia igitur & infirmitas vitia sunt, quæ impediunt voluntatē, ne moueatur ad faciendum opus bonum, vel ab opere malo abstinendum. Vt autem innotescat quod latebat, & suaue fiat quod non delectabat, gratiæ Dei est, * qua hominum adiuuat voluntates, qua vt non adiuuentur, in ipsis itidem causa est, non in Deo, siue damnandi prædestinati sint propter iniquitatem superbiæ, siue contra ipsam superbiam iudicandi & erudiendi, si filij sunt misericordiæ. Hic statim sanctus Augustinus testimonium prophetæ subiunxit, dicens: Vnde Hieremias, cùm dixisset: Scio Domine quoniam non est in homine via eius, nec viri est vt ambulet, & dirigat gressus suos: continuè subiunxit, Corripe me domine, veruntamen in iudicio, & non in furore tuo. Tanquam diceret: Scio ad correptionem meam pertinere, quod minus abs te adiuuor, vt perfecte dirigantur gressus mei: Veruntamen hoc ipsum noli sic mecum agere, tanquam in furore, quo iniquos damnare statuisti: sed tanquam in iudicio, quo doces tuos non superbire. Vnde alibi dicitur: Et iudicia tua adiuuabunt me. Supradictum itaque Marcellinum tali doctrina sanctus Augustinus informans, sequitur & dicit: Nullius proinde culpæ humanæ in Deum referas causam: Vitiorum namque omnium humanorum causa, superbia est. In istis sancti Augustini dictis attende quæso, mi charissime. Primum, quia vt non homines adiuuentur à Deo, in ipsis causa esse dicitur, non in Deo. Deinde, quia propter iniquitatem superbiæ prædestinati dicuntur damnandi, quod pertinet ad iudicium: non deprauandi, quod pertinet ad iudicium: non deprauandi, quod pertinet ad peccatum. Tertiò etiam considera, quia nullius culpæ humanæ in Deum referendam admonet causam: quia, si aliqua peccatoris iniquitas à Deo prædestinata creditur, ipsius iniquitatis causa in prædestinatione diuina ponetur. Quod quàm sit impium, quámque fidei Christianæ contrarium, nullum puto fugere Christianum. Alio quoque eiusdem libri loco memoratus sanctus Augustinus sic dicit: Extolli quippe in superbiam, propriæ voluntatis est hominum, non operis Dei: neque enim ad hoc eos compellit, aut adiuuat Deus.

Capite 17. | * qua. | Hier. 10. d | Psalm. 118. | Elegans doctrina ex verbis sancti August. | Capite 19

CAPVT XXIX.

ET vt manifestiore dictorum eius indicio nostra fulciatur assertio, aliquid nobis ponendum est de libro, quem scripsit de Prædestinatione sanctorum, quo manifestius ostendit, sine prædestinatione præscientiam Dei esse posse, prædestinationem vero sine præscientia esse non posse. Et quia Deus præsciuit etiam quæ ipse non facit, hoc est, peccata: supra memorato igitur libro, hæc est eiusdem beati Augustini sententia. Prædestinatio est, quæ sine præscientia non potest esse, potest autem esse sine prædestinatione præscientia. Prædestinatione quippe Deus ea præsciuit, quę fuerat ipse facturus: vnde dictum est: Fecit quæ futura sunt. Præscire autem potens est etiam quæ ipse non facit, sicut quæcunque peccata. Quia etsi sunt quædam, quæ ita peccata sunt, vt pœnæ sint etiam peccatorum, vnde dictum est: Tradidit illos Deus in reprobam mentem, vt faciant quæ non conueniunt: non ibi peccatum Dei est, sed iudicium. Puto in his dictis B. Augustini euidenter ostensum, bona opera sua Deum præscisse & prædestinasse, hoc est, siue quæ ad misericordiam, seu quæ ad iustitiam pertinent. Mala verò opera, hoc est peccata, præscisse tantum, non etiam prædestinasse, quia ibi non opus Dei esse dicitur, sed iudicium. Ideo in peccato opus Dei non est, quia vt peccatum fieret, prædestinatum ab eo non est. Ideo autem iudicium est, quia inultum non relinquitur, quod sine operante Deo malus operatur.

Prædestinatio sine Dei præscientia esse non potest, sed bene è cōuerso. | Lib. 1. cap. 7. 10. | Rom. 1. d | In peccatis non Dei opus est, sed iudicium.

CAPVT XXX.

NON autem ignoras etiam præterito tempore illi luculentissimo sancti Augustini operi, quod scripsit de prædestinatione sanctorum, à quibusdam Gallis obiectum, quòd beatus Augustinus in assertione prædestinationis diuinæ, peccatores non ad solum prædestinatos diceret iudicium, sed etiam ad peccatum, cuius dicta, quia ipse celeri præuentus est obitu,

Prosper

Prosper vir eruditus & sanctus, recta defendit fide, & copioso sermone. Ex quibus Gallorum capitulis, vt non multa nunc ponamus, ne libellum istum, quem prolixum facere disputandi necessitas cogit, prolixiorem voluntas facere videatur, duarum responsionum loca duximus inserenda.

Responsio Prosperi ad 14. obiectiones.

Quartadecima quippe Gallorum obiectio sic habetur: Quod qui Euangelicæ prædicationi non credunt, ex Dei prædestinatione non credant: Et quod Deus ita definierit, vt quicunque non credunt, ex ipsius constitutione non credant. Huic itaque prauitati, quæ beati Augustini dictis, non ex veritate, sed ex liuore obijciebatur, tali Prosper sermone respondit. Infidelitas non B credentium Euangelio, nequaquam ex Dei prædestinatione generatur. Bonorum enim Deus auctor est, non malorum. Prædestinatio igitur Dei semper in bono est, aut ad retributionem iustitiæ, aut ad donationem pertinens gratiæ. Vniuersæ enim viæ Domini misericordia & veritas. Proinde infidelitas non credentium, non ad constitutionem Dei, sed ad præscientiam referenda est. Quæ non ideo necessitatem non credendi intulit, quia falli de ea quæ futura erat infidelitate non potuit. Quintadecima etiam obiectio his verbis inserta est, quod idem sit præscientia, quod prædesti- A natio. Cui Prosper sic respondit: Qui præscientiam Dei in nullo ab ipsius prædestinatione discernit: quod tribuendum est Deo de bonis, hoc ei etiam de malis conatur asscribere. Sed cùm bona ad largitorem, cooperatorémque eorum Deum; mala autem ad voluntariam rationalis creaturæ nequitiam, referenda sint: dubium non est, sine vlla tẽporali differentia Deum & præscisse simul & prædestinasse, quæ ipso erant Auctore facienda, vel quæ malis meritis iusto erant iudicio retribuenda, præscisse autem tantummodo, non etiam prædestinasse, quæ non ex ipso erant causam operationis habitura. Nos itaque charissime, hæc interim pauca de libris sancti Augustini, & responsionibus Prosperi, ob hoc maluimus huic libello inserere: vt cuncti nouerint, quid debeant de prædestinatione sanctorum impiorúmque sentire, simúlque, vt appareat eiusdem Beati Augustini dictis, tenorem nostræ sententiæ conuenire. Proinde quia sufficienter (vt arbitror) iniquos non ad peccatum, sed ad supplicium prædestinatos ostendimus: huic volumini iam terminum demus, vt ad aliarum quæstionum disputationem attentius recensendam, latoris renouet studium, temperies distincta librorum.

Psalm. 14.

Responsio ad 15.

Conclusio de prædestinatione

BEATI FVLGENTII AD MONIMVM,

LIBER SECVNDVS, TRES QVÆSTIONES COMPLECTENS, VNAM DE SACRIFICII OBLATIONE: Alteram de Spiritu sancti missione: Tertiam de supererogatione beati Pauli.

CAPVT PRIMVM.

Epilogus compendiosus de prædestinatione iustorum & iniquorum.

SATIS, vt arbitror Monime charissime, quæstionem de diuersitate prædestinationis, iustorum scilicet & iniquorum, hoc est, eorum quos gratuita misericordia Dei præueniens, iustificando conuertit, glorificatura conuersos, & eorum quos iusta Dei seueritas in peccatis derelinquit, punitura damnatos, superior sermo (in quantum Dominus pusillitatem nostram dignatus est adiuuare) & pertractatam continet & solutam: ita vt plerique licet in ea soleant D non leuiter permoueri, facile possint & diuinorum librorum testimonijs instrui, & sancti Augustini libris, & Prosperi eruditissimi viri responsionibus informari: quibus agnoscant prædestinationem Dei nihil aliud esse, nisi præparationem operum eius, quæ in æterna sua dispositione aut misericorditer se facturum præsciuit, aut iustè, & quia in peccatis nec misericordia inuenitur nec iustitia, ideóque omnem iniquorum malam voluntatem, qua peccant, præscitam, non tamen esse à Deo prædestinatam: cùm ipsam voluntatem malam non aliter essent habituri, nisi in eo, quo fuissent à Domino recessuri:

Nec Deum prædestinaſſe diſceſſionem hominis à ſe, cùm cauſa ipſius diſceſſionis ſola voluntaria eſſet auerſio peccatoris. Quæ quia Deum futura non latuit, in æterna præſcientia eius præparatam ſibi pœnam iuſtæ retributionis inuenit.

Capvt II.

Secunda quæſtio Monimi de ſacrificio corporis & ſanguinis Chriſti.

NVNC itaque ad reſiduas quæſtiones duce Domino indagandas, noſtræ diſputationis dirigatur intentio. Dicis à nõnullis te interrogatum de ſacrificio Corporis & Sanguinis Chriſti, quod plerique ſoli patri exiſtimant immolari. Hanc etiam aſſeris Hæreticorum eſſe quaſi palmarem interrogationem. Sed nouum non eſt, vt Hæretici, priuati lumine veritatis, illis ſe propoſitionibus veritatem ſuperaturos arbitrentur, quibus facillime ſuperantur. Gloria namque in confuſione ipſorum eſt, qui terrena ſapiunt. Hoc ergo ſectantes hæretici, ea ſibi quaſi palmaria & inuicta videntur proponere, vnde ſibi confuſionem non vident imminere. Sed cùm à veritate ſuperantur, hoc in illis vtique impletur, vt vnde gloriantur, inde confundantur. Non eſt igitur mirum, ſi illi, quos malitia ſua (ſicut ſcriptum eſt) excæcatos veritas ipſa (quæ lux eſt vera) deſeruit, quorúmque ſqualentem peruerſi cordis obtutum, tetri erroris obſcuritas circunſepſit, inſeparabilem Trinitatem, quam ſubſtantiali diuerſitate diſparem prædicare non dubitant, conſequenter honorificentiæ quoque impari officio impiè diſſipare contendant. Et quoniam in ipſam ſapientiam peccare conuincuntur, ipſius ſapientiæ in eis ſermo cõpletur, vt dum in ipſam peccant, in animas ſuas peccatum impietatis admittant. ſic namque dicit ipſa ſapientia: Qui autem in me peccant, impiè faciunt in animas ſuas. Qui me oderunt, diligunt mortem. Quomodo enim Dei filium non oderunt, quem vnigenitum quidem verbis negare non poſſunt, ſed eum à natura patris inconſiderata peruerſitate diſcernunt? Aut quomodo in animas ſuas impiè non faciunt, qui Dei vnigenitum filium, Deum ſcilicet verum, nec glorificare cum patre conſentiunt, nec vno eodémque Sacrificio pariter honorari permittunt? Quibus cum Dei adiutorio (in quantum ſeries præſentis operis capit) breuiter reſpondentes hanc interrogationem præmittimus, vt dicant, Vtrum eam fidem Deus ſuæ donarit Eccleſiæ, qua pater noſter Abraham Deo credens placuit, & in qua cunctas gentes terræ in ſuo ſemine benedicendas accepit? An aliam ſibi religionis normam diuinitus profiteantur traditam, vt Patriarcharum & Prophetarum fidem æſtiment abdicandam? Et licet ab hac fide (ſicut demonſtratura eſt veritas) omnimodis habeantur extranei: Ipſam tamen Eccleſię datam dicunt, ipſámque apud ſe inuiolatam manere contendunt.

Philip. 3 d

Hæretici ſua malitia excæcati, trinitatẽ, & ſubſtantia & patri veneratione diſſipant.

Prouerb. 8

Præmittẽda quæſtio de fide Abrahę.

Capvt III.

Quæſtio ſacrificij ex patrum fide determinatur. Exod. 3.

DVM ergo inter nos & illos, ſacrificij vertitur quæſtio, ad illos nobis recurrendum eſt patres, quos Deus, velut luminaria in mundo, ad inſtructionem noſtram veræ fidei clarificauit indicio, quorum fidem ita dignatus eſt à ſe inſpiratam oſtendere, vt eorum ſe Deum inueniatur euidentiſſime nominare, dicens: Ego ſum Deus Abraham, & Deus Iſaac, & Deus Iacob. Hoc mihi nomen eſt ſempiternum, & memoriale in generatione & generationem. Cum itaque nos dicimus, ſacrificium non ſoli patri, ſed ſimul vnum patri filióque offerri: Illi autem patri ſoli exiſtimant immolari: In ſacrificio patriarcharum, veræ ac Deo placitæ quæramus immolationis indicium. Ab illo itaque nobis eſt documentorum ſeries inchoanda, in cuius inuenitur ſemine futura cunctarum gentium benedictio repromiſſa, dicente Paulo: Abrahæ dictæ ſunt promiſſiones & ſemini eius. Non dicit, & ſeminibus, quaſi in multis, ſed quaſi in vno: Et ſemini tuo, quod eſt Chriſtus. Et iterum: Vt in gentibus benedictio Abrahæ fieret, in Chriſto Ieſu, vt pollicitationem ſpiritus accipiamus per fidem. Sit igitur omnino compertum, illos eſſe benedictionis diuinæ compotes, & ſpiritalis gratiæ participes, quos conſtat fidei Abrahæ in ſacrificio reperiri ſequaces. In libro Geneſis legimus: Viſus eſt Dominus Deus Abrahæ, & dixit ei: Semini tuo dabo terram iſtam. Et ædificauit ibi Abraham altare Domino, qui viſus eſt ei, & receſſit inde in montem contra orientem Bethel, & ædificauit ibi altare Domino Deo, & inuocauit in nomine Domini Dei, qui viſus eſt. Eligant nunc Hæretici quod volunt, vt aut patrem fateantur Abrahæ viſum, aut certe conſentiant ab Abraham filio altare conſtructum. Altare vero non ob aliud ædificari, niſi ad offerendum ſacrificium Deo, veteris teſtamenti lectio frequenter inſinuat. Moyſes quippe de Noë iuſto ſic loquitur: Et ædificauit Noë altare Deo: & tanquam interrogaretur, cuius rei gratia vir iuſtus illud altare conſtruxerit, ſecutus adiunxit: Et accepit ab omnibus pecoribus mundis, & ab omnibus volatilibus mundis, & obtulit hoſtiam ſuper altare Deo. Claret

Promiſſiones factæ Abrahæ & ſemini eius Galat. 3. Ibidem.

Geneſ. 12. Abraham conſtruxit altare non ſoli patri, ſed & filio ſacrificaturus.

Geneſ. 8.

igitur, sanctum quoque Abraham, amicum Dei fidelem, & gentium fidelium patrem, ob hoc Deo, qui ei visus est, ædificasse altare: vt ei posset sacrificium congruæ immolationis offerre. Ne autem, cum in nomine Domini Dei dicitur inuocasse, quisquam existimet alterum Deum in nomine Dei alterius inuocatum, cùm non aliud sit, inuocasse in nomine Domini Dei, quàm inuocasse nomen Domini Dei: subsequenter euidenti manifestatione hoc quoq. scriptura curauit diuina monstrare. paulo post enim sic dicitur: Abraham autem erat onustus valde pecoribus, & argento & auro, & abijt illo, vnde venerat, in desertum vsque Bethel, ad locum vbi fuerat tabernaculum eius prius, inter Bethel & inter Agge, in locum vbi altare fecerat initio, & inuocauerat ibi Abraham nomen Domini Dei. Cognoscitur itaque, hoc fuisse inuocare in nomine Domini Dei, quod est inuocare nomen Domini Dei. Quocirca dicant Hæretici, vtrum patri an filio Abraham existiment construxisse altare? quia, cui altare construxit, ipsius vtique nomen inuocauit. Ipse autem non nisi Deo, qui ei visus est, altare construxit, quem hæretici filium dicere consuerunt. Nitentes quippe patris & filij diuersam docere substantiam, omnes corporearum rerum conspicabiles formas (quas ad insinuandam se hominibus omnipotentissima Deitas, creaturæ totius domina, sicut voluit, & congruere temporalibus locis ac personis nouerat, coaptauit) filio tantummodo existimant deputandas. Inde asserentes, inæqualem patri atque imparem filium, quod eius natura capax mutabilium potuerit esse formarum. Et tanquam eo naturaliter eius diuinitas visibilis fuerit, quo se ad infirmas hominum mentes visibilibus rebus demonstrare non spreuit. De qua re non est nobis hoc opere disputandum, cùm præsentis quæstionis hoc tantum deposcat intentio, vt quia sanctus Abraham illi Deo sacrificasse cognoscitur, quem ei visum fuisse diuina scriptura testatur: aut patrem visum Abrahæ dicant, aut filio Abraham sacrificasse consentiant. Vtroque enim tanquam bis acuto gladio, nefariæ diuersitatis obtruncatur assertio: quia si Deum patrem Abrahæ visum dicunt, vt soli sacrificium asserant immolatum: In eo quod visus asseritur, non erit tanquam inuisibilis pater inuisibili filio præponendus. Si autem filius visus est, & ei sacrificium sanctus patriarcha obtulit: non est patri filius in aliquo præponendus. Neque enim illi Abraham sacrificium offerret, si potiorem illo quemquam alium crederet.

Idem est inuocare in nomine Domini quod inuocare nomen Domini. Genes. 13.

Abraham illi Deo construxit altare, qui ei visus est.

Inuictum contra hæreticos argumentũ, ex sacrificio & fide Abrahæ.

Ac sic isti, qui fidem nostram huius impulsu quæstionis existimant quatiendam, vtrobique necesse est mendacium suæ credulitatis agnoscant. Et vtinam cognoscentes abijciant, & ad veram fidem (quam inaniter rebelles impugnant) salubriter humiles pacatique iam redeant. Abraham enim qui non alteri Deo, sed ei qui sibi visus est, altare construxit, vt secundum id quod sentiunt Hæretici conuincantur, aut patrem vidit, aut filio sacrificauit.

CAPVT IIII.

HVNC Deum qui visus est Abrahæ, cuíque Abraham, non vtique ad aliud, quàm ad offerendum sacrificium, ædificauit altare: Isaac quoque vidit, & ei, paternæ fidei tenax, altare construxit. Scriptum est enim de Isaac, (hoc liber Geneseos continet:) Ascendit autem inde ad puteum iuramenti, & visus est ei Dominus in illa nocte, & dixit ei: Ego sum Deus Abraham patris tui, ne timeas, tecum enim sum, & benedicam te, & multiplicabo semen tuum propter Abraham patrem tuum. Et ædificauit ibi Isaac altare, & inuocauit in nomine Domini. Procul dubio eius Domini, qui ei visus, præsentiæ suæ auxilium, & benedictionis donum, & multiplicandi seminis promisit augmentum. Iacob quoque non alteri Deo, sed illi qui visus est ei, altare fecisse cognoscitur. Et quod amplius est, non hoc sponte arripuit, sed diuinis obediens præceptis impleuit. Quod his verbis sancta scriptura testatur: Dixit autem Deus ad Iacob, Surgens ascende in locum Bethel, & inhabita ibi, & fac ibi altare Deo, qui visus est tibi, cùm fugeres à facie Esau fratris tui. Et subsequenter dicitur: Venit autem Iacob in Lusa, quæ est in terra Chanaam, quæ est Bethel, ipse & omnis plebs quæ erat cum eo, & ædificauit ibi altare, & vocauit nomen loci illius, Domus Dei, ibi enim apparuit ei Deus, cùm fugeret à facie fratris sui Esau. Ecce in ore duorum & trium testium verbum fidei nostri consistit: ecce amicorum Dei sacrificio prorsus Ecclesiæ Catholicæ concordat oblatio: quæ sic sacrificat patri, vt simul omni sacrificet Trinitati. Quoniam & sancti patriarchæ, sacrificium quod filio iubebantur offerre, sciebant se patri simul & filio placitis obsequijs exhibere. Idcirco autem eis diuinitus iubebatur, vt filio altare construerent, non quia sacrificandum non esset patri, sed vt quod immolabatur à sanctis, simul filio immolaretur & patri: Neque vt præponendus esset patri filius, sed ne putaretur genitori genitus

Isaac quoque Deo qui ei visus est cõstruxit altare.

Genes. 26.

Iacob itẽ eidẽ Deo altare iussus construxit. Genes. 35.

Patriarcharum sacrificia nostris cõgruunt, quæ fiunt toti Trinitati.

in aliquo postponendus. Proinde licet nulli dubium sit patriarchalis sacrificij testimonio, rectitudinem nostræ fidei communiri. (Cui quamdiu obdurato corde quilibet obnitendum existimat, à fide consortióque sanctorum alienus exerrat) possemus & de prophetis testimonia non imparis firmitatis ac roboris innectere: nisi totius reddendi memores debiti, ad residuarum etiam quæstionum solutionem mallemus quantocius festinare.

Capvt V.

Aliud testimoniũ ex prophetis, vt filio quoque offeratur sacrificiũ. Sopho. 3.

Vervntamen ne sub nomine abundantiæ quisquam nos penuriam defensionis existimet obcælasse: vnum de prophetis testimonium proferemus, quo possit euidenter ostendi, prophetas sanctos diuinitus inspiratos, certo fidelissimóque vaticinio prædixisse, Noui quoque tempore testamenti spiritales hostias, non patri tantum, sed etiam filio à fidelibus offerendas. Prophetæ testimonium de sacrificio, quod nunc in Ecclesia geritur, Sophonias quippe dicit: Sustine me, dicit Dominus, in diem resurrectionis meę in testimonium, quoniam iudicium meum in congregationem gentium erit, vt recipiam reges, & effundam super eos iram furoris mei, quoniam in igne æmulationis meæ, consummabitur omnis terra, quia tunc transferam super populos linguam in progenies eius, vt inuocent omnes nomen Domini, & seruiant ei sub iugo vno, à transflumine Æthiopiæ suscipiam obseruantes me, qui dispersi sunt, adferent hostias mihi in illo die. Quid hac, rogo, vaticinatione lucidius? vel quod hic tenebrosæ obstinationis latibulum, hæretica potest infidelitas reperire, quo possit lumen tantæ manifestationis effugere? Cùm sic in sole tabernaculum suum posuerit Dominus, vt non sit, qui se abscondat à calore eius. Quoniam si quis se glaciali frigore infidelitatis stupefactus abscondat, sibi propitiationis potest auxilium subtrahere, se autem non potest cælare vindictæ. Ecce ille, qui se expectandum in die resurrectionis suæ præcipit, ipse sibi hostias ab omnibus gentibus offerendas ostendit, vt agnosceretur sacrificium illud esse acceptabile Deo, quod communiter patri & filio supplex offert fidelium puráque deuotio. His atque huiusmodi testimonijs Hæretici communiti, vtinam non surdis auribus audiant, sed veritatem fidei, concessa sibi diuinitus inluminatione cognoscant: vt recepto salutari lumine, desinant deinceps in tenebris mortiferæ infidelitatis errare. Qui cum filio sacrificium non offerunt, & à fide patriarcharum ac

Psalm. 18.

Obduratio hæreticorum qui filio non sacrificant.

A prophetarum, miserabili obduratione desciscunt: impie delinquentes, seipsos à semetipsis damnatos ostendunt. Apostolica quippe omnem hæreticũ tali cognoscitur pronunciatione condemnasse sententia: Quod & hæreticus post primam correptionem sit omnimodis euitandus, eo quòd eiusmodi non solum sit subuersus, verumetiam suo sit iudicio condemnatus. Si qui verò Catholici fideles, huius sacramenti nunc vsque videbantur ignari, deinceps scire debent omne cuiuslibet honorificentiæ & sacrificij salutaris obsequium, & patri & filio & Spiritui sancto, hoc est, sanctæ B Trinitati, ab Ecclesia Catholica pariter exhiberi: In cuius vtique vno nomine manifestum est sanctum quoque baptisma celebrari. Neque enim præiudicium filio vel sancto Spiritui comparatur, dum ad patris personam præcatio ab offerente dirigitur. Cuius consummatio, dum filij & Spiritus sancti complectitur nomen, ostendit nullum esse in Trinitate discrimen. Quia dum ad solius patris personam honoris sermo dirigitur, bene credentis fide tota Trinitas honoratur. Et cùm ad patrem litantis destinatur intentio, sacrificij munus omni trinitati vno eodémque offertur litantis officio. C Nos itaque, dum trinitati, quæ vnus & verus est Deus, vnum sacrificium offerimus: vanis hæreticorum non moueamur obiectis: Cùm ad hoc sequendum, ac robustissime retinendum, & diuinitus promulgatis instruamur oraculis, & præcedentium sanctorum firmemur exemplis.

Titum 3.

Catholici toti offerunt trinitati etiam si solius patris nomen exprimatur.

Capvt VI.

Tertia quæstio Monimi, cur in sacrificijs solius Spiritus missio postuletur.

Iam nunc etiam illa nobis est de Spiritu sancti missione quæstio reuoluenda. Cur scilicet, si omni trinitati sacrificium offertur: ad sacrificandum oblationis nostræ munus, sancti Spiritus tantum missio postuletur. Quasi vero (vt ita dicam) ipse D pater Deus, à quo Spiritus sanctus procedit, sacrificium sibi oblatum sanctificare non possit, aut ipse filius sanctificare nequeat Sacrificium Corporis sui, quod offerimus nos, cùm Corpus suum ipse sanctificauerit, quod obtulit, vt redimeret nos. Aut ita Spiritus sanctus ad consecrandum Ecclesiæ Sacrificium mittendus sit, tanquam pater aut filius sacrificantibus desit. Primò itaque meminisse nos conuenit, in huius vocabulo missionis nec inferiorem accipi debere sanctum Spiritum nec minorem: quia si minor, itaque inferior: & si inferior, vtique minor. Hoc autem præmonuimus, scientes ab hæreticis quàm maxime fidei nostræ frequenter obiectum, ideo Spiritum sanctum minorem credendum

Non ideo minor est Spiritus sanctus quod missus est à patre & filio, quia & filius missus est.

patre & filio, quia & à patre missus est & à filio. Porro autem si misso mittens potior est credendus, cognoscant in hoc suam conuinci perfidiam, quia sicut à patre & filio missus legitur Spiritus sanctus: sic à patre & spiritu missus inuenitur & filius. Quod ipse filius & per prophetam, multo antequam mitteretur, dixit: Et postquam missus est, propria testificatione firmauit. Nam veniens in Nazareth, & synagogam ingressus, cùm tradito sibi ad legendum libro Esaiæ Prophetæ, illum locum reuolueret, vbi scriptum est: Spiritus Domini super me, propter quod vnxit me, Euangelizare pauperibus misit me: Reddito volumine, veritatem prophetiæ illius præsenti testatus est effectu completam dicens: Hodie impleta est hæc scriptura in auribus vestris. Sed & alio eiusdem prophetæ loco, à domino atque ab eius spiritu se missum his verbis ostendit. Et nunc Dominus misit me, & spiritus eius. A se quoque sanctum Spiritum mitti discipulis, ante passionem suam hoc modo pronuntiat. Cùm autem venerit paracletus quem ego mittam vobis spiritum veritatis, qui à patre procedit, ille testimonium perhibebit de me. Superius autem eundem spiritum etiam à patre mitti docuerat. Paracletus autem, inquiens, Spiritus sanctus, quem mittit pater in nomine meo, ille vos docebit omnia. A patre ergo & à spiritu missus est filius, & à patre & filio missus est spiritus. Veruntamen nec filij, nec Spiritus sancti missionem localiter factam quisquam debet Christianus accipere: sed illo missionis nomine, opus intelligamus manifestationis indultæ. Sic enim non localiter missus est filius, nec localiter mittitur Spiritus sanctus: sicut nec ipsius patris est quoque localis aduentus. Cùm tamen filius dilectoribus suis non tantum suum, sed & patris promittat aduentum, ait enim: Si quis diligit me, sermonem meum seruabit, & pater meus diliget eum, & ad eum veniemus, & mansionem apud eum faciemus. Sicut ergo pater & filius nusquam quidem desunt, & tamen ad quem volunt, veniunt (per gratiam enim veniunt, qui per potentiam nusquam desunt:) sic etiam in missione vel aduentu Spiritus sancti nullus localis illius accipiendus est motus, sed nostræ credendus est sanctificationis effectus. Nam si localiter secundum Deitatem missus est filius, aut localiter mitti putatur Spiritus sanctus: ergo etiam Deus pater loco (quod absit) credetur inclusus. Et vbi est, quod immensitatem suam Deus ipse taliter nobis insinuat dicens: Cœlum & terram ego impleo? filij quoque immensitatem propheticus nobis sermo commendat. De quo sanctus Hieremias sic loquitur: Magnus est, & non habet finem: excelsus & immensus. Et quia ipse est virtus & sapientia Dei, de ipso vtique dicitur: Attingit à fine vsque ad finem fortiter, & disponit omnia suauiter. Apostolica quoque tenemus prædicatione compertum, quia in Christo condita sunt vniuersa in cœlis & in terra, visibilia & inuisibilia, siue throni, siue dominationes, siue principatus, siue potestates. Omnia per ipsum & in ipso creata sunt, & ipse est ante omnes, & omnia in ipso constant. Quid ergo est, quod implere sua præsentia nequeat, in quo Apostolus vniuersa in cœlis & in terra, visibilia & inuisibilia constare pronunciat? Sancti quoque spiritus immensitatem scriptura sic loquitur: Spiritus Domini repleuit orbem terrarum. Propter quod & Dauid sanctæ Trinitatis vnam substantialiter immensitatem non solum corde credens ad iustitiam, quinetiam ore confitens ad salutem, sic cecinit: Quo ibo à spiritu tuo, & à facie tua quo fugiam? si ascendero in cœlum, tu illic es, & si descendero in infernum, ades. Et si adsumpsero pennas meas ante lucem, & habitauero in nouissimo maris, etenim illuc manus tua deducet me, & tenebit me dextera tua.

Luc. 4. d — Esa. 48. c — Ioan. 15. — Ioan. 14. — Missio filij & Spiritus sancti non est localiter facta. — Ibidem. — Scriptura docet immensitatē, nō solum patris, sed & filij, & Spiritus sancti. — Hier. 23. Baruch 3. — Sapient. 8. — Coloss. 1. — Sapient. 1.

CAPVT VII.

CVM ergo, sicut diximus, tota Trinitas vnitate Deitatis suæ naturaliter immensa infinitáque permaneat, & sic localiter nusquam sit vt tamen nusquam desit, atque ita sit vbique tota, vt nec per partes creaturæ totius particulariter diuidi, nec vniuersitate totius possit creaturæ concludi: quotiens Spiritus sanctus ad consecrandum Sacrificium à patre poscitur, prima esse fidei ratio, primáque cunctis Christianis salubriter retinenda cautela, vt sancti Spiritus nullatenus localis cogitetur aut existimetur aduentus. Fidelibus quippe dicit Apostolus: Nescitis, quia templum Dei estis, & spiritus Dei habitat in vobis? Et alio loco: Orantes omni tempore in spiritu, & in ipso vigilantes. Et ipse Saluator discipulis suis dicit: Si diligitis me, mandata mea seruate, & ego rogabo patrem, & alium paracletum dabit vobis: vt maneat vobiscum in æternum, Spiritum veritatis, quem mundus non potest accipere, quia non videt eum, nec scit eum: vos autem cognoscetis eum, quia apud vos manebit, & in vobis erit. Vnde & Paulus eundem nos spiritum adoptionis accepisse sic prædicat: Non enim

Tota trinitas vbique est. — 1. Cor. 3. c — Ephes. 6. c — Ioan. 14. b

accepistis spiritum seruitutis iterum in timore: sed accepistis spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus, Abba pater. Fidelibus itaque, qui templum Dei sunt, & in quibus spiritus Dei inhabitat, imò qui templum sunt Spiritus sancti (sicut Apostolus dicit, Nescitis, quia membra vestra templum est Spiritus sancti, qui in vobis est, quem habetis à Deo. Quibus etiam idem Apostolus mandat, vt in ipso orent, atque in ipso vigilent) quomodo Spiritus sanctus, tanquam ante absens mitti creditur? cùm nec orare condignè ac vigilare aliquis possit, nisi se illi Spiritus sanctus infuderit. Quocirca, sicut dicit Apostolus, spiritalibus spiritalia comparantes, & in spiritu, qui vtique naturaliter Deus est, nihil corporale, nihil locale, nihil temporale, nihil mutabile cogitantes: cōsiderare debemus, nomine Spiritus sancti nonnunquam dona spiritalis gratiæ nuncupari. Nam legimus in libro Regum, Cùm esset Helias diuino munere transferendus, & discipulo, priusquam tolleretur, dedisset fiduciam postulandi quod vellet, ille spiritum, quem Helias acceperat, duplicem sibi postulauit attribui. Vbi vtique intelligimus spiritus nomine, donum spiritalis gratiæ designari. Neque enim substantia Spiritus sancti potest vel augeri vel minui: qui sicut est sine initio & sine termino sempiternus, sic est sine augmento detrimentóque perfectus.

Rom. 8. c
1. Cor. 3.
1. Cor. 3.
Nomine spiritus quandoq; spiritalia dona gratiæ significatur.
4. Reg. 2.

CAPVT VIII.

CVIVS tamen dona, secundum ipsius inperscrutabilem atque inreprehensibilem voluntatem, sicut in hominibus posse augeri credimus, sic in eis posse minui non negamus. Nam cùm dona sunt Spiritus sancti, charitas, gaudium, pax, longanimitas, bonitas, benignitas, fides, modestia, continentia: & cùm alij detur per spiritum sermo sapientiæ, alij autem sermo scientiæ secundum eundem spiritum, alteri fides in eodem spiritu: hæc tamen omnia possunt in hominibus & augeri & minui. Vnde est illud, quod ipsi Apostoli augmentum fidei sibi à Domino postulant condonari, dicentes: Domine auge nobis fidem. In charitate quoque nos crescere, ipse beatus demonstrat Apostolus, qui ait: Veritatem autem facientes, in charitate crescamus, in illo per omnia. Quomodo autem in charitate crescimus, nisi cùm per dona gratiæ spiritalis crementum accipimus charitatis? Charitas enim Dei diffusa est in cordibus nostris, per Spiritum sanctū, qui datus est nobis. Hoc sentitur & de cæteris spiritalibus donis, quæ pro vniuscuiusque captu vel augeri vel minui dicuntur A in nobis. Quoniam talium crementa detrimentáque charismatum, secundum id dicuntur, quod quibusdam seu plus seu minus insunt: Non quod in se vel augeri vel minui possunt. Nam & sol tantus est cùm videtur ab oculis sanis, quantus, cùm videtur à saucijs: nec ipse minuitur, cùm minus ab oculis turbatis percipitur: nec augetur, cum amplius oculis sanis infunditur. Quia diuersitas illa visionis non ex diuersitate solis euenit, sed in diuersitate sanitatis infirmitatisq; consistit. Et quamuis vnum minus, alterum magis inluminet: ipse tamen vnum atque idem in se lumen habet, quod vnus minus, alter amplius videt. B Sic etiam Spiritu sancto, in se sine augmento ac detrimento immutabiliter permanente: duplicem sibi Helisæus spiritū poposcit, in eo, quod augmētū spiritalis gratiæ postulauit.

Dona Spiritus sancti in nobis augeri vel minui possunt non ipse Spiritus.
Gal. 5.
1. Cor. 12.
Luc. 17.
Ephes. 4.
Rom. 5. a
Sicut idē sol plus minusque diuersa illuminat, ita & idē spiritus à diuersis diuersimo de recipitur.

CAPVT IX.

CVM ergo sancti Spiritus ad sanctificandum, totius Ecclesiæ Sacrificium postulatur aduentus, nihil aliud postulari mihi videtur, nisi vt per gratiam spiritalem in corpore Christi (quod est Ecclesia) charitatis vnitas iugiter indisrupta seruetur. Hęc est enim principale Spiritus sancti donum, sine qua quisquis linguis hominum C angelorúmque loquitur, velut æs sonans, aut cymbalum tinniēs, sonum dare potest, vitam habere non potest. Et si habeat omnem prophetiam, & nouerit mysteria omnia & omnem scientiam, & si habeat omnē fidem, ita vt montes transferat, charitatem autem non habeat, nihil est. Et si distribuerit in cibos pauperū omnes facultates suas, & tradiderit corpus suum vt ardeat, charitatem autem non habeat, nihil ei prodest. Nam quia legem dicit Apostolus ordinatā per angelos in manu mediatoris, linguis loquuti sunt angelorum, qui in ore quæ legis sunt docebant, & aduersus legem prauis operibus militabant. D De quibus ipse Saluator dicit: Quæ dicunt, facite: quæ autem faciunt, facere nolite. dicunt enim & non faciunt. Saul quoque prophetiam habuit, & Simon Magus credidit, & baptismi sacramentum accepit. Nam & dæmones, dum credunt & contremiscunt, videntur habere fidem: sed nihil eis prodest, quia non habent charitatem. Multi etiam facultates suas pauperibus erogantes, quia non curauerunt acquirendæ charitatis studium impendere: res quidem suas donauerunt, quod ideo nihil eis profuit, quia seipsos perdiderunt, non acquirendo charitatem, quam acquirere debuerunt. His igitur demonstratur indicijs, ibi esse Spiritum sanctum, vbi

1. Cor. 13.
Galat. 3.
Qui dicūtur locuti linguis angelorum? qui legem docent & nō faciūt.
Matth. 23

est finis præcepti: hoc est, charitas de puro corde, & conscientia bona, & fide non ficta. Vbi autem cum fide charitas non est, quæcunque dona Spiritus sancti esse posse, ipsum vero Spiritum sanctum esse non posse, ac per hoc, nihil prodesse illorum donorum largitatem, vbi sic aliquod donum spiritus habetur, vt ipse spiritus non habeatur. Proinde tales, etsi videntur quorumlibet paternorum donorum participes, non tamen sunt hæreditatis paternæ consortes: quoniam Spiritus sanctus est pignus hereditatis nostræ. Et in hoc nos Deus & pater Domini nostri Iesu Christi benedixit in omni benedictione spirituali, in cœlestibus in Christo, sicut elegit nos in ipso, ante mundi constitutionem: vt essémus sancti & immaculati in conspectu ipsius in charitate.

Vbi charitas ibi Spiritus sanctus.

1. Timot. 1.

Eph. 1. a. c

CAPVT X.

Dvm itaque Ecclesia Spiritum sanctum sibi cœlitus postulat mitti, donum sibi charitatis & vnanimitatis postulat à Deo conferri. Quando autem congruentius quàm ad consecrandum Sacrificium Corporis Christi, sancta Ecclesia (quæ corpus est Christi) Spiritus sanctus deposcat aduentum? quæ ipsum caput suum secundum carnem de Spiritu sancto nouerit natum. Sic enim angelico Maria informatur eloquio: Spiritus sanctus superueniet in te, & virtus altissimi obumbrabit tibi: Ideóque quod nascetur ex te sanctum, vocabitur filius Dei. Euangelista quoque Matthæus, eodem Spiritu sancto repletus, adfirmat, quia cùm desponsata esset mater eius Maria Ioseph, priusquam cōuenirent, inuenta est in vtero habens de Spiritu sancto. Et ad Ioseph sic memorat angelum in somnis dixisse: Ioseph fili Dauid, noli timere accipere Mariam coniugem tuam: quod enim in ea natum est, de Spiritu sancto est. Quid vero est illius Incarnationis Dominicæ mysterio factum, nisi vt diuisa vnirentur, & discordantia pacarentur? Testis est enim Paulus de Christo, Quia ipse est pax nostra, qui fecit vtraque vnum: & medium parietem maceriæ soluens, inimicitias in carne sua, legem mandatorum decretis euacuans: vt duos condat in semetipsum in vnum nouum hominem faciens pacem, vt reconciliet ambos in vno corpore Deo, per crucem interficiens inimicitias in semetipso, & veniens euangelizauit pacem his qui longe, & pacem his qui prope, quia in ipso habemus ambo accessum in vno spiritu ad patrem. Hoc ergo factum est charitate diuina, vt ex ipso spiritu corpus illius capitis esset renatum, de

Recte igitur in sacrificio poscit Ecclesia aduentũ Spiritus sãcti.

Lucæ 1.

Matth. 1. c

Christi incarnatione nobis pax & vnitas cum Deo est.

per Spiritũ sanctum & Christus natus est & ecclesia renata.

A quo ipsum caput est natum. Et ob hoc necessariũ nobis est, vt sicut ex Spiritu sancto natus est Christus, quando Deus vnigenitus in vtero Virginis, vnitus homini suo tanquam spōsus processit de Thalamo suo: sic Ecclesia dono Spiritus sancti adhæreat Christo, tanquam mulier viro suo, & tanquam corpus capiti suo. Dicit enim Apostolus: Quia Christus caput est Ecclesiæ, ipse saluator corporis. Et iterum: Quia membra sumus corporis eius, de carne eius, & de ossibus eius: propter hoc relinquet homo patrem & matrem suam, & adhærebit vxori suæ: & erunt duo in carnem vnam. Quod exponens adiecit, sacramentum hoc magnum est: Ego autem dico in B Christo & in Ecclesia. Hoc testimonium veteris testamenti, cùm Dominus aduersus Pharisæorum tentamenta proferret, secutus adiunxit: Igitur iam non sunt duo, sed vna caro. Quod ergo Deus iunxit, homo non separet. Vt ergo in illo sancto connubio, quod factum est in thalamo vteri virginalis, iam non essent duo, sed vna caro: spiritali gratia factum est. Hoc etiam vt indisruptum iugiter teneatur, spiritalis gratia operatur: quia vt capiti suo inhæreat hæc vnitas corporis, & vt sciens, quia omnes qui se elongant ab ipso, peribunt, & quia perdet omnes qui fornicantur ab eo: C possit ipsa castè ac suauiter dicere, Mihi autem adhærere Deo bonum est. Et rursus: Adhæsit anima mea post te. Illa charitas Dei facit, quæ diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis. Per hunc Spiritum sanctum tanta est vnitas Christi & Ecclesiæ. Et cùm electionis vas dicat, Quia Christus caput est corporis Ecclesiæ: ipsum tamen corpus Christi non * dubitet Christum veraciter appellare. Denique sic ait ad Corinthios scribens: Sicut enim corpus vnum est, & membra habet multa, omnia autem membra corporis cùm sint multa, vnum est corpus: ita & Christus. Et vt ostenderet, D quia hoc corpus quod sic est Christi, vt Christus sit, cùm multa membra habeat, non nisi gratia sancti Spiritus vnum permaneat atque cōsistat, sequitur statim dicens: Etenim in vno spiritu omnes nos in vnum corpus baptizati sumus, siue Iudæi, siue Gentiles, siue serui, siue liberi. Et omnes vnum spiritum potauimus. Ipsa ergo gratia spiritalis per vnitatem pacis & charitatem, corpus Christi per dies singulos ædificare non desinit, quæ in vtero Mariæ Virginis donum sapientiæ, quod est caput huius corporis, fabricauit. Vnde nos quoque in ipso ædificari Beatus Apostolus his verbis

Ephes. 5.

Ibidem.

Et erunt duo in carne vna, Christus & ecclesia.

Matth. 19.

per Spiritũ sanctum vnitas est Christi & ecclesiæ.

Psal. 72.

Psal. 62.

Rom. 5.

Coloss. 1.

* dubitat

1. Cor. 12.

per Spiritũ sanctum nos ædificamur in Christo templum sanctũ in domino.

Ephes. 2.

ostendit: Ergo iam non estis hospites & aduenæ: sed estis ciues sanctorum & domestici Dei, superædificati supra fundamentum Apostolorum & Prophetarum, ipso summo angulari lapide Christo Iesu: in quo omnis ædificatio constructa crescit in templum sanctum in Domino: in quo & vos coædificamini in habitaculum Dei in spiritu. Hanc ædificationem, qua in spiritu ædificamur, alio loco non ad aliud fieri testatur Apostolus, nisi ad consummationem sanctorum in opus ministerij, in ædificationem corporis Christi. Vbi vnitatem eiusdem ædificationis spiritalis, quæ in charitate constat, insinuans ait: Donec occurramus omnes in vnitatem fidei & agnitionis filij Dei, in virum perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi: vt iã non simus paruuli fluctuãtes, & circumferamur omni vento doctrinæ, in nequitia hominum, in astutia ad circumuentionem erroris. Veritatem autem facientes in charitate, crescamus in illo per omnia, qui est caput Christus, ex quo totum corpus compactum, & connexum per omnem iuncturam subministrationis secũdum operationem in mensuram vniuscuiusque membri augmentum corporis facit in ædificationem sui in charitate.

Ephes. 4. d

CAPVT XI.

HÆC itaque spiritalis ædificatio corporis Christi, quæ fit in charitate, (cùm scilicet secundum beati Petri sermonem, lapides viui ædificantur in domum spiritalem, in sacerdotium sanctum, offerentes spiritales hostias, acceptabiles Deo per Iesum Christũ:) Hęc inquam ædificatio spiritalis, nunquam oportunius petitur, quam cùm ab ipso Christi corpore (quod est Ecclesia) in sacramento panis & calicis, ipsum Christi Corpus & Sanguis offertur. Calix enim quemlibet, communicatio Sanguinis Christi est: & panis quem frangimus, participatio corporis Domini est. Quoniam vnus panis, vnum corpus multi sumus, omnésque de vno pane participamur. Et propterea petimus, vt scilicet ea gratia, qua factum est, vt Ecclesia Christi corpus fieret: eadem gratia fiat, vt omnia membra charitatis manente compage, in vnitate corporis perseuerent. Hoc autem dignè petimus illius in nobis dono spiritus fieri, qui est vnus Spiritus & Patris & Filii. Quia sancta naturalis vnitas & æqualitas & charitas Trinitatis, quæ vnus solus & verus est Deus, vnanimitate sanctificat, quos adoptat. In illa quippe vna substantia Trinitatis, vnitas est in origine, æqualitas in prole, in charitate autem vnitatis æqualitatísque communio, nulla est diuisio illius vnitatis, nulla diuersitas illius æqualitatis, nullum fastidium illius charitatis. Ibi enim nihil discrepat, quia æqualitas chara & vna, & vnitas æqualis & chara, & charitas æqualis atque vna, naturaliter & incommutabiliter perseuerat. Quia igitur ex ipsa (si dicendum est) communione Spiritus sancti, charitas vna demonstratur Patris & Filij, (quam communionem B. Apostolus tali sermone commendat: Gratia Domini nostri Iesu Christi, & charitas Dei, & communicatio Spiritus sancti sit cum omnibus vobis. Et alio loco: Si quod solatium charitatis, si qua communicatio spiritus) propter hoc dicitur, quia charitas Dei diffusa est in cordibus nostris, per Spiritũ sanctum, qui datus est nobis. Spiritus quippe sanctus, qui vnus est Patris & Filij, hoc operatur in his quibus gratiam tribuit adoptionis diuinæ, quod operatus est etiam in illis, qui in libro Actuum Apostolorum inueniuntur eundem spiritum accepisse. De quibus dicitur: Multitudinis autem credentium erat cor & anima vna: vnum enim cor & animam fecerat multitudinis credentium in Deo qui Patris & Filij vnus est Spiritus, & cum Patre ac Filio vnus est Deus. Vnde & Apostolus hanc spiritalem vnitatem in vinculo pacis, sollicite dicit esse seruandum: sic Ephesios monens: Obsecro itaque vos ego vinctus in Domino, vt dignè ambuletis vocatione, qua vocati estis, cum omni humilitate & mansuetudine, cum patientia, supportantes inuicem in charitate, solliciti seruare vnitatem spiritus in vinculo pacis: vnum corpus & vnus spiritus. Hunc spiritum discendo amittunt, si qui aut perfidia deprauati, aut superbia inflati, ab vnitate corporis Ecclesiæ segregantur. Quos Iudas Apostolus ne hoc spiritu euidenter ostendit, dicens: Hi sunt qui segregant semetipsos, animales, spiritum non habentes. Hi enim quia animales sunt, ideo spiritum non habent. Propter quod Paulus Apostolus dicit: Animalis homo non percipit quæ sunt spiritus Dei. Tales itaque faciles sunt ad diuisionem, quia spiritum non habent, in quo vno, membra Christi charam seruant spiritaliter vnitatem. Vnde manifestum est, apud omnes Hæreticos Spiritus sancti gratiam non esse, nec eorum sacrificia quamdiu hæretici sunt, posse Deo placere: neque spiritalis gratiæ sanctificationem sacrificiis eorum tribui, qui offerunt ab Ecclesiastici corporis vnitate disiuncti. Solius enim Ecclesiæ Deus delectatur sacrificiis, quam sacrificium Deo facit vnitas spiritalis, vbi & fidei veritas

Margin notes: 1. Petr. 2. a — Hæc ædificatio spiritalis rectissime petitur, quando panis & calix consecratur. — 1. Cor. 10. — Sanctificatio tamẽ nostra à tota fit Trinitate. — 2. Cor. vlt. — Philip. 2. — Rom. 5. — Act. 4. — Ephes. 4. a — Qui ab vnitate Ecclesiæ recedunt, Spiritum sanctum amittunt.

nullam credit in Trinitate distantiam, & pacis tenacitas fraternam seruat in charitate concordiam.

CAPVT XII.

Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum.

NE quis autem nos putet, dum Ecclesia in sacrificij prece Spiritus sancti deposcit aduentum, incongruè sancti Spiritus vocabulo charitatem intelligere, quæ diffusa est in cordibus nostris, per Spiritum sanctum, qui datus est nobis: commodum duximus, paternis definitionem nostram præmunire sententiis. Sanctus enim Augustinus in libris de Baptismo, cùm quæstionem de Hæreticorum receptione sine baptismatis iteratione versaret, in tertio eiusdem operis libro, inter alia sic dicit: Spiritus autem sanctus, quod in sola Catholica Ecclesia, per manus impositionem dari dicitur, nimirum hoc intelligi maiores nostri voluerunt, quod Apostolus ait: Quoniam charitas Dei diffusa est in cordibus nostris, per Spiritum sanctum, qui datus est nobis. Ipsa est enim charitas, quam non habent, qui ab Ecclesiæ Catholicæ communione præcisi sunt. Attende quæso beatissimum Augustinum in sanctis Scripturis diuinitus eruditum, quomodo vno in loco non solum sancti Apostoli Pauli, sed etiam sancti Iudæ Apostoli sensum, in sancti Spiritus nomine, mirabiliter aperuit. Ait enim superius: Spiritus autem sanctus, quod in sola Catholica per manus impositionem dari dicitur, nimirum hoc intelligi Maiores nostri voluerunt, quod Apostolus ait: Quoniam charitas Dei diffusa est in cordibus nostris, per Spiritum sanctum qui datus est nobis. Subsequenter autem etiam, quod Iudas Apostolus in epistola sua posuit, remoto dubitationis ambiguo, sanctus Augustinus exposuit. Iudas enim Apostolus dicit: Hi sunt qui segregant semetipsos animales, spiritum non habentes. Et beatus Augustinus de charitate Dei, quæ diffusa est in cordibus nostris per Spiritū sanctum, qui datus est nobis, dicit: Ipsa est enim charitas, quam non habent qui ab Ecclesiæ Catholicæ communione præcisi sunt. An quisquam dicturus est, aliud esse Spiritum sanctum per manus impositionem redeuntibus hæreticis dari, quàm spiritali sacrificio diuinitus tribui? Hoc autem qui sentit, aut dicit profecto nondum intelligit, qualiter semetipsos exhibeant hostiam viuam, sanctam, Deo placentem, si qui schismaticorum & hæreticorum mortiferū relinquentes errorem, ad Catholicæ veritatis redeunt vnitatem: vbi offerentes sacrificium Deo spiritum contribulatum, ipsi sunt hostia viua, sancta placens Deo. Quia per contritionem humiliati cordis in vnitatem membrorum redeunt illius sacerdotis, qui dilexit nos, sicut dicit Apostolus; Et obtulit semetipsum pro nobis oblationem & hostiam Deo in odorē suauitatis. Vt autem redeant, & spiritale sacrificium fiant, charitas Dei facit, quæ diffusa est in cordibus nostris, per Spiritum sanctum qui datus est nobis. Solius itaque Catholicæ veritatis & communionis sacrificium Deus libenter accipit: quia dum charitatem suam per Spiritum sanctum diffusam, in ea custodit, ipsam Ecclesiā sibi gratum sacrificiū facit, quæ ipsam semper poscit gratiā spiritalis charitatis accipere, per quam se poscit hostiam viuam, sanctam, Deo placentem, iugiter exhibere.

Augu. li. 3 de Baptismo c. 16.

Rom. 5. a

Qui ad vnitatem Ecclesiæ accedunt, exhibent se hostiā viuā Deo placētem.

Ephes. 5.

CAPVT XIII.

Quarta quæstio Monimi, de supererogatione Pauli Apostoli.

SCRIBIS præterea de illo Apostoli loco, vbi ait: De virginibus autem præceptum Domini non habeo, consilium autem do. Quod consilium in epistola, quam ad te nuper scripsi, ad illud pertinere memoraui, quod duobus denariis à domino acceptis, fidelis stabularius supererogauit. Cuius loci sensum, licet nō ita à sancto Augustino positum asseras: alios tamen illustres viros taliter hoc posuisse cōfirmas. Est quidem verum, quia sanctus Augustinus hoc dixit ab Apostolo supererogatum, quod cùm secundum præceptum posset, si vellet, de Euangelio viuere, maluit tamen non solum sibi, sed & his qui cum illo erant, propriis manibus laborare. Sicut Ephesis veraciter dixit: Ipsi scitis, quomodo ad ea, quæ mihi opus erant, & his qui mecum sunt, ministrauerūt manus istæ. Et omnia ostendi vobis, quoniam sic laborantes oportet suscipere infirmos. Nam & Thessalonicensibus scribens: Memores enim estis fratres laborē nostrum & fatigationem, nocte & die operantes, ne quem vestrum grauaremus. Nam & ad Corinthios hanc dicit mercedē suam, vt Euangelium prædicās, sine sumptu ponat Euangelium, vt non abutatur potestate sua in Euangelio. Cùm ergo hoc sanctus Augustinus competenter & congruè posuisset, non tamen incompetens videri aut incōgruum debet, quod sanctus Ambrosius beati Pauli supererogationem vel in sermonibus atque epistolis eius, vel in nimio labore mentis & corporis conlocauit. Sanctus autem Optatus Mileuitanus, in sexto aduersus Parmenianum libro, cōsilium de Virginibus Paulum supererogasse testatur his verbis: Virginitas enim voluntatis res est, non necessitatis. Denique stabularius ille Apostolus Paulus, cui confossus peccatorum vulneribus populus commendatus est, duos denarios quos erogaret, acceperat: duo scilicet

Luc. 10.

Act. 20.

1. Thess. 2.

2. Thess. 3.

1 Cor. 9.

Expositio beati Ambrosij, Lib. 7. in Lucam.

Expositio beati Optati ante mediū libri sexti.

testamenta. Hæc per doctrinam quasi sumptus impendit: Docuit quomodo coniugales Christiani debeant viuere: à quo cùm quæreretur, quid de virginibus præciperet, respondit, sibi de virginibus nihil esse mandatum. Confessus est, se duo testamenta, hoc est, duos denarios erogasse. Expliciti erant quodammodo sumptus, sed qui saucium commendauerat, promiserat se redditurum, quicquid in cura amplius erogasset post impensos duos denarios. Non præcepta, sed consilium erogat Paulus ad virginitatem. Nec impedimento est volentibus, nec nolentes impellit aut cogit.

CAPVT XIIII.

Ecce vnus locus Apostoli à tribus sanctis tripliciter est expositus.

CVM itaque hic beati Apostoli locus tripertito sit modo à tribus, quo nominauimus, viris sanctis expositus: quisquis vnum modum ex his tribus posuerit, à veritate vtique non dissentit. Neque enim necesse est, vt quod multipliciter intelligitur, in omnibus scriptis multipliciter inseratur. Nam & ipsi sancti, quorũ ministerio Deus scripturarum suarum dignatus est aperire secreta, dixerunt pleraque non vno modo tantum, sed multipliciter, sine offensione duntaxat veræ fidei non indecenter intelligi. Sicut ipse beatus Augustinus in mysterio arcæ Noe fecisse cognoscitur aduersus Faustum. Namque Manichæo adserente, in libris veteris testamenti, nihil de Christi in carne vera futuro aduentu propheticè contineri, ostendens idem beatissimus Augustinus nostram veterem scripturam propheticis de Christo significationibus plenam, & ob hoc diuinitus inspiratã, sic inter cætera illud exponit. Quod memoratam arcam bicameratam & tricameratam Deus imperat construendam, vt in libro de Ciuitate Dei quintodecimo, duobus aliis modis eiusdem loci mysticam explanationem, non doctis humanæ sapientiæ verbis, sed vere (sicut Apostolus dicit) in doctrina spiritus, non minus dulciter quàm mirabiliter explicaret: quod vt facilius agnoscatur, vtriusq; operis, sicut ab eo posita sunt, verba subnectam. Igitur aduersus Faustum posuit hæc: Quod inferiora Arcæ bicamerata & tricamerata construuntur, sicut ex omnibus gentibus, vel bipertitam multitudinem congregat Ecclesia, propter circũcisionem & præputium: vel tripertitam propter tres filios Noe, quorum progenie repletus est orbis. In quintodecimo autem libro de Ciuitate Dei, memoratæ Arcæ pro loci opportunitate aggressus exponere sacramentum, post aliqua, in hoc quod dicitur bicameratam & tricameratam arcam Noe debere construi, illius expositionis, quæ in libris aduersus Faustum Manichæum continetur, indidit mentionem, hæc subsequenter adijciens: Et fieri quidem potest, vt & nobis quispiã & alius alio exponat hæc aptius: Dum tamen ea quæ dicuntur, ad hanc, de qua loquimur, Dei ciuitatem in hoc seculo maligno, tanquam in diluuio peregrinantem, omnia referantur, si ab eius sensu, qui ista conscripsit, non vult longe aberrare, qui exponit. Exempli gratia: Velut si quispiam, quod hic scriptum est, inferiora bicamerata & tricamerata facies eam, non quod ego in illo opere dixi, velit intelligi, quia ex omnibus gentibus Ecclesia congregatur, bicameratam dictam, propter duo genera hominum, Circuncisionem scilicet & præputium: quos Apostolus & alio modo dicit, Iudæos & Græcos. Tricameratam verò, eo quod omnes gentes de tribus filiis Noe, post diluuium reparatæ sunt: Sed aliud dicat aliquis, quod à fidei regula non sit alienum. Nam quoniam non * solas in inferioribus mansiones habere Arcam voluit, verumetiam in superbioribus, & hæc dixit bicamerata: & in superioribus superiorum, & hæc appellauit tricamerata: vt ab imo sursum versus tertia consurgeret habitatio. Possunt hic intelligi & tria illa, quæ commendat Apostolus, Fides, Spes, Charitas. Possunt etiam multo conuenientius tres illæ vbertates Euangelicæ, tricena, sexagena, centena: vt in infimo habitet pudicitia coniugalis, suprà vidualis, atq; hac superior virginalis: Et si quid aliud secundum fidem ciuitatis huius intelligi & dici potest. Hoc etiam de cæteris, quæ hic exponenda sunt dixerim: quia etsi non vno disseruntur modo, ad vnam tamen Catholicæ fidei concordiam reuocanda sunt. Rursus idem beatus Augustinus in libro primo de Trinitate, asserit vtile esse, plures libros à pluribus fieri diuerso stylo, non diuersa fide, etiam de quæstionibus eisdem: vt ad plurimos res ipsa perueniat, ad alios sic, ad alios autem sic. Si ergo illa, quæ de arca Noe beatus Augustinus vno loco duobus posuit modis, à duobus hominibus singula assumpta singulis ponantur in locis: Nónne vterque dignè tenax pronũtiabitur veritatis? si tamen sic vterque vnum harum suis inditum dictis videatur adstruere, vt illud, quod aliter in suis dictis æquè veritati congruum ponit, magis pacatus approbet, quàm contentiosus impugnet.

Quin etiã idẽ locus ab vno doctore diuersimode repetitur expositus.

Lib. 12. cap. 16. Varia Augustini expositio de arca Noe.

De ciuitate Dei lib. 15. c. 26.

Gal 3. d

** solum*

1. Cor. 13.

Capite 3. Vtile est diuersos circa vnũ sensus allegare, sed nõ diuersa fide.

CAPVT XV.

Responsio ad quęstionem Monimi de supererogatione Pauli.

QVOCIRCA charissime, licet ille sensus, qui à me positus est, forsitan in sancti Augustini dictis non inueniatur: In sancti Optati tamen libris (sicut ipse mecum

nosti) apertissime positus inuenitur. Nec tuam prudentiã latet eorum, quæ à sanctis patribus, qui fidei Catholicæ rectam in doctrina sancti Spiritus regulam defenderunt, diuersis modis, vel in expositionibus, vel in defensionibus suis inueniuntur posita, quicquid à nobis ponatur, ita nos illius loci adstruere veritati congruum sensum, vt aliis patrum sententiis æquè veritati congruis non denegemus assensum. Neque enim à veritate receditur, si in hac supererogatione Apostoli, siue quod sanctus Ambrosius seu quod sanctus Augustinus, siue quod sanctus Optatus senserunt, à nobis quoque salua veritate fidei sentiatur. Quoniam si dignè creditur, duobus denariis acceptis, aliquid supererogasse Paulum, in eo quod proprii laboris sumptu Euangelium prædicans, stipendium sibi debitum à fidelibus non exegit: Dignè etiam supererogasse aliquid creditur, in eo quod de Virginibus præceptum Domini non habuit, sed consilium dedit. Vtrunque sine dubio illo habens largiente, à quo nisi accepisset, supererogare non posset.

B. FVLGENTII AD MONIMVM LIBER TERTIVS, DE VERA EXPOSITIONE ILLIVS DICTI EVANGELICI:

Et Verbum erat apud Deum.

CAPVT PRIMVM.

Laus charitatis.

QVOTIENS, dilectissime Monime, à Christi famulis virtus consideratur ac perpenditur charitatis, non minus inuenitur mirabilis quàm suauis. Quis enim eam non miretur? aut quis non admodum delectetur? cuius sarcina cùm portatur, non fatigatione animum debilitat, sed alacritate confortat. Ipsa enim cùm onerat, subleuat: & miro modo, quem onerat, non permittit comprimi: quem subleuat, non finit extolli. Hæc, me tibi præteritum debitum, cùm Domini adiutorio, persoluentem, rursus efficit debitorem. Iam enim de quatuor quæstionibus, quas mihi miseras pertractandas, illo adiuuante, qui sapientiam præstat paruulis, duos libros absolueram, cupiens tibi reddere quod debebam. Sic repente cuiusdam assertionis Arrianæ meas aures perstrinxit opinio: quæ tanto magis inutilis est adinuentione genita, quanto magis reperitur ab omni intellectu, non solum diuinarum scripturarum, sed etiã ipsius humanitatis externa. Comperi quippe quandam eos de initio Euangelij secundum Ioannem, insolitam nunc serere quæstionem: vt illud quod dictum est, In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum, ita intelligendum atque exponendum putent: vt id ipsum Verbum apud Patrem esse, non in patre esse, sed extra patrem esse accipiendum existiment. Ita vt quidã eorum (quantum auditu comperi) dum de his duabus præpositionibus, hoc est, In & Apud, inter eos orietur quodam die conflictus, accepto cuiusdam Birro, & manibus retento, interrogasset an in illo esset cùm apud illum esset Birrus ille, quem ipse retineret; Atque *hunc suam quasi sententiam firmaturus, hac sermonem suum definitione clausisse: cùm aliquid in nobis esse dicitur, intra nos intelligendum: dum vero apud nos esse dicitur, extra nos accipiendum. Et quia Birrus ille, quem ipse retinebat, sic apud illum esset, vt in illo non esset, ac per hoc, ex eo quod apud illum esset, non tamen in illo esset, extra illum non intra illum esset: eodem modo Verbum quoque Dei (quod Deus est) credẽdum quidẽ apud Patrẽ esse, non in patre esse, Et ob hoc nec vnius esse cum patre substantiæ. Quoniam quicquid sic apud aliquem est vt in illo non sit, profecto sic apud illum est, vt vnius cum eo substantiæ esse non possit. Hæc est eorum ratiocinatio, rationi contraria: hæc legalis disputatio, legi Dei intolerabiliter inimica.

Argumentum tertij libri cõtra Arrianos super illo dicto, Et Verbum erat apud Deum.

Arriani putant aliud esse, Apud Deũ, quam in Deo.

** hinc*

CAPVT II.

HINC donante Christo aliquid scribere, meus excitatus est animus, ne virulentis sermonibus paruulorum perturbetur auditus. Pertinet enim ad nostræ seruitutis officium, aduersus nascentem pestilentiam cuiuslibet opinionis mortiferæ, salubria diuinorum eloquiorum remedia præparare. Itaque cùm sanctus Apostolus sollicitè fideles præmoneat, dicens: Videte, ne quis vos decipiat per philosophiam, & inanem fallaciam, secundum traditionem hominum, secundum elementa mundi, & non secundum Christum: Quia in ipso inhabitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter: Isti econtrario, non solum præte-

Coloss. 2.

rito tempore philosophię mundialis sectantes errorem secundum elementa mundi, de Deo existimauerunt disputandum. Sed ita sunt totius nunc religionis obliti, vt cùm de Deo disputant, nec ipsa elementa mundi istius corporalis attendunt. Ac sic, dum oculos intelligentiæ etiam contra ea quæ videntur pertinaciter claudunt, nunquam inuisibilia Dei quæ per ea facta sunt, intellecta conspiciunt. Quid enim potest absurdius dici, quàm vt cum de Deo quis disputat, non nisi de crassioribus tantum corporibus documenta disputationis adsumat? Magnum enim quiddam sibi ille visus est inuenire cùm accepto Birro, & manibus retento, interrogasset, vtrum sicut apud illum esset, ita in illo esset. Exinde docere volens, quemadmodum Birrum apud hominem, sic esse filium apud patrem, vt quia Birrus apud hominem esse possit, in homine autem esse non posset: Ita filius sit quidem apud patrem, sed non sit in patre. Rogo si de corporibus istis contrectabilibus aliquid in exemplum disputans delectabatur adsumere, (licet illi aduersus veritatem disputandi, elementa quæ à veritate facta sunt, non possent vllatenus suffragari, tamẽ vt tolerabile aliquid dicere videretur, vt de cæteris taceam) cur Birrum, quem manibus tenebat, ostendit, & nõ saltim flatum, quem naribus carpebat, attẽdit? Quia si Birrus ille posset dici apud illũ esse & non in illo esse, flatus iste tamen, quem ex aëre carpimus, cùm eum spirando percipimus, & apud nos est, & in nobis est: & quicquid eius respirando reddimus, cùm reddiderimus, nec apud nos nec in nobis habemus. An forte dicturus est, acris istius alimentum, cùm spirando accipimus, in nobis tantum esse, non etiam apud nos esse? Dicat ergo, quando apud nos possit esse, an cùm eum reddimus, & eum in nobis non habemus? Sed hoc puto, quia nec de Birro illo dicere audebit, si tamen cum illi, à quo acceperat, reddidit. Videt enim, quia eum tunc apud se habuit, cùm accepit: postquam autem reddidit, apud se habere iam destitit. Sicut enim acceptione factum est, vt quod non habuit, apud se haberet: ita redditione factum est, vt quod apud se habuit, non haberet. Proinde si Birrum dixit non in se esse, sed apud se esse, hunc tamen flatum, quem de circumfuso aëre vicissim sumimus & reddimus, mihi videtur, quia non dicet, non esse apud hominem cum est in homine, quia tunc cum homo apud se & in se habet, cùm eum accepit spirãdo. Cùm verò respirando reddit, sic eum apud se non habet, sicut nec in se habet.

Absurdum est, de Deo secundum corporalia disputare.

Aptius fuisset exemplum de flatu narium, quàm de Birro in manibus.

CAPVT III.

FRVSTRA igitur in illa disputatione, de hoc quod dictum est, Verbum erat apud Deum, asserere voluit, quod in aliquo est, esse semper interius: quod apud aliquem est, esse semper exterius, cùm flatus receptus in corpus, sic in homine sit, vt apud hominem sit. Et rursus è corpore redditus, ita non sit apud hominem, quemadmodum non est in homine. Minus enim attendit in hoc, quod absurdo nitebatur asserere documento, quàm grauior eum subsequenter absurditas teneret innexum. Etenim cùm dicitur, In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deũ, & Deus erat Verbum, si exterius est omne quod apud Deum est, & interius est omne quod in Deo est: quid illi disputatori peritissimo restat, nisi vt nos potiores filio Dei esse contendat? Dicit quippe Apostolus de Deo: Quia in ipso viuimus, & mouemur, & sumus. Et alio loco: Vnus Deus Pater, ex quo omnia, & nos in ipso. Nunc iam quisquis ille est, qui sub Christiano nomine non metuit aduersus Christum tam temerè disputare, cùm audit, Verbum esse apud Deum, & nos esse in Deo? Si audet, dicat, Verbum esse exterius, & nos interius. Quod si dicendũ existimat, ipse de suis dictis iudicium ferat. Neque enim in tali sermone iudex quærendus est alius, quando ipse, qui hoc dixit, à seipso sit profecto culpandus. Quid iterum respondebit aduersus illam eiusdem beati Pauli sentẽtiam, qua dicit de Deo: Quoniam ex ipso, & per ipsum, & in ipso sunt omnia, ipsi gloria in secula amen? Ecce omnia Paulus ex Deo, & per Deum, & in Deo esse testatur. Verbum vero apud Deum esse Ioannis Euãgelistæ prædicatione dinoscitur. Si autem secundum Arrianorum sensum, omne quod in Deo est, interius est, & omne quod apud Deum est, exterius est, quoniam Arrianis Verbum, quod apud Deum est, non in Deo esse creditur, hoc reliquum est, vt omnibus quæ in Deo sunt, illud quod apud Deum est, inferius prædicetur. Hoc autem recepto, (quia de verbo scriptũ est: Omnia per ipsum facta sunt,) ipsa erit secundum Arrianos rectitudo fidei, vt præponenda sit factura factori. Quis iam nõ cernit, in quod præcipitium improuidi homines cadunt? qui veræ fidei resistentes, perfidiam defensare contendunt. Quid enim aliud talibus verbis agitur, nisi vt huius defensione sententiæ, conditionis suæ ac redemptionis oblita, semetipsam filio Dei, non solum æquare, sed & præferre audeat creatura: Miror autem, quomodo non considerant, à quibus illud asseritur, quàm deterior ex eo fructus

Falsum est igitur, Verbum quod apud Deũ est, extra Deum esse non in Deo.

Ioan. 1.

Summa absurditas, nos esse interius Deo, verbũ autem exterius.

Act 17.

1. Cor. 8.

Rom 11.

Alia absurditas vt factura præponatur factori.

Maior itẽ absurditas sequitur, vt creatura vnius sit naturæ cũ creatore.

eo fructus nefandæ blasphemiæ nascatur. Aiunt enim: Quod in Deo est, interius esse credendum: quod autem apud Deum est, exterius æstimãdum. Quocirca illud quod apud Deum est, & exterius est, non est credendum vnius cum Deo naturæ: Consequens est, vt illud quod in Deo est, & interius est, vnius credatur cum Deo substantiæ. Ad hanc igitur conclusionem ratiocinatio ista perducitur. Vt sicut verbum, pro eo quod apud Deum est, ab eius natura separatur: Ita creatura, pro eo quod est in Deo, vnius creatur naturæ cum Deo. Vnde conuincuntur illa sentire, quibus nos & filio audeant præferre, & patri conentur æquare. Sic totum confundunt, qui à veritate dissentiunt. Ex quibus sententiis error infidelis asseritur. Ecce quibus adinuentionibus fidei veritas impugnatur.

CAPVT IIII.

SED quibuslibet arietibus Ecclesiam sanctam hæretici quatere nitantur, certi sumus de Domino Deo nostro, quoniam ciuitatem supra montem constitutam subuertere non valebunt. Imò seipsos prorsus subuertunt & exterminant, qui Deum verum Dei vnicum filium, cõtumeliosis assertionibus exacerbãt. Nec ab iniuria temperant etiã patris, dum ingratificentiã reddũt gratiæ Saluatoris. Quapropter congruum videtur, vt ex aliis scripturarum locis verbi huius intelligentia requiratur, vt appareat, vtrum quicquid apud aliquem esse dicitur, debeamus secundum illorum sententiam semper exterius æstimare. In libro Sapientiæ legimus dictum de quibusdam: Dixerunt apud se cogitantes non rectè. Huius loci ab Arrianis exigimus rationem, vtrum qui apud se cogitat, intra se an extra se cogitet? cùm hominis cogitatio non solum extra corpus hominis non sit, sed nec corporis actio sit. Enimuero quia id ipsum, quod cogitatio dicitur, nõ solum non extra hominem, sed nec in ipso corpore hominis inuenitur: quis non videat, cogitationẽ solius esse animę, cui per rationalem virtutem diuinitus datum est cogitare? In homine quippe cogitando dominatur animus, operando autem seruitium exhibet corpus. Ibi est enim homini data cogitatio, vbi est inserta boni malique discretio. Interior igitur homo cogitationis officium gerit, qui etiam intelligendi virtutem ad imaginẽ Dei creatus accepit. Cùm ergo apud se homo cogitat, non extra se, sed intra se cogitat: qui non extra se cogitaret, etiam si ad exteriorẽ hominem cogitatio pertineret: quanto magis intra se cogitat? quandoquidem non exterior homo, sed interior cogitat. Qui tamen

Sapien. 2. Dixerunt apud se cogitãtes non rectè.

A secundum scripturæ testimonium apud se cogitare dicitur, quo vtique non exterioris, sed interioris hominis officio reperitur. Ait enim scriptura, sicut supra iam positum est, Dixerũt apud se cogitãtes non recte. Quid est autem, apud se dicere, nisi in corde suo dicere? Propter quod alibi dicitur: Quæ dicitis in cordibus vestris, & in cubilibus vestris compungimini, Hoc est ergo apud se dicere, quod est intra sé dicere. Vnde & Pharisæus ille, qui dominum popos cerat ad vescendum, cùm ingressa mulier peccatrix lachrymis rigaret, & capillis pedes tergeret saluatoris, quia intra se cogitabat, intra se B vtique dicebat, quod cogitãdo dicebat. Ait enim Euangelista: Vidẽs autem Pharisæus, qui vocauerat eum, ait intra se dicens: Quid est enim ait intra se, nisi cogitauit intra se? Veruntamen scriptura docente cognoscimus, quia qui cogitat intra se, cogitat apud se. Ideo vtique dicitur; Dixerunt apud se cogitantes non recte. Attamen ne hoc, quod dictum est, apud se non præcedenti sermoni, sed subsequenti velint Arriani coniungere, vt non dicatur, dixerunt apud se, sed dicatur, dixerunt, & postmodum inferatur, apud se cogitantes: C Audiant etiam hinc diuinarum testimonia scripturarum, & cognoscant officium cogitationis humanæ, non ad exteriorem, sed ad interiorem hominem pertinere. Euangelista dicit, quia cùm domino paralyticus offerretur, videns dominus fidem illorum qui eum per tegulas submiserant, dixit: Confide fili, remittuntur peccata tua: & ecce quidam de scribis dixerunt intra se: Hic blasphemat. Et cùm vidisset Iesus cogitationes eorũ dixit: Vt quid cogitatis mala in cordibus vestris? Quos dixit Euangelista intra se dixisse, ipsos Dominus dicit in cordibus mala cogitasse. Quid est autem mala in cordibus cogitare, D nisi cogitare apud se non rectè? Quomodolibet ergo huius loci sensum Arriani distinguant, ibi necesse est confusionem suæ prauitatis inueniant. Et vtinam sic de errore confundantur, vt ad veritatem conuertantur. Si enim dixerunt, sic istum scripturę versiculum diuidẽdum, quod scriptum est, dixerũt apud se, cogitãtes nõ recte, vt ipsum apud se, præcedenti sermoni iungentes, sic distinguant: Dixerunt apud se, vt postea inferant, cogitantes non recte: Dauidico statim conuincuntur eloquio, non aliud esse, apud se dicere, nisi in corde dicere. Ait enim: Quæ dicitis in cordibus vestris. Quod si aliter distinguere voluerint, vt ipsum apud se, non præcedenti sermoni, sed subsequenti coniũgant, vt præmittẽtes dixerunt, interiecto silentio, postmodum inferant,

Psalm 4. Apud se dicere, est idẽ quod intra se dicere.

Luc. 7.

Similiter idem est dicere intra se, & cogitare apud se.

Matth. 9.

Marc 2. Luc. 5.

Psal. 4. Idẽ deniq; est, apud se cogitare in corde suo.

illud quod dictum est, apud se cogitantes non rectè, etiam hinc increpationem Saluatoris audiant, & cordis esse cogitationes agnoscant, ait enim: Quid cogitatis mala in cordibus vestris? Alio quoque loco idem dominus docet: Quia de corde exeunt cogitationes malæ. Et denuo dicit: Quia bonus homo, de bono thesauro cordis sui profert bona: Et malus homo, de malo thesauro cordis sui profert mala. Iámne cognoscunt, in quanto errore versentur, qui verbum apud Deum, non interius, sed exterius asserere moliuntur?

Lucæ 5.
Matth. 15.
Matth. 12.

CAPVT V.

RVRSVS in eodem libro scriptum de sapientia legimus: Immortalis enim est memoria illius, quoniã & apud Deum nota est, & apud homines. Quomodo autem apud homines nota est, si non intra homines, sed extra homines est? Cùm nisi in animam hominis intrauerit, nota homini esse non possit. De ipsa quippe sic dicitur, & permanens in se, omnia innouat, & per nationes in animas sanctas se transfert. Et vt non aliud agnoscatur, in animas se transferre, quàm in animas intrare: rursus de illa textus Scripturæ sanctæ sic memorat hæc: Populum iustum & semen sine quærela liberauit à nationibus, quæ illum comprimebant: intrauit in animã serui domini: & stetit contra reges horrendos in portentis & signis. Hunc introitũ suum, quo in animas intrat, etiam in Apocalypsi Ioannis insinuat dicens: Ecce sto ad ianuam & pulso, si quis audierit vocem meã, & aperuerit ianuam: introibo ad eum, & cœnabo cum illo, & ipse mecum. Hoc introitu Pater & Filius ad dilectorem suum veniũt, & mansionem apud eum faciunt: sicut ipse filius loquitur, Si quis diligit me, sermonem meum seruabit: & pater meus diligit eum, & ad eum veniemus, & mansionem apud eum faciemus. Quod si venientes pater & filius ad eum, apud quem mansionem faciunt, non interius, sed exterius sunt: dicatur nobis, vbi ad eum veniant, & mansionem apud eum faciant. Interim quod interius in suis fidelibus inhabitet Christus, Paulo prædicante cognouimus, qui ait: In interiore homine habitare Christum per fidem in cordibus vestris. An forsitan dicturi sunt, aliter in interiore homine nostro habitare Christum per fidem, & aliter eum cum patre venientem apud dilectorem suum facere mansionem, vt Christus interius solus in interiore homine nostro inhabitare possit: Pater autem exterius remanẽs, apud quem mansionem facit, non solum ipse interius manere nequeat, sed etiam filium commu-

Sapien. 4.
Apud Deũ nota est & apud homines memoria eius.
Introibo ad eum, & ad eũ veniemus, & mãsionem apud eum faciemus.
Apocal. 3.
Ioan. 14.
Ephes. 3. d

A nione aduentus sui, ne in interiore homine habitare possit impediat. Spiritum quoque sanctũ sic filius Dei promisit fidelibus suis, vt apud eos maneat, & in ipsis sit. Dicit enim: Si diligitis me, mandata mea seruate, & ego rogabo patrem & alium paracletum dabit vobis, vt maneat vobiscum in æternum, spiritum veritatis, quem mundus non potest accipere, quia non vidit eum, nec scit eum: vos autem cognoscetis eum, quia apud vos manebit, & in vobis erit. Ecce apud quos manet, in eis est Spiritus sanctus. Dicatur, quæ hic potest esse diuersitas in eo, quod apud eos manet, & in eis est? Etenim in vno loco vtraque præpositio ponitur, B & Spiritui sancto vtriusque rei possibilitas adsignatur, vt apud quos manet, in eis sit. Itáne vero Spiritus sanctus sic apud fideles manet, vt in ipsis fidelibus esse possit: Verbum autem Deus sic apud Deum est, vt in Deo esse non possit? Quid dicam his, qui de scripturis sic disputare desiderant, vt intelligentiæ spiritalis viã nullatenus quærant, & auertentes oculos à vero lumine, iugiter in tenebris delectentur errare? Hoc idem quippe esse apud Deum, quod est esse in Deo, sancta Scriptura aliis quoque locis ostendit. Dicit enim Moyses: Deus fidelis, in quo non est iniquitas, iustus & sanctus C Dominus. Dauid etiam canit: Quoniam iustus dominus Deus noster, & non est iniquitas in eo. Paulus autẽ Apostolus, apud Deum non esse iniquitatem dicit. Sic enim ait: Nunquid iniquitas apud Deum? absit. Eligant in hoc loco quod voluerint Arriani, & vt suam sapientiam euidenter ostendant, de legalibus & propheticis atque Apostolicis dictis iudicium ferant. Moyses dicit, Deus fidelis, in quo non est iniquitas: Dauid quoq; dicit, Iustus Dominus Deus noster, & non est iniquitas in eo: Paulus vero dicit, Nunquid iniquitas apud Deum? absit. Aut igitur fateantur Apostolicum sensum legali propheticóque sensui conuenire, D aut dicant Apostolum Paulum à legali & prophetica intelligentia discrepare. Paulus equidem Apostolus eundem se spiritum fidei habere dicit, quem Dauid beatus habuit, quem etiam Moyses sanctus accepit, sicut ipse testatur dicens: Habentes autem eundem spiritũ fidei, sicut scriptum est, Credidi, propter quod loquutus sum: & nos credimus propter quod loquimur. Quomodo autem vnum spiritum fidei habuerunt, si de fideli Deo diuersa senserunt? Magna est autem sentiendi diuersitas, si diuersum est quod dicit Paulus, Non esse iniquitatem apud Deum, ab eo quod Moyses & Dauid dicunt, non esse iniquitatem

Ioan. 14. d
Si verbum & apud Deũ & in Deo est.
Sic idẽ est, in Deo & apud Deũ nõ est iniquitas.
Deut. 32.
Psalm. 91.
Rom. 9.
Vnus & idem spiritus in Moyse, Dauid & Paulo.
2. Cor. 4.

in Deo. Et si dicente Paulo, eundem se habere spiritum fidei, quem & prophetæ habuerunt, in eorum fide diuersus est sensus, mendax (quod absit) Apostolus pronuntietur, qui in se Christum loqui testatur. An experimentum, inquiens, quæritis eius, qui in me loquitur Christi? Sed quoniam vere Christus in Paulo loquutus est, Paulus vtique mendax non est. Et quia cùm eundem spiritum fidei se habere dicit, non mentitur, vterque sensus consonans inuenitur: Vt quod Moyses & Dauid dixerunt iniquitatem in Deo non esse: hoc sit, quod etiam Paulus dicit, Iniquitatem apud Deum non esse. Quod si eis forsitan videtur, vt ex aduerso aliud dicant: hoc eis reliquum est, vt aut prophetis aut Apostolo contradicant.

2. Cor. 13.

CAPVT VI.

Apud quē non est transmutatio.

ET licet tot tantisque testimoniis confutata hæreticorum sententia cognoscatur, nulla veritate subnixa: respondeant tamen, quid de illo Apostoli Iacobi loco sentiunt, vbi dicit, Omne datum optimum, & omne donum perfectum desursum est, descendens à patre luminum, apud quem non est transmutatio, nec vicissitudinis obumbratio. Apud quem autem transmutatio non est, perfecto mutabilitas non est: Et apud quem mutabilitas non est, immutabilitas est. Hæc igitur immutabilitas, quæ apud Deum est, dicant vtrum exterius an interius est. Si enim interius est, ecce hoc est, in Deo esse, quod apud Deum esse. Desinant igitur peruersa sentire, & festinent Catholicæ rectitudini consentire. Si autem hæc immutabilitas, quæ apud Deum est, non interius esse, sed exterius creditur, profecto in Deo esse non creditur. Et si in Deo immutabilitas esse non creditur, cōsequenter Deus ipse mutabilis prædicatur. Et ne hoc vel in filio assignare * audiant, in eodem loco, patrem luminum nominatum. Proinde cùm audimus, quia apud Deum non est transmutatio, hoc sentiamus secundum Catholicæ fidei veritatem, quia nulla est in Deo mutatio. Et cùm dicitur, verbum erat apud Deū, non aliud sentiamus, quàm verbum erat in Deo. Et cùm sapientia in Prouerbiis dicit, Eram apud illum componens, non aliud sentiamus, quàm, eram in illo componens. Et cùm Deo dicitur, Apud te est fons vitæ, non aliud intelligamus, quàm, in te est fons vitæ. Et cum Ioannes dicit, Adnuntiamus vobis vitam æternam, quæ erat apud patrem, & palam facta est in nobis: non aliud intelligamus, quàm vitam æternam quæ erat in patre. Verè enim apud Deum est Deus verbum, quia in Deo est Deus verbum. Et verè apud Deum sapientem est sapientia, quia in sapiente Deo est sapientia. Et verè apud Deum viuum est vita, quia in Deo viuo est Deus vita. Et vere apud Deum verum est Deus veritas, quia in Deo vero est Deus veritas. Et vere apud Deum fortem est Deus virtus, quia in Deo forti est Deus virtus. Sed quid mirū, si hoc est filio esse apud patrem, quod est illi esse in patre, quia scilicet naturaliter natus de patre, permanet semper in patre? Cùm etiam de hominibus legamus (quantum ad substantiam attinet, qua naturaliter homines sunt) non aliud esse, cùm dicitur aliquid apud illos esse, quàm in illis esse. Vnde testimonia manifestissima proferemus. In libro Esaię continetur Ezechiæ regis oratio, quam post adiectos sibi ad vitam annos quindecim, ad Deum effudit, vbi inter cætera sic dicit: Spiritus meus apud me factus est, sicut lanifica proximans demere telam. Quid autem hic aliud intelligitur, Spiritus meus apud me, nisi, spiritus meus in me? An & hic dicetur, spiritum hominis apud hominem esse, in homine autem non esse? Cùm euidenter Apostolus dicat: Quis enim scit hominum, quæ sunt hominis, nisi spiritus hominis qui in ipso est? Sed & illud, quod supra posuimus scriptū, Dixerunt apud se, cogitantes non recte: quid est aliud, quàm, dixerūt intra se? Rursus in libro Sapiētiæ dicitur, Hæc cogitans apud me, & commemorans in corde meo, quoniam immortalitas est in cogitatione sapientiæ. Quod apud se cogitat, hoc in corde suo commemorat: quod vtrumque dum dicit, illam vtique cogitationem, & illam commemorationem non exterius, sed interius sibi inesse monstrauit. Dicitur etiam in Prouerbiis: Fili, non te comprehendat cogitatio mala, quæ derelinquit doctrinam adolescentiæ, & testamenti diuini oblita est. Posuit enim apud mortē domum suam, & apud inferos cum terrigenis axes suos. Si ergo cogitatio mala, quę apud mortem posuit domū suam, extra mortem non in morte profecto viuit: Et si apud inferos posita non est, inferno superest, vt illa, quæ nec in morte est, nec in inferno, vitam habere dicatur in cœlo. Ideo enim Deo dicitur: Quia eripuisti animā meam de morte, quia animæ per fidem vitam donauit dicēs: Iustus autem meus ex fide viuit. Et rursus idcirco ipsi dicitur: Eripuisti animā meam ex inferno inferiori, quia idcirco animæ ab inferno gratia Dei eripiuntur, vt in cœlis conuersentur. Vnde dicit Apostolus: Nostra autem conuersatio in cœlis est. Porro anima, quæ per cogitationem malam apud

Iacob. 1. — *audeant — multa exēpla, vbi apud pro in ponitur. — Prou. 8. — Psal. 35. — Ioan. 1. a — Esa. 38. c — 1. Cor. 2. — Sap. 2. — Sap. 8. d — Prou. 2. c — Psal. 114. — Rom. 1. — Psal. 85. c — Philip. 3. d

mortem fuit, quomodo de morte liberata est, si in morte non fuit? & quomodo ex inferno erepta est, si apud inferos constituta, in inferno non fuit? Cùm vtique si in morte non esset, mortua non fuisset. Per malam autem voluntatem, hoc est, per peccatum, quis nesciat animã mori? cùm Deus dicat: Anima quæ peccauerit, ipsa morietur. Certũ est igitur, animam male cogitãtem, cùm apud mortem est, in morte esse, & cùm apud inferos est, in inferno esse. Qui quod etiam Saluator dicit, Quæ impossibilia sunt apud homines, possibilia sunt apud Deum? Ergo ne sic dicemus, omnia Deo possibilia esse, vt hoc ipsum quidem possibile esse, sic dicamus apud Deum esse, vt dicamus in Deo non esse? Quid autem posse apud se Deus habet, si ipsum posse in se non habet?

Ezech. 18.

Matth. 19. Luc. 18.

CAPVT VII.

HIS atque huiusmodi testimoniis claret, cùm dicitur Verbum erat apud Deum, non aliud intelligi debere, quam Verbum erat in Deo. Nam & ipse Filius, qui est Verbum Deus, non solum Patrem in se, sed etiam se in patre esse testatur, dicens: Non credis, quia ego in patre, & pater in me est? Hoc autem filij esse apud patrem, & esse in patre, non videatur tale, quale, siquis homo sit apud aliquem hominem, siue iure hospitali, siue charitatis affectu. Nam & Apostolus Paulus dicit, se apud Apostolum Petrum quindecim diebus mansisse, iure scilicet hospitalitatis, & puritate dilectionis, quorum licet per vnitatem fidei & charitatis fuerit anima vna & cor vnum: non tamen sic mansit Paulus ad Petrum, sicut verbum manet apud Deum: quia nec sic potest esse homo apud hominẽ, sicut verbum Deus est apud Deum patrem. Homo enim apud hominem sic est, vt non solum apud eum non esse possit, sed etiam, cùm apud eum est, in ipso substantialiter esse non possit. Verè enim qui sic apud alium est, extra illum est, quia cùm est apud illum, synceritate dilectionis, loco discernitur, quantolibet affectu inuicem sibi vterque iungatur. Sed sic est verbum apud Deum, sicut est in mente verbum, sicut in corde consilium. Cùm enim mens apud se verbum habet, vtique cogitando habet, quia nihil aliud est apud se dicere, quàm apud se cogitare. Cùm ergo mens cogitat, & cogitando verbum intra se generat, de sua substantia generat verbum, & sic illud verbum generat de se, vt genitum habeat apud se. Nec minus aliquid habet verbum, quod ex mente nascitur, quam est mens de qua nascitur, quia quanta est mens quę generat verbum, tantum est etiam ipsum verbũ. Sicut enim de tota mente nascitur verbum, sic intra totam permanet natum. Et quia cogitante mente, nõ est eius aliquid, vbi in ea verbum non sit? Ideo verbum tantum est, quanta est mens ipsa de qua est, & cum apud illam est, in illa est, & quanta illa est, tantũ etiam verbum est, quia de tota & in tota est: Tantúmque est ipsum verbum, quanta simul est & mens ipsa cum verbo. Neque enim sic de illa verbum nascitur, vt ab ea localiter secernatur. Natiuitas quippe illa, quæ ostendit quid sit, & de qua sit ipsa ostendit: quod extra eam, de qua natum est, esse non possit: Nec in aliquo minus sit, sed sic de ipsa sit, vt apud ipsam & in ipsa sit, tantúmque sit de illa, quantum in illa, & tantum in illa, quantum cum illa.

Ioan 14. Non credis, quia ego in patre, & pater in me est.

Gal. 1. d

Verbũ est apud Deũ, sicut in mente verbum.

CAPVT VIII.

EQVIDEM & nos quodammodo, dicit scriptura, & in Deo esse & apud Deum esse: sed non quomodo apud Deum est & in Deo est verbum Deus, qui est vnigenitus filius. Dicitur enim & nobis, quia in Deo viuimus & mouemur & sumus. Et dicitur ipsi Deo, si non peccauerimus, scimus, quia apud te sumus deputati. Veruntamen cùm hoc de nobis dicitur, non naturalis vnitas nostra cum Deo ostenditur, sed aut potentia creatoris intelligitur, aut pietas redemptoris. Sic enim qui credimus in Deo & apud Deum sumus, sicut de Deo geniti, filij Dei sumus. Scriptum est enim: Charissimi nunc filij Dei sumus. Et iterum: Volũtariè genuit nos verbo veritatis. Nos ergo Deus verbo veritatis genuit, illud autem verbum veritatem genuit. Nobis potestatem dedit, filios Dei fieri: Ille autem non ex potestate filius Dei factus, sed de Deo naturaliter est Dei filius natus. Nos Deus voluntariè genuit, quia volũtas generationem præcessit: In vnigeniti autem generatione, nulla generãtis præcessit voluntas: vbi sine initio naturali permanet æterna natiuitas. Sicut ergo geniti sumus, sed non sicut vnigenitus Deus, & filij Dei sumus, sed non sicut vnicus & verus filius, & dij sumus, sed non sicut verbum, qui verus est Deus: Ita in Deo sumus, & apud Deum sumus, sed non sicut apud Deum est & in Deo est verbum Deus, qui de Deo naturaliter natus est. Quamuis enim ille filius dicatur, & nos filij dicamur, & ille Deus, & nos dij, & ille genitus, & nos geniti: multum tamen distat in re, quod vnum sonare videtur in *homine. Quoniam ille, quod Deus, quod filius, quod vnigenitus est, naturaliter est, quia de natura patris natus est: nos autem, quod dij, quod filij, quod geniti sumus,

Nõ sumus nos in Deo sicut in Deo est verbum Deus.

1. Ioan 3.

Aliter nos Deus genuit, aliter verbum. Iacob. 1.

* nomine.

non natura, sed gratia sumus: quia cùm in natura non haberemus, vt hoc esse possemus, gratis nobis datum est, vt hoc facti essemus. Hanc discretionem si hæretici, misericorditer Deo donante, percipiant, lumen verum videbunt, & ab vnigeniti filij contumeliis temperabunt: cui non solum in eo, quod apud Deum est, detrahunt, sed etiam & animam humanam in illo negare contendunt. Quos ipse filius Dei vno Psalmi versiculo designauit, dicens: Hoc opus eorum qui detrahunt mihi apud Deum, & qui loquuntur mala aduersus animam meam. Quis enim deterius Christo apud Deum detrahit, quàm qui audient verbum

Blasphemiæ hæreticorum in filium Dei.

Psal. 108.

A Deum apud Deum esse, dicit idem verbum in Deo non esse? Aut quis amplius mala aduersus Christi animam loquitur, quàm qui in Christo humanam animam diffitetur? cùm illud verbum, quod Deus est, sic apud Deum sit, de quo est, vt per vnitatem naturæ, in Deo sit, & per eandem vnitatem naturæ, vnus cum illo Deus sit: & illa anima simul cum carne suscepta fuerit ab vnigenito Deo, vt simul in Christo & anima nostra saluaretur & caro: A quo proculdubio ille sempiternam consequetur salutem, qui in eo diuinæ humanæque naturæ plenam cognouerit veritatem.

B. FVLGENTII CONTRA ARRIANOS, LIBER VNVS, AD DECEM OBIECTIONES, decem Responsiones continens.

DICTVM est, Patrem de seipso, hoc est, quod ipse est, ineffabiliter Filiū genuisse. Ad auctum est, quod non extrinsecus, sed ex Deo natum esse. Hæc responsione non indigent, quia fidei nostrę concordant. OBIECTIO. Quid ad hoc dicitur, Si ex Deo natus est, est de intra Deum, sed si non est de intra, nec ex ipso est, si modo vocabula diuersa apponuntur. Quid prodest, si ipsa veritas non profiteatur? RESPONSIO. Equidem dum nominantur Pater & Filius, in his duobus nominibus vocabulorum diuersitas agnoscitur. Quin potius per hæc duo diuersa vocabula significatur vtriusque natura, quoniam istorum nominum diuersitas, non naturas diuiidt, sed veritatem generationis ostendit, vt ex vno vero Patre, vnum verum agnoscamus Filium extitisse. Ac si dū vera Patris generatio, & vera Filij natiuitas prędicatur, in vno genitore & vno genito, non solum vnitas substātiæ, verumetiam in vnoquoque proprietas possit agnosci personæ: ne aut ipse putetur natus esse qui genuit, aut aliud putetur esse qui natus est, quam est ille qui genuit. Non enim ipse est Pater qui Filius, quoniam in vtroq; personarū proprietas reseruatur. Sed quod Pater est, hoc est & Filius: quia de Deo Deus, de perfecto perfectus, de immenso immensus, de omnipotēte omnipotens, de æterno Patre natus est Filius coæternus, eadem veritate dicēte: Omnia quæ habet Pater, mea sunt. Pater ergo & Filius relatiua sunt nomina, quæ naturam gignentis genitique non separant, sed vnam sine dubita-

Prima obiectio, de nominum patris & Filij diuersitate. Respōsio, quod hæc nomina nō diuersas naturas, sed distinctas personas significāt.

Matth 2. Luc. 10.

B tione significant. Relatiuum verò illud dicimus, quod ad alium agnoscendum referimus, vt dum vnum nominamus, alium demonstremus. Sicut inter homines, hæc relatiua sæpius nominātur Pater & Filius, Filius & Pater, socer & gener, gener & socer. Nam ideo pater dicitur, vt filium genuisse noscatur: & filius ideo dicitur, vt de patre genitus demonstretur. Nec in hac diuersitate nominum, inuenitur diuersitas naturarum: quoniam vterque similiter homo dicitur, quamuis vnus pater, & alius filius, nuncupetur. Non ergo patris & filij posset C vna cognosci natura, si hæc non essent diuersa vocabula: quoniam si ambo vocarentur patres, essent profecto natura dissimiles. Vnusquisque enim ex semetipso constaret, & communem substantiam cum altero non haberet, Nec Deitas vna esset, quibus vna natura non esset. Consequens autem fuit, vt duo patres duos filios gignerēt, quoniam nisi vera de singulis proles existeret, paterni nominis in nullo veritas appareret. Iam vero in duobus filiis, de diuersis patribus natis, licet posset nō esse diuersitas relatiui no- D minis, attēdatur si posset esse natura cōmunis. Quis nō videat, in vtroque, filij nomen vnum esse, sed vtriusq; naturam vnam non esse? Magis autem vnumquemque filium non cum altero filio, cum quo vnū relationis habuit nomē, sed cum patre, de quo extiterat, naturam habere communem. Sed quid vlterius de duobus patribus, duobusque filiis disputetur? cùm istius assertionis veritas, personarum diuersitate non egeat, sed ad documentum sui facilius possit vnius hominis consideratione fulciri, qua

Plus distāt duo patres quā pater & filius.

Idem respectu diuersorum potest esse & pater & filius vt Seth.

cognoscatur, relatiua nomina diuersitate A sui non naturarum diuersitatem ostendere: Sed ad personarum significationẽ maxime pertinere, vt scilicet, dum vnus ostenditur, alterius quoque persona noscatur. Illud autem nomen patri semper esse filióque commune, non quo relatio personalis ostẽditur, sed quo substantialis proprietas demonstratur. Nempe Seth de Adam patre natus, & de non genito genitus, Adam patris dictus est filius. Iste ergo, donec ad virilem perueniret ætatem, vt filium gigneret, pater dici non potuit. Et priusquam generaret, filius tantum fuit: quando autem genuit, etiam pater esse iam cœpit. Accedente igitur di- B uersitate paterni nominis, nulla in eo facta est diuersitas naturalis. Et cùm vnus homo hæc duo cœpisset habere vocabula, non est in eo mutata aut diuisa vel duplicata natura. Fuit enim Filius, quia de Patre extitit: fuit Pater, quia Filium genuit. Nec tamen ita naturam Filij, in qua natus est, habuit, vt in eo permanens, pater esse non posset. Nec aliam cum nomine Patris essentiam acquisiuit, vt Filij substantiam, in qua natus fuerat, perdidisset. Sed quod verum est, sicut homo fuit, quando filius extitit nascendo, C sic permansit homo, quando pater factus est generando. Nec aliud fuit quàm homo, quod erat Adam, de quo ipse est natus: Et quod erat Enos, qui de ipso est genitus. In patre ergo Deo & Filio Deo, personarum proprietate seruata, impossibile non dicatur, quod documento etiam cuiuslibet hominis comprobatur: sed discernamus, quid ad relationem, quid ad substantiam pertinere noscatur. Relationis enim sunt nomina Pater & Filius: substantiæ verò nomen vnum est, quod dicitur Deus. Relationis ergo nomina singula retinent, substantiæ vero nomen vnum communiter possident: quia licet vnus dicatur Pater, & alter Filius, D sic tamen est Filius Deus, sicut Pater est Deus. Illis namque duobus nominibus, generatio vera cognoscitur, isto autem vno communi nomine substantialis vnitas demõstratur. OBIECTIO. Ista nunquam nos legisse recolimus, quæ superius proposita sunt, quia scriptum est de eo: Generationem eius quis enarrabit? Et quasi nemo dixit scriptura qui enarret. Aduertẽdi sunt hi homines, vt dicant se posse nosse, quia inenarrabilis est generatio eius, non autem ignorabilis. RESPONSIO. Scriptum est, Credidi propter quod loquutus sum: Et nos credimus, propter quod loquimur, & fiducialiter profitemur, quia filij generatio inenarrabilis est, ignorabilis non est. Neque enim consequens est, vt quod non

Generatio diuina personas distinguit in vna natura.

2 Obiectio Generationem eius quis enarrabit?

Respõsio, quod generatio eius est quidem inenarrabilis, non tamẽ ignorabilis.

potest enarrari, non posset sciri. Cùm ipsum Deum nullus valeat enarrare, nec impunè tamen alicui liceat ignorare. In tantum vero cognoscibilis Deus est, cùm sit inenarrabilis, vt quosdam ob hoc inexcusabiles pronuntiet beatus Apostolus, quia cùm cognouissent Deum, non sicut Deum glorificauerunt, aut gratias egerunt. Nam si à nobis Dominus nollet agnosci, non dixisset. Si cognouissetis me & patrem meum vtique cognouissetis: Nec Philippum dicentem, Domine ostende nobis patrem, & sufficit nobis, hac increpatione corriperet, dicens: Tanto tempore vobiscum sum, & non cognouistis me? Philippe, qui me vidit, vidit & Patrem. Hoc enim verbo Dominus voluit demonstrare, totum in se inueniri quod quærebatur. Nec enim fieri potest, vt sempiterno & immenso Patre minus aliquid Filius habeat, in quo corporaliter omnis plenitudo diuinitatis inhabitat. Non est ergo ignorabilis Deus, cùm sit inenarrabilis, sed à fidelibus cognoscitur, vt ametur: quamuis nec humanis linguis, nec angelicis enarretur. Nam ignorationem Dei non aliud esse, quàm dæmonum seruitutem Paulus demonstrat Apostolus, dicens: Sed tunc quidem ignorantes Deum, his qui natura non sunt, deseruiebatis. Sicut ergo Christi diuinitatẽ ignorare non debemus, licet enarrare non possimus: ita natiuitatis eius quamuis nulli suppetat enarratio, non est tamen fidelibus adempta cognitio. Quis enim natum prædicet, cuius natiuitatem ignoraret? Quis filium dicat, & genitum nesciat? Quis patrem valeat credere, quem non cõsideret genuisse? Genuit vere pater, & vere natus est filius. Veram ergo filij natiuitatem, datum nobis est agnoscere, licet datum non sit, qualiter natus fuerit, enarrare. Quoniam & Propheta non dixit, Generationem autem eius quis agnouit, sed quis enarrabit? Quocirca diuinam generationem, quantum homini fas est, in eo digne cognoscimus, cùm & veram generationem dicimus, & ipsam generationem, quæ vera est, inenarrabilem prædicamus. Filius ergo vere de patris substantia natus agnoscitur: dũ natiuitas eius, quæ de inenarrabili Deo est, inenarrabilis prædicatur. Inenarrabilis enim proculdubio est Filij natiuitas vera, quia vna est illi cum enarrabili genitore substãtia. OBIECTIO. Generationem eius ita est recte profiteri, vt dicit ipse Dominus per scripturas, Dominus creauit me initium viarum suarum, ante secula fundauit me. Et sequitur, Et ante omnes colles genuit me. Et iterum, Ego à patre prodij, & veni in hunc mundũ.

Rom. 1.

Ioan. 14.

Gal 4.b

Esa. 53.

3. Obiectio quod Sapientia dicit, Dominus creauit me initiũ viarum suarum.

Et iterum, Dominus dixit ad me, filius meus es tu, ego hodie genui te. Et postquam cognitus est in carne, profitetur de eo Euangelista dicens, Et vidimus gloriam eius, gloriam tanquam vnigeniti à patre, plenum gratia & veritate. Et Apostolus ait: Qui est primogenitus totius creaturæ. Ecce creatum, fundatum, & genitum profitemur, sine aliqua ambiguitate inrationabili.

Responsio quod illud intelligitur de humanitate non diuinitate Christi.

RESPONSIO. In vtraque Christi natiuitate non fallitur, qui in Christo, Dei & hominis filio, & plenam ex patre diuinitatem, & plenum ex matre hominem profitetur. Atque ita in illo vtramque substantiam veram esse cognoscit, dum B quid æternitati, vel quid temporalitati congruat, fideli pietate distinxerit. Neque enim ignorare debemus, ipsum in sæculo, secundum carnem creatum ex homine, qui sine initio secundum diuinitatem creator est, generatus ex patre. In illa namque natiuitate, quæ initium non habet, sempiternæ diuinitatis maiestas agnoscitur: In hac vero sempiternæ diuinitatis pietas inuenitur. Qui enim non creatus, sed creator de creatore progenitus, bonitate sua creauerat hominem: ipse postmodum est pietate sua creatus ex homine. Nec suum opus ipse dedignatus est fieri, C quo posset per eum status sui operis reparari.

Vera expositio illius dicti, Dominus creauit me initiũ viarum suarum. Prouerb. 8

Huius igitur creationis volens sapientia pronuntiare mysterium, vt incarnationis suæ futurum ostenderet sacramentum, prophetico more, quo solent sub enuntiatione præteriti temporis futura narrare, dixit: Dominus creauit me initium viarum suarum, in opera sua. Causam creationis ostendit, dum se initium viarum Deum in opera eius creatum esse non tacuit. Nam vt ostenderet, non illius æternæ natiuitatis esse, quod creata dicitur, sed huius temporis, quo carnem suscepisse Dei filius inuenitur: quid præmiserit attendatur. Si D nuntiauero (inquit) vobis, quæ quotidie fiunt, commemorabo quæ à sæculo sunt, enuntiare. Ergo cùm quotidie ista fierent, à sæculo facta præmonet nuntiari, ostendit, quæ dictura est nobis, non æternitatis esse, sed temporis. Ob hoc statim addidit: Dominus creauit me, initium viarum suarum in opera sua. Quod ergo sapiẽtia creata est, non ante sæcula, sed à sæculo est: Quod autem initiũ viarum Domini creatus est filius, quid aliud est, nisi quod ipse via nobis est factus, vt eo duce atque rectore, per adoptionis quam accipimus gratiam, diuino munere ad virtutum nobis profectum pateret ingressus? Quod vt euidentius appareat, debemus attendere ad A hoc filium creaturæ initium factum: non vt nouam rursus creaturam conderet, sed vt vetustatem iam pridem perditam renouaret.

Ad quid filius initiũ creaturæ factus est.

Inuenitur enim, Apostolos quoque huius fecisse creationis initium, quorum officio reparauit, quod fuerat ante collapsum. Beato Iacobo dicente de Deo patre, Voluntariè genuit nos verbo veritatis, vt simus initium aliquod creaturæ eius.

Iacob 1. c

Euidentissimis igitur demonstratur indicijs, hoc loco creationem, non ad conditionem omnium creaturarum, sed ad reparationem hominum referendam. Sicut & Dauid sanctus orauit, dum gemini fuisset criminis recordatione perterritus, non solum temerati connubij, sed mariti etiam insontis occisi. Dum igitur tanti facinoris næuum lachrymarum flumine meditaretur abluere, hoc inter gemitus, quos testes habuit doloris, effudit: Cor mundum crea in me Deus, & spiritum rectum innoua in visceribus meis.

Psal. 50. b

Hoc esse significans cor mundum in se creari, quod erat, spiritum rectum in eius visceribus innouari. Ad hoc ergo Christus voluit creari, & huius creationis Apostolos suos initium fieri: vt per eum posset homo, qui vetustate perierat, nouari.

Ante seculum fundata sum, & ante omnes colles genuit me.

Ante seculum autem sapientiam fundatam se dixit, vt natiuitatem suam, qua de patre nata est, immutabilem demonstraret. Quod enim fundatum, dicitur nulla ratione conuellitur: quod autem non conuellitur, non mutatur. Vt autem natiuitas diuinitatis eius sine initio cognoscatur, debet attendi quod sequitur. Priusquam terram faceret, priusquam abyssos constitueret, priusquam procederent fontes aquarum, priusquam montes stabilirentur: ante omnes autem colles genuit me. Istud ante, cùm dicitur, omne prorsus initium præuenitur. Quod considerandum est, quia vbicunque illa diuina & æterna demonstratur filij natiuitas, non dicitur, quando natus sit, sed ante semper ponitur, vt quicquid homo infinitatis æternitatísque cogitare voluerit, ante omne quod cogitatione concipitur, filij semper natiuitas cogitetur. Ac sic, natiuitas filij Dei sine initio cognoscatur, in qua non aliud quàm ante positum iugiter inuenitur. Vellemus autem nobis responderi, vtrum hoc sit genitum, quod creatum? quod si vnum putatur vtrumque, dicatur ergo à Deo genitus mundus, à quo generari non potest, & creatus. Dicantur etiam increduli homines filij Dei, qui de potestate tenebrarum non fuerint liberati. Dicantur heredes futuræ beatitudinis, qui fidem non recipiunt Saluatoris. Si autem, quod ve-

Christus vt homo & creatus & seruus dicitur.

rum est, aliud est creari, aliud generari, discernatur; in qua Christus substantia creatus à Deo dicatur, & in qua ex patre genitus prædicetur. Nam & ipse scripturæ locus perfacile quærentibus monstrat, in qua creatus natura dicendus est Christus. In ea scilicet, in qua Dominum nominat, vt veritatem in se formæ seruilis ostendat. sicut & in Psalmo loquitur, dicens: O Domine, ego seruus tuus, ego seruus tuus, & filius ancillæ tuæ. Ex ancilla ergo natus est seruus, qui ex patre generatus est Dominus. Propter formam igitur serui dixit, Dominus creauit me: non se à patre dicit creatum, sed à Domino. Nam vbi secundum diuinitatem genitus dicitur, pater continuo nominatur. Sicut vere ipse dixit, Ego à patre prodij, & veni. Et B. Euangelista de eo, Et vidimus gloriam eius, gloriam quasi vnigeniti à patre. Vides, quia non dixit hic, à Domino, sed à patre. Quod autem eum primogenitum totius creaturæ dicit Apostolus, creatura vtique intelligitur reparata, non condita, creatura filiorum Dei, qua ex seruis eius facti sunt fratres eius, qui nos, secundum Apostoli dictum, non confunditur fratres vocare, dicens: Narrabo nomen tuum fratribus meis, in medio Ecclesiæ laudabo te. Et iterum: Ego ero fidens in eum. Et iterum: Ecce ego & pueri, quos mihi dedit Deus. Quoniam ergo & pueri communicauerunt sanguini & carni, similiter & ipse participauit hisdem: vt per mortem destrueret eum, qui habebat mortis imperium, id est, diabolum, vt liberaret eos, qui timore mortis per totam vitam obnoxij erant seruituti. Nusquam enim angelos apprehendit, sed semen Abrahæ apprehendit. Vnde debuit per omnia fratribus similari, vt misericors fieret, & fidelis pontifex ad Deum, vt repropitiaret delicta populi. In eo enim, quo passus est ipse, & tentatus, potens est his qui tentantur auxiliari. Audimus Christum habentem fratres, audimus semen Abrahæ, audimus per mortem, eum, qui habebat mortis imperium, destruentem, audimus tentatum, audimus passum: & dubitamus Christum primogenitum totius creaturæ, secundum incarnationis profiteri mysterium? Cum denuo Beatus Apostolus, in quo eum primogenitum debemus accipere, testimonio suæ prædicationis ostendat: Scimus, inquiens, quoniam diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum, his qui secundum propositum vocati sunt. Nam quos præsciuit & prædestinauit, conformes fieri imaginis filij eius, vt sit ipse primogenitus in multis fratribus. Qui ergo secundum deitatem

Psalm. 115.

Christus, vt Deus, à patre & non à Domino prodiit.

Hebr. 10 c

Hucusque Apostolus

Rom. 8. c.

A semper vnigenitus fuit sine fratribus, factus est secundum hominem primogenitus in multis fratribus. Quod euidentius illo rursus Apostoli testimonio perdocetur, vbi primogenitus ex mortuis nominatur. Quid enim est primogenitus ex mortuis, nisi primus ex peccatoribus hominibus homo Christus Iesus in Dei filium exaltatus? Natus autem est, non sic ex peccatoribus peccator, sicut ex hominibus homo: sed natus est homo, susceptus à Deo sine vllo peccato, vt peccatores homines reconciliaret Deo, liberatos ab omni peccato. Talem quippe hominem oportuit à Deo suscipi, B per quem possent homines Deo gratuita iustificatione coniungi. Primogenitus igitur est totius creaturæ, illius profecto, de qua Beatum Apostolum Iacobum audiuimus, paulo ante dixisse: Voluntarie genuit nos verbo veritatis, vt simus initium aliquod creaturæ eius. De hac creatura dicit etiam Paulus Apostolus: Si qua ergo in Christo noua creatura. De qua etiam Dauid prædixerat: Emitte spiritum tuum & creabuntur, & renouabis faciem terræ. Alioquin, si secundum diuinam natiuitatem Christus primogenitus creaturæ totius accipitur, quibus testimonijs ante omnem C creaturam primogenitus ex mortuis ostenditur? cùm dici non possent mortui, qui necdum fuerant vel creati. Vnigenitum ergo Christum cognoscimus ex patre, primogenitum profiteamur ex virgine. In illa quippe natiuitate vere est vnigenitus, in qua sine initio de solo Deo solus natus est Deus: In hac autem natiuitate primogenitus est totius creaturæ, id est, eorum quos in fratres sibi per fidem dignatus est adoptare. Quotquot autem receperunt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri, his qui credunt in nomine eius. Hæc generatio in secundo quoque psalmo cognoscitur prædicata, D vbi Christus ex persona suscepti hominis dicit, Dominus dixit ad me, filius meus es tu, ego hodie genui te. Quod vt secundum incarnationis futuræ mysterium, dictum esse monstraret, adiunxit: Postula à me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & possessionem tuam terminos terræ. Quomodo enim secundum formam Dei terminos terræ possidendos peteret, cùm regnum cœlorum, quod maius est, suis fidelibus promittat & donet? Ille ergo qui permanens in forma Dei, pro salute seruorum factus est seruus, secundum seruilem formam vt acciperet gentes hereditatem & possessionem, terræ terminos postulauit: qui secundum diuinam naturam sicut vniuersa, quæ in cœlo sunt & in terra,

Coloss. 1. Christus primogenitus ex mortuis.

Coloss. 1.

Iacob 1. c

2. Cor. 5. d

Psalm 103

Christus vnigenitus ex patre, primogenitus ex virgine.

Psalm. 2.

visibilia & inuisibilia cum patre fecit, ita cum patre semper vniuersa possedit. Hanc generationem quam Psalmus secundus insinuat, ad incarnationis mysterium pertinere: Liber Actuum Apostolorum Paulo in Synagoga loquente testatur, cuius vox ad Iudæos huiuscemodi reperitur. Et nos vobis adnuntiamus eam, quæ ad Patres nostros repromissio facta est, quoniam hanc Deus adimpleuit filijs nostris, resuscitans Iesum. sicut & in Psalmo secundo scriptum est: Filius meus es tu, ego hodie genui te. Hoc igitur quod Psalmus dixit, secundum id Apostolus ostendit ad filium dictum, secundum quod à mortuis prædicat suscitatum. Attendatur ergo, quæ à mortuis in Christo natura surrexit, & intelligetur secundum quid Christus hodie genitus, terminos terræ possidendos accepit. Agnoscatur itaque in Christo proprietas vtriusque naturæ, vt sine errore possit intelligi & creatus & fundatus & genitus. Genitus quippe est & fundatus, secundum quod de Domino inenarrabiliter natus est Dominus: Creatus autem secundum humanam generationem, qua de ancilla natus est seruus: vt quem ante omnia solum pater genuit ex natura, pro nostra salute generaret ex gratia. Quocirca vtranque debemus in Christo Domino naturam agnoscere: vt nec aduersus creatorem videamur superbi, nec beneficij nostri saluatoris existamus ingrati: ne apud saluatorem ipse sibi deneget quam quærit salutem, qui creatoris de Deo patre veram denegat deitatem. OBIECTIO. Sed qui præsumunt inrationabiliter dicere, de patris substantia natum esse filium, doceant per scripturas tamen, quomodo non sit erroris falsa professio: qui cum dicit inenarrabilem esse generationem eius, asserat eum de patris esse natum substantia. RESPONSIO. Assertionis defectus agnoscitur, quando quis ita fidei alterius destruere nititur regulam, vt credulitatis suæ formam nolit proferre sententiam. Nos idcirco filium Dei de patris substantia natum, hoc est, de id quod pater est, credimus & fatemur: quoniam quicquid substantia Dei non est, non possumus vt Deum vel adorare, vel colere. Præceptum legis sollicitius obseruantes, quo dicitur: Audi Israël, Dominus Deus tuus, Dominus vnus est: & Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruies. Quem Deum, non patrem solum credimus, sed patrem & filium & Spiritum sanctum. Fides enim nostra, qua vnum Deum colimus & timemus, nec vnione personali contrahitur, nec substantiali diuersitate disiungitur: Ne aut Deos gentiliter colamus, diuersas colendo substantias, aut filium & spiritum cum Sabellio denegemus, non seruantes in Trinitate personas. Huius fidei rectam credulitatem non solum prophetica, sed Apostolica nobis insinuat in veritate doctrina. Nam Esaiæ, cùm Dei visione dignus efficitur, huius fidei credulitas intimatur, duobus Seraphin tertiò clamantibus, Sanctus, Sanctus, Sanctus, & semel inferentibus, Dominus Deus sabaoth. Quid est, quod tertiò sanctus dicitur, si non trina est in diuinitate persona? Cur semel Dominus Deus dicitur, si non vna est in diuinitate substantia? Dominus quoque per Moysen volens benedicere populum, hoc benedicendum tenore mandauit. Sic (inquiens) benedices populum meum, & ego benedicam eos. Benedicat te Dominus, & custodiat te: inluminet Dominus faciem suam super te, & misereatur tui: attollat Dominus faciem suam super te, & det tibi pacem. Ter Dominus dicitur, & vnus semper Dominus nominatur: vt in Trinitate, quæ verus est Deus, nec confundatur proprietas personarum, nec substantialis vnitas denegetur. Dauid quoque Deo per omnia placitus, sub hac credulitate populo fideli, diuinæ benedictionis gratiam, his verbis exoptat infundi: Benedicat nos Deus Deus noster, benedicat nos Deus: & metuant eum omnes fines terræ. Cui sententiæ Beatus concordat Apostolus, qui cùm quodam loco dixisset, Vnus Deus pater, ex quo omnia, & nos in ipso, & vnus Dominus Iesus Christus, per quem omnia, & nos per ipsum, de Spiritu sancto quoque diceret, Nolite contristare Spiritum sanctum Dei, in quo signati estis in diem redemptionis: cum se dixisse meminisset, ex patre per filium in Spiritu sancto, vt hanc Trinitatem, vnum Deum esse monstraret: alio loco ait, Quoniam ex ipso, & per ipsum, & in ipso sunt omnia. Et quod singulariter intulit, Ipsi gloria in sæcula sæculorum. Ex substantia patris natum filium, & fides Christiana recte prædicat, & sancta scriptura commemorat. Paulus Apostolus de filio Dei dicit, qui cùm sit splendor gloriæ, & figura substantiæ eius. Dominus denuo dicit ad Hieremiam: Super montes accipe planctum, & homines non audierunt vocem substantiæ meæ, à volatilibus cœli vsque ad pecora. Filium autem patris esse substantiam, Sapientiæ liber euidenter ostendit, dicens: Esca angelorum nutristi populum tuum, præparatum panem de cœlo præstitisti eis, sine labore, omne delectamentum in se haben-

Act. 13. c
Christus vt homo creatus, vt Deus autē genitus dicitur.
4. Obiectio. Quod dicitur natus de patris substantia.
Responsio Ideo sic dicitur, ne diuersas substātias tribus personis in Deo asseramus.
Deut. 6. a
Esa. 6. a
Num. 6. d
Psalm. 66.
1. Cor. 8. b
Rom. 2. d
Hebr. 1. a
Hier. 9.
Sap. 16. c

tem, & omnem suauitatis saporem. Substantiam enim tuam & dulcedinem tuam, quam in filios habes ostendebas. Panem de cœlo datum, substantiam & dulcedinem Dei esse, scriptura testatur: Panem verò de cœlo datum, filium Dei esse, ipsius filij verbis ostenditur, qui ait: Ego sum panis viuus, qui de cœlo descendi. De quo Dauid ait: Panem angelorum manducauit homo. Ecce de substantia patris extitisse filium, non solum rationabiliter credimus: verum etiam testimonijs approbamus, scriptura dicente, Qui diligit genitorem, diligit eum qui natus est ex eo: quoniam fides vera quod credit non nescit, etiam si nondum potest videre quod sperat & credit. Hi vero, qui filium de patris substantia natum denegant, debent vtique dicere, vnde arbitrentur Dei filium extitisse. Vtrum de nihilo, an ex aliquo. Si de nihilo extitit, creatura dicendus est, non creator. Si autem de aliquo dicatur, sic etiam id ipsum Deus fecit, vnde filium genuit. An forte coæternum dicitur aliquid habuisse, vnde posset filium generare? Si coæternum aliquid æstimatur, vnde genitus filius creditur: Manichæorum error hac assertione firmatur. Si autem non fuit aliquid, vnde generaretur filius, nec tamen de substantia patris Deus natus, hoc superest, vt euidenter ex nihilo Dei filium extitisse fateantur, qui eum in diuinitate minorem prædicare contendunt. Sed forsitan dicitur, ex voluntate patris natum esse filium. Dicatur ergo, vtrum ex se an aliunde pater filium genuit. Si enim ex seipso genuit, non potuit voluntas generationem præcedere, quia nefas est credere, in Deum aliquid, quod non semper fuit, nouiter accidisse. Vnde cognoscitur, quoniam Deus omnem quidem creaturam de nihilo condidit voluntate sua, filium vero substantia genuit vel natura. Si autem aliunde filius dicitur natus, aut ex nihilo eius origo asseritur: aut (sicut superius dictum est) excepto Deo, semper aliquid fuisse contra regulam veræ fidei prædicatur. Beatus quippe Apostolus, sciēs filium ex patris essentia verum Deum genitum, & ob hoc cum patre vnum Dominum Deum, nec immemor præcepti Dominici, quo prohibemur duobus Dominis deseruire: Domino Christo, sicut vero Deo, præcepit seruiendum, quem æqualiter cum patre nouerat honorandum, ipso Domino dicente: Vt omnes honorificent filium, sicut honorificant patrem. Quem verum Deum Ioannes Apostolus, ipso in se Domino loquente testatur dicens: Vt simus in vero filio eius Iesu Christo: Hic est verus

Ioan. 6.
Psalm. 77.
1. Ioan 5. a
Ratio inuicta, quod filius ex substantia patris natus est.
Filius ex substantia patris, vnus cū patre Deus & Dominus.
Ioan 5.

A Deus, & vita æterna. Quocirca veræ fidei tenenda est regula, qua Dei filius de patris substantia, hoc est, de id quod ipse est, ineffabiliter sine initio natus creditur. Et verus Deus cum patre colitur & tenetur, quia nec Christianis licitum est, ei, qui natura non est Deus, sicut vero Deo seruire. Nec cuiquam fas est, Christo vnigenito Dei filio, non sicut vero Deo seruire. Nam eum qui seruit Christo placere Deo, beatus Paulus, qui dijs, qui natura non sunt dij, seruiendum interdixerat, euidentissime manifestat, dicens: Non est Dei regnum esca & potus, sed iustitia & pax & gaudium B in Spiritu sancto. Qui enim in hoc seruit Christo, placet Deo. Quocirca cognoscentes Christum verum Deum esse, non audeamus ab æqualitate paternæ substantiæ separare. Verus enim Deus est, qui natura Deus est. Natura autem Deus est, qui deitatem ex æternitate veræ natiuitatis habuit, non ex gratia donationis possedit. Quod enim nascitur, connexum est genere: quod vero adoptatur, sola prouehitur largitate. OBIECTIO. Perturbationes mentium, quæ sine ratione dicuntur, cum hortantur, aduerti veritas non videtur ab eis comprehendi, nec profiteri, ob C hoc quod absurdum sit dicere vel credere, patrem & filium ingenitos esse. Qui sibi suadet ista excogitare, ipse se vult fraude decipere, quam quidem exegit illis hoc dici, qui patrem & filium æquales asserunt esse. RESPONSIO. Perturbant quidem mentes, aut ignauas, aut inscias, qui voluerint patrem & filium ingenitos dicere. Sed non hoc faciunt, qui cognoscuntur æquales patrem & filium prædicare. In duobus enim ingenitis diuersa diuinitas inuenitur. In vno autem ingenito, ex vno ingenito, naturalis vnitas demonstratur. Duo quippe ingeniti, non possunt vnam habere naturam, D vbi nec vnus in vno veram ex se generationem inuenit, nec vnus ex vno vere in se substantiam natiuitatis agnoscit. Nos autem patrem & filium, nec duos ingenitos dicimus, nec duos genitos appellamus, nec personaliter confundimus, nec substantialiter separamus. Et ideo æquales sine ambiguitate dicimus, quia diuersos à se nullatenus inuenimus. Vnus vnum genuit, vnus de vno natus est. Et quia de incommutabili patre incommutabilis filius extitit, & pater æternus & perfectus, coæternum perfectúmque filium genuit: propterea filius veram, quam habet ex vero patre substantiam, nec minorem habere potuit, nec diuersam. Contumelia est quippe diuinæ naturæ, si pater filium generans, non potuit

1. Ioan. vlt.
Rom. 14. c
5. Object. Contra æqualitaté patris & filij.
Responsio quod æquales quidem sunt, non tamē ambo ingeniti nec ambo geniti.

Contumelia Dei foret, filium non esse æqualem patri.
Ioan. 5.

esse in filio, quantus permanet in seipso. Et genitori (quod nefas est) potentia naturalis adimitur, si filio paternæ substantiæ æqualitas abnegetur, cùm hanc Apostolica doctrina non taceat, Euangelista Ioanne dicente: Propterea volebant eum Iudæi interficere, quia non solum soluebat sabbatum: sed & patrem suum dicebat Deum, æqualem se faciens Deo. Quam æqualitatem, non maliuola Iudæorum aduersitas (sicut quibusdam videtur) obiecit, sed Euangelista veridica prorsus auctoritas declarauit. Qui sicut vere dixit, Iesum soluisse sabbatum, vere etiam patrem suum dixisse Deum, ita vere dixit per professionem paterni nominis, æqualem se fecisse diuinitati & omnipotentiæ genitoris. Hanc æqualitatem in se ipse verus filius prædicans & demonstrans, ait: Ego & pater vnum sumus. Et alio loco: Omnia quæ pater fecit, eadem & filius fecit similiter. Idem ipse dicit: Pater clarifica filium tuum, & filius clarificet te. Et alio loco: Vt omnes honorificent filium, sicut honorificant patrem. Et alia multa, quæ prolixitatem vitantes omisimus. Æqualem se itaque Deo per professionem paterni nominis facere, vnũ cum patre esse, Omnia quæ pater facit, eadem similiter facere, Clarificatus & ipse clarificare, æqualitatem sibi paterni honoris exigere: sicut minori non competunt, sic æqualem, remoto scrupulo dubitationis, ostendunt. OBIECTIO. Interea dum de lumine dicitur, non intelligunt quod scriptum est, quia alius est pater luminis, & alius est qui lumen est appellatus, & lucet in tenebris, & tenebræ eum non comprehenderunt. Idcirco debet aduerti, quid lex mandat vel instruit mẽtes hominum. Quia inter illum auctorem luminis, & istud lumen in tenebris lucens, quod illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum, per quod vita factus est filius, & lux est ostensus hominum, illo qui ostenditur factus, non esse pater, æqualis esse non posse. RESPONSIO. Hoc semper patris & filij demonstrat æqualitas, vt quicquid fuerit derogationis vel honorificentiæ, simul sit vtrique commune. Quo fit, vt dum contra fidei normam, filius à patris æqualitate discernitur, magis patri quàm filio detrahatur. Quod huius loci manifestius demonstrat assertio, qua dum filius solus lumen appellari creditur, ipsi patri, qui lumen genuit, nomen luminis abnegatur. Qui autem non substantialiter possidet nomen luminis, non potest habere substantialiter vocabulum deitatis. Beatus quippe Ioannes Apostolus dicit: Quoniam Deus lux

Ioan. 10.
Ioan. 5. c
Ioan. 12.
Ioan. 5.
6. Obiect. quod aliud sit pater luminis, & aliud lumẽ.
Responsio quod substantialiter vnum lumen sũt pater & filius.
1. Ioan. 1, b

A est. Si ergo qui Deus est, lux est: qui lux non est, Deus non est. Quare lumen ex lumine credendus est filius, quia de Deo natus est Deus: ne dum solus filius lumen dicitur, Deus pater intolerabiliter blasphemetur. Ac ne putemus patrem coniectura magis quàm veritate lucem dicere, necesse habemus, hoc quoque testimonijs approbare. In sanctis eloquijs de sapientia dicitur: Omnium mobilitantium mobilior est sapientia. Attingit autem vbique propter suam munditiam, vapor est autem virtutis Dei & manatio quædam claritatis omnipotentis Dei synceris. Et ideo nihil inquinamenti in illam incurrit, candor est enim lucis æternæ, & speculum sine macula Dei maiestatis, & imago bonitatis illius. Candor lucis æternæ sapientia dicitur, quam lucem æternam patrem esse, vniuersa Christianitas profitetur. Quod si forte aliqui putant, istam lucem æternam, cuius sapientia candor est, patrem accipi non debere: Necesse est, vt dum Deum patrem lucem æternam denegant, aliam lucem æternam quærant, cuius esse candorem sapientiam, euidenter ostendant. Sed ipsi nouerint, quomodo possint, aut lucem, quæ Deus non sit, aut alteram lucem, præter sapientiam, quæ Deo coæterna sit, inuenire. Cognoscatur ergo lux esse pater luminis, vt saltim sic filius patri non dubitetur vel negetur æqualis. Vno iam testimonio Deum patrem lucem esse docuimus, melius est si id ipsum Apostolica quoque prædicatione monstremus. Beatus Paulus filios Dei nos esse testatur dicens: Quicunque spiritu Dei aguntur, hi filij sunt Dei. Non accepistis spiritum seruitutis iterum in timore, sed accepistis spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus, Abba pater. Ipse spiritus testimoniũ reddit spiritui nostro, quod simus filij Dei. Ioannes etiam Euangelista dicit: Quotquot autem crediderunt in eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri. Vt igitur B. Paulus Deum cuius filij sumus, lucem esse monstraret, eosdem filios, lucis quoque filios appellauit, ita dicens: Vos autem fratres non estis in tenebris, vt vos dies ille, tanquam fur, comprehendat: omnes enim vos filij lucis estis, & filij diei. Et filius ad discipulos: Vt sitis filij patris vestri, qui in cœlis est. Ipsum vero filium lucem esse, nullus poterit obnegare. De quo Euangelista dicit: Erat lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hũc mundum. Et rursus: Et vita erat lux hominum, & lux in tenebris lucet, & tenebræ eam non comprehenderunt. Ipse quoque filius, lucem se esse propria voce testatur:

Sap. 7. d
B
C
Nos sumus filij lucis, ergo pater noster lux est.
Rom. 8.
D
Ioan. 1.
1. Thess. 5.
Matth. 5. f
Ioan. 1. a

Ioan. 8. Ego sum (inquiens) lux mundi. Vt autem agnoscatur pater in filio, lumen in lumine esse, in Ioannis testimonio perdocetur, qui ait: Deus lux est, & tenebræ in eo non sunt vllæ. Atque subiunxit: Si in lumine ambulamus, sicut & ipse est in lumine: societatem habemus ad inuicem. Quod vt se de patre dixisse monstraret, adiunxit: Et sanguis Iesu filij eius mundat nos ab omni peccato. Patrem, quem lucem dixit, in lumine esse asseruit. Quod ergo istud est lumen, in quo pater est lumen, nisi lumen verum, quod illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum? Ostensum est igitur, patrem esse lumen, sicut est filius lumen. Demonstratur etiam filius dies, sicut & pater est dies, Propheta dicente: Euangelizate diem ex die salutare eius. Quapropter agnoscatur pater esse in filio lumine, & filius in patre lumine, ipso de se lumine protestante: Ego in patre, & pater in me. Tanquam diceret: Ego in lumine, & lumen in me. Et vbi non inuenitur diuersitas luminis, non negetur æqualitas deitatis: Ne dum Deus lux esse Apostolica prædicatione dicitur, ille qui lumen esse non dicitur, Deus etiam esse (quod nefas est) abnegetur. OBIECTIO. Amisimus superfluas rationes, quæ fastidium non facerent auditoribus, & ad hoc responsum est, ad quod sentẽtia inquirebat expositionem. Et quia inter patrem & filium distantia est, & quod dicitur, non est, eo quod inter illos differentia non sit. Ipse Saluator dicit, qui credendus est: Alius est qui testimonium perhibet de me. Item ipse filius dicit de Spiritu sancto: Et alium paracletum mittam vobis. Alium dixit patrem, & alium dixit esse paracletum, & tamen non aduertuntur diuina iura & sacramenta, efficiuntur homines paganitatis professores, qui ante aduentum Saluatoris dixerunt Homousion. Quorum & hæretici facti sunt professores, cum asserunt, patrem & filium & Spiritum sanctum vnum esse Deum. RESPONSIO. Vera fides nunquam superfluas, sed rectas semper habet & habuit rationes, nec ex his aliquod fastidium nascitur, si modo absque contentionis studio veritas audiatur: quæ ob hoc alium dixit patrem, vt personas discerneret, non, vt substantialem distantiam demonstraret. Nam cùm alium dixit, ostendit propriam habere personam. Patrem vero nominans, demonstrauit se vnam cum eo habere substantiam, hoc modo. Si enim pater qui testimonium perhibet filio, vere alius est, vtriusque persona discernatur. Vere & pater est, vt substantialis vnitas demonstretur. Quod si vera est paternitas patris, vera est etiam natiuitas prolis. Et si est filij vera natiuitas, inter patrem filiúmque substantialis non potest esse diuersitas. Vera enim & æterna substantia, de qua vera natiuitas extitit, sicut generando minui diuidíque non potuit: ita in se tota permanens, totam se coæternæ veritati natiuitatis indulsit: vt scilicet gignentis genitíque non solum æqualitas absque diuersitate consisteret, sed etiam sine confusione detrimentóque naturalis vnitas permaneret. Diuinæ quippe natiuitatis & nomen & veritas, sicut discretam monstrat gignentis genitíque personam: sic diuersam non sinit putari substantiam. Alius ergo propterea dictus est pater, vt generationis veritas monstraretur, non, vt putaretur aut prior aut potior. Nam si potiorem accipere debemus, quem audimus alium dici, compellimur etiam paracletum spiritum, pro eo quod alius dictus est, potiorem filio confiteri. Sicut enim patrem alium filius dixit, ita paracletum aliũ nuncupauit. Si placet igitur, & hoc fidei veritas exigit, vt melior putetur, qui alius dicitur, quoniam pater alius est dictus, & alius paracletus. Ex hoc iam filius subijciatur ambobus, vt saltim sic paracletus coæquetur patri, qui pro eo quod alius nuncupatus est, filio dicitur anteponi: Vt huius communione pronominis, in patre & paracleto demonstretur communio deitatis. Si autem paracletus licet alius dicatur, tamen filio non præfertur, nec pater ideo præferendus est filio, quia alius dicitur. Hoc enim pronomine, personarum ostenditur discretio, non naturæ. Denique ne fidei ambiguitate, veritatis regulam deserentes, per deuios circumferamur errores, ipse Dominus nobis, & vnam se cum patre retinere substantiam, & alteram se demonstrauit habere personam, dicens in Euangelio: Ego & pater vnum sumus. Quod dictum hi qui diuinæ vnitatis in patre & filio significationem tenuare contendunt, non ad substantialem vnitatem, sed ad voluntatis student referre concordiam. Quod si sic Dominus vellet intelligi, posset dicere: Ego & pater vnum volumus, non, ego & pater vnum sumus. Sed nunc eligat quisq; quod velit, vtrum in Deo aliud putet esse, & aliud velle, an hoc credat esse quod velle, vt ei possit huius dicti Dominici manifestius veritas apparere. Si enim aliam dixerit in Deo voluntatem, quo velle dicitur, & aliam essentiam, quæ esse cognoscitur: ad voluntatem referri non potest, quod secundum essentiam dictum est, Ego & pater vnum sumus. Esse enim ab essentia dicitur.

Marginalia: 1. Ioan. 1. b — Psalm. 95. — Ioan. 14. b — 7. Obiect. Cum alius sit pater & alius paraclitus, quod non sit vna natura in tribus. — Responsio Est alius pater, aliusq; paracletus, solum personali non substãtiali differẽtia. — Vera & æterna filij natiuitas ex eadem substantia in qua pater est. — Cur alius dicitur pater. — Ego & pater vnum sumus. Ioan. 10. f

citur. Si autem hoc in Deo (sicut certum est) putatur esse, quod velle, dum voluntatis vnitas asseritur, substantialis etiam vnitas non negetur. Vt & in eo, quod dixit, sumus, agnoscatur non aliud esse quàm pater est: & in eo, quod dixit, sumus, agnoscatur non ipse filius esse qui pater est. Hanc Patres nostri, per omnia Christi sectati doctrinam, vnius esse substantiæ patrem filiúmque dixerunt. Quod Græcè Homousion dictum est, illa scilicet ratione, quoniam in Græcia, noua tunc emerserat hæresis, quæ vnigenitum separare nitebatur à substantia genitoris. Ad hoc vt quisquis illam doctrinam reciperet, non creatoris cultor, sed creaturæ potius appareret. Mirum autem est, quod in hoc nomine sonus tantum à quibusdam attenditur, nec dicti intelligentia vestigatur, cùm pleraque non sint antiquitus dicta, & pro temporum causarúmque oportunitatibus professioni fidei reperiuntur inserta. Sicut ingenitus pater, nusquam in scripturis Canonicis legitur, & tamen secundum fidei veritatem ingenitus prædicatur. Aduersus Sabellium scilicet, qui patrem filiúmque, non communione substantiæ vnum intelligit, sed personali singularitate confundit. Quod si sonus, non sensus, consideratur in verbis, non censeatur Ecclesia nomine Catholico, quod nec in veteri, nec in nouo reperitur positum testamento. Si vero hæc omnia, cum in nullo sint canonico volumine, digne tamen tenentur in fide, quur nobis in Homousion putetur prohibendum, non sonum dicti considerare, sed sensum? Nec attendere nouitatem verbi, sed virtutem intelligere sacramenti? Mirum est autem, eos qui pro vnius substantiæ credulitate, volunt nos homousianos dici, quomodo se nolunt triusianos, pro tribus & diuersis substantiis, appellari. Quamuis & si tali nomine censeri fugiant, cum hoc eos tamen esse, qualitas suæ credulitatis ostendat. Digne itaque patrem & filium & Spiritum sanctum, personarum proprietate seruata, vnum colimus Deum: quoniam fides vera, nec tres deos recipit, quod faciunt Pagani multicolæ, nec Deum suum creatum asserit, quod cultores prædicant creaturæ. OBIECTIO. Scelus & valde esse blasphemum aduertant homines, qui salutaria præcepta cupiunt sectari. Nam falsitas professionis nunquam prodesse eis poterit, quam quærunt iniuriando Deum per blasphemiam colere vel venerari, si ab hominibus non toleratur iniuria, ab ipso Domino auctore qualiter poterit tolerari? Ostendit enim circa infideles suam obiurgationem, dicendo: Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longe est à me. RESPONSIO. Apostolica fides Deum non iniuriat, sed honorat, quæ diuinam substantiam nec minorari potuisse asserit, nec mutari. Et ideo filium æqualem patri prædicat, quoniam vna vtriusque substantia, perfectionis suæ plenitudinem in vtroque conseruat. Tunc ergo Deo infertur iniuria, quando per diuersitatem diuinitatis cum creatore colitur creatura. Cum creationis nomen in eo sit tantum accipiendum in filio, quod pro redemptione hominum, ex hominibus factus est homo. Spiritum quoque sanctum, si creaturam Dominus vellet intelligi, nunquam præciperet sibi & patri, in sacramento baptismatis copulari: dicens: Ite, docete omnes gentes, baptizate eos in nomine patris & filij & Spiritus sancti. OBIECTIO. De generatione autem eius quod dictum est: Ex vtero ante luciferum genui te. Quis dubitet de carnali natiuitate fuisse dictum? cum ipsa antescriptio ostēdat tibi ad intelligendum eum, dicit Propheta: Quòd in splendoribus sanctorum ante luciferum genitus sit. Et splendor sanctorum preconium ostenditur esse prophetarum. Et eorum vaticinatio de eo fuisse adimpleta, vt cum manifestaret ipsam esse, & propheta dicendo: Ex vtero ante luciferum genui te, & splendidum contigit, quod per virginem nasci eum os propheticum ante dixit. Quis dubitet hanc natiuitatem ita contigisse, vt scriptura memorat? RESPONSIO. Multum fallitur, qui huius scripturæ locum, diuinæ natiuitati non credit conuenire. Et audiens Deū dixisse, Ex vtero ante luciferum genui te, quia in Deo carnalis vterus non potest credi, æstimet huius loci sensum ei tantummodo generationi, quæ secundum carnem est, coaptandum, cùm præcedens versus, diuinæ magis intellectum generationis insinuet, quo pater dicit ad filium, Tecum principium, vt agnoscatur patrem & filium vnum esse principium. Nomen vero vteri translato vocabulo dictum est, quo ipsa diuina significaretur natura. Sicut corporalibus nominibus incorporalis substantia Dei assolet nominari: Vt sensus hominum consuetis naturæ suæ vocabulis, ad intelligentiam diuinitatis possit adduci. Dicuntur enim oculi Dei omnia videre. Sicut scriptum est: In omni loco oculi Dei speculantur bonos & malos. Quis autem dubitet, ita Deum per naturam suam totam videre, sicut eū per naturæ infinitatē omnia fatemur implere? Sed & diuersa corporaliū membrorū vocabula, ob hoc in Deo

[Marginal notes: Homousion à patribus, nō ex scripturis, receptum est. — Homousiani. Triusiani. — Responsio maior esset iniuria, si filius minor patre existimaretur. — Neq; Spiritus sanctus creatura est. — 9. Obiect. Ex vtero ante luciferum genui te. — Responsio quod id non de carnali, sed diuina Christi natiuitate debet intelligi. Psalm. 109 — Nomen vteri, hic pro natura diuina ponitur. — Prou. 15.]

inuenimus, vt dictum est, nominari, vt per harum rerum efficientias, substantiæ ipsius incorporalis proprietas possit intelligi. Sic ergo & hic se dixit ex vtero filium genuisse, vt quem audimus ex vtero genitum, à natura patris nullus æstimet alienum. Quod autem ante luciferum dixit, ostendit filij natiuitatem perpetuam initio temporali nō esse subiectā. Lucifer enim stellæ vocabulum est, & in initio mundi, cùm Deus luminaria & sydera condidisset, iussit ea esse in dies & menses, & tempora & annos, quibus nominum circulis tempus omne reuoluitur. In splendoribus autem sanctorum, nō recte intellecta sunt vaticinia prophetarum. Splendor enim sanctorum, non in officio prædicationis, sed in resurrectionis claritate consistit. De quo splendore Dominus dicit: Tunc iusti fulgebunt sicut sol in regno patris sui. Hunc splendorem futuræ resurrectionis, his verbis etiam Daniel propheta commemorat: Et multi dormientium in terræ fossura, in opertione exurgent, hi in vitam æternam, & hi in opprobrium & confusionem perpetuam: Et intelligentes splendebunt, vt splendor firmamenti: Et ex iustis multi, sicut stellæ in secula. Hic autem splendor tunc sanctis à Domino tribuetur, quando secundum Apost. dictum reformabit corpus humilitatis nostræ, conforme corpori claritatis suæ. In hoc ergo splendore, tunc integrè sancti intelligent patrem & filium vnum principium esse: nec à se inuicem vel substantia vel maiestate distare. Licet ergo confiteamur filium secundum carnem ex vtero virginis procreatum, non tamen ambigimus de vtero patris, id est, de patris substantia genitum. Imò sic confitemur filium de vtero Dei verum Deum natum esse, sicut de virginis vtero verum non dubitamus hominem processisse: ne (quod absit) si de matris substantia verus homo natus credatur, & verus Deus de patris substantia denegetur, potior æstimetur humana natura, quæ id quod est, procreare potuit, quàm diuina substantia, quæ verum Deum generare non valuit. OBIECTIO. Non est nimium dedecus, vt fraudibus proprijs decipiatur male intelligens animus, vt aliquando duo dicantur esse vnus, aliquando tres vnus? Nunquid non occurrit beneficij munus, quando vnus non est cum duobus designatus? Ludibrium est credere, ex tribus partibus Deum vnum constare, cum adhuc, quod peius est, dicitur de eis, quòd sic credendus est vnus Deus, cum non sit ipse pater qui filius, non ipse filius qui Spiritus sanctus. De quibus profitentur differentias inter se habere, honorem verò vnusquisque suum non posse habere, nisi malignum pectus eos in vno Deo inueniatur copulare.

Ante luciferum. *In splendoribus sanctorū.* *Matth. 13.* *Dan. 12.* *Philip. 3. d* *10. Obiectio, quod non recte duo an tres dicātur vnus.*

RESPONSIO. Nullis fraudibus aut proprijs aut alienis decipitur, qui Deum vnum sic colit, vt in Trinitate nouerit nec personas confundere, nec substantiam separare. Et illam vnam naturam vnum Deum intelligit, in qua æternitatem veræ diuinitatis agnoscit. Dicitur enim nobis: Audi Israël, Dominus Deus tuus, Dominus vnus est. Item, Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruies. Quod si Dominum Deum, solum patrem accipere debemus, filio ergo nec vt Deo seruiamus, nec eum adoremus. Quicquid enim ad naturam Domini Dei solius non pertinet, vt Deus à nobis adorari non debet. Quid autem dicturi sumus de filio? quem in cœlis omnésque virtutes adorant semper & laudant in tantum, vt etiam in forma serui positum, & propter passionem mortis, paulo minus ab Angelis minoratum, adorare angeli iubeantur, Moyse dicente: Lætamini cœli simul cum eo, & adorent eum omnes angeli Dei. Hominum quoque adorationem Dauid diuinitus inspiratus, adiungens ait: Adorabunt eum omnes reges terræ: omnes gentes seruient ei. Quomodo ergo & ab hominibus & ab angelis adoratur, si ab vnius Dei substantia separatur? Quomodo illi seruitutem, quæ Deo tantum debetur, audemus exhibere, si vna non est illi natura cum patre? Nam quia vnus est Deus, ita nobis dicitur per Prophetam: Ego Deus, & non est alius præter me, iustus & saluans, non est alius præter me. Conuertimini ad me, & salui eritis, quia ab extremo terræ ego sum Deus, & non est alius. Per meipsum iuro, quoniam exiuit ex ore meo iustitia, & verba mea non auertentur. Mihi enim inclinauit vniuersitas genu, & iurauit omnis lingua per Deum. Ecce Deus, qui in hoc loco se tantum dicens Deum, præter se alium non esse testatur. Quod si quisquam omnem hic noluerit Trinitatem accipere, cogetur hanc vocem soli filio deputare. Quis enim Deus, præter quem alius non est, nisi ille cui Esaias dicit: Laborauit Ægyptus, & mercatus Æthiopum, & Saba viri excelsi ad te transibunt, & tui erunt serui, & post te sequentur alligati vinculis, & adorabunt te, & in te deprecabuntur, quoniam in te est Deus, & non est Deus præter te. Tu enim es Deus, & nesciebamus: Deus Israël saluator. Erubescent & pudebunt omnes qui aduersantur ei, & ibunt cum confusione. Ecce in ipso est Deus, & præter

Responsio rectissima tres personæ dicuntur vnus Deus. *Deut. 6.* *Non solum pater Deus est, sed & filius & Spiritus sanctus.* *Psalm. 71.* *Esa. 45 d* *Ibidem. e*

ipsum non est Deus, & ipse est Deus Israël saluator. Superius autem is qui dixit, Ego

Psalm.44.

Deus, & non est alius præter me, adiunxit: Iustus & saluans, non est alius præter me. Quis autem iustus est? nisi cui Dauid dicit, Dilexisti iustitiam, & odisti iniquitatem. Quis verò est saluans? nisi de quo angelus in somnis ad Ioseph locutus est di-

Matth.1.c

cens, Ioseph fili Dauid, Noli timere accipere Mariam coniugem tuam, quod enim in ea natum est, de Spiritu sancto est: pariet autem filium, & vocabis nomen eius Iesum: ipse enim saluum faciet populum

Psalm.21.f

suum à peccatis eorum. Cui verò conuenit dicere? Conuertimini ad me, & salui eritis: quia ab extremo terræ ego sum Deus, & nõ est alius, nisi filio? De quo Dauid dicit: Reminiscentur & conuertentur ad Dominum vniuersi fines terræ, & adorabunt in conspe-

per meipsum iuro.

ctu eius omnes patriæ gentium. Quod ergo sequitur, Per meipsum iuro: quis hoc credendus est dicere? Nisi qui hoc modo inuenitur Abrahæ ante iurasse. Hunc autem non patrem, sed filium asserunt, qui filium à patre secundum diuinam naturam, minorem prædicare contendunt. Iste autem Deus, qui per semetipsum iurat, vtrum

Hebr.6.c

maiorem se habeat, Paulus nobis beatus ostendit, qui ad Hebræos scribens, ait: Abrahæ namque promittens Deus, quoniam neminem habuit, per quem iuraret maiorem, iurauit per semetipsum, dicens: Nisi benedicens benedicam te, & multiplicans multiplicabo te. Iste ergo Deus, qui per semetipsum iurat, quoniam neminem

Esa.45.
Exihit ex ore meo iustitia.

habet, per quem iuraret, maiorem. Quid sequitur videamus: Quoniã exibit, inquit, ex ore meo iustitia, & verba mea non auertentur. Mihi enim inclinauit vniuersitas genu, & iurauit omnis lingua per Deum. De

Esa.2.a

cuius ore ergo exijt iustitia? nisi eius, de quo dixit Esaias, Egredietur virga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet, & requiescet super eũ spiritus Domini. Et post paululum: Iudicauit in iustitia pauperes, & ar-

Esa.45.

guet in æquitate pro mansuetis terram. Sequitur deinde: Iste Deus præter quem non est alius, & dicit, Verba mea non auertentur. Cuius autem hæc vox est, nisi illius qui in Euangelio dicit, Cœlum & terra transi-

Matt.24.c

bunt, verba autẽ mea non transibunt. Item adiungit Deus iste, præter quem non est alius, & dicit: Mihi enim inclinauit vniuersitas genu, & iurauit omnis lingua per Deũ. Hoc autem de quo intelligi debeat, Paulus nobis, magisterio Christi doctus, ostendat,

Rom.14 b

qui scribens ad Rom. sic ait: Nemo enim nostrum sibi viuit, & nemo sibi moritur: siue enim viuimus, Domino viuimus: siue morimur, Domino morimur: siue ergo viuimus, siue morimur, Domini sumus. Et vt se de Christo dixisse monstraret, adiunxit: In hoc enim Christus & mortuus est & resurrexit, vt & mortuorum & viuorum dominetur. Tu autem quid iudicas fratrem tuum, aut tu quare spernis fratrẽ tuum? Omnes enim stabimus ante tribunal Dei: statímque hoc propheticum subijcit testimonium dicens, Scriptum est enim: Viuo ego, dicit Domi-

Esa.45.

nus, quoniam mihi flectetur omne genu, & omnis lin[illegible]tebitur Deo. Ante tribunal verò [illegible], nos adstaturos ipse de-

2.Cor.5.

nuò testatur, dicens: Omnes enim nos manifestari oportet ante tribunal Christi: vt recipiat vnusquisque propria corporis, prout gessit, siue bonum, siue malum. Ipsi quoque omne genu flectendum, idem docet

Philip.2.b

Apost. dicens: Vt in nomine Iesu omne genu flectatur, cœlestium, terrestrium, & infernorum: Et omnis lingua cõfiteatur, quia Dominus Iesus Christus in gloria est Dei patris. Iam nunc omnia quæ superius dicta

Epilogus huius responsionis decimæ.

sunt, denuo cõsideremus. Dicit Deus: Ego Deus, & non est alius præter me. Et in persona filij dicit Esaias, Quoniã in te est Deus, & præter te nõ est Deus. Tu enim es Deus, & nesciebamus. Deus Israël saluator. Deus autem Israël Deus vnus est. Sequitur autẽ. Cætera quæ testimoniis supradictis ad filiũ ostendimus pertinere. Ipse enim per semetipsum iurat, neminem habens maiorem. Ipse populum suum saluat. Ipse iuste iudicat. Ipsi flectitur omne genu cœlestium, terrestrium, & infernorum. Ipsi omnis lingua confitetur, à quo est retributio reddenda factorum. Ipse ergo, de quo hæc omnia dicuntur, per prophetam dicit: Ego Deus, & non est alius præter me. Nunquid nam Deum istum, præter quem alius non est, ita solum filium accipimus, vt ab eo patrem & Spiritum sanctum separemus? Absit. Hoc enim impossibile est. Nam præter Deum patrem Deus filius non est, quia de patre est, & in patre est. Præter patrem & filium Spiritus sanctus non est: quia patris & filij spiritus est, & in patre & in filio est. Vn-

Deut.6.a

de cognoscitur, quoniam ista Trinitas vnus Dominus Deus est, de quo dicitur, Audi Israël, Dominus Deus tuus, Dominus vnus est. & Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruies. Huic Domino etiam Esaias Propheta dicit: Domine præter te alium non nouimus, nomen tuum nominamus. Hoc autem nomen Saluator no-

Matt 28.d

ster ostendit, dicens discipulis suis: Ite, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris & filij & Spiritus sancti. Istud est nomen Domini, præter quem alium

non nouimus, & cuius nomine nominato, A à morte liberamur, de potestate tenebrarum eruimur, vt in regnum filij transferamur. In patre ergo & filio & Spiritu sancto vnitate[illegible] accipimus, personas confunde[illegible] non audemus. Beatus enim Ioannes Apostolus testatur dicens: Tres sunt, qui testimonium perhibent in cœlo, Pater Verbum & Spiritus: Et tres vnum sunt. Quod etiam beatissimus martyr Cyprianus in Epistola de vnitate Ecclesię confitetur, dicens: Qui pacem Christi & concordiam rumpit, aduersus Christum facit: qui alibi præter Ecclesiam colligit, Christi Ecclesiam spargit. Atque vt vnam Ecclesiam vnius Dei esse monstraret, hæc confestim testimonia de scripturis inseruit: Dicit Dominus, Ego & pater vnum sumus. Et iterum: De patre & filio & Spiritu sancto scriptum est: & tres vnum sunt. Nam & in libro de Oratione Dominica, vt ostenderet Trinitatem vnius deitatis esse, nec inter se aliquam diuersitatem habere, Danielem & tres pueros, ternarum horarum circulis reuolutis, orationem fundere solitos memorauit. Vbi & in trium horarum curriculo, & in vnius orationis officio, vnum Deum esse Trinitatē euidenter ostendit. Non ergo ex tribus partibus vnum colimus Deum, sed Apostolicæ fidei regulam retinentes, perfectum & consempiternum filium, de perfecto & sempiterno patre, sine initio genitum, & potestate non imparem, & natura fatemur æqualem: Sanctum quoque spiritum non aliud fatemur esse quàm Deum, nec à filio, nec à patre diuersum, nec in filio, nec in patre confusum. B Vnus est enim, atque idem patris & filij spiritus, totus de patre procedens, totus in vtroque consistens, nec est diuersus in singulis, quia inseparabiliter est vtrisque communis.

Ioan. 10. f. 1. Ioan. 5.

Beatiss. Cyprianus li. de simplicitate Prælatorum: vel secundum vetusta exemplaria, De vnitate Ecclesiæ catholicę.

Idem in orationē Dominicam.

B. FVLGENTII AD TRASIMVNDVM

REGEM VANDALORVM, IN APHRICA, LIBER PRIMVS, DE MYSTERIO MEDIATORIS Christi, duas naturas in vna persona retinentis.

CAPVT PRIMVM.

TRIVMPHALIBVS tuis sensibus, piissime Rex, nequaquam crediderim obliuione subtractum, quod nuper mihi quoddam volumen, baiulo Felice, præceperis destinari, iubens me illico respondere. Cuius, quia tanta fuit prolixitas, vt egeret aliquanto diutius recenseri, & diurni finis aderat, nocte propinquante, curriculi, vix eiusdem voluminis principia citatæ delibans lectionis excursu, poposceram, vt ad cuncta plenæ recensitionis ordine perlegenda, noctis vnius nobis spatium fuisset indultum. Quod vestræ mansuetudinis voluntas omnino statuit abnegandum, ita, vt nec saltem ad residua perlegenda scripturæ nobis præcepisses attribui. Ego vero, cùm spacio quorundam dierum ordinationem tui culminis præstolarer, ac deinceps interrogationis illius tenore subtracto, sola fuisset à nobis flagitata responsio, pauca quibus, Domino adiuuante, nostri paruitas sufficit ingenij, de eadem interrogatione, quam ex principio tenuiter cognoui, vestræ recensendam C mansuetudini destinaui: Ne forsitan aut fastidio putarer tumidus, aut taciturnitatis culpa iudicarer obstrictus, quem vestra celsitudo suspicaretur aut superbia responsionem non reddere, aut veræ fidei diffidentia tacuisse. Nam studio vestro, clementissime Rex, compertum esse non ambigo, apud eos, qui Christianæ gratiæ participatione redempti sunt, penè id esse, fidem nolle asserere, quod negare. Quippe cum ipse vnigenitus Deus, humani generis conditor & redemptor, sicut se confessurum confitentem, se negaturum negan- D tem, certa prorsus denuntiatione testatur, dicens: Qui me confitebitur coram hominibus, confitebor & ego eum coram patre meo qui est in cœlis. Qui autem negauerit me coram hominibus, negabo & ego eum coram patre meo, qui est in cœlis. Ita denuo erubescentem se suósque sermones, ipse quoque in sua maiestate veniens erubescet. Cuius dicti normam, tali Lucas sententia cognoscitur posuisse, vbi huius confusionis sic exitiale firmat * taciturus silentium, vt erubescentem perditioni non sileat mancipādum. Inter alia Dominum hæc di-

Liber à Rege destinatus Fulgētio.

Responsio Fulgentij ex iussu regio.

Fidē nolle asserere, est fidem negare.

Matth. 10

* tacituris.

Luc. 9. c

xisse commemorans: Quid enim proficit homini, si lucretur vniuersum mundum, se autem ipsum perdat, & detrimentum sui faciat? Causámque huius perditionis insinuans adiecit: Nam qui me erubuerit, & meos sermones: hunc filius hominis erubescet, cùm venerit in maiestate sua, & patris, & sanctorum angelorum. Nec immerito talis seruus & abijcitur & punitur: quoniam vno eodémque silentio firmat errorem, qui terrore seu tempore possessus, silendo non adstruit veritatem. Dominicam quoque gloriam qui non firmarit, euacuat: & diuinam contumeliam qui non refutarit, adcumulat. Plerunque miles ignauus regia castra, somnoleto corpore depressus, oppugnantibus tradit: dum competentibus excubijs non defendit. Hæc idcirco quàm maximè præmittenda, ne superbæ responsionis aliquatenus notare tua pietas velit, cui ipsa respondendi necessitas officium liberæ responsionis imponit. Nam cùm de Deo res agitur, non leuis reatus est, si quod ad salutem pertinet, taceatur. Ita namque nos oportet corde ad iustitiam credere, vt oris confessio fiat pariter ad salutem: quoniam verbum Dei non est vinctum. Huc accedit, quod illud diuinæ præceptionis oraculum, omnis Ecclesiastici prædicatoris personam, non tantum fidei, sed etiam seruitij quadam cõmunione perstringit, dicente Domino: Clama, ne cesses, quasi tuba exalta vocem tuam. Quod Esaiæ cùm dicitur, in vno pluribus imperatur. Ipso vnigenito Deo discipulis loquente, Quod vni vestrum dico, omnibus dico. Propterea nos etiam beatus Petrus ad respondendum paratos esse debere, paternæ iubet dilectionis instinctu. Parati, inquiens, semper ad respondendum omni poscenti vos rationem de fide & spe, quæ in vobis est. Cùm omni poscenti rationem fidei speique nostræ præcipimur reddere, cessat prorsus vniuersæ tam dignitatis exceptio quàm personæ. Cui enim veritatis insinuatio deneganda putabitur, cùm se loquutum sine confusione coram regibus propheta testatur dicens: Loquebar in testimoniis tuis in conspectu regum, & non confundebar?

Respondẽdi necessitas etiam ex præcepto diuino. — *Esa. 58. a* — *Marc. 13. d* — *1. Pet. 3. c* — *Psalm. 118.*

CAPVT II.

In respondendo habenda est ratio regiæ dignitatis.

QVOCIRCA cùm pro nostra fide, inquantum facultatem diuinitus accepimus, libere respondemus, nulla contumaciæ seu contumeliæ debemus suspicione notari: cùm nec nostræ humilitatis, nec regiæ simus dignitatis immemores, sciamúsque Deo timorem, honorem regibus exhibendum, Apostolica ita nos præmonente doctrina: Reddite omnibus debita. & paulo post: Cui timorem, timorem: Cui honorem, honorem. Huius timoris honorísq. manifesta nobis Beatus Petrus aperuit discretione notitiam, dicens: Sicut serui Dei omnes honorate, fraternitatem diligite, Deum timete, regem autem honorificate. Non autem parum clementiæ tuæ dilectionis exhibet & honoris, quisquis interroganti tibi hoc respondet, quod ad fidem pertinet veritatis. Competens igitur mansuetudini tuæ deferimus honoris obsequiũ, cui regalis apicẽ culminis diuina cernimus largitate collatum. Nec tamen quenquam sapientem fugit, quanto sempiternus ille rex regum, & Dominus dominãtium timore debeat suspici, qui temporales etiam reges percipit honorari. Hunc siquis parum metuit, valde contemnit: Huius qui non memorat honorificentiam, auget iniuriam: Nec ingrati refugit culpam, qui creatoris immensitatem perpetuam & perpetuitatẽ immensam, creaturarum putauerit qualitatibus æstimandam. Hoc benigna mansuetudo tua procul dubio perspicit, hoc ingenij studijq. tui sagacitas recognoscit, quam vere mirandam, quisquis nouit considerare, pronuntiat, non quod insolitum sit, hominem scripturarum studijs insistere, sed quod rarum hactenus habeatur, Barbari regis animum numerosis regni curis iugiter occupatum, tam feruenti cognoscendæ sapientiæ delectatione flammari, cùm huiuscemodi semper infatigabiles nisus, non nisi vel otiosus quis habere soleat, vel Romanus: per te clementissime rex, per te, inquam, disciplinæ studia moliuntur iura Barbaricæ gentis inuadere, quæ sibi velut vernacula proprietate solet insciciam vendicare. Inuentus es, qui te ipso potior extitisses, dum sic Aphricano præsides moderando regimini, vt magis desideres animæ spacia dilatare quàm regni, hosti venerabilis rex, & (vt non ambigo) firma tenes sententia comprobatum quanto melioribus inhæreat commodis, qui veritatem desiderat nosse, quàm qui subactis gentibus, temporalis fines regni cupit latius propagare.

Rom. 13. — *1. Pet. 2. c* — *Deus plus timendus & honorãdus quam rex temporalis.* — *Laus Barbari regis studio sapientiæ.*

CAPVT III.

Studium regis erroneum in Arriana perfidia.

MAGNVM bonum confert inquisitio veritatis, quæ tamen tunc desiderato non frustratur effectu, si rectis ad veri cognitionem lineis animus innitatur. Tunc etiam veloci proderit ingenio cucurrisse, si tendentis ad veritatem gressus, nullo prauitatis teneatur errore. Qualiter autem salubris est credulitas æstimanda, quæ putat in eo cultum religionis diuinæ consistere, vt vel naturali veritate sit priuanda diuinitas;

dum negatur in ea, quod non negatur in homine, vel cùm redemptionis nostræ peruertitur incerta confusione mysterium, vt Dominum Christum, Dei & hominis filium: vel Deum de Patre naturaliter verum, vel hominem quis audeat negare perfectum, aut si subiacuisse diuinitas æstimetur passionibus hominis, vel non totus homo fuisse credatur in virtutibus deitatis: Ac sic, nõ dissimili veritas euacuatur errore, si vel in vna persona veri Dei verique hominis Christi, quod diuersum substantialiter constat esse, confunditur: vel in diuinitate patris & filij & Spiritus sancti, substantiali diuersitate credita, quod vnum atque indiuisibile Trinitatis est, separatur: cùm nec diuina simplicitas particularem sibi diuersitatem adscribi permittat, vnde non immerito compositioni subiaceat, nec rationalis intelligentia cultu diuersitatis vllatenus egeat, quæ vnius tantum simplicis sempiternæque naturæ fidem, ad salutis suæ plenitudinem sat esse cognoscat? Vtpote quæ non ignoret, ipsum Deum sibi cœlestibus oraculis intonare, Audi Israël, Dominus Deus tuus, Dominus vnus est. Et Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruies: & non erunt tibi dij absque me. Sed nec illud est humanis mentibus ignorandum, quanto salutis mutetur æternæ dispendio, quisquis veri Dei proprio vnigenitóque filio quantum ad diuinitatis attinet immensam sempiternámque substantiam, vel localis motionis, vel cuiusquam mutabilitatis non metuat impijs mortiferísque contumeliam cogitationibus vel sermonibus irrogare. Vnde non immeritò Dauidici carminis illos ita condemnat eloquium, Dixit insipiens in corde suo, non est Deus: quia reuera si localis, non immensus: si mutabilis, non est Deus.

Deut. 6. a — *Psalm. 13.*

CAPVT IIII.

Errores hæreticorum ex malo intellectu circa mysteriũ incarnationis. — *1. Tim. 2.*

CERTVM est autem, penè omnes hæreticæ prauitatis errores hinc quibusdam multipliciter subrepsisse, dum magnum pietatis sacramentum, quod manifestum est in carne, iustificatum est in spiritu, apparuit angelis, prædicatum est gentibus, creditum est in hoc mundo, assumptũ est in gloria, nonnulli aut non sicut est credunt, aut omnino non credunt. Et ille lapis, qui ab ædificantibus reprobatus, in caput factus est anguli, quibusdam prauæ credulitatis cæcitate possessis, lapis offensionis & petra scandali efficitur. Vnde non immeritò, cùm Simeon infantem Christum templi Dominum, ad templum suum præcepto suæ legis allatum, gaudens vlnis meruisset gestare senilibus, & figuram gerens præsentis æui, carnali senio iam defessi, nouum vetulus hominem sumeret, eum scilicet, qui solus posset ex peccatoribus longæuo diceti, Tu es Deus saluator meus, & te expectaui toto die, non solum inolitam vetustatem demere, quin etiam iuuẽtutem, sicut aquilæ, renouare. Vtpote cui etiam Apostolica tuba foret veraciter canitura: Sicut est veritas in Iesu, deponere vos secundum pristinam conuersationem veterem hominem, qui corrumpitur secundum desideria erroris: renouamini autem spiritu mentis vestræ, & induite nouum hominem, eum qui secundum Deum creatus est in iustitia & sanctitate veritatis. Ille igitur Simeon, mundanæ cernens adesse saluationis ac renouationis effectum (non enim misit Deus filium suum, vt iudicet mundum, sed vt saluetur mundus per ipsum) cùm pri[illegible]n se vitæ præsentis angoribus precaretu[illegible]olui, dicens, Nunc dimittis seruum tu[illegible] Domine secundum verbum tuum in pa[illegible] Quia viderunt oculi mei salutare tuum, Quod parasti ante faciem omnium populorum, Lumen ad reuelationem gentium, & gloriam plebis tuæ Israël: paulo post hoc de ipso testatur: Ecce positus est hic in ruinam, & resurrectionem multorum. Ibi ergo male credentibus ruinam perfidia generat, vbi recta credulitas fideles exaltat. In vno eodémque Christo, vero Dei veróque hominis filio, minus perspicientium tenebratur hactenus lippitudo, in quo illuminatis veri luminis claret manifesta cognitio. Inde est, quod Iudæus hominem Christum cæcus vidit, & cecidit: cui iam pridem Esaias non destitit prædicare, Aure audietis, & non intelligetis: & videntes videbitis, & non videbitis. Quid vero essent non visuri videntes, subsequutus ostendit, dum Deum ex virgine nasciturum euidenti vaticinatione testatur. Ecce, inquiens, virgo in vtero concipiet, & pariet filium, & vocabitis nomen eius Emmanuel, quod interpretatur Euangelista, dicens: Nobiscum Deus. Audiens ergo Iudæus, remansit surdus: & videns, magis factus est cæcus, à quo nec veri patris sempiternus atque vnigenitus filius creditur, & incorruptæ virginitatis fœcunditas abnegatur.

Luc. 2. d — *Psal. 14. b* — *Ephes. 4. c* — *Ioan. 3. d* — *Luc. 2. d* — *Cæcitas Iudæorum* — *Esa. 6.* — *Esa. 7. b*

CAPVT V.

Error Manichæi circa carnem Christi.

HINC etiam Manichæus in Deo vero veram carnem formidat credere, cùm humanam carnem non vitio culpæ, sed naturali credens proprietate pollutam, naturæ malignam sibi mendaciter fingit, tantam virtutem cæcus attribuit, vt si crediderit, verum Deum veram carnis assum-

psisse naturam, diuinitatem, quam fallaci professione dicit inquinabilem, carnis non credat pollutionis expertem: & ideo in Christo carnis phantasiam credere maluit quàm naturam: & dum infirmitatem humanam, ab illa susceptam, medicinali virtute, non vidit: semetipsum miser à remedio salutis exclusit. Sed hæc impuræ dementia falsitatis, sancti Spiritus præscientia resistente, prius est extincta quam genita. Incoinquinabilé sapientiæ statum his verbis instrumenti veteris serie commendante: Omnium mobilitatum mobilior est sapientia, attingit autem vbique propter suam munditiam. Vapor est enim virtutis Dei, & manatio quædam claritatis omnipotentis Dei synceris, & ideo nihil inquinamenti in illam incurrit. Splendor est enim lucis æternæ, & speculum sine macula Dei maiestatis, & imago bonitatis illius: & cùm sit vna, omnia potest, & permanens in se, omnia innouat. De qua sapientiæ incoinquinabilitate, atque incarnationis veritate securus ille, qui de pectore ipsius sapientiæ mysteriorum cœlestium meruit intelligentiam illuminatus haurire, fiducialiter dicit: Omnis spiritus qui confitetur Iesum Christum in carne venisse, ex Deo est: Omnis spiritus, qui non cõfitetur Iesum Christum in carne venisse, ex Deo non est, Et hic est Antichristus. Fetulentæ quippe carnis inquinaméta non sensit, qui ad suscipiendam veram substantiam carnis, & ad eandem mundandã carnis fetulentiam venit. Quoniam ideo carnem immaculatam dignatus est sumere, vt carnem saluans, omnem posset carnis maculam submouere. Memorato rursus Ioanne testante: Scimus, quia ille apparuit, vt peccata tolleret, & peccatum in eo non est. Iterum: In hoc apparuit filius Dei, vt soluat opera diaboli. Nam quia Dei opus vinculo tenebatur diabolici operis, apparuit filius Dei, vt illud solueret, hoc saluaret.

Ex libro Sapientiæ, refutatur error Manichæi. Sap 7. c

Conuincitur ex epistola beati Ioannis.

1. Ioan 4. a

Ibidem 3.

Caput VI.

IGNORAT etiam Fotinus magnum pietatis, quod Apostolus memorat, sacramentum, qui Christi ex virgine fatetur exordium, ignorans in vno Christo, sic esse credendam veritatem carnis ex tempore, vt neganda non sit naturalis veritas sempiternæ diuinitatis ex patre. Et propterea non credit sine initio substantialiter Deum natum ex Deo patre, in quo carnis veritatem confitetur ex virgine: Non intelligens de patre Deo substantialiter natum illud verbum, quod in plenitudine temporum caro factum, habitat in nobis: quod secundum diuinã, quam habet ex patre substantiam, In principio erat, & apud Deum erat, & Deus erat. Quibus tribus Euangelistæ sententiis, & sempiterna verbi natiuitas, & personalis inconfusa proprietas, & indiscreta substantialis vnitas patris filiique monstratur. Vt in verbo caro facto, & habitante in nobis, quod in principio erat, sempiternitatis agnitio, suspicionem cœptæ natiuitatis auferret: quod apud Deum erat, personæ vtriusque inconfusa proprietas, vnionem Sabelliani erroris excluderet: quod autem Deus erat essentialis nominis veritas, vnitatem substantiæ genitoris generis genitique monstraret. Non enim dixit Ioannes, Deus dictus est verbum: sed, Deus erat verbum: vt dum in Deo verbo essentiæ diuinæ veritas naturalis agnoscitur, consequenter non nuncupatiui, sed naturalis nominis veritas probaretur. Veritas enim naturæ nunquam priuatur nominis veritate. Ac sic illa verbi non prolatiui, sed substantialis vera incarnatio tunc salubriter creditur: si æternũ verbum, quod carnem suscepit ex tempore, non initio existendi subditum, non persona cum patre confusum, non aliud natura credamus esse quàm Deum.

1. Tim. 3. d

Ex initio Ioannis multi confutantur errores.

Deus erat verbũ naturaliter, non nuncupatiue solum.

Caput VII.

SVNT etiam quidam in eo quamplurimum gratiæ saluatoris ingrati, quod in Christo, Deo scilicet vero, hominéque perfecto, sic se asserunt accipere Dei hominisque naturam: vt vnam falsam, alteram semiplenam non dubitent in Dei filio prædicare substantiam. Nam veram Christi deitatem nolunt credere, cuius ex Deo patre veram natiuitatem negant substantialiter extitisse: volentes Deo filio naturam veri nominis adimere, cui nequeunt nomen naturalis veritatis auferre. Dicunt enim in vnigeniti Dei nomine, non naturalem ex patris generatione substantiam, sed nuncupationem solius esse vocabuli donatione concessam. Humanam quoque naturam sic in Christo credunt, vt quod est melius hominis adimant: quod est inferius, hoc relinquant. Et minus considerantes magnũ pietatis, quod Apostolus memorat, sacramentum, ab illa Mediatoris mirabili susceptione rationalem nituntur animam separare, quam in mediatore Dei & hominum penitus asserũt non fuisse. Aliud quoque ab istis adijcitur memorato errori piaculum, quo confusionis admittunt teterrimæ cauponatum: Nam in vnitate personæ, (in qua Deus & homo vnus Christus, inconfusibilem atque inseparabilem vtriusq; veritatem naturæ commendans, verum se Deum diuinis operibus, verúmque homi-

Error alius negãtium verã in Christo deitatem simul & humanitatem.

Error alius eorũ qui humanitatis opera in deitatem male referunt.

nem humanis passionibus demonstrauit, in passibili habens, per quod homo creatus est sanus: passibile suscipiens, per quod sanaretur infirmus.) sic isti nescio qua deceptione falluntur, vt quicquid dominus, veram formæ seruilis susceptionem monstrans, humiliter gessit aut dixit, totum ad contumeliam diuinitatis defiuare non metuant, quam passioni mutabilitatis subijciunt, dum vtriusque naturæ veritatem tam dictorum quàm operum manifestatione clarissima resplendentem, nulla consideratione distingunt, non attendentes, vbi demonstretur infirmitas, ab inuicta & impassibili virtute suscepta, vbi per infirmitatem resplendeant inuictæ virtutis insignia: Atque ita diuini mysterij frustrare conantur effectum. Quia reuera homo saluari non potuit, si vel susceptor hominis naturaliter verus Deus non fuit, vel in Dei veri susceptione aliquid hominis defuit.

CAPVT VIII.

Mediatoris duplex natura ex scripturis demonstranda.

ET vt omne submoueatur dubitationis ambiguum, in vna Mediatoris Dei & hominum, hominis Christi persona, perfectio diuinæ humanæque substantiæ, propheticis est Apostolicisque testimoniis demonstranda. Esaias, sicut supra memorauimus, dicit: Ecce virgo in vtero concipiet, & pariet filium, & vocabis nomen eius Emanuel: butyrum & mel manducabit, priusquam sciat aut proferat maligna, mutabit bonum, quoniam priusquam sciat puer bonum aut malum, non credit malitiæ, vt eligat quod bonum est, & relinquetur terra desolata: quoniam priusquam sciat puer vocare patrem aut matrem, accipiet virtutem Damasci, & spolia Samariæ. in hoc testimonio tota continetur salutaris mysterij plenitudo. Nam veritas carnis, in virginali conceptu cognoscitur: & in electione boni, anima intellectualis ostenditur: & in Emmanuel nomine, vera deitatis natura monstratur. Ac sic in vero Deo nec falsa fuit hominis, nec semiplena susceptio. Dignum etenim fuit, vt in sacramento redemptionis humanæ, nec veritas defuisset perfectioni, nec perfectio veritati. Nam si vera caro in Christo non fuit, quid in vtero virgo concepit? Et si anima vel intellectus naturæ in Christo defuisse credetur humanæ, quid in infante bonum malúmque dicitur ignorasse? An illam diuinam filij Dei naturam, ignorantiæ boni malíque subijcimus, vt humanam in Christo animam denegemus? Itáne credendus est homo susceptus à Deo, quæ Dei sunt, aliquatenus potuisse sapere, in quo ipsa sapientia cognitione boni maliq; dicitur caruisse? Anima

Ex verbis Esaiæ tria in Christo probãtur, caro anima, & diuinitas.

Vera in Christo anima.

igitur humana, quæ rationis capax naturaliter facta est, bonum malúmque in infante Christo nesciisse dicitur, quæ secundum Euangelicam veritatem, in puero Iesu sapientia & gratia profecisse narratur. Sicut Lucas ponit & dicit: Puer autem crescebat & confortabatur, plenus sapientiæ, & gratia Dei erat in illo, Et paulò post: Iesus proficiebat sapientia, ætate & gratia, apud Deum & homines. Nam sicut carnis est, ætate proficere: sic est animæ, sapientia & gratia profecisse. Quæ tamen in sapientia nullatenus proficeret, si naturalem intelligentiam (quæ hominibus rationis causa concessa est) non haberet. Non quia hoc susceptor Deus eguit, sed quia hoc pro remedio nostræ salutis effectus piæ susceptionis exegit, vt dum caro & anima rationalis à Deo suscipitur, vtraque pariter saluaretur. Nam nec caro ipsa fuit à Dei filio suscipienda, nisi diuina fuisset susceptione saluanda. Quod si Deus carne non eguit, sed vt eam saluaret accepit: ita nec anima rationali Deus eguit, sed eam saluandam cum carne suscepit. Cuius animæ humanæ susceptionem, prophetico more Dauid sanctus intimat, dicens: Ecce enim Deus adiuuat me, & dominus susceptor est animæ meæ. Adiuuit vtique quam suscepit, quam proculdubio nisi susciperet, non iuuisset.

Luc. 2. f

Psal. 53.

CAPVT IX.

NECESSARIVM autem reor, perfectam hominis in Christo susceptionem, Euangelicæ quoque parabolæ recensione monstrandam, ouis scilicet erraticæ, quam propriis humeris subuectam dominus reportauit ad domũ, cuius quærendæ Dauid iam pridem flagitabat lachrymabili postulatione subsidium, dicens: Erraui sicut ouis quæ perierat, require seruum tuum. Cùm ergo murmurarent Pharisæi & Scribæ, dicente, Quia hic peccatores recipit & manducat cum illis, refert Euangelista, quod hanc eis dominus parabolam dixerit: Quis ex vobis homo, qui habet centum oues, & si perdiderit vnam ex illis, nónne dimittit nonaginta nouem in deserto, & vadit ad illam quæ perierat, donec inueniat illam? Et cùm inuenerit eam, imponet in humeros suos gaudens. Et veniens domum, conuocat amicos & vicinos, dicẽs illis: Congratulamini mihi, quia inueni ouem meã quæ perierat. Hanc ouẽ, in qua peccatoris hominis natura signatur, quali errore dicemus errasse? cordis an corporis? errore pedũ an errore morum? Non opinor quenquã sic humanæ cogitationis exortẽ, qui putet hominem quomodolibet à Deo longinquitate

Luc. 15.

Psalm. 118.

Luc. 15.

Ouis errãs peccator est, à Deo aberrans.

habitationis, & nō peruersitate cogitationis errare. In via Dei, non gressu corporis, sed mentis ambulatur incessu. Via Dei fides est recta, quia in tantū via prorsus ostēditur, vt in ea nos Apostolus ambulare testetur. Per fidem, inquiens, ambulamus, non per speciem. Via domini iustitia est, per quam se beatus Dauid deductum esse commemorat dicens: Super aquam refectionis educauit me, animam meam conuertit. Deduxit me super semitas iustitiæ, propter nomē suum. Viæ etiam domini misericordia & veritas, per quas vtique non corporis gresso, sed animæ magis ambulatur affectu. Hanc nobis ambulandi doctrinam beatus Ioannes intimat, dicens: Qui dicit se in Christo manere, debet quemadmodum ille ambulauit, & ipse ambulare: qua via se præcipit Christus ipse sequendum dicens, Si vis perfectus esse, vade, vende omnia quæ habes, & da pauperibus: & habebis thesaurum in cœlo, & veni, sequere me. Non ergo corporali gressu solo quisquam sequitur Christum, aut errat à Christo. Equidem erroris huius qualitatem dominus ipse Saluatórq; noster, dum Saducæos increparet, ostendit, dicens: Erratis nescientes scripturas, neque virtutem Dei. Propterea vtique miserabiliter errabant, quia illum qui Dei virtus est, nesciebant. Sicut ergo virtutis Dei scientia tenax est cœlestis itineris, sic est inscitia mater erroris, quod etiam beatus Dauid ostendit, dicens de quibusdam: Nescierūt neque intellexerunt, in tenebris ambulant. His itaque huiusmodi testimoniis euidentissimis demonstratur ouis illius errorem non solum corpori, sed etiam animæ deputandum, illa scilicet ratione, quoniam & si ab homine corporaliter videatur aliquod admitti peccatum, ex corde sumit exordium: nec extrinsecus quicquam perficitur, nisi hoc intrinsecus cogitationis iudicio porrigatur. Cuius rei veritatem veritas nobis ipsa mōstrauit, ita discipulis loquens: De corde enim exeunt cogitationes malæ, homicidia, adulteria, fornicationes, furta, falsa testimonia, blasphemiæ. Hæc sunt, quæ coinquinant hominem. In hoc igitur vnusquisque errat, in quo semetipsum malæ cogitationis assensione commaculat.

Viæ domini, fides, iustitia, misericordia, & veritas. 2. Cor. 5 b. Psal. 22. Psal. 24. 1. Ioan 2. Matth. 19. Errant nescientes scripturas & virtutē Dei. Matth. 22. Psal. 81. Matt. 15. c

Capvt X.

Ex parabola ouis reportatæ probatur totus homo à Christo susceptus.

Qvapropter cùm error iste animæ simul intelligatur & corporis, si Dei filius absque anima rationali solam accepit hominis carnem, inferiorem partem illius ouis domum retulit, meliorem verò (quod absit) errori perpetuo dereliquit. Nam manifestum est, quoniam hoc reuocauit, quod propriis humeris reportauit. Si autem ipse totam se profitetur ouem propriis humeris impositam reportasse, totus homo cognoscatur in Christo. Quoniam tunc est hominis credenda redemptio, si in filio Dei susceptionis humanæ, id est, ouis illius reportatæ, nō defuit plenitudo. Hoc enim Deus in nobis saluauit, quod pro nobis accepit. Et illam Deus Dei filius naturam fecit participem salutis æternæ, quam sibi coniunxit in vnitate personæ. Illam in cœleste palatium introduxit, cum qua sponsus de thalamo vteri virginalis exiuit. Ipse enim tanquam sponsus procedens de thalamo suo, exultauit vt gygas ad currendam viam. Quis autem moliatur dicere, verbi Dei sponsam carnem fuisse, non animam? cui animæ iam pridem dictum est, ab ipso domino per Prophetam: Et desponsabo te mihi in æternum, & sponsabo te mihi ad iustitiam, & in iudicio, & in misericordia, & pietate. Cuius mysterij Esaias quoque testis fidelis existit, qui ex persona Christi loquentis hæc dicit: Gaudens gaudebo in domino, & exultauit anima mea in Deo, qui induit me vestimentum salutis, & indumentum iustitiæ circundedit me, quasi sponsum decoratum corona, & quasi sponsam decoratam monilibus suis. Ecce vnus est sponsus, est & sponsa, qui se etiam animam habere testatur. Quam vt ostenderet, non sine intellectu susceptam, cor (quod proprium est animæ humanæ) simul cum carne in Deo exultasse, ex persona hominis suscepti monstrauit, dicens: Cor meum & caro mea, exultauerunt in Deum viuum. Quia vero naturæ primitias suscipiens dominus, sicut in suo corpore cunctorum fidelium corpus, sic in sua anima vniuersorum fidelium animas per naturæ vnitatem & gratiam iustificationis accepit. Per hanc, omnem Ecclesiam in coniugium sibi perpetuæ incorruptibilitatis asciuit, cuius desponsionis mirabile sacramentum, sic fidelis sponsi seruus ipsi sponsæ commendat, vt mentis intelligatur magis esse quàm corporis, dicens: Despondi enim vos vni viro, virginem castam exhibere Christo. Timeo autem, ne, sicut serpens Euam seduxit astutia sua: ita corrumpantur sensus vestri, & excidant à simplicitate, quæ est in Christo. Ibi ergo spiritalis adulter corrumpere quærit castitatem virginalis matrimonij, vbi cernit cœlesti sponso fidem connubij debere seruari. Inaniter autem animæ castitatem custodiri mandat Apostolus, si huius primitias coniunctionis in se non habuit homo à Deo susceptus: Præsertim

Psal. 18. Ose. 2. d. Esa. 61. e. Psal. 83. Christus per animā suam Ecclesiam in coniugiū recepit. 2. Cor. 11.

cùm caput & corpus Christũ Ecclesiámq. doctor idem gẽtium prędicare nõ cesset, dicens: secundum operationem potentiæ virtutis eius, quam operatus est in Christo Iesu, suscitans illum à mortuis, & constituens ad dextrãm suam in cœlestibus, supra omnem principatum, & potestatem, & virtutem, & dominationem, & omne nomen quod nominatur, non solum in hoc seculo, sed etiam in futuro, & omnia subiecit sub pedibus eius, & ipsum dedit caput supra omnem Ecclesiam, quæ est corpus ipsius, plenitudo eius, qui omnia in omnibus adimplet. Alio quoque loco dicitur, Vir caput est mulieris sicut Christus caput est Ecclesiæ, ipse Saluator corporis. Quomodo ergo anima Ecclesiæ poterit saluari, si defuit anima saluatori? vel qualis effectus liberationis credetur sequuturus in copore, qui non præcessit in capite? Nam sicut suis fidelibus dicit, Si vos filius liberauerit: tunc verè liberi eritis. Ita de se quoque pronuntiat, Quia factus est sicut homo sine adiutorio inter mortuos liber. Quod ergo caput liberum fecit in se, hoc etiam liberauit in corpore. Quia intrans in domum fortis, atque alligans fortem, hoc ibi à seruitio liberauit, quod primitus in se pro seruo suscepit: nec aliud est in corpore regnantium, quàm quod in capite processit ad cœlum. Cuius rei credulitatem fideliter ac fiducialiter gerens Paulus exultat, & dicit: Nostra autem couersatio in cœlis est. Ibi itaque suam animam conuersari non ambigit, vbi humanam animam in Christo regnare confidit. Propter quod etiam Colessenses huiuscemodi prædicationis hortatur eloquio dicens: Si conresurrexistis cum Christo, quæ sursum sunt quærite, vbi Christus est, in dextera Dei sedens.

Christus caput, Ecclesia corpus rectè dicitur. — Ephes. 1. d — Ephes. 5. f — Ioan. 8. d — Psal. 87. — Matth. 12. Marc. 3. — *Alia ratio ex Paulo.* Philip 3. — Coloss. 3.

Capvt XI.

Nec illud est aliquatenus omittendum, quod cum magno prædicationis miraculo Petrus commẽdat in Christo, Quia peccatum non fecit, nec inuentus est dolus in ore eius, sic enim dicit: Christus pro nobis mortuus est, vobis relinquens exemplum, vt sequamini vestigia eius, qui peccatum non fecit, nec inuentus est dolus in ore eius. Nam si Dei filius animam humanã in carnis susceptione non habuit, & hoc beatus Petrus de eius creditur diuinitate dixisse, quid est, quod pro magno in laudem dicitur Christi, quia diuinitas eius immunis esse potuit à labe peccati, cum Dei sit proprium non solum non peccare, sed etiam à peccato saluare. Qui propterea solus potest donare indulgentiam, A quia solus admittere non potest culpam. Ideo solus est vulneratorum medicus, quia diuina natura nunquam in se recipit vulnus. Si autem hoc ad Christi carnem creditur referendum, quomodo ab animabus nostris seruari iustitia poterit? quibus exemplum Apostolicæ memoratum susceptio Christi non dedit. Sed vt ostenderet beatus Petrus, & in anima simul & in carne Christi præcessisse iustitiam, quam nobis imperat imitandam, sequutus adiunxit: Qui cùm malediceretur, non remaledicebat: quod propriè ad animæ patientiam pertinet. Propter quod & alio loco dicit: Non reddentes malum pro malo, vel maledictum pro maledicto, sed e- B contrario, benedicentes: quia in hoc vocati estis, vt benedictionem hæreditatis possideatis. Cuius benedictionis Saluator noster ex corde prodire commendat exordium, dicens: Homo bonus de bono thesauro cordis sui proferet bona. Constat ergo in anima beneuolentiam esse, vnde benedictionem possimus maledicentibus redhabere. Vt autem beatus Petrus & animæ nobis & carnis in Christo demonstraret exemplum, cùm dixisset, Qui cùm malediceretur, non remaledicebat: sequutus adiunxit, Cùm pateretur, non C comminabatur. Commendabat autem iudicanti iuste, qui peccata nostra pertulit in corpore suo, super lignum, vt à peccatis nostris separati, cum iustitia viuamus, cuius liuore sanati estis, qui sicut oues errabatis: Sed nunc conuertimini ad pastorem & visitatorem animarum vestrarum.

Melior adhuc ratio ex Petro, de anima Christi. — I. Petr. 2. — I. Petr. 3. b — Matth. 12.

Capvt XII.

Est igitur Dei filius animarum nostrarum visitator & pastor: quia fieri dignatus est animæ humanæ susceptor. Cui ex persona futuræ susceptionis humanæ dicitur in Psalmo, Suscipe me secundum verbum tuum & viuam. Christus ergo pa- D stor noster est, cuius nos oues esse, Apostolica testatur authoritas: qui tamen, vt plene susceptorem se nostræ naturæ dignaretur ostendere, non solum pastorem, sed & ouem se non dedignatus est appellare, vtpote de quo sancto Spiritu actus Propheta, testatur, Sicut ouis ad victimam adductus est, & sicut agnus coram tondente sine voce, sic non aperuit os suum. Et ipse per Hieremiam: Ego sicut agnus innocens adductus sum, vt immolarer, & nesciui. In me cogitauerunt cogitationem malam, dicentes: Venite, mittamus lignum in panem eius. De quo etiam Ioannes Baptista proclamat: Ecce agnus Dei, ecce qui tollit

Christus rectè & pastor & ouis ac agnus dicitur. — Psalm. 118. — Esa. 53. — Hier. 51. — Ioan. 1.

peccata mundi. Non dissimilia de Christo Petrus quoque ponit Apostolus dicens: Scientes, quod non corruptibilibus argento vel auro redempti estis de vana vestra conuersatione paternæ traditionis, sed pretioso sanguine, quasi agni incontaminati & immaculati Iesu Christi. Vnus igitur idémque mediator Dei & hominum, homo Christus Iesus, ipse pastor & ouis, ipse sponsus & sponsa, ipse sacerdos & victima, vnus idémque & oblator muneris, & munus factus est oblatoris, vt nec oblator à muneris qualitate descisceret, nec munus oblatoris merito discreparet. Qui si minus aliquid habuit humanæ naturæ, nec personam sumere pontificis, nec offerri potuit pro peccatis. In lege enim sacerdotio fungi non poterat, si quis homo minus aliquid habuisset in se: Nec vitiosum vel imperfectum pecus ad sacrificium cuiquam licebat offerre. Pontificem verò nostrum Iesum Christum esse quis ambigat? Quem sub hac Paulus euidenter appellatione commendat: Habentes autem, inquiens, pontificem magnum qui penetrauit cœlos, Iesum filium Dei: teneamus confessionem. Non enim habemus pontificem, qui non possit compati infirmitatibus nostris: Tentatum autem per omnia pro similitudine absque peccato. Adeamus ergo cum fiducia ad thronum gratiæ, vt misericordiam consequamur, & gratiam inueniamus in auxilio oportuno. Vt autem humanæ naturæ hoc pontificatus officium demonstraret, adiecit: Omnis namque Pontifex ex hominibus assumptus, pro hominibus constituitur in his quæ sunt ad Deum: vt offerat dona & sacrificia pro peccatis: qui condolere possit his qui ignorant & errant: quoniam & ipse circundatus est infirmitate. Et propterea debet, quemadmodum pro populo, ita etiam pro semetipso offerre pro peccatis. Nec quisquam sumit sibi honorem, sed qui vocatur à Deo, tanquam Aaron. Sic & Christus non semetipsum clarificauit, vt pontifex fieret: sed qui loquutus est ad eum, Filius meus es tu, ego hodie genui te. Quem tamen pontificem dicit per omnia pro similitudine absque peccato tentatum. Per quæ autem omnia tentatus fuerit, superius euidenter ostendit dicens: Nusquam enim angelos apprehendit, sed semen Abrahæ apprehendit: vnde debuit per omnia fratribus similari, vt misericors fieret, & fidelis pontifex ad Deum: vt repropitiaret delicta populi. In eo enim quo passus est ipse & tentatus: potens est his qui tentantur auxiliari.

1. Petr. 1. — Alia ratio ex Leuitico, Quia Christus cum esset pontifex, integer vt esset homo, vt lege tenebatur. — Hebr. 4. — Hebr. 5. a — Hebr. 2. d

CAPVT XIII.

Si ergo in eo quod tentatus est, tentatis auxilium donat: profecto in quo tentatus non est, tentatis auxiliũ non ministrat. Quo conficitur, vt hi qui Christo solam carnem humanam assignant, & animam denegant, in sola carne quærant auxilium Christi, in anima verò remaneant destituti: filius Dei namque hoc adiuuat in homine, quod suscepit pro homine. Quod si & in anima & in carne promereri Christi delectantur auxilium: fateantur necesse est (sicut veritas habet) & in anima pariter & in carne tentatum. Et anima igitur humana & caro simul est in Christo tentata. Quod si simul est in Christo & anima & caro tentata: simul est ab eo vtraque suscepta. Et si vtramque dignatus est suscipere, vtramque dignatus est sine dubitatione saluare. Dignum namque fuit, nostræque saluti conueniens, vt Deus verus ex vero patre solus substantialiter natus, veram hominis, quam ipse fecit, animam carnémque susciperet: in vtraque cum tentatore pugnaret, in vtraque vinceret, ac deinceps in vtraque tentatis subministraret auxilium, cum in vtraque infirmis ac morituris victoriæ præberet exemplum. Illa quoque sententia sacramentum Mediatoris manifesto demonstrat indicio, quam ipsa veritas, protulit dicens: Venit enim filius hominis saluum facere, & quærere quod perierat. Attendamus igitur, quid perierit terreni hominis lapsu, & agnoscamus quid quæsitum fuerit hominis cœlestis aduentu. Consideremus quid in se peccato vendiderit seruus, & apparebit quid suscipiendo redemerit dominus. Attendamus, quid latro in hominis seductione vulnerauerit, vt clareat quid medicus in hominis susceptione sanauerit. Nónne ex carne simul animáque compositus, præceptum Dei homo primus accepit? Quod si in vtraque præceptum Dei cognoscitur accepisse, in vtraque debuit obedientiam præcepti seruare. Si autem in vtraque fuit parendum præcepto, ab vtraque admissa est transgressio. Quoniam sicut est inchoatum animæ cupiditate peccatum: sic est carnali comestione perfectum. Et ideo quod totus homo reatum transgressionis admisit, totum sibi diabolus captiuauit. Quod si totus tenebatur captiuitatis vinculo, totus eguit liberatoris auxilio. Si autem totum debuit liberare pietas, totum debuit suscipere diuina maiestas. Totius ergo fuit hominis à Deo suscipienda natura, quoniam in toto fuit captiuitas captiuanda: vt tota simul acquireretur de captiuata captiuitate vi-

Alia ratio ex Paulo quia Christus in carne & in anima tentatus est. — Luc. 19. b

ctoria. Et secundum prædicationis Apostolicæ sententiam, captiuam ducens captiuitatem, Principatus & potestates, traduceret confidenter palam triumphans illos in semetipso.

Ephes. 4. Colos. 2.

CAPVT XIIII.

Alia ratio à diuisione per quatuor membra.

AD extremum dicatur, cur ab illa ineffabili diuinitate non fuerit animæ natura suscepta cum carne? Vtrum à Deo non fuerit facta? an peccato non fuerit vitiata? an carne viliorem vniuersalis medicina despexerit? an peccati vulnere sauciatam omnipotens curare nequiuerit? Sed horum primum postremúmque qui sentiunt, & aduersus virtutem creatoris, & contra potentiam saluatoris rebelles existunt: si vel aliquam creaturam putant à Deo non factam, vel ad salutem animæ conferendam potestatem dicunt omnipotentis inualidam. Duobus vero mediis, nec peccatum considerant rationalis creaturæ, nec meritum, non intelligentes, carne sua viliorem esse non posse, quæ vitam tribuit carni, & illam grauius vulneratam, quæ per intelligentiam magis potuit resistere tentatori. Illa igitur omnipotens virtus, & pia sapiētia, nec despexit velut extraneam, quam à se nouerat factam, nec spreuit sanandam, quam sciebat grauius vulneratam, nec eam quam carne potiorem fecit, à remedio salutis exclusit: sed sicut totum hominem diabolus decipiendo percussit, ita Deus totum suscipiendo saluauit, vt agnosceretur idem creaturæ totius conditor & redemptor, qui potuit & quod non erat facere, & quod dilapsum fuerat, reparare.

CAPVT XV.

Alia ratio ex nomine Mediatoris vt habeat in se totam naturam.

CVNCTOS præterea qui salutis esse cupiunt æternæ participes, oportet agnoscere pariter & tenere, non incassum hominem Iesum Christum mediatorem Dei & hominum nuncupatum: nisi quia idem Deus totam in se naturam suscepit hominis, & idem homo totam in se habet substantiam deitatis. Nam quia per peccatum homo fuit separatus à Deo, inter Deum irascentem, hominémque peccantem, talis vtique mediatoris debuit interuenire persona, quæ ad propitiandum Deum homini, totum verúmque in se Deum de Deo natum haberet, & ad reconciliandum hominem Deo, totum verúmque in se de homine natum hominem contineret. Atque ita ex vtroque vnus Christus esset, vt plenitudo deitatis susceptum non consumeret, sed proueheret hominem: & plenitudo humanitatis nec minoraret immensum, nec mutaret impassibilem deitatem: Ac sic hominis natura, quæ mutata fuerat in deterius, per illum tota redintegraretur, quo nihil est melius. Propterea se Mediator Dei & hominum, plenum Deum plenúmque dignatus est hominem demonstrare.

CAPVT XVI.

Aliæ quoque rationes, ex diuersis scripturæ locis.

QVOD si quis ambigit, aut omnino non credit, eligat, vtrum sibi nomine an opere velit, quod asserimus, demonstrari. Neque enim Scriptura sancta in vno eodémque Christo, aut Dei vocabulum prætermisit, aut hominis, Euangelista dicente: In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum, hoc erat in principio apud Deum. Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. Et paulo post: Verbum caro factum est, & habitauit in nobis. Illud vtique verbum carnem factum asserit, quod Deum esse, superius memorauit: vt ostenderet eundem verum Deum ex patre, qui est homo verus ex homine. Ostendit præterea, in quo naturaliter sempiternum credamus ex Deo patre, & in quo temporaliter ex homine factum hominem debeamus accipere, Aliud in exordio, aliud in subsequentibus monstrans. Æternitas igitur filij Dei asseritur, dum verbum Deus in principio prædicatur. Ibi verbum non dicit factum, quod ex patre nouerat genitum. Ibi non est temporis nomen, vbi sempiternitas nec initium potest habere, nec finem. Cùm autem venitur ad carnis vocabulum, tunc verbum caro dicitur factum: vt agnoscamus, eum, qui factus non erat, sed natus de patre semper erat, tunc fieri voluisse: quando quod fecerat, factus opus suum, dignatus est reparare. In hoc facto Beatus quoque Paulus, sicut veritatem hominis, sic veritatem curauit temporis profiteri, dicens: Cùm autem venit plenitudo temporis, misit Deus filium suum factum ex muliere, factum sub lege: vt eos, qui sub lege erant, redimeret, vt adoptionem filiorum reciperemus. Hoc ipsum vbique prophetis congruens Apostolica seruat auctoritas, vt factum prædicans Christum, & quid factus sit, & vnde factus sit, euidenter ostendat: vt cognoscatur, rerum omnium dominum, sic formam suscepisse seruilem, vt non aliunde, sed ex homine veram susceperit carnem. Dicit igitur Dauid: Mater Syon dicet homo, & homo factus est in ea, & ipse fundauit eam altissimus. Ecce in vno Christo sicut vna persona indubitanter asseritur, sic veritas Dei atque hominis inconfusa monstratur. Qui enim homo factus est in ea, ipse fundauit eam altissimus. Huic dicto illud

Ioan. 1. Gal. 4. Psal. 86.

illud Apostolicum prorsus est comparandum, Quorum patres, ex quibus Christus secundum carnem, qui est super omnia Deus benedictus in secula. Quod Dauid dicit, Et homo factus est in ea: hoc Paulus firmat, dicens, Quorum patres, ex quibus Christus secundum carnem. Quod autem Dauid asserit, Ipse fundauit eam altissimus: hoc Paulus sequitur dicens, Qui est super omnia Deus benedictus in secula. Testamentum vetus concinit nouo: Dauid Ioanni concordat & Paulo. Quem verum hominem dicit Dauid, quia mater Sion dicet homo, & homo factus est in ea: eundem verum Deum credit & predicat, Quia ipse fundauit eam altissimus. Quem verum hominem nouit Ioannes, audiens eum dicentem: Quæritis me occidere hominem, qui veritatem loquutus sum vobis, eundem verum Deum monstrat, dicens: Hic est verus Deus & vita æterna. Verum hominem Christum cognoscit, quia verbum caro factum est, & habitauit in nobis: eundémque verbum Deum ostendit, quia in principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum. Quem verum sciebat hominem Paulus, quia voluntarie pietate factus est ex muliere dominus hominis, & factus est sub lege dominus legis, sicut ipse testatur: Quia misit Deus filium suum, factum ex muliere, factum sub lege: Et quia factus est ex semine Dauid secundum carnem: Et quorum patres, ex quibus Christus secundum carnem: eundem verum Deum confiteri non cessat, dicens: Qui est super omnia Deus benedictus in secula.

Rom. 9. a

Ioan. 8. i, Ioā. vlt.

Idē sentit Paulus.

Rom. 1. a

Ibid. 9. a

CAPVT XVII.

NEQVE vero illud ex aduerso nescimus opponi, Quod cum verbum caro factum dicitur, & factus est ex semine Dauid secundum carnem, & quorum patres ex quibus Christus secundum carnem, in supra dictis locis ita quorundam carnalis sensus carnis nomine teneatur, vt suscepta carne non credatur Christus etiam rationalem animam suscepisse. Sed qui sic sentiunt, minus attendunt id esse locutionis humanæ, qua nonnunquam totum significatur à patre. Nouerint igitur in scripturis sanctis aliquando carnis tantummodo nomine, nonnunquam animæ solius vocabulo, totum hominem demonstrari. Cuius rei veritatem, non solum ex vetere testamento, verum etiam ex nouo, facile perdocebo. Dauid carnis nomine totum significat hominem, dicens: Exaudi Deus orationem meā, ad te omnis caro veniet. Quid est autem omnis caro, nisi omnis homo? Similiter ab eodem in alio Psalmo dicitur: In Deo sperabo, non timebo quid faciat mihi caro. Et vt ostenderet, quod carnis nomine totum hominem designaret, paulo post identidem dicit, In Deo laudabo verbum, in Deo laudabo sermonem, in Deo sperabo, non timebo, quid faciat mihi homo. His dictis Esaiæ quoque dicta concordant, cùm Saluatoris nostri aduentum in carne prænuntians dicit, Erunt praua in directa, & aspera in vias planas, & videbit omnis caro salutare Dei. Quid est autem omnis caro, nisi omnis homo? An forsitan exanimem sic leuabimus carnem, vt illi non dubitemus diuinam tribuere visionem? In nouo quoque Testamento, ipse humani generis creator & dominus, carnis nomine totum reperitur hominem nuncupasse, dum tribulationis extremæ prænuntians qualitatem, hæc discipulis loquitur: Erit enim tunc tribulatio magna qualis nō fuit ab initio mundi vsque modo, neque fiet. Et nisi breuiati fuissent dies illi, nō fieret salua omnis caro. Sed propter electos breuiabuntur dies illi. Animæ quoque vocabulo totum significari hominem, veteris ita demonstrat series testamenti, cùm dicitur: Erant autem vniuersæ animæ de Iacob quinque & septuaginta. Rursus in eodem testamento: Anima quæcunque deliquerit, ante dominum, nolens in omnibus præceptis domini, quæ non oportet facere, & fecerit vnum de his: si quidem princeps sacerdos qui vnctus est deliquerit, nec sic plebs faciat, offerat pro delicto suo, in quo deliquit, vitulum ex bubus immaculatum Domino. Ecce anima dicitur, & sacerdos vnctus deinceps nūcupatur: vt cum animam audimus, totum simul hominem cognoscamus. Nec in nouo testamento huius significationis potuit deesse locutio, siquidem cum sancti Spiritus aduentu firmati discipuli, reiecta formidine, publicæ prædicationis auspicarentur officium, consummato Petri sermone, Liber Actuum Apostolorum, Luca narrante, sic continet: Qui ergo receperunt sermonem eius baptizati sunt, & appositæ sunt in die illa animæ circiter tria millia. Quisquis hic animarum nomine significatos homines nititur denegare, ostendat necesse est, qualiter ab Apostolis sine corporibus animæ credantur sacramentum baptismatis accepisse. Simile huic loco quiddam, beatus quoque Petrus sic in sua ponit epistola: In diebus Noe, inquiēs, cùm fabricaretur arca, in qua pauci, id est, octo animę saluæ factæ sunt per aquam. Cùm sit igitur manifestum, scripturarum more, totum hominem aliquando carnis, aliquando solius animæ vocabulo

Caro pro toto homine.

Psal. 64.

Psal. 55.

Ibidem.

Esa. 40. a

Matth. 24

Anima pro toto homine.

Leuit. 4. a

Act. 2. d

1. Petr. 3.

designari: profecto monstratur, cùm Euangelista dicit, Verbum caro factum est.

CAPVT XVIII.

Mediator igitur Christus totum hominem suscepit.

PROPTEREA vtique Mediator Dei & hominum, homo Christus Iesus ab Apostolo prædicatur. Nam quia Deus erat verbum, in eo quod Deus totum hominem suscepit pro nobis: Verbum caro factum est, & habitauit in nobis. Verbum vtique caro factum est, in eo, quod est vna in Christo Dei hominísque persona: Habitauit in nobis, quia in Christo vera totáque permanet diuina humanáque substantia. Verbum enim habitans in homine, non est mutatum in hominem. Vbi autem maxime verbum potuit habitare? quàm in illa substantia, quam ad suam imaginem fecit, hoc est, in anima illius hominis quem suscepit. Quod prophetice per Salomonem spiritali gratia cernimus intimatum, cùm dicitur: Anima iusti, sedes esse sapientiæ. Nam vt ostendatur Christus in animæ substantia specialiter habitare, Paulus nobis porrigat suæ adtestationis in veritate subsidium, qui dicit: Huius rei gratia flecto genua mea ad patrem domini nostri Iesu Christi, ex quo omnis paternitas in cœlis & in terra nominatur: vt det vobis secundum diuitias gloriæ suæ virtute corroborari per spiritum eius in interiore homine habitare Christũ per fidem in cordibus vestris. Ecce & animam nominat, & cor appellat, vbi Christum habitare confirmat. Vnde liquido cognoscitur, verbum Deum totum hominem suscepisse, cùm probetur habitationem filij Dei in anima magis quàm in carne monstrari. Huius inseparabilis veritas sacramenti, quo totum hominem suscipere dignatus est Deus, & totus in Deo monstratur homo manere susceptus, & id quod de homine naturaliter est, filium Dei, & id quod de Deo patre naturaliter est, filium fecit hominis appellari, dicente Angelo ad Mariam: Spiritus sanctus superueniet in te, & virtus altissimi obumbrabit tibi. Ideo quod nascetur ex te sanctum, vocabitur filius Dei. Marci quoque non discordat assertio, tale scilicet Euangelio suo ponentis exordium, Euangelium Iesu Christi filij Dei. Nathanael quoque, de quo dixerat, A Nazareth potest aliquid boni esse? non cunctatur Dei filium appellare: Rabbi, inquiens, tu es filius Dei, tu es rex Israel. Vbi Iesus, vt plenum pietatis suæ mysterium demonstraret, non solum id, quod de patre naturaliter semper est, libenter audiuit, sed etiam quod ex muliere misericorditer factus est, euidentissime prædicauit dicens: Amen, amen dico vobis, videbitis cœlum

Sapien. 7. Ephes. 3.

Propter duas in Christo natura & homo filius Dei, & Deus filius hominis appellatur. Lucæ 1. Marc. 1. Ioan. 1. g

A apertum, & angelos Dei ascendentes & descendentes super filium hominis. Propter hanc in Christo vnitatem personæ, & inconfusam veritatem diuinæ humanæque substantiæ, vnus idémque Christus & puer ab Esaia dicitur, & filius ac Deus pariter prædicatur: Sicut, inquit, puer natus est nobis, filius datus est nobis, cuius principiũ sub humeros eius, & vocabitur nomen eius, admirabilis, consiliarius, Deus, fortis. In vno Christo non sunt duæ personæ, vt alius puer & alius Deus fuerit nuncupatus: sed in vna persona est Deus plenus, & homo perfectus, quia substãtialiter aliud puer & aliud Deus, cùm tamen personaliter non sit alius puer & alius Deus. Vnus enim filius & puer & Deus, quia puer, qui natus est nobis, & idem filius qui datus est nobis, vocatur nomen eius, admirabilis, consiliarius, Deus, fortis. Hic tamen puer sicut veram carnem, sic & veram habuit animam, vt illa vera diuinitas totam hominis & renouandam susciperet, & susceptam posset renouare naturam, sicut superius est, Luca testante, monstratum: Quia puer, id est, Iesus, proficiebat ætate & sapientia & gratia apud Deum & homines. Propterea in se nec carnis nomen, nec animæ dominus ipse prætermisit ostendere. Carnem quidem se habere verissimam monstrans, cùm dicit: Quod nascitur de carne, caro est. Cuius plena veritas operum quoque manifestatione resplenduit, cùm infans natus, non solum cunis inuoluitur, & angusto pręsepe concluditur, sed etiam circuncisionem suscipiens, carnem veram habere monstratur. Præterea etiam post resurrectionem discipulos cunctantes informat dicens: Palpate & videte, quia spiritus carnem & ossa nõ habet, sicut me videtis habere. Animam quoque se suscepisse cum carne, nec nomine cessauit intimare, nec opere, dum dicit: Animam meam pono pro ouibus meis. Et anima mea turbata est. Et cætera, quæ inferius ostendentur. Hanc animam non sine intellectu rationali susceptam à Christo, per Esaiam sic diuinum demonstrat oraculum: Ecce intelliget puer meus, & exaltabitur, & magnificabitur vehementer.

Esa. 9 b

In Christo vera caro & vera anima.

Luc. 2. Ioan. 3. Luc. 6. f Ioan. 10. Ibid. 12.

CAPVT XIX.

ET quanquam multa supersint, quibus nostra firmetur assertio, tamen quoniam ad finem libelli series orationis nostræ festinat, de actibus quoque Apostolorum euidentissimum huius sacramenti indicem beati ponemus Apostoli Petri sermonem, quem de illa mirabili musti spiritalis ebrietate ructauit. Hinc etenim, cùm ex authoritate diuina Iudæos informans,

Vltima ratio, ex actibus Apostolorum, de vera carne & anima Christi.

Dauidis tamen posuisset eloquium, quod diuinitus edoctus, è Christi persona cecinerat, dicens: Prouidebam Dominum coram me semper, quoniam à dextris est mihi ne commouear. Propterea iocundatum est cor meum, & exultauit lingua mea: Insuper & caro mea requiescit in spe, quoniam non derelinques animam meam in inferno, nec dabis sanctũ tuum videre corruptionem: Notas mihi fecisti vias vitæ, Adimplebis me iocunditate cum facie tua. Quod testimonium Psalmi cùm beatus Petrus commemoraret, vt hoc de Christo manifestè dictum ostenderet, sequutus adiecit: Viri fratres, liceat audenter dicere ad vos de Patriarcha Dauid, quoniam & defunctus est & sepultus est, & sepulchrum eius est apud nos vsque in hodiernũ diem. Propheta igitur cùm esset, & sciret quia iureiurando iurasset illi Deus, de fructu lumbi eius sedere super sedem eius, prouidens loquutus est de resurrectione Christi, quia neque derelicta est anima eius in inferno, neque caro eius vidit corruptionem. Hoc equidem testimonium propterea præsenti loco duximus inserendum, vt euidens nominum rerúmque distinctio carnem simul & animam doceret in Christo. Cæterum oportunior ei suus exhibebitur locus, cũ de mysterio loquemur Dominicæ Passionis, vbi etiã illud quod dixit, Tristis est anima mea vsque ad mortem. nunc anima mea turbata est, Et maiorem hac dilectionem nemo habet, quàm vt animam suam ponat quis pro amicis suis, speramus ita, Domino adiuuante, tractanda: vt appareat, veram in Christo carnis animæque substantiam non solum vocabulis, verùm etiam manifestis naturalium officiorum indiciis demonstratam.

Psal. 15.

Act. 2.

Hæc latius in tertio libro tractabũtur.

CAPVT XX.

Epilogus primi libri de diuina & humana natura Mediatoris in vna persona.

PROINDE si veritas nostræ salutis in Saluatore creditur, consequenter in vno eodémque mediatore Dei & hominum homine Christo Iesu, diuinæ humanæque substantiæ indiuisa & inconfusa perfectio non negetur: quoniam Dei filius, de patris substantia genitus, nec sempiternitatem diuinæ naturæ perdidit, dum hoc, quod erat temporale, pro temporalium æterna salute suscepit: nec dominio naturalis ac veræ diuinitatis caruit, qui veritatem formæ seruilis acceptam interminabili & inamissibili dominio sublimauit: Nec vera virtus, cùm nostram infirmitatem susciperet, infirmari potuit, quæ vitium infirmitatis ab infirmo submouit: Nec imperfectus esse potuit, qui perfectionem imperfecto concessit: Nec localiter ad infernum diuinitas Christi descendit, quæ sine mole sic vbique tota consistit, vt licet ea carere nullus locus possit, localiter tamen eam locus vllus continere non possit. Est enim illa Dei vera infinitáque substantia ineffabiliter in singulis creaturis tota, & in omnibus tota: non minoratur in minimis, nec augetur in magnis: non concluditur tempore, non circunscribitur quantitate, non initio cœpta, non termino finienda. A qua totus homo & creatus est ad iustitiam, & sine peccato susceptus est post ruinam. Nunc igitur, quoniam de sacramento Mediatoris (quantum ipse, qui Verbum patris est, gratiæ suæ dona concessit) disputationis veritas nihil dereliquit ambiguum, quo vnus idémque Christus totam naturaliter habere deitatem ex patre, & totam hominis naturam habere monstraretur in homine: Illud est deinceps prouidendum, quòd nonnullos carnaliter quę diuina sunt, cogitantes, eo grauius conceptæ falsitatis error confundit, quo diuinitatem Christi, aut localiter de cœlo venisse, aut ad infernum descendisse localiter fateantur: quiq; etiã Christũ in carne passum firmare non dubitant etiam diuinitate compassum. Harum ergo rerum demonstrandæ (quantum sat erit) veritati singulos deputaui curare libellos, vt aliter immensam filij Dei diuinitatem ostendat, tertius verò mysterium Dominicæ Passionis manifestissima rerum claritate contineat. Hunc itaque primum libellum, seruata disputandi temperies claudat, vt ad ea, quæ sunt deinceps disputanda, Deus nobis ostium sermonis aperiat.

Argumẽtum subsequentiũ duorum librorum.

B. FVLGENTII AD TRASIMVNDVM REGEM, LIBER SECVNDVS, DE IMMENSITATE DIVINITATIS FILII DEI.

CAPVT PRIMVM.

Incõprehensibilitas Trinitatis diuinæ.

QVOTIENS humanæ conditionis infirmitas semetipsam protinus cognitura, fines molitur aliquatenus suæ paruitatis excedere, atque cælestis illuminationis prægnata conceptu, Conditoris sui ac redemptoris inquisitionem cœperit parturire: sola, quantum arbitror, immutabilis illa sempiternitas Trinitatis, reperietur incomprehensibilitatis digna miraculo, quæ sic excedit omne quod cogitare vel sapere possumus, sicut superat omne quod sumus. Hoc nobis diuinorum series voluminum veridica protestatur, Esaia dicente: Non enim cogitationes meæ, cogitationes vestræ, neque viæ meæ, viæ vestræ, dicit Dominus. Quia sicut exaltantur cœli à terra, sic exaltatæ sunt viæ meæ à viis vestris, & cogitationes meæ à cogitationibus vestris. Quæ ergo humanæ disciplinæ peritia, quæ viuacitas animi, quæ cordis sagacitas, illius essentiæ (id est, Trinitatis, quæ vnus verus & solus est Deus) contingeret arcanum? quæ nec cœpit esse nec desinit, in cuius substantia nihil est quod nõ fuit, nihil potest non esse quod fuit, cuius nihil loco concluditur, quia totum immensum, nihil initio præuenitur, quia totum est sempiternum. Quæ se hoc præsertim indicio sempiternam, increatam, immutabilémq. monstrauit, cùm ex nihilo, id est, ex eo quod non esset, creare potuit quod fuisset: quæque rationalem creaturæ suæ partem, hoc præ cæteris gratiæ priuilegio sublimauit, vt munere sibi ęternitatis & rationis indulto, hinc liquido sui creatoris ac reparatoris essentiam, sine initio prorsus esse non ambigeret, cum se quamuis nõ sine initio factam, nunquam tamen omnimoda consumendam abolitione deinceps cognouisset. Hinc etiã protinus moneretur, quanto infinitatis atque incomprehensibilitatis culmine, creatrix omnium virtus & sapientia, modum creaturæ intellectualis excederet, cùm ipsam rationalem creaturã plena suæ comprehensibilitatis agnitio, creatori quidem comprehensibilis & finita, sibi tamen incomprehensibilis atque infinita, lassaret: vt cùm naturæ suæ inuestigationem, quæ extra se non est, & intimam sibi cerneret & occultam, ita vt tamen supra se non sit, atque in se sit, totum se, sicut est, vestigare non possit. Eo magis pauescens admiránsq; supernæ infinitatis magnitudinem, omnes intelligentiæ terminos excedentem, cuius pax (sicut Paulus dicit) superat omnem intellectum, cuius etiam iudicia abyssus multa, solo se ad cognitionem altissimi, humilitatis ascensu resipisceret prouehi, à quo superbæ cogitationis casu quondam meruit segregari.

Esa. 55. — Essentia infinita. — Homo, cùm plene quod in se est nõ cognoscat, Deũ supra se multo minus cognoscere potest. — Philip. 4.

CAPVT II.

SED hoc nunquam prorsus adgredi posset, si vel exemplo vel auxilio caruisset. Inquirendus ergo fuit vnus, cuius esset reformanda munere in:formãda lumine, confirmanda virtute: vt æqualitas æterna iustificaret impiam, instrueret insciam veritas, virtus firmaret inualidam. Sed hoc nunquid posset homo per solum hominem, aut in solo quolibet homine reperire? Nullo modo. Quis enim homo posset existere medicus humani vulneris, cùm omnes in radice vitiata, communio circumplecteretur vitij naturalis? vel qualiter posset per se solum medelam vulneratis afferre, cuius ortus teneretur in vulnere? quóve modo beneficentiæ largitor vniuersalis existeret, quem alienæ opis indigum natura monstraret? Veræ igitur salutis exhaustus homo diuitiis, perenni bonorum possessione priuatus, forsan angelico fuit iuuamine subleuandus, vt ille, qui domus luteæ feculentus ergastulo, ad facultatem purioris vitæ nequiuisset aliquatenus aspirare, gratia iuuaretur opitulationis angelicæ, qua pristinę offensionis deposuisset illuuiem, & amissæ dudũ puritatis resumeret dignitatem. Veruntamen nec angelico poterat hoc reparationis munus adipisci subsidio. Angelica quippe natura tunc homini reparando aliquatenus esset idonea, si cadendi mobilitate nunquam naturaliter fuisset obstricta. Cùm vero se iuuaminis egenam, consubstantialis ruinæ documento testetur, profecto cognoscitur multo minus ad humanæ posse redintegrationis efficaciam redundare, quæ propriæ nequeat stabilitati sufficere. Suis autem ad custodiam sibi

Non potuisset angelica natura hominem reparare, quia & ipsa cecidit.

sat esse viribus non incongruè crederetur, A si nulla pars eius in deterius laberetur? Vnitas enim naturalis vniuersitatẽ circumplexa naturæ angelicæ, tota proculdubio maneret impassibilitatis firmamento subnixa: si passioni non esse posset obnoxia, nec vnquam pateretur in reliquo, quod perpeti non posset in toto. Cùm vero quædam pars eius, de cœlesti beatitudinis culmine, in imam perpetuámq; cernitur deuoluta miseriam, beato Petro dicente, Quia Deus angelis peccantibus non pepercit, sed carceribus caliginis inferni tradidit, in iudicio puniendos reseruari: profectò cognoscitur, vniformi cunctos opprimi potuisse ruinæ consortio, nisi quos vellet à casu prauitatis B virtus illa defenderet, quæ sola naturaliter mutari deprauaríve non posset.

2. Petr. 2. b

CAPVT III.

Sola virtus, diuina & hominẽ reparauit, & angelũ custodiuit.

IPSA igitur etiam homini reparando fuit necessaria, quia non alia stantem angelum à ruina potuit custodire, nisi illa, quæ lapsum hominem post ruinam potuit reparare. Vna est in vtroque gratia operata, in hoc, vt surgeret: in illo, ne caderet. In illo, ne vulneraretur: in isto, vt sanaretur. Ab hoc infirmitatem repulit, illum infirmari non sinit. Illius esca, istius medicina. Hunc autem quisquis sanum sapit, filium Dei esse non ambigit, qui est virtus & sapientia patris. Sapientia, quæ cuncta dispo- C suit: virtus, quæ omnia creauit. Sapientia, quæ illuminat? virtus, quæ adiutoriũ præstat. Sapiẽtia, quia immutabilis: virtus, quia insuperabilis. Qui omni creaturæ suæ, per infinitam potentiam naturalem, semper adest; & immensus nunquam deest, qui hoc in se naturaliter habet esse quod pater est, & ideo potuit & angelum in superioribus stabilire, & pro reparatione lapsi hominis ad inferiora descendere. Sicut ipse testatur, dicens: Descẽdi de cœlis, non vt faciam voluntatem meam, sed voluntatem eius, D qui me misit, patris. Hunc quidam, cùm audiunt descendisse, descensionem eius asfirmare nituntur localẽ, quia nesciunt Dei, sicut oportet, considerare virtutem, nec valent agnoscere, sic pro homine Deum hominem factum, vt accepta hominis forma, maneret immutabilis diuina substantia; nec sic intelligunt, temporaliter natum, vt semper fuisse teneant sempiternum. Hi sunt qui etiam considerare contemnunt, qualiter descenderit, cùm perseueraret immensus: vel qualiter humiliatus sit, qui maneret altissimus. Si enim eius natura quęratur, est essentialiter Deus: quia in principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum. Est etiam sempiternus,

Christus virtus & sapientia patris.

Ioan. 6. d

quia sempiterna Dei virtus est, atque diuinitas. Est immensus, quia de ipso Hieremias dicit: Magnus est, & non habet finem, Excelsus & immensus. Et paulo post, vt hæc de filio se dixisse demonstraret, adiecit? Hic Deus noster, & non æstimabitur alius ad eum. Adinuenit omnem viam disciplinæ, & dedit eam Iacob puero suo, & Israel dilecto suo. Posthac in terris visus est, & cum hominibus conuersatus est. Altissimum vero quis audeat Dei filium denegare? De quo Dauid dicit, Mater Sion dicet homo, & homo factus est in ea, & ipse fundauit eam altissimus. De quo etiam Zacharias, nascẽte Ioanne, sic prædicat: Et tu puer propheta altissimi vocaberis, præibis enim ante faciem domini, parare vias eius. Si ergo docetur esse naturaliter Deus, si immensus, si altissimus, si est etiam sempiternus, dicatur, quid melius Deo, quid maius immenso, quid supetius altissimo, quid anterius sempiterno? Deus igitur non discrepat à patre, immensus non caret patris æqualitate, nec celsitudine priuatur altissimus, nec est origine posterior sempiternus. Nam quia in Deo patre nihil potest esse mutabile, ex Deo natus est Deus: quia nihil locale, ex immenso processit immensus: quia in Deo humile aliquid non est, altissimum generauit altissimus: & quia initiatum nihil in Deo poterit teperiri, sempiternum protulit sempiternus. Generatio illa, non aliquam separationem patris filiique monstrauit, sed errorem cõfusionis exclusit: ne eum, quem cum patre vnum audiremus, natum minime crederemus. De Deo Deus potuit nasci, sed immensus ab immenso non potuit segregari. Natus enim extitit, non abscessit. Talis est enim illa diuina inenarrabilísque natiuitas, vt quem pater genuit ex se, haberet in se. Hanc fidei regulam per Esaiam nobis vnitas ipsius veræ diuinitatis ostendit, memorato Propheta dicente: Quoniam in te est Deus, & non est Deus præter te. Tu enim es Deus, & nesciebamus, Deus Israel saluator. Erubescent & pudebunt omnes, qui aduersantur ei, & ibunt cum confusione. Qui autem filio Dei aduersantur, nisi qui patrem in ipso, & ipsum in patre per vnitatem naturalem denegant esse, atque patrem & filium per naturalem diuersitatem audent perfidæ infidelitatis vitio separare? Sic est enim pater in filio, sicut est filius in patre. Vnitas ibi naturalis sic æqualem demonstrat vtrumque, vt immensus immensum gigneret, & immensus ex immenso genitus, immensitatis paternæ nihil minus haberet.

Baruj. 3. e

Psal. 86.

Luc. 1. g

Christus est naturaliter Deus, immẽsus, altissimus, sempiternus.

Esa. 45.

Sicut filius est in patre ita pater in filio.

CAPVT IIII.

QVÆSO, Regnator, inclyte, ne ista, quæ de Deo loquimur, corporaliter existimes cogitãda: superat qui fecit cuncta quæ fecit. Cuius est substantialiter sine initio esse, solius est substantialiter sine initio genuisse: cuius est, per ineffabilem immensitatẽ totum implere quod fecit, eius est, per vnitatem naturæ totum filio inesse, & totum filiũ in se semper habere quem genuit. Si nõ omnia filius cum patre disposuit, non est sapiẽtia, quæ dicit, Cùm pararet cœlum, aderam illi, & cùm segregabat sedem suam super ventos. Quãdo fortes faciebat sursum nubes, & cum stabiles ponebat fontes sub cœlo. & inferius: Quãdo fortia faciebat fun damenta terræ, eram apud eum disponens. Quod si sapientia patri coęterna non creditur, necesse est, vt etiam Deus in dispositione cœpta mutabilis prædicetur. Si non cuncta fecit filius, nec virtus debeat appellari, nec manus. Et vbi est, quod per Prophetam dicitur? Cœlum mihi sedes est, terra autem scabellum pedum meorum: quam domum ædificabitis mihi, dicit dominus? aut quis est locus requietionis meæ? Nónne manus mea fecit hæc omnia? Nam & Euangelista dicit: Omnia per ipsũ facta sunt, & sine ipso factum est nihil. Si alicui deest, filius immensus non est, si non eum pater corde ructauit, verbum non debet dici. Si de vtero patris, hoc est, de substantia patris, non est genitus, falso (quod absit) nomine verus Deus dicitur. De quo testatur Ioannes: Quia hic est verus Deus, & vita æterna: In Principio quoque erat Verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum. Hic sempiternitas ostenditur, hic immensitas inuenitur, hic essentialis natura monstratur. Nam quod in principio erat, nunquam non erat, quia semper erat. Quod vero apud Deum erat, locale non erat, sed immensum erat: quia cùm Deus localis non sit, verbum, quod apud Deum erat, in loco non erat. Quod autem verbum Deus erat, in vnitate naturæ & nominis veritate, hoc vtique erat quod ille Deus erat, apud quem verbum Deus erat.

Pater per filium omnia fecit. *Prou. 8.* *Esa. vlt. a* *Ioan. 1. a* *1. Ioã. vlt.*

CAPVT V.

Obiectio de eo, quod dicitur, In principio & nõ, ante principiũ erat verbum.

AN forte, quia in principio erat, audiuimus dictum, aliquid filio existendi audebimus assignare principium? Et ideo sine initio natus esse nõ creditur, quia Ioannes non eum ante principium, sed in principio fuisse testatur? Absit, vt hæc insulsa cogitatio cuiusquam mentem sapientis attingat: Absit, vt hæc in quolibet læthalis perfidiæ contagio, puritatem Christianæ religionis inficiat. Quis enim non consi- A deret, illud digne principium dici, quod nullo potuit principio præueniri? Nam quicquid ante quodlibet principium cogitare volueris, hoc necesse est verum principium fatearis. Et quoniam semper cogitando principium, nullus inuenit terminum, propterea illud est dicendum verè principium, quod est essentialiter sempiternum. Hinc est profecto, quod ipse filius volens Iudæis immensitatem sempiternitatis suæ certa prorsus manifestatione monstrare, interrogantibus quis esset, respondit: Principium, quod & loquor vobis sed forsitan eo, B quod est principium dictus, magis putabitur initio existẽdi subiectus. Quod si ex hoc vocabulo quisquam molitur præiudicium struere veritati, vt quem principij cognoscit vocari nomine, quoddam principium natiuitatis existimet habuisse, dabit profecto etiam patri (quod nephas est) aliquod existendi principium quem cum filio principium cognoscimus nominatum. Sicut ipse dicit: Tecum principiũ in die virtutis tuæ, in splendoribus sanctorum, ex vtero ante luciferum genui te. Quid autem respondebit, qui de principij nomine asserit filium natiuitatis habere principium? Quod si quis C pro eo quod principiũ dicitur, natiuitatem filij habere credit initium, consequẽs * esse, vt ipsum filium, pro eo quod finis dicitur, finem quoque asserat habiturum. Nam ipse Dominus, interrogantibus Iudæis, principium se esse firmauit, dicens: Principium, quod & loquor vobis. Paulus vero Christũ finem nominat, dicens: Finis enim legis Christus, ad iustitiam omni credenti. Ipse quoque de se Dominus: Ego sum Alpha & ω, initium & finis. Quod si pro eo quod principium dicitur, asseritur cœptus, etiam pro eo, quod finis dicitur, putetur etiam finiendus. Et vbi erit Ioannis illa ructatio, D quam de pectore viui fontis bibebat? Simus quia filius Dei venit, & dedit nobis intellectum, vt cognoscamus verum, & simus in vero filio eius Iesu Christo: Hic est verus Deus, & vita æterna. Quam vitã necesse est neget æternã, quisquis asserit defuturã. At ipse qui est verus Deus, & vita ęterna, iustos dicit ituros in vitã æternam, quomodo ergo iustorum vita æterna erit, si vita ipsa æterna quandoque non erit? Aut vt quid hic labor sanctæ conuersationis, & continui aduersus tentamenta certaminis toleratur, si præmium victoribus quandoque tolletur? Hæc inest laudabilis in sanctis totius cursus intentio. Propterea corpus suum castigant, & seruituti subiiciunt, ob hoc se non in incertum præsumunt currere, & pugnantes sciunt se non aërem verberare: Ideo sibi

Ioan. 8. *Psal. 109.* *Christus & principium & finis.* ** est.* *Rom. 10.* *Apoc. 1.* *1. Ioã. vlt.* *Vita æterna Christus.* *1. Cor. 9.*

nouerunt non esse colluctationem aduersus carnem & sanguinem, sed aduersus principatus & potestates, aduersus mundi rectores tenebrarum harum, contra spiritalia nequitiæ in cœlestibus. Idcirco leoni rugienti, & indefesso circuitu quærenti quem deuoret, resistunt fortiter in fide: vt postquam hic in tribulatione patientes vixerint, consumpta quandoque diuinæ promissionis seductoria magis retributione quàm vera, aut misere viuant, aut omnino non viuant? Vita namque Christus dicitur, sicut ait: Ego sum via, veritas & vita: Initium & finis Christus dicitur, quia similiter ipse dixit, Ego sum Alpha & omega, initium & finis. Hæc autem vita, si eo quod initium dicitur, initio natiuitatis putatur subdita, consequens est, vt eo quod finis dicitur, quandoque putetur finaliter abolenda. Qualiter vero sine fine victuri sunt, quibus vita æterna dabitur, si vitæ ipsius æternitas finietur? Quod si hæc omnino absurda sunt, consequenter veritas est Catholicæ atque Apostolicæ fidei retinenda, quæ sicut Christum propterea finem nominat, quia non solum in illa substantia, qua natus est naturaliter sempiternus ex patre, sed etiam in ea, quam in tempore sumpsit ex matre, credit sine fine perpetuum: sic eum ideo iustè prædicat veracitérque principium, quoniam in diuina, quam habet, substantia, genitoris semper asserit coæternum. Non autem ambigitur, vero principio nihil anterius: vero fine nihil posterius inueniri. Principium igitur Christus, quia sempiternus omnia præcedit: Finis Christus, quia perpetuus, vniuersa concludit. Principium Christus, quia ipse inchoauit perficienda: Finis Christus, quia ipse perficit inchoata. Principium Christus, quoniam ab ipso habent, quæ non fuerunt, vt sint: Finis Christus, quoniam ab ipso habent quædam quæ esse cœperunt, vt semper sint.

1.Pet. 5. c

Ioan. 14.

Apoc. 1. b

Quomodo veritas Catholica Christum, principiũ & finem intelligit.

Capvt VI.

Qvid autem hinc dubitationis creditur derelictum, cùm in Melchisedech (quia Christi futuri pontificis typum gessit) vnius eiusdémq; Dei & hominis Christi personam significatam demonstraret Apostolus, ostendens eam & secundum diuinam substantiam sine initio sempiternam, & secundum seruilem formam, quam in tempore accepit, sine fine perpetuam? Sic idem igitur gentium Doctor loquitur ad Hebræos: Hic etenim Melchisedech, rex Salem, sacerdos Dei summi, qui obuiauit Abrahæ regresso à cæde regum, & benedixit ei, cui decimas omnium diuisit Abraham. Primum quidem, qui interpretatur rex iustitiæ, deinde autem & rex Salem, quod est rex pacis: sine patre, sine matre, sine genealogia, neque initium dierum, neque finem vitæ habens, assimilatus autem filio Dei, manet sacerdos in perpetuum. Posset vtcunque in hoc forsan testimonio quicquam contradictio renitẽtum, super huius Melchisedech persona, tanto lumini veritatis opponere, si esset credendum, quamlibet creaturam sine initio naturaliter extitisse. At cùm clareat, omnem omnimodis creaturam, vtpote prorsus ex nihilo factam, initio non carere, cuius origo sola Creatoris voluntate & potestate, quando faciendam iudicauit, qui mutabilium operum dispositionem semper immutabilem habuit, substituta cognoscatur ex nihilo, quæ tamen nunquam fuerit priusquam initio creationis extiterit, nullatenus accipitur, quòd Melchisedech aut ex patre fuerit matréque non genitus (quod est hominis primi) aut initio existendi naturaliter careat, quod solius est Dei. Ille itaque figuræ huius retinet naturaliter veritatem, quæ in vtraque natiuitate mirabilis, nec vspiam veritate naturalis caruit originis, & in vtroque mirabiliter natus est singularis. Quis est enim rex iustitiæ, nisi rex noster Christus? qui factus est pro nobis peccatum, vt nos efficeremur iustitia Dei in ipso. Quis est etiam rex pacis? nónne ille, qui ait, Pacem meam do vobis, pacem meam dimitto vobis? Ipse est enim pax nostra, qui fecit vtraque vnum. Ad ipsum Propheta clamat, Domine Deus noster, pacem tuam da nobis: omnia enim dedisti nobis. Domine Deus noster, posside nos. Domine, præter te alium non nouimus, nomẽ tuum nominamus. Matrem quoque non habuit Christus Dei filius in Dei substantia, quam semper habet ex patre. Rursus idem patrem in hominis natura non habuit, quam ex sola matre suscepit. In veritate namque vtriusque natiuitatis singularitatem seruauit, & parentis & prolis: vt quamuis prius de solo patre, postmodum de sola virgine nasceretur, vnus tamen idémque fuerit, qui & prius de patre, & postmodum fit natus ex virgine, vt in vnius veri Dei veríque hominis Christi miro atque ineffabili sacramento, nec naturalis genito defuisset ex gignente substantia, nec geminaretur in gignente genitóve persona, licet in vno Christo veritatem Dei & hominis naturæ virtus inconfusa seruaret: vnam tamen in Christo personam vtriusque naturæ indiuisa veritas exhiberet, vt nec gemina natiuitas vnius Christi videretur geminare per-

Hebr. 7. a

Obiectio de Melchisedech, quod dicitur sine patre & sine matre.

Christus rex iustitiæ & rex pacis rectè dicitur 2.Cor. 5. Ioan. 14. Ephes. 2. Esa. 26.

Christus sine matre vt Deus, sine patre, vt homo.

In vna Christi persona gemina natiuitas.

vnius Christi videretur geminare personam, nec personæ vnitas, aut Dei in homine, aut hominis in Deo, veram posset abolere substantiam. Et licet vtraque vera in vno Christo substantia naturalem in se testetur & originis natiuitatem, & natiuitatis originem: mysterij tamen pietas mirabilis permanens, quandam diuinæ illius & ineffabilis generationis, quæ initium non habet, in hoc quoque humana generatione certam nobis intelligentiæ lineam demonstrauit. Nam qui semper Deus ex Deo, idem temporaliter ex homine Deus & homo. Et in quo naturalem paternæ substantiæ plenitudinem natiuitas sempiterna possedit: in eodem plenam hominis naturam veritas naturalis exhibuit: filius enim Dei, vt nostrum ex visibilibus ad inuisibilia proueheret intellectum, veritatem in se demonstrauit humanæ naturæ, vt consequenter crederetur, ex veri Dei natura Deus verus naturaliter extitisse, quem verum hominem naturaliter natum constaret ex homine.

Capvt VII.

Temporalis Christi natiuitas ducit in cognitionem æternæ.

INITIVM quoque natiuitatis in natura hominis Christus habuit, in qua sine initio non potuit mater esse quæ genuit, vt agnosceretur, naturæ veritate recognita, nullum diuinę natiuitatis habuisse, vbi sempiterno patri, sicut initium existendi nullum fuit, sic nulla natiuitas initiatæ generationis accessit. Ita namque vtriusque in se Christus Iesus demonstrauit substantiæ veritatem, vt sicut in hominis Christi substantia, salua prærogatiua singularis illius dignitatis, hoc substantialiter inuenitur, quod naturaliter constat in homine: sic in eodem Deo Christo, hoc substantialiter esse credatur, quod naturaliter subsistit in patre. Vt cùm in homine Christo videtur veritas hominis, in eodem Deo Christo cognoscatur paternæ veritas deitatis. Et cum ista natiuitas inuenitur initio subdita, quæ ex temporali homine substantialis temporaliter extitit: illa quoque sine initio credatur esse natiuitas, quæ de sempiterno Deo substantialis ac sempiterna subsistit. Ipse igitur sine matre in diuina substantia, quæ est ex solo patre, naturaliter genitus, Ipse sine patre, fructus inuiolatæ virginis, quam complexus non contigit maritalis, Ipse sine genealogia, de quo scriptum est: Generationem eius quis enarrauit? (Esa. 53 b) Vt cum in generatione vera filij Dei fides nobis cognitionem præstat, sermonem vero sempiternitas superat in eo, quod fidei constantia credulitatis firmamento nutritur, Sermonis verò audacia, fideli timore comprimitur, Diuinæ

A generationis vera naturalis sempiternitas agnoscatur. Nam quia diuina, vtique naturaliter vera est, quia in Deo vero nihil est falsum. Quia vero nec cœpta est nec creata, sicut omnem cœptæ creatæque naturæ superat cogitationis indaginem: sic omnem supergreditur eloquij facultatem. An forsitan quod de Dei pace Apostolicæ auctoritatis veritate percepimus, de eius generatione prorsus accipere dubitamus? cùm nobis Paulus beatissimus dicat, Pax Dei, quæ exuperat omnem intellectum, custodiat corda vestra, & intelligentias vestras in Christo Iesu. (Philip. 4.) Cuius ergo pax, licet omnem B superet intellectum, vera tamen sempiterna naturalísque creditur, cur eius generationis, quæ superat omne prorsus eloquiũ, naturalis veritas & infinita sempiternitas abnegetur? Vbi ergo sempiterna pax est, credatur etiam sempiterna natiuitas: & cuius est credenda sempiterna natiuitas, non negetur immensa maiestas. Nullo quippe naturali fine concluditur, quod natiuitatis initio non tenetur. Et ideo immensa prorsus agnoscitur illa substantia, cuius est natiuitas non cœpta, sed vera. Nam quod aliquo circunscribitur fine, necesse est, vt loco teneatur aut tempore.

Immensa Christi maiestas, quia sempiterna natiuitas.

C Quomodo autem fecisse tempus & locum creditur, si loco ipse temporíve subdatur? Nam per ipsum omnis factus est locus, quia omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. Per ipsum quoque factum tempus agnoscitur. De quo Paulus dicit: Multifariè multísque modis olim Deus loquens patribus in prophetis, nouissimè diebus istis loquutus est nobis in filio, quem constituit hæredem vniuersorum, per quem fecit & secula. (Hebr. 1. a) Nõ est ergo localis, per quem factus est locus: nec temporalis, per quem factum est tempus. Nam si localis ipse, locum fecit, & certum est omne locale in loco esse: conse- D quenter intelligitur, quòd prius in loco fuerit, & sic locum creare potuerit. Sed hic locus, in quo fuisse Dei filius dicitur, quæro, vtrum filio anterior, æquæuúsve credatur. Sed si aliqui anteriorem filio existimant locum, videant in quod barathrum nefariæ assertionis incurrunt, cùm rerum omnium operatori materiam cuiuslibet operis anteponunt. Cumque Ioannes omnia per ipsum facta commemorat, nullam (quod absit) in se habuisse dicendus est veritatem, si quodlibet opus præcessit opificem. Quomodo enim locum facere potuit, ante quẽ esse, vel sine quo esse, si ita est factus, ipse non potuit? Tunc deinde solicita consideratione perpendat, quoniam sempiternitatis infinitatem loco videntur dare, quam

Non fuit locus ante filiũ Dei, in quo nasceretur.

filio Dei conantur adimere. Nam si propterea filium Dei non sine initio natum asserunt, quia dicit Euangelista, In principio erat Verbum, & non dicit, ante principium erat Verbum: Isti, qui locum ante verbum fuisse asserunt, ante principium quoque fuisse necesse est fateantur. Quoniam id, quod fuisse putant ante verbum, hoc existimant non habuisse principium. Si autem principium non habuit locus, ipse est sempiterno patri sine dubio coæternus. Et quoniam sempiternum distare non potest sempiterno, talis hanc impietatem profecto consequitur absurditas, vt aut localis putetur Deus, aut locus hoc credatur esse quod Deus, aut ipsum locum aliquod existiment esse sine Deo principium, quod sempiternitate sui naturaliter perseueret infectum. Sed quoniam hæc non sine impietate creduntur, idcirco non solum filio anterior, sed nec æquæuus dicendus est locus: per quem enim omnia facta sunt, huic facta quælibet anteferri conferrive non possunt. Quoniam qui omnia in numero & pondere & mensura disposuit, sicut tempore numerari, sic loco mensurari non potuit. Proinde Psalmus veraciter canit: Magnus Dominus Deus noster, & magna virtus eius, & sapientiæ eius non est numerus. Atque vt huius admirabilis sempiternitatis infinita monstraretur immensitas, alio loco dicitur: Magnus Dominus & laudabilis nimis, & magnitudinis eius nō est finis. Quia reuera necesse est, naturaliter pronuncietur immensum, quod est naturaliter sempiternum: quia quod semper est, non capitur numero: & quod vbique totum est, non concluditur loco. Idcirco denique alio scripturæ testimonio de sapiētia dicitur, Attingit autem vbiq; propter suam mundiciam. Et paulo post: Attingit autem à fine vsq; ad finem fortiter, & disponit omnia suauiter. Hic vtique cum à fine vsq; ad finē sapientiā audimus attingere, intelligendum est, quia cum à fine vsque ad finem attingit, vtrumque finem immensitate suæ infinitatis excedit. Ille enim omnem potest creaturam attingere, quem omnis non potest creatura concludere. Nam sicut implens cœlum perseuerat immensus: sic à fine vsque ad finem attingens, permanet infinitus. Tale namque est, Attingit à fine vsque ad finem fortiter: quale est & illud, quod per Hieremiam dicitur: Ego Deus proximans, & non Deus de longinquo. Si absconditus fuerit homo in occulto, ego ergo nō videbo eum? Nónne cœlum & terram ego impleo? Qui implet omnia, videt omnia. Et in eo demonstrauit, quid sit, videbo eum, quod

Nec fuit vllus locus verbo coæquæuus.

Psalm. 146

Psal. 144. a

Sapientia attingit à fine vsque ad finem.

Sapien. 7.

Sapien. 8.

Hier. 23. e

A adiunxit dicens: Cœlum & terram ego impleo. Neque enim more corporali videre credendus est Deus, tanquam alibi sit ipse cùm videt, & alibi quod videt. Quicquid enim videt, non extra se videt, quia ipse implet vniuersa quæ videt. Nam scriptum est: Quoniam in omni loco oculi Dei speculantur bonos & malos. Et alio loco: Oculi Domini super iustos, & aures eius ad preces eorum: vultus autem Domini super facientes mala.

Prou. 15. a

Psalm 33.

CAPVT VIII.

VBI non prætereundæ locus nascitur quæstionis, in eo, quod Salomon dicit, In omni loco oculi Dei speculantur bonos & malos: & rursus Propheta dicit ad Dominum: Mundus est oculus tuus, ne videat malum. Metuendum est enim ne hic, qui dicitur ea videre quæ dicitur implere, putetur alicubi non esse, cum dicitur aliquid non videre, quoniam non vbique substantialiter est, si vel in malis non est. Sed in diuinis sermonibus, si teneatur humilitas cordis, nulla reperietur repugnātia veritatis. Quodammodo ergo videt omnia Deus, & quodammodo quædam non videt Deus, sicut quodammodo vbique totus est, & quodammodo alicubi non est: non quia substantialiter alicubi deest, (de quo scriptum est, Omnia per ipsum & in ipso creata sunt, & ipse est ante omnes, & omnia in ipso constant: quique secundum propheticum dictum, Mensus est manu aquam, & cœlum palmo, & vniuersam terram clausa manu.) sed quia non omnibus æqualiter adest. Vbique enim adest per potentiam, non vbique per gratiam. Per potentiam, qua cuncta Deus implet & continet, per ipsam videt omnia: Per gratiam verò illud videre dicitur, quod ipse largitur, & quod in suis fidelibus operatur. Vidit enim Deus omnia quæ fecit, & ecce bona valde. Ac per hoc & vbi quædam non videt, vt tribuat: videt, vt retribuat. Sic etiam videt malum, & non videt malum: quia quod non videt vt probet, videt vt iudicet. Et quod non videt per gratiam suam donatum, videt à peccante per iustitiam exigendum. Quoniam & vbi non adest iustificandi largitas, non deest iudicandi seueritas, Beato Paulo dicente: Vide ergo bonitatem & seueritatem Dei in eos quidem, qui ceciderunt, seueritatem: in te autem bonitatem, si permanseris in bonitate. Quæ cùm ita sint, quomodo potest substantialiter alicubi deesse? Cùm lux etiam in tenebris luceat, licet tenebræ eam non comprehendant. Aut quomodo potest aliquid substantialiter non videre? De quo B. Pau-

B

Aba. 1. d

C

Coloss. 1. c

Esa. 40. c

Gen. 1.

D

Rom. 2. c

Ioan 1. a

Hebr. 4 c

lus euidentissimè protestatur, dicens: Viuus est enim Dei sermo, & efficax, & penetrabilior omni gladio ancipiti, & pertingens vsque ad diuisionem animę ac spiritus. Compagum quoque & medullarum, & discretor cogitationum & intẽtionum cordis, & non est vlla creatura inuisibilis in conspectu eius. Omnia autem nuda & aperta sunt oculis eius. Nec hîc, sicut superius diximus, vlla debet corporeæ visionis subintrare suspicio, tanquam Dei filius in cœlo sit, & exinde cuncta videat, vbi non sit. Hoc est enim Deo videre, quod esse, & quantam insinuat visionem suam, tantam vult credi substantiam suam. vt cùm audimus, omnia nuda & aperta esse oculis eius, nullum terminum putemus substantiæ eius.

CAPVT IX.

Sap. 7. d

VT autem vnius infinitatis cum patre filius monstraretur, sancta scriptura curauit de sapientia dicere, Splendor est enim lucis æternæ, & speculum sine macula Dei maiestatis, & imago bonitatis illius. In hoc testimonio & naturalis vnitas, & personarum proprietas, & æqualitatis immensitas patris filiíque monstratur. Patrem namque lucem, filium verò splendorem hoc in loco nullus ambigit appellari. De quo etiam Apostolica dicit auctoritas: Qui cùm sit splendor gloriæ, & figura substantiæ eius, gerens quoque omnia verbo virtutis suæ. Ecce & splendor esse filius, & omnia gerere perhibetur. Si quis ergo patrem putat immensum, filium vero quantitate credit aliqua terminatum, demonstret nobis qualiter lux & splendor diuersæ possint esse substantiæ: cùm nec confundantur nomine, nec segregentur genere, nec alterum altero differat quantitate. Nam lucis & splendoris non sunt confusa nomina, sed lucis & splendoris non est discreta natura. Rursus luci splendor sic indiuiduus vnitur, vt ab ea nullatenus separetur: tantũque lux in se habet splendorem, quãtam in se splendor continet lucem: nec lux vt luceat, splẽdore potest priuari, nec splendor, vt splendeat, luce potest aliquando destitui. Sed quæcunque lux complet, æqualis in splendore permanens, eadem & splendor complet, in luce pariter æqualis existens. Quocirca si etiam lux illa æterna, nec sine suo potuit splendore esse, nec eodem potest carere: consequenter aut patri filióque vnus dabitur qualitatis quantitatísque terminus, aut æqualiter vterque necesse est prædicetur immensus. Quantus est enim splendor illius lucis, tantam necesse est lucem splendoris illius fatearis, quoniam lucem sic æ-

Hebr. 1. a

A quat suus in omnibus splendor, vt nec maior ibi possit esse nec minor.

CAPVT X.

Non descendit filius de cœlo localiter.

MVLTVM verò miramur istos, qui in contumeliam filij Dei cõspirant, æstimantes eum secundum deitatis substantiam, aut ad locum de loco motu locali transire, aut non posse simul omnia deitatis suæ immensitate complere: in tantum, vt cùm eum audiunt ad terram descendere, credant eum in cœlo vel apud inferos non fuisse, & ad infernum secundum deitatis substantiam ita descendisse confirment, vt eum cœlo defuisse tunc & terris existiment. B Quomódo non cõsiderant secundum scripturarum morem, quo paruulorum intellectui cœlestia solent eloquia coaptari, nõnunquam in persona quoque patris similia reperiri? Vt enim illa legalium voluminum loca prætercam, quibus dicitur, Et descendit Dominus videre ciuitatem & turrim: tanquam si non descenderet, non videret, cum superius demonstrauerimus, scripturam dixisse: In omni loco oculi Dei speculantur bonos & malos. Et ipse Dominus ad prophetam, Ego sum Dominus Deus vniuersæ carnis, nunquid à me absconditur aliquid? Sed & illud, quod paulo post dicitur: Venite, descendamus & confundamus in illis linguas eorum. Vt ergo hæc silentio nunc interim deputentur, quoniam solent hæc aliquanti non totius Trinitatis, sed solius filij deputare personæ: quid de illo loco Euangelij dicturi sunt? in quo filius ipse discipulos, priusquam pateretur, informans ait, Qui habet mandata mea, & seruat ea, ille est qui diligit me: qui autem diligit me, diligetur à patre meo, & ego diligam eum, & manifestabo ei meipsum. Cúmque Iudas discipulus non traditor respondisset dicens, Domine quid factum est, quia nobis manifestaturus es teipsum, & D non mundo? Vt ostenderet manifestationis gratiam aduentus nomine demõstrari, Respondit Iesus, & dixit ei: Si quis diligit me, sermonem meum seruabit: & pater meus diligit eum, & ad eum veniemus, & mansionem apud eum faciemus. Simul diligũt, simul veniunt, & apud suum dilectorem simul vnam faciunt mansionem, simul se manifestant: quia vno aduẽtus sui lumine cor dilectoris illuminant. Et quoniam reuelando se manifestant, non se sine sancto Spiritu reuelant, quia non se sine sancto Spiritu manifestant. Sic enim sine sancto Spiritu cognosci non possunt: sicut sine suo spiritu esse non possunt. Et ob hoc, sicut vna est manifestatio, sic vna est reuelatio Trinitatis. Et vbi vnum est diuinæ reuelationis mu-

Pater quoque in scripturis descendere & venire dicitur, sed non localiter.

Genes. 2. b

C

Ioan. 14. e

nus, ibi vnus est indiuiduæ Trinitatis aduentus. Nam sicut pater reuelare monstratur, ipso filio dicente, Beatus es Simon Bariona, quia caro & sanguis non reuelauit tibi, sed pater meus qui est in cœlis: Ita filius patrem reuelare suo sermone monstratur, dicit enim: Nemo nouit filium, nisi pater, neque patrem quis nouit, nisi filius, & cui voluerit filius reuelare. Nõ est etiam sancti Spiritus dissimilis æstimanda reuelatio, in quo est ipsius Dei naturalis agnitio, dicẽte Apostolo: Quis enim scit hominum quæ sunt hominis, nisi spiritus hominis qui in ipso est? Ita & quæ Dei sunt, nemo cognouit, nisi spiritus Dei. De ipso dicit idem gentiũ doctor: Nobis enim reuelauit Deus per spiritum suum. De hoc denuo ad Ephesios ita scribit: Vt Deus Domini nostri Iesu Christi pater gloriæ, det vobis spiritum sapientiæ & reuelationis. Et vt ostenderet, agnitionem Dei in nobis reuelationem spiritus operari, cùm dixisset, Det vobis spiritum sapientiæ & reuelationis, adiecit: In agnitione eius. Sola vero se potest Trinitas reuelare, quia sola se plene potest ipsa Trinitas nosse. Et quantum se dederit agnoscẽdam, tantum se condonat reuelandam. Ibi autem est plena sui cognitio, vbi non est naturalis vlla discretio. Immensus namque ab immenso plene cognoscitur: & scientiæ infinitas manet, vbi substantia finem non habet. Nec scientiæ terminus ab aliqua creatura contingitur, vbi quod immensum est nullatenus terminatur.

Matth. 16. — Matth. 11. — 1. Cor. 2. c — Ibidem paulo supra. — Ephes. 1. e

CAPVT XI.

SOLA est ergo vna Trinitas, quæ cùm se manifestat, ineffabiliter venit: & cùm se indignis occultat, ineffabiliter omnino discedit. Veniunt atque abeunt proprio & incomprehensibili modo pater, & filius, & Spiritus sanctus: nec tamen localiter aut pater, aut filius mouetur, aut spiritus. Nouerunt sic venire atque abire, vt nec ad locum localiter veniant, nec localiter de loco discedant. Hic aduentus patris, & filij, & Spiritus sancti, non mobilitatem, sed pietatem Dei venientis ostendit. Vna enim deitas Trinitatis, quæ omnia implet, omnia continet, illi venire dicitur, cui se manifestare dignatur: & ab illo discedit, à quo lumen suæ dilectionis abscondit. Nec tamen localiter absens efficitur, cùm iustè relinquit indignum: nec loco præsens efficitur, cùm misericorditer visitat quem fecerit dignum. Propterea, licet Deus dicat, Cœlum & terram ego impleo: tamen de quodam dicitur, Non est Deus in conspectu eius. Et licet totum impleat pater, dicitur tamen in libro Sapientiæ: Peruersæ

Deus aduenit hominibus non mobilitate vel loco, sed pietate. — Psalm. 9. e

A enim cogitationes separant à Deo: & cùm de filio, id est, de sapientia Dei dicatur, Attingit à fine vsque ad finem fortiter, & disponit omnia suauiter: eadem tamen de se dicit: Quærunt me mali, & non inuenient. Et rursus dicitur: In maleuolam animam non introibit sapientia, nec inhabitat in corpore subdito peccatis. Spiritus quoque sanctus, cùm immensus omnimodis prædicetur, quia spiritus Domini repleuit orbem terrarum, de eodem tamen dicitur, Sanctus enim spiritus effugiet fictum, & auferet se à cogitationibus, quæ sunt sine intellectu. Quantum ergo ad substantiam & B potentiam suam, vbique est Trinitas, vnus Deus, totus, totum complens virtute, non mole, totus in singulis, totus simul in omnibus creaturis. Quantum vero ad cogitationes attinet nostras, descendere ad nos Deus dicitur, cùm sermonem suum ita nobis diuinitas temperat, vt humano nobiscũ more loquens, agnitionem & dilectionem suam nobis intimare dignetur. Ascendit autem in nobis, quando nos ascendimus per charitatem & scientiam deitatis, vt discamus, nec in immenso quicquam locale sapere, nec de altissimo humile aliquid æstimare, nec aliquid in Deo credere mutabile, nec in sempiterno temporale aliquid cogitare. C

Sap. 8. a — Sap. 1. a — Ibidem paulo post.

CAPVT XII.

TALIS est patris & filij & Spiritus sancti credendus aduentus, quoniam sicut mundana operatione primordialiter consummata, requieuisse dicitur Deus, qui tamen non laborauit in opere, quia cuncta sola operatus est voluntate. Huic enim dicitur: Subest enim tibi cùm voles, posse. Sicut & in Psalmo audimus: Omnia quæcunque voluit fecit in cœlo, & in terra, & in mari, & in omnibus abyssis. Cuius voluntatis omnipotentiam euangelicus ille leprosus diuina illuminatione cognoscẽs, D hanc ad suæ mundationis sufficere testatur effectum, dicens: Domine si vis, potes me mundare. Cùm dicit, si vis potes, ostendit diuinam volũtatem ipsam esse plenissimam potestatem. Denique etiam Dominus hoc misericorditer effectu curationis ostendit, quod crediderat fideliter qui poposcit. Ait enim, Volo: mundare. Et confestim mundata est lepra eius. Sicut faciens ergo mundum, non cuiusquam sensit laboris incommodum, vt vires labore operationis exhaustas, quietis posset instaurare successu: sed cùm se requieuisse dicit, nos post bona opera requieturos ostendit. Ita cùm venisse vel descendisse dicitur, diuinæ reuelationis erga nos gratia commendatur: & cùm

Quomodo Deus requieuit & operatus est, voluntate & non labore. — Sap. 12. — Psalm. 135. — Matth. 8. a

non descendere, sed ascendere dicitur, profectus nostræ illuminationis agnitionisque monstratur.

CAPVT XIII.

Noli me tangere, nondum enim ascẽdi ad patrem. Ioan. 20.

TALEM Dominus Iesus ascensum significauit, quando tangendi se facultatem Mariæ Magdalenæ prohibuit. Post resurrectionem namque, cùm flenti misericorditer appareret, Ioannes eum dixisse commemorat: Noli me tangere, nondum enim ascendi ad patrem meum. Hic tactus, de quo Dominus loquitur, credulitatis probatur esse, non corporis: alioquin repugnans Euangelistarum reperietur assertio. Nam cùm Ioannes tangẽdi Dominum Mariæ facultatem præreptam, ipsius Domini testetur imperio, dicentis, Noli me tangere, nondum enim ascendi ad patrem meum, & Dominum in cœlum secundum hominem ascendisse quadragesimo resurrectionis die scriptura confirmet, quod non solum Ecclesiæ sanctæ Catholicæ fides intemerata retinet, sed etiam variarum hæresum, earum duntaxat, quæ veræ carnis in Dei filio non abnuunt sacramentum, diuersa multiformisque credulitas, vniuoco prorsus concelebret assensu. Si priusquam Dominus ascendisset ad patrem, voluit corporali ascensu Mariæ contingi, quomodo Matthæus, ipso resurrectionis die, Mariam Magdalene, & aliam Mariam, pedes Iesu memorat tenuisse? Quod vt manifestius agnoscatur, totum eiusdem loci capitulum, sicut Matthæus posuit, huic operi duximus inserendum. Ait igitur: Vespere autem Sabathi, quæ lucescit in prima sabathi, venit Maria Magdalene & altera Maria, videre sepulchrum. Et ecce, terræ motus factus est magnus. Angelus autem Domini descendit de cœlo, & accedens reuoluit lapidem, & sedebat super eum. Erat autem aspectus eius sicut fulgur, & vestimentum eius sicut nix. Præ timore autem eius exterriti sunt custodes, & facti sunt velut mortui. Respondens autem angelus dixit mulieribus: Nolite timere vos, scio enim quod Iesum, qui crucifixus est, quæritis: non est hic, surrexit enim sicut dixit. Venite, videte locum, vbi positus erat Dominus: & cito euntes, dicite discipulis eius, quia surrexit, & ecce præcedit vos in Galilæam, ibi eum videbitis. Ecce dixi vobis. Et exierunt cito de monumento, cum timore & gaudio magno, currentes nuntiare discipulis eius. Et ecce Iesus occurrit illis dicens: Auete. Illæ autem accesserunt, & tenuerunt pedes eius, & adorauerunt eum. Quomodo ergo se, eo quod nondum ascendisset ad patrem, à

Act. 1. a

Matth. 28.

A Maria Magdalene tangi vetuit, à qua sibi eodem die pedes teneri permisit? An ita quisquam peruerso sensu raptatur, vt momentaneis putet Christi sententias motibus variatas? tanquam qui postmodum melius recogitans Mariæ tribuerit, quod antea denegarit? Sed tali cogitationi protinus Vas electionis obsistit, qui in Dei filio, secundum immutabilitatem diuinitatis æternæ, nulla nos mutabilitatis suspicione permittit errare, Corinthijs ita scribens: Dei enim filius Iesus Christus, qui in vobis per nos prædicatus est, per me & Syluanum & Timotheum, non fuit in illo, est & non, sed, est, in illo fuit. Quotquot enim promissiones Dei sunt, in illo est. Ideo & per ipsum dicimus, Amen Deo, ad gloriam vestram. Non ergo hic Euangelistarum discrepat intellectus, nec Christus aut inaniter se tangi, nondum ascendens ad patrem prohibuit, aut incassum sibi pedes teneri permisit. In vno enim demonstrauit veritatem carnis: In altero insinuauit gloriam deitatis. Illic permisit manum, hic amouit intellectum: vt in homine Christo resuscitatæ carnis tangeretur veritas, & in eodem Deo Christo paternæ diuinitatis crederetur æqualitas. Ideo igitur dicit, Noli me tangere, quia nondum ascendi ad patrem meum: quia Maria Magdalene nondum patri æqualem credebat, quem velut extinctum fœminea pietate plangebat. Quid est enim, Noli me tangere, nondum enim ascendi ad patrem meum? Nisi, noli hoc in me tantum credere quod putas: noli hoc in corde firmare quod æstimas, quia quandiu in me illa tantum quæ sunt carnis attendis, æqualitatem meam cum patre non sentis. Et reuera nondum illis Christus ascendit ad patrem, qui patri filium non confitentur æqualem. Festinandum itaque est, vt vnusquisque perfectionem & veritatem humanæ naturæ in Deo filio credens tanquam pedes Christi teneat, eiusdémque filij de patre natam substantiam fateatur, vt illi Christus ad patrem per æqualitatem naturalis diuinitatis ascendat. Quid est enim, Nondum ascendi ad patrem meum, nisi infra patrem existimas, quem mortuum ploras? Et quid est, Noli me tangere? noli in eo fidei tuæ motum statuere. Quotienscunque enim volumus quolibet membro aliquid tangere, nisi eiusdem membri finierimus motum, non dicimus tactum. Tamdiu autem membrum illud necesse est moueamus, donec ad rem, quam volumus tangere, veniamus: Vlterius autem motum mẽbri non porrigimus, postquam ad tactum integrum

Dissolutio quæ videtur Euangeliorum.

2. Cor. 1. d

B

C

Noli me tangere.

D

integrum venerimus. Sic & animi nostri motum illic statuimus, quod in corde nostro credulitate firmamus. Proinde si quæ digna & congrua sunt credamus de Christo, tunc tangimus Christum. Quisquis autem Dei filium, secundum diuinam naturam, æqualem patri non credit, nondum illi ad patrem Christus ascendit: Et cui filius non ascendit ad patrem, tangendi Christum non accipit facultatem. Illi autem verè filius ascendit ad patrem, qui filium patri æqualem, sempiternitatis & immensitatis parilitate non ambigit, vt filium Deum de Deo patre naturaliter genitum, nec posteriorem æstimet, nec minorem: quia non æqualis, si minor immenso, nec coæternus, si posterior sempiterno. Vterque autem sensus à Christi tactu separat, quia non exæquat patri filium, sed minorat. Huiusmodi autem digne audit à Christo, Noli me tangere, nondum enim ascendi ad patrem meum. Quisquis enim tangere Christum non sinitur, ab eius vtique corpore separatur. Quod est autem corpus Christi, nisi Ecclesia Christi? Vnde intelligitur, quia donec aliquis filium Dei secundum diuinam substantiam æqualem non credit patri: membris Christi per tactum fidei non potest copulari. Ille autem Dominici corporis tenet profecto compagem, cui filius ascendit ad patrem: Illi autem filius ascendit ad patrem, qui Deitatem filij Deo patri fatetur æqualem. Manifestè itaque claret, per illum ad patrem ascensum filij, nostræ potius profectum fidei demonstrari: nos enim eum quodammodo in nostris cordibus exaltamus, quando sic in eius intelligentia crescimus, vt de illo, tanquam de Deo vero, quæ* diuinæ celsitudinis digna sunt, cogitemus.

*diuina celsitudine.

CAPVT XIIII.

Exaltate Dominũ Deum nostrum. Psalm. 98. Ibidem.

AD hanc nos Dei exaltationem Dauid sanctus hortatur, dicens: Exaltate Dominum Deum nostrum, & adorate scabellum pedum eius, quoniam sanctum est. Et paulo post: Exaltate Dominum Deum nostrum, & adorate in monte sancto eius, quoniam sanctus Dominus Deus noster. Quid est autem exaltare Dominum, nisi quæ altissima sunt de altissimo credere? Hoc est vtique in monte adorare, vt cùm de Deo cogitamus, nihil de illo humile sapiamus. Sic in nobis verè exaltatur, quando eum exaltamus, cùm sit ipse semper altissimus: sicut in nobis sanctificatur, quando eum sanctificamus, cum semper ipse maneat sanctus. Nam Beatus Petrus admonet nos, dicens: Dominum verò Christum sanctificate in cordibus vestris. Quid est autem

1. Pet. 3. c

A Christum sanctificare, nisi de Christo quæ sancta sunt cogitare? quæ cogitatio non illum, sed nos sanctificat, & sanctificando conseruat. Sicut Salomon dicit: Cogitatio sancta seruabit te. Ipse quoque Dominus iubet, vt in oratione dicamus: Sanctificetur nomen tuum. Et tamen hunc orationis locum sic beatus intellexisse cognoscitur Cyprianus: vt in hac diuini nominis sanctificatione, non Deum diceret sanctificari, sed nobis donum sanctificationis diuinæ conferri. In epistola namque de Dominica oratione, quibusdam præmissis, ita loquitur; Post hoc dicimus, Sanctificetur nomen tuum: non quod optemus Deo, vt B sanctificetur orationibus nostris: sed quòd petimus ab eo, vt nomen eius sanctificetur in nobis. Cæterum à quo Deus sanctificatur, qui ipse sanctificat? Sed quia ipse dixit, Sancti estote, quia & ego sanctus sum: id petimus & rogamus, vt qui in baptismo sanctificati sumus, in eo quod esse cœpimus, perseueremus: & hoc quotidie deprecamur. Opus est enim nobis quotidiana sanctificatione: vt qui quotidie delinquimus, delicta nostra sanctificatione assidua repurgemus. Si ergo sanctificantes Christum nos sanctificamur, & nomen Dei sanctificari poscentes, nos donum sanctificationis accipimus: cur exaltantes Deum, C non potius nos per intelligentiæ profectum exaltari credamus? Quod si Deum exaltantes, nos potius * exaltamus: similiter cùm nobis venire dicitur, nostrum profectum debemus credere, in eo quòd se diuina maiestas nostris dignatur cordibus reuelare.

Sanctificetur nomé tuum. S. Cyprianus in Orationem Dominicam.

Leuit. 20.

* exaltamur.

CAPVT XV.

Quomodo à Christo virtus exiit, muliere fimbriam eius tangente. Luc. 8. f

NAM si filius Dei ad nos locali motu descendit, localiter de illo virtus exiuit. Cùm enim quædam mulier, in profluuio sanguinis constituta, facultatibus viribúsque consumptis, omnia quæ habuit propter infirmitatem finiret, & solam infirmitatem, quam habere nollet, finire non D posset, atque cœlesti medico gratis curari desiderans, occulte fimbriam tangens, fideli raptu, sanitatis sibi furaretur effectum: ille credulitatis conscius & salutis, ait: Tetigit me aliquis. Nam ego noui virtutem de me exisse. Quid igitur hæc virtus, quæ de Domino exiuit? Nunquid exeundo discessit? An ad sanandam sic exiens potuit peruenire, vt à Saluatore localiter non posset exire? Quod si localiter ab eo, qui virtus dicitur, virtus exiuit, dicatur qualiter virtus à virtute discessit? Si verò talis credulitas, fidei Christianæ videtur incongrua, non alium putemus illum de Christo virtutis exitum, nisi diuinæ curationis effectum.

Tunc enim ad mulierem virtus Saluatoris exiuit, quando in se virtutem diuinæ curationis agnouit. Sic ergo Dei filius, qui est virtus & sapientia Dei, locorum creator & temporum, quemadmodum tempus omne sempiternus præcedit, sic omnem locum immensus excedit. Qui nobis tunc venire dicitur, cùm nos illuminare dignatur. De ipso namque dicit Euangelista: In mundo erat, & mundus per ipsum factus est, & mũdus eum non cognouit. In propria venit, & sui eum non receperunt. Quomodo igitur & in mundo fuisse dicitur, & in mũdum venisse firmatur? An illud est potentiæ, istud gratiæ deputandũ? ita planè. Secundum diuinitatem namque suam nec cœlo vnquam defuit, nec inferno, nec mundo. Omnia enim per ipsum & in ipso creata sunt, & ipse est ante omnes, & omnia in ipso constant. Secundum gratiam verò tunc in mundum venit, quando pereunti mundo mira pietate subuenit. Quod etiam ipse testatur, dicens: Non enim misit Deus filium suum, vt iudicet mundum: sed vt saluetur mundus per ipsum. Est igitur immensus Dei filius, sicut pater & spiritus: quoniam de ipso dictũ est, Magnus est, & non habet finem, excelsus & immensus. De quo paulo post dicitur, Post hæc in terris visus est, & cum hominibus conuersatus est. Immensus est etiam Spiritus sanctus. Quod sciens Propheta dicebat ad Deum: Quo ibo à spiritu tuo, & à facie tua quo fugiam? Quem spiritum Dei, vt ipsum sanctũ Spiritũ Propheta memoratus ostenderet, dicit Deo: Ne proijcias me à facie tua, & Spiritum sanctum tuum ne auferas à me. Quem spiritũ Dei ipsum esse Spiritum sanctũ Apostolus quoque hac attestatione significat: Nolite contristare Spiritum sanctũ Dei, in quo signati estis in die redẽptionis. Et alio loco: Qui autẽ hæc spernit, non hominẽ spernit, sed Deum, qui etiam dedit spiritum suum sanctũ in nobis. Hunc spiritũ Dei sanctum sic immensum Dauid pronuntiat, vt Deo, sicut superius memorauimus, dicat: Quo ibo à spiritu tuo, & à facie tua quo fugiam? Si ascendero in cœlum, tu illic es: & si descendero in infernum, ades. Et si assumpsero pennas meas in directione, siue (sicut alia translatio habet) ante lucem, & habitauero in nouissimo maris: Etenim illuc manus tua deducet me, & continebit me dextera tua. Manum patris, filium nullus ambiget nominari, de quo ipse Deus dicit, Nónne manus mea fecit hæc omnia? Attamen Propheta, vt Trinitatem æqualiter prædicaret immensam, & patrem significauit, cui dixit, Quo ibo à spiritu tuo: Et ipsum spiritum, à quo se ire vel fugere, nullo modo posse testatur: Et filium demonstrauit, vbi se à Dei manu etiam in nouissimo maris prædicat deducendum: vt agnoscatur patris, & filij, & Spiritus sancti vna esse immensitas, & vna præsentia in omnibus creaturis. Hæc est Trinitas vnus Deus, qui sicut potuit solus vniuersa condere, sic potest omnia solus implere. Nec localis in loco, nec temporalis in tempore, nec terminabilis termino creaturæ.

Quomodo Christus nobis venire dicitur, aut in propria

Ioan. 3. b

Bar. 3. c. d

Spiritus sanctus quoque immensus est.

Psal. 138.

Psalm. 50.

Ephes. 4. d

Psalm. 138.

Tota Trinitas immensa.

Capvt XVI.

Nam immensitatem diuinitatis filij Dei, manifesta prædicatione, & eloquiorum diuinorum attestatione, Beatus martyr Cyprianus affirmat in epistola de Oratione Dominica, dicens: Denique magisterio suo Dominus secretò nos orare præcepit, in abditis & secretis locis, in cubiculis ipsis: quod magis conuenit fidei, vt sciamus Deum vbique esse præsentem, audire omnes & videre, & maiestatis suæ plenitudine in abdita quoque & occulta penetrare, sicut scriptum est: Ego Deus approximans, & non Deus de longinquo. Si absconditus fuerit homo in absconditis, ego ergo non videbo eum? Nónne cœlum & terram ego impleo? Et iterum: In omni loco oculi Dei speculantur bonos & malos. Et quando in vnum cum fratribus conuenimus, & Sacrificia Diuina cum Dei sacerdote celebramus, verecundiæ & disciplinæ memores esse debemus: non passim ventilare preces nostras inconditis vocibus, nec petitionem commendandam modestè, Deo tumultuosa loquacitate iactare, quia Deus non vocis, sed cordis auditor est: nec admonendus est clamoribus, qui cogitationes videt: Probante Domino & dicente, Quid cogitatis nequam in cordibus vestris? Et alio loco: Scient omnes Ecclesiæ, quia ego sum scrutator renis & cordis. Beatus certè Cyprianus Deum, quem dixit vbique esse præsentem, audire omnes & videre, & maiestatis suæ plenitudine abdita quoque & occulta penetrare, ipsum quoque non vocis, sed cordis asserit auditorem, nec admonendum clamoribus qui cogitationes videt, ipsum quoque ponit dicentem: Quid cogitatis nequam in cordibus vestris? Et alio loco: Scient omnes Ecclesiæ, quia ego sum scrutator renis & cordis. Hæc autem quis nesciat à filio Dei dicta? sicut Apocalypsis Euangeliúmque testatur. Filius igitur (sicut sanctus asserit Cyprianus) vbique præsens est, idem omnes audit & videt, & maiestatis suæ plenitudine in abdita quoque & occulta penetrat, nec clamoribus admonendum est qui

Deus est vbique, imo & in secreto preces audit.

Hier. 23. e

Prou. 15. a

Luc. 5.

Hier. 17. Ex dictis quoque B. Cypriani filius Dei immensus est.

cogitationes videt. Huic sensui, Ioannis Euangelistæ dicta concordant, qui dicit de quibusdam: Quia Iesus non credebat semetipsum illis, eo quòd ipse nosset omnes, & quia opus ei non erat, vt quis testimonium perhiberet de homine. Ipse enim sciebat, quid esset in homine.

Ioan. 2.

CAPVT XVII.

Christus nunquam suos derelinquit solos, quia eis vbique adest.

SIMILE quiddam beatus Cyprianus etiam ad Tybaritanos scribens, de filij Dei immensitate testatur his verbis: Solus non est, cui Christus in fuga comes est: Solus non est, qui templum Dei seruans, vbicunque fuerit, sine Domino non est. Et si fugientem in solitudine ac montibus latro oppresserit, fera inuaserit, fames aut sitis aut frigus afflixerit, vel per maria præcipiti nauigatione properantem tempestas aut procella submerserit: spectat militem suum Christus vbicunque pugnantem. In epistola quoque de lapsis, quisquis volet, hæc inserta reperiet: Videt ille corda & pectora singulorum, & iudicaturus non tamen de factis, sed & verbis & cogitationibus nostris, omnium mentes voluntatésque conceptas intra ipsas adhuc clausi pectoris latebras intuetur. Filius ergo Dei, tam auctoritate diuina quàm sanctorum patrum fideli veracíque sententia, secundum diuinam naturam infinitus immensusque probatur, vbique præsens, omnia replens, testis nunc cogitationum & operum, futurus iudex retributórque cunctorum. Quia vero idem filius Dei verus Deus natus de Deo patre, verus homo factus est pro nobis ex homine, factus est enim ex semine Dauid secũdum carnem, diuinæ humanæque naturæ in se continens veritatem, quæ fuerunt veræ diuinitatis non amisit, & quæ sunt veræ humanitatis accepit. Vnus idémque secundum carnem de matre temporaliter natus, qui secundum diuinitatem de patre permanet sempiternus. Vnus idémque homo localis ex homine, qui est Deus immensus ex patre. Vnus idémque secundum humanam substantiam, absens cœlo, cùm esset in terra: & derelinquens terram, cum ascendisset in cœlum. Secundum diuinam vero immensámque substantiam, nec cœlum dimittens, cum de cœlo descendit: nec terram deserens, cum ad cœlum ascendit. Quod ipsius Domini certissimo potest cognosci sermone, qui vt localem ostenderet humanitatem suam, dicit discipulis suis: Ascendo ad patrem meum & ad patrem vestrum, Deum meum & Deum vestrum. De Lazaro quoque cùm dixisset, Lazarus mortuus est, adiunxit dicens: Et gaudeo propter vos, vt credatis, quoniam nõ eram ibi. Immensitatem vero suæ diuinitatis ostendens discipulis dicit: Ecce ego vobiscum sũ omnibus diebus, vsq; ad consummationem seculi. Quomodo autẽ ascendit in cœlum, nisi quia localis & verus est homo? Aut quomodo adest fidelibus suis, nisi quia idẽ immensus & verus est Deus? De ipso rursum dicit scriptura, Quia vere habitauit Deus cum hominibus in terra: de quo Euangelista dicit, Verbum caro factum est, & habitauit in nobis. Quod verbum, vt agnosceretur etiam cùm caro factum est, & habitauit in nobis, nunquam discessisse de cœlo: propterea Dauid dicit: In æternum Domine permanet verbum tuum in cœlo. De ipso vno eodémq; Dei sempiterno filio, & futuro tunc hominis filio, in quo permansisset vera & immensa diuinitas, & à quo suscipienda esset vera localisq. humanitas, Propheticæ inspirationis agnitione repletus, dixerat Hieremias: Hic Deus noster, & nõ æstimabitur alius ad eum. Adinuenit omnem viam disciplinæ, & dedit eam Iacob puero suo, & Israël dilecto suo. Post hæc in terris visus est, & cum hominibus conuersatus est. Et quoniam de ipso superius dixerat, Magnus est, & non habet finem, excelsus & immensus, ne ista Dei in terra visio, & cum hominibus conuersatio Deum immensum putarent alienasse de cœlo: propter hoc ipse filius, vt immensitatem diuinitatis suæ in terra positus demonstraret, & secundũ hominem, quem susceperat in terra positus, secundũ Deum quod semper erat præsentem se etiã cœlo doceret, ait: Nemo ascendit in cœlũ, nisi qui de cœlo descẽdit, filius hominis qui est in cœlo. Non quia humana Christi substantia fuisse vbique diffusa, sed quoniam vnus idémq. Dei filius atq. hominis filius, verus Deus ex patre, sicut homo verus ex homine, licet secundũ verã humanitatem suam localiter tunc esset in terra, secundũ diuinitatem tamen (quæ loco nullatenus continetur) cœlum totus impleret & terram.

Serm. 5. Deo omnia manifesta. Ioan. 20. Ioan. 11. Matt. vlt. 2. Para. 6. d Psalm. 118. Prophetia Baruch de Christo verba sunt Hieremiæ. Ioan. 3. e

CAPVT XVIII.

Ex verbis Apostoli Christus & immensus & localis probatur.

ISTam Christi verã humanitatem, quæ localis est, vt veram diuinitatem (quæ immensa semper est) Apostolica quoq. nobis doctrina cernimus intimari. Nam vt Christi veri hominis corpus localiter cõtineri, Paulus mõstraret Apostolus, ait ad Thessalonicenses: Quomodo conuersi estis ad Deum à simulacris, seruire Deo viuo & vero, & expectare filiũ eius de cœlis, quem suscitauit à mortuis Iesum, ipsũ vtiq. monstrans corporaliter de cœlo venturũ, quẽ corporaliter à mortuis nouerat suscitatum. Propterea rursus ait: Nostra autem conuersatio in

1. Thes. 1. d Phil. 3. d

cœlis est: Vnde etiam saluatorem expectamus Dominum Iesum Christum, qui reformabit corpus humilitatis nostræ, conforme corpori claritatis suæ, secundum operationem, qua potest etiam subijcere sibi omnia. Interim quoniam loci oportunitas non est prætereunda silentio, attendatur hic locus, in quo Apostolus filium dicit, omnia sibi posse subijcere, ne pater existimetur cuncta tanquam inualido subiecisse, dicit etiam corpus humilitatis nostræ reformaturum conforme corpori claritatis suæ. Quod si verum est corpus Christi, loco potest vtique contineri. Hanc veritatem corporis Christi de cœlo venturi, Ioannes quoque confirmat, dicens: Ecce veniet cum nubibus, & videbit eum omnis oculus, & qui eum compunxerunt. In libro quoque Actuum Apostolorum, sic eius corporalis intimatur ascensus, Et cùm hæc dixisset, videntibus illis eleuatus est, & nubes suscepit eum ab oculis eorum. Cúmque intuerentur in cœlum euntem illum, ecce duo viri astiterunt iuxta eos in vestibus albis, qui & dixerunt: Viri Galilæi, quid statis aspicientes in cœlum? Hic Iesus, quem vidistis euntem in cœlum, sic veniet quemadmodum vidistis eum euntem in cœlum. Cùm ergo caro Christi localis absque dubitatione monstraretur, diuinitas tamen eius vbique semper esse, Paulo testante, cognoscitur, qui fidelibus dicit, An experimentum quæritis eius, qui in me loquitur, Christi? Quomodo autem in eo loqui potuit, si in illo non fuit? Vel quomodo corporaliter ascendit in cœlum, & in suis fidelibus esse prædicatur in terra, si non est in illo diuinitatis immensitas, quæ cœlum implere possint & terram? Nam Corinthijs Paulus dicit, An non cognoscitis vos ipsos? quia Iesus Christus in vobis est. Et ad Ephesios ait: In interiori homine habitare Christum per fidem in cordibus vestris. Est itaque filius in cœlo, & habitat in nobis in terra: scilicet illa suæ immensitatis præsentia, qua in nobis pater spiritúsque sanctus habitat. Nam Deus pater suam in nobis habitationem sic, Propheta loquente, monstrauit, Quoniam inhabitabo in illis, & inambulabo, & ero illorum Deus: & ipsi erunt mihi populus. Propter quod exite de medio eorum, & separamini, dicit Dominus: Et immundum ne tetigeritis, & ego recipiam vos: & ero vobis in patrem, & vos eritis mihi in filios & filias, dicit Dominus omnipotens. Spiritum quoque sanctum in nobis pariter habitare Paulus ostendit, ita Corinthijs scribēs, Nescitis, quia templum Dei estis, & spiritus Dei habitat in vobis?

Apoc. 1. b

Corporalis Christi ascensus, Act. 1.

Habitat in nobis Christus.

2. Cor. 13.

Ephes. 3 d

Habitat in nobis Deus pater.

Leuit. 26. 2. Cor. 6. d Esa. 52. Hier. 3.

Habitat in nobis Spiritus sanctus. 1. Cor. 3.

ac ne quis eorum, qui Spiritum sanctum minorem patre filióque constituunt, hic vbi dictum est, Spiritus Dei habitat in vobis, ad personam sancti Spiritus deneget pertinere: quid in illo replicaturus est loco, vbi Apostolus Timotheum solicitudine paterni amoris informat, Bonum depositum, inquiens, custodi per Spiritum sanctum qui habitat in nobis?

2. Tim. 1. d

Caput XIX.

Hæc vtique patris & filij & Spiritus sancti in nobis habitatio, non localis est, sed immensa: non comprehensibilis cogitatione, sed venerabilis fide. Inhabitat enim Trinitas in suis fidelibus, sicut tota in singulis, sic tota in cunctis, quæ nec cœli terræque spatio distenditur, nec vniuersæ creaturæ termino terminatur, nec per separatos homines & separata loca, particulariter separatur, nec inferno deest: cùm terræ non desit & cœlo. Qui enim potuit omnia facere, solus potest vniuersa replere. Quisquis autem localem filij & Spiritus sancti aduentum habitationémve cōsiderat, prius est, vt patrem in nobis localiter non solum habitare, verùm etiam ambulare confirmet, quem beatus Paulus dixisse asserit per Prophetam: Quoniam inhabitabo in illis, & inambulabo. Explicetur ergo, qualiter in nobis filius vel Spiritus sanctus inhabitat. Nam si hæc humano more credimus metienda, maioris est quantitatis qui habitare tantummodo dicitur, quàm ille qui etiam in nobis ambulare monstratur. Potest enim qui habitat, totum implere quod habitat. Qui autem inambulare dicitur, minor vtique spatio, in quo ambulat, absque dubitatione monstratur. Sed hanc cogitationis ineptiam deterior cōsequetur absurditas. Procul dubio enim cordis nostri spatia videbūtur ipsa Trinitate maiora, in quibus sit locus, quem filius atq; Spiritus sanctus inhabitando implere possint, & locus quem inambulādo pater implere non possit. Quod si hæc non conueniunt veritati, credamus habitationem Trinitatis, secundum immensitatis illius incomprehensibilem maiestatem ineffabiliter designari. Et cùm Deum in nobis habitare atque inambulare audimus, ita spiritaliter cognoscamus, vt non credamus, quod Deus localiter moueatur in corde nostro: sed quod cor nostrum dilatetur in Deo. De qua cordis latitudine Apostolus loquebatur dicens: Os nostrū patet ad vos ô Corinthij, Cor nostrū dilatatum est. Eandem autem habentes remunerationem (tanquam filijs dico) dilatamini & vos. Vbi paulo post testimoniū Prophetæ posuit superius memoratum, dicens:

Eiusmodi habitatio non localiter est sed immensa.

2. Cor. 6.

Cor nostrum dilatatur Deo inhabitante.

2. Cor. 6.

Vos enim estis templum Dei viui, sicut dicit Deus: Quoniam inhabitabo in illis & inambulabo.

CAPVT XX.

Immensitas Trinitatis ex forma ostenditur.

SED nec illud est aliquatenus omittendum, quo manifestissima Trinitatis immensitas, & per omnia non localis, sed diuina mirabilisque præsentia demonstratur, dum in nomine patris, & filij, & Spiritus sancti, secundum ipsius Domini præceptum credentes, vbi cognoscimus baptizari. Si enim omnis Trinitas in baptismate sanctificare creditur, omnis vtique Trinitas adesse monstratur. Cùm autem vbique vno tempore per totum orbem baptisma celebratur in nomine Trinitatis, si tota Trinitas adest ad sanctificandum, ecce vbique mirabiliter exhibet præsentiam maiestatis immensæ, quoniam solius est Dei, simul vniuersa complere. Si autem non tota Trinitas vbique pariter adest, si filius aut Spiritus sanctus putatur deesse, nominandus vtique in baptismate non est, qui A ad sanctificandum adesse non potest. Quisquis ergo putat, æqualitatem immensitatis paternæ denegandam filio vel Spiritui sancto: nomen eorum prius auferat de baptismatis sacramento. In hoc igitur quammaxime fidei Catholicæ veritas agnoscitur, quæ recte in nomine patris, & filij, & Spiritus sancti baptizare consueuit: quoniam omnem Trinitatem vbique pariter adesse confidit. Posset adhuc immensitas diuinitatis filij Dei testimonijs innumerabilibus demonstrari: sed nos maluimus pauca de pluribus ponere, volentes etiam secundum librum celerius terminare: quammaxime prospicientes, vt in his quæ vestræ B clementiæ destinamus, animum regalibus curis fœliciter occupatum non lectionis prolixitas oneret, sed manifestatio veritatis informet. Proinde quæ de immensitate diuinitatis filij Dei disputata sunt, isto concludamus termino: vt ea quæ de Sacramento dicenda sunt Dominicæ passionis, alio rursus incipiamus exordio.

Conclusio secundi libri de immensitate diuinitatis filij Dei.

B. FVLGENTII AD TRASIMVNDVM REGEM, LIBER TERTIVS, DE SACRAMENTO DOMINICÆ PASSIONIS.

CAPVT PRIMVM.

QVANQVAM secundo libro, superni muneris opitulatione subnixi, diuinitatem filij Dei probauerimus immensam, nec tempore scilicet nec loco conclusam: vtpote quæ omnia replet, omnia continet, omnia sempiternitate præcedit, omnia pariter immensitate concludit, quod idcirco quammaxime curauimus demonstrandum, vt si qui nunc vsque spiritaliter de Deo nequeunt cogitare, localis in Dei filio suspicionis absoluerentur errore: non minor nobis est solicitudo residua, tertij quoque huius voluminis absoluendi, quo de Sacramento Dominicæ Passionis, quod ipse, qui pro nobis passus est, donauerit, sumus vtique tractaturi. Vbi non minimo timore concutimur, nec leui formidine perurgemur. Sumus enim prorsus (quantum ad nos attinet) explicationi tantæ profunditatis inualidi. Sed ille, qui aperuit os mutum, & linguas infantium facit disertas, ipse (sicut confidimus) dabit sermonem directum C & bene sonantem in os nostrum, tantámque huic operi (quod per nos dignatur misericorditer operari) demonstrandæ veritatis gratiam largietur: vt manifestis scripturarum clareat documentis, & rectitudo Catholici dogmatis, & tortuosus error ac multiplex hæreticæ prauitatis. Sunt enim quidam, qui de sacramento Dominicæ Passionis aliter, quàm se pietas habet, cogitantes, dum salutem quærunt, dispendium salutis incurrunt: & dum in Deo id accipiunt, quod in hominibus cernunt, quadam velut lancea D peruersæ loquutionis latus percutiunt saluatoris: Et cùm increduli milites detrahere ausi non fuerint morienti, quidam nunc sub Christiani nominis fuco non metuunt derogare regnanti. Hi sunt, qui cùm in vno Christo Deo vero hominéque perfecto humanam diuinámque forsitan nequeunt, aut certe negligunt, secundum naturalem veritatem considerare substantiam, in id erroris incurrunt, vt non humanam in Dei filio naturam, manente diuinæ virtutis immutabilitate con-

Difficultas tertij libri de Passione Domini.

Impietas erroris circa humanitatẽ Christi.

siderent, sed vt diuinam substantiam diuinæ infirmitatis passibilitate dedecorent. Quod vtique diuino spiritu præuidens, dicebat Apostolus: Verbum enim crucis, pereuntibus quidem stultitia est, his autem qui salui fiunt, virtus Dei est. Pereunt in verbo crucis, non solum qui putant Dei filium quæ humana sunt in carne pati non potuisse: verumetiam qui credunt diuinitatem filij Dei, dolores vel passionem substantialiter in cruce sensisse. Quomodo autem verbum crucis virtus est Dei, si in cruce diuina substantia potuit infirmari? vel qualiter nos ad immutabilitatis atque incorruptionis gratiam perducturus est Christus, si ipse secundum diuinam naturam probatur in deterius commutatus? Cum diuinæ naturæ sit proprium, nec defectum capere, nec profectum.

Verbum crucis pereuntibus stultitia est
1. Cor. 1.

Caput II.

Caute de Christo tractandū propter duas naturas in vna persona.

IGITVR quid in Christo semper impassibile, quidve ante mortem carnis passibile fuerit, tractaturi: primitus libello huic inserenda duximus, quæ de vno Christo Deo hominéque credimus & tenemus. Ne quis, cùm in vno Christo cœperimus ea quæ ad proprietatem diuinæ humanæque naturæ pertinent, demonstrare, aut duos Christos nos existimet credere, secundum vtramque naturam, aut quartam à nobis inseri putet Trinitati personam. Nos enim fidem retinentes Euangelicæ veritatis, sic in Mediatore Dei & hominum homine Christo Iesu, propria vniuscuiusque naturæ cognoscimus: vt vnitatem personæ nullatenus diuidamus: Scientes, quod sic vtriusque in Christo substantiæ manserit vnita proprietas: vt in carne patiens impassibilis Deus, & veram passionem (quia voluit) in vera carne sentiret, & in diuinitate prorsus impassibiliter permaneret: Nec alius in carne passus fuerit, nisi ille, qui in vera carnis passione impassibilis omnino permansit. Nec alius semetipsum morti dignatus sit tradere, quàm ille qui sic potuit moriendo mortem vincere, vt mortem non posset in morte sentire. Sed hæc qualiter in vnitate personæ, substantiarum in Christo proprietate seruata dicamus, professionis nostræ series subiecta monstrabit.

Caput III.

Recta fides de diuinitate filij Dei.

CREDIMVS igitur Dei filium, ante omne prorsus initium, hoc est, sine aliquo suæ natiuitatis initio, de patris substantia genitum, Deum de Deo, Dominum de Domino, non ex nihilo, quia de patre, non nuncupatiuum, quia nomen habet ex veritate naturæ: non ex aliqua natura, quia non aliquid fuit coæternum Deo, vnde origo filio præstaretur: nec posteriorem filium eo qui genuit, nec minorem, sed (sicut etiam in secundo libello diximus) patri prorsus & sempiternitate immensitatis, & immensitate sempiternitatis æqualem, immutabilem mutabilium conditorem: Intemporalem, temporalium factorem & temporum, quem nullus continet locus, quo nullus caret locus, quia cuncta replet Creator immensus. Qui non propterea non est Deus, quia dicitur genitus, sed ideo verus digne creditur, quia de patre substantialiter genitus prædicatur. Quod enim dicitur genitus, non hoc est nomen diuinitatis in filio, sed nomen est natiuitatis in Deo: vt quem constat de patre naturaliter genitum, constet non aliud esse quàm Deum. Hic itaque de patre sempiternus existens, vnam tenuit cum Deo patre naturam, sed propriam sumpsit ex genitore personam, quia diuina natiuitas, non diuisionem naturalis vnitatis habuit, sed personam filij subsistentis à patre distinxit, & ex vocabulo patris alium qui natus est monstrat, vt errorem Sabellianæ confusionis excludat, sicut ipse filius protestatur, dicens: Alius est, qui testimonium perhibet de me. Et scio, quia verum est testimonium, quod perhibet de me. Et vt ostenderet, quem alium diceret, post pauca subiecit. Qui misit me pater, ipse testimonium perhibet de me. Alio loco similiter suam personam patrísque discernens, Non sum, inquit, solus, quia pater mecum est. Ad hanc distinctionem geminæ personæ & professionem vnius substantiæ in patre & filio perdocendam, ipse filius dicit: Qui credit in me, non credit in me, sed in eum qui misit me: & qui videt me, videt eum qui me misit. Vnus est igitur filius ex patris natura genitus, qui ideo vnigenitus dicitur, vt ex proprietate paternæ naturæ vnus & genitus demonstretur. Sed hic, qui vnigenitus ex patre naturaliter dicitur, sicut inseparabilis est vnitate naturæ, sic inconfusibilis permanet proprietate personæ. Ob hoc se tantummodo Dei filius vnigenitum nominat dicens: Sic enim dilexit Deus mundum, vt filium suum vnigenitum daret: vt omnis qui credit in eum, non pereat, sed habeat vitam æternam. Et paulo post: Qui credit in eum, non iudicabitur: qui autem non credit, iam iudicatus est: quia non credit in nomine vnigeniti filij Dei. De solo Ioannes quoque protestatur, & dicit: Verbum caro factum est, & habitauit in nobis: & vidimus gloriam

Alia persona patris, alia filij, in vna natura.
Ioan. 5. c
Ibidem 8.
Ibid. 12. f
Christus vnigenitus Dei.
Ioan. 3.

Plenus gratiæ & veritatis.

eius, gloriam quasi vnigeniti à patre, plenum gratiæ & veritatis. Verbum caro factum, plenum est gratiæ susceptionis humanæ, quia Christus nihil in se minus hominis habet: Idémque vnigenitus à patre, plenus est veritatis paternæ substantiæ, quia omnem in se diuinitatis paternæ plenitudinem naturaliter habet. Plenum igitur gratiæ & veritatis Euangelista cognouit, quem vnum eundémque verum hominem gratia veræ incarnationis ostenderet, & verum Deum vnigenitum à patre natiuitatis æternæ veritas declararet. Quid autem filio prodest vt nuncupetur vnigeniti nomine, si priuatur vocabuli veritate? Frustra namque vnigenitus dicitur, si in eius generatione non naturalis de Deo generante veritas, sed creationis ex donante largitas prædicatur. Et aliis enim quotquot receperunt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri. Quod si etiam vnigenitus filius factus dicitur ex gratia, non vere genitus ex natura: proculdubio nomen & veritatem vnigeniti perdidit, postquam fratres habere iam cœpit. Priuatur enim huius veritate nominis, si in vnigenito non est de patre veritas naturalis.

Ibidem.

CAPVT IIII.

Filij Dei adoptiui in eodem regno diuersa inter se claritate.

ETENIM in filiis Dei, qui non de Dei patris natura subsistūt, adoptiuæ communio dignitatis diuersitatem munerum potest habere, non nominum. Et adoptantis gratia, cunctis ex Deo nascentibus, quamuis diuersæ retributionis munus pro laboris merito repromittat, vnum tamen cunctis filiorum nomen accommodat, & vna per fidem veram renatis vita cœlestis regni promittitur, quamuis differens regnaturis gloria tribuatur, Paulo Beato dicente: Alia claritas solis, & alia claritas lunæ, & alia claritas stellarum; Stella enim ab stella differt in claritate. Sic & resurrectio mortuorum, & his tamen omnibus pro illa potestate, quam eis dedit filios Dei fieri, simul dicetur dextris: Venite benedicti patris mei, percipite regnum, quod paratum est vobis ab origine mundi. Simul etiam de omnibus dicitur: Iusti autem ibunt in vitam æternam. Æqualiter igitur tenebit cunctos Dei filios vnigenitas adoptiui nominis, licet meritorum qualitatem monstratura sit differentia claritatis. Nec in eo, quod spiritalis esse cœpimus natiuitatis exortu, discernimur nomine, quamuis ex profectu simus discernendi mercede. In eo namque quod voluntarie genuit nos verbo veritatis, pariter filios nuncupauit gratia genitoris. Quod si diuina illa filij sempiternáque natiuitas, non de natura Dei patris, sed ex gratia creditur substitisse, non debet vnigenitus vocari, sed tantummodo genitus. Quoniam sicut ei nomen geniti largitas adoptionis paternæ contribuit: sic eum ab vnigeniti nomine, nobis quoque tributa communio paternæ adoptionis exclusit: Vnigenitus enim non vocatur, quamuis genitus possit vocari cum genitis. Quod si ita est, deleatur, quod Ioannes ausus est nomen vnigeniti scribere, vt probetur falsum, quod meruit de pectore veritatis haurire. Si vero proprietas vnigeniti manifeste demonstranda est significationis indicio, sic multi filij Dei dicantur ex gratia, vt cognoscatur vnus genitus ex natura. Quis enim natus est Deus verus de Deo vero, nisi vnigenitus filius, qui est in sinu patris? Quem ideo solum à cæteris Dei filiis exceptio segregat incommunicabilis nominis, quia in solo permanet de patre veritas naturalis.

1. Cor. 15.

Matth 25.

Ibidem.

CAPVT V.

Christus exinaniuit seipsum, plenus gratiæ & veritatis. Philip. 2.

HIC verus Deus & vita æterna, cùm in in forma Dei esset, non rapinam arbitratus esse se æqualem Deo, semetipsum exinaniuit, formam serui accipiens: æqualitatem enim Dei veri Deus verus non rapuit, quam vnitate naturali sempiternus cum genitore possedit. Idcirco vnigenitus Dei filius, etiam quando formam serui accipiens, semetipsum exinaniuit, plenus gratiæ veritatísque permansit. Vidimus, inquit Ioannes, gloriam eius, gloriam quasi vnigeniti à patre, plenum gratiæ & veritatis. Hoc est vtique, quod in vno eodémque semetipsum exinaniente, & pleno gratiæ & veritatis, accepta serui forma, veritatem voluntariæ prorsus exinanitionis ostendit, in coæterna permanens Dei forma, plenitudinem gratiæ veritatisq; mōstrauit. Quæ est igitur illa vnigeniti exinanitio, nisi accepta passibilis & mortalis humanitas Christi? Quæ autē est vnigeniti plenitudo, nisi permanēs impassibilis atq; immortalis diuinitas Christi? in quo perfectus homo plenus est gratiæ, & in quo perfectus Deus plenus est veritatis. Quo proculdubio plenitudinis nomen, vt diuinitatis esse monstretur, Apostolum de Christo loquentem pariter audiamus: Quia in ipso inhabitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter, & estis in illa repleti. Quæ autem sit, quæ in Christo inhabitat, plenitudo diuinitatis, Ioannes ostendat. Verbum, inquit, caro factum est, & habitauit in nobis. De ista plenitudine Baptista Ioannes nos asserit accepisse dicens: Et de plenitudine eius nos omnes accepimus, & gratiam pro gratia.

Colos. 1. b

Ioan 1 b

Ibidem.

CAPVT VI.

In vno Christo duæ naturæ non cōfusæ, sed vnitæ.

VNVS igitur idémque Christus Dei & hominis filius, qui & semetipsum exinaniuit, & plenus gratiæ veritatísque permansit: verè mutabilis factus, immutabilis manens: vere passus, passioni non subiacens: vere mortuus, mortem non sentiens, sed extinguens. Hæc autem cuncta vnus Christus & gessit & pertulit, quia in vno eodémque Christo vera diuinitatis veráq; humanitatis natura permansit: dum Deus non confusus homini, sed vnitus, sic in vna persona vtriusque naturæ permanentis, indicia demonstrauit, vt verus Deus & plenus veris diuinísque virtutibus in homine clareret assumpto, & veritas infirmitatis humanæ verum plenúmque hominem monstraret in Deo. Propter quod beatus Apostolus vnum eundémque Christum & crucifixum prædicat, & Dei virtutem sapientiámque pronuntiat, dicens: Nos autem prædicamus Christum crucifixum, Iudæis quidem scandalum, Gentibus autem stultitiam: ipsis autem vocatis Iudæis atque Græcis Christum Dei virtutem & Dei sapientiam. Et vt infirmitate susceptionis humanæ magnitudinem diuinæ virtutis monstraret, adiecit: Quod enim stultum est Dei, sapientius est hominibus: & quod infirmum est Dei, fortius est hominibus. Ille igitur Dei filius, Dei virtus, & Dei sapientia, in exordio redemptionis nostræ, diuersum quidem peregit in homine, quam quod semper habebat in patre. Quia videlicet aliud ibi maiestatis natiuitas habuit, aliud hic pietas redemptionis exegit. In illo enim sempiternæ natiuitatis arcano, sempiternus atque incommutabilis pater, alterum genuit, non diuersum. Et quantum generando protulit, tantus ipse permansit, personaliter distinxit à se, quem naturaliter totum habet in se. Hoc ipsius filij nobis manifestatur eloquio, dicentis: Ego in patre, & pater in me. Inconfusibiliter ergo vnit vtrumque natura, quamuis inseparabiliter discernat vtrumque persona. Ideo ipse filius testatur: Ego & pater vnum sumus. Per hoc, quod vnum dicit, non separatur à Deo diuinitas: Per hoc, quod dicit sumus, non confunditur in genitore natiuitas.

1. Cor. 1.

Ibidem.

Ego in patre & pater in me. Ioan 14.

Ego & pater vnum sumus. Ioan. 10.

CAPVT VII.

Mediator Christus duas veras habuit naturas.

HIC autem, dum nostræ redemptionis commercium gereretur, pleno veróque homini plenum verúmq; Deum, decebat vniri: sic tamen, vt in vnitate personæ, nec in homine Deus, nec homo posset in Deo cōfundi. Nunquam enim quispiam hominum, ad vincendum humani A generis inimicum, fuisset idoneus: si in Mediatore Dei & hominum homine Christo Iesu aut aliquid fuisset hominis minus, aut homo à Deo susceptus, diuina fuisset susceptione consumptus. Non autem humana natura poterat in reparatione consumi, cuius pars damnata non consumetur æternitate supplicij. Cùm autem pœnæ sit consumere, gratiæ reparare: redemptor humani generis, plenus confitendus est Deus, plenum suscipiēs hominem: plenus gratiæ, qua homo fieri dignatus est Deus: & plenus veritatis, qua Deus ipse, qui homo factus, permanet immutatus. Sicut per Prophetā ante iā dixerat, Videte, quia ego B sum, & non sum mutatus. De quo etiam Paulus beatum Dauid cecinisse commemorat: Mutabis eos, & mutabuntur, tu autem idem ipse es. Vnus ergo idémque Christus, in eo quòd plenus gratiæ, nihil minus habens humanæ naturæ, plenus homo natus ex homine: & in eo quod plenus veritatis, nihil minus paternæ diuinitatis habens, Deus plenus generatur ex patre: Nam non erat plenus gratiæ vnigenitus à patre, si in Dei filio minus fuit aliquid hominis: nec erat plenus veritatis, si in eodem hominis filio, minus fuit aliquid deitatis. Ille igitur ineffabilis Deus de patre naturaliter C sine initio genitus, postquam venit plenitudo temporis, vt missus à patre fieret ex muliere, fieret sub lege, vt eos qui sub lege erant, redimeret, vt adoptionem filiorum reciperemus, totus regnans in sinu patris, totus semetipsum formans in vtero virginis.

Hebr. 1. Deus homo factus, absque sui mutatione.

CAPVT VIII.

Christus totus in patre, totus in vtero matris.

NEQVE enim pars eius remansit in patre, & pars eius descendit in virginem, cùm totus in patre maneret quod erat, & totus in virgine fieret, quod non erat: Totus cum patre, totum implens & continens mundum, totus sibi in vtero virginis ędificans domum. Scriptum est enim: D Sapientia ædificauit sibi domum. Totus in patre sempiterno, totus in homine suscepto: Totus in cœlo, totus in mundo, totus etiam in inferno. Sic in se totum hominem verus Deus & summus accepit, & sic plenitudo diuinitatis veritate diuinę humanæque substantiæ inconfusibiliter permanente, semetipsum pleno coniunxit homini, vt vnitate deinceps in æternum manente personæ, nec homo Christus à sua diuinitate, nec idem Deus Christus à sua posset humanitate disiungi. Hoc enim infirmitatis nostræ medela poscebat, vt sicut naturalis vnitas in patre manet & filio: sic personalis vnitas maneret in Christo. Et sicut perso-

Prou. 9.

nalis duas non facit in patre & filio substantias, sic naturalis discretio duas non faceret in Christo personas. Rursus, sicut vnitas naturalis patrem non confundit & filium: sic vnitas personalis hominem non confundisset & verbum. Et quemadmodum à genitore Deo per vnitatem naturæ nunquam segregari potest vnigenitus filius: sic à susceptore Deo per vnitatem personæ nunquam posset homo separari susceptus: Sic tamen, vt quamuis Christus nec confundi posset aliquando nec diuidi, vnus tamen atque idem Christus & ex veritate passionis humanæ, quæ nostra fuerant, redderet: & ex veritate impassibilitatis diuinæ, quæ sua fuerant, tribuisset. Vt dum ille pauper efficeretur, in suis diuitiis manens, nos ex pauperibus diuites faceret, quibus suæ paupertatis infinitas diuitias contulisset. Quod Vas electionis manifesto videtur denuntiare sermone, dicens, Scitis enim gratiam Domini nostri Iesu Christi, quia propter vos egenus factus est, cùm esset diues: vt illius paupertate vos diuites essetis. Hoc igitur personæ inseparabilis vnitas, in qua Deus & homo vnus est Christus, fecit, vt & homo Christus per gratiam nasceretur ex Deo, salua veritate ac plenitudine humanæ naturæ: & idem Deus Christus voluntariè pateretur in carne, salua impassibili plenitudine diuinæ substantiæ. Quoniam sicut vnus est, De quo Apostolus dicit, Quorum patres, ex quibus Christus secundum carnem, qui est super omnia Deus benedictus in secula: Sic vnus est, de quo idem dicit Apostolus, Nam & si crucifixus est ex infirmitate, sed viuit ex virtute Dei. Vnus est igitur Christus, in quo crucifixo vera fuit infirmitas carnis, & in quo viuente virtus veræ claruit deitatis. Quod humanum est, habens Deus in veritate humanæ: & quod diuinum est, habens homo in veritate diuinæ substantiæ. Hinc incomprehensibilis in cruce, inuiolabilis in vulnere, impassibilis in passione, immortalis prædicatur in morte.

Christus in se diues, propter nos egenus factus est.

2. Cor. 8.

Rom. 9.

2. Cor 13.

CAPVT IX.

Christo passo non est Deus cõpassus.

HÆC dum quidam minus attendunt, diuinitatem Christi non dubitant subiicere passioni: Et audientes Christum in carne passum, putant Deum carni fuisse compassum, minus attendentes diuinam illam atque immutabilem filij Dei substantiam, & in carne passibili passionem suscepisse, & cum carne passionem sentire non potuisse. Quod vtique beatus Petrus in veritate diuinæ inspirationis confirmat, & dicit: Christo igitur in carne passo, & vos eadem sciẽtia armamini. Qui si sciret Christi diuinitatem fuisse passibilem, suffecisset vt diceret: Christo igitur passo, nec addidisset, in carne. Sed quoniam nouerat, in vno eodémque Christo & passibilem ante mortem fuisse humanam naturam: & impassibilem semper diuinam manere substantiam: propterea Christum passum fatetur in carne, cuius diuinitatem nouerat prorsus impassibilem permanere.

1. Petr. 4. a

CAPVT X.

SED forsitan dicetur, Christum ideo in carne in passum prædicari, quia diuinitas, quæ ante carnem pati non potuit, passibilem suscipiens carnem, passionem quoque cum carne persensit, quia pro susceptione passibilis carnis, ipsa impassibilis in passione permanere non potuit. Quod si ita est, primum mutabilis asseritur diuinitas Christi, & Apostolo contraitur, qui filium Dei Iesum Christum immutabilem prædicans euidenter Corinthiis dicit: Dei enim filius Iesus Christus qui in vobis per nos prædicatus est, per me & Syluanum & Timotheum non fuit Est & non, sed Est in illo fuit. Quod vt ipsum, Est, prorsus immutabile demonstraret, denuo sic ad Hebræos loquitur, vbi euidenter de filio memorat dictum: Tu in principio Domine terram fundasti, & opera manuum tuarum sunt cœli. Ipsi peribunt, tu autem permanes, & omnes sicut vestimentum veterascent, & velut amictum mutabis eos, & mutabuntur: tu autem idem es. Quid autem est idem esse, nisi immutabilem esse? Sicut de se ipse testatur dicens: Ego sum, qui sum. Et dices filiis Israel, Qui est, misit me ad vos. Quod si quis inter patrem filiúmque diuinitatis cupiens differentiam demonstrare, locum istum, quo dictum est, Ego sum, qui sum, personæ solius patris asserat conuenire: Primum meminerit, quia patrem Moysi apparuisse fatebitur: deinde quia sibi in propria substantia pater apparuit: Ergo pater visibilis fuit. Quod si etiam nunc visibilis permanet, iam non est corporeis oculis inuisibilis Deus. Si autem, tunc quidem substantialiter visus, postmodum inuisibilis putatur effectus, ergo Deus ante mutabilitati subiacens, imperfectus vtique fuit, & postmodum perfectum immutabilis factus statum plenæ perfectionis accepit. Quod si ex imperfecto perfectus est factus, quærendus est alius, qui semper fuisse perfectus credatur, à quo iste, qui imperfectus fuit, donum perfectionis accepit.

Diuinitas Christi passionem cũ carne nõ sensit.

2. Cor. 1.

In Christo non fuit Est & nõ, sed sẽper idem est.

Hebr. 1.

Exod. 3.

CAPVT XI.

Deus inuisibilis, per subiectam creationē visibiliter apparuit.

SI verò hæc Christianæ mentes auresque non tolerant, credatur Deus nunquam per propriam visibiliter hominibus apparuisse substantiam, sed per subiectam (sicut ipse voluit) creaturā: & pariter inuisibilis, sicut pater, credatur & filius. Qui sicut intēporalis permanēs, potuit tēporalia condere, sic inuisibilis, permanens, potuit, in his, quæ visibilia condidit, visibiliter apparere: tametsi personæ patris à quolibet adsignetur hic locus, quo dicitur, Ego sum qui sum: nec sic filius ab æqualitate immutabilitatis paternæ creditur secernendus. Quoniā sicut pater dicit, Ego sum qui sum: sic de filio dicit Apostolus, sicut supra posuimus, Non fuit Est & non, sed Est in illo fuit. Et rursum: Tu autem idem es. Cùm itaque illud singulare Est, sicut inuenitur in patre, sic reperiatur in filio, aut vterque immutabilis creditur, aut vterque mutabilitati subditur. Sed quoniam valde impium est, vt patrem mutabilem dicamus, hoc sine dubio pium est, vt sicut immutabilem patrem, sic immutabilem filium prædicemus. Et si immutabilis est diuinitas filij, nihil ei vtique accessit aut decessit in tempore: quoniam nihil mutabilitatis recipit, quod immutabile naturali veritate subsistit. Restat igitur, vt diuinitatem Christi, quam immutabilem sancta Scriptura commendat, sic passam fateamur in carne: vt eam tamen credamus compassam non fuisse cum carne. Ideo enim Deus in carne passus est, quia passibilem carnem Deus accepit: Ideo autem carni compassus non est, quia in carne patiens impassibilis natura diuina permansit, communem passionem diuinitatis & carnis, vnitásque personæ fecit in Christo, non diuinæ humanæque naturæ confusio.

Sicut pater immutabilis, ita & filius.

CAPVT XII.

Dominus gloriæ crucifixus author vitæ interemptus.

PER hanc vnitatem personæ, Dominus gloriæ asseritur crucifixus, dicente beato Paulo: Si enim cognouissent, nunquam Dominū gloriæ crucifixissent. Propter hanc vnitatem personæ Auctor vitæ dicitur interemptus, sicut in Actibus Apostolorum Petrus Iudæos increpat, dicens: Et petistis virum homicidam donari nobis, Auctorem vero vitæ interemistis. Quis autem quemlibet hominem, vitæ auctorem diceret, nisi pro nobis Deus hominem suscepisset? Ex quo igitur Deus vitæ auctor, hominem in vnitate personæ suscepit, ex eo ille homo nomen vitæ auctoris obtinuit: sicut ex eo, quod Dei filius hominem suscepit in vtero virginali, ex eo simul Deus & homo vnus cœpit Dei filius nominari, Angelo dicente ad Mariam: Spiritus san-

Act. 3.

Luc. 1. d

A ctus superueniet in te, & virtus altissimi obumbrabit tibi, ideóque quod nascetur ex te sanctum, vocabitur filius Dei. De quo etiam paulo superius eidem virgini dicit: Ecce concipies in vtero, & paries filium, & vocabis nomen eius Iesum. Hic erit magnus, & filius altissimi vocabitur. Non solum verò filius Dei, secundum id quod natus est de homine, dictus est Christus: verum etiam homo ille Deus dicitur, pro eo quod est à Deo susceptus. Quod nobis indubitanter Psalmorum liber ostendit, in quo dicitur: Thronus tuus Deus in seculum seculi, virga æquitatis virga regni B tui. Dilexisti iustitiam & odisti iniquitatem, Propterea vnxit te Deus, Deus tuus oleo exultationis, præ participibus tuis.

Psal. 44.

Vnxit te Deus tuus præ participibus tuis.

CAPVT XIII.

HANC autem vnctionem ad hominem potius referendam, beatus Petrus ostendit dicens: Iesum à Nazareth, quem vnxit Deus Spiritu sancto & virtute. Quæ igitur à Nazareth, nisi humana in Christo natura potuit prædicari? Nam in tantum à Nazareth non diuinitas Christi, sed humanitas prædicatur, vt etiam Philippus, quem à Nazareth dicit, Ioseph filium æstimaret. Sicut ad Nathanael loquens, quem scripsit Moyses, inquit, & Prophetæ, inueniemus C Iesum, filium Ioseph à Nazareth. Hic igitur qui Spiritu sancto vnctus dicitur, Deus Dauidico carmine nominatur. Qualiter autē homo ille habere potuit Dei nomen, nisi quoniam à Deo susceptus, vnam cum eo possedit nominis dignitatem? Sed si in eo quod dicitur, Vnxit te Deus Deus tuus, diuina creditur accipienda natura, in qua putatur filius à Deo vnctus; eguit profectò Deus verus sanctificationis munere, priusquam homo verus idē nasceretur in carne.

Act. 10. f

Ioan. 1.

Psal. 44.

CAPVT XIIII.

Nihil medij inter patrem & filium per quod filius & Deus vngeretur.

DICATVR ergo, quid potuit esse Dei filio sanctius, cuius vnctione D sanctificatio illi, aut daretur ante non habita, aut perficeretur quæ inerat imperfecta? Et si aliquid dicitur Dei filio melius (cui solum præferendum existimant patrem) sine dubio, quicquid illud est patri fatebuntur æquale. Sed siue coæquetur, siue etiam postponatur patri, filio interim quicquid aliud est, præferatur. Iniuste ergo in Baptismate Patri & Filio Spiritus sanctus iungitur: cum potius illud debuerit patri filióque coniungi, quod potioris merito sanctificationis filio debuit anteponi. Qualis vero virtus illa credetur, quæ diuinitatem filij Dei vnctione sanctificauit, & eius carnem sanctificare non potuit? Nam vtique si posset Christum hominem plene

ſanctificare, non opus erat, vt vngeretur ſancto Spiritu & virtute. Attendatur ergo, ne forſitan & ipſo Dei filio, & illo qua vnctus virtute dicitur, potior atque ſanctior credendus ſit Spiritus ſanctus. Ieſum enim à Nazareth, hoc eſt filium Dei ſecundum carnem, ſicut beati Petri manifeſtat aſſertio, vnxit Deus Spiritu ſancto & virtute. Quod ſi homo Chriſtus, ſine ſancti Spiritus gratia, plene ſanctificari non potuit, ſuperflua dicetur collatio illius vnctionis. Si autem ſine ſancto Spiritu plene ſanctificari non potuit, & plenam ſanctificationis gratiam ſine Spiritu ſancto Chriſtus homo non habuit, vtpote quem pater ſanctificauit & miſit in mundum, & qui de ſeipſo dixit, Et ego ſanctifico me ipſum: & in quo ſancti Spiritus ſanctificatio ſimiliter agnoſcitur, quoniam vnxit eum Deus Spiritu ſancto & virtute: quomodo quis ſanctum Spiritum minorem patre vel filio audet dicere, ſine quo ſanctificationis perfectionem videt conſtare non poſſe? Quid autem dubitatur olei nomine Spiritum ſanctum demonſtratum, cum Dauid & Petrus, tam olei quàm ſancti Spiritus vocabulo vnum prædicent vnctionis Dominicæ ſacramentum? Dauid enim dicit: Vnxit te Deus, Deus tuus oleo exultationis, præ participibus tuis. Et vtique hominem ſignificat, cùm participes nominat. Nam illa diuinitas filij Dei, nullius creaturæ habet participium, quia cum creatura non habet naturale conſortium. Deus ergo in carne vnctus eſt, & in illo homine Chriſto, quem ſine peccato mater & concepit & peperit, plena diuinæ ſanctificationis agnoſceretur gratia, quæ nomine Trinitatis eſſet fidelibus conferenda. Propterea beatus Petrus dicit: Ieſum à Nazareth, quem vnxit Deus Spiritu ſancto & virtute. Et tamen ille Ieſus à Nazareth Deus in Pſalmo dicitur. Vnde quæſo, niſi quoniam Deus & homo vnus eſt Chriſtus? Et ideo manente in vnitate perſonæ naturali hominis & Dei inconfuſa & inſeparabili veritate: ſicut Deus Chriſtus in homine nomen hominis ſumpſit: ſic idem homo Chriſtus in Deo vocabulum deitatis accepit.

Ioan. 10.

Chriſtum ſecundum carnẽ vnxit Deus.

Act. 10.

CAPVT XV.

NAM ſi non ex coniunctione naturali, nomen Dei & hominis vnitas perſonalis habet in Chriſto: conſequenter ſecundus homo, quem de cœlo cœleſtẽ prædicat Paulus, nihil habere naturaliter putetur ex virgine, & ſecundum cœleſtem naturam, cœleſtis carnis dicatur habere ſubſtantiam. Præſertim quoniam ipſe quoque de ſe Dominus profitetur: Nemo aſcendit in

Chriſtus non cœleſte ſed humanũ corpus aſſumpſit.

Ioan. 3.

A cœlum, niſi qui de cœlo deſcendit, filius hominis qui eſt in cœlo. Quod ſi cœleſte corpus, & nõ humanum ſuſcepiſſe credendus eſt Chriſtus, quomodo veritate Dauidici Pſalmi vaticinatio fulcietur? vbi ſcriptum eſt: Vt inhabitet gloria in terra noſtra, veritas de terra orta eſt. Chriſtum autem quis negare audeat veritatem, cum ipſe ſe hoc nomine nuncuparit, dicens: Ego ſum via, veritas & vita? Si veritas igitur de terra orta eſt, quomodo ſecundus homo de cœlo cœleſtis, niſi quoniam à Dei filio ſuſcepta materies terreni corporis, in cœleſte nomen B tranſiit per conſortium deitatis? Et quomodo rurſus filius hominis deſcendit de cœlo, niſi quia filius Dei non locali motu, ſed pietatis deſcendit affectu? Qui ſicut in carne ſuſcepta, ex homine dignatus eſt naſci: ſic pro vna Dei ſuſcipiẽtis & hominis ſuſcepti perſona, qui Dei filius erat, dignatus eſt hominis filius nuncupari. Ad hanc vnitatem perſonæ ſine vlla confuſione vtriuſque ſubſtantiæ cognoſcendam, Chriſtus diſcipulos interrogat, dicens: Quem me dicunt homines eſſe filium hominis? Cúmque illi opinionem vulgi protinus indicarent, tunc propriè ab eis qualitas veræ C fidei expetitur, vt erroris humani falſitas auferatur. Hæc igitur eſt Domini interrogatio conſecuta, Vos autem quem me eſſe dicitis, me vtique filium hominis? Ibi iam Petrus Apoſtolus reuelationis diuinæ firmamento ſubnixus, generalis ſalutis confeſſus eſt ſacramentum. Tu es, inquit, Chriſtus filius Dei viui. Quid eſt hoc? Quantum ad ignaros congruit interrogationi reſponſio. Petrus enim de filio hominis interrogatur, & ipſe Dei filium confitetur. Nunquid interrogantem Ieſum minus audiuit, aut ipſe veritatem in confeſſione non tenuit? Abſit. Quomodo error hominis ore laudari D poterat veritatis? Sed * quid vere Chriſtus fuit, hoc interrogans dixit. Et quod vere Chriſtus fuit, hoc ex ore Petri confitentis audiuit. Filius enim hominis Chriſtus Dei viui filius fuit. Nec immerito diuina voce promeruit beatitudinem, qui propria voce fidei protulit veritatem. Propter hoc audit: Beatus es Simon Barjona, quia caro & ſanguis non reuelauit tibi: ſed pater meus qui eſt in cœlis. Etiam ipſe Chriſtus Dei ſe vtique iam confeſſus eſt filium, cum à patre ſuo, qui eſt in cœlis, Petro aſſeruit reuelatum. Nec hoc tamen otioſe prætereundum exiſtimo, quod Chriſto primum ſe filium hominis nuncupanti, Petrus dicit: Tu es Chriſtus filius Dei viui. Etenim Dei filius carnis humilitate ſuſcepta, debuit in ſe ſacramentũ magnæ pietatis oſtendere: homo

Pſal. 84.

Ioan 14.

Matth 16.

Tu es Chriſtus filius Dei viui.

* quod

Vnus idémque Chriſtus & filius hominis & filius Dei eſt.

verò redemptus, debuit in hominis filio, veram diuinæ natiuitatis substantiam prædicare: vt dum à redemptore beneficium gratuitæ miserationis ostenditur, à redempto diuinæ confessionis obsequium redderetur. Et nemo verum Deum de natura patris ambigeret, quem ex hominis natura verum hominem cognouisset. Ac per hoc, quem hominem verum constaret esse passionibus hominis, eundem verum Deum crederemus operibus deitatis, ipso filio dicente: Si mihi non vultis credere, vel operibus credite. Vnus ergo atque idem Christus, qui infirmitate humana passionem pertulit, & miracula beneficiorum omnipotentia virtutis diuinæ perfecit.

Ioan 10.

Capvt XVI.

Quomodo in Christo duæ naturæ sine confusione & mutatione.

AB ipso namque conceptionis virginalis exordio, sic in Christo personalis vnitas mansit, & sic vtriusque naturę inconfusa veritas perdurauit: vt nec homo à Deo diuelli, nec Deus à suscepto posset homine separari: nec tamen Deus hominem consumeret, nec homo Deum in aliquo permutaret. Et licet in Christi morte carnem morientē fuisset anima desertura: diuinitas tamen Christi nec ab anima, nec à carne posset separari suscepta. Igitur quia totum hominem Deus ille suscepit: ideo totius hominis in se passiones in veritate monstrauit. Et animam quidem rationalem habens, quicquid fuit infirmitatis animæ, sine peccato & suscepit, & pertulit: vt dum humanæ animæ passiones, in anima, quā accepit, vinceret, nostras quoque animas ab infirmitatibus liberaret. Carnem quoq; humanam accipiens, in eiusdem veritate carnis, veritatē voluntariæ habuit passionis, vt in carne mortuus, totam in se hominis occideret mortem: & in æternam vitam immortalis resurgens, æternæ nobis vitæ gratiam condonaret. Verus ergo in anima humana Christus Lazarum suscitaturus (sicut Euangelista dicit) fremuit spiritu, & turbauit seipsum: Idémque verus in carne humana Christus, cùm dixisset, Vbi posuistis eum? Dicunt ei, Domine veni & vide: Et lachrymatus est Iesus. Idem quoque verus in diuina natura Christus nec animā suam, dum semetipsum turbaret, deseruit, quia ipse semetipsum turbauit: nec à carne sua, cum fleret, abscessit, quia Iesus lachrymas fudit, & tamen ipsa in anima carnéque diuinitas, immutabilis atque impassibilis manens secundum diuinam naturam, nec lachrymas proferre, nec turbationem potuit in animi morte sentire. Sic etiam passione propinquante, Christus secundum animam turbatur, ipso dicente: Nunc anima mea turbata est. Item in cruce Christus secundum carnem moritur, Apostolo dicente: Tradidi enim vobis in primis, quod & accepi, quia Christus mortuus est pro peccatis nostris secundum scripturas: & quia sepultus est, & quia resurrexit tertia die secundum scripturas. Cùm igitur euidenti fuerit manifestatione discretum, quid in Christo proprium fuerit animæ, quid carnis, quid etiam deitatis, cum vnus idémque Christus fuerit & turbatus & mortuus: sic tamen est vtrobiq; veritas Dei hominísq; seruata, vt licet Christus secundum animā turbaretur, propinquante passione, & idem Christus secundum corpus mereretur in cruce: imperturbabilis manens immortalísque Christi diuinitas, nec ab anima perturbata, nec à corpore moriente discederet, non tamen aut turbaretur in animæ turbatione, aut moreretur in corporis morte. Vnus namque Christus, qui traditus est propter delicta nostra, & resurrexit propter iustificationem nostram, sicut verè mortuus, mori non potuit: sic in vera passione impassibilis mansit.

In Christo totus homo ex vera anima & carne passus.

Ex resuscitatione Lazari probatur in Christo anima, caro & diuinitas. Ioan 11.

Diuinitas nec ab anima perturbata, nec à carne moriē te discessit. Ioan. 12. 1. Cor. 15.

Capvt XVII.

QVI ad demonstrandum in se & veram mortalitatem hominis, & veram immortalitatem deitatis, Iudæis dicentibus, Quod signum ostendis nobis, quia hæc facis? respondit Iesus & dixit eis: Soluite templum hoc, & in tribus diebus excitabo illud. Quod autem fuerit illud templum, sanctus Euangelista monstrauit dicens: Ipse autem dicebat de templo corporis sui. Ostensa est igitur & veritas humanæ substantiæ, quam Iudæi possent in Christo, ipso volente, soluere: & veritas diuinæ naturæ, quia Christus templum sui corporis poterat suscitare. Quando enim mortuo Christo, anima deseruit carnem, tunc solutum est illud templum, quod fuit ex anima carnéque constructū: & cùm anima reuerteretur ad carnem, tunc est illud templum die tertia suscitatum. Et tamen propter vnam Christi Dei hominísque personam, idem mortuus est in corpore suo, qui suscitauit templum corporis sui. Sic etiam, secundum Esaiæ vaticinantis oraculum, dorsum suum posuit ad flagella, maxillas suas ad palmas, faciem autem suam non auertit à confusione sputorum. Hæc omnia Deus in carne passus, non est carni compassus: quia Deus passionem in carne sensit, cum carne non sensit. Vna enim persona est Dei & hominis Christi, quā etiam Paulus commendat dicens: Nam & ego quod donaui, si quid donaui propter vos in persona Christi.

Soluite templum hoc, & in tribus diebus excitabo illud. Ioan. 2. d

Esa. 50.

2. Cor. 2.

Et quamuis

Et quamuis vna sit in Christo persona, non vna tamen in Christo substantia: quia sic verus Deus verum suscepit hominem, vt in veritate humanæ susceptionis, veritatẽ non amitteret deitatis. Et sic dignatus est fieri quod ante non erat, vt non desisteret esse quod semper erat. Sic etiam voluit vnam cum homine personã Deus habere: vt licet nõ alius esset Christus Deus, & alius Christus homo, verus tamen Deus permaneret in homine, & verus homo permaneret in Deo: atque ita, in vno Christo diuinæ humanæque naturæ esset inconfusa pariter & indiuisa perfectio.

Caput XVIII.

In Christo quę carnis erant aut animæ, nõ sunt deitati ascribenda.

Non tunc nata est Christi diuinitas in se, cùm nata est pro nobis in carne. Fuit infans verbum secundum carnem, & fandi non habuit facultatem: sed idem verbum Deus, nullo vnquam potuit coërceri silentio, quia ipse est patris sempiterna loquutio. Crescebat puer ætatis accessu: sed quia in Deo nulla est ætas, in puero crescente non crescebat diuina majestas. Sapientia quoque nouimus Christum secundum animã profecisse: sed sapientia Christus non potuit cum anima proficiente proficere. Ac per hoc idem Christus, & in carne sua creuit, & in anima sua profecit: qui tamen & in carne sua crescens, & in anima sua proficiens, nec cum anima sua proficere, nec cum carne sua potuit ætatis incrementa sentire. Item secundum susceptam animam Deus tristis fuit: sed qui in anima tristitiam sensit, cum anima tristitiam sentire non potuit. In sua Deus anima suam voluit esse tristitiã, & in sua carne suam Deus esse voluit passionem: quia totus in toto homine permanens inseparabilis Deus, nec animæ tristanti defuit, nec carnem suam in passione deseruit. Sed in Christo tristi & passo, licet deitate separari non posset patiens & tristis humanitas, in toto tamen homine tristi, non est diuinitas tristata, & in homine toto patiens, non est diuina natura compassa: sicut moriente carne, non solum deitas, sed nec anima Christi potest ostendi commortua. Aliud est enim in carne passum Deum dicere, aliud carni prædicare compassum: aliud in anima contristatum, & aliud cum anima contristatum. Passus est Deus in homine, quia vna est Dei hominísque persona: non est compassus Deus homini, quia in vno Christo non est confusa Dei hominísque substantia. Quod euidentibus scripturarum potest testimoniis comprobari, vt cognoscatur ita tristitiã passionémque toto deputandam Christo, vt officiorum naturalium veritate monstrata, non sit aliqua Dei hominísque confusio. Matthæus narrat, Dominũ, propinquante tempore passionis, dixisse discipulis: Sedete hic, donec vadam illuc & orem. Et assumpto Petro & duobus filiis Zebedæi, cœpit contristari & mœstus esse. Marcus vero sic posuisse cognoscitur: Et veniunt in prædiũ, cui nomen Gethsemani, & ait discipulis suis: Sedete hic, donec orem. Et assumpsit Petrum & Iacobum & Ioannem secum, & cœpit pauere & tædere.

Non est diuinitas vel cõpassa vel contristata.

Cœpit Iesus contristari & mœstus esse, pauere & tædere. Matt. 26. Marc. 4.

Caput XIX.

Non ignoro, quàm maxime nunc nostræ congruet responsionis officio, vt non solum vocabulis, sed etiam effectibus, in Dei filio carnis animæque monstranda proprietas. Tunc enim diuinæ impassibilitatis natura splendebit: cùm quid animæ, quídve carnis sit propriũ, non solum ratione, sed etiam diuinarum scripturarũ auctoritate claruerit. Matthæus itaque dicit, Iesum contristari & mœstum esse: Marcus, pauere tæderéque cõmemorai. Dicant igitur, quibus in Christo displicet animæ humanæ susceptio, vtrum tristitiã, mœrorem, tædium, & pauorem, diuinitati an carni existiment deputanda? Et si quidem carnis hęc fuisse responderint, ab omnibus passionum generibus erit excepta diuinitas, quæ particeps passionum generibus carnis non fuit, licet susceptæ carni nec in passione defuerit. Si autem Deitatem Christi asserunt tristitia, mœrore, tædio, & pauore concussam: passibilem dicentes deitatem, animabus nostris fatebuntur æqualem. Restat autem vt angelorum imparem dicant, quam passioni subiacere pronuntiant. Hoc enim nostris sunt animabus angeli quam maxime potiores: quia sicut à peccatis, ita sunt à passionibus alieni. Quod etiam rectè se colentibus, & sanctè conuersantibus, in retributione Dominus repromittit dicens: Erunt sicut angeli Dei in cœlo. Tunc vtique, cum secundum beati Pauli testimonium, corruptibile (hoc est mortale) ita induetur incorruptione & immortalitate, vt corruptio incorruptionem possidere non possit. Quæ non solum in peccato consistit, sed etiã in infirmitate, quæ præuaricatori ex pœna cognoscitur accidisse peccati. Nam peccato nos & infirmitate tunc omnimodis carituros Apostolus testatur, & dicit: Tunc fiet sermo, qui scriptus est, Absorpta est mors in victoriam, Vbi est mors contentio tua? Vbi est mors stimulus tuus? Stimulus autẽ mortis peccatum est. Absorpta ergo morte in victoriam, nulla erit animæ carnísve corruptio. Quoniã cùm à nobis amota fuerit omnis iniquitas, nulla remanebit infirmitas. De talibus

Liquet ex his verbis verã fuisse in Christo animam.

In retributione erunt iusti sicut angeli Dei. Matt. 22. c

1. Cor. 15.

Esa.35.d vtique dicit Esaias: Gaudium & lætitiam obtinebunt, & fugiet ab eis dolor & gemitus. De his etiã Ioannes in Apocalypsi loquitur: Non esurient, neque sitient, neque cadet super eos sol, neque vllus æstus. Et vt ostendat, hanc eos Christi dono gratiam adepturos, sequutus adiunxit: Quia agnus qui in medio Throni est, reget eos, & deducet eos ad vitæ fontes aquarum & absterget Dominus omnem lachrymã ab oculis eorũ. Cùm ergo talis hodie sit angelorũ beata securitas & lætitia, passionum prorsus ignara, vt nullo peccati casu, nullo infirmitatis quatiantur incursu: tandẽ * resipiscant, in quod blasphemiæ Barathrum deuoluuntur, qui diuinitatem Christi passionibus subijcientes humanis, Dominum angelorum conantur in substantia quam habet ex patre, inferiorem angelis demonstrare. Falsum igitur est, quod ipse dicit: Non est seruus maior Domino suo.

Apoc.7.d

* respiciãt,

Capvt XX.

Minorasti eum paulo minus ab angelis. Psal. 8.

AN illud abijciendum putant, quod Dauid dicit de filio hominis, Domine quid est homo, nisi quod memor es eius, aut filius hominis, quoniam visitas eum? Minorasti eum paulo minus ab angelis. Sed aduertant Paulum Apostolum, hunc locum ad mortis humanæ intelligentiã referentem, ita vt istam minorationẽ non solum naturæ humanitatis assignet, quin etiam diuinitatem Christi à consortio passionis & mortis exceptet. Ita namque ad Hebræos loquitur: Eum autem, qui modico quàm angeli minoratus est, vidimus Iesum, propter passionem mortis, gloria & honore coronatum, vt sine Deo pro omnibus gustaret mortem. Non autem hic Christum diuisit Apostolus, sed ostendit in vno Christo, quæ substantia passibilis & mortalis fuerit, quæ autem impassibilis immortalisque permanserit. Sine Deo igitur homo ille gustauit mortem, quantum ad conditionem attinet carnis, non autem sine Deo, quantum ad susceptionem pertinet deitatis: quia impassibilis atque immortalis illa diuinitas, cum in veritate formæ seruilis, & pati voluntarie pro nobis dignaretur & mori, sicut in morte solius carnis immortalis fuit, sic in passionibus totius hominis impassibilis omnino permansit.

Hebr 2.

Capvt XXI.

Tristitia & similes effectus nõ carni nec deitati, sed animæ Christi tribuuntur.

SED nunc ostendendum à nobis est, passionem tristitiæ, mœroris, tædij, & timoris, ad animæ substantiam proprie pertinere, vt in eo, quod ingrati gratiæ Christi, diuinitatem eius cupiunt subdere passioni, appareat quid cuiusq; naturæ sit proprium: & in eo magis agnoscatur domini mirabilis

A inuictàque clementia, cum probauerimus animæ carnísque substantiam, ob hoc cum suis passionibus à Deo susceptam, vt sicut saluo diuinæ impassibilitatis statu voluntaria susceptione mortis in carne sua, mortem nostram cognoscitur occidisse: si voluntaria susceptione tristitiæ ad hoc cognoscatur animam rationalem cum suis passionibus suscepisse, vt animas nostras ab omnibus dignaretur passionibus liberare. Ostendamus igitur tristitiam Christi non ad diuinitatis, nec ad carnis, sed ad animæ pertinuisse substantiam. Atque vt hoc integra posit manifestatione cognosci, attendamus quid discipulis penè sub ipso dixerit B tempore pasionis, vt se veram animæ substantiam non minus officio quàm nomine demonstraret. Tristis est, inquit, anima mea vsque ad mortem. Quis autem ambigat, nec in diuinitatem posse tristitiam cadere, nec ad carnis officium pertinere? Animæ namque est proprium metuere, desiderare, tristari gaudere. Sicut etiam carminis Dauidici textus ostendit, dicentis: Quare tristis es anima mea, & quare conturbas me? Anima tristatur, ipsa turbatur. Ideo & ipse Saluator, vt ostenderet perturbationem istam non carni, sed animæ deputandam, sic discipulos suos consolatur, cùm de futuro eius contristarentur abscessu: Non turbetur C cor vestrum neque formidet. Ad eosdem denuò sic loquitur: Nunc vado ad eum qui me misit, & nemo ex vobis interrogat me, quo vadis? Sed quia hæc loquutus sum vobis, tristitia impleuit cor vestrum. Quis carni vel diuinitati audeat assignare, quod ad officium cordis Dominus dicit proprie pertinere? Nam cùm superius dixerit, Non turbetur cor vestrum neque formidet, vbi proprie cordis nomine humanam animam demonstrauit, ac deinde dixerit, Tristitia impleuit cor vestrum, vt euidentius osten- D deret, & tristitiam & gaudium ad animam pertinere, rursus Apostolis dicit, Amen, amen dico vobis, quia plorabitis & flebitis vos: Mundus autem gaudebit, vos autem contristabimini, sed tristitia vestra vertetur in gaudium, Mulier cùm parit, tristitiam habet, quia venit hora eius: Cùm autem pepererit puerum, iam non meminit pressuræ propter gaudium, qui natus est homo in mundum, Et vos igitur nunc quidem tristitiam habetis: Iterum autem videbo vos, & gaudebit cor vestrum, & gaudium vestrum nemo tollet à vobis. Ecce proprie in homine tristitia, formido & gaudium, cordi (id est animæ) deputantur. Propterea & Apostolus dicit: Ipse autẽ Dominus Iesus Christus, & Deus & pater noster,

Tristis est anima mea vsque ad mortem.

Psal 41.4

Non conturbetur cor vestrũ Ioan 14.d

Ioan.16.a

Et gaudebit cor vestrum.

2.Thess.2.

qui dilexit nos, & dedit consolationẽ æternam, & spem bonam in gratia: consoletur corda vestra, & confirmet in omni opere & sermone bono. Vbi autem potest adhiberi consolatio, nisi vbi potest irrepere mœstitudo? Quæ quia propriè ad animã pertinent, propterea de Christo scriptum est, Quia cœpit contristari & mœstus esse, & cœpit pauere & tædere. Et ipse dicit, Tristis est anima mea vsque ad mortem. Et nunc anima turbata est.

CAPVT XXII.

Gaudeo vt credatis, quia non eram ibi. Ioan. 11.

GAVDIVM quoque in sua Saluator anima monstrauit, cùm discipulis de Lazaro diceret: Lazarus amicus noster mortuus est, & gaudeo, vt credatis, quia non eram ibi. Substantia hominis vtique gaudebat in Christo, quæ pro naturali consortio gaudium iam habuit de Lazaro suscitando, simul vt discipuli verum Deum intelligerent in homine, quem cognouissent etiam longe posita non latere. Atque vt omnia in se Christus animæ officia demonstraret, etiam desiderium à sua anima fieri noluit alienum, dicens discipulis: Desiderio desideraui hoc pascha manducare vobiscũ antequam patiar.

Desiderio desideraui hoc pascha, &c. Luc. 22.

Nemo potest hæc omnia vel naturæ deputare carnis, vel substantiæ deitatis: quoniam caro nec viuere potest per semetipsam, nec sentire, nec tristari, nec desiderare, nec metuere, nec mœrere. Deitas nihil metuit, quoniam omnium dominatur: in nullo tristatur, quoniã ei nihil passionis infertur: in nullo metuit, quia nulla est illi naturalis infirmitas. Nihil desiderat? quia omnia potest, & omnia possidet.

Infirmitates Christus accepit vt in nobis virtuté perficeret.

Hæc ergo cuncta in anima, quam susceperat, pertulit Christus, vt veram totámq; in se cum suis infirmitatibus, hominis demonstraret accepti substantiam, & infirmitatibus, quas pro infirmis accepit, virtutem perficeret, quã infirmis attribuit. Qui & hominis carnem propterea mortalem habuit, vt mortalibus plenam conferret immortalitatis gratiam: & hominis animam cum infirmitatibus suis sine peccato suscepit, vt nostris animabus impenderet medicinam: quia sicut, Esaia teste, vulneratus est propter iniquitates nostras (quod propriũ carnis fuit, quippe cùm iam defuncti latus lancea percuteret miles) ita infirmatus est propter peccata nostra, quod est animę, cuius pro nobis infirmitatem suscepit. Huius animæ ponendæ ac resumendæ habens plenissimam potestatem, dicebat: Propterea me pater diligit, quia ego pono animam meam, & iterum sumam eam. nemo tollit eam à me: sed ego pono eam à me ipso. potestatem habeo ponendi eam, & potestatem habeo iterum

In Christo potestas ponẽdæ & resumẽdæ animæ. Ioan. 10.

A sumendi eam: Hoc præceptum accepi à patre meo. Quæro in hoc loco ab his, qui in Christo humanam animam dicunt omnimodis non fuisse, quam hic substantiã credant animæ vocabulo nuncupatam? vtrum diuinitatis, an carnis? vel quæ in Christo substantia ponendæ animę sibi vindicet potestatem? Quod si diuinæ substantiæ hanc potestatem tribuunt, vt carnem dicant animæ vocabulo nuncupatã, quam in passione fuerat positura diuinitas, vt secundũ eorum voluntatem nunc interim disputemus. Si diuinitas de carne dicit, Potestatem habeo B ponendi animam meam: dum carnem, vocabulo animæ nuncupat, carni sine dubio cunctas etiam infirmitates assignat, dum dicit, Anima mea turbata est: Dum dicit, Tristis est anima mea vsque ad mortem. Cùm ergo non dixerit Christus, Tristis sum vsque ad mortem, sed dixerit, Tristis est anima mea vsque ad mortem: nec dixerit, Turbatus sum, sed anima mea turbata est: has vtique passiones carnis esse monstrauit: Diuinitatem verò suam impassibilem omnino perdocuit. Quod si fortè substantiæ carnis hanc tribuunt potestatem, tanquam caro de diuinitate dixerit, Potestatẽ habeo ponendi animam meam: tantúmne eos diui- C nam Christi delectat minorare substãtiam, vt eam carnis suæ potestati subijciant? vt ipsa obedierit carni, cùm ei caro debuerit famulari?

CAPVT XXIII.

Potestatẽ habeo ponendi animã meam.

ILLA ergo vox, qua dictum est, Potestatem habeo ponendi animam meam, totius hominis esse credenda est. Sicut enim totus semetipsum tradidit, & totus homo semetipsum obtulit, (De quo dicit Apostolus: Ambulare in dilectione, sicut & Christus dilexit nos, & tradidit semetipsum pro nobis oblationem & hostiam Deo in odo- D rem suauitatis) ita totus homo animã suam posuit, cùm anima in cruce, carne moriente, discessit. Quam tamen carnem nec in morte diuinitas deseruit, sicut nec in inferno animam dereliquit. De qua etiam Propheta dixerat: Non derelinques animam meam in inferno.

Ephes. 5. a.

Psal. 15.

Cùm ergo homo Christus tantam acceperit potestatem, vt cùm vellet animã poneret, & cum vellet denuo resumeret: quantã potuit habere Christi diuinitas potestatem, cui hoc est semper velle quod posse? Nam in hoc loco verè impassibilis atq; inuicta diuinitas, vniuersa prorsus hæreticæ falsitatis commenta destruxit. Si enim integra fuit dicentis potestas, voluntaria fuit patientis infirmitas. Voluntas autem, quæ ex potestate venit, naturalem vtique veritatem diuinitatis humanitatis-

Sola diuinitas plenam habet potestatẽ.

que seruauit. Nam potestas naturalis proculdubio defuit, si in diuinitate Christi quælibet infirmitas fuit. Qualiter autem patiendi potestatem humanitas habuit, si plenam impassibilitatem diuinitas habere non potuit? Cognoscatur ergo, quoniam vbi naturaliter plena est potestas, nulla potest esse passionis infirmitas: quoniam potestas Christi, qui immortalis permansit, cùm moriens in carne Christus animam poneret, ipsa sine tristitia permansit, cùm voluntariam ex potestate Christus in anima tristitiam sustineret. Ideo autem ille homo potestatem ponendæ animæ habuit: quia eum diuina potestas in vnitatem personæ suscepit. Quæ autem plena est potestas, nisi sola diuinitas? de qua dicitur: Omnia quæcunque voluit fecit. Et cui dicitur: Subest enim tibi, cum voles, posse. Propterea in illo dignè plena potestas creditur, cui tantum posse quantum velle, & tantum velle quantum posse, naturaliter suffragatur.

Psal. 134. Sapien. 12.

CAPVT XXIIII.

Vera in Christo anima.

ADHVC autem veram se Christus animam suscepisse tam nomine dignatur monstrare quàm opere, dicens: Maiorem hac dilectionem nemo habet, quàm vt animam suam quis ponat pro amicis suis. Vnde sciens Petrus animam Christi proprio substantialiq; vocabulo nuncupatam, ne quisquam putaret, à Domino carnem, nomine forsitan animæ designari, perfectę imitationis, quam fuit postmodum accepturus, cupiens sectari virtutem, dicenti Domino; Quo ego vado, non potes me sequi modo, sequêris autem postea: respondit, Domine, quare non possum sequi te modo? Animam meam pro te ponam? ostendit vtique Christum pro se animam positurũ, cùm se in hoc eum sequi diceret, vt etiam ipse pro Christo animam posuisset. Nam quia diuinitatis naturam cõmunem Petrus cum Christo non habuit: non ei de diuinitate potuit dicere, Animam meam pro te ponam. Rursus, si carnem pro se nosset Christum tantummodo posuisse, posset etiam ipse dicere, Corpus meum pro te ponam: sicut proprie corpus ostendit Paulus, vbi dixit, Si tradidero corpus meum vt ardeam. Sed quoniam sciebat Petrus Christum pro nobis animam positurum, propterea in eo se Dominum velle sequi monstrauit, in quo pro eo animæ ponendæ demonstrauit affectum, vt quam pro se Christum posuisse sciret, hanc ipse pro Christo similiter posuisset. Et vt omnis prauæ caligo sententiæ clarissimo prorsus Catholicæ veritatis lumine dissipetur, Ioannis informemur eloquio, qui ad imitationem Christi fideles èxhortãs, quod in capite no- A uerat factum, hoc in membris præcipit faciendum. In hoc, inquiens, cognoscimus charitatem, quoniã ille pro nobis animam suam posuit: & nos debemus pro fratribus animas ponere. Animam igitur ponere, dilectionis est proprium. Vbi autem dilectio nõ est, corpus tradi dicitur, anima poni non dicitur: sicut Vas electionis, plenum dilectionis, omnino testatur: Si tradidero corpus meum, vt ardeã, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest. Ostendit sine charitate corpus posse tradi, non animam poni. Vbi autem dilectionis suæ significare B nititur puritatem, sic Thessalonicensibus scribit: Cupidè volebamus tradere vobis, non solum Euangelium Dei, sed etiam animas nostras. Et vt charitatis hoc esse demonstraret, adiecit: Quoniam charissimi nobis facti estis. Ideo etiam Petrum qui se pro Domino animã suam spoponderat positurum, vt agnosceremus, officium ponendæ animæ in dilectione cõstare: primitus Christus ad confessionẽ amoris inuitat, vt facultatẽ ponendæ animæ, suo deinceps amatori concedat, sic eum deniq; interrogat: Simon Ioannis, diligis me plus his? Dicit ei, Etiam Domine: tu scis quia amo te. Cúmque hoc etiam secũdò dixisset, dicit ei tertiò: Simon Ioannis amas me? Cúmque ille tertiò interroganti C trinum amoris sui testimoniũ reddidisset, statim Dominus Petro ponendæ pro se animæ largitus est facultatem, dicens: Amen, amen dico tibi, Cùm esses iunior, cingebas te, & ambulabas vbi volebas: cùm autẽ senueris, extendes manus tuas, & alius te cinget, & ducet quo nõ vis. Statim Euangelista subiecit dicens: Hoc autem dixit, significans, qua morte clarificaturus esset eũ. Et hoc cùm dixisset, dicit ei, sequere me. Ecce qualiter eum & antea sequi Petrus volebat, quando pro eo animam ponere cupiebat, sicut eum postea recto dilectionis itinere sequi meruit, quando pro eo animam in passione deposuit. D

Ioan. 15.

Ioan. 13. d

1. Cor. 13 a

1. Ioan. 3.

1. Thes. 2.

Ioan. 21.

CAPVT XXV.

In Christo vitæ fuerunt infirmitates humanæ, sed tamen voluntariæ.

QVOCIRCA, quia manifesta scripturarum attestatione probatum est, dilectionem deesse, vbi solum corpus ponitur: ibi autem charitatem esse, vbi anima cum corpore ponitur: Christus ex virgine plenus credendus est Deus, & plenus homo, id est, anima rationalis & caro, & sicut fidei Catholicæ veritas habet, in vno eodémque Christo credamus secundum veram substantiam carnis, voluntariam & veram famem, cùm esuriens ad ficulneam vniret: voluntariam & veram sitim, cùm bibere à Samaritana deposceret, vel cùm se sitire in cruce dixisset: voluntariam & veram las-

situdinem, cùm fatigatus ab itinere super puteum sederet: voluntarium & verum vulnus, cùm militis lancea percuteretur in latere: voluntariam & veram mortem, cùm inclinato capite spiritum emisisset in cruce: voluntariam & veram sepulturam, cùm eum depositum de ligno Ioseph & Nicodemus ponerent in sepulchro. Has enim carnis omnes infirmitates, voluntarias quidem, sed veras Christus habuit: quia carnis humanæ naturam, non in phantasia, sed in veritate suscepit. Quas passiones propterea in carne voluntarias habuit: vt in veritate carnis, diuina potentia, quæ nec pati potuit aliquando nec mori, infirmitatem mortémque deuinceret, & carnem suam in vitam virtutémque perpetuam suscitaret. Quod Paulus sic ore veridico protestatur, Christus surgens à mortuis, iam non moritur, & mors ei vltra non dominabitur, Quod enim mortuus est peccato, mortuus est semel: quod autem viuit, viuit Deo. Quis autem ignoret Christum nec in diuinitate, sed in solo corpore mortuum & sepultum? Quod euidenter Ioannes his verbis ostendit: Post hæc autem, inquiens, rogauit Pilatum Ioseph ab Arimathia, eo quod esset discipulus Iesu, occultus autem propter metum Iudæorum, vt tolleret corpus Iesu. Et permisit Pilatus. Venit ergo, & tulit corpus Iesu, Venit autem & Nicodemus, qui venerat ad Iesum nocte primum, ferens mixturam myrrhæ & aloës, quasi libras centum. Acceperunt ergo corpus Iesu, & alligauerunt *eum linteis cum aromatibus, sicut Iudæis mos est sepelire. Ecce facta distinctione diuinitatis, carnis & animæ, quantum ad proprietatem substantiæ attinet, solum corpus Iesu dicit de cruce depositum, aromatibus conditum, & linteis obuolutum. Propter vnitatem vero personæ, quoniam Deus hominem, quem ex virginis vtero suscepit, nec in morte, nec in sepulchro deseruit, propterea secutus Ioannes adiecit: Erat autem in loco vbi crucifixus est, hortus: & in horto monumentum nouum, in quo nondum quisquam positus erat. Ibi ergo propter Parasceuen Iudæorum, quia iuxta erat monumentum, posuerunt Iesum. Verè diuino spiritu plenus, sanctus Euangelista loquutus est, vt primitus, quid in Christo mortuum fuerit, & sepultum, ostendens, diceret acceptum corpus Iesu, & ligatum linteis cum aromatibus. Et quia quod Deus coniunxit, homo non separat, propterea non corpus Iesu, sed Iesum dicit in monumento positum. Sciebat enim quod ille susceptor pleni hominis Deus, totus esset cum carne sua in sepulchro, totus cum anima sua in inferno, totus in mundo, totus in cœlo, totus in vnitate naturæ in patre, de quo extitit, totus per omnipotentiam diuinitatis suæ in tota creatura quam fecit.

Christus surgens à mortuis iam non moritur.

Rom. 6.

Ioseph tulit corpus Iesu.

Ioan. 20.

* Illud

Ibi posuerũt Iesum, non dicit corpus Iesu, quia in sepulchro erat & diuinitas.

CAPVT XXVI.

HANC in Christo vnitatem personæ seruans Apostolus, sic Corinthiorum in fide veritatis confirmat Ecclesiam. Tradidi enim vobis in primis, quod & accepi: quia Christus mortuus est pro peccatis nostris, secundum scripturas: & quia sepultus est, & quia resurrexit tertia die secundum scripturas. Mortuum dixit non corpus Christi, sed Christum: vt vnitatem personæ Dei hominísque seruaret. Vt autem substantialem proprietatem deitatis & humanitatis ostenderet, alio loco (sicut superius iam posuimus) dicit: Nam & si crucifixus est, ex infirmitate, sed viuit ex virtute Dei. Attendenda est Apostolicorum virtus præclara dictorum, si & Paulus dixisset de Christo, quia crucifixus est ex infirmitate, sed viuit ex virtute, & non addidisset, Dei: nec sic debuit infirmitas passibilitatis humanæ cum diuinæ virtutis impassibilitate confundi: At cùm virtutem deitati Paulus assignet, quis non videat, quod ea, quæ infirmitatis videntur, hominis esse denuntiet? Nam & quod dicit de Christo, quia viuit ex virtute Dei, ex sua deitate vtique viuit, quod ipse est virtus Dei, & sic viuit, sicut pater viuit. Quoniam ipse est via veritas & vita. Nam vt vnam vitam patris filiíque Ioannes nobis insinuaret Apostolus, epistolæ suæ hoc ponere curauit exordium: Quod erat ab initio, quod audiuimus, quod vidimus oculis nostris, quod inspeximus, & manus nostræ contrectauerunt de verbo vitæ, & vita palam facta est. Et vidimus, & testamur, & nuntiamus vobis vitam æternam, quæ erat apud patrem, & palam facta est nobis, Filium Dei, quem verbum Dei superius dixit, vitam in subsequentibus nominauit. Quod est autem verbum vitæ, nisi verbum Dei? Et quoniam verbum vitæ vita est, vna est vtique vita: Illud vitæ verbum, & vita cuius est verbum. Ideo ergo Christus, qui mortuus est ex infirmitate, viuit ex virtute Dei: quoniam illi diuinitati hoc est vitam esse, quod est virtutem esse: & propterea hoc est illi posse, quod viuere. Et ideo nec in passione virtutem vita deseruit, nec in morte Christi virtus à vita discessit: quoniam Christi diuinitas (quæ virtus & vita est) mutari non potuit.

Vnitas personæ Christi, ex verbis Apostoli.

2. Cor. 13.

Viuit ex virtute Dei.

1. Ioan. 1.

CAPVT XXVII.

RVRSVS pro vnitate personæ in Christo firmissime commendanda, sic Paulus scribens Romanis, posuit, dicens de Deo: Qui filio proprio non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum. Atque vt illa traditio voluntaria ex potestate filij monstraretur effecta, filium quoque pro nobis se memorat tradidisse, dicens alio loco: Quod autem nunc viuo in carne, in fide viuo filij Dei, qui dilexit me, & tradidit semetipsum pro me. Sed vt ostenderetur, quid in Christo potuerit tradi, propheticè dicit liber Iob: Terra tradita est in manus impij. Et tamen pro vnitate personæ, non solum humanitatem Christi, sed Christum traditum tenet & confitetur Ecclesia, quoniam in illa traditione, salua proprietate vtriusque naturæ, nec homo susceptus separari potuit à Deo, nec Deus potuit ab homine segregari suscepto. Sicut ergo passionem mortis & mortem propter vnitatem personæ, Dei quidem filio scriptura prorsus assignat, & tamen deitatem impassibilem immortalémque pronuntiat: ita & animæ tristitiam & perturbationem, quam voluntariam in anima Dei filius habuit, sic habuisse credatur, vt etiam ipsas humanæ animæ passiones, & ex voluntate veras, & in veritate volũtarias non negemus. Ipsa quoque Christi diuinitas, quæ secundum animam contristari, & secundum carnem dignata pro nobis est mori: secundum substantiæ proprietatem, sicut immortalis, sic est impassibilis prædicanda. Quæ quia verum hominem suscepit, ideo cunctas naturæ humanæ infirmitates, veras quidem, sed voluntarias in eadem veritate naturæ duntaxat humanæ sustinuit. Quis autem tam mortiferam sectetur improuidus de Christo sententiam, vt famem illam, sitim, lassitudinem, passionem, & mortem, & rursus tristitiam, perturbationem, metum, & tædium (quę carnis & animæ esse, nemo potest aliquatenus dubitare) sic vera fuisse credat in natura hominis, vt ab his immunem non credat substantiam deitatis? cùm sperantibus in se, hoc vt superent Christus dederit, quod pro nobis ipse voluntate persensit. Propter quod diuinitus inspiratus, perfidis ac mortiferis cogitationibus Esaias obnititur dicens: Deus æternus, Deus qui fecit fines terræ, non esuriet, neque laborabit, neque inueniri potest prudentia eius, præstans esurientibus vires, & non dolentibus mœrorem. Esurient enim iuuenes, & laborabunt adolescentes, & electi sine viribus erunt. Qui vero expectant Dominum exultabunt, cum virtute perducent pennas, sicut Aquilæ, current & non laborabunt, ambulabunt & non esurient. Ipse quoque panis, qui de cœlo descendit, credentibus in se perfectam satietatem veraciter repromittit dicens: Qui venit ad me, non esuriet: & qui credit in me, non sitiet in æternum. Rogo qualiter hæc virtus concedetur hominibus, si eam habere non potuit Deus? Aut quomodo Christus in sua diuinitate nõ habuit, quod ab eo Paulus vt haberet accepit? Ipse enim de se similibúsq; testatur, dicens: Tribulationẽ patimur, sed non coangustamur. Et alio loco: Quasi morientes, & ecce viuimus: vt castigati, & non mortificati: quasi tristes, semper autem gaudẽtes: sicut egentes, multos autem locupletantes. tanquam nihil habentes, & omnia possidẽtes. Quam graue atque incongruum est, & à vera fide modis omnibus alienum, vt Paulus in vna eadémque animæ substantia, cum tristatur, possit in domo Christi semper gaudere: Et de Christi diuinitate dicatur, quod tristis in anima, quam suscepit, non potuit in seipsa sine tristitia permanere.

[Margin: Pro nobis omnibus tradidit illum, qui tradidit semetipsũ pro me. Rom. 8. Gal. 3. d — Iob. 9. c — Propter vnitatem personæ in Christo mortuus dicitur filius Dei. — Non sunt Christi infirmitates, eius deitati ascribendæ. — Esa. 40. g — Qui venit ad me nõ esuriet. Ioan. 6. — 2. Cor. 4. — 2. Cor. 6.]

CAPVT XXVIII.

NON timet Ioannes, qui dicit: Timor non est in charitate, nam perfecta charitas foras mittit timorem. Qui autem timet, non est perfectus in charitate. Audierat enim à Domino, Nolite timere eos qui occidunt corpus: animam autem non possunt occidere. Timorem nullus audet adscribere Ioanni, & timor mortis adscribitur Deitati? Sperat in illo Dauid, & dicit, In Deo sperabo, non timebo quid faciat mihi homo. Idémque confidenter ingeminat, Dominus illuminatio mea, & salus mea, quem timebo? Dominus defensor vitæ meæ, à quo trepidabo? Et ipse Dominus Apostolis dicit, Non turbetur cor vestrum neque formidet. Idem denuo, Gaudete, inquit, quia ego vici mundum. Expectãtes igitur eum, fortitudinem sumunt, pennas producunt, quibus ad cœlestia subleuentur, currentes nesciunt laborem, ignorant ambulantes esuriẽ, in tribulatione non patiuntur angustiam, morientes retinent vitam; tristes quidem videntur, tamen semper gaudentes exultant, egeni diuitias pluribus conferunt, & omnia possident, dum nihil habere contendunt: dilectione Christi repleti, carent timore, ab ipso illuminati, fatentur se nullum metuere, ipso defensore, nequeũt ab aliquo trepidare. de corde eorũ turbatio propellitur & formido, gaudent, quia vident mundum à Christo deuictum. Si hæc seruis accipientibus nemo potest adimere, qualiter Domino largienti perfida cæcitas, vel potius cæca perfidia quod

[Margin: Perfecta charitas foras mittit timorem. 2. Ioã. 4. Matth. 10. — Psal. 55. — Psal. 26. — Ioan. 14. d — Ioan. 16.]

diuinum naturaliter habet, conatur auferre? Quis autem non videat in illis passionibus Christi, quædam nostrarum virtutum semina contineri? Vnus ergo idémque Christus, in humanitate, quæ humana sunt sensit: in diuinitate autem impassibilis immortalísque permansit.

CAPVT XXIX.

Nomina filij Dei quo ad eius diuinitatem.

DEI enim filius verbum & sapientia patris, ipse est salus, de quo propheta dicit: Salus nostra cito veniet. Ipse virtus & sapientia: Christus enim Dei virtus & Dei sapientia. Ipse saturitas: quia panis est qui de cœlo descendit. Idem via, ipse veritas, ipse vita. Idem gaudium & lætitia nostra: de quo propheta dicit, Et factum est mihi verbum tuum in gaudium & lætitiam cordis mei. Ipse lumen verum, quod illuminat omnem hominem venientem in hūc mundum. His nominibus superius designatis, incommutabilis atque impassibilis inuenitur. Ægrotare non potest salus, infirmari non nouit virtus, nescit saturitas esurire, via nequit errare, sapientia non mutatur, vita non moritur, lumen non extinguitur, nec veritas deprauatur, nescit tristari lætitia, Deitas non potest superari. Propterea vtique etiam Christi humanitas sine peccato permansit, quia eam in vnitate personæ diuinitas accepit, quæ naturaliter peccare non nouit. Homo ergo Christus, quoniam peccata non habuit propria: portare dignatus est aliena. Illorum autem à se voluit peccata portari, cum quibus tenebatur consortio naturali, dicente Apostolo: Qui enim sanctificat, & qui sanctificantur, ex vno omnes. Propter quam causam, non confunditur fratres eos vocare, dicens, Nuntiabo nomen tuum fratribus meis. Esaias etiam propheta, pietatis huius taliter effectum prænuntiat, vt hominis in eo nomen euidenter ostendat, hæc dicens: Domine quis credidit auditui nostro, & brachium Domini cui reuelatum est? Cùm dicit brachium Domini, diuinitatem filij Dei ostendit. Ac deinceps incipit incarnationis & passionis mysterium prædicare. Annuntiauimus coram ipso, vt pater, vt radix in terra sitienti. Non est ei species neque gloria. Et vidimus eum, & non habuit speciem neque decorem, sed species eius sine honore, & abiecta præ omnibus: homo in plaga, & sciens ferre infirmitatem, quoniam auersatus est, facies eius dehonestata est, nec aliquid æstimata est. Hic peccata nostra portat, & pro nobis dolet, & nos existimauimus eum in doloribus esse, & in plaga, & in vexatione: Ipse autem vulneratus est propter iniquitates nostras,

[Margin: Esa. 46. 56 — 1. Cor. 1. — Ioan. 6. — Ioan. 14. — Ioan. 1. — Homo Christus peccata nostra portauit. — Hebr. 2. — Psalm. 21. — Esa. 53. a]

A & infirmatus est propter peccata nostra. Eruditio pacis nostræ in eum, liuore eius nos sanati sumus, omnes vt oues errauimus. homo à via sua errauit, & Dominus tradidit eum pro peccatis nostris, & ipse, quia male tractatus est, non aperuit os: vt ouis ad immolandum ductus est, & vt agnus ante eum qui se tondet sine voce, sic non aperuit os suum. In humiliatione iudicium eius sublatum est. Generationem eius quis enarrabit? quoniam tolletur à terra vita eius, ab iniquitatibus populi mei ductus est ad mortem. Et vt propheta plenam in Christo substantiam hominis demōstraret, paulo B inferius adiecit: Peccata eorum ipse portabit. Ideo ipse hereditate possidebit multos, & fortium partietur spolia: propter quod tradita est in morte anima eius, & inter iniquos deputatus est. Et ipse peccata multorum sustinuit, & propter iniquitates eorum traditus est. Ex his prophetæ verbis, & anima tradita cognoscitur Saluatoris & caro: quia totus pro nobis ad crucem ductus est homo. Sic enim oportuit nostrorum peccatorum deleri chirographum, vt dum vetus homo noster simul cruci affigitur, tanquam in trophæo, triumphatoris victoria panderetur.

[Margin: Plena humanitas Christi.]

C

CAPVT XXX.

Non sensit caro Christi corruptionem in sepulchro, nec anima eius pœnā in inferno.

RESTABAT tamen ad plenum nostrę redemptionis effectum, vt illuc vsque homo sine peccato à Deo susceptus descenderet, quousque homo separatus à Deo, peccati merito cecidisset, id est, ad infernum, vbi solebat peccatoris anima torqueri, & ad sepulchrum, vbi consueuerat peccatoris caro corrumpi: sic tamen, vt nec Christi caro in sepulchro corrumperetur, nec inferni doloribus anima torqueretur. Quoniam anima immunis à peccato, non erat subdenda supplicio: & carnem sine peccato non debuit vitiare corruptio. Nam D quia peccās homo meruit in seipso per supplicium diuidi, quia maluit à Deo, qui diuidi non potest, præuaricationis reatu disiungi: propterea factum est, vt peccatoris mors carnem peccati ad sepulchrum corrumpendam perduceret, animam inferno torquendam protinus manciparet. Sed hæc vlciscentis Dei æquitas fecit, quæ ideo taliter peccatorem addixit, quia ne peccaret, ante prædixit. Hæc fuit retributio peccatori reddēda, vt iustè peccati supplicium lueret, qui Deo iusto iniustè peccasset. Vt autem peccator fuisset gratuito munere liberatus, factum est, vt mortem corporis, quam à Deo iusto peccator homo pertulerat iuste, Dei filius à peccatore pateretur iniustè: & ad sepulchrum perueniret caro

[Margin: Ista Dei vltio de peccato primi hominis.]

iusti, quousque fuerat caro deuoluta peccati: & vsque ad infernum descenderet anima saluatoris, vbi peccati merito torquebatur anima peccatoris. Hoc autem ideo factum est, vt per morientem temporaliter carnem iusti, donaretur vita æterna carni: & per descendentem ad infernum animam iusti, dolores soluerentur inferni. Vtrunque autem scriptura sancta non tacuit. De resurrectione quidem carnis sic Beato Paulo loquente: Per hominem mors, & per hominem resurrectio mortuorum. Et sicut in Adam omnes moriuntur: ita & in Christo omnes viuificabũtur. Idem homo Christus est, qui pro nobis & pontifex factus est, dum semetipsum passioni obtulit, & hostia factus est, dum passionẽ ipse suscepit. Huic dicitur: Tu es sacerdos in æternum, secundum ordinem Melchisedech. Et sacerdos tamen & hostia, humanæ naturæ tam officia cognoscuntur esse quàm nomina. Et quoniam idem põtifex infirmitates nostras suscepit & habuit, propterea de ipso Apostolus dicit: Non enim habemus pontificẽ, qui non possit compati infirmitatibus nostris. Et vt se de natura humana loqui doceret, adiecit: Tentatum autem per omnia pro similitudine absque peccato. Et paulo inferius subdidit: Omnis enim pontifex ex hominibus assumptus, pro hominibus constituitur in his quæ sunt ad Deum, vt offerat dona & sacrificia pro peccatis, qui condolere possit his qui ignorant & errant: quoniam & ipse circundatus est infirmitate. In eo ergo, quo circundatus fuit infirmitate, in eo condoluit ignorantiæ & erroribus nostris, & in eo compassus est infirmitatibus nostris. Ibi est enim vnitas compassionis, vbi est vnitas naturalis. In eo autem nobis pontifex ille compassus est, in quo etiã nos compatimur, dicente beato Apostolo: Ipse spiritus testimonium reddit spiritui nostro, quod sumus filij Dei. si autem filij, & heredes: heredes quidem Dei, coheredes autem Christi. Si tamen compatimur, vt & * glorificemur. Beatus quoque Petrus ad huius nos gratiam compassionis hortatur, dicens: Charissimi nolite expauescere in feruorem, qui ad tentationem vobis fit. Nolite pauere, tanquam noui vobis aliquid cõtingat, sed vt communicantes Christi passionibus gaudete: vt & in reuelatione gloriæ eius gaudeatis exultantes. In natura ergo humana pontifex ille veritatem sustinens passionis, in ea vtique nouit compati membris suis. Propterea & beatus Paulus dicebat, Vt adimpleam ea quæ desunt passionum Christi in carne mea, pro corpore eius, quod est Ecclesia.

Salua per Christum & caro & anima hominis.

1. Cor. 15.

Psalm. 109

Hebr. 4. d

Ibid. 8. a

Christus condoluit & compassus est nobis.

Rom 8.

* conglorificemur.

1. Pet. 4. c

Coloss. 1.

CAPVT XXXI.

QVID autem mirum, quod pontifici nostro naturali communione compatimur, cùm nos beatus Apostolus etiam cũ illo mortuos esse testetur, his verbis: Si mortui estis cum Christo, quid adhuc, tanquam viuentes in mundo, discernitis? Dicit etiam Timotheo: Memor esto Iesum Christum resurrexisse à mortuis, ex semine Dauid, secundum Euangelium meum, in quo labore vsque ad vincula, quasi male operans: sed verbum Dei non est alligatum. Omnia autem sustineo propter electos, vt & ipsi salutem consequantur, quæ est in Christo Iesu cum gloria cœlesti. Sciens ergo Apostolus Iesum Christum ex semine Dauid à mortuis surrexisse, in quo vtique communio naturæ manifestatur humanæ, in quo eum mortuum nouerat, in eo nos illi commortuos esse commemorat, dicens: Fidelis sermo, Nam si commortui sumus, & conuiuemus: si sustinebimus, & conregnabimus. Pontifex ergo ille, qui semetipsum pro nobis obtulit (sicut Apostolus dicit) oblationem & hostiam Deo in odorem suauitatis, sicut mortuus pro nobis, omnes nos sibi commori fecit: sic solutis doloribus inferni, omnes fideles ab ijsdem doloribus liberauit. Sicut beatus Petrus testificatur, & dicit: Iesum à Nazareth, virum approbatum à Deo in vobis virtutibus & signis, & prodigijs, quæ fecit per illum Deus in medio vestri, sicut vos scitis: hunc definito cõsilio & præscientia Dei traditum, per manus iniquorũ affigentes interemistis. Quem Deus suscitauit, solutis doloribus inferni, iuxta quod impossibile erat, teneri illum ab eo. Vbi etiam Dauidicum illud (quod in primo libro posuimus) testimonium, ita protulisse monstratur. Dauid enim dicit in ipsum, Prouidebam Dominum coram me semper, quoniam à dextris est mihi ne cõmouear. Propter hoc iocundatum est cor meum, & exultauit lingua mea: Insuper & caro mea requieuit in spe. Quoniam non derelinques animam meam in inferno, nec dabis sanctum tuum videre corruptionem. Notas mihi fecisti vias vitæ, & adimplebis me iocunditate cum facie tua. Ibi beatus Petrus diuino vere spiritu luminatus, & secundum Domini sermonem, lux mundi effectus, qualiter hunc locum intelligere deberemus, clarissima luce prædicationis ostendit, ne quis in Christo veram carnem sic intelligeret, vt veram in illo animam denegaret. Sequitur ergo: Viri fratres, liceat audenter dicere ad vos de Patriarcha Dauid, quia & defunctus est, & sepultus est, & sepulchrum eius est apud nos vsque in

Nos quoque oportet cõpati & commori Christo. Coloss. 2. d 2. Tim. 2.

Ibidem.

Ephes. 5.

Testimonium S. Petri de resurrectione carnis & animæ Christi. Act. 2.

Psalm. 15

Act. 2. e

hodiernum diem. Propheta igitur cum esset, & sciret, quia iureiurando iurasset illi Deus, De fructu lumbi eius sedere super sedem eius, prouidens loquutus est de resurrectione Christi, quia neque derelicta est anima eius in inferno, neque caro eius vidit corruptionem. In hoc igitur diuinitas Christi virtutem suæ impassibilitatis ostendit, quæ vbique semper atque ineffabiliter præsens, & secundum animam suam in inferno sine doloribus fuit, & secundum carnem suam in sepulchro sine corruptione iacuit: quia nec carni suæ defuit, cùm animam suam in inferno dolere non sineret, nec animam suam in inferno deseruit, cum in sepulchro carnem suam à corruptione seruaret. Dignum namque fuit, vt carnem sepulchri non corrumperet locus, quam peccati non corrupit affectus: & animam dolor non contingeret inferni, quam seruitus nequiuit tenere peccati. Propter hoc in Psalmo, cùm ex forma serui, in qua Christus nostra peccata portauit, diceret: Quia repleta est malis anima mea, & vita mea in infernum appropinquauit: vt ostenderet eandem animam suam à peccato liberam, in infernum pro nobis peccatoribus descendisse, subdidit, dicens: Factus sum sicut homo sine adiutorio inter mortuos liber.

Psalm. 13.

Non habuit in inferno anima Christi dolorem.

Psalm. 87.

CAPVT XXXII.

VERVNTAMEN cùm sola caro moreretur & resuscitaretur in Christo, propter vnitatem personæ Dei & hominis, filius Dei dicitur mortuus. Quod euidenter his verbis Paulus Apostolus protestatur: Si enim, cùm inimici essemus, reconciliati sumus Deo per mortem filij eius, multo magis reconciliati salui erimus in vita ipsius. Rursus filium Dei resurrexisse Patri prosequutione firmatur, Iudæos ad credulitatem Christi taliter exhortantis, Vos estis filij prophetarum & testamenti, quod disposuit Deus ad patres nostros, dicens ad Abrahã: Et in semine tuo benedicentur omnes familiæ terræ, vobis primum suscitans Deus filium suum, misit eum benedicentem vobis, vt conuertat se vnusquisque à nequitia sua. Etiam in hoc capitulo, quem semen Abrahæ memorat, eundem filium Dei Petrus beatus appellat: Non enim diuiditur Christus, qui tamen non secundũ id quod ex Deo patre, sed secundum id quod ex semine Abrahæ, cognoscatur surrexisse pro vnitate personæ, In qua Deus & homo, vnus est Christus, non incongruè Dei filius dicitur suscitatus. Cuius, vt secundũ diuinitatem, vna probaretur natura cum patre, vnus simul fuit effectus in opere. Sicut enim

Filius Dei ratione carnis dicitur mortuus & resurrexisse. Rom. 5. b

Act. 3. d

Genes. 12.

Secũdum diuinitatẽ vnus est effectus patris & filij.

A carnem suam in virginis vtero faciente patre etiam ipse fecit, (quia secundum humanam naturam de Christo scriptum est, & Dominum eum & Christum Deus fecit, hunc Iesum quem vos crucifixistis. Scriptum est etiam: Quia sapientia ædificauit sibi domum.) sic etiam cum traderetur à patre, ipse quoque se cognoscitur tradidisse. Scriptum est enim: Quia Deus filio proprio non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum. Et de ipso filio dicitur: Quod autem nunc viuo in carne, in fide viuo filij Dei, qui dilexit me, & tradidit seipsum pro me.

Act. 2. f

Prouer. 9.

Roma. 8.

Galat. 3. d

B

CAPVT XXXIII.

IN resurrectione quoque eius inuenitur operis æqualitas, quia vna est patris filiique maiestas. De patre quippe sic beatus loquitur Petrus: Vobis primum Deus suscitans filium suum misit eum benedicentem vobis. De ipso vero sic Dei filius loquitur ad Iudæos: Soluite templum hoc, & in tribus diebus suscitabo illud. Quod Ioannes aperuit, dicens: Ipse autem dicebat de templo corporis sui. Colossensibus quoque Paulus loquens, ipsum Deum filium humanitatem suam his verbis significat suscitasse: Videte ne quis vos seducat per philo- C sophiam & inanem fallaciam, secundum traditiones hominum, secundum elementa mundi, & non secundum Christum. quia in ipso habitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter: & estis in illo repleti, qui est caput omnis principatus & potestatis. In quo & circuncisi estis circuncisione nõ manu facta in expoliatione corporis carnis, in circuncisione Christi, consepulti ei in baptismo: in quo & consurrexistis per fidem operationis Dei, qui suscitauit illum à mortuis. Et vos, cùm mortui essetis in delictis & præputio carnis vestræ, conuiuificauit cum illo, donans vobis omnia delicta, de- D lens quod aduersum nos erat chirographũ decreti, quod erat contrarium nobis. Et ipsum tulit de medio, affigens illud cruci: exuens se carne, principatus & potestates traduxit confidenter, palam triumphans illos in semetipso. Non nescimus hunc locum ad personam patris à nonnullis referri, sed ex connexione verborum, sic vt & legentis accedat intentio, magis id capituli huius sensus ostendit, vt vnus idémque filius, non solum Christus, qui suscitatus est, sed etiam Deus ipse, qui Christum suscitauit, appareat. Vt constet Apostolum in hoc loco Dei nomen ad illam sempiternam filij, quæ est ex patre, substantiam: nomen verò Christi ad eam, quam ex homine Dei filius sumpsit, retulisse naturam. Dignum

Et pater filium suscitauit, & filius suscitauit seipsum.

Actor. 3.

Ioan. 2. d

Col. 2. b

præ omnibus ducens Doctor gentium, in fide & veritate, vt sicut eundem Christum, qui suscitatus est, prædicauit hominem (dicens, Per hominem mors, & per hominem resurrectio mortuorum. Sicut enim in Adã omnes moriuntur, ita in Christo omnes viuificabuntur) non minore cautela eundem filium, qui suam carnem illa (qua æqualis est patri) potentia suscitauit, Deum verissime prædicaret, sicut huius loci textus clara manifestatione vulgauit. Deus enim qui suscitauit Christum à mortuis, quique nos cùm mortui essemus in delictis & præputio carnis nostræ, conuiuificauit cum illo, idẽ nobis delicta omnia donauit: & qui donauit delicta, chirographum, quod aduersum nos erat, deleuit, & sublatum de medio, cruci affixit. Qui chirographum cruci affixit, idem se carne exuit, ille etiam principatus & potestates traduxit confidenter, palam triumphans illos in semetipso. Hæc autem, Paulo teste, omnia Deus fecit, qui Christum à mortuis suscitauit. Attendatur itaque, si pater chirographum cruci affixit, si pater se carne exuit, si pater principatus & potestates traduxit, palam triumphans illos in semetipso. Et si hæc omnia paternæ potuerint coaptari personæ, digne negabitur filius hic ab Apostolo designatus. Ille scilicet Deus, qui Christum à mortuis suscitauit. Si autem omnia superius designata, filio magis quàm patri conueniunt, cognoscatur vnus atque idem ab Apostolo prædicatus Christus, qui à mortuis resurrexit, & Deus qui Christum à mortuis suscitauit. Igitur & qui suscitauit semetipsum, & suscitatus est Christus. Quia sicut in eo quod in se fecit, ipse dignatus est fieri: & in eo quod in se tradidit, ipse dignatus est tradi: in eo quod in se occidi permisit, ipse dignatus est mori: sic in eo, quod in se suscitauit, ipse dignatus est suscitari.

1. Cor. 15. a

CAPVT XXXIIII.

Humanitas Christi non tota fuit in sepulchro aut inferno, sed tota ibi fuit diuinitas.

HVMANITAS ergo vera filij Dei nec tota in sepulchro fuit, nec tota in inferno, sed in sepulchro secundum veram carnem Christus mortuus iacuit, & secundum animam ad infernum Christus descẽdit. Secundum eandem animam ab inferno ad carnem (quam in sepulchro reliquerat) redijt. Secundum diuinitatem vero suam, quæ nec loco tenetur, nec fine concluditur, totus fuit in sepulchro cum carne, totus in inferno cũ anima. Ac per hoc plenus fuit vbiq; Christus, quia non est Deus ab humanitate, quam susceperat, separatus: qui & in anima sua fuit, vt solutis inferni doloribus, ab inferno victrix rediret, & in carne sua fuit, vt celeri resurrectione corrũpi non posset. Totum igitur hominem cum suis infirmitatibus, sine peccato Dei filius pro nobis accepit: In tota traditus idẽ Christus, secundum solam carnem mortuus, totus Christus secundũ solã animam ad infernum descendit. Idem atque inseparabilis Christus, secundum solam carnem de sepulchro surrexit: Idem atque inseparabilis Christus, secundum totum hominem, quem accepit, terram localiter deserens, ad cœlum ascendit, & in dextris Dei sedet, secundum eundem totum hominem venturus ad iudicandum viuos & mortuos: coronaturus fideles & pios, illos scilicet, qui eum in vtraque, id est, in humana diuináque substantia, verum plenum & perfectum credentes, nec Dei filio aliquid paternæ substantiæ minuunt, & totum pro se susceptum hominem sine peccato cognoscunt: condemnaturus autem infideles, qui diuersos cuiuslibet perfidiæ sectantur errores, quique in eis ita simul obdurato corde perdurant, vt eos vsque ad vitæ præsentis obitum non relinquant. In quibus sunt illi, qui in Christo phantasiam carnis audent credere: Et cùm eum veritatem carnis denegant accepisse. Illi etiam, qui in eo diuinitatem omnimodis abnegantes, solam hominis putant fuisse substantiam. Sed & hi, qui eum vel de Deo patre Dominum denegant naturaliter natum, vel totam non credunt hominis in Christo substantiam. Similiter & illos condemnaturus adueniet, qui ex operationis vnitate vnum Deum patrem & filium credentes, alterum ex altero sic natum denegant, vt personaliter patrem filiúmque confundant. Quique patri humanam pariter natiuitatem assignãtes & mortem, ipsum patrem dicunt natum ex virgine, ipsum etiam passum fatentur in carne. Illos etiam æterno condemnabit gehennalis tormenti supplicio, qui corpus Christi non ex virgine fatentur substantialiter sumptum, sed confingunt de cœlo depositum: cùm Dei filius propterea de homine naturam fuerit dignatus corporis terreni suscipere, quia non venerat eos qui in cœlo, sed eos qui fuerant in terra, saluare, sicut Apostolus dicit: Nusquam enim angelos adprehendit, sed semen Abrahæ adprehendit: vnde debuit per omnia fratribus similari. Suscepit ergo filius Dei animã nostram, id est, melius nostrum (quia melior est meliore nostro, de quo Ioannes dicit: Maior est Deus corde nostro) sed non spreuit etiam carnem nostram, id est, infimum nostrum suscipere, quia totum hominem venerat liberare: nec potuit infimo nostro infimus fieri, per quem infimum no-

Recta fides de humanitate Christi & factis eius.

Varij errores circa Christum.

Error circa corpus Christi.

Hebr. 2. d

1. Ioan. 3. d

Phil. 2. b strum in illud nomen, quod super omne nomen est, meruit exaltari: vt in nomine Iesu omne genu flectatur, cœlestium, terrestrium, & infernorum, & omnis lingua confiteatur, quia Dominus Iesus Christus in gloria est Dei patris. Qui etiam illos tormentis est interminabilibus traditurus, qui sancti Spiritus naturam à substantia patris filiique discernunt: vt vel omnino eum personaliter esse non putent, vel tanquam ministrum meriti prorsus inferioris existiment. Ipsi sibi sua professione contrarij, qui se vel in illo, qui omninò non est, vel in eo, qui Deus non est, credere confitentur.

Error circa Spiritũ sanctum.

CAPVT XXXV.

Vt enim pauca huius operis causa subijciam, dicatur, quid minus habet Spiritus sanctus, quàm habet pater & filius? qui & initium creationis nostræ cum patre ac filio simul fecit, & effectum redemptionis nostræ cum patre simul filióque perfecit. Cœlum fecisse dicitur Deus: sed operante patre simul & filius inuenitur cooperator & Spiritus sanctus. Verbo enim Domini cœli firmati, & spiritu oris eius omnis virtus eorum. Quid patre vel filio minus habere creditur, à quo virtus omnis cœlorum firmata monstratur? Vitam dare nullus potest, nisi qui substantialiter Deus est. Sicut autem viuificat pater, sic viuificat filius, sic viuificat Spiritus sanctus. Nam sicut pater suscitat mortuos & viuificat: sic & filius, quos vult, viuificat. Et de spiritu Apostolus dicit: Litera occidit, spiritus autem viuificat. Idem rursus, Si autem spiritus eius, qui suscitauit Iesum à mortuis, habitat in vobis, qui suscitauit Iesum Christum à mortuis, viuificauit & mortalia corpora vestra, propter inhabitantem spiritum eius in vobis. Regenerat pater, regenerat filius, regenerat Spiritus sanctus: quia cùm Baptisma datur in nomine patris & filij & Spiritus sancti, ex eo vnusquisque regeneratur, in cuius nomine baptizatur. Cùm ergo in nomine Trinitatis datur baptisma, simul tota Trinitas regenerat, quæ vnus & solus est Deus. Propterea de fidelibus Ioannes dicit: Qui non ex sanguinibus, neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, sed ex Deo nati sunt. Est in nobis charitas patris, quia dicit Paulus: Commēdat autem suam charitatem Deus in nobis, quoniam si cùm adhuc peccatores essemus, Christus pro nobis mortuus est, multo igitur magis iustificati nunc in sanguine ipsius, salui erimus ab ira per ipsum. Est in nobis charitas Christi, dicente Apostolo: Quis nos separabit à charitate Christi? vt impleamini in omnem plenitu- A dinem Dei. Eadem est in nobis etiam charitas Spiritus sancti, de qua Paulus dicit: Obsecro igitur vos fratres, per Dominum nostrum Iesum Christum, & per charitatem spiritus. Et alio loco: Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris, per Spiritum sanctum qui datus est nobis. Et denuo dicit: Fructus autem spiritus est charitas, gaudium, pax. Habitat in nobis pater, habitat filius, habitat Spiritus sanctus. Quia scriptum est: Inhabitabo in illis & inambulabo. De filio quoque dicit Apostolus: In interiore homine habitare Christum per fidem in cordibus vestris, Spiritum quoque sanctum his verbis in nobis habitare confir- B mat: Nescitis, quia templum Dei estis, & spiritus Dei habitat in vobis? Et vt ostenderet, eundem esse spiritum Dei, qui Spiritus sanctus est, Timotheum sic admonet, dicens: Bonum depositum custodi per Spiritum sanctum qui habitat in nobis. Dat gratiam filius, dat gratiam Spiritus sanctus. Sicut prædicator veritatis, Christo in se loquente, testatur: Gratia vobis & pax à Deo patre nostro, & Domino Iesu Christo. De spiritu quoque sancto scriptum est in Actibus Apostolorum: Cùm Petrus ad docendum Cornelium ab ipso spiritu mitteretur, Loquente autem Petro verba hæc, cecidit C Spiritus sanctus super omnes qui audiebant verbum, & obstupuerunt ex circuncisione fideles, qui venerant cum Petro, quia & in nationes gratia Spiritus sancti effusa est. Sumus templum patris, sumus templum filij, sumus templum Spiritus sancti, sicut Paulo doctore didicimus, qui ait, Vos enim estis templum Dei viui. Et alio loco: Si quis autem templum Dei violauerit: disperdet illum Deus. Templum enim Dei sanctum est, quod estis vos. Filij quoque templum sumus, cuius domus sumus. Nam & ipse filius templū domum vo- D cauit, dicente Euangelista: Ascendit Iesus Hierosolymam, & inuenit in templo vendentes boues & oues, & cætera. Quos cùm de templo protinus eiecisset, vendentibus columbas dixit: Auferte ista hinc, & nolite facere domum patris mei domum negotiationis. Similiter Dauid id esse templum Dei quod domum, in Psalmis ostendit dicens: Ego autem in multitudine misericordiæ tuæ introibo in domum tuam, adorabo ad templum sanctum tuum in timore tuo. Cùm hoc ergo sit templum Dei, quod domus Dei templum nos filij demonstrat beatus Apostolus, cuius nos domum, ita scribens Hebræis, appellat: Christus autem tanquam filius in domo sua, quæ domus nos sumus, fiduciam & gloriam spei vsque

Margin notes: Psalm. 32. — Viuificant omnes tres, id est, ipsa Trinitas. — Ioan. 5. — 2. Cor 3. b — Rom. 8. — Regener. — Ioan. 1. — Vna charitas trium. — Rom. 5. — Rom. 8. g — Ephes. 3. d — Ibid 15 g — Rom. 5. — Gal. 5. — Habitant in nobis. — 2. Cor. 6. — Ephes. 3. e — 1. Cor. 3. — 2. Tim. 1. d — Dant gratiam. — Rom. 1. — Act. 10. g — Nos templum Trinitatis. — 1. Cor. 6. — 1. Cor. 3. — Ioan. 2. c — Psalm. 5. — Hebr. 3. b

ad finem firmam retineamus. Nam & ipsum corpus filij & domum scriptura sancta nominauit & templum, cùm dicit Salomon: Sapientia ædificauit sibi domum. Et Euangelista huic sensui concordans ait: Ipse autem dicebat de templo corporis sui. Si ergo quod corpus est Christi, templum est Christi: nos quoque templum eius sumus, quos corpus eius esse confirmat Apostolus, dicens: Vos estis corpus Christi & membra. Templum etiam Spiritus sancti nos esse, manifeste commendat. Nescitis, inquiens, quia membra vestra templum est Spiritus sancti, qui in vobis est, quem habetis à Deo? Vbi eum Deum quoque monstrauit, ista subijciens, Et non estis vestri: Empti enim estis pretio magno, glorificate & portate Deum in corpore vestro. Hoc tamen templum Spiritus sancti, membra Christi esse testatur dicens: Nescitis, quia corpora vestra membra Christi sunt? Dicatur igitur, si cœlorum virtutem potuit firmare qui non est Deus: si potest viuificare, qui non est Deus: si potest in Baptismatis regeneratione sanctificare, qui non est Deus: si potest charitatem tribuere, qui non est Deus: si potest in credentibus habitare, qui non est Deus: si potest gratiam dare, qui non est Deus: si potest templum membra Christi habere, qui non est Deus: & dignè Spiritus sanctus negabitur Deus. Rursus dicatur: Si ea, quæ de Spiritu sancto commemorata sunt, potest aliqua creatura facere: & dignè Spiritus sanctus dicetur creatura. Si autem hæc creaturæ possibilia nunquam fuerunt, & inueniuntur in Spiritu sancto, quæ tamen soli competunt Deo: non debemus naturaliter diuersum à patre filióque dicere, quem in operum potentia diuersum non possumus inuenire. Ac sic ex vnitate operis vnitas est agnoscenda virtutis: Nec quisquam dubitet, Patrem & Filium & Spiritum sanctum, personarum Trinitate seruata, vnum Deum naturaliter dicere: qui potuit vniuersa sola voluntate condere, qui cuncta potest virtutis omnipotentia gubernare, qui omnia potest immensitate diuinitatis implere.

Marginalia: Prou. 9. — Ioan. 2. d — 1. Cor. 12. — 1. Cor. 6. — Ibidem. — Vere igitur Deus est Spiritus sãctus, vti per Epilogum hic colligitur. — Ibidem. — Vna natura in tribus personis.

CAPVT XXXVI.

Peroratio ad Regem Trasimundum Arianum.

HÆC vt Dominus dedit, Clementissime Rex, malui tuæ pietati scribere, quàm omnimodis reticere: ne silendo aut æstimarer superbus, aut de fidei nostræ veritate putarer ambiguus. Cùm Ecclesiam Catholicam solam Christus columbam suam voluerit appellari, dicens: Vna est columba mea, vna est dilecta mea. In quo columbæ nomine, charitas & simplicitas designatur. Sola autem veram possidet charitatem, quæ filium Dei quem diligit, non dicit in diuinitate minorem, sed patri fatetur æqualem. Sola vero possidet veritatem simplicitatis, quæ vnam veram & simplicem credit substantiam Trinitatis. Oramus autem Deum, vt aures clementiæ tuæ verbo veritatis placidas reddat, & pio cordi tuo lumen sapientiæ spiritalis infundat, vt filium Dei Deum Dominum Iesum Christum sic honorifices, sicut honoricas patrem. Meretur enim hoc à te, vt eum qui te fecit Patre tuo meliorem, patri suo secundum diuinam naturam fatearis æqualem. Quæso gloriose Rex, vt in te consideres largitatem diuini muneris, & potestatem non minuas largitoris: vt qui tibi temporale donauit regnum, donet etiam sempiternum. Ipse enim dicit: Eos qui me glorificant, glorificabo. Quod ipsa Trinitas faciat, quæ vnus & verus est Deus, qui potest omnia facere supra quàm petimus aut intelligimus. Ex ipso enim & per ipsum sunt omnia. Ipsi gloria in secula seculorum, Amen.

Marginalia: Cant. 6. c — 1. Reg. 2. f

B. FVL-

BEATI FVLGENTII AD DONATVM, LIBER VNVS, DE FIDE ORTHODOXA, ET DIVERSIS ERRORIBVS HÆRETICORVM.

Laudabilis in iuuene affectus ad ſacras literas.

DOMINO eximio, & in Chriſti charitate plurimum deſiderabili filio Donato, Fulgẽtius, ſeruorũ Chriſti famulus, in Domino ſalutem. Multum benedico Dominũ, dilectiſſime fili, cuius gratia talis es, vt cùm ſis ætate iunior, non quæ ſunt carnis, ſed quæ ſunt ſpiritus, concupiſcas: & fidei feruore ſuccenſus, illa laudabiliter iam incipias meditari, quibus non voluptas carnem damnabiliter nutriat, ſed agnita veritas animum ſpiritaliter paſcat. Ipſius enim factum inſpiratione non dubito, vt cum ſtu- B dijs inſiſtere ſoleas ſecularium literarum, nunc diuinis eloquijs affectum impendas: Illud vtique volens magis apprehendere, non vnde tumida eloquentia diſcitur, ſed vnde vitæ perennitas comparatur. Quiſquis enim fidem veram tenet, vitam poſſidet: iuſtus enim ex fide viuit: Et quiſquis in eiuſdem fidei miniſterio cupit inſtrui, vitæ ſcientiam deſiderat adipiſci. In quantum quiſque creſcit, tanto magis quod verum & ſalutare eſt, diſcit. Huius ſcientiæ qui tenuerit indubitanter initium, perueniet ad perfectum: & qui C non ſpreuerit lac Apoſtolici ſermonis humiliter accipere, ipſe merebitur ſolidi cibi perceptione gaudere. Siue autem quis intra Eccleſiam Catholicam lacte nutriatur, ſiue cibo paſcatur, tamen à ſinu Matris Eccleſiæ non receſſerit; vitæ particeps permanebit, quia tenens fidei iuſtitiam, poſſidebit & vitam. Quam vitam nec ille poſſidebit, qui permanet in infidelitate, nec ille qui perſeuerat in crimine, quoniam de illis vterque eſſe conuincitur, qui ſecundum B. Pauli Apoſtoli ſententiam veram, ambulant in vanitate ſenſus ſui, tenebris obſcuratum habentes intellectum, alienati à * via Dei per ignorantiam, quæ eſt in illis, propter cæcitatem cordis ipſorum. Ipſa enim cordis cæcitas, & quid credat, & quid agat, ignorat.

Iuſtus ex fide viuit. Rom. 1.

Quis vitæ particeps.

Epheſ. 4.

** vita.*

Donatus de Trinitate tentatus ab Arrianis.

Dicis itaque, à quibuſdam tibi Arrianis de patre & filio propoſitam quæſtionem, in qua patrem maiorem, & minorem filium aſſerebant: Te vero, propter diuinarum ignorantiam literarum, quibus minus inſtructus es, non inueniſſe, quid eis in defenſionem veræ fidei reſponderes. Hoc in te itaque primitus in nomine Domini laudo, quia, ſi tibi non fuit tanta reſpondendi facultas, permanſit tamen in corde tuo veritatis firma credulitas. Non enim omnes qui Chriſti participes ſunt, etiam reſpondẽdo poſſunt defenſare quod credunt: ſed etiam illa pars eſt profecto victoriæ, vt quamdiu quis ſermone non poteſt defendere veritatem, fideli tamen corde deuitet errorem. Expedit autem, vt ſaluberrima Petri Apoſtoli verba ſectemur, præcipientis, vt ſimus parati ſemper ad reſpondendum omni poſcenti nos rationem de fide & ſpe, quæ in nobis eſt. Volens ergo ad reſpondendum paratior inueniri, petis, vt noſtro inſtructus ſermone, cognoſcas, quemadmodum Hæreticis, fidem noſtram impugnare volentibus, diuinis valeas armatus eloquijs obuiare. Proinde illud admoneo vt principaliter teneas ſanctam Trinitatem, id eſt, patrem & filium & Spiritum ſanctum, naturaliter vnum eſſe Deum, ſummum, verum & bonum, vnius naturæ, vnius eſſentiæ, vnius omnipotentiæ, vnius bonitatis, vnius æternitatis, vnius immenſitatis. Ac ſic, cum vnum Deum audis, patrem & filium & Spiritum ſanctum, vnam naturam ſummæ illius Trinitatis intellige. Et cum Trinitatem audis, patrem & filium & Spiritum ſanctum, tres perſonas vnius ſummæ illius diuinitatis agnoſce. Tres enim perſonæ ſunt, pater & filius & Spiritus ſanctus, ideo Trinitas dicitur: ſed vna ſubſtantia eſt patris & filij & Spiritus ſancti, ideo ipſa Trinitas vnus Deus veraciter à fidelibus prædicatur.

Ad reſpõdendum de fide parati eſſe debemus. 1. Pet. 3.

Tres itaque perſonas eſſe, patrem & filium & Spiritum ſanctum, oſtendunt ipſius eloquia veritatis. Vnde & Saluator noſter ait: Non ſum ſolus: ſed ego & qui miſit me pater. De Spiritu ſancto quoque dicit: Ego rogabo patrem, & alium paracletum dabit vobis ſpiritum veritatis. Præcepit etiam baptizari gentes, In nomine patris & filij & Spiritus ſancti. His atque huiuſmodi teſtimonijs oſtenditur, patrem & filium &

Tres perſonæ, non tres naturæ.

Ioan. 8. b

Ioan. 14.

Matt. vlt.

Spiritum sanctum, tres esse personas: sed non tres esse naturas. Vnde Trinitas illa sancta dignè creditur in personis: Tres autem Deos dici, patrem & filium & Spiritum sanctum, non permittit vnitas naturalis. Et quia in vna natura Trinitatis, nulla potest esse diuersitas, ideo & in tribus personis manet inconfusa proprietas, & in vnitate naturæ regnat incommutabiliter substantialis æqualitas. Ideo de filio dicitur: Qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo. Et quia non solum soluebat sabbatum, sed & patrem suum dicebat Deum, æqualem se faciens Deo. Ad hanc æqualitatem naturæ virtutisque, etiam illud pertinet, quod ipse filius ait: Quia quæcunque pater facit, hæc eadem & filius similiter facit: Et sicut pater suscitat mortuos & viuificat, sic & filius quos vult viuificat. In illa ergo Trinitatis natura, sic totum vnum est, vt nihil ibi possit vel separari vel diuidi: sic totum æquale est, vt nihil ibi maius aut minus valeat inueniri. Istum nobis vnum Deum noui & veteris testamenti veridica demonstrat auctoritas. De hoc enim vno Deo beatus Moyses dicit: Audi Israël, Dominus Deus tuus, Deus vnus est: & Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruies. Et ipse Dominus Deus de se: Videte quòd ego sum solus, & non est alius Deus præter me. De hoc & beatus Dauid dicit: Quis Deus, præter Dominum, aut quis Deus præter Deum nostrum? Sanctus quoque Iacobus Apostolus, istum vnum Deum prædicans, ait: Tu credis, quia vnus est Deus, bene facis: Dæmones credunt, & contremiscunt. Veruntamen non ignoramus ista testimonia, & si qua similia in diuinis reperiuntur eloquijs, quibus vnus & solus asseritur Deus, non ipsi sanctæ Trinitati, sed vni tantum personæ, id est, soli Deo patri, ab hæreticis assignari proinde illorum quæ proposuimus testimonia, id est, illius, quod dicitur, Audi Israël, Dominus Deus tuus, Deus vnus est: & alterius quod legitur, Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruies, inquantum, ipso Domino Deo donante, possumus, intelligentiam requiramus. Primum quippe nos testimonium posuisse meminimus illud, quod dicitur: Audi Israël, Dominus Deus tuus, Deus vnus est. Hoc itaque sic vtrunque fatemur esse firmissimum, vt ab hoc testimonio nullus existimet aliquatenus recedendum. Proinde quoniam duos Deos à fidelibus coli, regula præcepti huius nulla ratione permittit: aut patrem & filium credant vnum naturaliter Deum, si volunt sine huius transgressione mandati vnum Deum sic colere, vt nec patrem colant sine filio, nec filium sine patre. At quia Deus maior & Deus minor, Deus vnus esse non possunt: necesse est, vt aut patrem solum Dominum Deum suum dicant, & filium Dominum Deum suum omnimodis negent: Aut solum filium, Dominum Deum suum asserant, & à Dei patris cultura recedant. Sed Deum patrem Dominum Deum suum negare non possunt, quem vsque adeo Dominum Deum omnium esse confirmant, vt etiam ei diuinitatem filij tanquam minoris Dei iure seruitutis subiugare contendant. Filium verò, si Dominum Deum suum negare voluerint, ipsius paternæ vocis testimonio protinus arguuntur. Per os enim Prophetæ ex persona Dei patris dicitur: Et domui Iudæ miserebor, & saluabo eos in Domino Deo suo. Ipsum Dominum esse Deum nostrum Euangelicæ quoque veritatis commēdat auctoritas, vbi beati Thomæ Apostoli confessio prauitati hæreticæ prorsus contradicit, exclamantis atque dicentis, Dominus meus & Deus meus. Ergo quando & patrem Dominum Deum sine dubio confitentur, & filium Dominum Deum fateri, Prophetica atque Euangelica veritate coguntur? aut patrem & filium, personarum proprietate seruata, vnū Dominum Deum naturaliter dicant: aut confitentes solum patrem suum Dominum Deum, consequenter dicant filiū nec Dominum suum esse nec Deum. Quod cum dixerint, nunquam se audebunt asserere Christianos, cum vtique Christianus à Christo nomen accepit. Christianus autem nullatenus esse possit, quisquis ipsum Christum Dominum Deum suum esse non dixerit. Fateantur ergo patrem & filium non duos Dominos Deos, sed vnum Dominum Deum suum: si volunt veritatem tenere fidei, & nolunt rebelles præceptis legalibus atque Euangelicis inueniri. Sic enim poterunt & illius testimonij, quod dictum est, Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruies, intellectum pariter officiumque seruare. Neque enim fas est, sic adorare Deum patrem, vt Deum filium non adoret: cum vtique de ipso filio scriptum sit in Deuteronomio: Lætamini cœli cum eo simul, & adorent eum omnes angeli Dei. De ipso quoque beatus Dauid in Psalmis dicit: Adorabunt eum omnes reges terræ, omnes gentes seruient ei.

Quia si filius secundum diuinitatem vnus Deus cum patre non esset, vnius cum eo naturæ vtique non fuisset: & si naturæ alterius esset, creatura sine dubio

Margin notes: Æqualitas in Trinitate. — Philip. 2. — Ioan. 5. — Ibidem. — Scripturæ testimonia, quod Trinitas sit vnus Deus. — Deut. 6. — Deut. 32. — Psalm. 17. — Iacob. 2. — Audi Israël, Dominus Deus tuus, Deus vnus est. — Filius quoque Dominus Deus dicitur. — Ose. 1. — Ioan. 20. — Ratio fortissima cōtra Arrianos de patre & filio. — Adorandus est & filius. — Psalm. 96. — Psalm. 71. — Creatura nequaquā adoranda.

esset. Si autem creatura esset, seruiendum ei sanctarum scripturarum auctoritas non iuberet, sed potius prohiberet. In primo enim decalogi mandato, sicut vnius Domini Dei cultura seruitúsque manifestissime præcipitur: ita omni creaturæ adoratio ac seruitus à fidelibus exhibenda, vehementissime prohibetur. Ibi enim dicitur: Ego enim sum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Ægypti, de domo seruitutis: non erunt tibi dij absque me. Sed si hoc simul à patre & filio dictum accipitur, vnus Dominus Deus credatur pater & filius. Sed si hoc aut pater sine filio, aut sine patre creditur dixisse filius, necesse est, vt aut pater Dominus Deus negetur, aut filius. De illo enim qui dixit, Ego sum Dominus Deus tuus qui eduxi te de terra Ægypti, de domo seruitutis, non erunt tibi dij absque me: de ipso sanctus Moyses ait, Audi Israël, Dominus Deus tuus Deus vnus est. Et quia ipse Deus sibi soli præcipiens tantummodo seruiendum, séque iubens à fidelibus adorandum, prorsus interdixit, ne quis auderet creaturam adorare, creaturæque seruire. Propterea in fine illius primi præcepti, de omnibus quæ creauit ita loquitur, Non adorabis ea, nec seruies eis: Ego enim sum Dominus Deus tuus. Quod vtique sciens beatus Apostolus, iram Dei reuelari pronuntiat super omnem impietatem & iniustitiam eorum, qui commutauerunt veritatem Dei in mẽdacium, & coluerunt, & seruierunt creaturæ potius quàm creatori, qui est benedictus in secula. Veritatem Dei tenere, est vnum Deum colere: Veritatem Dei in mendacium conuertere, est creaturæ seruire. Vera enim religio, in vnius constat veri Dei seruitio. Ipsa namque veritas, vnus est Deus: & sicut excepta vna veritate, non est alia veritas: sic absque vno Deo vero, non est alius verus Deus. Ipse enim vna veritas est, naturaliter vna vera diuinitas. Et ita non possent duo veri dij veraciter dici, sicut ipsa vna veritas, naturaliter non potest diuidi.

Exod. 20.

Deut. 6. a

Idololatræ veritatem Dei commutant in mendaciũ.

Rom. 1.

Sancta vero scriptura, quæ nobis vnum Dominum Deum veraciter salubritérque commendat, sicut patrem verum Deum, sic & filium verum Deum, fidelibus cunctis insinuat. De patre quippe dicit beatus Paulus Apostolus, Thessalonicensibus scribens: Conuersi estis ad Dominum à simulachris, seruire Deo viuo & vero, expectare filium eius de cœlis, quem suscitauit à mortuis, Iesum, qui eripuit nos ab ira ventura. Hic Iesus Christus non sic est Dei patris filius, sicut nos sumus. Ille est enim proprius,

Scriptura & patrem & filium verũ Deũ prædicat.

1. Thes. 1.

A nos redempti: Ille natus, nos facti: Ille verus, nos adoptiui. Ille autem, qui verus est filius, ipse etiam verus est Deus: non adoptione generatus, sed de patre naturaliter natus. In quo vero Deo veróque filio, ideo est vera diuinitas, quia naturalis est illi de patre natiuitas. Propter quod eum verum patris filium, verum Deum vitámque æternam, beatus Ioannes in epistola sua profitetur. Scimus, quia filius Dei venit, & dedit nobis intellectum, vt sciamus verum: & simus in vero filio eius Iesu Christo: Hic est verus Deus, & vita æterna. Verum itaque Deum colere, veróque Deo seruire, non est vtiq; veritatem Dei in mendacium cõmutare. Ille veritatem Dei commutat in mendacium, qui Deo non vero ęstimat seruiendum. Ille autem Deum non verum colit, & Deo non vero seruit, qui creaturæ seruierit, creaturámq; coluerit. Quia vbi Deus non verus colitur, & Deo non vero seruitur, ibi Dei veritas in mendacium commutatur. Quoniam ergo & Deum patrem Deum verum, & Deum filium Deum verum, cœlestiũ eloquiorum attestatione cognoscimus: aut vnum verum Deum naturaliter patrem & filiũ cum Catholicis asserant, aut duos veros Deos à se coli cõtra veritatẽ sanctæ fidei dicant, aut creaturæ cultores seipsos profiteri non metuant, vt veritatem Dei se in mendacium commutasse, ipsa rerum manifestatione cognoscant. Vna quippe veritas, vnius veri Dei, imo vna veritas, vnus verus Deus, non permittit seruitutem aque culturam veri Dei, Deo creaturæque coniungi. Vera quoque religio, excepto vno vero Deo, nulli honorem sinit culturæ ac seruitutis obsequium à fidelibus exhiberi.

1. Ioa. vlt.

B

Christus verus Deus.

C

Omnis autem natura, quæ minor est à natura Dei patris, sine dubio creata natura est. Quid est autem creata natura, nisi creatura? Omnis porro creatura, quoniam opus est veritatis, est quidem creatura vera, non tamen est veritas. Sola enim naturaliter est veritas, quæ naturaliter est vera diuinitas. Illi ergo veritatem Dei non commutant in mendacium, sed veræ fidei tenent salutare mysteriũ: qui nec solũ patrẽ, nec solũ filium, sed simul patrem & filium, vnũ Dominum Deum suum, corde credũt ad iustitiam, & ore confitentur ad salutem. Quia non solum pater Deus, sed etiam filius Deus, naturaliter est verax Deus, verus Deus, veritas Deus, permanens cum patre naturaliter vnus verax, vnus verus, vnáque veritas. Quia duos Deos credi vel dici, omnino prohibet vna veritas, quæ sola vera est diuinitas. Proinde Deus filius se-

D

Nulla creatura est veritas, sed vera.

Rom. 10. E

cundum diuinam naturam non est minor patre, sed æqualis est patri: quia filius ita verus Deus dicitur, vt pater Deus verior non dicatur. In Deo enim vero, nihil minus existimari sinit ipsa veritatis agnitio. Permanet itaque in patre & filio naturaliter vna veræ diuinitatis æqualitas, & vna incommutabilis ac sempiterna maiestas. Sic autem filium patri æqualem veraciter dicimus, vt etiam minorem veraciter non negemus. Scimus enim Deum filium natum de natura Dei patris, natum etiam de natura virginis matris. Ac per hoc verum Deum veritate paternæ naturæ, verum Deum hominem de veritate maternæ substantiæ: quem diuinitatis æternitas ostendit, sine initio natum: & temporalis susceptio carnis, docet sine dubio minoratum. Æqualis est ergo filius patri, & minor est filius patre: æqualis vera diuinitate, minor vera humanitate. Æqualis, quia In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum. Minor autem, quia Verbum caro factum est, & habitauit in nobis. Æqualis, quia cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo: Minor autem, quia semetipsum exinaniuit, formam serui accipiens. Æqualis est patri filius, quia de Domino natus est Dominus: Minor est autem patre & filius, quia de ancilla factus est seruus. Inde est quod dicit: De ventre matris meæ, Deus meus es tu. Et iterum: O Domine, ego seruus tuus, & filius ancillæ tuæ. Æqualis est patri filius, quia omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil: Minor est autem patre filius, quia factus est ex muliere, factus sub lege. Et ideo, sicut veraciter Dei filius Deo patri coæternus agnoscitur, sic veraciter matre posterior inuenitur. Primam quippe natiuitatem filij nullatenus præcessit æternitas patris, cuius tamen secundum humanitatem secundam natiuitatem præcessit temporalis natiuitas matris. In illa quippe natura Dei patris, quæ esse non cœpit, de æterno patre, coæternus est filius, inenarrabiliter natus: in natura virginis, quæ esse cœpit ex tempore, de temporali matre temporaliter est idem filius misericorditer generatus. In ea itaque natura Dei filius æqualis est patri, qua ante omnia coæternus est patri: & in ea natura est filius patre minor, in qua est & matre posterior. In ea natura patri æqualis est filius, in qua creator est angelorum: & in ea natura patre minor est idem filius, in qua redemptor est hominum. In ea natura patri æqualis est filius, in qua ab initio creaturæ adoratur & laudatur ab angelis, & in ea natura filius minor est patre, in qua minoratus est paulominus ab Angelis.

Ioan. 1. a

Psalm 21.
Psalm. 115.

Duplex natiuitas Christi, æterna & temporalis.

Christus minoratus paulo minus ab Angelis.

Apostolica quippe auctoritas, huius minorationis non destitit demonstrare mysterium, dicens: Eum autem, qui modico quàm angeli minoratus est, videmus Iesum propter passionem mortis, gloria & honore coronatum. Superius autem, cui naturæ sit hæc assignanda minoratio, euidenter ostensum est, quando illud testimonium prophetæ probatum est, in quo dicitur: Domine quid est homo, quòd memor es eius, aut filius hominis quoniam visitas eum? Minorasti eum paulo minus ab angelis. Dei ergo filius, ante susceptionem carnis, cùm in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est, esse se æqualem Deo: quia in illa forma Dei filius æqualis est patri. Quia si minor esset, in eadem forma Dei non esset. Sed in forma Dei filium esse, Apostolica dicit auctoritas. Ideo ergo æqualem Deo esse, non illi rapina fuerat, sed natura, quæ in forma veri Dei non nisi verus esse potuit Deus, Et diuinæ formæ vnitas, ipsa est diuinitas huius naturalis æqualitas. Vbi ergo formæ vnitas in natura erat, æqualitas rapina non erat. Naturalis autem diuinitatis æqualitas, quæ in forma Dei erat, auferri Deo vero non poterat. Inde est, quod retinens veritatem diuinitatis, & veritatem accipiens carnis, vnus idémque Dei & hominis filius, & patre factus est minor, & patri permansit æqualis. Ideo vtrunque veraciter ipsa veritas dixit: Et, pater maior me est: &, ego & pater vnum sumus. Vere ergo Deo patre minor est Christus, quia naturaliter ex patribus est secundum carnem: & vere Deo patri æqualis est idem Christus, qui naturaliter est super omnia Deus benedictus in secula. De ipso enim vno Christo Dei filio B. Apostolus ait, Quorum patres & ex quibus Christus secundum carnem, qui est super omnia Deus benedictus in secula. Proinde vera fides, quæ in vno eodémque Christo, vtriusque credit & confitetur substantiæ veritatem, vnum eundémque Christum Dei filium, & secundum veritatem carnis factum prædicat minorem: & secundum veritatem diuinitatis patri Deo credit & confitetur æqualem. Sic veraciter vnum Deum cum patre filium, vera fides adorat: quæ sic vni Deo nouit à creaturis omnibus seruiendum, vt nouerit creaturæ non debere diuinæ seruitutis obsequium.

Hebr. 2.

Psalm. 8.

Philip. 2. a

Christus in forma hominis minor est patre.

Ioan. 14.

Ioan. 10.

Spiritus sanctus non creatura, sed creator est. Psalm. 32.

Inde est quod etiam Spiritum sanctum creatorem vera fides asserit, non creaturam. Quomodo etenim creator esse negetur, à quo firmata cœlorum virtus ostenditur, dicente Dauid, Verbo Domini cœli firmati sunt, & spiritu oris eius omnis virtus eorum? Et alio loco: Emitte spiritum, tuum, & creabuntur. Creator quippe est omnium rerum, qui factor est hominum. De quo beatus Iob dicit: Spiritus diuinus, qui fecit me. Spiritus ergo sanctus, sicut omnia creauit, sic omnia replet immensus. Et quia omnia replet, naturaliter est verus Deus. Scriptum est enim, Quia spiritus Domini repleuit orbem terrarum. Nam & beatus Dauid, vbique esse spiritum Dei testatur, dicens ipsi Deo: Quo ibo à spiritu tuo? & à facie tua quo fugiam? Quomodo autem negant Arriani Deum esse Spiritum sanctum, cùm ita simus templum Spiritus sancti, sicut sumus templum patris & filij? Apostolus enim dicit: Nescitis, quia templum Dei estis, & spiritus Dei habitat in vobis? Si quis autem templum Dei violauerit, disperdet illum Deus. Templum enim Dei sanctum est, quod estis vos. Sic autem nos B. Apostolus asserit esse templum Dei, vt in eadem epistola templum nos dicat etiam Spiritus sancti. Dicit enim: Nescitis, quia membra vestra templum est qui in vobis habitat Spiritus sancti, quem habetis à Deo? Et vt ipsum Spiritum sanctum Deum esse demonstraret, continuo subiunxit: Glorificate & portate Deum in corpore vestro. Æqualis est ergo patri & filio Spiritus sanctus: quia creator est omnium rerum, sicut pater & filius. Æqualis est patri & filio Spiritus sanctus: quia replet omnia, immensus sicut pater & filius. Æqualis est patri & filio Spiritus sanctus: quia omnium fidelium membra vnum templum habet, sicut pater & filius. Quis autem negare audeat, vnam esse diuinitatem patris & filij & Spiritus sancti, cum corpora fidelium (quæ membra sunt Christi) ipsa sunt templum Spiritus sancti?

Psalm. 103. — Spiritus sanctus est verus De⁹. — Sapient. 1. — Psalm. 138. — 1. Cor. 3. — 1. Cor. 6. — Spiritus sanctus æqualis est Deo patri & filio.

Conclusio de Trinitate.

Trinitas est itaque vnus solus creator omnium rerum Deus: Trinitas est vnus & solus æternus sine initio Deus. Trinitas est vnus & solus immensus naturaliter Deus. Ad huius imaginem Trinitatis homo factus agnoscitur, in cuius nomine baptizatus, denuo renouatur. Baptizari autem gentes in nomine patris & filij & Spiritus sancti, Saluator noster edocuit: vt sicut Trinitatis opere initium conditionis accepimus, sic in nomine Trinitatis, diuinæ adoptionis gratiam sumeremus. Vnus A est ergo verus Deus pater & filius & Spiritus sanctus, qui omnipotentissima bonitate creat homines, & gratuita miseratione iustificat peccatores. Præter hunc vnum Deum verum, nullus est Deus, quia dum dicit, Videte, videte quia ego sum Deus, & non est alius præter me: docet nos & admonet, graue esse peccatum, si quis extra vnum Deum alium credat, Deum alterum sine dubio credit, quisquis in patre & filio & Spiritu sancto diuersitatem diuinitatis existimat: Cum ille Deus, qui solus habet veram diuinitatem, colendi alterius Dei nullatenus tribuat facultatem. Nec in sa- B cramento redemptionis sic aliquatenus nominandus, quisquis ab vnius veri Dei natura inuenitur extraneus. Mysterium autem redemptionis humanæ nulla ratione perficitur, si in baptismo vel filij vel Spiritus sancti vocabulum subtrahitur.

Matth. vlt.

In tribus personis non est diuersitas diuinæ naturæ. — Deut. 32.

Excusatio breuitatis.

Proinde, quoniam epistolaris modus sermonem nostræ disputationis non permittit extendi: & dilectionis tuæ primordia, non sunt lectionis prolixitate fatiganda, sed breuitate potius excitanda, Vt dum breue opus delectabiliter legeris, ad prolixam lectionem ardentius inflammeris. C Pauca quæ dicturus sum, intentè lege, prudenter intellige, & indubitanter tene: ex quibus valeas in assertione fidei à falsis vera discernere, & Christianam fidem, ipsius illuminatoris nostri iuuamine retinere.

Primo Sabellianorum.

Vnus Deus est sancta Trinitas, pater & filius & Spiritus sanctus. Vna est patris & filij & Spiritus sancti natura: sed non vna persona. Proinde, vt retenta veritate, possis refellere, vel certe respuere falsitatem; si quem videris, ita patris & filij & Spiritus sancti vnam confiteri naturam, vt velit vnam prædicare personam: noli D Christianum Catholicum putare, sed hæreticum Sabellianum agnosce.

Secundo Arrianorum.

Si quem vero audieris, ita tres personas, patris & filij & Spiritus sancti dicere, vt velit tres naturas istarum trium personarum asserere, Arrianum hęreticum sine dubitatione intellige. Verũ est enim quod Sabelliani vnam naturam patris & filij & Spiritus sancti credũt: sed falsum est, quod tres personas esse non credunt. Verum est etiam, quod Arriani tres personas patris & filij & Spiritus sancti dicunt: sed falsum est, quod istarum trium personarum tres naturas persuadere contendunt. Peruerse itaque Arriani naturam Trinitatis diuidunt, & personas Sabelliani confundunt: cùm ita sit vna natura patris & filij & Spiritus

sancti, vt alia persona sit patris, alia filij, alia Spiritus sancti.

Tertio Macedonianorũ.

Si quem vero videris, patris quidem & filij vnam confiteri naturam, sed Spiritus sancti alteram prædicare substantiam, vt æqualem quidem dicat patri filium, & solum minorem asserat Spiritum sanctum: iste non tenet Catholicæ fidei veritatem, sed Macedonio natum perfidiæ sectatur errorem. Proinde quia non est Catholicus Christianus, sed Macedonianus hæreticus ab omnibus est fidelibus respuendus.

De veritate humanæ naturæ in Christo

Nunc pauca de mysterio Dominicæ incarnationis aduerte. Christus enim Dei filius, qui seipsum veritatem veraciter profitetur, sicut verus est Deus, sic verus est homo. In quo sicut est plenitudo diuinæ naturæ, ita est & plenitudo humanæ substantiæ. Inest enim illi naturalis veritas diuinitatis, naturalis veritas animæ rationalis, & naturalis veritas carnis. Ac per hoc naturalis diuinitas communis est illi cum patre: Naturalis vero humanitas communis est illi cum virgine matre.

Hæresis Manichæorum.

Si quis ergo sic in Christo veram diuinitatem prædicat, vt eius veram carnem negare contendat: non est Christianus Catholicus, sed hæreticus Manichæus. Cùm ipse Christus discipulis dubitantibus diceret, Palpate & videte, quia spiritus carnem & ossa non habet, sicut me videtis habere.

Luc. 2.

Error Photinianorum.

Rursum si quis in Christo sic veritatem prædicat animæ & carnis, vt veritatem in eo nolit accipere deitatis, id est, qui sic dicit Christum hominem, vt Deum neget: non est Christianus Catholicus, sed Photinianus hæreticus. Christus enim quẽadmodum secundum veram diuinitatem Deus creator est hominum: ita secundum veram carnem mediator est Dei & hominum. Mediator enim nullatenus esset, si vel cum patre diuinitatis naturam, vel cum hominibus communem carnis & animæ substantiam non haberet. In eo autem verus mediator est hominum homo Christus Iesus, in quo & de patre formam Dei per quam saluaret naturaliter habuit, & ex virgine formam serui (quam in nobis saluaret) accepit. Nunquam autem homo à Deo gratiam salutis acciperet, si in vna persona Christi diuinæ humanæque naturæ communio non maneret.

Duæ naturæ, in vna Christi mediatoris persona.

Veritas ergo Christi sicut habet veritatem naturalem diuinitatis ex patre, sic habet naturalem veritatem humanitatis ex virgine. Deus enim vnigenitus dignatus est in vtero virginis fieri humanæ carnis animæque susceptor: vt esset humanæ carnis animæque saluator. Ipse vnus, in quo est gemina, inseparabilis, inconscissibilisque natura: & vtriusque naturæ vna persona. In quo alij duo rursus hæretici, sibimet contraria sentientes, diuersos instituisse cognoscuntur errores, Nestorius scilicet & Eutyches. Nestorius quippe, qui duas in Christo cognouit esse naturas, conatus est in eo duas prædicare personas, ita cor habens falsitatis obscuritate cæcatum, fidei Christianæ non dubitauit, suæ perfidiæ sociare mendacium. Fides enim vera sicut in Christo duas naturas veraciter prædicat, sic duas in eo personas omnimodis denegat. Eutyches vero rectè credẽs vnam in Christo personam, peruerse visus est vnam eius prædicare naturam, cum vera fides simul in Christo sic proprietatem naturæ vtriusque cognoscat, vt vnam personam diuinitatis atque humanitatis intelligat.

Nestorius Eutyches.

Ex principio Euangelistæ conuincũtur Hæretici.

Vnus quippe Christus est, qui in principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum. Qui etiam verbum caro factum est, & habitauit in nobis. Hinc Sabellius vincitur, quia in eo, quod Verbum erat apud Deum, ostenditur altera patris, altera filij esse persona. Hinc etiam Arrianus superatur, quia in eo, quod Deus erat Verbum, ostenditur vna esse patris filiique natura. Ad ostendendam proprietatem personæ, valet, quod solus filius Verbum dicitur. Ad ostendendam huius naturæ communionem pertinet, quod sicut Deus pater dicitur, sic etiã filius Deus nuncupatur. Hinc etiam & Manichæus simul confunditur & Photinus, in eo quod dicitur: Et Verbum caro factum est. In nomine quippe verbi, diuinitas vera cognoscitur: & in nomine carnis, vera vtique humanitas inuenitur: Vt Christus filius Dei, & verus Deus & verus homo, in vtriusque nominis naturali veritate cognoscatur. Ac sic nec Manichæus in eo falsam prædicare audeat carnem, nec Photinus ei naturalem valeat adimere deitatem.

Nestorius & Eutyches ex Apostolo refelluntur.

Nestorius quoque & Eutyches, Apostolicis conuincuntur eloquiis: Ille, vt agnoscat vnam Christi geminari personam non posse: iste, vt nouerit Christi geminã confundi non posse naturam. Ipse quippe vnus est Christus, de quo ipse (quod iam superius positum est) dicit Apostolus. Quorum patres, & ex quibus Christus secundum carnem, qui est super omnia Deus benedictus in secula. Vbi & vnam Christi personam, & geminam naturam plenus Spiritu sancto demonstrauit: dicens quippe, Ex quibus Christus secundum carnem, qui est super omnia benedictus in secula,

sicut Dei & carnis nomine, veritatem naturæ vtriusque indubitanter ostendit: sic in vno Christi nomine vnam personam diuinitatis atque humanitatis edocuit. Christus enim, qui est ex partibus secundũ carnem, Ipse est super omnia Deus benedictus in secula. Non confunditur natura, quam Dei filius habet ex patre, cum ea natura quam idem Deus sumpsit ex virgine. Sed nec habuit Christus duas aliquãdo personas, quia idem Deus vnigenitus, & secundum diuinitatem natus est de patre, & secundum carnem processit ex virgine. Et quia verbum Deus natus est de Deo, idem verbum caro factum tanquam sponsus processit de thalamo suo: Ipse vnus, qui seruata vtriusque proprietate naturæ, & crucifixus est ex infirmitate, & viuit ex virtute Dei.

Inconfusę manserũt duæ in vno Christo substantiæ.

A Hæc tibi Carissime fili, pro tuo sancto desiderio & dilectione transmisi, ex quibus tibi quidam præbeatur instructionis gustus, & ex hoc gustu crescat in te prolixioris lectionis affectus: vt tanto magis possit Deo adiuuante proficere, quanto studiosius cœperis sanctorum patrum dicta requirere, inuenta frequentius atque attentius recensere. Vnde tibi, Deo adiuuante, scientia plenior accedat, qua possis non solum veram retinere fidem, verum etiam hæreticorum mortiferam conuincere falsitatem, credens & firmiter retinens, vnam naturam & tres personas in Trinitate Deo: & vnam personam duásque naturas in vnigenito Dei filio, Domino Iesu Christo.

Conclusio libri, exhortans ad scripta sanctorum.

EPISTOLA FERRANDI DIACONI,

AD D. FVLGENTIVM EPISCOPVM, De quinque Quæstionibus.

DOMINO beatissimo & cum omni veneratione inspiciendo, sancto Patri Fulgentio, Ferrandus Diaconus in Domino salutem.

Sæpe multum interrogare discendi causa, & absentem magistrum frequentibus epistolis compellare, portitorum raritas ex itineris longinquitate prohibuit. Vnde nunc beneficio præsentis occasionis admonitus, in vnum congessi quæ potui, & responsione vestra melius dilatanda breuiter quæro, rogans, obsecránsque Christum, à quo intus audis, quod doceas foris, vt veraciter dicas mihi: Vtrum Trinitas indisseparabilis propter vnam eandémque naturam, operatione atque voluntate dici debeat separabiles habere personas, an etiam in personis sit omnino inseparabilis prædicanda. 2. Vel vtrum Deus Dei filius sicut dicitur natus, passus, mortuus, crucifixus: ita eius diuinitatem confirmare nos oporteat natam, passam, mortuam, crucifixam, quamuis siue Deus, siue diuinitas nominetur, sola caro intelligatur mutabilis atque passibilis, secundum quam Deus aut diuinitas pati potuit, quod in sua natura non potuit. 3. Tertiò adhuc requiro, vtrum anima Christi susceptricis deitatis plenam habeat omnino notitiam, & quemadmodum seinuicem norunt Pater & Filius & Spiritus sanctus, ita idem filius semetipsum per id quod homo est in

Prima quæstio.

Secunda.

Tertia.

B eo quod est Deus nouerit, ex vtraque atque in vtraque substantia totum capiens patrem. An fortasse sicut oculis corporalibus Deum spiritum minime videt, ne non homini dignitas addita, sed natura credatur penitus commutata: sic rationalis animæ quamuis pio intellectu & corde mundissimo non videri neque cõprehendi omnem diuinitatis essentiam, ne qualibet creatura inueniatur capere creatorem. 4. Patere me obsecro iterum quærere: volo enim C simul plura proponere, quia non est vbi sigillatim de singulis percontemur. Vnum regnum Patris & Filij & Spiritus sancti credimus & fatemur, simul eos dominari creaturis omnibus sentientes. Quare ergo in orationibus sacerdotum per Iesum Christum filium Dominum nostrum, qui tecum viuit & regnat in vnitate Spiritus sancti, per vniuersas penè Aphricæ regiones Catholica dicere consueuit Ecclesia? Tanquam solus filius cum patre posD sideat regnum in vnitate scilicet Spiritus sancti, vt regnantes adunare non simul regnare Spiritus sanctus intimetur. Responde ad hæc rogo celeriter, & inculto eloquio de rebus ignotis consulentem suauissimo melle cœlestis pasce sermonis. 5. Illud etiam diligenti expositione dilucidans, quid sit quod Lucas Euangelista cœnam Domini narraturus, prius eum dicit calicem accepisse, & discipulis diuidendum inter se continuo tradidisse, & tum deinde

Quarta.

Quinta.

accepto pane dixisse: Hoc est, corpus meum: & accepto similiter postquam cœnauit calice, tunc dixisse: Hic calix nouum testamentum est in sanguine meo, qui pro vobis fundetur. Nunquid vnus calix secundò est datus, an alius prius, alius postea Et si ita est, ad cuius rei pertinet sacramentum ille, de quo maximè cæteri qui scripserunt Euangelia tacuerunt? Noli quæso differre responsum, nec paratum animum longa expectatione suspendas. Occupationum quippè vestrarum debemus mereri vel partem. Rogo etiam vt librum de regula veræ fidei relegendum nobis iubeas destinari, & Epistolam ad Ioannem Tharsensem Episcopum, vbi de malefico quodam iudici non tradendo, memini plenissimè disputatum. Codices duos suscepi, & infanti Hieremiæ * proprium reddidi. Iube etiam epistolam de Oratione quam ad me hic positum mandare dignatus es, iterum huc scriptam dirigere. Dum enim pro splendore sui à multis quæritur ad legendum, faciente nostra obliuione, apud quem remanserit ignoramus. Sanctos Presbyteros, Diacones, beatámque congregationem supplex saluto. Deus noster paternitatem tuam ad ædificationem nostram conseruare dignetur incolumen, Domine Pater. Amen.

Hic liber de Regula veræ fidei est D. Fulgentij: qui inter opera D. Augustino falsò asscripta nominatur, De fide ad Petrum.

al. *Herania.*

Inter opera D. Fulgentij oratio 4. ad Probam.

RESPONSIO D. FVLGENTII
EPISCOPI, DE EISDEM QVÆSTIONIBVS.

EPISTOLA tua sancte frater & Condiacone Ferrande, lætificauit cordis mei simul & excitauit affectum, vt & certus de tua salute gauderem, & intentus quod quæris inquirerem, ab illo vtique cui & debetur gratiarum actio, & à quo est vera salubrium rerum expectanda ac postulanda cognitio: vt idem qui prospero auditu gaudium donat, etiam infusione gratiæ spiritualis intelligentiam tribuat: & sicut ipse ad inquirendum se, accendit studium, ita pulsantibus ad se largiatur ingressum. Tunc enim in gaudium Domini poterimus intrare, si nos hic dignatus fuerit in illud magnum pietatis sacramentum dono gratiæ spiritualis inducere, & ad euitandum vitæ huius defectum, qui nobis subrepit frequenter infirmis, panem nobis ipse tribuat intelligentiæ spiritualis, nec nos permittat veternosæ corruptioni exterioris hominis subiici, sed ad studium sanctę cognitionis & operis interiorem nostrum de die in diem faciat cœlesti munere renouari. Dictis tuæ igitur epistolæ iam finem ponamus, vt quod Dominus donauerit, quæstionibus singulis respondere possimus.

INQVISITIO PRIMA.

EXIGIS namque, vt veraciter dicam tibi, vtrum Trinitas inseparabilis propter vnam eandémque naturam, operatione ac voluntate dici debeat separabiles habere personas, an etiam in personis sit omnino inseparabilis prædicanda. Hæc esse verba primæ quæstionis proculdubio recognoscis.

RESPONSIO.

VBI nobis illud est principaliter intuendum, quia Trinitas inseparabilis dici non debet, si possint illæ tres personæ aliquatenus separari. Hoc enim verè inseparabile dicitur, quod nullatenus separationem potest recipere. Nam quod non separatur, sed separari potest, inseparabile non est. Quod si quisquam separari posse putat in Trinitate personas, non Trinitas est inseparabilis dicenda, sed vnitas. Quippe in personis Trinitas constat, in natura vnitas: sed nescio vtrum nostra possit assertio veritate fulciri, quando sic inseparabilem naturam dicimus, vt eiusdem naturæ personas separabiles asseramus. Cùm vtique vna natura quæ non potest in personis diuidi, ipsa inseparabilitate sua, nec ipsas ostendat separari personas posse. Nã separationem naturæ absq; separatione personæ, vt non longius eamus, in ipsis hominibus inuenimus. Carnem quippe humanam nemo dubitat ad naturam hominis pertinere, cuius tamen potest fieri separatio, si quodlibet membrum præcidatur à corpore, quæ tamen præcisio non in se potest separationem habere personæ. Neque enim cum manus aut pes à corpore præcidatur, cum eodem membro etiam persona hominis separatur, quamuis fiat quædam naturæ separatio, cuius pars præcisa inuenitur in membro. Sed sicut ille homo si viuit, postquam caruerit membro, naturalis diffinitionis plenitudine non carebit. qua dicitur homo animal rationale, mortale, sic habens naturæ diffinitionem veram: necesse est vt propriam quoque habeat cum natura

perſonam, quamuis partem naturæ, id eſt, partem carnis à ſe habeat ſeparatam. Cùm verò ſeparantur homines perſonis, natura quoque ſine dubio ſeparantur: Quoniam nō ſeparatur à perſona, cùm manus aut pes ſeparatur à corpore. Separatur autem in perſonarum ſeparatione natura, cum homo ſeparatur ab homine. Inſeparabilis igitur naturæ humanitas, non poteſt ſeparabiles habere perſonas. Proinde conſiderare debemus illam Trinitatis vnam eandémque naturam ita totum implere, vt non ſit aliquid, vbi non ſit. Inde eſt enim quod & vbique tota eſt, & loco nullatenus continetur, tota ſcilicet in ſpiritibus, & corporibus ſingulis, & tota ſimul in omnibus creaturis. Nunc enim non de gratia loquimur qua ſe Deus gratuito munere miſericordiæ ſuæ ſaluandis hominibus præbet, ſed de natura qua Deus omnia quę fecit & implet, & continet, ſecundum quam dicit: Cœlum & terram ego impleo: & ſecundum quam ipſi Deo beatus Dauid dicit: Quò ibo à ſpiritu tuo, & à facie tua quò fugiam? Si aſcēdero in cœlum, tu illic es: & ſi deſcendero in infernum, ades. Et de Chriſto, qui eſt ſapientia Dei dicitur: Attingit à fine vſque ad finem fortiter, & diſponit omnia ſuauiter. De ſpiritu quoque ſancto ſcriptura diuinitus inſpirata ſic loquitur: Quia ſpiritus Domini repleuit orbem terrarum, & hoc quod continet omnia ſcientiam habet vocis. Inuenitur autem hic vocem cordis ſignificaſſe non corporis, vocem ſcilicet non corporeæ locutionis, ſed intimæ cogitationis. Vocem illam quam ſolus Deus audit clamantem, quando in occulto ſolus aſpicit cogitantem. Ideo ſequitur dicens: Propter hoc qui loquitur iniqua non poteſt latere Deum, ſed nec præterit illam corripiens iudicium ſuum. Oſtendens autem vbi ſit hæc iniqua locutio, vt agnoſcatur conſcientiæ magis eſſe quàm linguæ, hoc ſancta Scriptura ſubſequenter aperuit dicens: In cogitationibus enim impij, interrogatio erit. Hæc ideo dixi propter quod de Spiritu ſancto dicitur, quia quod continet omnia ſcientiam habet vocis. Omnia quippe continens non eſt minor Patre vel Filio Spiritus ſanctus. & habens intimæ cogitationis ſcientiam Deus verus agnoſcitur, qui occultorum cognitor inuenitur. Scientia vero quæ comprehendit occulta, ſine dubio continet & futura. quod ſummo ac vero Deo vera fides aſſignat ſancta Suſanna Deum verum taliter inuocāte: Deus qui occultorum es cognitor, qui ſcis omnia antequā fiant. Trinitas itaque, id eſt, Deus vnus verus & bonus æternus, & incommutabilis & immenſus, vbique totus eſt ſecundum immenſitatem, atque omnipotētiam naturalem: quamuis non in omnibus habitet ſecundum gratiæ largitatem. Hinc eſt quod cum Deus per Hieremiam dicit: Ego ſum Deus adproximans, & non de longinquo, memoratus tamen Propheta eidem Deo dicit de quibuſdam: Iuxta es ori eorum, & longè à renibus eorum. Deus enim bonis & natura propinquat & gratia, natura qua creat, gratia qua ſaluat. Natura qua facit hominibus naſci: gratia qua dat eis poteſtatem filios Dei fieri. Natura qua facit vt viuant: gratia qua facit vt ſobrie & iuſte & pie viuant. Natura facit eos in hoc mundo paruo tempore viuere: gratia qua eos facit in cœlo ſine fine regnare. In malis vero ſola eſt Dei immenſitate atque omnipotentia naturali, qua eos facit eſſe viuere atque ſentire, rationales eſſe, liberum quoque habere voluntatis arbitrium. Sed liberum, non liberatum. Liberum enim arbitrium manet etiam nunc in omnibus per naturam, quod in quibus voluerit Deus dignatur liberare per gratiam. Ex quo enim primus homo libero arbitrio venundatus eſt ſub peccato, ideo mala cœpit eſſe libertas hominis, quia ipſi libero arbitrio ablata eſt bonitas voluntatis. Et ſic in eodem hominis arbitrio cœpit eſſe mala libertas, vt ipſa illi & hominibus, deinde per concubitum naſcituris fieret inimica captiuitas. Deus ergo ſicut ſupra diximus per immenſitatem naturæ ſuæ totam creaturam ſuam, & implet & continet. Ac per hoc totum implet Pater, totum Filius, totum Spiritus ſanctus, quia Pater & Filius & Spiritus ſanctus, natura liber vnus eſt Deus. Non ſic autem eſt vna natura Patris & Filij & Spiritus ſancti, id eſt, trium illorum ſunt vna humana natura, trium quorūlibet hominum: quorum ſic eſt vna natura, vt eorum tamen & animæ ſeparentur & corpora, & quanquam ſit in tribus hominibus vnitas naturalis, nulli tamen eſt cum duobus caro animáve communis. Hinc eſt quod ſeparari ab inuicem creaturæ quælibet conſubſtantiales poſſunt: quia ſingulæ earum totæ vbique eſſe non poſſunt. Nam & cum in illis ſit per gratiam Dei vt multitudinis credentium ſit cor & anima vna: poſſunt tamen in perſonis ſeparari locorum ſitu, licet cordis non ſeparantur affectu. Poſſunt & aliqui infideles ex fidelibus fieri & ab illius vnius animæ ſocietate diſiungi. Natura vero Trinitatis quę ſola eſt vbique tota, ſicut vbique ſuum habet & vnum & totum: ſic ſeparationem non poteſt recipere perſonarum. Nominantur quidem illæ perſonæ aliquan-

Hier. 23.
Pſal. 138.
Sap 8.
Sap. 1.
Ibidem.
Ibidem.

do singulæ: sed ita se voluit ipsa Trinitas inseparabilem ostendere in personis, vt nullum ibi nomen sit quo sic vocetur quælibet vna persona, vt non aut tribus naturali vnitate conueniat, aut alteram ad alteram referri etiam in ipsa nomine singularitatis ostendat. Nam de illis vocabulis quibus ad se propriè dicuntur Pater & Filius & Spiritus sanctus, in quibus scilicet non singularitas cuiusque personæ, sed cõmunio vnius monstratur essentiæ: non est aliquod nomen, quod sic Patri conuenire possit, vt Filio aut Spiritui sancto conuenire non possit. Dicitur enim Pater naturaliter Deus, & Filius Deus, & Spiritus sanctus Deus: nec tamen tres Dij, sed vnus naturaliter Deus, Pater & Filius & Spiritus sanctus. omnipotens est Pater, sed omnipotens est & Filius, omnipotens est & Spiritus sanctus: nec tamen tres Dij omnipotentes, sed vnus omnipotẽs est Pater & Filius & Spiritus sanctus. Æternus est sine initio Pater, æternus est sine initio Filius, æternus est sine initio Spiritus sanctus. Nec tamen tres Dij æterni, sed vnus Deus æternus est Pater & Filius & Spiritus sanctus. Immensus est Pater, sed immensus Filius, immensus est & Spiritus sanctus. Vbi ergo sic est nomen quodlibet vnum, vt simul & tribus & singulis indifferenter possit conuenire personis: & ita singulare in natura est, vt in personis esse plurale non possit: quomodo separabiles esse personas dicimus, quando pluralem numerum in nomine non recipi videmus? Quicquid enim singulariter tantum secundum naturam dicitur, necesse est vt in personis quoque inseparabiliter intimetur: vt ostendit ipsa veritas personas non posse diuidi, vbi quodlibet nomẽ * quod tamen ad se non ad alteram vnaquæque persona dicitur. Sicut singulariter in vna dicitur, sic etiã in tribus singularitas nominatur. Nam in vna persona dicitur vnus Angelus, dicitur vnus homo. Sed si tres personæ fuerint Angelorum aut hominum, nec vnus Angelus, nec vnus homo poterit nominari: quia in illis tribus personis, quæ vna natura vel Angelica vel humana reprimitur: non vnus Angelus vel vnus homo, sed sine dubio tres Angeli vel tres homines necesse est vt nuncupentur. Cæterum nec vnus Angelus, nec vnus homo dici potest illa vel Angelicarum vel humanarum pluralitas personarum. Quia vero tres illæ personæ vel Angelorum vel hominum separari possunt, ideo ipsæ tres personæ non recipiunt simul vnum natura singulare vocabulum. Sed vel tres Angeli, vel tres homines sine dubio nominantur. Non autem ignoramus per

A gratiam Dei fieri, vt plures homines possint aliquo singulari nomine nuncupari: sicut est illud quod supra iam posuimus; multitudinis autem credentium erat cor & anima vna. Quæ tamen sic dicitur anima vna vt dicantur; vt animæ fidelium scilicet non impiorum. Fidelibus enim discipulis suis loquebatur, quibus ait, In patientia vestra possidebitis animas vestras. Fidelibus etiam B. Petrus dicit: Credentes autem exultate lætitia inenarrabili & honorificata, recipientes finem fidei vestræ salutem animarum. Dicitur etiam in libro Sapientiæ, Iustorum animæ in manu Dei sunt. Scimus etiam Thessalonicensibus beatum dixisse

B Apostolum, quorum electionem sciebat à Deo. Ipse autem Deus pacis sanctificet vos per omnia, & integer spiritus vester & anima & corpus sine querela in die Domini nostri Iesu Christi seruetur. Sed etiam in Hymno trium puerorum nihilominus legitur: Benedicite spiritus & animæ iustorum Dominum. Et scimus per gratiam Dei sanctam Ecclesiam Dei vnam virginem nuncupari, dicente Apostolo: Despondi enim vos vni viro virginem castam exhibere Christo. Sed in ipsa vna virgine plurali numero etiam virgines nuncupantur. Legimus enim, Afferentur regi virgines post

C eam. Nec illud dubium vnam esse Ecclesiam quæ per totum orbem est diffusa terrarũ, quæ ab Apostolo appellatur Ecclesia Dei viui, columna & firmamentũ veritatis. Quæ tamen sic vna est Ecclesia, vt in ea plures appellentur Ecclesiæ. Ipse enim B. Apostolus dicit: Eram autem ignotus facie Ecclesiis Iudææ quæ erant in Christo. Sed & fratrem se dicit Corinthiis destinasse, cuius est laus in Euangelio per omnes Ecclesias: & Ecclesiis quoque Galatiæ se scripsisse in eiusdem epistolæ demonstrauit exordio. Fideles quoque suos vnum lumen esse Dominus noster ostendens ait discipulis suis; Vos estis lumen mundi. Et tamen

D Dei filios lumina B. Iacobus appellare non dubitat, dicens: Omne datum optimum & omne donum perfectum desursum est, descendens à patre luminum. In his itaque omnibus & singulare inuenimus vocabulum & plurale. Ideo autem plurale, quia omnes creaturas separabiles esse ipsa qualitas naturalis ostendit. Ideo vero singulare, quia vt sit vna anima, vnus spiritus, vna Ecclesia, vna virgo, vnum lumen, hoc illa vna Trinitas per suam gratiam fecit, quæ tam in natura, quàm in personis sic est inseparabilis, vt quicquid ibi tam de vna quam de tribus personis singulariter non dicatur. Non itaque possunt Patris & Filij

& Spiritus sancti separari personæ, quibus vnum nomen naturale sic conuenit, vt in tribus personis plurale esse non possit. Excepto enim hoc ipso quod personæ dicuntur, nullum nomen aliud in Patre & Filio & Spiritu sancto potest inueniri, quod non singulariter tantummodo nominetur. vix autem vnum reperire potuit humani sermonis inopia vt saltem tres diceret esse personas. Ne si vel hoc non diceretur, Trinitas esse nullatenus crederetur: & in illa omnimoda taciturnitate fidei periculum nasceretur. Quocirca secundum veritatem fidei Christianæ dicimus esse vnum Deum naturaliter Patrem & Filium & Spiritum sanctum. Necesse est autem, vt sicut Trinitatem dicimus vnum Deum: ita dicamus vnum omnipotentem, vnum æternum, vnum immensum, vnum magnum, vnum altissimum. Et quicquid Deus in quantum hominibus dedit non solum in singulis personis, sed etiã in tribus personis ad seipsum singulariter nominatur. Ne vero ex hoc quod Pater vnius est personæ vocabulum, Filius quoque vna tantum dicitur in Trinitate persona. Simul & cum Spiritus sanctus propriè dicitur vnius personæ singularitas intimatur, quisquam velit istas tres separabiles asserere ac firmare personas, in quo vnicuique personæ sic vnum ex his tribus nominibus conuenit vt cõmune tribus personis esse non possit. Quisquis hoc temptat obicere, si sic sentit vt loquitur, & hoc tenet conscientia quod indicat lingua, minus attendit hæc nomina esse sine dubio relatiua. In quolibet autem relatiuo nomine sit certum est vnam in seipso significari personam, vt hunc referatur ad alteram: Et non solum in his quæ eadem sunt sicut dicitur frater ad fratrem, amicus ad amicum, vicinus ad vicinũ: sed etiam in his quæ diuersa sunt, sicut dicitur Pater ad Filium, Filius ad Patrem: genitor ad genitum, vel genitus ad genitorem. Ex quolibet horum nomine geminam intelligi solere personam. Neque enim in his nominibus sic vna persona singulariter dicitur, vt si ad alteram ipso suo nomine referatur: Relatiuo enim vocabulo sic personæ quælibet dicitur in se, vt non dicatur ad se. Ad cognoscendum itaque inseparabilitatis indicium, ita se illa vna veraque diuinitas in singulis personis voluit incommutabiliter nominari: vt vna tamen persona sine altera non possit intelligi. Nam cum Pater ad Filium, vel Filius referatur ad Patrem: licet singula singulis tantum possint nomina conuenire personis: & communionem illorum duorum nominum omnino recuset proprietas per-

A sonarum. Non tamen pater sine filio cognoscatur, nec sine patre filius inuenitur. Relatio quippe illa vocabuli personalis separari vetat: quas etiam dum non simul nominat, simul insinuat. Nemo autem audire potest vnum quodque istorum nominum, in quo non intelligere cogatur & alterum. Quod nobis B. Ioannes insinuat dicens, Omnis qui regat filium, nec patrem habet. Qui confitetur, & filium & patrem habet. Quod vtique propterea dicit, quia inseparabiliter pater refertur ad filium, & inseparabiliter filius refertur ad patrem. Non ergo separatur persona patris à persona filij: quoties aut pater tantum nominatur aut filius: quandoquidem

B pater non dicitur nisi referatur ad filium: nec filius dicitur nisi referatur ad patrem. In patris enim nomine ita genitor agnoscitur, vt ex hoc & ille qui est genitus intimetur: & appellatio geniti admonet personam genitoris agnosci. Hinc est quod sicut ab eo qui confitetur filium, pater habetur, sic ab eo qui filium rogauerit non habetur. Quisquis ergo separabiles dicit esse personas patris & Filij, ostendat in quolibet eorum aliquod vocabulum personale, quod ita vnius personæ sit vt ad alterum referri non possit. Sed quia hoc nullatenus inuenitur, hoc sine dubio ad veram

C pertinet fidem: vt tres illas vnius atque inseparabilis naturæ personas sicut non confundimus, ita separare nullatenus audeamus, quandoquidem ita nobis hoc dignata est ipsa Trinitas euidenter ostendere, vt etiam in his nominibus, quibus voluit singillatim personas agnosci vnam sine altera non permittat intelligi. Nam excepto quod ad se relatiuè dicuntur pater & filius, vbi inseparabiliter necesse est alter ad alterum referatur. Cum ista nomina sint vtique personarum: Non minus omnis

D contradictio deficit in illo personali nomine Spiritus sancti, qui non aliud personaliter vocatur cum dicitur Spiritus sanctus, quam hoc quod naturaliter spiritus est, & Pater naturaliter Spiritus est, & Filius naturaliter Spiritus est. Quomodo ergo potest persona Spiritus sancti à persona Patris aut Filij aliquatenus separari: cum hoc habet Spiritus sanctus in ipso personali nomine, quod cum Patre & Filio vnitate naturali cognoscitur habere commune. Hoc enim nomine non ad solum Patrem, sicut filius, nec ad solum filium, sicut Pater: sed simul & ad Patrem & ad Filium refertur: quando Patris & Filij Spiritus nuncupatur. Nam & cum ipse Spiritus sanctus dicitur donum, ad

donatorem inseparabiliter refertur. Hanc A inseparabilitatem personarum sciens beatus Dauid dicebat: Quo ibo à spiritu tuo, & quò à facie tua fugiam. Si ascendero in cœlum, tu illic es: & si descendero in infernum ades. Quod vtique non diceret si personam Spiritus sancti à persona patris separabilem sciret. Propterea autem si nec ab spiritu Dei abire, nec ab ipso Deo fugere quoquam posse dicebat: quia nouerat inseparabiliter & Deum esse in spiritu suo, & spiritum Dei esse in Deo. Non sicut est in Deo creatura, sed sicut spiritus eius qui non aliter eius natura est, quam est ipse Deus in quo est. Quod illo loco ostendit B Apostolus, vbi cum dixisset, Nobis enim reuelauit Deus per Spiritum sanctum. Spiritus enim omnia scrutatur etiam profunda Dei. Continuo humani spiritus intulit exemplum dicens: Quis enim scit hominum quæ sunt hominis, nisi spiritus qui in ipso est? Ideo scit quæ sunt hominis, quia eiusdem naturæ est, cuius est homo in quo est, vbi magis interiorem hominem accipiendum existimo. Ita & quæ Dei sunt, ideo nemo cognouit nisi spiritus Dei: quia sic in Deo est per vnitatem naturæ, vt non C sit aliquid in Deo, quod non possit spiritus eius naturali vnitate cognoscere. Istã quippe plenitudinem cognitionis sola possidet vnitas naturalis: per quam sic est in Deo spiritus eius, vt vnus cum illo sit naturaliter Deus. Qui tamen sic in Deo est, & vnus cum illo Deus est, vt non cum eo vnam personam habeat, sicut habet cum homine spiritus qui in homine est. Sed illud cognitionis exemplum pro vnitate naturali, quæ nullam in Patre & Filio & Spiritu sancto differentiam cognitionis esse permittit, beatum Apostolum posuisse certissimum est: quia illa natura inseparabilis totum quicquid in se naturaliter est non D diuersum, sed vnum & totum sicut in tribus, sic in singulis constat esse personis: vbi ad demonstrandam propriam Spiritus sancti personam, verè in eiusdem doctrina spiritus Apostolica vigilauit auctoritas, vt diceret; Nos autem non spiritum mundi accepimus, sed spiritum qui ex Deo est. Quod dici de spiritu hominis nullatenus potest, qui sic esse in homine dicitur, vt esse ex homine non dicatur. Spiritus autem sanctus in Deo est vnitate naturæ, ex Deo est etiam proprietate personæ. Per illam ergò vnitatem naturæ, per quam ea quæ Dei sunt nemo cognouit, nisi spiritus Dei, etiam illud intelligatur quod filius dicit: Nemo nouit filium nisi pater, neque patrem quis nouit nisi filius, & cui

Psal. 138.

1. Cor. 2.

Matt. 11.

voluerit filius reuelare. Per eandem naturæ inseparabilis vnitatem & se in patre, & in se patrem filius esse testatur. Nam & cùm discipulis dixisset, si me cognouissetis, & patrem meum vtique cognouissetis: & cum Philippus Patrem sibi postularet ostendi, sic Dominus ipse respondit: Tanto tempore vobiscum sum, & non cognouistis me, Philippe? qui videt me, videt & patrem. Quomodo tu dicis, ostende nobis patrem? Non credis quia ego in patre, & pater in me est? verba quæ ego loquor vobis, non à me ipso loquor. Pater autem in me manens, ipse facit opera. Non creditis quia ego in patre & pater in me est? Alioquin propter opera ipsa credite. Ex eo igitur quod inseparabiles sunt Pater & Filius & Spiritus sanctus, consequens est vt inseparabiliter operentur. Quod si Trinitas illa separabiles posset habere personas: essent & aliqua separata opera Trinitatis. Nam si attendamus illud quod Scriptura sancta dicit de Sapientia, splendor est enim lucis æternæ, sicut splendorem luci videmus inseparabiliter inhærere, sic agnoscendum filium à patre separari non posse. Ipsum enim Apostolica prædicat auctoritas splendorem gloriæ, & figuram substantiæ Dei. quod sequens beatus Ambrosius in Hymno matutinario, spendorem paternæ gloriæ, filium esse pronuntiat. Illo quoque exemplo inseparabiles personas Patris, & Filij, & Spiritus sancti conuenit vt credamus, quod ipse vnigenitus Deus sic in vnitate personæ suæ naturam diuinam humanámque coniunxit atque vniuit, vt à se omninò non possent separari. In vna enim persona vnigeniti Dei, qui tanquam sponsus processit de thalamo suo, inseparabilis permanet vtriusque naturæ vnitio. Nec ideo debet aliquis æstimare vtramque ab inuicem diuelli potuisse naturam, quia per susceptionem mortis, & caro exanimis in sepulchro iacuit, & anima in infernum carne moriente descendit. Quandoquidem etiam cum interueniente morte anima discessisset à carne, inseparabilis in Christo vtraque natura permansit: quia nec in inferno animam suam, nec in sepulchro carnem suam diuinitas immensa deseruit. In tantum autem inseparabilis est in Christo vtraque natura, vt ex hoc Eutyches in errorem caderet, & vnam videns in Christo personam, vnam quoque in eo naturam impiè prædicaret, volens confundere, quod vidit separari non posse. Sic autem iste in duabus naturis quas inseparabiliter vnius esse personæ cognouit, crimen impietatis incurrit: sicut Sabellius in tribus

Ioan. 14.

Sap. 7. d

Hebr. 1.

Hymnus D. Ambrosij.

Eutyches hæreticus.

Sabellius hæreticus

in tribus personis propter vnitatem naturæ cæcitate mortiferæ infidelitatis errauit, non intelligens personas Patris & Filij & Spiritus sancti sine confusione subsistere, quas audiebat vnitate naturali prorsus inseparabiles permanere. Sed vtrumque Trinitas inseparabilis vicit: vterq; à vulua Ecclesiæ matris alienatus abscessit, vterque à ventre piissimæ genitricis errauit, & semetipsum suósque complices barathro impietatis immersit. Vera quippe in Trinitate Deo non solum naturæ vnitas, verum etiam inconfusa atque inseparabilis manet personarum proprietas, nihilominus in vna Christi persona duarum permanet & inconfusibilis atque inseparabilis plena veritas naturarum. Quod si in Christo propter vnitatem personæ inseparabilis inuenitur vnitio diuinæ humanæque naturæ, nec sine initio æternitas, nec sine mutabilitate simplicitas, nec sine termino immensitas inuenitur naturaliter esse communis. quia in vno eodémque Christo & vera est diuina natura, qua naturaliter est sine initio Deus natus de Patre, & vera humana natura, qua naturaliter est in plenitudine temporum Deus homo creatus ex Virgine. In illa coæternus patri in ista posterior matre. Secundum diuinam semper vbique totus: nec vnquam vel vsquam loco conclusus: Secundum humanam certo die de cœlo ad indicandos viuos mortuósque venturus. Quanta inseparabilitas credenda est illis tribus personis inesse, quarum est vnitas & æternitas & simplicitas, & immensitas naturalis? Hanc beatus Ambrosius veraciter prædicat & confirmat in libro de Spiritu sancto hæc dicens. Quis igitur audeat dicere discretum à Deo Patre & Christo esse Spiritum sanctum, cum per ipsum ad imaginem Dei & similitudinem esse mereamur? Alio quoque loco dicit: Quis autem potest à Patre & Filio Spiritum sanctum separare: cum vel appellare Patrem & Filium, sine Spiritu non queamus? Nemo enim dicit Dominum Iesum nisi in Spiritu sancto. Ergo si appellare Dominum Iesum sine Spiritu vtique non possumus, nec potest sine Spiritu prædicari. Ita trium inseparabilitas personarum à beato quoque Augustino indubitanter asseritur. In libro enim primo hæc cum dixisset, Solum Filium de Virgine Maria natum, solumque Spiritum sanctum in specie columbæ super Iesum baptizatum, & die Pentecostes linguis diuisis velut ignem super discipulos aduenisse; soliusque Patris fuisse vocem dicentis, Tu es Filius meus, quando baptizatus est à Ioanne, & quando sonuit vox dicens:

A Et clarificaui & iterum clarificabo. Ostendens tamen inseparabiles esse Patrem & Filium & Spiritum sanctum, istam sententiam intulit dicens: Quamuis Pater & Filius & Spiritus sanctus, sicut inseparabiles sunt, sic inseparabiliter operentur. Cernis nempe quomodo beatus Augustinus nullam hîc separabilium personarum suspicionem reliquit. quando Patrem & Filium & Spiritum sanctum, sicut inseparabiles sunt sic inseparabiliter asserit operari. Quam sententiam tali conclusione confirmans ita ait: Hæc & mea fides est, quando hæc est Catholica fides.

B Item alio eiusdem libri loco dicit. Denique propter ipsam inseparabilitatem sufficienter aliquandò nominatur vel Pater solus, vel Filius solus, adimpleturus nos lætitia cum vultu suo, nec inde separatur vtriusque spiritus, id est, Patris & Filij Spiritus. Qui Spiritus sanctus propriè dicitur spiritus veritatis, quem hic mundus accipere non potest. Hoc est enim plenum gaudium nostrum, quo amplius non est frui Trinitate Deo, ad cuius imaginem facti sumus. Propter hoc aliquando ita loquimur de Spiritu sancto, tanquam solus ipse sufficiat ad beatitudinem nostram, & ideo solus sufficit, quia

D. Aug. lib. 1. De Trinitate cap 8.

C separari à Patre & Filio non potest, sicut Pater solus sufficit, quia separari à Filio & Spiritu sancto non potest: & Filius ideo sufficit solus, quia separari à Patre & Spiritu sancto non potest. Hæc est beati Augustini secundum Catholicæ fidei veritatem de Patris & Filij & Spiritus sancti inseparabilitate sententia: quam ne quisquam secúdum solam naturam & non etiam secundum personas acciperet, planius hoc & manifestius paulo post in eodem libro curauit ostendere, dicens: Sed propter insinuationem Trinitatis, personis etiam singulis nominatis, dicuntur

D. Aug.

In fine.

D quædam separatim, non tamen aliis separatis intelliguntur, propter eiusdem Trinitatis vnitatem, vnámque substantiam atque deitatem Patris & Filij & Spiritus sancti. Alio quoque memorati libri loco plenissime inculcans cum de filio dixisset, Ex hoc enim rogat, quo minor est patre, quo verò æqualis est, exaudit cum patre, inseparabilitatem personarum ostondens ait: Vnde se ab eo quod dixit, Ipse enim pater amat vos, vtique ipse non separat, sed secundum ea facit intelligi, quæ supra commemoraui satisque insinuaui, plerumque ita nominari vnamquamque in Trinitate personam, vt & aliæ intelligantur. Sic itaque dictum est, Ipse enim Pater amat vos, & consequenter intelligatur & Filius & Spiritus sanctus. Item post aliquanta idem sanctus Augusti-

Sub finem cap. 10.

Ioan. 16.

Ad mediũ cap. 12.

nus ait: Iam enim ostendimus in hac Trinitate per multos locutionum diuinarum modos etiam de singulis dici quod omnium est, propter inseparabilem operationem vnius eiusdémque substantiæ. In quintodecimo libro de Trinitate, cum de hac imagine quæ in nobis est, aliquas lineas præberet ad intelligentiam Trinitatis, inter alia sic ait: Verũ in illa summa Trinitate * quæ incorporaliter rebus omnibus antecellit, tanta est inseparabilitas, vt cum Trinitas hominum non posset dici vnus homo, illa vnus Deus & dicatur & sit, nec in vno Deo sit illa Trinitas, sed vnus Deus. Nec rursus quemadmodum ista imago quæ est homo habens illa tria persona vna est, ita est & illa Trinitas, sed tres personæ sunt, Pater filij, & filius patris, & spiritus patris & filij. Item post aliqua sic ait: Non tamen sicut in imagine ista Trinitatis non hæc Tria vnus homo, sed vnius hominis sunt, ita in ipsa summa Trinitate, cuius & imago est vnius Dei sunt illa tria, sed vnus Deus est, & tres sunt illæ non vna persona. Hæc dicens B. Augustinus & inseparabilitatem earumdem trium personarum relatione ipsius Trinitatis intelligens cum admiratione sequitur dicens: Quod sane mirabiliter ineffabile est, vel ineffabiliter mirabile, cum sit vna persona hæc imago Trinitatis, ipsa vero summa Trinitas tres personæ sunt. Inseparabilior est illa Trinitas personarum trium, quàm hæc vnius. Ista sicut non dubito quæ de primo atque nouissimo libro de Trinitate verba B. Augustini posuimus omnino sufficiant, præsertim ingenio atque officio tuo, quo eius dicta sic acutissime ac frequentissime legis, vt in eis plurima possis similia reperire, quæ non solum in natura, sed etiam in personis inseparabilitatem ostendunt. Dicuntur ergo sigillatim tres illæ personæ, vt agnoscantur, non vt separentur. In quibus sic nulla est separatio, sicut in eis nulla potest inesse confusio. Neque enim illæ tres personæ, quia non possunt confundi, propterea debent separabiles æstimari, cùm omnino inseparabiles inueniantur, & in eo quod sunt, & in eo quod faciunt. Nec quisquam separabiles audeat illas tres personas asserere, cum nullam ante aliam, nullam post aliam, nullam sine alia vel existentem vel operantem valeat inuenire. Vbi sicut naturaliter nulla potest esse separabilitas operis, ita naturaliter manet incommutabilis vnitas voluntatis. Attendamus autem quonam modo fuerit vel homo vel angelus separatus à Deo: vt possimus indubitanter inseparabilẽ intelligere Trinitatem. Nempe Scriptura sancta dicit, quia peruersæ cogitationes separant à Deo, & quia in maliuolam animam non intrabit sapientia, nec habitabit in corpore subdito peccatis, & quia Spiritus sanctus disciplinæ effugiet fictum, & auferet se à cogitationibus quæ sunt sine intellectu. Nam & Esaias Propheta testatur, iniquitates inter Deum & hominem separare. Sancta autem Trinitas ipse est Deus fidelis, in quo non est iniquitas. Venit autem filius Dei vt peccata tolleret, & peccatum in eo non est, & est peccatum iniquitas. Tollens autem iniquitatem, tribuit charitatem. Abstulit ergo per quod à Deo separabamur, & donauit per quod sanctæ Trinitati inseparabiliter iungeremur. Ideo confidenter clamat Apostolus, quia neque mors, neque vita, neque angeli, neque principatus, neque instantia, neque futura, neque fortitudines, neque altitudo, neque profundum, neque creatura alia poterit nos separare à charitate Dei quæ est in Christo Iesu Domino nostro. Si ergo Trinitas inconfusa charitate inseparabiliter sibi facit adhærere animas nostras, quia qui adheret Deo vnus spiritus est, quomodo ipsa Trinitas separabiles potest habere personas, cũ ipsa Trinitas vnus sit Deus: ac per hoc vna sit charitas, quia Deus charitas est? Charitas autem diuisionẽ nunquam recipit, quæ de multis cordibus multisque animabus in se ipsa vnum cor vnámque animam facit.

Cap. 13. — al. incomparab. — Ibidem. — Ibidem. — Sap. 1. — Esa 59. — 1. Ioan. 3. — Rom 8. — 1. Cor. 6.

INTERROGATIO II.

SECVNDA deinde interrogatio tua hoc inuenitur tenore subiuncta: Vtrum Dei filius sicut dicitur natus, passus, mortuus, crucifixus, ita eius diuinitatem confirmare nos oporteat natam, passam, mortuam, crucifixam, quamuis siue Deus, siue diuinitas nominetur, sola caro intelligatur mutabilis atque passibilis, secundum quam Deus aut diuinitas potuit, quod in sua natura non potuit.

RESPONSIO.

HIS tuis verbis breuiter respondeo, quicquid horum dicatur, nihil præiudicare fidei, qua veraciter Ecclesia Catholica credit & prædicat diuinitatem filij Dei impassibilem atque incommutabilem naturaliter permanere. Beatus quippe Apostolus ait: Nos autẽ prædicamus Christum crucifixum, Iudæis quidem scandalum, Gentibus autem stultitiam. Ipsis autem vocatis Iudæis & Græcis Christum Dei virtutem & Dei sapientiam. Ecce Christum Dei virtutem & Dei sapientiam dicit Apostolus crucifixum. Alio autem loco simul virtutem diuinitatémque coniungens ait, Sempiterna quoque virtus eius & diuinitas

1. Cor. 1. — Rom. 1.

Si ergo virtus Christi secundum carnem crucifixa dicitur, cur eodem modo etiam crucifixa secundum carnem diuinitas non dicatur? Quando enim additur secundum carnem, ostenditur vtique non eius diuinitatem passioni subiacuisse, sed carnẽ. Quod etiã Apostolica videmus authoritate monstratum. Nam cum B. Paulus Apostolus dixerit, Christum crucifixum Dei virtutem & Dei sapientiam, ne ipsa virtus & sapientia putaretur naturaliter esse passibilis, curauit alio loco crucifixæ virtutis & sapientiæ salubriter aperire mysterium, dicens de Christo, Nam etsi crucifixus est ex infirmitate, sed viuit ex virtute Deo. Scimus autem Christum Dei filium prophetico eloquio Deum fortem veraciter nominari, Esaia dicente: Puer natus est nobis, & filius datus est nobis, & factus est principatus super humeros eius, & vocabitur nomen eius, admirabilis, consiliarius, Deus, fortis, pater futuri seculi, princeps pacis. Nonne istius Dei fortis vno loco Apostolus sempiternam virtutem diuinitatémque commendat? Neque enim vera fides ita sempiternam virtutem diuinitatémque patris prædicat, vt Filij aut Spiritus sancti sempiternam virtutem diuinitatemque non credat: cùm vna sit naturaliter sempiterna virtus ac diuinitas Patris & Filij & Spiritus sancti. Deus autem fortis Christus. Ideo autem veraciter Deus, quia diuinitas: sicut ideo veraciter fortis, quia virtus. Vera itaque fides, quæ Christum Deum fortem veraciter credit ac prædicat, & Christum crucifixum Dei virtutem, Deíque sapiẽtiam nouit ab Apostolo prædicari, sicut secũdum carnem crucifixam virtutem fiducialiter nouit & dicit: ita secundum carnem crucifixam diuinitatem confiteri non abnuit. Christus enim Deus fortis, sic est Deus, vt ipse sit diuinitas sua: quemadmodum sic est fortis, vt ipse sit virtus sua. Nosti hoc quod dico in libris de Trinitate à beato Augustino plenissimè disputatum, in quibus ostendit vnamquamque in Trinitate personam, in his duntaxat nominibus: quibus ad se non translatè, sed propriè dicitur ipsam sibi esse quod habere naturaliter prædicatur. Dicimus enim siue Patrem siue Filium siue Spiritum sanctũ esse Deũ viuum, magnum, sapientem, fortem bonũ. In his omnibus quæ ad se vnaquæq; dicitur in trinitate persona, quia Deus diuinitate Deus est, magnus, magnitudine magnus est, sapiens, sapientia sapiens est, fortis, virtute fortis est, bonus bonitate bonus est. Sic est vtique Deus, vt ipse sit diuinitas ipsa, sic est magnus, vt ipse sit magnitudo sua, sic est sapiens, vt ipse sit sapientia sua, sic est fortis, vt ipse sit virtus sua, sic etiam bonus, vt ipse sit bonitas sua. Quod cum in suprà memoratis libris idem sanctus Augustinus frequenter insinuet, quendam locum de libro eius quinto huic opusculo inserere curaui. Cum enim de Deo & de eius magnitudine loqueretur, inter alia sic ait: Ea igitur magnitudine magnus est, quia ipse est eadem magnitudo. Et ideo sicut non dicimus tres essentias, sic nec tres magnitudines. Hoc est enim Deo esse, quod est magnum esse. Eadem causa nec magnos tres dicimus, sed vnum magnum, quia non participatione magnitudinis Deus magnus est, sed seipso magno magnus est, quia ipse sua est magnitudo. Hoc & de bonitate, & de æternitate, & de omnipotentia Dei dictum sit, omnibúsque omnino prædicamẽtis, quæ de Deo possunt pronunciari, quod ad seipsum dicitur, non translatè ac per similitudinem, sed propriè, si tamen de illo propriè aliquid ore hominis dici potest. In libro quoque octauo eandẽ promens de illa naturali Trinitatis simplicitate sententiam, inter alia sic ait: Sic Deus Pater, Deus Filius, Deus Spiritus sanctus, & bonus Pater, bonus Filius, bonus Spiritus sanctus, & omnipotẽs Pater, omnipotẽs Filius, omnipotens Spiritus sanctus: Nec tamen tres Dij, aut tres boni, aut tres omnipotentes, sed vnus Deus bonus & omnipotẽs, ipsa Trinitas, & quicquid aliud non adinuicem relatiue, sed ad se singuli dicuntur. Hoc enim secundum essentiam dicũtur, quia hoc est ibi esse quod magnum esse, quod bonum, quod sapientem esse, & quicquid aliud ad se vnaquæque ibi persona vel ipsa Trinitas dicitur. Claret nempe ex his beati Augustini verbis hoc esse Catholicæ veritatis, vt cum in Deo diuinitatem, magnitudinem, bonitatem, virtutem, & quælibet alia in his quæ ad se proprie dicitur nominamus; Non istis diuersis nominibus quædam diuersa, sicut in homine qui subiacet qualitati, sed vnum illud quod est essentia vel natura certissime nouerimus. Inde est enim quod ipse beatus Augustinus dicit in libro quinto de Trinitate, intelligendum sine qualitate bonum, sine quantitate magnum, quia incommutabilitas simplicis atque omnipotẽtis essentiæ nullis potest accidentibus subiacere, vbi eadem est diuinitas quæ æternitas & maiestas, eadem magnitudo quæ virtus & bonitas. Ex hac ergo regula veritatis quicquid de maiestate, de æternitate, de virtute Christi secundum carnẽ veraciter dici cognoscimus, de diuinitate quoque eius dici veraciter non negemus. Ipse quippe beatus Augustinus

1. Cor. 1. — 2. Cor. 13. — Esa. 9. — Lib. 5. de Trinitate cap. 10. — Cap. 1. — Cap. 10. 11

A B C D

in primo libro de Trinitate ostēdens Deum filium secundum diuinitatem hoc habere quod est, & hoc esse quod habet, ita loquitur: Non enim sicut creatura, ita Deus filius ante incarnationē & ante assumptam creaturam vnigenitus, per quem facta sunt omnia, aliud est & aliud habet, sed hoc ipsum est quod est & quod habet. Quod illo loco manifestius dicitur: si quis ad capiēdum sit idoneus, vbi ait: Sicut habet pater vitam in in semetipso, ita dedit filio vitam habere in semetipso. Neque enim iam existenti, & vitam non habenti dedit vt haberet vitam in semetipso, cum eo ipso quod est vita est. Hoc est ergo, dedit filio habere vitam in semetipso, genuit filium esse incommutabilem vitam, quod est vita æterna. Idem beatus Augustinus in expositione Euāgelij secundum Ioānem, cùm de ipso Domini sermone tractaret, sic ait: Filius autem Dei nō quasi primo fuit sine vita, & accepit vitam, si enim sic illam acciperet, non eam haberet in semetipso. Quid est enim in semetipso? vt ipse vita ipsa esset. & paulo post hæc in eodem sermone confirmat dicens: Ait enim Apostolus, Fuistis enim aliquando tenebræ, nūc autem lux in Domino. Cùm dixisset, Nunc autem lux, addidit in Domino. In te ergo tenebræ, lux in Domino. Lux quare? quia in participatione lucis illius lux es. Si autē à luce, qua illuminaris, recesseris: ad tenebras tuas redis. Nō sic Christus, non sic verbum Dei, sed quomodo? sicut habet pater vitam in semetipso, sic dedit & filio vitam habere in semetipso: vt non participatione viuat, sed incommutabiliter viuat, & omnino ipse vita sit. Et paulo post idem sanctus Doctor egregius Augustinus ait, Quod dicitur, dedit filio, tale est, ac si diceretur, genuit filium, generando enim dedit. Quomodo dedit vt esset, sic dedit vt vita esset, sic dedit, vt in semetipso vita esset. Quid est, in semetipso vita esset? Non aliunde vita indigeret, sed ipse esset plenitudo vitę, vnde credentes alij viuerent, dum viuerent. Ex his igitur verbis pręclari Antistitis Augustini remotis docemur ambagibus salua incommutabilitate, æternitate, atque impassibilitate diuinitatis filij Dei, quicquid de eius maiestate, æternitate ac virtute secundum susceptionem carnis dicitur, incongruum non esse si eodē modo secūdum carnem de eius diuinitate dicatur. Quod ergo à Dei filio susceptum est ab eius diuinitate, ab eius maiestate, ab eius virtute, ab eius æternitate probatur esse susceptum. Quod vt sanctorum patrum veridica demonstraret assertio, primum beatissimi Papæ Leonis Apostolicæ sedis gloriosi Pontificis profe-

Circa medium cap. 12.

Tract. 22.

Ephes. 5.

A rimus Epistolam, quam scribens ad Flauianum Constātinopolitanæ vbis Episcopum, in eo quod veram de Incarnatione Domini expressit mirabiliter fidem omnem destruxit hæreticæ prauitatis errorem. In illa namque Epistola idem gloriosus Antistes non minus Apostolicæ sedis dignitate præcellens, hæc dicit: Salua igitur proprietate vtriusque naturæ, & in vnam coëunte personam suscepta est à maiestate humilitas, à virtute infirmitas, ab æternitate mortalitas, & ad resoluendum nostræ conditionis debitum, natura inuiolabilis naturæ est vnita passibili, vt quod nostris remediis congruebat, vnus atque idem mediator Dei & hominum homo Christus Iesus & mori posset ex vno, & mori non posset ex altero. Adhuc sequitur memoratus Apostolicæ sedis antistes, & dicit: In integra ergo veri hominis perfectáque natura verus natus est Deus, totus in suis, totus in nostris. Nostra autem dicimus, quæ in nobis ab initio creator condidit, & quæ reparanda suscepit. Cernis nempe quemadmodum ille Apostolicus doctor, qua fide dicit Deum ea quę in nobis ab initio condidit reparanda suscepisse, eadem fide dicat humilitatem à maiestate, infirmitatem à virtute, mortalitatem ab æternitate susceptam. Cùm vero maiestas, virtus atque æternitas filij Dei dicitur, C non aliud quàm eius diuinitas intimatur. Non ergò dubitemus quod diuinitas Christi susceperit, quicquid Christi maiestas, Christi virtus, æternitásque suscepit. Hinc est quod in eadem Epistola non dissimilis de vno sententia cōtinetur, cùm idem beatissimus Romanæ Præsul Ecclesiæ sicut Deum & hominem, ita diuinitatem & humanitatē manifestissima prædicatione confirmat. In eadem quippe Epistola dicit: Assumpta est de matre Domini natura, non culpa. Nec in Domino Iesu Christo ex vtero virginis genito, quia natiuitas est mirabilis, ideo nostri est natura dissimilis. Qui enim verus est Deus, idem verus est homo, & nullum est in hac vnitate mendacium, dum inuicem sunt & humilitas hominis & altitudo deitatis. Sicut enim Deus nō mutatur miseratione, ita homo non cōsumitur dignitate. Alio autem loco idem beatiss. Papa Leo diuinitatē carnis tectam velamine profitetur dicēs: Iam cum ad pręcursoris sui Ioannis baptismū venit, ne lateret quod carnis velamine diuinitas tegeretur, vox patris de cœlo intonans, dixit: Hic est filius meus dilectus, in quo mihi bene cōplacui. Ibi continuò diuinitatem suam illam confidenter Deū nuncupat & illā carnem hominem indubitanter appellat, dicēs: Quę itaq;

Epistola est, vt nūc sunt digestæ, decima.

Cap. 3.

Cap. 4.

In eadem epist. 10. ad Fla. cap. 4.

Matth. 13.

sicut hominem diaboli tentat astutia, eidem sicut Deo angelica famulantur obsequia. Item alio eiusdẽ Epistolæ loco dicit: Quamuis enim in Domino Iesu Christo Dei & hominis vna persona sit, aliud tamen est vnde in vtroque communis est contumelia, aliud vnde communis est gloria. De nostro enim illi est minor patre humanitas, de patre illi est æqualis cum patre diuinitas, cuius * essentiæ firmitatem sensibus cunctorum fidelium sic insinuat atque inculcat, vt in hac fide vitam profectúmque Ecclesiæ cõstare testetur Catholicæ, quia Catholica Ecclesia hac fide viuit ac proficit, vt nec sine vera diuinitate humanitas, nec sine vera credatur humanitate diuinitas. Hoc etiã beatæ memoriæ Papa Gelasius seruato tenore doctrinæ per viam veræ fidei atque Apostolicæ cõfessionis, paribus incedit omninò vestigiis. In eo quippe libro, quem memoratus venerabilis cõscripsit Antistes aduersus eos qui in Domino Iesu Christo duarum naturarum nolunt indiuisam credere veritatem, sed eas vnius naturæ professione confundũt, ipso tenore prædicationis Apostolicæ custodito, duas naturas in Christo incõfusas atque inseparabiles esse cõfirmat dicens: Has easdem necessarium est profiteri, sub vna eadémq; persona sic indiscretas atq; inseparabiles illas vnitione cõstare, vt permaneãt esse quod sunt. Et paulo post: Nunquid cum tantummodo Deus dicitur, homo denegatur? Nunquid cùm humanitas dicitur, deitas inde remouetur? Nunquid cum filius hominis dicitur, non etiam filius Dei consequenter aduertitur? Nunquid cum verbum Dei dicitur, non simul intelligitur & caro quod factum est? Nunquid cum caro corpúsque eius depromitur, non etiam diuinitas indubitanter ostenditur? Item alio eiusdem libri loco de his qui vnam tantum in Christo naturam nituntur asserere sic loquitur: Nam & cum dicunt vnam fuisse naturam incarnatam, volentes hoc modo velut ostendere singularem, nullatenus euadunt significationem duarum. Dum enim dicitur vnam diuinitatis naturam fuisse incarnatam, remotis ambiguitatibus, altera erit quæ incarnata est, altera quæ incarnata perhibetur. Quoniam non eadem erit natura deitatis quæ incarnata est, quæ est natura carnis, qua incarnata firmatur, neque à seipsa natura deitatis incarnata est, sed natura carnis incarnata cognoscitur. Sicut neque ipsa natura carnis extitit deitate sublimis, quia & non aliundè diuinitas, quàm de vtero virginis matris incarnata processit. Et caro non nisi in eisdem visceribus sancto Spiritu superueniente, & altissimi obumbrante virtute, est vnita deitati. Item paulo post ait: Quærant ergo isti qua suæ dementiæ foueas quibus circundantur euadãt, & palam se aut illorum esse de numero fateantur, qui verum Christi corpus impugnãt, aut negare non audeant non nisi hac ratione verum esse, sine qua verum esse nõ posset, sicut & cum eundem Deum dicimus, vel secũdum Deum loqui aut facere prædicamus: aliter verum esse non posse, nisi veram illic diuinitatem, & in suæ proprietate substantiæ permanentem deitatis fatemur esse naturã. Sanctus quoque Ambrosius in li. 1. de fide vno eodémq; loco sicut Christum Deum & hominem, sic in eo diuinitatem profitetur & carnem, dicens: Vnum Deum Prophetæ dicunt, Apostoli audiunt. Vnum Deum magi crediderunt, & aurum, thus & myrrham supplices ad Christi cunabula detulerunt: auro regem fatentes, & Deum thure venerantes. Thesaurus enim regni aurum: sacrificium Dei, thus: myrrha est sepulturæ. Quid igitur voluerunt sibi mystica munera inter abiecta præsepia, nisi vt intelligamus in Christo differẽtiã diuinitatis & carnis? Vt homo nascitur, vt Deus adoratur. Iacet in pannis, sed fulget in stellis. Cunæ nascentem indicant, stellæ dominantem. Caro est quæ inuoluitur, diuinitas cui ab angelis ministratur. Ita nec dignitas naturalis maiestatis amittitur, & assumptæ carnis veritas comprobatur. Hæc omnia quæ superius posita sunt, hac beatus Ambrosius cõclusione firmauit dicens: Hæc est fides nostra, sic se Deus agnosci voluit ab hominibus. Nempe beatus Ambrosius superiorem disputationem hac diffinitione concludens, ita vt hanc esse diceret fidem nostram, euidentissimè docuit, vt sicut Deum hominémq; dicimus, sic diuinitatẽ & carnem nullatenus dubitemus. In secundo quoque eiusdẽ operis libro hæc ait: Sileãt igitur inanes de sermonibus quæstiones, quoniam regnũ Dei, sicut scriptum est, nõ est in persuasione verbi, sed in ostensione virtutis. Sequitur adhuc idem sanctus Ambrosius dicẽs: Seruemus distinctionem diuinitatis & carnis. Vnus in vtroque loquitur Dei filius, quia in eodem vtraque natura est. Et infrà, Hic est qui descendit, hic est quem pater sanctificauit & misit in hunc mundum. Et ipsa litera nos docet sanctificatione non diuinitatem eguisse, sed carnem. Beatus quoque Augustinus in libro de fide, spe, & charitate, quem nosti à multis Enchiridion nuncupari, sic dicit: Quis enim congruentibus solum explicet verbis, quomodo verbum caro factum est, vt habitaret in nobis, vt crederemus in Dei

Ibidem. al. sententia S. Gelasius Papa. Cap. 2. Matt. 2. Ibidem. Cap. 4. 1. Cor. 2. Ibidem. Ambr. Ambr. Enchir. cap. 34.

Patris omnipotentis vnicum Filium natum de Spiritu sancto & Virgine Maria? Ita quippe Verbum caro factum est à diuinitate carne suscepta, non in carnem diuinitate mutata. Ecce beatus Augustinus ostendit diuinitatem susceptricem carnis, quam nihilominus susceptricem testatur & mortis. In libro enim de præsentia Dei sic dicit: Per caput nostrum reconciliamur Deo, quia in illo est diuinitas vnigeniti, facta particeps mortalitatis nostræ, vt & nos participes eius immortalitatis essemus. Vbi continuo magnitudinem huius sacramenti commendans, hæc verba subiunxit: Hoc sacramentum longe est à cordibus sapientium superborum, & ideo non Christianorum, ac per hoc non verè sapientium. His omnibus sanctorum Patrum sententiis ostenditur quod dicitur de vnigenito Deo, etiam de eius diuinitate non incongruè prædicari. Scimus autem in hac assertione Catholicæ veritatis, aut hæreticos pro peruersitati deditos, aut Catholicos minus mysterio recte credere credulitatis instructos, cum audiũt quod de Deo filio dicitur, de eius quoque diuinitate dici, & tamẽ vnam a nobis Patris & Filij & Spiritus sancti diuinitatem nouerunt nihilominus prædicari, aliquatenus commouendos, quod communio diuinitatis communionem faciat humanæ susceptionis, ac perindè ex carnis communione putetur in Patre & Filio & Spiritu sancto communio humanæ natiuitatis, passionis, & mortis. Vt ergo nec illi malignè insidientur, nec isti forsitan incautè fallantur, debent vtrique cogitare sic à nobis vnam Trinitatis prædicari substantiam, vt tamen non dicamus vnam eiusdẽ Trinitatis esse personam. Vnde sic totum, quod ipsa natura est, commune tribus esse inuenitur personis, vt aliquid tamen inueniatur quod proprio vnaquæque persona noscatur, quod tamen nec inueniatur separabile, nec possit esse commune. Nam proprium Patris dicimus esse, quod genuit. Proprium Filij dicimus esse, quod solus de solo patre natus est. Proprium etiam Spiritus sancti, quod de patre filióque procedit. In his verò propriis nulla est naturæ separatio, sed quædam personalis agnitio. Cum propria solius sit generatio Patris, non ab ea tamen separatus est filius, quia generante patre natus est filius. Et cum propria sit natiuitas filij, non tamen est à patre gignente separabilis, quia natiuitas filij naturaliter vera non esset, nisi de patre genitus extitisset. Quamuis itaque nascente filio pater genuerit, & gignente patre filius natus sit, non tamen aut cum patre genuit filius, aut cum filio natus est

Tom. 2. Epist. 36. in fine quęst. 3.

Ibidem.

A pater, licet de natura patris natus sit filius, & naturam filij de seipso genuerit pater. Quia sic est personarum illa proprietas inseparabilis, vt tamen nec generatio, nec natiuitas, duarum personarum possit esse communis. Quamuis nisi duæ personæ patris & filij naturaliter essent, nec vna gignere, nec gigni altera potuisset. Quod si hoc in Deo patre & Deo filio hæretici recusare contendunt, humanæ generationis perspicuo aut instruantur aut confundantur exemplo. Nempe homo pater hominem filium præcedit tempore, quia ipse quoque temporaliter cœpit esse. De quo filius non

B vtique temporaliter nasceretur, nisi patris natura temporis initio subderetur. Inde liquido apparet, ideo Deum filium de Deo patre sine initio natum, quia ille pater de se filiũ genuit, qui sic esse non cœpit, sicut esse non desinet, & tamen cum homo pater natiuitatem filij præcessisse naturaliter agnoscatur, in eadem generatione filij, nec filius à patre, nec pater à filio separantur, quia patre gignente filius gignitur. Et cum generatio illa causa sit natiuitatis, nec à generatione possit separari natiuitas, sic illa generatio à natiuitate non separatur, vt in vna eadémque natura vnus generet, alterq; nascatur.

C Sic ergo est & illa generatio atque natiuitas naturaliter inseparabilis, vt nec generandi nec nascendi communio simul ambabus possit inesse personis. Quia hoc habet proprietas personarum, vt nec filius seipsum cum patre gignat, de quo gignitur, nec pater cum filio de se nascente nascatur. Permanet ergo in vnitate naturæ inconfusa veritas personarũ, in quibus est aliquid quod non cõmune reperiatur esse sed proprium. Deus itaque vnigenitus, qui cum Patre & Spiritu sancto sic habet vnam eandémque naturam, vt tamen personam non communem habeat, sed propriam; Ideo acceptio-

D nem formæ seruilis communem cum Patre & Spiritu sancto nõ habuit: quia non in vnitate naturæ, sed in vnitate personæ solus veritatem ac plenitudinem formæ seruilis accepit. Qui enim verus & plenus est Deus, idem plenus & verus factus est homo, quando ab vnigenito Deo in vnitatem personæ accepta est sine peccato anima rationalis & caro. Natura itaque humana sic ab vnigenito Deo accepta est, vt diuinitatis & humanitatis persona vna tantum existeret, non natura. Proinde non est quidem filius separatus à Patre & Spiritu sancto, quando plenam suscepit humanitatis nostræ naturam, sed non simul cum Patre & Spiritu sancto eandem naturam accepit, quia non vna in eo facta est natura diuinitatis,

& carnis, vt ex hoc totius crederetur incarnatio Trinitatis, sed persona est in Christo vna, quam inuenitur vnigenitus Deus inseparabilem quidem à patre & Spiritu sancto habere, sed vnam tamen cum patre & Spiritu sancto non habere. Proprium ergo Christus habet & humanitatem suam, cum diuinitas & humanitas eius non vnam naturam, sed vnam inueniatur habere personam. Quæ persona vnigeniti Dei, quæ neque patris est, neque Spiritus sancti, & ideo forma seruilis à solo filio accepta rectè creditur, quia diuinitatis eius & carnis persona vna est non natura. In Christo enim non est altera diuinitatis & altera humanitatis, sed vna est naturæ vtriusque persona. Quocirca quia inseparabilis est operatio Trinitatis, seruilem formam quam vnigenitus Deus accepit, tota Trinitas fecit, quam tamen certum est à tota Trinitate factam, sed ad solam filij Dei pertinere personam. Neque enim sicut est in ea totius Trinitatis vna operatio, sic in ea Trinitatis inuenitur communis acceptio. Etenim proprietas personalis, quia non ipse pater est qui filius, nec Spiritus sanctus est ipse qui pater aut filius, ostendit aliquid à patre & filio & Spiritu sancto factum, quod tamen à solo filio inueniatur acceptum. Cuius exemplum rei in creaturis non potest inueniri, quia excepta Trinitate, quæ vnus est naturaliter verus Deus, nulla natura est quæ in se tres inseparabiles possit habere personas. Quia verò in vnoquoque homine inuenimus carnem non esse quod animam, nec vtramque vnius esse naturæ, quamuis ex vtraque perficiatur & constet vna humana natura, quæ tamen in vnoquoque homine vnam inueniuntur habere personam. Proindè in istis duabus naturis quas vnam personam habere cognoscimus, simile aliquid inquiramus, vt cum hic inuenerimus aliquid fieri animæ carnísq; communi opere: quod tamen aut ad solius animæ, aut ad solius carnis inueniatur substantiam pertinere. Inde conijciamus & quantum ipsa tribuit Trinitas intelligamus, potuisse aliquid ab ijsdem tribus personis vno simul opere fieri, quod sic tota quidem Trinitas inseparabiliter faceret, vt ad vnam ex Trinitate personam illud quod factum est pertineret. Nempe quando cibos sumimus, carni vtique & nō animæ prouidemus, & in ipsa tamen acceptione ciborum, qua sola caro pascitur, anima cum carne pariter operatur, quia caro sine anima sicut non viuit, ita nec comedit. Ecce vt sola caro accipiat cibum, simul & carnis & animæ vnum inuenitur officium, quod proprietate na-

A turali caro accipit sola, per vnitatem personæ simul cum carne operatur & anima. Communis est itaque operatio, sed non est communis acceptio. nec commendentem carnem anima in opere deserit, quæ tamen sic operationis suæ cum carne miscet officium, vt eadem communione operis sola caro accipiat vitale subsidium. Tale aliquid inuenitur in eadem vnitate personæ, ipsa quoque hominis sibi anima vindicare, si quando intentionem cordis officio diuinæ deputat lectionis. Qua proculdubio non exterior sed interior homo pascitur, & plerumque ieiunante carne magis anima saginatur. B Nónne vt anima capiat ex lectione cibum, etiam corporalium membrorum admiscet officium? Legere quippè non potest nisi per oculos corporis. Hoc tamen cum oculis corporis legit, oculis cordis intelligit, ac per hoc cum carne simul operatur & anima, vndè sola pascatur, & sola in se accipiat quod non sola facit. Ecce duæ naturæ propter vnam personam inseparabiliter operantur, sed propter suas proprietates vna plerumque accipit, quod non sola facit: Immò quod non sine altera nullatenus facit. Et quamuis hoc ad integram cognitionis lineam omninò sufficiat, vt ex eo quod hic in duabus naturis & vna persona C videmus, ad illarum in vna natura trium personarum intelligentiam, quantum ipsa Trinitas dignatur tribuere, conscendamus. Tamen etiam in ipso redemptore nostro huius rei manifesta nobis atque indubitata probetur agnitio. Qui vtique sic in vnitate personæ suæ naturam vtramque coniunxit insolubiliter & vniuit, vt in vna persona vnigeniti Dei nec diuinitas ab humanitate sua, nec humanitas à sua possit diuinitate seiungi. Indissolubilis quippe facta est verbi & carnis vnitio, quando verbum factum est caro. In quo sic mansit personalis vnitas, vt tamen naturalis nec diuidi possit, nec confundi proprietas. Proinde sic in vno D Christo communia naturæ vtriusque inueniuntur officia, vt cum non diuidatur in virtutibus atque infirmitatibus Christus, sit tamen aliquid quod in vno naturæ vtriusque opere non sit naturæ vtriusque commune. Nam vt de illo ineffabili conceptu partúque nunc taceam, quo sic æternus temporaliter conceptus & natus est Deus, vt tamen in ipsa communione conceptus partúsque Virginis, solius esset proprium naturaliter carnis: initialiter de carne genitricis existere, in membra formari, & vsque ad maturitatem partus processu temporis operísque perduci, deinde decedentibus ac succedentibus ætatibus crescere;

& ad perfectum iuuentutis modum suo A tempore peruenire, quid dicemus de illis deinceps operibus & passionibus, cum in illo est quidem inseparabilis naturaliter vera caro, vera rationalis anima, veráque diuinitas? Veruntamen sic ea quæ naturalis veritas abnuit, aut pati dignaretur aut facere, vt totus Christus in passione vel opere permansisset inseparabilis, & quod personalis vnitas commune diuinitatis atque humanitatis ostenderet, hoc tamen in se idem Christus naturæ vniuscuiusque proprium naturali veritate demonstraret. Suscipiens quippe infirmitatis nostræ esuriem, illam famem suam totus operatus est Christus, & vt cibum sumeret, totus Christus similiter fecit. Naturaliter tamen sicut sola caro esuriem pertulit, ita sola caro cibum opere totius Christi comedentis accepit. Fatigatus ab itinere Iesus sedit super puteum. (Ioan. 4.) Illam verò fatigationem diuinitas sentire non potuit, sed neque secundum animam vllatenus eam fatigationem sensisse dicendus est Christus. Illud ergo quod sedit, ad solam refectionem pertinuit carnis naturaliter fatigatæ. In qua tamen refectione communis fuit operatio deitatis & animæ. In ipso deinde tempore passionis & mortis, quis in vno eodémque Christo in ipsa communione operum non videat inseparabiliter manere propria naturarũ? Tristis fuit anima eius vsque ad mortem, (Matth. 24) sed nec diuinitas incommutabilis receptrix potest esse tristitiæ, nec caro tristitiam potest aliquando sentire. Tristitia itaque solius est animæ rationalis, quæ nec diuinitati potest naturaliter inesse, nec carni. Personaliter tamen totus Christus dignatus est in se tristitiam operari. Ipse quippe suas passiones inuenitur operatus, qui nihil habuit quod pateretur inuitus. Vt ergo tristaretur, totus Christus fecit, sed illam tristitiam in se sola naturaliter anima rationalis accepit. Iam verò cùm Christus vno eodémque tempore & in sepulchro iacuit, & in infernum descendit, quis non inseparabile naturæ vtriusque opus videat? Et quis in ipso vno atque inseparabili opere propria carnis & animæ ac diuinitatis non euidenter agnoscat? Vt enim secundum carnem in sepulchro iaceret totus Christus fecit, sed sepulturæ capax sola caro naturaliter fuit. In infernum quoque vt secundum animã Christus descenderet, naturæ vtriusque, id est, diuinæ atque humanæ vnum fuit opus, sed solius animæ naturalis fuit ille descensus. Sicut eodem tempore totus in cœlo & in terra non cessabat Christus operari, sed solius diuinitatis fuit & loco non teneri, & quæ ad gubernationem vniuersitatis pertineant, cum patre naturaliter & æqualiter operari. Inde est quod in omnibus illis operibus passionis & mortis auctoritas Apostolica, quod totus in se operatus est Christus, sic vni personæ operanti adsignat, vt quid cuiusque naturæ sit indubitanter ostendat. Nam & Apostolus Paulus de vno eodémque Christo dicit: Et si crucifixus est ex infirmitate, sed viuit ex virtute Dei. (2. Cor. 13.) Et beatus Petrus propheticum sic protulit de Psalmis eloquium, vt Christi animam, quam in infernum nouerat descendisse, ipsam diceret in inferno non derelictam. B Sic enim de beato Dauid idem Petrus Apostolus loquitur, (Act. 2.) Propheta igitur cum esset & sciret, quia iureiurando iurasset illi Deus, de fructu lumbi eius sedere super sedem eius, (Psalm. 15.) præuidens locutus est de resurrectione Christi, quia neque derelicta est anima eius in inferno, neque caro eius vidit corruptionem. Hæc itaque omnia totus Christus secundum vnam personam fecit, & sic vnum naturæ vtriusque opus agnoscitur, vt tamen quid cui naturæ deputari debeat, non negetur. His ergo vnusquisque instruatur exemplis, vt quod hic in naturarum consideratione cognoscit, hoc illic in C personis intelligat: nec dubitet humanam Christi naturam totius Trinitatis opere factam, sed ad solam vnigeniti pertinere personam.

INQVISITIO III.

VTRVM anima Christi susceptricis deitatis plenam habeat omnino notitiam, & quemadmodum se inuicem norunt pater & filius & Spiritus sanctus: ita idem filius seipsum per id quod homo est, in eo quod Deus est nouerit ex vtraque, atque in vtraq; substantia totum capiens patrem, an fortè sicut oculis corporalibus Deum spiritum minimè videt, ne non homini di- D gnitas addita, sed natura credatur penitus commutata: sic rationalis animæ quamuis pro intellectu & corde mundissimo non videri, neque comprehendi omnem diuinitatis essentiam, ne quælibet creatura inueniatur capere creatorem.

RESPONSIO.

HÆC in tuis literis verba frater charissime cùm legissem, magis me fateor angustijs coarctatum, quia compellimur dicere, quod sufficienter ac dignè non possumus cogitare. Nam considerata Creatoris creaturæque distinctio incomprehensibilem monstrat atque inexplicabilem intellectui creaturæ magnitudinem creatoris: quippe cùm pax Dei exuperet omnem intellectum, (Philip. 4.) & ille qui ascendit super Che-

[Psalm. 17.] rubin, volet super pennas ventorum. Nostri autem Cherubin interpretari plenitudinem scientiæ. Quid est ergo super Cherubin ascendere, nisi omnem scientiæ plenitudinem incomprehensibili altitudine superare? Sed hæc confidenter atque indubitanter dicimus de sanctis Angelis atque hominibus sanctis, quorumlibet sic diuinæ adoptionis gratuito munere Deus dicitur, vt tamen Deus Angelorum vel hominum nulla ratione dicatur. Cùm autem de anima Christi loquimur, de illo loquimur rationali spiritu, ad quem non solum Deus per gratiam venit, sed quem ipsa diuinitas in vnitate personæ suscepit. Anima quippe illa cum verbo, vnus est Christus. Anima illa cũ verbo, vnus est vnigenitus Deus. Et quia vnigenitus Deus æqualis est patri, nec potest totum nosse filium, qui totum non nouerit patrem, caueamus ne cum anima Christi totum patrem nosse non creditur, ipsi vni Christo ex aliqua parte, non solum patris, sed etiam sui & Spiritus sancti cognitio denegetur. Quàm verò perdurum est & à sanitate fidei penitus alienum, vt dicamus animam Christi non plenam suæ deitatis habere notitiam, cum qua naturaliter vnam creditur habere personam. Quod si sic crediderimus, necesse est vt illa frustretur prædicatio Ioannis Baptistæ, qua Christo singularem ac sine mensura tribuit spiritus largitatem, dicens: Non enim ad mensuram dat Deus spiritum. [Ioan. 3.] Cum & maiores nostri in nobis mensuram largitatis accipiant, in Christo autem plenitudinem manere sancti Spiritus fateantur. Beatus namque Ambrosius in libro primo capite septimo de Spiritu sancto, inter alia sic ait: De spiritu meo, inquit, effundam. [Act. 2. Iocl. 2.] Non spiritum ait, sed de spiritu. Neque enim nos capere possumus plenitudinem Spiritus sancti, sed tantum accipimus, quantum de suo arbiter nostri pro sua voluntate diuiserit. Ostendens ergo nos sanctus Ambrosius non plenitudinem, sed de plenitudine spiritus accipere, paulo post hæc dicit: [Ibidem.] De Spiritu sancto pater se dicit effundere super omnem carnem. Non enim totum effundit, sed quod effundit, omnibus abundabit. Supra nos ergo effusum est de Spiritu sancto: At vero super Dominum Iesum, cum in forma esset hominis, manebat spiritus, sicut scriptum est: [Ioan. 1.] Super quem videris spiritum descendentem de cœlo, & manentem super eum, hic est qui baptizat in Spiritu sancto. Circa nos ex affluenti commodo liberalitas largientis est, in illo totius manet in æternũ spiritus plenitudo. Nempe beatus Ambrosius euidenter atque in-

A dubitanter ostendit animæ Christi plenam totius diuinitatis inesse notitiam, cum dicit, quia circa nos ex affluenti commodo liberalitas largientis est, in illo totius manet in æternum spiritus plenitudo. Hoc autem vt diceret, illum sermonem beati Ioannis attendit, quo ait, cum de ipso filio loqueretur: Non enim ad mensuram dat Deus spiritum. [Ioan. 3.] Quod beatus quoque Augustinus eadem sancti Spiritus illuminatione reci- [Tract. 14. in Ioan.] piens atq; intelligens, in sola persona Christi accipi debere confirmat. Nam cum eundem locum Euangelij explanasset ipso sermone Ioannis Baptistæ proposito quo ait, B Non enim ad mensuram dat Deus spiritum. Dicit, inuenimus quia ad mensuram dat Deus spiritum. Audi Apostolum dicentem: [Ephes. 4.] Secundum mensuram donationis Christi. Hominibus ad mensuram dat, vnico filio non dat ad mensuram. Item in eadem homilia dicit: Sic sunt etiam diuersa dona fidelium, tanquam membris ad mensuram cuique propria distributa. Sed Christus qui dat, non ad mensuram accipit. Audi enim adhuc quod sequitur, quia de filio dixerat, non enim ad mensuram dat Deus spiritum. Pater diligit filium, & omnia dedit in manu eius. Nempe beatus Augustinus hoc Euangelico testimonio docet C quid debeamus de anima Christi sentire, quando ipse Christus qui spiritum dat non ad mensuram accipit. Ipse est enim qui dat, ipse qui accipit. Et quia potens est ad mensuram dare, ideo non potuit ad mensuram accipere. In forma enim Dei manens, spiritum dat, formam serui accipiens, spiritum accipit. Sed quia ipse ad mensuram dat, ideo non ad mensuram accipit. Ipsum enim quem ad mensuram dat, totum accipit. Ad mensuram quippe dat multis filijs, sed non ad mensuram accipit vnicus filius, quia sic est verus homo, vt verus sit Deus. D Hunc Euangelij locum aliter beatus Augustinus aliquando posuerat in duobus libris, quos scripsit de sermone Domini in monte. [D. Aug. Lib. de Ser. Domini in monte.] Quem tamen sensum in suis Retractationibus emendauit, hoc approbans atque confirmans quod postea melius confirmans atque intelligens & in illa expositione Euangelij, de solo Christo accipi debere firmauit. Quod in primo libro capite decimonono Retractationum suarum ostendens, inter alia sic ait: [1. Retract. Cap. 19.] Alio loco quod interposui testimonium, non ad mensuram dat Deus spiritum, nondum intellexeram de Christo proprie verius accipi. Alijs quippe hominibus nisi ad mensuram daretur spiritus, non duplum peteret Helisæus quàm fuit in Helia. [4. Reg 2. b] In his ergo dictis beati

Augustini illud maximè attendamus, quod ait, alijs hominibus ad mensuram spiritum dari. Quod vtique ideò dixit, vt hoc se non de diuinitate, sed de humanitate Christi sensisse monstraret, cui non ad mensuram dedit Deus spiritum. Cum vnicuique dari gratiam secundum mensuram donationis Christi testetur Apostolus. Quare ergo beatus Augustinus non dixit hominibus, sed alijs hominibus, nisi vt ostenderet illi homini singulariter non ad mensuram, sed omnem inesse spiritus plenitudinem, qui est naturaliter homo verus, vt idem sit naturaliter etiam Deus verus, totum accipiens in veritate carnis, quem ad mensuram largitur munere deitatis? Illi ergo qui secundum mensuram donationis suæ dat gratiam, non ad mensuram dedit Deus spiritum. In Christo autem secundum Catholicæ fidei veritatem in vnitate personæ simul & deitatem & animam rationalem fatetur & carnem, in quo tamen deitas spiritum accipere non potuit, quia secundum deitatem pater & filius & Spiritus sanctus, vnus est Deus. Vbi tantus est pater solus, quantus cum filio & Spiritu sancto tantusque est filius solus, quantus cum patre ac Spiritu sancto tantúsque est solus Spiritus sanctus, quantus cum patre simul ac filio. Ibi nulla de tribus personis habet duabus aliquid minus. Ibi in vnaquaque persona sic est plena deitas, vt & in tribus personis vna sit, & in singulis tota. Non ergo potuit Spiritum sanctum diuinitas filij accipere, cum ipse Spiritus sanctus sic procedat à filio, sicut procedit à patre, & sic detur à filio, sicut datur à patre, nec illa natura vnde Spiritus sanctus habet originem, potuit vel expectare vel accipere largitatem. Spiritus ille totus est patris, totus est filij, quia vnus naturaliter est spiritus patris & filij. Proinde totus de patre procedit & filio, totus in patre manet ac filio, quia sic manet vt procedat, sic procedit vt maneat. Vnde naturaliter hãc habet cũ patre ac filio vnitatis plenitudinem, & plenitudinis vnitatẽ, vt [totũ patrem habeat, totúmq; filiũ, ipséq;] totus habeatur à patre, totus habeatur à filio. Nõ ergo accipit Spiritum sanctum diuinitas filij, cũ qua vnius naturę est Spiritus sanctus & ex qua habet quicquid habet: Immo de qua est hoc quod est, quia quod naturaliter habet, hoc est. Restat itaque vt anima Christi Spiritum sanctum accipiat, quem tamen non ad mensurã acceperit, sed totum accipit. Vbi enim mensura non esse dicitur, plenitudo perfectionis, & perfectio plenitudinis inuenitur. Quis sit autem iste spiritus, quem non ad mensuram Christus accipit, Propheta nobis Esaias ostendit, qui de Christo loquens, ait: Egredietur virga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet, & requiescet super eum spiritus Domini, spiritus sapientiæ & intellectus, spiritus cõsilij & fortitudinis, spiritus scientiæ & pietatis, & replebit eum spiritus timoris Domini. Accepit ergo Christus spiritum, sed non ad mensuram accepit. Quod si animæ Christi non ad mensuram dedit Deus spiritum, necesse est vt nihil minus habeat [sapientiæ, nihil scientiæ. Spiritus enim ille, spiritus est] sapientiæ & intellectus, consilij & fortitudinis, scientiæ & pietatis. Ac per hoc non solum ad diuinitatem Christi, sed ad eius quoque animam illa perfectionis prærogatiua pertinet, quam ipsi Christo beatus assignat Apostolus, dicens: In quo sunt omnes thesauri sapientiæ & scientiæ absconditi. Si enim non ad mensuram accepit spiritum sapientiæ & scientiæ, necesse est vt omnes thesauros sapientiæ & scientiæ habeat. Quod si ei aliquid eius plenitudinis demitur, consequens est vt ad mensuram accepisse spiritum prædicetur. Et quis est cui non ad mensuram Deus spiritum dederit, si eum ad mensuram Christus accepit? In quantum enim spiritus datur, in tantum cognitio diuinitatis accipitur. Vbi autem spiritus non est mensura, necesse est vt plena sit diuinitatis immensæ notitia. Tota enim plenitudo datur, vbi spiritus non ad mensuram datur. Non autem plenitudinem, sed de plenitudine eius nos omnes accepimus, gratiam pro gratia. Vbi ostenditur et[illegible]n illa gratia speciei quæ datur pro grat[illegible]ei, non ipsam plenitudinem, sed de [illegible]itudine eius nos esse accepturos gratiam pro gratia, & hoc ipso quod de plenitudine eius accepimus nos esse implendos, in quantum per eius gratiam capaces erimus. Quod ostendit Propheta dicens, Adimplebis me lætitia cum vultu tuo. Et iterum: Replebimur in bonis domus tuæ, sed vt repleamur, de plenitudine eius accipiemus. De Christo autẽ Paulus doctor gentium dicit: Quia in ipso complacuit omnem plenitudinem inhabitare. de quo idem dicit, Quia in ipso inhabitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter. Non enim existimo illi animæ in aliquo plenam diuinitatis deesse notitiam, cuius vna est persona cum verbo, quam sic sapientia suscepit, vt eadem sapientia ipsa sit quæ rerum omnium in tantum facta est domina, vt cum ipsa diuinitate sua vna sit in Trinitate persona, id est, Christus crucifixus, quem Dei virtutem Deique sapientiam Paulus Apostolus prædicat. Quod si

Esa. 11. Coloss. 2. Ioan. 1. Psalm. 15. Psalm. 64. Coloss. 1. Coloss. 2. 1. Cor. 1.

anima Christi minore habet in aliquo deitatis suæ notitiam, non in se habet totam sapientiam, totámque virtutem. Participium ergo habet. Non ipsa est Christi, si partem habet notitiæ diuinitatis suæ. Nos autem participes Christi Apostolus asserit dicens: Participes enim Christi effecti sumus. vnde ipsi Christo dicitur, Vnxit te Deus Deus tuus oleo exultationis præ participibus tuis. Oleum autem exultationis, quo vnctus est Christus, Spiritum sanctum esse non dubium est dicente B. Petro, Iesum à Nazareth quem vnxit Deus Spiritu sancto & virtute. Ipsum ergo vnxit pręparticipibus suis, cum non ad mensuram dedit spiritum, in quo inhabitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter. In quo sunt omnes thesauri sapientiæ & scientiæ absconditi, cuius sapientiæ & sciētiæ altitudinem B. Apostolus miratur, dicens: O altitudo diuitiarum sapiētiæ & scientiæ Dei. Christum autem non solum secundum diuinitatem, sed etiam secundum humanitatem vera fides totum altissimum confitetur. Mater enim Sion dicet, homo & homo natus est in ea, & ipse fūdauit eam altissimus. Et reuera quis audeat altissimum denegare, quem Deus non solū de se altissimum genuit, sed etiam de virgine natum exaltauit, & donauit illi nomen quod est super omne nomen, vt in nomine Iesu omne genu flectatur cœlestium, terrestrium, & infernorum, & omnis lingua confiteatur quia Dominus Iesus Christus in gloria est Dei patris? Si autem non plenam habet anima Christi notitiā diuinitatis suæ, non * peruenit ad altitudinem plenam sapientiæ & scientiæ Dei. Non ergo totus, sed ex parte Christus prædicetur altissimus, si anima eius infrà altitudinem diuitiarum sapientiæ & scientiæ Dei à fidelibus prædicatur. In quo enim nos Deus exaltat, nisi in quo ad se leuat animas nostras? In tantum autem ad se leuat animas nostras, in quantum nobis veritatem suæ cognitionis ac dilectionis insinuat. Quis autem dicat animā Christi aut minus percipere veritatis, aut minus habere aliquid charitatis? Ipse autē Christus est veritas. Quomodo ergo illa anima minus in se notitiam veritatis habere dicitur, quæ ipsius veritatis anima singulariter inuenitur? Non sic est de Christi anima disputandum, sicut disputatur de quolibet angelico spiritu vel humano. Quis particeps potest esse Dei veri, nisi Deus verus, qui est Christus, qui perfectā carnem perfectámque animam rationalem, id est, plenā humanam naturam in illam sempiternam personam suæ diuinitatis accipiens, sicut naturaliter totus est homo verus, sic totus

Hebr. 3. Hebr. 1. Psalm. 44. Act. 10. Rom. 11. Psalm. 86. Phil. 2. *perueniet.

A Deus verus, quia sicut in diuinitate sua totam habet natiuitatis suæ naturā, sic in humanitate sua totam habet diuinitatis suæ substantiam, totam maiestatem, totam incommutabilitatem, totam virtutem, totam sapientiam, totam omnipotentiam? Sic enim humanam naturam Deus vnigenitus suscipere dignatus est, vt ipse sit Deus qui homo est, & idem sit homo qui Deus est. Proinde sicut est plenitudo diuinitatis in homine Christo, sic ibi est plenitudo humanitatis in Deo. Sicut ergo Christus homo singulariter habet, vt Deus verus sit, sic totam diuinitatem suam singulariter nouit. Possumus plane dicere animam Christi habere plenam notitiam deitatis suæ, nescio

B tamen vtrum debeamus dicere, quod anima Christi sic suam deitatem nouerit, quēadmodum seipsa diuinitas nouit, an hoc potius dicendum est, quia nouit quantum illa, sed non sicut illa. Ipsa enim deitas sic se nouit, vt hoc se naturaliter inueniat esse quod nouit: anima autem illa sic totam deitatem suam nouit, vt ipsa tamen deitas non sit. Deitas ergo illa ipsa est naturaliter notitia sua, anima verò illa ab ipsa deitate quam plene nouit, accepit vt nouerit. Naturaliter ergo deitas Christi hoc est quod nouit, anima verò illa in eo quod scit deitatē suam,

C non hoc se inuenit esse quod nouit. Non ergo quemadmodum se nouerunt pater & filius & Spiritus sanctus, sic animæ suæ secundum diuinitatem notus est Christus. Quoniam quidem habet anima illa plenam Trinitatis notitiam, non tamen habet vnā cum Trinitate naturam. Aliud est autem vnicuique rei nosse quod naturaliter est, aliud nosse quod naturaliter non est. Oculis porrò corporalibus Deus spiritus non videtur. Vnde quosdam beatus Augustinus qui hoc voluerunt de Christo credere, quod Deum patrem oculis corporalibus videat, in Epistola sua quam ad Italicam scripsit, licet breui sermone, sufficienti tamen responsione conuincit. Hoc habent quippe

D oculi corporis, vt non solum corpora videant, sed nec videre possint, nisi inter ipsos & ea quæ vident spatij cuiusquam media interualla fuerint. Inde est quod cum alia plurima videant, seipsos videre nō possunt, nec videant in se, cum videant extra se. Nam & ipsa acies visionis obtunditur, si aliquid videndum ipsis oculis adiungatur. Quisquis ergo putat Deum posse oculis corporalibus cerni, prius est vt eum dicat ab ipsis oculis corporali spatio separari. Quisquis autē vult agnoscere quibus oculis Deus videatur, ipsum Deum cogitet, quia sapientia est, & veritas est, & charitas est.

Epistola 6

Quocirca quibus oculis videtur sapientia, veritas, & charitas: ipsis oculis videtur illa sapiens veráque diuinitas. Non itaque corporis sed oculis animę Deus suam visionem promittit, quam capacem sapientiæ, veritatis, charitatisque constituit. Spiritus ergo rationalis accepit à Deo vt videat Deum. Accepit itaque per gratiam, quæ tamen non extra se potest videre, sed in se. Deus enim non loco continetur, sed affectu percipitur, & ideo in quo non habitat, non videtur. Multo enim interius animam inhabitat Deus, quàm anima inhabitat corpus, quoniam creator spiritus est ille, iste creatus. In tantum ergo habet quælibet sancti hominis anima illius summi Dei notitiam, in quantum internæ visionis acceperit gratiam. Vnde nescio quomodo accipimus vnigenitum à patre plenum gratiæ & veritatis, si vel illi plenitudini veritatis, aliquid plenitudinis gratiæ deesse dicimus, vel illi plenitudini gratiæ non totam esse veritatis plenitudinem æstimemus, cùm vtique in eo certissime vnigenitus à patre plenus agnoscatur gratiæ & veritatis, si non solum in ipso vno plena gratia humanitatis, plenáque diuinitatis veritas agnoscatur, sed etiã plenitudo veritatis in seipsa plenitudinem habeat gratiæ, quæ est tota humanitas in diuinitate sua, & plenitudo gratiæ plenitudinem habeat veritatis in se, [qua est tota diuinitas in humanitate sua, ita vt plenitudo veritatis plenitudinem in se habeat gratiæ, & plenitudo gratiæ plenitudinem in se habeat veritatis.] Non autem tota plenitudo veritatis habetur, quando ipsius veritatis aliquid ignoratur, quod absit vt de Christo aliquid sentiamus. Sic enim tota plenitudo gratiæ est in illa plenitudine veritatis, vt illa plena deitas totam impleat humanitatem suam, & sic est plenitudo veritatis in illa plenitudine gratiæ, vt illa plena humanitas sicut plenam habet & singularem incorruptionem atque immortalitatem carnis, ita secundum animam plenam singulariter habeat notitiam deitatis. Sic est ergo Christus plenus gratiæ & veritatis, vt sicut est in diuinitate eius plena humanitatis eius acceptio, sic in humanitate eius plena sit diuinitatis agnitio. Nec metuamus asserere quod Christi anima totam deitatem suam nouit, ne ex hoc dicatur cum ipsa deitate vnius esse naturæ, cum vtique si hoc ratiocinatio vera deposcit, vt in plenitudine cognitionis continuò sit vnitas naturalis, ipse primitus Deus, qui omnia quæ fecit plenè vtique nouit, eius diceretur esse naturæ, cuius sunt illa quæ fecit & nouit. Quod qui credit aut asserit, non Catholica veritate prædictus, sed Manichæa sit impietate possessus. Deinde illud est nihilominus intuẽdum, quod ipsa Christi anima ex quantacunque parte dicatur habere deitatis suæ notitiam, statim dicetur ex tanta parte vnã habere cum sua deitate naturam, quod vtique magnæ insaniæ est. Nam & nos speramus per Dei gratiam visuros esse Deum. In quantum autem visuros, in tantum sine dubio cognituros, quoniam vtrumque nobis Apostolica commẽdat auctoritas. Nam & beatus Paulus dicit: Nunc cognosco ex parte, tunc autem cognoscam sicut & cognitus sum. Et dilectus Christi Ioannes indubitanter asserit, quia cum apparuerit similes ei erimus, & videbimus eum sicuti est. Visio autem illa non solius carnis erit, secundum quam solam solus filius ab impijs videbitur ad eorum condemnationem perpetuam, sed erit visio deitatis, secundum quam ipsa Trinitas ita se videndam præbebit se iustis, vt illa diuinitatis indesinens visio, ipsa sit beatitudinis indeficiens plenitudo. Inde enim sunt beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt. In tantum ergo diuinitatem sanctæ Trinitatis videbimus, in quantum capiemus dono gratiæ vt videre possimus. Nec tamen in quantum videbimus, in tantum ipsi diuinitati consubstantiales erimus. Nam & corpore videmus multa quæ cum carne nostra non sunt vnius eiusdémque naturæ. Vident enim oculi nostri lucem, cum tamen alterius naturæ sint illi, alterius illa. Dixit quidem beatus Ioannes, quoniam cum apparuerit similes ei erimus, quoniam videbimus enim eum sicuti est. Similes autem dixit imitatione, scilicet iustitiæ, non vnitate naturæ, secundum quam imitationem dicit beatus Paulus, Imitatores mei estote, sicut & ego Christi. Et beatus Ioannes ait: Qui dicit se in Christo manere, debet sicut ille ambulauit, & ipse ambulare. Creatorem verò capit creatura, in quantum accipit, vt capiat. Inde est quod B. Augustinus hunc sermonem non refugit, sed indubitanter assumit. Nam in eadem homilia, in qua exposuit illum locum, quia non ad mensuram dat Deus spiritum, sic quodam loco de ipso filio dicit: Manens enim Deus apud patrem, apud homines factus est homo vt tu per illum * qui à se factus est homo fieres talis, qualis capit Deum: Non enim homo poterat capere Deum. [Videre poterat homo hominem, capere Deum] non poterat. Vnde non poterat capere Deum? Quia oculum cordis vnde caperet non habebat. Erat ergo aliquid intus saucium, & aliquid foris sanum. Corporis oculos habebat sanos,

1. Cor. 13. 1. Ioan. 3. Matth. 5. 1. Ioan. 3. 1. Cor. 11. 1. Ioan. 2. In Ioan. in fi. tract. 34. * qui apud te factus.

nos, & cordis habebat saucios. Factus est ille homo ad corporis oculum, vt credens in eum qui videri corporaliter potuit, curareris ad eum ipsum videndum, quem spiritualiter videre non poteras. His verbis ostendit beatus Augustinus in spiritualibus rebus hoc esse capere quod videre, neque aliud esse videre, quam intelligere, nec intelligere aliud esse quàm nosse. Hinc est quod in libro de præsentia Dei quam soli filio dat plenam diuinitatis capacitatem, soli plenam diuinitatis ostendit inesse notitiam. In memorato quippe libro his vtitur verbis: Deus igitur vbique præsens est, & vbique totus, præsens nec vbique habitans, sed in templo suo, cui per gratiam benignus est & propitius. Capitur autem habitans ab alijs amplius, ab alijs minus. De ipso vero capite nostro Apostolus ait, Quoniam in ipso habitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter. Attende quæso in his verbis beati Augustini discretionem capitis membrorúmque certissimam. Ab illis ergo quibus ad mensuram dat Deus spiritum, capitur habitans ab alijs amplius, ab alijs minus. Quid est autem capi, nisi intelligi atque cognosci? Cùm autem de Christo idem beatus Augustinus loqui vellet, vide quid ait: De ipso, inquit, capite nostro Apostolus ait, quoniam in ipso habitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter. Nēpe beatus Augustinus ait, Quoniam Deus habitans capitur. Quocirca ab illo plenitudo diuinitatis sine dubio capitur, in quo ipsa diuinitatis habitat plenitudo. In eo autem capitur, in quo cognoscitur. Illi ergo in quo habitat omnis plenitudo diuinitatis, non potest ipsius plenitudinis plena non inesse notitia. Inde est quod beatus Augustinus in eodem libro paulo post hæc dicit: Quid ergo est? Hoccine interesse arbitramur inter caput & membra cætera, quod in quolibet quamuis præcipuo membro, velut in aliquo magno Propheta aut Apostolo, quamuis diuinitas habitet, non tamen sicut in capite quod est Christus, omnis plenitudo diuinitatis? Nam & in nostro corpore inest sensus singulis membris, sed non tantus quantus in capite, vbi prorsus omnis est quinque partitus. Ibi enim est visus, & auditus, & olfactus & gustus & tactus: in cæteris autem solus est tactus. An etiam præter hoc quod tanquam in templo in illo corpore habitat omnis plenitudo diuinitatis, est aliud quod intersit inter illud caput, & cuiuslibet membri excellentiam? Est planè, quod singulari quadam susceptione hominis illius vna facta est persona cum verbo. De nullo enim sanctorum dici potuit, aut potest, aut poterit: Verbum caro factum est: nullus sanctorum qualibet præstantia gratiæ vnigeniti nomen accepit, vt quod est ipsum Dei verbum ante secula, hoc simul cum assumpto homine diceretur. Singularis ergo est illa susceptio, nec cum hominibus aliquibus sanctis quantalibet sapientia ac sanctitate præstantibus vllo modo potest esse cōmunis. Certum est igitur sanctorum patrum sententiam scripturis cœlestibus conuenire, quæ manifestissimè protestantur, & diuinitus inspiratæ proclamant nobis, id est, omnibus adoptiuis, partem cognoscendæ atque sapiendæ diuinitatis, prout voluntas donauerit largitoris infundi per gratiam, Christo vero, id est, animæ eius plenam totius diuinitatis inesse notitiam.

Epist. 57. ad Dardanum, circa finem.

Coloss. 2.

Ioan. 1.

INQVISITIO IV.

DEINDE quæstionem series tuarum sic continet literarum. Vnum, inquis, regnum patris & filij & Spiritus sancti credimus & fatemur, simul eos dominari creaturis omnibus sentientes. Quare ergo in orationibus Sacerdotum per Iesum Christum filium tuum Dominum nostrum, qui tecum viuit & regnat in vnitate Spiritus sancti per vniuersa penè Africæ regiones Catholica dicere consueuit Ecclesia, tanquam solus filius cum patre possideat regnum in vnitate scilicet Spiritus sancti, vt regnantes adunare non simul regnare Spiritus sanctus intimetur?

RESPONSIO.

DICAM simpliciter de sermone hoc quod sentio. Quotiens enim exinde cogitaui, nihil ibi aliud maiores nostros quàm fidei veritatem contra multas hæreses præmunisse cognoui. Illud quippe primum attendendum est, quod in conclusione Orationis, per Iesum Christum filium tuum Dominum nostrum dicimus: quod vtique non inaniter Catholica concelebrat Ecclesia, propter illud vtique sacramētum quod mediator Dei & hominum factus est homo Christus Iesus sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech, qui per proprium sanguinem semel introiuit in sancta, non vtique manufacta exemplaria verorum, sed in ipsum cœlum, vbi est in dextera Dei, & interpellat pro nobis. Hoc in eo pontificatus officium intuēs Apostolus, ait: Per ipsum ergo offeramus hostiam laudis semper Deo, id est, fructum labiorum confitentium nomini eius. Per ipsum ergo hostiam laudis atque orationis offerimus: quia per eius mortem reconciliati sumus cū inimici essemus. Per ipsū enim qui pro nobis hostia dignatus est fieri, potest in cōspe-

1. Tim. 2.

Hebr. 9.

Hebr. 13.

ctu Dei nostra hostia acceptabilis inueniri. Propterea nos beatus Petrus admonet, dicens: Et vos tanquam lapides viui ædificamini in domum spiritalem in sacerdotium sanctum, offerentes spiritales hostias, acceptabiles Deo, per Iesum Christum filium eius Dominum nostrum. Hac igitur ratione dicimus Deo patri: Per Iesum Christum Dominum nostrum. Nam bene nosti nonnunquam dici per sacerdotem æternum filium tuum Dominum nostrũ Iesum Christum. Cùm ergo sacerdotis fit mentio, quid aliud quàm mysterium Dominicæ incarnationis ostenditur, quo Dei filius cum in forma Dei esset, semetipsum exinaniuit formam serui accipiens, secundum quam se humiliauit factus obediens patri vsque ad mortem, minoratus scilicet paulo minus ab angelis, & æqualitatem paternæ possidens vnitatis? Eo quippè minoratus est filius æqualis permanens patri, quo in similitudinem hominum dignatus est fieri. Ipse autẽ se minorem fecit, quando semetipsum exinaniuit formam serui accipiẽs. Christi porrò minoratio, ipsa est exinanitio. Nec tamen aliud est exinanitio, quàm formæ seruilis acceptio. Christus ergo in forma Dei permanens, vnigenitus Deus, cui cum patre hostias offerimus formam serui accipiẽs, sacerdos est factus, per quem hostiam viuam, sanctam, Deo placentem offerre possimus. Nec tamen à nobis offerri hostia potuisset, si Christus pro nobis non hostia factus fuisset: in quo ipsa natura nostri generis, vera est hostia salutaris. Etenim ipse vnigenitus, qui est verus naturaliter Deus est, vt verus sacerdos fieret, in persona diuinitatis suæ non humanitatis nostræ personam dignatus est accipere, sed naturam. Si enim naturam hominis cum persona simul accepisset, in illo incarnationis mysterio non idem vnus Christus in duabus naturis esset Deus & homo, sed in duabus personis alter esset Deus, & alter homo. Sed ideò vnus est Christus verus Dei & hominis filius, quia ille vnigenitus Dominus qui personam propriam semper habuit, in ipsam personam suam veritatem naturæ seruilis accepit. Proinde Christus inseparabilis permanet, quia cum altera sit in eo natura diuinitatis, altera verò natura seruilis, in vno tamen eodémque Christo illa persona diuinitatis æternæ, ipsa est etiam humanitatis assumptæ. Propterea idem atque vnus est Christus, quem & paulo minorem ab angelis ostendit acceptio formæ seruilis, & æqualem patri demonstrat vnitas naturalis. In quo sacramento sic offenderunt Ariani, vt attendentes in eo officium sacerdotis, nollent celsitudinem suscipere deitatis. Inde est quod etiam sic dicunt, Gloria patri per filium: vt nolint dicere, Gloria patri & filio. Quoniam ergo sunt hæretici, qui filium cum patre vnius deitatis esse non credant: item sunt alij qui veritatem carnis in Dei filio negare non metuant contra quos hunc locum congrue atque vtiliter patres sanctissimi posuerunt. Nam cum nos ostendimus per æternum sacerdotem Dominum Christum nostras orationes offerri, veram in eo carnem nostri generis confitemur, secundum illud quod Apostolus dicit, Omnis enim Pontifex ex hominibus assumptus pro hominibus constituitur in his quæ sunt ad Deum, vt offerat Deo dona & sacrificia pro peccatis. Cùm verò dicimus filium tuum, & adijcimus, qui tecum viuit & regnat in vnitate Spiritus sancti, illam vtiq; vnitatem commemoramus, quam naturaliter habet pater & filius & Spiritus sanctus. Vbi ostenditur idem ipse Christus pro nobis sacerdotali functus officio, cui naturalis est vnitas cum patre & Spiritu sancto. Vide quæso quanti ex hoc conuincantur hæretici. Principaliter enim nostra fides à Manichæorum errore discernitur, cum per illum sacerdotem nostras orationes offerimus, qui propterea verus est sacerdos, quia semetipsum veram pro nobis hostiam obtulit, quod Apostolus indubitanter affirmat dicens: Estote ergo imitatores Dei sicut filij charissimi, & ambulate in dilectione, sicut & Christus dilexit nos, & obtulit semetipsum pro nobis oblationem & hostiam Deo in odorem suauitatis. Qui vtique veram hostiam non offerret, si carnis in eo veritas non fuisset. Huius hostiæ veritatem, postquam à mortuis resurrexit, ipse summus sacerdos discipulis suis ostendit, & contrectandam obtulit, dicens: Palpate & videte, quia spiritus carnem & ossa non habet, sicut me videtis habere. Hinc etiam fides nostra discernitur ab Euthycis errore, qui licet incarnatum verbum negare non audeat, ipsam tamen verbi carnem cum non fatetur sumptam de carne virginis, mysterium summi prorsus euacuat sacerdotis. Cui Apostolus illa quam superius posui sententia contradicit, Omnis inquiens, pontifex ex hominibus assumptus, pro hominibus constituitur in his quæ sunt ad Deũ. Et alio loco, Nusquã enim angelos apprehẽdit, sed semen Abrahæ apprehẽdit. Vnde debuit per omnia fratribus similari, vt misericors fieret & fidelis pontifex ad Deũ, vt repropitiaret delicta populi. Hoc itaque sermone, quo per Iesum Christũ nos ostendimus nostras orationes offerre, vera fides

1. Petr. 2. Phil. 2. Hebr. 5. Ephes. 5. Luc. 24. Hebr. 5. Hebr. 2.

omni errori renititur, qui in Christo veritatẽ humani corporis non fatetur. Sed quia Christus non solũ verus homo, sed & verus est naturaliter Deus, & vnus cũ patre & Spiritu sancto Deus: digne dicimus, Deo patri, qui tecũ viuit & regnat. In illa vtiq; vnitate naturali, quam ostendens ait: Ego & pater vnum sumus: vbi similiter fides nostra non solum ab Arrij & Sabellij, verum etiam à Nestorij errore decernitur, in ipso quippe vnitatis vocabulo sicut patris & filij diuersa cognoscitur non esse substantia: ita cum dicimus, qui tecum viuit & regnat, ostenditur patris & filij vna non esse persona. Apparet etiam æternum sacerdotem ipsum verum filium esse, qui cum Deo patre regnat in vnitate naturæ. Cum vero in vnitate Spiritus sancti dicimus, vnam naturam Spiritus sancti cum patre filióq; monstramus. Vnitas autem naturæ quid aliud, quàm Trinitatem vnum Deum, & ex hoc vnum ostendit & regnum? Diuersitas quippe naturæ potest in regno diuersitatem potestatis ostendere. Vbi autem regni naturalis est vnitas, vna regnandi permanet & potestas. In illo autem regno illi diuersitatem potestatis habere possunt, quibus ipsa potestas tribuitur ex gratia, sed non suppetit ex natura. Non est autem diuersitas, sed vnitas potestatis in Trinitate, quæ ipsam potestatem vnicuique secundum suam tribuit voluntatem, quia naturalem habet ineffabiliter vnitatem. Vide autem quid beatus Augustinus in libro sexto de Trinitate sentiat de Spiritu sancto, vbi dicit: Ergò æqualis patri est filius, & est vnius eiusdémque substantiæ: continuò subiunxit: Quapropter Spiritus sanctus in eadem vnitate substantiæ & æqualitate subsistit. Siue enim sit vnitas amborum, siue sanctitas, siue charitas, siue ideo vnitas quia charitas, & ideo charitas quia sanctitas: manifestum est quod non aliquis duorum est quo vterque coniungitur, quo genitus à gignente diligatur, generatorémque suum diligat, sintque non participatione sed essentia sua, neque dono superioris alicuius, sed suo proprio seruantes vnitatem spiritus in vinculo pacis. Et paulo post: Spiritus ergo sanctus commune aliquid est patris & filij, quicquid illud est. At ipsa communio consubstantialis & coæterna. Quæ si amicitia conuenienter dici potest, dicatur: sed aptius dicitur charitas. Et hæc quoque substantia, quia Deus substantia, & Deus Charitas, sicut scriptum est. Item alio loco eiusdem libri dicit: Æqualis est etiam Spiritus sanctus, & si æqualis, in omnibus æqualis, propter summam simplicitatem

Ioan. 10.

D. August. lib. 6. de Trin. ca. 5.

Eodẽ cap.

A quæ in illa substantia est. Et ideo non amplius quàm tria sunt: vnus diligens qui de illo est, & vnus diligens eum de quo est, & ipsa dilectio. Quæ si nihil est, quomodo Deus dilectio est? Si non est substantia, quomodo Deus substantia est? His itaque verbis beatus Augustinus non dubitauit sicut charitatem & sanctitatem, sic etiam vnitatem patris & filij Spiritum sanctum dicere: nec solum commune aliquid eorum, sed etiam communionem consubstantialem coæternámque fiducialiter prædicare. Quod vtique ideo Catholicis dicitur, vt ex ipso vnitatis nomine vna essentia, B & ex hoc vnum regnum, & in eodem vno regno vna Trinitatis potestas, vnáque maiestas à fidelibus agnoscatur. & ne putetur aut filius aut Spiritus sanctus secundum diuinam naturam ita cum patre regnare, quemadmodum cum potiore regnat inferior. sed illa vnitas Spiritus sancti quæ est communio patris & filij, dum in illo regno vnitatem diuinitatis monstrat, vnam esse regnandi æternitatem, vnam potestatem, vnam maiestatem, vnámque dominationem summæ Trinitatis edoceat.

Eodẽ cap.

INQVISITIO V.

QVINTAM verò, id est, nouissimam continet his verbis epistola quæstionem: Quid sit quod Lucas Euangelista cœnam Domini narraturus prius eum dicit calicem accepisse, & discipulis diuidendum inter se continuo tradidisse. Et deinde accepto pane dixisse: hoc est corpus meum: & tũ accepto similiter postquã cœnauit calice tunc dixisse, hic calix nouum testamẽtum est in sanguine meo, qui pro vobis effundetur. Ista verò quæstione postposita subiungis & dicis: Nunquid vnus calix secundò est datus, an alius prius, alius postea? Et si ita est, inquis, ad cuius rei sacramentum pertinet ille de quo maximè cæteri qui scripserunt Euangelia tacuerunt?

C

RESPONSIO.

D HVNC Euangelij locum quidam sic intelligi voluerunt, vt non duos calices à Domino datos assererent: sed potius per anticipationem dictum esse firmarent, cæterum vnum esse calicem, qui & anteà diuidendus, & posteà bibendus commemoratur datus esse discipulis. Quidam vero secundò datum calicem firmant. Sed siue hoc, siue illud quisque sentiat, talis est vterque sẽsus, vt à vera fide nullatenus inueniatur extraneus. Hi verò qui secundum datum æstimant calicem, hoc factum in significatione dixerunt, asserentes quod in primo calice suam, in secundo verò fidelium suorum Dominus præfigurauerit pas-

sionem. Alij verò dixerunt in vtroque calice illud ostendi, quod in veteri testamento præceptum est, vt qui pascha primi mensis agnum comedendo non ageret, in secundo mense in hædi comestione peragat. Videtur autem hic mihi etiam aliud quiddam cögruum Christianæ fidei reperiri mysterium: vt in vtroque calice vtrunque intelligi debeat testamētum. Præsertim quia hoc nobis sic ipsa demonstrauit veritas, vt nulla remaneret quærentibus difficultas. Nam ipse Dominus calicem quem bibendum dedit, nouum appellare dignatus est testamentum, quod Euangelici tenor demonstrat eloquij. Siquidem tribus Euangelistis, Matthæo, Marco, & Luca, hoc indubitanter attestantibus inuenitur. Verba quippe Matthæi hæc sunt: Cœnantibus autem eis, accepit Iesus panem, & benedixit, & fregit, deditque discipulis suis, & ait: Accipite & comedite, hoc est, Corpus meum. Et accipiens calicem, gratias egit, & dedit illis, dicens: Bibite ex hoc omnes: Hic est enim sanguis meus noui testamēti, qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum. Marcus verò mysterium Dominici panis & calicis explicaturus, hæc ait: Manducantibus autem illis, accepit Iesus panem, & benedicens fregit, & dedit eis, & ait: Sumite, hoc est Corpus meum. Et accepto calice, gratias agens dedit eis. Et biberunt ex illo omnes. Et ait illis: Hic est enim sanguis meus, noui testamēti, qui pro multis effundetur. Lucæ verò, quem secūdò certum est calicem nominasse, his inuenitur verbis ordinata atque triplicata narratio: Et accepto calice gratias egit & dixit: Accipite & diuidite inter vos: Dico enim vobis, quod non bibam de generatione vitis, donec regnum Dei veniat. Et accepto pane, gratias egit, & fregit, & dedit eis dicens: Hoc est Corpus meum, quod pro vobis datur. Hoc facite in meam commemorationem. Similiter & calicem postquam cœnauit, dicens: Hic calix nouum testamentum in sanguine meo, qui pro vobis fundetur. Hinc est quod etiam B. Paulus commemorās sacratissimū illius cœnæ mysterium, non aliud calicem quàm nouum à Domino nuncupatum insinuat testamentum. Inter alia namq; sic dicit: Ego enim accepi à Domino quod & tradidi vobis, quoniam Dominus in qua nocte tradebatur, accepit panem, & gratias agēs fregit, & dixit: Hoc est Corpus meum pro vobis. Hoc facite in meam commemorationem. Similiter & calicem postquam cœnauit, dicens: Hic calix nouum testamentum est, in sanguine meo. Hoc facite quotiescunq; bibitis, in meam commemorationē.

Numer. 9 · Luc. 22. · Matth. 26 · Marc. 14. · Luc. 22. · 1. Cor. 11.

A B C D

Hanc igitur Euangelicorum atq; Apostolicorum attestationē dictorum in calicis nomine, isto duntaxat loco nō aliud quàm diuinum permittimur accipere testamētum. Neque enim dubiū est alijs locis à Domino nomine calicis significatam gratiam passionis. Quod vtiq; intelligi voluit, dicens filijs Zebedæi, Potestis bibere calicem, quem ego bibiturus sum? Et in ipsa hora qua detineri manibus voluit impiorū, hoc sermone beatum Petrum vt gladiū reconderet in vaginam præmonens, calicem se bibiturum passionis ostendit, dicens: Mitte gladium in vaginam. Calicem quem dedit mihi pater, non bibam illum? In quo calice passionem esse intelligendam etiam illic ostendit, vbi auulsus à discipulis quantum iactus est lapidis moriturus pro peccatis hominum, humanæ quoq; infirmitatis veraciter in seipso demōstrauit affectum, & vt desperationem ab infirmioribus mēbris dignaretur auferre, ipsa virtus, quæ nostrum caput esse voluit, dicere diuino amore non dedignata, quod membra eius essent humano postmodum timore dictura. Inde est quod eū Lucas Euangelista commemorat: Pater, si vis, transfer calicem istū à me. Matthæus quoque verba eius hęc esse testatur: Pater meus si possibile est, transeat à me calix iste. Marcus verò, vt ostēderet quid in illo calice intelligere deberemus, ait: Et cùm processisset paululum, procidit super terram, & orabat, vt si fieri posset, transiret ab eo hora. Quam hic horam putamus à sancto Euangelista significatam, nisi illam de qua Dominus ait: Nondum venit hora mea. & de qua Ioannes Euāgelista dicit: Et nemo misit in eum manus, quia necdum venerat hora eius? Hora vtique non coactitiæ mortis, sed voluntariæ passionis. Hora proculdubio illa, qua triūphalem mortem susciperet, & soluēs dolores inferni, mors ipse mortis misericorditer ac mirabiliter extitisset, sicut iam dixerat per Prophetam: Ero mors tua ô mors, ero morsus tuus inferne. Hanc horam à Domino in ratione calicis nuncupatam beatus Euangelista subsequenter ostēdit, eius Domini oratione subiūcta, qua dicit: Abba pater, omnia possibilia tibi sunt, transfer calicem istum à me. Nempe manifestum est, hoc fuisse orare, vt transiret ab eo hora, quod erat dicere, vt calix transferretur ab eo. Vbi, vt dixi, caput nostrum in se membrorum suorum susceptam demonstrauit infirmitatem, quibus se daturum nouerat patiendi virtutem, vt doceret non ex hoc euacuandum.

Matth. 20. · Ioan. 18. · Luc. 22. · Matth. 26 · Marc. 14. · Ioan. 2. · Ioan. 7. · Osee. 13. · Marc. 14.

D. PETRI DIACONI ET ALIORVM QVI IN CAVSA FIDEI A GRÆCIS EX ORIENTE ROMAM MISSI FVERVNT, DE Incarnatione & gratia Domini nostri Iesu Christi ad Fulgentium & alios Episcopos Africæ, Liber vnus.

CAPVT PRIMVM.

DOMINIS sanctissimis & cum omni veneratione nominandis, Diacono, Fortunato, Albano, Orontio, Boetho, Fulgentio, Ianuario, & cæteris Episcopis, & in Christi confessione decoratis, exigui Petrus Diaconus, Ioannes Leontius, Ioannes & cæteri fratres in causa fidei Romæ directi. Vtile & pernecessarium, sanctisque Dei Ecclesijs specialiter credimus profuturum, ea quæ de incarnatione & dispensatione diuina nobiscum vniuersæ sanctæ Ecclesiæ Orientalium contra hæreticos defendunt, (qui prauis & iniquis argumentis antiquam Ecclesiæ fidem inquietare non cessant) sanctitati vestræ suggerere, atque de his consensum vestræ beatitudinis suppliciter promereri. Quia in nullo sanctam gloriosamque confessionem vestram credimus dissentire. Præsertim cum vno vbique Spiritu sanctam Dei Ecclesiam vegetari minime dubitemus. Non enim parua, imò potius magna lætitia vniuersi replebuntur orietales, si sanctitatem vestram suis, imò magis Catholicis nouerint in omnibus consentire dogmatibus. Vnde suppliciter petimus & obsecramus beatitudinem vestram, quatenus diligenti examinatione, ea quæ inferius continentur discutientes (vt decet verissimos & intrepidos Christi prædicatores) scriptis sententiam vestram nobis patefacere iubeatis: vt si Deo præstante Catholicæ fidei conueniens, & Apostolicis traditionibus nostra apud vos (sicut non diffidimus) fuerit expositio comprobata, & facilè tantorum virorum, probatissimorúmque sacerdotum authoritate muniti, iniqua loquentium ora obstruere valebimus, & in fide sanctorum patrum perseuerantes, Deo qui nos sanctimonij sui confessione glorificauit, gratias referamus Domini sanctissimi & Deo dignissimi. Nunc ea quæ sequuntur diligentiùs petimus exploretis.

CAPVT II.

IGITVR iuxta sanctorum patrum traditionem, Dominum nostrum Iesum Christum in duabus naturis vnitis & inconfusis, id est diuinitatis & humanitatis, in vna persona siue subsistentia confitemur. Nec illis acquiescentes qui vnam Dei verbi naturam incarnatam prædicantes, venerabilis Chalcidonensis Concilij fidem refugiunt, nec illos admittentes, qui duas naturas dolose pronunciantes, vnam Dei verbi naturam incarnatam minimè confitentur, æstimantes hoc duarum naturarum professioni contrarium: Quasi aliquid aliud quàm duas naturas ineffabiliter vnitas, vna Dei verbi natura incarnata significet, Beato Cyrillo Alexandrinæ ciuitatis antistite ad Successum Episcopum Diocesariæ ita scribente: Si enim vnam naturam dicentes, Dei verbi tacuissemus non inferentes incarnatam, sed velut abijcientes dispensationem, erat illis forsitan non improbabilis sermo simulantibus interrogare, vbi est in humanitate perfectio, aut quomodo substantia nostra subsistit. Quoniam verò & perfectio quæ in humanitate est, & essentiæ nostræ manifestatio illata est, per id quod dictum est incarnati, iam deserant arundineam virgam sibimet supponentes.

CAPVT III.

BEATAM verò virginem Mariam non propter dignitatem hominis illius, qui ex ipsa natus est (quem gratia & non natura Deum quidam impiè prædicare non metuunt.) Sed propriè & secundum veritatem credimus theotocon, id est Dei genitricem, eo quòd peperit verè & propriè Deum verbum incarnatum, & hominem factum, atque essentialiter siue naturaliter carni vnitum. Propterea etiā essentialē siue naturalē factam naturarum vnitionem

omnimodis confitemur, non sicut illi qui tanquam in propheta, ita in Christo Domini verbum inoperasse contendunt. Quos redarguit beatus Gregorius Nazianzenus ad Clidonium, dicens: Si quis sicut in propheta secundum gratiam dicit inoperasse Domini verbum, & non essentialiter factam confitetur vnitionem, sit vacuus melioris inoperationis, magis autem plenus sit deterioris. Nec sicut illi qui secundum illustrationem, aut dilectionem, aut affectionem, aut personalem, vel subsistentialem, siue secundum authoritatem, aut potentiam, aut æqualitatem honoris, vnitionem tentant astruere naturarum. Quos paulò superiùs memoratus Beatus Cyrillus anathematizat dicens contra Nestorium: Si quis in vno Christo diuidit substantias post vnitatem sola societate connectens secundum dignitatem, & authoritatem, aut potentiam, & non magis coniunctionem, quæ est secundum vnitatem naturalem, anathema sit. Deus enim verbum non nomine vacuo, non particula sui, sed natura Deus tantus quantus & pater est, æqualis per omnia patri, præter hoc tantummodo quòd ille pater est, iste filius, naturæ se humanæ vniens factus est homo. Hinc etiam à sanctis patribus adunatione ex diuinitate & humanitate Christus Dominus noster compositus prædicatur. Quod nolens Paulus Samosatenus confiteri, damnatus est ab Antiocheno Concilio, Malchione presbytero eiusdem Antiochenæ Ecclesiæ viro per omnia eruditissimo, & ab vniuersis sacerdotibus qui contra eundem Paulum cōuenerant tunc electo, qui summum disputationis certamen à Concilio memorato suscipiens, ita eundem hæreticum inter cætera redarguit, dicens: Ex simplicibus fit certe compositū, sicut in Christo Iesu, qui ex Deo verbo & humano corpore, quod est ex semine Dauid, vnus factus est, nequaquam vlterius diuisione aliqua, sed vnitate subsistens. Tu vero videris mihi secundum hoc nolle compositionem fateri, vt non substantia sit in eo filius Dei, sed sapientia secundum participationem. Hoc enim dixisti, quòd sapientia dispendium patiatur, & ideo composita esse possit, nec cogitas quod diuina sapientia, sicut, antequam se exinanisset, indiminuta permansit: ita & in hac exinanitione quam gessit misericorditer, indiminuta atque indemutabilis extitit. Et hoc etiam dicis quod sapientia habitaret in eo. Habitamus & nos in domibus, vt alter in altero, sed neque pars domorum nos sumus, nec nostra pars domus est. Similiter etiam beatus Athanasius in libello, cuius est titulus: Quòd vnus sit Christus, Hæreticorum vanitatem refutans, postquam de filij Dei diuinitate inquisitiones eorum superfluas approbasset, ita prosequitur: Sic, inquit, etiam de incarnatione inquirunt: Quomodo, inquiūt, incarnatus Deus, quomodo incorporatur, quomodo componitur? Ad paruum corpusculum incapabilis, quomodo vnitur, increatus creato, & circumscripto incircumscriptus? aut quomodo in partem magnus ille & immēsus & indiuiduus? Si autē magnitudo illa in paruo loco cōtracta est, aut paruū illud factū est magnum, aut pars & nō omnis diuinitas carni vnita est, quod est impiū credere. Et prolapsi sunt ex hoc quod dicūt quomodo, & quali modo? & qua sentētia imperfidiā etiā isti & inhabitationē pro incarnatione operati sunt, & pro vnitate & cōpositione inoperationē humanam, & pro vna substantia Domini nostri Iesu Christi, duas subsistentias, & duas personas, & pro sancta & ineffabili Trinitate, quaternitatem indecenter dogmatizantes & impiè. Rursus beatus Gregorius in sermone de filio: Vno autem, inquit, capitulo meo vt altiora quidem asscribas diuinitati, & illi naturæ quæ passionibus & corpore probatur esse superior: humiliora verò composito tribuas, qui propter te semetipsum exinaniuit, & incarnatus est. Hinc ergo rectissimè credimus, quod plenus & perfectus Deus verbum etiam post assumptam carnem nullum augmētum detrimentúmque pertulerit, imo vnitione sua ineffabilem gloriam contulerit assumptæ naturæ.

Gregor. Nazian. — Cyrillus anathematismo 5. — Athanasius. — Regula.

CAPVT IIII.

HAC de causa Trinitas etiam post incarnationis mysterium, Trinitas mansit, quia idem Deus verbum, etiam cum propria carne vnus est ex Trinitate: non quod caro eius sit de substantia Trinitatis, sed quia caro Dei verbi est, qui est vnus ex Trinitate. Ipse enim omnino & non alius ascendit in cœlum, qui descendit de cœlo, filius hominis qui est in cœlo. Quapropter & Deum verbum passum carne, & crucifixum carne, sepultum carne, secundum B. Cyrillum profitemur, dicentem: Si quis non confitetur Deum verbum passum carne, crucifixū carne, & mortē carne gustasse, factúmq; primogenitū ex mortuis, secundū quod est vita & viuificator tanquā Deus, anathema sit. Similiter etiā hominem Christum dicimus verbum, secundum illud beati Ioannis: Quod fuit ab initio, quod audiuimus, quod vidimus oculis nostris, quod perspeximus, & manus nostræ tractauerunt de verbo vitæ. Neque enim

Ioan. 3. — Cyril. anathematismo 12. — 1. Ioan. 1.

verbum secundum deitatis suæ naturam tractari potuit manibus humanis, nisi fieret homo. Est etiã proculdubio puer ille quem beata virgo genuit, quem pannis inuoluit, quem in præsepio collocauit, quem octauo die circuncidit, quem Symeon vir iustus propriis amplexatus est gremiis, quem subiectum parentibus Euangelistæ referunt, quem profecisse ætate & sapientia protestantur, natura Deus, per quem facta sunt omnia visibilia & inuisibilia, vnigenitus & primogenitus, in quo omnia constãt secundùm Apostolum. Et hoc ipsum claris vocibus etiam Esaias Propheta protestatur, dicens: Puer natus est nobis, & filius datus est nobis, cuius potestas in humero eius, & vocabitur magni consilij angelus, admirabilis, consiliarius, Deus fortis, dominator, princeps pacis, pater futuri seculi. Et idcirco acquiescendum illis nullatenus credimus, qui puero illi Deũ fortem vnitum asserunt, nec Deum fortem ipsum esse puerum credunt, præsertim cùm non alterius cuiuslibet, sed eius omnino thronum qui de Spiritu sancto & Maria virgine natus est, atque in Iordane à Ioanne vt aquas sanctificaret baptizatus est, in seculum seculi virga æquitatis, virga regni tui, dilexisti iustitiam, & odisti iniquitatem, propterea vnxit te Deus tuus oleo exultationis prę participibus tuis. Quomodo autem vngi poterat Deus, cuius thronus est in seculum, nisi fieret homo?

Coloss. 1. Esaiæ 9. Psal. 44.

CAPVT V.

SECVNDVM hanc ergo Prophetæ sententiam, Deus factus est Christus, non autem Christus factus est Deus, sicut dicunt hæretici, qui per prouectum, non per naturam Christum Deum audent asserere? Deus enim vnctus est, quia ipse factus est homo, nõ enim est alter Deus, alter homo, sed idem Deus, idem homo. Qui enim naturalis est filius Virginis, idem naturalis est filius Dei, propterea & duas natiuitates credimus Dei verbi, & confitemur, id est, vnam ante secula in patre secundùm diuinitatem, alteram in nouissimis diebus à virgine sancta secundum carnem: execrantes eos qui negant secundũ carnem Dei verbi natiuitatem: qui etiam refugiunt vnius eiusdémque filij Dei fateri mirabilia, & passiones, quod omnis Dei Ecclesia confitetur. Accipimus autem & quatuor concilia secundum hunc expositionis nostræ sensum, Nicenum trecentorum decem & octo Episcoporum, Constantinopolitanum centum & quinquaginta, qui damnauerunt impios pneumatomachos*, necnon etiam Ephesinum primum, cui præfuerunt beatissimi Celestinus Romanus, & Cyrillus Alexandrinus antistites, & sanctum ac venerabile, quod apud Calcedonam celebratum est. Epistolas quoque beati Leonis amplectimur, anathematizantes vniuersos contraria dogmatibus Ecclesiæ sentientes, simul & omnia scripta Theodori Mopsuestini, & Nestorij discipuli eius, omnésque qui illis similia sapiunt cum eodem Nestorio, necnon etiam cuncta scripta 12. capitulis aduersantia beati Cyrilli, quæ contra eundem Nestorium edidit: his adiicientes Eutycem, Dioscorum cum sociis eorum, omnésque quos iustè ac regulariter sedes Apostolica condemnauit.

Duæ natiuitates verbi Dei.

*id est, Spiritus sancti impugnatores.

CAPVT VI.

POST hæc consequens est etiam qualiter de Christi gratia sentiamus, qua nos eruit de potestate sathanæ, secundum quod nobis est traditum vestræ beatitudini declarare: quia etiam in hac parte authoritas vestra nobis valde est necessaria. Credimus itaque bonum & sine vlla carnis impugnatione à Deo creatore omniũ factum Adam, magnáque præditum libertate, ita vt & bonum facere in propria facultate haberet, & malum si vellet posset admittere. Erátque mors & immortalitas in eius posita quodãmodo arbitrij libertate. Capax enim erat vtriusque rei, vt si seruaret præceptum, sine experientia mortis fieret immortalis: si vero contemneret, mors continuo sequeretur. Itaque serpentis astutia deprauatus, sponte diuinæ legis præuaricator effectus est, & ideo secundùm quod ei prædictum fuerat, iusto iudicio Dei, mortis pœna damnatur, totúsque, id est, secundùm corpus & secundum animam in deterius commutatatus, amissa libertate propria, sub peccati seruitio mancipatur. Ex hoc nullus est hominum qui non huius peccati vinculo nascatur astrictus, præter eum qui ad hoc vinculum peccati soluendum, nouo generationis modo natus est, mediator Dei & hominum homo Christus Iesus. Quid enim aliud potuit aut potest nasci ex seruo, nisi seruus? neque enim cùm esset liber Adam, filios procreauit, sed postquam seruus peccati factus est. Ideo sicut omnis ab illo est, ita & omnis homo seruus peccati per ipsum est. Hinc & Apostolus, ex vno, inquit, in omnes homines in condemnationem. & rursus: Per vnum hominem peccatum intrauit in hunc mundum, & per peccatum mors, & ita in omnes homines mors pertransiit, in quo omnes peccauerunt. Falluntur ergo omnimodo qui dicunt mortem solam, non & peccatũ transisse in genus humanum. Cùm Apostolus & peccatum & mortem mundo per eum testetur illatum.

Qualis Adam sit creatus.

Per peccatum totus homo factus est deterior.

Rom. 5.

Ab hac igitur damnatione & morte nullus omnino liberatur, nisi gratia redemptoris. Qui cùm esset Dominus, vtpote Deus, vt nos à seruitute perpetua, & potestate diaboli liberaret, atque ad veram libertatem educeret, factus est seruus, accipiens formam serui. Hinc est, quod dicit ad Iudæos: Tunc verè liberi eritis, si vos filius liberauerit. Putabant enim se verè liberos, qui humanis occupationibus intentione vanissima seruiebant. Vt ergo falsa libertas fieret Christiana libertas, eadem libertas liberatore indiguit, quo posset per eius gratiam ab occupationibus humanis auersa, ea cogitare & desiderare, quæ pertinent ad vitam æternam. Sine hac igitur gratia potest quidem cogitare & desiderare humana, non autem potest cogitare aut velle, seu desiderare diuina. Quorum primum est & præcipuum fundamentum, & crepido quodammodo siue omnium bonorum origo, credere in Dominum gloriæ crucifixum. Quod vtique non est ex naturalis arbitrij libertate, quia non hoc caro & sanguis, sed pater cœlestis reuelat cui voluerit, ad veram eum attrahens libertatem, non violenta necessitate, sed infundendo suauitatem per Spiritum sanctum, vt mox credentes dicamus: quia Dominus est Iesus, quod nemo per naturalem arbitrij libertatem potest dicere nisi in Spiritu sancto. Frustra ergo garriunt qui dicunt, meum est velle credere, Dei autem gratia est adiuuare, cum etiam ipsum credere, quod est consensum præbere veritati, nobis à Deo dari testetur Apostolus, dicens: Vobis enim datum est à Christo, non solùm vt in eum credatis, verumetiam vt pro illo patiamini.

Ioan. 8.

Sine gratia, nō nisi humana cogitatur.

Quid sit credere.

Philip. 1.

Capvt VII.

Sed dicunt, si nolentes Deus facit vt velint credere, nullus autem est qui naturaliter, vt dicitis, potest credere in filio Dei, aut aliquid boni velle quod pertinet vitam æternam, cur ergo non facit omnes velle, cùm non sit personarum acceptio apud Deum, præsertim cum de ipso scriptum sit: Qui vult omnes homines saluos fieri, & ad agnitionem veritatis venire. Aut enim vult & non potest, aut mentitur scriptura diuina. Quod si horum quodlibet sentire est impium, restat vt non ille excitet voluntatem humanam, sed eam expectet ab homine, vt æquum sit in volentibus præmium, in nolentibus autem iusta damnatio. Hæc si ita sunt, vt hæretici iactitant, comprehensa sunt ab ipsis inscrutabilia, & incomprehensibilia Dei iudicia. Si enim, vt ipsi volunt, nolentes damnat, saluat autem volentes, nihil est omnino quod quæratur vlterius. Et quantum ad ipsos, fallit scriptura diuina, quæ incomprehensibilia Dei testatur iudicia. Nos autem incomprehensibilia credentes & demonstrantes iudicia Dei, ex vna massa perditionis alios saluari dicimus bonitate & gratia Dei, alios iusto & occulto iudicio derelinqui. Alioquin dicant si possunt hi qui hoc diuinæ iustitiæ & bonitati contrarium æstimant, cur is qui omnes homines vult saluos fieri, & ad agnitionem veritatis venire, tam multas virtutes fecit in Corozaim & Bethsaida, & nullam harū in Tyro & Sydone facere voluit, vbi si factæ fuissent, (sicut ipse testatur) forsitan in cine & cilicio pœnitētiam egissent? Aut cur in Asia & Bithinia Apostolum vetuit verbum salutis annunciare? Quod si ista nequeunt comprehendi, redeant ad se, & inuenientes se homines, desinant quærere: cur alios saluet gratuito dono, alios derelinquat iusto & occulto iudicio, qui potestatem habet ex eadem massa aliud vas facere in honorem, aliud in contumeliam, & clament vnà nobiscum, imò iuxta Apostolum: O altitudo diuitiarum sapientiæ scientiæ Dei, quàm inscrutabilia sunt iudicia eius, & inuestigabiles viæ eius. Quis enim cognouit sensum Domini? Aut quis consiliarius eius fuit? aut quis prior dedit ei & retribuetur illi? Quoniam ex ipso, & per ipsum, & in ipso sunt omnia, ipsi gloria in secula seculorum, Amen. Manifestè ergo nō nobis, sed Apostolo, omnino resistit, qui dicit: nisi ego prius voluero, gratia ad me non venit. Quod omnino nihil aliud est dicere nisi priùs dare Deo, vt retribuatur illi.

Obiectio.

1. Tim. 2.

Solutio.

Rom. 11.

Capvt VIII.

Sed nos sequentes eundem Apostolum, omnem bonarum cogitationum originem, earúmque confessionem & voluntatem ex Deo & per Deum & in Deo dicimus, qui prauas hominum voluntates & terrenis actibus implicatas, per infusionem & operationem intrinsecus sancti Spiritus absoluit, & corrigit, sicut scriptum est: Præparatur voluntas à Domino. Hinc etiam beatus Basilius Cæsariensis Episcopus in oratione sacri altaris, quàm penè vniuersus frequentat Oriens. Inter cætera: Dona (inquit) Domine virtutum ac tutamentum, malos quæsumus bonos facito, bonos in bonitate conserua, omnia enim potes, & non est qui contradicat tibi, cùm enim volueris saluas, & nullus resistit voluntati tuæ. Ecce quàm breuiter, quámque districtè, doctor egregius olim huic controuersiæ finem posuit, docens per hanc precem, non

Basilius.

à ſeipſis, ſed à Deo malos homines bonos fieri, nec ſua virtute, ſed diuinæ gratiæ adiutorio in ipſa bonitate perſeuerare. Similiter beatus Innocentius Apoſtolicæ ſedis antiſtes, epiſtola ad Concilium Mileuitanum: Omnia, inquit ſtudia & omnia opera ac merita ſanctorum, ad Dei gloriam laudémq; referenda ſunt, quia nemo aliunde ei placet, niſi ex eo quod ipſe donauerit. Quod diligentius manifeſtiúſq; in epiſtola ſua ad Papam Romanum replicantes, ipſius Papæ ſententiã explicant Africana Concilia dicentes: Illud autem quod in literis, quas ad vniuerſas prouincias curaſti eſſe mittendas, poſuiſti, dicens: Nos tamen inſtinctu Dei (omnia enim bona ad authorem ſuum referenda ſunt, vnde naſcuntur) ad fratrum & coëpiſcoporum noſtrorum conſcientiam vniuerſa retulimus: ſic accipimus dictum, vt illos qui contra Dei adiutorium extollũt arbitrij libertatem, diſtricto gladio veritatis, velut curſim tranſiens amputares. Quid enim tam libero feciſti arbitrio quàm quod vniuerſa in humilitatis noſtræ conſcientiam retuliſti: Et tamen inſtinctu Dei factum fideliter ſapiẽtérq; vidiſti, veraciter fidentérq; dixiſti, ideo vtique quia præparatur voluntas à Domino, & vt boni aliquid agant, paternis inſpirationibus ſuorum ipſe tangit corda filiorum. Quotquot enim ſpiritu Dei aguntur, hi filij ſunt Dei, vt nec noſtrum deeſſe ſentiamus arbitriũ, & in bonis quibuſque voluntatis humanę ſingulis motibus, magis illius præuenire nõ dubitemus gratiam, quòd ita Deus in cordibus hominum atq; in ipſo libero operetur arbitrio, vt ſancta cogitatio, pium conſilium, omníſque motus bonæ voluntatis ex Deo ſit: quia per illum aliquid boni poſſumus, ſine quo nihil poſſumus. His cõgrue beatiſſimus Celeſtinus in Epiſtola ad Gallos data: Cum enim (inquit) ſanctarum plebium præſules mandata ſibi legatione fungãtur, apud diuinam clementiam humani generis agunt cauſam, & tota ſecum Eccleſia congemiſcente poſtulãt & precantur, vt infidelib. donetur fides, vt idololatrę ab infidelitatis ſuę liberentur erroribus, vt Iudæis ablato cordis velamine, lux veritatis appareat, vt hæretici Catholicę fidei perceptione reſipiſcãt, vt ſchiſmatici ſpiritũ rediuiuæ charitatis accipiant, vt lapſis pœnitentiæ remedia conferantur, vt denique catechumenis ad regenerationis ſacramenta perductis, cœleſtis miſericordiæ aula reſeretur. Hæc autem non perfunctoriè neque inaniter à Domino peti rerum ipſarum monſtrat effectus, quandoquidem ex omni errorum genere, plurimos dignatur attrahere, quos eruens de poteſtate tenebrarum, transfert in regnum filij charitatis ſuæ, & ex vaſis iræ facit vaſa miſericordiæ, quod à Deo totum diuini operis eſſe ſentitur, vt hæc efficienti Deo gratiarum ſemper actio, laudíſque confeſſio pro illuminatione taliũ vel correctione referatur. Rurſus poſt pauca. His ergo, inquit, eccleſiaſticis regulis ex diuina ſumptis authoritate documentis, ita adiuuante Domino Deo confirmati ſumus, vt omniũ bonorum effectuum, atque operum, & omnium ſtudiorum, omniúmque virtutum quibus ab initio fidei ad Deum tenditur, Deum profiteamur authorem: & non dubitemus ab ipſius gratia omnis hominis merita præueniri, per quem fit vt aliquid boni & velle incipiamus & facere: quo vtique auxilio & munere Dei non aufertur liberũ arbitrium, ſed liberatur, vt de tenebroſo lucidum, de prauo rectum, de languido ſanum, de imprudenti ſit prouidum. Terminat autem idem magiſter hanc ipſam epiſtolam, atque concludit ita, dicens: Quia ad confitendam gratiam Dei cuius operi ac dignationi nihil penitus ſubtrahendum eſt, ſatis ſufficere credimus, quicquid ſecundùm prædictas regulas Apoſtolicæ ſedis nos ſcripta docuerunt, vt prorſus non opinemur Catholicum quod apparuerit præfixis eſſe ſentẽtiis contrarium. Hæc ſanctiſſimi, non quaſi ignorantibus ſuggerere neceſſarium æſtimauimus: Sed ad confutandum eorũ amentiam, qui ea vt noua dogmata, & penitus Eccleſiis inaudita refugiunt, huic prauitatis noſtræ libello inſerere vtile conſiderauimus. Quorum omnium ſanctorum patrum imbuti doctrinis, anathematizamus Pelagium & Celeſtinum, ſimúlque etiam Iulianum Edanenſem, & qui illis ſimilia ſapiunt, pręcipuè libros Fauſti Galliarum Epiſcopi, qui de monaſterio Lirinenſi prouectus eſt, quos contra prędeſtinationis ſententiam ſcriptos eſſe non dubium eſt. In quibus non ſolum ſolum contra horum omnium ſanctorum patrum, verumetiam contra ipſius Apoſtoli contradictionem veniens, humano labori ſubiungit gratiæ adiutorium, atque totam omnino Chriſti euacuans gratiam, antiquos ſanctos non ea gratia qua & nos, ſecundum quod docet beatiſſimus Petrus Apoſtolus, ſed naturæ poſſibilitate ſaluatos impiè profitetur. Petrus miſericordia Dei Diaconus ſubſcripſit. Ioannes miſericordia Dei monachus ſubſcripſit. Leontius miſericordia Dei monachus ſubſcripſit. Ioannes Lector miſericordia Dei ſubſcripſit.

Vide in capitulis Celeſt. cap. 8.

Rom. 8.

Celeſt. cap. 11.

Idem cap. 12.

Idem c. 15.

Libri Fauſti contra prædeſtinationẽ.

D. FVLGENTII RVSPENSIS EPISCOPI, DE INCARNATIONE ET GRATIA DOMINI NOSTRI IESV CHRISTI, AD PETRVM Diaconum & alios qui ex Oriente in causa fidei Romam missi sunt, Liber vnus.

CAPVT PRIMVM.

DILECTISSIMIS, & in Christi fide atque gratia plurimùm amplectendis, sanctis fratribus Petro Diacono, Ioanni Leontio, & alio Ioanni, cæterisq; fratribus quos vnà vobiscum in causa fidei Romæ directos literis intimastis, Dacianus, Fortunatus, Boëchos, Victor, Scholasticus, Horontius, Vindicianus, Victor, Ianuarius, Victorianus, Fotinus, Quoduultdeus, Fulgentius, Fœlix, & Ianuarius, in Domino salutem. Beatus frater noster Ioannes Diaconus à vestra societate directus, literas nobis quas misistis habuit, quibus recensitis vestram simul alacres & fidem cognouimus & salutem, imò in agnitione fidei vestra nobis salus innotuit. Quæ enim vera in hac vita salus est hominum, nisi recta in Deum fides, quæ per charitatem operatur, per quam nos gratia diuina saluatos Apostolica testatur authoritas, dicens: Gratia salui facti estis per fidem, & hoc non ex vobis, Dei enim donum est, non ex operibus, vt ne quis extollatur. Et quia charitas rectæ fidei debet iugiter adhærere, quæ studio atque efficacia bonorum operum cooperit multitudinem peccatorum, ideo doctor gentium in fide & veritate, ne quid sibi humani tumoris auderet arrogantia vendicare, post commendationem fidei per quam gratis salui facti sumus, operum quoque bonorum gratiam, muneribus diuinæ benignitatis assignans subsequenter adiunxit. Ipsius enim sumus factura creati in Christo Iesu in operibus bonis, quæ præparauit Deus vt in illis ambulemus. In eis nos Deo dirigente ambulare, ipso rerum gaudemus effectu. Solicitudine quippe non pigri, & spiritu feruentes, quò deuotione laudabiliore Domino seruitis, eò charitas de corde puro & conscientia bona & fide non ficta nos instigat pro fidei communione pleniùs agnoscenda vestri exilij secreta perquirere. Quia igitur sermo Dei non est alligatus qui qui viuus est & efficax, idcirco nos quoque

Ephes. 2. Ephes. 2. Rom. 12. 2. Tim. 2.

A ea quæ de Incarnatione ac dispensatione Domini nostri Iesu Christi, & de gratia (quæ gratis indignis ita tribuitur, vt ipsa in nobis & exordium & profectum bonæ voluntatis operetur) canonicorum sancta authoritate voluminum, paternorum quoque dictorum doctrina, atque institutione percipimus & tenemus, vestræ charitati rescripto indice demonstrauimus, confidentes in Domino (à quo & fides infunditur, vt corde credamus ad iustitiam, & sermo datur, vt ore confiteamur ad salutem) quod nostrum pariter & sensum gubernauit & stylum, vt vestræ interrogationi talis reddatur nostra responsio, in qua & de Incarnatione Domini ea dicamus, quæ nostræ re- B demptionis continet veritas: & de gratia Dei ea loquamur, quæ nobis ipsa gratis infundit superna maiestas.

CAPVT II.

DICITIS itaque vos iuxta sanctorum patrum traditionem, Dominum nostrũ Iesum Christũ in duabus naturis vnitis & incõfusis, id est, diuinitatis & humanitatis in vna persona siue subsistẽtia confiteri. Vnde consequẽter beatam quoq; Mariam propriè & secũdùm veritatem vos credere asseritis genitricẽ Dei, eò quòd scilicet peperit verè & propriè Deum verbum incarnatum & hominem factum, atque essen- C tialiter siue naturaliter carni vnitum. Hæc ex epistolæ vestræ tenore posuisse sufficiat. Ex his enim pendent cætera, quæ de Incarnatione Domini sermonis vestri professio comprehendit. Si quis igitur in Domino nostro Iesu Christo aut duas naturas aut vnam noluerit, siue dubitauerit, credere ac prædicare personam: Vel si quis noluerit confiteri eundem Deum atque hominem, id est, verbum incarnatum, de Maria Virgine pro nostra salute veraciter natum, tantum à Catholica fide deprehenditur ac demonstratur extraneus, quantum sacramento redemptionis humanæ resistit ingratus. Hoc enim est illud magnum pietatis commendatum fidelibus cunctis ore apostolico sacramentum, quod manifestatum est in

1. Tim. 3.

in carne, iustificatum est in spiritu, Apparuit Angelis, prædicatum est gentibus, creditum est in hoc mundo, assumptum est in gloria. Quia scilicet verbum quod in principio erat, & apud Deum erat, & Deus verbum erat, id est, Dei vnigenitus filius, Deique virtus & sapientia, per quem & in quo facta sunt omnia, & sine quo factũ est nihil, id est, Deus vnigenitus cùm in forma Dei esset, id est, cum æqualis per omnia genitori vnitatem cum eo naturalis essentiæ possideret, & in ea natura quam sempiternus habet ex patre, hoc quod naturaliter pater est, id est, Deus verus summus incommutabilisque esset, neque aliter à patre Deus, sed manente personali discretione, vnus naturaliter cum patre Deus esset, nec minor scilicet nec posterior patre, nec diuersæ potestatis, nec alterius essentiæ: (non enim rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo) tamen semetipsum exinaniuit formam serui accipiens, id est, in similitudine hominum factus, idem habitu inuentus vt homo, in quo nulla potuit esse rapinæ arbitratio, quia de substantia patris ineffabili ac sempiterna natiuitate genita, naturalis æqualitatis in eo permanet plenitudo. Semetipsum igitur exinaniuit formã serui accipiens. In eo quippe Deus homo esse naturaliter voluit, & Dominus omnium rerum, seruilem naturam sine amissione propriæ dominationis assumpsit, in quo serui formam misericorditer exinanitus accepit. Quam bene autem sanctus Apostolus noui Testamenti, sicut ipse testatur, factus à Deo minister idoneus, ne quisquam nostrum exinanitum Dei filium audiens, amissam vel diminutam æqualitatem paternæ formæ in Deo vnigenito noxia cogitatione conciperet, & obliquos sequens serpentinæ deceptionis anfractus, rectæ fidei tramitem non teneret, illa exinanitione submotis reseruauit ambagibus, quando subsequenter adiecit, formam serui accipiens. Illa igitur exinanitio vnigeniti Dei, acceptio fuit formæ seruilis, non amissio vel diminutio deitatis. Diuina quippe natura nec minui potest aliquatenus nec augeri, quia incommutabilis manens hoc habet semper esse quod est. Nam si Deus ille verus & summus, qui propter nos egenus factus est, cùm esset diues, vt illius paupertate nos diuites essemus, plenitudinem suam quod nefas est, exinanitus amitteret, aut aliquid mutabilitatis in illa formæ seruilis acceptione sentiret, non dixisset beatus Ioannes Euangelista de verbo incarnato. Et vidimus gloriam eius, gloriam quasi vnigeniti à patre, plenum gra-

Philip. 2.

2. Cor. 8.

Ioan. 1.

A tiæ & veritatis. Verbum itaque caro factum in veritate humana caro esse cœpit, sed in veritate diuina verbum esse non destitit. Et susceptionis ac redemptionis humanæ mysterium ideo efficaciter peregit redemptoris admiranda benignitas, quia nec mutabilitatis, nec diminutionis vnquam receptrix esse potuit diuina maiestas. Verbum igitur Dei, idémque verbum Deus, humanam carnem de carne matris accipiens, sic vtique formam serui accepit, vt permanens in forma Dei æternus atque incommutabilis Deus per vnitatem personæ in quam formam serui accepit, fieri dignaretur ipse quod fecit. B In similitudinem quippe hominum factus, habitu est inuentus vt homo, & incommutabilem habens de natura patris per omnia deitatem, creari dignatus est non creatus, & fieri voluit ex muliere non factus à patre, sed genitus. Atque ita verbum caro factum est, vt esset vnus mediator Dei & hominum homo Christus Iesus, qui est super omnia Deus benedictus in secula, vnus & verus Dei atque hominis filius, vnus idémque de patre sine initio Deus semper genitus, de matre verò Deus secundùm carnem temporaliter conceptus & natus. Quam carnem non conceptam accepit vnigenitus Deus, sed in ea C est Deus ipse altissima humilitate conceptus. Idem quippe Deus creatus est in virgine, & de virgine secundum carnem, qui sibi de qua & in qua crearetur creauerat genitricem.

Verbum carnẽ conceptã non accepit.

Capvt III.

SI autem Deus verbum sic in virgine caro fieret vt ex ea non fieret, proculdubio non de carne matris idem Deus haberet substantiam carnis, essétque eius per virginem transitus, atque ita nec mediatoris sacramentum nobis proficeret ad salutem, nec humanæ diuinæque plenam in se Christus Dei filius inconfusibiliter vniret substantiæ veritatem. Hoc ergo medicina- D liter vsa est bonitas diuina remedio, vt ille vnigenitus Deus, qui est in sinu patris, non solùm in muliere, sed etiam ex muliere fieret homo. Quid indubitanter diuinis credere atque iubemur oraculis. In ea quippe Deum hominem factum Propheta non tacuit, dicens? Mater Sion dicet, homo & homo factus est in ea, & ipse fundauit eam altissimus. Esaias quoque Spiritu sancto plenus, futuræ incarnationis filij Dei sic prænunciat sacramentum: Ecce virgo in vtero concipiet, & pariet filium, & vocabitur nomen eius Emanuel, quod interpretatur, nobiscum Deus. Quia ergo ille quem in vtero virgo concepit & peperit, nobiscum Deus

Psal. 86.

Esa. 7.

vocatur, Deus vtique in vtero virginis conceptus natúsque cognoſcitur. In Euangelio quoque dicitur de Maria: Inuenta eſt in vtero habens de Spiritu ſancto. Etiam Ioſeph, quem virum Maria non ad concubitum corruptelámque carnis, ſed ad teſtimonium cuſtodiámque ſacræ virginitatis & caſtiſſimæ fœcunditatis habuit, angelico ſic admonetur oraculo: Ioſeph fili Dauid, ne timeas accipere Mariam cõiugem tuam. Quod enim in ea natum eſt, de Spiritu ſancto eſt. Ex ipſa quoque factus cœleſtibus demonſtratur eloquiis. Dicit enim Apoſtolus: Poſtquàm autem venit plenitudo temporis miſit Deus filium ſuum factum ex muliere, factum ſub lege. Romanis etiam ſcribens, vt verum firmúmque ponere ſe demonſtraret fundamentum fidei, epiſtolæ ſuæ tale collocauit exordium: Paulus ſeruus Ieſu Chriſti vocatus Apoſtolus ſegregatus in Euangelium Dei, quod ante promiſerat per prophetas ſuos, in Scripturis ſanctis de filio ſuo, qui factus eſt ei ex ſemine Dauid ſecundum carnem. Timotheo quoque dilecto filio in fide principaliter huius fidei ſollicita commendat affectione memoriam, dicens: Memor eſto Chriſtum Ieſum reſurrexiſſe à mortuis ex ſemine Dauid ſecundùm Euangelium meum. Ad ipſam quoque beatam Virginem futuram ſcilicet creatoris ſui, imò rerum omnium genitricem, Gabriel Angelus hoc vſus inuenitur alloquio: Spiritus ſanctus ſuperueniet in te, & virtus altiſſimi obumbrabit tibi: Ideo quod naſcetur ex te ſanctũ, vocabitur filius Dei. Ad hoc pertinet ſalutis noſtræ myſterium, quod pater noſter Abraham diſpenſatorem domus ſuæ præcepit ſub eius fœmore manũ ponere, & iurare per Deum cœli. Quod non niſi ſpiritus feciſſe credendus eſt, tunc ſcilicet quando omnia in figura contigiſſe vas electionis inſinuat. Illud igitur ideo ſanctus Abraham pater gẽtium fecit, non quia carni ſuæ credebat aliquod iam eſſe cum Deo cœli naturale conſortiũ, ſed vt oſtenderet Deum cœli ex ea carne naſciturum hominem, quę de ſemine ipſius Abrahæ propaginis duceret veritatem. Vnus eſt igitur Chriſtus Dei filius in natura diuinitatis & carnis, in quo ſingularitas perſonalis non confundit humanam diuinámque naturam, & inconfuſa vnitio naturarum non facit geminam ineſſe perſonam. Veritas [illegible] propterea noſtræ reconciliationis perm[illegible] & ſalutis, quia & Deus vnigenitus verus [illegible] omo pro nobis eſt factus, idem homo non alius conceptus & natus eſt quàm vnigenitus Deus. Beata igitur Maria Deum verbum, ſecundùm quòd caro factum eſt, & concepit & peperit. Cuius vtero verbum Deus non carnem, in qua conciperetur, intulit, nec ex ea matrem conceptæ ſiue formatæ carnis non ipſe Deus concipiendus, ſed tantùm naſciturus aſſumpſit: Sed ex ea & in eadem virgine humanæ carnis naturam, ſecundùm quam temporaliter Deus ſempiternus conciperetur & naſceretur, accepit. Ipſa quippe acceptio carnis fuit conceptio virginalis neque enim in vtero ſanctæ illius & matris & virginis, illa ſpiritualis & ex Deo Patre ſine initio genita verbi Dei natura, poterat abſque carne temporaliter concipi, ſicut nec caro ſine verbi Dei vnitione potuit aliquatenus nullius viri coitu ſeminata in intimo vuluæ virginalis innaſci. Hanc ergo carnem tunc ex ſe natura virginis concipientis exhibuit, cùm in eam Deus concipiendus aduenit. Non eſt igitur aliquod interuallum temporis æſtimandum, inter conceptæ carnis initium, & concipiendæ maieſtatis aduentum. Vna quippe fuit in vtero Mariæ Virginis conceptio diuinitatis & carnis, & vnus eſt Chriſtus Dei filius in vtraque natura conceptus, vt maculam vitiatæ propaginis inde inciperet abolere, vnde in vnoquoque naſcentium videbatur exiſtere.

Matth. 1. — Verbum factum eſt ex virgine. — Gal. 4. — Rom. 1. — 2. Tim. 2. — Luc. 1. d — Geneſ. 24. — 1. Cor. 1. c

CAPVT IIII.

Nam quia omnes homines ex coïtu maris fœminæque naſcentes, ipſius conceptionis exordium originalis peccati habent contagione reſperſum, quia peccatum quod primus homo cùm eſſet natura bonus diabolica malignitate ſeductus admiſit, in poſteros quoque cum pœna ac cum morte tranſiuit. Quod in veritate ſanctus Dauid enunciat, dicens: Ecce enim in iniquitatibus conceptus ſum, & in delictis peperit me mater mea: neceſſarium vtique admodum fuit vt miſericors Dominus & iuſtus iniquitatis humanæ veſtigia deleturus, in ipſo conceptu ſibi humanam naturam dignaretur immaculatam immaculatus vnire, vbi eam conſueuerat per inflictam peccati originalis maculam ſuæ parti dominóque diabolus vendicare. Naturæ igitur humanæ, cuius veritatem plenitudinémque Deus vnigenitus aſſumere voluit, conceptum quoque eius natiuitatémque ſuſcepit. Abſit enim vt quiſquam Catholicus credat aut dicat, quod vnigenitus Deus ſuo nos ſanguine redempturus, in ea carne qua idem Deus factus eſt homo, reſpuerit humanæ conceptionis initia, cùm in eadem carne Deus ipſe immortalis permanens humanæ mortalitatis fuiſſet paſſurus extrema. Sicut enim carne

Pſal. 50.

carne moriens incōmutabilem atq; inamissibilem naturalem sui statum Deus verus viuúsq; nō perdidit: sic idem Deus vniuersus naturaliter & æternus, cùm parua carne cōciperetur, vniuersitate naturali non caruit. Et cùm temporaliter carne nasceretur, æternitatem naturalem, in qua de patre atque in patre sempiternus Deus est, non amisit, quia vita illa suum voluit esse quem in carne suscepit, obitum æternitas illa suum habuit in matre conceptum. Verbum igitur Deus, id est vnigenitus Dei filius, qui est in omnibus (sicut ipse testatur) alpha & ω, initium & finis, sic initialiter secundùm humanam naturam concipi carne non abnuit, sicut eadem carne moriens, Deus humanæ naturæ debitum finale persoluit. Nullatenus namque humana natura ad auferendum peccatum mundi sufficiens atque idonea fieret, nisi vnione verbi Dei, non naturali confusione, sed solùm personali vnitate transiret. Verbum quippe cùm caro fieret, vnitione mirabili suam naturam fecit, quam ex nobis accepit. In qua tamen vnitione deifica, & omnino mirabili, verbi diuinitas mutata non est in carnem, veráq; verbi humanitas naturalem prorsus tenuit nostri generis veritatem. Virgo igitur, quòd sæpe cōmemorandum, ipsum Deum verbum secundum hoc quod in ea caro factum est, & concepit & peperit, & illum vnigenitum Deum, virtutem scilicet & sapientiam Dei, candorem lucis æternæ, & speculum sine macula Dei maiestatis, & imaginem bonitatis illius, splendorem gloriæ, & figuram substantiæ eius, quem sine vllo initio de sua natura sempiternum atque incommutabilem genuit incommutabilis ac sempiterna diuinitas patris: eundem humana natura totum plerumque Deum & hominem initialiter concepit & peperit vterus virginalis.

Apoc. 1.

CAPVT V.

Cvm autem Dominum Christum Deum, hominémque dicimus; non personalem dualitatem, sed vtriusque naturæ vnitionem verissimam sine vlla facta confusione monstramus. Idem quippe Deus qui homo, idem homo qui Deus est, quia sic Deo verbo mirabiliter vnita est humana natura, vt ipse verus Deus verus homo fieret, alteram verò personam incarnati verbi vera humanitas non haberet. Accessit enim Deo humana substantia non persona. Deus itaque cum sua carne vnus est Christus, filius Dei & filius hominis, idem verbum simul & caro, imò idem verbum caro, quia idem Deus homo.

A

CAPVT VI.

Non autem sic Deus verbum carnem accepit, vt caro non fieret, cùm Euangelista dicat, Verbum caro factum est. Neque naturam carnis ita Deus summus atque vniuersus assumpsit, vt tanquàm in vno de Patriarchis aut Prophetis, in illo quidem homine Deus esset, sed idem Deus homo non esset. Absit vt hoc Christiana conscientia teneat, aut se quisquam fidelium profanari tanta impietate permittat. Cùm enim verbum caro factum est, sic diuinitas humanitatem sibi mirabiliter vnire dignata est, vt vtriusque naturæ veritate seruata, in vno eodémque Deo atque homine Christo pro vita mundi diuina fieret illa eius humanitas. Deus enim non continens in ira misericordias suas, ad hoc homo factus est, vt quicquid in homine creauerat integrum, idem Deus in se totum redintegraret assumptum. Hoc itaque habuit, Dei hominísque mirabilis quidem, sed verus ille secundùm carnem conceptus & partus, quo Deum cœli virgo ineffabiliter concepit & peperit, & virgo genitrix inuiolata permansit, illa scilicet gratia plena, & beata in mulieribus veraciter ab angelo nuncupata, quòd gratiæ præuenientis ope atque opere Spiritu sancto superueniente in se, & virtute altissimi obumbrante sibi Deum Dei filium conceptura, viri coïtum nec pertulit omnino, nec voluit, sed virginitatem retinens & mentis & corporis, ab eo quem conceptura & paritura fuerat donum incorruptæ fœcunditatis & fœcundæ integritatis accepit. Ita Deum verbum secundum quod caro factum est, virgo sancta concepit, Angelorum hominúmque factorem, eundémque nihilominus virgo peperit hominum redemptorem. Neque enim sancta virgo Maria Deum sine carnis assumptione, nec carnem sine vnitione concepit, quia ille conceptus virginis Deo fuit carníque communis. Hæc est gratia qua factum est, vt Deus qui venit peccata tollere, quia peccatum in eo non est, homo conciperetur, atque nasceretur in similitudine carnis peccati, de carne peccati. Caro quippe Mariæ, quæ in iniquitatibus fuerat humana solennitate concepta, caro fuit vtique peccati, quæ filium Dei genuit in similitudinem carnis peccati. Testatur enim Apostolus, quia misit Deus filium suũ in similitudinem carnis peccati, illũ scilicet qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo, & semetipsum exinaniuit formam serui accipiens, in similitudine hominum factus. Propterea verò in similitudine carnis peccati missus

Ioan. 1.

B

Psal. 76.

C

D

Caro Mariæ caro peccati fuit.

Rom. 8.

Philip. 2.

est Dei filius, idẽ qui in similitudine hominum factus, vt & similis hominibus fieret in veritate carnis quam ipse creauerat, & dissimilitudinem nostrã Deus in carne sine peccato creatus auferret, quam nostræ carni non ex opere suo, sed ex nostro peccato inesse cernebat. In similitudine igitur carnis peccati Dei filius missus apparuit, quia in eius vera humana carne nõ iniquitas hominis, sed mortalitas fuit. Similitudo verò carnis peccati cùm in Dei filio vel potiùs Dei filius in similitudine carnis peccati, cùm dicitur, credendum est vnigenitum Deum de virginis carne mortalis non traxisse peccati sordem, sed accepisse naturæ integram veritatem, vt veritatis ortus de terra existeret, quẽ prophetali sermone B. Dauid insinuat, dicens: veritas de terra orta est. Verè igitur Deum verbum Maria concepit quod incarnatum peperit, quam Deus accepit.

CAPVT VII.

SED ipsum Deum hominem factum & concipere & parere, non humanis meritis, sed concepti nascẽtisque ex ea summi Dei dignatione promeruit. Nisi enim verbum Deus humanam sibi vniens singulariter naturam, ex virgine homo verus nasceretur, & plenus: nunquam nobis carnaliter natis, spiritualiter nascendi conferretur exortus. Sed vt carnaliter donaretur diuina natiuitas, prius concepta & nata est in veritate carnis vnigeniti filij diuina maiestas. Longe enim fuit à peccatoribus salus, & iniquitates nostræ magna nos à Deo separatione disiũxerant. Et quia in ipsa natiuitate carnis nostrę, mortis vinculo tenebamur obstricti, à quo solius beneficio spiritualis natiuitatis possemus absolui, Deus natus est ex homine, vt ex Deo homines nascerentur. Ideo namque Christus filius Dei, id est Deus verus & vita æterna, natus & mortuus est in veritate carnis, vt nos spiritualiter in vno Trinitatis nomine renasceremur in sacramento baptismatis. Hoc docet Apostolus, dicens: Quicumque baptizati sumus in Christo Iesu, in morte ipsius baptizati sumus. Christi ergo filij Dei prima natiuitas ex Deo, secunda ex homine: nostra vero prima natiuitas ex homine, secunda ex Deo. Et quia Deus nasciturus ex vtero veritatem carnis accepit, ideo nobis renatis in baptismo, spiritũ adoptionis indulsit. Ille quod ex prima natiuitate natura non fuit, secunda natiuitate per gratiam factus est, vt nos quod primæ natiuitatis natura non fuimus, gratia secundæ natiuitatis essemus. Sed Deus vt ex homine nasceretur gratiam nobis attulit, nos autem gratiam gratis accipimus, vt diuinæ consortes naturæ, Dei ex carne nascentis munere fieremus. Quia ergo filius Dei factus filius hominis, propterea quotquot receperunt eum (sicut beatus Ioannes Euangelista testatur) dedit eis potestatem filios Dei fieri, his qui credunt in nomine eius, qui non ex sanguinibus, neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, sed ex Deo nati sunt. Si verò vnigenitus filius qui est in sinu patris, post æternam natiuitatem, quam ex æterno patre filius coæternus habet, secundam natiuitatem sanctificãdi hominis gratia non susciperet, homo in iniquitatibus conceptus, primæ natiuitatis nexibus non careret. Sed quia secundùm beati Ioannis eloquium, in hoc apparuit filius Dei, vt soluat opera diaboli, ille qui in prima natiuitate qua de patris natura verus Deus est & vita æterna, nullum haberet natiuitatis initium, idem Deus ex virgine temporaliter sumpsit secundæ natiuitatis exordium.

Psal. 118. Esa. 59. Rom. 6. Ioan. 1. 1. Ioã. 1.

CAPVT VIII.

ILLE itaque viuus sermo Dei, vitæ suæ statu incommutabiliter permanente, post primam natiuitatem cum patre, de quo natus vna naturaliter vita est, quia sicut habet pater vitam in semetipso, sic dedit & filio vitam habere in semetipso. Idem ipse Dei filius in natura carnis per gratiam pro mortuis natus est ad mortem, vt nos post mortem primæ natiuitatis quam habemus ex carne, in gratia spiritus renasceremur ad vitam. Sed Deus verus & viuus, imò Deus veritas & vita æterna, nisi idem verus homo fieret, mortem gustare non posset. Et idem homo qui mortem gustauit, si verus Deus & vita æterna non esset, mortem vincere non valeret. Excepto illo qui sic homo est vt idem sit Deus, quis est homo qui destruxerit mortem? Aut quis eruet animam suam de manu inferi? Proinde vnigenitus Deus viuus & verus, secundum carnem quam ex nobis accepit, sicut conceptus & natus est, ita etiam mortuus resurrexit, quia veniens quærere & saluũ facere quod perierat, traditus est propter delicta nostra, & resurrexit propter iustificationẽ nostrã. Mors autẽ filij Dei quã sola carne suscepit, vtramque in nobis mortem, animæ scilicet carnisque destruxit, & resurrectio carnis eius, gratiam nobis & spiritualis & corporalis resurrectionis attribuit, vt priùs iustificati per fidem mortis resurrectionis filij Dei, resuscitaremur ab infidelitatis morte, qua cùm naturaliter essemus filij iræ, sicut & cæteris tenebamur obstricti, & post primam resurrectionem, scilicet animarum, quæ

Ioan. 5. Rom. 4. Ephes. 2.

nobis in fide collata est, etiam ista carne in qua nunc viuimus, resurgamus, nunquam denuò morituri. Nec ob aliud Deus verus & vita æterna, mortem nostram dignatus est accipere destruendam, nisi vt nobis in eius resurrectione credentibus vitam suam donaret sine fine mãsuram. Dominus quoque gloriæ ideo cõtumeliam sustinuit crucis, vt gloriam suam donaret fidelibus suis, sicut ipse testatus est, dicens: Et ego claritatem, quam dedisti mihi, dedi illis. Verbum igitur caro factum, vnus & plenus est Christus. Carnis autem nomine, totus hic accipiendus est homo, idem anima rationalis & caro. Christus enim Dei filius sicut veram sine peccato accepit carnem nostram, sic veram sine peccato accepit animã suam. Et carnem quidem nostram cum conditione humanæ mortalitatis induit animam quoq; nostram cum infirmitatibus sine macula humanæ infirmitatis accepit, vt diuinitas Christi per suam virtutem in anima sua infirmitates nostras portans, sine peccato iustitiam custodiret, & per eam etiam ab ipsa carne sua mortalitatis supplicium, dono resurrectionis auferret. Ideo Christus surgens à mortuis, iam non moritur, & mors illi vltrà non dominabitur.

Ioan. 17.

Nomine carnis totus homo intelligitur.

Rom. 6.

Capvt XI.

Qvia verò familiare est diuinis eloquiis vocabulo carnis simul in homine carnem atque animam nuncuparet, sicut scriptum est: Effundam de spiritu meo super omnem carnem, & videbit omnis caro salutare Dei. Et sicut dedisti ei potestatem omnis carnis: & nisi breuiati fuissent dies illi, non salua fieret omnis caro. Ex hac vtique consuetudine, sic in scripturis sanctis totus homo carnis appellatione dicitur, sicut ibidem rursus homo totus solius animæ nuncupatione monstratur. Abraham namque patriarcha de terra sua, & de cognatione sua, & de domo patris sui, præcepto atque auxilio Dei vocantis egrediens, (neque enim ille quod Deus iubebat, vllatenus implere posset, nisi eum ille qui perceperat adiuuisset) cùm secum homines quos habuit duceret exiturus, animas quas acquisierat *in carra secum tulisse narratur. Iacob quoque in Ægyptum descendente, septuagintaquinque animas in eius comitatu fuisse sancta Scriptura cõmemorat. Beatus etiam Petrus octo animas dicit diluuij tempore per aquam fuisse saluatas. In actibus quoque Apostolorum, cùm fuissent Iudæi repentina mirandáque eiusdem beati Petri prædicatione compuncti, & immutatione dexteræ excelsi ad fidem fuissent ex infidelitate conuersi, scriptum est: quia applicatæ sunt in illa die animæ circiter tria milia. His itaque testimoniis agnoscimus, & carnis solius & animæ nomine, plerumque naturæ humanæ plenitudinem nuncupari. Verbum ergo caro factum, vnus & plenus est Christus, vnus ex vtraque atque in vtraque, id est, in humana diuináque natura, in quo sic vtriusq; naturæ prorsus vnitio gloriosa persistit, vt sine diuinitati Christi humanitatem quis demat, siue humanitati diuinitatem detrahat, Christum sacrilega infidelitate & blasphema prędicatione dissoluat. Ioannes autem Apostolus, plenus veritate testatur, quia omnis spiritus qui soluit Iesum, ex Deo non est: & hic antichristus.

Ioel. 2.
Ioel. 1.
Ioan. 17.
Matth. 24.
Genes. 12.
*in haram.
Act. 7.
1. Pet. 3.
Act. 2.
1. Ioan. 4.

Capvt X.

Illvd verò quis facilè Christianus aut ignoret aut dubitet, quod verbum Deus priusquam caro fieret, non fuit Christus, sed tantum Deus? Tunc autem idem Deus verbum, quod semper in forma Dei erat, Christus esse cœpit, cùm Deus semetipsum exinaniẽs formam serui absque diminutione plenitudinis naturalis accepit. Deus ergo factus est Christus, vt Christus esset Deus homóque perfectus: quia verbum dignatum est caro fieri, vt caro posset verbi, hoc est, Dei nomine nuncupari. Neq; enim caro Christi priusquam verbo susciperetur eadem caro, Christus fuit. Neque ipsa caro, id est, ipse homo in se formam Dei viuentis accepit. Sed Deus qui in forma Dei erat, formam serui accepit. Et Deus æqualis patri, in similitudine hominum factus, habitu est inuentus vt homo, & qui diues fuit, propter nos pauper factus est, vt illius paupertate nos ditaremur. Verbum itaque caro factum vnus est Christus. Sed verbum illud sine carne Deus æternus fuit, caro autem Christi sine verbo non solùm Christus aliquando non fuit, sed nec personaliter concepta fuit. Verbum ergo quod caro factum est, antequam caro fieret, mansit æternum, caro autem verbi in ipsum Deum verbum, personale sumpsit initium. Sed quia verbum caro factum vnus Christus est Dei & hominis filius, nec alter est verbum, alter est caro, sed idem vnus, verbum caro: propterea idem vnus est, qui initium non habet æternus Deus generatus ex patre, & qui initium habet temporaliter secundum carnem, idem Deus homo creatus ex virgine. Vnus vnigenitus Dei filius ex æternitate diuinitatis, & ex initio carnis. Ex æternitate, scilicet diuinitatis, creator visibilium inuisibiliúmque rerum: ex initio autem carnis saluum faciens po-

Philip. 2.
2. Cor. 8.

pulum suũ à peccatis eorum. Ex æternitate diuinitatis idem coęternus patri, de quo natus est semper viuus: Ex initio autem carnis idem posterior matre, de qua temporaliter natus est in tempore moriturus. Testatur enim Apostolus, quia Christus secundùm tempus pro impiis mortuus est. Igitur non Trinitas, id est, non simul Pater & Filius & Spiritus sanctus, nec solus Pater, aut solus Spiritus sanctus, id est, non ille qui Filium genuit, nec ille qui de patre procedit, sed solus filius, id est, ille quem in vnitate naturæ pater coæternum sibi filium & coæqualem genuit, id est, vna ex Trinitate persona Christus Dei filius vnicus, vt nos saluos faceret, carne conceptus & natus est de ventre Virginis matris. Qui verus & summus Deus est ex vtero Dei patris, non Trinitas, sed vnigenitus à Patre Christus Dei filius, carne paruulus fuit, & carne creuit. Quem perfectus atque vniuersus pater per vnitatem diuinitatis, æqualem suæ perfectioni atq; vniuersitati cognoscit. Non Trinitas, sed via, veritas, & vita, Christus Dei filius per curricula temporum ab infantia vsque ad perfectam iuuentutem, humanas ætates carne misericorditer transcurrit, qui permanens in vnitate paternæ naturæ sempiternus, secula mirabiliter fecit, & incommutabilis, temporum mutabilitates instituit. Non Trinitas, sed splendor paternæ gloriæ Christus, est pro nobis passus carne, qui de patre Deo solus natus est impassibilis Deus. Ipsum vtique, quod dubitandum non est, Christum filium Dei pro nobis mortem carne gustasse, salua immortalitate diuinitatis eius veraciter credimus, quem verum Dei patris filium, verúmque Deum, & vitam æternam prædicatione veridica sancti Apostoli Ioannis audimus. Non Trinitas, sed verbum caro factum, Christus Dei filius, eadem carne qua crucifigi & mori dignatus est, resurrexit, qui de sepulchro eandem carnem suam, vita permanens, suscitauit. Christus qui est super omnia Deus, videntibus eum discipulis, carne in cœlum, carne de cœlo venturus, ascendit: qui nec deseruit cœlum cùm in terra carnem accepit, & carne conscendens in cœlum, suos in terra diuinitate non deserit. Hoc enim promisit, dicens: Ecce ego vobiscum omnibus diebus vsq; ad consummationem seculi: Deus ergo ille qui in forma Dei secundùm B. Hieremiæ vaticinium magnus est & nõ habet finem, excelsus & vniuersus, de quo etiam paulò pòst idem Propheta dicit: Hic est Deus noster, & non æstimabitur alius ad eum: adinuenit omnem viam disciplinę, & dedit eam Iacob

Rom. 5.

1. Ioan. 5.

Matth. 28.

Baruch. 3.

A puero suo, & Israel dilecto suo. Ipse secundùm formam serui, in qua minoratus est paulò minus ab angelis. Post hæc (sicut idẽ Propheta dicit) in terris visus est, & cum hominibus conuersatus. Ipsum hominẽ mortalem atque mutabilem infideles viderunt, quem Deum naturaliter immortalem atq; incommutabilem, illi mundo corde visuri sunt, qui nunc in eum veraciter credunt. Fides enim vera nũc corda hominum mundat, quæ corda capacia videndo Deo gloriam futuræ resurrectionis exhibeat.

CAPVT XI.

B QVÆ est autem vera fides, nisi vnum eundémque Christum verum Deum verúmque hominem sine aliqua hæsitatione credere, vnum eundémque de patre Deo secundum diuinitatem, & de Virgine Maria secundum carnem Deum genitum prædicare? Apostolica quippe testatur authoritas, quia vnus idémque est Christus ex patribus secundum carnem, qui est super omnia Deus benedictus in secula. Vnus idémque crucifixus ex infirmitate, sed viuens ex virtute Dei. Vnus idémque est faciens in hominibus virtutes, & sustinens pro hominibus passiones, quia cùm miracula secundum diuinitatem faceres Christus Dei filius, in eodem Deo fuit passibilis humanitas sua, & cùm pateretur secundum carnem idem Christus Dei filius, in eodem homine fuit impassibilis diuinitas sua. Quia igitur in Christo Dei vnigenito filio, personam non diuidunt propria naturarum, neque vnitas personæ potest vtriusque naturæ propria confundere vel auferre, quia ille qui se esse veritatem naturaliter dicit, vtrumque in se vno, manente naturali veritate seruauit: Propterea neque in passionibus ab illa humanitate Christi diuinitatem suam impassibilem seiungimus, neque ab illa diuinitate humanitatem suam vllatenus separandam in virtutibus æstimamus. Neque ergo diuidimus, neque confundimus in virtutibus & passionibus Christum, quem filium Dei viui reuelante patre beatus Petrus confessus est, cùm se tamen filium hominis veraciter Christus ipse dixisset. Ideo verũ Christum in passionibus atque virtutibus nec confundit fides vera, nec diuidit, quia personalis vnitas in eo diuisionem nõ recipit, & vtriusque naturæ veritas inconfusa persistit. Traditus est enim Deus Christus propter delicta nostra, quia verus homo est, & resurrexit idem homo Christus propter iustificationem nostram, quia Deus verus est. Nisi enim idem homo verus esset, tradi moríque

Rom. 9.

2. Cor. 13.

non posset. Et idem verus homo si verus Deus non esset, resuscitare semetipsum solutis inferni doloribus nequiuisset, Sed quia non est alter Deus, alter homo, sed idẽ vnus est Christus Deus & homo, profectò idem Deus Christus est, qui mortem sua carne suscepit, & idem homo Christus est, qui mortem sua diuinitate destruxit. Idem quippe Christus Dei filius qui diuinitate mori non potuit, carne mortuus est, quam mortalem Deus immortalis accepit. Et idem Christus Dei filus carne mortuus resurrexit, quia immortalitatem suæ diuinitatis carne mortuus nõ amisit. Hinc est quòd etiam post resurrectionem suam sicut in cicatricibus veris, & in vera comestione piscis & mellis soliditatem in se veræ carnis edocuit, ita clausis foribus ingrediẽs, veram in se virtutem sempiternæ diuinitatis ostendit, vt agnosceretur, & naturalis fuisse Christi morientis infirmitas, & eidem resurgenti naturalis inesse maiestas. Inde Thomas dum iniecta manu iubetur in latere mortui ac resurgentis Christi veritatem vulneris experiri, veram in illis cicatricibus patientis ac resurgentis virtutem diuinitatis agnoscens, in quo iubetur vt clauorum loca digitis tangat, ipsum Dominum ac Deum suum fideli confessione pronunciat, dicens: Dominus meus & Deus meus. Agnouit enim non alterum per naturalem diuinitatis suæ virtutem resurrexisse carne sua, nisi eum qui de natura Dei patris Deus verus est & vita æterna. Huius fidei nobis intimans veritatem, ipse humani generis conditor, & redemptor, opifex, nostræ particeps & naturæ, postquam veram in se carnem cicatricibus veris, verámque diuinitatem virtute resurrectionis ostendit, vt vnum eundémq; se Deum & hominem credendum prædicandúmque monstraret, simul in se diuinam humanámque naturam vnius filij nomine nuncupauit, dicens Apostolus: Ite, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti. Doctor igitur & largitor æternæ salutis, hanc ideo formam sancti baptismatis dedit, Ne quis in eodem Dei filio naturas diuidens, mortifero illaquearetur errore, si aut humanam filij Dei naturam ab opere redemptionis humanæ alienam in sacramento baptismatis crederet, aut duas in Christo confitendo personas, non iam verax Trinitatis cultor, sed nepharius esset quaternitatis assertor, ac per hoc cũ Patre & Spiritu sancto non filiũ, sed filios coleret, quisquis in Christo vnius personæ repudiandam fidem aliquatenus estimaret: Cùm idem sit vnus filius in Trinitate cum Patre & cum Spiritu

Ioan. 20.

Matth. 28.

A sancto Christus Iesus, qui mũdum creauit, & pro nobis sanguinẽ fudit. Propterea omnis qui in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti sacramento sanctæ regenerationis abluitur, non nisi in Christi morte ac nomine baptizatur, vt euidenter appareat illi nos consepultos esse per baptismum in morte, in cuius vno cũ Patris & Spiritus sancti constat nomine baptizatus. Quod duorum magnorum luminarium, Petri scilicet Pauliq; verbis, tanquam splendentibus radiis illustrata, eorúmque decorata corporibus Romana (quæ mundi cacumen est) tenet & docet Ecclesia, totúsque cum ea Christianus orbis, & ad iustitiam nihil hæsitans credit, & ad salutem non dubitat cõfiteri. Nam beati Petri Iudæis filium Dei prædicantis hæc verba sunt: Pœnitentiam agite, & baptizetur vnusquisque vestrum in nomine Iesu Christi, in remissionem peccatorũ. Beatus quoque Paulus, vt in morte nos Christi baptizatos firmissime crederemur, vt in ea quam Romanis scribit epistola, hoc salutis nostræ mysteriũ, tanquam in eminentissima cunctis videndum specula collocauit, dicẽs: Quicunque in Christo baptizati sumus, in morte ipsius baptizati sumus, consepulti enim sumus cum illo per baptismũ in morte. C quisquis igitur duas asserere nititur in Christo personas, & tamen secundũ regulam ore atque imperio Domini constitutam, in vno se Patris & Filij & Spiritus sancti baptizatũ nomine cõfitetur, aut euidẽtissima blasphemia se in morte Christi baptizatum neget, vt inimicus Apostolicæ prędicationis appareat, aut cultorê se non Trinitatis, sed quaternitatis agnoscat. Si vero vtriusq; metuit impietatis abruptum, rectam Catholicæ fidei teneat toto corde sententiam, nec se dubitet in Christi baptizatum morte, in cuius baptizatus est nomine. Vnum quoque Patris & Filij & Spiritus sancti naturale nomen agnoscens, seq; in illius morte ac nomine baptizatum esse considerans, de cuius latere sacramentum fontis & calicis manauit: Pendentis in cruce, illum pro nobis crucifixum agnoscat, quem Dei virtutẽ, Deique sapientiam Paulus & credit & prædicat, dicens: Nos autem prædicamus Christum crucifixum, Iudæis quidẽ scandalum, gentibus autem stultitiam, ipsis autem vocatis Iudæis atque Græcis, Christum Dei virtutem & Dei sapientiam. Hoc est magnum pietatis sacramentum, quo scilicet Vnigenitus Deus verus, homo verus dignatus est fieri, & æternus temporaliter nasci, & impassibilis pati, & incõprehensibilis crucifigi, & immortalis mori, & immensus non solum præsepis cum nasceretur, verum

Romana Ecclesia mundi cacumen. Act. 2.

Rom. 6.

B

D

etiam sepulchri cùm moreretur, prauitate concludi. Quæ omnia secundum veritatem carnis vera sunt in Dei filio, quia manente in eo inconfusibiliter atque inseparabiliter humana diuináque natura, vna est filij Dei Iesu Christi in vtriusque naturæ veritate persona.

CAPVT XII.

SIC humano generi gratuitam gratiam diuina bonitas contulit, per quam in hominibus non solum propaginis obligatione contracta, & vitio propriæ voluntatis adiecta, deleretur omnis iniquitas, quin etiam cogitationis sanctæ amissa pridem in homine primo per hominem secundum reciperetur facultas, ac sic homine Deo carne pro hominibus mortuo ac resurgente, captiuaretur, quæ in nostro corpore regnante peccato, consueuerat dominari captiuitas, & vbi abundauit peccatum delinquentis hominis, superabundaret gratia redemptoris, atque ita hominis arbitrium quod sub ditione peccati male liberũ fuit, veræ salubrísque libertatis reciperet denuo statum præuenientis gratiæ munere liberatum, de qua gratia Dei, non qua homines nascimur, sed cuius opere per fidem mediatoris vinculis peccati originalis atque actualis absoluimur, quantum possumus epistolari breuitate, vt etiam in hac quæstione interrogationi, vel potius professioni vestræ responsio non desit, ipsius gratiæ fulti iuuamine disseremus. Quisquis igitur Christianæ religionis non vult inaniter imò damnabiliter portare vocabulum, credat firmissime Deum nostrum, id est, sanctam Trinitatem, quę vnus summus & verus est Deus, primo homini quem ad suã imaginem gratuita bonitate bonum fecit, cui facultatem quoque suæ cognitionis ac dilectionis inseruit, non solum bonæ voluntatis donum, quin etiam ad habendam custodiendámq; iustitiam integrum sanúmque creasse libertatis arbitrium, vt facultas atque motus inditæ libertatis, si iuuantem se gratiam Dei non desereret, præmium vitæ æternæ tribueret Dei bonitas homini: si autem iustitiam diuinam contemnens, à gratia excidisset, supplicia retribueret iustitia peccatori. Proinde à bono iustóque creatore illi homini quem in corpore animali conditum ditauit intelligentiæ ac iustitiæ dono, iusta est vtrinq; statuta conditio, vt scilicet si obedientiam quæ prima virtus est custodiret, ex animali in qua creatus erat corporis qualitate, ad spiritualem immortalitatémque statum sine corporis morte (quia sine animæ iniquitate) trãsiret, accepissétq; diuino munere, si præcepta seruasset, non solum perfectam atq; inamissibilem corporis immortalitatem, verum etiam in anima talem gratiam sanctè iustéq; viuendi, vt peccare deinceps omnino non posset, si non peccaret donec peccare potuisset. Creatus ergo primus homo de terra terrenus, accepit quidẽ gratiã qua nõ posset peccare si peccare nollet, nondũ tamen tantam acceperat gratiã, qua nec peccare vellet omnino nec posset, vt scilicet à bono iustóq; domino post esset illud munere largiendũ, si volũtariè fuisset hoc à seruo prius in opere custoditũ. Quod si bono iustóq; neglexisset obedire mãdato, post mortem animæ quam delinquẽdo ipse sibi noxius intulisset, etiã per corporis mortem vitæ præsentis mutaretur incommodo, nec tenere sineretur iugiter in carne peccati damnabilem vitam, qui noluisset in corde seruare iustitiam, essétque pœnaliter etiam corpore mortis deinceps necessitate cõstrictus, qui contumaciter salubria iussa transgrediens, spirituali morte sponte fuisset obnoxius. Nisi enim præcessisset in peccato mors animæ, nunquã corporis mors in supplicio sequeretur. Hoc Apostolica docet authoritas, quæ ait: Corpus quidem mortuum propter peccatũ. Ideo post peccatum voluntaria prẹuaricatione commissum, sententiam Dei punientis hoc audire meruit sermone peccator: Terra es, & in terram ibis. Homo igitur in terram carne non iret, si terra peccando non fieret.

CAPVT XIII.

PECCANS itaque ille qui sine peccandi necessitate creatus est, in eo quod animę sanitatem delinquendo perdidit, etiam illa cogitandi quæ ad Deum pertinent amisit protinus facultatem. Oblitus est enim manducare panem suũ, & expoliatus vestimento fidei, carnaliúmque concupiscentiarum vulneribus sauciatus, sic iacuit oppressus ditione peccati, vt nullatenus aliquod bonæ voluntatis initium habere potuisset, nisi hoc Deo gratis donãte sumpsisset. Seruus quippe factus peccati, liber factus iustitiæ. Et ideo à iustitia factus est alienus, qui sponte dominio est iniquitatis addictus. Vænundatus ergo sub peccato cunctam in se prolem de carnis concubitu nascituram, nexibus mortiferæ seruitutis obstrinxit. Quod beatus Paulus euidẽter his verbis insinuat. Per vnum hominem peccatũ in hunc mundum intrauit, & per peccatum mors, & ita in omnes homines mors pertransiit, in quo omnes peccauerunt, hoc in illo qui primus fictus est, patre orbis terrarũ vniuersi pertulimus, in quo omnes peccauerũt antequam nati essent, qui per seipsos peccare non potuerunt. Hinc factum est, vt iam filios iræ

Marginalia: Rom. 2. — Rom. 8. — Genes. 3. — Psal. 101. — Initium bonæ voluntatis, non nisi à Deo est. — Rom. 6. — Rom. 5.

propagaret massa damnata, quæ in illius hominis posteros & iniquitatem simul trásfudit & mortem, vt omnis qui per legem peccati, (quam certum est mortalibus vsque ad mortem inesse corporibus) de peccatoris semine nasciturus, in ipso cõceptionis exordio, excepisset peccati parentalis maculam, exinde sub iugo graui quod est super filios Adam à die exitus de ventre matris eorum, vsque in diem sepulturæ in matrem omnium, ducturus esset ærumnosam infœliciter vitam, breuitati scilicet, peccato, mortiq; subiectam. Scriptum est enim: Homo natus de muliere breuis vitæ, & plenus iræ. Quæ ad secundam quoq; mortem natum mortaliter traheret, si quem alienũ à gratia Dei redemptoris vitæ huius miserabilis obitus inueniret. Vt ergo peccati originalis vinculo, quo per hominem primũ tenebamur obstricti, miserantis Dei gratia solueremur, vnus extitit mediator Dei & hominum homo Christus Iesus. Nam quia Deus immortalis & iustus est, nos autem iniquos & mortales primi hominis trãsgressio fecerat, vt congrua nostris adhiberetur medela vulneribus, natus est de homine homo vnigenitus Deus, qui de patre natus est immortalis & iustus. Hic in humana natura, in qua mediator Dei & hominum factus est, iustitiam habuit ex patre, mortem ex matre, vt per ipsum liberaremur ab omni peccato, qui peccatum nec nascendo, nec viuendo contraxit, & ab ipso acciperemus iustitiam, per quam mortis æternæ vinculo solueremur, vt per eum & in hac vita iusti, & post hanc vitã immortales esse possemus. Ipse igitur in similitudine carnis peccati mirabiliter, quia singulariter natus, solus est masculus adaperiens vuluam, qui in veritate sanctus Domino vocaretur. Vuluam quippe matris eius non concupiscentia mariti concumbentis, sed omnipotentia filij nascentis aperuit. Ideo solus est, in quo princeps mũdi huius veniens nihil inuenit, solus homo sine adiutorio inter mortuos liber, solus qui non nouerat peccatum, & ob hoc sufficit, vt pro nobis peccatum fieret, id est, sacrificium pro peccatis, vt nos essemus iustitia Dei in ipso. Solus panis qui de cœlo descendit, & dat vitam mundo, panis autem quem dat, caro eius pro mundi vita. Caro vtique iusti atque immortalis Dei, cuius acceptione iustitia confertur illi carni, quæ nascatur cum pœna mortis & pollutione peccati.

Eccl 40. Iob. 14. Ioan. 14. Psalm. 87. 2. Cor. 5. Ioan. 6.

CAPVT XIV.

Si qui ergo mortem solam vt non etiam peccatum ex homine primo transiisse in genus humanum nituntur asserere, mirum si non intelligunt quibus sententiæ suæ laqueis obligentur. Primo, quia Deum dicũt iniustum, in eo quòd mori facit paruulos, quos nulla volunt isti originalis peccati cõtagione pollutos, quósque manifestè constat infantili ætate aliquid actualis peccati, propria non posse voluntate contrahere, cũ mortem stipendium Apostolus esse peccati diffiniat: & rursum, aculeum mortis dicat esse peccatum, quo vtique pungente mors illigata est homini. Sic enim peccatum aculeus mortis dicitur, non quia peccatum per mortem, sed quia per peccatum mors in mundum intrauit: sicut virulentum poculum mortis poculum dicimus, non quod à morte poculum detur, sed quòd mors poculo illi comparetur. Qua igitur iustitia paruulus subijcitur peccati stipendio, si nulla est in eo peccati pollutio? Vel quomodo videmus morte punctum, si non sensit aculeum? Et cùm non sit iniquitas apud Deum, qui fecit hominem ad imaginem suam, quæ iustitia est vt imago Dei quæ nihil potuit per seipsam delinquere, si non redimatur sanguine filij Dei, in regnum Dei non permittatur intrare? Quo vtique quisquis non ingreditur, interminabilibus ignis æterni cruciabitur pœnis. Qua igitur iustitia Deus iustus infantibus sine peccato nascentibus ingerit pœnam, in quibus pœnæ non inuenit causam? Hæc ne est creatoris Dei benignitas, vt imaginem suam creet, eámque sine vlla iniquitate condemnet, cùm non sit iniquus Deus, qui infert iram? Si ergo nolunt in ipsius Dei contumeliam mortifera impietate versari, fateantur hominem primum in omnes homines cum morte transmisisse peccatum.

Rom. 6. 1. Cor. 15. Quicunq; regnũ Dei nõ ingreditur, pœnis æternis cruciatur.

CAPVT XV.

Aliam rursus impietatem debent in hac sua videre ac vitare sentẽtia. Dicentes enim paruulos ex Adam non trahere originale peccatum, negant eos profectò habere carnem peccati, quos tamen humanam carnem habere non negant. Ex eò verò quòd eos sic humanam carnem habere non negant, vt eam esse carnem peccati negent, consequens est vt humanam carnem negent carnem esse peccati. Fatentur Apostolum compellentem, quia Deus misit filium suum in similitudine carnis peccati. Ad hoc igitur istos cæcitas impiæ professionis impellit, vt qui carnem humanam negant carnem esse peccati, Christum autem in similitudinem carnis peccati venisse non negant, ipsam Christi carnem non humanam esse, sed alterius naturæ sacrilega infidelitate cõfingant. Isti enim carnem in qua paruuli nascuntur, humanam dicunt esse

Rom. 8.

carnem, quam tamen esse carnem peccati negare contendunt, Christum autem in similitudine carnis peccati venisse pariter nobiscum professione consentiunt: Aut igitur carnem Christi humanam esse non dicant, aut omnium hominum carnem, in cuius similitudinem Deus filium suum misit, carnem peccati esse consentiant. Quod cùm consenserint, nullus remanebit labor quo eis peccatum carni paruulorum inesse monstretur. Si enim caro peccati non mendaciter dicitur, habet in se caro ipsa peccatum. Si verò peccatum non habet, falsum portat carnis peccati vocabulum. Sed eam, de qua loquimur, carnem peccati verax discipulus veritatis Paulus appellat. Restat igitur vt sicut verè caro est cùm caro dicitur, ita verè in se peccatum habeat, cùm caro peccati ore Apostolico nuncupatur. Sed forsitan dicent in illius carnis peccati similitudine missum filium Dei, qualem habent homines, qui propria voluntate peccare iã possunt, vnde caro eorum caro peccati non immeritò nuncupatur, non in quali carne paruuli sine aliqua peccandi voluntate nascuntur. Vbi non attendunt, quia si caro paruulorum à carne maiorum diuersa qualitate fuisset, non nisi in similitudine carnis paruulorum, (quos nullum originaliter dicunt habere peccatum) Deus aduenisset. Magis enim similis esset caro Christi carni paruulorum, cum qua veritatẽ haberet substantiæ qualitatisq; communem, quàm carni hominum maiorum, cũ quibus illi cõmunis esset sola carnis natura non macula. Sed hoc illi forsitan volunt, vt caro Christi cum carne hominum maiorum solã habuerit naturæ similitudinem, cum carne verò paruulorum munditiam quoque potuerit habere communem. Fateantur ergo paruulos in similitudine carnis peccati, quos asserunt nasci quidem in carne humana, sed originalis peccati negant contagione pollutos. Quibus ostendendum est quanta eos etiam hic sequatur absurditas. Negantes enim in paruulis nascentibus originale peccatum, humanam eos carnem habere non negant, filium autem Dei carnem humanam de virgine sine peccato accepisse concedunt: cõsequens igitur est, vt inter carnem nascentis ex virgine vnigeniti Dei, & cuiuslibet alterius paruuli nihil distare fateantur. Vnde conficitur, vt omnes paruulos quos nasci asserunt sine peccato, dicant non egere saluatoris auxilio: atq; ita laqueum Pelagiani erroris incurrunt, dum fidei Catholicæ infideliter contradicunt. Si enim sine peccato infantes nasci asserunt, quid restat, nisi vt dicant nihil esse in eis, quod debeat spirituali regeneratione mũdari? Et si remouẽt peccati originalis maculã à nascentibus paruulis, quid aliud nituntur, nisi diuinæ veritati succensere mendaciũ, quando eos in remissionem peccatorum vident baptismatis accipere sacramentũ? Quod ideo vniformiter infantibus maioribúsq; cõfertur, vt omnibus originalis inesse peccati macula cognoscatur. Quisquis igitur salutem veram sempiternámq; desiderat adipisci, sensum hæreticę prauitatis abijciens, quos cum pœna peccati natos videt, cũ peccato quoque natos non dubitet, audiátq; beatum Iob dicentem: Quia non est mundus à sorde nec infans, cuius vnius diei vita est super terrã. Beati quoq; Dauid fluctus pij cordis humilitate consideret, dicentis: Ecce in iniquitatibus conceptus sum, & in delictis peperit me mater mea. Sancto quoque Abrahæ videat circuncisionis sacramentum non sine tremenda paruuli comminatione mandatũ. Ibi quippe Deus fidelis & iustus, qui non infert iram, vbi culpam non inuenit, Patri nostro Abrahæ sic loquitur: Masculus qui non fuerit circuncisus carnem præputij sui octauo die, exterminabitur anima illa de populo suo, quia testamentum meũ transgressus est. Quisquis itaque negat in paruulis secundum carnem nascentibus originale peccatum, dicat in quo potuit infans octo dierum testamentũ Dei transgredi, si non in illo transgressus est, in quo omnes peccauerunt, cum & antequam nascerentur asserat Aposto. Infantes nihil egisse boni vel mali, & videamus iam natos non solum intra octauum diem natiuitatis suæ, quo tunc tempore circuncidi iubebãtur infantes, sed etiam post ipsum diem toto infantiæ suæ tempore in tantum non posse testamentum Dei transgredi, vt eis nec eiusdẽ testamenti cognitio valeat intimari. An illo quisquam beati Pauli sermone in paruulis euacuare nititur originale peccatũ, quo dicit regnasse mortem ab Adam vsq; ad Moysen, etiam in eos qui non peccauerũt in similitudinem præuaricationis Adæ? Cui si fuerit illud è contrario replicatum, quod idem Apostolus ait: Per vnius delictum in omnes homines in condemnationem. quod paulò pòst exponens ait: Per inobedientiam vnius hominis peccatores constituti sunt multi. Et cùm de Iudæis atq; Græcis loqueretur, generaliter intulit, Omnes enim peccauerunt & egẽt gloria Dei, iustificati gratis per gratiam ipsius, per redemptionem quæ est in Christo Iesu Domino nostro. Nónne illicò in magnas trudetur angustias, si non vtrunque sensum secundum professionem Catholicæ credulitatis acceperit, vt scilicet in-

Iob, 15.
Psalm. 50.
Genes. 17.
Rom. 9.
Obiectio.
Rom. 5.
Rom. 5.
Rom. 3.

Solutio. fantes propriis quidem operibus nihil deliquisse dicat, in illo autem primo homine omnes homines generaliter peccasse cognoscat?

CAPVT XVI.

AB hoc peccato quod originaliter carnalis natiuitas trahit, neminem facultas naturalis, neminem litera sanctæ legis, sed sola fides eripit Iesu Christi filij Dei, qui venit quærere & saluum facere quod perierat. Pro impijs mortuus est, offerens semetipsum pro nobis, sicut Apostolus dicit: Oblationem & hostiam Deo in odorem suauitatis. In hoc mediatore Dei & hominũ, & humanæ naturæ status reparatus est, & implẽdæ legis est consummatus effectus, quia nec sibi ad virtutem sufficere vllatenus potuit naturalis infirmitas, quę vtiq; ex quo omnes dies defecerunt, & in ira Dei defecimus, lumine simul & virtute priuata, intantũ natura cœca sine lege peccat, vt peccare se nesciat. Propter quod dicitur: Concupiscentiam nesciebam, nisi lex diceret: non concupisces. Legalis quoq; auditus nõ solùm neminem de potestate tenebrarum eripuit, quin etiam peccatoribus cumulum præuaricationis adiecit. Sine gratia quippe fidei grauiùs lex agnita quam ignota condemnat. Vbi quantum ignorantia peccati minuitur, tãtum reatus peccatoris augetur. Ideo Apostolus ait: Lex enim irã operatur, vbi enim nõ est lex, nec præuaricatio. Idem quoq; dicit: Quia lex propter transgressionem posita est. Et quia conclusit scriptura omnia sub peccato, vt iustificatio ex fide Iesu Christi daretur credentibus. Quomodo igitur de possibilitate solius liberi arbitrij (si nõ pręueniatur adiutorio gratiæ Dei, per quam bona voluntas reparatur, & seruatur in homine natura tantò magis superba, quantò magis dominio peccati mortiq; subiecta) quantulumcunque sibi bonæ volũtatis & operis exordium repromittit, quæ nec sana potuit Dei seruare mãdatum, nec vulnerata quãtulumcunq; curationis sumpsit de lege remediũ, sed insuper auxit peccatum cognitione mandati. Lex enim subintrauit, vt abundaret peccatũ, de quo liberari nemo potest, nisi per agnũ Dei qui tollit peccata mundi. De corpore enim mortis huius non liberum hominis arbitrium, neq; legis sanctum iustum bonúmque mandatũ. Sed sola nos liberat gratia Dei per Iesum Christum Dominum nostrum. Lex enim spiritus vitæ in Christo Iesu liberauit nos à lege peccati & mortis.

Ephes. 5.

Natura cœca sine lege peccat. Rom. 7.

Rom. 4.

Galat. 3.

Rom. 8.

CAPVT XVII.

LIBERAVIT autem non in quolibet homine fidem inueniendo, sed dando. A Deus enim qui impium iustificat, ipse infideli fidem quæ per charitatem operatur, gratia suæ bonæ voluntatis inspirat. Vnde quod ad bene cogitãdi attinet facultatem, testatur Apostolus: Quia non sumus idonei cogitare aliquid ex nobis, quasi ex nobis, sed sufficiẽtia nostra ex Deo. Re vera enim secundum eiusdem Apostoli dictum, Deus quibus voluerit dat pœnitentiam ad cognoscendam veritatem, vt resipiscant à diaboli laqueis, à quo captiui tenentur ad ipsius voluntatem. Vnde ille Apostolorum primus, & dignè beatus veritatis eloquio nuncupatus, de credulitate gẽtium loquens: Deum B dixit fide mundasse corda eorum. Rursus ait: eandem gratiam diuinitus datam gentibus, quam & ipsis, vt crederent, vbi gratuitũ gratiæ donum Apostoli & maiores natu in doctrina sancti Spiritus agnouerunt, omnésq; vnanimes vno ore in beati Petri sententiam transierunt, dicentes: Ergo & gentibus Deus pœnitentiam ad vitam dedit. Nempe cùm ipse Saluator noster propriæ vocis imperio humanam conuenit voluntatem, dicens: Pœnitemini & credite Euangelio, claret tamen quia vt homo in Deum credere incipiat, à Deo accipit pœnitentiã ad vitam, ita vt omnino credere non possit, C nisi pœnitentiam dono Dei miserantis acceperit. Quæ est autem pœnitẽtia hominis, nisi mutatio voluntatis? Deus ergo qui homini pœnitentiam dat, ipse mutat hominis voluntatem. Proinde si quis dicit, meum est velle credere, Dei autem gratiæ est adiuuare, mutet igitur dictorum ordinem, imò nõ mutet, sed seruet, nec quod posterius est, in priore loco, nec quod est prius, in loco posteriori constituat. Malè enim gratiam Dei suæ voluntati postponit, cum ista bona esse non possit si illa defuerit. Non enim dicat meum esse velle credere, Dei autem gratiæ est adiuuare. Sed dicat, gratiæ Dei est adiu-D uare, vt sit meum velle credere. Tũc enim verè rectéq; ait eius hoc velle, cùm eũ gratia præueniens cœperit adiuuare. Fides enim quæ per charitatem operatur, humilẽ facit eum cui datur, quia charitas non inflatur. Adiutorio igitur atque munere gratiæ sibi fidem dari vnusquisq; non dubitet, nedum initium sibi fidei nititur assignare. Pœnitentiam quoq; quam Deus ad vitam dat, sibi homo non sanitate validus, sed infirmitate præiudicatus assignet, tantíq. medicaminis beneficio careat, cuius gratiam contumax atque ingratus oppugnat, cum cordis humilitas diuinis sit eloquijs admonẽda, vbi principaliter ipsa bona voluntas, qua incipimus velle credere, à Domino præparari demonstratur ac dirigi, Salomone dicente:

2. Cor. 3.

2. Tim. 2.

Act. 15.

Act. 11.

Rom. 13.

Præparatur voluntas à Domino. Et Dauid canit in Psalmis: A Domino gressus hominis dirigentur, & viam eius cupiet nimis.

Psalm. 36.

CAPVT XVIII.

Si verò secundum opinionem illorum, nostrum est velle credere, priusquam nos Dei gratia incipiat adiuuare, iniuste gratia dicitur, quia non gratis datur homini, sed bonæ retribuitur voluntati. Hanc enim (sicut illi volunt) gratia in nobis inuenit, quam ipsa non dedit: imo si sic est, nos priores Deo voluntatem damus, atque ita gratiam non miseratione tribuentis, sed æquitate Dei retribuentis accipimus. Verũtamen quis prior dedit illi, & retribuetur ei? Nemo vtique, quia non potest homo accipere quicquam, nisi datum fuerit de cœlo. Quid enim habet quod non accepit? Si autem accepit, quid gloriatur quasi non acceperit? Non autem misericordia Dei aliquãdo præuenit hominem, si nunquam bonam fecit, sed expectat vt inueniat voluntatem. Et vbi est quod Dauid dicit: Deus meus misericordia eius præueniet me. In quo autẽ Dei nos misericordia præueniat, vel præueniens quales inueniat, non in quolibet alio, sed in se nobis gentium magister ostendit, dicens: Qui prius fui blasphemus, & persecutor, & cõtumeliosus, sed misericordiam consecutus sum, quia ignorans feci in incredulitate. Quomodo ergo aliquam credendi voluntatem ex seipso Paulus habere poterat, qui blasphemum se, & persecutorẽ, & contumeliosum cœcus atque incredulus ignorabat? Quod humili corde considerans, alio loco dicit: Non sum dignus vocari Apostolus, quia persecutus sum Ecclesiam Dei. Statímque fidẽ suam non propriæ voluntati, sed gratiæ Dei miserantis assignans, dicit: Gratia autem Dei sum id quod sum. Quid autem iam fuit nisi fidelis? Quod vt esset, misericordiam est vtique consecutus, sicut ipse testatur, dicens: Consilium do tãquam misericordiam cõsecutus à Domino, vt sim fidelis. Nam & cùm se prius blasphemum & persecutorem, & contumeliosum fuisse fateretur, fidem suam & charitatem gratiæ designare non desistit, statim subijciens: Superabundauit autem gratia Dei in fide & dilectione quæ est in Christo Iesu Domino nostro. Si ergo fidem Paulo gratia Dei non dedit, nec charitatẽ ei dedisse credenda est. Ergo, quod absit, mentitus est Paulus, qui ait: Quia charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctũ qui datus est nobis. Sed quia Paulus Christo in se loquente mentiri non potuit, ipso spiritu nobis tribui fidem firmissime fateamur, per quem charitatem Dei in nostris diffundi cordibus negare nequimus. Cùm ergo Paulus esset blasphemus, & persecutor, & contumeliosus, non ideo est adiutus Dei gratia, quia credere voluit, sed vt credere vellet, donum gratiæ præuenientis accepit, quæ in eius voluntate non aliquod credulitatis initium, sed blasphemiam, sæuitiam, contumelias, & ignorantiam in incredulitate reperit. Cuius vsque adeo cæca fuit voluntas, vt non solũ non posset credere, sed nec ipsũ suæ credulitatis posset initium præuidere. Non enim ignorans fecisset, si suam in se ignorantiam præuidisset. Dignè igitur in Paulo assignatur præueniẽtis misericordiæ dono, non solùm credulitatis initium, sed etiam ipsius incredulitatis agnitio. Quam ei propterea Dei misericordia contulit, vt incredulitatem suam illuminatus atque adiutus & agnosceret & vitaret. Dominus enim est illuminatio nostra, & salus nostra, qui nos illuminat vt peccata nostra cognoscamus: & sanat, vt à peccatis nostris separati cum iustitia viuamus. Ob hoc ipse qui vt fidelis esset, fatetur se misericordiam consecutum, salubriter nos instruit dicens: Igitur non volentis, neque currentis, sed miserentis est Dei. Quia re vera & vt velimus, misericordiæ præueniẽtis illuminamur dono, & vt curramus, misericordiæ subsequentis fulcimur auxilio. Vt ergo sibi quisque tribuat bonam voluntatem, qua velle incipit credere, non viuentis animæ vigor, sed mortuæ carnis est tumor.

Rom. 11. 1. Cor. 4. Psalm. 58. 1. Tim. 1. 1. Cor. 15. 1. Cor. 7. 1. Tim. 1. Rom. 5. Rom. 9.

CAPVT XIX.

Ex quo enim primus homo naturam suam voluntariè vitiauit, atque oppressit infirmitas, nisi diuinæ gratiæ medicamento præuentum in vnoquoque homine sanetur atque adiuuetur liberum indesinenter arbitrium, est quidem liberum, non tamen bonum, est liberum, non tamen rectum, est liberum, non tamen sanum, est liberum, non tamen iustum. Et quanto magis à bonitate, rectitudine, sanitate, iustitiáque liberum, tanto magis malitiæ, peruersitatis, infirmitatis, atque iniquitatis mortifera seruitute captiuum. Qui enim facit peccatum, seruus est peccati, & à quo quis deuictus est, huic & seruus addictus est. Regnante igitur peccato habet liberum arbitrium, sed liberum sine Deo, non liberum sub Deo, id est, liberum iustitia, non liberũ sub gratia, & ob hoc pessimè atq. seruiliter liberum, quia non gratuito miserentis Dei munere liberatum. Hoc Apostolus euidẽter insinuat dicens: Cùm enim serui essetis peccati, liberi fuistis iustitiæ. Seruire igitur iustitiæ non potest, qui iustitiæ liber est: quia quamdiu est peccati seruus, non nisi ad

Ioan. 8. 2. Petr. 2. Rom. 6.

seruiendum peccato reperitur idoneus. Ab ista seruitute peccati nemo liber efficitur, nisi qui liberatoris Christi gratia liberatur, vt scilicet liberatus à peccato, seruus fiat Deo. Hoc autem quemadmodum fiat ipse liberator noster ostendit: Si vos, inquiens, filius liberauerit, verè liberi eritis. Ideo vas electionis beneficium nobis gratiæ liberatricis insinuans, non solùm liberos, sed etiã liberatos nos esse testatur his verbis: Nunc autem liberati à peccato, serui facti Deo, habetis fructum vestrum in sanctificationẽ, finem vero vitam æternam. Hæc verò libertas quæ non ex humano arbitrio nascitur, sed gratuita Dei miseratione confertur, à bona voluntate sumit exordium, & per fructum sanctificationis, in vitã æterna plenũ sui sortitur effectum, sed sicut in natiuitate carnali omnem nascentis hominis voluntatem præcedit operis diuini formatio, sic in spirituali natiuitate, qua veterem hominẽ qui corrumpitur secundùm desideria erroris, deponere incipimus, vt nouum qui in iustitia & sanctitate veritatis creatus est induamus. Nemo potest habere bonam voluntatem motu proprio, nisi mẽs ipsa, id est, interior homo noster renouetur ac reformetur ex Deo. Ideo nos beatus Paulus præcipit non conformari huic seculo, sed reformari in nouitate sensus vestri. Cuius reformationis initium ne nostræ facultati assignare aliquatenus deberemus, Dominus per prophetam seipsum formatorem lucis ostendit dicens: Ego Dominus formans lucem & creans tenebras. Quod & beatus Apostolus sua prædicatione confirmat dicens, Deus qui dixit de tenebris lucem splẽdescere, illuxit in cordibus nostris. Eidem luci quam iam formauerat Deus, alio loco dicit: Eratis enim aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino. Quibusdam verò ex illa lucis formatione laudabili, ad vituperabilem tenebrarum informitatem relapsis, affectum piæ mentis ostẽdens, ita loquitur: Filioli mei quos iterum parturio, donec formetur Christus in vobis: Quomodo autem Christus in suis formari potest, nisi quomodo in eis habitare incipit, id est per fidem. Quod beatus Paulus ita confirmat: In interiore, inquiẽs, homine habitare Christum per fidem in cordibus nostris. Dum ergo reformamur, renouamur, & in eo quo renouamur, viuificamur.

Ioan. 8. — Rom. 6. — Libertas à bona voluntate sumit initium. — Esaiæ 45. — 2. Cor. 4. — Ephes. 5. — Galat. 4. — Ephes. 3.

CAPVT XX.

VITA autem nostra à fide sumit initium, quia iustus ex fide viuit. Quam fidem non ex volũtate nostra nasci, sed per Spiritum sanctum vnicuique dari beatus Paulus ostendit, dicens: Alij quidem datur per spiritum sermo sapientiæ, alij autem sermo scientiæ secũdum eundem spiritum, alteri fides in eodem spiritu. Non ergo Spiritum sanctum, quia credimus, sed vt crederemus, accepimus. Forma enim præcessit in carne Christi, quam in nostra fide spiritualiter agnoscamus. Nam Christus filius Dei secundum carnem de Spiritu sancto conceptus & natus est. Carnem autem illã nec concipere virgo posset aliquando, nec parere, nisi eiusdem carnis Spiritus sanctus operaretur exortum. Sic ergo in hominis corde nec concipi fides poterit, nec augeri, nisi eam Spiritus sãctus effundat & nutriat. Ex eodem namque spiritu renati sumus, ex quo natus est Christus. Eodem igitur spiritu Christus formatur secundum fidem in corde vniuscuiusque credentis, quo spiritu secũdum carnem formatus est in vtero virginis. Ideo propheta ex persona fidelium clamat ad Dominum: Propter timorem tuum Domine in vtero concepimus & parturiuimus, spiritum salutis tuæ fecimus super terram. Sicut autem non solum priusquam virgo Maria Christum conciperet, sed etiam priusquam se cõcepturam agnosceret, gratia plena angeli voce nuncupata est, cùm nulla eius præcederet concipiendi filij Dei vel cognitio, vel voluntas, vt agnosceretur ex gratia Dei esse tam ipsa obediẽs voluntas virginis quàm conceptio Domini saluatoris: Sic homo priusquam credere velle inciperet, gratia donantis infunditur cordi, vt incipiat in homine per fidem Christus formari. Cùm autem Christus in vnoquoque formatur, ipse se format, quia ipse fidem in corde vniuscuiusque credentis initiat. Propterea in epistola quæ ad Hebræos scripta est admonemur, vt aspiciamus in authorem fidei & consummatorem Iesum: qui proculdubio sic est author fidei nostræ cũ ipse fidẽ non habentibus donat, sicut est eiusdem fidei consummator, cùm eam in habentibus augendo multiplicat, & sancta operatione consummat. Dicit enim beatus Apostolus Iacobus: quia fides Abrahæ patris nostri ex operibus consummata est. Author est ergo fidei nostræ consummatórque Iesus, quia ipse operatur in nobis & velle & perficere pro bona voluntate. Quòd si in eo tantum est auctor fidei nostræ, quia nostrã voluntatem expectat, vt ex nobis esse fides incipiat, consequens est, vt etiam consummator fidei nostræ ideo dicatur, quia expectat vt nostro tãtum conatu ad consummationem fides quæ à nobis exorta est perueniat. Ac sic totũ Deo adimitur, si & initium & consummatio fidei nostræ humani arbitrij viribus applicetur. Quod quia valde

1. Cor. 12. — Esaiæ 26. — Hebr. 12. — Iacob. 2.

impium est, si scripturarum sanctarum eloquijs salutaribus nos resistimus, omnia quæ pertinent ad bonæ voluntatis initium vel profectum, Deum in nobis & incipere & perficere sine aliqua hęsitatione credamus. Ipse est enim qui operatur in nobis & velle & perficere pro bona voluntate. Clamemus igitur in humilitate cordis & veritate fidei cum propheta: Scio Domine quia non est in homine via eius, neque viri est vt corrigat viam suam. Non est itaque in homine via eius quam habet ex Deo, neque viri est vt corrigat viam suam quam habet ex seipso. Viam ergo suam non habet in se, nec viã suam corrigit, nisi cum rectitudine cordis donũ gratiæ spiritualis acceperit. Ideo Salomon dicit: Dirigit autem corda Dominus. Beatus quoque Apostolus Iacobus testatur: quia omne datum optimum, & omne donum perfectum desursum est descendens à patre luminum, eorum scilicet luminum, quibus per Ezechielem noui cordis gratiam repromittit, dicens: Dabo vobis cor nouum, & spiritum nouum ponam in medio vestri, & auferetur cor lapideum de carne vestra, & dabo vobis cor carneum, & spiritum meum dabo in vobis, & faciam vt in iustificationibus meis ambuletis, & iudicia mea obseruetis & faciatis. Beatus quoq; Paulus humanæ comprimens præsumptionis audaciam, dicit: Quis enim te discernit? Quid autem habes quod non accepisti? Si autem accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis? Cum quo nos oportet humiliter salubriterque cognoscere pariter & fateri, gratia Dei nos esse quod & sumus, si tamen aliquid sumus. Qua gratia humanum non aufertur, sed sanatur, non adimitur, sed corrigitur, non remouetur, sed illuminatur, nõ euacuatur, sed adiuuatur atque seruatur arbitrium: vt in quo infirmitatem homo habuit, in eo habere incipiat sanitatem. Quo errabat, eodem in via redeat. In quo cæcus fuit, in eo accipiat lumen. Et vbi fuit iniquus seruiens immunditiæ & iniquitati ad iniquitatem, ibi gratia præuentus atque adiutus seruiat iustitiæ in sanctificationem.

Ierem. 10. Prou. 21. Iacobi 1. Ezech. 11. 1. Cor. 4.

Per gratiã non aufertur liberũ arbitrium.

CAPVT XXI.

MIRAMVR autem quosdam dicere: Si volentes Deus facit vt velint credere, nullus autem est qui naturaliter posset credere in filio Dei, aut aliquid boni velle quod pertinet ad vitam æternam, cur ergo non facit omnes velle, cùm non sit personarum acceptor Deus? Ex quibus verbis quæ vestris literis indita sunt, apparet eos minus considerare quod dicunt: Personarum acceptio apud Deum tunc esset, si (quemadmodum isti volunt) in quolibet hominum aliquod inueniret bonæ voluntatis initium. Cùm autem in nullo bonam voluntatem inuenit, sed eam gratis cùm voluerit ipse concedit, agnoscitur nulla esse personarum acceptio, quando gratuita est donantis in vnoquoque largitio. Quod autem dicunt, cur non facit omnes velle? Itáne verò in nemine hoc facit, quia non in omnibus facit? An non habet potestatem figulus luti, ex eadem massa facere aliud vas in honorem, aliud quidem in cõtumeliam? aut culpari potest iustitia in vasis iræ, quæ iustè pro meritis aptauit in interitum, vel misericordia in vasis misericordiæ, quæ sine vllis meritis solo gratiæ dono præparauit in gloriam? Quibus ipsam quoque præparari voluntatem à Domino scriptura teste docuimus. Quæ si non à Deo datur, sed in homine inuenitur, falsum est quod ea scriptura præparari dicit à Domino. Omnis autem scriptura diuinitus inspirata, cuncta quæ dicit vera dicit, quia ex veritate sunt vniuersa quæ dicit. Eloquia enim Domini eloquia casta. Deus ergo qui voluntatem præparat, ipse donat. Quam si Deus per suam gratiam homini non dederit, nunquam potest homo in Deum velle credere, quia ipsam voluntatem gratia non inuenit, sed operatur in homine.

Psalm. 11. Nemo à se habet velle credere.

CAPVT XXII.

CVM autem dicimus neminem posse in Deum credere, nisi per gratiã Dei cor illuminetur vt credat, non credendi possibilitatem humanæ naturæ omnino inesse non posse dicimus, sed vt habeat ipsum posse, vnde debet sperare ac poscere demõstramus. Nam vtique naturaliter homini, cùm cœperit in Dei filium credere, si posse credere in cõditione primi hominis datum non esset, nunquam peccatum de infidelitate contraheret, neque vlli naturæ credendi facultas insita est, quam rationalem non non fecit Deus. Nunquid enim de bobus cura est Deo? in quibus nec punitur impietas, nec pietas coronatur. De hominibus autem omnibus curam esse Deo, cœlestibus eloquiis edocemur. Naturæ igitur humanæ competit fides, cuius tantam curam creator habere dignatur, vt etiam capillos capitis nostri numeratos veritas dicat, vt scilicet dum se tantùm à Deo diligi humana natura cognoscit, diligentem se Deum diligat, eique per fidem puri cordis inhæreat: cui ad beatitudinem fides est via, cui est infidelitas magna miseria: & ideo dignè punitur, cùm in Dei filium non credit, quia vitium eius est eius infidelitas, sicut virtus est fides, non qualis in dæmonibus inuenitur, sed qualem Deus sanctis suis donat, quo ex impietate

1. Cor. 9.

pietate iustificat. Ipsa est fides quæ per charitatem operatur. Nam & dæmones credũt & contremiscunt, sed non diligunt eum à quo per superbiam recesserunt. In quam superbiam quia primus homo diabolica est persuasione deiectus, in quo perdidit humilitatem, perdidit fidem, perdens autem fidem perdidit diuinã protectionẽ. Scriptum est enim: Qui non credit Deo, à Deo non protegitur. Exinde cœpit superbire terra & cinis, quia in vita sua proiecit intima sua. Ad ipsa intima vt homines redeant, diuinus nõ desinit sermo clamare, dicens: Redite præuaricatores ad cor verum, quia illi caro sunt spiritus vadens & non rediens, nec vnquam redire velle potest ouis errans, nisi fuerit boni pastoris inquisitione præuenta, & humeris reportata. Propterea pastor bonus venit quærere & saluam facere ouem perditam, quæ pastorem suum quærere non potest, priusquam ab eo quæratur, sed à quærente præuenitur, vt quærat: Pastor autem eam frustra quæreret, si quærere ipse pastorẽ quæsita non posset. Sed hic ei quærentis pastoris bonitas donat, vt etiam ipsa quærendi pastoris habeat voluntatem. Quæritur autem vt quærat, quando illuminatur vt credat. Hoc igitur in homine diuinitus agitur cui fidem Deus infundit, vt gratiæ dono virtutem credendi natura recipiat quam amisit, & quod non poterat vitiata per culpam, incipiat poscere formata per gratiam, ac si operante illo medico qui non est opus sanis sed malè habentibus, infirmitas expellatur, natura sanetur. Quam sanitatem poscebat qui dicebat: Ego dixi Domine miserere mei, sana animam meam, quia peccaui. Nullus autem sanctorum sanitatem posceret, si humana natura sana esset. Et frustra sanitatem quisque posceret, si sanari humana natura non posset. Natura igitur humana sanari potest. Sed illius gratia, sanitatis accipit donum, ex quo creationis sumpsit initium. Nam si homo naturaliter sanari nullatenus posset, ad sanandum eum cœlestis medicus non venisset. Rursus si se ipse sanare posset, cœlesti medico non egeret. Sanatur enim per fidem, quam si ex seipso aliquis habere posset, Deus eam homini non donaret, donat autem, quoniam alteri datur fides in eodem spiritu, sicut Apostolus dicit: Deus ergo vnicuique diuisit mensuram fidei.

Adam perdidit fidẽ. Esaiæ 46. Psalm. 77. Psalm. 40. 1. Cor. 12. Rom. 12.

CAPVT XXIII.

NON ergo propterea non potest homo naturaliter credere, quia diuinitus ei donatur vt credat, imò in hoc maximè ad habendum fidem homo creatus agnoscitur, quia per fidem humana natura ex vetustate renouatur. Sic enim est omnis voluntario peccato primi hominis vitiatus, vt Deus voluntate sua bonam voluntatem hominis possit sanare si velit. Creauit enim, sicut scriptum est, vt essent omnia, & sanabiles fecit nationes orbis terrarum. Veruntamen ne homini ex seipso putaretur esse sanitatis initium, mox sermo diuinus adiecit: Et non est in illis medicamentũ exterminij. Quamuis igitur homini primo diabolus abstulerit fidem, Deo tamen reddendi quod dederat non abstulit potestatem, nec humanam naturam vsque adeo diabolus vitiare potuit, vt deinceps non posset quod amiserat Deo rursum largiente recipere. Omnipotens enim qui potuit humanam formare, potest etiam infirmam sanando per gratiam reformare & custodire naturam. A quo ipsa natura sicut in primo homine fidem ad salutem acceperat, ita nunc in singulis munere diuinæ bonitatis accepit, quos idem Deus prædestinatos, & per fidem saluandos ex parentibus creat. Potest igitur Deo donante homo in Deum naturaliter credere. Cõtra naturam quippe hominis est quòd in Deum non credit, quia incredulitatem nõ habet ex creatione Dei, sed ex voluntaria præuaricatione mandati, per quam sanitate priuatus & lumine, hoc per seipsum potest, vt cæcitatem atque infirmitatem suam proprio arbitrio augere possit, remouere non possit. Cuius tamen illuminatio atque sanatio intantum est omnipotenti creatori possibilis, vt ad gloriam nominis eius ipso donante, non solum possit infidelis credere, verùm etiam ad immortalem atque incorruptibilem vitæ statum, per fidei gratiam peruenire. Vbi accipiens gratiam pro gratia peccare omnino non possit, & possit fœliciter videre quod credidit. Vnde vox illa fidei resultat in Psalmis: Credo videre bona Domini in terra viuentium. Deus igitur licet non ad hoc humanam naturam fecerit vt vitiaretur per culpam, ipse tamen omnipotenti bonitate potest vitiatam satiare per gratiam. Arbitrium itaque hominis sanat Deus atque illuminat, vt homo in Deum naturaliter credat. Ita fit vt homo fidem habere possit, sed eam nisi ex dono Dei habere non possit.

Sap. 1. Psalm. 26.

CAPVT XXIV.

NON enim consequens est vt omnia quæ habere nos possumus, etiam ex nobis habere possimus. Nam & caro nostra sic à Deo facta est, vt possit naturaliter viuere, hoc ipsum tamen nõ ex se, sed ex anima possit habere quod viuit, vita igitur vt inesse carni naturaliter incipiat, manifestum est eam ab anima ministrari. Ac sic quidem

potest caro nostra viuere. Sed si in ea sit anima quæ vita eius est. Veruntamen in anima nostra & carne, non paruum nobis gratiæ Dei monstratur exemplum. Nam sicut ex seipsa caro vitam non habet, sed ab anima accipit, sic homo non potest habere fidem nisi munere Dei donantis acceperit. Sicut etiam vt caro viuat solius opus est animæ, ita quoque vt homo credat solius opus est gratiæ. Et sicut caro nihil operari potest si eam viuificare anima desinat, sic homo nihil bene velle potest, si ab eo gratiæ iuuamen abcedat. Vt ergo caro & viuere possit & operari, præsentis animæ viuificatione fulcitur, homo quoque vt bonum velit aut faciat, gratiæ viuificantis subsidio iugiter adiuuatur. Interest autem vt caro nostra quantum viuificatur ab anima, non solum bene, sed etiam malè operandi accipiat facultatem. Cùm autem nos gratia viuificat, non nisi ad bene volendum, nec nisi ad bene operandum nobis adiutorium subministrat. Agnoscat igitur homo in eo se naturaliter credere posse, in quo naturam habet credulitatis, ac fidei capacem, quod animalibus irrationabilibus datum diuinitus non est, non tamen vt se putet ad habendũ fidẽ vsq; adeò esse idoneum, vt ex voluntate sua constare fidei arbitretur exordiũ. Volens enim homo habet fidem: sed Deus qui fidem donat, ipse hominis mutat & dirigit voluntatem. Dominus dabit suauitatem, & terra nostra dabit fructum suum. *Psalm. 84.*

CAPVT XXV.

De his igitur in quibus natura diuino sanatur munere, vt in Deum naturaliter credant, quique gratis per fidem iustificati, etiam ad bene operandum auxilium gratiæ subsequentis accipiunt, Apostolus dicit: Cùm enim gentes quæ legem non habent, naturaliter quæ legis sunt faciunt, eiusmodi legem non habentes ipsi sibi sunt lex, qui ostendunt opus legis scriptum in cordibus suis. *Rom. 2.* Quem quidem Apostoli locum, hi qui gratiæ contradicunt, gentibus incredulis assignare contendunt, ex hoc videlicet quòd etiam illi qui fidei gratiam nõ recipiunt, illa quæ ad honestatem morũ & humanæ societatis vinculum pertinent, naturali quadam lege sic seruant, vt etiam eos qui illa violare contendunt, iudiciorum æquitate ac seueritate coërceant. Vbi minus attendũt Apostolico suam sententiam prorsus eneruari sermone, quem superius præmisit, dicens: Non enim auditores legis iusti sunt apud Deum, sed factores legis iustificabuntur. Iustificari autem sine fide neminem posse idem beatus Apostolus ostendit dicens: Scientes autem quod non iustificabitur homo ex operibus legis, nisi per fidem Iesu Christi. *Galat. 2.* Et nos in Christo Iesu credimus vt iustificemur ex fide Iesu Christi, & non ex operibus legis. Propter quod ex operibus legis non iustificabitur omnis caro. Et paulo post fidei gratiam commendans, per quam vera confertur vnicuique iustitia, sic ait: Non abijcio gratiam Dei. Si enim per legem iustitia, ergo gratis Christus mortuus est. Item cùm patrem nostrũ Abraham non ex operibus legis, sed ex fide iustificatum assereret, dicens: sicut Abraham credidit Deo, & reputatum est illi ad iustitiam, *Galat. 3.* vt etiam gentes quas semini Abrahæ diuinus sermo promisit ex fide iustificari Paulus ostenderet, secutus adiunxit, Cognoscite ergo quia qui ex fide sunt, hi sunt filij Abrahæ. Prouidens autem scriptura, quia ex fide iustificantur gentes, Deus prænunciauit Abrahæ, dicens: quia benedicentur in te omnes gentes. Igitur qui ex fide sunt, benedicentur cum fideli Abraham. Hunc autem patrem nostrum Abraham non ex operibus, sed ex fide iustificatũ esse confirmans alio loco sic loquitur: Si enim Abraham ex operibus iustificutus est, habet gloriam, sed non apud Deum. *Rom. 4.* Quid enim scriptura dicit: Credidit Abrahã Deo, & reputatum est illi ad iustitiam? Ei autem qui operatur, merces non imputatur secundum gratiam, sed secundum debitum. Ei verò qui non operatur, credenti autem in eum qui iustificat impium, reputatur fides eius ad iustitiam. Cùm ergo Apostolus de his gentibus loquens, quæ naturaliter ea quæ legis sunt facientes, ostendunt opus legis scriptum in cordibus suis, de his se loqui testetur qui iustificantur, Abraham autem patrem nostrum non ex operibus, sed ex fide iustificatum esse commemoret, quis audeat illas in hoc loco gentes accipere, quas constat nõ esse iustificatas ex fide, cum ipse testetur Apostolus: quia omne quod non est ex fide, peccatum est. *Rom. 14.* Et quia sine fide impossibile est placere Deo? *Hebr. 11.* Quod si Abraham ex fide iustificatum esse constat, cuius semini gentes Apostolus promissas esse cõmemorat, quisquis asserit gentes non ex fide, sed ex operibus iustificari posse, quid superest, nisi vt eas neget ad Abrahæ semen, cui gentes promissæ sunt, pertinere: cùm Abraham (sicut Apostolus dicit) pater sit omnium credentium per præputium, vt reputetur & illis ad iustitiam? *Rom. 4.* Quoniam igitur vnus Deus qui iustificat circuncisionem ex fide, & præputium per fidem, Apostolus autem de his qui iustificantur se loqui monstrauit, cùm de gentibus naturaliter quæ legis sunt facientibus, & opus

opus legis in suo corde habentibus disputaret, ille sensus est veritati conueniens, quod gentes in eodem loco accipiuntur, quas Deus fidei dono iustificat, & in eo quod eis gratiam fidei tribuit, opus legis suæ in eorum cordibus donata iustificatione conscripsit, vt sine testamenti veteris litera per noui testamenti gratiam natura renouata opus legis ad hoc scriptum habeat, vt ad populũ Dei non operum præcedentium merito, sed iustificationis gratuito munere incipiat pertinere. Quod nobis ore prophetico cœlestis dignata est vulgare doctrina, sancto Hieremia dicente: Ecce dies venient, dicit Dominus, & consummabo super domũ Israël, & super domum Iuda testamentum nouum. Et paulò post: Quia hoc est testamentum quod disponam domui Israel, Post dies illos, dicit Dominus, dabo leges meas in corda eorum, & in sensibus eorum superscribam eas, & ero eis in Deum, & ipsi erũt mihi in populum, & non docebit vnusquisque proximum suum, & vnusquisque fratrem suum, dicens: Cognosce Deum, quoniam omnes scient me à maiore vsque ad minorem eorum, quia propitius ero iniquitatibus eorum, & peccatorum illorum iam non memorabor.

Ierem. 31.

CAPVT XXVI.

HÆC autem scientia in qua sic Deus agnoscitur, vt peccatorum remissio diuinæ propitiationis munere tribuatur, lõgè aliena est ab illa cognitione illorum, qua cognoscentes Deum non sicut Deum glorificauerunt aut gratias egerunt, sed euanuerunt in cogitationibus suis, qui dicentes se esse sapientes, stulti facti sunt, & mutauerunt gloriam incorruptibilis Dei, in similitudinem imaginis corruptibilis hominis. Isti enim quia sine gratia fidei, quæ per charitatem operatur, Deum cognouerunt, ipsa sua cognitione inexcusabiles facti sunt. Hi verò, qui Deum perceptione fidei cognoscunt, inaccusabiles fiunt. Quis enim accusabit electos Dei? Nemo vtique, diligentibus enim eis Deum omnia cooperantur in bonum. Et ideo eos nullus accusat, quia Deus eos secundum propositum præscitos & prædestinatos vocatósque iustificat atque glorificat, vt gloriatione legis factorum qua se homo superbus extollit exclusa, per legem fidei quæ per charitatem operatur, qui gloriatur in Domino glorietur. Quod si quibusdam cognoscentibus Deum, nec tamen sicut Deum glorificantibus, cognitio illa nihil profuit ad salutem, quomodo hi potuerunt iusti esse apud Deũ, qui sic in suis moribus atque operibus bonitatis aliquid seruant, vt hoc ad finem

Rom. 1.

Rom. 8.

A Christianæ fidei charitatísque nõ referant? Quibus aliqua quidem bona quæ ad societatis humanæ pertinent æquitatem, inesse possunt. Sed quia non charitate Dei fiunt, prodesse non possunt. Etenim fieri potest, vt quisquam Deum esse credat, qui Deum non diligit: vt autem quisquam Deum diligat qui in Deum non credit, fieri nullatenus potest: quia potest vnusquisque credere aliquid esse quod non diligit, diligere verò nemo potest quod esse non credit. Apostolus autem dicit: Sine charitate fidem ceteráque bona opera cuiquam prodesse non posse, dicit enim: Si habuero omnem fidem ita vt montes transferam, & si distri-B buero in cibos pauperum omnes facultates meas, & tradidero corpus meum vt ardeam, charitatem autem non habeam, nihil mihi prodest. Si ergo opera cum fide sine charitate prodesse non possunt, quomodo proderunt opera quæ in fide non fiunt? Vnde non immeritò beatus Apostolus pro Thessalonicensibus orat, vt eis Deus impleat omnẽ voluntatem bonitatis, & opus fidei in virtute. Nam & in eodem loco, vbi de gentibus legem naturaliter facientibus loquebatur, antè præmiserat dicens: Gloria autem & honor & pax omni operanti bonum, Iudæo primum & Græco. Quomodo autem infi-C delibus potest esse gloria, quæ non datur nisi iustificatis? Quos enim Deus iustificauit, illos & glorificauit. Iustitia autem Dei per fidem Iesu Christi super omnes qui credunt. Aut quis honor incredulis dabitur, cùm hunc non nisi credentibus tribui beatus Petrus edoceat, dicens: Vobis igitur honor credentibus? Vel quomodo erit pax ei, qui non est redemptus sanguine Iesu Christi, in quo Deus pacificauit, siue quæ in terris sunt, siue quæ in cœlis? Ipse est enim pax nostra, qui fecit vtraq; vnum. Hæc autem pax sine charitate & fide Christi non potest possideri, quia iustificati ex fide, pacem habemus ad Deum per Dominum no-D strum Iesum Christum, per quem & accessum habemus per fidem in gratia ista, in qua stamus, & gloriamur in spe gloriæ filiorum Dei. Quos spes ideo non confundit, quia charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis. Accepimus enim spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus, Abba Pater. Vt igitur homines filij Dei fiant, filium Dei vnicum per fidem recipiunt, & ipso donante hanc accipiunt à Domino potestatem, vt & in eum credant, & ad numerum filiorum Dei pertineant: Quotquot enim receperunt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri, his qui credunt

Fides non potest esse sine charitate.
1. Cor. 13.
2. Thes. 1.
Rom. 2.
Rom. 8.
Rom. 3.
1. Petr. 2.
Ephes. 1.
Rom. 5.
Rom. 8.
Ioan. 1.

in nomine eius. In eorum cordibus dat legem suam, & in sensibus eorum scribit eã, id est, legem fidei, quæ inspirata iustificat, non legem factorum, quæ etiam obseruatores suos sine dubitatione condemnat.

CAPVT XXVII.

NAM illa quæ lex factorum est, quæ hominem iustificare non potest, quia ex operibus legis non iustificabitur omnis caro, potest quidem naturaliter esse & in corde gentilium, & in corde fideliũ Iudæorum: Quæ tamen sine fide Christi nullatenus iustificat sectatores suos, sed eos tenet vinculo impietatis obstrictos. Hæc vtique fuit in corde Pauli, quando fuit incredulus, secundum æmulationem persequens Ecclesiam Dei, & secundùm iustitiam quæ in lege est conuersatus sine querela. Quam tamen quia ex Deo non habuit, ideo dicit: Quæ mihi fuerunt lucra, hæc arbitratus sum propter Christum detrimenta: veruntamen existimo omnia detrimentum esse propter eminentem scientiam Iesu Christi Domini, propter quem omnia detrimentum feci, & arbitror vt stercora, vt Christum lucrifaciam, & inueniar in illo non habens meam iustitiam, quæ ex lege est, sed illam quæ est ex fide Christi, quæ ex Deo iustitia ex fide ad cognoscendum illum. Quis non his verbis Apostolicis videat iustitiam quæ ex lege est, esse ex homine, iustitiam verò quæ ex fide Christi est, non esse nisi ex Deo? Illa est igitur iustitia per quam impius erigitur vt cadat in pœnam, ista autem est per quam iustificatus humiliatur, vt exaltetur ad gloriam. Ideo cùm in illa quæ ex lege est, sine querela conuersaretur Apostolus, fuisse se impium non negat, dicens: Vt quid enim Christus cùm adhuc infirmi essemus secundum tempus pro impijs mortuus est? Inimicum quoque Dei se fuisse veraciter confitetur, dicens: Si enim cùm inimici essemus, reconciliati sumus Deo per mortem filij eius, multò magis reconciliati, salui erimus in vita ipsius ab ira per ipsum. Quid ergo prodesset Paulo sine cognitione Christi, illam quæ in lege factorum est, seruare iustitiam: cùm ipse Saluator noster Iudæis dicat: Nisi cognoueritis, quia ego sum, moriemini in peccatis vestris. Ergo quia iustitiam quæ est ex fide Christi ad cognoscendum illum esse testatur Apostolus, manifestum est legem fidei esse, quam se Deus in corde suorum scripturum esse promisit. Quod eiusdem tenor euidenter ostendit. Ibi enim dicit Deus: Et non docebit vnusquisque proximum suum, & vnusquisque fratrem suum, dicens: Cognosce Dominum, quia omnes

Phil. 3.
Rom. 5.
Ioan. 8.
Hier. 31.

A scient me à minore vsque maiorem eorum. Hæc est lex, quam Deus scribit in cordibus eorum omnium, non per conditionem naturæ, sed per largitatem gratiæ, non per liberum arbitrium hominis, sed per ministerium Euangelicæ prædicationis, non in lapide per literam veteris testamenti, sed in corde per spiritum Dei viui. Quod beatus Paulus euidenter insinuat dicens: Epistola estis Christi ministrata à nobis, & scripta nõ atramento, sed spiritu Dei viui, non in tabulis lapideis, sed in tabulis cordis carnalibus. Hoc ergo Deus scribit in cordibus hominum per spiritum suum, quod exinde B diaboli deleuit inuidia, per quam mors intrauit in orbem terrarum. Scribit itaque legem fidei per quam iustificat gentes Deus, vt dando gratiam renouet naturam. Charitatem quippe quæ plenitudo est legis, ad hoc per spiritum suum diffundit, vt faciat impleri quod præcipit: & illuminationis gratiam per spiritum fidei propterea largitur, vt quod Deo placitum est, fides per charitatem operetur. Quæ quandiu in homine non est, quicquid sine lege fidei per legem naturalem scriptum remansit in homine, operantem nullatenus saluat, quia neminem Deus sine fide iustificat, nec po- C test operanti salutem acquirere, quia sine fide impossibile est placere Deo. Nemo ergo naturali legi conetur assignare legem, quã Deus non condendo naturam, sed donando gratiam in corde gentium scribit. Hæc est enim lex, non qua homo societatis humanæ vinculum etiam sine fine custodit, sed per quam credẽdo Deum cognoscit & diligit, non per quam sibi etiam bona opera vel ipsam fidem quisquam superbus vendicat, sed qua Deo in se misericorditer operante, tam fidem suam quàm bona opera subiectus assignat. Hæc enim cor hominis ita componit & dirigit, vt cùm homo præce- D pta Dei audit, id donari sibi quod præcipitur poscat, & cùm in fide operatur, gratia Dei se iugiter adiuuari non ambigat.

CAPVT XXVIII.

QVOD autem interrogãt isti de Deo dicentes: Cur ergo nõ fecit omnes homines velle credere, cũ nõ sit personarũ acceptio apud Deũ? Scire debent hoc in illis altiorib. positũ, à quibus sancta scriptura humanæ curiositatis exercet audaciã, dicens: Altiora te ne quęsieris, fortiora te ne scrutatus fueris, sed quę pręcepit tibi Deus illa cogita sẽper. Hæc altiora ille qui vsq; in tertiũ cœlũ raptus est, eo magis territus quo magis illuminatus expauit. Vnde magis clamare nõ cessat: O altitudo diuitiarũ sapientiæ & scientiæ Dei, quàm incomprehensibilia

2. Cor. 3.
Rom. 13.
Hebr. 11.
Eccl. 3.
Rom 11.

ſunt iudicia eius, & inueſtigabiles viæ eius. Quis enim cognouit ſenſum Domini? aut quis conſiliarius eius fuit? aut quis prior dedit illi, & retribuetur ei? Quoniam ex ipſo & per ipſum & in ipſo ſunt omnia, ipſi gloria in ſecula. Sat eſt ergo nobis & in his qui ſaluantur gratuitam Dei miſericordiam, & in his qui condemnantur veram Dei iuſtitiam ſine dubitatione credere, & corde cõtrito atque humiliato miſericordiam Domino iudiciúmque cantare, qui & in vaſis iræ atque aptatis in interitum oſtendit iuſtitiæ ſuæ nullam iniquitatem placere, & demonſtrat in vaſis miſericordiæ, quia poteſt eius bonitas omnia, quibus voluerit, peccata dimittere.

CAPVT XXIX.

ILLVD verò Apoſtolicum, vbi dicitur de Deo: Qui vult omnes homines ſaluos fieri, & ad agnitionem veritatis venire: non ſicut oportet intelligunt, qui hanc Dei voluntatem ſicut in vaſis miſericordiæ, ſic & in vaſis iræ accipiendam exiſtimant, minus conſiderantes veraciſſimam ſcripturæ ſententiam, quæ diuinæ commendans omnipotentiam voluntatis: Omnia, inquit, quæcunque voluit fecit in cœlo, & in terra, in mari, & in omnibus abyſſis. Ipſi Deo rurſus dicitur: Subeſt enim tibi cùm voles poſſe. Quomodo igitur omnia quæ vult facit, ſi volens hominum ſaluum fieri, cuius ſaluus non niſi à bona incipit voluntate, ipſum velle non in homine Deus inchoat, ſed vt ab homine naſcatur expectat? O quàm peſſimum nephas aſſeritur, dum gratiæ Dei cõtumaciter repugnatur, & homines opere Dei ſe in bonum mutari negant, qui homines non eſſent niſi bonitate Dei operantis exiſterent. Itáne verò rerum ordo credi putaríve permittitur, vt Deus qui creator eſt hominis, valeat hominem facere, non mutare, & qui nullius eget adiutorio vt hominem faciat, operari tamen quod vult in hominis voluntate non poſſit, priuſquàm in homine ipſum velle repererit, & vt ſit homo habeat ex Deo, vt autem melior ſit habeat ex ſeipſo, ac ſic voluntatem bonitatis qua in Deum creditur, non diuina bonitas, ſed humana prauitas operetur. Prauus eſt enim omnis homo priuſquam in Deum credat. & quia ſcriptum eſt: erunt praua in directa. Ex prauo fit homo rectus, ex infideli fidelis efficitur. Igitur ſi Deus prauæ voluntati bonam non tribuit, ſed vt ex ſe ipſa bona fiat expectat, poteſt ergo praua voluntas ex ſe bonitatem gignere, ita vt cùm ex Deo habeat vt ſit, non niſi ex ſe habere poſſit vt bona ſit, ac ſic omnipotens & bonus de voluntatibus hominum malis, bonum

1.Tim. 2. — Pſalm. 113. — Sap. 7. — Eſaiæ 40.

A poſſit operari cùm velit, vt autem ipſæ voluntates bonæ ſint, velit quidem, facere antè nullatenus poſſit. Quis enim neſciat malæ voluntatis fuiſſe Paulum cùm perſequeretur Eccleſiam Dei, & expugnaret illam? Cuius tamen malitia bene vſus eſt Deus, quando perſequente Paulo beatus Stephanus eſt martyrio coronatus. Ergóne potuit Deus Stephanum coronare per Pauli perſecutoris infidelitatem, & perſecutorem Paulum Deus conuertere nequiuit ad fidem? Ergóne Paulus prior voluntatem ſuam Deo dedit, & ſic Deus fidem Paulo volenti retribuit? Et vbi eſt quod ipſe dicit: B Quis prior dedit illi & retribuetur ei? Quod vtique non dixiſſet, ſi à ſe voluntatem Deo datam, & à Deo ſibi fidem cognoſceret retributam. Hanc itaque amentiam & à fidelibus ſuis arceat, & ab infidelibus auferat Deus. Ille enim tam prophana cogitatione polluitur, cui gratia vel obdurato non datur, vel aufertur ingrato. Deus enim conuertẽs viuificat quos vult ſaluos fieri, Deus voluntates hominum mutat vt eſſe bonæ incipiant. Ideo ſcriptum eſt: Et dixi, nunc cœpi, hæc eſt mutatio dexteræ excelſi. Prophetæ ſenſus aperto ſermone ſe præbuit agnoſcendum, qui vtique non poſtea quàm cœpit, ſed hoc ipſum quod cœpit, mutatio- C nem dexteræ excelſi non tacuit. Proinde hi qui voluntatem Dei qua omnes homines vult ſaluos fieri, æqualem circa redimendos & damnandos exiſtimant, cùm interrogati fuerint cur velit Deus omnes homines ſaluos fieri, nec tamen omnes ſalui fiant, quid reſpondebunt?

Rom. 11. — Pſalm. 76.

CAPVT XXX.

AN illud quod veſtra eos dicere teſtatur epiſtola? id eſt, quia Deus expectat hominis voluntatem, vt æquum ſit in volentibus præmium, in nolentibus autem iuſta damnatio. Sed vt prolixitatem vi- D tantes omittamus alia quæ poſſunt pro veritate fidei huic prauæ ſententiæ replicari, interim teſtimonio confundantur atque conuincantur non loquentium hominum, ſed tacentium paruulorum, in quibus ad euacuandam ſapientiam verbi multum reſplendet virtus crucis Chriſti, quæ gratis in omnibus hominibus propria vtentibus voluntate eandem ſalutem à ſe oſtendit fieri, quam in infantibus nullam voluntatem habentib. dignatur operari. In eis namque nec bona voluntas eſt, vt æquum ſit in volentibus præmium: nec mala, vt ſit in nolentibus iuſta damnatio. Si ergo vt ad ſaluandos homines, ſicut iſti volunt, non excitat neque mutat, ſed expectat hominum voluntates, quomodo infantibus qui

Salus gratuita adultis ſicut paruulis.

baptizantur, & in eadem infantia moriuntur, donat æternam salutem, quorum bonam nec expectat, nec inuenit voluntatem. Item alios quomodo sine baptismate mortuos æternis cruciatibus damnat, cùm in eis nullam culpam malæ voluntatis inueniat? Nónne istos inimicos gratiæ Dei, nec defensores humani sed deceptores arbitrij, ad hoc sua peruersitas cogit, vt Deum putent iniquum in obitu omnium paruulorum, vbi nulla interueniente vel bonitate, vel malitia voluntatis, alios vident potiri regno, alios interminabili deputatos incēdio? Proinde si ita est, vt ipsi sentiunt, nullus debet paruulus mori priusquam ad ætatem perueniat, in qua possit vel bonam voluntatem habere vel malam, vt Deus nec baptizatos paruulos sine bona voluntate saluet, neque non baptizatos sine mala voluntate condemnet. Si enim Dei bonitas salutem non incipit hominis operari, nisi bonam eius inuenerit voluntatem, iniquum erit eum damnari vel redimi, qui bene nec velle nec nolle potuerit. Sed non est iniquitas apud Deum, cuius vniuersæ viæ misericordia & veritas. Igitur quia Deum iustum bonúmque Catholica veraciter credit & confitetur Ecclesia, certissimè credendum est & fiducialiter confitendum, vnam eandémque Dei gratiam in maioribus saluandis operari bonæ voluntatis initium, quæ in paruulis sine voluntate operatur saluationis effectum. Ipsa gratia infantes neque volentes neque nolentes redimit, quæ maiores illuminando volentes ex nolentibus facit. Et hoc in paruulis salutis opus, sine propriæ voluntatis assensu gratia Dei operante perficitur, quod bonæ voluntatis exordio diuinitus dato in maioribus inchoatur, vt opere solius gratiæ voluntas quæ mala fuit bona fiat, & deinceps gratiæ secum operanti seruitium obedientiæ cooperatricis exhibeat. Sic autem Deus crudelis non est in infantibus damnandis, quibus baptismatis beneficium non tribuit, sicut iniustus non est in maioribus, cùm bonam non donat voluntatem. Et sicut illos voluntas sua mala, sic istos iure puniri facit origo damnata. Deus autem in hominibus nec maculam vitiatæ originis, nec malitiam condidit propriæ voluntatis. In hominibus igitur quos saluat voluntatem bonam non inuenit, sed sicut ætatum exigit diuersitas, aut in maioribus bonam voluntatem gratis facit quam inuenit malam, aut sine voluntate hominis vel bona vel mala, perficit in paruulis gratiam sacramenti ille cuius nemo potest bonæ resistere voluntati.

Cruciatus infantum.

A B C D

CAPVT XXXI.

QVOCIRCA illos omnes quos Deus vult saluos fieri, sic intelligere debemus, vt nec aliquem putemus saluari posse nisi volente Deo, nec existimemus voluntatem omnipotentis Dei aut in aliquo non impleri, aut aliquatenus impediri. Omnes enim quos Deus vult saluos fieri, sine dubitatione saluantur, nec possunt saluari nisi quos Deus vult saluos fieri, nec est quisquā quem Deus saluari velit & non saluetur, quia Deus noster omnia quæcunq; voluit fecit. Ipsi omnes vtique salui fiunt, quos omnes vult saluos fieri, quia hæc salus non illis ex humana voluntate nascitur, sed ex Dei bona voluntate præstatur. Veruntamē in his omnibus hominibus quos Deus vult saluos facere, non totum omnino genus significatur hominum, sed omnium vniuersitas saluandorum. Ideo autem omnes dicti sunt, quia ex omnibus hominibus omnes istos diuina bonitas saluat, id est, ex omni gente, conditione, ætate, ex omni lingua, ex omnium prouincia. In his omnibus ille sermo nostri redemptoris impletur, quo ait: Cum exaltatus fuero à terra, omnia traham ad meipsum. Quod non ideo dixit, quia omnis omnino trahit, sed quia nemo saluus fit, nisi quem ipse traxerit. Nam & alibi dicit: Nemo potest venire ad me, nisi pater qui misit me, traxerit eum. Item alibi: Omne quod dedit mihi pater, ad me veniet. Hi ergo sunt omnes, quos vult Deus saluos fieri, & ad agnitionem veritatis venire. Est autem familiare diuinis eloquijs, vt omnes nonnunquam dicant, nec tamen omne humanum genus in ipsis omnibus semper intelligi debere commoneant, sicut est illud quod dicit Dominus per prophetam: In nouissimis diebus effundam de spiritu meo super omnem carnem. Quod in centum viginti hominibus, in quos Spiritus sanctus linguis igneis venit, factum beatus Petrus ostendit. Si ergo hic omnem carnem omnes omnino putauerimus homines intelligi, incipiet (quod absit) mendax æstimari diuinus sermo. Est autem Deus verax, & eloquia Domini eloquia casta. Super omnem igitur carnem sicut se Deus effusurum de spiritu suo repromisit, sic fecit, sic facit, sic vsque in finem seculi facturus est. Prorsus super omnem carnem, id est, super omnes homines effundit de spiritu suo, scilicet super illos homines quos vult saluos fieri. Et vt qui sint omnes isti plenius nouerimus, eiusdem beati Petri sermonibus auscultemus, qui illam prædicationem suam sancto Spiritu repletus hac exhortatione conclusit: Pœnitentiam, inquit, agite, & bapti-

Ioan. 12.

Ioan. 6.

Per omnes homines non semper totū genus humanum intelligitur.

Ioel. 2.
Actor. 2.

Actor. 2.

zetur vnusquisque vestrum in nomine Iesu Christi in remissionem peccatorum vestrorum: & accipietis donum Spiritus sancti. Vobis enim est repromissio, & filiis vestris, & omnibus qui longè sunt, quoscunque aduocauerit Dominus Deus noster. Omnes itaque dixit, sed quoscunque Dominus aduocauerit. Quos etiam beatus Paulus secundùm propositum vocatos insinuat. Qui alio quoque loco ait: conclusisse Deum omnia in incredulitate, vt omnium misereatur. Et tamen Deus non ita omnium omnino miseretur, quos in incredulitate conclusit, vt omnibus infidelibus gratiam fidei misericorditer donet, cùm tamen eandem gratiam fidei non infidelibus Deus misericors donet, sed illis proculdubio de quibus ad Moysen dicit: Miserebor cui misereor, & misericordiam præstabo cuius miserebor. Gratiam igitur voluntariæ donationis ostendens, sicut Dominus suis dignatus est loqui discipulis: Vobis datum est nosse mysterium regni cœlorum, illis autem non est datum. Item dicit: Qui potest capere capiat. Sed vt ipsam capacitatem diuina doceret largitate concedi, alio loco ait: Non omnes capiunt verbum, sed quibus datum est. Hi sunt ergo omnes quorum Deus miseretur, quia misericordia ipsius præueniuntur vt credant, & gratis salui fiant per fidem. Eorum namque credulitas, non ex humana voluntate sumit initium, sed ipsi voluntati fides gratuita Dei miserantis largitate donatur. Hanc omnium discretionem, quam fidelis debet intellectus omnino seruare, beatus Paulus vno epistolæ suæ loco sic posuit, vt omnes homines sine aliqua exceptione dicens, statim quosdam omnes homines exceptis aliis intimaret. Ait enim: Sicut per vnius delictum in omnes homines in condemnationem, sic & per vnius iustitiam in omnes homines in iustificationem vitæ. Nunquídnam quia in omnes in condemnationem, & in omnes homines in iustificationem Apostolus dicit, ideo prorsus omnes homines quo per peccatum Adę originaliter constat esse damnatos, simul omnes eosdem credere debemus iustificatos esse per Christũ, cùm innumerabiles infidelium mortes obsistant, qui sine gratia iustificationis de hac vita transeunt, & absque sacramento baptismatis, ad sedem mortis, æternáque supplicia rapiuntur. Restat ergo vt non omnes omnino quos in condemnationem ponit Apostolus transire ad iustificationis gratiam sentiamus, sed quosdam ex illis omnibus. Omnes istos itaque omnes per Adam in condemnationem esse filios iræ, & ex

Rom. 11.

Exod. 9.

Matth. 13.

Matth. 19.

Ibidem.

Rom. 5.

A eis quosdam per Christum omnes esse filios gratiæ *. Illos ergo esse omnes quos per primum hominem propago peccatrix carnali generatione condemnat: omnes enim terreni sunt, qui terreni hominis imaginem gerunt, & omnes cœlestes, qui ad æternam vitam imaginẽ hominis cœlestis accipiunt. Iterum dicit Propheta: Omnes gentes quascunque fecisti venient, & adorabunt coram te, & glorificabunt nomen tuum in æternum. Dominus autem suis fidelibus dicit: Eritis odio omnibus gentibus propter nomen meum. Nunquid ergo contrariis sibi repugnat scriptura diuina sententiis? Absit. B Sed & illos omnes & istos omnes veraciter dicit, id est, & omnes fideles qui nomen Domini in omnibus gentibus glorificant, & omnes incredulos qui per easdem omnes gentes, in odio nominis Christi fideliúmque eius, mortifera impietate perdurant. Tale quiddam est etiam in epistola quam Colossensibus beatus Apostolus scribit, vbi dicit: Quia in Christo condita sunt vniuersa in cœlis & in terra, visibilia & inuisibilia, siue throni, siue dominationes, siue principatus, siue potestates. Omnia per ipsum & in ipso creata sunt, & ipse est ante omnes, & omnia in ipso constant. Et paulò pòst ait: Quia in ipso complacuit C omnem plenitudinem inhabitare, & per eum reconciliari omnia in ipsum pacificans per sanguinem crucis eius, siue quæ in terris sunt, siue quæ in cœlis sunt. Nunquid diabolum & angelos eius pacificare credemus? Absit, qui enim sic sentire voluerit, bicipitem laqueum geminæ impietatis incurret, vt aut diabolum & angelos eius per spiritum creatos esse neget, aut eos reconciliandos per sanguinem crucis eius affirmet. Veruntamen quisquis harum sententiarum prauitate qualibet inuoluitur, caueat ne cum ipso diabolo atque angelis eius æternæ combustionis punitione damnetur. D Vnius enim eiusdémque impietatis est reus, si quis diabolum aut non à Christo creatum, aut reconciliationi Christi credat quandoque reddendum. Cùm vtique si eum Christus Dominus non creasset, eius damnabilis à Christo discessio non esset. Et si eum Christus quandoque saluaturus esset, non ore Christi pronunciaretur eius æterna combustio. Omnia ergo per Christum & in Christo creata sunt, quia nihil est quod non per filium & in filio creauerit pater. Et omnia per ipsum atque in ipso reconciliantur, quia nullus est hominum qui sine cruce Christi reconciliationis beneficium cõsequatur. Ex hac ergo regula quæ cœlestibus inserta monstratur oraculis, sic

* alias addendũ, debemus intelligere.

Psalm. 85.

Matth. 10.

Cap. 1.

intelligamus omnes homines quos vult Deus saluos fieri, vt nouerimus omnes qui saluantur non nisi ex eius gratuita bonitate saluari. Vt enim quisque saluetur, nulla præcedunt humanæ voluntatis bona merita, sed sola Dei voluntas humanæ saluationis est causa. Ira enim in indignatione eius, & vita in voluntate eius. Ira igitur eius nostræ iniquitatis est meritum, vita verò nostra voluntatis eius est donum. Sicut enim pater suscitat mortuos & viuificat, sic & filius quos vult viuificat. Eosdem autem viuificari vult, quos vult saluos fieri. Sic ergo quos vult saluat, quemadmodum quos vult viuificat. Nihil namque voluit & non fecit, qui scriptura teste, omnia quæcunque voluit fecit. Proinde non indignè dicimus aliquid Deum nolle quod possit. Nephas est autem si quis omnipotentem dicat aliquid facere non posse quod velit, voluntati enim eius quis resistet? Nemo vtique, quia non est aliqua natura quæ ab eius creatione sit aliena. Et sicut nihil naturaliter subsistit quod ille non fecerit, ita nihil prouenit in salutem hominum quod ille non in æterna bonæ voluntatis suæ dispositione faciendum* prædestinauerit, à quo & fides gratis infunditur, per quam bene ambulemus, & perseuerantia donatur, per quam ad speciem peruenire possimus. Hæc autem dona sua semper Deus in æterna atque incommutabili habet voluntate disposita, in qua præordinauit atque præparauit & quæ daret, & quibus daret. Ipse enim prædestinando præparauit gratiæ donum, quia gratiam donando implet prædestinationis effectum.

Psal. 19. Ioan 5. Rom. 9.

EPILOGVS.

Habetis dilectissimi fratres tam de Incarnatione Domini nostri Iesu Christi, A quàm de gratia paucis expressam fidei nostræ confessionísque sententiam, qua certissimè continetur vnigenitum Deum de Deo patre naturaliter sine initio natum, ex virgine naturaliter secundùm carnem progenitum. Vnus enim idémque Deus verbum, quem prima natiuitate coæternum sibi genuit æternitas patris, & quem temporaliter conceptũ secunda natiuitate filiũ hominis protulit vterus virginalis. Cuius gratia nobis & initium bonæ voluntatis donatur ad fidem, & ipsi voluntati adiutorium tribuitur, vt quod bene vult bene operetur. Deus enim qui hominem condidit, ipse prædestinatione sua & donum illuminationis ad credendum, & donum perse- B seuerantiæ ad proficiendum atque permanendum, & donum glorificationis ad regnandum, quibus dare voluit præparauit, quíque non aliter perficit in opere, quàm in sua sempiterna atque incommutabili habet voluntate dispositum. Cuius prædestinationis veritatem qua nos ante mundi constitutionem prædestinatos in Christo testatur Apostolus, si quis detrectat cordis credulitate recipere, vel oris confessione proferre, si ante vltimum diem vitæ præsentis, impietatis suæ contumaciam qua Deo viuo & vero rebellis obsistit non abiecerit, manifestum est eum non pertinere C ad eorum numerum, quos Deus in Christo ante mundi constitutionem gratis elegit & prædestinauit ad regnum. Pro quibus tamen nec oratio fidelium debet desistere, nec charitas aliquando torpere, vt Deus eis gratiam suæ illuminationis donet, per quam in eis semen diuini sermonis fructificet, qui frustra exterioribus auribus sonat, nisi Deus spirituali munere auditum hominis interioris aperiat.

Ephes. 1.

S. FVLGENTII RVSPENSIS EPISCOPI, LIBER DE FIDE AD PETRVM DIACONVM.

PROLOGVS.

EPISTOLAM, *Fili Petre, tuæ charitatis accepi, in qua te significasti velle Hierosolymam pergere, & postulasti te literis nostris instrui, quam debeas in illis partibus veræ fidei regulam tenere, vt nullus tibi possit sensus hæreticæ subripere falsitatis. Gaudeo quidem quod de fide vera sine vllo perfidiæ vitio custodienda solicitudinem geris, sine qua nulla potest prodesse, imò nec esse potest cōuersio. Apostolica quippe dicit authoritas, quia sine fide impossibile est placere Deo. Fides namque est bonorum omnium fundamentum. Fides est humanæ salutis initium. Sine hac nemo ad filiorum Dei numerum potest peruenire: quia sine ipsa nec in hoc seculo quisquam iustificationis gratiam consequitur, nec in futuro vitam possidebit æternam. Et si quis hic non ambulauerit per fidem, non perueniet ad speciem. Sine fide omnis labor hominis vacuus est. Tale quippe est, vt sine vera fide quisque velit Deo per contemptum seculi placere: quale si quisquam tendens ad patriam, in qua se scit beatè esse victurum, relinquat itineris rectitudinem, & improuidus sectetur errorem: quo non ad beatam ciuitatem perueniat, sed in præcipitium cadat, vbi non gaudium peruenienti detur, sed cadenti interitus inferatur. Veruntamen vt de fide sufficiens sermo promatur, nec temporis suffragatur spatium, quia celeriter nostrum cupis habere responsum, & tam magnum est huius disputationis opus, vt à magnis vix possit impleri. Neque enim poposcisti sic te debere de fide instrui, vt vnam quamlibet hæresim designares, contra quam specialiter nostræ disputationis vigilaret intentio: sed cum indefinitè definitionem fidei petis, eámque cupis etiam sub breuitate concludi, vides proculdubio quàm sit nobis impossibile, vt rem tantam in breui plenè comprehendamus. Cui sufficientes esse non possumus, etiamsi tantum spatium temporis, & tale nobis esset ingenium, vt multa volumina de hoc quod à nobis expetis facere valeremus. Sed quia Deus propè est omnibus inuocantibus eum in veritate, qui verbum consummans & breuians fecit super terram; spero, quia sicut tibi dedit huius fidei sanctam solicitudinem, sic etiam mihi, vt tuo tam bono támque laudabili seruiam desiderio, sufficientem tribuet facultatem: vt etsi non potuero cuncta dicere, ex quibus omnis error hæreticus posit agnosci, & agnitus vel conuinci valeat vel vitari: tamen in nomine atque adiutorio sanctæ Trinitatis, quæ vnus solus verus & bonus est Deus, ea dicam in quibus saltem magna ex parte rationem fidei Catholicæ constet sine aliqua erroris caligine contineri: quibus retentis poteris etiam illa deprehendere atque fugere, quæ etsi in hoc opere non videntur speciali disputatione conuinci, tamen ex iis quæ hic generaliter atque absolutè ponentur, appareant illa quæ infideles hominesauribus solent susurrare fidelium, non regula diuinæ veritatis tradita, sed nequitia humani erroris inuenta.*

Trinitas.

QVOCVMQVE igitur loco fueris constitutus, quia secundum regulam nostri Saluatoris imperio promulgatam, nosti te in vno Patris & Filij & Spiritus sancti nomine baptizatum, principaliter atque indubitanter toto corde retine, Patrem Deum, Filium Deum, Spiritum sanctum Deum, id est, sanctam atque ineffabilem Trinitatem vnum esse naturaliter Deum, de quo in Deuteronomio dicitur: Audi Israel, Dominus Deus tuus vnus est. Et Dominũ Deum tuum adorabis, & illi soli seruies. Veruntamen quia istum vnum Deum, qui solus est verus Deus naturaliter non Patrem solum, neque Filium solum, neque solum Spiritum sanctum, sed simul Patrem & Filium & Spiritum sanctũ diximus esse, cauendum est ne sicut Patrem & Filium & Spiritum sanctum vnum Deum esse, quantum ad naturalem attinet vnitatem, veraciter dicimus: sic eum qui Pater est, eundem vel Filium vel Spiritum sanctum, aut eum qui Filius est, siue Patrem, siue Spiritum sanctum, aut eum qui Spiritus sanctus propriè in confessione huius Trinitatis dicitur, vel Patrem vel Filium personaliter dicere siue credere, quod omnino nefas est, audeamus. Fides enim quam sancti Patriarchæ atque Prophetæ ante incarnationem Domini Dei diuinitus acceperunt, quam etiam sancti Apostoli ab ipso Domino in carne posito audierunt, & Spiritus sancti magisterio instructi, non solum sermone prædicauerunt, verumetiam ad instructionem saluberrimam posterorum scriptis suis inditam reliquerunt, vnum Deum prædicat Trinitatem, id est, Patrem & Filium & Spiritum sanctum. Sed Trinitas vera non esset, si vna eadémq; persona diceretur Pater & Filius & Spiritus sanctus. Si enim sicut est Patris & Filij & Spiritus sancti vna substantia, sic esset vna persona, nihil omnino esset in quo veraciter Trinitas diceretur. Rursus Trinitas quidem vera esset, sed vnus Deus Trinitas ipsa non esset, si quemadmodũ Pater & Filius & Spiritus sanctus personarum sunt ab inuicem proprietate distincti, sic fuissent naturarũ quoque diuersitate discreti. Sed quia in illo vno vero Deo Trinitate, non solum quod vnus Deus est, sed etiam quod Trinitas est, naturaliter verum est, propterea ipse verus Deus in personis Trinitas est, in vna natura vnus est. Per hanc vnitatẽ naturalem totus Pater in Filio & Spiritu sancto est, totus Filius in Patre & Spiritu sancto est, totus quoq; Spiritus sanctus in Patre & Filio est.

Deut. 6. Matth 4.

A Nullus horum extra quemlibet ipsorum est: quia nemo alium aut præcedit æternitate, aut excedit magnitudine, aut superat potestate: quia nec Filio nec Spiritu sancto, quantum ad naturæ diuinæ vnitatem pertinet, aut anterior, aut maior Pater est: nec Filij æternitas atque immensitas, velut anterior aut maior Spiritus sancti immensitatem æternitatémque aut præcedere aux excedere naturaliter potest. Sicut ergo ne Filius posterior aut minor est Patre, ita nec Spiritus sanctus posterior aut minor est Filio. Æternus quippe & sine initio est, quod Filius de Patris natura natus existit: & æternum ac sine initio est, quod Spiritus sanctus de natura Patris Filiíque procedit. Ob hoc ergo tres, vnum rectè credimus & dicimus Deum, quia vna prorsus æternitas, vna immensitas, & vna naturaliter est trium personarũ diuinitas. Teneamus igitur Patrem & Filium & Spiritum sanctum vnum esse naturaliter Deum, neque tamen ipsum Patrem esse qui Filius est, neque Filium ipsum esse qui Pater est, nec Spiritum sanctum ipsum esse qui Pater aut Filius est. Vna enim est Patris & Filij & Spiritus sancti essentia, quam Græci οὐσίαν vocant, in qua non est aliud Pater, & aliud Filius, & aliud Spiritus sanctus, quamuis personaliter sit alius Pater, alius Filius, alius Spiritus sanctus. quod nobis maximè in ipso sanctarum Scripturarum initio demõstratur, vbi Deus dicit: Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram. Cùm enim in singulari numero dicit, imaginem, ostendit vnam naturam esse, ad cuius imaginem homo fieret. Cùm vero dicit pluraliter, nostram, ostendit eundem Deum ad cuius imaginem homo fiebat, non vnam esse personam. Si enim in illa vna natura Patris & Filij & Spiritus sancti vna esset persona, non diceretur, ad imaginem nostram, sed ad imaginem meam: nec dixisset, faciamus, sed faciam. Si verò in illis tribus personis tres essent intelligendæ vel credendæ substantiæ, non diceretur, ad imaginem nostram, sed ad imagines nostras. Vna enim imago trium naturarum inæqualium esse non posset. Sed dum ad vnam imaginem vnius Dei homo factus dicitur, vna sanctæ Trinitatis essentialiter diuinitas intimatur. Denique & paulò post pro eo quod superius dixerat, Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram, sic hominem factum Scriptura narrauit, vt diceret, Et fecit Deus hominem, ad imaginem Dei fecit eum. Hanc Trinitatem personarum atque vnitatem naturæ Propheta Esaias reuelatam esse sibi non tacuit, cum

Genes. 1.

se dicit Seraphim vidisse clamantia, Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus Deus sabaoth. Vbi prorsus in eo quod dicitur tertiò, Sanctus, personarum Trinitatem: in eo verò quod dicitur semel, Dominus Deus sabaoth, diuinæ naturæ cognoscimus vnitatem. In illa igitur sancta Trinitate, quæ ideò à nobis repetitur toties, vt nostro cordi tenacius infigatur, vnus est Deus Pater, qui solus essentialiter de seipso vnum Filium genuit, & vnus Filius, qui de vno Patre solus est essentialiter natus, & vnus Spiritus sanctus, qui solus essentialiter de Patre filióque procedit. Hoc autem totum vna persona non posset, id est, & gignere se, & nasci de se, & procedere de se. Quia igitur aliud est genuisse quàm natum esse aliúdque est procedere quàm genuisse vel natum esse, manifestum est, quoniam alius est Pater, alius Filius, alius Spiritus sanctus. Trinitas itaque ad personas Patris & Filij & Spiritus sancti refertur, vnitas ad naturam.

Esa. 6.

Humanitas Christi

SICVT ergo secundum illam diuinitatem, qua vnum sunt Pater & Filius & Spiritus sanctus, neque Patrem natum credimus, neque Spiritum sanctum, sed solum Filium: sic etiam secundum carnem solùm Filium natum Catholica fides & credit & prædicat. Neque enim in illa Trinitate proprium esset solius Patris, quia non est natus ipse, sed vnum filium genuit: neque proprium solius Filij, quia non genuit ipse, sed solus de Patris essentia genitus est: neque proprium Spiritus sancti, quia nec natus est ipse, nec genuit, sed solus de patre filióque procedit: si secundum diuinam quidem naturam Deus pater de nullo nasceretur Deo, secundum carnem tamen ipse nasceretur ex virgine. Si enim pater nasceretur ex virgine vna persona esset pater & filius: ipsa autem vna persona, pro eo quia non de Deo, sed tantum de virgine nasceretur, non Dei filius, sed tantum hominis filius veraciter diceretur. Ipse autem Dei filius dicit: Quia sic dilexit Deus mundum, vt filium suum vnigenitum daret. Et iterum? Non enim misit Deus filium suum in mundum vt iudicet mundum, sed vt saluetur mundus per ipsum. Nec beatus dixisset Ioannes: Qui diligit genitorem, diligit & eum qui natus est ex eo. Nec ipse filius dixisset: Pater meus vsque modo operatur, & ego operor. Ipse enim qui filius dicitur, si idem esset & pater, non veraciter Dei filius diceretur, quia non de Deo, sed de sola virgine nasceretur. Ad extremum nec ipse pater de cœlo testaretur, & suum corporali voce filium demonstraret dicens:

Ioan. 3.

1. Ioan. 3.

A Hic est filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui. Apostolus quoque non dixisset de Deo patre: Qui proprio filio non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum. Sed quoniam omnia ista diuinitùs ad nostram doctrinam dicta sunt, & quia diuina dicta sunt, vtique vera sunt: verum est quod fides Catholica prædicat, & secundum diuinitatem de patre natum esse solum filium æternum, cum patre immortalem, impassibilem, atque incommutabilem Deum: & secundum carnem non patrem, sed vnigenitum eius filium, salua æternitate sua temporaliter natum, salua B impassibilitate sua passum, salua immortalitate sua mortuum, salua incommutabilitate sua, qua Deus verus, & vita æterna est, veraciter suscitatum. Qui totum habet commune cum patre quod æternus naturaliter sine initio habuit: & nihil habet commune cum patre eorum quæ in suam personam temporaliter atque humiliter ille æternus & excelsus accepit. Rursus, si non ille qui proprius atque vnigenitus Dei Patris Filius est, sed Spiritus sanctus nasceretur ex virgine, non ipsum qui factus est ex muliere, factus est sub lege, na- C tum de Spiritu sancto ex Maria virgine, in symbolo acceptum, & corde ad iustitiam crederet, & ore ad salutem sancta Ecclesia confiteretur. Sed & si ipse Spiritus sanctus, qui patris & Filij spiritus est, formam serui acciperet, non ipse Spiritus sanctus super seipsum hominem factum in columbæ specie cælitus adueniret. Pater ergo Deus de nullo genitus Deo, semel de sua natura sine initio genuit filium Deum sibi æqualem, & eadem qua ipse naturaliter æternus est diuinitate coæternum. Sed idem Deus filius cum sit æternus & verus, & cum patre secundum diuinitatẽ naturaliter vnus Deus, D secundum quod dicit, Ego & pater vnum sumus, idem pro nobis est homo factus verus & plenus. In eo verus, quia veram habet Deus ille humanam naturam: in eo verò plenus, quia & carnem humanam suscepit, & animam rationalem. Idem tamen vnigenitus Deus secundò natus est, semel ex patre, semel ex matre. Natus est enim de patre Deus verbum, natus est ex matre verbum caro factum. Vnus ergo est atque idem Deus Dei filius natus ante secula, & natus in seculo, & vtraque natiuitas vnius est filij Dei. Diuina secundum quam creditur in forma Dei coæternus patri Deo humana, secundum quam semetipsum exinaniens, & formam serui accipiens, non solùm in conceptu materni vteri semetipsum dum homo fieret, eadem seruilis

Ioan. 10.

formæ susceptione formauit: verum etiam de eodem matris vtero idem Deus homo factus exiuit, & in cruce idem Deus homo factus pependit, & in sepulchro idem Deus homo factus iacuit, & ab inferis idem Deus homo factus tertio resurrexit, sed in sepulchro secundum solam carnem idem Deus iacuit, & in infernum secundum solam animam descendit. Qua de inferis ad carnem die tertia reuertente, idem Deus secundum carnem quæ in sepulchro iacuit, de sepulchro resurrexit: & quadragesimo post resurrectionem die idem Deus homo factus ad cœlum ascendens in dextra Dei sedit, inde in fine seculi ad iudicandos viuos & mortuos est venturus. Verbum ergo caro factum, vnus est filius Dei Dominus Iesus Christus, mediator Dei & hominum. Idcirco autem mediator, quia idem Deus atque homo verus, habens cum patre vnam diuinitatis naturam, & humanitatis vnam cum matre substantiam: habens ex nobis vsque ad mortem iniquitatis nostræ pœnam, habens incommutabilem de Deo patre iustitiam: propter iniquitatem nostram temporaliter mortuus, propter iustitiam suam & ipse viuus semper, & immortalitatem mortalibus largiturus. Qui perfectam quidem humanitatem suam in ipsa diuinitatis suæ perfectione seruauit: veritatem verò mortalitatis nostræ per susceptionem mortis, veritate atque incommutabilitate suæ immortalitatis absorbuit. Hoc est quod testatur beatus Petrus, quia Christus deglutiuit mortem, vt vitæ æternæ heredes efficeremur. Beatus quoque Paulus docet, quia Christus mortem deglutierit, illuminauerit autem vitam & incorruptionem. Christus ergo mortem gustauit, quia verus homo est, idémque mortem deglutiuit, quia verus Deus est. Ipse quippe, sicut dicit Apostolus, mortuus est ex infirmitate, sed viuit ex virtute Dei: vnus atque idem, qui secundum prophetiam beati Dauid, & homo factus est in Sion, & ipse fundauit eam Altissimus. Itaque nec diuinitas Christi aliena est à natura patris, secundum id quod in principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum: hoc erat in principio apud Deum. Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. Nec humanitas eius aliena est à natura matris, secundum id quod verbum caro factum est, & habitauit in nobis. Illa enim natura quæ semper genita manet ex patre, nostram naturam sine peccato suscepit, vt nasceretur ex virgine. Neque enim natura æterna atque diuina temporaliter concipi

1. Petr. 3.

2. Tim. 1.

Psal 86.

A & temporaliter nasci ex natura humana vllatenus posset, nisi secūdum susceptionem veritatis humanæ, veram temporaliter conceptionem atque natiuitatem ineffabilis in se diuinitas accepisset. Sic est Deus æternus ac verus, veraciter secundum tempus & conceptus & natus ex virgine. Dum enim venit plenitudo temporis, misit Deus filium suum natum ex muliere, factum sub lege, vt eos qui sub lege erant redimeret, vt adoptionem filiorum Dei reciperemus: illo scilicet Deo naturaliter facto filio hominis, qui vnus est naturaliter filius

B Dei patris vnigenitus. Hoc vtique Ioannes Euangelista confirmans, postquam dixit, Et verbum caro factum est, & habitauit in nobis: subsequenter ait, Et vidimus gloriam eius, gloriam quasi vnígeniti à patre, plenum gratiæ & veritatis. Sic ille omnium spirituum, omniúmq; corporum, id est, omnium naturarum creator & Dominus, creauit virginem, creandus ex virgine, & cuius ipse factor est, matrem sibi fecit, quando de eius carne concipiendus, atque pariendus, veram materiam carnis Deus immensus ac sempiternus accepit: vt & secundum veritatem formæ seruilis,

C Deus homo misericorditer fieret, & secundum formam Dei naturali veritate idem Deus homo permanens non careret. Sic igitur Christum Dei filium, id est, vnam ex Trinitate personam, Deum verum crede, vt diuinitatem eius de natura patris natam esse non dubites. Et sic eum verum hominem crede, vt eius carnem non cœlestis, non aërea, non alterius cuiusquam putes esse naturæ, sed eius cuius est omnium hominum caro, id est, quam ipse Deus homini primo de terra plasmauit, & cæteris hominibus plasmat, quos per propagationem ex hominibus creat. Sed licet

D caro Christi & omnium hominum vnius eiusdémque naturæ sit: hæc tamen, quam Deus verbum ex Maria virgine sibi vnire dignatus est, sine peccato concepta, sine peccato nata est? vtpotè secundum quam Deus æternus & iustus misericorditer, & conceptus & natus est, & Dominus gloriæ crucifixus est. Quibus autem verbis explicabitur carnis illius excellentia singularis, cuius diuina est ex ipsa sui conceptione persona, cuius origo natiuitatis insolita: qua sic verbum caro factum est, vt vna persona esset cum carne sua vnigenitus ac sempiternus Deus, ipsa suæ carnis conceptione conceptus? Istam verò cæterorum hominum carnem, per humanum certum est nasci concubitum, viro seminante, fœmina verò concipiente atque pariente. Et quia dum sibi

Libido concubitus. sibi inuicem vir mulierque miscentur, vt filios generent, sine libidine non est parentum concubitus, ob hoc filiorum ex eorum carne nascentium non potest sine peccato esse conceptus, vbi peccatum in paruulos non transmittit propagatio, sed libido. Nec fœcunditas humanæ naturæ facit homines cum peccato nasci, sed fœditas libidinis, quàm homines habent ex illius primi iustissima condemnatione peccati. Ideo beatus Dauid quamuis de legitimo nasceretur iustoque coniugio, in quo scilicet nec infidelitatis culpa, nec fornicationis macula poterat inueniri, propter originale tamen peccatum quo naturaliter obstricti sunt filij iræ, non solùm impiorum filij, sed omnes etiam qui de iustorum sanctificata carne nascuntur, exclamat, & dicit: Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum, & in delictis peperit me mater mea. Sanctus etiam Iob dicit, mundum à sorde non esse hominem: nec si vnius diei sit vita eius super terram. Dei ergo filius vnigenitus qui est in sinu patris, vt carnem hominis animámque mandaret, susceptione carnis atque animæ rationalis incarnatus est: & qui est Deus verus, homo verus factus est, non vt alter Deus esset, alter homo, sed idem Deus, idem homo. Qui vt illud peccatum quod in concubitu mortalis carnis generatio humana contraxit, auferret, conceptus est nouo more, Deus incarnatus in matre virgine, sine coïtu viri, sine libidine concipientis virginis: vt per Deum hominem quem absque libidine conceptum inuiolatus edidit virginis vterus, ablueretur peccatum, quod nascentes trahunt omnes homines: quibus in corpore mortis huius talis est nascendi conditio, vt matres eorum fœcunditatis opus implere non possint, nisi prius virginitatem carnis amiserint. Solus igitur abstulit peccatum conceptionis atque natiuitatis humanæ Deus vnigenitus, qui dum conciperetur, veritatem carnis accepit ex virgine: & cùm nasceretur, integritatem virginitatis seruauit in matre. Ista causa est, qua Deus factus est filius virginis Mariæ, & Maria virgo facta est mater vnigeniti Dei: vt quem pater genuit ex æternitate, ipsum virgo conceptum proferret in tempore. Illa vtique est virgo, quam Deus qui de ea fuerat nasciturus, ita singulari gratia præuenit atque repleuit, vt ipsum haberet ventris sui fructum, quem ex initio habet vniuersitas Dominum: & ipsum sibi videret nascendi solennitate subditum, quem in vnitate paternæ substantiæ, non solum humana, sed etiam Angelica creatura cognoscit & adorat altissimum. Sic ergo peccatum & pœna peccati, quæ per scelus corruptæ mulieris intrauit in mundum, per inuiolatæ virginis partum aufertur à mundo. Et quia in conditione generis humani per mulierem quæ de solo viro facta est, contigit vt mortis vinculo teneremur obstricti: hoc in redemptione humani generis diuina bonitas egit, vt per virum qui de sola muliere natus est, vita hominibus redderetur. Illic humanam naturam nequissima deceptione sibi diabolus in peccati similitudine sociauit: hic Deus humanam naturam in vnitate personæ suscepit. Ibi fœmina decepta est, vt fieret filia diaboli: hic virgo gratia repleta est, vt fieret mater summi atque incommutabilis vnigeniti Dei. Ibi Angelus deiectus per superbiam, seductæ mulieris animum obtinuit: hic Deus humilians se per misericordiam, incorruptæ virginis vterum ex ea nasciturus impleuit. Dei enim filius Iesus Christus, qui in forma Dei erat, in qua nisi ex natura patris natus esset, esse non posset, ipse secundum Apostolicam doctrinam semetipsum exinaniuit, formam serui accipiens. Formam igitur serui, id est, naturam serui in suam accepit ille Deus personam: atque ita hominum factor in similitudinem hominum factus, & habitu est inuentus vt homo, ipse humiliauit semetipsum, factus obediens patri vsque ad mortem, mortem autem crucis. Intentè igitur hanc Apostoli sententiam cogita, & in ea cognosces quomodo Dominum Iesum Christum eundem Deum atque hominem credas. Nec tamen in eo veritatem vtriusque naturæ in vna persona, aut confundas aut diuidas. Cùm ergo primo audis de Domino Iesu Christo, quia in forma Dei erat, oportet te cognoscere, firmissiméq; tenere in illo formæ nomine naturalem plenitudinem debere intelligi. In forma igitur Dei Dominus Iesus Christus erat, quia in natura Dei patris semper erat de quo natus erat. Vnius ergo naturæ cum patre est, æqualitérque cum eo sempiternus atque immensus, æqualiter immortalis & incommutabilis, æqualiter inuisibilis & inenarrabilis, æqualiter bonus & iustus, æqualiter miserator & misericors, patiens & multum misericors & verax, æqualiter fortis & suauis, æqualiter sapiens atque omnipotens. Proinde hæc omnia quæ diximus de filio Dei, firmissima fide retine, quia hæc vtique omnia in vnitate naturæ habens cum patre, sine dubio æqualis est patri. Propter quod & Apostolus continuò adiungens ait: Non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo.

Psal. 50. Iob. 25. Philip. 2.

P

Non enim rapina fuit illa filij cum patre diuinitatis æqualitas, sed natura. Etiam illa quæ consequenter subiungit Apostolus dicens, quia semetipsum exinaniuit formam serui accipiens, in similitudinem hominum factus, & habitu inuentus vt homo: & quia humiliauit semetipsum, factus obediens patri vsque ad mortem, mortem autem crucis. Omnia hæc de illo Deo vnigenito Dei filio, de illo verbo Deo, de quo dicit Euangelista: In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum: de illa Dei virtute, Deique sapientia, de qua Deo dicitur: Omnia in sapientia fecisti: de illo principio, cum quo vnum est pater ipse principium, & in quo sibi coæterno fecit cœlum & terram, id est, omnem spiritalem corporalémque naturam: de Deo vnigenito, qui est in sinu patris, vt dixi, omnia hæc personaliter accipe, salua tamen æternitate, immensitate, immortalitate, incommutabilitate, inuisibilitate diuinitatis eius. Quæ ita naturaliter atque æqualiter communia cum Deo patre habet Deus filius, vt licet pro nobis fuerit homo veraciter factus, permanserit tamen æqualis vero Deo patri, de quo natus est verus, & veritas Deus. Semepsum igitur exinaniuit, sed de plenitudine eius nos omnes accepimus: quam plenitudinem si exinanitus amitteret, quod de ea nobis daret, vtique non haberet. Eodem autem non habente, nos proculdubiò nihil possemus accipere: de plenitudine autem eius nos omnes accepimus. Ex eo autem quod nobis de plenitudine sua dedit, ostendit etiam cum se exinaniuit, plenitudinem non amisisse quam habuit: quia si plenitudinem suam amitteret, dare de illa nullatenus posset. Formam ergo serui accepit: neque enim aliud fuit illa summi Dei exinanitio, nisi formæ seruilis, id est, humanæ naturæ susceptio. Vtraque igitur est in Christo forma, quia vtraque & vera & plena est in Christo substantia. ideo sanctus Euangelista plenum eum gratiæ & veritatis prædicat: quia in diuina natura in qua Deus veritas est plenus est, & in humana natura in qua homo verus gratia factus est, plenus est. In illa plenitudine Deus est in forma Dei æqualis Deo. In ista plenitudine seruus, in forma serui, quia in similitudinem hominum factus, habitu est inuentus vt homo. Exinaniens ergo semetipsum, formam serui accepit, vt fieret seruus: sed formæ Dei plenitudinem non amisit, in qua semper est æternus atque incommutabilis Dominus: factus secundum formam serui homo verus, eiusdem naturæ, cuius est ancilla mater, & manens in forma Dei Deus verus, eiusdem naturæ, cuius est etiam Dominus pater: In forma Dei cum Patre & Spiritu sancto vnus est, solus formator omnium Deus: secundum formam serui, solus ipse sua & Patris & Spiritus sancti operatione formatus: quia creator est commune habens naturaliter cum Patre & Spiritu sancto. quia autem creatus est, formam serui secundum quam creatus est, solus habens personaliter in seipso. Cuius & natiuitatem futuram secundum carnem & mortem & resurrectionem, atque in cœlo Ascensionem lex & Prophetæ prenũciare nunquam destiterunt, prout ipse præcipiebat, obedientes & verbis, & factis. Nam & in sacrificiis carnalium victimarum, quæ ipsa sibi sancta Trinitas, quæ vnus est Deus noui & veteris Testamenti, à patribus nostris præcipiebat offerri, illius sacrificij significabatur gratissimum munus, quo pro nobis seipsum solus Dei filius secundum carnem esset misericorditer oblaturus. Ipse enim secundum Apostolicam doctrinam obtulit semetipsum pro nobis oblationem, & hostiam Deo in odorem suauitatis. Ipse verus Deus & pontifex, qui pro nobis non in sanguine taurorum & hircorum, sed in sanguine suo semel introiuit in sancta. Quod tunc pontifex ille significabat, qui cum sanguine in sancta sanctorum per annos singulos introibat. Iste igitur est, qui in se vno totum exhibuit, quod esse necessarium ad redemptionis nostræ sciebat effectum, idem scilicet sacerdos & sacrificium, idem Deus & templum. Sacerdos, per quem sumus reconciliati, sacrificiũ quo reconciliati, Templum in quo reconciliati: Deus, cui reconciliati. Solus tamen sacerdos, sacrificium, & templum, & hæc omnia Deus secundum formam serui. Non autem solus Deus, quia hoc est cum Patre & Spiritu sancto secundum formam Dei. Reconciliati igitur sumus per solum filium secundum carnem, sed non soli filio secundum diuinitatem. Trinitas enim nos sibi reconciliauit, per hoc quod solum verbum carnem ipsa Trinitas fecit. In quo sic veritas incommutabilis manet humanæ diuinæq; naturæ: vt sicut vera semper est eius diuinitas, quàm de patre incommutabilem habet: ita vera semper atque incõmutabilis sit eius humanitas, quam sibi vnitã summa diuinitas gerit. Hæc pauca de fide sanctæ Trinitatis, quæ solus & verus est naturaliter Deus, quantum breuitas tẽporis & sermonis permisit, inserui. Nunc de creatura, quid absque dubitatione credere debeas, intimabo.

Psal. 103. Ioan. 1. Ephes. 5. Hebr. 9.

Creaturæ.

PRINCIPALITER itaque tene, omnem naturam quæ non est Trinitas Deus, ab ipsa sancta Trinitate, quæ solus verus & æternus Deus est, creatam ex nihilo. Ac si vniuersa in cœlis & in terra, visibilia & inuisibilia, siue thronos, siue dominationes, siue principatus, siue potestates, opus atque creaturam esse sanctæ Trinitatis: quæ est vnus Deus rerum omnium creator & Dominus, æternus, omnipotẽs, iustus & bonus, habens naturaliter vt semper sit, & vt mutari aliquando non possit. Et hîc Deus qui sine initio semper est, quia summè est, dedit rebus à se creatis vt sint: non tamen sine initio, quia nulla creatura eiusdem naturæ est, cuius est Trinitas vnus verus & bonus Deus, à quo creata sunt omnia. Et quia summè bonus est, dedit omnibus naturis quas fecit, vt bonæ sint: non tamen tantum bonæ, quãtum creator omnium bonorum. Qui non solum summè bonus, sed etiam summum atq; incommutabile bonum est, quia æternum bonum est: nullum habens defectum, quia nõ est ex nihilo factum: nullum habens profectum, quia non habens initium. Ideo quippe naturæ à Deo factæ proficere possunt, quia esse cœperunt: ideo deficere, quia ex nihilo factæ sunt. Ad defectum eas conditio ducit originis, ad profectum verò prouehit operatio creatoris. In eo igitur primùm Trinitatis, quæ Deus verus est, æternitas sine initio naturalis agnoscitur, quia quædam ita fecit, vt cum esse quidem cœperint, tamen non esse aliquando non possint. In eo verò eius omnipotentia intelligitur, quia omnem creaturam visibilem atque inuisibilem, id est, corporalem atque spiritalem de nihilo fecit, in quibus ipsa rerum diuersitas multo magis commendat bonitatem atque omnipotentiam creatoris. Nisi enim omnipotens esset, non vna eadémque facilitate summa atque ima fecisset. Et nisi summè bonus esset, non se gubernandis rebus quoque infimis præstitisset. Igitur tam in magnis, quàm in paruis quibusque rebus conditis magna est bonitas atque omnipotentia conditoris. Omnía enim sapienter fecit summa veráque sapientia: cui naturaliter hoc est esse, quod sapientiam esse? hoc facere, quod sapienter facere. Simplicitas itaque multiplicis sapientiæ Dei, magnitudinem celsitudinis suæ, non solum in magnitudine sublimium creaturarum, verùm etiam in infimarum paruitate commendat: dum bona omnia quæ creauit, non solum multo inferius dissimiliúsque suo creatore sunt, vtpote non prolata de seipso, sed facta prorsus ex nihilo: verum etiam inter se non æqualiter

Naturæ profectus & defectus.

A sunt, sed vnaquæque res ita permanet, sicut à Deo cum non esset accepit: alia quidem sic, alia autem sic. Neque enim sic datum est corporibus vt sint, sicut spiritus acceperunt? cum ipsa quoque corpora non æqualiter sint, & in ipsis cœlestibus atque terrestribus inueniatur nonnulla diuersitas: cum tam cœlestia quàm terrestria, non solum impari distent quantitate molis, verum etiam dissimili splendeant claritate. Alia namque est sicut dicit Apostolus, claritas cœlestium corporum, alia terrestrium. In ipsis quoque cœlestibus alia claritas solis, B alia claritas lunæ, alia claritas stellarum. Stella enim differt à stella in claritate. Corporalium igitur naturarum diuersitas ostendit vnamquamque earum nõ hoc esse quod ex se semper habere potuerit, sed quod ex dispositione atque opere omnipotentissimi, atque incommutabilis & sapientissimi creatoris accepit. Quia si vnius eiusdémque naturæ esset quælibet creatura corporalis cuius est sancta Trinitas, quæ vnus est Deus, nec localiter in loco esset, nec temporis mutationem aliquando sentiret, nec de loco ad locum transiret, nec circumscriberetur quantitate molis suæ. Quæ omnia C ostendunt huiuscemodi naturarum illum esse opificem, cui nullus latus aut angustus est locus, quia non minus in angustis, quàm in latis totus est. Nec mutatur tempore, qui solus potest volumina temporum, non temporali volubilitate, sed æterna stabilitate mirabiliter ordinare. neque enim in tempore cogitat, quemadmodum temporum series rerum decessione aut successione transcurrat. Nec aliqua molis quantitate terminatur, quia nullo fine concluditur. Neque per mundi partes partibus suis est ipse diffusus, vt maiores mundi partes suis maioribus impleat, & minores minoribus D implendo, nusquam tamen totus se infundat. Ipse enim est Deus, qui ait: Cœlum & terram ego impleo. Omnia igitur quæ fecit, id est, spiritus & corpora, summa & ima, cœlestia atque terrestria, viuentia & quibus viuendi facultatem non dedit, ineffabiliter vtique totus Dominus & implet, & continet. Nec in iis quæ diuiduntur, ipse diuiditur: nec in iis quæ mutantur, vlla mutatione variatur. Nisi enim naturaliter incommutabili ipse esset, nunquam in rebus mutabilibus ordo quidam concilij ac dispositionis eius incommutabilis permaneret. Deus igitur rerum corporearum atque incorporearum creator immensus, eo primum se nullum esse corpus ostẽdit, quia quibusdam corporibus vitam non dedit, cum corpora omnia ipse

Corpora cœlestia & terrestria.

Deus vbique.

Hier. 23.

creauerit. Ipse autem naturaliter vita est, quia si vita non esset, non viuentia corpora ipse fecisset. Neque enim facit rem non viuentem, nisi res viuens. Non igitur vnius naturæ sunt cum Deo corpora, quæ viuere omnino non possunt. Ac si neque illa corpora vnius naturæ cum Deo sunt, quibus singulis singulos brutos atque irrationabiles spiritus, quibus eadem corpora viuificarentur, ac sensificarentur, inseruit. Sed nec ipsi bruti spiritus vnius naturæ cum Deo sunt, quos licet viuificandis, sensificandisque cognoscatur inseruisse corporibus, ipsis tamen spiritibus nullum intelligendi largitus est lumen, quo suum possent aut cognoscere aut diligere creatorem. Ipsos quoque spiritus quos rationales atque intellectuales esse non dubium est, quis audeat blasphemo spiritu & cæco corde eiusdem naturæ, cuius est Deus, vel putare, vel dicere, cum Deus vtique naturaliter incommutabilis omnino sit, & immensus? Qui cum in se diuersitatem vllam habere non possit, in eisdem tamen spiritibus, quos rationales atque intellectuales fecit, diuersitatem suæ operationis ostendit. In quibusdam enim, id est, qui terrenis ac mortalibus sunt inserti corporibus, & si nullus est eis localis motus, quia per locorum corporalium partes cum ipsi in corporibus sint, non particulatim sunt, sed sicut in totis corporibus toti, sic in eorũdem corporum partibus toti sunt: tamen cogitationum varietas diuersitatem in eis cuiusdam temporalis motionis ac mutationis ostendit: dum modò aliquid nesciunt, modò sciunt: modò volunt, modò nolunt: modò sapiunt, modò desipiunt: modò iniqui ex iustis, modò iusti fuit ex iniquis: modò pietatis illustrantur lumine, modò deprauantur tenebroso impietatis errore. Illos quoque quos terrenorum corporum grauat nulla lutulenta materies, id est, Angelicos spiritus, quis non videat non vnius naturæ esse cum Deo, sed factos ex nihilo? Quorum naturalis mutabilitas in eo cognoscitur, quia eiusdem naturæ pars est in deterius permutata. Deinde quia ij qui deprauati non sunt, licet illius dono, à quo cum non essent, facti sunt, indefessa, & in quantum creaturæ Angelicæ gratis datum est, perfecta dilectione, contemplatione atque exultatione multitudinem dulcedinis Domini incessabiliter sumant, nec ab eo naturali conditione deficiant: etsi inhærentibus Deo nihil est de varietate temporis, quia collato sibi æternæ incorruptionis atque incommutabilitatis munere nihil in se sentiunt immutationis: inest tamen singulis naturalis terminus, quo à se inuicem discernuntur, quia nullus eorum in alio est. Et cum vni eorum opus quodlibet iniungitur, aliis quoque alteri operi implendo diuinæ potestatis deputatur arbitrio. Hæc omnia ostendunt etiam sanctos Angelos creaturam esse sanctæ Trinitatis: cuius per singulas res, quas vtique sicut voluit fecit, apparet mirabilis & sapientia in dispositione, & virtus in opere. Quosdam igitur spiritus sic Deus creauit, vt semper essent: quosdam verò, vt esse spiritus quandoque desinerent. Illos * itaque desituros quosdam ex aqua, quosdam verò, quia sic voluit omnipotens, produxit ex terra. Superiores verò spiritus nullum cum corporeis elementis habere fecit naturale consortium, quos & æternos creauit, & eis facultatem atque intelligentiam cogitandæ, cognoscendæ, diligendæque diuinitatis inseruit. Quos tamen ita creauit, vt etiam præ seipsis illum diligerent, cuius se tales creatos opere cognouissent, cum eorum vt tales fierent, nulla merita præcessissent. Vt autem hæc dilectio haberet iustam & congruam laudem, voluntatis quoque eis tribuit libertatem: vt esset eis impossibile, siue ad eum qui supra eos est, intẽtionem sanctæ dilectionis erigere, siue ad se vel ad ea quæ infra eos sunt, prauæ cupiditatis semetipsos pondere declinare. Non est igitur natura quæ in æternum possit, siue miserè, siue bene viuendo subsistere, nisi quæ potest de Deo ipsius Dei munere cogitare. Hæc autem natura intellectualis in animabus est hominum & spiritibus Angelorum. Deus quippe diligendi ac cognoscendi se, non nisi Angelis & hominibus indidit facultatem. Quibus propter arbitrij libertatem, quæ maximè debuit intellectuali creaturæ creatoris benignitate conferri, ita cognoscendi ac diligendi se facultatem voluntatémque donauit, vt eam vnusquisque & habere posset & perdere. Si quis tamen sponte eam perderet, suo eam deinceps arbitrio resumere non valeret: vt illius esset sanctæ cogitationis initia gratuitæ dono bonitatis denuò reuocandis quibus vellet infundere, cuius fuit in ipso creationis exordio nullis præcedentibus meritis, spiritus & corpora locis atque affectionibus, prout ipse sapiens voluit, congruè & mirabiliter ordinare. Angeli ergo atq; homines pro eo quia rationales sunt facti, æternitatis ac beatitudinis donum in ipsa naturæ spiritalis creatione diuinitùs acceperunt. ita scilicet, vt si dilectioni creatoris sui iugiter inhæsissent, simul æterni beatique mansissent: Si verò propriȩ voluntatis arbitrio contra summum

Deus omniũ vita.

Angeli.

creatoris imperium suam niterentur facere voluntatem, protinus à contumacibus beatitudo discederet, & ad supplicium eis relinqueretur æternitas misera erroribus deinceps doloribúsque crucianda. Et de Angelis quidem hoc disposuit & impleuit, vt si quis eorum bonitatem voluntatis perderet, nunquam eam diuino munere repararet. Pars itaque Angelorum, quæ à suo creatore Deo, quo solo bono beata fuit, voluntaria prorsus auersione discessit, æquitatis supernæ iudicio, initium suæ damnationis in ipsa auersione voluntatis inuenit: vt non aliud ei esset incipere iam puniri, quàm illius beatifici boni dilectione destitui: quam Deus in æterno sic totam præcepit remanere supplicio, vt etiam ignem ei æternum præpararet: in quo omnes illi præuaricatores Angeli nec mala possint vnquam voluntate carere nec pœna, sed permanente in eis iniustæ auersionis malo, permaneat etiam iustæ retributionis æterna damnatio. Horum malorum princeps diabolus primos homines quia ad peccati præcipitium inuidus duxit, non eis tantum, sed & vniuersæ propagini eorum cum vitio peccati meritum mortis inseruit. Deus autem misericors & iustus, sicut diabolo & angelis eius propria voluntate cadentibus, cæteros angelos in suæ dilectionis æternitate firmauit: sic etiam humani generis massam non totam in sempiternum perire permisit: sed quos voluit eius gratuita bonitas, repulsis tenebris, in quibus omnis humana natiuitas peccati originalis condemnatione versatur, reducendos prædestinauit ad lucem: in eo præcipuè demonstrans, quòd istos originalis peccati vinculis indebita gratia liberatoris absolueret: cùm alios & quàm maximè paruulos, quibus nulla possunt vel bona vel mala inesse * propria merita voluntatis, insolubili nexu æterna damnatio retineret. Bonæ quoque voluntatis & cogitationis initium, non homini ex seipso nasci, sed diuinitus & præparari & tribui, in eo Deus euidenter ostendit: quia neque diabolus, neque aliquis Angelorum eius, ex quo ruinæ illius merito in hanc inferiorem sunt detrusi caliginem, bonam potuit aut poterit resumere voluntatem. Quia si possibile esset, vt humana natura, postquam à Deo auersa bonitatem perdidit voluntatis, ex seipsa rursus eam habere potuisset; multo possibilius hoc natura haberet Angelica, quæ quanto minus grauatur terreni corporis pondere, tanto magis hac esset prædita facultate. Sed ostendit Deus vnde bona voluntas hominibus detur, quam sic amiserunt Angeli cum haberent, vt amissam deinceps habere non possint. Quoniam igitur digna est eadem voluntas bona per Dei gratiam æterna beatitudinis præmio, & iniquitas angelica atque humana non debet esse impunita: propterea secundum Catholicæ fidei regulam venturum esse filium Dei ad puniendos omnes peccatores Angelos, & ad iudicandos homines viuos & mortuos fideliter expectamus. Testatur enim beatus Petrus, quia Deus Angelis peccantibus non pepercit, sed carceribus caliginis inferi detrudens, tradidit in iudicio puniendos reseruari. De hominibus quoque viuis ac mortuis iudicandis, hoc ait beatus Paulus: Testificor coram Deo & Christo Iesu, qui iudicaturus est viuos & mortuos, & aduentum ipsius & regnum eius. In cuius aduentu ab illo primi hominis corpore, quod Deus de terra plasmauit, vsque ad omnium hominum corpora, quæ animata quandoque viuere cœperunt, ab illo resuscitabuntur, à quo operante creata sunt. Singula verò corpora illis singulis suis animabus in resurrectione reddentur, quas in maternis vt viuere inciperent ventribus habere cœperunt: vt scilicet animæ in illo examine iusti iudicis in eisdem singulis corporibus suis accipiant retributionem, siue regni, siue supplicij, in quibus siue bonam, siue malam qualitatem vitæ præsentis habuerunt. Qualitas autem malæ vitæ ab infidelitate incipit, quæ ab originalis peccati reatu initium sumit. In quo quisquis viuere ita incipit, vt ante finiat vitam, quàm ab eius obligatione soluatur, si vnius diei vel vnius horæ spatio anima illa vixit in corpore, necesse est eam cum eodem corpore interminabilia gehennæ sustinere suppplicia: vbi diabolus cum angelis suis in æternum arsurus est, qui & primus peccauit, & peccatum primis hominibus persuasit. Vbi cum eo etiam fornicarij, idolis seruientes, adulteri, molles, masculorum concubitores, fures, auari, ebriosi, maledici, rapaces, & omnes qui opera carnis agunt, de quibus dicit Apostolus, quia regnum Dei non consequentur, si ante huius vitæ terminum à vitiis suis malis cõuersi non fuerint, æternis ignibus exurentur. Omnis etenim homo qui in hoc seculo vsq; ad finem in iniquitatũ delectatione, & cordis obduratione permanserit, sicut hic eum noxia criminum delectatio tenuit, sic eum sine fine sempiterna cruciatio retinebit. Erit enim etiam iniquorum resurrectio, sed sine immutatione, quam solis fidelibus & ex fide iustè viuentibus daturus est Deus.

1 Petr. 2. | 2. Tim. 4. | Origo vitæ malæ. | Galat 5.

Hoc est enim quod ait Apostolus Paulus: Omnes quidem resurgemus, sed nō omnes immutabimur. Ostendens autem iustos diuino munere commutandos, ait: Et nos immutabimur. Habebunt ergo iniqui cum iustis resurrectionem carnis communem, immutationis tamen gratiam non habebunt, quæ dabitur iustis: quoniam à corporibus impiorum non auferetur corruptio, & ignobilitas, & infirmitas in quibus seminantur: quæ ob hoc morte non extinguentur, vt illud iuge tormentum corpori atque animæ sit mortis æternæ supplicium. Iustæ verò animæ, quas hic redemptor Deus gratis ex fide iustificauit, & iustificatis bene viuendi vsque in finem perseuerantiam tribuit, in ipsis corporibus, in quibus hic iustificationis gratiam diuinitus acceperunt, & in quibus iustificatæ per fidem, in charitate Dei proximíque vixerunt, regni cœlestis æterna beatitudine potientur: glorificatis etiam corporibus suis, quæ sine dubio carnis natura, quam Deus creauit, veraciter permanente, non sicut hic animalia, sed spiritalia tunc habebunt. Sanctorum enim seminatur corpus animale, surget spiritale. In his per illam immutationem, quæ solis dabitur iustis, implebitur, quod oportere dicit Apostolus, vt corruptibile hoc induat incorruptionem, & mortale hoc induat immortalitatem. In quibus sexus masculinus & fœmininus, sicut eadem corpora creata sunt, permanebit: quorum gloria erit pro factorum bonorum diuersitate diuersa. Omnia tamen corpora, siue masculorum, siue fœminarum, quæcunque in regno illo erunt, gloriosa erunt. Ille autem iudex nouit quantam vnicuique sit daturus gloriam, qui in hac vita per misericordiam gratis iustificando preuenit, quos illic per iustitiam glorificare disposuit. Tempus verò acquirendi vitam æternam in ista tantum vita Deus hominibus dedit, vbi voluit esse etiam pœnitentiam fructuosam. Ideo autem hic pœnitentia fructuosa est, quia potest hic homo deposita malitia bene viuere: & mutata voluntate iniusta, merita simul operáque mutare, & in timore Dei ea gerere quæ placeant Deo. Quod qui in hac vita non fecerit, habebit quidem pœnitentiam in futuro seculo de malis suis, sed indulgentiam in conspectu Dei non inueniet: quia etsi erit ibi stimulus plenitudinis, nulla tamen ibi erit correctio voluntatis. A talibus enim iniquitas sua ita culpabitur, vt nullatenus possit ab eis vel diligi, vel desiderari iustitia. Voluntas enim eorum talis erit, vt habeat in se semper malignitatis suæ supplicium, nunquam tamen precipere possit bonitatis affectum: quia sicut illi qui cum Christo regnabunt, nullas in se malæ voluntatis reliquias habebunt: ita illi qui erunt supplicio ignis æterni cum diabolo & eius angelis deputati, sicut nullam vlterius habebant requiem, sic nullatenus bonam habere poterunt voluntatem. Et sicut coheredibus Christi dabitur profectio gratiæ ad æternam gloriam, sic consortibus diaboli cumulabit ipsa malignitas pœnam, quando exterioribus deputati tenebris, nullo illustrabuntur interiore lumine veritatis. Proinde omni homini in hac vita potest esse vtilis pœnitentia, quam quocumque tempore homo egerit, quamlibet iniquus, quamlibet annosus, si toto corde renuntiauerit peccatis præteritis, & pro eis in conspectu Dei, non solum corporis, sed etiam cordis lachrymas fuderit, & malorum operum maculas bonis operibus diluere curauerit, omnium peccatorum indulgentiam mox habebit. Hoc enim nobis Dominus prophetico promittit eloquio, dicens: Si conuersus fuerit, & ingemuerit, saluus eris. Et alio loco dicitur: Fili peccasti, ne adiicias iterum, sed & de præteritis deprecare, vt tibi dimittantur. Nunquam peccanti esset indicta pro peccatis deprecatio, si deprecanti non esset remissio concedenda. Sed etiam pœnitentia peccatori tunc prodest, si eam in Ecclesia Catholica gerat. Cui Deus in persona Petri ligandi soluendíque tribuit potestatem, dicens: Quæ alligaueris super terram, erunt ligata & in cœlis: & quæ solueris super terram, erunt soluta & in cœlis. In quacumque igitur homo ætate veram peccatorum suorum pœnitentiam egerit, & vitam suam Deo illuminante correxerit, non priuabitur indulgentiæ munere; quia Deus, sicut per prophetam dicitur, non vult mortem peccatoris siue morientis, sed magis vt reuertatur à via sua mala, & viuat anima eius. Veruntamen nullus hominum debet sub spe misericordiæ Dei in suis diutius remanere peccatis, cum etiam in ipso corpore nemo velit sub spe futuræ salutis diutius ægrotare. Tales enim qui ab iniquitatibus suis recedere negligunt, & sibi de Deo indulgentiam repromittunt, nonnunquam ita præueniuntur repentino Dei furore, vt nec conuersionis tempus, nec beneficium remissionis inueniant. Ideo vnumquemque nostrum sancta Scriptura benignè præmonet, dicens: Ne tardaueris conuerti ad Deum, & ne differas de die in diem: subitò veniet ira eius, & in tempore vindictæ disperdet te. Dicit etiam beatus Dauid:

1. Cor. 1. — Corpora impiorū. — Esa 30. — Eccles. 21 — Claues Petri. — Matth 16. — Ezech 33. — Eccles. 5.

Psalm. 94. Hodie si vocem eius audieritis, nolite obdurare corda vestra. Cui beatus quoque Paulus concordat his verbis: Videte fratres, Hebr. 3. ne fortè sit in aliquo vestrum cor malum incredulitatis discedendi à Deo viuo: sed adhortamini vosmetipsos per singulos dies, donec hodie cognominatur, vt non obduretur quis ex vobis fallacia peccati. Obduratus igitur viuit, siue qui non conuertitur, desperans de indulgentia peccatorum suorum: siue qui sic misericordiam Dei sperat, vt vsque in finem vitæ præsentis in suorum criminum peruersitate permaneat. Proinde diligentes misericordiam Dei, metuentésque iustitiam, nec de remissione peccatorum desperemus, nec remaneamus in peccatis: scientes quia illa omnium hominum debita sit exactura æquitas iustissimi iudicis, quæ non dimiserit misericordia clementissimi redemptoris. Sicut enim misericordia suscipit absoluitque conuersos, ita iustitia repellet, puniétque obduratos. Ii sunt qui peccantes in Spiritum sanctum, neque in hoc seculo, neque in futuro remissionem accipient peccatorum. Ideo autem omnis anima intellectualis spiritus est, vt quærat, agnoscat, atque discernat: & tempus operum suorum, pro quibus receptura est in iudicio quæ ordinauit diuina iustitia: & eiusdem retributionis tempus, quo nunquam licebit aut opera mutare, aut remissionem peccatorum suorum de diuina misericordia vtiliter postulare. Cæteri verò spiritus omnium animalium, quibus non est intellectus, quia quidam eorum de terra, quidam de aquis originem ducunt: de aquis enim sunt reptilia & volatilia, de terra verò quædam quæ reptant, quædam verò quæ gradiuntur, exorta sunt: tamdiu spiritus sunt, quamdiu in corporibus viuunt. Anima quippe, quæ rationis capax diuinitus facta non est, cum carne sua & incipit & desinit viuere: quia quando corpori vitam non tribuit, & ipsa non viuit: atque ita miro modo cum omni carni anima sit causa viuendi, spiritus tamen irrationalis tam diu viuit, quàm diu in carne manere potuerit: & dum à carne sua separatur, extinguitur. Ita fit, vt cum ipse vita carnis suæ sit, viuere ipse nequeat, quando vitam carni subministrare destiterit. Et si non sit caro cui vitam dare valeat, ipse quoque eam protinus non habebit. Ideo nec æternitas irrationalibus spiritibus data est, nec aliquod eis iudicium præparatur, in quo eis vel beatitudo pro bonis, vel damnatio pro malis reddatur operibus. Ideo autem in eis nulla operum discretio requiritur, quia nullam intelligendi facultatem diuinitus acceperunt. Propter-

Peccatum in Spiritū sanctum.

A ea ergo eorum corpora resurrectura non sunt, quia nec ipsis animabus eorum, aut æquitas, aut iniquitas fuit, pro qua eis æterna vel beatitudo sit tribuenda, vel pœna. Illa igitur animalia præsentis seculi cursum, atque ornatum secundum creatoris incomprehensibilem peragunt voluntatem, quæ de suis factis nullam rationem reddituга sunt, quia rationalia non sunt. Nunquid 1. Cor. 9. enim de bobus cura est Deo? Homines verò quia rationales facti sunt, & de se & de omnibus rebus, quas in vsum vitæ præsentis acceperunt, rationem reddituri sunt Deo, & pro suorum actuum qualitate recipient aut pœnam, aut gloriam. B Omnes enim 2. Cor. 5. nos manifestari oportet ante tribunal Christi, vt recipiat vnusquisque propria corporis prout gessit, siue bonum, siue malum: tunc scilicet, cum secundum ipsius nostri creatoris ac redemptoris eloquium, omnes qui in monumentis sunt audient vocem eius, & procedent qui bona fecerunt in resurrectionem vitæ: qui verò mala egerunt, in resurrectionem iudicij: vt scilicet qui mala egerunt, eant in combustionem æternam cum diabolo principe omnium malorum semper arsuri: qui verò bona fecerunt, eant in vitam æternam regnaturi sine C fine cum Christo rege omnium seculorum. Illi autem cum Christo regnabunt, quos Deus gratuita bonitate sua prædestinauit ad regnum: quia enim tales prædestinando præparauit, vt regno digni essent, præparauit vtique secundum propositum vocandos, vt obediant: præparauit iustificandos, vt accepta gratia rectè credant, & bene viuant: præparauit etiam glorificandos, vt Christi coheredes effecti, regnum cœlorum sine fine possideant. Ad quod regnum diuersis temporibus per sacramenta, quæ ad fidem incarnationis suæ Christus instituit, illi peruenerunt, quos Deus gratis nullo bonæ voluntatis, vel boni operis D merito præcedente saluauit. Quemadmodum Ioan. 3. ex illo tempore, quo Saluator noster dixit: Si quis renatus non fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non potest introire in regnū Dei: absque sacramento baptismatis, præter eos qui in Ecclesia Catholica sine baptismate pro Christo sanguinem fundunt, nec regnum cœlorum potest quisquam accipere, nec vitam æternam: qua siue in Catholica fide, siue in hæresi quacunque vel schismate quisquam in nomine patris & filij & Spiritus sancti baptismi sacramentum acceperit, integrum sacramentum accipit: sed salutem, quæ virtus est sacramenti non habebit, si extra Catholicam Ecclesiam ipsum sacramentum habuerit. Ergo ideo

Non repetendus baptismus.

debet ad Ecclesiam redire, non vt sacramentum baptismatis iterum accipiat, quod nemo debet in quolibet homine baptizato repetere: sed vt in Catholica societate vitam æternam accipiat, ad quam obtinendam nunquam potest esse idoneus, qui cum sacramẽto baptismatis ab Ecclesia Catholica remãserit alienus. Qui si & eleemosynas largas faciat, & pro nomine Christi etiam sanguinem fundat, pro eo quod in hac vita non tenuit Ecclesiæ Catholicæ vnitatem, non habebit æternam salutem. Vbi enim cuique prodesse potest baptismus, ibi prodesse & eleemosyna potest. Baptismus autem extra Ecclesiã quidem esse potest, sed non nisi in Ecclesia prodesse nequit. In Ecclesia igitur tantummodo Catholica potest vnicuique prodesse & perceptio baptismatis, & opera misericordiæ, & nominis Christi gloriosa confessio, si tamen in Ecclesia Catholica bene viuat. Sicut enim sine Ecclesiæ Catholicæ societate nec baptismus alicui potest prodesse, nec opera misericordiæ, nisi fortè vt mitius torqueatur, non tamen vt inter filios Dei reputetur: sic intra Ecclesiam Catholicam per solum baptismum vita æterna non acquiritur, si post baptismum malè viuatur nam & illi qui bene viuunt, debent operibus misericordiæ indesinenter insistere: scientes se licet leuia, nonnulla tamen quotidie contrahere peccata, pro quibus etiam sancti & iusti in hac vita semper Deo dicere debent: Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Quæ peccata quanto in rebus licitis, & à Deo concessis frequenter hominibus surrepunt: & quanto magis fortioribus cibis corpus impletur, & carnalibus cor hominis actibus affectibúsque implicatur, tanto frequentior culpa in hac mortalitate contrahitur. Propterea humiles serui Christi, qui cupiunt Domino suo sine impedimento, & absque animi noxia occupatione seruire, coniugia omnino non appetunt, & à carnibus ac vino abstinent, inquantum corporis valetudo permittit: non quia peccatum est aut coniugem habere, aut vinum carnésve percipere: nam & beatus Apostolus dicit: Quia omnis creatura Dei bona est, & nihil reijciendũ quod cum gratiarum actione percipitur: sanctificatur enim per verbum Dei & orationem. Coniugium quoque in primis hominibus Deus instituit & benedixit. Propter quod Apostolus ait: Honorabile connubium in omnibus, & thorus immaculatus. Igitur serui Dei in eo quòd à carnibus & à vino abstinent, non tanquam res immundas refugiunt, sed mundioris vitæ instituta sectantur. Et in eo quod coniugia non habẽt, non nuptiarum bonum, crimen esse existimant, sed continentiam iugem bonis nuptijs meliorem esse non dubitant, isto quãmaximè tempore, quando dicitur de continentia: Qui potest capere, capiat. De nuptijs verò dicitur: Qui se non continet, nubat. In vna enim ratione virtus exoritur, in altera infirmitas remedio subleuatur. Vnde quia ægritudini semper est consulendum, propterea si cui primo contigerit priuari cõiugio: si voluerit secundas vel tertias inire nuptias, nullum de illis peccatum habebit, si eas castè seruauerit: id est, si vnus & vna legitimè duntaxat coniuncti, fidem seruẽt, vt nec ille mulieri præter vxorem, nec illa viro præter maritum vllatenus misceatur. In talibus etsi fuerit aliquis coniugalis excessus, qui tamen legitimum non violet thorum, habebit nonnullum, sed veniale peccatum. Sed hæc illorum sunt, qui nullam vouerunt continentiam Deo. Cæterum quisquis seipsum castrauerit propter regnum cœlorum, & in corde suo continentiam Deo vouerit, non solum si mortifero fornicationis crimine maculetur, verùm etiam si aut vir vxorem accipere, aut mulier nubere voluerit, secundum Apostoli sentẽtiam damnationem habebit: quia primam fidem irritam fecit. Sicut ergo secundum Apostoli sententiam, dignum est vt vxori vir debitum reddat, similiter vxor viro, quia si quis acceperit vxorem, non peccat: & si nupserit virgo, non peccat: ita secundum eiusdem Apostoli dictum, qui statuit in corde suo firmus non habens necessitatem, potestatem autem habens suæ voluntatis, & vouerit continentiam Deo, debet eam vsque in finem tota mentis solicitudine custodire, ne damnationẽ habeat, si primam fidem irritam fecerit. Similiter & coniugati viri, & coniugatæ mulieres, si ex consensu perennem Deo vouerint continentiam, nouerint se sui voti obnoxios detineri: nec iam sibi debere commixtionem carnis, quam primitus licitam habuerunt, sed Deo se habere continentiam quam vouerunt. Tunc enim vnusquisque regnum cœlorum, quod sanctis promittitur, possidebit, si obliuiscens quæ retro sunt, & in anteriora extendens seipsum, secundum quod in psalmis dicitur: Vouete, & reddite Domino Deo vestro: quod scit esse licitum, & ad profectum melioris vitæ pertinere cognoscit, & libenter voueat, & celeriter reddat, & in hoc quod votum reddit, meliore semper conatu proficiat. Omni enim vouenti Deo, & reddenti quod vouit, ipse quoque Deus reddet cœlestis re-

Ecclesia Catholica · Abstinẽtia · 1. Tim. 4. · Hebr. 13. · Matth. 19. · 1. Cor. 7. · Continentiã vouere. · Psalm. 75. · Vota.

gni præmia quæ promisit.

Natura diuina.

FIRMISSIME itaque tene, & nullatenus dubites, patrem & filium & Spiritum sanctum vnum esse naturaliter Deum, in cuius nomine baptizati sumus. Cum enim aliud nomen sit pater, aliud filius, aliud Spiritus sanctus: hoc est vtique vnum naturæ nomen horum trium, quod dicitur Deus. Qui dicit in Deuteronomio: Videte, videte quoniam ego sum Deus, & non est alius præter me. Et de quo dicitur: Audi Israël, Dominus Deus tuus Deus vnus est. &: Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruies.

Deut. 32. Deut. 6.

Vnus Deus.

FIRMISSIME tene, & nullatenus dubites, patrem & filium & Spiritum sanctũ, id est, sanctam Trinitatem esse solum naturaliter verum Deum: quia cum tres deos nobis colere non liceat, nisi vnum solum verum Deum, tamē sicut pater verus Deus dicitur, testante Apostolo, qui ait: Conuersi estis ad Deum à simulachris, seruire Deo viuo & vero, & expectare filium eius de cœlis, quem suscitauit à mortuis Iesum: ita quoque filium verum Deum Ioannes commendat Apostolus, dicens: Scimus quia filius Dei venit, & dedit nobis intellectum vt cognoscamus verum Deum, & simus in vero filio eius Iesu Christo. Hic est verus Deus, & vita æterna: qui vtiq; quoniam verus Deus est, etiam veritas est, sicut ipse nos edocet, dicens: Ego sum via & veritas & vita. De spiritu quoq; sancto Ioannes Apostolus ait: Quia spiritus est veritas. Et vtique non potest naturaliter Deus verus non esse, qui veritas est. Quem etiam Deum Paulus Apostolus confitetur, dicēs: Membra vestra templum sunt Spiritus sancti qui in vobis est, quem habetis à Deo, & non estis vestri: empti enim estis pretio magno, glorificate & portate Deum in corpore vestro.

1. Thes. 1. 1. Ioan. 5. Ioan. 14. 1. Cor. 6.

Deus æternus.

FIRMISSIME tene, & nullatenus dubites, patrem & filium & Spiritum sanctũ, id est, sanctam Trinitatem, vnum verum Deum sine initio sempiternum esse. Propter quod scriptum est: In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum. Hoc erat in principio apud Deum. Hæc denuò sempiternitas intimatur, vbi dicitur in Psalmo: Deus autem rex noster ante secula. Et alio loco: Sempiterna quoq; eius virtus & diuinitas.

Deus incommutabilis.

FIRMISSIME tene, & nullatenus dubites, sanctam Trinitatem solum verum Deum esse, sicut æternũ, ita solũ naturaliter incommutabilem esse. Hoc enim significat, cum dicit seruo suo Moysi: Ego sum qui sum. Hinc & Psalmus dicit: In principio Domine tu terram fundasti, & opera manuum tuarum sunt cœli. Ipsi peribunt, tu autem permanes, & omnes sicut vestimentum veterascent. Et sicut opertorium mutabis eos, & mutabuntur: tu autem idem ipse es, & anni tui non deficient.

Exod. 3. Psalm. 101.

Deus omnium creator.

FIRMISSIME tene, & nullatenus dubites, sanctam Trinitatem solum esse verum Deum, rerum omnium visibilium atque inuisibilium creatorem. De quo in Psalmo dicitur: Beatus cuius Deus Iacob adiutor eius, spes eius in Domino ipsius qui fecit cœlum & terram, mare & omnia quæ in eis sunt. De quo etiam Apostolus dicit: Quoniam ex ipso, & per ipsum, & in ipso sunt omnia, ipsi gloria in secula.

Psalm. 145. Rom. 11.

Trinitas in vnitate.

FIRMISSIME tene, & nullatenus dubites, patris & filij & Spiritus sancti vnam quidem esse naturam, tres verò esse personas, patrémque solum esse qui dixit: Hic est filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui: & filium solum esse super quem vox illa solius patris insonuit, quando in Iordane secundum carnem baptizatus est vnigenitus Deus, qui carnem solus accepit: atque Spiritum sanctum patris & filij solum esse, qui in specie columbæ super Christum baptizatum & ascendentem ab aqua, descendit, & quinquagesimo die post resurrectionem Christi fideles in vno loco positos, in linguarum ignearum visione aduenies repleuit. Illam vocem, qua solus locutus est Deus pater: & illam carnem, qua solus homo factus est vnigenitus Deus: & illam columbam, in cuius specie Spiritus sanctus super Christum descendit: illásque linguas, in quarum visione fideles Apostolos in vno loco constitutos repleuit, opera esse totius sanctæ Trinitatis, id est, vnius Dei, qui fecit omnia in cœlo & in terra, visibilia & inuisibilia.

Matth. 3.

Distinctio personarũ

FIRMISSIME tene, & nullatenus dubites, solum Deum filium, id est, vnam ex Trinitate personam solius patris esse filium: Spiritum verò sanctum ipsum quoq; vnam ex Trinitate personam, non solius patris, sed simul patris & filij esse spiritum. Ostendens enim Dei filius se solum esse de patre genitum, ait: Sic enim Deus dilexit mundum, vt filium suum vnigenitum daret. Et paulo pòst: Qui autem non credit, iam iudicatus est, quia non credit in nomine vnigeniti filij Dei. Spiritum autem sanctum & patris & filij esse spiritum, Apostolus docet, qui ait: Vos autem non estis in carne, sed in spiritu, si tamen spiritus Dei habitat in vobis. Et sequitur: Si quis autem spiritum Christi non habet, hic non est eius.

Ioan. 3. Rom. 8.

Spiritus sanctus.

FIRMISSIME tene, & nullatenus du-

bites, eundem Spiritum sanctum, qui patris & filij vnus est spiritus, de patre & filio procedere. Dicit enim filius: Cum venerit spiritus veritatis, qui à patre procedit. Vbi suum spiritum esse docuit, quia ipse est veritas. De filio quoque procedere Spiritum sanctum, prophetica atque Apostolica doctrina nobis commendat. Esaias enim dicit de filio, Percutiet terram virga oris sui, & spiritu labiorum suorum interficiet impiũ. De quo & Apostolus ait: Quem interficiet Dominus Iesus spiritu oris sui. Quem etiam ipse vnicus Dei filius spiritum oris sui esse significans, post resurrectionem insufflans in discipulos, ait: Accipite Spiritum sanctum. De ore verò ipsius Domini Iesu, ait Ioannes in Apocalypsi, quia gladius vtraque parte acutus procedebat. Ipse ergo spiritus oris eius, ipse est gladius qui de ore eius procedit.

2. Thess. 2

Ioan. 20.

Apoc. 1.

Trinitas nullis terminis circũscripta.

FIRMISSIME tene, & nullatenus dubites, Trinitatem Deum immensum esse virtute non mole: & omnem creaturam spiritalem atque corporalem virtute eius & præsentia contineri. Dicit enim Deus pater, Cœlum & terram ego impleo. Dicitur etiam de sapientia Dei, quæ filius est eius, Quia attingit à fine vsque ad finem fortiter, & disponit omnia suauiter. De spiritu quoque sancto legimus, Quia spiritus Domini repleuit orbem terrarum. Et Dauid Propheta dicit: Quò ibo à spiritu tuo, & quò à facie tua fugiam? Si ascendero in cœlum, tu illic es: si descendero ad infernum, ades.

Hier. 23.

Sap. 8.

Sap. 1.

Psalm. 138

Persona filij.

FIRMISSIME tene, & nullatenus dubites, vnam ex Trinitate personam, id est, Deum filium, qui de natura Dei patris solus natus est, & vnius eiusdémque naturæ cum patre est, ipsum in plenitudine temporis secundum susceptionem formæ seruilis voluntariè in virgine conceptum, & de virgine natum, verbum carnem factum: ipsũ quoque esse qui essentialiter natus est de patre, & essentialiter conceptus est, natúsque de virgine: ipsúmque vnum esse, & vnius naturæ cum virgine, qui ait de Deo patre, Ante secula fundauit me, & ante omnes colles generauit me. De quo etiam dixit Apostolus: Quia cum venit plenitudo temporis, misit Deus filium suum, factum ex muliere, factum sub lege.

Prou. 8.

Galat. 4.

Humanitas Christi.

FIRMISSIME tene, & nullatenus dubites, Christum filium Dei sicut de Deo patre plenum perfectúmque Deum, ita de virgine matre plenum perfectúmque hominem genitum, id est, verbum Deum, habentem scilicet sine peccato veram nostri generis carnem & animam rationalem. Quod ipse Dei filius euidenter ostendit, dicens de carne sua: Palpate & videte, quia spiritus carnem & ossa non habet, sicut me videtis habere. Animam quoque se habere his verbis ostendit, dicens: Propterea me pater diligit, quia ego pono animam meam, & iterum sumo eam. Intellectum quoque animæ se habere ostendit in eo, quod ait: Discite à me, quia mitis sum & humilis corde. Et de seipso Deus per prophetam dicit: Ecce intelliget puer meus, & exaltabitur, & sublimis erit valde. Nam & beatus Petrus secundum sancti Dauid prophetiam in Christo carnem & animam confitetur. De ipso enim Dauid loquens, ait: Propheta igitur cum esset, & sciret quia iureiurando iurasset illi Deus de fructu lumbi eius sedere super sedem eius, prouidens locutus est de resurrectione Christi, quia neque derelicta est anima eius in inferno, neque caro eius vidit corruptionem.

Luc. 24.

Ioan. 10.

Matth 11.

Esaiæ 27.

Actor. 2.

Diuinitas Christi.

FIRMISSIME tene, & nullatenus dubites, vnum filium atque ipsum esse Deum verum, qui cum patre Deo, & Spiritu sancto Deo fecit omnia tempora, & in monte Sinai legem Moysi dedit ordinatam per angelos, & ipsum Deum verbum carnem factum: qui veniente plenitudine temporis, missus à patre & Spiritu sancto, factus est ex muliere quam fecit, solus factus est sub lege quam dedit.

Exod. 20. & 21.

De duabus in Christo naturis.

FIRMISSIME tene, & nullatenus dubites, Dei verbum quod caro factum est, in duas naturas inconfusibiliter permanere. Vnam veram diuinam, quam habet cum patre communem, secundum quam dicit: Ego & pater vnum sumus, & qui me videt, videt & patrem, & ego in patre, & pater in me est: secundum quam etiam dicit Apostolus, splendorem gloriæ & figuram substantiæ Dei. Alteram veram humanam, secundum quam ipse Deus incarnatus dicit: Pater maior me est.

Ioan. 10.

Hebr. 1.

Vnitas personæ in Christo.

FIRMISSIME tene, & nullatenus dubites, Deum verbum carnem factum, vnã habere diuinitatis suæ carnísque personam. Deus enim verbum plenam naturam humanam ita sibi veraciter vnire dignatus est, & permanente diuinitate sua ita verbum caro factum est: vt quamuis naturaliter nõ hoc sit verbum quod caro, quia duarum naturarum veritas manet in Christo, secundũ vnam tamen personam idem verbum caro ab ipso fieret maternæ conceptionis initio. Deus enim verbum non accepit personam hominis, sed naturam: & in æternam personam diuinitatis accepit temporalem substantiam carnis. Vnus est ergo Christus verbum caro factum, qui etiam ex patribus secundum carnem, & super omnia Deus

benedictus in secula. Vnus Iesus, cui & pater dicit: Ex vtero ante luciferum genui te. Vbi significatur ante omne tempus sine initio æterna natiuitas. Vnus Iesus, de quo & Euangelista dicit: Quia vocatum est nomen eius Iesus, quod vocatum est ab angelo priusquam in vtero conciperetur.

Psalm. 109
Luc. 2.

Verbi & carnis vnio.

FIRMISSIME tene, & nullatenus dubites, non carnem Christi sine diuinitate conceptam in vtero virginis priusquam susciperetur à verbo, sed ipsum verbū Deum suæ carnis acceptione conceptum, ipsamque carnem verbi incarnatione cōceptam.

Sacrificia.

FIRMISSIME tene, & nullatenus dubites, ipsum vnigenitum Deum verbum carnem factum, se pro nobis obtulisse sacrificium & hostiam Deo in odorem suauitatis: cui cum patre & Spiritu sancto à Patriarchis, Prophetis, & sacerdotibus tempore veteris Testamenti animalia sacrificabātur: & cui nunc, id est, tempore noui Testamenti, cum patre & Spiritu sancto, cum quibus illi est vna diuinitas, sacrificium panis & vini in fide & charitate, sancta Ecclesia Catholica per vniuersum orbem terræ offerre non cessat. In illis enim carnalibus victimis figuratio fuit carnis Christi, quam pro peccatis nostris ipse sine peccato fuerat oblaturus, & sanguinis quem erat effusurus in remissionem peccatorum nostrorum. In isto autem sacrificio gratiarum actio atque commemoratio est carnis Christi quam pro nobis obtulit, & sanguinis quem pro nobis idem Deus effudit. De quo B. Paulus dicit in Actibus Apostolorum: Attendite vobis & vniuerso gregi in quo vos Spiritus sanctus posuit Episcopos regere Ecclesiā Dei, quam acquisiuit sanguine suo. In illis ergo sacrificiis quid nobis esset donandum, figuratè significabatur. In hoc autem sacrificio quid nobis iam donatum sit, euidenter ostenditur. In illis sacrificijs prænunciabatur filius Dei pro impijs occidendus: in hoc autem pro impijs annuntiatur occisus, testante Apostolo: quia Christus cum adhuc infirmi essemus secundum tempus, pro impijs mortuus est: & quia cum inimici essemus, reconciliati sumus Deo per mortem filij eius.

Sacrificiū panis.
Actor. 20.
Rom. 5.

Humanitas Christi.

FIRMISSIME tene, & nullatenus dubites, verbum carnem factum, eandem humanam carnem semper veram habere, qua de virgine verbum Deus natus est, qua crucifixus & mortuus est, qua resurrexit & in cœlum ascendit, & in dextra Dei sedet, qua etiam venturus est iudicare viuos & mortuos: propter quod Apostoli ab Angelis audierunt. Sic veniet quemadmodum eum vidistis euntem in cœlum. Et beatus Ioannes ait, Ecce veniet cum nubibus, & videbit eum omnis oculus & qui eum confixerunt, & videbunt eum omnes tribus terræ.

Act. 1.
Apoc. 1.

Natura nihil non bonum.

FIRMISSIME tene, & nullatenus dubites, Trinitatem Deum, id est, patrem & filium & Spiritum sanctum esse naturaliter summum atque incommutabile bonum: & ab ipso creatas esse omnes naturas bonas quidem, quia à summo bono factæ sunt, sed mutabiles, quæ de nihilo factæ sunt: nullámque esse malam naturam, quia omnis natura, inquantum natura est, bona est. Sed quia in ea bonum & augeri & minui potest, intantum mala dicitur, inquantum bonum eius minuitur. Malum enim nihil aliud est, nisi boni priuatio. Vnde geminū constat esse creaturæ rationalis malum: vnum, quo voluntariè ipsa deficit à summo bono creatore suo: alterum, quo inuita punietur ignis æterni supplicio: illud passura iustè, quia hoc admisit iniustè: & quia ordinem in se non seruauit diuinæ institutionis, ordinem diuinæ non effugiet vltionis.

Malum.

Nulla creatura est eadem cum Deo.

FIRMISSIME tene, & nullatenus dubites, neque angelos, neque aliam quamlibet creaturam eiusdem naturæ esse, cuius est secundum naturalem diuinitatem summa Trinitas, quæ est vnus naturaliter Deus pater & filius & Spiritus sanctus: neque enim vnius naturæ esse potuerunt ille qui fecit, & ea quæ fecit.

Angeli facti stabiles.

FIRMISSIME tene, & nullatenus dubites, omnem creaturam naturaliter mutabilem à Deo incommutabili factam, nec tamen posse quemlibet sanctorum angelorum in deterius commutari: qui sic acceperunt æternam beatitudinem, qua Deo stabiliter perfruuntur, vt ea carere non possint. Sed hoc ipsum, quod ab illo statu beatitudinis, in quo sunt, mutari in deterius nullatenus possunt, non est eis naturaliter insitum, sed postquam creati sunt, gratiæ diuinæ largitate collatum. Si enim angeli naturaliter incommutabiles fierent, nunquam de eorum consortio diabolus & eius angeli cecidissent.

Creaturæ rationales

FIRMISSIME tene, & nullatenus dubites, in omni creatura, quam spiritalem atque corpoream summa Trinitas fecit, solos spiritus angelicos & humanos intelligendi facultatem diuinitus accepisse. Cæteros verò spiritus brutorum animalium rationalem intelligentiam non accepisse, & etiam hoc omnino habere non posse. Propter quod dicitur hominibus: Nolite fieri sicut equus & mulus, in quibus non est intellectus. Et ideo animas hominum, & animas pecorum vnius naturæ non esse: nec

Psalm. 31.

animas pecorum in animas hominum, nec animas hominum in animas pecorum posse aliquando transire.

Libera voluntas Adam.

FIRMISSIME tene, & nullatenus dubites, primos homines, id est, Adam & mulierem eius, bonos & rectos, & sine peccato creatos esse cum libero arbitrio, quo possent, si vellent, humili & bona voluntate seruire atque obedire: quo arbitrio etiam possent, si vellent, propria voluntate peccare: eósque non necessitate, sed propria voluntate peccasse: illóque peccato sic in deterius mutatam humanam naturam, vt non solum in ipsis primis hominibus per peccatum mors obtineret regnum, sed etiam in omnes homines transiret peccati, mortísque Dominum.

Peccatum originale. De cōsec. dist. 4. c. Firmissime. Ephes. 2.

FIRMISSIME tene, & nullatenus dubites, omnem hominem, qui per concubitum viri & mulieris concipitur, cum peccato originali nasci, impietati subditum, mortique subiectum, & ob hoc natura iræ filiū nasci. De qua dicit Apostolus, Eramus enim & nos natura filij iræ, sicut & cæteri, A qua ira nullus liberatur, nisi per fidem mediatoris Dei & hominum, hominis Iesu Christi, qui sine peccato conceptus, sine peccato natus, sine peccato mortuus, peccatum pro nobis factus est, id est, sacrificium factus est pro peccatis nostris. In veteri quippe testamento peccata dicebantur sacrificia, quæ pro peccatis offerebantur, in quibus omnibus fuit significatio Christi: quia ipse est agnus Dei qui tollit peccata mundi.

Non baptizati.

FIRMISSIME tene, & nullatenus dubites, non solum homines iam ratione vtētes, verumetiam paruulos, qui siue in vteris matrum viuere incipiunt, & ibi moriuntur, siue cum de matribus nati sine sacramento sancti baptismatis, quod datur in nomine patris & filij & Spiritus sancti, de hoc seculo transeunt, ignis æterni sempiterno supplicio puniendos: quia etsi propriæ actionis peccatum nullum habuerunt, originalis tamen peccati damnationem carnali conceptione & natiuitate traxerunt.

Iudicium.

FIRMISSIME tene, & nullatenus dubites, ideo Christum filium Dei ad iudicandum viuos & mortuos venturum, vt homines, quos hic dono suæ gratiæ gratis per fidem iustificat, eisdémque iustificatis in fide & charitate sanctæ matris Ecclesiæ vsq; in finem perseuerantiam donat, in suo aduentu resuscitet & glorificet, & secundum promissionem suam æquales sanctis angelis faciat, & ad eum statum perducat, in quo perfectè, quantum vnicuique donat Deus, boni sint, & ab ipsa perfectione deinceps

A mutari non possint, vbi diuersa erit sanctorum gloria, sed vna erit omnium vita æterna. Diabolum verò & angelos eius in ignē æternum à Christo esse mittendos, vbi nūquam carebunt pœna, quam eis præparauit diuina iustitia. Cum ipso etiam diabolo impios & iniquos homines, de quibus Scriptura dicit: Imitantur autem eum qui sunt ex parte illius, pro eo quia eum in malis operibus imitati sunt, & ante finem præsentis vitæ congruam pœnitentiam non egerunt, resumptis corporibus supplicio æternæ combustionis arsuros.

Resurrectio.

FIRMISSIME tene, & nullatenus du- B bites, omnibus hominibus & bonis & malis resurrectionem carnis in aduentu Domini futuram esse communem: retributionē verò iustitiæ Dei esse bonis malísque dissimilem, secūdum quod Apostolus ait: Quia omnes resurgemus, sed non omnes immutabimur. Immutabuntur autem iusti qui ibunt in vitam æternam. Quod Apostolus ostendit, dicens: Et mortui resurgent incorrupti, & nos immutabimur. Et ostendens quæ erit ipsa immutatio, adiecit: Oportet enim corruptibile hoc induere incorruptionem, & mortale hoc induere immortalitatem. In iustorum corporibus fiet C quod ipse Apostolus ait: Seminatur in corruptione, surget in incorruptione. Seminatur in ignobilitate, surget in gloria. Seminatur in infirmitate, surget in virtute. Seminatur corpus animale, surget corpus spiritale. Quod propterea spiritale dixit, non quia ipsum corpus spiritus erit, sed quia viuificante spiritu immortale atque incorruptibile permanebit. Si autem tunc dicitur spiritale corpus cum non spiritus sit, sed permaneat corpus: sicut nunc animale dicitur, cum tamen inueniatur non anima esse, sed corpus.

1. Cor. 15.

Fides & baptismus

FIRMISSIME tene, & nullatenus du- D bites, exceptis illis qui pro nomine Christi suo sanguine baptizantur, nullum hominem accepturum vitam æternam, qui non hic à malis suis fuerit per pœnitentiam fidémque conuersus, & per sacramentum fidei & pœnitentiæ, id est, per baptismum liberatus, & maioribus quidem necessarium esse, & pœnitentiam de malis suis agere, & fidem Catholicam secundum regulam veritatis tenere, & sacramentum baptismatis accipere: paruulis verò qui nec propria voluntate credere, nec pœnitentiam pro peccato quod originaliter trahunt agere possunt, sacramentum fidei & pœnitentiæ quod est sanctum baptisma, quamdiu rationis ætas eorum capax esse non potest, sufficere ad salutem.

FIRMISSIME

Gratia. FIRMISSIME tene, & nullatenus dubites, neminem hic posse hominum pœnitentiam agere, nisi quem Deus illuminauerit, & gratuita sua miseratione conuertit. Apostolus enim dicit: Ne fortè det illis Deus pœnitentiam ad cognoscendam veritatem, & resipiscant à diaboli laqueis. 2. Tim. 2.

Nihil agi sine gratia. FIRMISSIME tene, & nullatenus dubites, posse quidem hominem, quem nec ignorantia literarum, nec aliqua prohibet imbecillitas vel aduersitas, verba sanctæ legis & Euangelij siue legere, siue ex ore cuiusquam prædicatoris audire: sed diuinis mandatis obedire neminem posse, nisi quē Deus gratia sua præuenerit: vt quod audit corpore, corde etiam percipiat, & accepta diuinitus bona voluntate atque virtute, mandata Dei facere & velit & possit. Neque enim qui plantat est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat Deus, qui etiam operatur in nobis & velle & perficere pro bona voluntate.

Deū nihil latere. FIRMISSIME tene, & nullatenus dubites, Deo incommutabili non solum præterita & præsentia, sed etiam futura omnia incommutabiliter esse notissima, cui dicitur, Deus qui occultorum es cognitor, qui scis omnia antequam fiant.

prædestinatio. FIRMISSIME tene, & nullatenus dubites, Trinitatem Deum incommutabilem rerum omnium atq; operum, tam suorum quàm humanorum certissimum cognitorem, ante omnia secula scire quibus esset per fidem gratiam largiturus: sine qua nemo potest ex initio mundi vsque in finem à reatu peccati, tam originalis quàm actualis absolui. Quos enim Deus præsciuit, & prædestinauit conformes fieri imaginis filij sui.

Beati prædestinatione. FIRMISSIME tene, & nullatenus dubites, omnes quos vasa misericordiæ gratuita bonitate Deus fecit, ante constitutionem mundi in adoptionem filiorum Dei prædestinatos à Deo: neque perire posse aliquem eorum quos Deus prædestinauit ad regnum cœlorum: nec quenquam eorum quos non prædestinauit ad vitam vlla posse ratione saluari. Prædestinatio enim illa gratuitæ donationis est præparatio, qua nos Apostolus ait prædestinatos in adoptionem filiorum Dei per Iesum Christum in ipsum. Ephes. 1.

Baptismus. FIRMISSIME tene, & nullatenus dubites, sacramentum baptismatis, non solum intra Ecclesiam Catholicam, sed etiam apud hæreticos, qui in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti baptizant, esse posse, sed extra Ecclesiam Catholicam prodesse non posse. Imò sicut intra Ecclesiam rectè credentibus per sacramentum baptismi A conferri salutem: sic extra Ecclesiam baptizatis, si ad Ecclesiam non redierint, eodem baptismo accumulari perniciem. Tantum enim valet Ecclesiasticæ societatis vnitas ad salutem, vt baptismo non saluetur, cui non ibi datur, vbi oportet vt detur. Inesse tamen homini baptismum etiam extra Ecclesiam baptizato, sed ad iudicium inesse ab Ecclesia separato. Et quia manifestum est, vbicunque datum fuerit, hoc baptisma semel esse dandum, ideo etsi ab hæreticis in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti fuerit datum, venerabiliter agnoscendum, & ob hoc nullatenus iterandum. B Saluator enim dicit: Qui semel lotus est, non indiget nisi vt pedes lauet.

Ecclesia. FIRMISSIME tene, & nullatenus dubites, omnem extra Ecclesiam Catholicam baptizatum, participem fieri non posse vitæ æternæ, si ante finem vitæ huius Catholicæ non fuerit redditus atque incorporatus Ecclesiæ. Quia si habeam, inquit Apostolus, omnem fidem, & nouerim omnia sacramenta, charitatem autem non habeam, nihil sum. Nam & in diebus diluuij neminem legimus extra arcam potuisse saluari. 1. Cor. 13.

Damnati. FIRMISSIME tene, & nullatenus dubites, non solum omnes Paganos, sed etiam C omnes Iudæos hæreticos atque schismaticos, qui extra Ecclesiam Catholicam præsentem finiunt vitam, in ignem æternum ituros, qui paratus est diabolo & angelis eius.

Hæretici. FIRMISSIME tene, & nullatenus dubites, quemlibet hæreticum siue schismaticum in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti baptizatum, si Ecclesiæ Catholicæ non fuerit aggregatus, quantascunq; eleemosynas fecerit, etsi pro Christi nomine etiam sanguinem fuderit, nullatenus posse saluari. Omni enim homini, qui Ecclesiæ Catholicæ non tenet vnitatem, neque baptismus, D neque eleemosyna quamlibet copiosa, neque mors pro nomine Christi suscepta proficere poterit ad salutem, quamdiu in eo hæretica vel schismatica prauitas perseuerat, quæ ducit ad mortem.

Christiani malè viuētes. FIRMISSIME tene, & nullatenus dubites, non omnes qui intra Ecclesiam Catholicam baptizantur, accepturos esse vitam æternam, sed eos qui percepto baptismate rectè viuunt, id est, qui abstinuerunt se à vitijs & concupiscentijs carnis. Regnum enim cœlorum sicut infideles hæretici atque schismatici non habebunt, sic Catholici criminosi possidere non poterunt.

Sine peccatis nemi nē viuere. FIRMISSIME tene, & nullatenus dubites, etiam iustos atque sanctos homines,

exceptis ijs qui baptizati paruuli sunt, sine A peccato hic neminem viuere posse, sempérque omni homini esse necessarium, & peccata sua vsque in finem vitæ præsentis eleemosynis diluere, & remissionem à Deo humiliter ac veraciter postulare.

Cibus, potus, matrimonium.

FIRMISSIME tene, & nullatenus dubites omnem creaturam Dei bonam esse, & nihil reijciendum, quod cum gratiarum actione percipitur: & Dei seruos, qui à carnibus, aut vino abstinent, non tanquam immunda quæ à Deo facta sunt respuere, sed à fortiori cibo & potu pro sola castigatione corporis abstinere. Nuptias quoque diuinitus institutas & benedictas: & melius B quidem si quisquam sine coniugio sit, vt liberius atque plenius cogitet quæ sunt Dei, quomodo placeat Deo: tamen illis qui continentiam non vouerunt, nullum esse peccatum, si vel mulier nubat, vel vir vxorem ducat. Nec solas primas nuptias à Deo institutas, sed etiam secundas, & tertias, pro eorum qui se continere nō possunt infirmitate concessas. Eis verò qui siue coniugati, siue à coniugio liberi continentiam Deo vouerunt, admodum esse damnabile, si vel illi coniugale opus voluerint appetere, quò se non accessuros, vel illi repetere, à quo se recessuros, illi libera, illi communi pro- C fessi sunt voluntate.

Malos misceri bonis.

FIRMISSIME tene, & nullatenus dubites, aream Dei esse Ecclesiam Catholicam, & intra eam vsq; in finem seculi frumento mixtas paleas contineri, hoc est, bonis malos sacramentorū communione misceri: & in omni professione, siue clericorū, siue monachorum, siue laicorū, bonos esse simul & malos: nec pro malis bonos deserēdos, sed pro bonis malos, inquantū exigit fidei & charitatis ratio tolerādos, id est, si vel in Ecclesia nullius perfidiæ semina spargūt, vel fratres ad aliquod malū opus mortifera imitatione non ducunt: nec posse aliquem D intra Ecclesiā Catholicam recte credentē, beneq; viuentem, alieno vnquam maculari peccato, si cuiquā peccanti nec consensionem præbeat, nec fauorem, vtiliterq; malos à bonis intra Ecclesiam tolerari, si hoc cum eis bene viuendo & bene monendo agatur, vt & videntes & audientes quæ bona sunt, mala sua respuant, illos autem iudicandos à Deo pro suis malis operibus nisi resipiscāt; atque ita fit vt præueniente dono gratiæ de suis iniquitatibus confundantur, & ad bonā vitam per Dei misericordiā conuertantur. Bonos verò à malis intra Ecclesiā duntaxat Catholicā constitutis non debere nisi operum dissimilitudine separari, vt cum quibus diuina cōmunicant sacramenta, non habeāt mala opera, quibus illi sunt criminosi, communia. In fine verò seculi bonos à malis etiā corpore separandos: quādo veniet Christus habens ventilabrū in manu sua, & permundabit areā suam, & congregabit triticū in horreū suum, paleas autē comburet igni inextinguibili: quando per iudiciū iustum segregabit iustos ab iniustis, bonos à malis, rectos à peruersis: bonos cōstituet à dextris, malos à sinistris, & ex eius ore iusti æterniq; iudicij sempiterna atque incommutabili prolata sententia, iniqui omnes ibunt in combustionem æternam, iusti autem in vitam æternam: iniqui semper arsuri cum diabolo, iusti autem regnaturi sine fine cum Christo.

Matth. 3.

Matth. 25.

Persistendū in fide.

HÆC interim quadraginta capitula ad regulam veræ fidei firmissimè pertinentia fideliter crede, fortiter tene, veraciter patienterque defende. Et si quem contraria his dogmatizare cognoueris, tanquam pestem fuge, & tanquam hæreticum abijce. Ita enim ista quæ posuimus fidei Catholicę congruunt, vt si quis non solum omnibus, sed etiam singulis voluerit contraire, in eo quod singulis horum contumaciter repugnat, & his contraria docere non dubitat, hæreticus & Christianæ fidei inimicus, atque ex hoc omnibus Catholicis anathematizandus appareat. Quamuis igitur & angustia temporis & festinatio portitoris cōpulerit nos aliqua, quæ pro diuersis hæresibus agnoscendis atque vitandis fuerant inserenda, præterire silentio: tamen si omnia quæ in hoc opusculo continentur recensere & notissima prorsus habere non negligas, ex his poteris cauta discretione etiam de cęteris spiritaliter iudicare. Apostolus enim dicit, quia spiritalis iudicat omnia: quò donec vnusquisque nostrûm perueniat, in eo quò peruenit, ambulet, id est, in eo quod certum accepit fideliter perseueret. Quod si quid aliter sapit, hoc quoque illi Deus reuelabit.

1. Cor. 2.

Repetit superiora.

VERE firmum fidei est fundamentum, principaliter credere patrem & filium & Spiritum sanctum, vnum esse naturaliter Deum: ita vt de natura patris verè natum vnigenitum filium, & simul de patre & filio verè atque naturaliter procedentem credamus Spiritum sanctum: ipsámque sanctam Trinitatem esse vnum solum verum æternum atque incommutabilem Deum. Credere etiam congruit ad salutem, vnam ex Trinitate personam, id est, vnigenitum Deum pro nostra salute solum hominem factum: eundémque vnum esse Deum verum, & hominem verum, secundum diuinitatem vnam naturam habentem cum

patre & Spiritu sancto: secundum humanitatem verò animā Christi rationalem eiusdem naturæ esse cuius sunt animæ omnium hominum, & carnem Christi illius esse naturæ cuius est vniuersorum qui de primo homine originem ducunt. Ergo nec animā Christi, nec carnem vnius cum diuinitate eiusdémq; esse naturæ: quia secundum humanitatem verè ipse creatus est. Sed sicut diuinitati eius cum patre & Spiritu sancto est diuina natura communis: sic animæ eius & corpori naturalis est communio cum animabus & corporibus nostris. Qui diuinitate sua carnem atq; animam credentium se, & à peccati dominio, & ab æternæ mortis supplicio gratis eripuit auferendo peccatū. Hac enim credulitate munitus, non obliuisceris diuinam misericordiam die noctúque supplicare: obsecrans beatam spem omniū credētium in se qui est Christus Dominus, vt huius fidei veritatem firmiter teneas, inuiolatámq; custodias, quia Spiritus sanctus fidelibus se deprecātibus copiosum subministrat adiutorium, sicut Propheta dicit: Propè est Dominus omnibus inuocantibus eum in veritate. Voluntatem timentium se faciet, & preces eorum exaudiet, & saluos faciet eos. Custodit Dominus omnes diligentes se, & omnes peccatores disperdet. Et iterum ipsi Deo dicit: Ecce omnes qui se elongant à te, peribunt: perdidisti omnes qui fornicantur abs te. De se autem ait: Mihi autem adhærere Deo bonum est, ponere in Domino spem meam. Adhære igitur Deo fili charissime, & in ipso spem tuam toto corde fide & charitate constitue. In militia seculi exhibe regi terreno fidele seruitium, quia hoc diligit Deus, hoc mandat Apostolus. In causa verò fidei, qua Christus nos redemit in sanguine suo, omnis de corde nostro timor abscedat. Illi animas nostras debemus, cuius sanguine redempti sumus. Illum debemus præ omnibus diligere, quem nouimus nostrarum animarum clementissimum redemptorem. Illius debemus timere præ omnibus æternam & veram potestatem, quem venturum speramus æquissimum iudicem. Illius debemus promissa toto affectu cordis appetere, qui potest animæ & corpori donare vitam æternā. Illius debemus timere iracundiam, qui potest animam & corpus mittere in gehennā: in cuius iudicio sine acceptione personarū, sine ambitu potestatum, æqualiter iudicabuntur Domini & serui, reges & milites, diuites & pauperes, humiles & sublimes. Vbi seruus quisquis hic fidem Dei in veri-

Psalm. 144

Psalm. 72.

A tate tenuerit, regno potietur æterno: Dominus autem infidelis sempiterno exuretur incendio. Vbi seruorum dominorúmque fidelium nec vita terminabitur, nec lætitia finietur: infidelium verò siue seruorum, siue dominorum secundū sermonis prophetici veritatem, ignis eorum non extinguetur, & vermis eorum non morietur. Ibunt enim iniqui in ignem æternum, qui paratus est diabolo & angelis eius. Attendamus autem quos illuc Saluator ituros esse prædixerit, nempe illos, quibus dicturus est: Esuriui, & non dedistis mihi manducare: Sitiui, & non dedistis mihi bibere: Nudus fui, & non vestistis me: Hospes, & non suscepistis me: Infirmus, & in carcere, & non venistis ad me. B Quòd si in ignem æternum dignè mittetur, qui Christo in suis minimis esurienti panem non dederit: quid passurus est qui ipsum panem, qui de cœlo descendit, sibi per infidelitatis vitium adimit? Et si in flammis perennibus exuretur, qui Christo in suis minimis sitienti calicem aquæ frigidæ non tribuit: quid ille patietur, qui renatus ex aqua & Spiritu sancto, sanctum baptisma in se iterare permittit, quod ad salutem semel, & ad sacramentum sanctæ regenerationis accepit? Et si illum credimus perennibus subdendum esse tormentis, qui C Christum in suis minimis peregrinum hospitio negligit charitate suscipere: quid passurum se putauerit, qui Dominum Christū de domo sui cordis excludens, & diabolum in se cæca prorsus infidelitate recipiens, de sancta Ecclesia, quæ est columna & firmamentum veritatis, hæretica circunuentus falsitate discesserit? Et si ille qui infirmos atque in carcere positos famulos Christi non visitat, igni deputetur sempiterno: quid illis retribuendum dicimus, qui Dei famulos in quibus solam persequuntur fidei veritatem, aut squalore carcerum, aut exiliorum deportatione violenter affligunt? Sed in his omnibus licet infideles sæuiant, Deus tamen D suis auxilium subministrat. Et dum inimici fidei aut callida quemque seductione, aut violenta compulsione cupiunt deprauare, Christus qui est virtus & sapientia Dei, vt mortiferæ suasionis promissa despiciant, & virtutem tribuit, vt terroribus humanis robore diuini timoris obsistant: tantum est vt voluntas non auertatur à Deo, & fidei præmio potiatur. Ipsa est enim, cui aut pro infidelitate infligitur æterna pœna, aut seruatæ fidei merces erit sempiterna lætitia.

Esaiæ 66.

Matth 25.

S. FVLGENTII EPISCOPI RVSPENSIS AD EVTYMIVM, DE REMISSIONE PECCATORVM, LIBER PRIMVS.

CAPVT PRIMVM.

EXPLICARE nequeo verbis Eutymi chariſſime, quantum ſtudio tuo cõgaudeam: quod non ſolum in domo tua poſitus cœleſtibus animum ſcripturis indulges, ſed etiam ſanctam vigili corde frequentas Eccleſiam: vt cum diuinis eloquijs corporis exterior pulſatur auditus, interior animæ tuæ paſcatur affectus. Gratiæ quippe diuinæ opus agnoſcitur, quod in domo Dei illorum colloquio ſpiritualiter frueris, quos in amore diuinæ legis feruere cognoſcis. Nec cum quibuſdam delectaris inutilem miſcere ſermonem, qui ad vitale cœleſtis verbi conuiuium ſine ſua vtilitate cõueniunt, & ſecundum veracem coarguentis Apoſtoli Pauli ſermonem à veritate quidem auditum auertunt, ad fabulas autem conuertuntur. (2. Tim. 4.) Quos nõ immeritò dixerim ſimiles illis quorum ſtomachus mortifero ſuperatus faſtidio, inedia magis inuenitur delectari, quàm cibo: & ob hoc fruſtra ſibi medicinales diuitias appoſitas cernũt. Quas dũ recuſant percipere, nec virtutis aliquid inde nec ſanitatis adquirunt: atque in domo medici ſpernentes oblatum ſibi medelę ſpiritualis antidotum, ad hoc cum infirmitatibus ſuis intrant, vt deterius infirmi recedant. Quibus tamen potens eſt Dominus verbi ſui delectationem cognitionémque largiri, vt bonorum inflammentur exemplis. Quibus admoniti negligentiam ſuę cunctationis abijciant, & effectum ſalutis in ipſius medici ſalubribus pręceptis quærant, vt cum his qui perſcrutantes teſtimonia Domini, exquirunt eum, ipſi quoque pro ſalute ſua non deſiſtant quærere quod poſſit à quærentibus inueniri.

CAPVT II.

EPISTOLA itaque quam mihi miſiſti, licet de corde tuo non aliquid nobis intimarit incognitum, cordi tamen noſtro magnum incremẽtum lætitiæ in Domino ſubrogauit. Cognitum quippe nobis eſt diuinam in te gratiam miſericorditer operari, te ſæpe ac multum de remiſſione peccatorum cogitare. Veruntamen ideo noſtram dixi creuiſſe lætitiam, quia ſic adipiſci remiſſio- A nem peccatorum deſideras, vt eiuſdem remiſſionis effectum frequenter ac vigilanter inquiras. Dicis igitur inter vos natam eſſe quæſtionem, quam licet ipſe recolas, malui tamen verba quæ in tua continentur epiſtola, ipſo quo à te ſunt tenore poſita, huic opuſculo inſerere: vt non ſolum tu ex propria dictatione recognoſcas, ſed etiam quiſquis alius legerit, dum cognitionis percunctatione imbuitur, ad intelligentiam reſponſionis commodius inſtruatur. Quæris itaque, vtrum rerum conditor Dominus in hoc ſeculo tantummodo quibus voluerit peccata dimittit, & ſi hinc quiſquam ſolutus exeat, an per omnipotentiam ſuam qui- B bus in ſeculo præſenti non dimiſit, exeuntibus de corpore antè diem iudicij peccata dimittat, vel in eodẽ die futuri ſeculi. Hæc nempe verba quæ poſui, recordaris profecto tuis, vt iam dixi, contineri.

CAPVT III.

IN huius abſolutione quæſtionis flagitare vos video paruitatis noſtræ ſententiam. Proinde ſpero in abundantia bonitatis Dei, qua ſic eſt ille ſemper diues, vt exinde noſtra quoque poſſit ditari pauperies, & ex qua cæteris quantum vult ſic donat vt in ea plenius ipſe permaneat, quia talia noſtro C cordi ſpiritualiter dignabitur infundere, quæ & nobis dicere proſit, & vobis audire. Sermo enim quem vobis in Dei gratia miniſtramus, tunc etiam nobis prodeſt, ſi quod vobis pro ſalute verbo ſtilóque foris dicimus, nos intus mites & humiles audiamus. Non enim fruſtrà Dauid ſanctiſſimus dicit, Audiam quid loquatur in me Dominus Deus. (Pſalm. 84.) Qui auditus propriè ad humiles pertinet. Propter quod alio loco idem propheta dicit: Auditui meo dabis gaudium & lætitiam, & exultabunt oſſa humiliata. (Pſalm. 50.) Alio loco maieſtas ipſa ſic loquitur: Super quem requieſcet ſpiritus meus, niſi ſuper humilem, & quietum, & trementem verba mea? (Eſaiæ 66.) Nec verò iſte ſpiritus Dei ſic ſuper humilem & quietum requieſcit, vt non ipſe quietum humilémque faciat, ſed tanquam humilem quietúmq; requieturus inueniat. In eo quippe ſuper humilẽ & quietum dignatur requieſcere: quia ſuper quẽ requie-

ſcit, quietum & humilem facit. Hoc ergo Spiritus ſanctus operatur, vt vitium ſuperbiæ atque inquietudinis ab homine, in quo requieſcit, expellat: ac ſic præueniente ſancti Spiritus operatione, hominis voluntatem miſericorditer immutante, omne præteritæ humanæ iniquitatis vinculum gratis data ſoluat remiſſio peccatorum.

CAPVT IV.

NON itaque de re parua diſſerimus, nec vile aliquid quærimus, cùm de remiſſione peccatorum, quantum diuina largitas adiuuat, diſputamus. Per hãc enim de poteſtate tenebrarum eripiuntur, quos Deus trãsferet in regnũ filij dilectionis ſuæ. Per hanc liberantur ab æterna pœna, vt potiantur æterna lætitia. Per illam deponitur onus, ſeu quod natiuitas vitioſa traxit, ſiue quod iniquitas vitioſæ iuuentutis adiecit. Per eam Christus eos qui laborant & onerati ſunt venientes ad ſe reficit, quibus leue iugum leuémque ſarcinam ſuæ charitatis imponit. Per ipſum gratis iuſtificabitur impius, vt reputetur fides eius ad iuſtitiã. Per illam caret mala vita, qua fuerat implicatus: & accipit gratis bonam, qua fuit indignus. Per ipſam fit, vt in bona via deinceps dono miſericordiæ præuenientis illuminatus ambulet: & in ea deductus miſericordiæ ſubſequentis munere perſeueret: vt indebita gratia bene viuendi donum inchoet in homine, peccatorum remiſſione donata, quod perficiat perſeuerandi virtute conceſſa. Per remiſſionem peccatorum gratis homines diſcernuntur ab illis qui cruciabuntur in æternum cum diabolo, & adiunguntur his qui ſine fine regnabunt cũ Christo. Poſtremò talis eſt remiſſio peccatorum: vt pro ipſa fieret homo vnigenitus Dei, pro ipſa etiam ſanguis eius fuiſſet effuſus. Vnum horum vox angelicæ viſionis aperuit, alterum vero ipſe Dominus indicauit. Nam cùm deſponſata eſſet Maria mater eius Ioſeph, & ſicut Euangeliſta teſtatur, priuſquam conuenirent, inuenta eſſet in vtero habens de Spiritu ſancto, conceptionis illius cauſa neſcienti Ioſeph iſtis eſt verbis ab Angelo nuntiata: Ioſeph fili Dauid, noli timere accipere Mariam coniugem tuam: quod enim in ea natum eſt, de Spiritu ſancto eſt. Pariet autem filium, & vocabis nomen eius Ieſum. Ipſe enim ſaluum faciet populum ſuum à peccatis eorum. Quid vero aliud eſt à peccatis ſaluare, niſi peccata dimittere? Nam & ipſe Saluator noſter qui venit ſaluum facere quod perierat, ob hoc ſe veniſſe teſtatur, vt vocaret peccatores in pœnitentiam.

Coloſſ. 1. — Matth. 11. — Matth. 1. — Matth. 9.

CAPVT V.

VOcationis autem huius ad pœnitentiam principale eſt beneficium, gratuita remiſſio peccatorũ: Pro qua idem redẽptor noſter peracto Paſchali cœnæ conuiuio ſanguinẽ ſuum enuntiat effundendũ. Bibite, inquit, ex hoc omnes. Hic eſt enim ſanguis meus noui Teſtamẽti, qui pro multis effundetur in remiſſionem peccatorum. Hanc igitur, ſicut arbitror, aut omnes, aut penè omnis qui quolibet modo appellatur Chriſtiano nomine, inuenire deſiderat: ſed intereſt vbi quiſque, vel quando, vel qualiter quærat. Neque enim ad remiſſionẽ peccatorum poterit peruenire, ſi quis aut verã non teneat fidem, aut negligat bonæ operationis officiũ, aut rectæ credulitatis bonæ operationi conceſſum diuinitus tẽpus mortifera præoccupatus vanitate contẽnat. Hæc namq; tria, id eſt fides, opus, & tempus, ita ſũt ſimul hominibus in hac vita neceſſaria: vt ſi cui vnũ ex his tribus in præſenti ſeculo defuerit, æternæ vitæ particeps eſſe nõ poſſit. Ac per hoc nec remiſſionẽ peccatorum conſequetur, per quã ad æternæ vitæ præmiũ peruenitur. Quod neceſſe eſt Domino adiuuãte diuinorũ teſtimoniorũ atteſtatione mõſtremus. Præ omnibus itaq; nobis eſt firma credulitate retinendũ, miſericordẽ & iuſtũ eſſe Dominũ Deũ noſtrũ. Hinc enim facile poteſt inquirentibus apparere, qualibus peccata Deus dimittat, vbi dimittat, quando dimittat. Quibus cognitis, nec prauã quiſquã retineat de Deo ſententiã, nec conuerſionẽ ſuã negligat, nec à Catholica Eccleſia diſcedat: aut ſi quis diſceſſit, celeriter reuertatur. nec de tẽpore ſibi velit inſulſã cogitatione blandiri: ſi ad Deũ in hac vita quiſquã conuerti nolẽs, & vſq; ad mortẽ iniquitatibus ſeruiẽs, poſt hãc vitã ſe credat adepturũ remiſſionẽ peccatorũ, quando iã præiudicatus tẽpore tribulationis diuinæ nõ peccatũ poſſit vitari conuerſus, ſed ſupplicij maneat æternitate damnandus.

Matth. 26. — Tria ad remiſſionem peccatorum neceſſaria: Fides, opus & tẽpus.

CAPVT VI.

MVLTIS enim multiplicibúſq; fraudibus viam cœleſtis itineris diabolus claudere nititur & celare: cuius hoc eſt inceſſabile ſtudium, vt ad cruciatus ſui ſocietatem miſerorum turbam quantumcunque potuerit vel trahat illectam, vel cogat inuitam. Nonnullos quippe facit abiecta conſideratione diuinæ iuſtitiæ, ſolam Dei miſericordiam cogitare: vt conuerſionem ſuam negligant, exiſtimantes ſe etiam ſi vſque in finem criminoſam duxerint vitam, remiſſionis beneficio potituros eſſe. Alios autem cogit aut illicit Eccleſiæ Catholicæ gremio derelicto, ad hæreſes vel ſchiſmata

deprauati cordis cæcitate transire. Quorum animos deceptione falsæ promissionis illaqueat, vt vel putent se recto fulciri dogmate, vel sperent sibi pro sola cordis credulitate futurum remissionis beneficium, etiam si ficto animo pro temporis vel commoditate vel metu mortifero hæreticorum consortio vsque ad mortem teneantur innexi; minus considerantes illam Saluatoris nostri sententiam dicentis: Qui me confessus fuerit coram hominibus, confitebor & ego eum coram patre meo, qui in cœlis est: & qui me negauerit coram hominibus, negabo & ego eum coram patre meo, qui in cœlis est. Et alio loco: Qui me erubuerit & sermones meos, hunc filius hominis erubescet, cùm venerit in maiestate sua, & patris, & sanctorum Angelorum. Plerisque vero humani generis inimicus ad hoc peccatorum suorum recordationem molitur ingerere, vt vel obduratis desperationem remissionis inijciat, & eos remedio conuersionis excludat. Hæc autem omnia non ob aliud fraudulenta semper agit obtectus fallacia, nisi vt oportunitatem temporis adimat, qua cõuersis potest donari remissio. ac sic quantũ eius attinet malignitatem, si fieri possit, nemo perueniat ad salutem. Deum namque misericordem iustúmque esse cognoscit, nec ignorat quod peccatorum remissionem sola de Deo possit elicere cordis vera conuersio. Scit etiam quod non alibi quàm in solo gremio Catholicæ Matris dimitti possint peccata conuersis: nec eum latet in præsenti tantum seculo remissionem omnium peccatorum conuersis posse concedi: vbi humanum genus per constitutum diuinitus ordinem decessione morientium successionéque nascentium carnalis natiuitatis nexu non iniustè constringitur, atque spirituali natiuitate gratis enodatur: Vbi etiam omnem reatum aut soluit conuersio, aut insolubilem facit, seu vanæ spei neglectio nutrita, siue desperatione roborata, & vsque in finem retenta cordis obdurati nequitia.

Lucæ 12. Lucæ 9. Sola cordis vera conuersio elicit de Deo remissionem peccatorũ

CAPVT VII.

SED iam suscepti operis compellit instantia, vt omnia quæ superius intimaui, debita disputatione atque scripturarum sanctarum attestatione perdoceam. Enimverò vtriusque veridica series testamenti, cuncta quæ ad prouentum pertinent humanæ salutis non tacet: vt nihil sit quod in posterum contemptor damnandus excuset. Principaliter igitur omnis scriptura diuinitus inspirata: vnum verum ac solum Deum, illam scilicet Trinitatem, id est, Patrem & Filium & Spiritum sanctum, tam misericordem prædicat esse quàm iustum. Ipsi A enim ex persona Ecclesiæ dicitur: Misericordiam & iudicium cantabo tibi Domine. De illo etiam canitur: Misericors Dominus & iustus, & Deus noster miserebitur. Alio quoque loco: Quoniam iustus Dominus & iustitias dilexit, æquitatem vidit vultus eius. Denuò dicitur: Vniuersæ viæ Domini misericordia & veritas. Et rursus: Quoniam misericordiam & veritatem diligit Dominus. In primo quoque Decalogi præcepto iustum se idem Dominus misericordémque sic intimat: Ego sum Dominus Deus tuus, Deus zelans, qui reddo peccata patrum in filios, in tertiam & quartam B progeniem, in his qui oderunt me: & faciens misericordiam in milia milium, his qui amant & custodiũt præcepta mea. Propterea Moyses dicit, Dominus Deus indulgens & misericors, patiens & multæ misericordiæ & verax: Iustitiam custodiens & misericordiam in milia, auferens iniquitates & iniustitias & peccata. Et non purificabit reum, adducens peccata patrum in filios filiorum in tertiam & quartam progeniem. Per Isaiam quoque suam Dominus misericordiam iustitiámque commemorat, dicens: Ego Deus, & non alius præter me, C iustus & saluans: Non est alius præter me. Conuertimini ad me, & salui eritis.

Deus tam misericors quàm iustus. Psalm. 100 Psalm. 114 Psalm. 10. Psalm. 24. Psalm. 83. Exod. 20. Exod. 34. Deut. 5. Esaiæ 45.

CAPVT VIII.

HIS igitur atque innumeris huiusmodi testimonijs quibus Dominus Deus noster misericors prędicatur & iustus ostenditur, quantum diligenda sit eius misericordia, quantúmq; iustitia metuenda monstratur. Misericors enim & miserator Dominus, patiens & multum misericors & verax, sicut nouit à conuerso submouere supplicium: sic in eo qui conuerti noluerit, nullatenus sinit inultum remanere peccatum. Idcirco si quos in præsenti seculo pia Dei bonitas à dominatione peccati non liberat, ipsos in futuro seueritas iusta con- D demnat. Hinc est quod diuinis indesinenter eloquijs mali salubriter admonentur, ne remaneant in seruitute peccati: sed misericordiam iusti Dei dum sunt in hac vita requirant. Bonis quoque præcipitur, vt seruientes Domino in timore, & exultantes ei cum tremore, apprehẽdant disciplinam: ne quando irascatur Dominus, & pereant de via iusta. Ipse itaque Deus qui est misericors & iustus, sicut admonet, vt propter iustitiam & misericordiam timeatur & diligatur à malis, vt conuersi careant pœna quam iustitia minatur, & accipiant indulgentiam quam misericordia pollicetur: sic admonet vt propter iustitiam & misericordiam diligatur & timeatur à bonis, quo

Psalm. 2.

possint qui eius præuenti misericordia boni sunt, & dilectione misericordiæ in bonis operibus permanere, & timore iustitiæ à peccatis semetipsos sollicite custodire: & consideratione propriæ infirmitatis instructi nunquam de suis viribus confidant, sed diuinæ virtutis auxilium iugiter & humiliter poscant. Debet ergo & à bonis & à malis tam misericordia diligi quàm iustitia formidari: ne vel boni diligentes misericordiam Dei, iustitiam non timeant, & laqueos diaboli seducentis incurrant: vel mali solam iustitiæ seueritatem considerantes, non quærant (cùm inuenire possunt per conuersionem) misericordiæ beneficium, ac sic obdurati non solum remissionem peccatorum denegent, quin etiam peccata multiplicare non cessent.

CAPVT IX.

Hoc enim bicipiti laqueo frequenter diabolus captiuat incautos: vt aut spe vana futuræ remissionis obtusi, nolint iustitiæ timore conuerti: aut remissionem omnimodis desperantes, conuersionem negligant, & habenas iniquitatibus relaxantes, dum desperant indulgentiam, currant præcipites in Gehennam. Ac sic ille callidus humani generis inimicus, alios desperationis temeritate præcipitat, alios autem fallacis spei deceptione supplantat. Propter quod beatus Paulus, in quo locutus est Christus bene viuentibus scribens, sic eorum cōmendat obedientiam, vt cum metu & tremore salubris operationis iubeat talibus inesse cautelam. Dicit enim Philippensibus: Itaque charissimi mei sicut semper obedistis, non vt in præsentia mei tantum, sed multo magis nunc in absentia mea, cum metu & tremore vestram salutem operamini. Deus est enim qui operatur in vobis & velle & perficere, pro bona voluntate. His verbis beatus Paulus iustum vtique Deum insinuat, cum metum tremorémque seruandum fidelibus præcipit in operibus bonis. Misericordem quoque prædicat, quem in eis operari dicit, & velle & perficere pro bona voluntate. Neque enim à bene operantibus iustè timeretur, si iustus non esset: Nec omne bonum voluntatis & operis ipse in eis operaretur, si misericors nō fuisset. Hunc iustitiæ diuinæ timorem, terribili denuo prædicatione iustis vehemēter Apostolus Paulus inculcat, dicens: Qui se existimat stare, videat ne cadat. Et rursus: Fratres si præoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, vos qui spiritales estis, instruite huiusmodi in spiritu lenitatis, considerans teipsum ne & tu tenteris. Ipsis quoque Apostolis cum magiste- A rio cœlesti denuntiatur infirmitas propria, cùm congrui timoris demonstratur in humilitate cordis cautela retinenda, dicente Domino: Vigilate & orate, ne veniatis in tentationem: spiritus quidem promptus est, caro autem infirma est.

(Marginalia: 2.Cor.13. — Philip.2. — 1.Cor.10. — Galat.6. — Matth.26.)

CAPVT X.

Veruntamen quia cuncta quæ diuinis continentur eloquiis ad custodiam vel reparationem dicuntur humanæ salutis, prouidit sermo diuinus, ne dum iustis diuinæ metus indicitur æquitatis, e contrario mortifera peccatoribus despera- B tio nasceretur, si spes indulgentiæ minimè monstraretur. Ipsa enim errantes ad viam veritatis reuocat, dum propitiatione diuina conuerso relaxandum promittit, quicquid mali priusquam conuerteretur admisit. Ideo Apostolus Paulus in Epistola quam ad Romanos scripsit, sicut fideles & bonos ad insinuationem seueritatis diuinæ terrificat, sic infideles & malos ad conuersionem spe certissima supernæ bonitatis inuitat: vt scilicet tam boni discerent non altum sapere sed timere, quàm mali possint C remedium salutis æternæ sine quolibet impedimento dubitationis adquirere. Dicit igitur beatissimus Paulus, Vide ergo bonitatem & seueritatem Dei: In eos quidē qui ceciderunt, seueritatem: in te autem bonitatem, si permanseris in bonitate. Alioquin & tu excideris, & illi, si non permanserint in incredulitate, inserentur. Potens est enim Deus iterum inserere illos. Itaque cùm dicat Apostolus illum excidendum qui in bonitate non permanserit, & illum qui in incredulitate non permanserit inserendum: Quis homo iustus non tremefactus Dei iustitiam metuas? vel quis iniquus non ad Dei misericordiam confirmatus ac- D currat? Qui non compellatur bono cuilibet impij, si toto corde conuersus fuerit audeat desperare, cum cœlestis medicina præceptis salubribus æqualiter sanis consulat & infirmis: Illis timorem iustitiæ indicens, tanquam salutis acceptæ custodem istis misericordiæ beneficium pollicens, vt spei remedio subleuati, recipiant quam perdiderant sospitatem. Timor enim iustitiæ præcipitur sanato, cui dicitur: Ecce sanus factus es, iam noli peccare: ne deterius tibi aliquid contingat. Spes quoque misericordiæ demonstratur infirmis, cum dicitur: Non est opus sanis medicus, sed malè habentibus: Non veni vocare iustos, sed peccatores in pœnitentiam. Sermo quoque propheticus misericordiam Dei iustitiámque commendare non desinit, sic Deo

(Marginalia: Locus obscurus. — Ioan 5. — Matth.9.)

per Ezechielem Prophetam dicente: Iniquus si se conuertat ab omnibus iniquitatibus suis quas fecit, & custodierit omnia mandata mea, & fecerit iustitiam & misericordiam, vita viuet, & non morietur. Omnia delicta eius quæcunque fecit, non erunt in memoria, in sua iustitia quam fecit, viuet. Nunquid voluntate volo mortem peccatoris dicit Dominus? quàm vt auertatur de via sua mala, & viuere eum? Ostenso itaque ad impios conuertendos diuinæ longanimitatis ac benignitatis beneficio, ad iustos quoque deterrendos ita propheticus sermo dirigitur? Cùm se autem auerterit iustus à sua iustitia, & fecerit iniquitatem secundum omnes iniquitates quas fecit ille iniquus, omnes iustitiæ eius quas fecit non erunt in memoria. In delicto suo quo deliquit, & in peccatis suis quibus peccauit, in ipsis morietur.

Ezech. 18.

Ibidem.

CAPVT XI.

INNVMERABILIA sunt diuinarum testimonia scripturarum, quibus Deus misericors prædicatur & iustus, nec est aliud quod omnis textus cœlestis eloquij agat, nisi vt malos admoneat timore iustitiæ Dei celeriter malis operibus finem ponere, & bonos in bonis operibus sollicitè atque humiliter permanere: Vt scilicet & omnis iniquus æquitatem Dei metuens, ad misericordiam currat iustæ bonitatis, & omnis iustus de Dei misericordia gaudens iudicium benignissimæ non negligat æquitatis. Quia vbi est misericordia iustitiáque perfecta, nec fauorem potest iustus peccatis impendere, nec indulgentiam conuersis misericors abnegare. Ex hoc igitur quod iustus & misericors prædicatur, facillime cognoscitur, non nisi conuersis remissionem tribui peccatorum, nec nisi permanentibus in peccato supplicium æternæ damnationis inferri. Propter quod Psalmista sic canit: Nisi conuertamini, gladium suum vibrauit, arcum suum tetendit, & parauit illum, & in eo parauit vasa mortis. Per Isaiam quoque non dissimilis aduersus contumaces & diuinæ clementiæ contemptores lata reperitur ore diuino sententia, in qua cognoscitur, nec inaniter quemque diuinis imperiis obedire, nec impunè in iniquitatibus permanere. Sic ergo dicit: Lauamini, mundi estote, auferte nequitias vestras ab animis vestris è conspectu oculorum meorum: Desinite à malitiis vestris, discite bene facere: Inquirite iudicium, eripite iniuriam accipientem, iudicate pupillo, & iustificate viduam, & venite disputemus, dicit Dominus. Et si fuerint delicta vestra vt fœnicium, vt niuem dealbabo. Si

Psal. 7.

Esa. 1.

A autem vt coccum, vt lanam candidam efficiam. Et si volueritis & obaudieritis me, quæ bona sunt terræ edetis. Si autem nolueritis, neque obaudieritis me, gladius vos comedet. Os enim Domini locutum est hoc. Quis rogo est tam durus, aut omnino stolidus, qui in hoc sermone monitionis supernæ, si ad conuersionem non inuitatur delectatione promissi, non saltem compellatur terrore supplicij? Contemptorem quippe diuini sermonis non excipiet salus, sed comesturus est gladius. Hinc est quod alio loco in eiusdem Prophetæ volumine B demonstratur: quia nisi per conuersionem nemo perueniet ad salutem. Sic enim dicitur: Si conuersus fueris, & ingemueris, saluus eris. In hoc testimonio conditionali Deus & præcepto vtitur & promisso. Dicens quippe, Si conuersus fueris, & ingemueris, saluus eris: ostendit ex conuersionis conditione promissionem salutis omnino pendere. Hæc est igitur inter Deum, hominémque conditio, id est, inter præcipientem Dominum, seruúmque poscentem, inter iudicem qui sine iustitia misericordiam prærogat, & peccatorem qui misericordiam iustè iudicantis expectat. Dicit C igitur iste Dominus, misericors & iustus, seuerus & pius. Si hoc feceris, hoc habebis. Si quod dico custodieris, dabo quod poscis. Ego tibi præcipio conuersionem, tu poscis à me salutem. Si parueris pręcepto, potieris beneficio. Si iussa fieri videam, postulata concedam. Si conuersus fueris, & ingemueris, saluus eris. Cùm dicitur ergo peccatori beneficium salutis accipere cupienti, quia si cōuersus fuerit & ingemuerit, saluus erit: consequenter intelligitur, quia etiam si ingemuerit, conuersus tamen non fuerit, saluus non erit. Non enim frustra vtrumque diuinus sermo complexus est, nisi vt D hæc duo, id est, conuersionem & gemitum, necessaria cognosceremus ad consequendum salutis effectum.

Esaiæ 30.

CAPVT XII.

NONNVLLI enim scelerum suorum consideratione perterriti, pro iniquitatibus quidem suis in oratione gemunt, nec tamen ab iniqua operatione discedunt. Fatentur se male fecisse, nec vllum finem volunt malis factis suis imponere. Accusant humiliter in conspectu Dei peccata, quibus tenentur oppressi, & eadem peccata quæ humilitate sermonis accusant, corde peruerso contumaciter cumulant. Indulgentiam quam lachrymosis gemitibus poscunt, ipsi sibi prauis operibus adimunt. Medelam postulant à medico, & in perniciem suam subrogant adiutorium morbo.

Ac sic inaniter verbis quærunt placare iustum iudicem, quem factis iniquis magis irritant ad furorem. Tales enim nunquam diluunt gemendo peccatũ, quia non desinunt peccare post gemitũ. Pro criminibus namque gemunt: & post gemitum, ad crimina redeunt. De talibus in libro Ecclesiastico scriptura diuina sic loquitur: Qui baptizatur à mortuo, & iterum tangit illum, quid proficit lauatio eius? Sic homo qui ieiunat pro peccatis suis, & iterum eadem faciens, quid proficit humiliando se? Orationem eius quis exaudiet? Rectissime igitur dicit Deus homini: Si conuersus fueris, & ingemueris, saluus eris. Apud Deum quippe seuerum & bonum tunc oratio gementis auditur, tunc poscentis fletus attenditur, tunc flenti conceditur salus: si fuerit ad Deum contriti cordis humilitate conuersus. Necesse est enim vt Deus peccatori misertus ignoscat, si tamen peccator iniquitatẽ suam conuersus agnoscat. Denique diuinam misericordiam propterea Dauid sanctus efficaciter inuenit, quia conuersus per humilitatem contriti cordis quod male fecerat agnoscendo damnauit, nec distulit punire pœnitendo mali operis cupiditatem in qua fuerat lapsus: quia si non puniret vnde reus tenebatur, proculdubio ipse puniretur. Suum ergo facinus agnouit conuersus in pœnitentiam, metuit ne damnatur agnouisset pœnam. Ipse in se pœnitens vindicat agnoscendo, quod ignosci sibi volebat à Domino. Denique cum dixisset, Miserere mei Deus, secundum magnam misericordiam tuam, & secundum multitudinem miserationum tuarum dele iniquitatem meam, Magis magísque laua me ab iniustitia mea, & à delicto meo munda me: statim secutus adiunxit, Quoniam iniquitatem meam ego agnosco, & delictum meum coram me est semper. Agnoscebat iniquitatem suam, nõ vt peccando magis augeret, sed vt pœnitendo dilueret. atque ita dominationem peccati, quã delectatio culpabilis inuexit, conuersio vera submouit. Et quia ingemuit Dauid ex toto corde conuersus, continuo saluus est factus, atque ita in eo completum est quod per prophetam præcipitur, Si conuersus fueris, & ingemueris, saluus eris.

Ecclesi.34. Esaiæ 30. Psalm. 50.

CAPVT XIII.

PORRO conuersio & ab impietate, & ab iniquitate præcipitur. Vtraque enim aduersum se iram Dei prouocat: quia vtrumque Deus execratur & damnat, dicente Paulo, Reuelatur enim ira Dei de cœlo super omnem impietatem & iniustitiam hominum. Et Salomon ait quod etiam beatus Petrus suis dictis inseruit: Si iustus vix saluabitur, peccator & impius vbi parebunt? Vnde nõ immerito vas electionis quod diuinæ plenum fuerat charitatis, sicut pro his qui in fide peccabant, tristitia magna concutiebatur & dolore cordis: sic illos qui intra Ecclesiam constituti & impudicè luxurioséque viuentes pœnitentiam non agebant, lugere se testatus est. De Iudæis enim quos increduli cordis impietas possidebat, ita dicit: Veritatem dico in Christo, non mentior testimoniũ mihi perhibente conscientia mea, in Spiritu sancto, quoniam tristitia mihi est magna, & continuus dolor cordi meo. Optabam enim ego ipse anathema esse à Christo pro fratribus meis, qui sunt cognati mei secundum carnem, qui sunt Israëlitæ. De illis vero qui intra Ecclesiam positi malis operibus insistebant, sic ad Corinthios loquitur medicinali sermone: Ne iterum cum venero humiliet me Deus apud vos, & lugeam multos ex his qui ante peccauerant, & non egerunt pœnitentiam, super immunditia & fornicatione & impudicitia quam gesserunt. Nec istos vtique tristis doleret, nec illos humiliatus doleret Apostolus, si impiis aut iniquis exacerbantibus diuinam iustitiam sine conuersione cordis remissionem peccatorum crederet conferendam: cum ipsa remissio peccatorum non nisi in cõuersione cordis sortiatur effectum: in illis duntaxat qui propriæ voluntatis vtentes arbitrio, diuini muneris opitulatione conuersi mutata in melius vita, non desistunt ad poscendam remissionem peccatorum currere: Ad quorum perpetrationẽ siue nescientes ignorantia impulit, seu quod est deterius, scientes contumacia voluntatis illexit. Propter quod propheta orat Deum: Delicta iuuentutis & ignorantiæ meæ ne memineris. Et Saluator noster ait, Seruus nesciens voluntatẽ Domini sui, & faciens indigna, vapulabit paucis: & seruus sciens voluntatẽ Domini sui & faciens indigna, vapulabit multis. Vnde & Apostolus in ignorantia se peccasse confitetur his verbis: Gratias ago ei qui me confortauit in Christo Iesu Domino nostro: quia fidelem me existimauit, ponens in ministerio, qui prius fui blasphemus & persecutor & contumeliosus: sed misericordiam consecutus sum, quia ignorans feci in incredulitate. Ne quis ergo sibi de ignorantia blandiatur, attendẽdus est Apostoli sermo, qui se ignorantia quidẽ fecisse pronunciat, sed tamen se peccasse non negat. Imò primum se dicit omnium peccatorum. Primum scilicet, non temporis cursu, sed iniquitatis excessu. Misericordiam itaque in hoc consecutus est, vt peccata quæ in ignorantia fecerat, illumi-

Rom. 1. Prou. 11. 1.Petr. 4. 2.Cor. 12. Rom. 9. 2.Cor. 12. Luc. 12. 1.Tim. 1. Ibidem.

natus agnosceret, & conuersus protinus abdicaret. Hoc autem fit, vt, sicut nos docet Apostolus Iacobus, Omne datũ optimum, & omne donum perfectum, desursum descendere à patre luminum cognoscamus. Qui cum in peccatore hoc inueniat pro quo debeat iustè damnari, conuersionem gratis ipse tribuit peccatori: per quam iustæ damnationis possint tormenta submoueri.

Iacob. 1.

CAPVT XIIII.

IN omni ergo peccatore qui arbitrio iam propriæ voluntatis vtitur, per conuersionem cordis beneficium diuini muneris inchoatur. Cæterum paruulos nouimus non propria voluntate, sed fidelium pro eis confitentium recta credulitate saluari. Conuenit enim iudicio veritatis paruulos ministerio alienæ cõfessionis absolui, quos vinculo constat alienæ iniquitatis obstringi: vt aliis spiritaliter confitentibus accipiant iustificationis beneficium, qui aliis carnaliter generantibus portant originale peccatum. Et sicut ad primã natiuitatem obfuit nondum natis nec aliquid agentibus parentum carnalis concubitus: sic eis nescientibus prosit ad secundam natiuitatem fidelium pro eis confitentium spiritalis affectus. Quantum ergo ad illos attinet, qui propriorum iam possunt actuum reddere rationem, nullus efficitur beatus, nisi qui malis actibus renuncians ad Deum fuerit tota cordis humilitate conuersus. Beati enim quorum remissę sunt iniquitates, & quorum tecta sunt peccata. Quisquis igitur propriæ voluntatis & operationis iniquitatem portat, non potest aliquam accipere beatitudinem, nisi fuerit ad ipsum conuersus beatitudinis largitorem.

Psal. 31.

CAPVT XV.

PECCATIS enim excæcatur cor, remissione verò illuminatur: quia sicut nihil est aliud excæcari quàm lumine priuari, ita curatus oculus in quantum potiri valet visione luminis, in tantum caret vitio cæcitatis. Qui tamen oculus videre lumen nullatenus valebit, nisi se illi lumen infuderit. Oculus igitur per luminis infusionem potest percipere luminis visionem. Sic & remissio peccatorũ cùm hominibus datur, proculdubio cæcitas cordis expellitur, vt lumen iustitiæ oculo interiore cernatur. Cæterum quomodo fieri potest, vt obscuritas tenebrarum remoueatur, si luminis infusio non donetur? Deus ergo quibus propria peccata dimittit, lumen veræ confessionis infundit. Quocirca sicut cæcus quilibet, quamdiu cæcus est, non potest lumen videre: sic iniquus quilibet aut impius remissionem nõ accipit peccatorum, nisi præuentus gratuitæ iustificationis munere toto corde conuertatur ad Deum. Ipsius enim remissionis effectus in cordis conuersione consistit. Cæterum cui conuersionis gratia non conceditur, peccatorum remissionem non donatur. Quid est enim aliud remissionem peccatorum consequi, nisi à peccati dominatione liberari? Omnis enim, sicut veritas dicit, qui facit peccatum, seruus est peccati. Quomodo autem potiri creditur splendifico liberationis munere, qui peccati non caret teterrima seruitute? Propter quod eorum qui dicunt, faciamus mala vt veniant bona, iustam esse damnationem magistro Gentium docente cognouimus. Quo prędicante similiter audimus, quia neque fornicarij, neque idolis seruientes, neque adulteri, neque molles, neque masculorum concubitores, neque fures, neque auari, neque ebriosi, neque maledici, neq; rapaces regnum Dei possidebunt. Galathas quoque sic idem doctor eximius monet: Manifesta autem sunt (inquiens) opera carnis, Quæ sunt fornicatio, immunditia, luxuria, idolorum seruitus, veneficia, inimicitiæ, æmulationes, iræ, rixæ, dissensiones, hæreses, inuidiæ, homicidia, ebrietates, comessationes, & his similia: quæ prædico vobis sicut prædixi, quoniam qui talia agunt, regnum Dei non cõsequuntur. Quia igitur iustus est Deus, quamdiu isti talia agunt, regnum Dei non consequuntur. Quoniam verò idem Deus misericors est, propterea mali si talia agere desinãt, in quibus Deum contumaciter exacerbant, & humiliati atq; correcti ad Deum conuertantur, regnum Dei sine dubio consequentur. Sicut enim opus iustitiæ non vincitur: sic nec opus misericordiæ submouetur. Et ideo sic Deus possessionẽ regni sui disposuit, vt eam quia iustus est, impio & iniquo non donet: Quia vero misericors est, omni veraciter conuerso non deneget.

Ioan. 8. Rom. 3. 1. Cor. 6. Galat. 5.

CAPVT XVI.

CONVERSIO autem tunc vera probatur in homine, si impietas & iniquitas pellatur ex corde. Veruntamen inter impietatem & iniquitatem hæc solet pronuntiari differentia: quod impietas aut prauam in Deum fidem gerit, aut nullam. Iniquitas autem malis moribus polluit vitam. Blasphemat impietas Deũ: lædit iniquitas proximum. Impietas autem ex humilitate carnis mentitur altissimũ, nitens sacramentum pietatis iniustæ ad diuinæ naturæ contumeliam prædicare, aut in humana carne Deum Dei filium conceptum natumq; denegat, & Deo vero non carnis veritatem, sed ostentationem solam falsæ visionis assi-

Cõuersio vera quæ. Differẽtia inter impietatẽ & iniquitatem. Impietas.

gnat. Aut ita carnẽ Christi fatetur de carne virginis, vt eam neget in carnis susceptione conceptã. Aut eundẽ Patrẽ quẽ Filium Spiritúmq; sanctum dicit cõfusione impia, aut Patris & Filij & Spiritus sancti diuersas naturas inducit separatione peruersa; aut non credit carnem filij Dei de carne Mariæ virginis sumptam, sed de cœlo non dubitat asseuerare depositã, aut aliquid humanæ naturę vult Christo subtrahere, vt accepta humana carne animam rationalem, id est, animam plenam hominis vnigenitum Deum deneget accepisse. Impietatis est crimen, si quis dicat, non omnem spiritalem corporalémque à Deo bonam conditam naturam, sed ex aduerso propriam mali velit adsignare substantiam: cùm omne malum non ex ortu neque statu naturalis proprietatis existat, sed ex defectu voluntariæ cogitationis eueniat: non quia bona natura malam naturam recipit, cum mala natura nulla sit: sed quia dilectionis ordine derelicto creatura rationalis quę ad dilectionem creatoris facta est, dum cõtempto creatore, aut rebus inhæret creatis, aut cogitationibus falsis deterior facta, facta temporalia sempiternis, ima summis, mutabilia immutabilibus anteponit. Similiter illi qui iustos & iniquos nõ ex operum diuersitate, sed ex sacramentorum dicunt communione censendos, nihil volentes vnicuiq; prodesse, si inter iniustos iustè viuat in Ecclesia Catholica, tanquam vnumquemque non pro qualitate facti, sed pro societate sacramenti æterna retributio siue supplicij sit exceptura seu regni. Hæc ergo quæ sunt à nobis superius intimata, & alia multa quæ aduersum Catholicam & Apostolicam fidem ab hæreticis atq; schismaticis proferuntur, impietatis vitio deputantur. Ipsa enim separatio impios ostendit: quæ tales Ecclesiastico corpori non socios, sed aduersarios facit. Neque enim à cõuentu Ecclesiasticæ vnitatis corpore separentur, ac loco, nisi prius ab Ecclesiastica fide descẽderent corde corrupto: neque à legitimo verbi Dei coniugio aperta impietate seiungerentur: nisi perfidas ac peruersas cogitationes adulterina diabolicæ constuprationis seminatione conciperent: quas nequiter interno fouẽtes assensu, ad hoc postmodum nefaria locutione parerent, vt viperea similitudine propriis disrupti fœtibus interirent. Viperis quippe, hoc est parere, quod perire. Quarum filij, sicut fertur, disruptis quibus sunt concepti visceribus, sic egrediuntur in lucem, vt parentibus inferant mortem. Cùm igitur impia quælibet prauitas vel assensu cõcipitur, vel etiam professione generatur, æterna morte animam

Impij hæretici & schismatici viperis similes.

A interimit. Quæ corruptioni consentiens, ob hoc supernè conceptu infidelitatis inflatur, vt suo postmodum ruptæ partu moriatur. Tales Apostolica his verbis designat auctoritas: Sicut autem Ioannes & Mambres restiterunt Moysi: ita & hi resistunt veritati, homines corrupti mente, reprobi circa fidẽ. Si quis igitur contraria disputans, & à bonitate semetipsum segregans Ecclesiasticæ fidei peruersus obsistit, iste proculdubio impius dicitur. Si quis autem in corpore vnitatis Catholicæ perseuerans sacramẽtorum societate coniunctus, flagitiis & criminibus deditus, is solet iniquus vocari, non impius. B Vnde nobis nunc non est disputandũ. Hoc tamen dicimus, quia non omnis iniquus est impius, licet omnis impius sit iniquus.

2. Tim. 3. b

Iniquus quis. Nõ omnis iniquus impius: sed omnis impius est iniquus.

CAPVT XVII.

CONVERSIO ergo illa in cõspectu Dei grata est & accepta, in qua simul & fidei rectitudo seruatur, & vitæ bonæ regula custoditur: id est, vt principaliter recta teneatur de Deo sententia, deinde proximo exhibeatur charitas diuinitus imperata. Tunc enim se homo rectè diligit: cùm dilectionem Dei sibi deuotus & humilis anteponit. Tunc etiam diligit proximũ: si proxi- C mo quantum potest consulat, vt ad Deum recta fide & bona conuersatione perueniat. Proximi autem charitas duplici est ratione seruanda, vt scilicet nec alij inferat quicquã quod sibi nollet inferri: nec indigenti opem boni operis in quãtum potest deneget, quia nec sibi vellet negari, si similiter indigeret. Vnde Saluatoris nostri sic nos agnoscimus informari sermone dicentis: Quæ vultis vt faciãt vobis homines, eadẽ & vos facite eis. Hæc est enim lex & Prophetæ. Non dixit Christus, quæ vobis fecerint homines, eadem & vos facite eis, ne malũ crederemus pro malo reddendum ei qui nobis mali ali- D quid fecit, aut cuiquã negãdum putaremus beneficium, à quo nobis nihil beneficij sciremus impensum: cùm debeat Christianus omni homini beneuolentiæ adiutorium vel prerogare, vel reddere: vt & bono bonũ reddat, & malum bonitate præueniat. Dicitur enim nobis à Domino: Diligite inimicos vestros, benefacite his qui vos oderunt, & orate pro persequentibus & calumniãtibus vos: vt sitis filij patris vestri qui in cœlis est, qui solem suũ facit oriri super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos. Boni autem fideles non solũ ab illis persecutionem patiuntur qui foris positi latratibus perfidis ac peruersis Ecclesiæ Catholicæ dogmatibus obnitũtur: sed etiam ab illis qui videntur quidẽ intra Ecclesiam esse, sed male viuentes, inueniũtur Ecclesiasticæ traditioni

Charitas proximi duplici ratione seruanda.

Matth. 7.

Matth. 5.

non ore, sed opere repugnare. Quos cum boni conspiciũt, grauiter gemunt, & sancto affectu permotus cruciatur bonus animus quando alienæ peruersitatis non fugit sensum, quamuis tenere non possit assensum.

CAPVT XVIII.

INTRA Catholicam quippe Ecclesiam in præsenti seculo iusti & iniqui tenentur admixti, sacramentorum scilicet cõmunione, non morũ, id est, societate credulitatis, non similitudine conuersationis. Non ergo corde, non corpore: quia professione, non opere. Nunc igitur quamdiu secundũ beati Pauli prædicationem in magna domo non solum sunt vasa aurea & argentea, sed & lignea & fictilia, & quædam quidam sunt in honorem, quædam vero in contumeliam: intra Ecclesiam quidem sunt iniquus & iustus, extra Ecclesiam vero nullus est iustus. Et intra dominicam aream donec ventilatoris metuendus expectatur aduentus, & discretio ventilationis nouissimè differtur, palea frumento locali communione miscetur. Quisquis autem extra dominicã aream locus est, quanuis ibi vocabulũ nominetur agricolæ: sola ibi potest quæ vento raptatur palea residere. Verum quia tanta est agricolæ nostri omnipotentia, vt nullus valeat eius vincere voluntatem, quisquis in præsenti vita conuersus recurrerit ad areæ dominicæ locum legitimum, si perseueranter teneat in fide recta bonæ vitæ propositum non erit palea, sed frumentum, nec ignibus tradetur arsurus, sed in horreo congregabitur placitis Deo fructibus opimatus.

1.Tim.2.

CAPVT XIX.

IN sola ergo Ecclesia Catholica datur & accipitur remissio peccatorũ, quam ipse sponsus vnam dicit esse columbam suam, vnam electam suam, quam super petram fundauit, cui claues regni cœlorum dedit, cui etiam potestatem ligandi soluendíque concessit. Sicut B. Petro veritas ipsa veraciter repromittit, dicens: Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam: & portæ inferorũ non præualebunt aduersus eam, & tibi dabo claues regni cœlorum, & quodcunq; alligaueris super terram, erit ligatum & in cœlo: & quodcunq; solueris super terram, erit solutum & in cœlo. Ab hac Ecclesia quæ claues regni cœlorum accepit, quisquis foris est, nõ cœli viam graditur sed inferni, nec tendit ad æternæ vitæ domum, sed currit ad mortis æternæ supplicium. Non solum si remaneat sine baptismo Paganus, sed etiam si in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti baptizatus perseueret hæreticus. Neq; enim per baptismi meritum adipiscitur veram vitam, si quis in

In sola Catholica Ecclesia datur recipitúrq; remissio peccatorum.

Matth.16.

A nomine Patris & Filij & Spiritus sancti, siue intra Ecclesiam siue extra Ecclesiam baptizatus, non tamen intra Ecclesiam Catholicam terminarit hanc vitam. Nec viuet per Ecclesiastici baptismatis sacramentum, qui non tenuerit Ecclesiasticæ fidei charitatisque consortium. Ille enim saluatur sacramento baptismatis, quem intra Ecclesiam Catholicam vsq; ad obitum præsentis vitæ tenuerit vnitas charitatis.

CAPVT XX.

CÆTERVM si quis aut de Ecclesia baptizatus egreditur, aut extra Ecclesiam in Patris & Filij & Spiritus sancti nomine baptizatus, si ante finẽ præsentis vitæ non fuerit Catholicæ restitutus Ecclesiæ, non carebit morte sed requie: quia & tempore diluuij si quis in arcam Noë non est ingressus, nõ est saluatus diluuio, sed necatus, nec salutem inuenit in aqua, sed mortem. Aqua quippe illa in qua præfigurabatur baptismatis sacramẽtum, quoscunque in arca reperit, à terra suspensos ad cœlestia sublimauit, residuos autem oppressos occidit, quos foris inuenit. Et pereunte Hiericho, si quos domus Raab meretricis inclusit, incolumes Iesu seruare præcepit: reliquos verò quos illa non continebat domus, vnius mortis consumpsit interitus. In illa igitur arca & in illa domo, vna eadémque præfigurabatur Ecclesia, sed in his qui extra arcam diluuio perierunt, & in eis qui extra illam domum gladio mortui sunt, geminæ significationis potest significari mysterium. existimo enim quantum mihi nunc interim videtur non incongruè credi in diluuij significatione pręcessisse baptisma Christianæ confessionis: vt agnoscamus hæreticos, si extra Ecclesiam permanserint, baptismo pœnam mereri non vitam, & eos qui Christum negantes de Ecclesia Catholica discedunt, æterno supplicio perituros. Arcæ quippe sacramentũ beatus Petrus his verbis exponit: In diebus quando expectabat Dei patientia, in diebus Noë, cum fabricaretur arca, in qua pauci, id est, octo animæ saluæ factę sunt per aquam, quod & vos nunc similis formæ baptisma saluos facit, non carnis depositio sordium, sed conscientiæ bonæ interrogatio in Deum. Vbi est autem conscientia bona, nisi vbi est & fides non ficta? Docet enim Apostolus Paulus, quia finis præcepti est charitas de corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta. Quid ergo aqua diluuij non saluauit extra arcam positos, sed occidit? Sine dubio præfigurabat omnem hæreticum, licet habentem baptismatis sacramentum, non aliis, sed ipsis aquis ad inferna mergendum, quibus

B Genes.7.

Iosue 6.

C

D 1 Petr.3.d

1.Tim.1.

bus arca subleuatur ad cœlum. Neq; enim ob aliud eis interitus per aquam nascitur, nisi quia eos arcæ non continet sinus. In quo solo potest viuere, quisquis non vult aquis vitalibus interire.

CAPVT XXI.

HVNC arcæ mysterium Cyprianus beatissimus Martyr, scribens in libro de simplicitate Prælatorum, vel potius, secundum vetusta exemplaria, de vnitate Catholicæ Ecclesiæ exponit: Adulterari non potest sponsa Christi, incorrupta est & pudica: Vnam domum nouit, vnius cubiculi sanctitatem casto pudore custodit. Hæc nos Deo seruat, hæc filios regno quos generauit, adsignat. Quisquis ab Ecclesia segregatus, adulteræ iungitur, à promissis Ecclesiæ separatur: nec peruenit ad Christi pręmia qui relinquit Ecclesiam Christi: Alienus est, profanus est, hostis est. Habere non potest Deum patrem, qui Ecclesiam non habet matrem. Sicut non potuit euadere, quisquis extra arcam Noë fuit, sic & qui extra Ecclesiam foris fuerit, non euadet. Certum est igitur tam prædicatione beati Apostoli Petri, quàm expositione sancti Martyris Cypriani, in Arca Noë figuram Ecclesiæ, & in aquis diluuij figuram baptismatis extitisse. In illa quoque domo Raab meretricis, quæ pereunte Hierico sola est iubente Iesu cum omnibus quos intra se habuit, incolumis reseruata, in sacramento Christianæ confessionis, quantum mihi videtur, Catholica ex Gentibus significabatur Ecclesia. Quæ scilicet reiecta pristinæ fornicationis illuuie, duos exploratores Iesu latenter excepit: hoc est, siue vtriusque Testamenti castam cognitionem, siue Dei & proximi charitatem. Quia & in illis duobus testamentis Dei & proximi charitas intimatur, & in his duobus pręceptis tota Lex cum Prophetis pendere cognoscitur. Hæc quæ prius idolis prostituta fuit meretrix impia, suscipiens exploratores Iesu, facta est fidelis & casta: quos custodiens à persequentibus inimicis, non in inferioribus depositos obruit, sed in solario domus suæ leuatos latenter abscondit. Solarium vero propterea dicitur: eo quod solis lumine perfundatur. Quis est autem sol humani cordis, nisi ille de quo dictum est per Prophetam: Timentibus autem nomen meum orietur sol iustitiæ, & sanitas in pennis eius? De ipso sole oriente Zacharias in Euangelio sic prophetat: Quia visitauit nos oriens ex alto, illuminare his qui in tenebris & in vmbra mortis sedent. Nam & Abacuc Propheta Christi ascensionem & ordinis Ecclesiastici firmitatem sub nomine solis lunæq; sic prædicat: Eleuatus est sol, & luna stetit in ordine suo. Cor ergo vniuscuiusque fidelis non incógrue spiritale solarium dicitur: quod solis illius superni radiis salubriter illustratur. Raab itaque meretrix quos exploratores Iesu in solario suæ domus abscondit, vtiq; in superioribus hoc est spiritali scientia illuminati cordis intima dilectione continuit, vt propheticum illud eloquium operis veritate cantaret, In corde meo abscondi eloquia tua, vt nõ peccem tibi. Vera itaque fides, quę diuinis eloquiis intimatur, tunc persequentibus non traditur, tunc in in corde fideliũ inuiolata & incolumis custoditur: si nõ terrenis & caducis atque carnalibus, sed cœlestibus & spiritalibus promissis animus perseueret affixus: nec contempletur quæ vidẽtur, sed quæ non videntur. Quæ enim videntur temporalia sunt, sicut ait Apostolus: quæ autẽ non videntur æterna sunt. Cæterum quisquis propterea fidẽ Christianã tenet, vt res terrenas & transitorias adquirat: iste exploratores Iesu non in superioribus domus suæ, sed in inferioribus collocat: vbi cùm fuerint positi, facilius & inueniri possunt ab inimicis & perimi. Omnis enim persecutor & inimicus Ecclesiæ illos spiritualiter interimit, & ipsis ingerit æternæ mortis interitũ: quorum cor inuenerit terrenis & caducis rebus innexum. Hi enim dum terrenas diuitias aut perdere metuunt, aut adquirere concupiscunt: pręcepta Christi, hoc est exploratores Iesu non abscondunt in solario cordis: sed tradunt persequentibus inimicis, aut metu scilicet territi, aut igne prauæ cupiditatis accensi. Nec funiculũ coccineum, in cuius signo domus illa saluata est, habens per fenestrã domus suæ suspensum, qui fidei suæ non confitentur, sed denegant sacramẽta. Funiculus enim coccineus, sanguinis Christi mysteriũ pręferebat: quem ille per fenestram domus suæ suspensum habet, qui fide contra Paganos, seu cõtra quoslibet hæreticos Deo protegente firmatus, ac fidem suam sollicitè custodiens, Christi redemptum sanguine confitetur. Propter quod ipse Saluator ait: Qui me confessus fuerit coram hominibus: confitebor & ego eum coram patre meo qui est in cœlis: Qui autem negauerit me coram hominibus, negabo & ego eum coram patre meo qui est in cœlis. Quamuis igitur inimicus persecutor exploratores Iesu in inferioribus conetur occidere, id est, robur Christianæ fidei terrenis moliatur promissionibus siue terroribus eneruare: si quis tamen Trinitatis fidẽ, qua Patrẽ & filiũ & Spiritum sanctũ vnum Deum substantialiter credit, in superioribus habuerit collo-

Nõ habet Deum patrem, qui non habet Ecclesiam matrem.

Iosue. 6. | Matth. 7. | Sol humani cordis, Christus. | Malach. 4 | Luc. 1. | Abac. 3. | Psalm. 118 | 2. Cor 4. | Luc. 12.

catam, omnes persequentis atros errores, omnésque seductoris insidias non timebit.

CAPVT XXII.

PROINDE non solum quos iterati baptismi tenet reatus innexos, debent celeriter ad Ecclesiam recurrere, ad Deum lachrymis ac eleemosynis pro tanto scelere deprecari: verum etiam si qui forsitan sine iteratione baptismatis delectatione munerum, seu timore pœnarum negãtes Catholicæ fidei sacramentum, ad hæreticorum sunt mortiferum dilapsi consortium: resumant fidem, quam negauerũt, & ad Ecclesiam celeriter reuertantur, vt Iesu veniente intra illam domum possint inueniri, extra quam nullus potest ab interitu liberari: Quia sicut in Hiericho quisquis extra illam domum fuit, nullum potuit adipisci vitæ subsidium: sic extra Ecclesiam Catholicam nullus accipiet indulgentiam peccatorum. Et sicut intra Ecclesiam Catholicam corde creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem: sic extra eandem Ecclesiam mala credulitas non reparatur ad iustitiam, sed ad pœnam. Et praua confessio non adquirit salutem confitenti, sed ingerit mortem. Extra hanc Ecclesiam nec Christianum nomen aliquem iuuat, nec baptismus saluat, nec mundum Deo sacrificium offertur, nec peccatorum remissio accipitur, nec æternæ vitæ fœlicitas inuenitur. Vna est enim Christi Ecclesia, vna columba, vna dilecta, vna sponsa: in qua Trinitas vnus Deus, vnius naturæ atque substantiæ creditur: In qua nec filio, nec Spiritui sancto contumelia minorationis ingeritur: In qua vnus atque idem cultus & honor vnus vni Trinitati quæ Deus verus est exhibetur. Hoc est vna vera Ecclesia, quæ sic credit & prædicat vnam Trinitatis essentiam: vt in tribus vnam quamlibet non audeat præferre alteri personam. Sic enim nihil se diuersum colere in substantia diuinitatis ostendit: vt Patrem & Filium & Spiritum sanctum, hoc est, ipsam Trinitatem vnum verum & solum confitens Deum, nec in vnitatis nomine Sabellianæ confusionis incurrat errorem, & in Trinitatis vocabulo meminerit Arrianę diuersitatis mortiferam vitare perniciẽ. Apostolicæ quippe prædicationis retinẽs normam, quemadmodum Trinitatem cognoscit in personis Patris & Filij & Spiritus sancti: sic vnius Dei rectam prædicat fidem, quia in Patre & Filio & Spiritui sancto naturam prædicat vnitatem.

Rom. 10.

CAPVT XXIII.

AB hac Ecclesia si quis foris sunt in diuersis erroribus constituti, tunc accipient indulgentiam peccatorum, si ad eandem Ecclesiã dum sunt in hoc seculo constituti, recta credulitate fuerint & contriti cordis humilitate conuersi. Ergo currant dum tempus est ad legitimam matrem, quæ sicut ex vtero suo natos filios continet diligenter & nutrit: sic ex ancilla natos non solum redeuntes nõ respuit, quinetiam misericordia visceribus errantes inquirit, & pro affectu incessanter inuitat, quos in societatem paternæ hereditatis inducat. Neque enim in eis attendit ancillaris vteri conditionem: sed paterni recognoscit seminis veritatem. Quæ est enim veritas paterni seminis, nisi baptisma perceptum in nomine Trinitatis? Hoc illa in quocunque reperit, tanquam legitima mater sui iuris esse cognoscit. Nouit enim sicut Rachel nõ solum proprio vtero filios parere, verum etiam ex ancilla progenitos suo nomine tanquam genitrix legitima vindicare. Hoc opus est, vt illi non negligant fraternam societatem repetere: si volunt paternæ hereditatis munere nõ carere. Igitur hæresim relinquẽtes ad Catholicam Ecclesiã celeriter reuertantur: nec de hereditatis possessione dubitẽt, nec de peccatorum remissione desperent.

Genes. 35.

CAPVT XXIIII.

QVI enim non credit intra Ecclesiam Catholicam cuncta relaxari posse peccata, ipse sibi remissionem peccatorum denegat: si de hoc seculo in eadem cordis impœnitentis duritia perseuerans, alienatus ab Ecclesiastica societate discedat. Talis igitur aduersus Spiritum sanctum dicit verbum, quod neque in hoc, neque in futuro sit seculo remittendum. Charitas enim Dei quæ cooperit multitudinem peccatorum, diffusa est, sicut Apostolus dicit, in cordibus nostris, per Spiritum sanctum qui datus est nobis. Hæc charitas quia incorruptũ tenet vnitatis fraternæ consortium: propterea multitudinem peccatorum cooperit, & vnitate spe certissima perseuerantes perire non sinit. Si quis igitur tenens fidem quæ per charitatem operatur, sic agit pœnitentiam pristini cuiuslibet erroris, vt eum nec erroris vlterius societas teneat, nec catena mortiferæ desperationis obstringat: liber erit ab illo verbo quod aduersus Spiritũ sanctum dicitur, quod dicenti, nõ dimittitur, neque in hoc seculo, neque in futuro. Hoc enim verbo Dominus & Saluator noster non aliqua peccata insinuauit in futuro seculo dimittẽda, quæ in hoc seculo dimissa non fuerint: Sed bene intelligentibus ostendit non alia, sed in illa tantum in futuro seculo dimittenda, quæ in hoc seculo in vna & vera Ecclesia Catholica fuerint vnicuiq; dimissa. Soli enim illi Dominus ligandi soluen-

Matth. 12. Marc. 3. Luc 12. 1. Petr. 4.

Rom. 5.

Galat. 5.

dique tribuit potestatem, dicens: Tibi dabo claues regni cœlorum: Et quodcumq; ligaueris super terram, erit ligatum & in cœlis: & quodcumque solueris super terram, erit solutum & in cœlis. Quod ergo sancta Ecclesia in hoc seculo non soluerit, ita insolubile permanet, vt etiã in futuro seculo solui nullatenus possit. Ligatus est autem omnis homo, quem ista non soluerit, nec cõsequetur aliquod solutionis beneficium, qui non conuersus ad pœnitentiam in Ecclesia sibi dãdã sperauerit indulgẽtiam peccatorum. Ille igitur dicit irremissibile verbum aduersus Spiritum sanctum, qui diuitias bonitatis Dei & patiẽtiæ & lõganimitatis contẽnens secundum duritiam suam, & impœnitens cor, thesaurizat sibi iram in die iræ & reuelationis iusti iudicij Dei, qui reddet vnicuique secundum opera sua.

Matth.16. — Peccatum in Spiritũ sanctũ irremissibile. — Rom.2.

Capvt XXV.

Etenim siue charitas & ea de corde puro, siue vnitatis fraternæ communio, siue hereditatis cœlestis paterna possessio: in sancti Spiritus donatione consistunt. De charitate quippe doctor Gentium dicit: Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris, per Spiritum sanctum qui datus est nobis. Vnitatem quoque spiritus, cum eadem charitate commendat, dicens: Obsecro itaque vos ego vinctus in Domino: vt dignè ambuletis vocatione qua vocati estis, cum omni humilitate & mansuetudine, cum patientia supportantes inuicem cum charitate, solliciti seruare vnitatem spiritus in vinculo pacis. Ipsam quoque cõmunionem Spiritus sancti esse confirmat, dicens: Gratia quoque Domini nostri Iesu Christi, & charitas, & cõmunicatio Spiritus sancti sit cum omnibus vobis. De hereditate quoque nostra sic loquitur, Signati estis Spiritu promissionis sancto, qui est pignus hereditatis nostræ. Spem quoque ipsam, quæ vitium desperationis expellit, sancto Spiritui beatus adsignat Apostolus, dicens: Deus autem spei repleat vos omni gaudio & pace in credendo: vt abundetis in spe & virtute Spiritus sancti. Ille itaque cœlestis hereditatis adipiscitur perenne consortium, qui intra Ecclesiam Catholicam fraternæ charitatis custodiens vnitatem, priusquam præsentem finiat vitam, deponit mortiferam cordis impœnitentis duritiam, nec desperat in Ecclesia vere vna & vere Catholica remissionem omnium peccatorum conuersis dari per Spiritum sãctum. Quod etiam ipse Saluator noster ostendit. Postquam enim resurrexit insufflans in discipulos, & eis donum sancti Spiritus tribuens, remittendorum eis potestatem tribuit peccatorum, dicens: Accipite Spiritum sanctum: si cuius peccata dimiseritis, dimittentur ei: cuius retinueritis, retinebuntur.

Rom.5. — Ephes.4. — 2.Cor.vlt. — Ephes.1. — 1.Cor.9. — Ioan.20.

Capvt XXVI.

Non itaque aduersus se mortifera desperatione claudãt ostium indulgentiæ, qui ab Ecclesia Catholica segregati cuiuslibet hæresis siue schismatis tenentur errore obstricti. Deponant duritiam cordis, si nolũt malis interminabilibus cruciari. Scriptum namque est, quia cor durum male habebit in nouissimo. Et qui amat periculum, in illo periet. Quid autẽ periculosius, quàm diuinis obedientiam non exhibere sermonibus, & vocantis Dei spernere volũtatem? Propter quod in libro sancti Iob, sicuti his qui cõuertuntur æternitas promittitur gloriosa, sic impiis pro eo quod non obediunt, salutis munera denegantur. Sic enim scriptum est: Qui conuertuntur ab iniquitate, si audierint & seruauerint: complebũt dies suos in bonis, & annos suos in gloria. Impios vero non facit saluos, eo quod noluerunt scire Deum: & cum monerentur, inobedientes erant. Non ergo spernant obedientiæ tempus indultum, sed ad Ecclesiam Catholicam reuertantur: in qua sola per sancti Spiritus donũ charitas cooperit multitudinem peccatorum. Si qui etiam in Ecclesia Catholica sunt, & male viuunt, priusquam istam vitã finiant, festinent vt à mala vita discedant, nec sibi putent ad salutẽ sufficere Catholicũ nomen, si Dei non faciãt voluntatẽ. Dicit enim Saluator noster: Non omnis qui dicit mihi Domine Domine, intrabit in regnũ cœlorũ: sed qui fecerit voluntatẽ patris mei, qui in cœlis est, ipse intrabit in regnum cœlorũ. Nam & in libro Psalmorum scriptum est: Quia prope est Dominus omnibus inuocantibus eum in veritate: Voluntatem timentium se faciet, & preces eorum exaudiet, & saluos faciet eos. Propter quod & in Prouerbiis vnusquisq; nostrum & timere Dominum iubetur & à malo discedere. Ibi quippe dicitur: Time Dominũ & declina ab omni malo: & erit pax corpori tuo, & diligentia ossibus tuis. Nam & in libro Ecclesiastico, ne mala faciat vnusquisque fidelium sic admonetur: Noli facere mala, & non apprehendent te. Discede ab iniquo: & discedent mala abs te. Ne semines mala in sulcis iniuriæ, & non metes illa in septulum. In eodem libro rursus ne quisque peccata peccatis adiiciens de misericordia Dei velit sibi vana cogitatione blandiri, huiusmodi verbis doctrina salutaris occurrit. Ne adijcias peccatum super peccatum, & dicas, Miseratio Dei magna est. Misericordia enim & ira ab illo,

Eccles.5. — Iob.36. — 1.Petr.4. — Matth.7. — Psal.144. — Prou.4. — Eccles.7. — Eccles.5.

& in peccatores respiciet ira illius. Et rursus sanctus Iob dicit: Nónne perditio erit iniquo, & alienatio facientibus iniquitatem? In Prouerbiis scriptum est: Iniquitates suæ capient impium: funiculis autem peccatorum suorum vnusquisque constringitur. Hic moritur cum indisciplinatis, de multitudine autem vitæ suæ proiectus est, & perit pro insipientia.

Iob 31. Prou 5.

Capvt XXVII.

Et ne quis putet aliqua peccata hominum latere Deum posse, sancti Iob sermonibus instruamur dicentis: Cogitationes meas dinumerasti, & nihil te latuit peccatorum meorum. Signasti quasi in sacculo iniquitates meas, annotasti si quid inuitus erraui. Ne vero aliquis impunitũ se futurum putet, si conuerti noluerit, eiusdẽ sancti viri verbis intentus auscultet dicẽtis: Imò verò nullus confidat cum sit nequam, se impunitum futurum, quicquid in iracundia prouocant Deũ, tanquam inquisitio in eo non sit futura. Propter hoc in Ecclesiastico salubris deprompta monitio, vt nec conuersio nobis desit, qua vitentur peccata, nec deprecatio, qua possint dimitti præterita. Sic enim dicitur: Filij peccasti, ne adiicias iterum: sed & de pristinis deprecare, vt tibi dimittantur. Quasi à facie colubri fuge peccata. Si accesseris ad illa, suscipient te, & quasi dentes leonis in vorando interficient te. Sed nec illud siletur, quod impij & peccatores qui pœnitentiam impietiatis siue iniquitatis agere noluerint, æternis sint in fine deputandi supplicijs: misericordiam verò his qui pœnitentiam gesserint Dominus noster largiatur. Quippe in libro Ecclesiastico sic positum est, Quoniam & altissimus misertus est pœnitentibus: & impiis & peccatoribus reddet vindictam. Rursus in eodem volumine sic dicitur, Memento quoniam ira non tardabit. Humilia valde spiritum tuum: quoniam vindicta carnis impij, ignis & vermis. Isaias quoque dicit, Quia ignis eorum non extinguetur, & vermis eorum non morietur. Rursus in Ecclesiastico positum est: Stuppa collecta synagoga peccantium, & consummatio eorum flamma ignis. Via peccantium plena offensis, & in fine illorum inferi & tenebræ & pœnæ.

Iob,14. Eclesi 21. Ecclesi.12. Ecclesi.7. Esaiæ 66. Ecclesi 22.

Capvt XXVIII.

Hæc est mors quæ secundum carnem viuentes excipiet, sicut B. Pauli prædicatio sancta testatur, ita dicentis: Ergo fratres debitores sumus nõ carni, vt secundum carnem viuamus. Si enim secundũ carnem vixeritis, moriemini: Si autem spiritu facta carnis mortificaueritis, viuetis. Facta autem carnis sequitur, si quis aut obsequitur desideriis seculariũ, aut in impietate vult remanere captiuus: cùm nos non aliud doctrina spiritalis erudiat, nisi vt abnegata impietate, desideria quoque secularia deponamus. Quod Gentium doctor his verbis insinuat, apparuit autẽ gratia Domini omnibus hominibus, erudiens nos, vt abnegantes impietatẽ & secularia desideria, sobriè & iustè & piè viuamus in hoc seculo, expectantes beatã spem, & aduẽtum gloriæ magni Dei, & saluatoris nostri Iesu Christi illorum est igitur spes beata, illorum expectatio certa, illorum fœlicitas futura: qui abnegantes impietatem & secularia desideria, sobriè & iustè & piè vixerint in hoc seculo. Sobrietas itaque & iustitia & pietas debent à Christianis intentissime custodiri. Sobrietatem autem custodit, quisquis mores suos vitámque componit. Et ille iustè viuit, qui proximo nec mali aliquid ingerit, & in quantum potest adiutorium bonæ operationis impendit. Ille etiam piè viuit, qui reuersum aliquid nec credit de Deo, nec dicit. Quisquis ergo vult ad regnum peruenire cœlorum, viuat sobrius in semetipso: iustitiam seruet in proximo: prius perseueret in Deo.

Rom. 8. Titum 2.

Capvt XXIX.

Hæc autem tunc in futura vita proderunt, si in vita seculi præsentis habeantur. Hoc enim beatus & sciebat & docebat Apostolus: qui præcipiebat vt sobriè & iustè & piè viuamus in hoc seculo: docens scilicet illos adepturos in iudicio misericordiam, qui ante iudicium in hoc seculo iustam gesserint vitam. Propter quod nos in libro Ecclesiastico diuina præmonet scriptura, dicens: Ante iudicium para iustitiã tibi, & in conspectu Dei inuenies propitiationem. Debet itaque hic sibi iustitiam præparare, quisquis in conspectu Dei propitiationem desiderat inuenire. Quod enim in præsenti seculo sibi homo non thesaurizauerit, futuræ retributionis tempore non habebit. Quod vt diuinarum testimoniis scripturarum quantum sat est possit ostendi, primum terminemus librum: vt consequenter parti residuæ, quæstionis congruum dare possimus exordium.

Ibidem. Ecclesi.18.

S. FVLGENTII EPISCOPI RVSPENSIS, DE REMISSIONE PECCATORVM, LIBER SECVNDVS.

CAPVT PRIMVM.

NON ignoro libri superioris initio sic nos quæstionem de remissione peccatorum tractandam in Dei nomine atque adiutorio suscepisse, vt trina fieret disputationis inchoatæ partitio. Etenim cùm Domino nostro, hoc est Deo vero, nec misericordiam deesse nec iustitiam diceremus: quod etiam scripturarum diuinarum manifestissima curauimus attestatione monstrare: Hinc diximus facilius veritatem posse quærentibus apparere, qualibus Deus peccata dimittat, vbi dimittat, quando dimittat. Huius tripartitæ diuisionis cum iam geminam persoluerim partem, tertiæ me non nescio debitorem. Qualibus etenim Deus peccata dimittat & vbi dimittat, quantū nobis Deus suæ pietatis condonauit auxilium, arbitror superiore libro competēter ostensum. Constat namque peccatorum remissionem non tribui, nisi cōuersis intra Ecclesiam Catholicam constitutis. Ibi enim potest conuersio esse vera, vbi fides vera comitatu sanctæ cōuersationis ornatur, & bene viuendi studium nulla prauæ credulitatis maculatione polluitur. Vita enim bona non veraciter dicitur, quę peruersæ credulitatis vitio deprauatur: neque sufficit ad salutem fides rectæ credentis, si cōuersatio moribus atque operibus turpatur obscœnis. Propter quod sicut mortuā sine operibus fidem B. Iacobus prædicat: sic omne quod non est ex fide, peccatum esse Paulus sua prædicatione cōfirmat.

Iacobi 5. Rom. 14.

CAPVT II.

Ioan. 1.

NVNC autem in quantum nobis à luce vera, quæ illuminat omnē hominem venientem in hunc mundum, donatur illuminationis auxilium, aggredimur ostendere quando pœnitentibus detur remissio peccatorum. Sterilis enim pœnitentia remissionis fructu priuabitur, si diuinitus indulti temporis oportunitas omittatur. Propter quod beatus Petrus dicit: Non tardat Dominus promissum suum sicut quidam tardantem existimant, sed patienter fert propter vos, nolens aliquem perire, sed omnes ad pœnitentiam conuerti. Obsecro Eutymi charissime, ne te pigeat intēta con- A sideratione pensare, quantum sit ponderis in hac Apostolici virtute sermonis. Neque enim debet tanquam leue contemni, quod B. Petrus ob hoc dicit Deū patienter ferre, quia non vult aliquem perire, sed omnes in pœnitentiam conuerti. Hic enim prodest pœnitentia peccatori: vbi Deus peccantem damnare non festinat, vt remissionem peccatorum ad pœnitentiam conuersio concedat: Quia si etiam post hanc vitam iniquorum pœnitentia possit esse aliquatenus fructuosa, nō diceret beatus Petrus, propterea Deum patiēter ferre, quia nō vult aliquem B perire, eorum scilicet quos præsciit & prædestinauit cōformes fieri imaginis filij eius. Istorum nemo perit. Voluntati autem eius quis resistit? Isti ante finem præsentis vitæ Dei misericordia gratis præueniuntur, ipsi corde cōtrito & humiliato salubriter compunguntur, & omnes ad pœnitentiam diuino munere conuertuntur, ad quam sunt diuinitus prędestinati per gratuitam gratiam, vt conuersi non pereant, sed habeant vitam æternam. Hi proculdubio sunt omnes quos secundum B. Pauli præconium Deus vult saluos fieri, & in agnitionem veritatis venire. C Quia enim ille hoc vult, qui omnia quæcunque voluit fecit: quod vult semper insuperabiliter facit, hoc vtique in eis impletur, quod omnipotentis Dei voluntas incommutabilis & inseparabilis habet. Cuius sicut mutari voluntas non potest in dispositione, ita nec prohibetur, nec impeditur potestas in opere: quia nec æquitatem illius valet quisquam iustè reprehendere, nec misericordiam ipsius potest aliquis obuiare. Vnde Saluator noster incredulæ ciuitatis maleuolentiam talibus verbis obiurgat: D Hierusalem Hierusalem, quæ occidis prophetas, & lapidas eos missos ad te: quotiens volui congregare filios tuos sicut gallina cōgregat pullos suos sub alas suas, & noluistis? Hoc autem dixit Christus, vt illius malam voluntatem ostenderet, qua insuperabili voluntati diuinæ frustra resistere nitebatur, cum bona voluntas Dei nec ab eis possit vinci quos deserit, nec aliquid nō possit operari quod velit. Illa igitur Hierusalem, quantum ad eius attinet voluntatem, suos filios ad Saluatorem congregari noluit

1. Petr. 3. 1. Tim. 2. Matth 23.

sed tamen ille omnes quos voluit congregauit. Ac per hoc illa resistere voluit omnipotenti, nec valuit, quia Deus, sicut scriptũ est: Omnia quæcunque voluit fecit, quoscunque voluit ad se gratuita iustificatione conuertit præueniens scilicet superabundantis gratiæ munere, quos posset vtique si vellet iustè damnare. Ergo cum Petrus Apostolus dicit, quia Deus patienter fert nolens aliquem perire, sed omnes in pœnitentiam conuerti, non sic accipiamus omnes dictos, tanquam nullus sit, qui congruè pœnitentiam non sit acturus. Sed illos hic omnes accipere debemus, quibus sic Deus pœnitentiam hic donat, vt etiam perseuerantiam donet: Hoc est, qui sic diuina præueniente misericordia conuertuntur, vt eadem misericordia subsequente ad crimina quibus renunciant nullatenus reuertantur. Hi sunt quibus, sicut Paulus ait, dat Deus pœnitentiam ad agnoscendam veritatem, vt resipiscant à diaboli laqueis, à quo captiui tenentur ad ipsius voluntatem. Hanc pœnitentiam quisquis curauerit in hoc seculo gerere, ipse apud Deum pœnitentiæ suæ fructum poterit inuenire.

Psal. 134. — 2. Tim. 2.

CAPVT III.

CÆTERVM legimus in libro Sapientiæ quosdam in die iudicij habituros quidem pœnitentiam, non tamen indulgentiam diuinitus accepturos. Scriptum denique sic habetur: Tunc stabunt iusti in magna constantia aduersus eos qui se angustiauerunt, & qui abstulerunt labores eorum. Videntes turbabuntur timore horribili, & mirabuntur in subitatione insperatæ salutis, dicentes inter se, pœnitentiam habentes, & per angustiam spiritus gementes: Hi sunt quos habuimus aliquando in derisum & in similitudinem improperij: nos insensati, vitam illorum æstimabamus insaniam, & finem illorum sine honore. Quomodo computati sunt inter filios Dei, & inter sanctos sors illorum est? Nemo autem cum legit dictum quia mali mirabuntur in subitatione insperatæ salutis, existimet illis, qui in criminibus præsentem finiunt vitam, quandoq; insperatam salutem diuino munere conferendam. Iustorum namque insperata salus, quæ licet desperatur ab iniquis danda, tamen permanet sperantibus iustis. Vnde B. Dauid vnam Psalmi loco spem iustorum cecinit & salutem, dicens: Salus autem iustorum à Domino, & protector eorum est in tempote tribulationis: & adiuuabit eos Dominus, & liberabit eos, & eripiet eos à peccatoribus, & saluos faciet eos, quoniam sperauerunt in eum. Hinc est quod iniqui æternis deputati tormentis dicturi sunt de iustis: Hi sunt quos habuimus aliquando in derisum, & in similitudinem improperij: nos insensati vitã illorum æstimabamus insaniam, & finem illorũ sine honore. Hæc est insperata salus, quoniã vitam iustorum insaniam æstimabant. Et cùm ipsi essent insani, sanos se esse credebãt, nec sperabant retributionem diuinæ iustitiæ: & propterea vitam suam corrigere negligebant. Etenim delectabantur hic luxuriosè viuere diebus paucis, nec se credebant postmodum æternis cruciandis esse suppliciis. Propterea cum iustos viderint in illa gloria filiorum Dei, de qua dicit beatus Paulus: In qua stamus & gloriamur in spe gloriæ filiorum Dei: tunc iniqui mirabuntur in gloria iustorũ, hoc est, filiorum Dei: quia ipsi iusti sunt filij Dei. Propterea iniqui pœnitentiam, quia intemporaliter habentes, & per angustiam spiritus gementes. Quomodo computati sunt inter filios Dei, & inter sanctos sors illorum est? Insperata ergo salus, id est, quæ sperata nõ est ab iniquis, profecto iustis dabitur, non iniquis. Non enim dabitur illis qui eam desperando male viuunt: sed illis qui eam bene sperando, & à desideriis carnalibus abstinendo, B. Petri salubria mandata custodiunt, dicentis: Charissimi, obsecro tanquam aduenas atq; peregrinos, abstinere vos à carnalibus desideriis quæ militant aduersus animam: cõuersationem vestram inter Gentes habentes bonam. Per ipsam bonam conuersationẽ iusti exhibent corpora sua hostiam viuẽtem, sanctam Deo placentem: quia per bonam cõuersationem ipsi sunt etiam templum Dei. Quod esse fideles testatur Apost. dicens: Nescitis quia templum Dei estis, & spiritus Dei habitat in vobis? hoc templum ne malis operibus polluatur, non solum diligenter præmonet, sed etiam vehementer nostros animos terret, dicens: Si quis autem templum Dei violauerit, disperdet illum Deus. Templum enim Dei sanctum est, quod estis vos. Nemo se seducat. Quis enim rogo male viuẽs cum audit ab Apostolo, quia si quis templum Dei violauerit disperdet illum Deus: si conuersus in hoc tempore non fuerit, aliquam sibi spem remissionis futuræ promittere audeat? Quis non tremefactus concidat? Quis non ante finem vitæ præsentis ad pœnitentiam compunctus & humiliatus accurrat? Clamat Apostolus, quia si quis templum Dei violauerit, disperdet illum Deus, & vanus homo seducit sese cogitatione nequissima, dicens: Etiam si templum Dei violauero, & vsq; in fine male vixero, saluus ero. Nunquid non talibus dicit Apostolus, quia dicunt, Faciamus mala, vt veniant bona,

Sap. 5. — Psalm. 36. — Rom. 5. — Sap. 5. — 1. Petr. 2. — Rom. 12. — 1. Cor. 3. — Ibidem. — Rom. 3.

quorum damnatio iusta est? Nónne hi sunt quos sancta scriptura infœlices appellat, spémque illorum vacuam omnino pronuntiat, dicens: Sapientiam & disciplinam qui abijcit, infelix est, & vacua est spes illorum, & labores sine fructu?

Sap. 3.

CAPVT IV.

SALVS illa igitur non dabitur iniquis, sed iustis: ante finem scilicet huius vitæ correctis atque conuersis. Salus illa bonis dabitur qui ad amicitiã Dei cucurrerũt per conuersionem, non malis qui permanentes amici mundi, Apostolica increpatione inimici Dei merentur congruè nuncupari. Tales enim B. Iacobus subiurgat, Adulteri, nescitis quia amicitia huius mundi inimica est Deo? Si quis ergo voluerit amicus esse huius mundi, inimicus Dei constituetur. Quisquis igitur declinans à malo & faciens bonum, pro suis iniquitatibus in præsenti vita pœnitentiam gesserit, & conuersus ad Deum toto corde malis operibus renuntiauerit: spes ipsius vana non erit. Cæterum frustra seipsum seducit, quisquis per latam & spatiosam viam se peruenturum arbitratur ad vitam: cùm Dominus per arctam viam nos iubeat ambulare, atque angustæ portæ nobis demonstret introitum, per quẽ venitur ad regnum. Dicit enim: Intrate per angustam portam. Quàm lata porta & spatiosa via quæ ducit ad perditionem: & multi sunt qui intrant per ipsam. Quàm angusta porta & arcta via, quæ ducit ad vitam, & pauci sunt qui inueniunt eam. Via nostra præsens vita est, in qua si quis positus verbo Dei non consenserit, non accipiet remissionem peccatorum: sed in fletu & stridore dentium lugebit sine fine supplicium. Nec immerito nunquam merebitur carere tormento: qui quamdiu hic vixit, noluit renũtiare peccato. Propter hoc vnumquemque nostrum saluator præmonet, dicens: Esto consentiens aduersario tuo cito dum es in via cum eo: ne forte tradat te aduersarius iudici, & iudex tradat te ministro, & in carcerem mittaris. Amen dico tibi, non exies inde donec reddas nouissimum quadrantem. Aduersarium sibi quippe facit homo Dei verbum: quandiu illa facit quæ diuinus sermo prohibet. Cui dicitur in Psalmo: Tu verò odisti disciplinam, & proiecisti sermones meos post te. Huic sermoni diuino si quis in via, hoc est, si quis in hac vita cito consentiens non fuerit, missus in carcere ignis æterni vltra requiem non habebit. Bonus enim aduersarius iste, qui salubri aduersitate iugiter instat: vt à nobis aduersitatem mortiferæ iniquitatis expellat. Hinc est quod nos in alio loco scriptura diuina, vt celeriter conuertamur, hortatur: ne tarditas mortifera perditionem differenti pariat, non salutem. Ait igitur: Ne tardaueris conuerti ad Deum, & ne differas de die in diem: ne subito veniat ira eius, & in tempore vindictæ disperdet te. Ostendit vtique sermo diuinus, quia cùm vindictæ tempus aduenerit, non iam conuersio malum punitione subtrahet: sed ira vindex debita condemnatione disperdet. Illud etenim tempus non erit remissionis, sed retributionis, nec indulgentiæ, sed vindictæ.

Matth. 7. — Matth. 5. Lucæ 12. Vide ser. D. Aug. de verbis Domin. 1. & eiusdẽ ser. de diuersis quintum. — Psalm. 49. — Eccles. 5.

CAPVT V.

QVÆ idcirco diuina longanimitate differtur, vt sanctorum numerus impleatur. Hanc enim vindictam beatus Ioannes in Apocalypsi sanctos memoratur postulasse, quorum hæc verba sunt; Quousque Domine sanctus & verus non iudicas & vindicas sanguinem nostrum de his qui in terra habitant? Et vt doceret pro his qui eorum sunt consortio copulandi, tempus vindictæ superna ordinatione differri: sequitur dicens, Et datæ sunt singulis stolæ albæ, & dictum est eis vt requiescerent breui adhuc tempore, donec impleatur numerus conseruorum & fratrum eorum. Nouerat etiã beatus Paulus præsentis seculi futuriq; distantiam, sciebat in præsenti posse tantum beneficium salutis adquiri: in futuro autem non nisi mercedem iustitiæ singulis pro bonorum seu malorum operum qualitate restitui. Vnde cùm propheticum posuisset testimonium quod dicit Deus, Tempore accepto exaudiui te, & in die salutis adiuui te: continuo ipse subsecutus adiungit: Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis. De futuro autem dicit: Omnes enim nos manifestari oportet ante tribunal Christi, vt recipiat vnusquisque propria corporis prout gessit, siue bonum, siue malum.

Apoc. 6. — Esaiæ 49. — 2. Cor. 6.

CAPVT VI.

NON ergo in futuro tribuitur vita æterna: nisi fuerit in seculo peccatorum donata remissio. Neque hic accipiet remissionem peccatorum, nisi qui suis peccatis renuntiat, & ad Deum summum ac verum cordis vera conuersione festinet. Illud etenim tempus non erit remissionis, sed retributionis. Non ibi misericordia iustificabit impium: sed iustitia discernet iustum & impium. Scriptum namque continetur in Psalmo: Dominus interrogat iustum & impium. Et vt ostenderet in iniquitatibus perditionem esse animæ non salutem, sequitur dicens: Qui autem diligit iniquitatem, odit animam suam. Ne verò aliquam sibi misericordiam repromittant, qui vsque

Psalm. 10.

in finem præsentis vitæ in iniquitatem perdurant: subsequenter de Deo sic loquitur, Pluit super peccatores laqueos, ignis sulphur & spiritus procellarum, pars calicis eorum: Quoniam iustus Dominus, iustitias dilexit, æquitatem vidit vultus eius. Quisquis igitur hæc audiens in præsenti tempore misericordiam Dei noluerit per conuersionem quærere: in futuro eam nunquam poterit inuenire. Hoc enim iustus iudex per beatum nobis Apostolum Iacobum denuntiari præcepit, eodem dicente: Iudicium sine misericordia illi qui non fecerit misericordiam. Ordo autem misericordiæ continet, vt misericordiam quam homo impendere iubetur alteri, prius exhibeat sibi, dicente scriptura: Miserere animæ tuæ placens Deo. Proinde si quis placere Deo non vult: animæ suæ misericordiam denegat. Et qui animæ suæ misericordiam in presenti seculo noluerit donare: nullatenus apud Deum misericordiam poterit inuenire. Iudicium enim sine misericordia illi qui non fecit misericordiam. Ac per hoc quod subsequenter dicitur, Superexaltat autem misericordia iudicium, in illo fiet, qui nunc miseretur animæ suæ placens Deo. Ipse namque Dominus dicit: Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur. Nam cùm beatus Apostolus moneat, vt omnia honestè secundum ordinem fiant, propter quod in Cantico Canticorũ dicitur: Ordinate in me charitatem: quomodo dicendus est aut charitatis aut misericordiæ ordinem tenere, qui non dico quẽlibet hominem alium, sed ipse corpus suum reficit cibo, ne deficiat: munit indumento, ne algeat: dum est sanum, cauet ne infirmetur: dum est infirmum, satagit vt sanetur: carni suæ alimentorum incessanter, vestimentorum, medicaminum ministrat sollicita intentione subsidium: & animæ suæ male viuẽdo conquirit interitum? Carnem suam necessarijs cibis nutrit: & animam suam operibus malis interficit? Carni suæ noxios cibos negat: & animæ suæ opera mala tanquam venena mortifera subministrat? Carni suæ vitam prolongare desiderat quæ finitur diebus paucis: & animæ suæ procurat mortem, cuius in supplicio nõ erit finis? Ac per hoc qui animam suam odisse conuincitur, etiam animæ suæ crudelis aduersarius inuenitur: quia sicut boni actus faciunt carnem cum anima cœlesti beatitudine perfrui: sic opera mala faciunt æterno igni animam cum carne torqueri. Ipse sibi ergo est perniciosissimus inimicus: quisquis male viuens, vitam non mutat antequam finiat.

Iacob. 2. — Eccles. 30. — Matth. 5. — 1. Cor. 4. — Cantic. 2.

CAPVT VII.

Ex huius enim vitæ fine, illius vitæ pendet initium: in qua quicquid retribuitur, non finitur. Cùm autem dignè ab Apostolo Ioanne dicatur: Qui odit fratrem suum, homicida est, & scitis quia omnis homicida non habet vitam æternam in se manentem: cúmque sanctus Dauid dicat: Qui autem diligit iniquitatem, odit animam suam. Si homicida est qui fratrem suum odit, quid est qui diligit iniquitatem & odit animam suam? Et si ille qui odit fratrem, non habet vitam æternam in se manentem: quomodo ille qui in dilectione iniquitatis odio animæ suæ finit istam vitam, peruenire poterit ad indulgẽtiam peccatorum, per quam venitur ad vitam, cùm ipse Dominus noster euidenter ostendat, qualiter ad vitam vnusquisque perueniat, dicens: Si vis venire ad vitam, serua mandata? Ille igitur veniet ad vitam, qui mandata seruat. Quis autem seruat diuina mandata, nisi qui ad Deum conuersus ante finem vitæ præsentis discesserit ab iniquitatibus pristinus? Propter quod B. Paulus nos admonet, vt discedat ab iniquitate omnis qui inuocat nomen Domini. Hoc autem dicebat, sciens quia in hoc tempore pœnitentia fructuose agitur, in quo pœnitentibus indulgentia condonatur. Cæterum in futuro erit iniquorũ pœnitentia: sed fructuosa non erit, quia iniquorum conuersio nulla erit. Mittentur enim in tenebras exteriores, vbi erit fletus & stridor dentium. Ibi sine fine cruciabuntur, non solum gehẽnali supplicio animæ simul & corpora, sed etiam ipsis tenebris pessimæ voluptatis. Hic erit enim talibus mala ipsa voluptas ad supplicij cumulum, pro qua manet eorum sine fine tormentum. Spernunt enim nunc oportunitatem temporis accepti: & in die salutis non quærunt diuinitus adiuuari. Quod tempus ita Deus prophetico nobis insinuauit eloquio, dicens: Tempore accepto exaudiui te, & in die salutis adiuui te. Hoc testimonium B. Paulus secutus, adiunxit: Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis. Hoc tempus alio loco sic euidenter idem commendat Apostolus, vt quisquis diuino illuminatus munere intentè legerit, & competenter intellexerit, non se decipiat, nec aliud sibi tempus conuersionis aut remissionis inquirat: sciens quia quisquis in hoc tempore indulgentiam noluerit quærere, nullatenus post istam vitam poterit inuenire. Scribens ergo beatus Paulus ad Galatas hæc loquitur: Nolite errare. Deus non irridetur. Quæ enim seminauerit homo, hæc & metet. Quoniam qui seminat in carne sua, de

1. Ioan. 3. — Matth. 19. — 2. Tim. 2. — 2. Cor. 6. — Galat. 6.

carne metet corruptionem: Qui autem seminat in spiritu, de spiritu metet vitam æternam. Bonum autem facientes non deficiamus: tempore enim suo metemus non deficientes. Ergo dum tempus habemus operemur bonum ad omnes: maxime autem ad domesticos fidei. His Apostoli verbis quis piger ad operis boni non excitetur affectum? Quis errans à Deo non rectam viam tremefactus inquirat? Quis non seminationi bonæ delectetur insistere, quando se non aliud quàm quod seminat recepturus cognoscit in messe?

CAPVT VIII.

OPORTET igitur vt hunc Apostolicę prædicationis sermonem paulo diligentius attendamus. Neque enim frustra cum tanto pondere præmonet dicens: Nolite errare. Ac deinceps adiecit, Deus non irridetur. Postmodum vero aperuit, in quo nonnullos errare cognouit inquiens, Quæ enim seminauerit homo, hæc & metet. Errat ergo, quisquis se in retributione futura messurum putat, quod in huius temporis operatione non seminat. Verum quia ipsius seminationis ac messis diuersitas fuit euidētius intimanda, idcirco eam subsequentibus verbis peritus discernendi agricola subiungens, hæc ait: Quoniam qui seminat in carne sua, de carne metet corruptionem: qui autem seminat in spiritu, de spiritu metet vitam æternam. Ille est ergo error quem in huius sermonis interdixit exordio, quo se vnusquisque aliud existimat messurum esse quàm seminat. Errat igitur quisquis in carne seminat, de qua corruptio metitur, existimat messurum se vitam æternam, quę in spiritu seminantibus reseruatur. Sequitur verò Apostolus dicens: Bonum autem facientes non deficiamus: tempore enim suo metemus non deficientes. Hæc euidenter ostendit seminis nomine vniuscuiusque opera designari. Superius enim dixerat: Quæ enim seminauerit homo, hæc & metet. Nunc dicit, Bonum autem facientes, non deficiamus: tempore enim suo metemus non deficientes. Verè veritatis discipulis, & ob hoc magister egregius Gentium, qui sicut iustitiam non defuturam in retributione operum docuit: sic tempus seminationis & messis, id est, operationis, retributionísque discreuit: ne quis inepta cogitatione tempus seminationis & messis confundens, aut tempore seminationis deposcat futuræ messis effectum, aut tempore messis concedendum sibi speret bonæ seminationis initium. Ac sic iners operarius & ignauus pigritiæ vinculis inretiatus, imò quod est deterius, studio mortiferæ semi-

A nationis intentus, non gaudeat in messe, sed lugeat, dum cœperit suæ seminationis condigna tunc metere, quando iam non poterit qualitatem mali seminis immutare. Est præterea diligentius attendendum, tria quidem nobis in hoc loco Apostolicæ doctrinæ sermonis ostendi: hoc est, vt bonum faciamus, & vt non deficiamus: quia tempore suo metemus non deficientes. Horum trium, duo in præcepto sunt operis: tertiū, in promissione mercedis. Duobus labor operarijs indicitur: tertio spe futuræ messis laborantium animus subleuatur. Adsolet enim qui certam sperat pro sui laboris qualitate mercedem sumere, magis ex labore

B virtutem. Bonæ igitur operationi Apostolus perseuerantiam iungit: vt non deficiat in semine, quisquis in messe delectatur sine fine gaudere. Proinde secundum dictum B. Apostoli ille necesse est ad futuræ messis gaudium perueniat: qui præsenti tempore in bonæ operationis semine perseuerat. Cæterum multum seipsum seducit, siue qui nulla mittens vsque in finem præsentis vitæ semina, operum bonorum putat bona quandoque messurum: seu qui deprauatus caret perseuerantia bonæ operationis, & lætitiam sperat in retributione mercedis:

C cum B. Apostolus hoc vnumquemque recepturum testetur in messe, quod perseueranter præmittit in semine. Talis namque est ille peritissimus ventilator, qui permundabit aream suam, vt discretione tritici atque palearum nulla subreptione fallatur: nec in horreum mittit paleas ignibus dandas, nec tradit flammis frumenta, quæ sunt horreo deputanda. Futuræ quippe messis tempore boni seminatores illi scilicet, qui nunc perseueranter seminantes in lachrymis in gaudio metent, quique nunc euntes flent mittentes semina sua: tunc autem venientes venient in exultatione portantes

D manipulos suos. Sicut ille priuabitur gaudio consortióque messorum, qui licet aliquando bona seminauerit, perseuerantiam tamen bona seminādi non tenuit, sic etiam ille nec indulgentiæ, nec lætitiæ poterit participatione gaudere, quem seminatori nocturno, id est, diabolo intantum famulari fauerέque delectat, vt vsque in mortem non quiescat illa seminare, quæ angelorum metentium discretione collecta & in fasciculos colligata, Domini iudicio sine commutabili præcepto inextinguibili deputentur incendio: quia & subsequentis vitio iniquitatis, præteritus iusti frustratur omnis labor bonus, & iniquitatis meritum permanet, cuius labor est omnis malus. Dicit enim Apostolus: Quia vnusquisque

Matth 13.

1. Cor. 3.

propriam mercedem accipiet, secundum suum laborem: Illum scilicet, in quo vnusquisque inuenitur quando de præsenti seculo transire præcipitur. Proinde sicut Apostolus monet, dum tempus habemus operemur bonum ad omnes: maximè autem ad domesticos fidei.

CAPVT IX.

NAM & in epistola quæ ad Hebr. scripta est, non solum conuersio in præsenti tempore significatur necessaria: verumetiam præcipitur vsque in finem perseuerantia retinenda. Ait enim, Videte fratres, ne forte sit in aliquo vestrum cor malum incredulitatis discedendi à Deo viuo, sed hortamini vosmetipsos per singulos dies, donec hodie cognominatur, vt non obduretur quis ex vobis fallacia peccati. Participes enim Christi effecti sumus, si tamen initium substantiæ vsque ad finem firmum retineamus. Quis autem non ipsius exemplo terreatur Apostoli, vt à malis operibus discedens, in pœnitentia & conuersatione currat ad Deum, & sollicitus caueat ne tenore perseuerantiæ derelicto reprobus fiat? Considerandum quippe est cunctis fidelibus, qua sollicitudine ipse B. Paulus cucurrerit, qua vigilantia pugnauerit, qua seueritate corpus suũ castigauerit. Ait ergo, Ego igitur sic curro, non quasi in incertum: sic pugno, non quasi aërem verberans: sed castigo corpus meum, & in seruitutem redigo: ne forte cùm alijs prædicauerim, ipse reprobus efficiar. Hæc autem dicebat, sciens per Ezechielem diuinitus dictum in eo: Cùm conuerterit se iustus à sua iustitia, & faciat delictum, & moriatur: in suo delicto quod fecit in ipso morietur. Frustra igitur sibi peccatorum remissionem vanis cogitationibus somniat, quisquis non vsque in finem præsentis vitæ, in mandatis Domini perseuerat, vel quisquis ante finẽ vitæ præsentis non discedit ab itineribus pessimis. Oportet enim vt omnis iustus cum timore & tremore suam salutem operetur, & omnis iniquus desinat exhibere membra sua arma iniquitatis peccato: sed exhibeat semetipsum tanquam ex mortuis viuentẽ, & membra sua arma iustitiæ Deo, ac desinat talia operari, quorum stipendium, mors est, dicente Paulo Apost. Stipendium enim peccati mors. Hæc mors, etiam futuræ ira Dei dicitur, quæ iniquis & in malo perseuerantibus inferetur. Vnde & Ioannes Baptista Pharisæos Sadducæosque sic increpat, vt etiam Christianos male viuentes sua increpatione perstringat. Dicit namque: Genimina viperarum, quis vobis demonstrauit fugere ab ira futura? Facite ergo fructus dignos pœnitentiæ. Et ne velitis dicere, patrem habemus Abraham. Dico enim vobis, quia potens est Deus de lapidibus istis suscitare filios Abrahæ. Iam enim securis ad radices arborum posita est. Omnis arbor quæ non facit fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur. Ista cùm dominicus præcursor diceret, proculdubio iniquis dicebat & malis, quos etiam propter imitationem serpentium, hoc est, diabolici operis, viperarum genimina nuncupabat. Quibus tamen ostendit, quid in hoc seculo facerent, quid etiam in futuro iudicio formidarent. Pręcipiens enim vt facerent fructus dignos pœnitentiæ, ostendit hic mutari posse homines, & à supplicij merito ad meritum regni pœnitentis animi conuersione transire. Adiungens autem, quia omnis arbor quæ non facit fructum bonum excidetur, & in ignem mittetur: tempus prænuntiauit, futuri iudicij, quo malis vsque in finem criminosam ducentibus vitam, sicut infructuosis arboribus, non remissio peccatorum misericorditer donabitur, sed æterna combustio iustè reddetur. Ideo quoque Saluatorem nostrum prædicit ad discretionem tritici palearúmque venturum: qui habens ventilabrum in manu sua, permundabit aream suam: & congregabit triticum suum in horreum, paleas autem comburet igni inextinguibili. Informat omnem præterea Christianum tenore Euangelicæ lectionis, vt discretione habita consideret quid in primo Saluatoris aduentu fuerit vnicuique piissima largitate donatum, quid etiam singulis expectetur in secundo iusta retributione reddendum.

CAPVT X.

IPSE enim noster Saluator & iudex, qui nunc venit vt saluet: tunc est autem venturus, vt iudicet: qui nunc venit, vt bonos ex malis pia remissione faciat: tunc autem venturus est, vt malos à bonis iusta examinatione discernat. Primi aduentus sui demonstrat beneficium, dicens: Venit enim filius hominis quærere & saluum facere quod perierat. Secundi verò aduentus metuendam sic intimat æquitatem. Veniet filius hominis & tunc reddet vnicuique secundum opera sua. Primi aduentus misericordiam rursus ostendens, ait: Sic enim dilexit Deus mundum, vt filium suum vnigenitum daret: vt omnis qui credit in eum non pereat, sed habeat vitam æternam. Non enim misit Deus filium suum in mundum, vt iudicet mundum, sed vt saluetur mundus per ipsum. Secundi vero aduentus iudicium sic pronuncians dicit: Multa habeo de vobis loqui & iudicare. Et alio loco:

Hebr. 3. 1. Cor. 9. Ezech. 4. Phil. 2. Rom. 6. Rom. 6. Lucæ 3. Luc. 19. Matth. 16. Ioan. 3.

Ioan. 8. Sermo quem locutus sum vobis, ipse iudicabit vos. Et alio loco: Sicut audio, iudico, Ioan. 12. Ioan. 5. & iudicium meum verum est. Rursus beneficium primi aduentus sui, quo nullum inueniens viuum, gratis suscitat mortuos, quos vtique facit ex impiis iustos, talibus intimat verbis. Amen amen dico vobis, quia Ibidem. venit hora & nunc est, quando mortui audient vocem filij Dei: & qui audierint, viuent. Secundi vero aduentus examen, quo iudicaturus est viuos & mortuos, subsequenter prænuntiat, dicens: Amen amen Ibidem. dico vobis, quia veniet hora, quando omnes qui in monumētis sunt audient vocem eius: Et procedent qui bona fecerunt in resurrectionem vitæ, qui autem mala egerūt, in resurrectionem iudicij. Præsentis itaque vocis eius auditus donat vitam mortuis, cū fidei gratiam largitur incredulis, & quos malos inuenit bonos facit: Præsentis autem vocis eius auditus impios piè iustificat, peccatores misericorditer saluat, cæcos clemēter illuminat. Secundæ autem vocis eius auditus sicut iustis coronam iustitiæ reddet: sic iniquis pœnam pro iniquitate retribuet. In primę vocis eius auditu præuenit peccantes misericordia redimentis: in secundæ vocis auditu subsequetur operantibus retributio Matth. 11. iudicantis. Hic omnibus dicitur: Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego vos reficiam: illic autem dextris tantum Matth. 25. dicetur: Venite benedicti patris mei, percipite regnum. Sinistris vero dicetur, Ite maledicti in ignem æternum. Vbi est meritorum tanta certissima cognitio pastoralis qua segregabuntur oues ab hœdis, vt ita nullus hœdus ponatur ad dexteram, sicut ouis nulla collocabitur ad sinistram. Illa quippe merita cum quibus homines ex hac vita discedunt, ipsa cum eis in illa vita indesinenter atque incommutabiliter permanebunt, siue bona quæ hic diuina pietas contulit: seu mala quæ hic humana iniquitas comparauit. Ac per hoc nulla ibi erit remotio malorum, quamuis futura sit bonorum promotio meritorum. Illa enim manebunt in pœna, ista perficientur in gloria. Istud est tempus quo Deus, sicut in Psalmo Psalm. 102 scriptum est: Non secundum peccata nostra fecit nobis: neque secundum iniquitates nostras retribuit nobis. Quoniam secundum altitudinem cœli à terra confirmauit Dominus misericordiam suam super timētes eum: Quoniam sicut distat ortus ab occasu, elongauit iniquitates nostras à nobis. In illo autem iudicio coronam iustitiæ red- 2. Tim. 4. det iustus iudex, sicut Apostolus ait, his qui diligunt aduentum eius: operantibus autem iniquitatem, sicut Psalmus ostendit, A dabit secundum opera eorum, & secundum nequitiam studiorum ipsorum, & se- Psalm. 27. cundum opera manuum eorum tribuet illis, reddet retributionem eorum ipsis: ea scilicet causa, quia qualis vnusquisque de hac vita egreditur, talis futuræ vitæ sine dubitatione reddetur, nec de corruptione in incorruptionem in illo iusto mutabitur iudicio, qui ab iniquitate ad iustitiam, & à mala vita ad bonam vitam non prius in hoc seculo fuerit immutatus.

CAPVT IX.

PROPTEREA Paulus dicit: Omnes 1. Cor. 15. quidem resurgemus: sed non omnes B immutabimur. Quod cum beatus dixisset Apostolus, ne sensus sermonis eius apud aliquos penderet incertus, sciuit subsequēter fidelibus ostendendum, quosnam futuræ resurrectionis tempore dixerit immutandos. Profecto enim si dixisset, Omnes resurgemus, sed non immutabimur: nullius immutatio futura crederetur. Et iterum si dixisset, omnes resurgemus, & immutabimur: sicut omnes creduntur resurrecturi, omnes etiam crederentur similiter immutandi. At cùm omnium futuram resurrectionem prædixerit, nec tamen omnes asseuerauerit immutandos: admonuit nos sol- C licitè scrutari quinam sint in resurrectione futuri examinis immutandi. Hoc autem nolens relinquere beatus Paulus ambiguū, ne licentius iniqui delinquerent, si commune sibi cum iustis munus futuræ mutationis audissent: sequenti sermone curauit ostendere illius mutationis donum. In momento, in ictu oculi, in nouissima tuba. Ca- 1. Cor. 15. net enim tuba, & mortui resurgent incorrupti, & nos immutabimur. Cùm dicit, nos, ostendit illos secum futuræ mutationis potituros donum, quos in hoc tempore cum Paulo sociisque eius tenet Ecclesiastica rectéque viuendi communio. Ipsius vero mu- D tationis insinuans qualitatem dicit, Opor- Ibidem. tet enim corruptibile hoc, induere incorruptionem: & mortale hoc, induere immortalitatem. Vt ergo in talibus tunc sequatur mutatio iustæ retributionis: nunc præcedit mutatio gratuitæ largitatis. Quam mutationem beatus Propheta Dauid ostendens, ait: Dixi, nunc cœpi: hæc mutatio dexte- Psalm. 76. ræ excelsi.

CAPVT X.

HIS ergo, qui in præsenti vita de malo in bonum fuerint immutati, futuræ mutationis retributio permittitur. Qua fiet, vt quisquis hic ad meliora conuersus mutauerit vitam, in illa quoque mutatus retributione donum potiatur æqualitatis angelicæ. Quam ipse Saluator, qui fidelis est in

verbis suis, & sanctus in omnibus operibus suis, non iniquis aut impiis, sed solis permittit bene viuentibus ac iustis. Quia nec iusti sunt, qui bene non viuunt: nec iniustè punientur, qui Deum diligentes mandata eius contemnunt, quem illi diligunt qui eius mandata custodiunt, sicut ipse Dominus dicit: Qui diligit me, mandata mea custodit. Deum igitur qui nec iniustè diligi, nec iustè potest aliquando contemni, illi verè diligunt, qui eius præceptis obediunt. Isti sunt qui secundum sermonem Domini mutabuntur, & æquales angelis Dei, incorruptibiles scilicet atque immortales munere illius mutationis effecti, quorum non anima sola mutabitur in melius, vt iam peccare non possit, sed etiam caro quam corruptibilem atque mortalem habuerit, sic in resurrectione mutabitur, vt ipsa quidem sit quæ nunc est, sed neque corruptibilis, neque mortalis possit esse quod nunc est. Ac per hoc, caro & iniquorum & iustorum quæ nunc moritur, ipsa est resurrectura. Resurget autem iniquorum in æterno dolore: iustorum verò in æterna fœlicitate mensura. Et sicut illa resurget ad cruciatum: sic ista resurget ad gaudium. Illa ob hoc animabitur, vt in æterna morte cũ anima torqueatur: ad hoc ista viuet, vt cum anima perennis vitæ beatitudine fruatur. Iustorũ ergo corpus secundum Apostoli prædicationem, seminatur in corruptione, surgit in incorruptionem: Seminatur in ignobilitate, surget in gloria: Seminatur in infirmitate, surget in virtute: Seminatur corpus animale, surget corpus spirituale. Hoc ergo in eis agitur per gratiam, vt primum hic in eis per iustificationem, in qua spiritualiter resurgitur, mutatio diuini muneris inchoetur, & postmodum in corporis resurrectione qua iustificatorum immutatio perficitur in æternum manens, perfecta glorificatio non mutetur. Ad hoc enim illos primum gratia iustificationis, deinde glorificationis mutat, vt in eis ipsa glorificatio incommutabilis æternáque permaneat. Mutatur hic enim per primam resurrectionem qua illuminantur vt conuertantur, qua scilicet transeunt de morte ad vitam, de iniquitate ad iustitiam, de infidelitate ad fidẽ, de malis actibus ad sanctam conuersationem. Ideo in illis secunda mors non habet potestatem. De talibus in Apocalypsi dicitur, Beatus, sanctus, qui habet partem in resurrectione prima. In his secunda mors non habet potestatem. In eodem rursus libro dicitur, Qui vicerit, à morte secunda non lædetur. Sicut ergo in conuersione cordis prima consistit resurrectio: sic mors secunda in supplicio sempiterno. Festinet itaque hic primæ resurrectionis participes fieri, omnis qui non vult secundæ mortis æterna punitione damnari. Si qui etiam in præsenti vita timore diuino mutati transeũt à vita mala, ad vitam bonam: ipsi transeunt de morte ad vitam, qui etiam postmodum de ignobilitate mutabuntur in gloriam.

(Ioan. 14. — Apoc. 20. — Ibidem 2.)

CAPVT XIII.

CÆTERVM miserorum atque infelicium, qui de malo ad bonum negligunt istius vitæ tempore commutari, sicut Dauid sanctissimus contumaciam culpat: sic futuram pœnam diuinæ retributionis prænuntiat, dicens: Non enim illis est commutatio, & non timuerunt Deum. Ac ne sibi qui cõmutari noluerint frustra promittant peccatorum indulgentiam transacto huius vitæ limite conferendam, secutus adiunxit, Extendit manum suam in retribuendo. Huius retributionis initium est, cum iniquus mercedem quam oportuit erroris sui in semetipsa recipiens iusto iudicio in suis iniquitatibus igne torquebitur sempiterno. Neque etiam ista parua putanda est retributio, qua iniquus iustitiæ luce priuatus in suis tenebris errare permittitur, præiudicatus non carne, sed cæcitate cordis. Vbi etiam illud ad cumulum retributionis pertinet, si cæcus lumen non solum non queat recipere, verum etiam cum delectatione studeat tenebras suæ cæcitatis augere. Talibus dicit Dominus in Psalmis, Et nõ audiuit populus meus vocem meam, & Israël non intendit mihi: & dimisit illos secundum desideria cordis eorum, & ibunt in voluptatibus suis. De talibus etiam doctor Gentium dicit: Propterea tradidit illos Deus in reprobum sensum, vt faciant quæ non conueniant. Traduntur ergo tales primum desideriis suis iniustis, tradendi postmodum suppliciis iustis. Traduntur hic cõuenientibus factis, tradendi postmodum conuenientibus pœnis. Neque enim quia delectabiliter peccat malus, ideo æstimandus est à tormento retributionis extraneus: quandoquidem grauiter ipsa delectatione peccandi iam punitur: qui tali delectationi consensione subijcitur, ex qua meritum punitionis augetur. Vbi quanto magis perficitur quod iniustè delectat, tanto magis recepturus est iniustus quo amplius doleat. Si quis ergo hic noluerit ad Deum conuerti, & à mala vita ad bonæ vitæ studia commutari: nec illic immutabitur, vbi fœliciter mutatis iustis immortalitas & incorruptio confertur. Proinde iniqui vel impij, hoc est, vel qui peruersè credunt, siue qui nequiter viuunt, nec ante præsentis vitæ finem

(Psalm. 54. — Ibidem. — Psalm. 80. — Rom. 1.)

nem à sua infidelitate siue iniquitate discedunt: in futura retributione nec immortales nec incorruptibiles erunt, sed corrumpentur nec consumentur, morientur nec extinguentur. Permanebit enim cruciamẽtorum perennis sensus in mortuis, vbi miseris mori non conceditur in pœnis. Ibi mors miserorũ talis erit, quæ nõ animam de corpore dolentis excludat, sed in dolenti corpore ad hoc iugiter teneat, vt animã simul & corpus æternitate doloris affligat. Ac per hoc semper cũ corpore suo morietur anima: cũ quo sine fine cogetur æterna cõmunicare tormenta. Ibi mors animę corporísq; non moritur: quia cruciatus corporis & animæ non finitur. Hæc quippe erit æterna mors iniquorum: vt in igne non moriantur æterno, ne quandoq; possint carere supplicio. Nec ibi ardenti corpori aliquid demitur, quamuis infelix anima in suo corpore iugiter exuratur: Sed vt totum corpus ardere non desinat, totum cum anima iugiter in incendio perseuerat. In quo enim corpore anima iustè vixerit aut iniquè: in ipso recipiet æternã pœnam, aut sine fine lætitiam.

CAPVT XIIII.

EXPEDIT igitur vnicuiq; priusquam præsentem finiat vitam, futuri supplicij timore conuerti: si vere non vult post huius vitæ finem sine fine torqueri. Quapropter inaniter in cõspectu Dei malorum hominum permanens iniquitas remittenda creditur: in cuius conspectu inulta esse bonorum operum sterilitas non sinetur. Neque enim dicitur quisquam positus ad sinistram idcirco iturus in ignem æternum, quia panem comedenti abstulit, sed quia esurienti non dedit: nec quia vestitum expoliauit, sed quia vestimenta non tribuit: nec quia de domo propria quẽquam pepulit, sed quia vnum ex Christi minimis hospitio non recepit. Si ergo ibit in combustionem æternam qui panem suum esurienti non dedit: quid recipiet qui alienum abstulit panem? Et si mittetur in stagnum ignis & sulphuris, qui nudum vestimento non tegit, quid passurus est qui vestimento crudelis expoliat? Et rerum suarum auarus possessor requiem non habebit: quomodo alienarum rerum insatiabilis raptor, si in hac vita conuerti noluerit, postmodum sibi de iudice iusto indulgentiam frustra promittit? Consideremus diuitem miserum purpura quondam byssóque vestitum, non ob aliud inextinguibilibus flammis ardentem: nisi quia Lazaro pauperi continua esurie laboranti, nunquam voluit saltem micas conuiuij sui mortifera præditus iniquitate largiri. Qui cum interminabili cruciamento damnatus, etiam digiti pauperis in æterna requie lætantis refrigerio remaneret indignus, euidenti responsione Abraham Patriarcha monstrauit post hanc vitam nec bonos posse ad iniquos aliquatenus transmeare, nec malos à pœnis ad beatorum requiem posse quandoque transire. Sic enim dicit: Fili recordare quia recepisti bona in vita tua, & Lazarus similiter mala. Nunc autem hic consolatur: tu vero cruciaris. Et in his omnibus inter nos & vos chaos magnum firmatum est, vt hinc qui volunt transire non possint, neque huc inde transmeare. *Luc. 16.*

CAPVT XV.

PROINDE bonum nobis est, vt nunc operemur bonum dum tempus est operis, & vt simus in messe ditissimi, nec segnes debemus remanere nec steriles. Bonũ est vnicuique vt nunc vulneribus suis adhibeat cõuersionis ac pœnitentiæ remedium, dum conuersus potest remissionem accipere peccatorum: quoniam futuri temporis pœnitentia talis erit, vt indulgentiam mereri non possit. Neque vero tunc illi acturi sunt pœnitentiam, quos Deus prædestinauit ad vitam. Ipsorum enim in præsenti tẽpore secundi Apostoli dictum, quæ secundum Deum est tristitia stabilem salutem operatur, vt in hoc tempore pœnitentibus atque conuersis, in futuro stabilis salus ac sempiterna reddatur. Illorum autem pœnitentia non desinit in futuro, qui pœnitentiam in præsenti vita non egerunt. Talis pœnitentia non erit ex largitate Dei: sed cruciatione supplicij. In tali pœnitentia luctus æternus erit: quia fructus ibi pœnitentiæ nullus erit. Non enim ibi mala voluntas ad bonum conuertetur pœnitendo: quando ad hoc tantummodo pœnitentiam habebit iniquus in pœna, vt nec pœnitentia aliquando possit carere nec pœna. Ac sic illa voluntas quæ hic iniquum vsque in finem tenuit obduratum, ad hoc sine fine pœnitentiam habebit de sceleribus suis, vt nec possit vltra conuerti, nec æternitate valeat carere supplicij. Neque enim omnis pœnitentia, vbi peccator gratia miserantis Dei præuentus sic pœnitendo peccata sua pronuntiat, vt per conuersionem gratiam remissionis inquirat: cæterum sic est quem pœnitet pro malis quæ fecit, nec tamen ad Deum conuersione mutatus accurrit: quomodo si quis in vulnere positus grauiter doleat, & beneficium medici non requirat. Pronuntiat quidem dolorem quem patitur: sed non consequitur remedium quo sanetur. Propterea non omnis qui confitetur peccatum remissionem accipit, quia Deus

noster non tantum attendit quod corde gestamus. De ipso enim Psalmus dicit: Scrutans corda & renes Deus. Dicit etiam Saluator, Quid autem dicitis mihi Domine Domine, & non facitis quæ dico? Inde est quod in scripturis diuinis quosdam legimus æqualiter peccata consecutos. Rex enim Saul ad prædandum Amalech à Deo directus peccatum incurrit, quia præceptum Domini minime custodiuit. Ad quẽ increpandum cum propheta Samuel aduenisset, ille perterritus peccatum suum cõfessus est, nec tamen est indulgẽtiam cõsecutus: quia cor eius non erat rectum coram Deo. Illa enim peccati cõfessio ex timore fuit supplicij, nõ ex horrore peccati. Non odiuit quod fecerat, sed timuit quod nolebat. Nec culpam suam * conuersatione culpauit: sed ad præsens diuini furoris percussus terrore cõtremuit. Dauid quoque rex carnalis cõcupiscentiæ deuictus illecebra, non solum militis sui adulterauit vxorem: sed ipsum quoque maritum peremit insontem, nec solum non nullius criminis sui reum, quin etiam cõculcatæ vxoris ignarum. Ad quem tamẽ cùm Nathan propheta destinaretur à Domino, ille prophetica increpatione perterritus exclamauit: Peccaui. Cui sic Propheta respondit, Et Deus abstulit peccatum tuũ, & non morieris. Ecce Saul dixit, Peccaui, Dauid quoque dixit, Peccaui. Cùm ergo in confessione peccati vtriusque vna vox fuerit, cur non vna est vtriusque concessa remissio? nisi quia in similitudine confessionis videbat Deus dissimilitudinem volũtatis: nec sonum sermonis attendit, sed intentionem cordis in vtroq; discreuit. Vnus enim conuersus peccandi protinus abiecit desiderium, & pœnitendo ipse suum puniuit admissum: alter verò confessionem quidem peccati sui protulit, sed affectum peccandi peruersi cordis obstrictus vitio non abiecit.

Psalm. 7. Lucæ 4. * conuersione. 2. Reg. 12.

CAPVT XVI.

TVNC ergo prodest peccati confessio, si confessus peccator quod male fecerat vltra non faciat: & bonorum studio operum præteritorum criminum merita superare contendat, vt secundum Apostoli dictum, vbi abundauit peccatum, superabundet gratia. Nonnulli præterea virtutem pœnitentiæ nescientes, non ad hoc pœnitentiã gerunt, vt sperãtes opem diuinæ misericordiæ conuertantur: imò pœnitendo deterius peccant, cùm de peccatorũ remissione desperant. Talis fuit pœnitentia Iudæ traditoris, quæ pœnitendi non adquisiuit salutem, sed procurauit desperanti perniciem. Deniq; deteriore semetipsum vinculo iniquitatis obstrinxit, cum se occidit nocentem, quàm tum cum Christum tradidit innocentem. Peccatum enim traditionis Christi poterat Iudæ, si viuens conuerteretur, dimitti: occisio vero sua nullatenus relaxatur extincto. Post tradition[illegible]ur Christi habuit traditor tempus, quo [illegible]m sanguinem qui effusus est in remissionem peccatorum, ipsius quoq; Iudæ possit remitti peccatum: quoniã Christus qui pro impijs mortuus est, non denegasset suo traditori remissionis beneficiũ, si non ille sibi desperando adimeret tẽpus remissioni cõcessum. Non ergo rectè pœnitentiam gessit, nec iustum vindicem se sui sceleris pertulit, auxit quippe, nõ abstulit supplicium meriti criminis sui vltor iniustus, qui occisori suo tempus conuersionis adimit occisus. Ac per hoc quia ipse se occidit, ipse sibi vtiq; tempus conuersionis se occidendo subtraxit. Miserrimus Iudas, qui cum malè crimen traditionis admiserit, peius illius criminis pœnitudinem gessit: quia penitus indulgentiam non quæsiuit. Ac sic illa grauis culpæ pœnitentia deterior est inuenta, quàm culpa. Illud etenim Dominicę traditionis peccatum habuit posterius tempus quo possit ablui, illum vero punit sententia, quæ non conuersionem habuit, sed desperationem. Ideo pœnitentem non adiuuit, sed peremit, quia sibi conuersionis tempus occisione abstulit, & indulgẽtiam desperatione subtraxit. Tantum igitur valet oportunitas concessi temporis, ad indulgẽtiam peccatorum. Et cum multo grauius sit Christum tradidisse, quàm quemlibet hominem occidisse: occisores tamen Christi, quicunque sunt in præsenti vita toto corde cõuersi, remissionem peccatorum ipsius Christi sunt sanguine consecuti.

Rom. 5.

CAPVT XVII.

QVISQVIS autem, non dico hæreticus seu Paganus, de quibus nulla est dubitatio, quod igne punietur æterno, quo etiam Christianus Catholicus si homicidiũ admittat, aut adulterium faciat, alienáve diripiat, vel si iuramentum periurio violet, aut falsum testimonium dicere nõ dubitet: nec ante præsentis vitæ finem conuertatur, cũ multo minus videatur peccasse, quàm ille qui occidit Christũ: tamen occisor Christi si cõuertatur in præsenti vita, saluabitur. Ille autem pro eo quod in præsenti vita non conuertitur, post huius vitæ finem tormentis deputabitur, quæ non habent finem. Hoc autem fit, non quia iste plus peccauit quàm ille impius qui Christum occidit: sed ideo ille consequetur vitam æternam, quia omnipotẽtiã boni medici recognoscens, cõgruo tẽpore ad remediũ sanitatis aduenit.

Ille autem propterea morte condemnatur A æterna, quia desperans beneuolentiam, atque ita cùm eius peccatum comparatum occisioni Christi, leuius crimen pronuntietur, ipse tamen in eodem leuiore crimine multo deterius inuenitur: quia licet non occiderit Christum, in eo tamen deterius peccauit, quàm si Christum occidisset, in quo tempus neglexit congruum, quod est remissioni peccatorum diuina longanimitate concessum. Ita cognoscitur nec remissionem peccatorum dari, si pœnitentia in hoc tempore non agatur: nec in hôc tempore pœnitentiam prodesse, si peccatorum remissio desperatur: In futuro vero nullam B malis cõuersionem futuram: & talium pœnitentiam continuam fore, sed vacuam. Sicut enim eis nunquam remissio dabitur: sic eorum nunquam pœnitentia finietur. Negligunt enim tempus in quo pœnitentia salubriter à peccatoribus agitur, & in quo peccatorum remissionem pietas diuina largitur. Propter quod & ipse Dominus in Apocalypsi Ioannis fideles suos consolans, & iniquis pœnam futuræ punitionis intentãs, ita loquitur, Qui nocet, noceat adhuc: & qui in sordibus est, sordescat adhuc. Iustus autem adhuc iustiora faciat, & sanctus sanctiora. Ecce venio cito, & merces mea mecum est: reddere vnicuique secundum facta sua. Ego sum Alpha & Omega, primus & nouissimus, initium & finis. Beati qui lauerunt stolas suas, vt sit potestas eorum in ligno vitæ, & per portas intrẽt in ciuitatem sanctam. Foris autem remanebunt canes, malefici, fornicarij, & homicidæ, & seruiẽtes idolis, & omnis qui amat & facit mẽdacium. Quis rogo tam duræ possit ceruicis esse, aut quis ita incircumcisus corde reperiatur & auribus, qui verbis istis non terreatur, nõ prosternatur, non conuertatur? Quis non fleat? Quis non intimis visceribus intremiscat? Quis non timore illius iusti iudicij D ad conuersionem tremefactus accurrat: vt remissionem peccatorum & gratiam perpetuæ salutis inueniat? Væ illi, qui ante tempus nouissimi ventilabri non festinauerit ex palea triticum fieri. Væ illi, qui antequam veniant messores angeli de medio frumentorum comburenda zizania collecturi, non curauerit ex zizanijs in frumenta conuerti. Neq; enim diuinæ scripturę benigna debet cõtemni monitio: quæ nobis & celeritatem conuersionis salubriter imperat, & tardantibus iram futuram diuinæ vindictæ commendat. Sic enim dicit: Ne tardaueris conuerti ad Deum, & ne differas de die in diẽ: ne subito veniat ira eius, & in tempore vindictæ disperdet te.

Apoc. 22. Matth. 13. Ecclesi. 5.

CAPVT XVIII.

Vt autem plenius agnoscamus, præsentis tantum seculi tempus humanæ conuersioni concessum: illos attendamus operarios quos Dominus vocauit ad vineã. Quorum vocationem licet diuersis horis egerint, hora tamen vndecima, hoc est, ante finem diei consummauit. In illis autem horis quibus vocati sunt operarij, cognoscuntur mundi huius ætates, quibus Deus ad opus bonum vocauit quos ad se gratuita iustificatione cõuertit. Accipitur enim mane huius diei ab initio mundi vsq; ad diluuiũ. Tertiæ horæ quippe vocatio fuit à diluuio vsque ad Abraham. Sextæ horæ vocatio, ab Abraham vsque ad Dauid. A Dauid vero vsque ad transmigrationem populi in Babyloniam, hora nona completa est. Deinde hora vndecima fuit in primo aduẽtu Christi, quo venit humilis in carne mortali, in qua pro peccato mundi dignatur immortalis occidi. Hæc est operariorum postrema vocatio, quæ nunc agitur vsque ad præsentis seculi finem, id est, ab aduentu humilitatis eius vsque ad aduentum celsitudinis. Ab aduentu quo bonus venit iudicandus à malis, vt misericorditer de malis faceret bonos, vsque ad aduentum quo iustè iudicaturus est & malos & bonos. Ab aduentu pię remissionis, vsque ad aduentum iustæ retributionis. Ab aduentu quo ex vsuris & iniquitatibus liberauit animas pauperum, vsque ad aduentum quo veniet cum vsuris exigere pecuniam suam à quibus eam inuenerit consumptam, aut nullo boni operis studio duplicatam. Hæc est hora quam nouissimam beatus Ioannes appellat, dicens: Pueruli, nouissima hora est. Post huius horę cõsummationem non ad vineam Dominus operarios vocat, sed veniet vt vnicuiq; mercedem sui operis reddat, sicut ipse ait: Ecce venio cito, & merces mea mecũ est. Ille sibi ergo speret diuinæ retributionis denarium tribuendum: qui antequam dies præsentis seculi finiatur, in Dominica vinea laudabiliter operatur. Illa quoq; horarum diuersitas digne accipiatur, sicut superius posuimus, ætatũ mundi distinctio. Non tamen incongruè possumus in hac horarũ diuersitate etiam vniuscuiusq; hominis ætates accipere: vt mane sit hominis quousq; finiatur infantia, deinde pueritiæ finis consummet tertiam. Adolescentiæ terminus peragat sextam: Iuuentutis consummatio perficiat nonam. Grauitatis cursus peragat vndecimam: & deinceps senectus tendens ad terminum, totius diei consignet occasum. In quacunque igitur vitæ præsentis ætate omnis iniquus aut impius toto corde fuerit

Matth. 20. 1. Ioan. 2. Apoc. 22.

conuersus ad Deum: statim præteritorum omnium remissioné accipiet peccatorum.

CAPVT XIX.

QVISQVIS autem potest inuenire in Euangelio, aut docere post finem diei quemlibet operarium vocatum ad vineam: digne speret & certissime prædicet cuilibet iniquo qui in præsenti seculo conuersus nõ fuerit, facultatem boni operis, aut gratiam remissionis futuri seculi tempore concedẽdam. Item quisquis ostenderit cuilibet ad operationem vineæ Dominicæ ante finem diei non vocato denarium iussu Domini datum: dignè congruéque speret cuilibet ante finem præsentis vitæ non conuerso regnum cœlorum largitate Domini conferendum. Si verò illos quos diurni operis in vinea pius labor exercuit, ipsos tantum post finẽ diei denarij merces excepit: Nos quoque si ad denarium æternæ vitæ peruenire volumus, in vinea Dominica præsenti tempore laboremus: nec contemnamus imperium vocantis, si nolumus à largitate remunerantis excludi. Qui enim ante finem diei non operatur in vinea, finito die nõ poterit denarium accipere: quia tunc non erit tempus, cum vnusquisque ad operationem vineæ misericorditer vocetur, sed quo merces præterita operatione reddatur. Non ergo ibi erit pia vocatio, sed iusta redditio. Ille denarius nec otioso dabitur, nec ei qui extra vineam foris operatur. Otiosus est autem Catholicus, qui non vult bene operari, quia fides sine operibus otiosa & mortua est in semetipsa. (Iacobi 2.) Extra vineam vero ille operatur, qui constitutus in qualibet hæresi, bonorum quidem operum gerit studium, sed ipse sibi male credendo denegat salutionis affectum. Dicit enim B. Paulus Apostolus, quia omne quod non est ex fide, peccatum est. (Rom. 14.) Et: Sine fide impossibile est placere Deo. (Hebr. 11.) Vterq; igitur sibi adimit denariũ, vterq; se ab operariorũ cõsortio efficit alienum. Iste quidem quia intra vineam Dominicam constitutus noluit esse studio operationis attentus: ille verò, quia foris operatus est quod ante finem diei intra vineam Dominicã debuit operari: Ac per hoc ille, quia non est operatus vnde saluari possit: Ille autem, quia non ibi operatus est vbi donum salutis acciperet, & idcirco finito die nec ille ad vineam intrare permittitur, & illi facultas bonæ operationis aufertur: quia Catholicus quidem malus in cõuiuio Domini vestem nuptialem non habuit. (Psalm. 22.) Quod Paulus fidelibus intimat formidandum, dicens: Si tamen vestiti, non nudi inueniamur. (2. Cor. 5.) Hæreticus verò ad ipsum conuiuium tempore acceptabili venire contempsit. Et ideo ille proijcietur, & illi facultas ingrediendi non dabitur. Nunc itaq; tempus, vt palea mutetur in triticũ: nunc tẽpus, vt omnis iniquus festinet ex zizaniis triticum fieri: si non vult inextinguibilis ignis æternitate cõburi. Si quis enim præsentis tẽporis gratiã respuens, quo Dominus non ad iudicãdos, sed ad saluãdos peccatores venire dignatus est, in suis crediderit iniquitatibus permanendũ, nullã inueniet misericordiã in futuro iudicio: quia nec tempore ventilationis paleam frumento misceri ventilator ille permittet, nec tempore reddendæ rationis talenti potestatem pigro, inutili famulo seueritas diuina concedet: Sed sicut paleas tunc inextinguibilis ignis exuret, sic nequam pigrúmq; seruum tenebris exterioribus deputatum, fletus & stridor dentiũ æternus excipiet. Quid est enim aliud quod ille seruus ligari manibus iubetur & pedibus: nisi vt in manibus mali operis reatus, in pedibus autem malæ voluntatis puniendus ostenditur affectus?

CAPVT XX.

HVIVS oportunitatem temporis sanctus Esaias diuinitus informatus agnouit, qui nos ad conuersionem his verbis hortari non desinit: Quærite Dominum dum inueniri potest, inuocate eum dum prope est. (Esaiæ 55.) Derelinquat impius viam suam, & vir iniquus cogitationem suam, & conuertatur ad Dominum, & miserebitur eius, & ad Deum nostrum, quoniam multus est ad ignoscendum. Nunc ergo Dominus quærendus est, cùm potest à quærentibus inueniri. Nunc inuocandus, cùm est proximus inuocanti. Nunc impietatis via, nunc est iniquitatis cogitatio relinquenda, nunc est necessaria conuersio peccatoris, qua potest beneficio diuinæ remissionis, reatu totius carere peccati. Cæterum bona Dei non videbit in terra viuentium: si quis in hac terra morientium remissionem non acceperit peccatorum. Hoc enim ipse præordinauit hominum Saluator & iudex, vt quibus peccata dimittit, in hac terra dimittat. Propter quod Iudæis incredulis dicit: Vt autem sciatis, quia potestatem habet filius hominis in terra dimittendi peccata. (Matth. 9.) Quod non ideo dixit, quia transeuntibus hominibus de hac terra huius temporis peccata, si quibus vellet, relaxare non possit: sed vt homines agnoscerent tempus remissionis & retributionis diuina incommutabiliter constitutione discretum, nec audire humana inaniter speraret vanitas, quod diuina promitteret veritas. Hinc est quod etiam beato Petro, hoc est Ecclesiæ suę in terra ligãdi soluẽdiq; tribuit potestatẽ, vt agnosce-

remus in tempore huius vitæ gratuitam tribui in peccatorum remissione misericordiam: In futuro autem iustam cunctis mercedem pro factorum qualitate reddendam. Nec ambigeremus nūc omnia posse peccata dimitti, & nunc quæcunque non fuerint dimissa, tunc exigi. Quod etiam beatus Dauid sancti Spiritus reuelatione cognoscens, cui, sicut ipse testatur, incerta & occulta sapientiæ suæ manifestauerat Dominus, priusquam de hoc seculo eat, remissionem postulat peccatorum, dicens: Remitte mihi, vt refrigerer priusquam eam: & amplius non ero. Beatus vtique Propheta non tam sollicitè postularet ante vitæ præsentis terminum remissionem sibi tribui peccatorū: si sciret post hanc vitam vel cuiquam profuturam pœnitentiam, vel remissionem peccatorum tunc pœnitentiam agentibus diuino munere concedendam.

Psalm. 38.

CAPVT XXI.

EQVIDEM post hanc vitam licet pœnitentia futura sit iniquorum, non illis tamen peccatorum remissio dabitur, sed ipsa quoque pœnitentia punitionis generabit augmenta. Valebit enim ad cumulum cruciationis æternæ, vbi duritia peruersi cordis quæ ante finem præsentis vitæ non fuerit salubri cōfessione abolita, cum flammis vltricibus sine fine grauiter vretur, sua grauius pœnitudine punietur. Quid enim deterius, quàm sic de præterito iugi pœnitentia conteri, vt nunquam possit pœnitens à tormento commissi criminis liberari? Neque enim hoc in homine præsentem vitam in suis malis operibus finiente considerabitur, vt quia finita videbuntur eius opera mala, finiantur eius quandoque tormenta: sed attendetur in eo iniquæ voluntatis peruersitas, quam vsque in finem præsentis vitæ diligit & tenet iniquus, licet ipsam vitam quam pessime gerit amittat inuitus. Qui dum malam voluntatem ante finem præsentis vitæ mutare non curat, ostendit proculdubio sic se iniquitates suas diligere, vt si posset hic sine fine viuere, sine fine vellet in iniquitatibus permanere. Nō ergo propterea cuilibet iniquo parcetur quia iam desideria malæ voluntatis implere non poterit: sed ideo sine fine torquebitur, quia quamdiu hic peccare potuit, peccare non destitit. Et ob hoc nullus dabitur iniquo terminus punitionis, quia priusquam terminaret huius vitæ cursum, non posuit criminibus suis terminum. Quamuis enim vitam suam malam quantum vellet prolongare non posset, quisquis hic noluit cōuerti dum viueret, eandem tamen si vellet mutare posset in melius, priusquā malā vitam

A finiret inuitus, in malis gehennæ sine fine mansurus. Vt hac ergo in cōbustione æterna crucientur qui pręsentem vitam in malis moribus & operibus finiunt, ad iustitiā pertinet iusti iudicis reddentis vnicuiq; secundum opera sua. Cuius vtique non est iniusta redditio, qua fit vt iniqui nunquam careant supplicio, quorum voluntas in hac vita noluit carere peccato. Tales enim magis delectantur peccare quàm viuere. Nec ob hoc peccant, vt semper viuant: sed ideo hic semper viuere cupiunt, vt nunquam desinant peccare dum viuunt. Nemo autem securus præsentem vitam terminat, nisi

B priusquam vitam finiat, ab iniquitate discedat: Ne tunc inaniter sua velit deflere scelera, quando nullatenus poterit vitare tormenta. Non ergo inaniter in præsenti seculo pœnitentia vniuersis indicitur, neque frustra in hac vita conuersio prædicatur. Hic enim pœnitentia remissionis inuenit fructum, si peccator dum hic viuit, peccandi deponat affectum. Præsentis namque seculi tempus misericors Dominus & iustus solum remissionis beneficio deputauit: futurum verò iustæ retributioni seruat: quo vnusquisque pro qualitate credulitatis &

C operis condigna, sed non finienda recipiat.

CAPVT XXII.

PROINDE nunc omnis iniquus intra Ecclesiam positus, malam conuersationem respuat, & bonæ vitæ cursum festinet arripere: vt ad æternam vitam valeat peruenire. Nunc omnis impius prauam fidei sentētiam deponat, & ad Ecclesiam venire non differat. Nunc sibi omnis homo dextræ partis comparet meritum: si nō vult sinistræ partis perferre tormentum. Nunc ambulet iustitiæ viam, vt veniat ad patriam, in qua requiem habeat sempiternam. Nūc

D omnis qui Deum malis operibus exacerbat, transeat ad vitā bonam, per quam propitius Deus adquiritur, vt accipiat vitam æternā quam Deus bonis sine fine largitur. Nemo desperet misericordiam Dei, considerans atrocitatem criminis. Nec tamen aliquis sub spe misericordię Dei permaneat in peccatis: sed confidentia sperantis ita sine dubitatione petat pœnitentiæ portum: vt humilitas pœnitentis fugiat desperationis læthale naufragium. Et sic Dei misericordiā diligat, vt eius consideret cum timore iustitiam. Totum sibi speret relaxari posse conuerso: nec dimittendum tamen aliquid existimet obdurato. Hoc tempore mutet iniquus vitam, & non inueniet pœnam. Fugiat culpā, & accipiet veniā. In hoc enim tēpore beneficium remissionis adquiritur: quando

mutationem voluntatis meriti quoque mutatio comitatur. Nunc omnis qui laborat & oneratus est, ad Deum vocantem reficiendus veniat, nunc super se leue iugum Saluatoris leuémque sarcinam tollat, nunc ab eo discat, quia mitis est & humilis corde: si animæ suæ requiem desiderat inuenire, nũc auersus ad conuersionem currat, nunc iniquus ab iniquitate discedat, nunc errans ad viam veritatis redeat. Modò quærat Domini misericordiam, qui non vult pati sine fine miseriam. Modò quęrat ęternam vitam, qui non vult in æternum mori. Nunc præueniat faciem Dei in confessione, qui non vult damnari sempiterna punitione. Nunc enim fructuosè pœnitentia geritur, nunc A remissio peccatorum pœnitenti conceditur: nunc conuerso regni cœlorum possessio non negatur, in qua sine fine viuitur, & sine fine gaudetur: Vbi nec mors lætantibus adimit vitam, nec mœror viuentibus potest auferre lætitiam. In quali enim fide & opere vnumquemque hominum vitæ huius inuenerit finis: talis ei retributio dabitur, cuius non erit finis: Quia sicut omnis qui ante finem vitæ præsentis conuersus nõ fuerit, & in malis suis finierit, vltra requiem non habebit: sic omnis qui in hoc tempore diuinis præceptis obedient, à malis suis cõuersus fuerit, si in fide recta & bona vita intra Ecclesiam Catholicam perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit, Amen.

S. FVLGENTII EPISTOLA PRIMA DE CONIVGALI DEBITO ET VOTO CONTINENTIÆ A CONIVGIBVS EMISSO.

CAPVT PRIMVM.

Excusatio dilatæ respõsionis.

EPISTOLAM tuam, sanctæ C solicitudinis indicem, ante aliquot menses accipiens, cùm persoluere cuperem sine dilatione responsum: sic sum repentina corporis ægritudine correptus, vt febrium violenta nimietas commeatum mihi vitę præsentis auferret: nisi verus animarum corporúmque medicus (qui sanat omnes languores nostros, & redimit de interitu vitam nostram) ad remouendum tantæ infirmitatis flagellum, dignaretur medicinæ suæ largiri subsidium. Recepta quoque sospitate, non defuit quidem rescribendi voluntas: sed ad dirigendum obstitit hyemalis asperitas. Nunc itaque, quia creator & moderator temporum, temperiem dignatus est donare ventorum: consultationi tuæ, quod miseratione atque inspiratione superni largitoris accepi, redhibere non destiti.

Psalm. 102

CAPVT II.

Tenor interrogationis super continentia vxoris.

DICIS itaque filiam nostram, coniugem tuam, penè vsque ad extremum nuper ægrotasse periculum: & sicut plerunque contingit, accepta manus impositione, pœnitentiam secundum morem (quem habet Christiana religio) peregisse. Verum, quia postmodum diuinæ bonitatis munere, plenam accepit corporis sospitatem, fragilitatem carnis allegans, ætatis insuper iuuenilis incontinentiam confiteris. Et in hac ambiguitate cogitationis, qua carnem consideras, maiestatémq; formidas, velut nauta locorum ignarus, & fluctibus ventisque iactatus, dum periculorum incerta præcaues, nostra tibi responsione demonstrari flagitas portum, vbi possis animæ vitare naufragium. Tenor ergo interrogationis tuæ duo quædam me compellit non segniter consideranda pensare: scilicet non solum quid in se coniugalis admixtionis qualitas habeat, sed etiam quid in vnaquaq; re pollicitatio vouentis exposcat. Igitur si per se ipsam quis fidelium coniugum commixtionem, duce ratione, consideret: culpabilis D vsus non in coniugali concubitu, sed in cõcumbentium reperietur excessu. Neque ex commixtione maris & fœminæ, sed ex immoderatione libidinis culpam trahit coitus coniugalis. In coniugibus ergo excessus iure reprehenditur, nuptialis tamẽ dignitas, collati sibi diuinitus honoris munere nõ priuatur. Ideo clamat Apostolicæ prædicationis auctoritas: Honorabile cõnubiũ in omnibus, & thorus immaculatus. Corinthios quoque super matrimonij honestate seruanda Paulus informans, cùm præmisisset, bonum homini mulierẽ non tangere, quorundam infirmitatem videns, atque Apostolica satagens charitate, tanquam parieti inclinato, & maceriæ impulsæ, non negle-

Cõmixtio cõiugalis in se mala nõ est, sed excessus.

Hebr. 13.

xit Doctor egregius consolationis testudinē, Christo in se loquēte, supponere. Denique subsequenter adiungit: Propter fornicationes autem, vnusquisq; suam vxorem habeat, & vnaquæque suum virum habeat. vxori vir debitum reddat, similiter autem vxor viro. Apostolicæ itaque lectionis tenor ostendit, vxorem viro, & virum vxori quadam debiti cōmunione misceri. Quod proculdubio non appellaret Apostolus debitum, nisi legitimè sciret esse reddendum: nec iuberet reddendum mutuæ consensionis officium, si esset iniqua reposcentis exactio. Vsque adeo namque nuptias operi diuino applicare non ambigit gentium Doctor, vt & mulieris in corpore viri, & in vxoris corpore viri potestatem æquali prorsus iure confirmet, dicens: Mulier sui corporis potestatem non habet, sed vir: Similiter autem & vir sui corporis potestatem non habet, sed mulier. Alio autem loco idem dicit: Quia non est potestas nisi à Deo.

Debitum cōiugale.

1. Cor. 7.

Vir nō habet potestatē corporis sui, nec mulier. Ibidem.

Rom. 13.

CAPVT III.

HVIVS igitur potestatis inculpabilis est vsus officio gignendi diuinitus attributus, si iustitiæ terminum transgredi libidinosus non permittatur excessus. Iustitia vero vtendi coniugij hæc est, vt non explendæ libidinis, sed substituendæ prolis obtentu, sibi coniuges congruo tempore misceantur. In illis namq; bonis quæ fecit Deus, inuenitur casta copulatio vxoris & viri, in quibus Dei operibus libido non potest inueniri: nec aliquando iustitiæ congruit, quæ non hominibus ex dono conditionis, sed peccatoribus ex vitio primæ præuaricationis accessit. Sed quia sine illa in corpore mortis huius proles humana non seritur, non eam affectant coniugia casta, sed tolerant, eique imponit nuptialis honestas modum, sine qua non potest in carne peccati naturalis explere fœcunditatis officium. Sic ergo quæri debet ex nuptiis fructus, vt cohibendus sit lubricæ voluptatis excessus. Quocirca si coniugalis vsus eatenus temperetur, vt non æstuanti libidini animus seruiat, sed prouentum nasciture prolis attendat: & cùm nata fuerit, diluendam celerius spiritali generatione non negligat: non deputatur fidelibus coniugibus ad peccatum carnis indulta commixtio: quia & coniugalis seruat confœderatio castitatem, & verecundia custodit modesta temperiem, & Deo dicandam coniugalis exhibet fœcunditas prolem, vt & redemptoris ope homo iam natus reformetur baptismatis Sacramento, cuius opere prius formatur in vtero: & illum habeat humana natura beneficio secundæ natiuitatis patrem, quem in prima natiuitate suæ conditionis agnoscit auctorem. Coniugatus ergo si fornicetur, damnabiliter peccat: si vero thori fidem non deserat, sed in vxore sua naturali duntaxat vsu aliquantulū intemperatus excedat, non solū scilicet generationē quærens, sed aliquando libidini carnis obediens, hoc equidem sine culpa non facit. Talis autem culpa citius bene operanti atque oranti remittitur, quia ipsi coniugi seruat maritalis charitas fidem, in qua non potest maritalis infirmitas custodire temperiem. Et si nuptialis in vxore modestia non tenetur, à nuptiali tamen fide nulla immoderatione disceditur.

Iustitia vtendi coniugij propter prolē libidinem tolerat.

Carnalis cōmixtio coniugio potest sine culpa esse.

Libido cōiugalis per fidem thori seruatam diluitur.

CAPVT IIII.

RETENTA ergo thori fides maculam diluit, quam contrahit infirmitas carnis, si mulieri non misceatur alteri, quisquis non pro sola generatione, sed etiam propter fragilitatē carnis suæ miscetur vxori. Quia & si præfixum concumbendi modum transit, tamen coniugalem terminum non excedit. Et licet contrahat carnalis infirmitas culpam, impetrat tamen nuptialis integritas veniam. Accipit ergo talis indulgentiam, non pro eo quod ab vna debitum coniugale plus quàm oporteat exigit, sed quia vna legitima accepta contentus, alteram non requirit. Si tamen non desunt misericordiæ opera, quæ tantum valent in religione Christiana, vt non solum qui coniugiis vtuntur, aut qui continentes sunt, sed etiam virgines ad premium virginitatis peruenire non possint, si opera misericordiæ charitatisque neglexerint. Si vero quis intentus operibus bonis, tantam seruauerit in vxore temperiem, vt filiorum procreandorum causa tantummodo misceatur vxori, multa laude talis est proculdubio dignus, si quis hoc nostris potest implere temporibus. Fornicatio tamē nūquā potest esse sine graui crimine, in qua licet non dubitemus damnabiliter peccare hominem ab vxore disiunctum: damnabilius tamen fornicari existimo coniugatum. Vtrumque autem scriptura sancta iudicādum, & à regno Dei pronuntiat alienum: scriptum namque est in epistola ad Hebræos: Quia fornicatores & adulteros iudicabit Deus. Et in epistola quam ad Corinthios scripsit Apostolus, dicitur: Nolite errare: neque fornicari, neque idolis seruientes, neque adulteri, neque molles, neque masculorum concubitores, neque fures, neque auari, neque ebriosi, neque maledici, neque rapaces, regnum Dei possidebunt. Rursus inter opera carnis idem Apostolus Paulus fornicatio-

Omnis fornicatio damnabilis, præsertim in coniuge.

Hebr. 13.

1. Cor. 6.

nem, immunditiam, luxuriámque dinumerat, in quorum conclusione dicit: Quoniam qui talia agunt, regnum Dei non consequuntur. Præmonet etiam ne lugeat multos ex his qui ante peccauerunt, & non egerunt pœnitentiam super immunditia & fornicatione & impudicitia quam gesserunt.

Galat. 5. 2. Cor. 12.

CAPVT V.

IGITVR quia de qualitate coniugij quod Dominus donauit, diximus: illud est consequenter tota solicitudine pertractādum, quidnam vestræ volūtatis præfixerit (si qua tunc potuit esse) deuotio. Neque enim quia rebus à Deo concessis vsus hominibus non interdicitur, ideo debet homo quod vouerit Deo non reddere: cùm scriptum sit, Reddam tibi vota mea, quæ distinxerunt labia mea. Et ne quisquam sibi vellet excusationem tribulationis ad frustrandæ licentiam promissionis assumere, nec se putaret voti reum, si se dixisset ad aliquid vouendum non voluntate, sed tribulatione compulsum, docens B. Dauid omnia esse Deo reddenda, quæ fuerint legitime duntaxat etiam in tribulatione promissa, cùm dixisset Deo, Reddam tibi vota mea, quæ distinxerunt labia mea: continuo subdidit, Et loquutum est os meum in tribulatione mea. Nam & in Deuteronomio scriptum est: Si autem voueris votum Domino Deo tuo, non tardabis reddere illud: quia exquirens exquiret Dominus Deus à te, & erit in te peccatum. Si autem nolueris vouere, non erit in te peccatum. Quæ exeunt per labia tua custodies, & facies quemadmodum voueris Deo tuo votum, quod loquutus es ore tuo. Dicit & Salomon: Statim vt voueris votum Domino, non tardabis reddere illud. Tu itaque quæ voueris redde. Bonum est non vouere, quàm vouisse & non soluere.

Vota Deo reddenda absque excusatione. Psal. 65. Deut. 23. Eccles. 5.

CAPVT VI.

PROINDE licitarum rerum vsus licite cum temperantia geritur: donec rei licitæ renūciatio non * mouetur, & quamdiu non tenetur ex vtriusque, id est, ex mariti vxorisque consensu, perpetua continentiæ promissio, non est illicita coniugalis admixtio. Scriptum est enim, Si duxeris vxorem, non peccasti: & si nupserit virgo, non peccauit. Veruntamen non peccet virgo quæ nubit: inuenitur aliqua virgo peccare si nupserit. Non enim peccat virgo nubens, si virginitatem Deo priusquam nuberet in corde non vouit. Cæterum si, quemadmodum dixit Apostolus, statuit in corde suo firmus, non habens necessitatem, potestatem autem habens suæ voluntatis, & hoc iudicauit in corde suo seruare virginitatem suam, grauiter postmodum peccat, si post dicatam virginitatem Deo, voluerit humano seruire connubio. Nam & viduas quasdam beatus Paulus vinculo pronuntiat damnationis obstrictas, quia scilicet post continentiæ professionem, nubendi receptam non abiiciunt voluntatem. De quibus euitādis Timotheum sic instruit, Adolescentiores autē viduas deuita, cùm enim luxuriatæ fuerint in Christo, nubere volunt, habentes damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt. Adimit igitur concumbendi licentiam continentiæ promissio, nec sola talibus fornicatio interdicitur, sed etiam maritalis admixtio prohibetur, & præuaricatricem voluntatem tenet culpabilis nexus, etiam si nullus in opere consequatur effectus. Neque enim frustra scriptum est: Quia concupiscentia cùm conceperit, parit peccatum.

An votum castitatis in coiugio sit licitū. al. monetur. 1. Cor. 7. In virginibus votū obligat. Similiter in viduis. 1. Tim. 5. Iacobi 1.

CAPVT VII.

QVO circa non solum à virginibus integritas, verum etiam à viduis atque coniugibus debet Deo dicata continentia cum timore & tremore seruari. Quia priusquam sit aliquis voti reus, non condemnatur, siue virgo licite nubat, siue maritus & vxor coniugale sibi debitum reddant: Postquam verò quisque meliora consectans, professione se ipsum continentiæ siue integritatis obstrinxerit, grauissimè delinquit, si sibi deinceps licere putat, quod ante licitum fuerat. In talibus quippe rebus quod vouens Deo sibi adimit voluntas, nulla deinceps impunè permittitur vsurpare necessitas: nec temerator voti excusationem iustam suæ præuaricationis inueniet, quem nemo compulit vt voueret. Est plane aliquid discernendum, inter votum virginis aut viduæ: & inter votum eorum qui tenentur vinculo coniugali. Nec enim tanta est vouendi licentia vel libertas viro siue mulieri, potestatem sui corporis non habenti, quanta est viduæ cuilibet aut virgini. Coniugato enim vel coniugatæ corporalis continētiæ vouendæ facultas plena nō suppetit: cuius corpus non in sua, sed in coniugis potestate consistit, secundum illud Apostoli dictum, quod supra posuimus: Mulier sui corporis potestatem non habet, sed vir: similiter autem & vir sui corporis potestatem non habet, sed mulier. Non itaque sinitur absque coniugis voluntate continentiam assumere, cuius corpus non est in propria potestate, hoc enim quisque recta & firma deuotione solus promittit, quod sui tantum iuris esse cognouerit. Tale est enim, vt velit quisque corporis sui, quod

Quomodo tenet in coniugio? Non est coiugibus licētia vouēdi sicut solutis, quia corporis sui potestatē nō habēt.

est in coniugis potestate, continentiam proferri: quale, si quis de alterius substantia aut eleemosynam facere, aut sacrificium conetur offerre. Deus autem noster (sicut ipse testatur) diligit iustitiam, & odio habet rapinam in holocausto. Illa itaque inter coniuges est continentiæ certa promissio, quæ fuerit vtriusque consensione firmata. Quam cum vir & mulier sibi consentientes concordi voluntate tanquam sacrificium in odorem suauitatis, super altare fidei Deo vero ac summo in templo sui cordis obtulerint: nec mulier vlterius in viri, nec vir in mulieris corpore, ad reposcendum debitum coniugale potest habere legitimam potestatem. Sicut enim priusquam Deo simul vouerent, reprehensibilis fuit vnius oblatio, quia legitimi consortis deerat adsensus: Ita cùm pari obtulerit vterque consensu, quod est inseparabiliter vtriusque commune, non erit impunitus, si quis munus Deo voluntaria deuotione oblatum, illicito crediderit opere temerandum.

Esaiæ 65. *Votũ continẽtię obligat si fiat consensu vtriusque coniugis.*

CAPVT VIII.

QVOD si forte quis non toto animo vouisse causetur, eo magis damnabilis erit, quod non simplex ad Deum, sed fictus accessit. Scriptum est autem: Quia Spiritus sanctus disciplinæ effugiet fictum, & auferet se à cogitationibus quæ sunt sine intellectu. Alio quoque loco fictos sancta Scriptura sic increpat: Væ duplici corde, & labiis sceleratis, & manibus malefacientibus, & peccatori ingredienti terram duabus viis. Quàm sit autem malum, quámq; solicite effugiendum, si quis de hoc quod Deo vouerit, aut retinere aut repetere aliquid mortifera præuaricatione pertentet, exemplo sunt Ananias & Saphira, quos de pretio agri quãdam partem infideliter subtrahentes, non solum vox Apostolica, tanquam diuini iuris persuasores increpuit, sed etiam seueritas iustitiæ cœlestis occidit. Beatus denique Petrus non solum fraudis vitio memoratum Ananiam dixit obnoxium, quinetiam cor eius à Satana pronuntiauit impletum, dicens: Anania, cur impleuit Satanas cor tuum, mentiri te Spiritui sancto, vt fraudares de pretio agri? Nónne manens tibi manebat, & venundatum in tua erat potestate? Qui vtique fecisti hoc, non hominibus mentitus es, sed Deo. Si quis igitur rem Domino iam deuotam, carnali victus illecebra, crediderit denuo reposcendam: non est legitimus rei suæ possessor, sed diuini iuris pronuntiatur inuasor. Nec immeritò continẽtiæ iam deuotæ violator immundus audit, quod auarus pecuniæ fraudator audiuit.

Votum ex fictione obligat & dãnabile est. *Sap. 1.* *Ecclesi. 2.* *De voto nihil licet retinere aut repetere.* *Act. 5.*

CAPVT IX.

PROINDE cuncta quæ superius disputata sunt, consciẽtia vobis testimonium perhibente, perpendite. Et siquidem continentiam pari vouistis assensu, tenorem vestræ dilectionis cum Dei timore seruate. Et si quando carnis infirmitas mentem pulsat, animus ad auxilium diuinæ miserationis accurrat: nec cedat libidini, sed Deum tota humilitate fidelis exoret, & carnali desiderio militãti aduersus animam non consentiat, sed repugnet. Si vero continentiam vnus vestrûm sine alterius vouit assensu, temerariè se vouisse cognoscat, & debitum coniugi casta synceritate redhibeat. Veruntamen, vt omnia vestra honestè fiant, in redditione coniugalis debiti, sic infirmitatem carnis vsus excipiat coniugalis, vt non caro libidini seruiat, sed animi virtus adiuta diuinitus, carnalis concupiscentiæ frena restringat. Negotium namque substituendæ prolis ita debet à coniugibus peragi: vt subseruiente verecundia, dum se ad opus fœcunditatis animus fidelis inclinat, modestiam simul naturalis honestatis Deo adiuuante custodiat. Præcipuè autem obseruandum est fidelibus coniugibus, vt illa fugiant opera quæ diuina seueritas & facienda prohibet, & facta condemnat. Hæc enim nec Apostolica doctrina fidelibus insinuare cessauit, vt ad custodiendam vitæ bonæ regulam prudenter instrueret, salubritérque terreret.

Responsio ad interrogata ab initio epistolæ. *Verecundia in actu coniugali seruanda.*

CAPVT X.

MAGNVM itaque bonum est, mulierem non tangere: quod debet omnis fidelis principaliter obseruare. Propter fornicationes tamen quisquis siue coniugatus, siue à coniugio liber, si continentiam Deo non vouit, & seipsum ad implendam continentiam cernit inualidum, quamuis vbi plena fuerit continendi voluntas, & ab oratione atque operibus bonis non destiterit vera cordis humilitas, Ille qui dixit, Petite & dabitur vobis, quærite & inuenietis, pulsate & aperietur vobis, quia veritas est, & mentiri non potest, & bene petenti det, & quærenti adinuentiones suas præparet, & bene pulsanti ipse aperiat, vt ad penetralia vitæ melioris introeat: Tamen si quis adhuc plus est de sua infirmitate solicitus, quàm de Domini virtute securus, si continentiam non vouit carnis, contineat ab iniquitate, & sicut decet vtatur vxore. Malitiam atque auaritiam fugiat, & non condemnatur, si coniugi debitum reddat. Non sit ebriosus, non inuidus, non contentiosus, non fictus, non malignus, non litigiosus, non superbus, nõ rapax, non auarus. Quan-

Continẽtia à Deo omnibus est expetenda. *Qui nequit continere à carne, cõtineat ab iniquitate.*

tum ad ipſum attinet, pacem habere cum omnibus quærat, perniciem non teneat, nulli detrahat, cum amicis fidem teneat, inimicis nunquam perfidus aut periurus exiſtat, aliena non rapiat, æquitati pecuniam non præponat, ſit in negotiis iuſtus, in operibus pius, mitis ad tolerandas, tardus ad retribuendas iniurias, in fide ſtabilis, amator caſtitatis & pacis. Adtendat Saluatoris noſtri dictum, quo nobis & quid faciamus præcipit, & quid accipiamus oſtendit. **Luc. 6.** Ait enim: Dimittite, & dimittetur vobis: date, & dabitur vobis. Sic ergo quantum poteſt in eleemoſynis largus & hilaris, & ad dimittẽdum peccãtibus facilis ac ſuauis: **Regimen familiæ.** nec tamẽ ſe putet ita peccantibus tribuere veniam, vt diſciplinam ſuæ domus exiſtimet negligendam: ſed vigoris retinens clementiæque temperiem, ſeruet in correptione modeſtiam, & in remiſſione cenſuram. Arguat, moneat, terreat, increpet, conſoletur, oblectet. Nec tantum faciat in ſubditis peccantibus, quantum impetus furoris impellit: ſed quantum modus conſultationis expoſcit. Et ſi verberandus eſt pro peccato famulus, non vlciſcendi libido præualeat: ſed æquitas Chriſtiana potius illi clementer conſulat quem flagellat. Ac ſic & quando iuſtitia perſequitur culpam, non deſit miſericordia, quæ modeſtè nouit tenuare vindictam. Nutriantur filij A ſecundum Apoſtoli præceptum, in diſciplina & correptione Domini: **Ephes. 6.** nec permittantur impudicè aut luxurioſè viuere, cùm non laſciuiæ, ſed caſtitati ac temperantiæ proles debeat Chriſtiana ſeruire. **Educatio prolis.** Neque enim & de malis operibus filiorum, non erit illa terribili examinatione parentum negligentia iudicanda. Cùm & in hoc ſeculo propterea Heli ſacerdos à Domino reprobatus fuerit & abiectus: **1. Reg. 2. 3. 4.** non quia filiis in iniquitate conſenſit, ſed quia peccantes manſueto quamuis ſermone monuerit, prohibere tamen competenti ſeueritate ceſſauit. Magis autem parentes qui verè diligunt filios, bene operando eis conſulant, quàm diuitias colligendo: ne dum filiis tenaciter ſubſtantia colligitur, oportunitas boni operis omittatur. B Præ omnibus autem fideles meminerint coniugati, ſemper orationibus atque eleemoſynis inſiſtendum: **Regula profectus & perfectionis in coniugio.** nec velint iugiter in ipſa carnis infirmitate iacere, ſed feſtinent gradum vitæ potioris aſcendere. Et vt ad virtutem continentiæ perueniat animus, magis magíſque carnalis concupiſcentiæ comprimatur exceſſus. Vt dum Deo adiuuante illum ſuperauerint gradum, in quo coniugalis infirmitas veniam poſtulat: celſiorem poſſint laudabiliter obtinere, in quo continentiæ virtus palam vitæ melioris expectat.

S. FVLGENTII EPISTOLA SECVNDA, AD GALLAM, DE CONSOLATIONE SVPER MORTE MARITI, ET DE STATV VIDVARVM.

CAPVT PRIMVM.

Cõſolatio Gallæ de morte mariti iuuenis.

DOMINÆ verè illuſtri, & illuſtri, & in Chriſti timore venerabili, filiæ Gallæ, ſeruorum Chriſti famulus. Ante mẽſes aliquot Diaconi mei ex vrbe meantis, certa narratione comperi, non ſolum tui coniugis obitum, verùm etiam ſanctum propoſiti tui tramitem, in quo iam ambulas, illo deducente, qui eſt via, veritas, & vita: **Ioan. 14.** qui fidelibus ſuis nouit per momentaneam triſtitiam donum ſempiternæ largiri lætitiæ: & quos vult ſalubriter de terrenis ad cœleſtia paternæ benignitatis diſpenſatione tansferre. **Laus mariti defuncti.** Neque enim fruſtra Dominus (cuius comprehenſibilia iudicia, & inueſti- C gabiles vias Apoſtolus prædicat Paulus) **Rom. 11.** coniugem tuum religione ſincera fidelem, corde humilem, moribus mitem, operibus miſericordem, conuerſatione penitus innocentem, ætate iuuenem: de peregrinatione huius vitæ ad æternam cœleſtis patriæ celeriter tranſtulit manſionem: niſi vt & illi gaudia æterna conferret, & tibi facultatem melius viuendi cõcederet. Illi donauit vt corpore ſpoliatus, ſit cum Chriſto ſine fine victurus: tibi donauit, vt quæ ſunt Domini ageres, & ſecundum Apoſtoli ſermonem, ſis ſancta, & corpore, ſpiritu. **1. Cor. 7.** Proinde ſine dubitatione crede, quod diuinitus dicitur: & cum dilectione ſpera, quod promittitur, vt poſſis benefacere quod iubetur.

CAPVT II.

1.Thess.4. Nō debet Christiani de mortuis cōtristari sicut cæteri spē nō habēt.

PRIMO igitur de mariti morte per Apostolum Paulum, quid debes fideliter tenere, cognosce. Ait enim: Nolumus autem vos ignorare fratres de dormientibus, vt non contristemini, sicut & cæteri qui spem non habent. Si enim credimus, quòd Iesus mortuus est, & resurrexit: Ita & Deus eos qui dormierunt per Iesum adducet cum eo. Si ergo veræ fidei tenaces sumus, si de sermonibus Dei nihil ambigimus, si ad futuram vitam spe certissima tendimus, si dignè Deum proximúmq; diligimus, si non ab hominibus inanē, sed à Deo veram gloriam Christiani nominis expectamus: non debemus vtique de fidelibus mortuis, & (vt propriè dicam) de dormientibus nostris, aliquam (sicut infideles) habere tristitiam. Salubris etenim noxiæque tristitiæ debet in nostro corde manere discretio: qua fit, vt nec de amissione solatij temporalis cōcidat animus, æternis rebus deditus: & de his salubrem tristitiā sumat, in quibus se aut minus aliquid, aut secus quàm oportuit fecisse considerat. Propter quod Paulus vtramque tristitiam non minus opere docet, quàm retributione discretam. Denique in vna salutis prouentum, in altera mortis positum demonstrat exitium, dicens: Quæ enim secundum Deum est tristitia, pœnitentiam in salutem stabilem operatur: seculi autem tristitia, mortē operatur. Ne igitur vltra fidei Christianæ modum: indiscretam teneas de mariti morte tristitiam, nec amissum existimet, sed præmissum, nec ipsius iuuentutem putes immaturè præcisam, quàm interminabili vides æternitate firmatam. Fideli quippe animæ dicitur, Renouabitur sicut aquilæ iuuentus tua.

Duplex tristitia.

2.Cor.7.

Psal.102.

CAPVT III.

ABSIT autem vt infidelium consentientes erroribus æstimemus aut dicamus, quia illum iuuenem Christianum abstulit atra dies, & funere mersit acerbo. Illos namque atra dies aufert, qui secundum Ioannis Apostoli dictum, in tenebris sunt, & in tenebris ambulant, & nesciunt vbi ambulant: quia tenebræ obcæcauerunt oculos eorum. Illos abstulit atra dies, quos ipsa lux vera vehementer obiurgans. Hoc est autem, inquit, iudicium, quia lux in mundum venit, & dilexerunt homines magis tenebras quàm lucem: erant enim eorum mala opera. Tales sunt qui viuunt, vt cùm audierint vocem filij Dei, non ad vitam, sed ad iudicium suscitentur, dicente Domino: Quia veniet hora, quando omnes qui in monumentis sunt, audient vocē eius, & procedent qui bona fecerunt, in resurre-

Virgil.l.6. Abstulit atra dies, hoc Christianis nō conuenit.

1.Ioan.2. Ioan.3.

Ioan.5.

A ctionem vitæ: qui mala egerunt, in resurrectionem iudicij. Et quia his nec breuis vita potest prodesse nec longa, consequenter de talibus in libro Sapientiæ dicitur: Et siquidem longæ vitæ erunt, in nihilum computabuntur, & sine honore erit nouissima senectus illorum. Et si celerius defuncti fuerint, non habebunt spem, nec in die magnitudinis alloquutionem. Quę est autem dies magnitudinis, nisi dies in qua non iudicandus, sed iudicaturus veniet Dominus? Nunc enim cum venit vt pro nobis iudicaretur, non fuit dies magnitudinis, sed minorationis, in qua minoratus est paulo minus ab angelis: Tunc autē erit dies magnitudinis, B quando secundum Ioannis attestationem, omnes mali abscondi cupient in cauernis montium, dicentes montibus & petris: Cadite super nos, & abscondite nos à cōspectu patris, sedentis super thronum, & ab ira agni, quoniam venit dies magnus iræ illorum. Et quis poterit stare? In hac die magnitudinis, mali non habebunt alloquutionem, sed increpationem. Non enim audient, Venite benedicti patris mei, percipite regnum, quod vobis paratum est à constitione mundi: sed dicetur eis, Ite maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo & angelis eius. Tales igitur quantumlibet longæui moriantur, acerbo funere demerC guntur: & quamuis ætas eorum matura videatur in corpore, mortifera tamen mundi dilectio immaturæ mentis acerbitatem retentat in corde.

Sap.3.

Dies magnitudinis, dies extremi iudicij.

Apoc.6.

Matth.25.

CAPVT IIII.

CHRISTIANVS autem qui in timore Dei vixerit, quacunque fuerit defunctus ætate corporis, non acerbo funere mergitur: sed placita Deo subnixus maturitate transfertur. Legimus namque in eodem Sapientiæ libro, Quia senectus honorabilis est non diuturna, neque numero annorum computata: Cani sunt autem sensus hominis, & ætas senectutis, vita immaculata: quæ D placita Deo, facta dilecta est. Denique in subsequentibus bene viuentem quendam Deóque placitum, ob hoc raptum celeriter dicit, vt nullam mutationem perferret malitiæ secularis, nec anima eius aliqua fuisset fictione decepta. Sic ergo dicitur: Raptus est, ne malitia mutaret illius intellectum, aut ne fictio deciperet animā illius. Fascinatio autē nugacitatis obscurat bona, & instantia concupiscentiæ transuertit sensum sine malitia. Consummatus autem in breui, repleuit tempora longa: Placita enim erat Deo anima illius. Propter hoc properauit de media iniquitate illum educere. His nempe verbis sancta Scriptura nos docet in

Bonus Christianus etsi iuuenis, non mergitur funere acerbo.

Sap. 4.

Ibidem. Non vita lōga prodest, sed bona.

hoc seculo Christianis fidelibus non vitam longam prodesse, sed bonam. Et ad cognoscendum quantum possibile est, cuiuslibet defuncti meritum non quantum vixerit, sed qualiter quisque vixerit intuendum. Sicut enim vita mala, quanto magis fuerit temporaliter prolongata, tanto magis delinquentibus multiplicat pœnam: sic vita bona, quamuis hic breui tempore terminata, magnam sempiternámque conquirit bene viuentibus gloriam. Vita igitur mala immaturos acerbósque senes demergit in Tartarum: Vita vero bona defunctos iuuenes maturos perducit ad regnum.

CAPVT V.

NON ergo sis tristis, quòd te ille præcesserit diebus paucis: sed esto solicita, & sic viam mortalis huius vitæ perage, vt ad æternam vitam valeas peruenire. Proinde Apostolici te oportet indesinenter meminisse sermonis, quo ait: Mulier innupta & virgo solicita est quæ sunt Domini: vt sit sancta & corpore, & spiritu. Innuptam hic viduam dicit, non quia omnino non nupserit, sed quia viro mortuo soluta fuerit vinculo nuptiali. De qua alio loco dicit, Si autem mortuus fuerit vir eius, soluta est à lege viri. Hanc ergo sanctam iubet esse & copore & spiritu. Quid autem aliud est, corpore & spiritu sanctam esse, nisi quod sanctum est, & in opere & in cogitatione seruare? Etenim quæ mundi sunt, illa cogitare permittitur, quæ corporali vincta connubio detinetur, eodem Apostolo dicente: Quæ autem nupta est, cogitat quæ sunt mundi, quomodo placeat viro. Illic est ergo mundanæ cogitationis subeunda necessitas, vbi mortalis caro morituro carnaliter nubit. Et quia illos ipsa carnis necessitas, durioribus vinculis tenet innexos: propter hoc de illis Apostolus dicit, Tribulationem autem carnis habebunt huiusmodi. Mulier ergo innupta, id est vidua, cui præcepitur vt sit sancta & corpore & spiritu, sicut corpore desistit marito seruire: sic non debet corde carnalia cogitare. Sancta quidē sunt Christianorum coniugia, quia & coniugalis ibi castitas custoditur in corpore, & puritas fidei seruatur in corde. Nam & Apostolica dicit auctoritas: Honorabile connubium in omnibus, & thorus immaculatus. Non est ergo connubium ex colluuione peccati, sed ex institutione Dei: & in eo quod sibi coniuges inuicem carnis debitum reddunt, in quantum id modestè faciunt, Christi præcepta custodiunt: quia nullatenus à coniugali charitate & castitate discedunt. Execratur autē adulterinos concubitus castitas coniugalis, & honestatis verecundiæ tenax,

1. Cor. 7. Vt sancta sit & corpore & spiritu vidua.

Rom. 7.

1. Cor. 7.

Sancta Christianorū coniugia.

Hebr. 13.

A ab vna vnus, & ab vno vna expetit, quod vterque se vni tantum legitime debere cognoscit. Illic equidem carnis debitum redditur viro. Coniugalis autem castitas magis debetur Christo quàm viro, quia & corpus tunc vere castū est, quod fornicatione carnali nō polluitur, quando spiritalis integritas Christi timore ac dilectione seruatur.

CAPVT VI.

ATTAMEN à muliere nupta mulier innupta & virgo non parua gradus dignitate discernitur: quandoquidem nupta cogitationibus mundanis tenetur obstricta: Mulier autem innupta & virgo carnalibus B tribulationibus non subiicitur: quia carnalis matrimonij vinculo nō tenetur. Vbi certior est corporalis atque spiritalis continentiæ libertas, quia nulla est ex coniugali seruitute necessitas. Vtrumque igitur donum Dei est, & cōiugalis pudicitia, & continentia vidualis. Vnusquisque enim proprium habet donū ex Deo, & illud quidem, quantum in se est, laudabile, quia bonum: hoc autem laudabilius, quia melius. Coniugali namque seruitute turpitudo vincitur fornicationis: viduali verò libertate crescit dignitas castitatis. C Illic fides consulit infirmitati, ne cadat in vitium: hic se fidelis animus ad virtutis extendit augmentum. De coniugatis enim dicitur: Propter fornicationes autem vnusquisque suam vxorem habeat, & vnaquæque suum virum habeat. De vidua vero dicitur: Beatior autem erit, si sic permanserit. Beata ergo, quæ illicitum concubitum turpitudinis horrore non appetit: sed beatior, quæ licitum maiore puritatis amore contemnit. Beata quæ alligata viro sic viuit, vt soli viro carnis suæ debitum reddat: sed beatior, quæ soluta sic permanet innupta, ne debeat.

Innupta in altiori gradu est quam nupta.

1. Cor. 7.

Ibidem.

CAPVT VII.

D PROINDE in eo quod ex coniugata facta es vidua, donum Dei auctum tibi magis existima, non ablatum. Neque enim te deseruit, qui tibi sequendam viam vitæ melioris ostendit. Gradibus te voluit Dominus ad meliora conscendere, vt primitus coniugata cum vno viro fideliter viueres: quo postmodum sine difficultate absque viro vidua permaneres. Ad hoc igitur animum tuum diuina gratia coniugali castitate nutriuit, vt quæ didiceras, illo vno viuente, alterum non quærere: disceres ab omni viro vidua continere. Noli ergo negligere gratiam quæ in te est. Et tu enim nosti, quanto melius sit iugiter à concubitu continere, quàm vel pro coniugali necessitate concumbere. Maritus qui tibi datus fuerat ad tempus discessit in tempore: datus enim

Cōsolatio viduæ.

tibi

tibi fuerat non ad patriæ beatitudinem, sed ad itineris consolationem. Alia quippe sunt Dei dona, quæ Deus ita suis largitur fidelibus in præsenti tempore, vt eorum vsus in hac tantum vita necessarius habeatur, quo futuræ vitæ meritum comparetur: Sicut est credulitas, rectam fidem tenens, & operatio iustitiam misericordiámq; custodiens, vt fides recta non deseratur charitatis auxilio, quæ in operatione cognoscitur: propter quod Apostolus eam fidem probat, quę per dilectionem operatur.

Galat. 5.

CAPVT VIII.

Fides & operatio misericors in hac vita necessaria sunt, in patria non erunt.

RECTA igitur fides & misericors operatio post hanc vitam desinent, cùm per speciem videbitur, quod nunc cùm creditur non videtur. Nec inter beatos erit aliquis miser, cui misericordia prærogatur. Hæc autem duo, id est, fides & operatio, ita post huius vitæ finem non sunt necessaria, vt ante finem non sint vllatenus deserenda. Quisquis enim ante finem vitæ præsentis à fide recta siue bona operatione discesserit: etiam si in his antea strenuè vigilantérque cucurrerit, pro eo quod ab itinere recto desistit, perdit meritum totius itineris quod cucurrit. Item sunt alia quæ sic hominibus in hoc tempore pietas diuina largitur, vt non solum in hac vita cum hominibus debeant continuari, verum etiam crescant in retributione diuina: sicut est peccatorum mundatio, veritatis agnitio, Dei proximíq; dilectio. Hæc enim si quis in hoc tempore perseueranter in se custodierit, & diuino munere proficiendo augere curauerit inchoata: in futuro habebit æterna secum perfectione mansura. Tunc enim perfecta mũdatio perfectam cognitionem veritatis accipiet, & perfecta cognitio nihil in nobis perfectę charitati deesse permittet.

CAPVT IX.

Aliqua tẽporaliter & dãtur & auferũtur à Deo.

ALIA vero sunt, quæ sic à Deo temporaliter donantur, vt temporaliter auferantur: sicut est copulatio coniugum, procreatio filiorum, abundantia diuitiarum, incolumitas corporum, & si qua similia, quæ per se nec miseros homines possunt facere nec beatos. Ideo hæc & bonis & malis à Domino dantur, & nonnunquam bonis malisque diuinitus auferuntur. Beatus fuit Iob, cùm in diuitiis iustè viueret: sed beatior, cùm in paupertate iustior extitisset. Beatus fuit cum decem circumdaretur filiis: sed beatior, cùm vna cunctorum simul orbitate percussus, in Dei dilectione permansit immobilis. Beatus etiam fuit in corporis sospitate, sed beatior est factus in vulnere. Beatior etiam in aceruo squaloribus pleno, quàm in palatio marmoribus adornato. Attende etiam duos, vnum in diuitiis & sanitate miserum: alterum in egestate & vulnere multum beatum. Diues ille qui induebatur purpura & bysso, & epulabatur quotidie splendidè, quàm inanis fuit in illis epulis, quàm pauper in multitudine diuitiarum, quàm nudus in pulchritudine vestiũ, quàm infirmus in sanitate corporis, quàm famelicus in saturitate ventris, quàm miser in gaudiis, quàm desolatus inter amicorum colloquia, quàm deiectus inter obsequia seruulorum. Attende quoque Lazarum in paupertate, diuitem: in miseria, beatum: in infœlicitate, fœlicẽ: in vulneribus, sanum: & quidem sine domo, sed non sine Domino: sine veste, sed non sine fide: sine bona valetudine corporis, sed non sine robore charitatis: sine cibo, sed non sine Christo: canibus expositũ, sed socium Angelorum: qui non accipiebat de micis quæ cadebant de mensa diuitis, sed cœlestem panem visceribus ructabat internis.

Exemplũ Iob.

Luc. 16. Diues & Lazarus, hic beatus, ille miser.

CAPVT X.

Bona temporalia & bene & male habentur pariter & cõtemnũtur.

HÆC sunt igitur quæ nonnunquam bene habentur, nonnunquam male: nonnunquam bene contemnuntur, nonnunquam male. Bene quippe habentur, cùm in eorum vsu timor Dei seruatur. Bene autem contemnuntur, cùm in eorum contemptu à summo Deo gloria, non ab hominibus quæritur. Tales sunt etiam nuptiæ, quæ & bene suscipi possunt, & bene contemni. Quàm bene nuptiarum opus in castitate coniugali Susanna seruauit? quàm melius in continentia viduali Iudith atque Anna contempsit? quàm optime in integritate virginali Maria instituit? Non est igitur inter præcipua Dei dona coniugium æstimandũ, licet non negetur donum esse diuinum. Nec est dicendum, beatitudinis munus, quod cum bono possit proposito teneri, potest etiam proposito meliore contemni. Nam si hoc inter præcipua Dei dona æstimari oporteret, nõ ore Saluatoris nostri laudarentur, qui se ipsos castrauerunt propter regnum cœlorum: nec pro se patrem, matrem, fratres, sorores, vxorẽ, filios, agros, relinqui Saluator ipse cum centupla retributionis & vitæ æternæ promissione iussisset, dicens: Omnis qui reliquerit domũ, vel fratres, aut sorores, aut patrem, aut matrem, aut vxorem, aut filios, aut agros propter nomen meum: centuplum accipiet, & vitam æternam possidebit. Hoc autem dicens Christus, non diuortium fieri iussit, sed iusta discretione, quamuis Dei munera, tamen temporalia ęternis, caduca permanentibus, parua magnis, à suis fidelibus postponenda monstrauit. Non damnat bona,

Matth. 19.

ſed meliora plus laudat. Illa non odit, ſed iſta plus diligit. Illorum enim ſiue adeptio, ſiue amiſſio, non eſt retributio fidei, ſed probatio.

CAPVT XI.

2. Cor. 4. Noſtra cura non temporalibus ſed æternis debetur intendere. Pſal. 83.

FIDES autem noſtra non temporalibus, ſed æternis eſſe debet intenta. Propter quod Vas electionis ad tolerãtiam nos præſentis tribulationis exhortans, præcipit, vt à contemplatione temporalium rerum cordis noſtri penitus auertamus obtutum, dicens: Id enim quod in præſenti eſt momentaneum & leue tribulationis noſtræ, ſupra modum in ſublimitate æternũ gloriæ pondus operatur nobis: non contemplantibus nobis quæ videntur, ſed quæ non videntur. Quæ enim videntur, temporalia ſunt: quæ autem non videntur æterna ſunt. Ambula igitur, ſicut ſcriptum eſt, de virtute in virtutem, & animus tuus ab intentione temporalium ad contemplationem tranſeat æternorum. Tranſienſque à virtute coniugalis pudicitiæ ad potiorem virtutem continentiæ vidualis non minore continentia cordis * prædicata debes eſſe, quàm corporis: & poſt obitum temporalis mariti, omnes in corde tuo reliquiæ debent mundanæ cogitationis extingui. Cur enim vidua Chriſtiana gerat animum vinculo cuiuſquam mundanæ cogitationis innexum: quæ mortuo viro mundum debet æſtimare cõmortuum? Cauſſa igitur mundanæ cogitationis deſiſtente, debet ipſa quoq; cogitatio mũdana ceſſare. Et ſicut antea corporaliter ornabaris viro, qui delectaretur ſpecie corporis: Ita nunc ſpiritaliter ornanda es Chriſto, qui ſolam in te quærit pulchritudinem mentis. Attende quid beatus Petrus etiam coniugatis mulieribus mandet, quibus exterioris habitus interdicit ornatum, hæc loquens: Mulieres ſubditæ ſint viris ſuis: vt ſi qui non credũt verbo Dei, per vxorum ſuarum conuerſationem ſine verbo lucrificentur, conſiderantes veſtram in timore caſtam conuerſationem, quarum non ſit extrinſecus capillorum implicatio, aut auri circumpoſitio, aut in habitu veſtimentorum ornatus: ſed ille abſconditus cordis homo in incorruptibilitate quieti & modeſti ſpiritus, qui eſt ante Deum locuples. Hoc præceptum beatus Apoſtolus ſanctarũ mulierum firmauit exemplo, dicens: Sic enim & aliquando mulieres ſanctæ, quæ ſperabant in Deum, ornabant ſe, ſubiectæ viris ſuis.

* Prædita

Vidua quę prius viro, nũc ornetur Chriſto.

1 Petr. 3.

CAPVT XII.

Sanctę mulieres non monilibus ſed moribus ſint ornatæ.

SI ergo ſanctæ mulieres etiam coniugatæ non ſunt monilibus comendæ, ſed moribus, & eo magis humilitate debent ornari quàm veſte: qualis debet eſſe viduæ A habitus & inceſſus, quæ non homini viro cupit placere, ſed Chriſto? quæ neceſſitate corporalis abſoluta connubij, ſpiritalia tantum debet ornamenta ſectari? Habitus ergo tuus talis ſit, qui non ad laſciuiam excitet, ſed ad continentiam prouocet: qui non illiciat ad libidinem, ſed comprimat ad timorem: qui non accendat carnis concupiſcentiam, ſed extinguat: qui non illicet ad concubitum, ſed excitet ad profectum: ex quo cordis compunctio, non carnis libido naſcatur, vnde filio Dei placeas, vnde te vere caſtam obtutui ſponſi cœleſtis oſtendas. Ille etenim ſponſus carnem tuam ma-B ceratam vult videre, non nitidam. Animæ connubio vtitur, nec carnis, ſed animæ pulchritudine delectatur. Quocirca caſtigatione corporis acquire pulchritudinem cordis. Vilibus caro tegatur operimentis, & pretioſis animæ veſtibus induatur. Nec quæras vt placeas oculis hominum, ſed vt Chriſti nõ offendas aſpectũ. Ille in te quod diligit videat, quod dedit inueniat, quo delectatur agnoſcat. Cõcupiuit enim rex ſpeciem tuã, ſed omnis gloria filiæ regis intrinſecus. Tranſiit tempus amplectendi, nunc C tempus eſt longè fieri ab amplexu. Adhæreant viris quæ coniugali vinculo tenentur aſtrictæ: tibi dicendum eſt cum Propheta, Mihi autẽ adhærere Deo bonũ eſt: ponere in Deo ſpem meam. Vnde & Apoſtolus ait, Quæ autem verè vidua eſt & deſolata, ſperauit in Domino, & inſtat obſecrationibus & orationibus nocte & die. Oratio ergo tibi ſit in poſtulatione crebra, in ſancta vero cogitatione atq; operatione cõtinua. Sic enim poteris implere quod Apoſtolus iubet, vt ſine intermiſſione oremus. Oratio namque eſt in conſpectu Dei omne opus bonũ, quo delectatur nihil indigens Deus. Et vt agnoſcamus bona opera locum orationis apud D Deum habere, ſcriptura nos ſancta ſic admonet: Abſconde eleemoſynam in corde pauperis, & ipſa exorabit pro te.

Pſal. 44. Officium viduæ adhærere Deo, inſtare orationibus. Pſal 72. 1. Tim. 5. 1. Theſſ. 5. Eccleſ. 29.

CAPVT XIII.

Qualiter in cibo & conuiuiis ſe gerat vidua.

CAVE ne carnis curam in deſideriis facias: ne ſemper gulæ quod poſcit indulgeas. Refectione tua non voluptas expleatur, ſed ſuſtentetur infirmitas. Tales autem conuiuij debes habere participes, quæ non carnis ſolent delitias laudare, ſed cordis: quæ Angelorum panem interioris hominis auiditate perquirunt, quæ poſt ſponſum tuum in odore vnguentorum eius currunt, quæ ſuauitate Deũ guſtus interioris percipiunt, quæ puro affectu eſuriunt, ſitiũtque iuſtitiam, quæ operantur cibum, non qui perit, ſed qui permanet in vitã ęternam. Cum talibus & colloquia tibi confe-

renda, & frequentanda conuiuia: vt cùm A eas cibis corporalibus pascis, ad meritū tibi sanctæ operationis accedat. Et cùm earum verbis spiritalibus pasceris, profectus tibi sanctæ conuersationis accrescat. Nec velis talibus nunc mensam tuam replere delitiis, qualibus eā replebas, quando carnali cōnubio seruiebas. Audi Magistrum gentium, quid de vidua dicat: Quæ in delitiis est, inquit, viuens, mortua est.

CAPVT XIIII.

1. Tim 5. Exempla viduarum Iudith & Annæ.

HABES & in veteri & in nouo Testamento sanctarum viduarum, quibus ædificeris, exempla. In veteri Testamento Iudith, Anna consideretur in nouo: quarum si Domino adiuuante imitatrix fueris, & delitias carnis, & iactantiam secularem, vera B cordis humilitate calcabis, vt illius in te sponsi semper viuat affectus, qui semper est viuus, sicut eodem resurgente vocis angelicæ attestatione firmatur, cùm mulieribus dicitur, Quid quæritis viuentem cum mortuis? De quo etiam Apostolica sic autoritas loquitur: Viuus est enim sermo Dei & efficax. Viuus est ergo ille qui est verbum patris, & ideo ipse est fidelium vita. Hunc sanctæ viduæ cordis contritione, & corporis castigatione quæsierunt: Huic cordis & corporis plena continentia deuotissime seruierunt. De Iudith enim scriptum est: Et C erat Iudith in domo sua vidua annis tribus & mensibus quatuor, & fecit sibi tabernaculum super solarium domus suæ, & imposuit super lumbos suos cilicium, & erant super eam vestimenta viduitatis suæ, & ieiunabat Iudith omnibus diebus viduitatis suæ. Ac ne quis illam sanctam viduam non deuotione cordis, sed necessitate paupertatis existimet ieiunasse, audi quid de ea in subsequentibus dicitur: Et erat Iudith bona aspectu, formosa facie valde, & prudens corde, & bona in intellectu, & erat honesta valde. Quia reliquerat ei Manasses vir eius, filius Achitob, filij Melchis, filij Heliab, filij Nathahel, filij Surisada, filij Simeon, filij Israel, aurum & argentum, D seruos & ancillas, & pecora, & prædia. Ecce vidua præclara natalibus, facultatibus diues, ætate iuuenis, specie mirabilis, diuitias contempsit, delitias respuit, carnis incentiua calcauit, & induta virtute ex alto non quæsiuit secundo famulari connubio. Propterea testimonio tam præclari operis apparuit, quantum Deo dilecta sit continentia vidualis. Denique cum Holofernes innumero Bethuliam obsedisset exercitu, & omnis Israelitarum virtus perturbata languesceret: egreditur castitas, oppugnatura lasciuiam, & ad interitum superbiæ, humilitas sancta procedit. Ille pugnabat armis, ista ieiuniis. Ille ebrietate, ista oratione. Igitur quod omnis Israelitarum populus facere non potuit, sancta vidua castitatis virtute perfecit. Obtruncauit vna mulier tanti agminis ducem, & insperatam Dei populo reddidit libertatem.

Luc. 14. Hebr. 4.

Iudith 8. Laudes Iudith.

Ibidem.

Gloria Iudith de Holoferne occiso.

CAPVT XV.

VIDEAMVS & in nouo Testamento, qualiter nobis sanctæ Annæ conuersatio demonstretur. De qua sanctus Lucas sic refert, Et erat Anna prophetissa, filia Phanuel de tribu Aser: & hæc præcesserat in diebus multis, & vixerat cum viro suo annis septem à virginitate sua. Et hæc vidua vsque ad annos octuaginta quatuor, quæ non discedebat de templo, ieiuniis & obsecrationibus seruiens nocte & die. Istæ duæ viduæ, licet tempore fuerint diuerso, vnius tamen fidei seruierunt ambæ mysterio: quia Christum quem Anna cognouit in carne natum, ipsum Iudith nouerat nasciturum. Quàm vero multum Deus in vtraque vidua continentiam sibi placitam demonstrauit. Nam Iudith spiritalibus armis accincta, caput lasciui prædonis abscidit: Anna verò ipsum caput Ecclesiæ Spiritu sancto repleta cognouit. Datus est Iudith Holofernis interitus, Annæ reuelatus est Saluatoris aduentus. Illi Deus dedit à populo repellere pestilentiam: huic tribuit humani generis agnoscere medicinam. Et quia sanctimoniam virginalem vidualis continentia, gradu inferiore subsequitur: idcirco postquam de virgine natus est filius Dei, vidualis linguæ dignatus est officio prædicari. Nec tamen de illo loquuta est vidua, delitiis dedita, (quæ viuens mortua) sed quæ non discedebat de templo, ieiuniis & obsecrationibus seruiens nocte ac die. De quibus ieiuniis & obsecrationibus non est nunc latius disserendi locus.

Laudes Annæ.

Luc. 2.

Comparatio Iudith & Annæ.

CAPVT XVI.

DISPONIMVS enim si Dominus voluerit, & si vixerimus, ad sororem tuam sanctam Christi virginem Probam, quam Dominus hoc tempore præcipuum in vrbe Roma dare dignatus est virginitatis & humilitatis exemplar, de ieiunio & oratione aliquid scribere: sicut in Epistola quā ad eam nuper dedi, mea pollicitatio continetur. Cuius tibi præcipue sancta conuersatio est in omnibus imitanda. Quæ cùm sit auis atauisq; nata Consulibus, & delitiis regalibus enutrita: tāta illi est humilitas dono gratiæ cœlestis infusa, vt amore subiectionis & vsu seruiendi, dominam se aliquando fuisse iam nesciat: cùm omnes dominos habere delectatione sanctæ seruitutis affectat.

Laudes Probæ quæ erat soror Gallæ.

Scit enim à Domino (cui virginitatem vouit & cordis & corporis) pro liberatione nostra humilitatem formæ seruilis acceptam. Et ob hoc delectatur sponso in huius seruitutis humilitate placere, vt consortio quinque sapientum virginum deputata, cum sponso possit in æterna claritate regnare. Delitias vero corporis quanta virtute contempserit, & quomodo suam famem satiandis faciat deseruire pauperibus: nec ob aliud ipsa vilibus tegatur indumentis, nisi vt & humilitatis propositum impleat, & vestiendis pauperibus iugem curam sanctæ pietatis impendat: plenius ipsa videndo cognoscis, quàm id à me velis audire, quod minus possum sermonibus explicare. Hanc ergo tibi tanquam speculum pone, & ex ipsius consideratione, quid tibi iam insit, vel quid adhuc desit sanctorum studiorum operúmq; cognosce. Et licet illa egregio præcellat virginitatis munere, comitem te debet in cęteris habere virtutibus. Disce igitur tu quoq; nihil tibi de nobilitate generis assignare. Et licet auo, patre, socero, marito Consulibus pridem fueris inter seculares illustris: nunc in eo te illustrem fieri cognosce, in quo tibi virtus humilitatis accrescit. Disce à Domino, quia mitis & humilis corde, & inuenies requiem animæ tuæ. Nobilitatem carnis, quæ superbiæ fomes est, abijce: & nobilitatem spiritus, perfecta cordis humilitate sectare. Orationibus operam da, ieiuniis insta: & quicquid tuis apparatibus subtrahis, esurientibus tribue. Et quicquid tibi deducis, egenis expende. Voluntarium ieiunium tuum, esuriem subleuet ieiunantium; vt in fructu misericordię tuorũ possit ieiuniorum fœcunditas apparere. Prosit etiam tibi vilitas vestium, & pauperum per te nuditas vestiatur. Tunc enim vtiliter fugies noxium pretiosæ vestis ornatum, si nudos vestias, vt verè consortẽ te pauperũ Christi, non inanitate verborum, nec ostentatione fallaci, sed testimonio sanctæ operationis edoceas.

Gallæ nobilitas. — *Matth. 11.* — *Distribuendum pauperibus.*

Capvt XVII.

Fugienda iactãtia in operibus bonis.

Nec te illis, quos pascis aut vestis, superiorem credas: aut pro eo quod tu tribuis & illi accipiunt, merita tua Christi pauperibus anteponas: tanquam tu ideo potior sis, quòd plura contempseris. Frustra enim contemnis facultates tuas, si noxias iactãtiæ teneas in corde diuitias. Non enim illi soli peccant, qui pro diuitiis quas habent aliquam gestant in corde iactantiam: imò grauius delinquunt, qui volunt iactantiam cordis de diuitiis habere contemptis, aut qui se propterea volunt pauperibus præponere, eo quòd plura videantur pauperibus erogare. Non autem idem ordo est apud Deum, qui non quantitatem contemptæ facultatis, sed qualitatem voluntatis attendit. Plures diuitias pauperibus pro Christo dicitur expendisse Zachæus, pro quo vilissima piscatoriæ artis instrumenta Petrus reliquit Apostolus: & tamen à Christo non Zachæus diues pauperi Petro, sed pauper Petrus diuiti Zachæo præponitur: vt diuitibus Christi nulla de contemptis diuitiis iactantia nasceretur.

Capvt XVIII.

Non thesaurizandũ in terra, sed in cœlo.

Absit autem vt aliquid tibi thesaurizes in terra, in qua non es carnis filios relictura: cùm etiam illi qui ex carne filios habent, non sine peccato thesaurizare sibi delectentur in seculo. Cunctos enim fideles vno Saluator noster dignatur admonere sermone, dicens: Nolite thesaurizare vobis thesauros in terra, vbi erugo & tinea exterminat, & vbi fures effodiunt, & furantur. Thesaurizate autem vobis in cœlo, vbi neque erugo, neque tinea exterminat, & vbi fures non effodiunt, nec furantur. Multum metuẽda est illa increpatio Domini, quam stultus diues illico moriturus audiuit: Stulte, hac nocte animam tuam repetent à te: quæ autem parasti cuius erunt? Omnes ergo diuitias tuas ad Christum præmitte, in cœlo tibi thesaurum reconde, quem perdere non possis, & in æternum valeas possidere.

Matth. 6. — *Luc. 12.*

Capvt XIX.

Fugienda laus hominum.

In omnibus autem operibus bonis, caue ne laudis humanæ desiderio ventileris: laudari quippe in bonis operibus debes, sed in eo quod operaris, hominum laudes expectare non debes. Laudet te quidem humana lingua, sed tu laudem à solo Deo desidera. Atque ita fiet, vt dum tu laudem ab hominibus non quæsieris, Deus laudetur in operibus tuis. Memẽto qualiter nobis Dominus interdicat, ne iustitiã nostram laudis humanæ faciamus obtentu, dicens: Attendite, ne faciatis iustitiam vestram coram hominibus, vt videamini ab eis. Alioquin mercedem non habebitis apud patrem vestrum, qui in cœlis est. Veruntamen ipse rursus ait, Luceat lux vestra coram hominibus, vt videntes vestra bona opera, glorificent patrem vestrum qui in cœlis est. Cùm ergo dicit vt attendamus, ne faciamus iustitiam nostrã coram hominibus, vt videamur ab eis: & iterum, iubet, vt lux nostra luceat coram hominibus, nunquid contraria præcepit? Absit: sed sic iubet opera bona fieri, vt non nosipsos, sed Deum velimus in nostra operatione laudari. Nam & Apostolus in suis operibus gloriã humanam vitabat, sed diuinam gloriam quærebat. Propter quod

Matth. 6. — *Matth. 5.* — *Luceat lux vestra coram hominibus vt videant, &c.*

dicit Thessalonicensibus scribens: Neque enim aliquando fuimus in sermone adulationis, sicut scitis, neque in occasione auaritiæ, Deus testis est: nec quęrentes ab hominibus gloriã, neque à vobis, neque ab aliis. Et tamen idem in suæ cõuersationis auditu Deum ab ecclesiis glorificatum, cum exultatione sic memorat: Eram aliquando ignotus facie Ecclesiis Iudææ, quæ erãt in Christo: Tantum autem auditũ habebant, quia qui persequebatur nos aliquando, nunc euangelizat fidem, quam aliquando, expugnabat, & in me glorificabant Deum. Proinde manus quidem ab opere bono non desinat, nec tamẽ animus ita operetur, vt merces boni operis humanæ laudis intentione cassetur. Apostolus enim, sicut ipse testatur, vult vt simus sinceri & sine offensa in diem Christi, repleti fructu iustitiæ, per Iesum Christum, in gloriam & laudem Dei.

1. Thess. 1.

Galat. 1.

Philip. 1.

CAPVT XX.

Bonum opus nõ virtuti propriæ, sed gratię Dei attribuendum. Philip. 4.

IN studio ergo bonorum operum & laudis humanæ contemptu, caue ne bonum quod facis, non gratiæ Dei, sed tuæ velis assignare virtuti: Imò firmetur terræ, nullam tibi facultatem inesse posse bonæ volũtatis aut operis, nisi id gratuito munere diuinæ miserationis acceperis. Scito ergo Deum in te operari & velle & perficere pro bona voluntate. Proinde cum timore & tremore tuam salutem operare. Humiliare in conspectu Domini, vt exaltet te. Ab illo posce bonæ voluntatis exordium, ab ipso postula bonæ operationis effectum ab ipso perseuerantiæ donum pete. Nec aliquãdo te putes, illius adiutorio desistẽte, aliquid posse boni velle seu facere. Illum roga, vt auertat oculos tuos ne videant vanitatẽ. Ipsum postula, vt demonstret tibi viam in qua ambules. Ipsum obsecra, vt gressus tuos dirigat secundum verbum suum, & non dominetur tibi omnis iniquitas. Illũ ora, vt opera manuum tuarũ dirigat super te. Viriliter ergo age, & confortetur cor tuum. Iacta in Deum cogitationem tuam, & ipse te enutriet.

CAPVT XXI.

Nec diffidendum de Dei auxilio. Psal. 144.

NEC quia dixi, nihil te debere propriæ assignare virtuti: ideo tibi est de diuina virtute ac pietate, in aliquo diffidẽdum. Fidelis est enim Deus in verbis suis, & sanctus in omnibus operibus suis. Nec tibi auxilium denegat in hoc seculo, nec pręmium subtrahet in futuro. Qui tibi demonstrauit rectam viam, ipse tibi est deductor ad patriam. Spera ergo in Domino, & fac bonitatem: nec te putes posse deficere, si te ille dignatus fuerit custodire. Scriptũ est enim, Quis sperauit in Domino, & confusus est? Aut quis permansit in mandatis eius, & derelictus est? Aut quis inuocauit, & despexit illum? Ne igitur amittas confidentiã tuam, quæ magnam habet remunerationem. Esto stabilis & immobilis, sciens quod labor tuus non erit inanis in Domino. Potiora semper appete, & animum tuum ad incremẽta virtutis extende. Nunquam cesset à diuinis eloquiis, & totam delectationem cordis tui scripturis sanctis indulge. Non tenearis nexibus humanæ delectationis: & de diabolo prospere triumphabis. Et vt sanctæ Scripturæ testimonio atque admonitione præsens tibi terminetur epistola, cunctis quæ superius dicta sunt hoc quoque subnectam: In mansuetudine opera tua perfice, & super hominum gloriam diligeris. Quanto magis magna es, humilia te in omnibus, & coram Deo inuenies gratiam. Dominus te in via virtutis suæ dirigat, & ad regni cœlestis promissa perducat, Domina illustris filia.

Ecclesi. 2. Hebr. 10. Delectandũ in scripturis sanctis. Ecclesi. 3. Ibidem.

S. FVLGENTII EPISTOLA TERTIA, AD PROBAM, DE VIRGINITATE SIMVL ATQVE HVMILITATE.

CAPVT PRIMVM.

Cõgratulatio de spiritali vitæ instituto.

SPIRITALI desiderio atque instituto tuo, Sancta famula Dei Proba, quantum congratuler atque congaudeam, vellem competenter verbis exprimere: si pari modo cogitationẽ loquutio posset æquare. Neque enim parui propositi debet indiciũ ęstimari, quod cùm te constet (illo in te operante, à quo est omne datum optimum, & omne donum perfectum) spiritalibus virtutibus præditam: arbitraris te tanquam expertẽ de virtutibus admonendam. Hoc itaque studium, quo me sancto fratre nostro, Tuto scilicet, Dei seruo, scriptis frequẽtibus insistente, vehementer instigas, vt tibi exhibeam sermonem de Virginitate atq; Humilitate aliquid continentem, in Deo, in quo laudanda est anima tua,

Iacobi 1.

multum laudo: sed quantum laudare debeo, laudare nõ valeo. Et quantum me huic desiderio digne laudando imparem cerno: tanto magis in te Deũ, seu dura negatione, siue diuturna dilatione, offendere timeo. Quippe Christus offenditur, si quando debita seruitus mẽbris ipsius denegatur: Cùm non ob aliud ipse voluerit male quondam liberos à peccati seruitio liberare, nisi vt nos doceret nos inuicem libera charitate seruire. Quos enim compressos inuenit iugo seruilis ac pessimæ libertatis, subleuauit dono liberalis atque optimæ seruitutis. Illius denique noxiæ libertatis, in qua magis libet peccato seruire quam Deo, Apostolico nobis intimatam tenemus sermone lætitiam. Dicit namque: Cùm enim serui essetis peccati, liberi fuistis iustitiæ. Et adijciens ait: Quem ergo fructum habuistis tunc in quibus nunc erubescitis? Nam suis illorũ mors est. Illam quoque seruitutem, quam liberati accepimus, vt liberatori Deo liberaliter seruiremus, in subsequentibus eiusdem doctrinæ sermonibus inuenimus, cùm dicit: Nunc autem liberati à peccato, serui autem facti Deo, habetis fructum vestrum in sanctificatione, finem vero vitam æternam. Ecce quo ducit ac perducit hæc sancta seruitus, in qua veræ libertatis est munus: ad vitam scilicet æternam, in qua semper viuitur, sempérque regnatur: In qua nemo tamen hominum viuet, nisi qui mortificatur huic mundo: In qua nemo regnabit, nisi qui humilis perseuerat in Deo. Illa namque vita huic mortificationi promittitur, & illa celsitudo huic humilitati seruatur. Ipsi humilitati, quam scilicet efficaciter sectaris, & in qua sanctam virginitatem, Deo custodiente, custodis, me quoque deuotè libentérque seruire compellis.

Seruitutis bona, Christo: Noxia libertas, peccato.

Rom. 6.

Ibidem.

Caput II.

Seruire inuicẽ debẽt membra Christi per charitatem.

Et ego quidem, sancta Filia, in quantum me charitas Dei, quæ diffusa est in cordibus nostris, per Spiritum sanctum qui datus est nobis, tam delectabiliter quàm liberaliter seruire Christi membris instigat, volo quod iniunxisti competenter implere: sciens illum verè Christo seruire, qui per illam charitatem Christi membris seruit, per quam vt eiusdem Christi membrum fieret, prior pro eo Christus ipse seruiuit. Propter quod Apostolus, vt ad libertatem perueniamus æternam, seruitutem liberam inuicem Christi membris imperat exhibendam, dicens: Vos enim in libertatem vocati estis fratres: tantum ne libertatem in occasionem carnis detis, sed per charitatem seruite inuicem. Quanto magis igitur reddere, quod exigis, huius seruitutis præcepto compellor, tanto magis virium mearum consideratione deterreor. Est enim talis vtriusque virtutis copula, de qua mihi est aliquid, in quãtum Deus donauerit, disputandum, vt in præsenti vita ipsa sit omnium perfectio culménque virtutum: quia nec in corpore est aliquid integritate melius, nec in anima est aliquid fideli humilitate sublimius. Est mihi tamen confidentia diuinæ opitulationis, in eo quod adiuuor orationibus vestris. Ob hoc enim Deus sancti desiderij feruorem filiis filiabúsque suis inspirat: vt cùm à conseruis suis spiritale debitum flagitant, ipsi quoque pro eis orare Dominum non quiescãt: atque ita mutuæ charitatis officio sic debitum, quod sibi debetur, exigant, vt debitoribus quod exigunt reddant. Nemo est enim fidelium, qui sic sibi charitatem flagitet reddi, vt ipse non illam suo debeat reddere debitori. Quæ licet in diuersis donationibus, secundum gratiam quæ data est nobis, differentibus, diuerso reddi videatur effectu, in adiutorio tamen mutuæ orationis omnes facit vnius debiti participes, in qua facit singulos omnibus debitores. Vide, qualiter ille, qui se debitorem sapientibus & insipientibus profitetur, debitum orationis & cunctis reddat, & ab omnibus exigat. Romanis ait, reddens hoc debitum: Testis enim mihi est Deus, cui seruio in spiritu meo, in Euangelio filij eius, quod sine intermissione memoriam vestri facio semper in orationibus meis. Sed huius debiti, cuius est deuotus redditor, vide quàm sit auarus exactor. Iisdem denuo ait: Obsecro igitur vos fratres per Dominum nostrum Iesum Christum, & per charitatem spiritus, vt adiuuetis me orationibus pro me ad Dominum.

Galat. 5.

Copula virginitatis cũ humilitate maxima virtus.

Debitum mutuę charitatis & orationis.

Rom. 1.

Rom. 15.

Caput III.

In hoc debito quod exigitis à nobis & redditis nobis, adiuuari me non dubito: vt Deus, qui operatur in suis & velle & perficere, pro bona voluntate, ipse donet quod dignè cogitem, dignè dicam. In bonis enim cogitationibus non sumus idonei cogitare aliquid à nobis, quasi ex nobis, sed sufficiẽtia nostra ex Deo est. Et ob hoc non deficimus indigentia, quia gratuito munere ab illo sufficientia nostra est, in quo indigentia vlla non est. qui sicut bonorũ nostrorum non eget, sic semper abundat vt donet. Nec donando fit indigus, quia hoc donat quo semper est plenus. Nec est quod illi à nobis afferatur cogitationis, sermonis aut operis placitum munus, quod ipse non fuerit gratuita benignitate largitus. Idcirco autem gratuita semper est Dei sancta largitio, quia humanorum meritorum nulla

Sufficiẽtia nostra ac Deo est.

Philip. 2.

2. Cor. 3.

A Deo velle & perficere.

Iacob. 1.

vnquam præcedit exactio. Quia etsi quod est bonum cuiuslibet hominis meritum, ab ipso est vtique, à quo est omne datum optimum, & omne donum perfectum. Quod nec habere potest homo, nisi ab ipso fuerit datum: nec perseueranter habere, nisi fuerit ipso custode seruatum. Ab ipso igitur posco reddi huius debiti facultatem, à quo reddendi voluntatem accepi. Neque enim vel reddere aliquatenus vellem, nisi misericors ipse donaret vt vellem. Si quid itaque in hoc opere dixero quod placeat & sufficiat: vel si non sufficiat, saltem placeat sancto desiderio tuo, non est meæ indigentiæ, sed diuinæ sufficientiæ. Si quid vero forsitan ta dixero, vt nec sufficere tuo sancto possit desiderio, nec placere: non est sufficientiæ diuinæ, sed indigētiæ meæ. Proinde Christiana charitas vtrobique operis sui partes exhibeat: vt & sufficientiam Dei humiliter agnoscat, & indigentiæ seruili patienter ignoscat.

Modestia auctoris

CAPVT IV.

Virginis filius virginitatis author & sponsus.

VIRGINEM sacram te sibi munere gratuito fecit, qui omnia quæcunque voluit fecit: à quo ideo gratia nullis præcedentibus meritis datur, vt illi semper gratiarum actio pura cordis humilitate reddatur. Hic est autem vnigenitus Dei filius, vnigenitus etiam virginis filius, vnus omnium sacrarum virginum sponsus, sanctæ virginitatis fructus, decus & munus, quem corporaliter sancta virginitas peperit, cui spiritaliter sancta virginitas nubit, à quo sancta virginitas fœcundatur, vt perseueret intacta: à quo decoratur, vt permaneat pulchra: à quo coronatur, vt regnet perenniter gloriosa. Quapropter bonum depositū custodi, & meritum tanti boni, quod vt haberes Deus dedit, & vt Deo voueres, ipse fecit. Ex nominis ipsius significatione perpende, Tam magnum quippe Deus voluit esse bonum virginitatis, vt illud non aliunde, sed ex vocabulo dignaretur nominare virtutis. Virginis itaque si quis velit diligēter considerare vocabulum, ex virtutis inueniet nomine deriuatum. Virgo enim dicitur, quasi virago. Viraginem vero scriptura sancta non ob aliud vocatam dicit, nisi quia de viro sumpta est. Hoc autem à S. Hieronymo, secundum Hebraicam proprietatem libri Geneseos docet expressa translatio, in qua sic habetur, Immisit ergo Dominus Deus soporem in Adam, cúmq; obdormisset, tulit vnam de costis eius, & repleuit carnem pro ea, & ædificauit Dominus Deus costam quam tulerat de Adam in mulierem, & adduxit eam ad Adam. Dixítque Adam: Hoc nunc os ex ossibus meis, A & caro de carne mea. Hæc vocabitur virago, quoniam de viro sumpta est.

Virgo qua si virago.

Genes. 2.

Virago à viro, vir à virtute dicitur.

CAPVT V.

ITAQVE cùm virginis nomen ex nomine viri descenderit, quis dubitet quòd vir à virtute vocatus sit? Et quia sicut Paulus docet, illa omnia in figura facta sunt nostri, profecto in illa virgine quæ ex viri fiebat costa, futura iam tunc præfigurabatur Ecclesia, quæ verè de viro sumpta, & de quo sumpta illi coniuncta, inde habet in veritate virtutem, vnde habet verum viraginis nomen. Propter quod hanc viraginē, id est, virginem quæ de viro sumpta est, non B solum virginis, sed etiam viri nomine Paulus, non dubitat appellare, ait enim fidelibus: Despondi enim vos vni viro virginem castam exhibere Christo. Christus est quippe vir de quo hæc virgo sumpta est. Ipsis denuo fidelibus Apostolus dicit: Donec occurramus omnes in vnitatem fidei & agnitionis filij Dei, in virum perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi. Per sanctum quoque Dauid tam viris, quàm mulieribus in * cōmune spiritalis huiuscemodi promulgatur hortatio: Viriliter agite, & confortetur cor vestrum, omnes qui speratis in Domino. Typicè itaque à viro dicitur C Virginis vocabulum, quia nomen à Christo dicitur Christianū. Christus enim Dei virtus est & Dei sapientia, ex quo est Ecclesia, quæ virgo in fide & charitate persistens, & sapientiam possidet & virtutem. Ideo nec seductione decipitur, nec violentia vincitur: quia internæ virginitatis integritate fulcitur. Huic virgini Esaias dicit: Quoniam complacuit Domino in te, & terra tua inhabitabitur. Habitabit enim iuuenis cum Virgine, & habitabunt in te filij tui. Et vt ostenderet non alium esse iuuenem quàm sponsum, nec aliam esse virginem quàm sponsam, sponsum autem & D sponsam Christum & Ecclesiam, sequutus adiunxit: Et gaudebit sponsus super sponsam: Et gaudebit super te Deus tuus. Hæc virgo mater est, cui dicitur: Habitabunt in te filij tui. Et hæc mater virgo est, de qua dicitur: Habitabit enim iuuenis cum virgine. Hæc virgo sponsa est, de qua dicitur: Et gaudebit super sponsam suam. Hæc igitur Ecclesia vna & vera Catholica, sponsa est: quia inhæret Christo. Mater est, quia fœcundatur à Christo. Virgo est, quia incorrupta perseuerat in Christo. Huius spōsæ nec fœcunditate virginitas corrumpitur, nec virginitate fœcunditas impeditur. Tale namque istius est viri virginísque connubium, vt idcirco ab hoc viro fœcundetur hæc virgo, quia in hoc connubio nulla vn-

Ecclesia & virgo & vir ab Apostolo dicitur. 2. Cor. 11. Ephes. 4.

* communione. Psalm 26. & 30.

A Christo Christiana Ecclesia, sicut à viro virgo dicitur.

Esaiæ 62.

Ecclesia sancta dicitur mater, virgo & sponsa.

quam poteſt eſſe corruptio: Et tanta in hac matre virginitatis perſeuerat integritas, vt niſi virgo ſemper eſſet, mater eſſe non poſſet. Iſtius matris ac virginis nomen nouum ita pronuntiat Eſaias: Et vocabitur tibi nomen nouum, quod os Domini nominauit. Ergo quia Chriſtus virtus eſt, ſicut Eccleſia vocabulum virginis à virtute ſumpſit, ſic à Chriſto Chriſtianum nomen accepit.

Ibidem.

CAPVT VI.

Maior gratia donationis in virginibus quam in aliis.

QVÆ cum in diuerſis membris ſuis habeat donationes ſecũdum gratiam quę data eſt ei differentes, maiorem tamen gratiam donationis in illis membris accepit, in quibus ita ſpiritaliter virgo dicitur, vt etiam corporeæ virginitatis integritate potiatur. Nam in cæteris fidelibus membris, quæ in Deum ſecundum fidei Catholicæ regulam recte credunt, & pudicitiam coniugalem vidualémve cuſtodiunt, quæ ſcilicet nec actualis ſunt fornicationis colluuione reſperſa, & ab omni ſtupro manent infidelitatis immunia, ſpiritali tantum virginitate potitur Eccleſia: In his verò membris in quibus ſic fidem cuſtodit rectam, vt etiam carnem ab omni concubitu reſeruet intactam, quanto pleniorem habet virginitatem, tanto plenius & perfectius eiuſdem virginitatis poſſidet nomen. In illa quippe nihil minus habet ad vitam: in hac autem amplius aliquid acquirit ad gloriam. Quia ſicut Paulus ait, Alia eſt gloria ſolis, & alia gloria lunæ, & alia gloria ſtellarum, ſtellæ enim à ſtella differt in gloria: ſic & reſurrectio mortuorum. Denique ſub ſpadonum nomine, quos etiam in Euangelio propter regnum cœlorum ſeipſos caſtraſſe Saluator affirmat, meliorem locum in domo ſua, & in muro ſuo Dominus per Eſaiam virginibus repromittit. Sic enim ſcriptum eſt, Hæc dicit Dominus ſpadonibus: Quicunque cuſtodierint præcepta mea, & elegerint quæ ego volo, & amplectuntur teſtamentum meum, dabo illis in domo mea & in muro meo locum nominatum meliorem filiorum & filiarum, nomen electum dabo illis, & non deficiet. In Apocalypſi quoq; S. Ioannis, Illi ſunt qui ſequuntur agnum quocunque ierit, qui virgines permanſerunt.

1. Cor. 15.

Matth. 19. Spadonibus melior locus in muro promittitur.

Eſaiæ 56.

Apoc. 14.

CAPVT VII.

Rom. 12. Melior virginitas mentis & corporis quam alia dona.

CLARET itaque inter cæteras Eccleſiæ donationes, illius præcipuum munus ſpiritalis eſſe chariſmatis, vbi virtus ipſa integritatis perfecto meretur vocabulo cẽſeri virtutis. Quamuis enim ſit prophetia ſecundum rationem fidei, ſiue miniſterium in miniſtrando, ſiue qui docet in doctrina, qui exhortatur in exhortãdo, qui tribuit in ſimplicitate, qui præeſt in ſolicitudine: hæc dona diuerſa proprijs inueniuntur appellari nominibus: Integritas autem carnis Deo fideliter conſecrata, & in cordis virginitate, Deo iuuante & protegente, ſeruata, idcirco proprie virginitas dicitur, vt ibi perfectio veræ virtutis ineſſe monſtretur. Melior eſt igitur cæteris actualibus donis intemerata ſanctitas virginalis, quæ diuini gratia muneris à virtute videtur originẽ vocabuli trahere: vt ex ipſo nomine ſemper ſe admoneri cognoſcat, ea quæ virtutis ſunt debere ſeruare. Vnde non immerito doctor gentium ac vas electionis cœlibem coniugalémque vitam tali definitione diſcernit: vt iſtam ſollicitam, quæ Dei ſunt, in ſanctificationem corporis & ſpiritus Deo placere, illam vero mundanis cogitationibus deditam, placendi viro, ſtudium geſtare confirmet: Qui ſine vxore eſt, inquiens, ſolicitus eſt, quæ Dei ſunt, quomodo placeat Deo. Qui autem cum vxore eſt, ſolicitus eſt, quæ ſunt mundi, quomodo placeat vxori, & diuiſus eſt. Et mulier innupta & virgo cogitat quæ ſunt Domini: vt ſit ſancta corpore & ſpiritu: quæ autem nupta eſt, cogitat quæ ſunt mundi, quomodo placeat viro.

1. Cor. 7.

CAPVT VIII.

1. Cor. 6. Coniugatis quoq; aſcribitur ſanctitas, ſed maior virginibus

VERVNTAMEN hoc Apoſtolus dicens, non ſic adſcripſit virginibus ſanctitatem corporis & ſpiritus, vt illam vel coniugatis demeret, vel viduis abnegaret: præcipuè qui ſuperiori loco eiuſdem epiſtolæ fidelium corpora membra Chriſti, & templum appellet Spiritus ſancti. Dicit enim: Neſcitis quia corpora veſtra membra Chriſti ſunt? Et paulo poſt: An neſcitis, quia membra veſtra templum eſt Spiritus ſancti, qui in vobis eſt, quẽ habetis à Deo, & non eſtis veſtri? Empti enim eſtis pretio magno. Glorificate igitur & portate Deum in corpore veſtro. Et vt ſe coniugatis quoq; ſcribere demõſtraret, continuo ſubiunxit: De quibus autem ſcripſiſtis, Bonum eſt homini mulierem non tangere: propter fornicationes autem vnuſquiſque ſuam vxorem habeat, & vnaquæque ſuum virum habeat. In epiſtola quoque ad Epheſios, coniugatis vtique loquebatur, quibus dicebat, Viri diligite vxores veſtras, ſicut & Chriſtus dilexit Eccleſiam. Et paulo poſt: Qui ſuam vxorem diligit, ſeipſum diligit. Nemo enim vnquam carnem ſuam odio habuit, ſed nutrit & fouet eam, ſicut & Chriſtus Eccleſiam: quia membra ſumus corporis de carne eius, & de oſſibus eius. Petrus quoque Apoſtolus coniugatas fideles ſanctas non ambigit appellare, dicens: Sic enim aliquando mulieres ſanctæ ſperantes in Deo

1. Cor. 7

Epheſ. 5.

1. Petr. 3.

ornabant se, subiectæ viris suis, sicut Sara obsequebatur Abrahæ, Dominum eum vocans. Non ergo Apostolus Paulus à sanctificatione corporis & spiritus fideles coniugatas separat: sed hoc eas cogitare dicit, vbi earum cogitationem amplius teneri cognoscit. Quis enim nesciat sanctarū virginum cogitationem magis ad spiritalia recurrere, & sanctarum coniugatarum cogitationem magis coniugali necessitati seruire?

CAPVT IX.

Nuptiæ non sunt peccatum, sed donū Dei.

SCIMVS ergo nuptias non esse peccatum, sed Dei opus & Dei donum: quas ipse Dominus connexuit fidei vinculo, gratificauit benedictionis dono, multiplicauit propagationis augmento. Nouimus honorabile connubium in omnibus, & thorum immaculatum: Nouimus à Deo non coniugia, sed fornicationes & adulteria iudicanda. Fornicatores enim & adulteros iudicabit Deus. Fatemur enim à Deo esse nuptiarum fidem, coniugum charitatem, naturæ fœcunditatem: sed quia vnusquisque proprium habet donum à Deo, alius quidem sic, alius autem sic. Nos quoque sic vtriusque doni gradum discernimus, vt vtrumque donum à Deo tribui fidelibus non negemus. Non igitur inferius donum Dei deuocamus in culpam, cum potioris doni præferimus gratiam. Nec cum primū pudicitiæ donum præponimus, secundum tertiúmve damnamus. Nec in eo quod integritatis virginalis agnoscimus culmen, pudicitiæ coniugalis asserimus crimen. Neque sic virginitatem frumētis adscribimus, vt coniugium inter zizaniam deputemus. Non est coniugium nocturni seminis fructus, quia hoc in agro dominico non sator inuidus superseminauit, sed Dominus bonus instituit. Veruntamen vtriusque rei congrua discretione momenta pensantes, tantum dicimus à sanctis nuptijs, vbi nubūt qui se continere non possunt, sanctam virginitatem merito potiore distare quantum distant à bonis meliora, ab humilibus celsa, à terrenis cœlestia, à beatis beatiora, à sanctis sanctiora, à mundis mundiora, à mortali connubio immortale connubium, à carne spiritus, ab infirmitate virtus, à fœtu transititiæ prolis permansuri germinis fructus, à tribulatione securitas, à perturbatione tranquillitas, à bono quod est cum angustia momentaneum, melius, quod est cum lætitia sempiternum.

Multiplex inter virginitatem & connubium comparatio.

CAPVT X.

Virginitas lōge superior cōnubio carnali.

NEC dubitamus dicere, tantum à sancta virginitate carnis & spiritus, fidelium coniugatorū (licet à Deo concessum) A infirmæ mortalisque carnis huius distare concubitum, quātum similitudo pecorum ab imitatione discernitur angelorum. In vno quippe ad terram spiritus, terrena carnis voluptate deprimitur: In altero autem terrena caro, cœlesti delectatione spiritus, ad cœlestia subleuatur. Ad placēdum quippe carnali coniugio sæpe mūdana mentem cura solicitat: ad placendum vero spiritali connubio, mens dulcedini cœlestis cogitationis intenta, corpus suum spiritali pinguescens delectatione castigat. In opere corporalium nuptiarum virginitas carnis amittitur, vt ad carnis fœcunditatem veniatur: vbi tamen nonnunquam sic incertæ B spei fructu fraudatur humana delectatio, vt quæ virgo esse destitit, mater esse non possit, & sterilitatis obstaculo coercita, nec in corpore queat reparare quod perdidit, nec ex corpore valeat habere quod cupit. Plerunque (quod est grauius) grauiore dolore fœtus carnis perdit, quos graui dolore suscepit: Et ad hoc pariens pericula gemitúsque tolerat, vt amittens quos cum gemitu pepererat, deterius gemat. In copula vero matrimonij spiritalis cum sponso Christo sic coniugatur anima, vt etiam caro seruetur intacta: quanto magis virginalis integritas viget, tanto magis immortalis fœcundi- C tas pollet. Sic enim ibi non est mortalis fructus ex corpore, vt immortalis fœtus non desit ex corde. Ibi maritalis accessus non vitiat corpus, quia Christi spiritalis amplexus & animam seruat & corpus. In tali connubio nullus effectus æstuanti cupiditati conceditur, quia sanctæ charitatis feruore refrigerio spiritali nutritur. O angelicæ imitationis non humana in hominibus virtus. O ineffabile superni sempiternique muneris decus. Quod qui accipiunt, hoc meditantur in carne mortali, quod sunt immortalitate sumpturi. Eligunt enim bonam partem, quæ non auferetur ab eis, sed perficietur in eis. Quod enim ab eis nunc inuiolatum seruatur in opere, hoc eis gloria im- D mortalitatis cumulatum reddetur in munere.

Infortunia coniugij circa prolem corporalem.

Bona virginitatis circa prolem spiritalem.

Luc. 10.

CAPVT XI.

QVOCIRCA, quæ non est seculi virgo, sed Christi, sicut non debet monilibus, ita debet virtutibus adornari. Ornatus autem virginis est, virginitatis bonum non minus mente quàm carne seruare. Vt scilicet semetipsam tanto munere condignam semper exhibeat, & sic veritatis teneat viā, vt non diuertat ad dextram vel sinistram. Sinistram quippe obsidet carnalium turba vitiorum: dextram tenet spiritalium iactatio superba virtutum. Illa carnem publicis de-

Virginitas ambulet, ne declinet ad dextram nec ad sinistrā.

lectamentis oblectare contendit: hæc menti laudem propriæ virtutis immurmurare non desinit. Illa namque blandiens virgini persuadere conatur, vt tantum carnis integritate seruata, quicquid pertinet ad delitias ciborum, nitorem vestium, fomenta balnearum, somnorum lenitatem, iocorum hilaritatem, sub specie vitandæ infirmitatis, & custodiendæ corporeæ sospitatis diligat, appetat, teneat, & quasi molliori cliuo deuexum latioris viæ monstrat gradienti descensum, qua non conscēdat ad cœlum, sed deuoluatur in Tartarum: insinuat vitandum itineris angusti laborem, ne perueniatur ad requiem. & aliud, quanto occultius, tanto periculosius parat virgini præcipitium, dum callide collaudat ascensum. Etenim si teneatur in cibis abstinentia, vestis, non sit nitida, sed despecta, buxeum pallorem, rubore sublato, corpori ieiunia generent, candorem carnis lauandi contemptus obfuscet, lasso corpori somnus stratis durioribus detur, cutis lenitas despectis asperetur vnguentis, contractior vultus risui semper obsistat & ioco: hæc omnia non diuino adiutorio deputat, sed viribus humanæ possibilitatis assignat.

Via dextra superba iactatio virtutum.

CAPVT XII.

Delitias carnis virgo Christi fugere debet.

PROINDE ad exteriorem virginitatem interiorémque seruandam, solicita debet virgo semper exultare cautela, delitias carnis & oblectamenta corporis (quæ sibi non tam necessitas exigit quàm voluptas) omnino sacra virgo refugiat. Spiritalis enim virginum sponsus non quęrit in virgine carnem delitijs accuratam, sed ieiunijs castigatam. Hoc Doctor gentium cùm se facere dicit, nobis quoque insinuat faciendum. Castigo, inquiens, corpus meum, & seruituti subijcio. Et rursus: In vigilijs multis, in fame & siti, in ieiuniis multis. De vidua verò dicit: Quæ autem in delitiis est, viuens mortua est. Non quærat ergo Christi virgo carnis delitias, quas nec viduæ videt esse concessas. In saturitate cibi viuens Sodoma, cibus ignis effici meruit. Et Niniuiticus populus diuinum furorem, cunctorū iam ceruicibus imminentem, ieiunio lachrymisque submouit. Igitur si visibilis cupiditas vindicatur in corpore, inimica inuisibilis potestas non dominatur in corde. Illam fœliciter vincimus, si fortiter cum ista certemus: Et de illa triumphus acquiritur, cùm ista calcatur.

1. Cor. 9. d
2. Cor. 11. f
1. Tim. 5. a
Gen. 19. e
Ionæ 3. b

CAPVT XIII.

PORRÒ ieiunijs sic est adhibenda temperies, vt corpus nostrum nec saturitas excitet, nec inedia immoderata debilitet. Talis igitur tantáque virginis ieiunium refectio subsequatur, vt nec suauitate corpus illiciat, nec saturitate succendat. Suauitate quippe minuitur eleemosyna pauperum, saturitate corpus efficitur bellicosum. Illic fratribus debitum inuaditur, hic hosti auxilium subrogatur. Volentibus enim nobis concupiscentiam gulæ diuersis oblectare pigmentis, quod egenus accipere debuit, voluptas insumit. Proinde ieiunium nec debilitas præripiat, nec saturitas extollat. Vtraque enim nostris aduersarijs militat, quia vna vtilitatem ieiunijs præcedentis adimit, altera facultati ieiunij subsequentis obsistit. Saturitas facit, vt inaniter ieiunemus: debilitas facit, ne ieiunare possimus.

Tēperies ieiuniorū.

CAPVT XIV.

Virginum vestes quales.

VESTIS quoque talis sit sacræ virginis, quæ testis existat intimæ castitatis. Nihil nitoris in habitu exterioris hominis quæratur: ne interioris hominis habitus sordidetur. Virgo, quæ ornatum corporeæ vestis affectat, animam suam virtutum splēdore despoliat. Nec habet castitatem verā, quæ intuentibus parat illecebram: Nec fidem seruat Christo, quę populo quærit magis placere quàm sponso. Consequenter autem necesse est, vt quæ humano conspectui concupiscentiam seminat, in diuino conspectu iracundiam metat. Qui enim seminat in carne sua, de carne metet corruptionem: qui verò seminat in spiritu, de spiritu metet vitam æternam. Verum de his atque horum similibus, quæ ad curam pertinent carnis, & animam faciunt sub virginitatis nomine in concupiscentijs dormitare, illæ potius admonendæ sunt virgines, quæ delitiosæ, quæ vagæ, quæ iocis deditæ.

Galat. 6. b

CAPVT XV.

NOBIS autem nunc ad spiritalem virginem loquentibus, de illis est laqueis euitandis aliquid memorādum, quos (vt ita dicam) non in terrenis rebus, sed in ipsis cœlestibus aduersarius tendit. Nec à via manifesto seducit errore, sed (sicut ait Propheta) in via hac qua ambulabam, absconderunt laqueos mihi. Vbi bene ambulantes perspicit in operibus bonis, ibi vehementius & periculosius sub colore simulatæ pacis occultis repugnat insidijs, & non valens virginitatem carnis in carne perdere, virginitatem spiritus conatur auferre. Propter quod non est Christi virginibus negligentius intuendum, quantum cordis virginitas carnis virginitati præponderet. Hæc enim si à fidelibus coniugatis ac viduis in fide (quæ per dilectionem operatur) etiam sine virginitate corporea in hac vita fuerit custodita: in futuro nec carnis virginitate priuabitur, & regni cœlestis beatitudine

Psalm. 141

perfruetur. Corporalis vero virginitas, etiam Deo dicata, si virginitatem non seruauerit cordis: nihil proderit in corpore custodita, si spiritalis castitas fuerit in mente corrupta. Vtramque diabolus persequitur, vtramque callidis consilijs insectatur. Sed virginitatem carnis per hominem nititur præripere: cordis vero virginitatem per seipsum conatur auferre. Nam plerunque ad hoc carnis virginitatem (quæ inferior est) non impugnat, vt illius quæ potior est, fundamenta suffodiat: & tanquam diuersis machinis sic innumeris vtitur argumentis, & cum certamini manifesto cedit, ad hoc se victum demonstrat, vt vincat. Ad hoc fugam simulat, vt persequentem, missis post tergum sagittis, occidat. Euidentibus quippe vitijs prouocat, dum virginitatem * cordis impugnat, in quibus si palam superetur, illico superbiam perniciosissimè iaculatur, & vitiorum auctor in eo quod vincere non potest vitijs suis, vincit virtutibus alienis. Armis, quibus eliditur, surgit: & virtute, qua deijcitur, deijcit. Laudat, qua se perspicit superari, virtutem: vt victus possit captiuare vincentem. Inijcit enim cordi iactantiam, vt grauiori lapsu de alto possit deijcere, si quos in humilibus videt gradu firmiore pugnare. Nam (verbi gratia) cùm gulæ delectamenta porrigit, si suscipiatur, fomitem libidinis subministrat: si respuatur, iactantiam de abstinentia seminat. Insinuat dilectionem pecuniæ, si tenuerit assensum, auaritiæ gladio animam confodit incautam: Si autem fuerit repulsus, insidias quas per tenacitatem tendere non potuit, per liberalitatem nequissimus tendit. Et in opere misericordiæ facit cordis superbiam pullulare, vt eo quod egenti largitur, magna sibi habere merita videatur. In multis hæc facit, * vt maxime sic repugnare spiritales Dei famulos & famulas assueuit, vt si quis rebus noxijs mortiferisque non vincitur, vitalibus remedijs occidatur. Bonis operatur mala, salubribus noxia, iustis iniusta, & commodis præstat incommoda. Hoc in seipso primum operatus est, qui nō ex conditione habuit originem criminis, sed ex elatione virtutis veritatem per iniustitiā detinere voluit, & per iniustitiam lapsus, in veritate non stetit. Quomodo enim stare potuit, cui pro superbia restitit ille qui nunquam cadit? Initium enim omnis peccati superbia, propter quod Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam.

Diabolus vtranque oppugnat virginitatem: carnis, per homines, mentis, per seipsū.

*corporis

Callidi hostis varia tentatio cōtra virgines.

*&

Ecclesi. 10. Iacob. 4. 1. Petr. 5.

CAPVT XVI.

HÆC autem superbia ideo initium omnis peccati dicitur, vt omne peccatum de ipsa tanquam de radice pullulare monstretur: quæ multiplici modo miseris inferens mortem, publico certamine carnales deijcit: spiritales verò, si quos incautos inuenerit, occultiore conflictu prosternit. Quis enim nesciat fornicarios, idolis seruientes, adulteros, molles, masculorum concubitores, fures, auaros, ebrios, maledicos, rapaces, superbos aduersus Deum ceruices erigere, & nequissimis operibus magis diabolo militare? Sunt alij, quos in conspectu hominum superbia tāquam suos demonstrat hostes, & intrinsecus habet nequissimos milites. Ab his iniquitas callide geritur, vt humanis obtutibus iustitiæ fallaciter ostendatur. Hos Dominus noster sic increpat: Vos estis, qui iustificatis vos coram hominibus, Deus autem nouit corda vestra. Quos vt superbos euidenter ostenderet, sequutus adiunxit, Quia quod hominibus altum est, abominatio est ante Dominum. Ad eos etiam, qui sub Christiana professione viuunt, & Christi præcepta manifestè peccando cōtemnunt, sic ipse Christus loquitur: Quid autem vocatis me Domine, Domine, & non facitis quæ dico? Tales gentium quoque doctor his verbis obiurgat: Confitentur se nosse Deum, factis autem negant: cùm sint abominati & incredibiles, & ad omne opus bonum reprobi. Nam & beatus Iacobus dicit, Quid proderit fratres mei, si fidem quis dicat se habere, opera autem non habeat? Nunquid potest fides saluare eum? Humilitas ergo (quam docuit Christus, dicens: Discite à me, quia mitis sum & humilis corde) non in sola consistit fide, sed in fide simul & opere. Nam scriptum est, Quia & dæmones credunt & contremiscunt, qui tamen Deo humiles non sunt. Vnde etiam Apostolus Paulus asserit, quia sapientia carnis inimica est Deo. Legi enim Dei non subijcitur, nec enim potest. Quæ sapientia, secundum Iacobi sententiam: non est desursum descendens, sed terrena, animalis, diabolica.

Superbia initium omnis peccati.

Hypocritæ superbi mente.

Luc. 16.

Lucæ 6.

Tit. 1.

Iac. 2.

Matth. 11.

Iac. 2.

Rom. 8. Iac. 3.

CAPVT XVII.

MANIFESTA igitur superbia deprehenditur, cùm manifeste peccatur. Attamen cùm fuco iustitiæ iniquitas tegitur, illa superbiæ pestilentia venenosius serpit, illa periculosius irrepit: cùm ab his, qui iustitiæ studium gerunt, vel aliorum vita tanquam indigna despicitur, vel in operibus bonis aliquid humanis viribus assignatur. Illa denique superbia, qua cæteri ab his qui sibi iusti videntur, velut peccatores despiciuntur, in Pharisæo condemnatur. Sicut etiam sanctus Euangelista testatur, dicens: Dixit autem & ad quosdam, qui in

Duplex superbia.

Luc 18. Parabola Christi de Pharisæo & Publicano.

se confidebant tanquam iusti, & asperna- A bantur cæteros, parabolam istam: Duo homines ascenderunt in templum, vt orarent, vnus Pharisæus, & alter Publicanus. Pharisæus stans, hæc apud se orabat, Deus gratias ago tibi, quia non sum sicut cæteri homines, rapaces, iniusti, adulteri, sicut etiã hic Publicanus. Ieiuno bis in sabbato, decimas do omnium quæ possideo. Publicanus autem à longe stans, nolebat oculos ad cœlum leuare, sed percutiebat pectus suũ, dicens: Deus propitius esto mihi peccatori. Dico vobis: Descendit hic iustificatus in domum suam ab illo. Quia omnis qui se exaltat, humiliabitur: & qui se humiliat, B exaltabitur. In conspectu iudicis misericordis & iusti, non est accepta superba iactatio bonorum operum, sed humilis confessio peccatorum. Illi etiam, qui virtutem bonæ voluntatis aut bonæ operationis suis nituntur superbè viribus assignare, ab Apostolo taliter denotantur: Quia ignorantes Dei iustitiam, & suam quærentes statuere, iustitiæ Dei non sunt subiecti. In sua igitur iniustitia profecto deficit, qui iustitiæ Dei superba colla non subijcit. In his itaque quatuor superbiæ generibus, quibus diabolus velut quadrigis vehitur, & ad gehennam miserorum, quibus insidet, mortifero cur- C su raptatur, duobus animas opprimit, quas in carne iacentes perspicit, alijs duobus animas deijcit, quas de carne volare cognoscit. Istas captiuat delectatione vitiorum: Illas circunuenit elatione virtutum. Illarum sic virginitatem præripit, vt se fornicari non dubitent: istas sic constuprat & maculat, vt se conculcari non æstiment.

Rom. 10.

Caput XVIII.

Virgo superba Christi sponsa nõ est.

PROINDE, vt integra permaneat Deo dicata virginitas, sicut custoditur integritas corporis, multo amplius custodienda est humilitas cordis. Si qua enim vere virgo est Christi, non potest Christo, nisi cordis D humilitate coniũgi. Filij Dei thalamus elatas non recipit, & humilis sponsus à connubio suo superbas expellit. Sit igitur studium tuum (sicut decet virginem sacram) sectari iustitiam, pietatem, fidem, charitatem, patientiam, mansuetudinem. Non tamen, vt consideratione tui quaslibet Christianas, etiam in inferiori positas professione, despicias: aut te in bonis operibus, præsumptione propriæ virtutis, extollas. Quicquid enim spiritalium donorum plus habueris, quam habent aliæ, non parua est iactura virtutis, si in ipsa principali virtute (quæ est humilitas) non alias antecellas: cum non nescias scriptum: Quanto magnus es, hu-

Eccl. 3.

milia te in omnibus, & coram Deo inuenies gratiam.

Caput XIX.

Christus & Dominus & sponsus est virginũ ideo & humilitatem exigit & integritatem.

ATTENDE igitur in te sponsi tui amorem, considera Domini pietatem. Pius est Dominus, qui te sibi fecit ancillam, speciosus sponsus, qui te castificauit sponsam. Idem tamen, quia verus est Dominus & sponsus, verus vtriusque potestatis partes exequitur. Exigit de ancilla humilem seruitutem, in sponsa quærit integram castitatem. Serui ergo Domino cum timore, & exulta sponso cum tremore. Nam quia Dominus est, territat: & quia sponsus est, zelat. Timens igitur custodi Domini terrentis imperium, & tremens dilige sponsi zelantis affectum. In ancilla Domini nihil suum prædo reperiat, in sponsa Christi nihil suum adulter agnoscat. Sicut in corpore virginis non dominatur libido: sic in corde virginis nulla dominetur elatio. Cum timore & tremore tuam salutem operare. Deus est enim qui operatur in te & velle & perficere, pro bona voluntate. Quotiens cogitas de perfectione virtutum, noli considerare, quid aliæ minus habeant quàm tu habes: sed quid tu minus habeas, quàm habere iam debes. Nec ideo te putes virtutibus perfectam, si quamlibet aliam videas criminibus deditam. Nec propterea tibi aliquid velocitatis assignes, si quaslibet, aut retro redeuntes, aut segniter videas ambulantes. Neque enim idcirco sanos oculos habere pronuntiandus est lippus, quia videtur cæcus à lumine penitus alienus. Nec ideo sanus dicendus est, qui graui iacet vulnere semiuiuus, si alius grauiore vulnere reperiatur occisus. Nec ibi debet tanquam victor vindicare gloriam, quisquis, licet ab hoste non sit occisus, tenetur tamen ab hoste captiuus.

Phil. 2.

Caput XX.

NOLI ergo alijs te comparare, sed tibi. Audi Apostolum hoc facientem, & vt hoc faciamus, salubriter admonentem. Ad Corinthios quippe scribens, dicit: Non enim audemus inserere aut comparare nos quibusdam, qui seipsos commendant: sed ipsi in nobis nosmetipsos metientes, & comparantes nosmetipsos nobis. * Si ergo semetipsam comparet virgo Christi, & vt ad perfectam perueniat sanitatem, non debet de aliorum sibi periculo grauiore blandiri, sed de sua curet infirmitate tristari. De qua ille tristabatur iugiter, qui dicebat, Tota die contristatus ingrediebar: Quoniam anima mea impleta est illusionibus, & non est sanitas in carne mea. Et vt ostenderet, huic tristitiæ humilitatem debere

2 Cor. 10. Non aliis, sed sibiipsi debet se homo cõparare. * Sibi.

Psalm 37.

bere coniungi, statim sequutus adiunxit: Incuruatus sum, & humiliatus sum nimis. Et vt desiderio sanitatis hoc à se fieri perdoceret, adiunxit: Rugiebam à gemitu cordis mei: & ante te est omne desiderium meum, & gemitus meus à te non est absconditus. Iste autem qui hoc dicebat, fatetur se aliquando tãquam de virtute sanitatis elatum, & in eo se periculum grauissimę infirmitatis expertum. Dicit enim in alio Psalmo: Ego dixi in abundantia mea, non mouebor in æternum. Et quia hoc dicens, adiutorio diuinæ gratiæ fuerat desertus, & in sua defecerat infirmitate, turbatus sequitur, dicens: Domine in bona voluntate tua præstitisti decori meo virtutem: auertisti faciem tuam à me, & factus sum conturbatus. Et vt ostẽderet adiutorium diuinæ gratiæ, quamuis iam habitum humiliter esse, & sine intermissione poscendum, hoc quoque subnectit: Ad te Domine clamabo, & ad Deum meum deprecabor.

Psalm. 29. | Adiutoriũ diuinæ gratiæ sẽper poscẽdum.

CAPVT XXI.

NEMO autem deprecatur & rogat, qui non aliquid se cognoscit minus habere, aut quod habet, sua tantum virtute potest seruare. Quisquis igitur & beneficiũ rogat, & adiutorium flagitat, necesse est, vt & euidentiam suæ imbecillitatis & egestatis agnoscat. Et ideo egestas nostra dari sibi quod non habet poscit: & imbecillitas nostra custodiri sibi postulat quod accepit. Egestas audit, Quid enim habes, quod nõ accepisti? Et non potest homo accipere quicquam, nisi datum fuerit ei de cœlo. Imbecillitas audit: Reuela ad Dominum viam tuam, & spera in eum: & ipse faciet. Audit etiam ab ipsa virtute: Sine me nihil potestis facere. Audit à Propheta: Nisi Deus custodierit ciuitatem, in vanum vigilant qui custodiũt eam. Dicat ergo egestas illi, qui propter nos pauper factus est, cùm esset diues, vt illius paupertate nos diuites essemus: dicat, Da mihi intellectum, vt discam mandata tua. Dicat etiam imbecillitas illi, qui pro nobis crucifixus est ex infirmitate, sed viuit ex virtute Dei, & qui sic infirmatus est propter peccata nostra, vt sẽper ipse sit Dei virtus & Dei sapientia. Dicat ergo illi imbecillitas humana: Custodi me Domine, vt pupillam oculi, sub vmbra alarum tuarum protege me, à facie impiorum qui me afflixerunt.

1. Cor. 4. | Ioan. 3. | Psalm. 36. | Ioan. 15. | Psalm. 126. | Psalm. 118. | Psalm. 16.

CAPVT XXII.

GRAVITER hic affliguntur animæ omnium iam iustificatorum, & ex fide viuentium; imò solæ animæ intelligunt, in qua sint afflictione positæ, quibus se infundit lumen verum, quod illuminat omnem A hominem venientem in hunc mundũ. Vident enim quia licet sint gratiæ dono ab operum malorũ contagione liberæ, teneãtur tamen cogitationũ varietatũ captiuæ. Quis enim gloriabitur castum se habere cor? aut quis gloriabitur mundũ se esse à peccatis? Attẽdamus qualis quantúsq; iustus dixerit: In multis enim offendimus omnes. Et ille qui dixit: Si dixerimus, quia peccatũ nõ habemus: nosipsos seducimus, & veritas in nobis non est. Ille etiam qui condelectabatur legi Dei, secundũ interiorem hominem, videbat autẽ aliam legem in mẽbris suis, repugnantem legi mẽtis suæ, & captiuantẽ eum B in lege peccati, quæ erat in mẽbris eius, donec eum suæ infœlicitatis conscium, de corpore mortis huius liberaret gratia Dei per Iesum Christum Dominum nostrum. Ab hac ergo lege peccati, quæ est in membris nostris, nõ virtus cuiuslibet hominis fortis, non industria sapientis: sed sola liberat gratia saluatoris. Quæ non nisi humilibus gratis datur. Deus enim superbis resistit, humilibus autem dat gratiam. Veruntamen hæc gratia, sicut nõ nisi humilibus datur, sic humilis homo esse non potest, nisi detur. Datur enim, vt humiles esse incipiant: & datur, vt humiles esse non desinant. Gratia C igitur Dei facit, & vt humiles simus, & humiles perseuerare possimus. Qui enim potuit quod non habuimus, dare: ipse potest quod accepimus custodire.

Sãcti quoque in hac vita animę habent afflictiones propter incidentes cogitationes. | Prou. 20. | Iac. 3. | Ioan. 1. | Rom. 7. | Iacob. 4.

CAPVT XXII.

PROINDE, vt in te sit vera humilitas, quæ virginitatis est interna virginitas, non ignoras, quanta sacræ virgini debeat paupertas spiritus inesse, vt regnum cœlorum mereatur accipere: quanta mansuetudo, vt * illa possideat viuentium terram; in qua se Dauid bona Domini visurum plena credulitate confidi: quanta etiam cautione virgini luctuosa sit præsentis seculi lætitia D fugienda, cui semper in hac vita præstolanti sponsi cœlestis aduentum, magis sit ex desiderio spiritali lugendum, vt adipiscatur intimum certúmque solatium: quantam quoque virgo Christi debeat esuriem sitímque iustitiæ perpeti, vt plena mereatur æternæ dulcedinis satietate lætari: Qualibus etiam sit induenda visceribus misericordiæ, vt in conspectu Dei misericordiam valeat inuenire: mundandique cordis quãtum debeat inesse sacræ virgini studiũ, vt illum videre mereatur fœlicibus oculis sponsum, speciosum forma præ filijs hominum, ad quem carnis virginitas non potest peruenire, nisi humili corde fulciatur virtute virginitatis internæ: quantam etiam pacificæ quietis virgo possidere virtutem debeat, vt deside-

Præcepta pro sãctis virginibus ex scripturis deducta. | * illam.

riorum carnalium tela spiritalibus armis induta compescat. Talibus te sponsus tuus vti fruique monilibus cupit, qui te sibi fide despondit, spe firmauit, charitate coniunxit.

CAPVT XXIV.

Omne opus bonũ gratia Dei in nobis præuenit.

NEQVE vero fidei veritate carnisque integritate spiritaliter tali sponso nupsisses: si non eum, contempta vanitate seculi, dilexisses: nec tamen eum fuisses aliquatenus dilectura, nisi fuisses gratuita spōsi dilectione præuenta. Dixi autem te præuentam, non solum dilectione, qua ille te dilexit, sed etiam dilectione, quàm tibi gratis, vt à te diligeretur infudit. Totum ergo quicquid in te sanctæ dilectionis erga sponsum tuum habes, in te quidem habes, sed ex te non habes. Pauperem te accepit ditissimus sponsus, quicquid in te boni habes, non ex te, sed ex ipso habes: & quicquid nondum habes: tunc habebis, si sponsus dederit, qui omnia bona quæ habes, gratuita largitate iam dedit. Ipsi ergo de acceptis humiliter gratias age, ipsum de accipiendis humiliter posce. Sic enim diuitem spōsum habes, vt nec egeat his quæ dedit, & abundet ad largiendum multo meliora quàm dedit. Hæc humili semper compunctione considera, & virginitatem, quam Deo vouisti, non solum carnis integritate, sed & cordis humilitate conserua: Ab illo tibi semper custodiam virginitatis & humilitatis exposcens, qui non dormitauit neque obdormiet custodiens Israël. Ecce sancta filia, inquantum Dominus dedit, breuem ad te libellum de virginitate & humilitate cōscripsi: magis eligens, pauca tibi desideranti transmittere, quàm debitæ seruitutis officium sponsæ Domini denegare.

Diues virginũ sponsus.

Quomodo seruanda virginitas.

Conclusio libri.

S. FVLGENTII EPISTOLA QVARTA, AD PROBAM, DE ORATIONE AD DEVM ET COMPVNCTIONE CORDIS.

CAPVT PRIMVM.

DOMINÆ in Christo plurimum venerabili, & cum omni honorificentia nominanda famulæ Dei, filiæ Probæ, Fulgentius seruorum Christi famulus, in Domino salutem. Epistolam sanctitatis tuæ cum tota cordis gratulatione suscepi: non solum studium boni operis, sed etiam humilitatem cordis tui certis indicijs præferentem. Bene igitur, sancta filia, in laudem Dei, non de bonis operibus superbiæ vento extolleris: sed ad implenda Domini præcepta, infirmam te inualidámque testaris. Ita debet sentire quisquis verbi Dei non auditor obliuiosus, sed factor operis esse desiderat, qui non hic ab hominibus recipere mercedem suam, sed à Deo in die retributionis expectat: qui non in præsenti tempore inanis gloriæ vanitate raptatur, sed sancto igne diuini amoris accenditur. Hunc enim Christus venit mittere in terram, vt omne superbiæ germen exurat, & humiliato cordi feruorem sanctæ compunctionis inijciat. Sic fit vt in nostris peccatis, nosmetipsos veraciter accusemus: & in bonis operibus nostris, Deum vera cordis humilitate laudemus. Illi assignemus, quæ nobis eius pietas donat: nobis imputemus, in quibus eum nostra infirmitas exacerbat.

Humilitas Probę omnibus imitanda cōtra vanam gloriam.

Luc. 12.

CAPVT II.

ET quia frequenter à nobis offenditur, necessarium est, vt frequenti oratione, & iugi cordis compunctione mitigetur. Compunctio enim cordis, excitat orationis affectum: Oratio humilis, diuinum promeretur auxilium. Compunctio cordis, vulnera sua respicit: Oratio vero medelam sanitatis exposcit. Et ad hæc quis idoneus? Quis enim vel orare competenter valeat, nisi medicus ipse nobis initiũ desiderij spiritalis infundat? Aut quis perseuerare in oratione queat, nisi Deus in nobis hoc quod cœpit augeat, quod seminauit enutriat, & quod, misericordia præcedēte, gratis donauit indignis, ad effectum perfectionis, misericordia subsequente, perducat? Sic enim à nobis poterit boni operis meritũ non perire, si Deus auctor atq; adiutor semper glorificetur in opere: nec putemus sic eum auctorem boni operis * æstimandum, tanquā in ipso tantum creationis exordio sic Deus naturæ humanæ boni operis facultatem dederit, vt ipsius adiutorio desistente, sola per seipsa possit humana natura quodcunque bonum velle seu facere: cùm hoc nec in ipso primo homine potuerit sola implere conatu proprio, quando necdum fuit vitiata peccato. Quomodo ergo infirma, sine iuuamine medici, sospitatem suam reparare potuerit? quæ dum sana esset, sospitatē suam

Oratio & cordis cōpunctio à Deo, vt infundat, exposcenda.

Quomodo Deus est auctor boni operis nostri.

* existimandum.

custodire nequiuit. Non ergo glorietur terra & cinis, quia in vita sua proiecit intima sua: nec vulneratus de hoc quod in se sanũ existimat, tanquam sanus exultet: sed suorum vulnerum putredinem compũcti cordis humilitate consideret, vt clamans cum Propheta: Computruerunt & deterioratæ sunt cicatrices meæ, à facie insipiẽtiæ meæ: possit medelam, non suo merito, sed gratuito munere diuinæ pietatis accipere. Quid enim habet homo, quod non accepit? Si autem accepit, quid gloriatur quasi non acceperit? Solus igitur Deus potest omnibus quibus voluerit dare, vnde vera salus acquiri possit: Et ideo solus potest in accipiente custodire, quod dederit. Nisi enim Dominus custodierit ciuitatem, in vanum vigilant qui custodiunt eam. Ille itaque nõ patietur furtiuum nequissimi prædonis ingressum, cui non defuerit Domini vigilantis auxilium. Ipse enim non dormitauit, neque obdormiet, qui custodit Israël.

Psalm. 37. Psalm. 126. Psalm. 120.

CAPVT III.

Inhac vita semper proficere debemus.

SICVT autem, qui ad patriam tendit, donec perueniat, semper habet vbi ambulet: sic etiam nos, quamdiu in hoc mortali corpore constituti peregrinamur à Domino, præsens vita nobis est via, in qua sẽper habemus vbi possimus proficere, donec Deo perducente, ad illam valeamus beatæ immortalitatis æternam patriam peruenire. Magnæ igitur beatitudinis est, * si in præsenti viuere seculo, vt profectui spiritali omnis fidelis operam det, nec tamen hoc suis aliquando viribus superbus assignet: sed humili corde à Deo poscat iugem custodiã accepti muneris, à quo emanat totius bonæ, non tantum principium, sed etiam perfectio voluntatis. Neque enim Iacobi Apostoli prædicatio, aliqua potest argumentatione cassari, dicens: Omne datum optimũ, & omne donum perfectum desursum est, descendens à patre luminum. Nec quisquam hominum, siue ad cogitandum, siue ad operandum quodcunque bonum, potest esse idoneus, nisi fuerit munere gratuito diuinæ opitulationis adiutus. Deus est enim qui operatur in suis & velle & perficere, pro bona voluntate, sicut Vas electionis affirmat. Quo etiam docẽte cognouimus, Quia non sumus idonei cogitare aliquid à nobis, quasi ex nobis: sed sufficiẽtia nostra ex Deo est. Ille igitur nobis omnem boni sufficientiam subministrat, cuius non minuitur plenitudo cùm donat. Qui nobis omne bonum benigne largitur, vt habeamus: & in seipso sine diminutione permanet plenus, quod nec angelica potest, nec humana præstare natura: Ac sic, nulla, licet spiritalis, tamen creata substãtia, quia omne quod creatum est, sicut antequam crearetur non fuit, sic antequam acciperet habere non potuit. Et sicut subsistere non potest, sine illius operatione qui fecit, sic bonum non potest velle seu facere, nisi Deus dignetur iugiter adiuuare. Ab ipso namque est initium bonæ voluntatis, ab ipso facultas boni operis, ab ipso perseuerantia bonæ conuersationis: ab ipso datur in præsenti seculo vera cordis humilitas, & in futuro retributionis æternæ fœlicitas: vt ipsi sint sine fine fœlices, qui nunc sine fictione sunt humiles. Nec se inflatione vana seducunt, in qua sic non potest esse bonis plena securitas, vt tunc facilius aduersitas subrepat, cum se prosperitas fraudulenter ostendat.

* si in præsenti. Iacob 1. Non potest homo ex se absq; Dei gratia quicquam boni operari, ne velle quidem. Phil. 2. 2. Cor. 3.

CAPVT IIII.

Laqueos diaboli per se absque Dei gratia nullus euadere potest.

NEC est aliquod huius vitæ tempus, in quo non hominibus muscipulam tẽdat inimicus, cuius laqueos nemo potest propriis viribus euadere, nisi quem Deus gratia sua per Iesum Christum Dominum nostrum dignatus fuerit liberare. Ideo Vas electionis, cum captiuari se in lege peccati sentiret, exclamabat, dicens: Infœlix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Gratia Dei per Iesum Christum Dominum nostrum. Propterea etiam propheta non sua virtute, sed diuino munere, pedes suos è laqueo prædicat euellendos, dicens: Oculi mei semper ad Dominum, quoniam ipse euellet de laqueo pedes meos. Et alio loco, ex persona sanctorum, quos de huius seculi laqueo liberatos, ad æternam dignatus est Dominus securitatẽ lætitiámque transferre, sic dicitur: Anima nostra sicut passer erepta est de laqueo venantium: laqueus contritus est, & nos liberati sumus.

Rom. 7. Psalm. 24. Psalm. 123.

CAPVT V.

Tota die contristatus ingrediebar.

VERVNTAMEN, vt suam animam vnusquisque nostrum inter aduersitates & laqueos inimici versari cognoscat, nec in hoc seculo noxia vnquam securitate torpescat, idem Propheta dicit: Tota die contristatus ingrediebar, Quoniam anima mea impleta est illusionibus, & non est sanitas in carne mea. Quid est autem, Tota die contristatus ingredi, nisi totius huius vitæ tempore, peccatorum recordatione tristari? In quo enim anima illusionibus impletur, nisi cum concupiscentiarum carnalium frequenti tentatione concutitur? Quibus etsi consensione non cedit, fatigatione lassescit. Quamuis enim subinde suis Dominus in certamine, ne deficiant, adiutorium tribuat: permittitur tamen fatigari propriæ infirmitatis onere prægrauata mortalitas, sed cum in seipsa nullum virtutis inuenit

Psalm. 37.

firmamentum, ad poscendum diuinæ pietatis cito recurrat auxilium. Hic ergo tunc aduersarium vincimus, si lachrymis & orationibus, & continua cordis humilitate pugnemus. Scriptum est autem, quia Oratio humilium nubes penetrat, & non elongat Dominus, donec exaudiat. Humilium ergó fletus, magnus est concupiscentiæ carnalis interitus. Lachrymæ quæ ex compunctione cordis veniunt, & inimicum vincũt, & nobis donum lætitiæ triumphalis acquirunt. Qui enim euntes eunt, & flent, mittentes semina sua: ipsi venientes venient in exultatione, portantes manipulos suos. Quàm bene autem sanctus Propheta semina bonorum operum rigãda docet flumine lachrymarum. Omnia etenim semina non germinant, nisi fuerint irrigata: nec de semine procedit fructus, si fuerit aquarum iuuamine destitutus. Proinde nos quoque, si volumus fructus nostrorum seminum capere, non desinamus semina nostra lachrymis irrigare: quæ magis corde sunt fundendæ quàm corpore. Ideo namque nobis dicitur per Prophetam, vt scindamus nostra corda, & non vestimenta nostra: quod tunc facere possumus, cùm scilicet recordamur nosmetipsos, & si non in opere, saltem in cogitatione frequenter delinquere. Quia terrena inhabitatio sensum multa cogitantem deprimit, & terra nostra germinare spinas nobis & tribulos non quiescit, nec possumus peruenire ad esũ panis nostri, nisi fuerimus sudore vultus & fatigatione confecti.

Eccl. 35. Psalm. 125. Euntes ibant & flebant mittentes semina sua. Ioel. 2. Sap. 9.

CAPVT VI.

FATIGAMVR enim sudoribus, dum propriis cupiditatibus repugnamus. In quibus vincendis, idcirco maior est certaminis difficultas, quia non extrinsecus ex altero, sed intrinsecus ex seipso certanti homini concupiscentiæ carnalis generatur aduersitas, quæ fatigationem ingerit humanæ imbecillitati dum nascitur, quamuis diuinæ virtutis opitulatione vincatur. Caro enim concupiscit aduersus spiritum, spiritus autẽ aduersus carnem. Hæc enim inuicem aduersantur, vt non quæcunque volumus illa faciamus. Hinc est, quòd nondum Deo sumus omnino subiecti, quia ex nobis nascitur, quod diuinæ renititur iussioni. Nam licet ex gratia Dei sit voluntas nobis bona, quæ nos Deo reddat humiles, non nobis tamen deest prauæ cupiditatis exortus, qui nos faciat contumaces. Per Dei ergo gratiam sumus iam Deo ex parte subiecti: per culpam verò nostram sumus adhuc ex parte non subditi. Propter quod ad Hebræos dicitur, necdum omnia Christo esse subiecta. Sic enim ait: In eo enim quod ei subiecit omnia, nihil dimisit non subiectum ei. Nunc autem necdum videmus omnia subiecta ei. Subiecti sumus igitur Deo, ex eo quòd ipso in nobis operante cõdelectamur legi Dei secundum interiorem hominem: necdũ autem sumus subiecti, ex eo quod videmus aliam legem in mẽbris nostris, repugnantem legi mentis nostræ, & captiuãtem nos in legi peccati, quę est in mẽbris nostris. Subiecti sumus Deo, quia ipsius miseratione eripimur à tentatione, ipsi enim cantamus, A te eripiar à tentatione: sed necdum sumus omnino subiecti, quia tentatio est vita hominis super terrã. Subiecti sumus Deo, in quo gressus nostros dirigit secũdum verbum suum, vt non dominetur nobis omnis iniquitas: sed necdum sumus omnino subiecti, quia in multis offendimus omnes. Subiecti sumus, in quantum ipso donãte, in carne ambulantes, non secũdum carnem militamus: sed necdum sumus omnino subiecti, quia & si habemus ex dono Dei, vt mente seruiamus legi Dei, habemus tamen ex reliquijs peccati, vt carne seruiamus legi peccati. Propter quod Apostolus dicit: Igitur ipse ego mente seruio legi Dei, carne autẽ legi peccati. Omnis enim qui nunc iustè viuit, carne quidem seruit legi peccati, dum in se nasci carnalem concupiscẽtiam sentit: mente autem seruit legi Dei, quia eidẽ carnali concupiscentiæ non consentit. Carne seruimus legi peccati, dum filij Babylonis nascentes, inquietant animã nostram: sed mente seruimus legi Dei, cùm ijdem paruuli Babylonis eliduntur ad petram. Babylon enim confusio interpretatur, cuius filia est omnis carnalis cupiditas, quam cordis confusio generat. Quamdiu autem in corpore peregrinamur à Domino, partus suos nobis ingerit ista confusio. Ex ipsa quippe confusione omnis praua cogitatio nascitur, quæ paruula tunc ad petram eliditur, dum celeri recordatione atq; opitulatione Christi superata calcatur.

Fatigatio nostra in resistendo concupiscentiis. Galat. 5. Hebr. 2. Psalm. 17. Iob. 7. 2. Cor. 10. Rom. 7. Paruuli eliduntur ad petram

CAPVT VII.

IGITVR licet habeamus, vnde gratias agere Deo debeamus, quia nos sibi gratuita miseratione subiecit, vt humiles simus: habemus tamen, vnde cõtinuis precib. diuinas aures pulsare debeamus, quia quãdiu in hoc mortali corpore sumus, sicut nõ possumus sine peccato esse, sic necdum valemus perfectã humilitatẽ diuinis iussionib. exhibere. Propter quod agẽdæ quidẽ sũt gratiæ Deo, inquantũ nobis donat, vt bene operemur, ne munerib. eius existamus ingrati: & dãda est opera, vt ad meliora proficiamus, ne mortiferã incidamus superbiã, si cõuersationẽ nostrã putem⁹ ex omni parte perfectã.

Et gratias agere & continuas

CAPVT VIII.

In hac vita fleamus vt in propria simus quieti.

PROINDE gemamus & fleamus coram Domino qui fecit nos, vt à concupiscentia carnis, & à concupiscentia oculorum, & superbia seculi, quæ non est ex patre, sed ex mundo est, liberet nos: & ad illam nos subiectionem perducat, in qua nobis nihil repugnet ex mortalitatis vitio, sed ex immortalitatis dono totum, quicquid in nobis est, fiat subditum Deo. Tunc enim erit in nobis vera perfecta & excelsa humilitas, cùm & in carne, & in mente nostra, nulla remanserit praua cupiditas: nec cogitationibus fatigabitur spiritus, nec labori- A bus macerabitur corpus: nulla erit sollicitudo certaminis, sed perfecta erit securitas pacis: nulla nobis erit iustitiæ indigentia, sed cum delectatione saturitas plena. Ibi erimus enim perfecta celsitudine beati, quia perfecta erimus Deo carnis & spiritus humilitate subiecti. Ibi nec minor erit laudatione nostra dilectio, nec inferior dilectione laudatio. Erit enim plena nostra laudatio, quia tunc in nobis erit Dei proximíque perfecta dilectio. Tunc laudabimus & habebimus, tunc habebimus & amabimus: tunc satiabimur cum delectatione, & delectabimur cum satietate.

Qualis in cœlo beatitudo.

S. FVLGENTII EPISTOLA QVINTA, AD EVGYPPIVM ABBATEM, DE CHARITATE ET EIVS DILECTIONE.

DOMINO beatissimo, & plurimum venerabili, ac toto charitatis affectu desiderabili, sancto fratri & compresbytero Eugyppio, Fulgentius seruorũ Christi famulus, in Domino salutẽ. Vtinã sancte frater, tãta meo facultas suffragaretur eloquio, vt ad explicãdam spiritalẽ, quã ex tuarum literarũ lectione percepi, dulcedinẽ, verba sufficientia reperirẽ: quod dum volo, nec valeo, mirum mihi aliquid euenisse cognosco, vidẽs gaudiũ, quod ex tuis sermonibus sumpsi, non posse meis sermonibus explicare. Nempe, quod mihi scripsisti, postquã cogitatione inuentum dispositúmq; est, sic in literas digessisti, vt aut ipse manu scriberes, aut ore dictares. Vnde igitur factum est, vt os meum dilectionem dictando parere nõ possit, quam cor meum, ex tui oris dictatione cõcepit, quæ est inops opulentia, vel opulenta inopia, vt eo minus mihi sermo sufficiat, quo me magis affectus instigat: & quod ideo loquor, quia delector, minus eloquar quàm delector. Quid rogo est hoc, quod eloquio significare volo, nec valeo? Nimirum aliquid est, quod sic corporali eloquio stilóve significatur, vt tamen non corporaliter, sed spiritaliter habeatur. In spiritalibus autem donis, primus fructus est charitas. Vnde non inordinatè eam vas electionis ita posuit: Fructus autem spiritus est, Charitas, gaudium, pax, &c. Alio quoq; loco, præcipuum quiddã cœlestium voluit significare charismatum, cùm diceret: Quia charitas Dei diffusa est in cordibus nostris, per Spiritum sanctum qui datus est nobis. Hæc charitas, quam Spiritus sancti dono, cùm indigni essemus, accepimus, tam bo- B na, tam sancta, tam immensa est: vt eam etiam qui habet in corde, nunquam possit sermonibus explicare. O qualis charitas! multum miranda, multum laudanda, multúmque diligenda. Veruntamen non omnes qui charitatem mirantur & laudant, statim diligunt charitatem. Et ideo, nisi eam quisque diligat, nihil ei proderit, quòd eam miratur & laudat. Tunc autem fructuosa est admiratio charitatis & laudatio, si non desit in admirante atque laudante dilectio. Sed nunquid sicut eam possunt admirari atque laudare, qui eam non habent, ita possunt eam diligere, qui eam necdum habẽt? C Nequaquam. Charitas quippe ipsa est dilectio. Quomodo autem dilectionem iam diligit, qui dilectionem habere non cœpit? Nam ecce multa visu corporeo videmus, vbi non hoc est ipse visus, quod est illud quod eo videmus: quia illud est sensus quo videmus, illud autem sensibile, quod videmus. Et cùm illud, quod videtur, ab oculis tollitur, si sanitas inest oculis, sic illud quod videbatur, à sensu videntis aufertur, vt ipse sensus à vidente nullatenus auferatur. Ita fit, vt videndi sensus in homine maneat, D quamuis ab eo quod videbatur visus ipse discedat. At cùm charitas diligitur, quia nõ nisi dilectione diligitur, non potest homo tanquam oculum corporis à quæcũq; re visibili sic à charitate intentionẽ auertere dilectionis, vt possit & charitatẽ nõ diligere & dilectionẽ habere. Charitas quippe, id est, dilectio, nullatenus diligitur, nisi dilectio habeatur, qua ipsa dilectio diligatur. A seipsa igitur dilectio diligitur, quia tũc diligitur, cũ habetur, nec diligitur nisi habeatur. Equidẽ potest diligi à nobis etiã cũ petimus

Dulcedo ex lectione literarum inexplicabilis.

Charitas primus fructus spiritalium donorum. Galat. 5.

Rom. 5.

Charitatẽ non diligit qui eã nõ habet.

vt augeatur in nobis: sed nō diligit eius augmentum, qui non habet initium. Non ergo sic charitas diligitur, sicut nummus aut aliquid eiusmodi. Potest enim quisque vnum non habere nummum, & multitudinem diligere ac desiderare nummorum. Diligit ergo iste nummorum multitudinem, cùm ne vnius quidem nummi habeat facultatem. Apud se vnum nummum non inuenit, & foris nūmos innumerabiles quærit. Hoc & in cæteris rebus corporis inuenimus, vt aliquid eorum possit diligi, ita, vt hoc ipsū quod diligitur, nulla ex parte habeatur. Est tale quiddam & in plerisq; spiritalibus donis. Velut si quis diligat (verbi gratia) vt habeat prophetandi donum, quod nullus negat, inter dona spiritalia literis Apostolicis contineri. Alij quippe datur per spiritum sermo sapientiæ, sicut Vas electionis affirmat. Alij autem sermo scientiæ secundum eundem spiritum, Alteri fides in eodem spiritu, Alij gratia sanitatum in vno spiritu, Alij prophetia, Alij diiudicatio spirituum, Alij genera linguarum, Alij interpretatio sermonum. Hæc autem omnia operatur vnus atque idem spiritus, diuidens singulis prout vult. Cùm igitur, vt de cæteris taceamus spiritalibus donis, possit diligi prophetia, nec haberi: Charitas tamen non habetur, si non diligatur: nec diligitur, si non habeatur. Ideo cætera sancti Spiritus dona, id est, linguæ, prophetia, sacramentorum scientia, fides, facultatum in pauperes distributio, corporis quoque ipsius exustio, possunt hæc haberi sine voluntate bona: Ad hoc scilicet, vt habentem onerent, non honorent. Charitas verò sine bona voluntate non potest haberi: quia voluntatem, in qua charitas fuerit, malam fieri non permittit. Charitas enim nec agit perperam, nec cogitat malum. Et quia non gaudet super iniquitate, necesse est, vt in qua est, bonam faciat voluntatem. Maleuolus ergo animus non impendit charitatem alteri, quia non habet sibi. Cùm autem cœperit habere exordium, vt ita dixerim, charitatis, nec maleuolus potest esse nec sterilis. Et quia donec permanet in charitate, in Deo permanet, & Deus in illo manet: semper habebit, si eam semper impenderit. Quando autem eam non impenderit, non habebit. Propriū est enim charitatis, quod ad cursum præsentis attinet vitæ, vt in eo qui eam erogat, crescat: ab eo autem, qui sibi tantum habere voluerit, sine dilatione discedat. Ille igitur eam magis habebit, qui libenter impenderit. Quia sicut eam nec impendere potest nec habere maleuolus: sic nec habet eam quisquam, nec impendit

Non diligitur charitas sicut pecunia.

Non diligitur charitas sicut alia dona spiritus.

1. Cor. 12. Cætera dona sine bona volūtate haberi possunt, charitas nequaquā.

1. Cor. 13.

qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo.

A inuitus. Homo ergo beneuolus, est domicilium charitatis. Hoc autem nomen, id est, beneuolus, ex bene & velle compositum est. Si ergo alteri quisquam male velit, inquantum male vult, beneuolus non est: ac per hoc maleuolus est. In maleuolam autem animam non introibit sapientia. Maleuolus autem homo ille propriè dicitur, non omnis qui vel sibi vel alteri contrarium aliquid cupit aut poscit, sed qui nocendi voluntatem gerit, siue bonum siue malum possit esse quod cupit. Voluntas autem vel bona vel noxia non ex officio, sed ex fine rei est cuiusque pensanda: quia non ex eo B quod facit, sed ex eo propter quod facit, qualitatem suæ quisque voluntatis ostendit. Nam & Paulus contrarium sibi aliquid volebat, cùm posceret, vt ab eo stimulus auferretur, quem salubriter aduersus vitium elationis acceperat: nec tamen habuit maleuolam mentem, quamuis vtilitati suæ contrariam gereret voluntatem. Vt enim à se stimulum, quo colaphisabatur, rogaret auferri, salutem corporis sui plus volebat prædicationi prodesse quàm sibi: non quærens, quod sibi vtile esset, sed quod multis, vt salui fierent. Illis ergo volebat prodesse sospitatem suam, quibus suā prodesse sciebat C & vitam. Denique cùm desiderium haberet dissolui, & esse cum Christo, quod esset multo melius: sciebat tamen manere in carne, necessarium esse, propter illos, in quibus Apostolatus ministrabat officium. Charitas ergo eum Christi vrgebat, siue cū à se stimulum rogaret auferri, siue cùm in carne, quamuis aliud desiderans, cuperet immorari. Coartabatur enim latitudine Charitatis, vt & cum Christo desideraret esse, & officium vellet piæ necessitatis implere. Charitatem igitur vtrobique dilexit, quam semper bona voluntate * sperauit. Quisquis itaque secūdum charitatem (quæ D Deus est) diligit fratrem, ipsam in eo quā maximè diligit charitatem. Ideo cùm saluator noster Apostolos suos nouo dignaretur innouare mandato, dicens: Mandatum nouum do vobis, vt inuicem diligatis, iubens per se fraternitatem diligi: ipsam quoque charitatem fraternitatis, per Apostolum Paulum præcepit diligēdam. Christo enim in se loquente, gentium Magister vult nos dilectionem habere sine simulatione, odientes malum, adherentes bono, charitatem fraternitatis inuicem diligentes. Hinc est, quòd in vndecimo Confessionum libro egregius ille doctor, Beatus scilicet Augustinus, cùm Deo amorem suum quem vt eum diligeret, ab ipso acceperat, confiteretur, ait: Iam dixi & dicam, amore amoris

Sap. 1.

Voluntas bona, non ex officio sed ex fine est.

2. Cor. 12.

* spirauit.

In dilectione proximi diligitur & charitas

Ioan. 13.

Rom. 12.

D. Aug. Confess. lib. 11. cap. 1.

tui facio istuc. Psalmum quoque centesimum duodeuigesimúmque exponens, cùm illius loci intelligentiam explanaret, vbi dicitur: Incola ego sum in terra, ne abscondas à mandata tua, post aliqua sic ait: Quid autem diligendum diligitur, si ipsa dilectio non diligatur? Vnde consequenter iste incola in terra, cùm Dei mandata ne sibi absconderentur, orasset, in quibus dilectio præcipitur, vel sola, vel maxima, & ipsius dilectionis dilectionem se velle habere proclamat, dicens: Concupiuit anima mea desiderare iustificationes tuas in omni tempore. Nónne tibi videtur apertè de propheticis atque Apostolicis dictis tractata B. Augustini de diligenda dilectione sententia? Quocirca dilectio Dei & proximi, quæ plenitudo legis, finísque præcepti est, & in Deo charitatem diligit, quæ Deus est, & in proximo charitatem diligit, quæ ex Deo est. Tunc enim recte Deus proximúsque diligitur: si & in Deo & in proximo ipsa charitas diligatur. Ita fit, vt & in Deo ipsum Deum, & in proximo Deum sine dubio diligamus. Neque enim frustra post dilectionem Dei, non alia nisi proximi sola nobis est mandata dilectio: scilicet vt agnoscamus illam creaturam nos debere diligere, vbi charitatem ipsam possumus inuenire. Omne namque animal irrationale, sicut non habet rationem, sic non habet charitatem. Nec aliud mihi videtur esse ratio præcipua, quam competens atque ordinata dilectio, quæ ab homine soli Deo debetur ex proximo. Vide sancte frater, quàm prolixum tecum conserui de charitate sermonem, dum nimis in te ipsam diligo Charitatem: quam vtique ipse quoque in nobis diligis. Nec ob aliud, nisi quia hanc in nobis sic amas, qua dono Dei plenus es, vt etiam quos diligis, similiter plenos esse desideres. Hoc ergo superest, vt quia nos pure diligis, instanter pro nobis orare digneris: vt Deus qui nos prior dilexit, & dedit nobis charitatem, qua diligatur à nobis, sicut non habentibus, ipse eam, gratia præueniente, largitur: sic in nobis omnes reliquias mundanæ cupiditatis absumat, & nos spiritu seruientes in charitate perficiat. Illiusque nos faciat beatitudinis compotes, in qua sicut nulla est delectatio praua, sic nulla mors timetur ex pœna: vbi nihil quisquam ex carnis fragilitate perpetitur, sed ab omnibus sanctis in Dei & proximi perfecta semper charitate regnatur. Orantem pro nobis sanctitatem tuam clementia diuina custodiat, quod opto domine sancte ac beatissime frater. Dominus Ianuarius sanctitatem tuam toto salutat puritatis & plenæ rationis affectu. Benedictionem à vobis directam tota cum exultatione suscepi. Libros, sicut præcepisti, ad Monimum datos, in quaternionibus destinaui, in quibus, si aliquid placuerit, vtinam veritatis & non solum amoris esse cognoscam. Hi sunt igitur meæ paruitatis oblatio, quam vobis faciet puritas vestri cordis acceptam. Suggestione fratris communis accepta, quæso, vt adiutrix adsit vestræ charitatis industria. Obsecro vt libros, quos opus habemus serui tui describant de codicibus vestris.

Idem in psal. 118. Concione octaua.

Dilectio Dei & proximi ex vera charitate.

Conclusio libri, vt ex charitate pro nobis inuicem oremus.

S. FVLGENTII EPISTOLA SEXTA,

AD THEODORVM SENATOREM, DE CONVERSIONE A SECVLO.

CAPVT PRIMVM.

DOMINO illustri, & meritò insigni, ac præstantissimo filio Theodoro, Fulgentius seruorũ Christi famulus, in Domino salutem. Vt ignotus corpore videar epistolari tibi meam notitiam inferre sermone, quæso ne impudentiæ deputes, néve importunitati opus charitati adsignes. Ad scribendum namque primum Sancti fratris Romuli ducis epistola, deinde fratrum exinde venientium, qui à vobis in Domino benignè suscepti sunt, eo me magis suasio compulit, quo vestri spiritalis propositi cognitio libentius inuitauit. Retulerunt quippe quod Christi compulsus affectu, nostri nominis in colloquio benigne feceris mentionem, dicens: te nostra epistola delectari. Libens igitur feci, quod te velle libenter agnoui, malens incultus videri sermone, quàm esse frigidus charitate, domine illustris & meritò insignis ac præstantissimo fili.

Occasio rescribendæ epistolæ ex amicis.

CAPVT II.

Verus triũphus ex cõtemptu mundi de diabolo.

ITAQVE multum gaudeo, quod iam secularis dilectionis nexibus non teneris, & mundum contemnendo calcas, à quo cum eum diligeres, calcabaris. Nunc vero Consulatu proueheris, nunc fœlici triumpho certissime sublimaris: non cui populus Romanus applaudat, sed cui angelicus cœtus adgaudeat. Beatus es, quia hoc non caro & sanguis reuelauit tibi, sed ille pater qui est in cælis, inter quos cœlos & tu factus es cœlum. Quantum putas inesse luctum diabolo, quod à te contemptum perspicit mundum, & te conuersum cognoscit ad Christum? quod te videt ea in quibus videris esse deserere, & ab amore temporalium terrenarúmque rerum, ad illa cœlestia & æterna, iam corde migrare? Quamuis enim Christus æqualiter sit pro cunctis fidelibus mortuus, & æquale cunctis beneficium redemptionis impenderit, (dicente Apostolo: Quicumque enim Christo baptizati estis, Christum induistis: Non est seruus neque liber, Non est masculus neque fœmina, omnes enim vos vnum estis in Christo Iesu:) Tamen conuersio potentium seculi multum militat acquisitionibus Christi.

Galat. 3.

CAPVT III.

Exempla optimatũ trahunt post se multitudinem.

SICVT enim multi fratres & amici, clientes & subditi, noti pariter & ignoti, talium authoritate, ad mundanæ dilectionis excitantur ardorem, & eo magis igne secularis concupiscentiæ succenduntur, quo sublimes seculi dilectione mundana libenter captiuos teneri conspiciunt: Ita quotiens ille, qui respicit in terram, & facit eam tremere, qui tangit montes, & fumigabunt, dum terreni, rebus intenta corda misericorditer respicit, & consideratione iudicij sui tremere compellit, dúmque contingit superba corda sublimium, velut altitudines montium, vt in confessione fumigent peccatorum, in talium tremore plurimi contremiscunt, & in talium conuersione multi ad subsidium miserationis diuinæ confugiunt. Ita fit, vt qui sunt in seculi culmine constituti, aut plurimos secum perdant, aut secum multos in via salutis acquirant. Magna tales aut pœna manet, si multis præbeat malæ imitationis laqueum: aut gloria, si multis ostendant sanctæ conuersationis exemplum.

Vtile exẽplum ex cõuersione malorum.

CAPVT IIII.

QVIS enim non paruam despiciat cellam, quando Senator domum despicit marmoratam? Quis non terrena contemnens ad acquirenda cœlestia sibi consulat, quando ad cœlum Romanus Consul terrenorum contemptu festinat? Verè in te illud, quod Propheta cecinit, opere videmus impleri: Hæc est mutatio dextera excelsi. Quis enim in te hoc operari potuit, nisi ille, qui ordinem mutabilium rerum, secundum incommutabile nouit regere ac dispensare consilium? Quia vt singula pro opportunitate temporum, pro varietate causarũ, vel in deterius vel in melius commutentur, illius incommutabili consilio fit, qui nec melioribus rebus, nec deterioribus commutatur. Neque enim habet vbi proficiat ipse in melius, aut vnde in deterius deficiat. Ille quod est, semper est, & sicut est, ita est, non in se habet non esse posse, quod est, quia nec in se habet esse posse, quod non est. Et hoc quod sic est, non initio præuenitur, non fine concluditur, non temporibus voluitur, non locis continetur, non ætatibus variatur. Nihil ibi deest, quia totum in illo est. Nihil ibi superest, quia nihil præter illum est. Si qui ergo rerum temporalium & mutabilium amore contempto, in illius dilectionẽ transeunt, in ipso erũt pleni, in quo nihil indigetur: in eo securi, in quo nihil metuitur: in eo verè sempérque gloriosi, cuius vera & sempiterna gloria nec aufertur, nec minuitur, nec augetur. Quis nõ illius vitæ desiderio, præsentem vitam despiciat? Quis non illius abundantiæ delectamento, diuitias temporis labentis exhorreat? Quis nõ illius regni dilectione, omnia terrena regna contemnat? Illam ergo vitam tunc accipiemus, si huic nos vitæ mortuos æstimemus: & illas diuitias tunc possidebimus, si hic pauperes spiritu viuamus: & ad illius regni culmen tunc perueniemus, si hic humilitatem, quam Deus ille Magister docuit, vero corde teneamus.

Psal. 76.

Qualis vita æterna.

CAPVT V.

TALIBVS mortuis dicit beatus Apostolus: Mortui enim estis, & vita vestra abscondita est cum Christo in Deo: cũ autẽ Christus apparuerit vita vestra, tunc & vos apparebitis cum illo in gloria. De talibus etiam pauperibus ipse Dominus loquitur dicens: Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cœlorum. De talibus quoque humilibus dicit: Quoniam qui se humiliauerit, exaltabitur. Et alio loco: Discite à me, quia mitis sum & humilis corde: & inuenietis requiem animabus vestris. Hanc humilitatem non habent, siue qui mundum diligunt, seu qui suis viribus assignant, cùm ea quæ sunt in mundo contemnunt.

Coloss. 3. Beati mortui pauperes & humiles in hoc seculo.

Matth. 5.

Luc. 14. & 18.

Matth. 11.

CAPVT VI.

Psal. 18. Qui in abundantia diuitiarũ suarũ gloriamur.

HÆC duo superbiæ genera, vno versiculo Spiritus sanctus designauit in Psalmo, dicente Dauid: Qui confidunt in virtute sua, quique in abundantia diuitiarum suarum gloriantur. In abundantia enim diuitiarum suarum gloriantur, qui sic diuitias suas diligunt, vt in ipsis summam beatitudinis collocent. In sua vero virtute confidunt, qui sic contemnunt diuitias, vt ipsum contemptum viribus suis assignent. Ac per hoc vtrique superbi sunt. Illi, quia in diuitiis confidunt, non in Deo. Isti autem, quia quod diuitias spernunt, sibi volunt assignare, non Deo. Illi, quia quod benè diligi non potest, malè diligunt: Isti, quia quod bene sperni potest, non bene spernunt. Ac per hoc, illi malum malè faciunt: isti, bonum malè operantur. Proinde, quoniam Domino in te misericorditer operante, iam didicisti, in abundantia diuitiarum tuarum non gloriari: hoc superest, vt non confidas in virtute tua, id est, ne deputes viribus tuis, quod seculi facultates diuitiásque contemnis, quòd honores mundi pro nihilo ducis, quod desiderio regni cœlestis accenderis, quòd viam mandatorum Dei currere delectaris. Hæc enim omnia nullatenus haberes, nisi à Deo munere gratuitæ donationis acciperes. Non hoc homini dat natura, sed gratia: Non hoc ex qualitate conditionis humanæ habetur, sed ex benignitate diuinæ illuminationis acquiritur. Homo quidem sic à Deo factus est, vt hæc habere possit: sed habere non potest, nisi dono Dei miserantis acceperit. Nam & oculus sic factus est, vt videre lumen possit: sed videre non potest, nisi se illi lumen infuderit. Quod ergo videt oculus, beneficium est luminis: quo si caruerit, cæcus remanebit in tenebris. Non omne, quod aliquid esse potest, iam hoc est quod esse potest, cui naturaliter hoc est esse posse quod semper est. Hic autem vnus Deus ipsa Trinitas est, id est, Pater, & Filius, & Spiritus sanctus: qui solus est omnium rerum creator, quia solus à nullo creatus est. Omnia vero, quoniam ab illo creata sunt, non de illo, naturaliter & detrimento subiacent & cremento. Vt ergo quædam in deteriora non recidant, gratia eius gubernat: & vt quædam ad meliora conscendant, gratia ipsius eleuat: & vt in æternum permaneant, ipsa gratia viuificat & conseruat.

Ne superbiat homo de virtute sua.

CAPVT VII.

Gratia Dei sẽper poscẽda, quia & velle & perficere dat.

HVIVS gratiæ adiutorium semper est nobis à Deo poscendum: sed ne ipsum quod poscimus, nostris viribus assignemus: A neque enim haberi potest ipse saltim orationis affectus, nisi diuinitus fuerit attributus. Vt ergo desideremus adiutorium gratiæ, hoc ipsum quoque opus est gratiæ. Ipsa namque incipit infundi, vt incipiat posci: Ipsa quoque amplius infunditur, cùm poscentibus datur. Quis vero potest gratiam poscere, nisi velit? Sed nisi in eo Deus ipsam voluntatem operetur, velle nullatenus poterit. Propter quod beatus Apostolus, non solum bona opera hominum, sed etiam bonam voluntatem Deum in nobis operari testatur, dicens: Deus est enim qui operatur in vobis & velle & perficere pro bona voluntate. B Hoc est quod sollicitudinem fidelibus humilitatémque commendans, præmisit, dicens: Cum timore & tremore vestram salutem operamini. Et ibi adiecit: Deus est enim qui operatur in vobis & velle & perficere pro bona voluntate. Vt ad eum quoque veniamus, currimus: & ideo currimus, quia currere volumus.

Philip. 2.

CAPVT VIII.

SED ne vel voluntatem vel ipsum cursum assignemus viribus nostris, idem nos informat Apostolus, dicens: C Non volentis, neque currentis, sed miserentis est Dei. Quocirca, vt in his bonis, quæ à Deo accepisti, permaneas & proficias, vt nec in via remaneas, nec retro redeas, nec in dexteram sinistrámve diuertas, quicquid habes bonæ voluntatis, vel bonæ operationis, Deo assigna qui dedit: & ipsius qui humiliter roga, vt conseruet & augeat quod donauit. Nihil tibi boni tanquam tuum assignes, ne non accipias, quod accipere poteras, & quod acceperas, perdas. Detestabilis est enim cordis humani superbia, qua facit homo, quod Deus in hominibus damnat: sed illa detestabilior, qua sibi tribuit D homo, quod Deus hominibus donat. Tanto enim deterioris tenetur iste superbiæ reus: quanto in melioribus donis existit ingratus. Damnabilis est, qui substantia seculi malè vtitur: sed damnabilior, qui spiritalibus donis superbus effertur.

Nõ volentis neque currentis, sed miserentis est Dei. Rom 9.

CAPVT IX.

CRESCAT igitur in te humilitas animi, quæ vera est & integra sublimitas Christiani: & tanto magis in te cognosce Dei gratiam crescere, quanto magis tibi humilitatẽ cordis videris abundare. Quam vt semper habeas, in qua vt semper proficias, cum timore & tremore tuam salutem operare. Nec lectio desit operibus bonis, nec bona opera desint studio lectionis. Bona coram Deo & hominibus prouide. In Scripturis sanctis studium tui cordis im-

Humilitas animi, sublimitas est Christiani.

pende. Et ibi si fueris, qui sis, quíque debeas esse cognosce? Ad has si humilis & mitis accesseris, ibi profecto inuenies & præuenientem gratiam, qua potest elisus surgere: & comitantem, qua viam recti queat itineris currere: & subsequentem, qua valeat ad regni cœlestis beatitudinem peruenire. Sanctam multúmque in Christo venerabilem matrem vestram, quæ tuo spiritali studio Christiana fide, & verè materna charitate concordat, sed & venerabilem sororem tibi iam in Christo coniugem tuam, obsecro, salutare digneris. Inseparabilis Trinitas protectione vos virtutis suæ custodiat, quod opto, Domine illustris fili.

S. FVLGENTII EPISTOLA SEPTIMA,

AD VENANTIAM, DE RECTA POENITENTIA, ET FVTVRA RETRIBVTIONE.

CAPVT PRIMVM.

Prologus de arbore bona ferente bonos fructus.

DOMINO illustri, & meritò venerabili, filiæ Venantiæ, Fulgentius seruorũ Christi famulus, in Domino salutem. Sicut vera lux nullatenus obscuratur, ita nunquam veritas æterna mentitur. Lux autem & veritas Deus est, de quo scriptum est: Erat lux vera, quæ illuminat omnem hominem veniẽtem in hunc mundum. (Ioan. 1.) Ipsa quoque lux & veritas dicit: Ego sum lux mundi. (Ioan. 8.) Et rursus de se ait: Ego sum via, veritas & vita. (Ioan. 14.) Ipsius ergo doctrina monemur, quia arbor bona bonos facit fructus. (Matth. 7.) Et quia ex fructibus arbor agnoscitur, in ipso te, domina illustris & merito venerabilis filia, cùm scis ignota, iam scio, in ipso tibi, cùm sis tam procul constituta, congaudeo. Per epistolam siquidem clarissimi filij mei Iunilli, propositum simul & studium tuæ Christianitatis agnoui, qui mihi gratiam, quam tibi largitus est Deus, in tantum significare curauit, vt in suis literis tuæ quoque salutationis mihi demonstraret indicium. Hoc proculdubio non fecisses, nisi Christum tota puritate mentis in suis famulis dilexisses. Nec incognitum seruum tam benignè in Domino salutares: nisi Dominum pio corde gestares. Gratias illi, qui multiplicat gaudium nostrum de charitate fidelium.

CAPVT II.

Bonũ charitatis multiplex cõtra peccata.

IPSE est charitas, quæ credentes perducit ad Deum, quia ipsa charitas est Deus. Vnde Ioannes Apostolus dicit: (1. Ioan. 4.) Deus charitas est: & qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in illo manet. Hæc vbi habitare cœperit, non permittit dominari peccatum, sed cooperit multitudinem peccatorum. Nec solum præsentia peccata facit * vetari, quinetiam præterita omnia relaxari. Hanc superbi contumacésque repudiant, qui de peccatorum remissione desperant. Et non solum salutis suæ curam misericordia cæcitate reiiciunt: quin etiam fideles animas, si peruertere nequeunt, perturbare mortiferis sermonibus non quiescunt. His etenim plerumque, aut peccatorum immanitas, aut ætatis nequiter peractæ longæuitas, spem salutis adimit, & ad deteriora perpetranda compellit: Ita vt in talibus illa sanctæ Scripturæ sententia compleatur, Peccator cùm in profundum malorum venerit, contemnit. (Prou. 18.) Et vere malorum profunditas necat, si quos desperatio indulgentiæ detestanda cordis obduratione præiudicat.

* vitari.

CAPVT III.

Nequaquam de Dei misericordia desperandum.

QVIS enim non videat, quàm sit impium, quámque sacrilegum, si homini per pœnitentiam præteritorum malorum ad bona conuerso credatur cuiusquam peccati dari non posse remissio? Quid autem aliud his verbis agitur, nisi vt omnipotentis medici manus, sub humanæ salutis effectu desperationis vitio repellatur? Ipse quippe medicus ait: Non indigent, qui sani sunt, medico: sed qui male habent. (Matth. 9. Luc. 5.) Si peritus est medicus noster, omnes potest infirmitates sanare: Si misericors est Deus noster, vniuersa potest peccata dimittere. Non est perfecta bonitas, à qua non omnis malitia vincitur: nec est perfecta medicina, cui morbus aliquis incurabilis inuenitur. Scriptum verò tenetur in literis sacris, Sapientiam autem non vincit malitia. (Sap. 7.) Et omnipotentia medici nostri talibus in Psalmo sermonibus

intimatur? Benedic anima mea Dominum, & omnia interiora mea nomen sanctum eius. Benedic anima mea Dominum, & noli obliuisci omnes tributiones eius. Qui propitius fit omnibus iniquitatibus tuis, Qui sanat omnes languores tuos, Qui redimit de interitu vitam tuam, Qui satiat in bonis desiderium tuum, Qui coronat te in miseratione & misericordia, renouabitur sicut aquila iuuentus tua. Quid rogo nobis putemus remitti non posse, cùm propitius fit Dominus omnibus iniquitatibus nostris? Aut quid in nobis æstimamus sanari non posse, cum Dominus sanet omnes languores nostros? Aut quomodo sanato & iustificato, indulgentiæ aliquid relinquit, cuius desiderium in bonis satiatur? Vel quatenus plenæ remissionis beneficio potiri non creditur, cui etiam corona in miseratione & misericordia condonatur? nemo igitur de medico desperans, in infirmitate remaneat: nemo misericordiam Dei minorans, in iniquitatibus contabescat. Apostolus clamat: Quia Christus pro impiis mortuus est. Ipse itidem dicit: Quia Christus Iesus venit in mundum, peccatores saluos facere.

Psal. 104.

Rom. 5.

1. Tim. 1.

CAPVT IIII.

SED forsitan dicitur, illos peccatores posse saluos fieri, qui post peccata merentur baptismatis ablutione mundari: deinceps autem peccata, quæ videtur baptizatus admittere, irremissibilia permanere. Nunquid non baptizatis loquebatur Ioannes Apostolus, quibus dicebat, Filioli mei, hæc scribo vobis, vt non peccetis? Et si quis peccauerit, aduocatum habemus apud patrem Iesum Christum iustum: & ipse est exoratio pro peccatis nostris. Qualecumque sit ergo peccatum, à Deo quidem potest remitti conuerso: sed ille sibi remitti non sinit, qui desperando contra se indulgentiæ ostium clauserit. Cæterum veritas non mentitur, quæ dixit, Quærite, & inuenietis: Petite, & accipietis: Pulsate, & aperietur vobis: omnis enim qui quærit, inuenit: qui petit, accipit: & pulsanti aperietur. Vnde & Propheta sanctissimus Esaias, ad remissionem peccatorum nullatenus desperandam, impios & iniquos hortatur, dicens: Quærite Dominum, dum inueniri potest: inuocate eum dum prope est. Derelinquat impius viam suam, & vir iniquus cogitationem suam: & conuertatur ad Dominum, quia multus est ad ignoscendum. Relinquat ergo impius viam suam, qua peccat: relinquat iniquus cogitationem suam, qua de peccatorum remissione desperat: & secundum Prophetæ dictum, conuertatur ad Dominum, quia multus est ad ignoscendum. In hoc multo nihil deest, in quo est omnipotens misericordia, & omnipotentia misericors est. Tanta est autem & benignitas omnipotentiæ, & omnipotentia benignitatis in Deo, vt nihil sit quod nolit aut non possit relaxare conuerso.

Obiectio de non baptizatis.

1. Ioan. 2.

Quærite & inuenietis. Matth. 7.

Esa. 55.

Multus est ad ignoscendum Deus.

CAPVT V.

SALVBRIS autem conuersio duplici ratione consistit: si nec pœnitentia sperantem, nec spes deserat pœnitentem: ac per hoc, si ex toto corde quisquam renuntiet peccato suo, & toto corde spem ponat remissionis in Deo. Etenim nonnunquam aut spem pœnitenti homini diabolus adimit, aut speranti pœnitentiam tollit. Vnum, dum onerat comprimit: alterum, dum eleuat, deijcit. Iudas qui Christum tradidit, peccati sui pœnitentiam gessit: sed salutem perdidit, quia indulgentiam non sperauit. Denique sic de illo Euangelista loquitur: Tunc videns Iudas qui eum tradidit, quia damnatus est pœnitentia ductus, retulit triginta argenteos principibus Sacerdotum & senioribus, dicens: Peccaui, tradens sanguinem iustum. At illi dixerunt: Quid ad nos? tu videris. Et proiectis argenteis in templo, secessit, & abiens, laqueo se suspendit. Dignè quidem pœnitentiam gessit, quia peccauit, tradens sanguinem iustum: sed ideo sibi fructum pœnitentiæ denegauit, quia peccatum traditionis suæ, ipso, quem tradidit, diluendum sanguine non sperauit.

Salubris conuersio in duobus consistit.

Desperatio Iudæ, pœnitentia sine spe. Matth. 17.

CAPVT VI.

PLEROSQVE sub * vna spe indulgentiæ in peccatis diabolus tenet, & compellit eos Dei iustitiam non metuere, quos inaniter suadet de Dei bonitate gaudere. Tales dicunt secundum Apostoli obiurgationem, Faciamus mala, vt veniant bona: quorum damnatio iusta est. His indiciis euidenter agnoscimus, inaniter hominem pœnitere, si dum pœnitentia geritur, indulgentia desperatur: & frustra indulgentiam sperari sine peccatorum pœnitentia. Ac per hoc, nec sub spe remissionis debet aliquis peccare securus: nec peccatorum suorum considerans multitudinem, remanere catena desperationis obstrictus. Hortatur enim nos Scriptura sancta, vt peccare iam desinamus, nec desperemus nobis remittenda quæ fecimus. Dicit quippe: Fili peccasti, ne adijcias iterum: sed & de præteritis deprecare, vt tibi dimittantur. Vtrumque sancta Scriptura præmonuit, & ostendit, quod nec in peccato debeamus remanere, nec de remissione cuius-

* vanæ

Spes sine pœnitentia vana est præsumptio. Rom. 3.

Eccles. 21.

libet iniquitatis ambigere. Cur enim iubetur, ne adijciamus peccata peccatis, si est in peccato manendum? Aut cur iubetur, vt de præteritis deprecemur, vt nobis dimittantur, si sunt aliqua, quæ deprecantibus dimitti nullatenus possunt? An forsitan temporum cuiquam potest prodesse longæuitas, vt sicut peracto tricennali spatio, nullus finitur legibus humanis ablata repetere: sic legibus diuinis, post longa peccandi spatia, non liceat indulgentiam postulare? Absit, vt hoc sit in Deo nostro, quod in litibus habet humana conditio. Deus etenim noster sic est misericors & bonus, sicut infinitus est & inuictus. Proinde bonitas inuicti non vincitur, & infiniti misericordia non finitur.

Caput VII.

Omne tẽpus præsentis vitę cõuersioni aptum est.

Denique omne vitæ præsentis tempus conuersioni demonstrat aptissimum, dicens: Iniquus, si se conuertat ab omnibus iniquitatibus suis quas fecit, & custodierit omnia mandata mea, & faciat iustitiam & misericordiam: vita viuet, & non morietur. Omnia delicta eius, quæcumque fecit, non erunt in memoria. In sua iustitia quam fecit, viuet. Nunquid voluntate volo mortem peccatoris, dicit Dominus, quàm vt auertatur de via sua mala, & viuere eum? Cùm se autem auerterit iustus à iustitia sua, & fecerit iniquitatem, secundum omnes iniquitates quas fecit ille iniquus, omnes iustitiæ eius, quas fecit, non erunt in memoria. In delicto suo, quo deliquit, & in peccatis suis, quibus peccauit, in ipsis morietur. Et infra dicit: In eo cum conuertat se iustus à sua iustitia, & faciat delictum, & moriatur in suo delicto quod fecit, in ipso morietur. Et in eo quod auertatur iniquus ab iniquitate sua quam fecit, & faciat iudicium & iustitiam, hic animam suam custodiuit, & auertit se ab omnibus iniquitatibus suis quas fecit, vita viuet & non morietur. Vtraque sententia vera est, quia vtraque diuina est, siue iustum, cùm auersus fuerit à iustitia sua, omnes iustitias eius obliuioni tradendas: Siue iniquum, cùm ab iniquitate fuerit conuersus ad iustitiam, ipsum saluandum, & omnes iniquitates eius in memoria non futuras. Iniquum verò est, si putemus iniquum quandoque conuersum, non posse saluari. Iustus est Deus & misericors. Sicut ergo potest per iustitiam damnare auersum, sic potest per misericordiam semper saluare conuersum. Nulla prolixitas temporis vel æquitati diuinæ vel pietati præiudicat. Pœnitentia nunquam est apud Deum sera, in cuius conspectu semper pro præsentibus habentur tam præterita quàm futura. Si diuturnitas peccatorum Dei vinceret misericordiam, non in ætate mundi nouissima Christus veniret, vt peccatum mundi pereuntis auferret. De quo dicit Ioannes: Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi. Et ipse Saluator de se, Venit enim filius hominis quærere & saluare quod perierat.

Ezech. 18.

Ioan. 1.

Luc. 19.

Caput VIII.

Luc. 10. Parabola de Samaritano & vulnerato.

Samaritanus noster nunquam vulneratum ad stabulum misericorditer impositum iumento perduceret, si aliquod in eo vulnus insanabile iudicaret. Nunquam duobus denariis datis, redditurum se, quicquid supererogaret, stabulario spopondisset: si supererogationem illam non plenæ sanitati prænosceret profuturam. Vt quid enim stabularius aliquid supererogat, si est in saucio vulnus quod curari non valeat? Sicut ergo medico nostro nulla est incurabilis plaga: ita nec in aliquo vulnere, nec in aliquo tempore, cœlestis potest deficere medicina. Ideo ipse medicus, semper se posse conuerso salutem donare testatur, dicens: Cùm conuersus fueris, & ingemueris: saluus eris. Propter quod duritiam quorundam sic per Hieremiam Deus non desinit increpare: Nunquid qui cadit, non resurget? aut qui auersus est, non reuertetur? Quare ergo auersus est populus iste in Hierusalem auersione contentiosa? Indurauerunt ceruices suas, noluerunt reuerti. Non punit Deus in peccatore peccata, si peccatoris ceruix non fuerit indurata.

Esaiæ 30. secundum Septuaginta.

Hier. 8.

Caput IX.

Iustitia Dei conuersos soluat, auersos dãnat.

Bonum nobis est igitur, si ad eius misericordiam confugiamus, cuius effugere iustitiam non valemus. Ipsa enim iustitia Dei talis est, vt auersos damnet, conuersos saluet. Propter quod dicit: Conuertimini ad me, & saluabo vos. Semper autem delectatur conuersione nostra, nec tempus huiusmodi, quamdiu in hac vita est, posuit, quo propitiari conuerso non possit. Imò tempus omne præsentis vitæ conuersioni nostræ cognoscitur deputasse. Beatus enim Petrus dicit, Non tardat Dominus promissum suum, sicut quidam tarditatem existimant: sed patienter fert propter vos, nolens aliquem perire, sed omnes ad pœnitentiam conuerti.

Esaiæ 45.

2. Petr. 3.

Caput X.

Matt 20. parabola de operariis in vinea.

Si aliquam ætatem iudicaret Dominus conuersionis remedio ineptam, non diuersis temporibus operarios vocaret ad vineam. In diuersitate quippe horarum, non incongruè

incongruè accipitur ætatum diuersitas: ita A vt ætas puerilis accipiatur in mane, pubertas in tertia, iuuentus in sexta, grauitas declinantis ætatis in nona, & vndecima senilis ætas ipsa nouissima. In quacumque igitur quis ætate vocatus, si benignitatem vocantis Domini non spernat: necesse est denarium vitę perennis accipiat. Neque enim non semper delectatur conuersione nostra, de quo nobis clamat Ioel Propheta: Hæc dicit Dominus Deus vester, Conuertimini ad me ex toto corde vestro, in ieiunio & in fletu, & in planctu: & disrumpite corda vestra, & non vestimenta vestra, & conuertimini ad Dominũ Deum vestrum: quia misericors & patiẽs est, & magnanimis, & multum misericors, & patientiam habens in malis. Propter quod Apostolus Paulus duritiam cordis increpat in his, qui pœnitentiam suorum negligunt agere peccatorum. Dicit enim: Propter quod inexcusabilis es, ô homo omnis qui iudicas. In quo enim iudicas alterum, teipsum condemnas. Eadem enim agis quæ iudicas. Scimus autem, quoniam iudicium Dei est, secundũ veritatem in eos qui talia agunt. Existimas autem hoc ô homo omnis qui iudicas eos qui talia agunt, & facis ea, quia tu effugies iudicium Dei? An diuitias bonitatis eius & patientiæ & longanimitatis contemnis, ignorans quoniam benignitas Dei ad pœnitentiam te adducit? Secundum duritiam autem tuam & impœnitens cor, thesaurizas tibi iram in die iræ, & reuelationis iusti iudicij Dei, qui reddet vnicuique secundum opera sua. Alio quoque loco non tam plangit qui peccare grauiter videbitur, quàm eos, qui peccatorum suorum pœnitentiam gerere noluerũt. Denique dicit Corinthiis: Ne iterum cùm venero humiliet me Deus apud vos, & lugeam multos ex his qui ante peccauerunt, & non egerunt pœnitentiam super immunditia & fornicatione, & impudicitia quam gesserunt. Nec immerito luget Apostolus qui pœnitentiam non agunt: scit enim plus esse gaudium coram Angelis Dei super vno peccatore pœnitentiã agente, quàm super nonaginta nouem iustis, quibus non est opus pœnitentia. Dignè igitur illos pro impœnitentia cordis luges beatus Apostolus, pro quibus non gaudet angelicus chorus.

Ioel. 2.

Deus semper delectatur cõuersione nostra.

Rom. 2.

2. Cor. 12.

Luc. 15.

CAPVT XI.

BENIGNITAS ergo Dei ad pœnitentiam nos adducit: ideo nos tribulationibus affligit, infirmitatibus corripit, angustiis erudit: vt qui in sanitate corporis peccauimus, in infirmitate peccatis abstinere discamus. Qui in lætitia misericordiam Dei contempsimus, correpti flagello tristitiæ, iustitiam ipsius formidemus. Ita fit, vt qui nobis, abutendo sanitate, infirmitatem peperimus: per infirmitatem sanitatis beneficia reparemus. Et qui per lætitiam in tribulationes incidimus, per tribulationes ad lætitiam recurramus. Denique magis erga nos dilectionem Dei flagellis & correptionibus Scriptura sancta testatur ostendi. Dicit enim, Fili, ne deficias in disciplina Domini, neque fatigeris, cum ab eo increparis: Quem enim diligit Dominus, corripit: flagellat autem omnem filium quem recipit

Variis modis nos ad pœnitentiam vocat Deus.

Prou. 3.

Hebr. 12.

CAPVT XII.

NAM & ipse saluator illos se dicit B amare, quos arguit. Ego, inquiens, quos amo, arguo & castigo. Et Apostolorum doctrina prædicare non cessat, quia oportet nos per multas tribulationes introire in regnum Dei. Ipse quoque Dominus arctam viam & angustam dicit esse portam, quæ ducit ad vitam. Vt autem nouerimus illos qui gaudiis temporalibus oblectantur, & iussa diuina contemnunt, æternis ignibus concremandos: Illos vero, qui mala temporalia cum timore Dei patienter tolerant, æterna quiete potitutos. Attendamus diuitem purpuratum, & pauperem Lazarum: Illum post epulas flammis perennibus traditum, istum post ærumnas in æterna sinus C Abrahæ quiete securum. Vbi cum stillam diues ardens digito beati pauperes linguæ suæ posceret inrorari, hæc ad eũ beati Abrahæ protinus est directa responsio: Fili, recordare quia recepisti bona in vita tua, & Lazarus similiter mala: nunc autem cruciaris, hic vero requiescit. Non fuit alia causa, qua diues pœnas lueret, pauper gaudio potiretur ac requie: nisi quia ille bona recepit in vita sua, iste autem mala.

Apoc. 3.

Act. 14.

Matth. 7.

Via quæ ducit ad vitam.

Luc. 16.

CAPVT XIII.

NON omnes autem qui bona præsentis vitæ habent, bona præsentis vitæ recipiunt: nec omnes qui mala huius vitæ D patiuntur, mala huius vitæ recipiunt: sed illi recipiunt bona in vita sua, qui in gaudio & delitiis vitæ præsentis exultant, & in eo se beatos credunt, quòd se nulla concuti aduersitate conspiciunt. Illi autem mala recipiũt in vita sua, qui pressuras & tribulationes præsentis vitæ cum timore Dei tolerant, & in corde contrito & humiliato non temporalia gaudia, sed æterna suspirant: nec transitura bona, sed permansura desiderant. Denique illis, qui in bonis præsentium rerum volunt habere lætitiam, dicit Psalmus: Filij hominum vsquequo graues corde? vt quid diligitis vanitatem, & quæritis mendacium? Et alio loco: Nolite

Non idem est bona præsentis vitæ habere & recipere.

Psalm. 4.

Psalm. 61.

sperare iniquitatem, & in rapina nolite concupiscere: diuitiæ si affluant, nolite cor apponere. Tales etiam beatus Iacobus increpare non cessat, dicens: Agite nunc diuites, plorate, vlulantes in miseriis quæ aduenient vobis. Diuitiæ vestrę putrefactæ sunt, & vestimenta vestra à tineis comesta sunt. Aurum & argentum vestrum æruginauit, & ærugo eorum in testimonium vobis erit, & manducauit carnes vestras sicut ignis. Thesaurizastis in nouissimis diebus. Ecce merces operariorum qui messuri erunt regiones vestras, qui fraudatus est à vobis, clamat, & clamor eorum in aures Domini Sabaoth introiuit. Epulati estis super terram, & luxuriis enutristis corda vestra. Talium quoque risum & gaudium in luctum conuerti præcipit & mœrorem, dicens: Emundate manus peccatores, & purificate corda duplices animo: miseri estote, & lugete, & plorate. Risus vester in luctum conuertatur, & gaudium in mœrorem. Humiliamini in conspectu Domini, & exaltabit vos.

Iacob 5.

Iac. 4.

CAPVT XIIII.

Retributio futura & bonis & malis.

Neqve vero putemus tristitiam humilium, & lætitiam superborum, luctum piorum, & gaudium impiorum, futura posse retributione priuari: manet vtriusque condigna merces, diuino reddenda iudicio. Quam iudex ipse tali cognoscitur decreuisse sententia: Væ vobis, qui saturati estis: quia esurietis. Væ vobis, qui ridetis nunc: quia lugebitis & flebitis. Beati, qui nunc esuritis: quia saturabimini. Beati, qui nunc fletis: quia ridebitis. Beati, qui lugent: quoniam ipsi consolabuntur. Tales etiam Dauid, semina quidem dicit in fletibus iacere, nec tamen silet cum gaudio & exultatione messuros. Sic enim ait: Qui seminant in lachrymis, in gaudio metent. Euntes ibant & flebant, mittentes semina sua: Venientes autem venient in exultatione, portantes manipulos suos. Talibus etiam nunc asserit Dominum propinquare, dicens: Prope est Dominus qui tribulato sunt corde, & humilis spiritu saluos faciet. In tantum vero prodest tribulatio Christianis, vt per hanc spiritus noster Deo sacrificium fiat. Scriptum namque continetur in Psalmo: Sacrificium Deo spiritus contribulatus, cor contritum & humiliatum Deus non despiciet.

Luc. 6.

Psalm. 125.

Psalm. 33.

Psal. 50.

CAPVT XV.

His & innumeris huiuscemodi testimoniis informati, principaliter ad Deum conuerti quantocitius festinemus. Dicit enim scriptura: Ne tardaueris conuerti ad Dominum, & ne differas de die in diem: ne subito veniat ira eius, & in tempore vindictæ disperdat te. Conuersi autem, de remissione peccatorum nullatenus desperemus, tenentes Domini fidele promissum, quo ait: Cum conuersus fueris & ingemueris: saluus eris. Pressuras tribulationésque præsentis temporis longanimiter toleremus, & à timore Dei nullatenus discedamus. Præcipit enim nos Apostolus esse in tribulatione patientes. Qui etiam correptionem præsentis temporis, ad euitandam futuri iudicij pœnam, multum nobis prodesse testatur, dicens: Cùm iudicamur autem, à Domino corripimur: vt non cum hoc mundo damnemur.

Eccles. 5. Ne tardaueris ad Dominũ conuerti.

Esa. 30. secundũ 70.

1. Cor. 2.

1. Cor. 11.

CAPVT XVI.

Vervm in ipsis tribulationibus gratias agamus Domino, & hoc quod sanctus Azarias dixit in fornace: Nos in tribulatione dicamus, Benedictus es Domine Deus patrum nostrorum, & laudabilis, & gloriosum nomen tuum in secula: quoniam iustus es in omnibus quæ fecisti nobis, & omnia opera tua vera, & rectæ viæ tuæ, & omnia iudicia tua veritas, & iudicium veritatis fecisti, secundum omnia quæ induxisti nobis, & super ciuitatem sanctam patrum nostrorum Hierusalem. Quoniam in veritate & iudicio induxisti hæc omnia, propter peccata nostra; Quoniam peccauimus, & iniquè egimus, discedentes à te, & multum peccauimus in omnibus, & mandatis tuis non obediuimus, nec conseruauimus, neque fecimus, sicut præcepisti nobis, vt bene nobis esset. Et omnia quæ induxisti nobis, & omnia quæcumque fecisti nobis, in vero iudicio fecisti. Et paulò post ait: Et nunc sequimur in toto corde, & timemus faciem tuam, ne confundas nos.

In tribulationibus nostris gratias Deo agamus. Dan. 3.

SERMO D. FVLGENTII DE CONFESSORIBVS ET DISPENSATORIBVS DOMINI.

SERM. I.

DOMINICVS Sermo, quem debemus omnes non solum studiose, verumetiam sapienter audire, cui nos oportet humiliter ac delectabiliter obedire, moderationis suæ tenens vbique temperiem, vt nec ouibus desint pabula, nec pastoribus alimenta: quædam specialiter solis præcipit nobis, quædam verò generaliter & nobis & vobis. Nobis namque (id est, seruis, quos pater ille familias, rerum omnium Dominus, ad hoc in sua magna domo constituit, vt populo eius verbum gratiæ ministremus) specialiter iniungitur sanctæ prædicationis officium: generaliter vero & nobis & vobis salutaris indicitur obedientia mandatorum. In quibus denuo mandatis, tanquam ditissimis ferculis, sic cœlestium delitiarum copia spiritalis exuberat, vt in verbo Dei abundet quod perfectus comedat, abundet etiam, quod paruulus sugat. Ibi est enim simul & lacteus potus, quo tenera fidelium nutriatur infantia: & solidus cibus, quo robusta perfectorum iuuentus, spiritalia sanctæ virtutis accipiat incrementa. Ibi prorsus ad salutem cōsulitur vniuersis, quos Dominus saluare dignatur. Ibi est, quod omni ætati congruat: Ibi, quod omni professioni conueniat. Ibi audimus præcepta quæ faciamus: Ibi cognoscimus præmia quæ speremus. Ibi est iussio, quæ nos per literam doceat & instruat ad scientiam: Ibi promissio, quæ per gratiam trahat, & perducat ad gloriam. Seruorum igitur, quos populo suo præposuit Dominus, specialiter volens officium demonstrare, ait, quod ex euangelio modo audiuimus: Quisputas est fidelis dispensator & prudens, quem constituit Dominus supra familiam suam, vt det illis in tempore tritici mensuram? Beatus ille seruus, quem, cùm venerit Dominus, inuenerit ita facientem. Quis est iste Dominus, fratres? Christus sine dubio, qui suis discipulis ait, Vos vocatis me Magister & Domine, & bene dicitis: sum etenim. Quæ est etiam huius Domini familia? Nimirum illa est, quam ipse Dominus de manu inimici redemit, & suo Domino mancipauit. Hæc familia est sancta Catholica Ecclesia quæ per orbem terræ copiosa fertilitate diffunditur, & redemptam se pretioso sui Domini sanguine gloriatur. Filius enim hominis, sicut ipse ait, non venit ministrari, sed ministrare, & dare animam suam redēptionem pro multis. Ipse est etiam pastor bonus, qui animam suam posuit pro ouibus suis. Grex ergo boni pastoris, ipsa est familia redemptoris. Dispensator vero quis sit, quē oportet esse fidelem pariter & prudentem, Paulus nobis ostendit Apostolus, qui de se suisque sociis loquens ait, Sic nos existimet homo, vt ministros Christi, & dispensatores mysteriorum Dei. Hic iam quæritur inter dispensatores, vt fidelis quis inueniatur. Ne quis autem vestrum solos Apostolos dispensatores factos existimet, neglectóque militiæ spiritalis officio, seruus piger infideliter imprudentérque dormitet: Ipse Beatus Apostolus, Episcopos quoque dispensatores esse ostendens, ait: Oportet enim Episcopum sine crimine esse, sicut Dei dispensatorem. Serui autem patrisfamilias sumus, dispensatores Domini sumus mensuram tritici, quam vobis erogemus, accepimus. Quæ vero sit ista mensura tritici, si quæramus, ipsam quoque nobis Beatus Paulus Apostolus ostendit dicens: Vnicuique sicut Deus diuisit mensuram fidei. Quam ergo mensuram tritici Christus nuncupat, ipsam mensuram fidei Paulus appellat: vt agnoscamus, non aliud esse spiritale triticum, quàm Christianæ fidei venerabile sacramentum. Huius tritici mensuram vobis in nomine Domini damus: quotiens illuminati dono gratiæ spiritalis, secundum regulam veræ fidei disputamus. Et eandem tritici mensuram per dominicos dispensatores accipitis, cùm quotidie per Dei famulos verbum veritatis auditis. De ipsa nūc ergo tritici mensura loquamur: Ex ipsa, sicut Deus diuidit, vniuersi pascamur, inde alimenta bonæ vitæ sumamus, vt ad æternæ vitæ præmia peruenire possimus: in illum credentes, in illum sperantes, illum præ omnibus & in omnibus diligentes, qui seipsum nobis & alimentum præstat, ne deficiamus in via: & præmium seruat, vt gaudeamus in patria. Christus est enim alimentū nostrum: Christus erit præmium nostrum. Christus est cibus & consolatio currentium viatorum: Ipse est satietas & exultatio quiescentium beatorum. Ad ipsam itaque tritici mensuram pertinet, quod Dominus ait, Vendite, quæ possidetis, & date eleemosynam,

Marginalia (left): In mandatis Dei fructus copiosus. — Expositio parabolæ de dispēsatore, quē Dominus constituit super familiā suā. Luc. 12. Matth. 24. Ioan. 13. — Matt. 20.

Marginalia (right): Ioan. 10. — 1. Cor. 4. — Non soli Apostoli sed & Episcopi dispēsatores sunt Domini. Tit. 1. — Rom. 12. — Christus alimentū nostrum. — Luc. 12.

facite vobis sacculos qui non veterascunt, thesaurum non deficientem in cœlis, quo fur non appropiat, neque tinea corrumpit. Magnum bonum est, fratres mei, valde congruum, valde commodum, & maxime Christianis appetendum: vt vnusquisque deficere non delectetur in peius, sed omnes proficere studeamus in melius. Arbores sumus, fratres, in agro dominico constitutæ: Deus autem noster est agricola. Ille nos compluit, ille colit. Ipse fœcunditatem donat, ipse fructificandi gratiā subministrat. Pluuia Dei est sermo sanctæ prædicationis, cultura Dei est infusio gratiæ spiritalis. Deus igitur præcepto nos compluit, adiutorio colit. Dum compluit, aufert à nobis ignorantiæ siccitatem: dum colit, bene viuendi condonat vbertatem. Dum placuit, terram nostri cordis irrigat: dum verò colit, de ipsa terra spinas & tribulos mundanę cupiditatis extirpat. Debemus itaque fœcundari cœlestibus pluuiis, debemus congrua fructificatione manibus superni respondere cultoris. Et si non possunt omnes arbores æquales fructus afferre, nulla tamen debet in agro dominico sterilis permanere. Multum metuenda est nobis fratres illa sententia cōminantis, qua dicitur: Omnis arbor, quæ non facit fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur. Quod si sterilitas in ignem mittitur, rapacitas quid meretur? Aut quid recipiet, qui alienum tulerit, si semper ardebit, qui de suo nō dederit? Et si iudicium sine misericordia erit illi, qui non facit misericordiam quale iudicium erit illi, qui fecerit & rapinam? Timeamus ergo fratres, timeamus actus nostros. Obediens Christo vendat quæ possidet, & eleemosynam det: vt de terra cor ad cœlum leuet, vt auaritiam calcet, vt ad perfectionis culmen tota mentis intentione festinet: vt non sit solicitus quæ sunt mundi, sed quæ sunt Dei, vt mundum sibi crucifixum habeat, séque mundo crucifixum exhibeat, vt sit omnino pauper in seculo, & diues in Christo. Quis ignoret boni huius magnitudinē? Videmus autem, non omnibus vendendarum rerum suarum inesse virtutem. Vnusque enim proprium habet donum ex Deo: alius quidem sic, alius autem sic. Ecce hoc tam magnum bonum implere pauci possunt, multi non possunt. Nunquid quia paucis donatur ista perfectio, propterea debent esse pessimi, quicumque in bona nondum possunt esse perfecti? Nūquid propterea Christianus debet vitio rapacitatis insistere, quia fortè nōdum potest omnes res suas pauperibus erogare? Aut ideo debet aliena concupiscere, quia propria necdū potest omnino contemnere?

Arbores sumus in agro dominico.

Matth. 5. Omnis arbor quæ non facit fructū excidetur.

Iacobi 2.

1. Cor. 7.

Nec simus rapaces.

Absit hoc fratres ab omnibus Christianis, auertat hoc Deus à fidelibus suis Apostolus enim veraciter dicit: quia neque auari, neq; rapaces regnum Dei possidebunt. Manifestum est autē, quia omnes, qui à regno Dei alienabuntur, in æternum ignem cum diabolo eiúsque angelis damnabūtur. Proinde dilectissimi, si non omnes possunt implere quod Dominus ait, Vendite quæ possidetis illud tamen quod adiecit, dicēs, Date eleemosynam, omnibus est possibile: si assit bona voluntas, omnibus facile: si non assit dira cupiditas, omnibus salubre: si ferueat charitas, cunctis debet esse commune, vt omnibus donetur æterna fœlicitas. Qui ergo tantam virtutem accipit à Domino, vt omnia quæ in mundo sunt, cœlestis regni amore contemnat: quæ habet vendat, & egenis expēdat. Qui verò tantæ virtutis nondum est, de his quæ habet, inquantum habet, eleemosynam faciat. Tantum operetur bona voluntas, quantum suppetit facultas. Perfectus possideat primum virtutis locum, imperfectus saltem perueniat ad secūdum. Efficiatur ille gloriosè dignus, sit iste laudabiliter largus: Sit ille sanctæ paupertatis ardentissimus amator, sit iste sanctorum pauperū pessimus consolator. Habeat iste apud Deum patronos pauperes, quos ille se gaudet virtutis habere consortes. Sit ille talis, qui cum Domino iudicaturus sedeat: sit iste talis, qui ad dexteram iudicādus assistat. Sit ille talis, qui æterna tabernacula perpetuo iure possideat: sit iste talis, quē ille recipiat. Admonet enim nos Dominus, dicēs: Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, qui vos recipiant in æterna tabernacula. Hoc ergo fratres necessarium est omnibus nobis, vt in bonis operibus nemo sit segnis, nemo sit sterilis, nemo præsentium * delectatione futura contemnat, nemo æterna despiciens, sola temporalia peruersus aspiciat, nemo spiritalibus corporalia præferat, nemo terrā cœlestibus anteponat. Thesaurū nostrum, fratres, in cœlis ponamus: vt etiam cor nostrum in cœlis habere possimus. Necesse est enim vt quo præcesserit dilectionis thesaurus, illuc etiā cogitationis sequatur affectus. Ideo veritas ait: Vbi enim thesaurus vester est, ibi & cor vestrum erit. Vt ergo in cœlis thesaurizemus, cœlestia diligamus. Vis nosse vbi thesaurizas? Attende quid amas. Vis nosse quid amas? attende quid cogitas. Ita fiet, vt thesaurum tuum ex tuo amore cognoscas, & amorem tuum indicio tuæ cogitationis intelligas. Ostendēs autē Dominus, quomodo in cœlis thesaurizare possimus, ait: Sint lumbi vestri præcincti, & lucernæ ardentes. Si istum Domini sermonē secun-

1. Cor. 6.

Luc. 12. Date eleemosynam.

Luc. 16.

Præcepta omnibus necessaria ad salutē.

* dilectione

Matth. 6.

Luc. 12.

dum literam velimus accipere, nihil in eo cōmodi spiritalis possumus inuenire. Quid enim proficit ad animæ salutem, si aliquis corporaliter aut lumbos præcingat, aut lucernam accendat? Alia ergo in præcinctis lumbis & lucernis ardentibus quærenda est intelligentia spiritalis: quæ scilicet diuino sit præcepto condigna, quæ nostræ saluti congrua reperiatur & commoda. Neque enim frustra quodam loco ipse Dominus ait: Verba quę ego loquutus sum vobis, spiritus & vita sunt. In lumbis itaque concupiscentia carnalis ostenditur, in lucernis vero fides & charitas Christiana monstratur. Iubens igitur Dominus lumbos nostros præcingi, concupiscentias carnis sine dubio præcipit refrenari: Imperans autem vt lucernas ardentes habeamus, hoc vtiq; iubet, vt & lumine veræ fidei splēdeamus, & sanctæ charitatis operibus ferueamus. Iubens vt sint lumbi nostri præcincti, mandat vt mala desideria atq; opera fugiamus: Iubens vt sint lucernæ nostræ ardentes, monet, vt bona diligamus atq; faciamus. Ista quæ de Euāgelio proposuimus, cum propheticis sermonibus conferamus. Vtrumq; enim testamentum Deus instituit, vnus Dominus dedit: & si sunt vtriusq; testamenti diuersa pro temporibus sacramēta, concordat tamen in vtroq; salutis humanæ sententia, qua pręcipitur, vt non peccemus: & iubetur, vt bonis operibus insistamus. Pręcipit itaq; Dominus per beatum Dauid dicens: Declina à malo & fac bonū. Per Esaiam quoq; omnes his admonet verbis, Auferte malum cogitationū vestrarum ab oculis meis, quiescite peruersè agere, discite benefacere. Hoc ergo nunc Dominus per seipsum præcipit, quod nobis per sanctos etiam patriarchas prophetásque mandauit. Quid est enim, Sint lumbi vestri præcincti, nisi declinate à malo? Quid est, Sint lucernæ ardētes, nisi facite bonū? Quid est, Sint lumbi vestri pręcincti, nisi quiescite agere peruersè? Quid est, Sint lucernæ ardentes, nisi discite benefacere? Præcinguntur *enim fideliū lumbi: dum concupiscentia mala comprimitur, dum iniqua cogitatio cohibetur dum libidini resistit animus, dum lasciuiæ denegatur effectus, dum calcatur luxuria, dum auaritia cōtemnitur & rapina, dum proximi læsio deuitatur, dum superbia vincitur, dū inuidia superatur. Ardent verò lucernæ fidelium: dum rectæ fidei regulam seruant, dum in sinu matris Ecclesiæ longanimiter perseuerant, dum terrena contemnunt, & cœlestia concupiscunt, dum solliciti pacem custodiūt, dum se inuicem pure diligunt, dum mutuo se honore præueniūt, dum māsuetudine cordis & humilitate proficiunt, dum misericordiæ opera libenter atque hilariter faciunt, dúmque in operibus bonis, nō hominibus, sed Deo placere contendunt. Omnis ergo Christianus præcinctos habeat lumbos, vt fugiat libidinē: Ardentem habeat lucernam, vt custodiat castitatem. Præcinctos habeat lumbos, vt aliquid alienum nec rapiat, nec furetur: Ardentem habeat lucernam, vt de suo misericorditer operetur. Præcinctos habeat lumbos, vt minorem non opprimat: Ardentem habeat lucernam, vt oppresso velamine iustitiæ duntaxat defensionis auxiliū impendat. Præcinctos habeat lumbos, vt habenti non auferat cibum: Ardentem habeat lucernam, vt esurienti tribuat alimentū. Præcinctos habeat lumbos, vt non spoliet vestitum: Ardentē habeat lucernam, vt vestiat nudum. Præcinctos habeat lumbos, vt domum nullius inuadat: Ardentem habeat lucernam, vt peregrinos Christi libēter excipiat. Præcinctos habeat lumbos, vt fugiat elationem: Ardentem habeat lucernam, vt seruet humilitatē. Præcinctos habeat lumbos, vt expellat à se inuidiam & liuorem: Ardentem habeat lucernam, vt puram cunctis exhibeat charitatē. Præcinctos habeat lumbos, vt non exhibeat membra sua arma iniquitatis peccato: Ardentem habeat lucernam, vt exhibeat membra sua arma iustitiæ Deo. Hæc est, Fratres, Catholicæ fidei vera sanáq; doctrina: Hæc est mensura tritici, de qua Domini redemptoris est pascenda familia. Ex hac vobis, quantum Dominus tribuit, damus: ipsúmq; Dominum iugiter exoramus, vt & nos & vos in timore gratię suo pascere dignetur auxilio. Auferat à nobis dominationem prauæ cupiditatis, donet omnibus profectum & perseuerantiam charitatis. Lumbos nostros ipse præcingat: Lucernas nostras ipse ardere faciat, ardentésque custodiat: vt nec refrigescat nostra charitas, nec aliqua nobis dominetur iniquitas. Sed Dominus ac redemptor noster omnibus gratiam tribuat, vniuersis donum sanctæ illuminationis ac virtûtis infundat. Nobis donet vt quod ab illo audimus rectè intelligamus, & sicut oportet faciamus: vobísque faciendum sermone sufficienti & congruo prædicemus. Vobis quoque donet, vt quod ab illo per seruos eius auditis, & corde intelligatis, & opere faciatis. Hoc ergo diuina misericordia operetur in omnibus nobis, vt nos, quos voluit esse dispensatores, fideles faciat & prudentes: Vos quoque faciat obedientes & humiles, vt mensuram tritici dominici, quam vobis damus, communem vobiscum salubriter atque vtiliter habeamus.

Marginalia: Ioan. 6. — Cōcordat euangeliū propheticis dictis. — Psal. 33. — Esa. 1. — Præcinguntur lumbi. — * igitur — Ardent lucernæ. — Exhortatio ad opera charitatis cum inuocatione diuinæ gratiæ.

SERMO S. FVLGENTII, de duplici Natiuitate Christi, vna æterna ex Patre, altera temporali ex Virgine.

Serm. 2.

CVPIENTES aliquid de huius diei solennitate narrare, simúlque considerantes illud vnum Verbum, de quo dicere volumus, nulla inuenimus verba, quibus sufficienter aliquid dicere valeamus. Est enim hoc Verbum, non quod desinit prolatum, sed quod permanet natum, non transitorium, sed æternum, non factum à Deo patre, sed genitum, nec solum genitum, sed etiam vnigenitum. Vnum quippe verbum, Deus pater genuit de seipso, per quod omnia creauit ex nihilo. In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum, hoc erat in principio apud Deum: Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. In hoc autem quod per illud verbum Deus pater omnia fecit, ostenditur, quia hoc verbum genuit ipse, non fecit. Illud igitur verbum de Deo Deus est, de creatore creator est. Vnde hoc in se naturaliter habet esse, quod pater est. Natus est itaque de patre Deo filius Deus: alter in persona, non alius in natura, semper apud patrem, semper cum patre, semper de patre, semper in patre. Semper apud patrem, cum quo illi est vna naturalis immensitas: Semper cum patre, cum quo illi vna est naturalis æternitas: Semper de patre, de quo illi est naturaliter æterna natiuitas: Semper in patre, cum quo illi est vna naturaliter æqualísque diuinitas. Et alter quidem ille qui pater est, alter ille qui filius est: Neuter tamen alter Deus, quia pater & filius vnus est Deus. Quapropter quando de patre Deo & filio Deo nascitur sermo, dignè dicimus alterum esse patrem & alterum filium, & nihilominus dignè dicimus vnum Deum esse patrem & filium. Cùm enim dicimus, alterum esse patrem, alterum filium, discretas personas genitoris genitique monstramus. Cùm vero dicimus, vnum Deum esse patrem & filium, ipsam vnam naturam indiscrete diuinitatis ostendimus. Altera est enim persona genitoris & geniti, sed vna est natura genitoris & geniti. Quomodo vero sufficienter aut dignè loqui poterit quis? de quo? Homo de Deo, mortalis de immortali, visibilis de inuisibili, mutabilis de incommutabili, opus de opifice, de creatore creatura, de factore factura, paruus de immenso, temporalis de æterno, humilis de altissimo, plasmatus è limo, de illo qui omnia creauit ex nihilo. Cuius est inenarrabilis omnipotentia, qua nos gratuita bonitate fecit: Nec minus tamen inenarrabilis gratia, quo nos omnipotentissima miseratione saluauit: qui & opus creatricis omnipotentiæ gratis fecit, & opus gratiæ saluatricis omnipotenter impleuit. Illic habens potestatem conendi & regendi creaturam suam, hic habens potestatem ponendi & sumēdi pro nobis animam suam. Omnipotentiam vero nunc dicimus, qua verbum, quod in principio erat, & apud Deum erat, & Deus erat, fecit omne quod nouerat. Gratiam vero, qua verbum caro factum, venit quærere & saluum facere quod perierat. Omnipotentiam, qua fecit omnem diem: Gratiam, qua certo die concipi, & certo die dignatus est nasci. Idem igitur minoratus paulò minus ab angelis, in die factus est hominum: qui coæternum & æqualis Deo patri, dies Sanctorum semper est Angelorum. De ipso quippe Propheta dicit: Bene nuntiate diem de die, salutare eius. Quid est, diem de die, nisi filium de patre? Est igitur de patre filius, de die dies, sed tamen pater & filius non duo dies, sed vnus est dies. Est de patre filius, de Deo Deus, Pater tamen & filius non duo Dij, sed vnus est Deus. Vnus igitur dies æternitatis simul pater & filius à nobis agnoscitur, in die autem temporis solus filius inuenitur. Dies etenim æternus, pater & filius, nostrum corpus & animam fecit: In die vero temporis, solus filius nostrum corpus animámque suscepit. Christus dies æternus, vnigenitus in forma Dei manens: Christus in die temporis vnigenitus, formam serui accipiens. Christus dies æternus, diues permanens, vt conderet nos: Christus in die temporis, pauper factus vt redimeret nos. Dies æternus Christus Deus de Deo patre: Christus in die temporis Deus homo, de virgine matre. Christus dies æternus, verbum eructuatum de corde patris: Christus in die temporis, verbum caro factum, de vtero virginis matris. Christus dies æternus, Deus verus de Deo vero: Christus in die temporis, sponsus procedens de thalamo suo. Dies æternitatis Christus, Angelos sanctos creans: dies in tempore Christus homines saluans. Dies æternitatis Christus, in cœlo sanctos Angelos pascens: dies temporis Christus, homines in terra reficiens. Vt enim panem Angelorum mãducaret homo, creator Angelorũ factus est homo, vtrosq; pascens, & integer perma-

Verbum Dei genitũ à patre, non factũ.

Vna natura diuina illius verbi cum patre.

Nõ potest homo de Deo sufficienter loqui.

Psalm. 95

Duplex dies Christi æternitatis & temporis.

Christus panis Angelorũ & hominũ.

nens. Quàm bonus panis, qui & angelos pascit per speciẽ, vt de ipso satientur in patria: & nos pascit per fidem, ne deficiamus in via. Ille panis, qui seipsum dat angelis ad gaudium stabilitatis: seipsum dedit hominibus, ad remedium sanitatis. Et qui est angelorum esca, nobis factus est medicina. Veruntamen hic dilectissimi fratres, attendite magnitudinem gratiæ, & agnoscite, quid Deus homini dignatus est prærogare. Christus enim Dei filius, de Deo vero Deus verus, & vnus cum patre naturaliter Deus, semper ex seipso sanctos angelos pascit, sed tamen angelicam naturam Dei filius non accepit. Vt autem suam charitatem Deus commendaret in nobis, filius eius naturam nostram suscepit ex nobis, & Deus vnigenitus, qui panis est angelorum, vt etiam hominum seipsum faceret panem, simul hominis & animã suscepit & carnem. Accepit vtramque veram, vtramque sanctam, vtramq; mundam. Accepit animam nostram sine iniquitate: Accepit carnem nostram cum mortalitate. Accepit animam iustam, per quam nostris animabus iustitiam redderet: Carnem vero propterea dignatus est habere mortalem, vt secundum ipsam moriens, mortem vinceret, secundum ipsam etiam resurgeret, per quam nostra quoque corpora suscitaret. Magnum mysterium, dilectissimi fratres, magnum diuinæ dilectionis iudicium Homo Deum contemnens, à Deo discessit: Deus hominem diligens, ad homines venit. Dilexit impium, vt faceret iustum: Dilexit infirmum, vt faceret sanum: Dilexit peruersum, vt faceret rectum: Dilexit mortuum, vt faceret viuum. Et quid amplius dicam? quandoquidem Deus vnigenitus humanam naturam tantum dilexit, vt eam non solum à potestate mali angeli liberaret, verumetiam in seipso super omnes bonos angelos, in patris dextera collocaret. Natura enim quæ in primo homine à malo angelo captiuata fuerat, ipsa nunc in secundo homine super omnes bonos angelos regnat: natura quę in primo homine mundum peccato polluit, ipsa in secundo homine mundum à peccato mundauit. Primus homo de terra terrenus, secundus homo de cœlo cœlestis. Primum hominem mulier corrupta mente decepit, secundum hominem virgo incorrupta virginitate concepit. In primi hominis coniuge, nequitia diaboli seductam deprauauit mentem: in secundi autem hominis matre, gratia Dei & mentem

Prærogatiua hominum ex incarnatione verbi.

Dilectio Dei erga genus humanum.

A integram seruauit & carnem. Menti contulit firmissimam fidem, carni abstulit omnino libidinem. Quoniam igitur miserabiliter pro peccato damnatus est homo: Ideo sine peccato mirabiliter natus est Deus homo. Attendite, fratres, medicinalis gratiæ lineas, diuina nobis benignitate monstratas. Tunc ad Euam angelus malus accessit, vt per eam homo, quem Deus fecerat, à Deo separaretur: nunc autem ad Mariam bonus angelus venit, vt in ea, humanæ naturæ Deus vnigenitus vniretur. Venit ad Euam diabolus, vt vitam nobis malignus auferret: venit ad Mariam Gabriel, vt vitam reddendam hominibus nunciaret. B Per primi hominis culpam, cœpit diabolus homini dominari: per secundi hominis gratiam, cœpit ab homine superari. Super primum superbus, sub secundo captiuus. Per illum nos captiuatos tenuit, per istum nos liberatos amisit. Primus Adam nobis auctor extitit culpæ, nouissimus Adam nobis auctor extitit gratiæ. Ille de limo plasmatus, terrenos protulit: iste de Spiritu sancto natus, cœlestes effecit. Per illum perdidimus gratiam priorem, per istum recepimus ampliorem. Ille quippe nobis intulit peccati maculam, cum qua nasceremur ad supplicium: C iste nobis contulit iustificationis gratiam, vt renasceremur ad regnum. Per illum nos filios seculi generatio carnalis effecit: per istum nos filios Dei generatio spiritali exhibuit. Ille nos vitijs subdidit, iste nos florere virtutibus fecit. Ille nos per vitia deiecit, quo primus cecidit: iste nos per virtutes eleuat, quo primus ascendit. Ille quippe primus cecidit in infernum, iste primus conscendit in cœlum. Interea, fratres, dignum est, vt in die Dominicæ natiuitatis diem quoque Dominicæ resurrectionis solenniter audiatis. Vnigenitus enim Deus sicut pro nobis dignatus est nasci, sic pro D nobis secundum carnem dignatus est mori, dignatus est etiam suscitari. Iste quippe dies est visitationis, ille redemptionis. Opus enim gratiæ, qua nos Deus vnigenitus saluos fecit, conceptus in vtero cœpit, ipsúmque opus gratiæ de sepulchro resuscitatus impleuit. Conceptus in vtero, factus est particeps mortis nostræ: resurgens de sepulchro, fecit nos participes vitæ suæ. Nunc itaque omnes Dominum exoremus, vt sicut in isto die gaudium suo populo tribuit, ad illum quoque diem omnes cum gaudio & pace perducat, populúmque suum in fide & charitate custodiat. Amen.

Cõparatio Euæ deceptę ad Mariam concipiẽtem.

Quid Adã perdidit, quid Christus contulit.

Dies natiuitatis, dies resurrectionis.

SERMO S. FVLGENTII, *de laudibus Mariæ ex partu Saluatoris.*

Ser. 3. Dies natiuitatis Christi.

NATIVITAS Domini nostri Iesu Christi, totum mundum noua aduentus sui luce hodie perfudit. Hodie de cœlo Deus descendit ad hominem, vt in cœlo homini præpararet ascensum. Hodie accipimus natum Dei, virginis filium, omnium credentium saluatorem, Deus de patre, homo de matre, Deus occultus, homo manifestus. Et quoniam diabolus per serpentem Euæ loquutus, per Euæ aures mundo intulit mortem, Deus per Angelum ad Mariam pertulit verbum, & cunctis seculis vitam effudit. Angelus sermonem eiecit, & Christum virgo concepit. O coniunctio sine sordibus facta, vbi maritus sermo est, & vxor auricula. Hoc splendore concipitur Dei filius, hac munditia generatur. Nulla fieri grauedo potuit concipienti, nulla tristitia parturienti. Qui enim venerat triste lætificare sæculum, ventris non contristauit hospitium. De cœlis medicus transiens per virginem, post transitum suum illæsam fecit virginem permanere. Qui enim disrupta corporum membra in alijs poterat integrare tangendo, quanto magis in sua matre, quod inuenit integrum, potuit non violare nascendo? Creuit enim eius partu integritas corporis potius quàm decreuit. Et virginitas ampliata est potius quàm fugata. In angusto corporis membro sustinuit, quicquid sustinent cœli. Plena sunt viscera, & nullum nouit contagium virginis conscientia. Cùm esset grauida, salubri leuitate plaudebat. Lumen enim quod intra se habebat, pondus habere non poterat. Facta est Maria fenestra cœli, quia per ipsam Deus verum fudit seculis lumen. Facta est Maria scala cœlestis, quia per ipsam Deus descendit ad terras, vt per ipsam homines ascendere mereatur ad cœlos. Ipsis enim licebit ascendere illuc, qui Deum crediderint ad terras per virginem Mariam descendisse. Facta est Maria restauratio fœminarum, quia per ipsam à ruina primæ maledictionis probantur esse subtractæ. Tria denique mala Euæ à tribus bonis Mariæ probantur exclusa. Nam Euæ dictum est, In doloribus & in tristitia paries, & ad virum conuersatio tua, & ipse dominabitur tui. Tribus ergo his malis se subiungant fœminæ, quæ Mariam non sequuntur, dolori, tristitiæ, seruituti. Maria autem econtrario, quàm præclarissimis tribus bonis sublimetur ausculta, salutationis angelicæ, benedictionis diuinæ, & plenitudinis gratiæ. Sic enim eam legitur salutasse: Aue Maria, gratia plena, benedicta tu inter mulieres. Cùm dixit aue, salutationem illi cœlestem exhibuit. Cùm dixit, gratia plena, ostendit ex integro iram exclusam primæ sententiæ, & plenam benedictionis gratiam restitutam. Cùm dixit, benedicta tu inter mulieres, virginitatis eius benedictum fructum expressit, vt ex eo benedicta dicatur inter mulieres, quæcunque perseuerauerit virgo. Maledicta enim Eua fuerat, quam nunc credimus per Mariam ad benedictionem gloriæ remeasse. Venite virgines ad virginem, & lætamini, ponite meledictionem præuaricationis, & benedictionem restaurationis assumite. Proijcite dolores, quos Eua per serpentem accepit, & quos per angelum Maria suscepit honores, assumite. Pellite tristitiam, concipientes, gemitus parturientis abijcite, vt solus vobis iste virginis filius dominetur. Venite virgines ad virginem, venite concipientes ad concipientem, venite parturientes ad parturientem, venite matres ad matrem, venite lactantes ad lactantem, venite iuuenculæ ad iuuenculam. Ideo omnes istos cursus naturæ virgo Maria, in Domino nostro Iesu Christo suscepit, vt omnibus ad se confugientibus fœminis subueniret, & sic restauraret omne genus fœminarum ad se venientium, noua Eua seruando virginitatem, sicut omne genus virorum Adam nouus recuperat Dominus Iesus Christus, qui cum Patre & Spiritu sancto viuit & regnat Deus per omnia sæcula sæculorum, Amen.

Mira conceptio Christi.

Virgo post partum inuiolata permāsit.

Tria bona Mariæ cōtra tria mala Euæ.

Lucæ 1.

Maria refugium & restauratio fœminarum.

SERMO S. FVLGENTII, *de sancto Stephano protomartyre, & Conuersione B. Pauli.*

Serm. 4. Comparatio varia inter natalem Christi & Stephani.

HERI celebrauimus temporalem sempiterni regis nostri Natalem, hodie celebramus triumphalem militis passionem. Heri enim rex noster, trabea carnis indutus, de aula vteri virginalis egrediens, visitare dignatus est mundum: hodie miles de tabernaculo corporis exiens, triumphator migrauit ad cœlum. Ille sempiternæ Deitatis maiestate seruata, seruile cinctorium carnis assumens, in huius seculi campum pugnaturus intrauit: Iste depositis corruptibilibus corporis indumentis, ad cœli palatium perenniter regnaturus ascendit. Ille descendit, carne velatus, iste ascen-

dit, sanguine laureatus. Ascendit iste, lapidantibus Iudæis, quia ille descendit, lætantibus angelis. Gloria in excelsis Deo, heri sancti angeli exultantes cantauerunt: hodie Stephanum lætantes, in suum consortium susceperunt. Heri Dominus exiuit de vtero virginis: hodie miles egressus est de ergastulo carnis. Heri Christus pro nobis pannis est inuolutus: hodie Stephanus stola est ab eo immortalitatis indutus. Heri præsepis angustia Christum portauit infantem, hodie immensitas cœli suscepit Stephanum triumphantem. Solus Dominus descendit, vt multos eleuaret: humiliauit se rex noster, vt suos milites exaltaret. Qui enim corpori suo virginis præparauit vterum, ipse martyri suo aperire dignatus est cœlum. Dominus Christus angustias intrare non dedignatus est vteri, vt animam Stephani latitudo susciperet cœli. Necessariũ tamen nobis est, fratres, agnoscere, quibus armis præcinctus Stephanus, sæuitiam Iudæorum potuit superare, vt ita meruisset fœliciter triumphare. Neque enim paruipendenda sunt, talis virtus, talisque triumphus. Haud vero vilibus armis potuit præmuniri, qui à multis non potuit superari. Inuictæ namque in eo enituit insigne virtutis: quæ nec frementium sæuitiam formidauit, nec lapidantium ictibus deuicta succubuit. Vsque adeo enim inter frementes permansit interitus, & inter lapidum fuit cruciamenta securus: vt incredulitatem Iudæorum fidenter argueret, & benignus pro lapidantibus exoraret. Quod est ergo tam magnum atque insuperabile genus armorum, quo munitus sæuientes argueret, lapidantes non repercutiens, sed patiens superaret. Insuper & occisus, aulam cœlestis regni, viuus & coronatus intraret? Proculdubio, munimine regio septus, nullatenus est ab aduersarijs superatus. Quoniam rex noster, cùm sit altissimus, pro nobis humilis venit: sed inanis venire non potuit. Magnum quippe donatiuum suis militibus attulit, quo eos non solum copiose ditauit, sed etiam ad certandum inuictissime confortauit. Attulit namque donum charitatis, quæ perduceret homines ad consortium deitatis. Quod ergo attulit, erogauit: nec sibi aliquid minuit, sed mirabiliter & suorum fidelium pauperiem ditauit, & indeficientibus thesauris plenus ipse permansit. Charitas ergo, quæ de cœlo ad terras deposuit Christum, ipsa Stephanum de terra eleuauit ad cœlum. Charitas, quæ præcessit in rege, ipsa subsequenter refulsit in milite. O admiranda vbique potentia saluatoris. O prædicanda indesinenter gratia re-

Arma Stephani cõtra sæuitiã Iudæorũ.

Donatiuũ, quod Christus militibus suis dedit, charitas est.

A demptoris. Ostendit in matre virginitatis æternæ miraculum: demonstrauit in martyre inuictæ charitatis indicium. Integritas quippe intemerata permansit in virgine, dilectionis virtus inuicta perseuerauit in martyre. Et sicut in matre Domini non potuit virginitas violari, sic in martyris mente non potuit Christi charitas tanto sæuientium agmine superari. Stephanus ergo, vt nominis sui coronam meruisset accipere, charitatem pro armis habebat, & per ipsam vbique vincebat. Per charitatem Dei, sæuientibus Iudæis non cessit: per charitatem proximi, pro lapidantibus intercessit. Per charitatem arguebat errantes, vt corrige- B rentur: per charitatem pro lapidantibus orabat, ne punirentur. Charitatis virtute subnixus, vicit Saulum crudeliter sæuientem: & quem * habuit in terra persequutorem, in cœlo meruit habere consortem. Ipsa sancta & indefessa charitas desiderauit orando acquirere, quos nequiuit monendo conuertere. Neque enim fratres, existimandus est Stephanus tunc inimicos dilexisse, cum pro eis oraret: & non dilexisse, cùm eorum incredulitatem arguendo corriperet. Absit hoc ab anima martyris ad cœli palatium festinãtis. Ipsa enim sancta charitas firmam seruauit in oratione patiẽtiam, C quæ rigidam tenuit in correctione censuram. Et ideo in oratione audiri meruit lenitas, quia sine charitate non fuit in correctione seueritas. Ac per hoc, siue orando, siue corripiendo, charitatem beatus Stephanus reseruauit: quia vtrobique salutem errantium cogitauit: Et indicio sanctæ orationis ostendit, increpationem illam non fuisse odij, sed amoris. Hoc autem faciens, & præsentibus charitatem beatus martyr exhibuit, & vtile nimis exemplum posteris reliquit. Demonstrauit enim geminam Ecclesiastici dispensatoris industriam, vt ad corrigendum cuiuslibet peccantis errorem, & non desit in ore correptio, & ad Deum D pro eo supplex effundatur oratio: vt qui malum fecit, per increpationem de malis operibus confundatur, & per orationem apud Deum adiuuetur. Ac sic ipsa charitas & in ore iustitiam sonet, vt errantem corrigat: & in corde patientiam seruet, vt pro errante orationem puro affectu dilectionis effundat. Qui enim errantem non corripuerit, de negligentia iudicatur: qui autem pro eo non orauerit, de pernicie condemnatur. Quo circa fratres, si quando aliquis pro animæ salute corripitur, non aspernanter accipiat monita charitatis: nec præsentem tristitiam suæ voluntatis attendat, sed consideret quæ lucra vtilitatis acquirat

Charitas sancti Stephani pro armis fuit illi.

* *habebat.*

Charitas & orando & arguendo seruabatur.

Summa industria charitas in prælatis.

Charitas peccãtem & ore corripit, & oratione iuuat.

Idcirco enim arguitur, vt à prauis operibus corrigatur. Nec cùm videt correptionem, aliqua verborum austeritate feruere: existimet charitatem in corde frigescere. Sic enim vigilet in ore correptio, vt in corde non dormitet oratio. Ac per hoc in vtroque peccanti consultè prospicitur, vt dum homo correptus de peccato confunditur, & à malis operibus separaretur, & per orationem (Deo miserante) saluetur. Nam & sancta scriptura dicit: Quoniam quem diligit Dominus, corripit: flagellat autem omnem filium quem recipit. Christi ergo charitate compulsi, & bonos hortamur, vt in bono permaneant: & malos compellimus, vt à malo discedant. Præsertim quoniam in istis duobus sanctis geminum nobis monstratur salutis indicium: vt si quis bonus est, imitetur perseuerantiam charitatis in Stephano: qui autem malus est, sectetur exemplum conuersionis in Paulo. Et qui bonus est, æquitatem vsque ad finem teneat: qui autem malus est, quantotius à sua peruersitate discedat. Nec bonum hominem præsumptio iustitiæ faciat negligentem: nec malum iniquitas faciat desperantem: sed ille bonum fortiter teneat, iste malum celeriter deserat. Bonus timeat, ne cadat: malus conetur, vt surgat. Quisquis ergo malus est, cum Paulo prosternatur in malo: vt cum eo erigatur in bono. Quoniam & ille cecidit malus, & surrexit bonus: Prostratus est iniquus, & erectus iustus. Cecidit sæuissimus persecutor, & surrexit veridicus prædicator. Cadens lumen corporis impius perdidit, surgens autem lumen cordis iustificatus accepit. Coniunctus est itaque Stephano, factus ouis ex lupo. Et ecce nunc Paulus cum Stephano lætatur, cum Stephano Christi claritate perfruitur: cum Stephano exultat, cum Stephano regnat. Quo enim præcessit Stephanus, trucidatus lapidibus Pauli: illuc sequutus est Paulus, adiutus orationibus Stephani. Quàm vera vita, fratres mei, vbi non Paulus de Stephani occisione confunditur: sed Stephanus de Pauli consortio gratulatur, quoniam charitas in vtroque lætatur. Charitas quippe in Stephano superauit sæuitiam Iudæorum, charitas in Paulo cooperuit multitudinem peccatorum: Charitas in vtroque pariter regnum meruit possidere cœlorum. Charitas igitur est omnium fons & origo bonorum, munimen egregium, via quæ ducit ad cœlum. In charitate qui ambulat, nec errare poterit, nec timere. Ipsa dirigit, ipsa protegit, ipsa perducit. Quocirca, fratres, quoniam scalam charitatis constituit Christus, per quam ad cœlum omnis possit conscendere Christianus, puram charitatem fortiter retinete: Ipsam vobis inuicem exhibete, & in ea proficiendo conscendite: insistite operibus bonis, vt ad præmia æterna peruenire possitis, adiuti gratia Saluatoris, Qui viuit & regnat in secula seculorum.

Prou. 3.

Vtile exēplum de Stephano & Saulo.

Conuersio Pauli.

Bona charitatis.

SERMO S. FVLGENTII, de Epiphania, deque innocentum nece, & muneribus Magorum.

NOSTIS, fratres charissimi, quia dies iste, qui nobis in honorem Domini per annos singulos celebratur, ore cunctorum fidelium Epiphania venerabiliter nūcupatur. Et quia Græcum probatur esse vocabulum, multis Latinis est incognitum. Inde est quod nomen istud omnes quidem Latini dicunt: sed non omnes inueniuntur nosse quod dicunt. Proinde bonum est, vt cuncti, qui diem hodiernum Epiphaniam nuncupant, & cur hoc dicatur ignorant, sacramentum diei huius nominis interpretatione cognoscant. Debet enim diei huius solennitas à fidelibus celebrari, & ideo solennitatis causa non debet ignorari. Hunc ergo diem, sicut diximus, Epiphaniam vocat Christiana religio. Epiphania verò interpretatur manifestatio. Traditum autem tenemus à patribus, quòd Vnigenitus Deus postquam est secundum carnem temporaliter natus, in isto die est Magis venientibus manifestatus, à quibus oblatis muneribus, suppliciter est adoratus. Nam quia ipse est Deus, qui sibi in veteri testamento primitias offerri mandauit: idem Deus homo natus, gentium primitias suo cultui dedicauit. Apostolica verò testatur authoritas, quia Vnus est Deus qui iustificat circuncisionem ex fide, & præputium per fidem: Circuncisionis nomine Iudæos, præputij nomine Gentes indubitanter ostendens. Isti sunt duo parietes, qui ex diuerso venerunt, & in lapidem, qui factus est in caput anguli, in vnitatē fidei conuenerunt. Vnus paries venit ex Iudæis, alter ex Gentibus. Longè à se diuersi erant, quando diuersa credebant. Positus est in medio lapis angularis, qui ad se vtrunque parietem duceret, & vtrunque vno nomine nuncuparet: essentque vnum communione vocabuli, qui fierent in vna gratia sacramenti. Per Christum enim qui est pax nostra, faciens vtraque vnum, Iudæi & Gentiles facti sunt vnum, quibus fidei vnitas vnum indidit nominis Christiani vocabulum. Ad lapidem

Serm. 5.

Cur Epiphania dicitur.

Exod. 22. 23. 24.

Magi, primitiæ gentium.

Rom. 3.

Ephes. 2.

ergo angularem vterque paries venit, & verum angulum fidei vnitas fecit. Horum duorum parietum vnus adductus est, quando pastoribus Iudæis Christum natum angelus nuntiauit: alter paries adductus est, quando Gentilibus Magis nouum sydus apparuit. Illi fuerunt primitiæ Iudæorum, isti facti sunt primitiæ Gentium. Illi de proximo adducti, isti de longinquo reducti. Prope enim erant Iudæi qui Deum colebant: longe erant gentes, quæ idolis seruiebant. Hoc vtique significabant pastores, qui nascente Christo prope sunt inuenti, & Magi, qui sunt de longinquis Orientis partibus adducti. Qui tamen venientes, cùm ipsi Iudæi non essent, regem Iudæorum se quærere professi sunt: & ad ipsum adorandum se venisse dixerunt. Ait enim Euangelista, Quia Magi ab Oriente venerunt Hierosolymam dicentes: Vbi est qui natus est rex Iudæorum? Vidimus enim stellam eius in Oriente, & venimus adorare eum. Quid est dulcissimi fratres, vt isti Magi regem Iudæorum adorandum quærerent, cùm ipsi Iudæi non essent? Et quem regem? Vtique non Herodem, sed Christum. Volunt adorare regem nuper natum, nec adorant regem ante annos aliquot ordinatum. Adorare cupiunt infantem lactentem, nec adorant regem populis imperantem. Nam & de Herode rege Iudæorum filij iam fuerant nati, qui erant patre mortuo regnaturi. Mortuo enim isto Herode, Archelaus in Iudæa regnauit, & Galileæ principatum iunior Herodes obtinuit. Archelaus natus est in palatio, Christus in diuersorio. Archelaus natus, est in lecto argenteo positus: Christus autem natus, in præsepio est breuissimo collocatus. Ille forsitan pretiosis inuolutus est sericis: iste vilissimis inuolutus est pannis. Et tamen ille natus in palatio, contemnitur: iste natus in diuersorio, quæritur. Ille à Magis nullatenus nominatur: iste inuentus suppliciter adoratur. Omnino spernitur primogenitus regis, & muneribus honoratur primogenitus pauperculæ mulieris. Quis est iste rex Iudæorum? Pauper & diues, humilis & sublimis. Quis est iste rex Iudæorum, qui portatur vt paruulus, adoratur vt Deus? Paruulus in præsepio, immensus in cœlo, vilis in pannis, pretiosus in stellis, cuius natiuitate comperta, Herodes turbatus est, & omnis Hierosolyma cum illo. Quid est, quòd sic turbaris Herodes? Quoniam natum regem Iudæorum audisti, turbaris, suspicionibus agitaris, inuidiæ stimulis inflammaris: & ob hoc natum regem occidere conaris. Inanis est ista turbatio tua, & vana prorsus cogitatio tua. Rex iste qui natus est, non venit reges pugnando superare, sed moriendo mirabiliter subiugare. Nec ideo natus est, vt tibi succedat: sed vt in eum mundus fideliter credat. Venit ergo, non vt pugnet viuus: sed vt triumphet occisus. Nec vt sibi de alijs gentibus auro exercitum quærat, sed vt pro saluandis gentibus pretiosum sanguinem fundat. Inaniter inuidendo timuisti successorem, quem credendo debuisti quærere saluatorem. Quia si in eum crederes, cum eo regnares: Et sicut ab illo accepisti temporale regnum, acciperes etiam sempiternum. Huius enim pueri regnum non est de hoc mundo, sed per ipsum regnatur in mũdo. Ipse est enim sapientia Dei, quæ dicit in Prouerbijs: Per me reges regnant. Puer iste verbum Dei est, puer iste virtus & sapientia Dei est. Si potes contra Dei sapientiam, cogita. In tuam perniciem versaris, & nescis. Tu enim regnum nullatenus habuisses, nisi ab isto puero, qui tunc natus est, accepisses. Puer, qui nunc à Magis dicitur rex Iudæorum, idem creator est & Dominus angelorum. Quapropter, cuius times infantiam nascentis, magis timere debes omnipotentiam iudicantis. Noli ergo eum timere regni tui successorem: sed time infidelitatis tuæ iustissimum damnatorem. Vtinam eum Magis adorãtibus, etiam tu pariter adorares. & non ad eum Magos fraudulenta calliditate mandares. Ite, inquit, & interrogate diligenter de puero, & cùm inueneritis, renuntiate mihi, vt & ego veniens adorem eum. O calliditas ficta: O incredulitas impia: O nequitia fraudulenta. Si adorare istum puerum certissime disponebas, quare pro illo multos pueros occidebas? Sanguis innocẽtum quem crudeliter effudisti, attestatur quid de hoc puero voluisti. Et tamen non solum istum puerum non inuenisti, sed nec illis pueris aliquid nocuisti, imò inscius, quod illis proderat, hoc egisti. Per sæuitiam quippe tuam facti sunt martyres, qui per infantiam suam fuerant innocentes: Quando per gratiam huius pueri pro eo meruerunt mori, priusquam eum possent coram hominibus confiteri. Iste itaque puer, qui mundum creauit, qui mundum regit, qui omnia quæcunque vult facit, qui cuncta mirabili atque insuperabili ordine disponit, hoc ordinauit, hoc egit, vt per tuam inuidiam furiosam, illi pueri mortem susciperent pretiosam. Et quod eis ad salutem suam præstare non posses amicus, hoc ad damnationem tuam faceres inimicus. Ad hoc ergo te permisit infantes occidere, vt illos de te faceret triumphare. Te ergo

Duo parietes, Iudæi & Gentiles, in vnũ lapidem Christum conuenerunt.

Magi non Iudæi regem Iudæorum quærebãt.

Collatio Archelai & Christi quo ad Magos.

In Herodem turbatum Apostrophe pro Christo.

Prou. 8.

Occisio innocentum Herodi plus nocuit quam Christo aut pueris ipsis.

permisit ad nequitiam, illos perduxit ad palmam. Vnus enim idémque est Dominus omnipotens, qui paruulus vagiens, vnus idémque est, qui tuam crudelitatem dignatus est fugere, cuius maiestatem non potes effugere. Fugit enim, non formidine humana, sed dispensatione diuina. Fugit non necessitate, sed potestate. Ideo autem dignatus est in Ægyptum fugere, vt postea crucem dignaretur ascendere. Et illa potestate puer latuit in Ægypto, qua potestate iuuenis pependit in ligno. Vnus enim idémque est mortis susceptor, vitæque largitor, vnus idémque immortalis ex patre, mortalis ex matre, propria potestate moriens, propria potestate resurgens. Iste itaque puer, qui natus est, ideo non inuenitur in numero paruulorum morientium, quia ipse est expectatio gentium. Sanguis huius pueri propterea non cum istorum sanguine funditur puerorum, quia solus in remissionem fundendus est peccatorum. Et illi omnes pueri inaniter morerentur, nisi huius sanguine saluarentur. Et iste quidem puer certissime morietur, quia si mori nollet, nullatenus nasceretur. Morietur autem, non vt impleat sæuitiam tuam: sed vt perficiat mansuetudinem suam. Faciet enim eum mori benignitas propria, non malignitas aliena. Morietur, non vt tu infidelis regnes in seculo: sed vt secum regnare faciat fideles in cœlo. Morietur, non vt regnum amittat: sed vt regnaturos adquirat. Morietur, non vt perdat breuem vitam: sed vt conferat sempiternam. Morietur, non vt seruus iniquitatis: sed vt Dominus maiestatis. Morietur, non vinculo necessitatis: sed proposito voluntatis. Morietur mirabiliter, morietur misericorditer, morietur singulariter, morietur per propriam potestatem, vt suam in omnibus adimpleat voluntatem. Ad hoc enim misericorditer morietur, vt resurgens cunctis gẽtibus dominetur. Morietur ergo sicut vnus, & quidem quem Deum hominem concepit fides virginis, & Deum hominem peperit fœcunditas virginalis. Si nescis veram huius pueri deitatem, attende stellam in cœlo fulgentem, Magos præcedentem, & iter ignorantibus ostendentem. Hæc stella nunquam ante apparuit, quia nunc eam puer iste creauit, & Magis ad se venientibus præuiam deputauit. Iste puer in præsepi quidem paruulus collocatur, sed magnus in cœlo mirabiliter operatur. Permittit se manibus in terra portari, sed præcipit sibi cœlestia famulari. Quid est ergo, quod infantilem attendis ætatem, & eius diuinam non intelligis potestatem? Sic fuit veraciter intimanda pueri huius naturalis diuinitas, & naturalis humanitas, vtraque naturaliter vera, vtraque vnita, nec in se inuicem confusa, nec à se inuicem separata. Ipsum enim habuit Maria filium de se natum, cui stella debitæ seruitutis exhibuit famulatum. Ipsum eundémque Maria in Bethlehem Dominum hominem peperit, quem stella Magis in Oriente positis. Magi ergo venerunt, & filium virginis vnum eundémq; Dominum hominem cognouerunt. Denique attende, quid obtulerunt: & agnosce, quid crediderunt. Refert enim Euangelista, quia intrantes domum, inuenerunt puerum cum Maria matre eius, & procidentes, adorauerunt eum, & apertis thesauris suis, obtulerunt ei munera, aurum, thus, & myrrham. Per ista tria munerum genera, in vno eodémque Christo & diuina maiestas, & regia potestas, & humana mortalitas intimatur. Thus enim ad sacrificium, aurum pertinet ad tributum, myrrha ad sepulturam pertinet mortuorum. Omnia hæc sancta fides Christo veraciter offerre non desinit: dum vnum eundémque verum Deum, verum regem, verúmque hominem credit, vt verè pro nobis mortuum veraciter recognoscat. In oblatione thuris, confunditur Arrianus: qui soli patri sacrificium offerri debere contendit. In oblatione myrrhæ, confunditur Manichæus: qui Christum vere mortuum pro nostra salute non credit. In auro vero, simul vterque confunditur: quia & Manichæus de semine Dauid secundum carnem natum non credit regem, & Arrianus Deo vnigenito naturalem assignare nititur seruitutem. Proinde vterque non experietur regem, à quo per fidem regatur, sed à quo pro infidelitatis crimine puniatur: quia ab vno diuinitatis, ab altero carnis veritas denegatur. In ijsdem muneribus confunditur etiam Nestorius, qui nititur Christum in duas personas diuidere: cùm videat Magos, non alia Deo, & alia homini, sed vni Deo homini eadem munera obtulisse suppliciter. Non ergo diuidatur in personis, qui non inuenitur diuisus in donis. Propterea quippe vnus idémque istis muneribus honoratur, vt vnus idémque Deus & homo cognoscatur. Ista Magorum oblatio confundit etiam Eutychetis insaniam: qui non vult in Christo vtramque veram prædicare naturam. Veritatem quippe istorum munerum tollit, dum in Christo vnam naturam prædicare contendit. Nos itaque, dilectissimi fratres, offeramus Christo indubitanter in fide, quod Magi obtulisse cognoscuntur in munere: vt vere diuinitatis humanitatísque confessio, ipsa sit apud Christum

Fuga Christi in Ægyptum.

Ad quid Christus mortuus est, non puer sed vir.

Stella signum deitatis in Christo puero.

Errores hæreticorum conuicti ex muneribus Magorum.

Exhortatio ad exemplum Magorum.

Christum nostra fidelis oblatio. Hæc munera cum Magis vnanimiter offeramus, & ad regionem sanctorum tota cordis deuotione tendamus. Nec teneamus viam veteris vitæ, sed diuinis mandatis humiliter obsequentes, viam mutemus, & in qua præcepit Dominus ambulemus, vt ad patriam peruenire valeamus, vbi sine fine cum ipso Domino gaudeamus. Via enim hominis est vita eius. Qui malè viuit, viam tenet erroris: qui bene viuit, per viam graditur veritatis. Quapropter qui ambulabat viam fornicationis, viam teneat castitatis: Qui viam tenebat auaritiæ, teneat viam misericordiæ: qui ambulabat per viam fictionis, viam teneat nunc puritatis. Ambulemus bene per fidem, vt perueniamus ad speciem, vbi plenum erit gaudium nostrum, quia implebitur in nobis desiderium nostrum, Per eum qui viuit & regnat in secula seculorum, Amen.

SERMO S. FVLGENTII Episcopi, de charitate Dei ac proximi.

Serm. 6. QVANTVM cupio Sanctitati vestræ debitum reddere de Charitate sermonem, tantum me charitatis magis fieri video debitorem: nec inuenio qualiter possim verbis explicare præconium charitatis: in qua sic debemus, quamdiu in hoc seculo viuimus, crescere inuicem diligendo, sicut eam iubemur semper debere reddendo. Beatus namque Apostolus Paulus, dum nos omnibus debitis præcepisset absolui, solo nos mutuæ charitatis debito semper voluit detineri, dicens: Nemini quicquam debeatis, nisi vt inuicem diligatis. Ista est Apostolicæ summa doctrinæ: hæc sunt consulta charitatis paternæ, vt nemini quicquam debeamus, nisi vt inuicem diligamus. Cùm ergo audimus, vt nemini quicquam debeamus, non in hoc verbo remaneamus, sed audiamus & faciamus quod sequitur, vt nos inuicem diligamus: & inueniemus sanctam charitatem quam semper debendo reddamus, & reddendo salubriter debeamus. Magna res charitas est, dilectissimi fratres, quam docente Apostolo sic iubemur semper reddere, vt eam nihilominus iubeamur sine intermissione debere. O charitatis debitum bonum, debitum sanctum, debitum cœlestibus refertum commodis, debitum sempiternis plenum omnino diuitijs. Magna, fratres, hoc debito lucra conquirimus, immensa commoda tali fœnore comparamus. Dum enim charitas à nobis redditur & debetur: omnis nostra iniquitas dimittitur & deletur. Ipsā denique charitatem sibi beatus Dauid ad delendas iniquitates suas redonari poscebat, quando pro peccato graui Dominum lachrymabiliter exorabat. Nam cùm illecebroso quondam captiuatus aspectu, militis sui adulteraret vxorem, & scelere geminato, maritum quoque interficeret innocentem: post perpetrationem peccati per Prophetam correptus oraculo, & post confessionem recreatus medicinali responso, dum pœnitentiæ verba supplici prostratus obsecratione depromeret, quibus Deum iustum regem regum, & Dominum dominorum quantotius placaret, inter cætera dixisse cognoscitur: Auerte faciem tuam à peccatis meis, & omnes iniquitates meas dele: & quoniam sine charitatis dono fieri non posse cernebat, illico subiunxit: Cor mundum crea in me Deus, & spiritum rectum innoua in visceribus meis. Cor autem mundum charitatis esse domicilium, his verbis commendat Apostolus dicens: Finis enim præcepti est charitas de corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta. Proinde duo quædam in his prophetæ verbis diligentius consideranda sunt nobis: vnum, quod à se poposcit auferri: alterum, quod sibi postulauit attribui. Petiit enim deleri iniquitates suas: cor autem mundum in se creari, & spiritum rectum innouari in visceribus suis. Quid est autem iniquitas, nisi praua cupiditas? Et quid est cordis munditia, nisi sancta Dei & proximi charitas? dicens igitur Propheta, Auerte faciem tuam à peccatis meis, & omnes iniquitates meas dele, statímque subiungens, Cor mundum crea in me Deus, & spiritum rectum innoua in visceribus meis: quid aliud dixit, nisi, dele, à me maculam prauæ cupiditatis, & dona mihi gratiam charitatis? Aufer à me cupiditatem, per quam possum damnari: & dona mihi charitatem, per quam merear coronari. Aufer à me cupiditatem, propter quam in tormento sine intermissione doletur & gemitur: & dona mihi charitatem, per quam in cœlo sine fine regnatur. Si enim habuero charitatem, quam debendo reddendo debeam, non timebo iniquitatem, quam sine fine dolendo persoluam. Bene igitur præcipit Apostolus, vt nemini quicquam debeamus, nisi vt inuicem diligamus: hoc enim debito aufertur à nobis cumulus omnium delictorum, quia charitas cooperit multitudinem

peccatorum. Nemo autem putet, fratres, A sic à nobis oportere charitatē reddi, vt reddita desinat aliquando deberi: cùm enim redditur, plus debetur: & eo magis adquiritur, quo redditur cum debetur. Nam qui se charitatis non semper existimat debitorem, non se debito gaudeat absolutum: sed dono charitatis lugeat destitutum. Neque enim habet charitatem quā habere destitit, quia prodigus debitor non reddendo perdidit, quam vt semper redderet, & semper haberet, accepit: quocirca tunc se nouerit perdidisse quod acceperat, dum non reddiderit quod debebat. Sed dicit aliquis, Cui hanc debeo? vel cui hanc me oportet red- B dere charitatem? Respondemus, Charitatem omnibus hominibus esse reddendam, id est, notis & ignotis: & bonis & malis: & amicis & inimicis. Nam cùm B. Apostolus dicat: Ergo cùm tempus habemus, operemur quod bonum est ad omnes, maximè autem ad domesticos fidei: euidenter ostēdit, quod in opere charitatis sit quidem alius alio præferendus, nemo tamen sit à charitatis beneficiis excludendus. Charitas itaque illa sancta, pura, &, vt propriè dicam, charitas Christiana, quæ patiens est, quæ benigna est, quæ non æmulatur, quæ non agit perperam, non inflatur, non est C ambitiosa, non quærit quæ sua sunt, quæ non irritatur, non cogitat malum, non gaudet super iniquitatem, congaudet autem veritati, quæ omnia suffert, omnia credit, omnia sperat, omnia sustinet, charitas quæ nunquam cadit, si complectatur amicos, vt dilatetur vsque ad inimicos: amicis se volentibus reddat, inimicis se nolentibus ingerat: istos teneat, illos adquirat: istos oblectet, vt ex amicis non efficiantur inimici: illos inuitet, vt fiant ex inimicis amici. Recordemur, fratres, verborum Domini, dicentis: Diligite inimicos vestros, benefacite his qui oderunt vos, & orate pro persequentibus & calumniantibus vos. Ecce Do- D minus vsque ad inimicos charitatem iubet extendi, & vsque ad persecutores Christiani cordis beneuolentiam dilatari. Et quæ merces operum tātorum dabitur? vel quod munus præcepto huic obeuntibus confertur? Ipse demonstret à se præparatam charitati mercedem, qui per Spiritum sanctum gratis ipsam dignatur infundere charitatem: Ipse nobis dicat, quid pro charitate redditurus sit dignis, qui eandem charitatem donare dignetur indignis. Dicat igitur Dominus, dicat, & proprio sermone magnitudinem nobis suæ promissionis ostendat: Vt sitis, inquit, filij patris vestri, qui in cœlis est. Cùm enim diligendos præciperet inimicos, amarum forsitan erat, quod audienti iubebatur: sit quæso dulce, quod obedienti promittitur. Teneatur ergo dulcedinis huius in corde suauitas, & amaritudinis illius separabitur difficultas. Qui enim dilexerint inimicos suos, & benefecerint eis qui eos oderunt, filij Dei erunt. Quid verò accepturi sint isti filij Dei, Apostolus enuntiat dicens: Ipse spiritus testimonium reddit spiritui nostro, quia sumus filij Dei: si autem filij, & heredes: heredes quidem Dei, coheredes autem Christi. Audite igitur Christiani, audite filij Dei, audite heredes Dei, & coheredes Christi: vt paternam possideatis hereditatem, non solum amicis, sed etiam inimicis impendite charitatem. Nulli charitas denegetur, quæ ab hominibus bonis communiter possidetur. Omnes eam simul habete, & vt eam magis habeatis, & bonis eam & malis impendite. Possessio enim est bonorum ista communis, non terrena vtique, sed cœlestis, & ideo nullum in ea facit angustiari persona consortis. Tantum verò augetur charitas, quantum fuerit imminuta cupiditas: & illum facit charitas semper liberum, quem non tenuerit cupiditas mundana captiuum. Charitas donū Dei est, dicente Apostolo: Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris, per Spiritum sanctum qui datus est nobis. Cupiditas laqueus est diaboli, non solum laqueus, sed etiam gladius: per ipsam miseros capit, per ipsam captos interficit. Charitas est radix omnium bonorum, cupiditas radix est omnium malorum. Cupiditas semper cruciatur, dum rapiendo non sanatur. Charitas autem semper lætatur, quoniam quantum multiplicatur, tantum largius erogatur. Et ideo sicut adipiscendo pauperascit appetitor iniquitatis: ita reddendo ditescit redditor charitatis. Perturbatur cupiditas dum vlcisci quærit iniuriam: tranquilla est charitas dum donare delectatur.

SERMO S. FVLGENTII Episcopi super Euangelium sancti Matthæi, Audiuit Herodes Tetrarcha, &c.

EVANGELICÆ lectionis, fratres, hodierna narratio, opportunam collationem sensibus nostris attribuit. Audiuimus vitijs obuiasse virtutes, cum Herodis nequitia, Herodiadis luxuria, sancti vero Ioannis veneranda iustitia demonstrata est: intantum vt libenter susciperet mortem, ne

Serm. 7.

videretur contemnere veritatem. Vide quę tria in vnam cōuenerint causam. Mirandæ res, si recte discutias grauitatem Prophetæ, luxuriam muliebrem, & Herodis sæuissimā feritatem. Dicite mihi quid habetis cum Ioāne Baptista Herodes & Herodias: quos ad consortium adduxit nominum impuritas criminum? An hoc timetis, ne qui vobis vocabulis coniungimini, in luxuria forsitan separemini? Estote certissimi, quia sicut vno consensu caditis in luxuriam, ita vno nomine suscipietis sententiam. Tenetis in carcerem iustum, quia vobis legaliter interdixit incestum: quasi possit veritas alligari. Et si omnia membra vinculorum nexibus astringat, sola lingua non potest custodiri: cui liberum est veritatem ab impijs cōtaminari. At inquies: Quare impedit desiderium nostrum? Ille potest desiderium impedire, cui licet in tempore flagitia remouere. Nunc vero cum hoc tibi denuntiat Propheta, quia Domini voluntati displiceat, nemo ferè sapiens erubescit audire, quod non piguerit sine verecundia perpetrare. O humana dementia, vt luxurietur Herodes, necatur Ioannes. Nunquid propheta suo te terruit merito, & non diuino iudicio? Res est extremæ dementiæ, odisse loquentem, nec metuere iudicantem: quasi idcirco iam non timeas iudicem reticendum, si præconem possis necare clamantem, de quo Esaias testatus est, dicens: Hic est vox clamantis in eremo: Parate viam Domini, rectas facite semitas eius. Iam veniendum est ad passionis fastigium. Paratum est conuiuale theatrum: producitur lasciua carnifex fœmina, quæ prophetam non gladio, sed saltatione prosternat. Molli puella gressu procedit in medium, homicidium petitura, & adultero placitura: alienum in pedibus portans sanguinem, & sceleris postulatura mercedem. Sic saltat vt placeat, sic placet vt occidat. Prô nefas, vt luxum corporis sui mulier periculum petat capitis alieni. Quid agimus Ioannes? Quem non terruit vasta eremi solitudo, terrebit muliebris ista saltatio? Caput tuum mulier petitura est. Sed melius est, inquit Dominus, vt vnum ex membris tuis abscidas: quàm totum corpus tuum gehennæ ignibus tradas. Et iterum: Nolite timere eos qui occidūt corpus. Ecce iam diabolo procurante ludens cœpit delectari puella, ad hoc solum vt possit occidere prophetam. Nescio quid habet semper muliebre nomē cum sanctis. Et Helias, in cuius spiritu venisse Ioannem testatus est Dominus, Iezabel reginam grauem passus est inimicam, quam dum fugit, totam vitam suam in fuga contriuit. Cuius tantum timuit gladium: vt viuus fugisset in cœlum. Quocunque pacto persequitur mulier, si placeat iugulat, si displiceat peius excruciat: sed melius displicet cum corporis morte, ne animæ tollat quod maius est sanitatem. Quod iam dudum dicere perhorresco, placuit & saltatrix: sed quid mirum, si inter dapes largas, & poculorum frequentes procellas puella lasciuiens mulceat sensus, inclinet affectus? Vinum & saltatio, duplex incendium voluptatis. Insuper offertur luxuria quodcunque poposcerit præmium statim esse donādum, etiam si dimidium regni fœmina petisset, Salomone attestante, quia non est caput super caput serpentis, & non est malitia super malitiam mulieris. Et iterum: Commorari leoni & draconi placebit in eremo: quàm habitare cum muliere nequam. Culmine igitur regni contempto, caput Ioannis petiuit in disco, plus odiens eum qui interdixit incestum, quàm diligēs eum qui promiserat regnum. Execratur magistrum disciplinæ, præsumit de mercatore luxuriæ. O nequitia fœminæ. Elegit contemnere honorem, vt lucrum faceret sanguinem. Verè quia non cogitat de imperio, cui charior est turpitudo. Recens exsecti capitis sanguis fluebat in disco, ad pietatem prouocans bonos, terrorem malis incutiens, hoc solum scilicet defuit regalibus mensis. Multorum credo iam capita piscium pecudúmque præcesserant, sed quantum est ad regiam voluptatem? Potuit hoc forsitan & priuata mensa conspicere. Nihil actum, nihil denique procuratum esset, si defuisset regio prandio caput humanum. Et hoc non passim aut forte vulgare, sed de carcere ad mensam caput allatum est prophetale. Solent reges solennitatibus suis magnas ac terrenas epulas quærere, Herodi cœpit & carcer delitias ministrare. Et ideo semper est Deo grata paupertas, cuius cibus non habet sanguinem, sed holusculum vile mansuetam supplet esuriem. Nam tribus pueris cibus, holus & legumina fuit. Alioquin nūquam vincerent flammas, si vellent amare delitias. Verè quia nescis quid agat impietas, cum eum quem odis plus honoras, quā damnas, vtique cum argenteo disco caput exhiberi iubes ad mensam, non est vt credis memoria crudelitatis, sed illius iam monstratur decus honoris. Ita enim portabitur & ad cœlum, vt inde tibi infensum iudicem excitet Deum, cui est gloria in seculorum secula.

SERMO S. FVLGENTII, Episcopi de sancto Cypriano martyre.

Ser. 8. CLARVM tanti martyris natalis diem, beati scilicet Cypriani, quo terrenis ac moribundis membris exutus, ad æternæ præmia vitæ transmigrauit, & sacerdotij eius doctrinam & martyrij nobis victoriam commendauit, fecitq; ex temporali quondam tristitia liberiorem. Dum enim inter periculum cruentæ mortis, & gloriam deuoti certaminis Episcopus confitendo patitur, Ecclesia orando compatitur. Quis nesciat, ac non potius prudenti consideratione cognoscit, hunc ipsum qui nunc annua circunstitutione festus nobis reuoluitur dies, Christianis ac religiosis mentibus illo tunc tempore fuisse solicitum, dum aduersus diabolum ab antistite suscepto culmine pia plebis expectatio trepidaret, atque ita fides resisteret persequenti, ne caro succumberet blandienti, ita pastor præcederet ne ouile desereret, desertúmque (quod absit) lupus inuaderet? Dolebat Ecclesia subtractum interim suo cõsortio tam clarissimum sacerdotem: sed tamen gaudebat prostrato aduersario Christi martyrem extitisse victorem. Erat in memoria doctrina laudabilis, versabatur ante oculos virtus mirabilis, quando tantus Deo seruabat quod docuerat, & quid cæteri facere deberent, non iam verbis, sed operibus demonstrabat, fidem sermonum exemplis, rerum valida soliditate confirmans, credens & confidens pro omnium salute Christum mortuum, ac se pro eius nomine non subtrahere occidendum. Cuius enim sanguine tunc indignus redemptus fuerat, dignum suum sanguinem pro illo fundebat, & cuius sanguinem in hac vita fideliter biberat, ab ipso sibi æternam vitam reddi posse crediderat. Dedit enim eis benedictionem qui legem dederat, vt ambularent de virtute in virtutem. De virtute fidei sincerissimæ, in virtutem conflictionis constantissimæ, de virtute charitatis flagrantissimæ, in virtutem passionis gloriosissimæ. Credidit enim, loquutus est, dilexit & sequutus est. Audierat enim à Domino dictum, Qui me diligit, sequitur me. Et iterum: Qui credit in me, non morietur in æternum. Et pater fidelis sequutus est vestigia Saluatoris. Interritus contempsit principum iussa & iudicum edictum. Paratus excepit percussoris ictum, & animum soli Deo subditum, etiam ipsa mors seruauit inuictum. Deniq; nihil eum reuocauit à pastoris gregísque custodia, exilij locus, apparitor violentus, persequutionis tempus, iudicis metus, imminens gladius, proximus mortis occasus. Nam & in exilio constitutus, atque ab Ecclesia sibi commissa corpore tantum non mente separatus, pauperum alimenta, & in occulto absconditus disciplinæ censuram, & à principe detentus virginum pudicitiam, & ad tribunal exhibitus clericorum tutelam, & minis actus robustam conscientiam, & subdolè consumptus spiritualem cautelam, & iniquè iudicatus Christianam patientiam custodiuit. Plebem frequentibus literis admonens, inopes largioribus eleemosynis fouit, martyres hortamentis pariter & exemplis ad subeundum prelium promouit, & donec ponat animam non deserit curam. Denique custoditur & custodiuit, proprij doloris securus contemptor, alieni pudoris solicitus conseruator, plus metuens luxuriæ quàm tristitiæ, magisque cauens diaboli oblectamenta, quàm pertimescens multa tormenta. Pro fide aduersus leonem vigilat rugientem, pro castitate aduersus sibilantem dimicat. Vincit in suo corpore nequitiam sæuientis, in puellarum carne molliciem blandientis, calcans minas persecutoris vitat fallaciam deceptoris, nec in quoquam furenti cædit, nec quicquam furari violento concessit. Proinde considerantes eius luctam, perseuerantiam, victoriam pariter & coronam, & quid euaserit, quo peruenerit, dulci mentis speculo refouentes annua deuotione cãtemus: Benedictus Dominus, qui non dedit nos in venatione dentibus eorum, laqueus contritus est, & nos liberati sumus.

SERMO S. FVLGENTII Episcopi in natali Apostolorum.

Serm. 4. DELECTAT tantorum tractare margaritas sanctorum, delectat gemmas intueri dulcium piscatorum. Nec modus in colore, nec numerus in virtute, splendor varius, & diuersus ornatus. Hos lapides si cæcus aspexit, illuminatus effulsit. Si gestauit surdus, verbo Domini claros percepit auditus. Si aspexit hos lapides claudus in porta speciosa, cursum recepit, & templum fortiter intrauit. Testis est Petrus ad Thabitam, qualis sit splendor harum margaritarum, quando tantus exultauit numerus viduarum. Ergo & nos singuli singulos contemplemur. Quis eligens Petrum respuat Paulum? Quis quærens Andream

contemnat Iacobum & Ioannem? nulla est diuersitas nominum, quia vna est corona gemmarum, vnus natalis Apostolorum, vna est lætitia populorum. Remotum est omne naufragium, timor excluditur piratarum: quia barcæ subueniunt dulcium piscatorum. Tuta sunt litora per Apostolica retia. Petrus in capite scaphæ cœlestis triumphat in litore, si Andream contempleris, vnus est vterus, vnus visus, vnus innocens captus. Per pisces piscatorum paupertas tollebatur, per animas in captura conclusas gratia demonstratur, & regni cœlorum diuitiæ publicantur. In scapha Petri quis numerat pisces? quis in Euangelio Pauli numerat gentes? diuersa nomina, & vna captura. Ecce Iacobus & Ioannes neglecto patre, contempta matre, dimisso reti, sequuti sunt piissimum redemptorem. Fiat itaque in solennitate sanctorum tam grande conuiuium. Ecce Matthæus præparat prandium, & Christus pransor ingreditur cum multitudine peccatorum. Pransor innocens, & rei conuiuæ, vnde conuiuij sui societate peccatores faceret in suo sacramento gaudere. Iudæi dicebant: Quomodo cum Publicanis & peccatoribus manducat? Nemo peccator secernitur, nemo reus auellitur. Omnes hospites Christi sunt, commune conuiuium est omnibus. Præparat prandium gaudiorum solennitas Apostolorum, iustus pascitur de gratia, peccator reficitur de indulgentia. Et si murmurant Iudæi, sed ditantur rei facti securi. Parasti in conspectu meo mensam, aduersus eos qui tribulant me. Simon ille Chananæus, qui mutauit nomen gentis, & inseruit florem suum coronæ virtutis, aptatus manibus Saluatoris, fulget de ista corona igneo vigore decoratus. Iudas Zelotes zelans Domino, non commercium quærens Christum vendendo, pro illo zelabatur, non de illo paciscebatur. Inuenimus etenim ibi denigrato colore separatum lapillum, Iudam Domini traditorem speciem cum commercio defedantem. O nomen, & nomen ille dicebatur, zelans zelaui Domino omnipotenti, & Iudas proditor pacta crudelia deducebat. Quid vultis mihi dare, & ego vobis eum tradam? Ille zelatus est affectu Domini, iste excluditur Dominici nota conuiuij: sed delectat magis primū cernere Petrum piscatorem, quia horrescit nouissimum respicere traditorem. Exclusus est de corona, complenda est ipsa corona. Qui elegit ascēdit, qui tradidit male pependit. Quis suppleat numerum in ista corona gemmarum proponitur sortis diuinæ iudicium. Christus Mathiam diligit de cœlo, qui duodecim ordinauit in campestri palatio. Aperiuntur sancta sanctorum, profertur vrna aurea, vt vere de cœlesti auro decorata. O sors bona, quæ elegit discipulum, vt integra permansisset corona gemmarum, quia Iudas solus pependit in laqueo. Ecce duodecima vestris oculis fulget picta corona, de cuius aspectu vt visa flata scintillis fulget congregatio vestra. Vbi est ille vas electionis? Claudat coronam pietatis, & lapidem Euangelij toto mundo tonantis. Bonus vltimus, quem elegit, primus & nouissimus, Saulus durus, factus est Paulus mansuetus, quibus tornulis aurificis iste est lapis aptatus! Testantur fundamenta carceris nocte commota, reorum vincula soluta, optioni donata gratia, & Apostoli probata corona. Pedes eius erant in neruo, & gressus eius in cœlo. Dicebat per carceris tenebras canticum nouum: vt vltimo neruo cordarum tredecim cytharæ lectorum cantet vobis lætitiam sempiternam Apostolica corona sanctorum.

SERMO EIVSDEM FVLgentij de martyribus.

DELECTAT videre campos segetum aureis maturatis calamis aristarum, delectabilius libet attendere campos Ecclesiæ martyrum micantes plantos de vno cruore per agni sanguinem innocentem. Segetes etenim sunt passiones martyrum, iuxta cursus aquarum, rigati fontibus lachrymarum. Nam sic modo beatus Dauid martyrum purpurata germina & ante messores gaudiorum tanquam manceps secantia messoria cythara decantabat: Qui seminant, inquit, in lachrymis, in gaudio metent. Vbi seminant in lachrymis, nisi iuxta arborem crucis, vbi est fons proximus saluatoris? Inde de latere eius sanguinis guttæ stillarunt, & pluuia cruoris & aquæ seminata est tollerantiæ confessorum. De ipso ligno virentis crucis iuxta fontem sanguinis plantata virginitas floruit castitatis: inde plantata martyrum tolerantia cœpit seminis sui germina colligere purpurata. Nam vnde martyres tolerant, nisi per dominicam crucem? Vnde martyres, in quorum cordibus lex Dei est maledictiones nō timent hominū, nisi quia Christus Dominus pertulit patiēter improperia Iudæorū? Vnde martyres carcerū custodias delectabat intrare, nisi quia Dominus ductus est ad prætoriū principis Cayphæ, & nocturnum crudelis

prætorij carcerem non dedignatus est sustinere? Sed dicebat, Traditus sum & non egrediebar. Vnde martyres de catenis & vinculis ferreis non curabant, nisi quia Christus Dominus teneri & alligari passus est à Iudæis, quia catenas mortis dirupit à mortuis iam sepultus: qui dixit eis, qui in vinculis sunt exite, & qui in tenebris sunt vt videant lumen, & qui dixit Lazaro post quatriduum iam sepulto, prodi foras? Traditus non egrediebatur foras, quia erat liber intus & foris. Inde martyres alapas non horruerunt, quia Christus maxillas suas ad alapas præbuit impiorum. Inde non nocuit matres infusa aceti vel sinâpis acerrima violentia, quia acetum & fel Christi degustauerunt labia, non tali digna potatione à pincernis impijs, quibus rupit petram & fluxerunt aquæ, & potauit eos sicut in abysso multa. Vnde martyres nudati sustinuerunt. flagellati non fleuerunt, nisi quia Dominus nudatus est & flagellatus, atque præcinctus sub Pilato iudice, de quo ipse iudicium veniet iudicare? Vnde eculeis appositi cùm vngulis sulcarentur, apporiati dulcissimis decantationibus laborem faciebant cum pudore tortoribus, nisi quia crucem Christus Dominus ascendit, inimicos non accusauit, pro sua iniuria non defleuit, sed inimicis veniam postulauit, pio cantico psal- A lens in ligno: Pater ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt? Ista ergo seminatio sanguinis Christi fecit semina martyrum pullulare in campo matris Ecclesiæ, vt dicit Dauid: Qui seminant in lachrymis, in gaudio metent. Euntes ibant & flebant, & non stabant, sed flentes ibant, & ad æternam patriam tendebant. Ciuitas prolongabat, & illi flebant, vt peruenirent vbi desiderabant. Sic perrexerunt, quomodo reuertuntur? Non flentes, sed gaudentes: non adhuc seminantes, sed manipulos suos læta ceruice portantes. venient non opertis capitibus pallio velaminis propter cauma, B sed lux super capita eorum & lætitia pretiosa. Venientes autem venient in exultatione portantes manipulos suos, quos iuxta crucem Domini seminauerunt, & de eius resurrectione fœlicius messuerunt: & ei in nubibus occurrerunt offerentes ei germina sua accepturi præsempiterna. O germina, quæ non vrit flamma, quia iuxta flumen sunt vitreum in Hierusalem, & perpetuo virescunt flore immortalitatis vitæ æternæ. Nesciunt marcescere, quia non timuerunt pro iustitia flammis arderi, quia agnus deducet eos ad vitæ fontes aquarum, & delebit omnem lachrymam ab oculis eorum, & florebunt sicut lilium in medio Angelorum.

EIVSDEM SERMO B. FVLGENTII EPISCOPI, DE EO QVOD AIT MICHEAS PROPHETA.

Jndicabo tibi homo, quid sit bonum.

CAPVT PRIMVM.

DE præsenti Prophetica lectione, in qua nostrarum magna continetur vtilitas animarum, vestræ caritati loqui disposuimus, ab illo poscentes sermonis congruam facultatem, à quo bonam gratis accepimus voluntatem. Quis autem hanc donat, nisi Deus, qui operatur in suis & velle & perficere pro bona voluntate? Proinde verba sancti Micheæ, quæ pariter audiuimus, pariter reuoluamus. Et vtinam fratres, sicut ea sermone reuoluimus, sic operibus impleamus. Audiuimus enim verba hominis sancti, hominis iusti, hominis pij, hominis de sua salute solliciti, hominis qui se sciebat creatum à Deo, qui C se cogitabat esse sub Deo: qui cum magno timore & tremore diuinum exspectabat iudicium, in quo se nouerat, non solùm de factis & dictis, verum & de ipsis cogitationibus suis rationem ante tribunal iusti iudicis redditurum. Cogitans itaque futurum iudicium Dei, de quo debemus etiam nos cuncti metuere, & in omnibus operibus nostris cum magna cordis formidine cogitare: hoc cogitans homo iste sanctus & iustus, quærebat quid faceret, vel quibus muneribus Deum iudicium deprecaretur. Sciebat autem omnipotentem Deum, qui omnia condidit, qui cuncta ex nihilo fecit, qui nihil ex indigentia paupertatis, sed vniuersa ex abundantia bonitatis instituit, non sola quærere munera nostra, sed etiã opera

nostra. Immo sciebat in hoc maximè Deum delectari muneribus nostris, vt ei placeamus moribus sanctis & operibus bonis. Quærens igitur homo iste quid ab homine offeram Domino? Hoc autem verbo, quo non ait, quod offeram Domino, sed quid dignum offeram Domino? docuit nos vt si quando munus offerre Deo volumus, aliquid dignum quæramus, & hoc offeramus. Quid autem potest esse in oblatione Deo dignum, nisi quod est in creatura præcipuum? In omnibus vero creaturis, quas fecit Dominus super terram, nulla melior inueniri poterit, quàm illa creatura, quam Deus ad suam imaginem fecit. Hæc autem creatura in terris homo est.

CAPVT II.

QVISQVIS igitur offerre vult aliquid dignum Deo, non prius aliud quid offerat quàm seipsum. Deus enim qui hominem ad imaginem suam fecit: imaginem suam sibi delectatur offerri: ipsam sibi puram & mundam præcipit exhiberi. Inde est quod Saluator noster quibusdam tentantibus eum, ita respondit. Reddite Cæsari quæ Cæsaris sunt, & quæ sunt Dei Deo. (Matth. 22.) Hoc est dicere, O homo, sicut imaginem suam Cæsari reddis in nummo, sic redde Deo suam imaginem in teipso. Redde homo creatori tuo imaginem suam; redde iustam, non iniquam, redde humilem, non superbam. Non auaritia turpem, non rapacitate deformem, non vitio iracundiæ leuem, non terrena dilectione contritam, non liuore sordidam, non fornicatione pollutam: sed prudentiæ pondere integram, fidei veritate mundam, & bonis moribus atque operibus splendidam. Quomodo autem Deo imaginem suam reddamus in nobis, Propheta sanctissimus admonet dicens: Indicabo tibi, homo, quid sit bonum, & quid Dominus quærat à te. (Mich. 6.) Vtique facere iudicium & iustitiam, & diligere misericordiam, & sollicitum ambulare cum Deo tuo.

CAPVT III.

PRIMVM itaque quid sit facere iudicium, quod B. Propheta primum posuit, inquiramus. Iudicium dicitur conuentus, vbi accusatio & defensio cuiuslibet hominis agitatur: vnde necesse est, vt adiudicatus exeat qui fuerit reus; & victor abscedat, qui probatur innoxius. Reuertere igitur ad te, homo. In te quære accusationem: in te quære defensionem: in te quære iudicium. Immo tu esto & accusator, & defensor, & iudex. Intra in secretarium cordis tui, vbi soli te vident oculi domini Dei tui. Ibi te accusa, vt valeas accusatione defendi. Ibi te conuince, vt victoriam possis adipisci. Ibi te condemna, vt merearis absolui. Ibi te puni, si vis ab æternæ punitionis supplicio liberari. Fac in te, Christiane, verum rectumq; iudicium; sollicitè secreta tui cordis attende. Facta tua mala tibi ante oculos tuos pone: quæcunque deleueras in intimo libro tuæ recordationis recense frequenter ac relege, sine conniuentia teipsum discute tu ipse, & cogitationum tormentis afflige. Tu in te iustam sententiam prome. Quidquid mali feceras peccando, puni veraciter pœnitendo. Et iudex effectus peccatorum tuorum, quod facere solent iudices capitalibus reis, hoc ipse fac iniquitatibus tuis. Noli accipere personam tuam, cùm iudicas causam tuam. Sed cùm seueritate mala tua discute, cum vigore in peccata tua condemnationis sententiam prome; & peccata quæ in te condemnas, occide. Hoc est autem peccata occide, peccatis deinceps nullatenus obedire. Noli ergo esse peccatorum factor, & eris occisor. Si vero fueris in peccata tua iudex iustus, de iusto Dei iudicio exies absolutus. Vt autem in teipsum iustum possis celebrare iudicium, audi Apostolum Paulum, qui docet quæ in te debeas opera mortificare, vt ad vitam valeas peruenire. Dicit enim, Mortificate membra vestra, (Coloss. 3.) quæ sunt super terram, fornicationem, immunditiam, libidinem, concupiscentiam malam, & auaritiam, quæ est idolorum seruitus: propter quæ venit ira Dei in filios incredulitatis. Ecce habes, homo, quæ in te iudices, habes quæ condemnes, quæ in te mortifices. Ista iudica, & non iudicaberis. Ista condemna, & non condemnaberis. Ista mortifica, & non morieris. Hîc esto seuerissimus iudex, hic esto vehementissimus carnifex. Ista rectè considerando iudica, abiiciendo mortifica. Si enim peccata tua consideraueris, iudicasti: si abieceris, occidisti. Vt ergo defendas te, accusa te; vt absoluas te, iudica te; & vt ad victoriam perducas causam tuam, considera conscientiam tuam. Agnosce iniquitatem tuam, mortifica concupiscentiam tuam, corrige vitam tuam, & rectè iudicando liberabis animam tuam. Ecce fratres, quantum Dominus dedit, quid sit facere iudicium diximus: quid deinde sit iustitiam facere nunc dicamus. Iustitiam facere est, vt quod tibi fieri non vis, alteri ne feceris. sed & hoc alteri facias, quod tibi ab altero fieri delectaris: vis autem tibi bonum ab omni homine fieri. hoc enim iustum est, vt omnis homo bonum faciat homini: quia contra iustitiam facit, qui homini malum facit.

Malum autem dico illud opus, quo per prauam cupiditatem peccatur: non quo per caritatem pœna peccantibus irrogatur.

CAPVT IIII.

MALVM nunc ego dico, non quo proximus à culpa reuocatur, sed quo Deus iustus ad iracundiam prouocatur. Illud malum dico, non quod bene solet inferre seueritas, sed quod malè perpetrare consueuit iniquitas. Illud malum nunc dico, quod nunquam potest esse iustum, sed semper inuenitur iniustum. Illud malum dico, quo delinquitur Deo, non quo consulitur proximo. Illud ergo malum nunc dico, quod sic est omnibus facientibus malum, vt nulli patienti sit bonum. Iustitiam igitur homo faciet, si malum nulli faciat, & bonum omnibus faciat: illud autem nulli faciat malum, à quo nos B. Apostolus prohibet dicens, Nulli malum pro malo reddentes. Quibus vtique verbis plenam nobis beneuolentiam commendauit. Non enim dixit, nulli malum facientes, sed, nulli malum pro malo reddentes. Ostendens parum esse Christiano malum non inferre, nisi discat etiam non referre. Vnde cognoscitur, quam pessimum sit, si nos alicui, qui malum facientibus aliis malum pro malo reddere non debemus.

Rom. 12.

CAPVT V.

SERVA igitur, Christiane, secundum regulam iustitiam. Bonum omni homini facito: malum verò nec facias alicui, nec reddas. Si enim malum pro malo reddideris, etiam tu sine dubio malus eris. Tunc ille qui prior tibi malum fecit, non solus malus erit, quia socium malitiæ te habebit. Cum autem cœperis malum pro malo reddere, in hoc magis culpabilis eris, qua malum quod in aliis execraris, hoc imitaris. Malus autem factus, non vincis malum, sed vinceris alieno malo, sed tuo. Non est enim quemadmodum malus fias, nisi à bonitate deficias. Ita fiet vt in teipso remaneas damnabiliter victus, si fueris tuæ voluntatis vitio deprauatus. Tunc itaque hominem malum certissimè superabis, si bonus ipse permanseris, si non pro malis mala, sed pro malis bona reddideris. Propter quod Apostolus, qui ait, Nulli malum pro malo reddentes, paulò post dicit, Noli vinci à malo, sed vince in bono malum. Ecce vt nulli malum pro malo reddamus ab Apostolo simul audiuimus: vt etiam omnibus bona faciamus, ab ipso rursus Apostolo pariter audiamus, qui ait: Ergo dum tempus habemus, operemur bonum ad omnes. Tunc itaque facimus iustitiam, cùm illa hominibus facimus quæ

Ibidem.

Galat. 6.

A nobis volumus ab hominibus fieri. Hanc iustitiam Saluator ipse commendans ait. Omnia quæ vultis vt vobis faciant homines, eadem & vos facite illis. Quæ autem vultis vt vobis homines faciant, nisi bona? Si autem mala vobis faciant, non quæ vultis faciunt. Ergo & vos, si malum pro malo reddatis, quia non ea facitis hominibus, quæ vultis vt faciant vobis, non vtique facitis quod Christus præcepit, sed quod diabolus persuasit. Quapropter vt iustitiam faciatis quam præcepit Christus, hoc impendite vnicuique homini, quod vobis ab B omnibus hominibus desideratis impendi. Sic facietis iudicium & iustitiam de quibus nos Propheta beatus admonuit. Facietis enim iudicium, si peccata vestra pœnitudo damnetis, & damnando peccata, benè viuatis. Facietis autem iustitiam, si nulli malum pro malo reddatis, sed omnibus hominibus bona faciatis. Hoc vtique commendat Apostolus dicens: Videte ne quis malum pro malo alicui reddat: sed semper quod bonum est sectamini inuicem & in omnes. Quia vero bono opera tunc bene & vtiliter fiunt, cùm de bona voluntate procedunt, propterea cum Propheta dixisset, debere nos facere iudiciũ & iustitiam, C addidit, & diligere misericordiam. Quia misericordiam maximè debent sublimes humilibus impendere, & diuites pauperibus prærogare. Hæc autem misericordia duobus impenditur modis: cùm peccanti & correctionem pollicenti venia datur, & cùm indigenti quod est necessarium non negatur. Ad huius misericordiæ pertinet partes, vt superior inferiorem non opprimat, sed cum iustitia defendat, & diues pauperi nihil auferat, sed pauperem pascat & vestiat: vt pauperi non insidietur, sed eum potius suis beneficiis consoletur. Quid D ergo est quòd se inflat homo fragilis & mortalis? quid superbit terra & cinis? quid se super pauperem diues superbus extollit? quare pauperem despicit? quare pauperem premit? quare pauperi panem aut tenacitate non tribuit, aut rapacitate subducit, & illi, cui debet de suo militum misericorditer aliquid dare, modicum quod habet crudeliter conatur auferre? Existimat, quia cùm pauperem grauat seipsum releuet arbitratur, quia cùm pauperem tribulat, sibi boni aliquid præstet. Et nescit, quia cùm pauperem premit, sibi grauissimum pondus imponit, nec attendit, quia si quid de paupere cogitat, de seipso cogitat. Sibi enim bonum impendit, quando pauperi bonum facit. Si autem malum cogitat facere pauperi, plus nocebit sibi, quàm pauperi.

Matth. 7.

1. Thess. 5.

Bonum igitur faciat diues pauperi, & pro-derit sibi. Diligat misericordiam, & eam pauperi semper impendat, vt ipse misericordiam in die tribulationis inueniat. Sic se cogitet super hominem pauperem positum, vt meminerit se sub Deo diuite constitutum.

CAPVT VI.

NON ergo dubitet homini pauperi misericordiam facere, quàm à Deo diuite delectatur accipere. Recordetur esse Deum iudicem, qui habet æternam in omnibus potestatem. Ille enim videt omnium facta, ipse reddet vnicuique secundum opera sua. Vnde veraciter dicitur, quia, Iudicium sine misericordia illi, qui non fecit misericordiam. &, Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur. Faciamus ergo iudicium & iustitiam, diligamus misericordiam. Cùm autem iudicium & iustitiam facimus, misericordiam diligimus, cum Deo nostro sol-

Jacob 2.
Math. 5.

A licitè ambulamus. Ambulat autem cum Deo, qui bonis moribus & operibus proficit, qui cœlestia terrenis, & æterna temporalibus anteponit. Sed oportet vt vnusquisque sollicitus ambulet: id est, vt non altum sapiat, sed timeat: vt superbiam fugiat, & boni nihil suis meritis tribuat, sed in omnibus quæ benè egerit, Dei gratiam recognoscat. Ista sollicitudo facit hominem cum Christo per viam humilitatis incedere, & ad regni cœlestis altitudinem per- B uenire. Conuersi ergo ad Dominum pariter eius misericordiam deprecemur, vt nobis suam gratiam largiatur, qua possimus in nobis ipsis iudicium rectum tenere, iustitiam cæteris exhibere, & diligentes misericordiam, nō opprimere pauperes, sed fouere: vt in conspectu Dei, cui misericordiam iudiciumque cantamus, superexaltantem iudicio misericordiam inuenire possimus.

EPISTOLA VICTORIS AD B. FVLGENTIVM EPISCOPVM.

DOMINO beatissimo, & Apostolicis meritis coæquando, sancto Patri Fulgentio Episcopo, Victor. Desideratæ rei diuinitus attributum tempus aduenit, quo nostra petitio sortiatur effectum. Nefas enim fuerat, vt is qui ad respondendum callidæ machinationi beatitudinem tuam frequenter ipse petieram, differre volentem: quod apud honestissimos mores mendacio plerumque deputatur, quidquid differendo promittitur. Sed hoc sicut nobiscum vestra beatitudo meliùs recognoscit, non voluntate factum est: sed spatium regionum diuersarum impedimentum detulerat, quibus huc atque illuc incassum ducimur. Vbi nulla salutis æternæ vitæ vtilitas inuenitur: sed potius ab ipsa futuræ vitæ vtilitate exquirenda, mens diuersis occupationibus auocatur, vt cùm tempus est, diabolici timoris instinctu, aliquid quod ad salutem æternam proficiat, quisque nostrum minimè agere permittatur. Induimur enim diuersis cupiditatibus ac desiderijs huius mundi, quæ subitò tanquam fumus euanescunt: & insanabiliter sæcularibus illecebris sic nostra deseruit intentio, vt tanquam si immutabiliter in hoc mundo viuamus, sic de futura æternitate, aut vitæ aut mortis periculo, quod vtrumque est, minimè cogitemus: sed hoc tantum satagimus, quod in præsenti cognoscimus nostris de-

sideriis adfuturum. Quantacunque enim vtilitas nostræ voluntati adcrescat, parum esse putamus, secundum illam beati Cypriani sententiam: Quid aliud in mundo quàm pugna aduersus diabolum quotidie geritur? *Et paulo pòst sequitur:* Si auaritia prostrata est, exurgit libido: si libido compressa est, succedit ambitio: si ambitio contempta est, ira exasperat, inflat superbia, vinolentia inuitat, inuidia concordiam rumpit, amicitiam zelus abscindit, *& cæt. Peruidens vir venerabilis tantis animam inimici iaculis quotidie vulnerari: vnde non virtus propria, sed sola diuina poterit eruere misericordia. Propterea lachrymabiliter exoramus, vt pro nobis cum omnibus illis quos Domino acquisisti, ac mundanis squaloribus erutos ad spiritalem vitam conuerti fecisti, eius pietatem exorare digneris, vt nobis misericordiæ suæ lumen ostendat, vt non sumat vindictam de peccatis nostris, vt in delictis nostris non moriamur, vt exuamur à laqueis & compedibus inimici, vt non se gaudeat lucrasse animam, quam Dominus suo sanguine redemit. Sed hoc enixißimè obsecramus, vt nostram supplicationem tuis precibus iustis, nostrosque gemitus tuis sanctis fletibus adiungas, vt mereamur vestris intercessionibus futuræ vitæ subsidium reportare, vt qui peccatis mortui sumus vestris sanctis orationibus resurgamus. Aliter enim Eliseus Propheta suscitare non poßit cadauer exanime, nisi refrenatis membrorum lineamentis, illo se corpori faceret æqualem. Minorauit se paulului magnitudo, vt cùm osculatur mortuum, implastraret animam & redderet puerum viuum. Vnus se sternit, & duo consurgunt: & subitò redditur incolumis genitrici, qui alieno spiritu reuixit. Et ego ita confido vestro intercessu me viuum Ecclesiæ matri restitui, qui videor grauantibus peccatis mortis aculeo detineri. Scio enim quòd in iuuenili ætate vitæ, ante annos plurimos salutem animæ nostræ quæsieris, Dominúmque ex hac re sæpißimè postulaueris, vt me à tentationibus huius vitæ erueret. Et quia adhuc peccatorum mole depressus mereri non potui, hoc deprecor, vt aßiduis supplicationibus pro nobis Dominum exorare digneris, vt quolibet ordine vel tempore delictorum nostrorum veniam assequatur. Et ne nostra flebilis ac diuturna oratio vestræ Paternitatis sensibus fastidium generet, illud nobis iterum postulandum est, vt promissionibus vestris celer sequatur effectus: ac maligno operi illius, qui venerabilium monachorum spiritualem vitam, & secundum sæculum quasi vilißimam, fastidiose contemnens, vsque ad cedros Libani euolans se peruenisse gloriatur. Cuius nomen nisi fallor per ordinem verborum superiore versu euidentiùs videor expreßisse, cuius tractatum direxi. Qui emendicatis hinc inde sermonibus, aduersum rectam fidem & Catholicam veritatem visus est oblatrasse, & Homousianos (quos nos esse appellauit) & Donatistas obiectionum suarum iaculis quasi vulnerans, sibi postea Catholicam vindicauit, sicut ex lectione diligenter vestra Paternitas aduertet. Quare petimus, vt de mellifluo vestræ paternitatis fonte istius vanitas refellatur, auctorísque eius serpentis, cuius iste mala gramina pastus, quendam velut nouum errorem visus est pullulasse. Adsit luculenta responsio, & omnis aduersus Deum excogitata nequitia comprimatur: ne aliquid rectum aduersus dogmatis fidem, qui legunt eum dixisse reputent. Confundatur antiqui serpentis astutia, quia sibi tales prædicatores diuersis seditionum ac voluptatum illecebris aggregauit: eiúsque vipeream venenosámque trisulcem linguam tuis sanctis responsionibus dissipa. Qui non doctoris, sed potius adulatoris id temporis officio fungebatur falsitatis. Commentum quod suis posteris dereliquit, te respondente eorum mentibus euanescat, quo aduersus Dei mysterium voluit militare. Propterea rogamus vt in hac parte, Domino adiuuante, bonæ famæ meritum, & præclarum omnibus extendas ingenium. Et quoniam præsens æstus aliqua recentia quærit, desiderium mentis audacter expreßi, antiquæ familiaritatis caritate possessus: & sicut præ cæteris Sacer-*

Lib. de mortalitate.

4. Reg. 4.

dotibus mentibus & oculis intuentium fulges, ita te cupimus frequenter florulentis opusculis fulgentiorem & nobis & omnibus gentibus apparere. Hoc pio fretus amore indocilis rerum scripsi: sitiens cum nimio ardore ad fontem peritiæ, ac doctrinæ cum rustico meo eloquio alacer accurri. Vnde nostram sitim & imperitiam satiari cupimus, vt non solùm futuræ vitæ præmium, sicut in prima fronte Epistolæ vestrarum orationum solatia conquisiui, merear adipisci; verùm etiam huic operi in omnibus satisfactum fuisse gaudeamus. Vt non solùm nos, sed & omnis conseruorum nostrorum filiorum vestrorum religiositas, qui in te pio affectu dependent, & hoc de te nobiscum expectant, diuino muneri cum eis referam gratias. Et petimus vt nostræ rusticitati ignoscas, qui vt hæc auderem ipse iussisti. Et licet nos aut exigua aut nulla doctoris scientia imbuit, accedit etiam, vt si aliquid corde conceptum retineremus, aliis occupationibus implicati, vsum pœnè Latini sermonis amisimus, secundum illud dictum, Pectora vestra duas non dimittentia curas. *Sed ora vt Dominus præstet & faciat quod volumus. Guberna ergo & exorna famulum quem nutristi, & præsta doctrinam quam frequentiùs docuisti. Orantem pro nobis beatitudinem tuam diuinitas æterna custodiat, quod optamus Domine Pater.*

SERMO FASTIDIOSI ARRIANI.

DICIMVS, prudentissimi fratres, quod nostræ dignatur pusillitati diuinitas largiri. Deus iustitiæ est auctor & vitæ. immo ipse iustitia nostra & vita nostra. Nec ad peccatum fecit hominem, nec ad mortem; Scriptura dicente, Deus mortem non fecit nec lætatur in perditione viuorum. Quid ergo? mors accidit homini, quem fecerat Deus. Non enim dicitur creatoris, sed diaboli deceptoris. Postquam igitur à diabolo deceptus est homo, qui volēs fecit iniquitatem, inuitus incurrit in mortem: præuaricatus est iniustè, & punitus est iustè. Deus verò cùm hæc vidisset duo in homine, culpam & mortem; vnamquam malè fecerat, alteram quam iustè pertulerat; cùm his duabus validissimis catenis homo tenebatur innexus, præcepit vt carnem susciperet Dominus Christus, non in qua peccator debitor fieret, sed in qua sine peccati debito, mortem indebitè pro debitoribus sustineret. Non vt Dei filius iniquitatis vinculo ligaretur: sed vt homo peccator iniquitatis vinculo solueretur. Hoc est quod Apostolus dicit, Magnum pietatis sacramentum, quod manifestatum est in carne, iustificatum est in spiritu, apparuit Angelis, prædicatum Gentilibus, creditum est in hoc mundo, assumptum est in gloria. Et reuera, doctissimi Christiani, quæ maior potuit esse pietas, quàm vt pro carnalibus hominibus Dei filius, paterno parens imperio, humanam carnem susciperet, & vita mortem pro mortalibus sustineret? & ille qui ante sæcula nascitur fundatus à patre, in nouissimo tempore nasceretur ex virgine? ille qui dat vitam mundo, iaceret mortuus in sepulchro? Quantis ergo nunc deflendum est lacrymis, vel quanta cordis afflictione lugendum, quòd plerique nunc vsque durissimæ obstinationis nolunt peruicaciam deserere, dum assumptioni noxiæ indiscretè cupiunt deseruire. Qui cùm salutaribus nequaquam remediis acquiescunt, vel correctionis voluntatem abiiciunt; vitalibus dictis tāquam medicinalibus ferramentis manus contrarias opponentes, inde se vulnerant vnde curari debuerant, ac vim spiritalium medicaminum sibi in contrarium vertunt: inde vulneribus suis augent putredinem, vnde assequi potuerant sanitatem. Bipartitus namque pridem error irrepsit, qui hactenus perditorū animas vinciens, ad quærendam veritatem spirare nō sinit; Homousianis asserentibus inseparabilem atque indiuiduam Trinitatem, nec patri filium fuisse minorem, nec patrem ingenitum filij sui esse factorem. Donatistis etiam prædicantibus communione malorum bonos pollui,

Sap. 1. 1.Tim. 3.

dum sanctæ Scripturæ munus medelam salutis procul abiiciunt. Inter quos sancta mater Ecclesia Catholica Dauidico murmure noscitur decantare, sicut in præsenti cecinimus Psalmo: Domine deduc me in tua iustitia propter inimicos meos. In tua enim deducor iustitia, dum te omnipotentem Deum, ingenitum atque increatum, filij tui Domini Iesu Christi credo factorem, Ioanne baptista testante, Post me venit qui ante me factus est. Et Petro Apostolo prædicante ac dicente, Sciet omnis domus Israël quia Dominum illum & Christum Deus fecit, hunc Iesum quem vos crucifixistis. Salomone etiam ex persona Christi prius declarante, Ante sæcula fundauit me. Ecce factum, creatum, atque fundatum scriptura testatur, quem ita credere sacrilegi detestantur. Item inseparabilem atque indiuiduam, vt superiùs dictum est, adserunt Trinitatem. Et si filius, de quo Euangelista dicit, Verbum caro factum est, & habitauit in nobis, obcelata paulisper Diuinitatis potentia thalamum virginalis vteri solus ingressus est, proculdubio separatus à patre & spiritu sancto est. Sed ab vno nullatenus potuit Trinitas separari, quam constat omnino non diuidi, secundum ipsorum absurditatem. Ergo tota Trinitas carnem assumpsit, tota Trinitas passionum iniurias sensit, tota Trinitas in sepulchro iacuit, tota Trinitas inferos penetrauit, tota Trinitas tertia die à mortuis resurrexit, tota Trinitas quadragesima die in cœlos ascendit. Et ad cuius dexteram tota Trinitas sedet, vel quem spiritum die Pentecostes tota Trinitas in Apostolos misit, aut cui Deo tota Trinitas in cœlo dicere potuit, Deus, Deus meus, quare dereliquisti me, vel cui patri tota Trinitas ait, Pater, in manus tuas commendo spiritum meum, si possunt edicant. Quod si dicere nequeunt, ipsi se propriis iaculis perimunt, qui Trinitatem inseparabilem esse contendunt. Donatiana quippe vanitas non attendit ob hoc collatum hominibus baptismi beneficium, vt qui originaliter alienis grauantur erroribus, gratiæ medentis auxilio releuati, propria deinceps tantummodo baiularent; nec communio sacramenti, sed cõsensus damnaret vnumquemque peccati. Quoniam sicut peccata parentum in tertiam & quartam generationem ait se Dominus redditurum, quia terrena carnalisque natiuitas originali delicto monstratur obnoxia: sic alio loco, sicuti animam patris, ita & animam filij suam esse testatur, vt secunda cœlestisque natiuitas alienis peccatis cognoscatur penitus absoluta. Statim namque infert: Anima quæ peccauerit ipsa morietur. Cui sentétiæ Salomonis monitio concinit, nec alterum alterius grauari peccatis ostendit: Fili, inquiens, si bonus fueris, tibi & proximis tuis: si autem malus euaseris, solus hauries mala. Itaque Catholica fides vniuscuiusque erroris prærupta refugiens, ac Domino reducente, viam itineris cœlestis incedens, sobria credulitate decantans ait, Domine, deduc me in tua iustitia propter inimicos meos. Atque inde à Patre per Filium Spiritum sanctum flagitans, itineris rectitudine, cuius gratuito munere gradiendi adepta est facultatem, sicuti necdum baptizatos, non solùm propriis, verum etiam alienis peccatis fatetur obnoxios, quos in iniquitatibus nouit esse conceptos: ita genitaliter lotos latice iniquitatis indemnes asserit alienæ, si voluntatis absensus non teneatur in crimine. Quotquot enim crediderunt in eum, ait Ioannes Euangelista, dedit eis potestatem filios Dei fieri: his qui credunt in nomine eius, qui non ex sanguinibus, neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, sed ex Deo nati sunt. Sicut ergo ex voluntate carnis, atque ex voluntate viri exorti, aliena trahunt peccata, quamuis nondum habeant propria: ita ex Deo nati, si propriæ voluntatis in eis culpa non fuerit, nulla asperguntur alienæ iniquitatis iniuria. Quoniam sicut prima natiuitas edendo infixit, quod nascens non fecit: ita secunda abluto originali peccato natiuitas, in sola positum imputat voluntate delictum. In hac igitur parte à malis sequestrari debemus, in qua primitias spiritus habentes consepulti Christo in baptismo resurreximus. In quo etiam veterem hominem, qui corrumpitur secundum desideria erroris, gratia Dei præueniente & comitante, deponimus, vt nouum hominem, qui secundum Deum in iustitia, & in sanctitate caritatis creatus est, induamus. Per Dominum.

Psal. 5. Ioan. 1. Act. 2. Prou. 8. Ioan. 1. Psal. 21. Luc. 23. Ezech. 18. Prou. 9. Psal. 5. Ioan. 1.

SANCTI

SANCTI FVLGENTII EPISCOPI RVSPENSIS, CONTRA SERMONEM Fastidiosi Arriani, ad Victorem,

LIBER VNVS.

CAPVT PRIMVM.

CVM tuas litteras, carissime fili Victor, fidei & caritatis odorem suauissimum continentes, tota delectatione atque alacritate animi recenserem, subiectum reperi, quem mihi refellendum destinasti, Fastidiosi sermonem. Quo recensito, tanto dolui perditum, quanto magis sum compulsus exhorrere blasphemũ, quem nouimus post Christianam fidem, post monachi professionem, post presbyterij honorem, quem in conspectu hominum cepit, & coram Domino non habuit, à via veritatis auersum, & suæ prorsus redemptionis oblitum, factum fuisse fornicationis ac luxuriæ seruum, & ex hoc respuere maiestatis diuinæ seruitium. Inde est quòd ex Catholico factus hæreticus, ac de malo thesauro cordis sui proferens mala, contra rectam fidem, cõtra Catholicam veritatem non immeritò illum sermonem veneno impietatis crapulatus euomat: quãdo panem vitæ respuit, & salubrem veræ fidei cibum sui nominis indicio fastidiosus abiecit. In illo autem profano sermone vocans nos Homousianos, quod nos Arriani assolét nuncupare, hæc verba posuit: Homousianis, inquit, asserentib. inseparabilem atque indiuiduam Trinitatem, nec patri filium fuisse minorem, nec patrem ingenitum filij sui esse factorem. Attẽde, quæso, in istis Fastidiosi verbis quædam sic malè posita, vt nunquam possint bene asseri: quædam sic ab illo impiè dicta, vt & bene possint, si tamen adsit pietas, & dici pariter & audiri. Illud enim quo nos arguendos putauit, quia inseparabilem atque indiuiduam Trinitatẽ dicimus, ita malè atque impiè protulit, vt hoc quisquã benè proferre non possit. Quis enim non videat quanta impietate ab Arrianis Trinitas separabilis asseratur? B. Apostolus de nobis dicit: Quis nos separabit à caritate Christi? Tribulatio, an angustia, an periculum, an fames, an persecutio, an gladius? & paulo post: Certus sum quod neque mors, neque vita, neq. Angeli, neque principatus, neque instantia, neque futura, neque fortitudines, neque altitudo, neq. pro- A fundum, neque creatura alia poterit nos separare à caritate Dei quæ est in Christo Iesu Domino nostro.

Rom. 8.

CAPVT II.

CVM ergo B. Apostolus per gratiã Dei non nos posse ab ipsius separari caritate confidat, quomodo se nõ sentiant laqueo mortifero impietatis innexos, qui S. Trinitatem separatam prædicare non dubitant, cuius opera in aliquo separabilia demonstrare non possunt? Nam in eo quod Euangelista de filio dicit: Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil: & in eo quod B. B Dauid canit: Quàm magnificata sunt opera tua Domine! omnia in sapientia fecisti: Christum autem Dei virtutem & Dei sapientiã beatus profitetur Apostolus, de quo dicitur: Quia in ipso condita sunt vniuersa in cœlis & in terra, visibilia & inuisibilia, siue throni, siue dominationes, siue principatus, siue potestates, omnia per ipsum & in ipso creata sunt: manifestum est omnia opera patris eadem esse opera filij eadémq. esse opera Spiritus sancti. Inseparabiliter quippe S. Trinitas operatur: nec est opus, quod fecerit pater, & non fecerit filius: aut quod C fecerit filius, & non fecerit Spiritus sanctus. Scriptum est enim verbo Domini cœli firmati sunt, & spiritu oris eius omnis virtus eorum. De sapientia quoque quam nos in Angelis creatam dicimus, in Ecclesiastico libro scriptum legimus. Prior omniũ creata est sapientia, & intellectus prudentiæ ab æuo. Vt ostẽderet verbo Dei, per quod facta sunt omnia, etiam Angelos factos, cõtinuò sancta Scriptura subiunxit: Fons sapientiæ verbum Dei, & ingressus illius mandata æterna. Et paulo pòst, vt ostenderet Angelos ad opera Spiritus sancti pertinere, ita dicitur: Vnus altissimus creator omnipotẽs est, rex potens, metuendus nimis, sedens super thronũ illius & dominans. Deus creauit illũ Spiritu sancto. Quid igitur ab Spiritu sãcto factũ negabitur, à quo virtus cœlorum firmata legitur, & cuius opera creata sapientia prædicatur? Nam & de diuinis donis, quæ Deus Ecclesiæ suæ tribuit, cùm beatus loqueretur Apostolus, & dixisset, Diuisiones

Ioan. 1. Psal. 103. Coloss. 1. Psal. 32. Ecclesi. 1. 1. Cor. 12.

autem gratiarum sunt, idem autem spiritus, & diuisiones ministrationum sunt, idē vero Deus, qui operatur omnia in omnibus: enumerata deinde donorū diuersitate cœlestiū, intulit: Hæc omnia operatur vnus atq. idem spiritus diuidens singulis prout vult. Quid autē in omnib. creaturis, in quib. sapientia attingit à fine vsq. ad finem fortiter & disponit omnia suauiter, ab operatione sancti Spiritus inueniri poterit alienum, cùm se in spiritu Dei eiicere dæmonia Christus, qui est Dei virtus & sapientia, protestetur? Ipse enim dicit: Si autem ego in spiritu Dei eiicio dæmonia, ergo peruenit in vos regnū Dei. Quomodo ergo Fastidiosus Trinitatem inseparabilem negat, cùm opera Trinitatis eadē atque inseparabilia esse in creaturis omnibus, nemo negare audeat Christianus? Inseparabiliter quippe operatur vnus Deus, videlicet Pater, & Filius, & Spiritus sanctus. Eadem namque opera sua esse quæ patris sui, Dei vnigenitus protestatur, dicēs: Quęcunq. enim pater facit, hæc eadem filius similiter facit: Et tamen quæ filius facit, in Spiritu sancto facit, in quo dæmonia eiicit.

Matth. 12.

Ioan. 5.

CAPVT III.

NE verò, pro eo quod diximus quòd & filius ex Spiritu sancto facit quæcūq. facit, aliquam diuersitatis velint Arriani asserere quæstionem, putantes minorem debere accipi eum in quo aliquid fit, ab eo qui facit; audiant Saluatorem nostrū huic peruersitati omnimodo resistentem in eo quod dicit. Qui autem facit veritatē venit ad lucē, vt manifestentur eius opera, quæ in Deo sunt facta. Hîc eligant Arriani, quomodo velint, accipere Deū, in filio nominato, vtrum Patrem an Filiū, an Spiritum sanctum? Si enim patrē putauerint accipiendum esse, in quo bona opera ab hominibus fiunt, ipsi destruūt quod personæ Spiritus sancti blasphemātes obiiciunt. Neque enim patrē audebunt minorē dicere, cui secūdum diuinitatē nolūt æqualem filiū prædicare. Ac per hoc, cùm in patre homo bona opera facit, & in Spiritu sancto Christus eiicit dæmonia, cognoscant æqualitatem patris & Spiritus sancti. Si verò filiū hîc accipiendū dixerint: ex hoc quòd in filio & in Spiritu sancto bona opera fiant, non solùm cōpelluntur filiū & Spiritum sanctum æquales fateri, verum etiā fatebuntur eadē atq. inseparabilia esse opera Patris, & Filij, & Spiritus sancti. Omnia enim operatur vnus atq. idem spiritus, sicut B. Apostolus testatur. Si verò Spiritum sanctum æstimant Arriani, necesse est vt ex hoc loco compellātur Deū fateri Spiritum sanctum. Non enim dixit spiritus Domini, qui facit veritatem, vt manifestentur eius opera quæ in Spiritu sancto sunt facta, sed quæ in Deo sunt facta: quæ nos non solo patre, nec in solo filio, nec in solo Spiritu sancto facta dicimus, sed in ipsa Trinitate sancta, quæ vnus Deus est, veritatē ab homine fieri confitemur in quo virtutem à fidelibus fieri B. Dauid insinuat dicens, In Domino faciemus virtutem: & ipse ad nihilum deducet tribulātes nos. Ipse enim est vnus Deus, de quo B. Apostolus dicit, Quoniam ex ipso & in ipso omnia sunt: ipsi gloria in sæcula.

Ioan. 3.

1. Cor. 12.

Psal. 59.

Rom. 11.

CAPVT IV.

QVOMODO igitur sancta Trinitas ab impiis separabilis dicitur, cùm inseparabiliter operatur: à quibus, quantum datur intelligi, nec in spiritu quod dicitur, separari, sicut rei veritas exigit, cogitatur? A Deo enim nostro, id est ab ipsa Trinitate sancta, nihil potest localiter separari, quia idē Deus summus verus & bonus, sicut omnia fecit, sic omnia cōtinet & replet immensus. Non est autem corporalis, neque localis: & ideo nec ipsa corporalia possunt à Deo localiter separari: quia in loco est omne corpus, & sine Deo nullus est locus. Deus enim sic nullo continetur loco, vt ipse cōtineat omnem locū: in quo moles est nulla, & cuius est virtus immensa. Cùm igitur corpora, quæ sine loco esse non possunt, non possint à Deo localiter separari, proculdubio neque spiritus quos Deus creauit à Deo localiter separantur. Omnis enim spiritus, quē creauit Deus in quocunq. loco sit, ibi est Deus, qui licet in spiritibus malis non sit per gratiam, per quam quibus ipse vult vitam sanctam beatitudinémque largitur, per potentiam tamen naturalem in omnib. creaturis suis sic semper est, vt nulla creatura, vel particula creaturæ inueniri possit, in qua Deus per potentiam nō sit. Illa igitur natura separari potest à Deo, quæ potuit aut potest subiacere peccato. Nec est alia res quæ possit à Deo discedere, nisi substantia quæ potest aut potuit propria voluntate peccare. Dicit enim Esaias: Ecce non est abbreuiata manus domini, vt saluare nequeat, neque aggrauata est auris eius, vt non exaudiat: sed iniquitates vestræ diuidunt inter vos & Deum vestrum. In libro quoque sapientiæ ostenditur homines à Deo non locis, sed prauis cogitationibus & iniquis actibus separari. Ibi enim dicitur, Peruersæ enim cogitationes separant à Deo. Probata autem virtus corripit insipientes, quoniam in maleuolam animam non introibit sapientia, nec inhabitabit in corde subdito peccatis: spiritus enim sanctus disciplinæ effugiet fictum, & auferet se à cogitationibus, quæ sunt sine intellectu. Hîc autem quis nō

Esai. 59.

Sap. 1.

videat Trinitatem personarum proprietatibus intimatam? Dictum est enim, quoniam peruersæ cogitationes separāt à Deo. quo nomine persona Dei patris agnoscitur. Deinde adiectum est, quoniam in maleuolam animam non introibit sapientia. quo nomine Christus ostenditur, quem Dei virtutem & Dei sapientiam Paulus appellat. Deinde dictum est, quoniam Spiritus sanctus effugiet fictum, & auferet se à cogitationibus quæ sunt sine intellectu. Ne quis autē putaret, quoslibet iniquos aut impios ab ista sancta Trinitate, quæ vnus verus & bonus est Deus, localiter posse separari, paulo pòst scriptura sic loquitur. Humanus est enim Spiritus sapientiæ, & non liberabit maledictum à labiis suis, quoniam renum illius testis est Deus, & cordis eius inspector verus, & linguæ illius auditor. Quoniā Spiritus Domini repleuit orbem terrarum. Immensitatem itaque sanctæ Trinitatis diuina non cessant eloquia profiteri. Hanc vtique B. Dauid certissimè nouerat, & ideo dicebat, Quo ibo à spiritu tuo, & à facie tua quò fugiam? Si ascendero in cœlum, tu illic es: si descendero in infernum, ades. De sapientia quoque, id est Dei filio, scriptura dicit, quoniam attingit à fine vsq. ad finem, & disponit omnia suauiter. Quoniam igitur à sancta Trinitate, quæ vbique tota est, nulla res localiter separatur; sed solæ separant à Deo, sicut iam diximus, iniquitates & peruersæ cogitationes: quisquis Trinitatem separabilem conatur adserere, necesse est dicat, aut Patrem, aut Filium, aut Spiritum sanctū prauis cogitationibus & iniquitatibus posse naturaliter subiacere. Quis autem seipsum laqueo tantę impietatis euoluat, vt aliquam separationem in illa Trinitate, vbi naturalis est vnitas, suspicetur; cùm per acceptam gratiam, sicut est superiùs à nobis demonstratum, confidat Paulus fidelis à caritate Dei, quæ est in Christo Iesu Domino nostro, posse nullatenus separari? Beatus autem Ioānes Apostolus & caritatem ex Deo esse, & caritatem Deum esse confirmat his verbis: Carissimi, diligamus inuicem, quoniam caritas ex Deo est, & omnis qui diligit ex Deo est, & Deus est caritas. A seipsa vtique separari non potest, quia inseparabilis est. Nam cùm homines, qui à se possunt inuicem separari, non solùm ipsa inseparata possideat, sed ex multis cordibus atque animabus vnum cor, vnamque animam faciat; quæ dementia est ipsam caritatem separabilem dicere, quæ separatas mentes inseparabili solet amore sociare? Hinc est vtique quod Paulus dicebat: Nam etsi corpore absens sum, sed spiritu vobiscum sum, gaudēs & videns ordinem vestrum. Et in actibus Apostolorum scriptum est, quia multitudinis credentium erat cor & anima vna. quod vtique non scit nisi spiritus fidei & caritatis. Caritas enim Dei diffusa est in cordib. nostris. Et per ipsum spiritum fit, vt omnes credentes, sicut Apostolus ait, sint vnum corpus & vnus spiritus. Vnde ipse alio loco dicit: Etenim in vno spiritu omnes nos in vnum corpus baptizati sumus, siue Iudæi, siue Gentiles, siue serui, siue liberi, & omnes in vno spiritu potati sumus. Baptizati autem omnes gentes in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti vnigenitus Dei filius ore suo mandauit.

(Psalm. 138. — Sap. 8. — 1. Ioan. 4. — Ibidem. — Coloss. 11. — 1. Cor. 12.)

CAPVT V.

CVM ergo baptisma datur in nomine Trinitatis, in vnum corpus fideles omnes baptizari facit, vt ex hoc vnum corpus omnes efficiatur, dicente B. Apostolo, quia vnum corpus sumus in Christo, singuli autem alter alterius membra. Multitudinis quoque credentium fuit cor & anima vna per caritatem, quæ diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis. Profecto apparet quanta impietate Trinitas ipse separabilis dicatur, cùm vtique à Deo quælibet creatura, non loco, nō tempore, sed solis iniquitatibus separetur. Inde est quod de quibusdam dicit Deus: Populus hic labiis me honorat: cor autem eorum longè est à me. Et tamen ipse dicit, Ego sum Deus approximans, & eorū Deus de longinquo: si absconditus fuerit homo, ego non videbo eum? nonne cœlum & terram ego impleo? Ipse tamen Dauid dicit, Ecce qui se elongant à te, peribunt. Et vt ostēdat quid sit elongare à Deo, adiecit, perdidisti omnes qui fornicantur abs te. Corde igitur deceditur à Deo, ad quem & corde acceditur. Nam manifestum est Deum vbique totum esse, sed loco nullatenus contineri. Spiritus est enim Deus, creator vtique non creatus, omnium corporum omniúmque spirituum factor incommutabilis, æternus, immensus, iustus & bonus. Qui ab omnibus rebus quas fecit, nunquam discedit per immensitatem naturę. Neque enim fieri potest vt alicui rei, quæ habet à Deo vt sit, ipse Deus per potētiam desit. Et tamen per misericordiam & iudicium, quo ei cantare non desistit Ecclesia, non incongruè dicitur & fidelibus adesse, & infidelibus longe abesse. Nam quòd attinet ad naturam, quia totum quicquid creatum est, siue corporale, siue spiritale, sola sancta Trinitas, id est, vnus Deus, qui est Pater & Filius & Spiritus sanctus, vna voluntate, vna operatione, vna virtute, vna beneuolentia, vnaque

(Rom. 12. — Matth. 15. — Hier. 23. — Psal. 72.)

omnipotentia fecit: ſicut totam creaturam A implet Pater, vtique virtute non mole, ſic totam implet filius, ſic totam implet Spiritus ſanctus. Neque enim totam creaturam ſic implet Trinitas, vt partem impleat Pater, partem filius, partem Spiritus ſanctus, nec tamen tota impleatur à ſolo Patre, neque à ſolo Filio, neque à ſolo Spiritu ſancto. Quis enim ſic de Trinitate, id eſt, de vno Deo audeat ſentire, non dico ſtultus, ſed omnino ſacrilegus, cùm virtus Dei atque diuinitas neceſſe eſt ita ſit naturaliter immenſa, ſicut eſt naturaliter ſempiterna? Sed homines carnalibus ſenſibus dediti etiam ipſum Deum non poſſunt niſi carnaliter cogitare. Et exiſtimant Patrem & Filium & Spiritum ſanctum ſic poſſe ab inuicem ſeparari, ſicut à ſe homines ſeparantur; qui ſicut diſtinguuntur modo & quantitate vniuſcuiuſque corporis, neceſſe eſt ita diſcernantur & locis. Tales autem dum in luto carnis animas voluunt, creatis phantaſmatibus ſuis, & grauati pondere vanitatis, quanto magis in illarum rerum cogitatione verſantur, quæ corporeis oculis corpoream ingerunt molem, tanto minus poſſunt ad intelligendam conſcendere deitatem. Nec attendunt à Domino Deo per ſanctum Eſaiam præcipi, ne de illo ſic cogitare velimus, ſicut de creaturis, quas ab eo factas nouimus: quia nec ipſe ſic cogitat, ſicut nos homines cogitamus. Vnde dicit Eſaias: Non enim cogitationes meæ, cogitationes veſtræ, neque viæ meæ, viæ veſtræ, dicit Dominus. Quia ſicut exaltantur cœli à terra, ſic exaltatæ ſunt viæ meæ à viis veſtris, & cogitationes meæ à cogitationibus veſtris.

Eſa. 55.

CAPVT VI.

DEVS itaque Pater & Verbum eius, & Spiritus ſanctus, id eſt, ſancta Trinitas, ſolus, vnus, verus, & bonus Deus, ſicut non eſt in eo cogitatio, quæ temporis volubilitate varietur, (neque enim, ſicut homines, aliter cogitauit priuſquam mundum faceret, aliter cogitat poſtquam mundum fecit, aut aliter cogitaturus eſt poſtquam mundi huius figura tranſierit; quia conſilium Domini manet in æternum) ſic eſt inſeparabilis, ſicut incommutabilis. Trinitas enim vnus Deus; nec corpus eſt, nec creatus ſpiritus; quia corpus loco concluditur, & omnis ſpiritus qui creatus eſt; naturæ ſuo modulo terminatur. Trinitas autem vnus Deus, ſicut eſt æternus, & nulla illi coæterna ſunt tempora; ſic eſt immenſus, quem nulla poteſt concludere creatura, & quia immenſus, vbique totus: quia nec continetur loco, nec diſtenditur aut contrahitur ſpatio. Deus itaque ſapientia eſt, Deus veritas eſt, Deus caritas eſt. Hoc Pater, hoc Filius, hoc Spiritus ſanctus, hoc ipſa Trinitas, qui vnus, verus, & bonus eſt Deus. Si quis ergo docere poteſt, ſiue in ſapientia, ſiue in veritate, ſiue in caritate aliquam diuiſionem eſſe, audeat indubitanter & aſſerere Trinitatem. Si verò nec ſapientia, nec veritas, nec caritas aliquatenus diuiditur, ex hoc vtique Trinitas indiuiſibilis atque inſeparabilis agnoſcitur. Apparet igitur magnam fuiſſe Faſtidioſi impietatem, qua nos in eo putauit omnino culpandos, quia B fatemur inſeparabilem atque indiuiduam Trinitatem: cùm vtique, ſicut præcedens diſputatio docuit, quam non ſolum ratio, ſed & teſtimoniorum ſufficiens diuinorum copia roborauit, nec loco contineri queat natura Trinitatis immenſa, nec peccato ſubiacere poſſit quælibet in Trinitate perſona: quia ipſa Trinitas eſt naturaliter æterna, perfecta, incommutabiliſque iuſtitiæ. Minorem verò filium hæretica quidem prauitas malè aſſerere nititur: pietate ſeruata verò Catholica veritas æqualem confitetur. Hæretici quippe incorpoream Diuinitatem non niſi corporaliter cogitantes, cum ſecundum naturam dicunt filium C minorem, ſub imagine Chriſtiani nominis quam fallaciter prætendunt, idololatriæ nefando crimine ſemetipſos inuoluunt. Quid eſt enim Deum maiorem & Deum minorem in ſingulis perſonis dicere, niſi diuerſi generis diuerſæque virtutis Idola, non in parietibus, ſed quod deterius eſt, in cordibus collocare? Hinc enim ſe duos Deos colere Arriani euidenter oſtendunt, dum æqualem Patri filium negant; & cum minorem, non aſſumptione carnis (quod fidei veritas habet) ſed natura immenſæ diuinitatis aſſeuerant. cùm de ipſo dictum ſit, D qui ſapientia Dei eſt, Qui candor eſt lucis æternæ. De quo in epiſtola ad Hebræos dicitur, qui cùm ſit ſplendor gratiæ, & figura ſubſtantiæ eius. Attendant autem candorem lucis æternæ, & agnoſcant, quia ſicut illa lux æterna eſt & immenſa, ita ſuum quoque candorem nec poſteriorem naturaliter habet aliquatenus, nec minorem; ſed æternitas immenſitatem, æternitatem immenſitas æqualem.

Sap. 7.

Hebr. 1.

CAPVT VII.

FIDES igitur Chriſtiana, quæ nouit vnigenitum Deum & de Patris natura ſolùm natum, & de virgine Maria creatum, cognoſcens in eo veram manere vtramque ſubſtãtiam, ſic eum verè de patre Deo Patri confitetur æqualem, vt ſine mendacij atque impietatis crimine prædicet & minorem.

Nam quia vna est illi naturalis cum patre diuinitas, & vna cum matre naturalis humanitas: in eo est æqualis patri filius, in quo de patre verus est Deus, & in eo est pater maior filio, in quo ipse vnigenitus Deus verus est homo. Ipsa est ergo fides vera, ipsa pietas sancta, ipsa credulitas Christiana, in vno eodemque Dei filio, & naturam paternæ diuinitatis credere, & maternæ humanitatis substantiam non negare. Nec diuersam credere diuinitatem Filij à diuinitate Dei Patris: nec separari humanitatem filij ab humanitate virginis genitricis: sed in eodem vero Deo veram totamque credere nostri generis humanitatem, & in B eodem vero totoque homine veram plenamque paternæ naturæ credere deitatem. Qui enim substantiæ Patris in Filio denegat vnitatem, Arriana impietate polluitur: qui autem negat veritatem carnis in vnigenito Deo Manichææ pestis crimine profanatur. qui verò negat in eodem Dei filio humanum, id est, rationalem animam, Apollinaristarum sacrilegio protinus inquinatur.

CAPVT VIII.

QVOCIRCA paternæ maternæque naturæ in vnigenito Deo veritate ad ple- C nitudinem credita, & in vna Christi persona geminæ substantiæ naturali proprietate seruata, piè veréque patri filius æqualis & minor dicitur, piè veréque coæternus & posterior prædicatur, piè veréque & semper natus, & in tempore natus, & semper incommutabilis, & in tempore mutatus asseritur. Est itaque filius æqualis Patri, quia hoc semper habet ex Patre. Est etiam Patre minor, quia hoc temporaliter accepit ex virgine. Quocirca sicut piè filius æqualis dicitur Patri, quando in eo humanitas, qua Patre minor est, non agnoscitur: sic impie minor D idem filius dicitur, quando in eo naturaliter cum Patre diuinitatis vnitas & æqualitas denegatur. Dicimus ergo filium naturaliter æqualem, dicimus & minorem. Dicimus secundum formam Dei æqualem natum: secundum formam verò serui habitu minoratum. Dicimus æqualem Patri, in quo cognoscimus sine initio natum de Patre: dicimus & minorem, quia cùm venit plenitudo temporis, misit Deus filium suum factum ex matre, factum sub lege. Proinde sicut indubitanter prædicamus natum, sic vtique prædicamus & factum. Dicimus enim sine initio natum de corde patris: dicimus in tempore factum opere Trinitatis. Filium enim suum proprium & de sua natura pa- A ter genuit, & de natura virginis fecit. Quidquid autem fecit, cooperante filio & Spiritu sancto fecit. Filium ergo suum solus quidem pater genuit, sed non solus fecit. In filio enim vnigenito solius æterna generatio patris: & in eodem filio facto vna totius operatio est Trinitatis. Creator quippe hominis vnigenitus Deus, creatus est homo; & idem qui de viro mulierem fecit, de muliere vir factus est. Vnde apparet, quia testimonia, quæ de Euangelio, & de actibus Apostolorum, ac Salomone Fastidiosus impiè protulit, non vnitatem paternæ naturæ filio adimunt, sed sacramentum diuinæ incarnationis ostendunt. Quod certissimè sciens Ioannes Baptista, dixit: Hic est de quo dixi, Post me venit, qui ante me factus est. *Ioan. 1.* Cuius sacramenti veritatem prædicans Petrus Apostolus ait: Certissimè itaque sciat omnis domus Israel, quia & Deum illum & Christum Deus fecit hunc Iesum, quem vos crucifixistis. *Act. 2.* Dignè vtique dixit factum, quem prædicat crucifixum. Deus quippe vnigenitus, incomprehensibilis, & immortalis, à nullo factus, & rerum omnium factor æternus, suo dignatus est opere Christus fieri, vt Iudæorum posset opere crucifigi: quia redemptorem mundi traditum crux nulla ratione portasset, nisi mundi factorem conceptum virginis vterus edidisset. Ipse igitur etiam per Salomonem generationis creationisque suæ insinuans veritatem, dixit: Dominus creauit me initio viarum suarum in opere suo. *Prou. 8.* Sed antequam hoc diceret, manifestum futuræ incarnationis suæ præmisit indicium, dicens: Si nuntiauero vobis quæ quotidie fiunt, commemorabo quæ à seculo sunt. Enumerans deinde subiunxit, Dominus creauit me initio viarum suarum in opere suo. Hæc vtique creatio à seculo est, non ante seculum. Nam postmodum dicit, ante secula fundauit me. & paulo pòst: ante omnes colles genuit me. Hîc quod dicit, ante secula, & ante omnes colles, æternitatem voluit intelligi natiuitatis diuinæ. Et ante secula, & post seculum æternitas est. Et sic æternitas filij Dei ante seculum non habet initium, sicut æternitas eius post seculum non habet finem. Sic autem pro tempore futuro tempus præteritum ponens dicit sapientia: Dominus creauit me; pro eo quod est, creaturus est me; & ita dixit tanquam factum, quod vtique erat faciendum: sicut per beatum Dauid dixit: Foderunt manus meas & pedes meos: dinumerauerunt omnia ossa mea. *Psal. 21.* Ipsi verò considerauerunt & conspexerunt

me. Diuiserunt sibi vestimenta mea, & in vestimentum meum miserunt sortem. Dicens itaque, Dominus creauit me, ostendit quemadmodũ fuerit factus. Dicens etiam, foderunt manus meas & pedes meos, ostendit quemadmodum fuerit crucifixus. Sicut autem hoc vtique futurum erat, quod tanquam factum de sua passione per Dauid Dei filius cecinit: ita futurum erat, quod tanquam factum de sua incarnatione per Salomonem ipse qui est Dei sapientia prophetauit. Nam ipse Salomon paulo priùs ait: Sapientia ædificauit sibi domum, & subdidit columnas septem, quod ad incarnationis dominicæ pertinet ortum. Isaias quoque de Christi passione loquitur sic, vt quod futurum prophetat, tanquam præteritum dicat. Ipse enim dicit de Christo: Sicut ouis ad immolandum ductus est, & sicut agnus coram tondente sine voce, sic non aperuit os suum. Nam & ipsam vnigeniti Dei secundum carnem de virgine natiuitatem, non solùm aliquando tanquam futuram prædicit, sed aliquando tanquam præteritam dicit. Denique quodam loco ait: Ecce virgo in vtero habebit, & pariet filium. Alio item loco tanquam factum atque transactum insinuans ait: Puer natus est nobis, filius datus est nobis. Quis ergo non videat, illud totum quod de humanitate & passione vnigeniti Dei dictum est per Prophetas eodem tempore sic fuisse in veritate futurum, sicut nunc est in veritate præteritum? Ad ostendendam verò incommutabilitatem diuini consilij, factum est vt prophetica scriptura tanquam præteritum sit diceret in sermone, quod futurum expectabatur in opere. Deus enim, de quo hic dicit Propheta, qui fecit quæ futura sunt, ideo quæ facienda fuerant, tanquam facta narrare voluit, quia quæ in tempore mutabiliter fiunt, incommutabili dispositionis æternitate firmauit. Itaque & his, in quibus necdum est effectus operis, firma permanet in æternitate dispositio creatoris. Sic ergo Dei filius cum suo esset opere creandus, se dixit creatum, sicut crucifigendus non se dubitauit dicere crucifixum.

Sap. 9. Esa. 7. Ibidem. Esa. 9. Esa. 48.

CAPVT IX.

Adhvc autem corde peruerso atque ore sacrilego Fastidiosus insaniens ex hoc voluit adserere Filium à Patre & Spiritu sancto separatum, quia solum constat thalamum vteri virginalis ingressum. De quo in libro Psalmorum dicitur: Et ipse tanquam sponsus procedens de thalamo suo. Cupiens deinde peruersitatis suæ firmare sententiam, etiam illam non dubi- A tauit adserere blasphemiam, dicens, quod se nullatenus potuit Trinitas separare; quam constat omnino non diuidi: Ergo tota Trinitas carnem assumpsit, tota Trinitas passionum iniurias sensit; tota Trinitas in sepulchro iacuit: tota Trinitas infernum penetrauit: tota Trinitas tertia die à mortuis resurrexit: tota Trinitas quadragesimo die in cœlos ascendit. Ad cuius dexteram tota Trinitas sedet, vel quem spiritum die Pentecostes tota Trinitas in Apostolos misit, aut cui Deo tota Trinitas in cruce dicere potuit, Deus meus, Deus meus, quare me dereliquisti: vel cui patri tota Trinitas ait: B Pater, in manus tuas commendo spiritum meum, si possunt, edicant. Quod si dicere nequeunt, ipsi se propriis iaculis perimunt, qui Trinitatẽ inseparabilẽ esse contendunt.

Psal. 18.

CAPVT X.

Hactenvs in illo profano sermone contra Catholicam fidem Fastidiosi verba tenduntur. In quo tamen, exceptis his quæ in sanctæ Trinitatis contumeliam blasphemauit, penè omnia, siue præcedentia, siue subsequentia, de aliorum dictis nequissimus vsurpauit. Denique omnia quæ aduersus Donatistas posuit, de quibusdam duabus Epistolis furatus est, in quibus con- C tra Pelagianos atque Donatistas, cùm nobis in exilio Sardiniæ constitutis, ad religiosam Ecclesiæ filiam Stephaniam esset ab omnibus rescribendum, ipso prorsus Verborum ordine, quo illa idem nequissimus fraudulenter sub nomine suo posuit, inueniuntur inserta. Vt autem tibi non deesset rei huius agnitio, duas Epistolas quas ad nos memorata Stephania destinauit, & quas ei nos rescripsimus, huic feci opusculo subiici. Vt agnoscas in illo sermone ea tantum fuisse Fastidiosi, quibus in ipsius sanctæ Trinitatis iniuriam cæco corde prosiliens Catholicam oppugnare conatus est D veritatem.

CAPVT XI.

Nvnc itaque blasphemiis eius Domino adiuuante respondeo. Non tota Trinitas carnem adsumpsit, nec tota Trinitas passionum iniurias sensit, neque tota Trinitas in sepulchro iacuit, neque tota Trinitas infernum penetrauit, neque tota Trinitas tertio die à mortuis resurrexit: & si qua sunt alia quæ conuincantur in sacramento illo incarnationis ad solius filij pertinere personam. Hæc enim quæ Catholicæ veritati Fastidiosus plena falsitatis & peruersitatis obiecit, non nisi Sabellianis, id est Patripassianis, possunt veraciter obiici. in quibus reuera illi conclusi atque conuicti deficiunt, qui sanctæ Trinitatis, sicut

vnam naturam, sic vnam personam prædicare contendunt. Vbi eos sua peruersitas consequenter ad hanc absurditatem præcipitat, vt natiuitatem quidem diuinam nullatenus credant: naturam verò secundum carnem, nihilominus passionem ac mortem, resurrectionem quoque ab inferis, & ascensionem in cœlum, & omnia illa quæ in sacramento incarnationis ad personam vnius filij pertinent, Patri consequenter adsignent. Catholica verò Ecclesia diuinitus inspirata, tenens Fidei veritatem, sicut nouit vnam naturam sanctæ Trinitatis asserere, ita cautissimè sua tribuit vnicuique personæ. Filius ergo Dei nos misericorditer redempturus, in eo rectè creditur solus assumpsisse, quia humanam naturam non ita suscepit, vt vna in eo fieret natura, diuinitatis & carnis. Neque enim in Christo hoc Deitas potuit esse, quod caro, quia vtraque natura retinente proprietatem suam, fieri non potuit, vt quælibet earum aut esse desineret, aut in alteram omnimoda prorsus abolitione transiret. Quod si fieret, dignè diceretur à tota Trinitate carnem susceptam, quando carnem suam filius in illam conuerteret diuinitatem, quam ei cum Patre & Spiritu sancto profitemur manere communem.

Capvt XII.

Nvnc verò, quia in Christo alteram diuinam, & alteram humanam dicimus esse naturam: propterea vtique humanam naturam, id est carnem rationalémq; animam, non à tota Trinitate, sed à solo Filio credimus confitemúrque susceptam. In vnitatem quippe personæ, non in vnitatem naturæ, Deus vnigenitus carnem suscepit & animam: quia vtique persona filij non est eadem, quæ Patris est, aut Spiritus sancti. Vnitas ergo personæ, manente duntaxat vtriusque proprietate substantiæ, sicut in Christo personam non fecit duplicem, sic humanæ naturæ susceptionem non fecit sanctæ Trinitati communem. Filio enim Dei non sicut est vna communisque cum Patre & Spiritu sancto natura, sic & vna communisque persona.

Capvt XIII.

Proprivm est itaque solius filij, seruilem formam misericorditer accepisse. Ad personam quippe Dei verbi acceptio illa seruilis formæ pertinuit, quæ non in Diuinam naturam confusione transiuit. Ideo illius formæ seruilis acceptio, secundum quam Dei filius, qui est omnium rerum Dominus, & in quo inhabitat omnis plenitudo diuinitatis, verus & plenus factus est homo, nihil ei diuinæ plenitudinis abstulit, nihil dominationis ademit: quia in ipsa vna persona sine confusione mansit diuina humanaque natura. Hinc est quòd in vno eodémque Christo & humanæ naturæ veritas claruit, & diuinæ naturæ incommutabilitas æterna permansit. Neque enim vel imminutum est in illo aliquatenus, vel mutatum, quòd naturaliter habuit in æternitate, per illud quod accepit ex tempore. Factus est quippe habitu seruus, sed Dominus rerum omnium naturaliter esse non destitit. Et factus est secundum carnem pauper: nihilominus tamen secundum diuinitatem ditissimus mansit. Hinc est quod beatus Apostolus Christianos asserit paupertate ditatos, dicens: Nostis gratia Domini nostri Iesu Christi, quia propter nos egenus factus est cum esset diues, vt illius paupertate vos diuites essetis. (2. Cor. 8.) Nos autem diuites sua paupertate nullatenus faceret, si pauper factus naturalis diuinitatis in se diuitias non haberet. Pauper ergo factus est secundum formam serui: diues permansit secundum formam Dei. Paupertas itaque formæ seruilis non est illi cum patre & Spiritu sancto communis, quia post naturæ humanæ paupertatem in vnitate personæ susceptam, diues in eo permansit diuina substantia. Quæ fuit autem diuitis filij Dei paupertas, nisi nostra infirmitas, nostraque mortalitas? Quidquid autem in infirmitate ac morte secundum carnem Deus vnigenitus pertulit: diuinitas non sensit. Misit enim Deus filium in similitudinem carnis peccati, in quo fuit vera caro, sed nulla fuit peccati pollutio. Similitudo ergo carnis peccati illa fuit in carne Christi, cum illa non esset caro peccati: quòd fuit infirma quòd passibilis & mortalis, quòd vulneri subdita, dolorique subiecta. Veruntamen hæc omnia non substantialiter, sed personaliter diuinitati Christi, humanitatique communia. Persona verò Christi à persona Patris & Spiritus sancti omnino discernitur. Quæ vna persona diuinitatis atque humanitatis in Christo sic permanet, vt nec alteram naturam separari ab altera sinat, nec confundi vtranque permittat. Christus igitur, qui est via, veritas, & vera vita, via nobis est, quia veram infirmitatem in veritate carnis habuit: & vera vita nobis est, quia vera virtus in eius vera diuinitate permãsit. Hoc Apostolus discernens ait, Nam etsi crucifixus est ex infirmitate, sed viuit ex virtute Dei. (2 Cor. 13.)

Capvt XIV.

In vno ergo eodémque Christo, sicut humanæ carnis infirmitas non sibi potuit vitam vel dare vel reddere, quia potestas illa ponendi animam & sumendi, non fuit ex

infirmitate humana, sed ex virtute diuina: A ita diuinæ virtutis æternitas, cui proprium naturaliter est incommutabiliter atque indeficienter viuere, nihil infirmitatis aut mortis potuit in cruce sentire. Vnigenitus itaque Dei filius, in eo ex patre natus, Deus verus, & de matre factus, homo verus cognoscitur: quia & indicia infirmitatis in veritate carnis ostendit, & documenta virtutis in diuinitatis veritate monstrauit: ostendēs scilicet in vnitate personæ, aliud sibi nobiscum, aliud cum patre & Spiritu sancto naturaliter esse commune. Christo enim nobiscum naturalis est communio animæ & carnis: cum patre autem, Spirituque sancto naturalis est ei cōmunio deitatis. Quo- B modo igitur quæ carnis sunt, cum patre & Spiritu sancto communia Dei filius habere potuit, qui carnem suam nullatenus cum sua diuinitate confundit: ita non præiudicat Catholicæ Fidei, quod credimus nostram naturam in vnitate personæ ab vnigenito saluatore susceptam: cùm fateamur vnam sanctæ Trinitatis manere substantiam. Illam quippe humanitatem Filij tota Trinitas fecit, sed non sicut tota Trinitas fecit, sic Trinitas tota suscepit: quia persona, quæ non est filio cum patre & Spiritu sancto communis, ipsa in Christo vna est diuinitatis & carnis. Vbi autem siue perso- C narum, siue substantiarum, inuenitur vlla discretio; non semper ad communionem acceptionis refertur, quidquid in communione operis inuenitur. Quod quia obscurum videtur dum solo profertur eloquio, melius est vt intelligendi facilitas apto, quātum res permittit, præbeatur exemplo. Est quidem similitudo ad cognitionem fidelibus prompta, quam in sua Deus similitudine collocauit. Imago autem ista mens humana est. Legitur enim dixisse Dominum: Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram. (Gen. 1.) In quo sermone multum dolendi sunt hæretici Arriani, qui scripturas sanctas legunt, nec intelligunt, & cor- D dis cæcitate confusi, vnitatem naturalem in sancta Trinitate non agnoscunt: in qua personas patris & filij & Spiritus sancti prædicatione discernunt.

CAPVT XV.

CVM vtique in eo testimonio quod supra posuimus, ipsa Trinitas, quæ est Deus vnus, verus, & bonus, & vnitatem suæ diuinitatis ostendat, & trium personarum euidenter demonstret indicium: dixit enim. Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram, ne in tribus personis vnitas substantiæ negaretur: nec dixit, faciam hominem ad imaginem & similitudinem meam, ne in illa diuina natura vna tantùm crederetur esse persona. Sed singulari numero pluralem salubriter miscuit, & cùm Deum dicentem, Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram legimus, hoc quod singulariter dicimus esse naturæ, pluraliter in personis esse definimus. Hæc itaque imago, id est interior homo, tria quædam secum habere naturaliter inuenitur, memoriam intelligentiam, & voluntatem. Memoria, igitur est vis animæ qua reminiscimur. Intelligentia est, qua illa quæ memoria concepimus, cogitatione versamus. Voluntas est, qua vel appetimus aliquid, vel vitamus: hoc est, qua inuenimur, vel diligere aliquid, vel odisse. Hæc itaque tria, licet proprias personas in homine non habeant, discretione tamen ad inuicem distant. & sic in tribus istis est vnius hominis vna persona, & humanæ mentis vna substantia: vt tamen in ipsa natura rationalis animæ, in qua Dei constat esse imaginem, aliam inueniamus memoriam, aliā intelligentiam, & aliam nihilominus voluntatem, nam licet nihil cogitare, vel diligere, vel odisse possimus quod in memoria non habeamus: quia quod obliuio abstulerit de corde, non ibi potest cogitatio, aut voluntas aliquatenus inueniri: tamen ad agnoscendam discretionem memoriæ, cogitationis, voluntatis, plerunque reminiscimur, quod nec versamus cogitatione, nec appetimus voluntate: item rogitamus aliqua, quæ non diligimus. Cogitatio itaque nostra, quæ in memoria nascitur & formatur, dignè verbum interius dicitur. Quid enim est cogitatio, nisi interna locutio. Propter quod scriptum est, Quæ dicitis in cordibus vestris, & in cubilibus vestris compūgimini. (Psalm. 4.) Nam & in Euangelio, cùm Dominus Iesus illi paralytico quem sanauit, dixisset, remittuntur tibi peccata tua: Lucas Euangelista subiunxit dicens, (Luc 5.) Et cœperunt cogitare Scribæ & Pharisæi, dicentes, Quis est hic, qui loquitur blasphemiam? Quis potest dimittere peccata, nisi solus Deus? Vt cognouit autem Iesus cogitationes eorum, respondens dixit ad illos, Quid cogitatis mala in cordibus vestris? Quod autem Lucas dixit, cœperunt cogitare Scribæ & Pharisæi dicentes: hoc Matthæus ait, (Matth. 9.) Et ecce quidam de Scribis dicebant intra se, blasphemat. Et cùm vidisset Iesus cogitationes eorum, dixit, Vt quid cogitatis mala in cordibus vestris? In libro quoque Sapientiæ (Sap. 2.) dicitur de quibusdam, Dixerunt intra se cogitantes non rectè. Manifestum est ergo, hoc esse cogitare, quod est intra se dicere. Ibi ergo inuisibiliter cogitatur: Sine

ſtrepitu ergo vocis corporeæ vnuſquiſque quod cogitat, dicit. Quod tamen ad alterius auditum, non niſi corporea locutione perducit.

CAPVT XVI.

ILLVD itaque verbum, quod ex memoria natum eſt, ſecundum ſolam naturam, quo de memoria inuenitur naſci non poteſt ad aures cuiuſlibet hominis ſine corporea voce perduci. Proinde vt proferri ad alios poſſit, habitu corporeæ vocis induitur. Cui verbo ex ore vox corporea copulatur. Atque ita fit, vt illud verbum, quod totum in mente ſpiritualiter fuit, & ad alios per corporalem vocem veniat, & ab animo, de quo & in quo ſpiritualiter permanet, non recedat. Totum enim neceſſe eſt vt permaneat in mente, etiam quando totum profertur in voce. Nec tamen poſſumus dicere illam prolationem ſolius verbi à memoria vel à voluntate non fieri. Omnis enim qui loquitur, & meminit vtique, & cogitat quid loquatur; & propterea loquitur, quia illam locutionem cum memoria & cogitatione voluntas pariter operatur. Nam in tantum quidquid homo loquitur ſciens, non vtique loquitur niſi volens, vt quidquid homo inuitus dicere compellitur, non dicat, quamdiu voluntas ad loquendum nullatenus inclinatur. Inde eſt quòd non ſolùm illi, qui nunc rerum temporalium, tribulationum, vel tormentorum timore ſiue dolore compreſſi, veritatem Catholicæ fidei relinquẽtes, ad impietatem ac perfidiam tranſierunt, nullam excuſationem inuenire poterunt, vt dicant quod inuiti negauerint veram fidem; cùm hoc eos propria feciſſe appareat voluntate. Et ſi enim vel tribulatione vel tormento ad negandam fidem perductus eſt animus, non eam tamen negauit nutus. Vt enim fidem negaret, priùs cogitauit & voluit, & ſic illam negationem protulit: quia hoc vt fieret, cogitatio ſimul cum voluntate decreuit.

CAPVT XVII.

VT ergo ad illud, quod agebam, redeã: in ipſa imagine Dei, hoc eſt, in ipſa mente hominis, cogitatio quæ ex memoria naſcitur atque formatur, & rectè verbum dicitur, ſolam corpoream vocem accipit, vt audiri corporeis auribus poſſit. Sic ergo in illa ſancta ac diuina Trinitate, ſolum Patris verbum, quod eſt ſpeculum ſine macula, & imago bonitatis Dei, ſplendor ſcilicet & figura ſubſtantiæ eius, cùm in forma Dei eſſet, non rapinam arbitratus eſt eſſe ſe æqualem Deo; ſed ſemetipſum exinaniuit formam ſerui accipiens: ſolus ergo filius accepit carnem, vt poſſit corporeis oculis videri, manibus contrectari: ſolus humanam naturam ſic accepit, vt ſuam faceret, & per illam diuinitatis quoque ſuæ notitiam miſericorditer infunderet. Qui tamen reuelans ſeipſum, in ſeipſo vtique reuelauit & patrem. Tribuens quippe agnitionem ſuæ diuinitatis, ſimul agnitionem donauit & patris. Diuinitas enim quæ vna eſt patris & filij, facit & filium ſine patre, & patrem ſine filio non agnoſci. Inde eſt quod ait, Tanto tempore vobiſcum ſum, & non cognouiſtis me? Philippe, qui videt me, videt & patrem. Sic ergo filius, qui carnem ſolus accepit, in ſeipſo patrem iure vnius diuinitatis naturaliter oſtendit: ſicut ſermocinator, dum veritatem quam meminit, loquitur, quod à ſe prolatum indicat, hoc intus in mente repoſitum monſtrat. Vox autem illa corporea, qua ſpirituale verbum induitur, vt ad audientium notitiam proferatur, ſimul fit à memoria, & à cogitatione, & à voluntate: ſed à ſola cogitatione, id eſt, interiore ſuſcipitur verbo, vt ad corporeas circunſtantium aures interioris cogitationis procedat augurio. Illud autem verbum, ſicut habitu corporeæ vocis accepto totum ad audientes egreditur, ſic in corde totum cum memoria & voluntate ſpiritualiter inuenitur. Proinde quiſquis hanc imaginem in mente hominis conſpexerit, hæreticorũ vaniloquia citiùs irridebit: qui carnaliter de ſpiritualibus ſentientes, nolunt credere in illa ſancta Trinitate aliquid à tribus factum, quod ab vna perſona tantùm fuerit diuina diſpoſitione ſuſceptum: cùm illa humana natura totius quidem Trinitatis opere ſit facta, à ſolo tamen filio fuerit in vnitatem perſonæ ſuſcepta. ſicut enim certum eſt, quia in principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum, ita certum eſt, quia verbum caro factum eſt, & habitauit in nobis. Quid autem accepimus? Domini verbum & Deum apud quem erat Verbum, non patrem & filium.

Ioan. 14.

Ioan. 1.

CAPVT XVII.

NOMINE itaque verbi oſtenditur diſcreta patris filiique perſona: ſed quia Deus erat, docetur vna patris filiique ſubſtantia. Non ergo patris, neque Spiritus ſancti, illa quæ ſolius verbi eſt caro: quia Deo verbo non eſt cũ patre & Spiritu ſancto vnius perſonæ communio. Secundum operationem quippe diuinitatis communẽ, in qua eſt Trinitas perſonarum, ſicut eam accepit filius, ſic accepit pater, & Spiritus ſanctus. Illum enim filium qui ſecundum diuinitatem naturaliter ſolus de ſolo natus eſt patre, ipſum vtique ſecundum carnem

naturaliter nasci decebat ex virginitate. At A in illa Trinitate, sicut non sunt duo patres, neque duo Spiritus sancti, sic non erunt etiã duo filij. Illa enim Trinitas vnum habet in se Patrem, vnum Filium, vnum Spiritum sanctum. Sed vnum Patrem, & vnum Spiritum sanctum secũdum diuinam naturam: vnum verò filium, secundum diuinam humanámque substantiam. In personis itaque discreta est Trinitas, quamuis in natura nõ sit diuisa vel separata Trinitatis vna diuinitas. Ideo in solius Filij persona humanitas inuenitur assumpta. Propter naturam ergo vna semper est sanctæ Trinitatis operatio: propter personas autem, solius filij est humana susceptio. B Veruntamen dum ista ad instructionem fidelium disputamus, debemus cogitare etiam hæreticos vtique carnales atque animales. & ob hoc rerum spiritualium incapaces: de qualibus dicit Apostolus: Animalis autem homo non percipit quæ sunt spiritus Dei. Stultitia enim est illi: & non potest intelligere, quia spiritualiter examinatur. Carnales autem siue animales maximè hæreticos esse, Apostolica testatur auctoritas. Beatus enim Paulus inter opera carnis & hæreses ponit. Beatus quoque Iudas Apostolus, eos qui se ab Ecclesia segregant, animales appellat dicens: Hi sunt qui C segregant seipsos, animales, spiritum non habentes. Hoc est vtique quod beatum Paulum dixisse monstrauimus: Animalis autem homo non percipit quæ sunt spiritus Dei. Non sit ergo mirum, quia intelligere diuina non valent, qui spiritum Dei non habent. Scriptum est namque in libro Sapientiæ: Sensum autem tuum quis sciet, nisi tu dederis sapientiam, & miseris Spiritum sanctum tuum de altissimis. Inde est quòd etiam sanctus Apostolus ea quæ Dei sunt non nisi à Spiritu sancto asserit reuelari, dicens, Nobis enim reuelauit Deus per spiritum suum. Et paulo post ait: Nos autem non spiritum mundi accepimus, sed D spiritum qui ex Deo est, vt sciamus quæ à Deo donata sunt nobis. Verùm tamen bonum est vt & nos, in quantum diuinitus adiuuamur, beatum imitantes Apostolum: omnibus omnia fieri studeamus, vt omnes lucrifaciamus.

1. Cor. 2.

Sap. 9.

1. Cor. 7.

Capvt XIX.

Qvoniam igitur non capiunt Arriani quod diximus, in illa vna natura diuina aliquid à tota Trinitate factum, quod nõ à tota Trinitate fuerit susceptum: nec creditur possibile, quòd carnem illam tota Trinitas fecerit, quam tamen vna ex Trinitate persona suscepit; efficiamur, sicut Apostolus ait, tanquam paruuli in medio eorum, & hoc illis proponamus exemplum, ad intelligentiæ spiritualis latitudinem nutriendam, quod hæretici cordis non fatiget nec perturbet angustiam. Scimus illam solam esse diuinam inseparabilem, atque indiuiduam Trinitatem, cuius neque vna natura possit personarum Trinitate diuidi, neque tres personæ possint naturę indiuisibilis vnitate confundi. Nam & ipsa mens hominis, in qua imaginem Dei esse diximus, sic accepit vt habeat in se quoddam sanctæ Trinitatis indicium, vt distinctionem in se trium non habeat personarum. Hoc enim sibi proprium Trinitas diuina seruauit. Vnde quãuis sit in hominis mente memoria, intelligentia, & voluntas, tria quidem illa sunt, sed tamen personæ tres esse non possunt: quia in vnoquoque homine, in cuius mente, vel cuius mens est imago diuina non solùm ipsius mentis, sed animæ simul & carnis vna inuenitur naturaliter esse persona. In creatura igitur, quantum tantæ rei, de qua loquimur, magnitudo permittit, requirentes exemplum in naturis, tale aliquid forsitan inuenimus, quod in personis inuenire non possimus. Diximus enim quòd humanitatem filij Dei tota Trinitas fecit, quã tamen non tota Trinitas, sed solus filius in suam personam accepit. A tota quippe Trinitate, id est à Patre, Verbo, & Spiritu sancto, facta est illa caro, sed solum verbum factum est caro. Quoniam igitur sicut superiùs diximus, quantum attinet ad creaturam tres personas in vna mente, id est in vna carne inuenire non possumus, duas saltem naturas in vna persona non laboramus vt inuenire possimus. Vniuscuiusque enim persona viuentis hominis ex anima rationali constat & corpore: à quo tamen multa ita fiunt, vt quamuis ab anima & corpore simul fiant, ad solam tamen animam, aut ad solum corpus aliquando pertineant. Quis enim nesciat solum corpus cibo carnali refici atque nutriri, in cuius commestione cõmunis operatio est carnis & animæ? Anima enim per corpus, imo cum corpore facit, quando corpus comedit, & tamen solum corpus accipit, quod vt accipiatur, anima simul cum corpore facit. In illa itaque comestione, vna est animæ carnisque operatio, sed solius est carnis acceptio. In tantum quippe sola caro cibo corporali pascitur, vt sola, si eum acceperit, pinguescat. Animæ autem refectio atque pinguedo, nõ in pane corporali, sed in pane spirituali cõsistit. Non enim in pane solo viuit homo sed in omni verbo quod procedit de ore Dei. In cuius tamen verbi perceptione, vt cibo suo anima pascatur, caro illi in opere sociatur.

Matth. 4.

Hoc enim agitur, quando aut aures corporales admouet anima verbis, vt audiat, aut oculos corporales admouet ſcripturis, vt legat. Ecce & in hoc ſimul eſt carnis & animæ operatio, vbi eſt animæ ſolius acceptio. Iſta in creaturis videant Arriani, & non dubitent ſanctæ Trinitatis vnam eſſe diuinam naturam, & fieri potuiſſe, immò factum eſſe, vt illa caro totius Trinitatis vno atque inſeparabili opere fieret, in ſacramento vero incarnationis ad ſolam perſonam Dei vnigeniti pertineret.

CAPVT XX.

NON ergo tota Trinitas carnem aſſumpſit, nec tota Trinitas paſſionum iniurias ſenſit, neque tota Trinitas tertio die à mortuis reſurrexit, neq; tota Trinitas quadrageſimo die in cœlum aſcendit. Sed ſicut ſuperiùs oſtendi, vnus ſolus filius carnem aſſumpſit, in quo quia vna vtriuſque naturæ manet inconfuſa proprietas, ideo vnus idémque eſt, qui & ſecundum veram diuinitatem impaſſibilis omnino permanſit. Naturaliter enim diuinitas illa nihil patitur, ſicut naturaliter non mutatur. Mutabilis autem naturæ eſt, ſubiacere paſſionibus. Nulla ergo illi naturæ paſſio accidere potuit, cui mutatio naturalis ineſſe nequiuit. Solus etiam filius iacuit in ſepulchro: ſed illa vnigeniti Dei natura potuit ſepeliri, quæ potuit mori. Secundum naturam itaque carnis Deus vnigenitus iacuit ſepultus in lapide, ſecundum quam clauis adfixus pependit in cruce. Quomodo enim diuinitas eius poterat concludi ſepulchro, quæ nec terra poteſt concludi, nec cœlo? Illam ergo paſſionem, illamque ſepulturam vnitas perſonalis vnam in Chriſto fecit eſſe diuinitatis & carnis: ſed proprietas vtriuſque in Chriſto ſubſtantiæ fecit ſolam carnem Chriſti paſſioni & morti naturaliter ſubiacere, permanente impaſſibilitate atque immortalitate diuinę incommutabiliſque ſubſtantiæ. Chriſtus itaque, qui non eſt Trinitas, ſed vna ex Trinitate perſona, ſic ſecundum veritatem carnis verè in cruce pependit, & in ſepulchro mortuus iacuit; Apoſtolo dicente quia Chriſtus mortuus eſt pro peccatis noſtris, ſecundum ſcripturas, & quia ſepultus eſt, & quia reſurrexit à mortuis tertia die ſecundum ſcripturas. Quæ omnia ſecũdum perſonæ vnitatem totus Chriſtus pertulit: ſecundum naturalem proprietatem, ad ſolam carnis pertinent veritatem. Ita ſecundum ſolam animam ad infernum deſcendit. Vno quippe eodémque tempore, quod inuenitur inter mortem Chriſti, reſurrectionémque diſtare, vnus idémque Chriſtus, & ſecundum veritatem carnis verè in ſepulchro iacuit, & ſecundum veritatem animæ rationalis, verè in infernum deſcendit. Ac per hoc ſecundum veritatem humanæ naturæ, ex quo Chriſtus in cruce ſuſpenſus inclinato capite emiſit ſpiritum, quoaduſq; recepto ſpiritu reſurrexit à mortuis, non vbi fuit ſecundum carnem, ibi fuit ſecundum animam. Secundum carnem quippe in ſepulchro mortuus iacuit: ſecundum animam verò rationalem ad infernum deſcendit: ſecundum diuinitatem verò, qua cum Patre & Spiritu ſancto vnus eſt Deus, totam creaturam repleuit immenſus. Secundum carnem ergo ſic fuit in ſolo ſepulchro, vt ſecundum animam in ſolo fuiſſet inferno: ſecundum diuinitatem verò, qua nullo loco concluditur, ſed vbique totus ineffabiliter inuenitur, ita carnem ſuam non dereliquit in ſepulchro, neque animam ſuam deſeruit in inferno, ſicut nec terræ poteſt aliquando deeſſe, nec cœlo. Idem quoque Dei filius qui ſecundum carnem in ſepulchro iacuit, & ſecundum ſolam animam in infernum deſcendit, quoniam ipſe dixerat de anima ſua, Poteſtatem habeo ponendi eam, & poteſtatem habeo iterum ſumendi eam: poſtea quam poſuit animam, & reſumpſit, ſecundum totam humanitatem ſuam in cœlum aſcendit, & in dextra ſedis Dei ſedet, ſicut Marcus Euangeliſta teſtatur dicens, Dominus quidem Ieſus, poſtquam locutus eſt eis, aſſumptus eſt in cœlum, & ſedet à dextris Dei. Hæc autem omnia, quæ partim ſecundum ſolam animam, partim ſecundum ſolam carnem, partim verò ſecundum animam ſimul & carnem, in vnigenito Deo temporaliter facta ſunt: ſicut dignè referuntur ad vnam, quæ in Dei filio eſt, diuinitatis humanitatiſque perſonam, ſic ad illius diuinam nullatenus poſſunt referri ſubſtãtiam. Ac per hoc nihil horum poteſt perſonæ Patris vel ſancti Spiritus deputari, quia non eſt vna perſona Patris, & Filij, & Spiritus ſancti.

[Margin: 1. Cor. 15. — Ioan. 10. — Matth. 16.]

CAPVT XXI.

NEC quiſquam poteſt paſſionem, aſſumptionémve carnis Patri, ſiue ſancto Spiritui adſcribere: quia nefas eſt diuinam naturam mutabilem in aliquo, aut paſſibilem prædicare, ſecundum quam Chriſtus & ſine initio ſemper natus de Patre permanſit, quando de matre initium conceptionis & natiuitatis accepit, & incomprehenſibilis, quando ſe comprehendi permiſit, & impaſſibilis, quando paſſionis iniurias ſenſit, & immortalis, quando morti ſubiacuit, & indiuiſus, quando ſecundum carnem in ſepulchro iacuit, & ſecundum

animam in inferiores partes terræ descendit, & immensus, quando ad altitudinem cœli de huius terræ humilitate conscendit. Istam fidem si miser Fastidiosus non negaret, sine dubio non periret. Sed quoniam & factis eam negauit & dictis, mirum non est, quia opere pessimus factus est, & iam sermone peruersus, & ambulans in tenebris inimicus extitit lucis. Fornicatio quippe corporalis, quæ illius primò mentem, carnémque possedit, ipsa eum consequenter ad præcipitium spiritualis fornicationis attraxit. Tulit enim membra Christi, & fecit membra meretricis. Et ideo non dubitauit castitatem fidei perdere, quia non se doluit castitatem corporis amisisse. Ecce quãtum malum luxuria carnis, quæ illum miserum vsque ad negationem potuit perducere veritatis. Hæc fuit, hæc fuit tempestas, quæ paleam de area dominica rapuit, & vepribus hæreticæ impietatis infixit. Hæc illum fecit contra suam conscientiam loqui, & in contumeliam ipsius Trinitatis peruerso sermone versari. Neque enim verum credebat esse quod dixit, sed iam duplici corde, maluit aliud dicere quàm credebat. Qua desperatione possessus, vt ipse sibi auferret spem remissionis, voluit per licentiam implere delectamenta libidinis. Ex ore itaque suo quo iustificari debuit, augmentum condemnationis accepit, quãdo lingua eius, quæ debebat pœnitentiæ verba proferre, protulit verba blasphemiæ. Illuc itaque miser Fastidiosus maluit transire, vbi & contra Deum sacrilega procacitate latraret, & in suis fornicationibus, quia timorem Dei non habuit, etiam hominem non timeret. Væ illi misero, qui ab hoc Ecclesiastico voluit priuari consortio, vt nunquam possit carere supplicio: & ad hoc se voluit sine aliquo timore peccare, vt sine fine mereretur ardere.

CAPVT XXII.

VBI sunt nunc duo anni illi, quos Fastidiosus quasi felices habuit, quia eos, sicut voluit, libidinosus in fornicatione consumpsit? quàm celeriter transierunt? qui etiam non solùm ducenti, sed etiam duo millia si essent, cum celeritate transiissent. Quid autem miser faciet, cum ad iudicium illius venerit, quem negauit? quid recipiet pro talibus factis & dictis? quid ille recipiet, ille corpore luxuriosus, corde cœcus, errore blasphemus? qui priùs in se templum Dei fornicatione violauit, deinde corpore quoque ab Ecclesia separatus exiuit. Quid recipiet ab illa sancta Trinitate, qui maluit seruus esse luxuriæ atque perfidiæ? Quid vtique nisi ignem æternum, quem talibus constat operibus præparatum? Et in hoc quidem tempore citò finita est Fastidiosi fornicatio, cuius tamen in illo igne non finietur æterna combustio. Fugiant ergo Christiani vtramque fornicationem, quam miser Fastidiosus incurrit: vt custodientes animas suas, castitatem seruent, & cordis & corporis teneant intra Ecclesiam Catholicam fidem: credant & confiteantur inseparabilem atque indiuiduam Trinitatem: quæ in sua diuina natura, nihil habet factum, nihil aliquatenus inchoatum: cuius vno atque inseparabili opere, facta sunt omnia in cœlis & in terra, visibilia & inuisibilia. Credant nihilominus, & confiteantur vnigenitum Deũ, solum secundum veram diuinitatem natum de patre, solum secundum veram humanitatem creatum ex virgine: ac per hoc, opere Trinitatis carnem atque animam rationalem in vnitate personæ pro mundi salute susceptam. Hoc firmissimè retinentes proferant, & perseuerent in operibus bonis. In Christo enim Iesu sola valet fides, quæ per caritatem operatur; à qua si quis discesserit, ipse suæ animæ reus erit. omnis autem qui in ea perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit.

SANCTI

SANCTI FVLGENTII EPISCOPI RVSPENSIS, DE TRINITATE, AD FELICEM NOTARIVM,

LIBER VNVS.

CAPVT PRIMVM.

QVONIAM me, fili cariſſime Felix, fidei calore ſuccenſus ſæpiùs percunctaris, quo modo de ſancta Trinitate, quæ Deus eſt, credere debeas, vel qualiter poſſis fidem Catholicam, atque orthodoxam contra hæreticorum errores, præſertim quorum ſocietate frueris, Domino auxiliante defendere, ac per hoc eorum inſidias euitare; neceſſarium tibique commodum duxi tuis petitionibus reſpondere. Sed vtinam tam congruè ac conuenienter, quàm mihi eſt velle. Ipſa ſcilicet incommutabilis Trinitas, in cuius manu ſunt & nos & ſermones noſtri, ad annunciandum ſe & ſermonem rectum & fidem ſinceram tribuat, quatenus ſancto deſiderio tuo ſtudio diſcendi flagranti ad plenum ſatisfacere valeam. Illam itaque fidem crede ſinceriſſimæ menti tuæ nos velle noteſcere, per quam iuſtificati ſunt Patriarchæ, Prophetæ, Apoſtoli, Martyres coronati, quam hactenus per totum orbem ſancta tenet Eccleſia, cuius ſplendor credentium mentes illuſtrans æternæ vitæ facit eſſe participes. Quæ vſque nunc per ſucceſſionum ſeriem in cathedra Petri Apoſtoli Romæ vel Antiochiæ, in cathedra Marci Euangeliſtæ in Alexandria, in cathedra Ioannis Euangeliſtæ Epheſi, in cathedra Iacobi Hieroſolymæ, ab Epiſcopis ipſarum vrbium prædicatur. Coge ergo Arrianos, Donatiſtas, Neſtorianos, Eutychianos, Manichæos, & reliquas hereſeôn peſtes hiſce communicare Eccleſijs, quibus Apoſtoli præſederunt: non conſentiunt, quia per prauitatem fidei ab Eccleſiæ vnitate diuiſi in parte eſſe voluerunt. Vnde & Ioannes Apoſtolus ait: Ex nobis exierunt; ſed non erant ex nobis. Quod ſi fuiſſent ex nobis, permanſiſſent vtique nobiſcum. Ex nobis vtique exierunt, quia ſe ab Eccleſiæ vnitate corde inſaniſſimo ſeparauerunt. Non erant ex nobis, ſcilicet prædeſtinatis, & ad æternam videlicet vitam electis. Non erant quippe ex his de quibus Dominus dicit. Ego elegi vos, & poſui vos vt eatis, & fructum plurimum afferatis, & fructus veſter maneat. Sed nec in Abrahæ ſemine benedicuntur, ſecundum quod Dominus ad Abraham ait: In ſemine tuo benedicentur omnes gentes. & Apoſtolus ſubnectens adiungit: Non in ſeminibus quaſi in multis ſed in ſemine tuo, quod eſt Chriſtus. Cùm omnes gentes in Chriſto & per Chriſtum in vnitatem fidei benedici mereantur; hæretici non ſunt benedicti, quia non habent vnitatem fidei, ſed erroris paſtu ſaginati, per ſuperbiam facti ſunt non filij Dei, ſed filij diaboli. Vnde & obſcuratos habentes cordis oculos, nequeunt cernere totum mundum ſanguine Chriſti redemptum, & in fidei vnitate concordem, ſecundum quod de primitiua Eccleſia deſignatur: Erat illis, inquit, cor vnum & anima vna in Deum. Sic totus mundus redemptus, ſic totus mundus in cunctis gentibus nuncupatur redemptus. Et timebunt gentes, inquit, nomen tuum Domine, & omnes reges terræ gloriam tuam. Et iterum: Omnes gentes quaſcunque feciſti, venient & adorabunt coram te Domine. & rurſum. Commemorabuntur, inquit, & conuertentur ad Dominum vniuerſi fines terræ: & adorabunt in conſpectu eius vniuerſæ patriæ gentium. Quoniam Domini eſt regnum, & ipſe dominabitur gentium. Quid infelices dicant, qui præciſi ab Eccleſia Dei, corde impœnitenti ipſi Eccleſiæ contradicunt; & dum eandem, quæ tunica Domini eſt inconſutilis, ſcindere nituntur, ipſi facilius ſciſſi ſunt? Hi percunctentur ſigillatim. Ille dicit ſanguine Chriſti ſe eſſe redemptum. Ergo ſolùm pro Arrianis, aut tantùm pro Donatiſtis effuſus eſt ſãguis Chriſti? Abſit. Nõ ſic dicit veritas. Non ſic dicit Deus ad Abrahã; In ſemine, inquit, tuo benedicentur omnes gentes.

1. Ioan. 2. — Ioan. 15. — Gen. 26. — Galat. 3. — Act. 4. — Pſalm. 50. — Pſalm. 85. — Pſalm. 21.

Gen. 29. Non vna gens, sed omnis. Non illa & illa, sed cunctæ. Sed neque in diuersa fide, sed in vna: dicente Apostolo, Vna fides. In vna scilicet fide saluantur credentes: per vnitatem fidei Ecclesia Catholica habet cor & animam vnam in Deum. Hæc fides recta, quæ facit diuersa corda credentium vnum esse. Pauli Apostoli ore laudatur. Gratias, inquit, ago Deo, quia fides vestra annunciatur in vniuerso mundo. Fides vna, quæ in totum mundum annunciatur, ipsa laudanda ac prædicanda est.

Ephes. 5. Rom. 1.

CAPVT II.

ACCIPE fidem, in qua iam olim renatus es credens in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti. Pater filius non est, Filius pater non est, Spiritus sanctus nec pater nec filius. Et cum tres sint, quod est, rogo, nomen vnum patris & filij & Spiritus sancti, in quo nos oporteat baptizari, nisi illud scilicet nomen Deitatis, quod triplicari non potest? Quamuis enim dicamus patrem Deum, filium Deum, Spiritum sanctum Deum, tamen non dicimus tres Deos, quia scriptum est: Audi Israel, Dominus Deus tuus vnus est. Vnus est igitur Deus in natura, non in persona: quia alia est persona patris, alia filij, alia Spiritus sancti. Pater à nullo est genitus, filius à patre est genitus. Spiritus sanctus à patre filioque procedens est. Pater non sibi est, sed Filio: Filius non sibi est, sed patri: spiritus alicuius est adspirantis: ergo ad patrem filiúmque refertur. Ista itaque relatiua nomina Trinitatem faciunt. Essentialia verò nullo modo triplicantur. Deus Pater, Deus Filius, Deus Spiritus sanctus. Bonus Pater, bonus Filius, bonus Spiritus sanctus. Pius Pater, pius Filius, pius Spiritus sanctus. Iustus Pater, iustus Filius, iustus & Spiritus sanctus. Omnipotens Pater, omnipotens Filius, onipotens & Spiritus sanctus. Et tamen non dicimus nec tres Deos, nec tres bonos, nec tres pios, nec tres iustos, nec tres omnipotentes, sed vnum Deum bonum, pium iustum, omnipotentem, Patrem & Filium & Spiritum sanctum. Vbi est vna natura, essentia, vel substantia. Quodlibet enim de his nominibus in illa sancta summaque Trinitate dixeris, vnum idémque significat. Non est diuersa Patris & Filij & Spiritus sancti essentia. Quòd si esset, nec veraciter filius à patre gigneretur, nec Spiritus sanctus à patre filióque procederet. Sed quia verus est filius, id est, de essentia patris genitus, verus est & Spiritus sanctus, à patre filióque procedens. Quod si filius aut Spiritus sanctus alterius generis sunt quàm pater; nec filius veraciter patris est, quem extraneum facit differens essentia. Similiter nec Spiritus sanctus à patre, filióque procederet, quod dementis est dicere: quia sancta scriptura & filium à patre genitum, & Spiritum sanctum à patre procedentem, fideli manifestat narratione.

Deut. 36.

CAPVT III.

ERGO sunt tria quædam coæterna, consubstantialia, coessentialia. Sed cùm quæreretur à patribus & diceretur, Quid tria? nec essentias, nec substantias, nec naturas dicere ausi sunt ne aliqua fortè diuersitas crederetur essentiarum: aut naturarum, aut substantiarum: sed dixerunt tres personas, vnam essentiam: vti vna essentia declararet Deum vnum; tres autem personæ sanctam Trinitatem ostenderent. Nec hoc dicimus, quòd tantùmodo Deus Trinitas sit, & non vna quæque persona. Nam & Pater solus Deus est, & Filius solus Deus est, & Spiritus sanctus solus Deus est. Solus dico, quia pater non est filius, & filius non est pater, & Spiritus sanctus non est pater aut filius. Ceterùm Trinitas, inseparabilis, incommutabilis, infinita, non recipit tres Deos sicut non recipit tres essentias, aut substantias, aut naturas, & idcirco nullatenus dicendus est filius in id quòd æqualis est patri, aut creatus ex aliquo, aut de nihilo substitutus: quia quòd est pater, hoc genuit, Deus Deum, lux lucem, incommutabilis incommutabilem, infinitus infinitum, æternus coæternum. Similiter & de Spiritu sancto credimus; quia hoc est quod ille à quo procedit. Videamus igitur deinceps, vtrum hæc quæ diximus sanctarum scripturarum testimonijs approbemus. Primùm etiam quærendum est si Deus Trinitas sit. Faciamus, inquit, hominem ad imaginem & similitudinem nostram. Et rursum, Venite, descendamus, inquit, & confundamus ibi linguas eorum. Nostram verò, & descendamus, pluralitatem personarum, non Deorum insinuat. Similitérque Abrahæ visio trium virorum, & vnius Domini deprecatio, & pluit Dominus à Domino super Sodomam & Gomorrham sulphur & ignem à Domino. Et, Dixit Dominus Domino meo, sede à dextris meis: Et, Verbo Domini cœli firmati sunt, & spiritu oris eius omnis virtus eorum. Quid aliud hæc quàm Trinitatem ostendunt? Apertiusque sanè Dominus in Euangelio, Ite, baptizate omnes gentes in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti. Et rursum, Facta est vox de cœlo dicens, Hic est filius meus dilectus: ipsum audite.

Gen. 1. Gen. 11. Gen. 19. Matth. 28 Matth. 17

Ioan. 1. Identidémque ait, Vidi spiritum Dei descendentem, & manentem sicut columbam in ipso.

Capvt IIII.

En habes in breui alium esse patrem, alium filium, alium Spiritum sanctum: alium & alium in persona; non aliud & aliud in natura. & idcirco, Ego, inquit, & pater vnum sumus. Vnum, ad naturam referre nos docet: Sumus, ad personas. Similiter & illud: Tres sunt, inquit, qui testimonium dicunt in cœlo; Pater, Verbum, & Spiritus, & hi tres vnum sunt. Audiat Sabellius sumus: audiat tres, & credat esse tres personas & non sacrilego corde blasphemet, dicendo ipsum sibi esse patrem, ipsum sibi filium, ipsum sibi Spiritum sanctum: tanquam modo quodam seipsum gignat, aut modo quodam à seipso ipse procedat: cùm hoc etiam in naturis creatis minimè inuenire possit, vt aliquid seipsum gignere valeat. Audiat scilicet & Arrius vnum, & non differentis filium dicat esse naturæ: cùm natura diuersa vnum dici nequeat. Filius itaque clamat, Ego & pater vnum sumus. &, Qui me videt, videt & patrem. Et Apostolus de eo, Qui cùm in forma Dei, inquit, esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo. &, Propterea, inquit in Euangelio, quærebant Iudæi Iesum interficere: quia non solùm soluebat sabbatum; sed & patrem suum dicebat Deum, æqualem se faciens Deo. Et Arrius blasphemo spiritu contradicit: Non sunt vnum, non sunt æquales, quia ipse filius de se dicit: Pater maior me est, & missum sese sæpenumero à patre testatur. O infelix error, pestiferaque doctrina ignorans dispensationem hominis ob salutem generis humani temporaliter factam! Rogo, secundum quid maior est pater filio? secundum substantiam, an secundum potentiam, an secundum bonitatem, an secundum incorporalitatem, an secundum æternitatem? Si innascibilis Dei patris vnigenitus Deus imago est, perfectæ atque absolutæ in eo substantiæ veritas inest, per quam efficitur esse eum imaginem veritatis. Potens est pater; sed infirmus est filius, imago iam non est potentis. Bonus est pater: sed si in diuersi generis diuinitate filius est, boni imaginem mali natura non reddet. Incorporeus pater est: sed si filius secundum spiritum circumscriptus est corpore, iam incorporei non est forma corporeus. Æternus est pater: sed si filius non est coæternus, temporaliter patri nomen paternitatis accessit: & iam non omnia per Verbum facta sunt, quia reperitur tempus ante Verbum anterius, quando pater fuerit sine filio. Sed imaginem Dei patris Verbum, & omnia per ipsum facta scriptura euidenter declarat. An fortè ad hoc impiè professionis suæ sensum propagat, vt Spiritum sanctum bonum quidem, sed filium meliorem, & patrem optimum esse credat; aut Spiritum sanctum potentem, sed filium potentiorem, & patrem potentissimum sensu sacrilego adstruat; aut sanctum Spiritum iustum, sed filium iustiorem, & patrem, iustissimum blasphemando edoceat? Ergo non tenetur sub vnius Dei professione: sed Ethnicorum more plurimorum Deorum cultui mancipatur: dum Deum patrem maiorem, filiúmque minorem, & Spiritum sanctum plusquam minórem, præsumptione temeraria suspicatur. Deum maiorem, & Deum minorem habeat error eorum, qui Israël esse nolunt, nec obturatis auribus audiunt: Audi Israël Dominus Deus tuus Deus vnus est: & illud: Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruies.

Ioan. 10. 1. Ioan. 5. Ioan. 10. Ioan. 14. Philip. 2. Ioan. 5. Ioan. 14. Deut. 6. Matth. 4.

Capvt V.

Sed ne fortè cæcato corde filium, aut Spiritum sanctum Deum esse non credant, & more Iudæorum blasphemantium Deum esse abnegent, sacrarum litterarum testimoniis conuincantur. Quorum patres, inquit Apostolus, & ex quibus Christus secũdum carnem, qui est benedictus Deus in sæcula. Et rursum Ioannes Apostolus: Vt simus, inquit, in vero filio eius Iesu Christo. Ipse est verus Deus, & vita æterna. Et de Spiritu sancto Ioannes Euangelista: Spiritus, inquit, Deus est. Et Apostolus dum Spiritum sanctum inhabitatorem Ecclesiæ diceret: Nescitis, inquit, quia membra vestra templum est Spiritus sancti? Glorificate & portate Dominum in corpore vestro. Et in actibus Apostolorum. Anania, inquit Petrus, cur tentauit cor tuum Satanas mentiri te Spiritui sancto. Et paulo post subiungit; Non es hominibus mentitus, sed Deo. En habet filium Deum, Spiritũ sanctum Deum. De patre quòd Deus sit, non opus est approbare, quem ille sine ambiguitate Deum credit. De filio autem, vel de Spiritu sancto omnis pene hoc sancta scriptura resonat: sed pro breuitate sermonis pauca inde decerpsimus. Minorem autẽ, aut missũ filiũ secundũ id credimus, quod & Apostolus ait, Misit Deus filiũ suum factũ ex muliere, factũ sub lege. Factũ autẽ ex muliere, id est, de virgine Maria natũ: quia ille qui erat natus ex patre sine initio de matre nascẽdo accepit certum tẽporis initium. Qui etiam cùm in forma Dei esset, inquit

Rom. 9. 1. Ioan. 5. Ioan. 4. 1. Cor. 6. Act. 5. Galat. 4.

Philip. 2. Apostolus, non rapinam arbitratus est esse æqualis Deo, sed semetipsum exinaniuit formam serui accipiens, in similitudine hominum factus, & habitu inuentus vt homo, humiliauit se vsque ad mortem, mortem autem crucis. Qui cùm in forma Dei, ait, esset, idest, cùm substantia Deus esset, non rapuit Deitatem, quam naturaliter habebat cum patre: sed semetipsum exinaniuit, id est, non in id quod Deus est, & æqualis patri, generi humano apparuit: sed homine adsumpto, non Deo consumpto, in vnitate personæ, & in hoc mundo apparuit, & passiones sustinuit, & affectiones humanas quas decuit & voluit sine vitio transcurrit. Secundum hanc formam humanam non est æqualis patri, dicente ipso, Pater maior me est. (Ioan. 14.) Secundum illam verò qua æqualis est patri, ait: Ego & pater vnum sumus. (Ioan. 10.) Secundum formam humanam, venit in mundum peccatores saluos facere: secundum diuinam, in mundo erat, & mundus per ipsum factus est. Et idcirco duas substantias, siue naturas, siue formas (quodlibet de his dixeris, idem est,) credere nos oportet in vno filio Dei; vnam profectò Dei, alteram hominis: vt credatur Deus verus, & homo verus vnus filius Dei: ne sicut Nestorius, hominem ex virgine Maria natum quartam personam introducentes, à Trinitate excidamus: neque vt Eutyches, hominem verum non credentes, filium Dei sine hominis assumptione, id est vnius substantiæ esse credamus: aut certè ex duabus substantiis vnam fieri potuisse substantiam arbitremur. Quia filius Dei, vt diximus, in vnitate personæ suæ totum hominem adsumpsit, id est animam rationalem, & carnem secundum quod dictum est per Prophetam: Ecce virgo in vtero accipiet, & pariet filium, & vocabitis nomen eius Emmanuel, quod est interpretatum, nobiscum Deus. (Esa. 7.) Homo igitur & Deus est, qui de Maria natus est: homo & Deus est, qui creuit ætate: homo & Deus est, qui cruci affixus est, qui etiam resurrexit, cœlosque ascendit, sedétque ad dexteram patris. Et quamuis propter vnitatem personæ, Deus homo sit & homo Deus sit, tamen secundum hominem Deus dicitur crucifixus, Deus dicitur passus, Deus dicitur mortuus. Nam secundum id quod Deus est impassibilis, immortalisque ritè creditur.

CAPVT VI.

Ergo manet in Christo vtraque natura veritatem seruans: ita vt nec humana in diuinam translata desinat esse homo, nec diuina in humanam transferatur, & desinat esse Deus. Sic igitur vt vna genita, creata altera: vna intemporalis, altera temporalis: vna sine initio, altera cum initio. Et quamuis illa genita & intemporalis ad patrem & Spiritum sanctum pertineat: temporalis tamen & creata nullo modo, quia reuera quicquid naturæ est patri, gignendo dedit filio: quidquid naturæ ex tempore aut extrinsecus accessit filio, non redundat ad Patrem, neque ad Spiritum sanctum. Et cùm sit vna substantia tota Trinitas, non ad totam Trinitatem homo Christus pertinet, nisi tantùm ad filium. Nec enim fas est credere, patrem aut Spiritum sanctum hominem adsumpsisse, aut secundum hominem passos fuisse. Spiritus autem sanctus, quanquam minor nusquam in scripturis reperiatur, tamen missus euidentissimè reperitur scriptus. Pro qua re sibimet hæretici collum ligant, & coarctato ac potius suffocato intelligentiæ suæ spiritu, creatorem suum sanctum Spiritum non agnoscunt, dum eum creaturam esse definiunt. Si creatura esset, creator vtique esse non posset; quia creatura creaturam non format de nihilo. Et cùm in Genesi hominem Deus ad imaginem suam dicat esse formatum, (Gen. 1.) & Iob sese à sancto Spiritu narret esse plasmatum. Spiritus, inquit, diuinus qui finxit me: (Iob. 33.) liquide claret cooperatorem esse patri ac filio Spiritum sanctum, & in hominis formatione, & in Angelorum similiter substitutione, secundum illud Psalmographi, Verbo Domini cœli firmati sunt: & spiritu oris eius omnis virtus eorum. (Psalm. 32.) Si Deus est, si creator est, si baptismum consecrat, quare missus dicitur? Missus quippe in eo quod super Christum in columbæ specie venerit in flumine: quod supra Apostolos venerit in igne. Ipsa quippe apparitio missio est. Nam vbi mittitur, qui vbique est? Spiritus, inquit, Domini repleuit orbem terrarum. (Sap. 1.) Et rursum: Domine, quò ibo à spiritu tuo, & à facie tua quò fugiam? Si ascendero in cœlum, tu ibi es: & si descendero in infernum, ades. (Psalm. 138.) Si sumpsero pennas meas in directum, & habitauero in nouissimo maris: etenim illic manus tua deducet me, & continebit me dextera tua. Nihil scilicet prætermissum est mundi, vbi non præsentiam totius Trinitatis esse monstraret. Quo modo filium credimus missum secundum hominem, ita missum Spiritum sanctum propter columbam vel ignem. Sed filius assumptum hominem propter hominem ita suæ personæ coniunxit, vt esse

esse semper habeat, nec vnquam desinat, aut aliquando finem accipiat. Spiritus verò sanctus, ita columbam, vel ignem: vt factæ illæ visiones ex tempore esse postea desinerent.

CAPVT VII.

EN habes propter quid dicatur missus Spiritus sanctus. Sed iam satis sint ad corroborandam fidem tuam hæc pauca quę diximus, quia Pater & Filius & Spiritus sanctus vnus Deus sit. Non est certè creata natura, non terra, neque aqua, neque aër, neque ignis. Ex his enim elementis animalium compacta sunt corpora. Non est certè spiritus irrationalis, sicut est in pecoribus, neque spiritus rationalis, sicut est in hominibus, aut angelis: sed est Deus Trinitas immutabilis, creans omnia per bonitatem suam, creatus à nemine. Quis itaque potest, vt dignum est, & vt se habet illa infabricata forma, à qua formata sunt vniuersa, vel mente percipere, quanto magis eloquio proferre, nisi quòd ita creditur ac dicitur Trinitas Deus? Hæc autem Trinitas increata, creaturæ suæ indidit Trinitas qualiacumque vestigia. Sic enim scriptum est, quòd omnia in numero, in mensura, & pondere disposuerit. (Sap. 11.) Omne scilicet corpus, siue paruum, siue magnum sit, & numerum habet pro quantitate partium, & mansuram habet, & pondus. nec esse posset numerus sine pondere; aut mensura sine pondere, & numero. Vbicumque enim fuerit vnum horum, sine duobus esse non potest. Sed ecce in corporeis rebus facilè approbantur pondus, numerus, & mensura: quomodo in incorporeis rebus reperiri queat, videamus. Igitur in anima hominis memoria inest, consilium, & voluntas. Hoc enim cogitas quod vis, quod etiam memoria tua continet. Voluntas enim tua amor tuus est. Hoc enim recordaris, quod amando in cogitatione tua adducis. Tria sunt, memoria, consilium, & voluntas quam diximus esse amorem, & inseparabilia sunt, & vnum sunt, & alterum sine altero esse nequit. Quidam etiam Patrum eleganter hæc tria inesse dixit animæ, cùm Deum oraret. Meminerim te, intelligam te, diligam te: & in his Dei imaginem esse docuit. Imago quippe Dei humana anima, non genita, sed creata, non æqualis, sed similis.

CAPVT VIII.

HÆC propterea breuiter insinuaui caritati tuæ etiam in rebus creatis aliqua signa esse illius summæ Trinitatis: vt euidenti ratione pateat, quantus sit error hæreticorum: vt cum in rebus creatis & Trinitas & vnitas sit, ipsam Trinitatem quæ Deus in vnitate naturæ esse non credant. Huius scilicet æternæ atque incommutabilis Trinitatis potentia creata sunt omnia. Sed excellentiorem, ac primam in creaturis ortam reperimus rationalem Angelorum naturam, de Dei sui dono beatam, & per liberum arbitrium beatificatam non iugiter adhærentem. Ex quibus quædam pars Angelorum, nolens sui creatoris facere voluntatem, ab eius contemplatione deiecta seruatur in iudicio punienda, Petro Apostolo dicente, Deus Angelis peccantibus non pepercit: (1. Pet. 2.) sed catenis inferni detractos in tartarum tradidit in iudicium reseruari cruciandos. Meritò quippe pœna ignis æterni in perpetuum punientur: quia si voluissent in sua perseuerare beatitudine, suffragabatur eis vtique voluntas libera. Per quam voluntatem ad seipsos, non ad Deum conuersi effecti per superbiam tenebrosi, & in huius aëris ima detrusi, seruantur in iudicium puniendi. nullum in eis voluntatis bonæ remansit vestigium. Illi autem, qui seruauerunt id quod facti sunt per idem liberum arbitrium, Deo scilicet creatori suo incessanter adhærentes, per id quod steterunt gratia Dei beatiores effecti sunt: sic etiam vt voluntas eorum, nec velle habeat peccare, nec posse. quoniam quamuis mutabiles facti fuerint per naturam, immutabiles sunt facti per gratiam, stabiles etiam & certi de sua beatitudine nullatenus amittenda, fruuntur Deo, cuius contemplatione beati sunt. Planè ex duplici eos esse substantia adserunt magni & docti viri, id est ex spiritu incorporeo, quo à Dei contemplatione nunquam recedunt: & ex corpore, per quod ex tempore hominibus apparent approbantes hoc ex illo loco Psalmi vbi dicit, Qui facit Angelos suos spiritus, & ministros suos ignem vrentem. (Psalm. 103)

CAPVT IX.

CORPVS ergo æthereum, id est igneum, eos dicunt habere: Angelos verò malos, id est dæmones, corpus aëreum. Ergo post lapsum malorum, & stabilitatem bonorum, placuit omnipotenti Deo aliam condere creaturam rationalem, libero arbitrio exornatam, per quam numerus ille Angelorum de cœlo labentium qui perierat, suppleretur: hominum dico primorum, secundum animam ex nihilo, secundum corpus ex limo substitutorum: secundum animam, rationalem & immortalem: secundum corpus verò, si non peccasset, immortalem; si autem peccasset, mortalem,

talem scilicet quod mori posset, dicente Apostolo: Corpus quidem mortuum est propter peccatum: quoniam pœna peccati mors inflicta est corpori. Excepta enim spiritus morte in id quod deseritur à Deo, hanc etiam accepit in carne: quia sicut vita est animæ, beatè viuere, id est frui Deo: ita mori, est corpore ab anima deseri. Harum mortium disparem pœnam expertus non esset, si non peccasset. Factus itaque homo rectus, & ad imaginem Dei sui secundum rationem & intellectum fictus atque formatus, legem accepit, quam non transgrediendo beatus esset, quoniam habebat liberum arbitrium, vt posset bonus esse si vellet: non quidem sine gratia Dei, qua ipsa regebatur voluntas, vt vellet; & tamen in potestate eius erat ipsam gratiam deserere cùm voluisset. Quia voluit, & peccauit, ob hoc etiam meritò damnaretur in æternum, atque omnis stirps eius in perpetuum cum Angelis præuaricatoribus puniretur, nisi gratia superueniret per Iesum Christum Dominum nostrum. Ipsius enim mors humanum genus à potestate diaboli liberauit; quod quadam iustitia Dei ei traditum fuerat possidendum, & dominabatur in eis vt in filijs diffidentiæ, sicut Apostolus ait. Ergo mors Christi, quam sine peccato suscepit, vitam tribuit peccatori. Suscepit hominem vnigenitus Dei, & Verbum caro factum est, qui inter Deum & homines mediatoris fungeretur officio: vt quia per liberum arbitrium reuerti ad Deum minimè poteramus, per Deum hominem factum reuerti possimus. Per hunc mediatorem à diabolo gratis occisum ipse diabolus auctor mortis amisit quos idem mediator iudicio iudicauit occulto.

Rom. 8.

Ephes. 5.

CAPVT X.

NON igitur glorietur homo de meritis suis: sed qui gloriatur in Domino glorietur. Quid enim habet, quod non accepit? quòd si accepit, quid gloriatur quasi non acceperit? Sic enim ipse Dominus ait: Si vos filius liberauerit, tunc verè liberi eritis. Liberatio nostra in eius arbitrio, in eius sita est voluntate. Quoniam ira in furore eius, & vita in voluntate eius, ait Psalmographus. Vnde quòd damnatur reus, suis deputet meritis; quòd liberatur, gratiæ redemptoris. Nec hoc dicimus, quòd liberum arbitrium perdiderit humanum genus. Habet enim, antequam liberetur gratia saluatoris, ad malum non ad bonum procliue. Quapropter ipsum liberum arbitrium gratia Dei liberatur vt bonum velit & possit. Ita enim quidam ex Patribus ait,

Ioan. 8.

Psalm. 29.

A quòd gratia Dei præueniat nolentem, vt velit; subsequatur volentem, ne frustra velit. Ac sic homo antequam sit fidelis, habet liberum arbitrium ad malum: habet fidelis liberum arbitrium & ad bonum, gratia Dei scilicet liberatum. Non vtique immeritò: vt pro malo opere pœnam, & prò bono vitam consequatur æternam.

August. Ench. ca. 32.

CAPVT XI.

GRATIAM igitur quam primus homo habebat ante peccatum, & gratiam, qua nunc redimuntur homines à massa damnata peccati, quidam discernens sic ait: Prima est enim, vt habeat homo iustitiam si velit; secunda ergo plus potest, qua B etiam fit vt velit, & tantum velit, tantóque ardore diligat, vt carnis voluptatem contraria concupiscentem voluntate spiritus vincat. Nec illa quidem parua erat qua demonstrata est etiam potentia liberi arbitrij: quoniam sic adiuuabatur, vt sine hoc adiutorio in bono non permaneret, sed hoc adiutorium si vellet desereret. Hæc autem tanto maior est, vt parum sit homini per illam reparare perditam libertatem: parum, sit denique, non posse sine illa vel apprehendere bonum, vel permanere in bono si C velit, nisi etiam efficiatur vt velit. Quid igitur in hac gratia prius est nisi fides, quæ nos ductura est ad speciem, vt scilicet id quod credimus videamus? Hanc etiam fidem non accipiet homo, nisi baptizatus fuerit in nomine Trinitatis: vt fidelis effectus, sciat quid vel vnde petat, quærat & pulset vt inuenire valeat: Domino in Euangelio admonente, Petite & accipietis, quærite & inuenietis, pulsate & aperietur vobis. Non introducuntur nisi fideles, nisi baptizati fuerint in nomine Trinitatis. Nec omnes tamen qui baptizantur fideles salui erunt: quoniam reuera multæ hæreses hoc D Trinitatis baptismo gloriantur, & eodem modò vt Ecclesia Catholica baptizari videntur: sed magno errore tenentur, dum fidei vnitatem scindunt, & toto orbi communicare nolunt: ac per hoc meritò damnabuntur. Nihil ergo eis prodest tingi in nomine Trinitatis, qui ipsum nomen deitatis indiuiduum diuidere temeraria præsumptione nituntur. Sanè cùm compuncti corde ad Ecclesiam Catholicam humili pietate reuertuntur, non in eis iteratur baptismus quem iam acceperunt; sed per impositionem manus Ecclesię Catholicæ conciliantur. Quoniam sic custoditur illa sententia Domini, Ite, baptizate omnes gentes in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, vt quamuis foras Ecclesiam, aut certè in Ecclesia à malo peruerso sacerdote

August de corr. & gratia, ca. 11.

Matth 7.

Matth. 28.

secundum hanc regulam baptizentur, in eis nullatenus iteretur. Fides quippe, quæ per dilectionem operatur, à sancta Ecclesia Catholica habetur. Quam hæretici nullatenus habere probantur: quia reuera fides sola non sufficit, nisi Deum credens diligas Deum, præceptisque eius obedias. Obedire præceptis eius est non facere malum, & facere bonum; pugnare contra diabolum, qui cursum nostrum ad Deum tendentem impedire momentis singulis nititur. Vnde iuxta Apostolum, tanquam leo rugiens circuit quærens quem deuoret: cui resistendum est in fide fortiter. (1. Pet. 5.)

Capvt XII.

Et licet quamdiu in hoc mundo mortaliter viuimus, sine peccato esse non possumus; tamen ne vllis criminibus implicemur, vt ad eius seruitiū redeamus, & vasa eius effecti, rursum incipiat habitare in nobis: quæ sint criminalia peccata, & scriptura diuina, & mundanæ leges publicè puniunt: sed & conscientia tua quæ ab alio non vult pati non nescit. Sed si forte post baptismum aliquibus criminibus inuoluti sumus, non pigeat pœnitentiam agere, & contrito corde & corpore à Deo indulgentiam postulare. Nam qui sibi peccata impunè videntur committere, dum fortasse aliquas eleemosynas in pauperes faciunt; multum falluntur. Nesciunt enim quòd opus misericordiæ primum sit, seipsum Deo offerre, & sic in alio misericordiam facere. Sic enim scriptura ait: Miserere animæ tuæ placens Deo. (Eccl. 30.) & iterum: Qui sibi nequam est, cui bonus? (Eccl. 14.) Ergo faciendæ sunt eleemosynę; sed antè sunt vitia relinquenda. Multum igitur differunt ab his, qui vestem suam candidam seruauerunt, qui tales vt renati sunt, auxiliante Domino, vsque ad finem exitus perseuerant: quib. quotidiana oratio sufficit ad soluenda minima delicta, quæ in hoc corpore mortali subrepunt; de quo se Apostolus liberari exoptat dicens: Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? (Rom. 7.) Gratia Dei per Iesum Christum Dominum nostrum. Nam & Dominus in Euangelio tres fertilitates terræ ostendit, id est, tres gradus bonorum in Ecclesia demonstrauit, tricesimum, sexagesimum, & centesimum. (Matth. 13.) Vnde & arca Noe, quæ significauit Ecclesiam, bicamerata, tricamerataque fuit: significans, vt diximus, tres gradus, aut ordines: quos tractatores Ecclesiæ ad coniugatos, continentes, & virgines retulerunt. Tricesimum scilicet ad coniugatos, sexagesimum ad cō- A tinentes, centesimum ad virgines. Ita etiam Ecclesia Catholica in his gradibus constituta est: vt quamuis tres sint gradus, multæ tamen differentiæ meritorum. Neque enim aut omnes virgines æqualiter accipiūt præmium regni cœlorum, aut omnes continentes, aut omnes coniugati: sed vnusquisque propriam mercedem accipiet, ait Apostolus, secundum suum laborem. (1. Cor. 3.) Et quantum amplius alius alio obediens Deo fuit, tantum amplius mercedis accipiet. Et quæ erit ista merces, vel pręmium, nisi ipse Deus præmium virtutis erit? Dixit quidam. Is qui virtutem dedit, qui dedit certantibus victoriam, B ipse procul dubio erit corona. Quod intelligimus, tantum amplius alio in illa vita Deum videbit, quantum amplius in hac vita eum dilexit, præceptisque eius obediēs fuit. Sed & in ipsa carne resurgentium mortuorum multæ erunt differentiæ claritatis, dicente Apostolo, Alia claritas solis, alia claritas lunæ, alia claritas stellarum. (1. Cor. 15.) Stella enim ab stella differt in claritate, ita erit & resurrectio mortuorum.

Capvt XIII.

Igitvr quæcumque corpora aut ignis consumpsit, aut bestia deuorauit, aut aqua absorbuit, illo momento temporis C atque in ictu oculi resurgent, in sexu vnusquisque quo mortuus est. masculus itaq. in masculino, & fœmina in fœminino. Quod verò resurgant mortui, Dominus in Euangelio ait: Non legistis quod dicit Dominus ad Moysen de rubo, Ego Deus Abraham, & Deus Isaac, & Deus Iacob. (Luc. 20.) & subnectēs adiungit. Non est Deus mortuorum, sed viuorum. Omnia enim viuunt ei, & iterum: Tunc omnes, inquit, qui in monumentis sunt, audient vocem filij Dei, & resurgent qui bona fecerunt in resurrectionem vitæ, qui verò mala egerunt in resurrectionem iudicij. (Ioan 6.) D Nam & alibi misericordiæ opera numerans, bonos & malos redarguens, hos dicit ire in supplicium æternum. (Matth. 25.) Bonos etiam suscipiet gaudium sempiternum; vbi cum Deo suo sine fine regnabunt: & de sua stabilitate securi, nihil eos indecens delectabit. Vbicumque enim eorum spiritus erit, protinus in cœlo nouo & terra noua. Malos autem suscipiet ignis æternus, quos in perpetuum cruciabit. Vbi vermis eorum non morietur, & ignis non extinguetur. Ideoque, carissime, satagendum est, & iugiter Dei misericordia imploranda, vt sobriè, piè, iustè viuamus in hoc sæculo, quatenus possimus cœlorum peruenire in regnum.

EPISTOLA FERRANDI DIACONI AD S. FVLGENTIVM EPISCOPVM.

DOMINO beatissimo & cum omni veneratione suscipiendo Patri Fulgentio Episcopo Ferrandus Diaconus in Domino salutem. Qui terrenis indigent facultatibus, nec diuturni operis continuato labore, vel honestæ artis industria, siue forsitan honesta negotiatione pascuntur, solent ante diuitum fores postquam verecundiam fames excluserit, suspirantes victum precibus quærere, virorum quoque nobilium clementissimas aures, etiam importuna aliquando petitione pulsare. Norunt enim mendicantibus non prodesse silentia. Ego verò qui ingenij pauperis laboro penuria, neque multis oblatrantibus curis, operari cibum sapientiæ quotidiana diuinæ lectionis meditatione permittor, minus etiam præualens meis, id est disputationum siue cogitationum mearum viribus inuestigare dubia, explanare obscura, diuidere ac definire contraria, pulso crebris gemitibus ad cœlestis Patrisfamiliæ ianuam. Sed vbi rursus indignum, cui tam citò aperiatur quod volo, memetipsum conuinco; tunc eos quos de intimis regis cubiculi penetralibus accepisse dispensandam Domini mei pecuniam video, voce supplici deprecor, vt dignentur famem nostram modicis saltem sumptibus consolari. Quorum quia vnus ex numero talentorum tibi creditorum multiplicare lucra desideras, & cœlestis scribæ prætiosissimam margaritam, quam distractis omnibus quæ habebas negotiator fidelissimus comparasti generaliter acquirendam, possidendam, perfruendam, sine inuidia tabescente communicas: profer obsecro de thesauro tuo, dispensator egregie, noua simul & vetera, quibus indigentem locupletes, esurientem pascas, imperitum doceas, dubitanti quid sequatur ostendas. Religiosi cuiusdam viri famulus ætate adolescens, colore Æthiops, ex vltimis credo barbaræ prouinciæ partibus, vbi sicco solis ignei calore fuscantur, adductus, salutaris lauacri necdum fuerat aspergine mundatus, aut micante Christi gratia dealbatus. Hic ergo dominorum fidelium diligentia, sacramentis Ecclesiasticis imbuendus, ad Ecclesiam traditur: fit ex more catechumenus: post aliquantum nihilominus temporis propinquante solemnitate Paschali inter competentes offertur, scribitur, eruditur. Vniuersa quoque religionis Catholicæ veneranda mysteria cognoscens atque percipiens, celebrato solenniter scrutinio, per exorcismum contra diabolum vindicatur, cui se renunciare constanter, sicut hic consuetudo poscebat, auditurus Symbolum profitetur. Ipsa insuper sancti Symboli verba memoriter in conspectu fidelis populi clara voce pronuncians, piam regulam dominicæ orationis accepit. Simulque iam & quid crederet, & quid orarit intelligens, futuro baptismati parabatur; cùm subitò violentis inuaditur febribus, & crescente lethali infirmitate turbatur. Persuasit dierum breuitas, vt ad fontem cum cæteris abluendus differretur, siue potius seruaretur. Et quid pluribus immorer? Hora exoptata cunctis aduenerat, in qua populus acquisitionis, Redemptori suo per baptismum consepultus, vitam veterem poneret, & nouam resurrectionis fidem, innouatus assumeret. Tunc

ille in extremo habitu constitutus, sine voce, sine motu, sine sensu, nihil valens sacerdoti interroganti respondere, deferentium manibus apportatur; & pro eo nobis, quasi pro infante respondentibus, mente absentißimus accepit baptismum; quem se accepisse, pòst paululum mortuus, in hac præsenti arbitror vita nesciuit. Quæso nunc, vtrum nihil ad æternam beatitudinem consequendam vox ablata nocuerit. Valde enim timeo, ne propterea Dominus, cui omnia poßibilia sunt, facultatem loquendi denegauerit, quòd eum beneficio secundæ natiuitatis iudicauit indignum. Quomodo namque potuerit ætas illa rationis capax aliena confeßione purgari, non video. Nonne solos paruulos ritè credimus offerentium fide saluari, quos originali tantùm nouimus iniquitate damnari? Id agente diuina iustitia miris modis, vt quodammodo vbi minimè propria, id est actualis malitia reperitur, ritè nec propria voluntas requiratur: sed per abundantiam gratiæ detur, aliis credentibus, salus, quibus aliis peccantibus reatus adscriptus est. At hic proprio viuebat arbitrio: super illud quod de radice traxerat, multa sine dubio vitia propria cupiditate contraxerat, plurimorum peccatorum vinculis obligatus, & non nisi voluntaria credulitate saluandus, quam in illo redemptionis loco confiteri nec voluit, nec valuit, qui nihil sentiens, velle omnino aliquid non valuit. An fortaßis scientis præterita confeßio remißionem peccatorum meruit etiam nescienti? Sed hoc dicere dubito, ne quis mihi veraciter dicat: Ergo saluus esset, si nec ad ipsam tinctionem corporis peruenisset; quoniam sicut asseris expiationis meritum per mysteria transacta meruerat. Postremò cur non etiam mortuos baptizemus, quos sacro baptismate repentina sæpè mors abstulit, sed eorum tamen voluntas fidelisque deuotio nota omnibus fuit? Cui talia respondenti si consensum præbere tentauero, magna illico sequitur absurditas; vt putetur illis tantùm mysteriis sufficientibus & salutem plenam conferentibus, aquam fontis æterni non renasciturum suscipere, sed renatum. Video in hoc articulo poße vsitatam Canonum proponi sententiam, quæ infirmos iubet, si pro se respondere non valeant, sed eorum voluntati testimonium sui proprio periculo dixerint, baptizari. Sub qua definitione, magis arbitror, quid Ecclesia facere debeat imperatum, quàm quid ille percipiat indicatum: videlicet vt minister verbi liber sit à culpa negligentiæ, non vt ille ostendatur consors particepsque iustitiæ. Maximè, quia licet multos in hac re moueri videam, sæpe tamen plus ipse commoueor; hæsitans qualis debeat haberi sententia de his, qui etiamsi legitimè sana mente baptizantur, præueniente velociùs morte, carnem Domini manducare, & sanguinem eius bibere non sinantur. Nota quippe sunt fidelibus Saluatoris verba dicentis. Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis. *Unde petimus, vt velociori responsione nos instruas, vtrum noceat, quantum noceat, an omnino nihil noceat, si quis baptizatus in nomine sanctæ trinitatis, sacro cibo potuque fraudetur. Simul ad vtraque respondere dignatus, quæ præsumptione caritatis interroganda credimus, & quæ multis vtilissima fore suggerimus. Deus noster paternitatem vestram ad ædificationem nostram custodire dignetur, Domine mi semper pater.*

Ioan. 6.

SANCTI FVLGENTII EPISCOPI RVSPENSIS, EPISTOLA AD FERRANDVM DIACONVM,

De baptismo Æthiopis moribundi.

CAPVT PRIMVM.

DOMINO venerabili & in Christi caritate plurimũ desiderabili sancto fratri & condiacono Ferrando, Fulgentius seruorum Christi famulus in Domino salutem. Gaudeo, sancte frater, quòd in corde tuo flamma caritatis, quæ per Spiritum sanctum diffunditur, gratia subinde crescente nutritur: quæ facit in his quæ videntur plerisque dubia, manifestum aliquid de literis agnoscere; ne dum ambiguitas habetur in ipso sacramento salutis, putetur in vacuum credentibus dari gratia Saluatoris. Dicis itaque, quòd religiosi cuiusdam viri famulus, ætate adolescens, colore Æthiops, dominorum fidelium diligentia sacramentis Ecclesiasticis imbuẽdus fuerit ad Ecclesiam traditus, & ex more cathecumenus factus. Post aliquantum nihilominus tempus, propinquante solennitate Paschali inter competentes oblatus, scriptus, eruditus, vniuersa quoque religionis Christianæ veneranda mysteria cognoscens atque percipiens, celebrato solenni scrutinio, per exorcismum cõtra diabolum fuerit vindicatus, cui se renunciare constanter, sicut Ecclesiæ Carthaginiensis, in qua iam Deo propitio diaconus militas, consuetudo poscebat, auditurus symbolum fuerit professus. Iam insuper sancti Symboli verba memoriter in conspectu fidelis populi, clara voce pronuncians, piam regulam dominicæ orationis accepit. Qui simul iam & quid credet, & quid oraret intelligens, futuro baptismati parabatur. Quem dicis violentis febribus inuasum, & crescente lethali infirmitate turbatum. Adiicis autem, quòd persuaserit dierum breuitas, vt ad fontem cum ceteris abluendus differretur, siue potius seruaretur. Dicis quoque aduenisse horam exoptatam cunctis, in qua populus acquisitionis Redemptori suo per baptismum consepultus, vitam veterem deponeret, & nouam resurrectionis fidem innouatus assumeret. Tunc ille, vt ais, in extremo halitu constitutus, sine voce, sine motu, sine sensu, nihil valens sacerdoti interroganti respondere, deferentium manibus apportatur, & pro eo vobis, quasi pro infante, respondentibus, mente absentissimus accepit baptismum quem se accepisse, post paululum mortuus, in hac præsenti, quantum arbitraris, vita nesciuit.

CAPVT II.

HAC itaque narratione completa, deinde quæris, vtrum ei nihil ad æternam beatitudinem consequendam vox ablata nocuerit. Valde enim te timere testaris, ne propterea Deus, cui omnia possibilia sunt, facultatem loquendi denegauerit, quòd eum beneficio secundæ natiuitatis indicarit indignum. Dicis quoque te non videre, quomodo potuerit ætas illa rationis capax, aliena confessione purgari, eo quòd solos paruulos rectè credamus offerentium fide saluari, quos originali tantùm nouimus iniquitate damnari: id agente diuina iustitia miris modis, vt quodammodo, vbi minimè propria, id est actualis malitia reperitur, nec propria voluntas requiratur, sed per abundantiam gratiæ detur aliis credentibus salus, quibus aliis peccantibus reatus adscriptus est. Hic autem, vt asseris, proprio viuebat arbitrio: super illud quod de radice traxerat, multa sine dubio vitia propria cupiditate contraxerat, plurimorum peccatorum vinculis obligatus, & non nisi voluntaria credulitate saluandus, quam in illo redemptionis loco confiteri nec voluit, nec valuit, qui nihil sentiens velle omnino aliquid nõ valuit. His verbis tuis alia sub timore interrogationis opponis, dicens, an fortassis sciẽtis præterita confessio remissionem peccatorum meruit etiam nescienti? Hoc, inquis, dicere dubito: ne quis mihi veraciter dicat, ergo saluus esset, si nec ad ipsam tinctionem corporis peruenisset: quoniam, sicut asseris, expiationis meritum per mysteria transacta meruerat. Postremò, cur non etiam mortuos baptizemus, quos sacro Baptismate re-

pentina sæpe mors abstulit, sed eorum tamẽ voluntas fidelisque deuotio nota omnibus fuit? Adiicis deinde, quòd si talia respondẽti consensum præbere tentaueris, magna illicò sequeretur absurditas, vt putetur illis tantum mysteriis sufficientibus, & salutem plenissimam conferentibus, aquam fontis æterni non renasciturum suscipere, sed renatum. Postremò, ne quid vigilantissimæ intelligentiæ tuæ, sollicitudinique piissimæ minus quæsitum putaretur, adiungis in hoc articulo posse vsitatam Canonum proponi sententiam, quæ infirmos iubet, si pro se respondere non valuerint, sed eorum voluntati testimonium sui proprio periculo dixerint, baptizari. Sub qua definitione magis arbitrari dicis te, quid Ecclesia facere debet imperatum, quàm quid ille percipiat indicatum. Videlicet vt minister verbis liber sit à culpa negligentiæ, non vt ille ostendatur consors participésque iustitiæ. Maximè quia licet multos ex hac re, sicut ais, moueri videas, sæpe tamen plus ipsa commouearis, hæsitans qualis debeat haberi sententia de his, qui etiam si legitimè sana mente baptizantur, præueniente velocius morte, carnem Domini manducare, & sanguinem eius bibere non sinuntur. Propter illa scilicet, quæ nota sunt fidelibus, Saluatoris verba dicentis: Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis. (Ioan.6.) Deinde petis, vt velociori responsione vos instruam, vtrum noceat, quantum noceat, an omnino nihil noceat, si quis baptizatus in nomine sanctæ Trinitatis, sacro cibo potuque fraudetur. Quoniam igitur simul ad vtraque nos respondere caritas imperat, dignum est vt imperanti caritati caritas libenter obediat. Speramus autem, quoniam ad persoluendum debitum caritatis, illius gratia adesse dignabitur, à quo ipsa caritas inspiratur.

CAPVT III.

PRIMITVS itaque meminisse nos oportet illius sententiæ, quam generaliter ad humani salutem generis promulgauit gratuita beneuolentia saluatoris. Illam porrò nunc dico sententiam, quam ipse Dominus tantò tenaciùs voluit nostris mentibus inhærere, quantum eam cunctis præceptis suis posteriore dignatus est tempore promulgare. Post resurrectionem siquidem, corpore ascensurus in cœlum, sed cum suis in terra diuinitate mansurus, hæc inuenitur suis dixisse discipulis, (Matth.16.) Euntes in mundum vniuersum prædicate Euangelium omni creaturæ: Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit: qui verò non crediderit, cõdemnabitur. Benè hîc Dominus cum qui crediderit & baptizatus fuerit, saluari prædixit: non credentem autem damnandum sine dubitatione monstrauit. In non credente quippe nulla fuit futuri ratio facienda Baptismatis. Qui enim non crediderit, siue baptizetur, siue non baptizetur, sine dubitatione damnabitur. Hac autem sententia, qua Dominus statuit atque definiuit omnem non credentem sempiterna punitione damnandum, nõ solùm eos, quos huius vitæ finis à sacramento Baptismatis inuenit alienos, verùm etiam omnes hæreticos diuina non dubium est definitione dãnandos. Si enim fides, quam vnam esse D. Paulus diuino spiritu repletus asseuerat, (Ephes.4.) illa est vtique, quæ non ficta, sed vera, quia finis præcepti est caritas, de corde puro & conscientia bona, & fide non ficta, quomodo credere dicitur, à quo fidei veritas non tenetur? Quidquid enim credentis animum continet, quod à fidei veritate cognoscitur alienum, necesse est id esse mendacium. Odit autem Dominus, omnes qui operantur iniquitatem, & perdet eos qui loquuntur mendacium. Propter quod & sapientia in Prouerbiis dicit: (Prou.8.) Quoniam veritatem meditabuntur fauces meæ, abominata verò ante me labia mendacia. Non ergo accipiũt in baptismo salutem, qui non tenent in corde atque ore fidei veritatem. Ac per hoc, licet formam pietatis habeant, quæ constat in sacramento Baptismatis, abnegando tamen pietatis virtutem, nec vitam percipiũt, nec salutem. Quid autem talibus restat nisi damnatio sempiterna, quam eis pariet fides non vera, sed ficta? In talibus quippe nec caritas est de corde puro. Quia secundum beati Petri sententiam, (Act.15.) fide Dominus suorum corda purificat. Nec cordis puritas esse potest vbi fides non est: quia nec fides omnino dicenda est, vbi vera non est. Quoniam igitur vbi est caritas de corde puro, ibi fides est non ficta, sed vera, cor autem non fictione fidei, sed veritate purgatur: manifestum est apud hæreticos, in quibus non est veritas, sed fictio fidei, caritatem de corde puro nullatenus inueniri. Conscientiam verò bonam quomodo possunt habere, in quibus per incredulitatem habitat princeps ille malitiæ? Isti ergo, nisi cõuertantur, & fidei veritate saluentur, pro incredulitatis crimine damnabuntur: quia non illum dilexerunt, in quem, non secundum veritatem fidei crediderunt; nec in eis potuit esse conscientia bona, quos constat contra fidem veram vsque in finem vitæ mortiferam tenuisse perfidiam. Nec moueat aliquem, quòd licet fictam, tamen

beatus Apostolus fidem nuncupauit: quia alio loco, sicut vnum Deum, sic vnam prædicauit & fidem. Illud enim beatus Apostolus non secundum rei veritatem, sed secundum opinionem fidelium posuit. Nam & illud quod à Pseudoapostolis prædicabatur, idem Apostolus & Euangelium nuncupat, & Euangelium non esse confirmat. Quod in epistola eius, quæ scripta est ad Galatas, continetur his verbis: Miror quòd sic tam citò transferimini ab eo qui vocauit vos in Gratia Christi, in aliud Euangelium, quod non est aliud. Quomodo ergo aliud Euangelium, si non est aliud; nisi aliud secundum perfidorum errorem, non autem aliud secundum fidei veritatem? Sic & fides à perfidis secundum propriam opinionem fingitur, à quibus vera fides, quam Spiritus sanctus tribuit, non habetur. Falsi quoque nominis scientiam, idem beatus demonstrat Apostolus, dicens: O Timothee, depositum custodi, deuitans prophanas vocum nouitates, & oppositiones falsi nominis scientiæ. Sicut autem illa quæ falso nomine scientia nuncupatur, scientia non est: ita & fides, quam non spiritus diuinus infundit, sed humanus sibi spiritus fingit, vtique fides non est. Ac per hoc, secundum illorum opinionem fides dicitur, quæ tamen fides esse nullatenus inuenitur. Nam & Deos inuenimus in sanctis eloquiis appellari, quos tamen non esse Deos ipsa prorsus eloquia diuina testantur. Dicitur quippe in Psalmis: Omnes Dij gentium dæmonia. Hieremias quoque ait. Dij qui non fecerunt cœlum & terram, pereant de sub cœlo. Qui tamen alio loco ipsos, quos Deos nuncupat, ostendit nõ esse Deos. Ait enim: Circuite insulam Cethim, & videte; & in Cedar mittite, & intelligite vehementer, & videte si facta sunt talia. Si mutauit gens Deos suos, & isti non sunt Dij. Inuenimus autem Dei nomen in scripturis sanctis, quãtum nobis nunc occurrit, modis quatuor. Dicitur enim Deus secundum veritatem naturæ: quomodo sola sancta Trinitas est vnus, verus, & incommutabilis Deus, qui ait: Videte quoniam ego sum Deus, & non est alius præter me. & de quo Dauid dicit, Quis Deus præter Dominũ, aut quis Deus præter Deum nostrum? Hic est vnus & solus Deus, qui solus naturaliter Deus est. Ab hoc vno vero Deo quidam vt essent Dij, nõ naturaliter habuerunt, sed dono gratię perceperunt. De talibus diis fuit Moyses, cui ille vnus verus Deus ait: Ecce dedi te Deum Pharaoni. De talibus sunt etiam illi, de quibus dicitur, Ego dixi, Dij estis, & filij excelsi omnes. Isti ergo dij eam gratiã acceperunt vt Dij essent, quam acceperunt vt filij Dei fierent. Dicit autem Euangelista, quia quotquot acceperunt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri: his qui credunt in nomine eius. Qui non ex sanguinibus, neque ex voluntate carnis, sed ex Deo nati sunt. Ipsis item dicitur, Ego dixi, Dij estis, & filij Excelsi omnes. Duo ergo isti modi in nominando laudabiles. Vnus, quo naturaliter vocatur verus Deus: alter quem per gratiam quibus voluit, largitus est Deus, qui tamen ab inuicem magna differentia distinguuntur. Ille quippe modus, quo in Dei nomine veritas naturalis ostenditur, sic vnum Deum ipsa naturalis nominis veritate demonstrat, vt Deos in se nunquam vocari permittat. Hinc est, quòd sicut solus pater, aut solus filius, aut solus spiritus sanctus veraciter Deus dicitur: ita simul pater & filius & spiritus sanctus, non tres Dij, sed vnus Deus veraciter nominatur. Hoc habet illa Trinitas vnus Deus, vt tres quidem personæ sint, sed tres Dij non sint: quia illa Trinitas vnus verus est Deus. Ideo Dei filius non solùm secundum veram diuinitatem, quam habet de natura patris, sed etiam secundum carnem, quam veram naturaliter habet de corpore genitricis, Deus verus & creditur & prædicatur à nobis. Quoniam æterna diuinitas filij cum plena humanitate sua, & eadem plena humanitas filij cum æterna diuinitate sua, vna est in Trinitate persona: & ipse totus in diuinitate atque humanitate sua vnigenitus filius cum patre & spiritu sancto vnus est Deus. Alter verò modus quia non est naturæ, sed gratiæ, ideo sine aliqua fidei prauitate nomen Deorum in se recipit: quia solam continet adoptiuorum multitudinem, quibus vt filij Dei fierent, summa Trinitas vnus verus Deus tribuit potestatem.

Galat. 1. — 2. Tim. 6. — Psal. 95. — Hier. 10. — Hier. 2. — Deut 32. — Psal. 17. — Exod. 7. — Psal 81. — Ioan. 1. — Psalm. 81.

CAPVT IV.

IN illo ergo modo claritas naturalis agnoscitur: in isto autem gratiæ largitas inuenitur. Duo vero residui modi, quibus Deus aut aliqua res aut persona nominatur, magis inueniuntur digni vituperatione, quàm laude. Et ideò in vtroque manifesta inuenitur culpa, quia nulli eorum vel natura potest inesse, vel gratia. Vnus quippe est secundum affectum prauæ cupiditatis, alter secundum opinionem erroris. Nam carnali cupiditati deditus animus, hoc sibi Deum facit esse quod diligit præ omnibus. Hinc est quod beatus Apostolus, quorundam terrena sapientium ventrem Deum esse, sine dubitatione pronunciat dicens: Quorum finis interitus, quorum Deus venter

Philip. 3.

venter est, & gloria in cõfusione eorum qui terrena sapiunt. Hic existimo Apostolum, terrena sapere, pro terrena diligere posuisse. Talem sensum illo etiam loco arbitror contineri, vbi memoratus Apostolus dicit: Igitur si cõsurrexistis cum Christo, quæ sursum sunt quærite, vbi Christus est in dexteram Dei sedens: quæ sursum sunt sapite, nõ quæ sunt super terram. Ostendens namque quòd ea quæ super terram sapere non deberent, paulo pòst addidit: Mortificate ergo membra vestra, quæ sunt super terram, fornicationem, immunditiam, libidinem, concupiscentiam malam, & auaritiam quæ est simulacrorum seruitus. Cùm ergo mortificari præcipit membra nostra quæ sunt super terram, concupiscentiam vtique in nobis mortificari rerum imperat terrenarum. Propter quod alio loco dicitur: Qui autem sunt Christi, carnem suam crucifixerunt cum vitiis & concupiscentiis. Quibus etiam vult & nos mortuos æstimemus dicens, Existimate vos mortuos quidem esse peccato viuentes autem Deo in Christo Iesu. Illi quippe rei viuit quisque, quam diligit; & illi se exhibet mortuum, cuius in se mortificauit affectum. Terrena ergo sapiunt, qui terrena diligunt: & Deum sibi ventrem faciunt, qui gulæ delectationibus illecebrosam sui cordis mãcipant seruitutem. Opinio verò humani erroris dupliciter sibi Dei nomen mendaciter in suum fingit exitium. Quæ gemina erroris opinio non minus sibi hæreticos vendicat, quàm paganos; dum & istos & illos eo sibi subiicit, quo simul omnes diuersis vinculis multimodæ falsitatis adstringit. Pagani quippe, relicto vero Deo, falsorum Deorum superstitioni deseruiunt: hæretici autem de vero Deo falsa opinantes, veritati sanctæ religionis obsistunt. Manifestum est igitur, hæreticos vinculo mortiferi erroris obstringi, nec debere dici fideles, quos Ecclesia inimicos patitur pertinaces: quandoquidem infidelitatis reatus sit, vel falsa de vero Deo credere, nec credere; vel falsum Deum, sub nomine veri Dei adorare.

Ibidem. Galat. 5. Rom. 6.

CAPVT V.

QVONIAM ergo de illa Domini sententia sumpsimus disputationis exordium, quæ statuit, quia omnis qui crediderit & baptizatus fuerit saluabitur; illum puerum saluatum esse credamus, in quo nihil defuisse eorum, quæ ad baptismatis officium atque effectum pertinent, inuenimus. Officium quippe secundæ natiuitatis in fide & confessione, effectus autem in regeneratione consistit. Quotquot enim receperunt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri, his qui credunt in nomine eius. Credunt ergo vt filij Dei fiant: quoniam ad hoc accipiunt gratiam fidei, vt credentes accipiant gratiam sacramẽti. Dignum namque est, vt dum corde creditur ad iustitiam, ore confessio fiat ad salutem. Manifestum est autem, quòd sicut officium credulitatis & confessionis pertinet ad catechumenum: sic effectus baptismatis pertinet ad ministrum: & dum ab illo per veram fidem confessio promitur; subsequenter est vt isto tingente salutaris mysterij gratia peragatur. Quam regulam in actibus Apostolorum sancti Philippi videmus opere custoditam: qui cùm admoneretur à Spiritu sancto, vt prædicaret Eunucho Dominum Iesum Christum, simúlque ad quandam aquam venisset, Eunucho postulante & dicente, Ecce aqua quis prohibet me baptizari? Ille priùs elicuit confessionis officium, cui rectè sancti baptismatis ministraret effectum. Ideo respondit Eunucho, Si credis ex toto corde, licet. Et quia præcessit Eunuchi confessio, subsequẽter etiam in eo per Philippi ministerium effectus sanctæ regenerationis impletur. Qua ergo iustitia ille qui credulitatis & confessionis persoluit officium, non consequeretur sanctæ regenerationis effectum? Nam si ordo attẽdatur operis & mercedis, opus est in fide & confessione, merces in baptismo. Ideo enim quisque dignus baptismate iudicatur, quando procedit fidei confessionisque meritum, cui tanquam in mercedem sancti baptismatis debeat tribui sacramentum. Dignus est autem operarius mercede sua. Non ergo baptismatis mercede fraudari debuit, qui opus credulitatis & confessionis, diuinitus data cordis & oris deuotione, persoluit. Non hoc vtique fuit hora baptismatis interrogandus, quod est antea in Symboli pronunciatione confessus. Nihil itaque illi ad æternam beatitudinem consequendam vox ablata nocuit, qui quamdiu potuit ipsa fidei confessione permansit. Ablata non est, nec mutata: nec abolitum est quod dixit, quando dicere non potuit, quia quamdiu sentire potuit, sententiam non mutauit. Sed timeo, inquis, ne propterea Dominus, cui omnia possibilia sunt, facultatem loquendi denegauerit, quòd eum beneficio secundæ natiuitatis iudicauit indignum. Immo magis ibi agnoscamus Dominum nostrum nõ fuisse oblitum misericordiæ suæ, in quo etsi vocem abstulit, vitam tamen non ademit, vt quod præbuit credere, confiterique, acciperet viuens. Sed dubitatur quomodo potuerit ætas illa rationis capax aliena confessione purgari. Immo

Ioan. 1. Act. 8.

ſua inuenitur confeſſione purgata, cui tunc aliorum confeſſio ſubſecuta prodeſſe non poſſet, ſi propria minimè præceſſiſſet. Secundò itaque illi aliorum confeſſio ſine dubio profuit, quando non nolentem præuenit, cum deficienti ſubſecuta ſubuenit; & quod in illo voluntas illuminata credendo & confitendo cœpit, hoc pro illo caritas fraterna perfecit.

Capvt VI.

Luc. 12. LEGIMVS itaque Dominum dixiſſe, Qui me confeſſus fuerit coram hominibus, confitebor & ego eum coram patre meo qui eſt in cœlis. Iſti autem, quamdiu loquẽdi facultas fuit, confeſſio illa non defuit. Quis ergo dicere audebit confeſſionẽ illam ſalutis indignam, quam videt non voluntatis peruerſitate reiectam, ſed infirmitatis neceſſitate comprehẽſam? Debilitata eſt enim lingua, non conſcientia deprauata, dicit autem Apoſtolus: 2. Cor. 4. Habentes autem eundem ſpiritum fidei, ſicut ſcriptum eſt, Credidi propter quod locutus ſum, & nos credimus, propter quod & loquimur. Ille itaq. qui ſpiritu fidei accepto credidit & locutus eſt, quoniam ipſo ſpiritu, quem acceperat vt crederet, tunc carere poterat ſi negaret quãdo non negauit, profectò non caruit. Ipſo ergo ſpiritu quo locutus eſt credens, redemptus eſt tacens; quoniam ipſo ſpiritu natiuitas ſecunda perficitur quo ſecunda credulitas datur. Proinde quando non defuit ſano credendi & confitendi voluntas, non obfuit infirmo tacendi neceſſitas.

Capvt VII.

EST autem verum, quia ſolùm paruulos ritè credimus offerentium fide ſaluari, quos originali tantùm nouimus iniquitate damnari, id agente diuina iuſtitia miris modis, vt quodammodo vbi minimè propria, id eſt actualis malitia reperitur, nec voluntas propria requiratur: ſed per abundantiam gratiæ detur aliis credentibus ſalus, quibus aliis peccantibus reatus adſcriptus eſt. Addis autem, quia hic proprio viuebat arbitrio: ſuper illud quod radice traxerat, multa ſine dubio vitia propria cupiditate contraxerat, plurimorum peccatorum vinculis obligatus, & non niſi voluntaria credulitate ſaluandus, cùm in illo redemptionis loco confiteri nec voluit, nec valuit, quia nihil ſentiens velle aliquid omnino non valuit. Hæc nempe, cariſſime frater, verba ſunt tua, quæ in illa, quam deſtinaſti, continentur epiſtola. Proinde originalis peccati primitus eſt qualitas attendenda: quod vtique ab aliis admiſſum, in alios eſt generationis vitio propagatum. In cuius abolitione ſi quando illa ætas eſt, cui propria non poſſit ineſſe confeſſio, aliis credentibus & confitentibus datur paruulis ſalus quibus aliis peccantibus eſt reatus adſcriptus. Quocirca quoniam in ætatibus iam ratione vtentibus propria confeſſio quæritur: illa ſcilicet ratione, quoniam & viuunt & intelligunt, habentes ex vita peccatum originis, & ex intelligentia peccatum propriæ actionis: ideo iſtum rectè dicimus ſine dubitatione ſaluatum, quia & intelligens credidit, & quod credidit propria confeſſione firmauit: & deinde, quamuis iam non intelligens, tamen adhuc viuens, ſacramentum ſanctę regenerationis accepit. Nam per ſancti baptiſmatis ſacramẽtum, illa vita eſt peccati originalis nexibus abſoluta, quæ fuerat eiuſdem peccati vinculis obligata. Et quia tanta eſt virtus ſancti baptiſmatis, vt vbi vitam inuenerit, in qua illud originalis peccati vinculum ſoluat, omnia quæ ſuperadiecta repererit, ſecundæ natiuitatis beneficio diluat, iuxta illud quod Apoſtolus ait, Rom. 5. Nam iudicium ex vno in condemnationem, gratia autem ex multis delictis in iuſtificationem: dignè illum credimus eſſe ſaluatum, cui & ante baptiſma credulitas, & intelligentiæ confeſſio non defuit, & in hora baptiſmi vita, quamuis in infirmo & febricitante, permanſit. Vita igitur, quæ contraxit originale peccatum, quia quando potuit teſtimonium ſuæ conſcientiæ atque intelligentiæ dedit, etiam quando confiteri non potuit, illius confeſſionis merito remiſſionem peccati originalis accepit. Maximè conſecratione vnitatis Eccleſiæ ſuffragante, qua factum eſt, vt confeſſionem tempore præterito redditam, quia non potuit in hora baptiſmi reddere propter infirmitatem corporis, adiutorio fraternæ redderet caritatis: vt eorum membrorum verbo fuiſſet adiutus, quorum fuit conſortio deputandus. Illo autem originali peccato dimiſſo, cuncta peccata, quæ propria voluntate contraxerat, dimiſſa fuiſſe nemo fidelium dubitat. Præterita igitur ſcientis confeſſio remiſsionem peccatorũ meruit etiam neſcienti quid diceret, nullatenus dubitemus.

Capvt VIII.

NEQVE enim ab hac ſententia noſtrum animum reuocare debet vlla ſuſpicio, ne quis dicat, quòd ille ſaluus eſſet, ſi nec ad ipſam tinctionem corporis perueniſſet: cùm vtique non dicamus illum ſine baptiſmi ſacramento ſola confeſsione potuiſſe ſaluari. Qui enim crediderit & baptizatus fuerit, ſaluus erit. Illum vtique adoleſcentem quia crediddiſſe & confeſſum fuiſſe nouimus, ideo per ſacramentum baptiſmatis ſaluum fuiſſe firmamus. Qui ſi nõ

baptizaretur, non solùm nesciens, sed etiam sciens nullatenus saluaretur. Via enim salutis fuit in confessione, salus in baptismate. Nam in illa ætate non solùm ei confessio sine baptismate nihil prodesset, sed nec ipsum baptisma non credenti neque confitenti vllatenus proficeret ad salutem. Ideo ergo illi Deus confessionem prodesse voluit, quia eum vsque ad sanctam regenerationem in hac vita seruauit. Donum itaque sanctæ regenerationis sicut ille, quia voluit, petiuit: sic Deus quia voluit, dedit.

CAPVT IX.

Mortui cui non baptizentur.

MORTVOS autem propterea non baptizamus, quia omne peccatum, siue originale, siue actuale, quia simul est animæ carnique commune, nihil eorum dimittitur, si à sua carne anima separetur. Omne, enim nos manifestari oportet ante tribunal Christi, vt recipiat vnusquisque propria corporis prout gessit, siue bonum, siue malum. (1. Cor. 5.) Anima itaque sine carne nulla ratione saluatur, quæ peccauit in corpore, nec credidit cùm esset in corpore. Ac per hoc, malum recipit quod gessit in corpore, non bonum, quod in corpore constituta non gessit. Caro quoque sine anima non potest baptizari, quia nec remissionem peccatorum accipere. Nam res quæ non viuit, sicut peccare, ita pœnitentiam peccati habere non potest. Quomodo sacramentum remissionis dari potest, vbi vita non est, aut quemadmodum caro baptizetur in remissionem peccatorum vbi anima non est, cum qua simul adhæret peccati consortium? Igitur etsi fuit cuiusquam viuentis voluntas fidelisque deuotio; qui tamen defunctus est sine baptismatis sacramento, ideo mortuus baptizari non potuit, quia ab illo corpore anima, cuius fuit voluntas fidelis deuotióque, discessit. Propterea iste igitur, de quo nunc agitur, dignè baptizatus est; quia anima eius, cuius voluntas fidelis, & deuotio nota omnibus fuit, vsque ad horam sancti baptismatis in sua carne permansit. Illa igitur mysteria, quæ ante baptisma in Ecclesia geruntur, concipi spiritualem hominem faciunt, non renasci. Hinc est quòd perueniet ad salutem, si quem secunda natiuitas educet in lucem. Ad quam lucem illis homo mysteriis præparatur, sed baptismatis sacramento perducitur. Hoc est quod superiùs dixi in illis mysteriis esse salutis officium, in baptismate salutis effectum; quem vtique non infirmitatis incursio: sed sola sibi potest negare mutatio voluntatis.

CAPVT X.

PROINDE firmissimè tenenda est illa canonum sententia paternorum, quæ infirmos iubet, si pro se respondere non valeant, sed eorum voluntati testimonium sui periculo proprio dixerint, baptizari. Viderunt enim sancti Patres, ream non esse voluntatem, quæ impedita cognoscitur, non mutata. Nec debere denegari sacramentum baptismatis, vbi firmitas cognoscitur voluntatis. Hoc autem statuentes sancti Patres, & quid Ecclesia facere debeat, & quid ille percipiat, indicarunt. Neque enim hoc Ecclesia faceret, si ille nullum in hoc facto beneficium percepisset. Nam cùm Ecclesia Dei columnam & firmamentum veritatis esse testatur Apostolus, (1. Tim. 3.) si aliquam in mysteriis fidei habet partem, vbi non sit veritas firma, non est in omnibus mysteriis columna firmamentum veritatis. Quæcumque enim firmitas sacramentis eius adimitur, ipsi Ecclesiæ necesse est auferatur. Non ergo columna & firmamentum veritatis veraciter vocatur Ecclesia, si in ipso principali humanæ salutis mysterio inuenitur infirma. Sed quia veraciter columna & firmamentum veritatis ab Apostolo nuncupatur, quidquid secundum ipsius Ecclesiæ constituta, in sanctis mysteriis redemptionis & reconciliationis humanæ, intra eam datur & accipitur, firma veritate datur, firma veritate percipitur. Vt autem sanctæ matris Ecclesiæ generalia constituta, id est, ea quæ concordissima cunctorum firmat assensio Pontificum, nullatenus repellamus, in Prouerbiis ita præcipitur: Audi fili leges patris tui, & ne repellas instituta matris tuæ. (Prou. 1.) Quis ergo vtilitatis æstimet vacuum, quod diuinitus audit nullatenus repellendum? Si ergo qui sic baptizatur non saluatur, nullus reatus est si hoc negligatur: nec minister verbi, si hoc non fecerit, tenebitur culpa negligentiæ, si ille in quo hoc fit, particeps non potest esse iustitiæ. Ibi ergo quisque arguitur negligentiæ reus, vbi operis non desperatur effectus. Et sicut ille dignè arguitur negligentiæ, qui quod vtile est non operatur, ita illius qui superfluis laborem rebus impendit, rectè ipse labor irritus atque inutilis improbatur. Quod & si in hac parte irritus labor impenditur, irrita erit Pauli Apostoli sine dubitatione sententia, qua dixit: (1. Cor. 3.) Quia vnusquisque propriam mercedem accipiet secúdum suum laborem: cùm procùldubio de ministris Christi & dispensatoribus mysteriorum Dei, sicut eiusdem epistolæ locus indicat, loqueretur. Præmiserat enim, Ego plantaui, Apollo rigauit, sed (Ibidem.)

Dominus incrementum dedit. Quid autem fuit plantare Pauli, & Apollo rigare, nisi quòd Paulus plantabat euangelizando verbum salutis, Apollo autem rigabat ministrando sacramentum baptismatis? Cùm ergo dixisset Apostolus: Itaque neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat Deus: vt ostenderet illius plantationis & rigationis firmam manere mercedem, continuò subdidit: vnusquisque propriam mercedem accipiet secundũ suum laborem. Ostendens autem laborem diuini operis inanem esse non posse, alio loco eiusdem epistolæ sic loquitur: Itaque fratres dilecti, stabiles estote & immobiles, abundantes in opere Domini semper, scientes quòd labor vester non est inanis in Domino. Illud est autem opus Dei, quod sic impenditur vnicuique viuenti, vt eius qui accipit aut animæ prodesse possit, aut corpori. Et illa quidem quæ prosunt animæ, necesse est vt etiam corpori prosint: non autem omnia quæ corpori prosunt, ad vtilitatem pertinent animarum: sicut est cibus, potus, vestimentum, & hospitium, quæ inueniuntur non accipienti animæ prodesse, sed danti. Sacramentum vero baptismatis ad hoc homini datur, vt anima cum carne saluetur. Quod profectò inaniter minister dat, si non ad hoc dat, vt ille qui baptizatur donum æternæ salutis accipiat. Inaniter enim sacramentum redemptionis datur, si non redimitur cui datur. Sed si attendamus verbum vnum epistolæ tuæ, nulla huius dubitatio remanebit. Dixisti enim, propterea hoc paternis Canonibus definitum, vt minister verbi liber sit à culpa negligentiæ. Quomodo autem in hac negligentia culpam minister incurrit, si in diligentia non aliquid proficit? Non enim inaniter negligentiæ contrahit culpam, nisi quia hoc non fecit quod facere debuit: illud autem facere propterea deberet, quod prodesse poterat si fecisset. Ideo autem negligentiæ culpam contraxit, quia obfuit non faciẽdo, quod prodesset proculdubio, si fecisset. Proinde ideo debet secundum paternos Canones infirmus ille, cuius voluntati non deest attestatio proximorũ, sine dubio baptizari, vt & minister verbi liber sit à culpa negligẽtiæ, & ille fiat consors particepsque iustitiæ.

Ibidem. | 1. Cor. 15.

CAPVT XI.

NVLLVS autem debet moueri fidelium in illis qui etsi legitimè sana mente baptizantur, præueniente velociùs morte, carnem Domini manducare & sanguinem bibere non sinuntur: propter illam videlicet sententiam saluatoris qua dixit: Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis. Quod quisquis non solùm secundum veritatis mysteria, sed secundum mysterij veritatem considerare poterit, in ipso lauacro sanctæ regenerationis hoc fieri prouidebit. Quid enim agitur sacramento sancti baptismatis, nisi vt credentes membra Domini nostri Iesu Christi fiant & ad compagem corporis eius Ecclesiastica vnitate pertineant? Ipsis enim dicit B. Apostolus, Vos estis corpus Christi, membra de membro. Quos ostendit non solùm ipsius sacrificij participes, sed ipsum sanctum sacrificium esse, dum eos iubet viuam hostiã seipsos Deo humiliter exhibere, dicens: Obsecro itaque vos, fratres, per misericordiam Dei, vt exhibeatis corpora vestra hostiam viuentem, sanctam, Deo placentem. Quod etiam sanctus Petrus similiter docẽs ait: Et vos tanquam lapides viui ædificati in domos spiritales, in sacerdotium sanctũ, offerentes spiritales hostias acceptabiles Deo per Iesum Christum. Vnde beatus Paulus cũ quodam loco dixisset, Calix benedictionis, cui benedicimus nónne communicatio sanguinis Christi est? & panes quos frangimus, nónne participatio corporis Domini est? vt nos esse ipsum verum panẽ, verumq. corpus ostenderet, continuò subiũxit, quoniam vnus panis, vnum corpus multi sumus, omnes qui de vno pane participamus. Vnde alio loco dicit: Vnum corpus & vnus spiritus, sicut vocati estis in vna spe vocationis vestræ. Et iterum, Veritatẽ autem facientes in caritate, crescamus in illo per omnia, qui est caput Christus. Ex quo totum corpus cõpactum & concretum per omnem iũcturam subministrationis, secundum operationem in mensuram vniuscuiusq. mẽbri, augmentũ corporis facit in ædificationem sui in caritate. Nam & carnẽ Domini nos esse cõfirmans, ait: Nemo enim vnquam carnem suã odio habuit, sed nutrit & fouet eam, sicut & Christus Ecclesiam, quoniã membra sumus corporis eius, & de ossibus eius. Quocirca quoniam vnus panis & vnum corpus multi sumus, tunc incipit vnusquisque particeps esse illius vnius panis, quando cœperit mẽbrum esse illius vnius corporis, quod in singulis membris, quando in baptismo capiti Christo subiungitur, tunc iam Deo viua hostia veraciter immolatur. Illo enim natiuitatis munere sic fit sacrificium, sicut fit & templum. Quod beatus Apostolus docens ait: Nescitis quia templum Dei estis, & spiritus Dei habitat in vobis? Qui ergo membrum corporis Christi fit, quomodo non accipit quod ipse fit, quando vtique illius fit verum corporis membrum, cuius

Ioan. 6. | 1. Cor. 12. | Rom. 12. | 1. Pet. 2. | 1. Cor. 10. | Ibidem. | Ephes. 4. | Ibidem. | Ephes. 5. | 1. Cor. 3.

corporis est in sacrificio sacramentum? Hoc ergo fit ille regeneratione sancti baptismatis, quod est de sacrificio sumpturus altaris. Quod etiam sanctos Patres indubitanter credidisse ac docuisse cognoscimus. Beatus quoque Augustinus de hac re sermonem fecit admodum luculentum, & aptum ædificationi atque instructioni fidelium. Quem sermonem totum epistolæ malui subiungere, quia nec est prolixus, & in ipsa breuitate magnæ instructionis ac suauitatis est plenus.

SERMO SANCTI AVGVSTINI EPISCOPI ANTE ALTARE AD infantes de Sacramento.

Hoc quod videtis in altare Dei, etiam transacta nocte vidistis: sed quid esset, quid sibi vellet, quàm magnæ rei sacramentũ contineret, nondum audistis. Quod ergo videtis, panis est & calix: quod vobis etiam oculi vestri renũciant. Quod autem fides vestra postulat instruenda; panis est corpus Christi, calix sanguis Christi. Breuiter quidem hoc dictum est, quod fidei fortè sufficiat: sed fides instructionem desiderat. Dicit enim Propheta; Nisi credideritis, non intelligetis. (Esa. 7.) Potestis ergo modò dicere mihi: Præcepistis vt credamus; expone vt intelligamus. Potest enim in animo cuiuspiam cogitatio talis oboriri. Dominus noster Iesus Christus nouimus vnde acceperit carnem de virgine Maria. Infans lactatus est, nutritus est, creuit, ad iuuenilem ætatem perductus est, à Iudæis persecutionem passus est, ligno suspensus est, in ligno interfectus est, de ligno depositus est, sepultus est, tertia die resurrexit, quo die voluit in cœlum ascendit. Illuc leuauit corpus suum, vnde est venturus vt iudicet viuos & mortuos. Ibi est modò sedens ad dexteram Patris. Quomodo est panis corpus eius; & calix, vel quod habet calix, quomodo est sanguis eius? Ista, fratres, ideo dicuntur sacramenta, quia in eis aliud videtur, aliud intelligitur. Quod videtur speciem habet corporalem; quod intelligitur, fructum habet spiritalem. Corpus ergo Christi si vis intelligere, Apostolum audi dicentem fidelibus, (1. Cor. 12) Vos estis corpus Christi, & membra. Si ergo vos estis corpus Christi & membra, mysterium vestrum in mensa Domini positum est, mysterium Domini accipitis. Ad id quod estis, Amen respondetis, & respondendo subscribitis. Audis ergo corpus Christi, & respõdes Amen. Esto membrum corporis Christi, vt verum sit Amen. Quare ergo in pane? nihil hîc de nostro afferamus: ipsum Apostolum item audiamus. Cùm ergo de isto sacramento loqueretur, ait: Vnus panis, vnum corpus multi sumus. (1. Cor. 10.) Intelligite, & gaudete. Vnitas, pietas, veritas, caritas, vnus panis, vnum corpus multi sumus. Recolite enim quia panis non fit de vno grano, sed de multis. Quando exorcizabamini, quasi molebamini: quando baptizati estis, quasi conspersi estis: quãdo Spiritus sancti ignem accepistis, quasi cocti estis. Estote quod videtis, & accipite quod estis. Hoc Apostolus de pane dixit, iam de calice quid intelligeremus etiam hoc dictum satis ostendit. Sicut enim vt fit species visibilis panis, multa grana in vnum consperguntur; tanquam illud fiat quod de fidelibus ait scriptura sancta: Erat illis anima & cor vnum in Deum. (Act. 4.) sic & de vino fratres, recolite vnde sit vnum. Grana multa pendent ad botrum; sed liquor granorum in vnitate confunditur. Ita Dominus Iesus Christus nos significauit, nos ad se pertinere voluit: mysterium pacis & vnitatis nostræ in sua mensa consecrauit. Qui accipit mysterium vnitatis, & non seruat vinculum pacis, non mysterium accipit pro se, sed testimonium contra se.

Ecce sancte frater, disputationem nostram clari doctoris Augustini sermone firmatam, nec cuiquam esse aliquatenus ambigendum, tunc vnumquemque fidelium corporis sanguinisque Dominici participem fieri, quando in baptismate membrum corporis Christi efficitur, nec alienari ab illo panis calicisue consortio: etiamsi antequam panem illum comedat, & calicem bibat, de hoc sæculo in vnitate corporis Christi constitutus abscedat. Sacramenti quippe illius participatione ac beneficio non priuatur, quando ipse hoc quod illud sacramentum significat, inuenitur. Ora pro nobis semper vegetatus fortis in Christo, sancte & venerabilis frater.

EPISTOLA S. FVLGENTII AD REGINVM.

Vtrùm caro Christi corruptibilis, an incorruptibilis fuerit.

CAPVT PRIMVM.

ACCIPIENS litteras tuas, fili carissime Regine, & sollicitudinem cordis tui agnoscens, Dominum collaudaui, qui potest vtrumque bonum & conferre seruandum, & seruare collatum. Vtrumque enim pertinet ad medelam animarum nostrarum, quo gaudeamus in beneficiis, quæ nobis infirmis medici nostri non desinit ineffabilis operari benignitas, vt spirituali profectu & augeatur in nobis sanitas, & minuatur infirmitas. Modus verò infirmitatis nostræ duplici qualitate consistit: si vel per ignorantiam minus aliquid in fide nouerimus, vel aliquid habeamus in operibus nostris, quod non conueniat regulæ veritatis. Quoniam igitur corpus quod corrumpitur aggrauat animam, ideo nos vtraque conturbat infirmitas. Sed ille qui nos fecit, & gaudere præcepit quia vicit mundum, speramus, quia nos in fide, quæ per caritatem operatur, perficiet. Dicis ergo, quod nuper in Orientis partibus noua est orta inquisitio, aliis asserẽtibus incorruptibile fuisse corpus Christi ab ipso conceptionis exordio: aliis autem contrarium fatentibus, corruptibile ante passionem, incorruptibile verò post resurrectionem. Tu tamen in vtraque parte valdè hæsitans, nec respondere sciens, instas vt quid tenere debeamus commoneam. Hæc sunt quæ interrogas. Superiùs autem, tuæ gratulationis indicio insinuas te meis litteris recreatum. Quoniam igitur interrogatio tua recti cordis tramitem tenuit, quo primitus quod ad fidem, deinde quod ad opera pertinet apprehendit, quia fidem, quæ per caritatem operatur, commendat Apostolus illo scilicet nostræ salutis obtentu, quod fides sine operibus mortua est in semetipsa.

CAPVT II.

VOLO itaque carissime, vt scias non vno modo dicere corruptionem, sed B duobus modis, sicut dicimus infirmitatem & similiter mortem. Dominus enim mortem inquit esse perpetrationem criminis, & mortem in qua retributio nihilominus intelligitur vltionis. Dicitur etiam infirmitas hominis, eius scilicet qui exhibet peccato seruitium, & eius qui portat peccati supplicium. Vtrumque ad infirmitatem pertinet peccatoris, & delectatio in peccatis, & afflictio pro peccatis. Sic etiam corruptionem dupliciter dicimus, cuius vna pars in sola hominis culpa, altera inuenitur in pœna. Ad culpam quidem pertinet illa C corruptionis pars, quam Apostolus ostendit, vbi dicit: Homines corrupti mente, reprobi circa fidem. (1. Tim 3.) Ad hanc partem corruptionis pertinet, quod alio loco dicit, Corrumpunt mores bonos colloquia praua. (1. Cor. 15.) Ista corruptionis pars, primo animam capit, & per animam carnem in peccatum trahit. Hæc pars corruptionis mentem superbientis Angeli primò inuasit, ac deinde primum hominem, postmodum totum genus humanum. Primam ergo corruptionis partem, quæ consistit in concupiscentia vel perpetratione peccati secuta est illa pars quæ constat in retributione supplicij, quæ duobus tenet animam & corpus hominis D peccatoris. In ipsa quoque retributione quædam sunt, in quibus pœna peccati simul fit & ipsum peccatum: alia verò sunt, in quibus solum fit peccati supplicium. In illis ergo in quibus reperitur pœna simul & culpa, opere quo reatus in peccatore punitur, Deo derelinquente, augetur homine delinquente. Hæc est illa pars corruptionis, per quam sic peccata puniuntur in homine, vt non desinant, sed vt crescant: sicut est libido cordis & corporis: quæ cùm ex pœna peccati eueniat, peccatum multiplicat, & animam punitioni subditam noxia delectatione captiuat. Tertiam quoque punitionem huic secundæ retributam Apostolus dicit: Propter quod (Rom. 1.)

tradidit illos Deus in reprobum sensum, vt faciant quæ non conueniunt. Non ergo vt patiantur tantùm, sed vt faciant vnde peccata multiplicentur, diuina in reprobum sensum damnatione traduntur. Veruntamen hæc traditio, non in operatione Dei, sed in desertione consistit. Quosdam enim tradit Deus, nec dimittit: quosdam vero in eo quod tradit dimittit. Bonos sic tradit paterna benignitate, vt non deserat paterno iuuamine. Ac per hoc tradit eos ad patienda mala quibus ipsi perficiantur, non ad facienda quibus deteriores existant. Malos autem ad hoc tradit Dominus & dimittit, vt ipso deserente, dum non Dei voluntatem, sed suam sequuntur sua turpitudine delectentur, nec pœnam suam portent inuiti, sed sequantur illecti.

CAPVT III.

HÆC est iniquorum corruptio, quæ sic est pœna peccati, vt sit & ipsa peccatum. Alia corruptionis pars est, quæ nec animam nec corpus fidelis hominis polluit, sed affligit: quia nec ad inquinandum hominem, sed ad humiliandum militat peccatorem. Hac itaque discretione retenta, dum corruptionem voluntariam à corruptione pœnali discernimus, ipsiúsque pœnalis corruptionis vnam partem cum peccato, alteram sine peccato inesse hominibus inuenitur, talis autem corruptio cordis nihil aliud est, nisi priuatio sanitatis, quia nulla ex hac corruptione contrahitur iniquitas, licet insit infirmitas: facillimè inuenimus quam partem corruptionis suscepit Christus in corpore. Nam quamuis carnem pro nobis susceperit, tamen accepit immunem ab omni peccato originali & actuali. Ipsam tamen carnem, non solùm infirmam, sed etiam veraciter cognoscitur accepisse mortalem. Proculdubio in quantum corpori eius inerat suscepta mortalitas, in tantum ei potuit inesse corruptionis infirmitas. Illius scilicet corruptionis, quæ abest ab omni peccato. Ad talem corruptionem pertinet fames & sitis. Facilè siquidem esuriendo & sitiendo corpus mortale corrumpitur; quando per hæc etiam ad ipsius mortis exitum peruenitur. Per quam mortem venitur ad corruptionem, dum deserente anima, in tantum corpus corrumpitur, vt in putredinem ac puluerem redigatur. Hanc corruptionem caro Christi non vidit, quæ die tertia resurrexit. Famem tamen, sitim, fatigationem corporis, ac dolorem veraciter sensit. Quæ omnia pertinent ad illam partem pœnalis corruptionis, quam sic ex peccati pœna supplicio trahimus, vt ex ea nullum peccati supplicium contrahamus. Esurisse Christum, sitisse, fatigationémque sensisse Euangelium docet, quem manifestum est esurisse, quando ad ficulneam venit, nec in ea fructum inuenit, fatigatus etiam ex itinere sedit super puteum. In cruce etiam dixit, sitio. Dolorem etiam sustinuit sicut dicit Esaias: Vulneratus est propter iniquitates nostras; infirmatus est propter scelera nostra. Hanc infirmitatem in Domino non putatiuam, sed veram, docet Apostolus. Nam & si crucifixus est, inquit, ex infirmitate, sed viuit ex virtute Dei. Infirmitate non aliud dicit, quam corruptibilitatem.

Esai. 53. — 2. Cor. 13.

CAPVT IV.

RESTAT itaque, vt & Christum fuisse in aliqua corruptione ad quam non rediit, & non fuisse in ea quam non vidit, per sacram scripturam discamus. Ad corruptionem pertinet corporis animalis & mors quæ præcedit putredinem, & putredo quæ sequitur mortem. Proinde Christi corpus, quod est verè mortuum, & die tertio sine aliqua putredine suscitatum, vnam partem corruptionis vidisse, aliam non vidisse dicendum est. Fuit quippe in corruptione mortis, sed non in corruptione putredinis: quando caro Christi sic est mortua, vt nulla fuisset membrorum putredo vel dissolutio subsecuta. Christus ergo non reuertetur in corruptionem, quia surgens à mortuis, iam non moritur, & mors illi vltra non dominabitur. Christus ergo non vidit corruptionem, quia nullam sensit caro eius putredinem. Hoc autem non eiusdem carnis incorruptibilitas, sed resurrectionis celeritas fecit. His omnibus in quibus nostræ seminationis ac resurrectionis certissimam qualitatem verbis Apostolicis sanctus Augustinus ostendit, dicens: Constat itaque neque vllo modo dubitandum est, corpus Christi quod licet corruptionem putredinis in sepulchro non senserit, quia scriptum est. Non dabis sanctum tuum videre corruptionem, clauis tamen & lancea corrumpi potuit: nunc omnino in incorruptione persistere: & quod in contumelia passionis mortisque seminatum est, nunc esse in gloria vitæ æternæ: & quod ex infirmitate potuit crucifigi, nunc in virtute regnare: & quod erat corpus animale, quoniam ex Adam sumptum est, nunc spiritale esse, quoniam spiritui nunc inseparabiliter copulatum est. His verbis Augustinus ostendit quale corpus Christi post resurrectio-

Epist. 146. ad Consentium. — Psalm. 15.

nem sit, & quale ante passionem fuerit. Euidenter confirmat corpus Christi omnino nunc in incorruptione persistere, nunc etiam in gloria vitæ æternæ, nunc in virtute regnare, nunc spiritale esse. Sed corpus non est omnino incorruptibile, quod dolorem potest per vulnera sentire. Quocirca apparet Christum ante passionem, immo vsque ad passionem & mortem, mortale atque animale corpus habuisse; & pro nobis in eodem corpore veram famem, veram sitim, fatigationémque sensisse, vera clauorum ac lanceæ percepisse vulnera, & ex hoc verum dolorem non necessitate, sed voluntate sensisse, veræque mortis acceptatione pro nobis animam suam propria potestate posuisse. Consequens est, vt idem Christus ex infirmitate mortuus, ex virtute autem Dei suscitatus, nostris inueniatur exemplum præbuisse corporibus. Humiliauit enim se Christus vsque ad susceptionem totius infirmitatis nostræ: vt sicut ait Apostolus, reformetur corpus humilitatis nostræ configuratum corpori claritatis suæ. Hinc ergo manifestissimè apparet, quid de animalis ac mortalis corporis qualitate debeat omnis Christianus firma credulitate sentire. impossibile vt corruptibilitas esse negetur, vbi animalis corporis mortalitas inuenitur. Christus ergo in sola carne portauit nostram corruptionem, in qua veraciter nostram portauit & mortem. In anima verò sic perfectam incorruptibilitatem seruauit, sicut peccatum nec propagine traxit, nec contagione contraxit. Vnde & infirmitates animarum nostrarum, quas in sua rationali anima portauit Christus, sine vlla corruptione portauit. Nullus quippe potuit defectus inesse virtutis, vbi infirmitatis susceptione indefessa permansit perfectio caritatis, quæ vnigenitum Deum fecit vsque ad mortem pro nobis accedere, & confusione contempta crucis opprobrium sustinere. Propter quod tristitiam, mœrorem, vel si quas nostrarum animarum infirmitates habuit Christus, veras quidem, sed voluntarias habuit. Veras scilicet, vt manifestum in se animæ rationalis monstraret affectum: voluntarias, vt nostris infirmitatibus ad futurum ostenderet suæ virtutis auxilium, vt agnosceremus nos ipso adiuuante in infirmitatibus, quas necessitate patimur, fulciendos. Qui propterea voluntate nostras infirmitates acciperet, vt & in hac vita infirmitatum necessitate turbatis auxilium contulisset, & post hanc vitam omnem à nobis infirmitatis necessitatem misericorditer abstulisset. Ac sic omnis fidelis agnoscens Christum participem humanæ infirmitatis, certissimè speraret participem se fore diuinæ virtutis, nec se ambigeret illius virtute firmandum, quem pro se cognouisset non necessitate, sed voluntate turbatum. In ipso habiturum æternam lætitiam, cui suam voluntate videret inesse tristitiam, qui sicut mansit in tribulatione tranquillus, in morte securus, sic in infirmitate fortissimus, & in humilitate altissimus.

Philip. 3.

Hanc Epistolam S. Fulgentius morte præuentus non absoluit.

EPISTOLA SYNODICA EPISCOPORVM AFRICANORVM IN SARDINIA EXVLVM,

De gratia Dei, et humano arbitrio.

In qua librorum meminerunt beati Fulgentij Episcopi, De veritate prædestinationis & gratiæ.

DEI gratia plurimùm amplectendis sanctis fratribus, Ioanni presbytero & Archimandritæ, & Venerio Diacono, & fidelibus viris, quorum in vestra epistola subscriptio continetur, Datianus, Fortunatus, Boëthus, Victor, Scholasticus, Orontius, Vindicianus, Victor, Ianuarius, Victorianus, Photinus, Quod vult Deus, famuli Christi, in Domino salutem.

QVANTVM membra Ecclesiastici corporis per Christi gratiam in vnitate fidei cópages retinet charitatis: tantum necesse est vt perinuicem sollicita sint membra, vt repulso cuiuslibet praui dogmatis verbo, non solum seruandæ, verùm etiam reparandæ sanitati iugis atque indefessa tam sermonis quàm orationis impendatur instantia. Sic enim fit, vt dum sollicitudo fraternæ puritatis inuigilat, ipse Spiritus sanctus, per quem charitas Dei diffusa est in cordibus nostris, diligentibus Dominum, & in Domino proximum, omnia cooperentur in bonum. Quia sicut ipsam dilectionem dono gratiæ spiritualis accipimus, ita dum pro fratribus solliciti sumus, non solùm diuinam inesse nobis gratiam demonstramus, verùm etiam, quantò magis à nobis puritas charitatis impenditur, tanto magis gratia nobis diuinæ retributionis augetur. Accepimus itaque vestræ charitatis epistolam, quæ nostrum ex parte releuauit, ex parte verò mœstificauit exilium. Gaudemus enim, quia rectam tenetis de gratia Dei sententiam, cuius lumine illuminatur, & iuuamine gubernatur liberum humanæ mentis arbitrium. Sed quadam sumus nebula mœroris affecti, quia significastis quosdam fratres in quæstione de gratia Dei, & humano arbitrio non rectum tenere fidei Catholicæ tramitem: sed aduersus Dei gratiam eleuare velle humani arbitrij libertatem. Vbi primùm, dilectissimi, debetis agnoscere, immo vos non ambigimus agnouisse, ad hoc diuinitus ista permitti, vt hinc diuinæ gratiæ virtus documento possit indicij manifestioris intelligi. Quandoquidem ipsa gratia nullatenus agnoscitur nisi detur: quæ quamdiu non est in homine, tamdiu necesse est vt ei aut sermone repugnet, aut opere. Nam sermone repugnat gratiæ Dei, qui sensum gerit fidei Christianæ contrarium: repugnat autem opere, qui in moribus suis Christianæ vitæ non tenet institutum. Hoc quippe in homine agit gratia diuinitus data, vt animus dono fidei charitatisque præcepto, & sermonem bonum proferat, & studio bonæ operationis insistat. Quod fidelibus diuinitus dari, beatus & ostendit & poposcit Apostolus dicens: Ipse autem Dominus noster Iesus Christus & Deus pater noster, qui dilexit nos, & dedit consolationem æternam, & spem bonam in gratia, exhortetur corda vestra, & confirmet in omni opere bono & sermone. A Deo itaque nobis est omnis gratia boni sermonis & operis, à quo nobis etiam ipsius cogitationis bonæ manifestum est sufficientiam tribui: vt discat homo non in se, sed in Domino gloriari. Diuinæ quippe gratiæ bonam cogitationem hominis beatus assignabat Apostolus, quando dicebat: Fiduciam autem talem habemus per Christum ad Deum, non quòd sufficientes simus cogitare aliquid à nobis, quasi ex nobis, sed

2. Thess. 2.

2. Cor. 3.

sufficientia nostra ex Deo est. Proinde, & si quidam gratiam necdum habentes, non se intelligunt non habere: illi tamen qui gratiam diuinitus acceperunt, eo magis debent in ipsius gratiæ assertione firmari, quo eam vident non omnibus tribui. Necesse est autem, vt ab eis, quibus non tribuitur, ignoretur; & ab eis agnoscatur, quibus diuina largitate donatur. Testatur enim Apostolus, dona Spiritus sancti eiusdem Spiritus sancti acceptione cognosci. Ideo ait: Nos autem non spiritum huius mundi accepimus, sed Spiritum qui ex Deo est, vt sciamus quæ à Deo donata sunt nobis, quæ & loquimur non in doctis humanæ sapientiæ verbis, sed in doctrina Spiritus, spiritualibus spiritalia comparantes. Animalis autem homo non percipit ea quæ sunt Spiritus Dei. Stultitia est enim illi: & non potest intelligere, quia spiritaliter diiudicantur. Spiritualis autem iudicat omnia, & ipse à nemine iudicatur. Per sanctum ergo Spiritum gratiam accipimus, quo accepto fit in nobis, vt quod accepimus, nouerimus. Proinde scienda est, dilectissimi, & recto tenore veræ fidei profitenda, tam humani arbitrij egena paupertas, quàm diuinæ gratiæ indeficiens largitas. Quid enim habes, ait Apostolus, quod non accepisti? si autem accepisti, quid gloriaris, quasi non acceperis? Ante largitatem quippe gratiæ est in homine quidem liberum arbitrium, sed non bonum, quia non illuminatum. Proinde, nisi gratia detur, bonum ipsum arbitrium non habetur. Sic namque est liberum hominis arbitrium absque dono gratiæ, sicut est oculus sine luce. Nam & oculus ad videndum factus est: sed nisi lumen acceperit, non videbit. Illa autem est lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum: illuminat autem hominem, seipsam dando per gratiam. Sicut ergo corporis oculus semper indiget lumen accipere, vt ipsum possit aspicere: sic & libero arbitrio hominis nulla potest gratiæ suffragari cognitio, nisi detur ipsius gratiæ spiritalis infusio. Proinde vt de iis quæ vestris literis indidistis, quid habeat Catholici dogmatis veritas intimemus, singula breuiter definire curauimus, sequentes donum eiusdem gratiæ, quod sanctorum Patrum cordibus & linguis ipsa est dignata infundere. Dixistis itaque, quòd vobis dicentibus, quòd Esau & Iacob necdum natis, Iacob per misericordiam gratuitam eligitur, Esau autem originali peccato detentus iusto iudicio Dei est odio habitus. Illi è contrario dicunt, in Esau figuram esse populi Iudæorum, ex futuris malis operibus condamnandi, in Iacob verò figuram esse populi gentium, ex futuris operibus bonis saluandi. Hæc duo, quæ singula proponitis, bonum est vt Catholica consensione iungatis. Sic enim & ab illis Dei gratia competenter agnoscitur, & à vobis propheticum mysterium non negatur. In illis namque duobus fratribus dignè accipitur duorum significatio populorum: præsertim cum ipsi Rebeccæ Dominum consulendi duo prænuncientur populi, ab eius vtero separandi. Veruntamen agnoscenda est in illa discretione & gratuita bonitas, & iusta seueritas. Nam quia omne datum optimum, & omne bonum perfectum desursum est, descendens à patre luminum, & gratia discernuntur, quicunque saluantur: profectò non sunt electa neque dilecta in Iacob humana opera, sed dona diuina. Rursus quia iniquitas nostra iustitiam Dei commēdat, proculdubio in Esau humanæ iniquitatis est damnata nequitia. In eo quippe gratuitum in Iacob Dominus ostendit beneficium misericordiæ suæ, in quo eum nō pro meritis futuræ cuiusquam bonæ operationis elegit, cui seipsum, & fidem, & bona opera donaturum esse præsciuit. Inde est quòd semini Abrahæ, cuius in Iacob figura præcessit, beatus Apostolus dicit: Gratia salui facti estis per fidem. Vt ostenderet fidem non aliquibus bonis meritis dari, sed ipsius fidei dono omne bonum meritum inchoari, ipsamque donum Dei esse, sequutus adiunxit, & non ex vobis, sed donum Dei est. Ac ne quisquam sibi quorumlibet bonorum operum, audeat meritum vendicare, & pro quibuscunque operibus fidem se æstimet accepisse, subiecit, non ex operibus, ne quis glorietur. Vt autem ostenderet non solùm fidem, sed etiam bona opera diuinitus tribui, continuo subdidit: Ipsius enim factura sumus, creati in Christo Iesu, in operibus bonis, quæ non solùm à Deo donata, sed ab ipso præparata testatur dicens, quæ præparauit Deus vt in illis ambulemus. Gratia itaque Iacob saluus factus est per fidem, gratia consequutus est bonorum operum facultatem. Quocirca, quia certum est Esau fuisse vas iræ, Iacob autem vas misericordiæ; certissimè tenendum est, quòd & ille vt damnaretur, iram iustè meruit: non enim iniustus Dominus, qui iram infert: & iste vt saluaretur, gratis donum misericordiæ præuenientis accepit. Iacob itaque iustificatus gratis per gratiam Dei, factus est vas misericordiæ per indebitam gratiam, & per ipsam misericorditer est præparatus ad gloriam: Esau verò per iram iustam iustè est præparatus ad pœnam. Iniqui-

1. Cor. 2.
1. Cor. 4.
Ephes. 2.

tas autem nostra iustitiam Dei commendat. Deus ergo in Iacob misericordiam gratuitæ bonitatis, in Esau verò iudicium iustæ seueritatis ostendit. qui sacramento quidem circuncisionis octauo die secundum tenorem diuinæ constitutionis accepto, reatu peccati originalis caruit, sed per nequitiam cordis in hominis terreni vetustate permansit; illius ibi iudicio derelictus, qui gratis saluat, iustéque damnat. In cuius persona significati sunt non illi tantùm, qui fidem negant; sed & illi, qui vsque in finem vitæ suæ intra Ecclesiam positi, in malis operibus perseuerant. De quibus Apostolus ait, Quoniam qui talia agunt, regnum Dei non consequentur. Nam sicut ille circumcisus periit, quia dilexit tenebras magis quã lucem: sic omnis qui non deposuit veterem hominem, qui corrumpitur secundum desideria erroris, condemnabitur in iudicio, quia non condignè vsus est baptismatis sacramento. Ad eundem quippe veterem hominem pertinent non solùm illi, qui ignorant Dominum, sed etiam illi, de quibus dicit Apostolus, Confitentur se nosse Dominum, factis autem negant. De paruulis verò indubitanter tenenda Catholicæ regula veritatis: Quia paruulus qui baptizatur, gratuita Dei bonitate saluatur: qui verò sine baptismate moritur, propter peccatum originale damnatur. Nec aliquo dicendus est Dei beneficio futuræ impietati præreptus, qui absque iustificationis gratia mortuus, est impiorum consortio deputatus: à qua impietate siue paruulus, siue maioris ætatis, solo quisque remedio eripitur, si Christi sanguine redimatur. De gratia verò non dignè sentit, quisquis eam putat omnibus hominibus dari: cùm non solùm non omnium sit fides, sed adhuc nonnullæ gentes inueniantur, ad quas fidei prædicatio non peruenit. Beatus autem Apostolus dicit, Quomodo inuocabunt, in quem nõ crediderunt? aut quomodo credent ei quẽ non audierunt? quomodo autem audient sine prædicante? Non itaque gratia omnibus datur, quandoquidem ipsius gratiæ participes esse non possunt, qui fideles non sũt, nec possunt credere, ad quos inuenitur ipse fidei auditus minimè peruenisse. Ipsa verò gratia quibuscunque datur, non æqualiter datur, sed secundum mensuram donationis Christi, & vnicuique sicut Dominus diuisit mensuram fidei: qui non hominum personas accipit, sed omnia operatur vnus atque idem Spiritus, diuidens propria singulis prout vult. Quod autem vos dicitis, sola Dei misericordia saluari hominem, illi autem dicunt, nisi quis propria voluntate cucurrerit, & elaborauerit, saluus esse non poterit: dignè vtrumque tenetur, si rectus ordo seruetur diuinæ misericordiæ & voluntatis humanæ. vt illa præueniat, hæc sequatur: sola Dei misericordia initium salutis conferat; cui deinde voluntas hominis cooperatrix suæ salutis existat. vt misericordia Dei præueniens voluntatis humanæ dirigat cursum; & humana voluntas obediẽs, eadem misericordia subsequente, secundũ intentionem currat ad brauium. per hoc humana voluntas in eo quod currit vtiliter & laborat, ex Dei misericordia sibi esse donum cursus ac laboris agnoscat: nec sit ingrata misericordiæ, per quam salutis accipit initium, vt per ipsam perueniat ad plenum sempiternæ salutis effectum quia tunc erit bona, si Dei præueniatur dono, & tunc permanebit bona, si eius non destituatur auxilio. Errat autem, quisquis putat sic à Domino tribui, velut si quis accepto idoneo pignore, pecuniam det: cùm Dominus vtique & pignus Spiritus sancti ipse quibus vult conferat, & pecuniam suam nummulariis expetendam, sicut ipse loquitur in Euangelio, seruorum suorum curæ officióque distribuat. Illa vero Apostoli sententia, qua dicitur, Ergo cuius vult miseretur; & quem vult obdurat: meliùs quidem ex persona confirmantis accipitur. Quam si quis non vult ex persona confirmantis accipere, illud sine contentione attendat: quod subsequenter dicitur: An non habet potestatem figulus luti, ex eadem massa facere aliud quidem vas in honorem, aliud verò in contumeliam? Et cùm in vtroque vase faciendo figuli cognouerit potestatem in vase honoris indebitam gratiam Dei miserantis intelligat, & in vase contumeliæ debitum iudicium Dei obdurantis, id est, deserentis agnoscat. Deus autem obdurare dicitur, non quia ad iniquitatem compellit, sed cum ab iniquitate non eripit: quod quia iustus est, iustè facit. Deo ergo miserante, sine suis meritis homo saluatur; obdurante autem, iuste recipit quod meretur. Dominus quippe dono bonitatis saluat: iudicio seueritatis obdurat. Illud etiam quod vos dicitis, Dominus est enim, qui operatur in vobis & velle & operari pro bona voluntate: Illi autem dicunt, Si volueritis & audieritis me, bona terræ comedetis: si vtrumque, sicut oportet, animus in fide trãquillus acceperit, nulla de gratia & libero arbitrio quæstio remanebit. Iubet enim Deus homini, vt velit, sed Dominus in homine operatur & velle: iubet vt faciat; sed operatur & facere. Ideo vtrumque beatus iungit Apostolus dicens: Cum timore &

Galat. 5. Tit. 1. Rom. 10. Matth. 25. Rom. 9. Ibid. Philip. 2.

tremore salutem vestram operamini. Dominus est enim, qui operatur in vobis & velle & perficere pro bona voluntate. Vt ergo cum timore & tremore suam quisque operetur salutem, opus est volentis hominis: sed hoc ipsum Dominus operatur in suis. ac per hoc quoniam habet homo liberum arbitrium, audit præcepta, quæ faciat: sed ad implenda præcepta liberum arbitriũ idoneum nullatenus efficitur, nisi diuinitus adiuuetur. Ita fit, vt se operari debere homo cognoscat, dum præceptum accipit, & Domino se sciat semper omne bonum debere, quod vult ac facit: quem teste Apostolo cognoscat operari in homine & & velle & perficere pro bona voluntate. Qui suis fidelibus hanc dignatus est gratiam promittere per Prophetam dicens: Spiritum meũ dabo in vobis, & faciam vt iustificationibus meis ambuletis, & iudicia mea obseruetis & faciatis. Cum ergo Dominus in homine operari cœperit velle, tunc homo ad Dominum conuertitur, & eodem in se operante, vnde ipsi placeat, operatur. De Domino enim, dicit Apostolus: Aptet vos in omni bono, vt faciatis voluntatem eius, faciens in vobis, quod placeat coram se. Ad vitam quoque in tantum potest homo manum porrigere in quantum habuerit Dominum protectionem suam super manum dexteram suam. Nimis autem absurdum, illos putare vasa misericordiæ, qui vel secularem habent, vel Ecclesiasticam dignitatem; vasa vero contumeliæ, clericos & monachos ac laicos æstimare: cum vtique Apostolis vasa misericordiæ illa dicat, quæ præparauit Dominus in gloriam, non præsentem vtique, sed futuram. quibus dicit: Cùm Christus apparuerit, vita vestra, tunc & vos apparebitis cum ipso in gloria. Ideo paulo superiùs eis ait, Quæ sursum sunt sapite, non quæ super terram. Vasa quippe misericordiæ sunt quibus dicitur, Venite benedicti patris mei, percipite regnum. Vasa vero contumeliæ sunt, quibus dicitur, Ite maledicti in ignem æternum, qui præparatus est diabolo & angelis eius. Vasa itaque misericordiæ non Ecclesiastica, vel sæcularis dignitas, sed in Ecclesia spiritalis charitas facit. Quapropter in quacunque professione tenuerit homo fidem, quæ per charitatem operatur, erit vas in honorem sanctificatum & vtile Domino, ad omne opus bonum paratum. Contra prædestinationem vero sanctorum magnæ peruicaciæ est aliquem vel parare, vel habere conflictum; cum Apostolicæ prædicationi nullus audeat refragari, qua non solum dicitur de Domino, Quos autem præsciuit & prædestinauit conformes fieri imaginis filij eius: & alio loco, prædestinauit nos in adoptionem filiorum per Iesum Christum in ipsum: verum etiam ipsum caput nostrum, ipsum primogenitum in multis fratribus, beatus Paulus prædestinatum confidenter prædicat dicens: Qui factus est ei ex semine Dauid secundum carnem, qui prædestinatus est filius Dei in virtute, secundum Spiritum sanctificationis. Quisquis ergo prædestinatum Christum & Sanctos eius negat, Apostolicam fidem peruersus oppugnat. Omnes autem prædestinati ipsi sunt, quos vult saluos fieri, & ad agnitionem veritatis venire. Qui propterea omnes dicuntur, quia in vtroque sexu, ex omni hominum genere, gradu, ætate & conditione saluantur. Semper quippe voluntas Dei omnipotentis impletur; quia potestas eius nullatenus vincitur. Ipse est enim qui omnia quæcũque voluit fecit in cœlo & in terra, in mari & in omnibus abyssis, & cuius voluntati nemo resistit. Verum namque est, quod de se testatus est filius, quia in viuificandis nullum initium humanæ voluntatis expectat; sed ipsam voluntatem bona faciendo viuificat. Hoc in maioribus. Paruulos autem, in quibus necdum potest bona voluntas fieri, solius gratiæ facit operatione saluari. Liberum vero arbitrium, quod fuit in primo homine sanum ante peccatum, nunc in filijs Dei propria quidem infirmitate concutitur, sed maiore diuini muneris gratia subleuatur. Quæstionem vero animarum aut tacitam debemus relinquere, aut sine contentione tractare. quia siue ex propagine veniant, siue nouæ singulis corporibus fiant, quod sanctarum scripturarum auctoritas non manifestè pronunciat, cum cautela debet inquiri: maximè quod sine fidei detrimento potest à fidelibus ignorari. Illud præcipuè obseruandum est & tenendum, paruulorum animas nexu peccati originalis obstrictas; omnibusque necessarium esse sancti baptismatis sacramentum, quo dimittitur peccati originalis vinculum, & amissa in primo homine per secundum hominem recipitur adoptio filiorum. Vos itaque, dilectissimi fratres, per gratiam Dei estote stabiles & immobiles: ac tenentes veram fidem, exhibete fratribus aliter sentientibus charitatem: nec de aliquo desperetis: quia qui hodie veritatem in aliquo non agnoscit, potest cras Deo reuelante cognoscere. Deo enim subest, cum volet, posse. Oremus ergo pro eis, vt Dominus operetur in eis. Exhibeamus eis bonam voluntatem, de qua nos possumus habere mercedem: sciẽtes quoniam in

Ezech. 36. Hebr. 13. Coloss. 3. Matth. 25. Rom. 8. Ephes. 1. Rom. 1.

in conspectu Dei quisquis de numero prædestinatorum fuerit, non peribit; & in omnibus voluntas omnipotentis implebitur, vt per gratiam salui fiant, & agnitionem veritatis, Domino illuminante, percipiant. Præ omnibus studium gerite libros sancti Augustini, quos ad Prosperum & Hilarium scripsit, memoratis fratribus legendos ingerere. Quorum mentionem beatæ memoriæ Hormisda sedis Apostolicæ gloriosus Antistes in epistola, quam consulenti se sancto fratri, consacerdotique nostro Possessori rescripsit cum magno præconio Catholicæ laudis inseruit. Cuius hæc verba sunt: De arbitrio tamen libro & gratia Dei, quid Romana, hoc est, Catholica sequatur & seruet Ecclesia, licet in variis libris beati Augustini & maximè ad Prosperum & Hilarium abundè possit agnosci, tamen & in scrinijs Ecclesiasticis expressa capitula continẽtur. Hæc itaque, dilectissimi fratres, interrogãtibus vobis, breuiter communi voluimus respondere rescripto. Cæterùm vnus ex nobis, in quantum Dominus seruis suis recti gratiam dignatur donare sermonis, illis omnibus, quæ memoratos fratres aduersus gratiam & prædestinationem intimastis vel sentire, vel dicere tribus libris vestro nomine dedicatis, sufficienti disputatione respõdit. quiq; aduersus duos libros Fausti Galli septem libros edidit: quos cùm recensueritis, agnoscetis protinus quemadmodum memorati Fausti commenta veritati contraria, Catholicæ fidei penitus inimica, discussio prodidit, ratio manifesta conuici, auctoritas diuina compressit, & præcedẽtium patrum consona prorsus attestatio confutauit. Speramus autem in Domino, quoniam gratiæ suæ ita subsidium largietur, vt & bene sentientibus tribuat augmentum, & aliter quã oportet credentibus donet agnoscendæ veritatis intuitum. Ipsa enim facit gratiæ suæ participes quos prædestinauit ad vitam: vt in omnibus bonis suis humanæ arbitrium voluntatis gratiæ Dei subijciant, & ab ipso sibi cognoscant descendere omne datum optimum, & omne donum perfectum: sciãt etiam ab ipso expectandum semper auxilium, qui prædestinatis suis & gratiam & perseuerantiam donat: vt gratiam pro gratia donum vitæ perennis accipiant.

FERRANDI DIACONI ECCLESIÆ CARTHAGINENSIS EPISTOLA AD EGIPPIVM,

De essentia Trinitatis ac natura Christi.

DOMINO beatissimo fratri Egippio Presbytero Ferrãdus exiguus, in Domino salutem. Carissime, considera quales habeat vires ab Arriano Comite nuper proposita quæstio. sed priùs quibus inter se sententijs vel dogmatibus Arriani & Catholici differant, deliberemus. Arriani volunt indiuiduam Trinitatem prædicare, sicut scripturæ prædicant vnum Deum. Catholici verò præcepta legis salubriter audientes, Audi Israel, Deus tuus, Deus vnus est, ne videantur sub vnius Dei religione fidem Trinitatis excludere, tres personas vnius substantiæ prædicantes, ipsam Trinitatem vnum Deum simpliciter confitentur, & de omni sancta Trinitate sapienter dictum intelligunt, Audi Israël, Deus tuus, Deus vnus est. Arriani Patris & Filij & Spiritus sancti tres substantias prædicant, & ideo eorum potestatem diuidunt, vnitatem vitant, immensitatem minuunt, & per errores maiori Patri minorem Filium subijciunt, minorem autem Filio Spiritum sanctum dicunt. Catholici è cõtrario Deum Patrem, Deum Filium, Deum Spiritum sanctum, ne tres Deos gentibus inducere videantur, vnius esse honoris, gloriæ, magnitudinis, æternitatis, diuinitatis, æqualitatis, essentiæ confitentur: & nemini alterum præponere cupientes, de Patre tamen filium natum, de Patre & Filio Spiritum sanctum procedere sentiunt. Arrianos si interrogare volueris, vnde sit filius, timent dicere de patris essentia, ne gignentis & geniti probetur vna diuinitas, & confirmetur æqualitas. Timent rursus ex nihilo natum filium profiteri, ne creator accipiens originem similem creaturis, vnigeniti priuilegio spoliatus perdat gloriam creatoris. Aliunde verò Filium natum, id est ex aliqua subiacente materia, multo amplius timent adstruere, ne videatur quælibet res ante eum fuisse, per quem

facta sunt omnia. Talibus erroribus respondent Catholici, credite quia natus est de patris essentia: si negatis, dicite vnde sit? Dicunt etiam minorem Filium, quia negant esse æqualem. Catholici verò dicunt eum secundum diuinitatem æqualem, secundum humanitatem autem minorem. Æqualitas eius secundum diuinitatem non habet initium: verumtamen nec æqualitas competens diuinitati, nec minoratio congrua carni habet finem. Siue ergo secundum carnem minor, secundum diuinitatem dicatur æqualis, idem atque vnus est Christus, verè filius Dei, & verè filius hominis. Æqualis enim perseuerans, factus est minor: minor factus, permansit æqualis. Et ideo totus minor, totus æqualis: quia seruatur in eo vtraque natura, & quam habuit ex Patre, & quam assumpsit ex Matre. Alioqui si vna in Christo & persona existeret & natura, non posset vnus Christus vni Patri & minor & æqualis dici. Dicimus etiam de Christo, quod verè vnus est Christus. Sapientibus tamen mentibus, quoties audiunt, vnus est Christus, cogitare conuenit, quomodo sit vnus: vtrum vnam habendo personam, an vnam naturam. Si non potest dici vnam habere naturam, quem suscepisse alteram dicimus: potest tamen dici vnam habere personam. quoniam persona illa semper manens naturæ semper manentis, ita mirabilem postea naturam sine persona voluntariè suscepit, vt humanam substantiam, non habentem subsistentem manentémque personam, in vnitatem suam suscipiens, ad se faceret pertinere, A fieretque deinceps humanitas illa diuina, quæ Dei cœpisset, ex quo esse cœpisset, habere personam: diuinitas illa humana, quoniam sibi in vnitatem personæ veraciter voluit adunare naturam. Dicimus ergo, vnus est Christus, vnus est Deus hominisque filius, id est vna est Christi Dei hominisque persona: non tamen dicimus, vnam esse Christi Dei hominisque naturam. Concordantes eum Apostolo volente probare vnitatem personæ: Nam in quo, inquit Corinthijs, quod donaui, si quid donaui propter vos in persona Christi. (2. Cor. 10.) Nunquid non melius personas diceret, si vellet B in Christo duas significare substantias? Euidentem similiter adhibēs differentiam substantiarum dicit alio loco, Et si crucifixus est, ex infirmitate crucifixus est, sed viuit ex virtute Dei. (2. Cor. 13.) Nunquid non ipse crucifixus est qui viuit? Et tamē qui ex infirmitate crucifixus est, ex virtute Dei viuit. Vnde ad amorem commēdationémq; personę vnius, sic vnus Christus prædicatur, vt aliquando vna eius vel humana vel natura diuina cōmemoretur, & vtraque tamen intelligatur. Quoniam inest vnitas, vt qui vnam nominet, ambas significet. Propter quod Apo- C stolus solam humanitatem tangit ad Timotheum, dicens, Vnus est Deus, vnus mediator Dei & hominum Christus Iesus. (1. Tim. 2.) De diuinitate dicit ad Corinthios, Nam etsi sunt qui dicantur dij, siquidem sunt multi, nobis tamen vnus Deus, ex quo omnia, & vnus Dominus Iesus Christus, per quem omnia. (1. Cor. 8.)

SANCTI FVLGENTII EPISCOPI RVSPENSIS, DE VERITATE PRÆDESTINATIONIS ET GRATIÆ DEI.

LIBER PRIMVS.

CAPVT PRIMVM.

Deo gratias ago, sancti fratres Ioannes presbyter, & Veneri diacone, cuius ope tales estis, vt pro gratia qua saluamur, magno spiritu ac feruore certetis. Contristatus autem sum, quòd quidam fratres nostri sub Christiano nomine nituntur Catholicæ fidei repugnare: scilicet munera gratiæ Dei ad humani virtutem, vel meritum transferentes arbitrij: tanquam sine Dei auxilio noster conatus diuino valeat obedire præcepto: illúdque tantum sit Dei, vt nobis facienda præcipiat; nec in nobis operetur ipse, quod præcipit: & si quid boni Dominus tribuit homini, non videatur donare, sed reddere. Qui vsque adeo diuinæ bonitatis dona putant ex humanorum actuum qualitate pendere, vt etiam paruulos asserant sic præsciri & prædestinari diuinitus, vt ni-

hil in ijs qui eliguntur inueniatur supernæ A collationis gratuitum : nec misericordia quenquam gratuita dignatione præueniat, sed supplicij atque præmij retributio in sola cuiusque propriæ voluntatis actione consistat. Illam quoque absurditatem quibusdam irrepsisse multum miror & doleo, qua gratiæ Dei in tantum inimici esse non dubitant, asserentes futurorum operum merito paruulos baptizari: vt è contrario dicant illis quoque paruulis, qui sine baptismate moriuntur, diuina benignitate consuli, vt absque sacræ ablutionis gratia rapiantur ad pœnam. in quibus scilicet Dominum futura eorum mala, si aliquanto B diutius hîc viuerent, præscisse contendunt, & bonitate sua præripuisse præsentis vitæ curricula. quasi possit aliquis sine beneficio sanctæ redemptionis aut suppliciis perennibus subtrahi, aut muneribus æternæ vitæ potiri. Dum itaque pertinaciter contradicunt, se ipsos mortifera prauitate confodiunt. Quibus videtur Esau & Iacob, geminorum scilicet fratrum ex vno semine concubituque nascentium, ita velle discernere merita, vt asserentes Esau ex futurorum operum præcognitione damnatum, Iacob quoque non gratuito diuinæ bonitatis munere, sed futurorum tantùm operum C præscientia saluari potuisse contendant: vt sic agnoscatur Dominus in vtroque iustus, nec credatur cuilibet eorum gratuita quicquam miseratione largitus. Cùm in hac præcipuè quæstione, quæ de paruulis vertitur, in qua non actualium propria cuiusquam malitia peccatorum, sed ipsius peccatricis reatus originis intimatur, omnis qui non vult ab Apostolicæ fidei veritate desciscere, qui rectitudinem Catholici dogmatis, Deo illuminante, cupit inuiolata credulitate, confessionéque seruare, omni remoto hæsitationis ambigûo, veraciter credere debeat & fateri, Dominum vi- D uum, & verum, & bonum, id est, summam & ineffabilem vnius naturæ atque essentiæ Trinitatem, primi hominis naturam totam bonam atque integram, sine naturali malo, ac sine vllo vitio condidisse; neque carni creasse necessitatem moriendi, neque animæ maculam cuiusquam inseruisse peccati: & ideo humanam naturam ex Deo habere creationis bonum; ex hominis autem primi voluntaria præuaricatione, peccatum originale in nascentibus trahere, atque ex vnius transgressione iniqua & damnatione iustissima, in cunctos simul & iniquitatis næuum, & mortis manasse supplicium. Homo enim ad imaginem Dei factus, rectitudinẽ accepit volũtatis & operis.

CAPVT II.

ITAQVE talis est homo creatus, vt & peccare & non peccare posset propria voluntate: ac propterea in eo dignè punitus est voluntariæ præuaricationis lapsus, quia nulla fuit ad peccandum naturali carnis aut animæ necessitate constrictus. Qui licet, sicut Apostolus docet, seductus ipse non fuerit, mulieri tamen, quæ seducta in præuaricationem fuit, praua voluntate consentiens, sic improuidus sibi mortiferum vulnus inflixit, vt in illo vno homine, cuius est anima mortua per peccatum, corpusque mortuum propter peccatum, omnes originaliter peccato subderentur & morti, quotquot essent ex illo primo homine peccatore per concubitum maris & fœminæ nascituri. Postquam autem omnium hominum genitor propria voluntate peccauit, veritatem diuini præcepti, quod audierat, in quacunque die ederitis ex eo, morte moriemini, & iustitiam Dei vlciscẽtis expertus, vno vetitæ arboris gustu, quia reliquit iustitiam, deuenit in pœnam, & sponte in anima spiritaliter mortuus, supplicium quoque corporalis mortis excepit inuitus. Voluntaria ergo animæ mors pœnalem corpori peperit mortem: & hominem primum quia possedit mors criminis, etiam mors illico subsequuta est vltionis. Vnde factum est, vt eius vniuersam progeniem non solùm in ijs, qui proprio possent arbitrio delinquere, sed etiam in paruulis necdum propria vtentibus voluntate, reatus obstringeret, & præualente peccato, pœnalem sibi per omnes homines mors & transitum vendicaret & regnum. Propter quod & Apostolus dicit, Per vnum hominem peccatum intrauit in mundum, & per peccatum mors: & ita per omnes homines mors pertransiit, in quo omnes peccauerunt. Item dicit, Regnauit mors ab Adam vsque ad Moysem, etiam in eos qui non peccauerunt in similitudine præuaricationis Adæ. Peccans igitur homo totam in se peccato subdidit progeniem, quando delinquendo veram perdidit libertatem: à quo enim quis deuictus est, & seruus addictus est: & omnis qui facit peccatum, seruus est peccati. Ab hac seruitute, qua nascens paruulus tenetur obstrictus, solus mediator Dei & hominum homo Christus Iesus liber est genitus, qui licet verus homo natus fuerit, non tamen interueniente concupiscentia carnis, nec ex cõcubitu maris & fœminę, sed de Spiritu sancto natus, ita veram carnem de carne matris accepit, vt Dominus verus non culpam humanæ sumeret origi-

1. Tim. 2.
Gen. 2.
Rom. 5.
Ibid.

nis, sed naturam; & peccata in corpore suo non facienda reciperet, sed delenda portaret. Apostolicæ namque prædicationis veraciter auctoritas docet, quia peccatum non fecit, nec inuentus est dolus in ore eius. &, peccata nostra ipse pertulit in corpore suo super lignum, vt à peccatis separati cum iustitia viuamus. Solius eius mater sicut virgo fuit ante conceptum, sic virgo permansit inuiolata post partum: quia nec libidinē sensit, cùm Dominum conciperet in vtero factum mirabiliter hominem, nec aliquam corruptionem, dum in vera nostri generis carne pareret humani generis redemptorē. Dominus namque verus veram ex virgine suscipiens carnem, perfectionem ex ea humani corporis sumpsit, virginitatis ei gratiam non ademit. Neque enim decebat, vt integritatem virginitatis creator humanæ carni Dominus in conditione tribueret, & idem carnis humanæ susceptor Dominus, quod fecerat redempturus, virginitatem carni de qua nascebatur auferret. Ipse est secundus homo de cœlo, qui non ideo de cœlo dicitur, quia inde secum voluit deponere substantiam sui corporis: sed quia nihil in se terrenæ cupiditatis forma serui habere potuit, quam in vnitate personæ Dominus creator cœli terræque suscepit.

1. Pet. 2.

CAPVT III.

Non ergo cœleste corpus ad terram deposuit, sed ad cœlum Dominus in se naturam veram terreni corporis eleuauit. Hanc terreni corporis veritatem de terreno corpore matris accipiens, in carne sua nostra peccata portauit, cùm non haberet vllam vel originis vel operis culpam. Dicit enim Isaias, quia peccata nostra ipse portauit. Vt ergo in hominibus quoque, vbi abūdauit peccatum, superabundaret gratia, non solùm illud peccatum diluit, quo terrenus homo vniuersitatem suæ propaginis inquinauit: sed etiam huius gratia credenti dimittitur, quicquid illi originali peccato additum voluntarijs hominum motibus vel operibus inuenitur. Hoc vtique docet beatus Apostolus dicens: Nam iudicium ex vno in condemnationem, gratia autem ex multis delictis in iustificationem. Hæc est gratia Dei, quæ nos liberat per Iesum Christum Dominum nostrum, cuius gratiæ opus liberator ipse nobis insinuans, ita loquitur: Si vos filius liberauerit, verè liberi eritis: & alio loco, Venit enim filius hominis quærere & saluum facere quod perierat. Hæc Dei gratia qua saluamur, non alicui præcedenti bono merito datur: nec tamen nisi præcedenti malo merito denegatur. Primus enim homo peccati sui merita transmisit in omnes, quorum caro est de peccati lege concepta. Propter hoc in paruulis cùm nullum sit ex propria voluntate peccatum, inest tamen filiis iræ carnaliter genitis macula parentalis quæ quidem bene dispositum diuinæ creationis non perturbat ordinem: sed næuo paternę transgressionis infligit tetram nascentibus fœditatem. Ab illa igitur massa damnata nemo futurorum præscientia operum discernitur: sed miserantis figuli ope atque opere segregatur. Propterea vasa misericordiæ, quæ de eadem massa gratis in honorem fiunt, à vasis iræ in contumeliam factis gratuitæ iustificationis munere secernuntur.

Esa. 53.
Rom. 5.
Ioan. 8.
Luc. 19.

CAPVT IIII.

Ad ostendendam autem gratiam, quæ gratis iustificat peccatores, Apostolica prædicatio non vasa iustitiæ, sed vasa misericordiæ nuncupat, beato Paulo dicente: Quòd si volens Dominus ostendere iram, & notam facere potentiam suam, sustinuit in multa patientia vasa iræ aptata in interitum: vt ostenderet diuitias gloriæ suæ in vasis misericordiæ, quæ præparauit in gloriam. Ista misericordia neminem reperit dignum, sed omnes indignos inuenit, & ex ipsis, quos voluerit dignos facit. Hac misericordia pręuentus Iacob, nō secundum meritum præteriti seu futuri cuiusquam humani operis, sed secundum propositum Dei prædestinātis priusquam nasceretur electus est. Dicit enim Apostolus, Quia dum nondum nati essent, aut aliquid egissent boni aut mali, vt secundum electionem propositum Dei maneret, non ex operibus, sed ex vocante dictum est Rebeccæ quia maior seruiet minori. Vt ergo minor frater maiori præferretur à Domino, neque præteriti fuit cuiusquam meritum, neque futuri operis: quando quidem ex vno legitimo, iustoque concubitu reatus conceptorum manebat æqualis. Gratia igitur hoc fecit bonitatis diuinæ: quæ nunquam sic data est, vt aliqua in homine bona merita reperiret, sed vt non habentib. ipsa conferret. Si enim cessante gratia per solam operum præscientiam humanorum in paruulis illis vnius eligendi & alterius reprobandi fuisset facta discretio, nunquam dixisset Apostolus, Quia non ex operibus, sed ex vocante dictum est ei, quia maior seruiet minori. Ex operibus enim sine dubio Apostolus dixisset, si futurorum saltem ibi humanorū operū bona merita cognouisset. Sed quoniā in vtroq; sola dānationis inesse merita sciuit, electionis causā soli proposito diuinę bonitatis attribuit. Quocirca ex duobus istis fratrib. quos ex vno cōcubitu Isaac patris nostri vnus in semine conceptus ac-

Rom. 9.
Ibid.
Ibid.

cepit, vnus in lucem partus effudit, sola quem voluit à massa damnationis misericordia diuina discreuit: cui patrocinata est gratuitorum prædestinatio munerum, non futurorum præscientia meritorum. Sic enim secundum electionem propositum mansit, vt ex proposito Dei gratuita foret electio. Voluntas enim causa est electionis, non electio causa est voluntatis. Sic autem fuit in electo gratis misericors Dominus, vt in reiecto non esset iniustus. Vnum enim gratis assumpsit, alterum iustè deseruit. Vniuersæ quippe viæ Domini misericordia & veritas. Bonitas ergo gratis miserantis Dei, & seueritas iustè iudicantis fecit, vt nec ambo acciperent gratuitum misericordię donum, neque vnum simul sortirentur interitum, cùm originaliter causa vna fuisset amborum. Propter hoc etiam per Prophetam, priusquam diceretur, Iacob dilexi, Esau autem odio habui, non operis alicuius præteriti vel futuri, sed solius propheticus sermo præmisit generis mentionem: ita Malachia loquente, Nonne frater erat Iacob Esau: & Iacob dilexi, Esau autem odio habui, dicit Dominus. Cur igitur hîc non aliqua operum diuersitas, sed sola nascentium fraternitas intimatur, cùm magis & illius qui dilectus est, bona opera, & illius mala, qui odio habitus est, commemorari debuerint: vt nec in illo, qui dilectus est, personalis acceptio, nec in eo, qui reprobatus est, iniusta condemnatio putaretur? Fraternitas enim nullam in se operum diuersitatem significat, qua vnum ab altero meritorum comparatione discernat. Non ob aliud ergo, absque commemoratione operum ex duobus geminis fratribus vnum se dilexisse, alterum odio habuisse Deus ostendit, nisi vt agnosceremus, per conceptionis, natiuitatisque consortium, quo constabat amborum fraternitas, pari merito vtrumque in illa massa damnationis obstrictum: à qua misericors bonitas sic vnum gratis discerneret, vt alterum ibi non iniustè seueritas iusta relinqueret. Iniusta verò paruuli cuiusquam causa damnationis existeret, si propago mortalis nullam peccati contagionem ex paterna radice sumpsisset. Scriptura verò diuinitus inspirata testatur, quòd à sorde non solùm nemo mundus esse possit hominum, si vnius diei sit vita eius super terram: sed ipse quoque generis humani legitimus, nuptialisque conceptus non sit à culpa iniquitatis extraneus. Sanè hîc nullus calumniam veritati putet aliquatenus opponendam. Nos enim sanctorum patrum sequentes, Domino adiuuante, doctrinam, originalis peccati maculam in conceptu esse dicimus paruulorum, non in concubitu legitimo nuptiarum, quarum bonum ab initio generis humani diuinitus nouimus institutum. Propter hoc & Apostolica doctrina honorabile connubium in omnibus, & thorum immaculatum sine dubitatione commendat. Cùm igitur nuptiæ laudabiliter à Domino sibi tributam possideant in fide & caritate prolem mũdam, tamen edunt peccato primi hominis inquinatam. De nuptiis ergo bonis vsque adeo bonum est quòd homo nascitur, vt malum non sit etiamsi de adulterio vel de fornicatione nascatur. Deus enim humanæ naturæ fœcunditatis donum contulit: libidinis verò malum non est creatura Dei, sed pœna peccati. Proinde de immunditia nuptiarum mundus homo nõ nascitur, quia interueniente libidine seminatur. Quam libidinem nuptialis honestas vtique non amat, sed in nuptijs mortalis propagationis necessitas tolerat. Ipsa cõceptos polluit, etiam si generantes fideles ad illicitæ commixtionis effectum trahere ac præcipitare non possit. Ob hoc sanctus Dauid, legitimo fidelique connubio natus, non sine graui dolore maculam carnalis generationis ita deplorat, Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum, & in peccatis mater mea in vtero me aluit.

Malach. 1. Hebr. 13. Psalm. 50.

Capvt V.

Qvæ cum ita se habeant, fieri non potest, vt quisquis in iniquitatibus concipitur, sine iniquitatis obligatione nascatur. Ab hac vt absolueretur Iacob, Esau reprobato, nulla fuerunt merita hominis, sed diuinæ gratia bonitatis. Circũcisi sunt quidem ambo in corpore circumcisione visibili, quæ in signaculum iustitiæ fidei priore tẽpore patrib. nostris est diuinitus attributa. Circumcisionem verò cordis, quæ est in spiritu, non littera, cuius laus non ex hominibus, sed ex Deo est, solus Iacob à Deo gratis iustificatus accepit: Esau verò quanquam fuerit & ipse in carne circumcisus, non est tamen diuinæ dilectionis & electionis dono à massa perditionis exceptus. In quo quidem circumcisio carnalis fuit: sed idcirco non profuit, quia eum à prudentia carnis, quæ inimica est Deo, nullatenus circumcisio spiritualis exemit. In Esau igitur ante sæcula odio Dominus habuit mensuram hominis terreni nequitiam, & eum iustè deputauit ad pœnam. In eius verò fratre non aliqua bona opera, quæ essent futura ex homine, præsciuit, vt eum eligeret atque diligeret: sed ei ante sæcula iustificationis gratiam præparauit: per quam illi non solùm bonæ voluntatis initium, sed etiam bonæ operationis largire-

tur effectum. nec in eo bona merita reperit, sed eum misericordiæ gratuito beneficio liberauit. Moysi enim dicit, Miserebor cui miserebor, & misericordiam præstabo, cui miserebor. Igitur non volentis, neque currentis, sed miserentis est Dei.

Rom. 9.

CAPVT VI.

GRATIS igitur gratiam suam tribuit Dominus nato, quia gratis eam præparauerat nasciturо. Bonis enim, quicquid boni habent, in voluntate vel opere, Dominus tribuit, qui etiam tributa custodit. Iniquis verò & impijs, nec præparare Dominus potuit aliquando, nec dare mala opera, quibus damnabiliter seruirent: neque malas eis voluntates inseruit, quibus iniusta quæque culpabiliter vellent: sed præparauit eis ignis æterni pœnam, vt vltricem sentiant in æterna combustione iustitiam. Mala ergo voluntas non est ex Deo: & ideo eam iustus iudex in hominibus punit; quia non in ea creator bonus ordinem suæ creationis agnoscit: & perseuerantia iniquitatis, atque contumacia superbæ ceruicis, quia non ex largitate Dei habetur, idcirco Domino vltore damnatur. Eis autem, quos Dominus regni sui facit heredes, gratis bonam voluntatem præparat, gratis donat: quibus etiam perseuerantiam subministrat. Gratis quippe præparauit misericorditer tribuenda merita munerum, quibus iustè retribuat munera meritorum. Figuram porrò duorum populorum dubium non est in illis duobus præcessisse germanis; vnius scilicet saluandi, alteriusque damnandi. Neque tamen isti populo sic salus est pro operibus reddita, sicut est alteri pro operibus condemnatio retributa. Sed vnus, quod non merebatur, accepit gratiæ salutaris donum: alter secundum meritum recepit iustæ condemnationis interitum. In vno merita sunt damnationis inuenta, alteri verò merita glorificationis gratuita sunt iustificatione collata. Ille vnde displiceret in se habuit: iste autem, vnde Domino placeret, ab ipso, cui esset placiturus, accepit. In omnibus igitur, qui gehennali traduntur incendio, inuenit iusta seueritas, quod puniat eorum malum, in quibusdam originaliter tractum, in quibusdam etiam vitio propriæ voluntatis adiectum. Exceptis enim paruulis, quibus ad eligendam iustitiam, fugiendúmque peccatum, necdum potest esse liberum voluntatis arbitrium, quia in ætate tenera torpet ratio consopita; cæteri, qui ratione vti possunt, adiecto reatu propriæ voluntatis, aut ad fidem non accedunt, aut à fide discedunt. Vt autem fiat quis iustus ex impio, amicus Dei ex inimico, absolutus ex reo, quamcumque agat corporis ætatem, ab ipso natiuitatis exortu vsque ad decrepitam senectutem, nemo iustificatione inuenitur dignus, sed gratuita bonitate iustificatur indignus: nec de potestate tenebrarum eripitur, & in regnum filij dilectionis Dei transfertur, nisi quem Dominus gratuito gloriæ dignatus fuerit munere præuenire, qui gratis saluat, & iustè condemnat. Misericors Dominus & iustus voluntatem prauam, quam non misericorditer corrigit, iustè punit, quia prauitatem in ea inuenit, quam ipse non fecit. Bonam verò voluntatem ipse gratis præparat, gratis donat; ipse adiuuat, ipse consummat.

CAPVT VII.

CERTISSIME itaque teneamus, omnes homines per semetipsos non solùm perfectionem, sed nec initium iustitiæ posse contingere: sed vniuersos qui fiunt boni, diuina iustificatione præueniri; & vt accepta bona voluntate non decidant, opitulatione Dei profectum eis & perseuerantiam tribui. nec aliquibus hominum meritis, præteritis aut futuris, gratiam dari: sed ipsius gratiæ dono atque auxilio vniuersa hominum bona merita & inchoari & perfici. Iniquos verò, qui in sua iniquitate iusto Dei iudicio relinquuntur, etiam si perceptione sacramenti carere dicantur peccati originalis reatu, subsequentium tamen, id est, propriorum merito peccatorum ad ignis æterni deuolui supplicium. Deus enim misericors & iustus humanæ originis voluntatisque peccata, siue in paruulis, siue in grandibus hominibus, quæ misericorditer non diluit, iustè punit: quia ipse est Dominus bonus & verus, qui hominem fecit, sed peccatum in homine non creauit: quique merita & opera in omnibus hominibus numquam inuenit bona, pro quibus eos saluet, sed ipse in eis & voluntates & opera mutat, quando eos gratuita miseratione iustificat. Qui præscientiæ suæ certa & incommutabili firmitate in vasis misericordiæ nòn nisi gratiæ suæ præsciuit donum, quod à se nouerat tam in meritis munerum quàm in meritorum muneribus largiendum. Ipse enim & gratuitam voluntati humanæ bonitatem donat, & bonam voluntatem in operibus adiuuat. ipse etiam in vasis iræ illa præsciuit malitiæ humanæ opera, quæ essent in effectu proculdubio sequutura. Secundùm rectam itaque fidem, ac perspicuam veritatem, quod attinet ad paruulum, qui sine beneficio secundæ natiuitatis huic vitæ subtrahitur, sicut præscisse fatēdum est Dominum paruuli futuram

mortem, quæ verè futura erat, sic absurdè dicitur, Dominum præscisse paruuli futura peccata, quæ futura non erant. Neque enim Dominus rerum omnium conditor facienda præscisset, quæ facienda non essent. Scimus namque præscientiam Dei sic esse veram atque incommutabilem, vt quæ futura præscit, verè futura sint, nec aliquid faciendum præsciat, quod non secũdùm præscientiam eius fiat. Futura verò sola in se creaturæ mutabilitas recipit, quæ in creatoris incommutabilitatem nullatenus cadit. Propterea Deo nihil est præteritum vel futurum: cui sic omnia præsentia sunt, quæ facienda præscit, vt postquam facta fuerint, præterita ei esse non possint: quoniam sicut nouit præterita, sic nouit & futura. Quæcumque enim cum tempore mutantur & transeunt, in eius cognitione sine temporis transitu ac mutabilitate consistunt. Rerum autem non earum quæ futuræ non sunt, sed quę faciendæ sunt, præscientiam Deo inesse, liber Danielis Prophetæ testatur his verbis, Dominus qui occultorum es cognitor, qui scis omnia, antequam fiant. Dominus ergo scit in æterna præcognitione quod futurum est, vt fiat in opere.

Dan. 13.

CAPVT VIII.

ABSVRDE itaque dicitur, quòd præscierit paruulum, si viueret, impium futurum; quem profectò non plus quàm vixit, præsciuit esse futurum: quem vtique pręsciuit ad ætatem, qua impiè viueret, non esse venturum, quia eum in ætate infantili de sæculo veraciter nouerat auferendum. Et in quo nulla peccatrix præcognita est ætas, vnde fieri potuit, vt ætatis, quæ futura non erat, præsciretur iniquitas: cùm ætas renati paruuli sine actu omnino peccati esse possit: actus autẽ humani peccati sine qualibet ætate non possit? Futuræ enim ætatis nõ absurdè præscita dicuntur opera vel bona vel mala: absurdè autem præscientia cuiusquam humani operis in ætate asseritur, in qua futurus homo ipse non esse monstratur. Sicut autem non nisi concipiendorum exordia, ita non nisi victurorum hominum actualia rectè dicimus Dominum præscisse peccata. Illius igitur præscius operum rectè dicitur Deus, quorum in consummatione non negatur subsequuturus effectus. Cæterum quisquis Dominum præscium *putat futurorum operum, quæ tamen futura non fuerant, restat vt præscientiæ Dei, quam vtique non negat veracem, aliquam inesse, quod absit, æstimet falsitatem. Falsum est enim futurum esse aliquid, quod præsens non erit. Dei autem scientia nihil in se po-

A test habere falsi, quia falsitas inesse veritati non potest. Præscientia igitur veritatis, quæ in se non recipit falsitatem, sicut faciendum præscit, quod faciendum est, ita non faciendum, quod faciendum non est. Non ergo Deus in paruulo peccata vlla præsciuit, quæ priusquam moreretur paruulus non admisit. Si enim facienda præscisset, vtique fierent. Neque enim futura sciret, quæ non facienda præsciret. Proinde fatendum est, quia sicut paruulus mortuus est, ita eum Deus moriturum esse præsciuit, Dei enim præscientia nullatenus fallitur: quia sicut faciendum præsciuit mundum, & sic eum fecit, quemadmodum faciẽdum esse præsciuit: B sicut in ipso quoque mundo singula, quæ facta sunt, vel fiunt, vel facienda sunt, ita semper faciẽda fuerũt in Dei præsentia, quemadmodum sunt in opere consequuta, vel etiã sequutura. Nõ ergo Deus præsciuit faciendum à quolibet homine, quod facturus homo non fuit: sicut nec eius præscientiam aliquid latuit eorum, quæ homines vel fecerunt, vel faciunt, vel aliquando facturi sunt: Deus enim verus ea in operibus hominum præscire rectè dicitur, quæ & rebus & personis & temporib. inchoãtur: vbi autem vel res, vel persona, vel tempus non ostenditur, nullum vtique opus est, quod præscitum diuinitus asseratur. Non autem con- C gruit veritati, vt in præscientia Dei dicatur esse futurum aliquid, quod in tantum nihil esse conuincitur, vt ex futuro præsens nullatenus fore vel fuisse monstretur: cùm vtique ipsum futuri nullatenus possit habere vocabulum, quod præsentis appellatione non sit quandoque censendum.

CAPVT IX.

A PARVVLO ergo qui nihil fecit, nihil faciendum Dominus esse præsciuit. Cur autem non ab eo abstulerit origi- D nale peccatum, nos quidem scire non possumus: hoc tamen eum iustè fecisse, nullatenus dubitare debemus. Licet enim non solùm ex nihilo creatis: sed etiam peccati gerentibus maculam, quam mortaliter viuentibus Dei filius sicut gratia subinde diluit, ita frequenter infirmitas parit, incomprehensibilis consilij Dei clausa sit altitudo: illud tamen nobis manifestum est, quia in Deo vlla iniquitas non est. De ipso enim scriptum est, Deus fidelis, in quo non est iniquitas, iustus & sanctus Dominus Deus: Et alio loco, Iudicia Dei vera, iustificata in semetipsa. Ad quorum iudiciorum occultam profunditatem, (quia iudicia Dei abyssus multa) credimus etiam parentum, siue quorumlibet hominum negligentiam per-

Deut. 32.

Psal. 18.

tinere. Sicut etiam pro paruulo, qui ad baptismum peruenit, parentum curam nō dubitamus ad diuinæ gratiæ munera referendam. Et si quidem parentes non fuerint pietate ac bona conuersatione præditi, Dominus, qui malis quoque bene vtitur voluntatibus hominum, per malorum parētum sollicitudinem beneficium gratiæ suæ operatur in paruulo. Si verò parentes boni sint, non solùm paruulo bona voluntas parentum proficit, sed ipsis quoque parentibus in se credentibus gratiam bonæ voluntatis ipse largitur, vt pro paruulo piam sollicitudinem gerant, donec ad sanctæ regenerationis remedium vitale perueniat. Quorum tamen nec cursus potest, nec ipsa bonæ voluntatis sollicitudo pia sufficere: nisi eum dignetur Dominus suæ miserationis gratuito munere præuenire, Equidem bona voluntas, quæ à Domino pro paruuli regeneratione parentibus inspiratur, eos instigat vt currant, quatenus paruulus ad ablutionem salutaris aquæ perueniat. Verumtamen illius regenerationis effectus non cuiusquam hominis volentis neque currentis, sed miserentis est Dei, qui & voluntatem parentum excitat, & volentibus adiutorium donat. Qui opportunitatem quoque prædicādi Philippo dedit, quādo spadonis animum ad legendum Isaiam misericorditer excitauit. Ipse etiam locum tribuit, qui eos ad stagnum gratuita bonitate perduxit. Ipse in spadone opus gratiæ salutaris perfecit, quo illuminante idem spado Christum esse filium Dei credidit, & ad stagnum veniens sacræ tinctionis effectum poposcit: nec baptizatus tantùm, sed & Spiritu sancto repletus abscessit. Quis etiam Cornelium centurionem misso Angelo, vt Apostolum Petrū accersiret, admonuit, nisi qui eidem centurioni gratis donum sui timoris, ac bonæ operationis infudit? Vt enim Dominus orationum eius & eleemosynarum memoriā haberet, ipsius Cornelij prius meminit, non in eius quolibet opere bono, sed in beneplacito suo, vt ei donum sui timoris infunderet, quo ei & eleemosynarum studium, & sanctæ orationis inspiraret affectum. Ipse igitur ei placendi gratiam contulit, qui in eo, quod coram se placeret, inuenit. Ipse est enim de quo Apostolus dicit, Deus autem qui eduxit de mortuis pastorem magnum ouium in sanguine testamenti æterni, Dominum nostrum Iesum Christum, aptet vos in omni bono, vt faciatis voluntatem eius, faciens in vobis, quod placeat coram se. In tātum autem diuinæ gratiæ fuit, quòd Cornelius admonitus est, vt ad se Petrum accersiret, vt etiam ipsi Petro Spiritus sanctus venientibus ad eum, quos Cornelius miserat, non solùm, vt cum eis iret præciperet, quin etiam formidinem totius dubitationis auferens, à se illos missos fuisse firmaret. Denique sic eidem Petro à Spiritu sancto dictū est; Ecce viri tres quærunt te. Surge itaque, descende, & vade cum eis, nihil dubitans: quia ego misi illos. Apostolos quoque volētes ire in Bithyniam atque Asiam vetitos à Spiritu sancto legimus. Et postquam Saulum Dominus sua voce prostrauit, ipse ad eundem baptizandum Ananiam visitauit, & misit. Paulus etiam Corinthiis scribens euidenter affirmat, sollicitudinem sanctam Tito discipulo suo, qua pro illis satageret, diuinitus inspiratam. Sic enim dicit: Gratias autem Domino, qui dedit eandem sollicitudinem pro vobis in corde Titi.

Hebr. 13. Act. 10. Act. 16. Act. 9. 2. Cor 8.

CAPVT X.

CVM ergo scripturarum attestatione sanctarum manifestum sit, quòd Dominus, cuius voluntati nemo resistit, cuius dispositionem nemo mutat, cuius iudicia nemo comprehendit, secundum abundantes diuitias gratiæ suæ, quas habet in bonitate super omnes, quos de massa damnata faciens vasa misericordiæ in honorem, gloriámque discernit, hominibus quoque ratione vtentibus congruas ad salutem personas aut procuret aut deneget, in aliis scilicet iustitiam tenens, aliis misericordiam tribuens: cur non etiam in baptizandis infantibus certissimè credamus, ac libere proclamemus diligentiam parentum ad gratiam redimentis, negligentiam verò ad iudicantis Dei iustitiam pertinere? Non quia ex Domino est boni operis negligentia, à quo nulla vnquam potuit esse mali operis causa: sed quia bona voluntas, quæ à Domino tribuitur, quantum in caritate profuit, tanto maiorem pro salute cuiuslibet animæ sollicitudinem gerit. Mala verò voluntas, quæ suo merito gratiam caritatis aut non accipit, aut amittit, torporem negligentiæ non deponit, & dum in suis tenebris derelinquitur, magis ac magis cœcatur. Deo igitur in hominibus misericorditer operante, prouidente etiam adiutoria personarum atque opportunitatum, & ipsa facultas operis tūc inuenitur ad baptizandum paruulum, quādo in eo Dominus statuit opus sanctæ ablutionis implendum. Deus enim, qui paruulum non volentem, neque currentem, fidei nescium, suæq. salutis atque vtilitatis ignarum, in quo nulla regenerationis petitio, nulla fidei potest inesse confessio, gratuita sacramenti virtute mundat, ipse pro redemptione paruuli animos parentum siue quorumlibet fidelium voluntates excitat, vt

etiam illis cum timore & tremore salutem suam operantibus proficiat ad bonæ retributionis mercedem, per quorum piam curam infans perducitur ad salutem. Si enim mercedem suam non perdet, qui calicem aquæ frigidæ vni ex minimis Christi in nomine discipuli dederit, quo sola caro pascitur, quomodo mercedem non habebit, qui pia sollicitudine currit ac satagit, vt caro infantis, animáque saluetur?

Capvt XI.

QVOCIRCA etiam hæc bona voluntas diuinitus dari credenda est parentibus piis, qua fructum suæ carnis, quem carnaliter editum nouerant, originalis peccati contagione pollutum, nō negligant spiritali regeneratione mundandum: neque tantùm cupiant habere temporaliter hæredē, quantùm desiderent & vigilanter satagant Christi secum fieri cohæredem: & quem habent ex semine filium mortaliter transiturum, ex aqua & Spiritu sancto renatum fratrem habeant sub Deo patre perpetuum. Veruntamen hanc laudabilem voluntatem illis proculdubiò parentibus Deus tribuit, quibus per Spiritum sanctum gratiam sanctæ caritatis infudit. Ipsi quoque ad vitam æternam perueniunt, non quia in corpore mortis huius morituros filios gignunt, sed quia in Dei timore viuentes, cum eis ad secundæ natiuitatis beneficium festinare non negligunt, & donec in eis opere compleatur, Christiana dilectione parturiunt, quos humana fœcunditate pepererunt. Quos etiam baptizatos diffluere per flagitia, facinoraque non sinunt: sed eos secundum Apostoli præceptum in disciplina & correctione Domini nutrire atque educare contendunt: magis eos volentes esse placitos Domino, quàm diuites aut claros esse in sæculo. Vsq; adeò verò manifestum est gratiam baptismi debere filiis à parentibus celeriter afferri, vt hoc non solùm boni fideles solliciti facere soleant, sed etiam illi, qui ad filiorum Dei non pertinent numerum: qui scilicet cùm fidelium censeantur nomine, negare conuincuntur operibus fidem, dum ea gerunt quæ fidei conuenire non possunt. Nam vt de aliis taceam, nónne videmus mulierculas quasdam filios suos nō de connubio, sed de fornicatione susceptos, sollicitè ad baptismatis gratiam portare, multúmque tueri, ne qui de illis carnaliter nati sunt, spiritali natiuitate priuentur? Ita cum iis quos inuitæ plerumque concipiunt atque pariunt, volentes ad Ecclesiam tremente sque concurrunt; & cùm peccatum fornicationis suę negligant, ita in iniquitatibus suis remanēt, vt tamen filios suos absolui vinculis peccati originalis exoptent. Sic Dominus bonus bonus parentum bonorum piam voluntatem non solùm paruulis, verùm etiam ipsis parentibus facit ad effectum gratiæ proficere: iniquorum verò parentum sollicitudinem facit commodis filiorum, quibus confert gratiam, militare: quia etiam illi, qui in se beneficium baptismatis operibus malis euacuant, quid conferat baptismatis gratia, non ignorant: & cùm in carne sua mortiferæ cedant libidini, in fructu tamen carnis suæ magis cedunt agnitæ veritati. Si verò aliqui paruulorū parentes Christiani (quod interim, quia multum à religione abhorret, durum est credere) Christianæ caritatis, & suæ non minus quàm filiorum salutis obliti, curam regenerandorum non habent paruulorum: non nostram, sed Apostoli super hoc scelere sententiam audiant, & vtinam contremiscant, dicentis, Si quis autem suorum & maximè domesticorum curam non habet, fidem negauit, & est infideli deterior. Sicut autem nullus habet ex Deo, vt neget fidem: sic etiam negligentiam cuiuslibet operis boni nemo diuinæ imputare permittitur voluntati. Sicut autem ad opus diuinæ gratiæ pertinet, quòd parentes pro regeneratione filiorum piam sollicitudinē gerunt: ita illud quoque diuini iudicij est, quod Deus malas deserit voluntates, cùm parentes filiorum corporalem ita salutem diligunt, vt animarum in eis negligant sospitatem: curámque gerunt, vt morituri viuant, nec metuunt si filij eorum cum reatu sempiternæ damnationis intereant: vbi maximam culpam contrahunt, & crudelissimi parricidæ spiritaliter fiunt. Diabolicis enim lucris ipso neglectus sui torpore militant, & placentes hosti nequissimo, regem bonum malis operibus exacerbant. Deum igitur, cuius vniuersæ viæ misericordia & veritas, sicut humiliter laudare debemus, cùm gratiam donat, sic nemo iustè potest accusare, cùm denegat. Ea quippe est bonitas eius atque iustitia, vt gratuita miseratione redimi possit, quemcumque voluerit: voluntati enim eius quis resistit? Iniustè verò damnare quempiam nec velit aliquando, nec possit: quia rectus est Dominus Deus noster, & non est iniquitas in eo, & iniquitas nostra iustitiam Dei commendat, nec est iniquus Dominus, qui infert iram.

1. Tim 5.

Capvt XII.

QVISQVIS igitur gratiæ diuinæ mirabilem vult atque incomprehensibilem considerare virtutem, illud potius humili, pióque corde cōsideret, quomodo plerumque parentes pij, fideles, & impigri, atque solliciti, cum paruulis suis ad baptismum

velociter currant; & inter manus festinantium paruuli sine baptismo moriantur. Cõsideremus ergo duos paruulos sine baptismate mortuos, vnum quem noxia parentũ neglexit incuria, alterum cui parẽtum quidem pia sollicitudo non defuit, sed mortis velocitate prærepto prodesse nequiuit: qui scilicet inter manus portantium, quibus ad baptismum gestabatur, priusquam perueniret ad futuræ vitæ beneficium, præsentem incurrit occasum, & ante caruit vita, quàm macula, priusque raptus est ad pœnã, quàm perduceretur ad gratiam. Si de his duobus vni dicitur parentum negligentia nocuisse, dicatur cur alteri negatus est salutis effectus, cui nec voluntas potuerit parentum prodesse, nec cursus. An etiam huic à Deo dicitur fuisse consultum, vt qui præuidebatur futurus impius, beneficio putetur lamẽtandæ mortis adiutus? Quis hoc dicat, quisve non videat, quod talis obitus non damnationi moriẽtem paruulum præripuit, sed saluti? cui non est vtique leuigata damnatio, sed redemptio denegata: nec consultum est, vt minus torqueretur: sed raptus est, ne liberaretur. Nónne hic & pia parentum voluntas atque cursus ex Domino fuit? sed ideo non profuit, quia vt paruulus baptizaretur, ex Deo non fuit, qui profundo iustóque iudicio illis quidem pro filio religiosum infudit affectum, sed paruulo vitale noluit largiri remedium. Nam & sancto Dauid ipse donum caritatis infudit, vt Absalon filio parcendum præciperet: ne in sua impietate moreretur: sed ex Deo non fuit, vt Absalon impius futuræ pœnitentiæ seruaretur. Exhibuit ergo, quod debuit hominis sancti voluntas pia; sed operata est, quod oportere nouerat diuina iustitia. Illud etiam si quis pia mente consideret, nõne sicut diuinæ misericordiæ suauitate mulcetur, ita diuini iudicij profunditate terrebitur? Nonnunquam enim & paruulus fidelibus nascitur, & illis, sicut iam diximus, pro redemptione filij pia fide charitatéque sollicitis antè moritur quàm sacro baptismate diluatur. Alter verò de infidelibus natus, cuius salutem parentes non saltem tepidè volunt, sed omnino non volunt, idem tamen paruulus supernæ dispensationis ordine parentibus aut violenter aufertur, aut furto subripitur, & ad sanctum baptisma quorumlibet fidelium pia charitate perducitur, & mox vt baptizatus fuerit, de hac vita discedit. Si paruulorum istorum originalis attendatur causa, ambo æqualiter sunt iræ filij, quia vno simul originalis peccati nexu tenentur obstricti. Vbi autem duorum prorsus æqualis est causa, non vtique possunt merita pronunciari disparia. Nulla igitur est causæ diuersitas in infantibus, quæ faciat vnum eligi: alterum reprobari. Si vero parentum consideretur voluntas, illi qui Christiani sunt vt eorum filius baptizaretur sollicitè voluerunt, instantissimè curauerunt, quorum tamẽ filius antequam baptizaretur, morte præuentus æternis est ignibus deputatus: ille verò, qui de infidelibus natus est, contra voluntatem parentum perductus ad gratiam baptismi, factus est hæres Dei, & cohæres Christi. Quid in his præuidit Dominus futurum, vt vni nihil conferre posset charitas parentalis, & alteri multum crudelitas prodesset hostilis? Quis istam profunditatem iudiciorum Dei penetrare valeat? Quis non tamen hîc & misericordiam gratuitæ bonitatis, & iustitiam diuinæ seueritatis agnoscat? Vbi enim duorum paruulorum nec in actibus aliqua sunt merita, nec in origine dissimilis causa, manifestum quidem nobis est, quòd ambo fuerint originalis peccati vinculis obligati, occultum verò, cur non ambo fuerint absoluti.

CAPVT XIII.

SCIAMVS igitur imperscrutabile nobis esse, cur vno derelicto, alterum Deus ab illa perditionis massa gratis eripiat. Certissime tamen scire debemus, quia miserator & misericors Dominus, patiens & multum misericors, & verax, sic ei quem liberat misericordiam donat, vt apud eum quem dãnat, iustitiam & veritatem nulla ratione prætereat. Absolutus igitur accepit gratiam, quam semper laudet: damnatus verò inuenit iustitiam, in qua non habet quod accuset, vt omne os obstruatur, & subditus fiat omnis mundus Deo, quando vnus in bonis suis præcedentem Dei agnoscit gratiam, alter in damnatione sua non falsam futurorum, quæ non erat facturus, operum præscientiam, sed veram primi parentis inuenit culpam. Dicet aliquis, cur non ambobus largitus est Dominus gratuitam misericordiam, cùm vnus ambos reatus obstrinxerit? Cui, salua incomprehensibili altitudine iudiciorum Dei, respondemus, ideo non vtrumque liberatum, vel vtrumque damnatum, quia Dominus, qui malum nec velle potest aliquando, nec facere, ab vno iusta seueritate debitum præcepit exigi, alteri verò gratuita iussit bonitate dimitti. In duobus enim pariter impiis, quorum vnus absoluitur, alter damnatur, in absoluto cognoscitur gratuita benignitas Dei, quæ potest absque meritis vllis operum, gratis omne relaxare peccatum: in eo verò, qui damnatus est, apparet iustitia Dei, cui nullum

potest aliquando placere peccatum. Nec misericors ergo absolutio culpabilis potest esse, nec iniusta punitio. Absoluit reum bonitas, quæ nulla malignitate vincitur: punit reum æquitas, quæ nullis iniquitatibus delectatur. Deus ergo, cùm saluat homines, gratiam tribuit suis operibus bonis: & cùm punit pro iniquitatibus peccatores, iustitiam retribuit humanis operibus malis: in illis vtique reparans quod facti sunt; sed in istis iudicans, quod fecerint. Omnes enim peccauerunt, & egent gloria Dei. Quia & ij qui non peccauerunt proprietate operum, originale trahunt ex primi hominis transgressione peccatum. Voluntatis autem diuinæ secretum, quo vnum impium iustificat, alterúmque condemnat, non ideo æstimemus iniustum, quia nobis videmus absconditum: sed ideo diuinum iustúmque nemo esse dubitet, quia hoc hominum quisquam inuestigare non valet. Proinde cordis humilitatem simpliciter exhibentes, misericordiam & iudicium Domino cum Propheta cantemus: intentionem nostræ scrutationis eatenus temperantes, vt discutere non velimus, quod comprehendere non valemus. Admonet enim nos sancta scriptura dicens, Altiora te ne quæsieris, & fortiora te ne scrutatus fueris: sed quæ præcepit tibi Dominus, illa cogita semper, & in plurimis operibus eius ne sis curiosus. Reuera enim frustrà labor superfluæ scrutationis impenditur, vbi nulla inuentionis copia suffragatur: & noxia curiositas in reatum protinus labitur, quando modum suum humana infirmitas non metitur. Quin potius in hoc profundissimo diuinæ voluntatis arcano nihil aliud nostræ saluti congruere nouerimus, nisi vt cum Dauid vnusquisque nostrum humiliter dicat: Mirabilis facta est scientia tua ex me, confortata est, nec potero ad eam. Cum beato quoque Paulo religiosi clamoris iungamus effectum, qui ait, O altitudo diuitiarum sapientiæ & scientiæ Dei! quàm incomprehensibilia sunt iudicia eius, & inuestigabiles viæ eius? Quis enim cognouit sensum Domini, aut quis consiliarius eius fuit? In quo loco conuenienter beatus Paulus, priusquam incomprehensibilia Dei iudicia diceret, altitudinem sapientiæ eius, scientiæque præmisit. Quibus vtique verbis omnem querelam, iustóque Dei iudicio aliquatenus obnitentem humanæ vocis temeritatem obstruxit. Certum enim est, ad personam atque officium iudicis pertinere, vt & in cognoscenda causa scientiam non negliget, & in iudicando rectum sapientiæ tramitem non relinquat; ne quando vel aduersus incognitam veritatem conuincatur ignarus temere iudicium ferre, vel agnitam deprehendatur insipienti peruersitate comprimere. Deus igitur nec inscius est, vt temerè iudicet: nec insipiens, vt aliquem iniustè condemnet: de quo prophetica clamat auctoritas, Iustus Dominus & iustitias dilexit, æquitatem vidit vultus eius.

Eccl. 3. — Psal. 138. — Rom. 11. — Psal. 10.

Capvt XIIII.

Proinde in omnibus operibus suis æterna laude dignus est Deus, quia cunctis, quos secundùm propositum vocat atque iustificat, gratis remittit iniquitatem: in omnibus autem, quos punit, irreprehensibilem retinet æquitatem. Causa verò maiorum atque minorum, qui sine baptismate cursum vitæ præsentis in infidelitate consummant, quantum attinet ad communionem originalis peccati, vna est: ex hac vtrique ibunt in ignem æternum, qui paratus est diabolo, & angelis eius, quia in eis chirographum, quo sibi eos deceptoris nequitia subdidit, Saluatoris gratia non deleuit. Sed in eo est maiorum causa deterior, quia rationis vtendæ facultate percepta, respuunt aut negligunt regenerationis salutare remedium, sine quo non solùm regno potiri nequibunt, quinetiam grauioribus suppliciis subiacebunt. Tales enim contemnentes benignitatem Dei secundùm duritiem suam, & impœnitens cor thesaurizant sibi iram in die iræ, & reuelationis iusti iudicij Dei, qui reddet vnicuique secundum opera sua: vt non solùm pro originali peccato æternis ignibus ardeant, quibus arsuri sunt sine baptismate morientes etiam paruuli, qui nihil boni aut mali egerunt: sed etiam pro sua voluntate mala tanto deteriùs torqueantur, quantò ampliùs propriæ iniquitatis adiiciunt. In illo quippe originali peccato mors æterna vtrosque complectitur: his autem pro voluntatum, actuúmque malitia, pœna cumulatur. Deterius est enim redemptionis beneficium impia voluntate quærere, quàm ad illud impedimento teneræ prorsus ætatis venire non posse: grauiúsque premitur, qui oneri ex primis parentibus sumpto super addit proprium, quàm qui solùm baiulat alienum. Eos verò, qui sine originalium, siue etiam propriorum exuuntur oneribus peccatorum, gratia Dei præueniri nullus debet ambigere Christianus. In cuius gratiæ largitate quidam minore rerum consideratione percepta, non leuiter errant, existimantes eam omnibus hominibus æqualiter dari: ita vt etiam eis, qui beneficia

ipsius gratiæ tanquam ipsi multum minorant, dum non credunt ipsius gratiæ opus esse in homine, vt gratia suscipiatur ab homine, quæ non ob aliud diuinitus datur, nisi vt bonam voluntatem in homine primitus operetur; tantáque sit in vnoquoque, qui accipit, quantam Deus gratuita miseratione cordi accipientis infundit.

CAPVT XV.

DIGNVM itaque est, carissimi fratres, vt in singulis quibusque sententiis, in quibus nubilo cuiusquam obscuritatis ambigimus, sanctorum patrum definitionibus hæreamus: quos præueniens misericordia Dei gratis illuminauit, vt crederent, & sequens instruxit spiritaliter, vt docerent. Hi enim Apostolicæ prædicationis tenentes per omnia veritatem, certissimè cognouerunt, cognoscendúmque libris & epistolis reliquerunt, gratiam Dei non omnibus hominibus generaliter dari. Gratuitum quippe donum Dei est gratia. Propter quod dicit Apostolus, quia Vnusquisque proprium habet donum à Deo: alius quidem sic, alius verò sic. (1. Cor. 7.) Ista gratia, quam Deus vasis misericordiæ gratis donat, ab illuminatione cordis incipit: & hominis voluntatem non bonam inuenit ipsa, sed facit: atque vt eligatur, ipsa prius eligit: neque suscipitur aut diligitur, nisi hoc ipsa in corde hominis operetur. Ergo & susceptio, & desiderium gratiæ opus ipsius est gratiæ. Istam gratiam nullus hominum desiderare vel poscere, sed nec cognoscere poterit, nisi eam prius ab illo accipiat, qui eam nullis præcedentibus operibus aut voluntatibus bonis ad hoc largitur, vt voluntatem in qua semper maneat, ipsa præparet, ipsa donet, ipsa illuminet, ipsa excitet, ipsa conseruet.

CAPVT XVI.

VT ergo gratia Dei cognoscatur & diligatur, desideretur, ac postuletur, priùs donatur homini non cognoscenti, non diligenti, non desideranti, neque postulanti. Ipsa itaque se facit cognosci, diligi, desiderari, postulari. Cum enim Dominus, sicut per Ezechielem Prophetam loquitur, cor lapideum aufert ab hominibus, & dat eis cor carneum, (Eccl. 11.) vtique per gratiæ suæ illuminationem mutat hominis voluntatem, hæc est mutatio non humani arbitrij, sed dexteræ excelsi: per quam filij hominum graues corde, qui diligunt vanitatem, & quærunt mendacium, ad diligendam & quærendam veritatem non ipsi bonam voluntatem afferunt, sed à Domino donum bonæ voluntatis recipiunt. Scriptum est enim, quia præparatur voluntas à Domino. (Prou. 8.) A vero enim lumine, quod illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum, bona voluntas datur, vt homo in Deum credat, Deúmque fideliter diligat à quo ipsa voluntas iugiter gubernatur & regitur, vt nec fides hominis deficiat, nec charitas refrigescat. Vnde Saluator Petro dicit, Ego rogaui pro te, ne deficiat fides tua. (Luc. 22.) Fides autem ipsa est sanctorum, quæ per charitatem operatur. Sicut ergo bonæ voluntatis initium nemo potest habere, nisi fuerit misericordia Dei præueniente illuminatus, quia præparatur voluntas à Domino, & rursum scriptum est, Deus meus, misericordia eius præueniet me: (Psal. 58.) Ita eandem voluntatem bonam nemo vsque in finem poterit obtinere, nisi fuerit iugiter eadem misericordia subsequente seruatus. Dicit enim Deo beatus Dauid, Misericordia tua subsequetur me omnibus diebus vitæ meæ. (Psal. 22.) Misericordia igitur quæ gratis malum hominem præuenit: vt mutet in melius, & ipsa quem bonum facit, subsequendo regit, ne mutetur in peius. Omne igitur bonum voluntatis & operis tunc inesse potest homini, si præuenientis gratiæ largitate detur eiusdémque gratiæ subsequentis opitulatione seruetur: quæ malum præuenit, vt bonam Deo largiente voluntatem habere incipiat, quam ante, quia per se habere non poterat, non habebat.

CAPVT XVII.

SVBSEQVITVR autem bonum; vt perseueret & proficiat in bona voluntate, quam ex se habere non potuit, sed gratis accepit. Præuenit ergo dirigendo cor hominis prauum: quia scriptum est, Dirigit autem corda Dominus. (Psal. 7.) Subsequitur autem, custodiendo correctum: quia similiter scriptum est, Iustum adiutorium meum à Domino, qui saluos facit rectos corde. Gratia igitur in vtroque operatur: scilicet & in errante, vt correctus viuat, & in correcto, ne deprauatus abscedat. Non omnibus autem istam gratiam dari, & quibus datur, non omnibus æqualiter dari, quisquis piè quærit, eloquiorum sanctorum attestatione cognoscit. Quid enim prius in homine bonum potest esse, quod ad æternam vitam tendat, quàm bona voluntas? de qua tamen in Prouerbiis dicitur, Præparatur voluntas à Domino. (Psal. 8.) Dominus ergo, qui in nobis bonam voluntatem præparat, ipse nobis bonæ voluntatis initium donat. Deum quoque in nobis operari non solùm vt velimus, verùm etiam vt quod benè volumus faciamus, Apostolus docet, dicens: Cum timore & tremore (Philip. 2.) salutem

ſalutem veſtram operamini. Deus eſt enim, qui operatur in vobis & velle & perficere pro bona voluntate. Huius bonæ voluntatis initium in fide conſiſtere, liber Cantici Canticorum oſtendit, vbi Chriſtus dicit Eccleſiæ, Venies & pertranſies ab initio fidei. Quam tamen fidem non omnibus dari beatus Paulus aſſerit, dicens: Non enim omnium eſt fides: & rurſus, Non omnes obediunt Euangelio. Quibus autem datur, non æqualiter dari, eodem docente cognoſcimus, qui ait: Dico enim per gratiam quæ data eſt mihi omnibus qui ſunt inter vos, non plus ſapere quàm oportet ſapere, ſed ſapere ad ſobrietatem, & vnicuique ſicut Deus diuiſit menſuram fidei. Ob hoc ipſe Apoſtolorum chorus, qui non ſpiritum huius mundi acceperat, ſed ſpiritum qui ex Deo eſt, vt ſciret quæ à Deo donata fuerant ei, ſciens à Domino collatum ſibi initium fidei, ab ipſo ſibi eandem poſcebat augeri. Lucas enim Euangeliſta commemorat Domino dixiſſe diſcipulos: O Domine, auge nobis fidem. Cuius ſi ex ſe voluntas hominis habere poſſet initium, ex ſe profectò ſumpſiſſet augmentum. Sed beati Apoſtoli vnde ſe ſciebant initium fidei accepiſſe, quod non habebant, inde ſibi eiuſdem augmentum poſcebant: quia gratia, quæ illis initium fidei contulerat, ipſa in eis augendæ deſiderium ſuſcitabat. In quo tamen deſiderio licèt iam fidelis eſſet voluntas, nullatenus tamen ſibi ſufficeret, niſi ille qui initium fidei non poſcentibus dederat, augmentum quoque poſcentibus benigna miſeratione conferret. Vt ergo Apoſtoli crederent, voluntas non defuit, ſed in eis ipſam voluntatem Dominus præparauit. Nam vt homo non credat, ex ſe habet infidelitatem: vt autem in Deum credat, à Deo accipit fidem: & vt in eo fides augmento ſubſequente perficiatur, non hoc virtus humanæ voluntatis, ſed diuina gratia facit: quia Deus ſicut voluntatem ad credendum per gratiam præparat, ſic ipſam voluntatem gratia operante conſummat: & ſicut fidem non habentibus ipſe donat, ſic in illis etiam, qui habent, ipſe multiplicat. Propter quod in epiſtola quæ ad Hebræos eſt ſcripta, ſic dicitur; Deponentes igitur omne pondus, & circunſtans nos peccatum per patientiam curramus propoſitum nobis certamen, aſpicientes in auctorem fidei & conſummatorem Ieſum. Proinde ſi ex ſe homo fidem habet, non eſt auctor fidei Ieſus: & ſi viribus ſui homo fidem perficit, non eſt conſummator fidei Ieſus. Apoſtolica auctoritas auctorem conſummatorémque fidei noſtræ Dominum Ieſum confitetur. Certum eſt igitur fidem in nobis nec eſſe poſſe, nec creſcere, niſi ille nobis eam tribuat, tributam augeat, auctam perficiat, quem auctorem, cõſummatorémque fidei Apoſtolica profitetur auctoritas. Propter quod Apoſtolus Paulus in epiſtola, quam ad Epheſios ſcripſit, ſicut à Deo dari gratiam prædicat, ita teſtatur non omnibus æqualiter dari, ſed prout ille miſericorditer donat, qui non pro meritis retribuere, ſed gratis tribuere conſueuit. Dicit enim: Vnicuique noſtrum data eſt gratia ſecundum menſuram donationis Chriſti. His atque huiuſmodi teſtimoniis oſtenditur nec omnibus dari gratiam, nec quibus datur æqualiter dari, ſed ſecundum menſuram donationis Chriſti. Hinc eſt, quod eandem beatus Apoſtolus concludens epiſtolam, pacem, charitatem, atque fidem diuinitus optat tribui, dicens: Pax fratribus & charitas cum fide à Deo patre & Domino Ieſu Chriſto.

2. Theſſ. 3. — Rom. 12. — Luc 17. — Hebr. 12. — Epheſ. 4. — Epheſ. 6.

Capvt XVIII.

Vt ergo in Deum credere vellemus, ille nobis bonam voluntatem contulit: vt in eum crederemus, ipſe fidem nobis donauit: vt illum etiam diligeremus, idem noſtris cordibus per ſpiritum ſanctum gratiam ſuæ charitatis infundit. Non vtique, quia volumus, gratiam accepimus, ſed nec dum volentibus nobis gratia data eſt. Quam ipſam gratis habere potuimus, vt gratiam acciperemus: ſed infidelibus nobis eſt donata fides ex gratia. Quod vas electionis manifeſto teſtatur eloquio, dicens: Gratia ſalui facti eſtis per fidem, & hoc non ex vobis, ſed Dei donum eſt. Sola igitur gratia in nobis bonam voluntatem facit, ſola fidem ipſi voluntati tribuit. Sed cùm bona voluntas habuerit fidem, ſine qua bona eſſe non poteſt, quia ſine fide impoſſibile eſt placere Deo, incipit operari bonum, ſi tamen operanti gratia nunquam deſit auxilium. Ideo enim in nobis gratia Dei bonam efficit voluntatem, vt habeat quam in nobis adiuuet, non ſolum volentem, ſed etiam operantem: & ideo voluntati noſtræ donum credulitatis infundit, vt eidem voluntati credenti, operantique non deſit. Vt ergo habeat fidem, non ex ſe, ſed ex Dei gratia ſibi ineſſe nouerit ipſam fidei largitatem. Parum eſt autem nobis fidem ſcire vnicuique diuinitus dari, niſi certiſſimè nouerimus tantam vnicuique tribui, quantam Deus donare dignatur, non quantam humana voluntas meretur. Quæ priuſquam accipiat fidem punitionem per ſe ipſam poteſt mereri, non fidem. Omne enim, quod non eſt ex

Epheſ. 2.

fide, peccatum est, & sine fide impossibile A est placere Deo. Qui autem Deo non placet, sine dubio displicet: & qui Deo displicet, non eum mitigat, sed potius exacerbat. Nullum igitur accipiendæ fidei meritum potest habere voluntas, quæ non habet fidem: quia fidem non habere, hoc est displicere Deo. Infidelitatis autem malum non iustificationis, sed damnationis est meritum. Gratuita est igitur diuisio fidei, quæ non secundum infidelium, quæ nulla est, fidem, sed secundum iustificantis Dei voluntariam vnicuique tribuitur largitatem. Hoc vtique doctor gentium docens, admonet nos, non plus sapere quàm oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem, & vnicuique sicut Deus diuisit mensuram fidei. Beatus quoque Petrus multiformem gratiam Dei esse testatur.

Rom. 12.

CAPVT XIX.

PROPTER quod vnumquemque fidelium pro qualitate acceptæ gratiæ præcipito operari, dicens: Hospitales estote inter vos, sine murmuratione, vnusquisque qualem accepit gratiam, inter vos eam administrantes, vt boni dispensatores multiformis gratiæ Dei. Beatus etiam Paulus dicit, Multi vnum corpus sumus in Christo, singuli autem alter alterius membra: habentes autem donationes secundum gratiam, quæ data est nobis differentes. Porrò ne quis differentiam donationum quibuslibet humanis operibus, aut meritis niteretur adscribere, ostendit idem Apostolus voluntariam gratiæ spiritalis tribui largitatem, quæ nullum inuenit meritum, cui conferat donum, sed ipsa donat bonorum exordia meritorum. Ait ergo: Diuisiones gratiarum sunt, idem autem Spiritus: & diuisiones ministrationum sunt, idem autem Dominus: & diuisiones operationum sunt, idem autem Deus, qui operatur omnia in omnibus. Et post enumerationem charismatum dicit, Hæc autem omnia operatur vnus atque idem Spiritus, diuidens singulis, prout vult: Proinde nosse debet vnusquisque Christianus; neque in viribus naturæ, neque in legalibus præceptis, sed in illuminatione cordis & voluntario diuinæ bonitatis munere constare gratiæ salutaris exordium, qua fit, vt quod diuinitus præcipitur, non solum à nobis agnosci, sed etiam diligi possit ac fieri. Neque enim ipsa natura humana per semetipsam potest aliquando bonam resumere voluntatem, qua placeat Deo, ex quo eam in primo homine perdidit, cùm diabolo deprauata, quam rectam diuinitus acceperat, voluntate consensit. Quam tunc sic perdidit, vt eam nullus hominum deinceps ex se habere possit, nisi eam ab illo gratis acceperit, à quo eam primus homo, cùm conderetur, accepit, quam si primus non perderet, omnis homo deinceps eam naturaliter possideret. Præcepta quoque legis sonare, possunt extrinsecùs auribus carnis: intrinsecùs autem nullus ea cordis auditu aliquatenus salubriter percipit, nisi donum gratiæ spiritalis acceperit. Auget enim littera prohibendo peccatum, si desit audienti gratiæ spiritalis auxilium: & agnita lege homo præuaricator efficitur, nisi ad implendam legem voluntas à Domino præparetur. Lex enim iram operatur, B & vbi non est lex, nec præuaricatio: & conclusit scriptura omnia sub peccato, vt iustificatio ex fide Iesu Christi daretur credentibus.

1. Pet. 4.

Rom. 12.

1. Cor. 12.

CAPVT XX.

LEX itaque sine gratia ostendere potest ægritudinem, non sanare: vulnera monstrat, medicamina non ministrat: vt autem legis impleatur præceptum, gratia ministrat auxilium. Ac sic lex reuelat culpam, gratia confert indulgentiam. Legis est igitur, quòd peccata cognoscimus: gratiæ, quod vitamus. Dicit enim Apostolus, Peccatum non cognoui nisi per legem. Nam concupiscentiam nesciebam, C nisi lex diceret, non concupisces. De gratia quoque ait, Quis me liberabit de corpore mortis huius? Gratia Dei per Iesum Christum Dominum nostrum. Naturæ itaque deprauatæ vitium est, vt homo peccet: legis officium, vt homini peccatum, quod ignorat, demonstret: gratiæ autem donum est, vt hominis vitium sanet, quod sibi culpa intulit, & legis agnitio cumulauit. Operatur ergo gratia & illuminationem in hominibus & salutem: vt mandata legis, quæ donec homo implere non D poterat, non tantùm inutiliter, sed etiam damnabiliter audiebat, adiutorio gratiæ præuentus, non solùm sancta & iusta & bona esse nouerit, verùm etiam charitatem accipiat, qua possit & diligere, & implere quod discit. Non ergo putemus gratiam Dei omnibus hominibus dari. Non enim omnium est fides: & quidam charitatem Dei non recipiunt vt salui fiant. In quibus tamen vt non credant, neque diligant Dominum, humanæ voluntatis est vitium: quæ quandiu gratia diuini muneris non mutatur, aut præcepta non intelligit, aut intellecta contemnit, id est, aut nesciens peccat, aut peccatum suum vitio præuaricationis accumulat. De iis igitur, quos ignorantiæ circumuallat obscuritas, dici-

Rom. 7.

Psal. 81. tur, Non ſciuerunt, neque intellexerunt; in tenebris ambulant. Hi, ſicut Apoſtolus (Ephes. 4.) dicit, ambulant in vanitate ſenſus ſui: tenebris obſcuratum habentes intellectum, alienati à vita Dei per ignorantiam, quæ eſt in illis, propter cæcitatem cordis ipſorum. De ſcientibus verò dicit, (Rom. 1.) quia cùm cognouiſſent Deum, non ſicut Deum glorificauerunt, aut gratias egerunt; ſed euanuerunt in cogitationibus ſuis. Et de contemptore ſeruo dicitur: (Prou. 29.) Verbis non emendabitur ſeruus durus: ſed etſi intellexerit, nõ obediet. Quid eſt autem, verbis non emendabitur, niſi ſolò mandato legis, ſi gratia deſit, non conuertetur? Deus enim conuertens viuificat nos, vt plebs eius lætetur in eo. Ipſe nobis oſtendit miſericordiam ſuam, & ſalutare ſuum ipſe dat nobis. Vt ergo non credat in Deum homo, ex ſeipſo habet infidelitatis vitium: vt autem credat & diligat eum, diuinæ largitatis eſt donum. Si enim quæratur, quales homines inuenit gratia: tales vtique quales deſignat Apoſtolus, (Tit. 3.) id eſt, inſipientes & incredulos, errantes, ſeruientes deſideriis & voluptatibus variis, in malitia & inuidia agentes, odibiles, odientes inuicem. Ex quibus vitiis omnibus non poſſibilitate naturæ & agnitione legis, ſed benignitate Saluatoris noſtri Dei nos prædicat eſſe ſaluatos. Cuius ope fit, vt abnegantes impietatem & ſæcularia deſideria, ſobriè, & iuſtè, & piè viuamus in hoc ſæculo.

CAPVT XXI.

Hoc igitur agit gratia Dei per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, vt ex inſipientibus ſapientes faciat, infidelibus fidem tribuat, errantes ad vitam non ſolùm vocet, ſed etiam à prauis deſideriis reuocet: prauis deſideriis expulſis deſiderium regni cœleſtis inſpiret: ablata voluptatum carnalium cupiditate, donum ſpiritalis delectationis ac voluntatis infundat: extirpet inſerta bonitate malitiam: benignitatis dono pellat inuidiam: odibilibus quoque & odientibus inuicem donum ſanctæ dilectionis attribuat. Vt ergo ex malis boni ſimus, & vt igne ſanctæ caritatis flagremus, gratiæ ſpiritalis opere in nobis inchoatur, eiuſque in nobis operatione perficitur. Fructus enim Spiritus eſt charitas, gaudium, pax, longanimitas, bonitas, benignitas & cætera, quæ Apoſtolica doctrina commendat. (Galat. 3.) Hoc in nobis Spiritu, operante ſalubriter facienda cognoſcimus, quia ipſe in nobis operatur, vt cognita faciamus. Non enim Spiritum huius mundi accepimus, ſed Spiritum, qui ex Deo eſt, vt ſciamus, quæ à Deo donata ſunt nobis. Eodem quoque ſpiritu

A agimur, vt bene agentes, filij Dei ſimus. Quotquot enim Spiritu Dei aguntur, hi filij ſunt Dei. Cœleſtibus igitur obedientes eloquiis, firmiſſimè teneamus, omnium nobis bonorum initium diuina largitate conferri. Nos autem vt contineamus, ne mala faciamus, & vt bonum incipiamus velle vel facere, nec initium à nobis habere poſſumus, nec profectum. Quemadmodum enim de continentia ſcriptum eſt, quia nemo poteſt eſſe continens, niſi Deus det: (Sap. 8.) & Apoſtolus eam inter fructus Spiritus enumerat. (Galat. 5.) Sic charitas, quæ non agit perperam, quod ad continentiam pertinet, & quæ per bona opera cooperit multitudinem peccatorum, B per quam in nobis Deus cooperatur, non ſolùm vt declinemus à malo, ſed etiam vt faciamus bonum: qua diligamus non ſolùm proximos, ſed etiam inimicos noſtros, & bene faciamus eis, qui oderunt nos, & oremus pro perſequentibus, & calumniantibus nobis.

CAPVT XXII.

Hæc ergo charitas non ex noſtra voluntate aut eſſe incipit, aut creſcit in nobis: ſed gratia Dei faciente diffunditur in cordibus noſtris per Spiritum ſanctum, qui datus eſt nobis. Quiſquis igitur in nomi- C ne gratiæ non vult falli vel fallere, audiat Apoſtolum, tumoris humani ſuperbiam, quæ ſibi nititur aſſignare bonæ voluntatis initium, ſollicitè comprimentem, qui ait: Quis enim te diſcernit? Quid autem habes, (1. Cor. 4.) quod non accepiſti? Si autem accepiſti, quid gloriaris, quaſi non acceperis? Iacobi quoque ſententiam ſyncera cordis humilitate ſectetur, qua nos ab errore reuocat, & in viam veritatis inducit, dicens: Nolite errare fratres mei: (Iacob. 1.) Omne datum optimum, & omne donum perfectum, deſurſum eſt deſcendens à patre luminum. Ipſe quoque noſter Conditor ac Redemptor, cùm turbis in parabolis loqueretur, D vt oſtenderet intelligentioris agnitionis facultatem illis tantùm ineſſe, quibus eam ipſe largiri voluerit, quia ipſe eſt, qui docet hominem ſcientiam, dicentibus ſibi diſcipulis. Quare in parabolis loqueris eis? manifeſta reſponſione donum gratiæ cœleſtis aperuit, dicens: (Luc. 8.) Quia vobis datum eſt noſſe myſterium regni Dei, cæteris autem in parabolis. Ipſius quoque ad patrem directa confeſſio euidenter oſtendit omnem ſapientiam humanæ mentis ad intelligentiam diuinæ prædicationis inualidam, niſi Deus qui docet exteriùs per hominem loquentem, per ſeipſum interiùs docens, illuminet atque adiuuet au-

Matth. 11. dientem. Ait enim, Confiteor tibi pater, Domine cœli & terræ, qui abscondisti hæc à sapientibus & prudentibus, & reuelasti ea paruulis. Quo modo gratia omnibus asseritur data, quæ à sapientibus & prudentibus, teste ipso donante, monstratur abscondita? Nam & in subsequentibus verbis, agnitionem Dei non in humana potestate, sed in diuina ostendit reuelatione consistere, cùm ait: Ibidem. Nemo nouit filium nisi pater, neque patrem quis nouit nisi filius, & cui voluerit filius reuelare. Quis hîc non videat hominem ab homine inutiliter sermonem doctrinæ cœlestis audire; nisi ei magister Deus reuelando misericorditer loquatur in corde? Hæc autem reuelatio specialis est filiorum Dei, qua non solùm cognitionis donum, sed etiam diuinæ dilectionis accipiunt. Non enim talis est ista reuelatio, siue cognitio, qualis illorum, de quibus dicit Apostolus, Rom. 1. quia quod notum est Dei manifestum est in illis. Deus enim illis manifestauit; scilicet vt sint inexcusabiles; quia cùm cognouissent Deum, non sicut Deum glorificauerunt, aut gratias egerunt. Illa itaque manifestatio, qua cognouerunt Deum, qui cognitum non dilexerunt, gratiam non habuit, qua Deus sic cognoscitur, vt ametur.

CAPVT XXIII.

Qvia ergo gratiam non acceperunt, propterea cognoscentes Deum, gratias non egerunt: & quia vasa iræ fuerunt aptata in interitum, hoc in eis operata est illa manifestatio, qua Deum cognouerunt, A vt cognoscendo superbirent, non vt se humiliando diligerent. Tali ergo cognitione ablata excusatio est, non collata saluatio. In hac autem reuelatione, quam gratia Dei in vasis misericordiæ operatur, simul homini diuinitus agnitio Dei, dilectióque confertur. Illi enim qui non sunt electi, inexcusabiles sunt, electi autem inaccusabiles fiunt. Dixit enim Apostolus, Quis accusabit electos Dei? Rom. 8. Deus qui iustificat, quis est qui condemnet? Christus Iesus, qui mortuus est, immo qui & resurrexit, qui est ad dexteram Dei, qui etiam interpellat pro nobis. In vasis ergo misericordiæ reatus naturalis humili, quam gratia spiritalis donat, fide & B charitate soluitur: in vasis autem iræ superba cognitione nutritur. Per illam cognitionem cæcum cor à semetipso inflatur ad mortem: per hanc autem diuinitus illuminatur & humiliatur ad vitam. Illa cognitione cor obscuratur insipiens, dum quod Dei est, homo sibi superbus assignat: hac autem accipit lumen, vt hoc ipsum, quod Deum cognoscit ac diligit, non ex possibilitate naturæ, neque ex auditu legis, neque ex sua voluntate, sed ex Dei dono sibi inesse non ambigat, sempérque humilis esse meminerit, ne superbus amittat, quod indignus accepit. Cognitio ergo illa peccato adiicit præuaricationis reatum, ista remouet à peccatore supplicium. Illa iustè damnat, ista gratis iustificat. Illic scientia inflans nutrit, augetque peccatum: hîc charitas ædificans cooperit multitudinem peccatorum.

SANCTI FVLGENTII EPISCOPI RVSPENSIS,

De veritate prædestinationis et gratiæ.

LIBER SECVNDVS.

CAPVT PRIMVM.

Svperiore libro, adiuuante gratia Dei, quæ sola potest & humano cordi donum sanctæ cognitionis infundere, & ori rectam loquendi tribuere facultatem, quia in manu Dei sunt & nos & sermones nostri, primitus de Iacob & Esaü satis supérque ostēdimus, Apostolicæ documento sententiæ, nullis præcedentium aut subsequentium exigen- C tibus operum meritis, sanctum Iacob, priusquam nasceretur, electum, sed sola diuini propositi benignitate discretum. Quod euidenter beatus Paulus illo cognoscitur asseruisse sermone, quo ait: Rom 9. Dum enim nondum nati fuissent, aut aliquod egissent bonum aut malum, vt secundum electionem propositum Dei maneret. Quod Apostolus ideò dixit, vt non secundum hominis, sed secundum electionem vocantis

propositum mansisse monstraret: neque ex nasciturі quolibet merito, sed ex voluntate Dei cognosceretur electio. Reuera enim vocatio Dei ex hominis merito, & non ex gratia Dei fuisset electio, si aliquid bonæ vel malæ actionis inueniretur in paruulis. Sed quia nulla fuerunt in nondum nascentibus ex vno concubitu conceptis operum merita propriorum, quæ diuersitate sui vnum facerent eligi, alterum reprobari: quia si essent non vtique secundum Dei electionem, sed secundum humana opera propositum Dei maneret: quia ergo nulla fuit in illis fratribus diuersitas proprij operis boni vel mali, quæ vni electionis conferret meritum, alteri damnationis inferret supplicium: propterea secundum electionem fuit propositum Dei, quia non ex merito eligendi voluntas eligentis mansit, sed ex eligentis proposito, gratuita fuit electi discretio. Propter quod Apostolus sequutus adiunxit: Non ex operibus, sed ex vocante dictum est ei, quia maior seruiet minori. Hac igitur in quantum Dominus donauit, geminorum fratrũ quęstione tractata, generalem de paruulis sine baptismate morientib. inquisitionem operis series subrogauit. Quia diligentius discussa, & quantum arbitror, euidentius absoluta, ipsius demum gratiæ, qua gratis præueniuntur quicumq. saluãtur, tractatus est à nobis sollicita inquisitione susceptus: quo patuit gratiam nõ omnibus hominibus vniuersaliter dari, & quibus datur nõ æqualiter dari. Illius est enim, vel quibus eam, vel quantam dare, qui non eam humanis voluntatibus aut operibus debitam retribuit, sed gratuitam illuminandis cordibus misericors ac benignus infundit. Et ideo cui voluerit, & quantam voluerit, profectò largitur, quia neque vllo bonæ voluntatis exortu, neque effectu cuiusquam boni operis priusquam gratiam tribuat inuitatur.

CAPVT II.

VERVMTAMEN quia plerosque nouimus in quæstione gratiæ Dei & humani arbitrij non tenere discretionem: sed ita vnum asserere, vt alterum nitantur auferre, cùm gratia pietatis neutrum negari sinat, sed ordinem custodiri in vtriusque cõfessione præcipiat: nos gratiæ diuinæ fulti præsidio, quo humanum & illuminatur & gubernatur arbitrium, in hoc secundo libello curauimus & gratiam Dei & arbitrium hominis sic asserere, vt neutrum tollamus, dum vtrumque defendimus: sed ostendamus, quid horum sit, quod altero egeat, & quid se alteri gratuito munere bonitatis impendat: quid sit quod medelam semper expectet; & vnde beneficium medicinę indesinẽter exuberet. Dicit enim creator saluatórque mortalium non esse necessarium sanis medicum, sed malè habẽtibus, neque se venisse, vt vocaret iustos, sed peccatores ad pœnitentiam. Hinc itaque cognoscitur, quid idem medicus in infirmis inueniat, & quid ipse sanandis impendat. Inuenit liberum hominis arbitrium, in ea duntaxat ætate, quæ vsui iam potest seruire rationis, aut suæ infirmitatis nesciũ, aut morbo noxiæ cogitationis inflatum: dum scilicet aut quid faciendum sit, nescit; aut quod faciendum scierit, suis se virib. implere confidit. Ac sic, aut homo nescius morbum amplectitur, aut plus ægrotat, dum non à medico poscit, sed ipse nititur adhibere remedium. Vnde consequens est, vt lethali morbo vel ignorantiæ, vel superbiæ prægrauatus, nec medicum requirat: nec in se effectũ veræ sanitatis inueniat. Neque tamen libera voluntas ideo non est in homine, priusquam sanetur opere diuinæ conuersionis, quia morbo magis vult obtemperare quàm medico: cùm eo ipso quòd obtemperat homo, vel non obtemperat; liberum sibi inesse arbitrium euidenter ostendat.

Matth. 9.

CAPVT III.

EST ergo non solùm in hominibus iustis, verùm etiam in impiis liberum arbitrium: sed in istis bonitate Dei redemptoris erigitur atque dirigitur: in illis autem Dei vlciscentis æquitate deseritur, & punitur. Ac sic in his non solùm cognoscendo, sed etiam diligendo inhæret veritati. In illis verò aut ignorat mandatum, & in peccato suo non est ei peccati cognitio: aut ad hoc potest peccatum absque adiutorio gratiæ Dei cognoscere, vt dum se præsumit per semetipsum diuinæ voluntatis implere posse mandata, non obtemperet humiliter voluntati Dei, sed bonum malè faciens suo potius famuletur errori: dum scilicet ignorans Dei iustitiam, & suam volens constituere, iustitiæ Dei non est subiectum, quando finis legis non nisi Christus sit ad iustitiam omni credenti. Medicus itaque noster peritus & bonus gratis ad vitam reducturus mortuos, ac sanitati redditurus ægrotos, ipse languentium salus & resurrectio mortuorum, in eo viuificandis ac sanandis hominibus insuperabili bonitate consuluit, in quo medicinam se nobis idem medicus fecit. Sed vt ordinem suæ curationis sapientia Dei sapienter expleret, priùs præceptum dedit per legem iustitiæ, quo suam infirmitatem ægrotus agnosceret, daturus effectum per gratiam, quo infirmus suæ infirmitatis salubriter conscius,

non iam confidens in virtute sua tumesceret, sed ipsum fontem vitæ salutisque cognoscens, ab ipso sibi sanitatis beneficium postularet: nec suam iactans superbo corde iustitiam, sic se putaret alienum à morbo, tanquam non egeret curationis auxilio: vnde illa vox Pharisæi est: Deus, gratias tibi ago, quia non sum sicut cæteri homines, raptores, iniusti, adulteri, sicut & publicanus iste. Sed vulnera sua contriti cordis humilitate respiciens, veraciter exclamaret, Ego dixi Domine miserere mei: sana animam meam, quia peccaui tibi. Nec tamen medicus ille cœlestis nostram infirmitatem sanaret cognitione dilectionéve mandati, nisi homini liberum dedisset arbitrium. Sed multiplicata est infirmitas sola cognitione mandati, vt per gratiam inciperet sanitas fidei ac dilectionis constitui. Cognitione itaque mandati ad bene operandum hominis liberum arbitrium conuenitur: non quia voluntate tantùm vel virtute sua potest homo implere quod ei lex iubet: sed vt per mandati notitiam infirmitatis suæ sibi conscius fiat, & adiutorium gratiæ medicinalis exposcat. Qua percepta, potest & diligere quod iubetur, & facere, & agnoscere vel quid possit, vel quid non possit, & vt possit exposcere, & sibi suæ infirmitatis imputare miseriam, & sanitatis assignare beneficiis medicinalibus gratiam.

Luc. 18. Psalm. 40.

CAPVT IV.

HÆC omnia quæ superiùs posuimus: dignum est vt cœlestibus eloquiis asseramus. Per Isaiam sic loquitur Deus, Si volueritis & audieritis me, bona terræ comedetis: si autem nolueritis, nec obaudieritis me, gladius deuorabit vos. His verbis, quibus dicitur, si volueritis, & si nolueritis, procul dubio libertas humani declaratur arbitrij. Velle enim & nolle, voluntatis esse nullus ignorat. Quod ergo per Prophetam dicitur, si volueritis & audieritis me, nostra conuenitur voluntas, qua debemus & semper bonum velle, ac bonis operibus indesinenter ac libenter insistere. Cum verò Apostolus dicit: quia Deus est qui operatur in nobis & velle & perficere pro bona voluntate, ostendit vtique ipsam hominis voluntatem, & ad benè volendum non nisi diuino munere dirigi, & ad benè operandum diuinitus adiuuari. Dum ergo præcipitur nobis vt velimus, ostenditur quid habere debeamus. Sed quia id ex nobis habere non possumus, admonemur vt à quo nobis datur præceptum, ab ipso petamus auxilium. Quod tamen non possumus poscere, nisi Deus in nobis operetur & velle. Voluntas enim quæ in nobis dono Dei miserantis efficitur, ipsa in nobis, vt benè operari valeat, adiuuatur. Quæ de malis, in quibus ante iustificationem iacet, & in eis cum delectatione deficit, non sua virtute, sed Dei præuenientis operatione consurgit: & postquam surrexerit, vt non cadat, sola sibi non potest sufficere: sed sicut ad surgendum beneficio misericordiæ præuenientis erigitur, sic ad perseuerandum misericordiæ subsequentis iuuamine custoditur. Beatus itaque Dauid, & humani arbitrij voluntatem & virtutem diuinæ gratiæ recognoscens, conuenit quidem nos, vt faciamus bonum, sed quod à nobis imperat fieri, inde nobis poscit, vnde nos habere posse non ambigit.

Esa. 1. Philip. 2.

CAPVT V.

HVMANVM igitur arbitrium ad conuersionem prouocans, salubri prædicatione terret, dicens: Nisi conuertamini, gladium suum vibrauit, arcum suum tetendit, & parauit illum. Sed vt ostenderet, quod operari præcipimur, conuersionem quam nobis prædicat, dono supernæ operationis assignat dicens, Deus tu conuertens viuificabis nos, & plebs tua lætabitur in te. Vt etiam suæ animæ vnusquisque misereatur, & Deo placeat, humanum diuino sermone sic admonetur arbitrium: Miserere animæ tuæ, placens Deo. Quia verò nemo potest animæ suæ misereri, nisi qui Dei misericordia præuentus acceperit vt misericors sit, ipse misericordiæ largitor edocens dicit: Miserebor cui misereor, & misericordiam præstabo cuius miserebor. Ideo beatus Dauid dicit, Deus meus, misericordia eius præueniet me. Et quia Deo nemo potest placere, nisi in eo Deus operetur quod placeat coram se, in epistola quæ ad Hebræos est scripta, manifestè positum est. Ibi quippe dicitur, Deus autem pacis, qui eduxit de mortuis pastorem magnum ouium in sanguine testamenti æterni, Dominum nostrum Iesum Christũ, aptet vos in omni bono, vt faciatis voluntatẽ eius, faciens in vobis quod placeat coram se. Deo igitur non placemus, nisi velimus, sed ab ipso nobis tribuitur, vt velimus, à quo nisi voluntas hominis mutetur, vt bona sit, aut semper appetit malum, aut nunquam bene appetit bonum. Ac sic dum in reb. bonis rectũ ordinem non tenet, Deo vero & bono nullatenus placet. Deo ergo non placemus, nisi in voluntate bona: sed vt id faciamus, ipse facit in nobis, quod placeat coram se. Dauid enim dicit, Vt faciam voluntatem tuam, Deus meus volui. Sed ad ipsam voluntatem faciendam gratię spiritalis poscit auxilium, qua doceatur vt sciat, & dirigatur vt faciat. Vnde & in alio loco sic orat, Doce me, vt faciã voluntatem

Psal. 7. Psal. 84. Eccles. 30. Rom. 9. Psal. 58. Hebr. 13. Psalm 39. Psal. 142.

tuã, quia tu es Deus meus: ſtatimq. ſubiecit, Spiritus tuus bonus deducet me in viam rectam. Item Iſaias præcipit dicens, Derelinquat impius viam ſuam: & vir iniquus cogitationes ſuas, & conuertatur ad Dominum. Paulus quoque Apoſtolus hortatur, vt renouemur ſpiritu mentis noſtræ, & induamus nouum hominem, qui ſecũdum Deum creatus eſt in iuſtitia & ſanctitate veritatis.

Eſai. 55.

Epheſ. 4.

CAPVT VI.

VERVMTAMEN ne conuerſio vel renouatio noſtra humano aſſignetur arbitrio, vtramque nobis à Domino ſanctus Hieremias depoſcit his verbis: Conuerte nos ad te, & conuertemur renoua dies noſtros, ſicut antea. Rurſus Pſalmiſta dicit, Aperi os tuum, & adimplebo illud. Vbi intelligimus os cordis ſignificari, non corporis. de quo ore alio loco dicit, In conuertendo Dominus captiuitatem Sion, facti ſumus ſicut conſolati. Tum repletum eſt gaudio os noſtrum. Et tamen ne quis ſibi oris apertionem ſuperbus aſſignet, oſtendit liber Actuum Apoſtolorum, ad recipiendum Chriſtianæ prædicationis verbum os humani cordis largitate diuini muneris aperiri. Ibi enim ſcriptum eſt de quadam muliere nomine Lydia purpuraria: cuius Dominus aperuit cor, intendere ijs, quæ dicebantur à Paulo. Iterum ſcriptum eſt quia ſapientia aperuit os mutum, & linguas infantium fecit diſertas. Aperuit enim os mutum, vt increduli crederent; diſertaſque fecit infantium linguas, vt quod crediderant, prædicarent. Vnde non immeritò credulitatem, locutionémque ſuam S. Spiritus dono Paulus adſcribit, dicens, Habentes autem eundem Spiritum fidei, ſicut ſcriptum eſt, Credidi, propter quod locutus ſum, & nos credimus, propter quod & loquimur. Voluntariè homo credit, & voluntariè loquitur: ſed hoc ex ſe voluntas hominis habere non poteſt, niſi Deus det; quia vt fidelis credat, ſapientia os mutum aperit: & vt credens loquatur, linguas infantium diſertas facit. Præcepta igitur, quibus per Prophetas atque Apoſtolos admonemur, quid debeamus appetere, quid vitare, conueniunt noſtrum arbitrium, vt dominicis iuſſis volũtariè ſeruiamus. Sed cùm ipſi Prophetæ & Apoſtoli, qui Spiritu ſancto repleti ſanctè vixerunt, ſanctáq; docuerunt, numquam deſtiterint à poſtulatione diuini iuuaminis, quippe ad implenda, quæ Deus iubebat, ab ipſo auxilium requirebant, procul dubio ſicut non negabant inesse homini liberum voluntatis arbitrium, ſic illud ſine iuuamine gratiæ Dei, ad ea, quę ſancta ſunt, non ſolùm agẽda, ſed etiam cogitanda inſufficiens atque inualidum teſtabantur. Vnde S. Apoſtolus oſtendens in homine liberum voluntatis arbitrium, Philippenſes ad ea, quæ ſancta & iuſta ſunt, cogitanda atque agenda præceptis ſalutaribus hortatur dicens: Quæcumque ſunt vera, quæcumque pudica, quæcumque ſancta, quæcumque iuſta, quæcumque bonæ famæ, ſi qua virtus, ſi qua laus, hæc cogitate quæ didiciſtis, & accepiſtis, & audiſtis, & vidiſtis in me. Hæc agite, & Deus pacis erit vobiſcum. Nonne & vt cogitent, & vt agant quæ ſancta ſunt, præcepit, & tamen tam cogitandi quàm agendi facultas vnde nobis donetur, euidenter oſtendit? De cogitatione quidem dicit, Non quod ſufficiẽtes ſimus cogitare aliquid à nobis quaſi ex nobis. Quid eſt, quod dicit, ex nobis, niſi ex libero voluntatis arbitrio? Vnde ergo eſt, ſi ex nobis non eſt? Sed ſufficientia, inquit, noſtra ex Deo eſt. Ad agendum quoque Spiritu Dei nos agi, ſic prædicat: Quotquot enim Spiritu Dei aguntur, hi filij ſunt Dei.

Thren. 5. Pſalm 80. Pſalm. 125. Act. 16. Sap. 10. 2. Cor. 4. Philip. 4. 2. Cor. 3. Rom. 8.

CAPVT VII.

HÆC igitur inter literam iubentem & ſpiritum viuificantem, id eſt inter legem, gratiamque diſtantia eſt, quia lex cõuenit, gratia conuertit hominis voluntatem, vt bonum velimus. Illa clamat, hæc donat: illic voluntati hominis incutit iuſtitia diuina terrorem; hic infundit miſericordia charitatem. Per illam accepit voluntas Spiritum ſeruitutis in timore: per iſtam accepit Spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus, Abba pater. Hæc ergo in nobis libera voluntas eam in ſe habet naturaliter qualitatem, vt appetere ſponte poſſit bona vel mala: ſed bona proficiendo appetit, mala verò deficiendo. Vt autem deficiat, poteſt ipſa ſola ſibi ſufficere; vt proficiat verò, indiget ſemper diuinæ miſerationis auxilio. Niſi enim gratia præueniente leuetur, nullatenus ſurgit; quia Dominus erigit eliſos. Niſi ea deducente iuuetur, nullatenus currit, quia de Deo ſcriptum eſt, Deduxit me ſuper ſemitas iuſtitiæ propter nomen ſuum. Et ipſi dicitur, Domine deduc me in iuſtitia tua propter inimicos meos. Niſi gratia cuſtodiente perducatur, nullatenus peruenit. Dicit enim ſanctus Dauid, Emitte lucem tuam, & veritatem tuam, ipſa me deduxerunt, & perduxerunt in montem ſanctum tuum, & in tabernacula tua. Neque ſpretis malis voluntas humana vel eligere bona, quæ ducunt ad vitam, vel diligere poterit, niſi gratiam diſcretionis à Deo & charitatis acceperit. Spiritalibus enim donis diſcretionem beatus Paulus inſeruit

Pſalm. 22. Pſalm. 5. Pſalm 42.

1. Cor. 12. dicens; Alij quidem datur per spiritum sermo sapientiæ, alij autem sermo scientiæ secundum eundem spiritum: alteri fides in eodem spiritu, alij gratia sanitatum in vno spiritu, alij operatio virtutum, alij prophetatio, alij discretio spirituum. Quorum autem discretio spirituum spiritali largitate donatur, nisi bonorum ac malorum? vt scilicet illuminati atque adiuti gratia Spiritus sancti, nouerimus atque possimus & dona sancti Spiritus cum timore & tremore seruare, & suggestiones diabolicæ malignitatis salubri discretione repellere. Quod nos B. Ioannes Apostolus obseruare præcipit dicens, Charissimi nolite omni spiritu credere, sed probate spiritus si ex Deo sunt. 1. Ioan. 4.

Capvt VIII.

Vt autem sciamus quæ nobis à Deo donantur, non in nobis operatur spiritus mundi, sed Dei, id est, non spiritus, quem homo habet, vt nasceretur in mundo, sed quem accepit, vt renascatur Deo. Quod Apostolus euidenter edocet, dicens, Nos autem nō spiritum mundi accepimus, sed spiritum, qui ex Deo est, vt sciamus quæ à Deo donata sunt nobis. Neque solùm vt sciamus, sed etiam vt intelligamus, diuini muneris Apostolus esse testatur, sic Timotheo scribens, Intellige quæ dico. Quo sermone humanum vtique ad intelligendum conuenit arbitrium. Quod nisi homo haberet, intelligere quæ dicuntur, nullatenus posset. Sed vt ostenderet vnde intellectus humano detur arbitrio, cùm dixisset, intellige quæ dico, subsequenter adiecit: Dabit enim tibi Dominus in omnibus intellectū. Dauid quoq; sanctissimus vt mandata Dei discat, à Deo sibi postulat intellectum dicens; Manus tuæ fecerunt me & plasmauerunt me: da mihi intellectum, vt discam mandata tua. Prouerbia quoque testantur, quia Dominus dat sapientiam, & à facie eius scientia & intellectus procedit. Et Apostolus Iacobus præcipit, vt si quis indiget sapientia, postulet à Deo, qui dat omnibus affluenter, & non improperat. Vt autem ipsam quoque voluntatem postulandi diuinitus ostenderet dari, adiecit, Postulet autem in fide, nihil hæsitans. Sine fide autem Deum inuocari non posse, Paulus ostendēs ait, Quomodo ergo inuocabunt in quem non crediderunt? Quia igitur nullus inuocat priusquam credat, nec aliquis in Deum credit, nisi fidem acceperit; certum est, quoniam ille nos excitat, vt sapientiam postulemus, qui nos illuminat vt credamus.

1. Cor. 2. — 2. Tim. 2. — Psalm. 118. — Iac. 1. — Rom. 10.

Capvt IX.

Homo igitur bonum vult voluntate, bonum facit voluntate, sed sine dono atque adiutorio Dei, nunquam potest bonum velle vel facere. Equidem conuenitur vt sciat, admonetur vt faciat, quia liberum habet semper arbitrium voluntatis. Sed neque scientiam sanctam potest habere, nisi dono gratiæ desuper accepit à patre luminum, à quo est omne datum optimum & omne donum perfectum: & si sciens aut non faciat quod faciendum esse iam nouit, aut dum ea sibi nititur assignare quæ facit, proprij tumoris pondere prægrauatur. Ideo verò sanctam scientiam superiùs dixi, quia est scientia non sancta, illa scilicet, quæ inflat hominem, quæ ædificantem non habet charitatem. Illa scientia quidem cognoscentes Deum, non sicut Deum glorificauerunt aut gratias egerunt. Hac scientia si quis se putat scire aliquid, nondum cognouit quemadmodum oporteat eum scire. Igitur ad benè viuendum numquam sufficit cuiquam scientia præcepti, nisi dilectio fuerit custos mandati, & vt diligat non nisi sua voluntate diligit. Et ideo Dei & proximi dilectio vnicuique nostrum ita legali sermone mandatur: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mente tua; & proximum tuū sicut teipsum. In quibus duobus præceptis Saluator noster totam legem dicit, Prophetasque pendere. Vt autem diligamus Deum ex toto corde nostro, ipsam dilectionem habemus ex Deo. Charitas enim Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctū, qui datus est nobis. Et vt diligamus inuicem, Deus nobis tribuit charitatem. Ait enim B. Ioannes, Charissimi diligamus inuicem, quoniam charitas ex Deo est: & omnis qui diligit fratrem, ex Deo natus est, & nouit Deum: qui autē non diligit, ignorat Deum, quia Deus charitas est. Quoniam igitur Deum charitatem esse diuinis claret eloquijs, profectò manifestum est, quòd nemo Deum habere possit, si se homini Deus ipse non dederit. In eo ergo liberum arbitrium nostrum ad diligendum Deum & proximum idoneum efficitur, in quo ei charitas diuinitus datur. Sine charitate enim, nec Deus diligi potest, nec proximus. Vt autem Deus diligi possit, ipse se tribuit: quia Deus charitas est, & Deum non nisi charitate diligimus. Nisi ergo Deū accipiamus, Deum diligere non valemus. Posita sunt quoque ante hominem ignis & aqua, vita & mors, vt quò vult, manum suam libero porrigat voluntatis arbitrio. Si enim desit volūtas libera, manus quoquam non porrigitur: sed eandem manum ad vitam nūquam porrigit homo, nisi eam Deus gratuita bonitate tenuerit. Propter quod

Matth. 22. — 1. Ioan. 4.

Psalm. 72. dicitur & à Propheta, Tenuisti manum dexteræ meæ, & in voluntate tua deduxisti me. Alio quoque loco ipsam manum dexteræ nostræ diuina dicit protectione saluari. Psalm. 120. Ait enim: Dominus custodit te, Dominus protectio tua. Ipse denuo orat, vt opera manuum nostrarum concessa super nos illuminatione Dominus dirigat. Psalm. 89. Ideo ait, Sit splẽdor Domini Dei nostri super nos, & opera manuum nostrarum dirige super nos.

CAPVT X.

HIS atque huiusmodi testimonijs, quibus tam nouum quàm vetus refertum est testamentum, tale esse hominis demonstratur arbitrium, vt siue ad inchoanda quæ bona sunt nihil possit, nisi ipsum gratia diuina præuenerit; siue ad perficienda nullatenus sibi sufficere valeat, nisi gratia, qua præuenitur, eadem iugiter adiuuetur. Nec tamen, quia indiget iuuamine, ideo dicendum est non esse; nec quia est, ideo credi debet ad initium vel profectum boni sibi posse sufficere. Proinde si ad eloquia diuina humilis ac mitis accesserit animus, quod tunc potest, si ei humilitatis & mansuetudinis donum diuinitus conferatur, ablato velamine, quo intelligentior atque excelsior intellectus obtegitur, cordi contrito & humiliato sapientia conceditur. Scriptum est enim, Prou. 2. quia Dominus dat sapientiam, & à facie eius scientia & intellectus procedit. Quoniam igitur non est aliquod præceptũ, quod nõ ideo Deus dederit homini, vt prosit voluntariè atque humiliter operanti: voluntas autem bona non nisi fide inchoatur, & charitate perficitur: fides verò & charitas diuinæ sunt munera voluntatis, quæ nisi voluntariè homo sibi donata susciperet, nec inessent homini, nec prodessent: ad hoc enim Deus voluntatem hominis præparat, vt sit, cui donum fidei & charitatis infundat, propterea fatendum est verum esse, quod sanctis docemur eloquiis, sola Dei misericordia saluari hominem, quia scriptum est, Psalm. 30. Salua me in tua misericordia, & hominem ratione vtentem tunc ad salutem perpetuam peruenire, si sua cucurrerit atque laborauerit voluntate. Non enim frustra dicit Apostolus, 1. Cor. 9. Sic currite vt comprehendatis: &, 1. Cor. 3. Vnusquisque propriam mercedem accipiet secundum suum laborem: &, 2. Tim. 2. Labora vt bonus miles Christi Iesu: Et alio loco, 1. Cor. 15. Itaque fratres, stabiles estote & immobiles, abundantésque in opere Domini, semper scientes quod labor vester nõ est inanis in Domino. Ad quem tamen laborem in Sapientiæ libro sibi poscit quidam auxilium, dicens ex totis præcordiis suis, A Sap. 9. Deus parentum nostrorum, & Domine misericordiæ tuæ, qui fecisti omnia verbo tuo, & sapientia tua constituisti hominem, vt dominetur creaturæ, quæ à te facta est, & disponat orbem terræ in æquitate & iustitia & directione animi iudicium iudicet: da mihi sedium tuarum assistricem sapientiam. Et paulo post, Mitte illam de cœlis sanctis tuis, & de sede magnitudinis tuæ, vt mecum sit, & mecum laboret, vt sciam quid acceptum sit coram te. Scit enim illa omnia & intelligit, & deducet me in operibus meis sobriè, & custodiet me in sua potentia, & erunt accepta opera mea.

B

CAPVT XI.

VERVNTAMEN ne quisquam huic operi saltem orandi affectum quo sibi sapientiam posceret, non diuinitus arbitraretur infusum, paulo superius ait, se scisse quoniam aliter non potest esse continẽs, nisi Deus det: & hoc ipsum tamen sapientiam esse dicit scire cuius hoc donum esset. Sap. 8. Vnde igitur est instructus vt sciret, inde est excitatus vt oraret. Nec iterum nisi voluntariè sciuit, nec nisi voluntariè orauit; quia & ad sciendum & ad deprecandum Christi gratia ignarum & torpidum hominis præueniens instruxit arbitrium. Misericordiæ C igitur diuinæ est, vt hominis liberum illuminetur arbitrium; quo fit vt homo & ea, quæ placita sunt Deo, cognoscat; & adiuuanti gratiæ officium sui laboris voluntaria deuotione subiungat. Ad illuminandum hominis arbitrium dicitur, Psalm. 58. Deus meus, misericordia eius præueniet me. Ad adiuuandum refertur, Psalm. 22. Misericordia tua subsequẽtur me omnibus diebus vitæ meæ. Non autem præueniendo illuminaretur, si non esset: nec subsequendo adiuuaret, si illuminatum ad aliquid sibi bonæ cogitationis aut operis esse posset idoneum. Hanc impossibilitatem sermo diuinus ostendit, vbi ait, D Sap. 9. Quis hominum poterit scire cõsilium Dei? aut quis poterit cogitare quid velit Dominus? Cogitationes enim mortalium timidæ, & incertæ prouidentiæ nostræ. Timidæ enim sunt cogitationes mortalium, non laudabili timore, sed vituperabili, non bono, sed malo. A quo nos timore liberauit ille, qui per mortem destruxit eum, qui mortis habebat imperium, id est, diabolum, vt liberaret eos, qui timore mortis per totam vitam obnoxij erant seruituti.

CAPVT XII.

HANC seruitutem, de qua nos eripuit, atque libertatem, quam nobis gratis contulit redemptor noster, euidenter ostẽdit, dicens, Ioan. 8. Si manseritis in verbo meo, verè discipuli mei eritis, & cognoscetis veri-

tatem, & veritas liberabit vos. Respondentibusque Iudæis, quòd semen Abrahæ essent, nec cuiquam vnquam seruissent, responsione sua simul & seruitutis eorum mortiferam conditionem, & libertatis, quam ipse suis fuerat collaturus, ostendit protinus veritatem, dicens: Amen, amen dico vobis, qui facit peccatum, seruus est peccati. Seruus non manet in domo in æternum: filius autem manet in æternum. Si ergo filius vos liberauerit, verè liberi eritis. Cogitationes ergo mortalium timidæ illæ vtique designantur, per quas peccato seruiunt, qui per totam vitam obnoxij sunt seruituti. De qua seruitute nos Dei gratia liberatos Paulus edocet dicens, Cùm enim serui essetis peccati, liberi fuistis iustitiæ. Quem ergo fructum habuistis tunc, in quibus nunc erubescitis? Nam finis illorum mors est. Nunc vero liberati à peccato, serui autem Deo facti, habetis fructum vestrum in sanctificationem, finem verò vitam æternam. Ecce quid nobis gratia Dei contulit; timidos liberauit, de quibus scriptura dicit, Cogitationes mortalium timidæ: illi proculdubio timori subiectæ, cui subditos quosdam sermo diuinus sic arguit, dicens, Illic timuerunt timore, vbi non erat timor. Hic est timor, quem sæculi cupiditas ad reatum inijcit, ad supplicium nutrit. Iste timor illos captiuos possidet, quorum cogitationes rebus implicitas incertis atque instabilibus tenet. Propter quod & ille, qui dixit, Cogitationes mortalium timidæ, statim subiecit, Et incertæ prouidentiæ nostræ. Incerta est enim prouidentia, quæ incertis rebus impenditur, & incertæ res, quarum certa possessio non tenetur. Quotidie possumus inuiti amittere, quod in æternum non possumus possidere. Tunc ergo sunt incertæ prouidentiæ mortalium, quando earum rerum amore animus tenetur innexus, quarum aut possessio possessori inuito potest adimi, aut possessioni nolens possessor auferri. Vnde autem incertæ prouidentiæ insint homini, subsequenter ostensum est, dicente scriptura, Corpus enim quod corrumpitur aggrauat animam, & deprimit terrena inhabitatio sensum multa cogitantem: & difficile æstimamus quæ in terra sunt, & quæ in prospectu sunt inuenimus cum labore.

(Ibid. — Rom. 6. — Sap. 9. — Psalm. 13. — Sap. 9. — Ibid.)

CAPVT XIII.

POSTQVAM ergo nostræ mortalitatis scriptura nobis demonstrauit ærumnam, subsequenter nobis diuinæ gratiam bonitatis insinuat, vt agnoscamus vnde nobis & scientiæ donum, & correptionis atque sanitatis beneficium conferatur. Sequitur autem ille, qui ea, quæ in terra sunt, difficile æstimari, & quæ in prospectu sunt, cum labore asserit inueniri: & dicit Deo, Quæ autem in cœlo sunt, quis inuestigabit? Sensum enim tuum quis sciet, nisi tu dederis sapientiam, & miseris spiritum tuum de altissimis? Et sic correctæ sunt semitæ eorũ, qui in terris sunt, & quæ tibi placent, didicerunt homines, & per sapientiam sanati sunt. Quid est, didicerunt, & sanati sunt? Quid per sanctum Spiritum & per sapientiam Dei, quæ vtique Christus est, hominibus dicit esse collatum, nisi quia tunc salubriter discimus quid facere debeamus, quando nos misericordia præueniens illuminat, & sanamur, vt quod illa præueniente discimus, eadem subsequente faciamus? Præuenit enim nos dum propitius fit Dominus omnibus iniquitatibus nostris: subsequitur nos, dum sanat omnes languores nostros. Præuenit misericordia liberum hominis arbitrium, dum in nondum bene volente sola operatur exordium bonæ voluntatis; subsequitur, dum benè volenti subministrat auxilium, vt benè operando perueniat ad bonæ voluntatis effectum. Misericordia igitur præueniens cooperaturam sibi hominis voluntatem sola præparat: subsequens autem cooperantem sibi voluntatem iuuat. Itaque præueniens in tenebris hominem constitutum gratis educit ad lucem, non solùm admonendo extrinsecus, sed & intrinsecùs illuminationis gratiam largiendo. Dominus enim illuminat cœcos, faciens scilicet ex infideli fidelem, ex superbo humilem, ex aspero mitem, ex fornicatore castum, ex maleuolo benignum, ex truculento placidum, ex amatore mundi amatorem Dei & proximi, ex raptore rerum alienarum suarum, postmodò largitorem. Sic misericordia Dei præueniente, & in corde hominis mirabiliter operante, qui diuitiis temporalibus carnaliter superbus extollebatur, humilis in timore Dei, pauper spiritu libenter efficitur: & qui asper erat, & inobediens diuinis antea sermonibus repugnauit, ad audiendum verbum mitis & quietus accedit: & qui dudum iniustitiæ crudelitatem indigesta crapulatus peruersitate ructauit, esuriens & sitiens satietatem iustitiæ concupiscit. Ita fit, vt pro peccatis etiam lugeat, in quibus antea mortifera delectatione gaudebat: operib. deinde misericordiæ indesinenter insistens, ipse quoque consequatur misericordiam, per quam perueniat ad coronam: fide quoque per charitatem, quæ sancta sunt laudabiliter operante, ad videndum Deum munditiam acquirat cordis, qui cogitationibus

(Sap. 9.)

pridem sordebat obscœnis. Hæc est mutatio dexteræ Excelsi, per quam humanum illuminatur arbitrium: hæc magna opera Domini exquisita in omnes voluntates eius. Sic in nobis Deus præparat adinuentiones suas; quia ipse in nobis præparat, quod in nobis inueniat, dum arcum potentium infirmum facit, & infirmos præcingit virtute: id est, dum in hominibus, quos gratis saluat, præsumptionem humanæ virtutis infirmat, vt se infirmos agnoscant, & adiutorium diuinæ virtutis accipiant. Ista Deus in nobis misericorditer facit, dum pro malis bona retribuit, dum misericordia præueniente malis bona donat, vt ea in nobis misericordia subsequente custodiat. Cùm enim iustificatis ac benè volentibus præbet auxilium, suis vtique donis subministrat augmentum: & ita confirmat quod operatus est in nobis, dum bonam, quam ipse tribuit, voluntatem torpere ac deficere non permittit in nobis.

CAPVT XIV.

Philip. 1. PROINDE secundum Apostoli præceptum cum timore & tremore nostram salutem operamur, scientes quia Deus est, qui operatur in nobis, & velle, & perficere pro bona voluntate. Neque sic putemus abutendum beneficiis gratiæ, vt absque bonis operibus torpeamus. Ab eis enim gratia profectò discedit, quorum charitas refrigescit. Audiamus itaque Apostolum gratiæ participem, gratiæ nobis opera demonstrantem. Ait quodam loco, Quid ergo dicemus? permanebimus in peccato, vt gratia abundet? Statimque respondet, Absit, qui enim mortui sumus peccato, quomodo adhuc viuemus in illo? Hoc igitur in nobis operatur gratia, vt peccato mortui, iustitiæ viuamus. Ideo rursus idem Apostolus ait, vt æstimemus nos mortuos quidem esse peccato, viuentes autem Deo in Christo Iesu Domino nostro. Gratia itaque diuina in humano arbitrio & mortem salubriter operatur & vitam: mortem scilicet criminum, vitamque virtutum. Ideo Deus dicit, Ego occidam, & viuere faciam. Sicut ergo cùm viueremus peccato, prauam voluntatem nostram praua opera sequebantur: ita nunc accepto beneficio gratiæ, & per hoc mutata in melius voluntate, non viuamus peccato, sed Deo. Ad hoc enim nobis cùm mortis præiudicio frigidi essemus, datus est vitalis feruor sancti Spiritus, quem gratis accepimus, vt per gratiam Dei, & bonum velle, & bonum facere valeamus. Ideo nos Apostolus esse præcipit Spiritu feruentes, Domino seruientes. Non ergo nobis est à sancto labore cessandum; quibus diuinæ

Rom. 6.

Deut. 32.

Rom. 12.

A gratiæ non solùm merces promittitur, sed & auxilium suffragatur. Et quia vnusquisque propriam mercedem accipiet secūdum suum laborem, dignum est, vt benè facientes non deficiamus tam ab opere quàm ab oratione, Nec aliquid horum quæ benè facimus, aut voluntatis, aut passibilitatis nostræ viribus assignemus; ne inter eos merito superbiæ deputemur, qui ignorantes Dei iustitiam, & suam volentes constituere, iustitiæ Dei non sunt subiecti. quod profectò sapientia carnis est, quæ inimica est Deo, legi autem Dei non subijcitur: nec enim potest.

CAPVT XV.

B SVBSEQVATVR igitur humilis voluntas hominis præcedentem, & comitetur subsequentem misericordiam redemptoris: quæ dum nos præcedit, ea quæ retro sunt obliuiscimur; dum subsequitur, in ea, quæ ante sunt, extendimur. Ac sic ipsa gratia nos & anteriorum appetitum tribuens dirigit, & posteriorum recordationem subtrahens, ab arrepto cursu retardare non sinit. Facit præcedens vt sequamur ad brauium supernæ vocationis Dei: facit subsequens vt gloriemur in tribulationibus, scientes quod tribulatio patientiam operatur, patientia autem probationem, probatio verò C spem, spes autem non confundit, quia charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum qui datus est nobis. Ipsa facit vt nec cupiditatibus capiamur illecti, nec aduersitatibus succumbamus inuiti. Ita misericordiæ subsequentis opere in quantum mundo mortui efficimur, in tantum Spiritu mentis nostræ magis, magisque renouamur. Cœlestibus itaque mandatis obediens, quantum adiuuatur homo diuinitus, voluntariis nisibus elaboret. Quòd verò in labore nō deficit, quòd rectis gressibus currit, quòd benè certat, quòd fidem seruat, non suæ virtuti deputet, sed dono gratiæ in se ac secum operantis assignet: labori sancto D studium bonæ voluntatis impendat. quæ voluntas tunc bona est, si studium suum diuinæ largitatis munus esse non ambigat. Apostolus quippe Timotheum ad virtutem huius laboris hortatur, dicens: Labora vt bonus miles Christi Iesu. Se quoque amplius cæteris omnibus laborasse testatur dicens: Abundantiùs illis omnibus laboraui. Sed vt ostenderet se & fidei donum, & laborandi virtutem diuinæ gratiæ munere ac iuuamine consequutum, item dicit: Qui priùs fui blasphemus ac persequutor & contumeliosus, sed misericordiam consequutus sum. Opus autem eiusdem misericordiæ sic ostendit, dicens, Consilium autem do,

2. Tim. 2.

1. Cor. 15.

1. Tim. 1.

1. Cor. 7. tanquam misericordiam cõsequutus à Domino, vt fidelis essem. Ideo cùm dixisset, dignum se non esse vocari Apostolum, quia persequutus esset Ecclesiam Dei, opus in 1. Cor. 15. se præuenientis ostendens, ait, Gratia autem Dei sum, id quod sum. Et vt ostenderet laborandi quidem donum gratię sibi largitate collatum, sequitur & dicit, Et gratia eius in me vacua non fuit. Quid est vacua, nisi otiosa? Ideo adiungit, Sed abundantiùs illis omnibus laboraui. Non autem ego, sed gratia Dei mecum.

CAPVT XVI.

Vt esset igitur Paulus ex infideli fidelis, sola gratia operata est, quæ auersum conuertit, & infideli fidem, cùm infidelitatis suæ merito fidem accipere non mereretur, attribuit. Atque ita voluntariè quidem Paulus credidit, voluntariè abundantiùs illis omnibus laborauit, sed & credere & laborare non posset, nisi desuper donum gratiæ in se ac secum operantis acciperet. Vt ergo gratia Paulum nolẽtem, incredulúmque præuenit, vt bonam voluntatem haberet; ita cooperante ipso Paulo bonam contulit, collatamque à se iuuit per omnia voluntatẽ? Labor ergo Pauli propterea fructuosus fuit, quia laborem suum non suis viribus, sed gratiæ Dei, cuius confortabatur iuuamine, tribuebat; sciens quia laboris illius nec conatum haberet, nec consequeretur effectum, si defuisset & misericordia præuenientis, ac subsequentis auxilium. Laboranti ergo voluntas non deerat, quam gratia non cessabat adiuuare, quæ dederat: & vt Paulus non deficeret in labore, virtutem volenti gratia subrogabat. Talis itaque voluntas dignè merebatur & per se & pro suo labore mercedem, quia & in se & in suo labore non virtutem suam, sed diuinæ cognoscebat gratiæ largitatem. Ideo deniq; omnia, quæ in bono poterat cogitare vel facere; quòd scilicet temperanter vtebatur prosperis, quòd etiam fortiter reluctabatur aduersis, non sibi, sed Deo, à quo confortabatur, humiliter atque veraciter assignabat. Philip. 4. Dicit enim quodam loco, Scio & humiliari, scio & abundare. Vbique & in omnibus institutus sum, & esurire, & satiari, & abundare & penuriam pati. Omnia possum in eo, qui me confortat. Omnia ergo Paulus libero arbitrio poterat, sed in eo, qui eũ ex alto virtute induerat. De hoc dicit in Coloss. 1. quodam loco; In quo laboro certando secundum operationem eius, quam operatur in me in virtute. Beatus itaque Paulus nec se misericordia præuentum tacuit, vt fidelis esset: neque suo merito in se Christi gratiã habuit operantem, vt non ipse à sancto la- A bore cessaret, hoc enim gratia in eo operabatur, vt neq; deficiẽdo fieret torpidus, nec superbiẽdo ipsi gratiæ esset ingratus. Proinde sicut in psalmo salubriter admonemur, seruiamus Domino in timore, & exultemus Psalm. 2. ei cum tremore, scientes quia Deus est, qui operatur in nobis & velle & perficere pro bona voluntate. Maximum est quippe diuinæ gratiæ adiutorium atq; beneficium, vt illuminata mens hominis semper cogitet & præuentam se gratuita gratia, & indesinenter adiuuandam virtute diuina. Atque ita fiet, vt Deo largitori bonorum omnium atq; custodi seipsum homo competenter humilians & gratias incessanter agat, & orare non B desinat. Gratias agat, quia præuentus est, vt conuerteretur auersus, vt illuminaretur cœcus, vt acciperet fidem incredulus. Oret autem, vt sanetur languidus, & adiutorio gratiæ confortetur infirmus. Ex tota igitur voluntate petet, vt accipiat, quærat vt inueniat, pulset vt aperiatur ei. Quod nullatenus faciet, si voluntatẽ accipiendi & inueniendi & intrandi non habet. Nec tamen in eo quod petens accipit, quærens, inuenit, pulsans ingreditur, suis viribus assignet petendi, quærendi, & pulsandi officium, quia licèt homo voluntariè petat, pulset, & quærat, nunquam petens accipere, quærens in- C uenire, pulsans intrare poterit, nisi sanctam priùs voluntatem acceperit. Nam quidam, sicut sanctus Iacobus dicit, petunt & nõ ac- Iacob. 4. cipiunt, eo quod malè petant, vt in concupiscentiis suis insumant. Et de quibusdam quærentib. se dicit Sapientia, Quærent me, & non inuenient. Ideo igitur neq. illi petẽs accipiunt, neque isti quærentes inueniunt, quia voluntatem terrenis deditam delectationib. gerunt, nec est in illis sapientia desursum descendens sed terrena, animalis, diabolica. Vt autem bonum illud summum atque incommutabile homo petat & quærat, præparatur à Domino volũtas ac datur, D quia initium petendi, quærendi, pulsandi non ex corde hominis sed à Deo consurgit. Scriptũ est enim: Omni custodia serua cor Prou. 4. tuũ, ex hoc enim exitus vitæ. Seruamus autem cor nostrũ, si nos ille seruauerit, cui dicitur: Conserua me Domine, quoniam in te Psalm. 15. speraui. Hinc est, quod ipse vnigenitus Deus carnis humilitate suscepta compatiẽs infirmitatibus nostris, patrem pro nobis orare dignatus est, dicens, Pater serua eos in Ioan. 17. nomine tuo, quos dedisti mihi: & iterum, Non rogo, vt tollas eos de mundo, sed vt Ibid. serues eos ex malo.

CAPVT XVII.

Nvnqvam igitur homo congrua custodia seruat cor suũ, nisi fuerit Deo custodiente

custodiente seruatum. Nisi enim Dominus custodierit ciuitatem, in vanum vigilant qui custodiunt eam. Propter hoc Apostolus Paulus diuinam pacem cordibus nostris optat adesse dicens, Pax Domini que exuperat omnem sensum, custodiat corda vestra, & intelligentias vestras in Christo Iesu Domino nostro. Et cùm nobis Deus per Hieremiā dicat, Custodite animas vestras: hoc se beatus Dauid adimplere non posse cognoscens, diuinam poscit animæ suæ custodiam dicens, Custodi animam meam & libera me. Qui rursus ait: Tu Domine seruabis nos, & custodies nos à generatione ista in æternam. Et vnicuique fidelium diuinam optans impēdi custodiam, dicit, Dominus custodiat te ab omni malo, custodiat animam tuam Dominus. Et vt iugiter gratiæ diuinæ necessariam nobis sciremus esse custodiam, sequitur, & dicit, Dominus custodiat introitum tuum & exitum tuum, ex hoc nunc & vsque in sæculum. Ad hanc indesinenter nos custodiētem Dei gratiam refertur, quod in eodem Psalmo dicitur, Ecce non dormitabit, neque dormiet, qui custodit Israël. Sicut igitur omnia bona, inter quæ etiam voluntatem habemus, non nisi Deo largiente accipimus: sic omnia, quæ accipimus, non nisi Deo custodiente seruamus. Quæcumque sint enim bonæ vitæ munera in homine, tunc ab illo custodiuntur, si bona in eo perseueret voluntas. Sed voluntas ipsa, cuius bonitate cætera bona benè habentur, riteque seruantur, tunc in homine bona, iustaque perseuerat, si eam custodiens gratia diuina non deserat. Sicut enim nihil potest in se habere bonæ cogitationis, nisi subueniente gratia fiat bona: sic ad custodienda, quæ accipit, nullatenus potest sua virtute sufficere, nisi ille, qui eam gratis bonam facit, gratiæ suæ opitulatione seruauerit. Ille verò certus est bonæ voluntatis profectus, si ea, quæ accipit à Deo, ita vigilanter, sollicitéque custodiat, vt custodiæ diuinæ adiutorium frequentia orationis & studio bonæ operationis exposcat. Ita fiet vt dum oranti auxiliū tribuitur, laborans retributione boni operis non priuetur. Veruntamen & orandi & operandi quod bonum est, illis Deus tribuet perseuerantiam, quos prædestinauit ad vitam. Omne quippe datum optimum, & omne donū perfectum desursum est, descendens à patre luminum: qui operum suorum æternam habens præscientiam, non solum quæ daret, sed etiam quæ tribueret incommutabili dispositionis suæ consilio præparauit. Ideo nō aliter implet disposita, quàm disposuit implenda. quia sicut dispositionis diuinæ ordinatio semper habuit, sic ordo rerum in diuinis operibus currit: in quibus sunt vniuersæ viæ eius, misericordia & veritas, quarum vna malis bona tribuit, altera bonis malisque digna retribuit: vna iustè coronat, iustéque condemnat, altera gratuita bonitate iustificat: quia quisquis gratia præueniente accipit iustitiam, non nisi eadem subsequente peruenit ad coronam. Ista si fratres nostri secundum doctrinam suam, Deo adiuuante percipiant, nunquam conabuntur disputationibus suis sic humani arbitrij virtutem infirmam defendere, vt gratiæ Dei conuincantur aduersantia sapere: cùm potius omnes, qui vitæ desiderant fieri æternæ participes, oporteat sanctorum Patrum diuinitus inspiratis informari & adhærere sententiis. qui gratiæ diuinæ sic illuminati sunt dono, vt indubitanter assererent in hominis voluntate nihil bonæ cogitationis oboriri, nisi quod beneficio gratiæ præuenientis infunditur, nihil in melius augeri, nisi quod subsequentis iuuamine roboratur, nihil benè consummari, nisi quod eadem operante atque opitulante perficitur.

(Marginalia: Philip. 4. — Hier. 17. — Psalm. 27. — Psalm. 11. — Psalm. 120 — Iac. 1.)

CAPVT XVIII.

Hæc itaque Catholicorum Patrum Apostolicis institutionibus tradita permanet in Ecclesiis sine aliqua dubitatione doctrina, quam Græci, Latinique pontifices, sancti Spiritus infusione firmati, vno atq; indissonabili semper tenuere consensu. In qua beatus August. indutus virtute ex alto, abundātiùs illis omnibus laborauit: non autem ipse, sed gratia Dei cum illo. ipsius enim ministerio Dominus vberiorem huius rei fidelibus suis instructionem præbuit. Quippe adhuc ipso in corpore cōstituto Pelagiana hæresis aduersus gratiam Dei mortiferis ausibus rebellauit. Nec defuit in vita benignitas miserātis Dei, quæ militem suū spiritalis gratiæ armis tanto fortiùs præcingeret, quanto acriùs aduersus eandem vasa iræ diabolus instigaret. Proinde memoratus Dei pōtifex turrim fortitudinis ipsam gratiam tenens, & exinde cuncta hostilium machinamenta telorum cœlestis iuuaminis virtute confringens, non solùm ipse de hoste victoriam referens triumphauit: quin etiam posteris certandi & vincendi ordinem, si quando victa prauitas reciduo ausu infandum caput erigere niteretur, ostendit. Sensum quippe Christi habens, tam gratiæ Dei, quàm humani arbitrij & officia discreuit & merita, semper diuinis humana subijciens, & veraciter docens, diuinitus homini & gratuitò iustificationis donū, & bonæ voluntatis exordium, & plenum tribui glorificationis effectum. Hunc legat omnis,

qui salutem æternam adipisci desiderat, humiliter orans misericordiæ dominum, vt eundem spiritum intelligentiæ legens accipiat, quem ille accepit, vt scriberet: & eandem illuminationis gratiam adipiscatur, vt discat, quam ille adeptus est, vt doceret. Miramur autem non absque magna tristitia istos fratres nostros, qui gratiam Dei, quantum intelligi datur, ignorantes euacuare contendunt, hanc sibi similitudinem ineptam reperisse, qua dicunt ita esse gratiæ Dei donum tanquam si quis det mutuas pecunias, accepto ideo pignore, quod nisi custodierit, debitum accipere non possit. Sed hanc similitudinem quisquis ad Deum refert, proculdubio aut fallere conatur, aut fallitur. Deus enim noster, parabola proposita, simile dixit esse regnũ cœlorum homini patri familias, qui proficiscẽs famulis suis pecunias congrua multiplicandas negotiatione commisit. Vbi tamen sic se ostendit dedisse pecunias, vt nullum se pignus diceret accepisse. Quinimo beatus Paulus in se loquentem gerens, à quo nobis sciebat pecuniam datam, ab ipso pignoris quoq; gratiam testatur indultam. Ait enim: Qui sumus in hoc tabernaculo ingemiscimus grauati, eo quod nolumus expoliari sed superuestiri, vt absorbeatur quod mortale est à vita. Qui autem efficit nos in hoc ipsum Deus, qui dedit nobis pignus Spiritus. Ephesijs quoque scribens, idem pignus his verbis insinuat: Signati estis Spiritu promissionis sancto, qui est pignus hereditatis nostræ. Vt ergo in custodienda, multiplicandaque Domini nostri pecunia non essemus pigri, sed prouidi, spiritali sumus pignore præmuniti. Hoc pignus sine dubio seruus ille non habuit, qui acceptam Domini pecuniam multiplicare neglexit.

2. Cor. 4.

Ephes. 1.

CAPVT XIX.

DEVS ergo gratuito munere cui voluerit pecuniam suam, pignusque largitur. Cæterum nos nec ei aliquid dedimus, pro quo pignus acciperemus. Quis enim prior dedit illi, & retribuetur ei? neque pignus illi pro pecunia dedimus. Sed & pignus & pecuniam ipso nobis tribuente habemus quo pignore nos custodiente, non perdimus quod habemus: à quo etiã iugiter adiuuamur vt pecunias quas accepimus cõmoda negotiatione multiplicare possimus. Illum verò beati Apostoli locum, vbi de Deo dicit, Ergo cuius vult miseretur, & quẽ vult indurat, meliùs accipimus, si hoc non ad interrogationis sensum, sed ad conclusionem sententiæ referamus. Agebat enim beatus Paulus Apostolus de gratuita misericordia, qua Deus, quos vult sine meritis saluat, & de iusto iudicio, quo cæteros irreprehensibili æquitate condemnat. Vbi primum de paruulis loquens Esau & Iacob, ipse sibi proposuit quæstionem ex quibus sine aliquo propriorum dũtaxat operum merito, quia dum nondum nati fuissent nihil egerant boni vel mali, cùm ambos reatus originalis peccati teneret obstrictos, vni per indebitam misericordiam gratis est impensa dilectio, alteri per debitum iudicium iustè retributa damnatio. In hac igitur quæstione ipse sibi quod aduersitas inferre posset obijciens. Quid ergo, inquit, dicemus? Nunquid iniquitas apud Deum? Statimque respondet, Absit. Responsionémque suam legalis testimonij probatione confirmans ait. Moysi enim dicit, miserebor, cui misereor, & misericordiam præstabo, cuius miserebor. Ad explicandam quoq; promissionis suæ sententiam, sic conclusit: Igitur non volentis neq; currentis, sed miserentis est Dei. Soluta verò quã de paruulis proposuerat quęstione hominũ quoq; iam ratione vtentium voluntates sola Dei miseratione cõuerti, subiuncto Pharaonis ostẽdit exemplo. Ait nãque. Dicit enim scriptura Pharaoni, Quia in hoc ipsũ excitaui te, vt ostendam in te virtutẽ meam, & annuncietur nomen meũ in vniuersa terra. Geminámque sententiã, quã de paruulorum atque maiorũ gratuita saluatione protulerat, vna conclusione firmauit, dicens: Ergo cuius vult miseretur, & quem vult obdurat. Vt autem hoc diceret, legalibus se fultum non nesciebat eloquijs, quibus Deum, & Moysi dixisse, Miserebor, cui misereor, & de Pharaone dixisse, quod eius cor obduraturus esset, nouerat contineri.

Rom. 9.

CAPVT XX.

DENIQVE vt agnoscatur hæc sententia non ex obiectione proposita, sed ad conclusionẽ superioris propositionis illata, post eandẽ conclusionem ipse sibi beatus Apostolus hunc sermonem contradicentis obiecit, Dicis itaque mihi: quid adhuc quęritur? voluntati eius quis resistit? Solent enim homines in tenebris propriæ cæcitatis extantes, cùm audiunt gratia Dei præueniri atque immutari hominum voluntates, videntque se pro tenebrosi cordis peruersitate culpari, excusationi suæ de iusta Dei voluntate iniustum captare suffragium, vt exinde maius recipiant punitionis augmentum. Accusant enim Deum, à quo gratiam non accipiunt: & seipsos excusant, qui Deũ iustum vitio suæ iniquitatis offendunt. Ipsi suis manib. inferunt plagas, ac medico non dubitant irrogare calũniam, tanquam causa occisionis propriæ non in illo sit, qui seipsũ

interficit, sed in eo, qui minus ei salubri curatione subuenerit. Medicina quippe non mortis, sed curationis est causa: cui vtique non rectè mors adscribitur, si pessimo vulneri, quod sibi homo intulit, minimè præbeatur. Iustitiæ quippe est, si vulneratus ille relinquatur, vt mortē, quam sibi spontaneis operibus adsciuit, inueniat: misericordiæ autem, si ab eo medicus mortis perniciem beneficio gratuitæ orationis excludat. Tanto ergo iniquiùs medici benignitas infamatur, quanto minus spontanea pernicies hominis seipsum vulnerantis attenditur: quam si in se querulus peccator intuens disceret, non diuinam voluntatem ad excusationem suæ iniquitatis opponeret, sed humiliter misericordiam postularet. Apostolus ait, O homo tu quis es, qui respondeas Deo; Vbi non sicut aliqui putant, beatus Paulus in responsione deficit: sed cordis obdurati superbiam vtili satis increpatione cōpescuit. Dicens enim, ô homo tu quis es? admonuit, vt seipsum peccator superbus attendens, nec aliquid in suis operibus, quod Deo placeret, inueniens, à quo sibi videbat bene viuendi, manare præceptū, ab ipso in humilitate contriti cordis exoraret auxiliū: sciretque sibi tantum modo succensendum, quicquid cogitatione vel operatione peccaret: voluntatēq. ac facultatem in fide, & charitate, iuste sanctéq. viuendi, numquam homini nasci ex homine, sed diuinitus tribui gratuita largitate. Quæ voluntates hominū malas præueniendo mutat in bonas, vt impijs & iniquis peccata dimittat: easdémque bonas volūtates adiuuando subsequitur, vt iustitiæ coronā benè viuentibus reddat, quā non in hoc sæculo, sed in futuro fidelibus suis largiturus est Dominus, dum vasis misericordiæ gratiam largietur, & vasa contumeliæ æterno semper arsura deputabit incendio. In quibus vasis misericordiæ atque contumeliæ, multum sensus istorum fratrum à veritate discordat, quibus videtur ipsos esse vasa misericordiæ, qui Ecclesiasticæ siue sæcularis militiæ habent in hoc sæculo dignitatem; clericos verò & monachos, vel quoslibet laicos vasa esse contumeliæ. Minus enim attendunt Dei bonitatem, quæ vasa misericordiæ, quæ præparauit in gloriam, à vasis iræ atque contumelię gratuita dilectione discernit, in illuminatione cordis, hoc est in fide, spe, & charitate consistere: in quibus qui perseuerauerit vsque in finem, hîc saluus erit.

Capvt XXI.

Ob hoc beatus Paulus non cuiquam sæculari, siue Ecclesiastica prædito dignitate, sed omni operanti bonum, gloriam & honorem, & pacem testatur donari posse: & de vasis quæ in domo magna sunt loquens, non ait quia potior quēquam dignitas vas honoris efficiet, sed honorem verum mundatis asserit largiendum. Sic enim dicit: In magna autem domo non solùm sunt vasa aurea, & argētea, sed & lignea & fictilia: & quædam quidem sunt in honorem, quædam vero in contumeliam. Si quis autē emundauerit se ab istis, erit vas in honorem sanctificatum, & vtile Domino ad omne opus bonum paratum. Beatus quoque Petrus ostendit per misericordiam Dei secundum quam vasa misericordiæ appellantur, quicumque saluantur, non dignitatem temporis in hac vita, sed donum regenerationis in fide, spe, & charitate conferri. Ait enim: Benedictus Deus & pater Domini nostri Iesu Christi, qui per magnam misericordiam regenerauit nos in spem viuam, per resurrectionem Iesu Christi à mortuis in hereditatem incorruptibilem, & incontaminatam, & immarcessibilem, conseruatam in cœlis, in vobis qui in virtute Dei custodimini per fidem in salutem paratam reuelari in tempore nouissimo, in quo exultabitis, modicum nunc, si fieri potest per tristitiam in variis tentationibus, vt probatio vestræ fidei multo pretiosior sit auro, quod per ignem probatur, & inueniatur in laudem & gloriam & honorem, in reuelatione Domini nostri Iesu Christi: quē cùm non videritis, diligitis, in quem nunc quoque non videntes creditis, credentes autem exultatis lętitia inenarrabili & honorificata, recipientes finem fidei vestræ salutem animarum. Videtis pastorem sanctum ouibus, quas ab ipso principe dominóque pastorum alendas accepit, salubria spiritalis doctrinæ pabula prouidentem. Nempe ostendit, quia Deus hîc per magnam misericordiam suam in suis fidelibus operetur, scilicet regenerationem, non in spem sæcularis aut Ecclesiasticæ cuiuspiam transitorię dignitatis: sed in spem vitæ æternæ: nec in hereditatem Imperialis, Pontificalisve militiæ, sed in hereditatem incorruptibilem & incontaminatam, & immarcessibilem: neque affectandam in terris, sed conseruatam in cœlis: nec in eos, qui sæcularis aut Ecclesiasticæ dignitatis adipiscuntur temporaliter culmen, sed in eos, qui in virtute Dei custodiuntur per fidem in salutem, non vtique iam perfectè concessam in hoc sęculo, sed paratam reuelari in tempore nouissimo. In quo, inquit, exultabitis: statimq. vitæ præsentis insinuans qualitatem, intulit: Modicum nunc, si fieri potest, per tristitiam in variis tentationibus. Cuius verò vtilitatis

2. Tim. 2.

1. Pet. 2.

causa hæc fidelibus accidant, subsequenter insinuans, Vt probatio, inquit, vestræ fidei multo pretiosior sit auro, quod per ignem probatur, & inueniatur in laudem & gloriã, & honorem. Quando verò sit huius honoris & gloriæ speranda collatio, mox aperit, in reuelatione, inquiens, Iesu Christi. Quod etiam vas electionis insinuans dicit, Mortui enim estis, & vita vestra abscondita est cum Christo in Deo: Cùm enim Christus apparuerit vita vestra, tunc & vos apparebitis cum ipso in gloria.

CAPVT XXII.

Synod. parif. an 829 Lib. 1. cap. 23.

QVANTVM ergo pertinet ad huius temporis vitam, constat quia in Ecclesia nemo Pontifice potior, & in sæculo nemo Christiano Imperatore celsior inuenitur. Sed non ideo quilibet Episcopus vas misericordiæ putetur in gloriam præparatũ, quia pontificali malitia fungitur: sed si pro grege sibi credito sollicitus sẽper inuigilet, prædicet verbũ, instet opportunè, importunè, arguat, obsecret, increpet, in omni patientia & doctrina, nec sibi dominatũ superbus vsurpare contendat; sed Apostolicis informatus eloquijs exemplum se cunctis exhibeat: nec si vllius altitudinis collatum sibi gaudeat temporale fastigium, sed si humili corde fidelibus præbeat bonæ conuersationis exemplum. Clementissimus quoq; Imperator non ideo est vas misericordiæ præparatum in gloriam, quia apicem terreni principatus accepit: sed si in imperiali culmine recta fide viuat, & vera cordis humilitate præditus, culmen regiæ dignitatis sanctæ religioni subijciat: si magis in timore seruiat Deo, quàm in timore dominari populo delectetur: si in eo lenitas iracundiam mitiget, ornet benignitas potestatem: si se magis diligendum quàm metuendum cunctis exhibeat: si subiectis salubriter consulat: si iustitiam sic teneat, vt misericordiam non relinquat: si præ omnibus se sanctæ matris Ecclesiæ Catholicæ meminerit filium, vt eius paci atq; tranquillitati per vniuersum mundum prodesse faciat suum principatum. Magis enim Christianum regitur ac propagatur imperium, dum Ecclesiastico statui per vniuersam terram consulitur, quàm cùm in parte quacumque terrarum pro temporali securitate pugnatur. Non ergo per quemlibet sæculi aut Ecclesiæ dignitatem, sed per fidem, quæ per dilectionem operatur, vnusquisque vas in honorem dono Dei miserantis efficitur. Non enim saluator noster beatos voluit nuncupari habentes sæcularem aut Ecclesiasticam dignitatem, sed pauperes spiritu, mites, lugentes, esurientes, sitientésque iustitiam, misericordes, mundos corde, pacificos, & qui persecutionem propter iustitiam patiuntur. Nec Abraham patrem nostrum temporales honores vel diuitiæ ad Dei amicitiam perduxerunt: sed quia credidit Deo, reputatum est illi ad iustitiam, & amicus Dei appellatus est. Nec pauperem Lazarũ, ærumna paupertatis & famis afflictum, ab ęterna requie inopia atque ignobilitas temporalis exclusit: sed virtutem, quam diuinitus Abraham diues accepit, vt in diuitijs pauper spiritu sanctè viueret; eandem accepit Lazarus, vt afferens fructum cum tolerantia translatus ab Angelis in sinum Abrahæ perueniret. Hoc autem ideo factum est, quia secundum sæculum alia copia Abrahæ diuitis, alia Lazari pauperis videbatur inopia: cæterum secundum Deum, & paupertatem sanctam cum Lazaro communem Abraham diues habuit, & diuitias sanctus cum Abraham Lazarus pauper indiuisa communione possedit. Deus enim pauperes elegit in hoc mundo, diuites in fide, & heredes regni, quod promisit diligentibus se. Ipsa fide diuites fiunt omnes, qui scientes quia præterit figura huius mundi, mortui peccato, viuentes autem Deo, non in dignitate temporali, sed in cruce Domini nostri Iesu Christi cum Apostolo gloriantur. Sæcularem quippe, siue Ecclesiasticam dignitatem, possunt & vasa misericordiæ, & vasa contumeliæ temporaliter adipisci, quia ista bonis sunt malisque communia: in cruce autem Domini Iesu Christi veraciter gloriari, proprium est vasorum misericordiæ, quæ præparauit Deus in gloriam, quæ & vocauit non solùm ex Iudæis, sed etiam ex Gentibus. Ista vasa veraciter Christi esse beatus Paulus intimat, dicens: Qui autem sunt Christi, carnem suam crucifixerunt cum vitijs & concupiscentijs. Quisquis hoc diuina illuminatus miseratione considerat, nullatenus audebit quoslibet laicos, quantacumq. sæculari præditos dignitate, mũdi contemptoribus clericis ac monachis sanctè viuentibus præponere: vt illos vasa contumeliæ appellet, à quibus diuinæ gratiæ dono mundum ipsum contemptum videt atque calcatum; & illos pro tẽporali potestate putet esse vasa misericordiæ, quos manifestum est in culmine sæculi constitutos, id est mundi huius religiosos principes, mundi contemptoribus non solùm Episcopis, sed etiam monachis, Christianæ religionis obtentu, seipsos veraciter atque laudabiliter subdidisse. Ergo ne quisquam Christianus potest ita vas misericordiæ dicere Imperatorem Constantinum, vt vasa contumeliæ Antonium appellet, &

Addit. II. Capitul. cap. 21.

Galat. 5.

Paulum? Nonne si ipse beatæ memoriæ Augustus Constantinus humanis rebus hactenus interesset, tam noxiam sui nominis laudem inter maximas contumelias deputaret? Aut beatum imperatorem Theodosium sic potest quisquam vas misericordiæ dicere præparatum in gloriam, vt Ioannem Thebæum monachum à vasis misericordię segreget, & vas in contumeliam factum peruersus affirmet: cùm ipse gloriosissimus Imperator, cui Deus fidei merito, quam ipse donauerat, etiam indomitas subdidit gentes, tantam dicatur memorato viro Dei honorificentiam detulisse, vt nullatenus illarum præsumeret subire conflictus, priusquam fuisset Prophetica illius responsione firmatus? Ergóne tantum virum religiosissimus Imperator vas contumeliæ fuisse credebat, in quo sic Deum humiliterque consuleret, & per quem sibi Deum vera respõdentem ipso rerum effectu testante protinus agnouisset? Quis vero neget beatos Episcopos Innocentium Romanum, Athanasium Alexandrinum, Eustachium Antiochenum, Gregorium Nazianzenum, Basilium Cæsariensem, Ambrosium, Mediolanensem, Hilarium Pictauiensem, Cõstantinopolitanum Ioannem, Aurelium Carthaginensem, Augustinum Hipponensem, cæterosque pontifices, qui Ecclesias Dei vigilantissimè gubernantes, aut nascẽtibus, aut iam natis hæreticis habitante in se sancto Spiritu restiterunt, nec veteres lupos Ecclesiastico gregi permittentes irrepere, nec nouos perniciosè intra ouile dominicum latitare, quis inquam istos neget vasa misericordiæ, quæ Deus præparauit in gloriam? Sed quis vsque adeo diuinæ fidei & charitatis inimicus, vt Paulum, Antonium, Ioannem, Hilarionem, Macarium, aliósq. similis vitæ ac sanctitatis monachos, in quibus & rectæ fidei veritas, & sanctæ conuersationis refulsit integritas, vasa contumeliæ non metuat appellare? Absit ab omnibus Christianis, vt talia de bonis seruis Dei credant.

CAPVT XXIII.

QVOTQVOT spiritu Dei aguntur, hæc indignè non solùm de monachis, qui se ipsos castrauerunt propter regnum cœlorum, sed & de laïcis coniugatis rectè credentibus, rectéque viuentibus suspicantur. Diuersus est quidem seminis fructus, quod hominis filio seminante, terra bona fœcundo sinu suscipit nutriendum: nec tamen cẽtenus solus, sed & sexagenus, & tricenus, vt in horreum congregetur, Deo nunc interiùs incrementum largiente nutritur. Dicit enim Deus per Prophetã, daturũ se spadonibus, id est, virginibus, in ciuitate sua, & in muro suo honorem & locum meliorem quã filijs & filiabus. [Esai. 56.] Sed & ipse in suo Apostolo loquẽs, honorẽ congruũ continentiæ viduali & cõiugali pudicitiæ, bonitatis suæ largitate cõcessit, dicẽte Paulo, Viduas honora, quæ verè viduæ sunt. [1. Tim. 5.] Et rursus, Honorabile cõnubiũ in omnibus, & thorus immaculatus. [Hebr. 13.] Itáne Apostolus, qui in magna domo alia dicit esse vasa in honorem, alia in contumeliam, honorari viduas, coniugatosque præciperet, si eos inter vasa contumelię deputaret? Vasa quidem esse in honorem omnes, qui spretis facultatibus in fide & charitate deseruiunt, nullus audet negare fidelium. Sed quis vasa contumeliæ dicere audebit illos, quibus ad dexteram constitutis ob hoc dicturus est Dominus, quia eũ in suis minimis esurientem sitientémq. pauerunt, vestierunt nudum, susceperunt hospitio peregrinum, visitauerunt infirmum, & in carcere constitutum? Quis istos omnes audeat dicere vasa facta in cõtumeliã, quos ipse figulus ituros in vitam testatur æternam? An fortè isti monachos & laïcos deuotè Domino in suis gradibus ac professionibus seruientes, in hoc tantùm sæculo vasa esse contumeliæ dicunt, quia eos affici contumelijs, tribulationibusque perspiciũt? Sed talia sentientes illa statim sequetur absurditas, vt ipsos primitus beatos Apostolos, gregis scilicet dominici gloriosissimos arietes, vigilantissimosque pastores, vasa contumeliæ appellare cogantur. Quos enim certiùs in Christi domo fratres isti vasa contumeliæ secundùm suam sententiam nuncupabunt, nisi quos pro nomine Christi scriptura testante contumelias cognouerit pertulisse? Audiant igitur beatum Paulum Thessalonicensibus hæc loquentem, Nam ipsi scitis, fratres, introitum nostrum ad vos, quia non inanis fuit, sed antè passi & contumelijs affecti, sicut scitis, in Philippis, fiduciã habuimus in Deo nostro loqui ad vos Euangelium Dei, in multa sollicitudine. [1. Thess. 2.] Corinthijs quoq. scribens, ait, Libenter gloriabor in infirmitatibus meis, vt inhabitet in me virtus Christi. [2. Cor. 12.] Propter quod placeo mihi in infirmitatibus, in contumeliis, in necessitatibus, in persequutionibus, in angustijs pro Christo. Et vt contumelias in hoc sæculo perpeti omnibus sanctis nouerint esse commune, audiant quid etiã de cæteris Apostolis liber ipse testatur, quem de actibus eorum Lucas Euangelista cõscripsit. Ibi quippe memoratur, quod Iudæi Apostolos in custodiam publicam missos, & Angelo ianuas carceris aperiente dimissos, rursus adducẽtes cęde macerauerũt,

cæsisque denunciauerunt, ne loqueretur A in nomine Iesu, & dimiserunt eos. Vbi sanctus Lucas cum gaudio eos contumeliam passos, his verbis insinuat, Illi quidem gaudentes ibant à conspectu concilij, quoniam digni habiti sunt pro nomine Christi contumeliam pati.

Act. 5.

CAPVT XXIV.

SED forsitan dicent ideo beatos Apostolos vasa contumeliæ non fuisse, quia illæ contumeliæ, quas pro Christi nomine pertulerunt, semina fuerunt futuri honoris gloriæ, quia per illas contumelias nec veritate fidei, nec sanctæ conuersationis virtute priuati sunt. Agnoscant ergo illos esse vasa contumeliæ, non qui in sæculo contumelias perferunt, sed qui intra Ecclesiam corporaliter positi, quam magnam domum appellat Apostolus, aut rectæ fidei contraria pertinaciter vsque in finem sentiunt, aut sanctæ conuersationis abijciunt instituta: simulque cognoscant secundum beati Pauli sententiam, quia si quis se mundauerit ab istis, in quocunque gradu, in quocunque honore, in quacunque fuerit professione positus, erit vas in honore sanctificatum, & vtile Domino ad omne opus bonum paratum, recepturus futuræ retributionis beatitudinem sempiternam ab illo iudice, qui in hoc sæculo, quibus vult, gratuitam iustificationem donat, & iustificatis per fidem adiutorium gratiæ subministrat, quos in beatitudinem regni cœlestis donata glorificatione Angelicæ æqualitatis inducat.

SANCTI FVLGENTII EPISCOPI RVSPENSIS,

De veritate prædestinationis et gratiæ.

LIBER TERTIVS.

CAPVT PRIMVM.

IAM nunc de illis, C quos Deus prædestinauit in adoptionem filiorum, ordo suscepti operis cogit disputari: quos secundum veræ fidei regulam sanctarum scripturarum auctoritate firmatam, non solùm ad præmium glorificationis, sed etiam ad gratiam iustificationis, nec solùm ad æternam beatitudinem, quæ non mutatur, verùm etiam ad fidem, quæ per charitatem operatur, neque ad æterna tantùm præmia, sed etiam ad bona merita gratuita bonitate Dei ante mundi constitutionem in Christo prædestinatos, & huius prædestinationis beneficio secundum propositum vocatos & iustificatos, nullus debet ambigere Christianus. Quisquis enim veritatem prædestinationis diuinæ negare contendit, mutabilem Deũ sine dubio prædicat, cui temporalium actuum humanorum temporalem cognitionem peruersus assignat. Nam si Deus incommutabilis est, quod dubitandum non est, omnia futura ex æternitate incommutabili ordinatione disposuit. Nec potuit esse dispositionis eius aliquando mutatio, vbi dispositorum sine initio manet æterna cognitio. Proinde apud Deum sicut nunquam defuit futurarum præscientia rerum, sic nũquam defuit sempiterna & incommutabilis operum vel donorum prędestinatio futurorum. Apud ipsum quippe, in quo æterna incommutabilitas & incommutabilis æternitas manet, sicut inchoandarum rerum sciẽtia nunquam potuit inchoari, sic mutabilium operum nunquam potuit æterna dispositio commutari.

CAPVT II.

D DEVS itaque sicut nunquam futurarum rerum fuit inscius, ita nec misericordiæ aut iudicij sui fuit ignarus: sed sicut semper omnia futura & bona & mala præsciuit, sic omnia opera gratiæ atque iustitiæ suæ incommutabili prædestinatione disposuit. Magna quippe altitudo sapientię & scientiæ Dei. Quibus diuitijs plenus, omnia futura & scienter cognouit, & sapienter præordinauit. Cui vtique non incõuenienter dicitur: Ecce tu Domine cognouisti omnia nouissima & antiqua. Et quem vera-

Psalm. 138

citer futura opera sua iam fecisse beatus prædicat Isaias dicens, Qui fecit quæ futura sunt. Futura quippe opera sua eo iam fecit, quo incommutabiliter facienda disposuit. Vnde rectè quidquid facturus est, iam ab ipso factum dicitur, in cuius operibus faciendis æterna dispositio & incommutabilis inuenitur. Virtus enim & sapientia Dei ex æternitate incommutabiliter omnia futura nouit, irreprehensibiliter vniuersa opera sua futura disposuit. Sic omnia quæ disposuit, irreprehensibiliter fecit. Non mutat Deus prædestinata, quia sapientia eius non fallitur, aut reprehenditur in dispositione & perficit Deus prædestinata, quia virtus eius non impeditur aut superatur in opere. Hinc est, quòd Deus noster, cuius vniuersæ viæ misericordia & veritas, & cui veraciter misericordiam & iudicium cantat Ecclesia, quia non solùm omnia opera sua, quæ vtique bona sunt exquisita in omnes voluntates eius, sed etiam quædam hominum & angelorum opera mala quamuis in tempore facienda, ipse tamen incommutabilis & æternus incommutabili atque perenni cognitione præsciuit, non solùm ea disposuit, quæ ipse gratis quibus vellet donaret vt bonus, verùm etiam illa, quæ & bonis & malis redditurus esset vt iustus. Prædestinauit ergo gratis iustificandos impios, & glorificandos iustos, quos præueniret & subsequeretur misericordia eius. Hi sunt secundum propositum vocati: hi sunt, quos Deus præsciuit & prædestinauit conformes fieri imaginis filij eius. Fieri autem à quo, nisi ab illo, qui eos Abrahæ promisit? cui Abraham cõfortatus, fide gloriam dedit, plenissimè sciens quia quæcumque promisit, potens est & facere? Ipse itaque quos prædestinauit, fecit & facit conformes imaginis filij sui, qui est fidelis in omnibus verbis suis, & sanctus in omnibus operibus suis. De his Apostolus dicit, Quos prædestinauit, hos & vocauit: & quos vocauit, hos & iustificauit: quos autem iustificauit, illos & glorificauit. Omnes isti prædestinati sic vocantur vt iustificentur, sic iustificantur, vt glorificentur. Ac per hoc prædestinauit quos voluit, & ad opera bona, & ad præmia sempiterna: prædestinauit ad vitam bonam, prædestinauit ad vitam æternam: prædestinauit ad fidem, prædestinauit ad speciem; prædestinauit adoptandos in sæculo, prædestinauit glorificandos in regno: prædestinauit per gratiam faciendos primogeniti fratres: prædestinauit per gratiam perficiendos eiusdem vnigeniti cohæredes.

Rom. 8.

CAPVT III.

HÆC omnia sicut in se continet, prædestinationis æternitas, sic implet prædestinantis Dei misericordia, & iusta maiestas. Neque enim ignarus futurorum vnquam esse potuit filiorum, qui vnico filio, quem sibi coæternum ac sine initio genuit, prædestinationis fratres præparauit. Nobis gratis gratiam præparans, gratis gratiam donans, quos iustificaret eligens in ipso ante mundi constitutionem, nõ ex humanis meritis, sed ex gratuito suæ proposito voluntatis: voluntatem suam bonam faciens causam iustificationis nostræ, non iustitiam nostram inueniens causam voluntatis suæ. Testatur enim Apostolus, quia Dominus elegit nos in Christo ante mundi constitutionem. Et vt ostenderet nos non ex operibus meruisse eligi, sed electionis dono bona merita percepisse, continuo subiunxit, dicens: Vt essemus sancti & immaculati in conspectu eius. Hæc electio fuit in æterna Dei præparatione, quæ per eius gratiam perficeretur in tempore. Hæc electionis æterna præparatio, ipsa est diuina prædestinatio: in qua dignè totum gratuito beneficio diuinæ bonitatis adscribitur, quia sola ibi erga nos miserantis Dei charitas inuenitur. Ideo subsequutus Apostolus, hoc nobis euidenter inculcans, ait: Qui in charitate prædestinauit nos in adoptionem filiorum per Iesum, in ipsum. Et vt totum ex solo proposito bonæ voluntatis Dei descendere doceret, adiecit: Secundum propositum voluntatis suæ. Et vt hoc propositum bonæ voluntatis Dei gratuitum esse monstraret, sequutus adiecit; In laudem gloriæ gratiæ suæ, in qua gratificauit nos in dilecto filio suo. Prædestinatio vtique filiorum Dei ad hoc vtiliter non solùm cognoscitur, verùm etiam prædicatur; vt in omnibus bonis humanæ voluntatis & operis, dum diuina prædestinatio in æterna gratiæ præparatione cognoscitur, eiusdem prædestinationis effectus in ipsa gratiæ donatione nihilominus agnoscatur: ac per hoc in ista filiorum Dei adoptione, quam Deus & prædestinando præparauit ex æternitate, & vocando, ac iustificando largitur in tempore, gratia Dei glorificetur, & ipsa laudetur. Elegit enim nos Deus in Christo ante mundi constitutionem, vt essemus sancti & immaculati in conspectu eius.

Ephes. 1.

CAPVT IV.

NON ergo quos eligeret, aut sanctos, aut immaculatos inuenit, aut inueniendos esse præsciuit: sed vt sanctos & immaculatos faceret, ante mundi constitutionem elegit. Non ergo nos ideo elegit, quia

sancti & immaculati futuri eramus, sed vt sancti & immaculati essemus. Et ideo nos in charitate prædestinauit, quia, vt nos prædestinaret, gratuitæ nobis effectum charitatis impendit. Prædestinauit autem non in adoptionem filiorum per Iesum Christum in ipsum, non secundum meritum, aut voluntatis, aut operationis nostræ, sed secundum propositum voluntatis suę. Et quoniam gratis à Deo hanc adoptionem filiorum accepimus, à quo gratis electi sumus, sancti & immaculati essemus, ideo in his omnibus laudem gloriæ gratiæ Dei beatus Paulus insinuat: vt omnis, qui eiusdem gratiæ illuminatur munere, & verum gratiæ donum ex æternitate prædestinationis intelligat, & æternam Dei prædestinationem ex dono gratiæ spiritalis agnoscat. Cuius prędestinationis ita manet æterna firmitas & firma æternitas, non solùm in dispositione operum, verùm etiam in numero personarum: vt nec de illius numeri plenitudine quispiam salutis æternæ gratiam perdat; nec extra illius numeri quantitatem ad donum salutis æternæ perueniat. Deo enim qui scit omnia, antequam fiant, sic non est incertus prædestinatorum numerus, sicut dispositorum operum dubius apud eum non inuenitur effectus. Apud se habet certissimum numerum prædestinatorum ille, qui eos in adoptionem filiorum per Christum prædestinauit, quia in mẽsura & numero & pondere cuncta disposuit. Ipsos enim promisit Abrahæ dicens; Respice in cœlum & numera stellas, si potes dinumerare eas, & dixit, Sic erit semen tuum &, Credidit Abraham Deo, & reputatum est ei ad iustitiam. De his dicitur Danieli Prophetæ, Et in tempore illo saluus erit populus tuus omnis, qui inuenietut scriptus in libro. Ipsis vtique saluator noster ait, Gaudete quia nomina vestra scripta sunt in cœlis. De his in libro sancti Danielis dicitur, Qui ad iustitiam erudiunt multos, fulgebunt quasi stellæ in perpetuas æternitates. Isti spiritaliter intelliguntur in Psalmo, vbi dicitur de Deo: Qui numerat multitudinem stellarum, & omnibus eis nomina vocat.

Gen. 15. Dan. 12. Luc. 10. Dan. 12. Psal. 146.

Capvt V.

Proinde qui numerat multitudinem stellarum, non potest suorum ignorare numerum filiorum. Illi ergo numero nec aliquis additur, nec aliquis demitur; quia secundum propositum voluntatis suæ Deus sanctos suos prædestinauit, de quo scriptum est, Quia omnia quæcunque voluit, fecit. Ita nemo potest eius mutare prædestinationem, sicut nullus potest eius vincere voluntatem. Quòd si numerus ille certus non est apud Deum, aut diuina scientia fallitur, aut voluntas diuina mutatur, aut diuina virtus aduersitate qualibet superatur. Quòd si aliquid horum soli possunt impij dicere, aut fortè nec impius aliquis audet horum dicere aliquid, nemo diuinam prædestinationem neget: quandoquidem illius Dei prædestinatio vera prorsus asseritur, cuius sciẽtia irreprehensibilis, & voluntas incommutabilis, & virtus insuperabilis inuenitur. Ad hanc prædestinationem pertinet & gratuita iustificatio redemptoris, & iusta redditio iudicis. Ad hac prædestinationem pertinet misericordia, quam Paulus consequutus est vt fidelis esset, & corona iustitiæ, quam reddet ei Dominus in illa die iustus iudex. Nõ solùm autem Paulo, sed & omnibus, qui diligunt aduentum eius: Omnes enim, quos Deus prædestinauit in adoptionem, gratis hîc iustificantur ex impiis: quia Christus pro impiis mortuus est: & omnes peccauerunt, & egent gloria Dei, iustificati per gratiam ipsius. Quibus sicut per misericordiam præparauit gratuitum iustificationis donũ, ita per iustitiam præparauit æternæ iustificationis præmium. Opus itaque gratiæ in omnibus prædestinatis gratuita misericordia inchoatur, & iusta retributione perficitur. Prædestinauit ergo Deus sanctos suos, & ad gratiam vitæ bonæ, & ad gratiam vitæ æternæ. Præparatam gratiam donat Deus, vt homines iustificentur, & benè viuant, & vitam æternam pro rectè factis accipiant. Ideo autem & ipsa vita æterna gratia Dei ab Apostolo dicitur, quia gratis hominibus vita bona datur. Preparauit autem Deus etiam malis ignem ęternum: illis vtique quos iustè preparauit ad luenda supplicia, nec tamen prædestinauit ad facienda peccata. Prædestinauit enim Deus quod diuina æquitas redderet, non quod * * * *

Psalm 113.

CÆTERA DESVNT.

SANCTI FVLGENTII EPISCOPI LIBER DE PRÆDESTINATIONE ET GRATIA.

Lectori, beati Fulgentij Studioso.

MIRABITVR aliquis, nec iniuriâ, apponi hîc inter Fulgentij opera tanti Patris nomine librum autoris, vt non nemo censuit, suspecti, & hactenus apud Augustinum tomo 7. non inter fauos illos diuini nectaris plenos, manantes misericordiam & veritatem, quos illa verè artificiosa Dei apis construxit, vt loquar cum Seuero epist. 37. inter Augustinianas, hoc est inter germana Augustini opera, sed in angulo locatum, ac cum quisquiliis sepositum, & veluti fucorũ contuberniis annumeratum tanquam non modo nostrum & ab Augustini doctrina alienum, sed etiam suspectum propter furfuris alicuius aut farinæ non bonæ admixtionem. Quam maculam difficile non erit eluere si parenti suo libellum prædictum vendicemus, quem Fulgentium esse, non pauca persuadet. In primis stylus, non enim gutta guttæ similior, vt facilè iudicabunt qui indubitatos Fulgentij libros cum isto contulerint, ac præsertim eum scriptionis tumorem qui Fulgentio perpetuus est, obseruauerint. Quid quod eædem plerumque hic ratiocinationes & sententiæ, ac fere periodi, quæ alibi apud Fulgentium leguntur, vt appareat de eodem fonte & hæc & illa manasse? sanè quæ de præscientia Dei habentur cap. 5. legi quoque possunt cùm in 1. ad Monim. c. 12. tùm lib. 1. de verit. prædestin. cum refellit merita conditionata paruulorum, & lib. 3. fere initio. Item quæ c. 7. habet de Iacob & Esaü gemina omnino sunt iis quæ eodem lib. 1. de verit. prædest. & initio secundi, de iisdem leguntur. Quæ tradit. c. 9. de hominis naturali sufficientia ad peccandum, non autem ad virtutis indolem, siue ad operandum sicut oportet, similiter traduntur lib. 2. de verit. prædest. ante medium. Quæ. c. 11. & 12. habet de necessitate diuini auxilij, ad sciendum, volendum, & perficiendum, affinia omnino sunt illis quæ de eodem argumento habentur lib. 2. de verit. prædest. per multas paginas; ibidémque locus Apostoli ex 1. Corint. 15. expenditur eodem prorsus modo, quo in citatis huius libri capitibus 11. & 12. Omitto alia quã plurima quæ quiuis per otiũ facilè aduertet. Accedit magnus vbique consensus doctrinæ huius libelli cum doctrina Augustini, vt constat ex locorum Apostoli circa prædestinationem expositione, quæ traditur per decem prima capita, & ex doctrina de peccato originali modóque illud probandi, quæ habetur. c. 3. & ex modo explicandi indurationem in c. 4. & 6. & ex argumento de paruulis in c. 7. & ex modis probandi necessitatem gratiæ non modò ad ordiendum sed etiam ad perficiendum c. 10. & seqq. in quibus aliísque, quorum minutiori obseruatione supersedeo, Augustini doctrinam ita hic autor expressit, vt sint qui hunc librum Augustino tribuendum esse censuerint, vt Gregor. Arimin. in. 1. d. 40. q. vnica art. 2. fere in fine, & Fons. 6. Metaph. c. 2. q. 5. S. 9. Quod mihi quidem non persuadet: cùm ob styli summam diuersitatem, tum ob Possidij, Prosperi, Bedæ, Fulgentij, Cassiodori & cæterorum antiquorum silentium: qui cum Augustini opera referre, & multa ex eis describere soleant, nunquam tamen vel hunc librum Augustini nomine allegant, vel eo vtuntur tanquam Augustini opere. Quod incredibile esset non facturum Bedam, qui cum suos in Paulum Augustino centones, tam studiosè ex quibusuis Augustini libris confecerit, nunquam tamẽ petitis ex hoc libello testimoniis vtitur, quamuis insignia in eo habeantur ad Pauli illustrationem, ac præsertim cum loca quædam ex Epistola ad Romanos, hîc ex professo elucidentur. Quare cum liber hic, non sit Augustini, & tamen Augustini doctrinam studiosè expresserit quisquis eius autor fuit: non dubium quin antiquo alicui ex Augustini studiosis sit adscribendus. Nullus autem occurrere potest cui cum fundamento tribui possit præter Fulgentium, qui quàm Augustino addictus fuerit, quamque fœliciter eius in se doctrinam transfuderit, frustra docerem, & constat ex frequentibus elogiis quibus illam, vt cum Seuero loquar, fontis æterni venam, variis locis, ac nomi-

natim lib. 2. de verit. prædest. exornauit. Et hinc factum videtur vt Prosperum multa ex hoc libello desumpsisse censuerit Fonseca allegato. Quia enim & Fulgentius & Prosper ex D. Augustino vbique proficiũt, mirum non est, eosdem cum vno tertio, eosdem quoque inter se videri. Præterquam quod quæ hic, similia iis quæ à Prospero sunt tradita, loquuntur, si neuter ex Augustino profecisset, expressa potius à Fulgentio ex Prosperi dictis censenda essent, quàm è contrà: cum constet Fulgentium, fuisse B. Prosperi admodum studiosum, eúmque cum laude allegare in fine primi & initio secundi ad Monimum. Tandem libellum hunc Fulgentio, eius quondam familiaris & discipulus disertè adscribere c. 28. vitæ Fulgentij, cum enim dixisset eum: De remissione peccatorum consulenti Eutymio viro religioso, duobus libellis sine mora respondisse, statim subdit. Testimonia quoq. prędestinationis & gratiæ differentias cupientem nosse, salubriter disputans docuit. His verbis integrum libelli huius argumentum continetur. Nihil enim hic traditur præter expositionem difficilium quorundam Apostoli de prædestinatione testimoniorum, quæ habetur vsque ad caput 10. & tractationem differentiæ gratiarum, quæ inde ad finem vsque libelli producitur. Isidori de hoc libro silentium in libro de scriptoribus non est quod obiiciatur, cum & alios plerosque indubitatos Fulgentij partus omiserit, & ipsemet disertè moneat præter paucos illos à se visos quos ibi commemorat Fulgentij libros, multa alia esse ingenij eius monumenta, meliorique sorte esse illum, cui delicias omnium librorum eius præstiterit Deus. Quæ verò contra synceram huius libelli doctrinam à Posseuino tomo 1. Apparatus sacri in Augustino c. 5. de Cardinalis Bellarmini (vt ait) sententia, congesta sunt, non est difficile depellere. Quod breuissimè præstabo, ne monitiunculæ fines excedam. Quædam igitur ex eis immeritò notantur cum apud Augustinum & alios Orthodoxissimos Patres eadẽ habeantur, qualia sunt quæ reprehenduntur in c. 9. & 11. & 12. quod enim liberum arbitrium non solum, & absque Dei auxilio vt falsò obiicitur, sed adiuuante gratia Dei eiúsque auxilio, & adiutorio fultum, vt expresè traditur c. 1. & 9. & 10. & 11. eligat bonum præcedente vocatione, & conetur collaborare gratiæ Dei, & Deo vocante ac simul iuuante aperiat & dilatet os à Deo implendum, vt autor asserit non fuisset reprehensum, si obseruatum fuisset hunc autorem toties meminisse auxilij cooperantis, quod perperam putatur

excludere quia non semper eius meminit. At eodem prorsus modo loqui scripturam monet S. Augustinus cum alibi, tum nominatim q. 9. in Exodum, tractans illam oris apertionem. Et pulchrè S. Basil. in c. 6. Esaiæ, tractans illud: Ecce ego, mitte me. Sancti huius (agit de Esaia) exprompta alacritas simul & responsio sanè quàm tuta fuit, & extra aleam periculi posita, quippe qui purgari prius debebat contactu igniti carbonis. Cum enim dixisset Dominus quem mittã, & quis ibit, non iam subiecit, quare & quò sum iturus: Nouerat enim quia ad eam actionẽ opus esset Deo cooperante. Quamobrem quod liberæ erat voluntatis & arbitrij, hoc Deo spontaneus obtulit, quod autẽ opus habebat consummatore operis, hoc suppressit silentio. Erit fortassis cui præterea in c. illo 9. reprehendendum videatur quod ait autor, hominem vocatum & illuminatũ à Deo posse vias mandatorum Dei proprio arbitrio (nempe adiuto, vt dictum est,) eligere, vel eodem arbitrio nudo, relinquere ac respuere: id enim Ioannes Soteallus in præfatione ad Prosperum in similibus verbis Gennadij reprehendit. Sed omninò immeritò, cum repudiabilitas vocationis diuinæ per liberum arbitrium ab ea motum & excitatum, non modò disertè in Tridentini Synodo sess. 6. cap. 5. & can. 4. astruatur, sed etiam ante Tridentinum, à grauissimis Patribus, iisdem verbis quibus à Gennadio supra, & hic ab autore, asserta sit. Nam S. Bernardus lib. de interiori domo c. 68. & autor libri de spiritu & anima (qui creditur Hugo Victor.) c. 48. & Rabanus lib. 4. de vniuer. c. 10. illum ipsum Gennadij locum exscripserunt, eúmque etiam commendat Sotus 1. de nat. & gratia c. 15. & videtur depromptus ex Augustino de spirit. & lit. c. 34. verbis illis, misericordia Dei pręuenit nos: consentire autem vocationi Dei, vel ab ea dissentire, proprię voluntatis est. Quem locum idcirco quòd voluntati potestatem permittat, respuendi diuinam vocationem, eíve cooperandi, ita ineptè simul ac nequiter detorsit Kemnitius apud Stapletonium 4. de iustif. c. 4. vt quod ipse D. Augustinus de legis aduersario scribit 1. contra eum c. 5. Vtrũ fraudulentus an cœcus sit potius iudicandus, incertum sit, sed quodlibet eorum eligat, detestandus sit. Et sanè vel hoc nomine Catholicis acceptam esse decet sententiã qua diuinæ vocationis repudiabilitas asseritur, quòd eam Hęretici (quod quotidie experimur,) tantoperè refugiant, vt etiam non ita pridem Batauica Pseudosynodus Dordraci habita in conuiuio eorum pariter potantiũ, brutum in eam fulmen intorserit artic. 12. &

art. 8.inter reiectos. Nempe quia ea sententia sartam tectam retinet libertatem hominis vocatione præuenti, quam illi Caluini combibones, ab irresistibili (vt barbarè barbari loquuntur,) vocatione Dei, exscindi volunt. Quare autoris doctrina, nulli ac in parte reprehensioni est obnoxia, possumúsque eam amplecti, vt Catholicissimam definitionem, verba sunt Prosperi lib. contra Collat. c. 3. approbantis dictum illud Cassiani, posse hominem se auertere ab auxilio Dei, vel attrahentem eius gratiam humiliter subsequi. Pergo ad cætera, nã quæ præterea in cap. 12. reprehenduntur tanquam Cassiani fuligine oblita, falsò obiiciuntur, & locus ipse si Cassiani error perspectus habeatur, purgat sese. Capite ergo 15. notatur autor quod in Nabuchodonosore ponat initium bonæ volũtatis, & Deo tribuat perfectionem, quæ ego apud autorem non inuenio, sed potius toto opere reperio inculcari frequenter ab eo, initium bonæ voluntatis à Deo esse. Tandem c. 16. reprehenditur autor, quod tractans argumentum de paruulis, quorum alter diuina prædestinatione ad gloriam euehitur, alter salute excidere permittitur, respondeat iniustitiæ non posse argui creditorem, qui de duobus debitoribus tale voluerit habere iudicium, vt vni donet, ab alio exigat, quod ab vtrisque debetur. Subdit autem hæc verba, vt censoribus videtur dura, & aliena ab Augustini doctrina: Si humanum genus quod creatum primitùs constat ex nihilo, non cum debito mortis, & peccati origine nasceretur, & tamen ex eis creator omnipotens in æternum nonnullos damnare vellet interitum, quis omnipotẽti creatori diceret, quare fecisti sic? Qui enim cum non essent, esse donauerat, quo fine essent, habuit potestatem: nec dicerent cæteri, cur paribus omnium meritis diuinum discreparet arbitrium, quia potestatem habet figulus luti, ex eadem massa facere aliud quidem vas in honorem, aliud verò in contumeliam. Nũc autem cum damnatis pœna iusta reddatur, saluatis autem gloria donetur indebita, quis vsque adeo humanæ cõditionis oblitus, diuini sensus arcana discutiat, vt cum ipse pœnam meritò fuerit consecutus, quæratur cur alius, gratiam quæ ei non debetur, acceperit? Hæc ibi autor, quæ sola Louanienses ad marginem suffixerunt, tanquam dura & aliena ab Augustini doctrina, nihil autem præterea olfecisse videntur, in toto libello quod reprehendendum esset, cum id vnum (vt dixi) notauerint: quod item vnum in hoc libro tanquam reprehensione dignum notauit Bellarminus, libro de Scriptor. in

A Censura Tomi 7. Augustini. Cætera enim quæ ab eo reprehensa referebat Posseuimus, prorsus omisit. At enim potuisse Deũ, quippe supremum Dominum addicere flãmis æternis eos quoque qui non peccassent, si voluisset nobiscum agere secundum potentiam suam absolutam, & spectando quod absque iniustitia & sine rationabili cuiusquam offensione agere potuisset, si voluisset alium rerum ordinem & procedendi modum, quàm eum quem in scripturis expressit, tenere, quod vnum capite citato contendit Autor; rectè & omnino Catholicè asseritur. Id enim in primis euincit ratio B ducta ex supremo Dei dominio, quæ in eo cap. 16. ab Autore adhibetur, & significatur etiam Sap. 12. Sanè qui de re sua disponit vt lubet, nulli iniuriam facit. Vnde nullius iniustitiæ argui posset Deus, si pro libertate sua, quasi salis grana in aquis, omnes creaturas dissolueret. Sed neque inclementiæ: Quandoquidem asperum videri non deberet creaturæ, testificationi dominij diuini destructione illa prodẽdi, deseruire, quamuis cum suo incommodo. Esto deesset tunc decor ille & splendor diuinæ clementiæ, & bonitatis, qui elucet in eo procedendi modo quem Deus nunc seruat. Par ergo ratio C est de addictione ad æternos ignes, non quidem habente rationem pœnæ ob culpam quæ in hoc casu deesse supponeretur, sed habente duntaxat rationem mali & nociui, à Deo pro potestate de re sua disponente, illati. Qua distinctione conciliantur cum hac doctrina, aliqui alij Patres, qui negant Deum posse damnare eum qui non peccarit; nempe damnatione propriè dicta, qua scilicet ob culpam præuiam rependitur pœna: nisi si dicamus (quod fere eodẽ recidit) Patres illos agere de hominum ad pœnas addictione secundum potentiam ordinariam, & latam semel legem expressam in D scripturis, toties inculcantibus Deum velle omnes saluos fieri, ac proinde neminem ex se exclusisse à gloria, & cruciatibus addixisse, vt Caluinus blasphemat. Quare molliti satis videtur dura illa (vt Censoribus videbatur) autoris sententia. Eóque magis mitescet, si aliis Patribus idem prorsus affirmãtibus auscultemur. Legatur Augustinus (cuius autoritas in contrarium perperam obtendebatur) in Psalmum 70. initio, item Chrysostomus lib. 2. de compunctione cordis sub finem, & Macarius hom. 15. Ex scholasticis disertè astipulantur Gregor. in 1. d. 40. q. vnica art. 2. sub finem (citans hunc ipsum locum tanquam Augustini) Camerac. in 1. quæst. 12. art. 2. lit. I. Medina Cod. de oratio. quæst. 6. aliique & sacrorum in-

terpretum nonnulli in cap.12. Sap. ad v.12. & 15. ad quem Sapientis locum respexisse præsertim videtur Cameracēsis supra, cum dixit eos qui damnant id quod affirmamus non attendere verba sacræ Scripturæ, & esse signum magnæ ruditatis & ineruditionis in Scripturis facere magnam difficultatem A in hoc. Et hæc paucis quantum angusti monitiunculæ huius fines patiuntur, ad elegantissimum opusculum parenti suo S. Fulgentio vendicandum, aut si id minus alicui persuasero (quod non spero) ad iniusta saltem nota & sugillatione liberandum.

SANCTI FVLGENTII EPISCOPI RVSPENSIS,

Liber de Prædestinatione et Gratia.

CAPVT PRIMVM.

QVVM in sacris voluminibus literarum, seu futurorum quid Prophetico spiritu pronunciantibus, seu præteritorum historica veritate narrantibus, seu vitæ monita Apostolica authoritate tradentibus, aliqua veluti diuersum sonante sententia vel mouetur lector, vel solicitatur auditor, certa & inconcussa fide cognitum teneri debet, vnius atque eiusdem spiritus, & eius præter quem nullum nihil est veritatis, apertius alibi, * paulo occultius alibi sonare C mysteria. Ac proinde si quid occulta significatione suspensum, aut à conscribente breuiter indicatum, minúsque quàm humani cordis obtusio poscebat, expositum est, hic lucidius apparere, ibi altius latere, nusquam deesse nouerit veritatē. Quòd si etiam pro magnitudine rei de qua quæritur, non facile intellectus sensibus quærentis occurrit, maxime si de incommutabili voluntate omnipotentis Dei, diuersum sonet canonicæ authoritatis vtraque sententia: ita illa omnia ad pietatis regulam dirigenda sunt, vt nec iniustum Deum esse, nec merita singulorum confusa quadam personarum acce- D ptione taxantem, nec infirmum, vt quicquid voluerit non valuerit explicare, inconcussa definitione teneatur.

CAPVT II.

SVB huius igitur definitionis iugo, ne in sacrilegam temeritatem male libea colla luxurient, quæstionis huius quantum Deo donante possumus, occulta memoremus: Quam B. Apostolus Paulus diuersis in lo- B cis, non parum discrepantibus verbis, studiosis proponit scrutatoribus, eisque per ipsam loquitur veritatem. Sententiam siquidem in Dei gratia præcedente, latissima & robustissima disputatione confectam ita concludens, ait, Ergo cuius vult miseretur, & quem vult indurat: Quum in alia Epistola de diuina beneuolentia, ipse sic dicat, Qui vult omnes homines saluos fieri, & in agnitionē veritatis venire. Occurrit enim, cur pereant ex his aliqui quum omnipotens Deus omnes homines saluos fieri velit, & in agnitionem veritatis venire: deinde cur rursus induret alios, misertus aliorum, aut quo modo omnes saluos fieri velit homines, quum ipse nonnullos ne saluentur induret. Hoc quātum ad humanam iustitiam, videtur iniustum. Sed quis ita desipiat, vel potius quis ita blasphemet, vt dicat de iustitia Dei, lege humanæ iustitiæ disputādum? quæ profecto si iustitiæ Dei aduersatur, iniusta est. Ab illo enim qui summe iustus est, omne quod qualitercunque iustum est manare manifestum est. Quis ergo erit qui incommutabiliter manentem, & omnia quæ sunt condentem, regentem atque seruātem Dei sapientiam, pendat humanæ sapientiæ arbitrio? De qua idē Apostolus dicit: Quia sapientia carnis inimica est Deo. Et alibi, Sapientia huius mundi stultitia est apud Deum. Non est ergo de illa maiestate diuinæ sapientiæ, humanæ vanitatis arbitrio disputandum.

Rom 9. 1. Tim. 2. 1. Cor. 3.

CAPVT III.

SI quis autem peccata sua ita nutriendo, figura vel vmbra vel typo superbiæ blādiente decipitur, vt dicat, quod nonnullos esse dicturos statim vidit beatus Paulus Aposto-

Rom. 6. Apostolus. Subiunxit enim, Dicet aliquis, Si cuius vult miseretur & quem vult indurat, quid adhuc queritur? Voluntati enim eius quis resistit? Nouerit hac plus nos ad humilitatem ac pietatem cogi atque arctari sententia. Quum enim totum ad Deum referens humanis viribus neget Doctor amplissimus, quid aliud quàm vt in Deum toto corde suspensi, ab eo salutis auxilia postulemus, hortatur? Quem ergo mouet hæc in diuinæ gratiæ dispensatione diuersitas, & iniustum putat, negari alteri quod alter acceperit, intelligat quemadmodum diuinitus dixerit Psalmista, Vniuersæ viæ Domini misericordia & veritas: atque agnoscat tali Deum agitare res humanas iudicio, vt debitas pœnas aut iuste reddat, aut misericorditer donet. Vitiatæ enim radicis macula, ita propaginis traduce per generationum sarmenta diffusa est, vt nec infans quidem vnius diei à culpa sit primæ præuaricationis alienus, nisi per indebitam saluatoris gratiam fuerit liberatus. Quod si nec hic quidem sine peccato est, qui proprium habere non potuit, conficitur vt illud traxerit alienum, de quo Apostolus dicit, Per vnum hominem peccatum intrauit in mundum, & per peccatum mors, & ita in omnes pertransiit, in quo omnes peccauerunt. Quod qui negat, negat profecto primum nos esse mortales. Si enim vt dicit Apostolus, Per vnum hominem peccatum intrauit in mundum, & per peccatũ mors: mors intrare non potuit, nisi intrante peccato. Et quoniam mors non naturæ conditio, sed pœna peccati est, sequatur necesse est pœna peccatum. Quia vero in omnes homines mors pertransiit, in omnes necesse est pertransisse peccatum. Peccatum quo modo cum paruulis originale nascatur, carnis oculis videre non possumus: Quia vero omnes ex Adam carnaliter natos, & si illi iam etiam qui in Christo renati sunt, videmus mortis lege cõstringi: per hoc quod videmus semper paruulos mori, cogimur confiteri semper paruulos nasci cum peccato originali. Facilius enim fieri posset, vt quamuis transeunte peccato, pœna minime sequeretur, quàm vt nulla cõmunicatione peccati partem sumat pœnæ, qui non habet culpæ. Si ergo, vt apparuit, de præuaricatoris semine omnes nascimur debitores, quoniã in ipso omnes, vt ait Apostolus peccauerunt, & ipsa iam in principio vnde descẽdimus, massa damnata est, nullus de duritia sua, nullus de pœna sua cõqueri audeat, quæ etiam non existentibus peccatis propriis, sola nascendi conditione debetur. Quòd vero Deus aliis gratuita vocatione conuersis, misericordiam largitur indebitam, non ad dispensatoris iniustitiam, sed ad donãtis misericordissimam largitatẽ, *veritatis ratione refellẽdum est. An audebit debitor creditorẽ iniquitatis arguere, si alteri donans, ab eo quod debebat exegerit? Si ergo inter cõtractus hominum, nullus ex hoc præscriptionis locus est, vt à se dicat debitor iniuste exigi, quia scit alteri debitori ab eodem quod debebat creditore donatũ, quis in tantam insaniam profanæ vocis erũpat, vt iniustitiæ Deum arguat, si vni indebitam donauerit gratiam, alteri reddiderit debitam pœnam?

[Marginalia: Psal 24. — Iob. 14. secundum 70. — Rom. 5. — Ibidem. — * aliàs, libertatem.]

CAPVT IV.

Itaqve ex superiori huius parte sentẽtia, quæ dicit, Cuius vult miseretur: puto quòd nullus nisi indignus misericordia audeat disputare. Quod vero sequitur, Quem vult indurat: ibi paululum humanæ mentis intentio verbi nouitate confunditur. Sed nõ ita intelligendũ est, quasi Deus in homine ipsam quæ non esset, duritiam cordis operetur. Quid enim aliud est duritia, quam Dei obuiare mandatis? Vnde illud beatus Stephanus dicebat ad populum, Dura ceruice, & non circuncisо corde & auribus, vos semper Spiritui sancto resistitis. Quam qui à Deo fieri putat: propter quod dictum est, quẽ vult indurat: ipsum præuaricationis intueatur exordiũ, & Deo donante mandatũ, per quod transgressionis culpã in corde fuerit operatus attendat, quãuis ne ab ipso quidem si negaret assensum, potuit tentatore compelli. Ergo quicquid post illam præuaricationem natus supplicij homo patitur, iustè reddi meritóq. fateatur. Indurare enim Deus dicitur eum, quem mollire noluerit. Sic etiam excæcare dicitur eum, quem illuminare noluerit. Sic etiam repellere eum, quem vocare noluerit. Quos enim prædestinauit, illos & vocauit: & quos vocauit, illos iustificauit. Ipse enim dedit vt simus, ipse vt boni esse possimus.

[Marginalia: Rom. 9. — Duritia cordis quid sit. — Act. 7. — Quo sensu indurare, excæcare, repellere dicitur Deus. — Rom. 8.]

CAPVT V.

Præscivit enim nos eius diuinitas, sapientia cõdidit, iustitia damnauit, gratia liberauit. Mundus enim quamuis pro tẽpore ex quo factus est cœperit, in illa diuinæ præscientiæ luce faciendus, nullum potuit habere principium: & quanticunque vel ex Adam vsque in hodiernum diem homines nati sunt, vel post nostram ætatẽ generationis sunt propagine nasciturі, apum Deũ nati sunt iam, & decursо totius vitæ tempore transierunt, in illo nihilominus diuini obtutus lumine permanẽtes. Deus enim qui nec loco clauditur, nec tẽpore præuenitur, omnium rerum tam præteritarum memoria, quam imminẽtium scientia plenus est, nec

reminiscẽs voluitur in præteritum, nec spe- rans tenditur in futurum. Et quæcunq. omnino sunt, quæ temporũ motibus agitantur, ab eo principio in quo erat verbũ, & verbũ erat apud Deum & Deus erat verbum, vsq. in finem omniũ seculorum. De quo fine, cũ diceret beatus Moyses, Domine, inquit, qui regnas in seculum & seculum, & adhuc nec sperantur futura, nec præterita transierunt, sed in præsentia diuinitatis præsenti semper luce cernuntur. Ab illo ergo quia æternus & præscius, quia & iustus & pius est, qui exercet debitam seueritatem, & exhibet indebitam pietatem, & habet in creandis atq. eligẽdis hominibus, sicut in luto figulus potestatem, facta sunt alia quidem vasa in honorem, alia vero in contumeliam. Antequã faceret nos, præsciuit nos, & in ipsa nos præscientia cũ nõdum fecisset, elegit. Sed à quo hoc fieri potuit, nisi ab eo qui vocat omnia quæ nõ sunt, tanquam ea quæ sunt? Apostolus enim dicit, Qui elegit nos ante mundi cõstitutionem. Intra mundum facti sunt, & ante mundũ electi sumus: atque ita vno eodémque, nec trãseunte nec futuro, sed cõtinuo tẽpore, vel si quo alio modo dici potest, si tamen apud Deũ est, & præsciri & facere & eligere, & præsciẽtia sua incõmutabiliter permanẽte eligere faciendos, quos facturus fuerat eligendo. Hæc quidẽ quantum ad fidei regulam, Deo illuminante prędicta sint.

Ioan. 1. Exod. 15. Rom. 4. Ephes. 1.

CAPVT VI.

Sed iam video quid etiam hinc calũniosa prauitas possit opponere. Sequitur enim, vt si eos, quos prędestinauit, illos & vocauit, & si eos quos vocauit, illos & iustificauit, qui nec prædestinati nec vocati, ac per hoc nec iustificati sunt, ab omni culpa debeant esse innocẽtes, iniustéq. ab eis pro vitæ prauitate trãsactæ, in illo agnitionis die sint poscenda supplicia. Dicat istis Paulus Apostolus, Nũquid iniquitas apud Deum? Statim ipse respõdeat: Absit. Cúmque hoc fuerit in hominis mente sana pietate fundatum, quod nulla sit iniquitas apud Deum, ita intelligat: Cuius vult miseretur, & quem vult indurat, quasi diceret, cuius vult miseretur, & cuius nõ vult, non miseretur. Idémque hoc ipsum rursus intelligat, quasi diceretur, cui vult donat, & à quo vult debitum poscit. Quod qui dicere perseuerat iniustũ, ab Apostolo audiat, O homo, tu quis es qui respondeas Deo? Congrue siquidem huiusmodi impietatẽ Apostolica reprehendit authoritas, tãtum de exaggeratione nominum põdus incutiẽs, cum dicit, O homo, tu quis es qui respondeas Deo? O homo Deo, lutum figulo. Subiunxit enim idem Apostolus: Nunquid dicit figmẽtum ei qui se finxit, quare sic me fecisti? An nõ habet potestatem figulus luti ex eadẽ massa facere aliud quidẽ vas in honorem, aliud vero in contumeliam? Si ergo habet, imò quia habet potestatẽ figulus luti facere ex eadem massa, aliud quidem in honorẽ, aliud vero in cõtumeliam, ô homo, tu quis es qui respondeas Deo, quia cuius vult miseretur, & quem vult indurat? Sed priusquã ad huiusmodi cõclusionem B. Apostolus disputationis ordine perueniret, hoc potissimum de veteribus literis sumpsit exemplũ, in quo indurationẽ quæ à Deo fieri dicitur, edoceret. Dicit, inquit scriptura Pharaoni, Quia in hoc ipsum excitaui te, vt ostendam in te virtutem meam, & vt annuncietur nomen meũ in vniuersa terra. Indurasse autem cor eius, Deus in eadẽ scriptura apertissime dicitur, cũ Moysi de signis quæ in Ægyptios per eum facienda fuerant loqueretur. Sic enim dicit, Ego autẽ indurabo cor Pharaonis ne dimittat populum. Hinc iam per aperta se iactans calũniator astutus, iustitiam Dei ad suum libret arbitrium, & quanta potest vociferatione respondeat, Si cuius vult miseretur, & quem vult indurat, quid adhuc queritur? Voluntati enim eius quis resistit? Huius elationi Apostolus dicat: O homo, tu quis es, qui respõdeas Deo? Qui autẽ pie quærens aliquid desiderat inuenire, illum locũ eiusdẽ scripturæ relegat, vbi primo Moysi in rubo ignis apparuit, atq. ita cor eius ardore diuinæ charitatis igniuit, vt in conspectu regum, sicut Dauid dicit, testimonia eius sine confusione loqueretur; & ibi inueniet totũ hoc, quod indurasse Deus cor Pharaonis præmittit, non ad operationẽ Dei, sed ad præscientiam pertinere. Loquẽs enim Dominus de rubo, sic dicit, Ego autẽ scio quod non dimittet vos Pharao rex Ægypti, nisi per manum magnam. Sed extendens manũ meam, percutiam Ægyptios in omnibus mirabilibus quæ faciam, & postea dimittet vos Pharaó rex Ægypti. Hæc prima vox Dei est, qua futuram voluntatem Pharaonis, sicut pręuiderat, indicabat. Postea iam inter ipsos miraculorum imbres dixisse legitur, Ego autem indurabo cor Pharaonis, ne dimittat populũ: Vbi iam aperte intelligitur primam iterasse sententiã. Quid est enim, indurabo cor, nisi non molliã? Apparet enim in alios manente iustitia, in alios gratia profluente, scripturæ illius sentẽtiam fuisse cõpletam: qua dixit Deus Pharaoni, In hoc ipsum excitaui te, vt ostendam in te virtutem meam, & vt annuncietur nomen meum in vniuersa terra. Vtente enim Deo bene etiam malis, induratione Pharaonis, flagellis Ægypti, & tot ac tantis in illa gente miraculis pariter aceruatimq. peractis, quid

Rom. 8. Rom. 9. Ibidem. Exod. 9. Exod. 4. Psalm. 118. Exod. 3. Exod. 4.

aliud gestum est, quàm vt Dei virtus apud se magna, in se plena, ad humani generis notitiam perueniret, non Deo, sed ipsis relegẽtib. & credentib. profutura? Pharaonẽ non esse mutãdum, & illam omnem gẽtem, quæ post tot verbera, vix sibi erutum populum Dei, armis etiã insectari conabatur & bello, alta illa Deus prouidentiæ suæ luce præsciuit. Sed periturorum interitum prædestinatis à se vasis misericordiæ, salutis voluit esse argumentum, & aliorũ perditione ad salutẽ vsus est aliorum, quia potestatẽ habet figulus luti ex eadem massa, aliud quidem vas in honorem, aliud verò in contumeliã facere.

Rom. 9.

Caput VII.

Hoc etiam diuinæ potestatis in hominum electione, iudicium, paulo ante commemorãs beatus Apostolus robustissimis monstrauit exemplis, cum de Rebeccæ partu, adhuc intra vterum constituto, totum ad gratiam Dei referens loqueretur. Sic enim ait, Sed & Rebecca ex vno concubitu habens Isaac patris nostri, cum nõdum nati fuissent, nec aliquid boni egissent nec mali, vt secundum electionem propositum Dei maneret, nõ ex operibus, sed ex vocante dictum est, quia maior seruiet minori: sicut scriptum est: Iacob dilexi, Esaü autem odio habui: Statimque subiecit, Quid dicemus? Nunquid iniquitas apud Deum? Negánsq. respõdit, Absit. Vt iam cætera quæ sequuntur, ad hanc sententiam suspensa referãtur, & relata soluãtur, qua negauit apud Deum esse iniquitatem. Sed hic quid egerit hæc Apostolicæ disputationis intentio, satis admodum claret. Non solum enim fratres, sed & geminos, nec solum geminos, sed vno etiam concubitu fusos in vtero comparauit, vt quoniam in nondum natis nondúmque aliquid operatis, nulla esse poterant momẽta meritorum, nec ex parentum quidẽ meritis quæ diuerso tẽpore varia esse poterunt, aliquod contra gratiam relinqueretur obstaculum. Quæ vtique parentum merita, etiam si permittamus diuinum paruulis vel auertisse vel conciliasse præsidium, seu bona, seu mala circa geminã prolem, quæ eodem concepta concubitu, eodémque in lucem proiecta momẽto est, paria esse debuerunt. Quòd si futuros eorum mores dicitur diuinum discreuisse iudicium, profecto illud euacuabitur, quod præmisit Apostolus dicens: Non ex operibus, sed ex vocante dictum est quia maior seruiet minori. Non enim ait ex præteritis operibus, sed cum generaliter dixerit, Non ex operibus, ibi & præterita intelligi voluit & futura: præterita scilicet quæ nulla erant futura quæ nondum erant. Prædestinatus est Iacob vas in honorem quia non ex operibus, sed ex vocante dictum est, Maior seruiet minori.

Ibidem.

Malac. 1.

Rom. 9.

Caput VIII.

Et ne forte vasa in honorẽ prædestinata, suis aliquid virib. tribuendo, negarẽt gratiã creatoris, alio eos loco Apostolus vasa misericordiæ nominauit, vt totũ quicquid esset, secundum misericordiam se esse cognoscerent. Sic enim & alibi dicit idem Apostolus, Et hoc non ex vobis, sed Dei donũ est. Beatus etiam Moyses in Deuteronomio dicit ad populum, Et ne dicas in corde tuo: Fortitudo mea & potentia manus meæ fecit mihi virtutẽ magnam hãc, sed memoraberis domini Dei tui, quia ipse tibi dat fortitudinẽ, facere virtutem, vt statuat testamentũ suum quod iurauit patribus vestris. Item paulo pòst ibidem ad eos, Ne dicas, inquit, in corde tuo, cum consumpserit dominus Deus tuus gentes istas ante faciẽ tuam, dicens, Propter iustitias meas induxit me dominus hereditare terram bonam istam: Non propter iustitiam tuam neque propter sanctitatẽ cordis tui intras hereditare terrã eorum, sed propter iniquitatem gentium istarum, dominus disperdet eas à facie tua. Ecce quàm antiquũ spiritus sancti dogma, nõ solum in Apostolicis literis prædicatum sed etiã in Propheticis, atq. in ipsis Israëlitici populi exordiis, sancti spiritus voce firmatum, nouellæ præsumptionis impetus conatur euertere. Clarè siquidem in vno atque eodem scripturæ loco, bonitatem & seueritatem Dei Propheta beatus ostendit, dicẽs, Non propter iustitias populi hereditatem terræ illius reddi, sed gratia tantũ miserantis donari, illos autem propter iniustitias suas pelli. Ecce in illis iuste punitur iniquitas, in istis gratis nulla iustitia muneratur. Nec sufficit beato Moysi quod dixerat, non propter merita ipsorum, hereditatem terræ illius Israëlitico populo fuisse concessam, nisi etiã adderet quod adiũxit, vnde eos omni bono monstraret indignos. Sequitur enim post illud quod supra memorauimus, Et scies hodie, quia non propter iustitias tuas dominus Deus tuus dat tibi terram istam bonã hereditare, quoniã populus duræ ceruicis es tu. Quis hic secundum debitum præcedẽtium meritorum mercedem redditã dicat? Quis nõ gratiam fateatur indebitam? Quoties ait Propheta, Tentauerunt eum in deserto? Quotiens iracundiam Dei cordis auersione meruerunt, & saluauit eos propter misericordiam suam, vt notam faceret potẽtiam suam? Hoc iterum Apostolus dicit, Sustinuit in multa patientia vasa iræ apta in interitum, vt ostenderet diuitias suas in vasa misericordiæ, quæ præparauit in gloriam.

Ephes. 2. Deut. 8.

Deut. 9.

Ibidem.

Psal. 94. Psal. 105.

Rom. 9.

CAPVT IX.

NE vero rursus homo in vltimam fæcẽ desidiæ resolutus, arduũ virtutis iter, & quamuis adiuuante gratia Dei, non nisi labore gradiendũ, inerti sibi crederet posse deferri, & nullius laboris industriam studio sui profectus adhiberet, ita inter se atq. hominem, Deus tempora officiáq. distribuens ordinauit, vt vocatione ipsius bonorũ principia sumeremus, vocati autem atque illuminati, vias mandatorũ eius boni ingenij intelligentia nosceremus, & eas libero vel eligeremus vel relinqueremus arbitrio. Quas tamen si ipsius fulti adiutorio, continua deuotione sequeremur, in fine rursus non repugnantem mandatis suis, subiectam in nobis obedientiam coronaret. Liberum verò quod ab eo habemus arbitriũ, prono ad nequitiam lapsu fluit, & cùm ad virtutis indolẽ Dei auxilio deserente, nihil possit, ad genus omne peccati idonea fultum virtute subsistit: Trahit enim lex in membris nata peccati, & Deus à leui iugo mandatorum suorum leuique sarcina recedentes: atque in peccati durissimam seruitutem, libero à iustitia voluntatis arbitrio defluentes, secundum suam iustitiam derelinquet: Eos vero qui vocationis munus congrua pietate susceperint, qui carnalibus non subiugãtur illecebris, qui iactãtiæ vitio, auaritiæ facibus, vento superbiæ caruerunt, & quantum in homine est, Dei in se bona seruantes ad spiritalia exercitia omne studium contulerũt, & in agone huius vitæ certantes adiuuat, & coronas vincentibus largitur æternas: ipse rursus delinquentes deserit, resistentes indurat, contemnentes condemnat.

Liberum arbitrium ad peccandum sibi sufficit.

CAPVT X.

DE horum graduum distributione, quã vel in nobis Deus operatur, vel nos iubet aliquid operari, ipsum interrogemus de cuius verbis orta est quæstio, quam si Dominus adsit, enodare conamur vt eius sensibus per diuersa volumina, varia quidem locutione, sed vna atque eadem intẽtione digestis, si quid in hoc loco latet, alterius sentẽtiæ collatione reseretur: Vocatum à Deo Apostolum Paulum, vel in eo libro legimus vbi eius gesta cum omni veritate narrantur, vel ipse in Epistola sua confitetur, dicens, Paulus seruus Iesu Christi, vocatus Apostolus. Secũdo autẽ loco vocationem secutus, & totum quod in homine fuerat operatus, ipse sic dicit, Plus omnib. illis laboraui. Sed ne hoc ipsum quidem sibi tribuens, solicita pietate subiunxit, Non ego autem, sed gratia Dei mecum. Iam ergo & vocato & vocationem per opera iustitiæ subsecuto, quid supererat aliud, nisi vt liberatus de corpore mortis huius, ad illius alterius vitæ, quæ sanctis omnib. veritatis ore promissa est, beatitudinem perueniret; Quod nullis humanis meritis reddi, sed Dei donãtis gratia largiẽti donari, sibi ipse respondet post gemitus, quibus dixerat, Miser ego homo, quis me liberabit de corpore huius mortis? Gratia Dei inquit, per Iesum Christum Dominum nostrum. Hanc itaque distributionem qua diximus à Deo homines nullis existentib. meritis vocari, & vocatos vt boni aliquid operẽtur, Dei adminiculis indigere, sumpto de veteribus literis Apostolus monstrat exemplo, postquam illam de duob. geminis electionem omni repulsa laude meritorum, ad Dei gratiam iudiciúmq. contulerat, videns quid impia posset blasphemare garrulitas dixi: Nunquid iniquitas est apud Deum? Et sequitur, Absit. Et quasi diceretur ei, vnde probas? Parum putauit authoritatem suæ valere doctrinæ, nisi sentẽtiam suam etiam legis doceret exemplo, Sic enim intelligi voluit quod Moyses dixerat: Misereor cuius miserebor, & misericordiam præstabo, cui misericors fuero, vt primam misericordiam vocatione credamus hominibus prærogari, quæ sola ad recte viuendum non sufficit, si deserat qui vocauit. Ideóque additũ est: Et misericordiam præstabo cui misericors fuero: vt à Deo accipi manifestum sit & ipsa misericordiæ opera, quæ cum videmur impendere, Dei misericordiam promeremur. Sic enim in Euangelio dicit, Beati misericordes, quoniam ipsis miserebitur Deus. Quod nisi sic intellexisset Apostolus, nunquam pro bonis gratiæ disputationi suæ hoc testimonium curasset inserere.

Rom.1. 1.Cor.15. Rom 7. Exod.33. Matth.5.

CAPVT XI.

SI quem vero mouet, quod non omnes, etiam de his qui iam vocati sunt, ad secundum gratiam, id est ad rectè viuendi donũ peruenire mereantur, sicut Dominus in Euangelio dicit, Multi sunt vocati, pauci verò electi: Hinc intelligat, quale sit quod contra Dei gratiam defensare molitur, qui de libero sibi blanditur arbitrio. Quicunq. enim diuinæ vocationis munere derelicto, ad impiam rursus fluxere perfidiam, ipsis Dei gratiam deserentibus, ad implendum quod voluerant sufficit arbitrium. Vidit enim quemadmodum Psalmista, misericordiarum Dei ordinem quem ex Moysi sensu interpretatur Apostolus, Prophetici spiritus veritate decantet; Audi, inquit, popule meus, & testificabor tibi. Quid eos volebat audire, quod cum testificatione loquebatur? Quid vtique, nisi mandata vitæ? Sicut alius Propheta dicit, Audi Israël mandata vitæ. Sed quæ sint ista mandata vitæ Psalmista

Matth.10. Psal 80.

subiungit, & sequitur, Ego enim sum dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Ægypti. Et hæc esse mandata vitæ, in oratione qua discipulos suos patri dominus commẽdabat, ostendit dicens, Hæc est enim vita æterna, vt cognoscãt te solum verum Deum, & quem misisti Iesum Christum. Post hanc vocationem illud sequitur, quod & vult ad conatus hominum pertinere, & ostẽdit sine se nõ posse compleri, hoc est enim quod dicit Apostolus, Quoniam ab ipso habemus velle & perficere, pro bona voluntate. Ab ipso enim habemus velle, quia vocat & illuminat: ab ipso perficere, quoniã ad nos pertinet conari bona, quę & velle donauit. Nec incaute ab Apostolo cum dixisset, Quia ab ipso habemus & velle & perficere: additum est, pro bona voluntate: vt etiam atq. etiam videant, vbi habeant à Dei iustitia liberũ de quo gloriantur, arbitrium. Sed illum ordinẽ quo misericordias diuersa dominus temporum dispensatione distribuit, sicut Moysen dixisse sensit Apostolus etiam in continuata Psalmi huius oratione videamus. Quid enim ait, postquam vocatos docuerat dicens: Ego enim sum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Ægypti? Dilata, inquit, os tuum, & ego adimplebo illud. Hic aliquid rursus apparet homini fuisse seruatũ, quod per liberum facere debeat arbitrium. Dilatare enim iubetur os suum, sed Deus se implere promittit. Sicut etiam discipulis suis in Euangelio dixerat, Nolite cogitare, quo modo aut quid loquamini: non enim vos estis qui loquimini, sed spiritus patris vestri, qui loquitur in vobis. Hoc solũ ad illos retulit, vt omnem tribulationis necessitatem libenter pro veritate susciperent, penes se autem promisit effectũ. Libero ergo qui locus seruatur arbitrio, vt sine Dei adiutorio ad exemplum quid voluerit rationali dignitate suffulta, sibiipsi si non sufficiat humana natura, continuo Psalmista ostendit, Et nõ audiuit populus meus vocem meam, Et Israël non intendit mihi. Quid dixerat cum vocaret, Audi popule meus & loquar Israël & testificabor tibi. Quid testificans commendauerat mentib. audientium? Dominus Deus tuus ego sum. Quid etiam ab ipsis fieri iusserat, quos de terra Ægypti & ignorãtiæ tenebris liberatos, in luce mandatorũ suorum splendore vocationis eduxerat? Dilata, inquit, os tuum. Statímque quasi diceret, si dilatare te deserẽte me volueris, nihil proderit, ita addidit, & implebo illud. Quid ergo qui vocauerat, & vocatos docuerat, quærula de iisdem voce subiungit, Et non audiuit, inquit, populus meus vocem meã, & Israël non intendit mihi? Exeat nunc liberi contra

Ibidem. | Ioan. 17. | Philip. 2. | Matth. 10. | Psalm 80.

A

Dei gratiam defensor arbitrij, audiat dicentem Apostolum, cum de bonis suis laborib. loqueretur, Non ego autem, sed gratia Dei mecum. Audiat Dei vocẽ in Psalmo, de his quos deseruerat dicentem, Et dimisi eos secundũm desideria cordis eorum, ibũt in voluntatib. suis. Audiat vnum eundémq. Apostolum de vitæ suæ variis temporibus sibi tantum mala, gratię autem Dei bona omnia tribuentẽ. Qui prius fui blasphemus inquit, & persecutor. Et alio loco, Gratia Dei, sum id quod sum. Cum diceret, Qui prius fui blasphemus & persecutor, nulla gratiæ mẽtio, iniquo operi copulabatur: quia sufficit sibi, sicut dictum est, ad nequitiam natura

B

libertatis humanæ. Cum vero de præsentis vitæ beatitudine loqueretur. Gratia, inquit, Dei sum id quod sum. Et illum ordinẽ quo miseretur Deus vocãdo, miseretur deinceps in cœptis conatibus adiuuando: sicut serie Psalmi narratum atq. digestum est, beatus etiam Apostolus Paulus continua narratione seruauit. Sic enim in ordine quẽ posuit, excepta testimonia religantur, ita loquitur, Gratia Dei, inquit, sum id quod sum. Hæc est prima misericordia, quam liberæ voluntatis opera consequuntur. Sed vt Apostoli Pauli vocationem bona opera sequerentur, quid ait, Et gratia eius in me vacua non fuit. Quid enim fecisti? Plus, inquit, omnibus la-

C

boraui. Ne multũ superbias ô liberi defensor arbitrij, audiens Paulum de suis laborib. gloriantem, attende quod sequitur, Non ego autem, sed gratia Dei mecum. Puto sanè quod nullus de his qui contra Dei gratiam exaltato ante ruinam, sicut scriptũ est, corde blasphemant, tantum arrogantiæ impudentis assumat, vt beati Prophetæ Dauid meritis aut æquandũ se, aut etiam existimet præferendum. Cuius, vt de illa prima remuneratione quam nullus non fateatur vt indebitam, delati scilicet regni interim taceã,

D

orationum & cõfessionum eius intentiones affectúsque pensemus. Ipse siquidem definit in Psalmo, Beatus homo quem tu erudieris domine, & de lege tua docueris eum. Sed videamus vtrum ipsi iã erudito, & omni legis scientia secundum instructionem Iudaïcam sufficienter instructo, ad beatitudinem res hæc sola suffecerit. Cur ergo rursus idem clamauit ad Dominum, Da mihi intellectum & scrutabor legem tuam, & custodiam illã in toto corde meo? Parum erat quod ad scrutandam legem poposcerat intellectum, nisi etiam ad custodiendam necessarium significaret auxilium, dicens: Et custodiam illam in toto corde meo: quasi diceret, Tunc custodiam illam in toto corde meo, si tu dederis intellectum.

1. Cor. 15. | Psal. 80. | 1. Tim. 1. | 1 Cor. 15. | Psal. 93. | Psal. 118.

CAPVT XII.

ADHVC superbus ille propriæ volũtatis defensor ad ista respõdeat, quòd Propheta ad intelligendum tantum mãdata diuina, quæ tamen propria virtute impleturus fuerat, opẽ diuini postulauerit auxilij. Quæ si ita sunt, à te paululum libet beate Dauid, sensuum tuorum occulta perquirere. Vnde ergo rogo te pugna carnis & spiritus? Vnde Apostolicum sicut ipse fateris certamen? Etiam vtique illuminatus atque eruditus intelligentiæ munere, quam diuinitus postulaueras, clamas & dicis, Auerte oculos meos ne videant vanitatem. Nam intellectu certe discernẽdæ vanitatis à veritate, sicut poscebas accepto, cur oculos tuos à vanitate quæ displicet, non auertis? Si auaritiam reprehendis, cur non ab ea proprio separatus arbitrio, cor tuum ad mandata salutis inclinas, sed tanquam infirmus in omnib. clamas ad Deum, Inclina cor meum in testimonia tua, & non in auaritiam, nisi quia suggerit auaritiam in membris nata lex peccati? Et adhuc vult oculos suos, nec per se potest vir sanctus auertere: ac sic caro concupiscit aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem: ex qua lite non liberat, nisi gratia, quæ per Dominum nostrum Iesum Christum paruis magnísque donatur. Velle enim adiacet, perficere autem non inuenio: quamuis & ipsum velle nõ ex nobis, sed Dei donum est, quoniam ab ipso habemus & velle & perficere, pro bona voluntate. Beatus ergo es, quoniam cum Apostolis Christi, & doctrinæ & pugnę æqualitate concordas: quia & in scriptis tuis Apostolorum bella cognoscimus, & tua certamina in Apostolicis literis inuenimus.

Psal. 118.

Galat. 5. Rom. 7.

Philip. 2.

CAPVT XIII.

VNDE ista in vno eodémque homine, qui ex anima & corpore cõstat, rerum voluntatúmq. diuersitas, nisi quia iusta Dei iudicia contemnens, homo Deum, creatura creatorem, infirmus summum, intra semetipsum inobedientiæ pœnas & cõtumaciam inferioris inuenit? Qua enim iustitia, quamuis meliori deterior, creaturæ tamen creatura seruiret, si ipsi qualiscunque creatura seruire noluit creatori? Sed ne hoc quidem sufficit ad pœnam, vt pars illa deterior melioribus repugnaret cordis affectibus, nisi etiam plerunque superaret, in captiuitatem duceret, possideret, non solum vel natos in Adam homines, sed lex ipsa peccati ad motus sui ministerium vindicaret, nisi etiam renatos in Christo, manente suggestione pulsaret: quia reuera per id regenerationis munus reatus dimissus est; non soluta conditio gratiæ est: veterum delens chirographa debitorum, non à passione carnali iam separãs adhuc hominem in carne viuentem, vt omnis homo futuro tempore diuinum per singulos imploret auxilium. Et quoniam lex non tam auferre potuit quã monstrare peccatum, quod peccatum in se nascentes passim sibi homines vindicabat, & concupiscẽtiæ consensione possessos, in æternum mergebat interitũ: Dominus noster Iesus Christus filius Dei, verbũ patris, æquale & coæternum patri, semetipsum exinaniuit, formam serui accipiens, & cum peccatum ipse non esset, factus assumpta carne peccatum, vt peccato carnis homine sanato, peccatum damnaret in carne: venit quærere quod perierat, sanare quod ægrotabat, erigere quod iacebat, potestatem habens dimittendi peccata, quod non debebat donare, quod ei debebatur dimittere, deletísque omnibus veteris culpæ maculis quam fecerat, reparare naturam. De his quibus pœnã seueritas iusta decreuerat, secũdum ineffabilem dispositionis occultæ misericordiam, elegit vasa quæ faceret in honorem, & alios à ventura ira dono gratuitæ vocationis absoluit: alios derelinquẽs ad æqualitatis iudicium reseruauit, nulli tamen agnoscendæ veritatis abstulit facultatem: & ita plenitudo diuinæ præscientiæ in alios manãte iustitia, in alios gratia profluente completa est: vt pereuntibus quos præscierat Deus esse perituros, & saluatis quos in illa secreta electione præscierat esse saluandos, toto orbe diffusa multiplicaretur Ecclesia.

Philip. 2.

Luc. 19.

CAPVT XIV.

GRATVLARE igitur ô quicunque illuminatus es & gratiam quam non merebaris agnosce: geme quicunq. induratus es, & iustitiam confitere. Dic quicunq. ab originali contagio, lauacro gratiæ te gratularis ablutum, Misericors & miserator dominus, patiens & multæ misericordiæ. Non secundum peccata nostra fecit nobis, neque secũdum iniquitates nostras retribuit nobis. Dic quicunque damnaris, Iustus es Domine in omnibus quæ fecisti nobis, & omnia iudicia tua vera: quia in veritate & iudicio superinduxisti omnia hæc, propter peccata nostra: & noli iniustitiæ Dei culpam tuæ indurationis ascribere: quia omnes viæ Domini misericordia & veritas, vt nec hi qui misericordiam fuerint consecuti à Deo, iudicio veritatis de meritis suis aliquid glorientur: nec hi qui indurati atque damnati sunt excusationem culpæ ex hoc habere posse se credant, quòd nullam qua conuerterentur, sint misericordiam consecuti. Hanc ergo Pharao misericordiam non accepit, & ideo ei ad pereundum, liberum sufficit,

Psal. 144.

Psal. 102.

Psal. 24.

arbitrium, quem quidem nullus ita ignarus diuinarum scripturarum erit, qui audeat dicere illa omnia iniuste esse perpessum. An forte si pie de Deo sicut expedit sentiamus, etiam Pharaoni datam misericordiam reperimus? Patientia enim Dei valere ei debuit ad salutem, qua differens iustum meritúmque supplicium, miraculorum verbera crebra densabat. Nunquid non potuit, sicut flagellis cædens expulit populum, ita miraculis credens, Deum tantæ virtutis agnoscere? Si dicitur iam, Pharaonem non potuisse mutari, quia eum præsciuerat Deus non esse mutandum, Respondetur, Dei præscientiam non cogere hominem vt talis sit, qualem præsciuit Deus: sed præscire talem futurum, qualis futurus est, quamuis eum non sic fecerit Deus. Quem si cogeret esse, hoc vtique cogeret quod non est. Porrò si hoc præscierat futurum esse quod non est, præscientia non est. Quod de Deo quã impie dicatur, aduertit quisque qui peccatis suis inde blanditur, quòd Deus eum peccatorem futurum esse præscierit.

CAPVT XV.

EXISTERE nihilominus fortasse aliquem reor qui dicat, minus idoneam ad salutem viam, si nulla intrinsecus vocatione pulsatus, tamen quispiam flagelletur. Vnde Nabuchodonosor pœnitentiam meruit fructuosam? Nonne post innumeras impietates flagellatus pœnituit, & regnum quod perdiderat rursus accepit? Pharao autem ipsis flagellis est durior effectus, & periit. Hic mihi rationem reddat, qui diuinum consilium nimium altum sapienti corde diiudicat, cur medicamentum vnius medici confectum, alij ad interitum, alij valuerit ad salutem, nisi quia Christi bonus odor, aliis est odor vitæ in vitam, aliis odor mortis in mortem? Quantum ad naturam, ambo homines erant: quantum ad dignitatem, ambo reges: quantum ad causam, ambo captiuum populum Dei possidentes: quantum ad pœnam, ambo flagellis clementer admoniti. Quid ergo fines eorum fecit esse diuersos, nisi quod vnus manum Dei sentiens in recordatione propriæ iniquitatis ingemuit: alter libero contra Dei misericordissimam veritatem pugnauit arbitrio? Hic quicunque respondet, illi vt mutaretur affuisse diuinum, huic vt induraretur defuisse præsidium, & hoc contendit iniustum, propter quod rerum ipsarum fines in Dei voluntate constituens, dixit Apostolus, Cuius vult miseretur, & quem vult indurat: dicente domino, Sine me nihil potestis facere: intelligat illa omnia, vel adiuuante domino perfici, vel deserente permitti, vt nouerit tamen, nolente domino nihil prorsus admitti.

Dan. 14. Exod. 14. 2. Cor. 2. Rom 9. Ioan. 15.

CAPVT XVI.

SED reditur ad paruulos, reditur ad geminos, parum est quod dixi, reditur ad necdum natos, qui & eodem concubitu seminati, & eodem momento in lucem fuerant proferendi. Eis discrepans diuersúmque iudicium diuinæ voluntatis apparens, sensus hominum de voluntate Dei superbe nimiũ disputantes, magnitudo quæstionis obturbat. Exalta iam viribus vocem tuam ô iniuste accusator iusti, & dic mihi, quid ille mali commisit quid boni ille meruit? Et respõdet tibi, non ego, sed Paulus Apostolus, nihil quidem ambo meruerunt: sed habet potestatem figulus luti, ex eadem massa facere aliud quidem vas in honorem, aliud quidem in contumeliam. Dicturus es, quare? Quæ est iudicij huius tam confusa diuersitas? Rursus hanc præsumptionem ille confutet & dicat, O homo tu quis es, qui respondeas Deo? maxime, quia ad illam humanorum actuum comparationem rursus intentio conuersa respondet, iniustitiæ non posse argui creditorem, qui duobus debitoribus tale voluerit habere iudicium, vt vni donet, ab alio exigat, quod ab vtrisque debetur. Et certe in omnibus humanæ conuersationis actibus atque contractibus ad discernendum aliquid, ad diiudicandum hanc, qua videmur aliquam probare iustitiam, ex ineffabili diuinæ iustitiæ plenitudine in humilitatis nostræ corda manare manifestum est, beato Ioanne hoc in Euangelio suo confirmante, Quoniam omnes de plenitudine eius accepimus. Quod si ita est, qua tandem impudentia homo de Deo, lutum de figulo iudicabit, non solum dicens, quid me fecisti sic: sed etiam de aliis damnabili curiositate perscrutans & dicẽs, quare de eadem massa fecisti, alium quidem sic, alium vero sic? Si humanum genus quod creatum primitus constat ex nihilo, non cum debita mortis & peccati origine nasceretur, & tamen ex eis creator omnipotens in æternum nonnullos damnare vellet interitum: quis omnipotenti creatori diceret, quare fecisti sic? Qui enim cùm non essent, esse donauerat, quo fine essent habuit potestatem: nec dicerent cæteri, cur paribus omnium meritis diuinum discreparet arbitrium: quia potestatem habet figulus luti ex eadem massa facere, aliud quidem vas in honorem, aliud vero in contumeliam. Nũc autem cum damnatis pœna iusta reddatur, saluatis autem gratia donetur indebita: quis vsque adeo humanæ conditionis oblitus, diuini sensus arcana discutiat, vt cum ipse

Rom. 9. Ioan. 1.

pœnam merito fuerit consecutus, quærat cur alius gratiam quæ non debebatur ei, acceperit? Hanc itaque diuinam electionem, non meritis reddi, sed sola voluntatis munificentia donari hominibus, Moyses cum iam tunc quamuis carnalem populum doceret, ostendit, Sic enim euidenter in Deuteronomio dicit ad populum, Ecce Domini Dei tui cœlum est, & cœlum cœli, terra & omnia quæ sunt in ea: Veruntamen patres vestros elegit Dominus diligere eos & semen eorum, elegit post ipsos vos præ omnibus gentibus. Et adiecit, Circumcidimini ergo à duritia cordis vestri, & ceruicem vestram ne induretis amplius. Sed hanc in eis mansisse duritiam cordis, sicut supra iam diximus, beatus Stephanus cum Iudæos increparet, ostendit, in actibus enim Apostolorum sicut ipse dicit, Dura ceruice & incircuncisi corde & auribus, vos semper Spiritui sancto restitistis. Vnde dura ceruix in illo populo, qui ex omni mundo electus est, qui de seruitute decem miraculis meruit liberari, cui lex data est, cuius saluti ora prophetarum omnium militarunt, ex quo factus secundum carnem & ad quos missus est Christus: nisi quia cæcitas ex parte in Israël facta est, donec Israël adoptatus ex plenitudine gentium intraret in regnum, & conclusit in incredulitate omnes Dominus, vt omnes indigerent misericordia saluatoris? Cuius diuini consilij sacramenta perstringens, & maiestatis mysterium, quæ quamuis magnitudine reuelationum nouerat, tamen pro humana infirmitate succumbens, etiam ille qui pro persecutionibus & blasphemiis vas electionis meruit nominari, miratus exclamat: O altitudo diuitiarum sapientiæ & scientię Dei: & inscrutabiles vias eius, & inscrutabilia confitens Dei esse iudicia. Cum illo ergo quando de talibus quæritur, admiremur, & manente sententia, quod non sit iniquitas apud Deum, si quid est illud quod quæritur, quod modum nostri sensus excesserit, & intellectus nostri non dignatur angustias, in illa iustitiæ, misericordiæ præscientiæque diuinę plenitudine permanere inconcussa æquitate fateamur: ne de superioribus diuinæ voluntatis arcanis aliter quam modus conditionis nostræ patitur disputantes, Dei iustitiam relinquamus, & nostram statuere cupientes, in imam contumaciæ voraginem decidamus.

Deut. 10. Actor. 7. Rom. 11. Rom. 9. Rom. 10.

Libri de prædestinatione et gratia Finis.

FRAGMENTA LIBRORVM ALIQVOT SANCTI FVLGENTII, QVI NON EXTANT:

Ex Theodulphi Episcopi Aurelianensis collectaneis de processione Spiritus sancti, ad Ludouicum Pium Imp.

FVLGENTIVS quòd solus pater genuerit filium, solus filius à patre genitus sit, solus Spiritus sanctus à patre filioque procedat, in libro tertio quem scripsit contra Fabianum, sic dicit.

Veràciter quippe profitemur, solum patrem genuisse, solum filium de patre natum esse: veraciter etiam dicimus, solum Spiritum sanctum de patre filioque procedere.

Item in libro quinto contra eundem Fabianum.

Ecce ego in quantum potui, licet breuiter, reddidi rationem qua vnum Deum dicamus, Patrem & Filium & Spiritum sanctum: & in ipsa Dei imagine ostendi quoddam diuinæ agnitionis indicium. In qua quidem imagine memoria, intelligentia, & voluntas non habent singulas propriasque personas. Imago quippe est ista non nata, sed facta; non genita, sed creata. Ad hoc vtique, vt sicut in ista vna imagine inuenitur quędam discretio vocabulorum, sic in illa vna diuinitate discretio personarum cognoscatur: & naturalis vnitas ostendat vnum esse Patrem & Filium & Spiritum sanctum: personarum verò proprietas demonstret alium esse Patrem, alium filium, alium Spiritum sanctum. Alium autem patrem, non eo quod Deus est, sed eo quod pater est: & alium filium, non eo quod est Deus, sed eo quod filius est: alium quoque Spiritum sanctum, non eo quod Deus est, sed eo quod & Patris & Filij Spiritus est. Alium ergo Patrem, quia genuit, alium Filium, quia de Patre natus est, & alium Spiritum sanctum, quia de Patre Filioque procedit. Non tamē alium Deum Patrem, & alium Deum Filium, & alium Deum Spiritum sanctum: sed vnum Deum Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum. Non enim confundit vnitas Trinitatem, nec Trinitas separat vnitatem: quia quod in personarum proprietate discernitur, hoc vnum naturaliter essentiæ vnius communione monstratur.

Item idem in libro septimo eiusdem operis.

Non enim loquetur à semetipso: sed quæcunque audiet loquetur, & quæ ventura sunt annuntiabit vobis. Ille me clarificabit, quia de meo accipiet, & annuntiabit vobis. Ecce primùm ostendit non esse alia Spiritus sancti, quàm quæ sunt Filij. Deinde vt ostenderet omnia sua esse quæ Patris sunt, adiecit: Omnia quæcumque habet Pater, mea sunt: propterea dixi, de meo accipiet & annuntiabit vobis. Illud igitur primitus attendamus quod ait, Non enim loquetur à semetipso: sed quæcumque audiet loquetur. Quis autem comprehendat, qualis sit illius simplicis naturæ locutio, vel qualis auditio, vbi non est aliud audire quàm esse? Audit itaque Spiritus sanctus quæcumque Pater & Filius dicunt, & hic eadem similiter dicit: sicut videt Filius quæ Pater facit, & hæc eadem similiter facit. In illa enim natura, vbi est summa & vera simplicitas, in eo filius videt quod Pater facit, Spiritus sanctus audit quod cum Patre Filius dicit, qui à communione naturalis essentiæ, & Filius de Patre natus extitit, & Spiritus sanctus de Patre Filioque procedit. Hoc igitur est Spiritui sancto audire, quod est de natura Patris Filiique procedere: & hoc est loqui, quod est per gratiam nostris cordibus ineffabiliter intimare.

Ioan. 16. Ibid.

Item idem in eodem libro.

Et non rapit eas quisquam de manu mea. Pater meus quod dedit mihi maius est omnibus: & nemo potest rapere de manu patris mei. Ego & pater vnum sumus. Hæc est ergo vox, quam oues eius audiunt: quæ scilicet in eo quod nemo rapit de manu filij, neque de manu patris, vnam virtutem filij & patris intelligunt: & audientes ab eo, quia ipse & pater vnum sunt, vnitatem veram in patre & filio essentiæ naturalis agno-

Ioan. 10.

ſcunt: hæc eſt vox filij, hæc eſt locutio Spiritus ſancti: quia de natura patris natus eſt filius, & exinde procedit Spiritus ſanctus. hoc etiam à patre & filio Spiritus ſanctus audit, quia de patre & filio communis diuinitatis æqualitate procedit. Non ergo Spiritus ſanctus loquitur à ſeipſo, qui non à ſeipſo, ſed de patre & filio habet naturalem locutionem, vnde naturaliter procedens habet originis veritatem. Ad hoc vtique pertinet quod ait; Ille me clarificabit, quia de meo accipiet, & annuntiabit vobis: omnia quæ habet pater mea ſunt: propterea dixi, quia de meo accipiet. Quam bene veritatem doctrinæ ſuæ veritas ipſa ſeruauit! Si enim Hoc dixiſſet, quaſi ſuum eſſe tantum ſpiritum oſtendiſſet: ſed dicens OMNIA quæ habet pater mea ſunt, propterea dixi quia de meo accipiet; ipſum Spiritum ſanctum vnum eſſe oſtendit & patris & ſuum. Cuius intelligentiæ dicens: Paraclitus autem Spiritus ſanctus, quem mittet pater in nomine meo, ille vos docebit omnia, quæcunque dixero vobis. Pater mittit, ſed in nomine filij mittit: Spiritus ſanctus miſſus à patre docet, ſed filius dicit. Hoc etiam illo demonſtratur loco, vbi Dominus dicit: Cũ autem venerit paraclitus, quem ego mittam in vos à patre, ſpiritum veritatis qui à patre procedit. Ecce hic paraclitum, quem mittit pater in nomine filij, ipſum mittit filius à patre: mittit autem à patre ſpiritum veritatis. Mittit ergo à patre ſpiritum ſuum, quia ipſe eſt veritas. Mittit eum pater in nomine filij, quia vnus ſpiritus eſt patris & filij. mittit eum filius à patre, quia ſic procedit à filio, ſicut procedit à patre. Idem quoque ſpiritus patris, qui ſpiritus eſt veritatis. De filio ergo accepit, & omnia quæ habet pater filij ſunt, quæ Spiritus ſanctus accepit: quia non de ſolo filio, ſed ſimul de vtroque procedit. Hoc autem vocabulum proceſſionis de patre nulli creaturæ inuenitur indultum, vt proprietas iſta proceſſionis ſolius eſſe demonſtretur eſſentiæ naturalis. Legimus enim filium de patre genitum. & quamuis in eo quòd vnigenitus dicitur, in ſolo naturalis generatio demonſtretur: tamen propter gratiam adoptionis, nos quoque Deus pater voluntariè genuit verbo veritatis. Vnigenitus, igitur vnus & ſolus eſt de patris eſſentia filius natus, ſed & nos per adoptionem & filij Dei dicimur, & de Deo nati, beato Euangeliſtâ dicẽte: Quotquot autem receperunt eum, dedit eis poteſtatem filios Dei fieri: his qui credunt in nomine eius, qui non ex ſanguinibus, neque ex voluntate viri, ſed ex Deo nati ſunt.

Ioan. 16. Ioan. 14. Ioan. 15. Ioan. 1.

Cùm ergo nos & Dei filios, & de Deo genitos, & de Deo natos diuinis oſtendatur eloquiis, proceſſionis tamen de Deo vocabulum nemo poteſt creaturæ cuiquam docere conceſſum. Quid ita, niſi quia vnigenitum filium poſſet naturalis natiuitas verum Deum oſtendere, eumque non adoptiuum, nec diuerſæ naturæ, ſed conſubſtantialem patri ſine dubitatione mõſtrare. Procedere autem de Deo ideo nulla creatura dicitur, vt ille qui procedit de patre & filio, ſic eſſe credatur Deus, ſicut eſt pater & filius. Solius eſt enim Spiritus ſancti de patre & filio proprietas iſta proceſſionis, cuius eſt cum patre & filio natura communis. De patre quippe ac filio procedit, ſed non recedit: nec eſt in aliquo minor aut ſubditus, qui de immenſo patre ac de immenſo filio inſeparabiliter & vnus procedit, & totus. Sic igitur ei non poteſt imperari quod loquitur, ſicut ei non poteſt imperari quod mirabiliter operatur.

Item idem in libro octauo eiuſdem operis.

Filius eſt igitur à patre miſſus, non pater à filio, quia filius eſt à patre natus, non pater à filio. Similiter etiam Spiritus ſanctus à patre & filio legitur miſſus, qui à patre filioque procedit. Sed quia non vno modo in ſcripturis ſanctis dicitur miſſio, propterea in ſacramento incarnationis non ſolùm à patre, verùm etiam à Spiritu ſancto miſſus eſt filius, quia mediator Dei & hominum homo Chriſtus Ieſus totius eſt Trinitatis operatione plaſmatus. Alio autẽ modo mittitur à patre & filio Spiritus ſanctus, qui naturaliter à patre filioque procedit. Mittitur enim à patre & filio Spiritus ſanctus, cùm ab ipſa Trinitate vno Deo gratiæ ſpiritalis donatur effectus.

Item idem in libro nono eiuſdem operis.

Deum itaque patrem non totius Trinitatis, ſed filij & Spiritus ſancti fatemur auctorem: de quo habet vnigenitus filius æternæ natiuitatis, & Spiritus ſanctus æternæ proceſſionis originem. Vnitas autem naturalis creatorem filium de creatore patre naturali natiuitate inſinuat extitiſſe, & creatorem Spiritum ſanctum de patre filioque procedere.

Item idem in libro decimo eiuſdem operis.

Expleta verò confeſſione veræ diuinitatis, veræque humanitatis vnici filij Dei, confitemur nos credere in Spiritum ſanctum, qui eſt vnus ſpiritus patris & filij, de patre filioque procedens, in patre filioque naturaliter manens, de patre ac filio vnius diuinitatis habens naturaliter veritatem.

EX LIBRO III. HINCMARI ARCHIEPISCOPI REMENSIS ADVERSVS obiecta Græcorum, ad Odonem Bellouacensem.

FVLGENTIVS Episcopus, litterarum studiis admodum eruditus, & vitæ sanctitate perspicuus, ab Arrianis pro Catholica fide multa perpessus, in libro quæstionum de Spiritus sancti processione sic ait:

Sic totum quod est ipsa natura commune tribus inuenitur esse personis, vt aliquid tamen inueniatur, quo propriè vnaquæque persona noscatur: quod tamen nec inueniatur separabile, nec possit esse commune. Nam proprium patris dicimus esse, quod genuit; proprium dicimus filij esse, quòd solus de solo patre natus est: proprium Spiritus sancti, quòd de patre, filioque procedit. In his verò propriis nulla est naturæ separatio, sed quædam personalis agnitio.

Item in consequentibus.

Non ergo potuit Spiritum sanctum diuinitas filij accipere, cùm ipse Spiritus sanctus sic procedat à filio, sicut procedit à patre, & sic detur à filio, sicut datur à patre. Nec illa natura, vnde Spiritus sanctus habet originem, potuit vel expectare vel accipere largitatem. Spiritus ille totus est patris, totus est filij, quia vnus naturaliter spiritus est patris & filij. Proinde totus de patre procedit & filio, totus in patre manet ac filio; quia sic manet vt procedat, sic procedit vt maneat. Vnde naturaliter hanc habet cum patre ac filio vnitatis plenitudinem, & plenitudinis vnitatem, vt totus à patre, totus habeatur à filio. Non ergo accepit Spiritum sanctum diuinitas filij, cum qua vnius naturæ est Spiritus sanctus, & ex qua habet quicquid habet, immo de qua est hoc quod est, quia quod naturaliter habet, hoc est.*

FINIS.

SANCTI VALERIANI EPISCOPI CEMELIENSIS HOMILIÆ XX.

Item, Epistola ad Monachos, de virtutibus et ordine doctrinæ Apostolicæ.

REVERENDISSIMO ATQVE AMPLISSIMO PRÆSVLI D. HENRICO LVDOVICO CASTANÆO RVPIPOSÆO, PICTAVORVM EPISCOPO.

IN hoc ſacræ tuæ dignitatis exordio, Præſul ampliſſime, inter publicas priuatáſque gratulationes, niſi me quoque feſtiuis choris insererem, animíque ſenſum quoquo modo teſtarer; verendum erat profectò, ne qui priſtinam erga te obſeruantiam meam nouerant, aut immemorem me, aut inofficioſum putarent. Veni ergo: & quod honori tuo debebatur, non ſine munuſculo veni. Sic enim mihi perſuaſi, cùm Valeriani Cemelienſis Homilias in publicum proferrem, illas nec gratiorem tua tutelam conſequi poſſe, nec cuiquam à me potius quàm tibi hoc tempore deberi. Primùm vt hac Pontificatus tui quaſi ſportula donati lectores, integram tibi honorificentiæ gratiam habeant. Deinde vt indicium extet, prodatúrque poſteris: tum ſcilicet ſanctiſſimi & eloquentiſſimi Epiſcopi opus in lucem prodiiſſe, cùm in noui Antiſtitis exortu Gallia omnis communi ſpei publicæ lætitia ferueret. Poſtremò vt vota quæ pro cœpti felicis auſpicio tua cauſa conceperam, tanto potiſſimum auſpice ac duce perſoluam. Vota, inquam, quæ mihi ex omnibus ſollemnium officiorum muniis ſola delegi. Enimuero poteram ſanè, dum laudibus tuis omnia perſonant; atque hinc aduentus tui deſiderio geſtiunt Pictaui tui, & conſcij natalium tuorum, quid ſibi eximia virtus in præcipua nobilitate ſpondeat augurantur: hinc bonum factum reliquæ Prouinciæ prædicant, ſapientiſſimique regis, qui hanc tibi Eccleſiam deſponderat, iudicium collaudant: poteram & ipſe, ſine adulationis metu, in præconij tui partem venire: atque ea de te commemorare, quæ in te à primis vſque annis ipſa quæ admirari facilè nihil ſolet, ingeniorum, morumque exploratrix Roma mirata eſt. Sed neque tu hoc à me obſequij genus deſideras; & ego inſtituto meo alienum duxi, qui me votorum, vt dixi, finibus contineo. Quare proſequantur alij laudes tuas: & quæ præclara in te vel natura, vel ſtudium effinxit, pro meritis efferant, ſi poſſunt: ingenij, qua polles, iudiciique felicitatem, doctrinam exquiſitam, rerum maximarum ſupra ætatem vſum ac prudentiam, ingenitam modeſtiam, reliquarúmque coronam virtutum, ſed pietatem in primis, & ſynceram fucique expertem religionem. Ego deſtinatis ſemper votis inſiſtam, petamque à Deo immortali, vt quorum tibi munerum eſt auctor atque largitor, eorum perpetuò cumulum adaugeat. Tum honorem hunc tibi, Eccleſiæque tuæ ita fortunet, vt deceſſorum tuorum tempora tua inuideant nulli, relinquant poſteris, quod æmulentur. Hilarij ante omnes, quam præcipuè optas, contingat imitatio: vt quod elogium illi Galliæ noſtræ quondam tribuerunt, hoc idem tibi aliquando Pictaui referant, piaculo hæreſis beneficio atque ope tua liberati.

R^ma A.T.

Deditiſſimus

IAC. SIRMVNDVS SOC. IESV.

LECTORI,

De Valeriani Episcopi Homiliis, et quo tempore ac loco claruerit.

VALERIANI Episcopi præter Homiliam de bono disciplinæ, quæ incerto antea nomine iactabatur, paucísque ab hinc annis auctori suo restituta est, nihil hactenus in lucem prolatum accepimus. Quas nunc damus reliquas vndeuiginti, celeberrimo antiquæ Corbeiæ Monasterio debemus. Cuius vnicum quo vsi sumus, peruetustæ sed parum castigatæ manus exemplar, etsi Homiliam de bono disciplinæ non habebat, & Ciuitatis nomen, in qua Valerianus Episcopus sedit, non indicabat: facilis tamen ex styli argumentíque similitudine coniectura fuit, has illius germanas sorores esse, omnésque ab vno & eodem Valeriano editas, Episcopo Cemelensi. Neque hac in re quisquam ni fallor repugnabit. Fuit autem Cemelenum, siue vt posterior ætas locuta est, Cemelium aut Cemela, Vediantiorum in Alpibus maritimis oppidum, cis Alpem summam nono, sexto vt vetus itinerarium docet vls Varum fluuium lapide. Cuius hodiéque prisca ruderum vestigia, noménq. haud procul Nicæa restat in colle, quem Cemelam vocant. Sed Cemelium Plinius lib.3.cap.5. & Ptolemæus in Italia locant, quia Italiæ initium à Varo ducunt: Itinerarium, quia Galliam iustis finibus ad Alpem vsque summam porrigit, Galliæ adsignat. Et verò ad Galliam pertinuisse, fidem sine controuersia facit vetus Notitia ciuitatum Galliæ, quæ inter Alpium maritimarum ciuitates, quæ sub Ebreduno Metropoli censentur, sexto loco numerat Ciuitatem Cemelenensium: & Vsuardus in Martyrologio prid. Idus Maias; quo die S. Pontij Martyris natalem in Gallis, Ciuitate Cemela, sollemnem fuisse notat. eius nimirum, quem auctor noster sæpius triplici Homilia de bono Martyrij, sed tacito semper nomine commemorat. Constat ergo de Valeriani cathedra Episcopali. reliquum est vt quo sæculo vixerit inquiramus. Rem enim coniecturæ nostræ fecerunt Gennadius & Isidorus, aliíque illustrium scriptorum nomenclatores, qui illum prorsus ignorasse videntur: ita nusquam eius meminerunt. Mihi verò ex cathedra ipsa Cemelensi deprehendere videor illum, sub annum Christi CD. L. hoc est Leonis magni temporibus floruisse. Post Leonem enim, Leonis ipsius decreto, vt Hilari Papæ verbis epistola IV. docemur, Cemeliensis ciuitatis, & Nicæensis castelli Episcopi diuersi non fuerunt: sed iidem Cemelienses simul, quandiu Cemela stetit, & Nicæenses. Quod videre est in Synodo V. Aurelianensi, cui Aëtius presbyter directus à Magno Episcopo Ecclesiæ Cemelensis & Nicæensis subscripsisse legitur in antiquis exemplaribus, quæ integras eius Concilij subscriptiones habent, nam mutilæ sunt in excusis. Quare Valerianum, qui Cemelensis tantùm Episcopus nuncupetur, ante Leonis decretum sedem illam rexisse opor-

tuit. Atque vt quod ſentio dicam, omnino Valerianum hunc illum eſſe coniicio, ad quem & alios vicinarum Galliæ Prouinciarum Epiſcopos, ſcripta exſtat Leonis eiuſdem Epiſtola de Vaſenſis Epiſcopi ordinatione, quam æternæ memoriæ Cardinalis Baronius ex Arelatenſis codice diuulgauit. Confirmórque in ſententia, quòd in illo Epiſcoporum numero Ingenuum video, Ebredunenſem, id eſt, Valeriani Cemelenſis Metropolitanum Antiſtitem. Sed & aliæ duæ ſunt epiſtolæ, Leonis vna ad XLIV. Epiſcopos Galliæ, altera Epiſcoporum eorundem ad Leonem; in quibus Ingenuus & Valerianus pariter coniunguntur. Stylus denique, optimus iudicandi magiſter, characterque dictionis Valerianæ; grauis inquam ac ſplendida, & dignitatis ſuccique plena facundia, quæ in his Homiliis elucet, ſatis hanc eius quam dixi ætatem prodit. illam ſcilicet, qua Eucherius Lugdunenſis, Hilarius Arelatenſis Epiſcopi, Vincentius Lirinenſis, Proſper, & Saluianus presbyteri, Galliam noſtram non diſſimili eloquentiæ laude & gloria decorabant. Vellem modò emendatiores nobis, & quales diſertiſſimus Epiſcopus pronuntiarat, edere licuiſſet. Sed in tanta deprauati codicis labe optandum id mage fuit, quàm ſperandum. Fortaſſe autem quod hæc editio non potuit, altera præſtabit. Tu interim præſentibus, Lector, fruere & vale.

EX VETERI CODICE FLORIACENSI, IN QVO VARIA ANTIQVORVM PATRVM OPVSCVLA vel fragmenta.

VALERIANVS quoque Cemelensis Episcopus in libro de bono disciplinæ. *Bene, inquit, in omnibus causis timor obtemperat disciplinæ: qui pro hoc ipso quòd imminentes periculorum casus aut iras iudicum cauere nouit, potestatem conseruandæ salutis obtinuit.* & quæ sequuntur, sequitur pag. Homiliæ I.

INDEX HOMILIARVM S. VALERIANI Episcopi, quæ hoc volumine continentur.

SANCTI VALERIANI EPISCOPI CEMELIENSIS.

HOMILIA I.

DE BONO DISCIPLINAE.

MVLTI qui sanæ doctrinæ aduersantur, iustitiam culpant, & disciplinam imperium esse iudicant, ac rationabilem castigationem superbiæ assignant: cùm non sit imperium, nisi vbi aliquid iubetur iniustum; nec sit superbia, nisi vbi negligitur disciplina. Disciplina igitur magistra est religionis, magistra veræ pietatis: quæ nec ideo increpat vt lædat, nec ideo castigat vt noceat. Denique mores hominum irata corrigit, inflammata custodit, ita Salomone dicente: Fili, ne deficias à disciplina Domini, neque fatigeris cùm ab eo increparis. Quem enim diligit Dominus, increpat: flagellat autem omnem filium quem recipit. Nihil profectò est, quod non disciplina aut emēdet, aut saluum faciat. Quam si quis sapiens apprehenderit, nec gratiam amicitiarum perdit, nec periculum damnationis incurrit. Nemo disciplinam irrationabilem putet, sub qua videt vniuersis quæ in cœlo, & sub cœlo sunt, verbo operante compositis omnipotentis Dei stare consilium. In principio enim operis sui Deus nihil prius quàm disciplinam fecit. Nam cùm assistente sapientia cœlum suspenderet, terram pararet, maria concluderet, & suis locis suisque temporibus cursum solis, lunæque globum disponeret, omnia sub disciplina constituit. Quid autem non esset tenebrosum, quid non incompositum, quid non haberetur absurdum, nisi constitutis legibus cuncta starent elementa? Nunquid sine disciplina agitur solis cursus? qui quamuis diurni itineris necessitatem infatigatus impleuerit, ad officium tamen suum matutinus occurrit, & se in parte cœli quotidie terrarum spatia lustraturus ostendit. Tanta est disciplinæ ratio, vt intra temporum metas lege conscriptas ita indefessi itineris alternis vicibus syderum cursus agitetur, vt nec Luna defectionis suæ damna effugiat, nec Solem diurni luminis flamma destituat. Nunquid sine disciplina est, quòd tanti maris fluctus humili terrarum littore continentur, & in suo sinu frequenter incitata ventis altior aggere vnda concluditur? Omnia profectò insipiens natura confunderet, nisi mundum disciplinæ ratio gubernaret. Hæc ideò proposuimus dicere, vt disceretis obedire euangelicis præceptis, & cœlestibus obtemperare mandatis. Quid autem rationalem animam, & ad Dei imaginem factam expediat, facilè potest homo intelligere, cùm videt sacratis per voluntatem Dei constitutionibus disciplinæ etiam elementa seruire. Audite Prophetam dicentem, Seruite Domino in timore, & exultate ei cum tremore. Apprehendite disciplinam, nequando irascatur Dominus, & pereatis de via iusta. Benè in omnibus causis timor obtemperat disciplinæ: qui pro hoc ipso quòd imminentes periculorum casus aut iras iudicum cauere nouit, potestatem conseruandæ salutis obtinuit. Quid igitur adultero castum? quid furi esset tutum? quid latroni non peruium? quis non expauesceret concaua litorum, secreta syluarum? quid non præsumptio possideret, nisi furorem animorum sub metu pœnæ disciplina compesceret? Ac nisi constitutus esset ordo viuendi, nunquam profectò finem poneret natura peccandi. Nihil est quod non gula suadeat, si gulæ disciplina consentiat. Nihil est quod non perdat

Prou. 3.

Psalm. 2.

luxuria, si amore vitiorum à te disciplina discedat. Nihil est quod non habendi ac possidendi cupiditate animus occupet, nisi auaritiæ vitium disciplina condemnet. Omnia sub metu disciplinæ vitia iacent. Iam non est in quo fides vnquam erubescat, si homo futurum Dei iudicium respiciat, & causam reddendæ rationis intendat: nec est in quo vindex scelerum flamma desæuiat, si intuitu disciplinæ aut quæ sunt honesta cogites, aut quæ sunt pudenda castiges. Multi ibi nomen crudelitatis imponunt, vbi pro amore disciplinæ crimen admissi sceleris supplicio vindicatur latronis: cùm sententia iudicantis iustis legibus seruiat, & non solum præsentibus, sed etiam futuris manum porrigat. Quis igitur non licitò crederet se debere peccare, si impudicis & impijs actibus iudex non præscriberet disciplinam? Videamus quid lex loquatur: Non occides, Non adulterabis, Non furaberis, Non falsum testimonium dices. (Exod. 20) Hæc sunt disciplinæ legis, quibus etiam districtio sententiæ sæcularis obsequitur, impugnando turpia, resecando criminosa. Nam adijcit scriptura: Iudex non est vindex positus boni operis, sed mali. (Rom. 13.) ita vt etiam vicarium pœnæ genus exigat, cùm dicit; Oculum pro oculo, dentem pro dente. (Leu. 24.) Sed istam antiquæ sententiæ seueritatem facilè vitare possumus, si flammas futuri iudicij cogitemus. Absolutè autem docet Paulus Apostolus posse contemni sæcularis arma iudicij, qui dicit; Si vis non timere potestatem, quod bonum est fac. (Rom. 13.) Sed hæc non otiosè tractanda sunt. Nam cùm de his terrenis potestatibus Apostoli doctrina commemorat, sensibus nostris cœlestis iudicij partes insinuat. Nam cùm docet seruiendum sæculi legibus, admonet necessariò hominem futuris cauere temporibus. Si vis, inquit, non timere potestatem, quod bonum est fac. Hoc est dicere, si vis non futurum timere iudicium, declina à malo, & fac bonum. Ergo hanc primam constitutionis formam, quæ sæculi legibus caret, cauere debemus & vincere, vt possimus à nobis illud præiudicium futuræ mortis excludere: quia quos ista temporalis non affligit pœna, hos illa in æternum insatiabili tormentorum persequitur dolore. Nemo autem illum homicidij crimen euasisse æstimet, quem excusatum sæcularis iudicij corrupti sententia absoluerit. Nec ille adulterij facinus prætermissum putet, qui indulgentiæ lege deprehensus euasit. Nemo cùm sanam dexteram videt falsitatis reo, debita iure supplicia iudicet fuisse concessa. Defunctis corporibus salua sunt crimina, nisi fuerint

A priùs apud Deum lacrymarum intercessione purgata. Expectat enim reum suum gehenna debitis armata supplicijs. Ad confusionem magis præsentis vitæ, non ad absolutionem criminis, pertinet autoritas sententiæ sæcularis. Illa ergo nobis sunt ante omnia cogitanda supplicia, vbi homo viuit durante pœna, vbi nec tormenta corpori, nec desunt membra tortori. Quæ tamen facilè vitare possumus, si habenas disciplinæ teneamus, ita dicente Apostolo: Si vis non timere potestatem, bonum fac, & habebis laudem ex ea. (Rom. 13.) Quis sapiens non ad hæc disciplinæ bona animum lætus adponat, vbi

B potest homo non solùm criminis pœnam vitare, sed & gratiam laudationis acquirere? Audite Prophetam dicentem: Apprehendite disciplinam, nequando irascatur Dominus, & pereatis de via iusta. (Psalm. 2.) In hoc loco ad illos, puto, pertinet ista sententia, ad quos nondum disciplina peruenit: qui adhuc in deuijs morantur capti antiquo superstitionis errore. Probantur enim sub lege nunquam vixisse, qui admonentur vt apprehendant studium disciplinæ. Sequitur in hoc psalmo: Ne quando irascatur Dominus, & pereatis de via iusta. Igitur si illos propheta statuit reos, ad quos disciplina nunquam peruenit; quid de illis iudi-

C candum putamus, quos disciplina destituit? Inter vtrorumque actus autoritas propheticæ lectionis incusat minorem planè culpam non peruenisse ad disciplinam, quàm legem disciplinæ respuisse. Ecce dicit Propheta: Qui spernit disciplinam odit animam suam. (Prou. 16.) Et verè vt dixit ita est. Nam hostis est & inimicus animæ suæ, qui spretis disciplinæ monitis diabolicis occupatur officiis. Dicunt aliquanti disciplinam satis duris legibus constitutam. Loquantur ista satis miseri, quos ad omne facinus ille diabolus autor mortis inuitat; quorum mentes insatiabilis gula possidet; super quos regnat ebrietas; quos turpis luxuria captiuos te-

D net; & à quibus nunquam superbia ingrata discedit. Illis autem quibus est studium honestæ fidem seruare continentiæ, humilitati pietatique seruire, dulce disciplinæ onus est & leue iugum Domini, quod non grauat nisi aut perditos aut perituros. Erubesco dicere in confusionem humanæ negligentiæ, quare apud aliquantos parum proficiat disciplina, cùm videamus pastorale magisterium etiam apud muta animalia non perire. Doceant nos ecce seruare ordinem disciplinæ tam dociles equorum animi, cùm in gyrum ducti flexuosis gressibus membra componunt, & sub vnius habenæ retinaculo ita laxari se consentiunt, vt &

currendi & standi modus sub quadam legum dispositione seruetur. Ita quos natura numero diuidit, studio disciplinæ coniungit. Videte quàm fortia boum corpora plaustro subiaceant: quæ in tantum imperio animum parant, vt tumentia naturaliter leui iugo colla supponant. Ita disciplinæ constitutionibus seruiunt etiam quæ in feritate nascuntur. Vnde miror aliquoties hominem, cui inest sapientia & intellectus prudentiæ, passim præcepta disciplinæ negligere: cùm videamus mutum animal vitia cauere, iussis obtemperare, imperio deseruire, atque ita ad omnem obedientiam animum aptare, vt cùm opus fuerit armatis legionibus occurrat, & hostilibus se telis iussum obijciat. Audite in hoc loco Prophetam dicentem: Cognouit bos possessorem suum, & asinus præsepe domini sui: Israel autem me non cognouit. Vereor dicere, ne nostram negligentiam pulset ista sententia. non autem cognoscit Dominum, qui conditionis suæ non cognoscit officium. Ostendam sanè quomodo Dominus possit aut inueniri, aut cognosci, si tamen est animus videndi. Si vis videre Dominum, require mendicum, suscipe peregrinum, visita infirmum, curre ad carcerem. Si vis videre Deum, vincula captiuitatis absolue, nodos iniquitatis incide. Audi de hoc Dominum dicentem. Esuriui, & dedistis mihi manducare: sitiui, & dedistis mihi bibere: hospes fui, & suscepistis me: nudus fui & cooperuistis me: infirmus fui & visitastis me: in carcere eram, & venistis ad me. Moneo itaque ne despicias nudum, ne cœco manum subtrahas, ne inuolutum pannis contemnas. In hac enim veste primùm Dominus cùm à Magis quæreretur, inuentus est. Et quia de disciplina fecimus mentionem, sub qua fides Christiana viget, necesse est vt omnia in aures vestras vitæ ornamenta deferantur, vt intelligat vnusquisque parum sibi prodesse conuersionis famam, nisi in contemptu mundi amauerit disciplinam. Ergo cui studium est Christum colere, prius cordis sic corporis indumenta suscipiat. Omnis igitur vita religionis professæ, integritatis debet famam sentire, ne quem expectat corona virtutis, pudoris damno feriat. Corporis integritas vitam muniat, integritatem fides incontaminata custodiat, vt manente vtriusque partis beneficio immaculatum hominem faciat regnare cum Christo. Sed in hoc solo constat conuersionis nostræ ratio, vt boni simus. Laborandum igitur illi ante omnia est, vt qui bonitatem sequitur, bonus esse iudicetur. Nam quamuis homo purum corpus im- A maculatúmque custodiat, laceratam vitam ad Deum portat, cuius actus vultum infamat, licet sciamus conscientiam solam bonis actibus posse sufficere. Sed quanto melius est vt semper de te bene sentiat, qui circa ianuam tuam vanis suspicionibus frequenter ægrotat? Insitum est enim naturaliter vulgo, vt de bonis malè semper iudicet. Sed tu qui curam bonæ famæ colis, studio tuo gratiam integræ opinionis acquire. Vita ergo nostra ita sit lucida, vt sit omnibus nota. Integritas religioni, pudor seruiat humilitati. Quem amor tenet seruandæ integritatis, ante omnia falsi ad se famam non admittat erroris. B Magnum est quidem, & gloriosum, & vsque ad cœlum omnium ore proferendum, nunquam malis actibus locum dedisse: sed multo fortius est nunquam falsis suspicionibus laborasse. Quid enim tibi prodest sobrietas, si vitia ebrietatis exerceas? Quis te non ebrium iudicet, si inter effluentes vino calices saltantium gyros imiteris? Quis te castum putabit, si te viderit meretricum fabulis mixtum scenico sermone compositis, aut loquentem turpia, aut inhonesta resonantem? Laudo quidem conscientiam castitatis in te, sed odi colloquium meretricis. In quo loco fortasse dicat aliquis, Sufficit mihi pura conscientia. C Quantum ad innocentiam pertinet, tibi soli sufficit. Sed prouidendum est ne facilitate tua alter peccet, & alienum peccatum in te redundet, iuxta illud quod dicit scriptura, Væ illi per quem scandalum venit. Quamuis autem pretioso serico corpus vestias, & niueo vellere membra componas, non sine macula diem transigis, si camini ardentis ora contigeris. In omni igitur actu tuo vitam tuam disciplina comitetur. Si vis placere Christo, elabora vt professionem tuam fides adiuuet, fama commendet. Præcedat vos patientia humilitatis socia, D assistat pudicitia integritatis magistra: fugiat cupiditas, erubescat ebrietas, luxuria actus suos lugeat, superbia confusa discedat. Quicunq; igitur est qui festinat Deum agnoscere, sub hoc disciplinæ ordine Christum nostrum poterit inuenire. Multa quidem superabant adhuc, dilectissimi, quæ disciplinæ ratio suadebat aperire: quæ interim putauimus differenda, ne otiosis auribus fastidium pareret longa narratio. Sanè ne quid in hoc opere substraxisse videamur, elaborabimus vt ea quæ religiosis actibus competunt, sequenti tempore differamus.

Esa. 1.

Matth. 25.

SANCTI VALERIANI Episcopi Cemeliensis,

Homilia II.

De arcta & angusta via.

MVLTIS atque innumeris disciplinæ legibus, dilectissimi, sicut audistis Euangelistam dicentem, viuendi rationem Christus noster instituit; & diuersis modis renascenti populo viam salutis ostendit: nihilque occultum esse voluit, quod animam aut saluaret aut perderet: ne res tanto pretio comparata diabolicis superstitionibus ignorantiæ vitio decepta seruiret. Sed quod peius est, parum prodest medicina morituris: & ideo difficilis est via salutis, quia facilior est semper exitus mortis: ita scriptura dicente, Quàm ampla & spatiosa via est, quæ ducit ad mortem, & multi sunt qui intrant per eam! Quàm arcta & angusta via quæ ducit ad vitam, & pauci sunt qui inueniunt eam! Mirantur fortasse aliqui, quare Euangelista amplam & facilem dicat esse viam mortis, cùm iter vitæ toto artetur accessu. Cui autem vnquam difficilis fuit ad inferiora descensus, vbi homo onere suo trahitur, & fascis sui victus mole portatur? Multa sunt autem quæ viam prosperæ salutis impediant. In quo loco illos specialiter mortis iniuria persequitur, quibus vanitas & crudelitas dominatur. Concurrunt præterea in præiudicium vitæ dissensiones, æmulationes, lites, rixæ, sacrilegia, adulteria, homicidia, fraterna odia, parricidalia consilia, falsitatibus armata periuria: quæ non solum ascendentem impediunt, sed etiam in profundum Tartari mergunt. Quando ergo fieri potest, vt ille homo facilè ad superiora perueniat, quem tanta vitia impediunt? Arcta & angusta via est, quæ ducit ad vitam. Hæc est illa via, dilectissimi, per quam iusti pergunt, & sancti, immaculatique gradiuntur: per quam illis iter est, qui humilitate, integritate, sanctitate præditi, indefessi Christum nostrum prosequuntur. Huius ergo viæ & eligendus nobis, & muniendus accessus est: quia sicut est arduus, ita & peruius. facilem autem se volentibus præstat, si non aut vanitas impediat, aut fallax huius mundi ornatus obsistat. Liberum autem & exutum omnibus impedimentis il-

Matt. 7.

A lum esse conuenit, qui iter ardui montis adgreditur. Sicut autem videmus iniusto fasce vacillare vestigia; ita multis lapsibus subiacet anima, si fuerit iniquis actibus occupata. Vnde exonerandum corpus est sæcularibus desideriis impeditum: ne per ardua & excelsa tendentibus, aut periculum mortis incumbat, aut desperatio laboris adcrescat. Quis igitur sapiens animal suum impeditum sarcinâ per angustum iter dirigat, cuius vnum latus excelsi montis moles premat, aliud rupes præceps adstituat; vbi si temeritas præualuerit, aut reuertendum est, aut euadendum? Similis est & B hominis illius causa, qui viam religionis ingressus est. Opus est ergo, vt semper resecet quæcunque aut inhonesta videantur, aut turpia, qui animam suam ad cœlestem gloriam desiderat peruenire. Non sine causa autem dicit Dominus, relinque bona tua, & sequere me. Bona ista, dilectissimi, mala nostra sunt, terrenis actibus enutrita: quibus dum aliquanti nimium adtentè seruiunt, cœlestia perdiderunt. Si vultis itaque vt vobis pateat cœlestis ianua, remouenda sunt omnia, & pœnitentiæ deputanda sunt, quæcunque in excidium vitæ negligenter & inconuenienter vsitata sunt. C Difficile autem est, vt ad ea, quæ præparauit Dominus credentibus in se, tibi perueniendi sit aditus, nisi onustum vitijs pectus exoneres, atque omnes iniustitiæ culpas religiosæ disciplinæ auctoritate compescas. Superfluè autem te putas ardui itineris & viæ asperæ semitas tenere, si animæ impediaris errore. Ponite vobis denique, si videtur, ante oculos duos ad superiora tendentes; quorum vnus graui pondere onustus pergat, alter leui tantùm baculo nixus incedat: & videbitis quis facilius ad superiora perueniat. Respicite prius ad illum qui grauatur onere: & videbitis hominis il-D lius pendentia retrorsum festinare vestigia, atque ita flexo genu incedere, vt putetur redire. Modò descendenti, modò cadenti similis ita in diuersam partem penduli itineris toto corpore per singula momenta iactatur, vt ipsa necessitas ambulandi pene plus desperationis habeat, quàm laboris. Conuertite modò oculos vestros ad illum, cuius ceruicibus nihil ponderis imminet: & videtis quàm liber incedit. quàm facile illi est per ardua exutis ire plantis, & in locis scrupeis pendulis hærere vestigijs. Nunc leui cursu procerus attollitur: nunc per diuersa tota animi alacritate portatur: vt ostendat difficultatem locorum liberis non impedire corporibus, nec laboriosa esse cuiquam itinera, quamuis sint ardua, si

Matth. 19.

exoneretur mens iniustis ponderibus occupata. Similis est, dilectissimi, ratio siue his, quos iniqui actus onerant; siue illis, quos veteri exutos culpa pœnitentiæ lacrymæ commendant. Debet itaque quæ sunt onerosa deponere, qui vult ad iudicium securus venire: & terrena contemnere, cui est animus cœlestia possidere. Sanè, dilectissimi, quo faciliùs illius ardui itineris exuperemus angustias, syncerae mentis adhibenda sunt studia: & remouendum si quid litium aut infelix sermo seruit, aut in opprobrium domus alienæ iniuriæ fortè veneni lingua commouit. Æstimari autem non potest, quantum impediant viam vitæ vitia indisciplinatæ linguæ: quæ dum nimium loquendo organum sui oris exercet, odia aduersum se etiam de otiosis sermonibus excitauit. Nam dicit Dominus etiam de otiosis sermonibus rationem esse reddendam. Videte ergo quid illi futurum sit, quem causa culpæ principalis impugnat: cùm non sit sine periculo animæ ad iudicium etiam leuia quæcunque portare. Arcta & angusta est via, quæ ducit ad vitam. Quicunque ergo est sapiens, primo loco iactet à se impedimenta mundi, & muniat iter suum studio disciplinæ. remoueat intercedente pœnitentia quæcunque per negligentiam videntur imposita: nec secum portandum putet, quicquid gloria sæcularis imposuit: quia licet sint per se grauia, fiunt tamen itineris difficultate grauiora. Fortè aliquantis in hoc sæculo nimium delicatis angusti & ardui itineris necessitas desperationem parit. Et verè habet hoc ratio, vt aspera quoque & difficilia rudis animus expauescat. Sed quid facimus, quòd nulla deliciosis militibus virtutum patet ianua? Quis autem fructus laboris esset, si per plana discurreres? aut quando te ad locum paratum venisse gauderes, si sine iniuria corporis peruenires? Quis vnquam otiosus trophæa composuit? aut quis circunstantibus vndique hostium legionibus ad victoriam dormitando peruenit? Parum laudis habet virtutum corona, quæ ex labore non descendit. Potest quidem habere palmam, sed non habet gloriam. Quando fuit vt agricola horrea sua otiosus impleret? aut quis vnquam legitimo tempore agri sui fructum recepit, nisi priùs multiplicato rudem terram sulco confecerit? Hæc est autem magnarum ratio virtutum, vt quanto plus homo laborat, tanto plus mercedis adquirat. Videamus tamen, qualis ista via mortis sit, quam Euangelista dicit amplam, & spatiosam, & fluctibus plenam:

Matth. 12.

A quæ quamuis referta sit mortibus, nunquam tamen desinit suscipere criminosos. Est enim huius naturæ, vt citò ad se perituros inuitet. facilem autem se illis præbet, quos disciplina destituit. In comparatione autem plani & angusti itineris, nihil viatori periculosius spatiosis itineribus: quia sine disciplina curritur, vbi equorum habenæ laxantur. atque ita fit vt multos porta mortis recipiat: quia vbi liberius pergitur, facilius peruenitur. Audite Dominum dicentem, Tolle crucem tuam, & sequere me. Facilem profectò homo illius ardui itineris non expauescit B accessum. Quare autem illum labor conturbet, cui alter manum porrigit? Quisque igitur per ardua alterius latere regitur, necessitatem cœptæ rei diuiso itineris labore hortatur. Et ideo potest fieri, vt ad promissa regni præmia non dubiè perueniat, qui ad superiora Domino comitante festinat. Sed deponendum est prius, dilectissimi, sicut superiùs diximus, quicquid humanis corporibus infelix sæculi error imposuit: ne fortè nos peccatorum mole obiecta ad illa remunerationis tempora aut non patiatur peruenire; C aut si peruenerimus, cœlestis regni portas non permittat intrare. Sed dicis, Non possumus peruenire. certis experimentis agitur. videmus enim frequenter multos insalutato patre familias ianua teste discedere. quos tamen nequitia, aut malitia, aut perfidia, aut luxuria, aut superbia facit exosos. Contempletur vnusquisque vestrûm diabolicæ præsumptionis offensam: & intelliget quantum superbia grauet hominem ad superiora tendentem; vel in quo statu sit positus, cui elationis spiritus dominatur. Audite de hoc Dominum dicentem: Humilibus Deus dat gratiam, superbis resistit. Sed nec minus D impeditur necessitas huius itineris vitio cupiditatis: quæ dum vult nimia pecuniæ mole gaudere, diuitem in regnum cœlorum non permittit intrare, ita Domino dicente, Amen dico vobis, quia difficile est diuitem intrare in regnum cœlorum. Hinc ebrietas, luxuriæ malis conscia, non parum humanis corporibus oneris indicit: quæ dum impudicis actibus seruit, infelicem hominem à consortio regni cœlestis exclusit. Obsidet etiam angusti itineris secretum crudelitas cum impietate coniuncta: quæ dum cruentis legibus mortis instituit, cœlestis gloriæ clausit viam: ita Apostolo dicente, Non fures, non auari, non ebriosi, non maledici, non rapaces regnum Dei possidebunt.

Matth. 16. | Iac. 4. | Matth. 19. | 1. Cor. 6.

Ad hæc ergo quæ diximus, pugnandum A nobis est studio disciplinæ, vt perueniamus ad locum vitæ. Adhibenda magis est itineri nostro pietas, misericordia, humilitas, integritas, castitas, sobrietas, pax fides, caritas. Non autem priùs ad locum promissæ hereditatis peruenies, nisi sub hoc vitæ studio onustum prius vitijs corpus exueris.

SANCTI VALERIANI B EPISCOPI CEMELIENSIS,

HOMILIA III.

ITEM DE ARCTA ET angusta via.

OMNIS homo, cui est cura Deum videre, & cœlestia regna contingere, facilè potest intelligere, angusti & ardui C itineris necessitates ad vitæ compendium pertinere; & spem obtinendæ gloriæ in labore consistere. Nihil est enim quod non labor exsuperet: si tamen in alteram partem, vt assolet, animus non declinet. Constat autem illi omnes difficultates occurrere, qui illius spatiosæ viæ delectatur errore. Audite Euangelistam dicentem, Quàm ampla via & spatiosa est quæ ducit ad mortem, & multi sunt, qui intrant per eam! quàm arcta & angusta via est, quæ ducit ad vitam, & pauci sunt qui inueniunt eam! Non dubito quòd aliquantis in ordine cœlestis militiæ constitutis desperationem faciat, D quòd cœlestis militiæ ardui itineris artatur accessus. Et verè, dilectissimi, non solùm arduum, sed etiam difficile & plusquam laboriosum est ad celsiora tendentibus. Sed inuitis desidiosis, & occupatis negligentibus, sine dubio etiam per plana necessitas laboris adcrescit. Quamuis autem sint aspera & difficilia, quæcunque sunt in excelsis posita; non dubiè fit vt in apertum campum veniant, si itinerantibus nihil desperationis occurrat. Omne igitur opus, dilectissimi, in quo studium humanæ conuersationis inuigilat, voluntarium requirit officium. Nam inæstimabile est, quantum difficultatis adcrescat, si hominem voluntas in maxima rerum necessitate decipiat. Nunquam ille bene iter ardui montis adgreditur, cui desperatio dominatur. Quando autem potest fieri, vt corpus adsuescat labori, nisi voluntas obtemperet laboranti? Respice & vide, quàm citò ad terram resilit, qui equum trepidus adscendit: vel quantis laboret angustijs, qui inuitus altum mare nauigaturus ingreditur. Religio Christiani nominis, in qua vocati sumus, liberi arbitrij suscepit officium. ad quam si quis inuitus venerit, oneri onus addit, & exutis antiqua lege corporibus desperatæ vitæ pondus imponit. Inde est quòd multos porta mortis recipit: quia perituris semper vitæ difficultas occurrit. Necessarium itaque, vt qui ad libertatis viam peruenit, si quid in se est infidelitatis, resecet, & cœleste testimonium studio voluntariæ seruitutis adcumulet: ne homo tantis Deo beneficijs obnoxius, in paruis officijs inueniatur ingratus. A negligentibus & imperitis seruitium Deo debitum fortè iudicetur onerosum, ex hoc quòd nullum tempus vacationis excipiat. Omnem hominem Deus, non solùm ad libertatem vocauit, sed etiam in summa rerum dignitate constituit. Ipse autem sibi seruitium indicit, qui inuitus seruit. Nam si voluntati seruitium accommodes, non te famulum Dei inuenies esse, sed filium. Nam ita dicit Propheta voce Domini: Ego ero vobis in patrem, & vos eritis mihi in filios & filias, dicit Dominus omnipotens. (2. Cor. 6.) Conditionis nostræ, dilectissimi, talis est seruitus, vt laudemus semper Dominum nostrum in operibus suis, & extollamus eum in claritate maiestatis suæ voce continua. Quid autem præter hoc humanum indiget inuisibilis, incomprehensibilis, inæstimabilis gloriæ potestas? aut in quo corporale requirat officium, cui chorus obsequitur Angelorum? Illa est seruitus intolerabilis, quam indicit tyrannicæ hoc est diabolicæ dominationis superbia, impiæ captiuitatis iniuria. ad officium verò, non ad seruitium pertinet voluntariè superiori personæ exhibere famulatum. Audite Prophetam dicentem: Voluntariè sacrificabo tibi Domine. (Psalm. 53.) Discite quantum distet inter addictam & voluntariam seruitutem. Nunquam potest fieri, vt sine offensa diem transigat, quem negligentia addictæ seruitutis accusat. Qui ex voto Domino suo paret, adquirit gratiam: inuitus, adcumulauit iniuriam. ita

Ier. 48. ita Propheta dicente: Maledictus homo, qui facit opera Domini negligenter. Si consideret vnusquisque vestrum gratiam adhibitæ libertatis, quam Christus noster fidelibus populis per regenerationem vitalis lauacri & Spiritus sancti effusionem concessit: intelligit non otiosè Domino seruiendum; cui quamuis quodlibet quotidie honoris aut muneris exhibeamus, nunquam tamen persoluimus quod debemus. Quando autem est, vt ille persoluat debitum, quem constat vicario pœnæ munere comparatum, nisi fortè pro amore redemptoris se simili sententia aut mortis, aut damnationis excipiat? Sed dum ista fortissimis quibusque proueniunt, nos vel quod solum possumus, Christo nostro quotidie gratiarum hostias immolemus: vt si alios commẽdant virtutum merita, nobis saltem locum gratiæ faciant voluntariæ seruitutis officia. Exoneremus ante omnia corda nostra impia contagione, vt fructus possimus nutrire iustitiæ. debet enim ex integro terrenis actibus abrenunciare, qui vult cœlestibus mandatis satisfacere. Nam sicut homo nunquam inuitus bene seruit: ita nec occupatus bene commendata custodit. Voluntariè sacrificabo tibi. Non sine causa Propheta hac se Domino voce commendat. Sciebat necessariò multos dubio corde seruire; & aliud ore promittere, aliud pectorum secreto disponere. Voluntariè sacrificabo tibi. Quamuis parua, ex voto offerentis magna fiunt munera. consumunt verò auctorem suum beneficia, quæ constiterint extorta. sic denique semper plangit quod erogauit, qui conuiuium inuitus instituit. Voluntariè sacrificabo tibi. hoc est voluntario sacrificio. Vt auctori tuo oris munuscula quotidie lætus exhibeas, eius sacrificium laudis verborum suauitate componas; atque ad officiũ operis deputati deuotus occurras. Audite Prophetam dicentem: Voluntaria oris mei fac beneplacita Domine. Cùm ergo conuenimus ad Ecclesiam, dilectissimi, ante omnia secreta pectoris nostri fides veritatis auxilio munita possideat: vt enim purum & immaculatum Deus diligit, non falsitate obsessum, non periurijs occupatum, non fictum, non dubium. leuitatis enim perfectæ hæc sunt indicia, aut sanctitatis amor, aut studia disciplinæ. hoc est immaculatam hostiam sacrificijs exhibere, tota Domino fideliter mente seruisse. Seruitij autem nostri hæc est ratio, vt beneficia Christi nostri semper recolas: & in quo religiosæ fidei labore profeceris, auctori tuæ libertatis adsignes. Inter omnia custodias præcepta iustitiæ, vni Deo seruias, Trinitatis tamen honore seruato. Vnam fidem, vnum baptisma credas. Patris, ac Filij, vel Spiritus sancti vnam claritatis confitearis essentiam. nec diuisa voluntate cuiusquam aut precedere, aut regnare personam. sed Patrem & Filiũ, & Spiritum sanctum vnius potestatis, vnius credas esse virtutis. Ita igitur fit, vt illud arduum & angustum iter in æternum victurus exsuperes: atque ea quæ iustis laboribus in cœlesti parte promissa sunt, non dubiè consequaris, si per hos disciplinæ gradus excurras, & vitæ tuæ tempora sub hac viuendi lege disponas.

HOMILIA IV.

De promissis & non redditis.

Si homo obnoxius beneficijs, dilectissimi, promissioni suæ satisfaceret, & studio deuotionis implendę fidem placitis exhiberet, neminem vnquam repetitio debiti ingrata cõfunderet: nec esset cuiquã imputandi locus, si mox promissi muneris votũ sequeretur effectus. Sed inde est quòd interdum amicitiarũ fides læsa suspirat; quia necesse est aliquotiẽs homini aut redibitionis increpare morã, aut debitoris exprobrare perfidiã. Inimicitias enim dixisse est promissa denegasse. quia ad litẽ pertinet, si quid aut hic inuitus reddit, aut ille per moras exacerbatus exigit. Audistis Prophetã dicentẽ, Sic psallã nomini tuo Deus in seculũ sæculi, vt reddam vota mea de die in diẽ. Infinitũ est dilectissimi, quid beneficia gratiæ capiãt, si ante diẽ creditorẽ suũ debitor solutione præueniat. Quicunq; autẽ commodatam pecuniã vltro reddiderit, sibi reponit. Nõ difficile enim homo cũ opus fuerit quodlibet impetrat, si fœneratori suo celeri satisfactione respõdeat. Ille verò quẽ perfidia arguit, sẽper creditoris sui ianuã clausam inuenit: & quãuis freqũeter pulset ac supplicet, tristis & vacuus cũ increpatione recedit. Si ergo homo homini mentiẽdo aduersum se odia excitat; quanto magis si Deo fallat, & cœlestis maiestatis Dominum lubrica promissione decipiat? Ideo hæc proposuimus, dilectissimi, quia solent aliquanti imminentibus periculis ita animorum vota componere, vt accedente tempore obliuiscantur se aliquid Domino promisisse. Hic hostiam corporis sui offert: ille pœnitentiæ lacrymas repromittit. alius in amore Ecclesiarum, alius in honore Sanctorum voti reus extitit. Sed ista tam facile est promittere, quàm negare, circa quos tamdiu durat spes deuotionis implẽdæ, quamdiu dolor sentitur in capite,

Psalm. 60

Ita paulatim consuescit promissa denegare, A postquam mortẽ cœperit nõ timere. Et miramur quare aliquotiens Dominus vndantib. lacrymis tam tardè respondeat, nec exaudiat supplicantium voces iustis doloribus seruientes? Miramur quare non sollicito agricolæ lætior se solito cultura componat? quare non fœcundo cespite multiplex spica parturiat? quare non pingues oleæ exhibeãt pretiosa commercia? quare non plenis torcularibus sudet copiosa vindemia? Nemo hîc terræ imputet. nemo intemperiem aëris accuset. manus arida nihil colligit: aut si collegerit, mox amittit. Infructuosi agricolæ semper vacua & otiosa sunt horrea. Nam B & inde descendit, quòd aliquotiens non inuenit medicina quos sanet. Difficile est vt medicus manum fideliter accõmodet, quẽ frequenter languentis promissio vana destituit. Ecce hic filij sui infirmitate suspirat, & Sanctorum ianuas die noctúq; precibus inquietat. Hæc mariti, ille vxoris suæ valetudine afflictus, secretum pectoris sui pulsat, & flebili oratione auxilium cœlestis miserationis implorat, se suumque munus Deo offerens. Sed ista succedentib. votis videmus aliquotiens vniuersa subitò animum excedere. vt æstimes miseros obliuionis magis bibisse poculum, non salutis. Ita non semper fallacibus votis profutura respondent. Quando autem est, vt beneficium inueniat qui debitum non reportat? Non potest fieri ne aliquando suæ perfidiæ pœnas luat, qui inanibus verbis patientiam iudicis frequenter inluserit. Inde est quòd otiosis Dei auribus hominum preces euanescunt, nec habet effectum intercessio lacrymarum: quia difficile est vt exaudiantur, qui Deo suo frequenter vana promissione blandiuntur. Beati apud quos manet fides placiti, & nullum studium mentiendi. Melius est profectò non promittere, quàm promissa fraudare. vbi quamuis homo inhumanitatis notetur culpa, nulla tamen subdolæ circumuentionis grauatur iniuria. Recurrite denique ad actus Apostolorum, & inuenietis ad damnum animæ pertinere promissis fidem frangere. Legimus igitur Ananiam & Saphiram vxorem suam vendito patrimonio suo partem dispensandæ pecuniæ ad Apostolos detulisse, partem domi reconditam reseruasse. quibus ait sanctus Petrus: Impleuit, Anania, iniquitas cor vestrum mentiri Spiritui sancto, cùm esset fundus in vestra potestate. non hominibus mentiti estis, sed Deo. Ita dum operantur fraudem, mercati sunt mortem: & dum cupiditati seruiũt, æterna munera perdiderũt. Ecce dicit Propheta: Vota mea Domino reddam in atrijs

Act. 5.

domus Domini. Obligatus legitima debiti est sine dubio pactione, qui cõuincitur Domino aliquid promisisse. qui autẽ redditurũ se loquitur, necessariò debitum confitetur. Tandiu enim iuris tui est patrimoniũ tuum, quãdiu chirographi fide alteri non fuerit obligatũ. In omni itaq; placito, siue quod amicitia obtulerit, siue quod volũtas adscripserit, non lentanda redibitio. Nã omnis oblati muneris gratia perit, vbi causa repetitionis incũbit. Ita nihil votis suis præstitit, cui necesse est inuito reddere quod promisit. Nam legimus in Salomone: Si vouetis votũ Domino tuo, ne morã feceris reddere illud. quærẽs enim quæret illud Dominus tuus à te: & erunt in peccatũ quæ egrediuntur per labia tua, nisi reddideris illud. Ergo, dilectissimi, moneo vt quicumq; se Domino votum promisisse nouit, statim reddat. Certè qui soluendo non sufficit, non promittat. Non hîc vt aliquanti putant, inhumanitatis vitia exageramus: sed de fide dicimus, quam videmus apud aliquantos periclitari pestilentia vanitatis. Nam multi sũt, quod peius est, qui subtracto libertatis suæ pretio, non integram pecuniam, hoc est semiplenam religionis fidem ad Dominum detulerunt. Audite Prophetam dicentem, C Vouete & reddite Deo vestro munera. Vouete, his dat consilium conuersionis. Reddite, ab istis debitum promissæ repetit sanctitatis. Parum autem ille habet de religione, quem studere vides sæculo, & plus præsenti vitæ fauere quàm æternę glorię. Tunc probas nihil te Domino de tua oblatione fraudasse, si iustitiæ partes colas, integritatem diligas, sanctitatem quam promisisti exhibeas. Debet autem expauescere Ananiæ vel vxoris eius exitum, qui intelligit se Domino fuisse mentitum. Vouete & reddite Deo vestro munera. In hoc loco causam munificentiæ non importunè prosequitur, D quia testimonijs competentibus admonemur. Si quidem infructuosis hominibus adquiescamus, vt ista vox affectum indicet postulantis. Numquid à te Deus ideo aliquid requirit, quia illi desit? quid autem non habet, qui totum possidet? Numquid quia in tribulationibus tuis promittis aurum, aut in doloribus polliceris argentum, Dei vsibus necessarium est? aut ideo aliquis pretiosos lapides, aut vestes offert, quia his Deus indiget. Ob hoc à te tuum munus quæritur, vt ipse fulgeas tuo auro, ipse tuo niteas argento, ipse tuis gemmis orneris, ipse tuo serico vestiaris. Tuis donis tuam vult Dominus animam componi, quam videt aut superbiæ, aut nequitiæ, aut auaritiæ, aut luxuriæ vitio deprauatam.

Psalm 115.

Deut. 23.

Psalm. 75.

Vouete & reddite Domino Deo vestro munera. Sed dicis fortè, Non indiget Deus nostro munere. Non quidem munere indiget*: sed fructum requirit, quem propter redemptionem animæ tuæ misericordiæ deputauit. Nam præter illam hostiam corporis tui, quam incorruptam & inuiolatam altaribus conuenit exhibere, nec non vocis officia, quæ nostro debemus artifici; hoc est apud Dominum acceptabile sacrificium, vt bonitati & misericordiæ studeas, vt iustitiæ partes foueas, & fide intemerata iugiter Domino placere contendas: vt nudum non inuitus vestias, vt inopem non inuitus pascas, vt captiuos voluntariè redimas, vt in vinculo constitutum memor tuæ redemptionis absoluas. Ad hæc fortè respondeas, Quid pauperi faciam? quid filio derelinquo? Audi Dominum dicentem: Qui plus amauerit filium aut filiā, quàm me, non est me dignus. (Matth. 10) Videtis ergò nihil præferendum Deo, nec plus filium cogitandum esse quā Deū. Dicis, quid filio derelinquo? Si cùm vnum filiū habeas, aliū tibi desperanti vxoris partus exhibeat, nonne vtrumq; tibi vno successionis gradu pietas paterna commendat; & vt superuenienti locum facias, etiam testamenti iura rescindis? Ita hereditatem, cui solet vnus inhereditare, frequenter videmus inter multos numero accrescente sufficere. Qui ergo habet vnicum filium, cogitet Christū sibi natum; atq; inter duos, aut tres, vel plures ita opes suas diuidat, ne Christus noster exheredatus abscedat. Quod si tantùm gaudes numero filiorū, moneo vt admisso ad consortium hereditatis redemptore tuo, ita patrimonij tui diuisionem tēperes, quasi aut vnum minus natum tibi iudices, aut vnum plus accreuisse gratuleris. Fac ergo locum Christo tuo inter filios sibi dilectos. Quare autem illos non vna patrimonij in terra diuisio maneat, quos in cœlo eadem portio promissæ hereditatis expectat? Quicunque autem indigentibus & miseris quæ sūt vitæ necessaria subtraxerit, primogenito & quidem meliori inter omnes filios portionem subditam denegauit. Audite in hoc loco scripturam dicentem; Qui pauperi miseretur, Deo fœnerat. (Prou. 19.) Multi sunt, qui miserorum necessitatem ita illudendam putant, vt in dies promittendo decipiant. & hoc ad illa vota pertinet, quæ superiùs diximus obliuione consumi. Quid iuuat differri miserū, si abundantia suppetit facultatum? Vbi vides hominem statim posse benefacere, & eleemosynam procrastinata humanitate differre, solam ibi voluntatem intelligis defuisse. Audite ad hunc locum Psalmistam dicentem: Sic psallam nomini tuo Deus in (Psalm. 60.) A sæculum sæculi, vt reddam vota mea de die in diem. Nūquid dixit de anno in annū? sed dixit de die in diem. Omni ergo die operādum nobis est, dilectissimi. debitum autem Deo, & promissum munus nō est tempore prolongādū. Nihil futuro iudicio debet, qui quotidie vota persoluerit. nec est vnde rationem in posterum præstet, qui de die in diem Domino bonorum operum fructus iusto labore ditatus obtulerit. Ecce dicit, Quæcunque feceritis vni ex minimis istis, mihi fecistis. (Matt. 25.) Siue ergo bonum, siue malum quis fecerit, ad Domini maiestatem nouerit pertinere. vtriusque enim partis retributio hominem expectat. B Vnde studendum nobis est misericordiæ & eleemosynis: ne cùm venerit Dominus cœli ac terræ, inter cæteros animæ errores pauperum nobis nuditates opponat, & oculis nostris infelicitates ingerat miserorum. Nemo ergo despiciat nudum, nemo conturbet aspero ore mendicum. Hæc est inter omnia placita Deo hostia: hic ordo salutarium sacrificiorum, vt miseris in necessitate subuenias, & ne in infidelitatis notam incidas, compos voti fidem tuæ promissionis absoluas.

C

HOMILIA V.

De oris insolentia.

NON otiosum est, dilectissimi, quòd inter omnia vitia, quæ vitam humanæ conditionis impugnant, specialiter linguæ insolentiam Propheta castigat. Sciebat necessariò amari oris studio aliquotiens venena componi, & nimia facilitate labiorum frequenter odia comparari. Et verè dilectissimi, ita est. Nam inquieta naturaliter lingua non paruum mortalibus affert vitæ D detrimentum, vt cùm bene composita dissipat, aut diu pacata conturbat. Quando autem est, vt se rixa moueat, si se lingua compescat? aut quis ibi locus est inimicitiarum, vbi cessant venena verborum? Nam hoc habet semper lingua malitiosa commercium, vt lites serat, odia moueat, mortes adquirat: ita in hoc loco Salomone dicente: Lingua multos cōturbauit pacē habentes, ciuitates destruxit, & domos effodit. (Eccl. 28.) Falluntur profectò, qui putant nihil esse ferro fortius, nihil veneno violentius. quamuis autē ista in perficiendis mortibus habeant peculiare naturæ beneficiū, cedunt tamen in contentione verborum. Nihil enim est tam noxium, aut malitiosum, quod non viribus suis minus

sit, si se incitata semel lingua commouerit. Multa sunt quidem humani corporis vitia, & satis grauia: sed parum possunt consilijs, virtutibusque suis, nisi sceleribus armentur alienis. sicut est crudelitas, quæ impietati seruit, & portas inferi cruenta mortis lege custodit. quid autem falsitas posset, si cupiditas otiosa dormiret? nam & ipse mortis exitus minor esset, si aut ferrum deficeret, aut venena cessarent. Singulare autem malum est lingua, in qua tantum malitiæ robur exultat, vt in perficiendo opere suo alterius auxilium non requirat. Cohibenda ergò nobis est, sicut Propheta admonet: ne fortè cùm proruperit, aut excitata lædat, aut incitata percutiat. Solet enim non impune recedere, cùm se in verborũ procacitate iactauerit. Nã commota flammas euomit; & cùm alium nocere quęrit, totũ intrinsecùs malè cõscium pectus incendit. Audite Prophetam dicentẽ, De multiloquio non effugies peccatũ. Faciliùs, si necesse est, quilibet potest ferre armatas ferro acies, & instructas rebus bellicis legiones. quis autem sustineat labiorũ tela infixa pectoribus? Faciliùs sine dubio recipiunt sanitatem corpora ferro lacerata. aut quare aliquis tantum gladio occisorum morti crudelitatis pondus imponat, cùm aliquotiẽs minora ibi sint pericula, vbi maior est cruoris inuidia? Difficiliùs autem semper sanatur quidquid extrinsecus collisionis includitur. Nõ difficile est profectò medico vlcera quãuis tumentia in oculis posita herbarum beneficio castigata mollire. habet & vis veneni remedium suũ: quod haustum quamuis in vltima viscerum sede dominetur, salutaris tamen poculi vnda perquiritur: in tantum vt miretur aliquotiens artifex scelerum, superueniente medicina nihil oris sui incantationem valuisse. linguæ verò insanabilis plaga est: quæ quãuis leuiter percutiat, alta tamen semper mouet pectoris dolore suspiria. Sciebat sine dubio Propheta quantũ malum esset linguæ, cũ clamaret: pone, Domine, custodiam ori meo, & ostiũ circũstantiæ labijs meis, vt non declinet cor meũ in verba mala. Si quis ergo est sapiens, ponat custodiã ori suo, & det labia vinculo taciturnitatis. Sed nec vnius tãtũ partis studia procacis linguæ pulsat inuidia. Agendũ quidẽ est huic, ne aliquid iniuriosũ proferat: sed nec minus illi prouidendum, vt insaniẽtis hominis dicta rationabili verborũ responsione supplodat. Magnum autem studiũ est seruandæ pacis, si amaritudinẽ alienæ linguę blando prosequaris alloquio. citò autẽ iniquorũ labia amicus sermo confundit. Sed quod peius est, faciliùs inuenies, qui aut malè semper dicere, aut libenter mala velit audire. Nihil est sæuius, nihil violentiùs amaris asperisque sermonibus: quorum vulnera tanto difficilius curantur, quanto faciliùs proferuntur. Ferri spicula per cælum volantia facilè scuti obiectione contemnis: verborũ verò iactus nec reuocari potest, nec prohiberi: multò enim velociores sagittis sunt. Quæ autẽ ibi propugnacula subueniant, aut quæ munitio tam parata succurrat, vbi emissum telum pene antè percutit, quàm procedit? Enumerari non potest, quantis sit lingua iaculis accincta verborum, quibus satis promptum est etiam quæ sunt animæ secretiora percutere. Quamcunque autem aures iniuriam suscipiunt, ilico ad cordis secreta transmittũt: vbi si semel introierit, sine mortis exitu non recedit. Res autem quæ nullis medicinæ beneficijs indagata excluditur, in perpetuo dolores operatur. Vnde castigandus est linguæ sonus, ne de facilitate verborum faciat venenũ. Si respiciamus, dilectissimi, ad omnes qui corporibus dominãtur dolores, nihil inuenies quod non possit aut ferro sanari, aut blanda medicaminis confectione molliri. Latere autem neminem potest, quàm graues sint luporum morsus, quàm periculosum serpentium virus. sed his facilè obsisti potest aut herbarum succo, aut arte medicorũ. Verborum verò intolerabile vulnus est. difficile autẽ sanare potest alius doloris causam, quę semel pectori infixa sedem animæ latenter inuaserit. Audite Prophetam dicẽtẽ: Mors & vita in manibus linguæ. Verè, dilectissime, si ad interiora respicias, & tumorem exasperati cordis diligenter inquiras, inuenies verborũ vulnera mortes operari. Quid mihi autem aliquis in cõparatione malitiosæ linguæ artificium veneficij increpet, & noxias poculorũ compositiones accuset? Excessit illa res omne genus veneni, quę nõ potest nisi morte cõpesci. Omnis quidẽ malitia ex corde descendit. sed hæc ipsa, quãuis sit noxia, facilè potest tolerari, si res iniquo nutrita cõsilio nõ prouocetur in litẽ; sed aut tacita doleat, aut in suis volutata sedib. cõquiescat. Tamdiu enim sanari potest iniquarũ valitudo cogitationum, quãdiu id quod corde cõcipitur; ore tacito cõtinetur. Verum vbi semel lingua rotãte proruperit, frustrà medicũ quærit. sine remedio est enim culpa verborum: quia deleri nõ potest quicquid lacrymarũ inserta per aures propagauit iniuria. Audite Dominũ dicentem, Facito ori tuo ostia & seras, & verbis tuis facito staterã. Ad hæc forte respondeas, Quis possit in tantũ oris sui labia cõtinere, vt tacitus diẽ trãseat? nõ hæc sentẽtia honestæ linguæ vinculũ taciturnitatis indicit. Vult pla-

Prou. 10. Psal. 140. Prou. 18. Eccl. 25.

nè loqui hominẽ, sed honesta proferentẽ, ac pacifica cogitantem. Multum autẽ verbis honoris adcrescit, si dulcisonos organi cantus nulla mentis amaritudo cõfundat. Hæc ideo proposuimus, dilectissimi, quia inuenimus multos aliquotiens vno atque eodem sermone dulcibus verbis venena miscere; & fictis pacis blanditijs litium pugnas introire. Quid istis infelicius, quid periculosius esse potest, qui fallacis linguæ studio vitæ insidiantur alienæ? Quare isti non respiciunt ad illum propheticum Psalmum, qui dicit disperdat Dominus labia dolosa? Videtis sub quali maledictione viuit, qui aliud in corde serit, aliud in lingua disponit? Bene profectò nouerat Dominus cœli ac terræ, aliquotiens malos Sanctorum studia ficta humilitate decipere: qui ore Euangelico dicit, Veniunt ad vos in vestimentis ouium, ab intus autem sunt lupi rapaces. Inextricabile profectò malum est, dolosa consilia miscere blanditijs. Nolo suspectas munerum suauitates. Quis autem libenter habeat acidos lactes, & tristi herbarum sapore conditos? Difficile igitur potest fieri, vt ille cuiquam placere possit, qui simul dulcem & salsam aquam profert. Quando autem est, vt gustus non offendat, si fauo mellis quæcunq; amaritudo se misceat? Cor ipsum hominis, quamuis sit viuum & sapiens, integra prudentia caret, quod amaritudo fellis infecerit. Omnia itaq. subdolæ mentis compescenda sunt vitia: ne dum cœperint aliqua extrinsecùs amara conficere, etiam ea quæ sunt in ore nostro dulcia incipiant displicere. Audite Prophetam dicẽtem, pone Domine custodiam ori meo. Hæc est vtilis custodia oris nostri, vt non facilè declinet cor nostrũ in verba, quæcunq. ad expugnanda pacis studia aut turpis sermo profert, aut vilis actus personæ cõfingit. Inter cõfusos autem linguę sonos neminẽ pœnituit tacuisse. Nã videmus frequẽter etiã verborum facta in crimen venire, & nimia facilitate verborũ amicitijs odia succedere. Quando autem potest fieri, vt homo aut magniloquus, aut maliloquus non habeatur ingratus? Quod tamen vitium si requiras, superabundat in aliquantis fœminis: quæ sicut non dubitant quæ sunt turpia dicere, ita nec ea quæ sunt pudenda confundũtur audire. Sed nec nos ista dicimus, vt aliquis semper vocem suam presso ore cõtineat, & linguæ sonũ obductis labiis perpetua taciturnitas includat. Vt nimiũ malos loqui ingratum est, ita inutile est bonos semper tacere. Cùm opus ergò fuerit, proferamus verba iustitiæ. sit os nostrũ conditum. Sed dicis fortè, Non potest non aliquando respondere prouocatus. Tacẽdum

Psalm. 11.

Matth. 7.

A est planè, cùm improb. sermo labia quieta sollicitat: & loquendum, cùm os amicũ pacis studia commẽdat. Ita & loqui & tacere perfectio est. Est autem vtriusq. patris causa, verborum tenuisse mensuram. Magnum est tacere: magnum est & loqui. sed sapientis est vtrumq. moderari. Nam aliquotiens nimia taciturnitas stultitiæ adscribitur, sicut & verborum nimietas ad furorem refertur. De qua re si nostri sententiã requiras arbitrij, iam malo aliquis tacendo stultus, quàm nimium loquendo iudicetur insanus. Loquamur ergo, sed cum timore & tremore, cogitãtes de omnib. verbis rationẽ esse reddendã: ita vt nihil de corde nostro iniquum

B exeat, nihil de ore blasphemum procedat, nihil resideat in cogitatione quod lædat. Nam præter illa quib. auditus offenditur, quorundam interiorẽ consciẽtiam Propheta castigat: Labia dolosa in ore & corde locuti sunt mala. Inter illas ergò insolẽtis linguæ culpas, cogitationes. Nam quicquid in corde loqueris, Domino confiteris; quia Deus scrutator est cordis. Videte ergò si possit fieri, vt illi occultũ aut excusatũ possit esse quod clamas, quem non potest latere quod cogitas. Omni itaq. studio, dilectissimi, æquali vinculo ora nostra moderentur. Nihil ingratũ lingua proferat, nihil in-

C iuriosum improbus sermo confingat, nihil subdolũ, nihil dolosum in corde nostro fit, nihil asperum, nihil otiosum. Nam Dominus dixit etiam de verbis otiosis rationem esse reddendam. Quamuis autem aliquis vitam fide muniat, scientia regat, castitate & sobrietate componat, nihil est quod in homine placeat, si in toto corpore sola lingua displiceat.

Psalm. 11.

HOMILIA VI.

De otiosis verbis.

D QVOTIESCVNQVE, dilectissimi, pro studio necessitatis nobis creditæ causam tractauimus disciplinę, dũ grauiora persequi volumus, aliquanta neglex imus; quæ licet aliquantis videantur facilia, si diligentiùs requiras, multis criminibus inueniuntur obnoxia. Quibus nunc porrigenda manus est, & elaborandum studio medicinæ, vt vna quæque res culpas suæ infirmitatis agnoscat. Currite ergo per singula, si videtur, quæ aut pœnæ seruiunt, aut lætitiæ blãdiũtur: & inuenietis non solũ in sæuis draconibus regnare noxium virus, sed etiam in exiguis apum venena latere corporibus. Frequenter diximus, dilectissimi, ebrietatem & cupiditatem quosdam fon-

tes esse vitiorum. ex quibus quidam torrentes præcipitati peccatorum nascuntur, qui secum maximam partem humani generis in profundum trahunt: cùm hinc ebrietas gulæ gurgitem fouet, inde cupiditas furorem improbæ persuasionis accendit. hæc enim mater est superbiæ, illa luxuriæ: quarum vna falsitatis, altera deformitatis est socia. quibus studij est homicidia exercere, adulteria fabricare, amicitiarũ fundamenta destruere: cùm quodam commercio fœditatis furtiuo amori mercedem suggerit cupiditas, occasionẽ præstat ebrietas. Sed hæc, dilectissimi, sicut aliquotiens diximus, paruo poteris labore cohibere, si illa prius, quæ peccandi fomitem præstant, volueris resecare. nec planè difficile tibi erit compescere quæ sequuntur, si ea quæ sunt in capite vitia castigata damnẽtur. Citò enim vniuersa corporis iunctura deficiet, si non sit qui ventri improbo pabulum subministret. Vnde ante omnia ebrietatis, siue cupiditatis castiganda sunt vitia, quæ sibi inter cetera vindicant principatum: vt illa quę his obsequuntur suo periclitentur officio. Facile est enim quamuis profundi gurgitis vndam siccari, si ortus aquæ possit excludi. Multa quidem, dilectissimi, adhuc de his quæ recolimus memoriæ suggeruntur. Sed quia aliquotiens in earundem castigatione satisfecimus disciplinæ: putamus pro commemoratione rerum hodie dicta posse sufficere. Vnde ex his, quæ præsenti materiæ videntur inserta, interim temperamus, donec illarum partium crimina, quæ aliquantis facilia videntur, exponamus. Audistis, dilectissimi, Euangelistam dicentem de otiosis verbis Domino rationem reddendam. Si respiciatis, dilectissimi, ad hæc quæ proposuimus, & illa quæ in castigatione indisciplinatæ linguæ aliquotiens diximus; intelligitis hanc sententiam ad oris insolentiam pertinere. cuius dicta licet otiosa dicantur, non tamen otiosè tractanda sunt. Nemo autem credat leuem esse culpam, quam tantopere cœlestis sententia districtionis impugnat. Hinc denique exsequitur quicquid fama mentitur. Otiosa sunt enim semper infructuosa colloquia ficti rumoris exposita. Qui autem putandus est otiosus esse sermo, nisi ignarus rationis & nuntius falsitatis; cui id studij est, aut ridenda confingere, aut de incertis quasi certa sentire? Est autem hoc genus hominum, quod dum fabulas pascit, nescit cauere mẽdacium. Audiant isti Dominum dicentem, Os quod mentitur, occidit animam. Otiosa verba sunt figurata conuitia, stulta fatigatione composita, dulcibus vt aliqui putant,

Matth. 12.

Sap. 1.

A sed multis accincta plagis, ac mortiferis insuper armata supplicijs. Nam quamuis lætitiam excitent, odia tamen frequenter incidunt. Multa sunt, dilectissimi, his similia, quæ fortè non sint prætermittenda, licet inter omnia verborum vitia videantur extrema. Si verbi gratia hominẽ fusci coloris appellas argenteum, otiosum verbum iniuriã facis. quia si verum dixeris, accusasti: si falsum detuleris, irrisisti. Cùm hominem proceræ staturæ & antiquę infantem vocas, nõne iniuriã facis, si veritate suppressa puerili studio mentiaris? Ad contumeliam enim pertinet, si verbis tuis humano corpori aut B aliquid addas, aut detrahas. Sed dicis fortè, satis leuia esse ista, & facilè portanda. Verũ est. Nam talia sunt ista genera vocabulorũ, ac si alienis crinibus leues plumas inseras, vel si per totum verticem iuuentutis primæ honore fulgentem, liquentes cineres aut puluerulenti aliquid candoris asperseris. non quidem caput oneras, sed deformas. Similiter & detracta per iocos coma, quamuis nihil operetur doloris, multum tamen exhibet fœditatis. Cauendum est ergo, dilectissimi, ne scenico sermone alter alterum lædat, & theatralibus verbis verecundiam fratri læsæ æstimationis incutiat. Solet igi- C tur nimia oris facetia excitare motus animorum, & sermo lætitia accinctus reciprocum parare conuitium. Sic denique scintilla quamuis parua flammas euomit, & ex nihilo exorta magna frequenter mouet incendia. Otiosus sermo satis otioso nutritur auctore. Vnde quia theatralium verborum fecimus mentionem, fortè pro studio disciplinæ nec illa debeam reticere, quæ otiosis verbis curiosas aures capiunt, atque alti pectoris secreta concutiunt, dum plagis modulantibus blandiuntur. Hæc sunt illa vitia, quæ superiùs commemorauimus quadam mellis suauitate componi. hoc il- D lud opus, quo diximus admixta dulcedine tristes vulnerum dolores institui. In hoc loco fortè aliquis pro amore disciplinæ interrogandum putet, quæ sint istæ otiosæ voces, quæ iniuriam excitent, & periculum audientibus parent. Bene requiris, ne per ignorantiam periclitetur auditus. Inuenimus igitur frequenter, ita impudicitiæ viam muniri, atque ex hoc fomenta adulterijs ministrari: cùm hic agili plectro tinnientis citharæ sonos expedit, ille docili digito laborantis organi blandimenta componit. Isti sunt laquei, quibus famulantibus inter cætera vulnera diabolus hominum mortes operatur. Nam quotiescunque dulci voce mulcetur auditus, ad turpe facinus inuitatur aspectus.

Nemo insidiosis cantibus credat, nec ad illa libidinosæ vocis incitamenta respiciat: quæ cùm oblectant, sæuiunt; cùm blandiuntur, occidunt. Sic frequenter videmus blandis sibilis aues decipi, & hebetes feras in laqueũ mortis dulcedine vocis impelli. Similis est, dilectissimi, causa mortalium, quos dulcisoni cantus cura sollicitat. In hoc autem proficiunt varietates vocum, & producta sine syllabis verba, vt homo aut capiatur, aut capiat. Explicari non potest, dilectissimi, quàm periculosos laqueos exhibeant mimicæ studia voluptatis. Nam si aliquis posset humani pectoris secreta perquirere, inueniret ad singulos sonos fistulæ corda infelicium suspirare. Intelligite ergo, quid inter viros ac mulieres nimium familiaris ac secretus sermo faciat, quid iuncta vicinia, quid iocis mixta colloquia: quid gula deliciis inuitata, quid auri fames ad omne facinus prostitutionis exposita; si alienum furorem etiam mutæ vocis blandimenta decipiant. Refugiendus est ergo error iste vocis sonus, qui humanis pectoribus dulcedine sua amaritudinem fecit: & persuasione quadam melliflui cantus frequenter mortifera ægris venena commiscuit. In quo loco primùm obturandæ aures sunt, opponentes scutum fidei: quo faciliùs omnis lenocinantis vocis excludatur auditus. Adhibenda etiam disciplina, quæ oculorum desideria repellat, & tabescentis cordis incitamenta compescat. Nam ita docet Euangelista dicens, Si te scandalizat oculus tuus, erue eum. Nemo, dilectissimi, in hoc credat huius sententiæ stare rationem, quasi Dominus humanum corpus deformare velit, quod ad similitudinem suam plasmauit, & ad speciem suæ dignationis instituit. Hoc est oculos eruere, quæ sunt in homine turpia resecare, & viles actus emendatione conpescere: castigatis illecebris truncare luxuriam, & bono conscientiæ manus improbæ cupiditatis abscindere. Ille autem manus suas incidit, qui in se infidelitatis tela confregerit, & iusto iudicio infidelitatis calamos amputarit. Ad salutem igitur animæ pertinet, si debilitentur vitia iniquis actibus enutrita, & radicitus vellatur impiorum aspectus oculorum: quibus citò mortis stimulus adquiescit, si hæc quæ superiùs dixi, integra & inlæsa permiseris dominari. Sed quò facilius ista operemur, audiendus est Christus, qui dicit, Relinque omnia bona tua & sequere me. Scio quidem, dilectissimi, quòd laboriosè suscipiunt ista, qui sæculi actibus occupantur; quibus dulcis est istius vitæ vsus. Sed si diligenter requiras, vanitate plenus, & quodammodo tenui vmbra vestitus, ad tempus

Matth. 5.

Matth. 19.

A mundus obsequitur, & hæc quam videtis fallax diuitiarum pompa blanditur. Bene ista nouerat sanctus Dauid, qui dicit, Auerte Domine oculos meos, ne videant vanitatem. Quæ est ista vanitas, nisi cultus diuitiarum, & sæcularium studia voluptatum? Cõfirmat hoc in Salomone qui dicit, Vanitas vanitatum omnis homo diues. Nemo ergo, dilectissimi, in huius mundi vanitate confidat, quam videt infirmis stare vestigiis; cuius cultus temporalis atque inanis est, & ornatus fumo, ventoque similis. Talis est autem decor vultus eius, ac si speciem illius vitis aspicias, quæ solstitiali flore composita, promissæ fructum nescit exhibere vindemiæ. B quæ dum nimium parturit, maculam perpetuæ sterilitatis incurrit. Longè alium nobis, dilectissimi, æternæ vitæ tempus promittit ornatum, si tamẽ homo peccatis pauper incedat. Ille autem ad Christum diues vadit, qui misericordiæ fructus congregat, & stultæ studia cupiditatis impugnat. Ille ad cœlos opulentissimus pergit, qui à se põpam temporariæ vanitatis excludit. Ille secum magnas opes ad paradisum portat, qui onustum vitiis pectus studio religionis exonerat. Ille postremò omnem penuriam mẽdicitatis euasit, qui quotidie in corde suo Christi nostri mandata serit, & peruigili fi- C de horrea pectoris sui seminibus diuinæ institutionis impleuerit. Ita vt ante omnia illius otiosi sermonis compescas libertatem, quæ si inter illa religiosæ vitæ studia mixta consederit, non dubiè in examinatione futuri iudicij præiudicat sanctitati. Citò autem quæ sunt in homine optima reuilescunt, nisi inter cætera quæ emendationem requirunt, studiosè ea quæ superiùs commemorauimus linguæ vitia resecentur.

Psal. 118.

Eccl. 1.

HOMILIA VII.

D

De misericordia.

SI respiciamus, dilectissimi, omnes iustitiæ gradus, per quos opus religionis instruitur, non inuenies cui non apud Dominum gratiosa seruitus locum comparet dignitatis. Sed hæc ipsa, fides quæ in nobis operatur, quamuis humano labore proficiant, ad Dominum referenda sunt: per quem, & in quo si qua sunt bene gesta consistunt, & in posterum quibusque profutura seruantur. Vnde nemo sapiens Dei beneficia suis virtutibus æstimet adplicanda; ne audiat illam Apostoli sententiam dicentis, Quid habes quod non accepisti? aut si accepisti, quid

1. Cor. 4.

gloriaris quasi non acceperis? Scimus quidem, dilectissimi, quòd iuxta Euangeliorum fidem, quæ beatitudinis promissa commemorat, homini iustitia in cœlestibus locum fecit. id est promissionem paradisi, & terram repromissionis, gratia mansuetudinis & humilitatis obtinuit: cordis puritas Christum videre meruit: misericordia consimilem mercedem retributionis accepit: pacis iocunditas multis inter filios Dei locum parauit: pœna sanctorum victoriæ coronam, & cœlestis regni gloriam ex virtutum meritis adquisiuit. Sed hæc omnia vna atque eadem Patris, & Filij, & Spiritus sancti in nobis virtus operatur, quæ perfectionem iustis laboribus præstat, ac bonæ voluntati quæcunque sunt optima subministrat. Vnum est sanè & pernimium, quod ex illa misericordiæ sede descendit, in quo sibi quotidie iustè possit mortalis homo gloriari: hoc est refectio pauperum, & redemptio captiuorum: si tamen ipsam non aut iactantia dissipet, aut tristitia ingrata conturbet. Auditis ecce Euangelistam dicentem, Venite benedicti patris mei, possidete mecum regnum cœlorum promissum vobis à constitutione mundi. Esuriui & dedistis mihi manducare: sitiui & dedistis mihi bibere: nudus eram & vestistis me. Videtis ergo quòd si gloriari cuiquam oportet, non nisi in hoc opere conuenit gloriari, in quo pasci ac vestiri se Dominus præcipit; & in dies famem suam portiuncula panis fracti postulat saturari. Si vultis ergo, vt non sit inanis nostra gloriatio, primo loco abundantibus eleemosynis summi regis redimamus amicitias: & vt nobis pateat cœleste regnum, omne misericordiæ studium conuertamus ad Dominum. In cuius amore non otiosè aut negligenter pauperum tractandæ sunt lacrymæ: ne ille qui totum orbem solet pascere, ad nostram confusionem inter mendicos videatur esurire. Contemplare denique singulorum necessitates, & nostri erga miseros sollicitudinem Saluatoris: & intelliges ibi esse Christum nostrum, vbi abundãtiam videris lacrymarum. Nec enim longè tibi quærendus est Dominus, si non sis auarus. Expectat nos ecce foris, cum illa suorum turba famulorum. Non enim tibi errandum est oculo, vt dubites circa quem potissimum opus miserandæ erogationis impendas. Ipsum scias esse Christum nostrum, quem videris nudum, quem aspexeris cæcum, quem offenderis claudicantem, quem pannis inuolutum, quem videris sordida veste contectum. In hac denique veste, cum à Magis quæreretur, inuentus est: & cùm in præsepi positus iaceret, sub hoc

Matth. 25.

A habitu apertis thesauris munera oblata suscepit. Ad hæc respondet illa Euangelica sententia, quæ dicit: Thesaurizate vobis thesauros in cœlo, vbi neque tinea corrumpit, neque fures effodiunt. Hi sunt illi thesauri, qui cœlestibus meritis deputantur, quos nulla res aduersa contaminat: hoc est, facultatum per miseros dispensata substantia. Audi itaque primo in hoc loco consiliũ meum, quicunque diuitiarum abundantia gloriaris. Si times tineam, commenda: si furem metuis, in superiore parte commenda. Ecce habes idoneum custodem, qui opes tuas seruet tibi, in æternum & in sæculum B sæculi profuturas. Addit ad hæc, nolite vobis thesaurizare thesauros in terra. Non ab re est, dilectissimi, quod admonet Dominus, ne quis thesaurum suum terræ commendet. Frequenter enim videmus congesta terræ vitio periclitari; & opes nimium defossas quadam limi tabe consumi. Vnde vtilius iudico esse commodare quam abscondere, & fœnori magis credere, quàm terræ deputare. Stultitiæ autem genus est, clausum tenere, quod potest multiplici labore proficere, & ad vsum æternæ vitæ fructum exhibere iustitiæ. Moneo ergo, ne quis in terra abscondat thesaurum suum: hoc est ne quis terrenis actibus cœlestis a- C nimæ dignitatem deputandam putet. Illius autem thesauros tinea comedit, qui vanitati seruit, & vitam suam in huius mundi pompa constituit. Tinea igitur, dilectissimi, vermis est inuidiæ & auaritiæ: qui secreta cordis solus possidet, solus quæ sunt in abditis congesta consumit. Furem verò diabolum credite: qui vt bonis operibus insidietur, obiecta sæculi pompa blanditur: & vt hominem à consortio regni cœlestis excludat, aurum manibus ingerit, argentum oculis opponit, gemmas collo inserit. Ita superbiam nutrit, & desideria carnis stimulo cupiditatis accendit: quæ sicut scriptura dicit, mer- D gunt hominem in interitum. Non dubiè autem ille pœnis exonerat profundum, qui thesauros suos præmittit ad cœlum. Audite quid Dominus offerat. Venite benedicti patris mei, possidete mecum regnum promissum vobis à constitutione mundi. Esuriui, & dedistis mihi manducare: sitiui, & dedistis mihi bibere: nudus eram, & vestistis me. Quis dubitet post hanc vocem de hoc sæculo cum tota patrimonij sui pompa migrare? Stultitiæ profectò vanitas est, vitium in electione meritorum, plus mundum eligere, quàm cœleste regnum; magis sæculo placere, quàm Christo. Si quis itaque vult locum inuenire in cœlesti sede, non desinat indigentibus necessaria ministrare. Sed for-

Matth. 6.

1. Tim. 6.

Matth. 25.

tè dicat aliquis, tenues sunt facultates meæ: non patiuntur tantas erogationis expensas. Si tibi aliquis domum præclaram huius tẽporariæ possessionis offerret, nonne pretio collato vndique nummos aggereres? & si fortè sacculi tui pondus non sufficeret, rem tibi necessariam mutuata pecunia comparares, donec ampliata nouo cespite possessione gauderes? Ecce possessio tibi regni cœlestis offertur, & quidem parua pretij mercede taxata; quæ possit etiam ab illo facilè emi, qui non solet de paupertate causari. Videamus tamen quid sit, quod à te pretij nomine postulatur. cibus, potus, & vestitus. Ad hæc non inuenio cui erogatio non quotidiana supperat. Si requiras, fortè horreis tuis annonæ species exuberat, & nouas vini cellulas antiqui gustus fama commendat. Quid tibi prodest seruare ista, si nescias lucratiuis studere commerciis? Sed dicis, pauper sum. Nunquid sub hac voce illis excusare te poteris, quibus pretia specierum pro temporum sterilitate deponis? Sine causa exiguitatem tuæ facultatis accusas. potes habere quod vẽdas: non potes habere quod dones. Non sine causa dictum est, frange esurienti panem tuum. Ad inhumanos puto pertinere istam sententiam: quorum panes reconditos & incontaminatos solet caries exesa cõsumere. Frange ergo esurienti panem tuum, ne pereat, & te à consortio regni cœlestis excludat. Addit ad hæc, Et domesticos seminis tui ne despexeris. qui sunt domestici nostri? necessariò omnes, qui nobis sunt nascendi lege coniuncti. Quid est quòd in faciendis eleemosynis non est cuiusquam excipienda persona, nec habendũ electionis iudicium? quia res quæ necessitati seruit, erogationis ordinem non requirit. Quid autem tibi est opus quærere, vtrum Christianus an Iudæus, vtrum hæreticus an Gentilis, vtrum Romanus an Barbarus, vtrum liber an seruus sit ille qui postulat? Vbi incumbit necessitas, non opus est vt personam discutias: ne cùm indignos misericordia segregas, Dei filium pariter amittas. Vnde autem scire possumus, in qua parte terrarum habitet Christus? Vbique credendus est esse, qui totum noscitur possidere. Sequitur superiora: Tunc erumpet temporaneum lumen tuum, & vestimenta tua ante orientur, & pręibit te iustitia, & claritas Dei circundabit te. Tunc clamabis ad Dominum, & Dominus exaudiet te. Adhuc te loquente dicet, Ecce adsum. Et hoc propter fracti panis particulam. quàm plus putas adquires, si maiora præstaueris? Audite Euangelistam dicẽtem, beati misericordes, quoniam ipsis miserebitur Deus. Multi quidem

Matth. 5.

A gradus sunt misericordiæ: sed requirendum est, qui potissimum existant. Principatus misericordiæ est quidem, lapso manum porrigere, erranti viam salutis ostendere, infirmos visitare, in tribulatione posito solatiis inhærere. sed illa est præcipuè expectanda misericordia, esurientem pascere, nudum vestire, captiuum redimere, ad tempus non habenti necessaria commodare. Inuenimus aliquotiens præterea multa genera misericordiæ, quibus se vulgo studia humana commendant: quæ cùm nullum exhibeant misericordiæ fructum, misericordiæ tamen B mentiuntur affectum. De his enim dicit Iacobus in epistola sua: Si frater aut soror nudi sint, & indigeant victu quotidiano, dicat aliquis vestrum, Ite in pace, calefacimini & saturamini: non dederitis eis quæ necessaria sunt corpori, nihil vobis proderit. Quis non oderit tale genus misericordiæ, vbi oris elegantia infirmo pietas otiosa blanditur, & infructuosæ cœlo lacrymę porriguntur? Quid iuuat alienum flere naufragium, si negligas corpus expositum? aut prodest animum excruciare dolore alieni vulneris, si deneges poculum sanitatis? Non pascunt esuriẽtem blanda colloquia, nec vestiunt alienam nuditatem infructuosa consilia. Quid iuuat C fomentis mollibus palpasse mendicum, si non reficias fame moriturum? Quod istud genus est misericordiæ, vt hominem velis viuere, & nolis in necessitate seruare? Crudelis est profectò pietas, quæ scit dolere miseris, & nescit subuenire perituris. Quid amplius quæritis, dilectissimi, pro erogatione fracti panis? etiamsi non fuisset vobis cœlestis regni portio repromissa, sufficere peccatoribus deberet illa sententia, quæ mortalibus spem futuræ salutis, & lætitiam perpetuæ detulit securitatis. Nam si respiciatis ad vestri laboris fructus, & cœlestis indulgentiam pietatis, multo plus recipitis D quàm datis. Ecce pro pastu pauperis in Euangeliis cœlorum vobis regnum promittitur: pro erogatione fracti panis, & hospitij receptaculo, vel nudati corporis vestimẽto, opem suam vobis inuocantibus per Prophetas Dominus pollicetur: in Psalmis iustitia misericordiæ vestræ in sæculum sæculi collocatur. Si comparemus terrenis cœlestia, satis paruo constat res tam pretiosa commercio. aut quanta pars est eleemosynæ vestræ ad illa quæ videtur mortalibus Dominus præstitisse? Ecce nos damus terrena, ille cœlestia: à nobis temporanea offeruntur, ille sempiterna largitur. Vultis scire quantum distent à cœlestibus donis vestri census? In comparatione beneficiorum, nõ est eadem ratio, diuitias accipere perpetuas,

Iac. 2.

& dare quæ erant peritura. Ante omnia illis lacrymis consulendũ est, quas nuper furor cruentæ hostilitatis indixit. Nec enim deest in quo se opere bona volũtas exerceat. nam quod peius est, multos videmus de sua, suorúmque redemptione sollicitos: quibus manus porrigenda est. Sed dicis, pauper sum. nec nos quemquam suademus dare quod non habet. sed cuius facultas tam tenuis est, vt non possit redimere captiuum, saltem illud quod est minimum addat ad pretium; vt vel paruo nummo videatur satisfecisse mandato.

Homilia VIII.

Item, De misericordia.

MVLTÆ causæ, dilectissimi, ex Euangelica lectione venientes in diuersam partem animum trahunt. quas si voluerimus sub vnius materiæ propositione disponere: necesse est vt causa causæ impediat, alterius negotij intellectum alter excludat. Quando autem potest fieri, vt non confusione multarum rerum aut dicentis, aut audientis impediatur ingenium? Inter cætera ergo, dilectissimi, quibus pro meritis suis beatitudinis gratiam Euangelista commemorat fuisse collatam, interim causam misericordiæ apud vos putauimus exponẽdam, quæ quotidiani operis fructum requirit. cætera temporibus suis, cùm vsus fuerit, exsequemur: vt vnaquæque res cùm propriis viribus fixa constiterit, alterius causæ materiam non requirat. Ecce dicit Dominus, Beati misericordes, quoniam ipsis miserebitur Deus. (Matth. 5.) Miror si post hanc vocem dubitet aliquis nummum suum expendere, cùm viderit iustis lucra respondere beneficij. Quid autem prodest congestam auri massam sacculo custodire, cùm possis quotidie & bene facere, & expensæ fœnus pecuniæ reportare? Beati misericordes, quoniam ipsis miserebitur Deus. Gaudete, dilectissimi, & securi donate, atque indubitãter expendite. Quis autem non certatim opes suas larga per miseros erogatione dispenset, cùm multiplices fructus, & duplicia dona se intelligat recepturum? Ecce denique beatos illos Dominus in hac vita iudicauit, quibus in futuro misericordiam repromisit. Audite in alio loco Dominum dicentem, Omni petenti te tribue. (Luc. 6.) Non est otiosum, dilectissimi, quòd omnibus petentibus eleemosynam Dominus dare iubet. Sciebat necessariò aliquotiens inter malos

A etiam bonos latere: atque ideo bonos, malósque commiscuit, ne cùm indignos erogatio nimium cauta præteriret, etiã dignus misericordia indonatus abscederet. Nulla est discretio postulantis; nec est necessitas exploranda pauperis. dantis, non accipientis fructus quæruntur. Non interest cui petenti eroges. non enim requirit Dominus, vtrũ mereatur ille qui postulat: sed quærit quantum præstet qui donat. Audite ad hunc locum Apostolum dicentem, Qui parcè seminat, parcè & metet. (2. Cor. 9.) Profectò nobis præstamus, quotienscunque miseris subuenimus: lucrum nostrum est, nostrarum erogatio facultatum. Nam si respicias ad spem fu-B turæ retributionis, fœnori traditur, quicquid esurientibus ministratur: ita dicente Propheta, Beatus qui intelligit super egenũ & pauperem: in die mala liberabit eum Dominus. (Psalm 40.) His omnibus fideiussor est Christus, qui dicit, Ego vobis in centuplum reddam. (Matth. 19.) Insuper & vita æterna promittitur: impietati & auaritiæ iudicij districtio reseruatur. ita Euangelista dicente, Cùm venerit filius hominis in maiestate sua, & omnes Angeli cum eo, tunc segregabit omnes ab inuicem, (Matt. 25.) oues à dextris, & hœdos à sinistris: dicens illis qui à dextris sunt, Venite filij mei, possidete mecum regnum cœlorum. Esuriui, & C dedistis mihi manducare: sitiui, & dedistis mihi bibere: hospes eram & collegistis me: nudus eram, & vestistis me. Dicet illis qui à sinistris sunt, Recedite à me maledicti in ignem æternum. Esuriui, & non dedistis mihi manducare: sitiui, & non dedistis mihi bibere. Cogitemus ergo, dilectissimi, & prouideamus ne nos retributio impietatis inueniat. Nam sicut in pascendis, vestiendisque pauperibus placatur Dominus: ita læditur in contemptu miserorum: cui tanta est cura infelicium, vt sibi datum iudicet, quicquid inopem aut vestit, aut reficit. Audite Salomonem dicentem, Fili, benefac tecum: cõclude eleemosynam in sinu pauperis. (Eccl. 29.) Quis-D que ergo vtilitatibus suis consulere desiderat, nõ inuitus pauperem pascat. Non deest autem, in quo quotidie possis lucrum facere, si ad necessitatem respicias paupertatis alienæ. Nam dicit scriptura, Eleemosyna & fide peccata purgãtur. (Prou. 15.) Ecce hic ieiunis faucibus pastum requirit: ille miserabile vestimentum deesse sibi in nuditate testatur. Satis crudelis est & nimium durus, quem non tangit dolor, cùm partem corporis sui aut debilitas, aut nuditas, aut paupertas stimulat. Parum profectò sibi prospicit, qui nõ causæ alienæ necessitatis intendit. Nil tibi prosunt diuitiæ tuæ, si diuitiarum beneficiis non vtaris. Nam pars mendicitatis est, con-

gestam secreto pecuniam possidere. Nescis quòd non recipit fructum quicunque non seminat? iuxta illam sententiam, quam superiùs commemorauimus, qui parcè seminat, parcè & metet? Hæc est igitur exercendæ culturæ ratio, vt quanto plus homo seminum terræ commendat, tanto futuris messibus spes maior adcrescat. Qui non seminat, otiosis manibus alios metentes spectat. Nam qui inter cæteros agricolas plus laborauerit, plus reponet. Quando autem potest fieri, vt horrea sua vacua respiciat, qui semina multiplicato iugiter sulco terræ commiserit? Quid tibi prodest congestis incubare diuitiis, si de his nullum lucrum capias? Videmus denique frequenter inueteratam frugum massam vetustate consumi, & vitiata temporibus vina nullis in posterũ vsibus profutura iactari. Illud solum aliquotiens Domino magis intelligimus profuisse, quod renouandi gratia solet agricola indigentibus commodare. Quicquid autem auaritia seruauerit, aut æstas nimia decipit, aut vetustas ingrata consumit, aut tinea dãnosa corrumpit. Hoc solum sibi homo reponit, quicquid causa miserationis expenderit. Nam ita dicit Dominus, Thesaurizate vobis thesauros in cœlo, vbi neque tinea cõsumit, nec fures effodiunt & furantur. Prouideamus ergo, dilectissimi, ne facultates nostras vermis auaritiæ exterminet. Præmittamus illuc opes nostras, vbi nullus fur inruat, nullus insidiator incendat. Commẽdemus diuitias nostras Domino dicenti, Nolite vobis thesaurizare thesauros in terra. Quisquis enim facultates suas in opere Dei fideliter erogauerit, in parte cœli recõditas ac repositas sub iusto fideiussore custodit. Nemo sapiens ad huius sæculi ornamenta respiciat? quæ dum temporaliter voluntatibus hominum seruiunt, animis possidentis illudunt. Duo sunt genera diuitiarum. Vnum quod suadet ad mortem: aliud quod ducit ad vitam. Diuitiæ mortis sunt, incubare facultatibus alienis, & coaceruatam pecuniam infelicium lacrymis comparatam in diem adnumerare sæculi hereditatibus profuturam. Illæ integræ & incorruptæ diuitiæ, quibus animæ redimũtur, quibus peccata purgantur. Illius diuitiæ acceptabiles Deo sunt, cuius largitate pauper alitur, nudus vestitur, captiuus redimitur, vinctus absoluitur, cœlestis regni hereditas comparatur. Nolo illas diuitias, quæ quotidie augmento suo famem faciunt: & in posterum dignitatis suæ flore nudatæ, amatores suos esurire patiuntur. Recurramus denique ad scripturas, & intelligetis in comparatione diuitiarum sub meliore sorte stare pauperiem. In castigatione enim auaritiæ Dominus quendam diuitem apud inferos Abrahæ patri nostro ita supplicasse adsignat, vt mendicum Lazarum in sublimiori loco residentem mitteret, qui refrigeraret os eius, & æstuantia siti labia restingueret. Cui ita traditur fuisse responsum, Fili, recordare quia recepisti bona in vita tua, & Lazarus similiter mala: nunc autem hic consolatur, tu verò cruciaris. Videtis quod quædam vices studia bonorum ac malorum hominum manent: quas studio misericordiæ conuenit præueniri, ne infructuosæ diuitiæ aduersum se vltrices criminum flammas accendant? Paremus itaque nobis, dilectissimi, apud Dominum locum gratiæ, & viam vitæ nostræ munificentia & largitate muniamus. Affectuum nostrorum labem apud Dominum præmissa satisfactione purgemus, respicientes ad illam propheticam sententiam quæ dicit, Qui seminant in lacrymis, in gaudio metent. Si quis ergo conscientiam suam diligenter interrogat, non otiosis auribus ista suscipienda putet. Non enim poteris in illa die futuri iudicij aliter inuenire refrigerium, nisi vulnera tua aut curaueris refectione pauperum, aut laueris inundatione lacrymarum. Profusiùs autem ipsi flete, & facultates vestras flentibus erogate: vt futuris temporibus inter ceteros gaudia metentes fructus misericordiæ colligatis.

2.Cor.9. Matt.6. Luc.16. Psal.125.

HOMILIA IX.

De eadem misericordia.

QVotiescunque, dilectissimi, caritatem vestram pro studio religionis admonere opus est, toties nobis illa sententia Euangelicæ lectionis occurrit, quæ futuro iudicio inter bonos malósque discernit. Quam si quis neglexerit, lacrymas metet: si quis excoluerit, abundantissimos lætitiæ fructus adquiret. ita Euangelista dicente: Cùm venerit Dominus in maiestate sua, & segregauerit malos à bonis, dicet ad illos qui à dextris sunt, Venite, possidete mecum regnum cœlorum. Esuriui, & dedistis mihi manducare: sitiui, & dedistis mihi bibere. Dicet & ad illos qui à sinistris sunt: Recedite à me maledicti in ignem æternum. Esuriui, & non dedistis mihi manducare: sitiui, & non dedistis bibere. Quicunque ergo, dilectissimi, vestrûm ad illud cœlestis regni consortium venire desiderat, primo loco paupertati manum porrigat, nec alienas lacrymas

Matt.25.

otiosè respiciat: quia vnumquemque siue boni operis, siue mali sententia retributionis expectat: ita Domino dicente, Quæcunque seminauerit homo, illa & metet. Inter cætera ergo, dilectissimi, quibus religiosæ vitæ studio opera adponimus, non prætermittamus necessitatem pauperum, ne perdamus infelicium commercia lacrymarum. In hoc enim stat apud Dominum ratio pecuniæ per miseros dispensata, vt quanto plus homo erogat, tanto fœnoris plus reponat. Sic multis seminibus multa parturiunt, ac multis parturientibus multiplicata consurgunt. Audite de hoc quoque Dominum dicentem, Qui parcè seminat, parcè & metet. Si ergo videtis, quòd qui parum serit parum metet; ita & qui parum erogauerit parum recipiet: qui nihil serit nihil reponit: ita fit vt qui parum recondit, inuitus sæpe ieiunet. Quando autem potest fieri, vt homo horrea sua plena magnis frugibus videat, qui nihil seminis terræ commendat? Si vultis ergo, vt fructus lætitiæ colligamus, largiùs in lacrymis seminemus, Qui parcè seminat, parcè & metet. Inuenimus frequenter hominem, qui cùm esurienti semel eleemosynam dederit, mandatum se persoluisse credit. Non igitur deficientes fame artus vnius diei pastu refecisse sufficit. sine causa autem vna die bonus est, qui altera descendit ingratus. Nam præcedentis misericordiæ beneficium perdidit, qui putat esurienti semel sufficere quod donauit. Ille autem ad Dominum integros misericordiæ fructus præmittit, à quo pauper nunquam tristis abscedit. Iugi medicamine opus est medico, vt gemitus alieni doloris excludat: quia infirmitas quæ in diem crescit, medicinam in diem requirit. Sed nec minore cura nobis prouidendum est, vt abundantibus eleemosynis curemus, si quid in nobis cruentum, si quid est sordidum. Non enim statim sanantur vulnera, quæ semel laueris. Sæpe excisi corporis medicina repetenda est. Si vultis itaque, dilectissimi, vt dies vitæ nostræ nulla auaritiæ culpa contaminet: non claudamus aures nostras ad clamorem infelicium, nec auertamus oculos nostros à nuditate miserorum. Nemo autem sibi putet perire, quod pauperibus donauerit. Nam sicut mendicitas inhumanitatem sequitur, ita opulentia humanitatis studio comparatur: ita Propheta dicente, Qui dat pauperibus, nunquam egebit; qui verò auertit faciem suam, in maxima penuria erit. Ecce aures vestras clamor esurientis increpat, & ieiunis faucibus ianuam tuam sonus vocis deficientis accusat. Quare tibi non occurrit illa sententia, Beatus qui intelligit super egenum & pauperē: in die mala liberabit eum Dominus? Satis illum negatiatorem constat stultum, qui recōditum sacculo tenet nummum, de quo inde potest habere commercium. Sed quod peius est, auaritiæ multa consentiunt. Hic ne misereatur pauperi, obstrepit vocem postulantium conturbatione sermonum: ille ne audiat, aliud audisse simulat. Satis misera est ista viuendi conditio, vt homo dum studet auaritiæ auribus suis grauitatem conetur imponere. Respice ad illam sententiam quæ dicit, Qui pauperi miseretur, Deo fœnerat. Quare ergo dubitet aliquis indigentem pascere, cùm videat se ista Christo nostro in pauperis refectione conferre? Sunt aliqui, qui miserabilem mēdicitatem spe procrastinatæ humanitatis inludunt. qui cùm excusare postulantibus erubescunt, miseros promittendo decipiūt. Ecce hic dicit, clauis deest, custos absentat: cùm primùm fueris reuersus, accipies. Non cogitas illam sententiam Salomonis, quæ dicit, Ne dixeris, abi & reuertere, cras ego dabo: cùm possis statim benefacere. Vnde scis quid contingat sequenti die? Dicis, cùm primùm fueris reuersus accipies. Quando est illud, esurienti vt vilicus tuus redeat, qui fortè te volente frequenter absentat? quando est, vt ad clamantem illa fastidiosa secretorum tuorum claustra dissiliant, quæ dum tuæ seruiunt voluntati, nesciunt aperiri? Dicis, cùm fueris reuersus, accipies. Quid si nudum grauior solito tempestas cędat? quid si deficientes fame artus exitus vicinæ mortis excipiat? Quis non iudicet tuo iudicio deputatum morti, quem videt tuo beneficio potuisse seruari? Cùm fueris reuersus, accipies. Cuius fide redit, quem virtus tota destituit? aut qua spe domum repetit, qui pridie cōfusus abscessit? Deponamus quòd promissioni tuæ redeundo satisfaciat; fortè sub hac qua pridie conditione venturus. Satis iustius planè est, eleemosynam statim negasse, quam esurientem spe promissa decipere. Audite Dominum dicentem, Frange esurienti panem tuum. Requiramus si vultis, dilectissimi, qua fractus panis mercede pensetur. Ecce dicit Dominus, Frange esurienti panem: si videris nudum, vesti eum: & domesticos seminis tui ne despexeris. Tunc erumpe temporaneum lumen tuum, & vestimenta tua citò orientur: & præibit ante te iustitia: & claritas Dei circundabit te. Tunc exclamabis, & Deus exaudiet te: & dum adhuc loqueris dicet, ecce adsum. Videte, dilectissimi, quantum nobis constet erogatio tenuis expensæ, vt ad petitionem nostram tātæ maiestatis Dominus dignetur occurrere. Nam & alibi dicit,

Galat, 6. 2. Cor. 9. Prou. 8. Psal. 40. Prou. 19. Prou. 3. Esa. 58.

Matth. 10. cit, Qui dederit vni ex minimis istis calicem aquæ frigidæ, amen dico vobis, quia non peribit merces eius. In hoc loco voluntas requiritur, non facultas. In maximis enim affectum integræ deuotionis ostẽdit, qui in minimis votũ miserationis exhibuit. Vnusquisque ergo, dilectissimi, prout habet, vt potest, eroget, largiatur, expendat. Nemo claudum refugiat, nemo surdum non audisse se fingat: nemo debili manus subtrahat: quia omnia ista in retributione consistunt. Vestire enim pauperẽ, corporis sui est operuisse nuditatem. lucrum autem magnũ est refecisse mendicum. Sic enim dicit Dominus, Matth. 25. Quæcunq. feceritis vni ex minimis B istis, mihi fecistis. Tanta est enim apud Dominum nostrum cura miserorũ, vt sibi præstitum putet, quicquid egentibus erogatio miseranda contulerit. Videmus igitur aliquoties inter abundantis vini, frumentique commercia egẽtes viduas, quas sexus & senectus decepit: quibus nec laborandi, nec prouidendi virtus suppetit. Satis ille impius est, quem non ad misericordiã prouocat aut infelicitas desolationis, aut infirmitas senectutis. Videmus & quod peius est, frequenter multitudinem captiuorum nudis errare corporibus. Quid tibi prodest abundantia diuitiarum tuarum, si in conspectu tuo vnus C algeat, alter esuriat? Ecce imminet tempus, dilectissimi, iustæ retributionis, & promissæ in cœlestibus munus hereditatis. Erogemus ergo, & expendamus in hoc sæculo, si vultis partem diuitiarum obtineamus in Matt. 6. cœlo. Audite Dominum dicentem, Thesaurizate vobis thesauros in cœlo: & alibi, Luc. 12. Facite vobis sacculos, qui non veterescant. Bene, dilectissimi, Christus noster boni operis fructum pensata facultatum qualitate disposuit: vt in faciendis eleemosynis nec diues, nec pauper excusare se possit. ita vt huic qui plurimum possidebat, thesauros iuberet erogare: illum quem nouerat paupertatis squalore sordere, esurienti panem iuberet frangere. Quæ autem tam vacua horrea, quæ sustinere non possint tam tenuem erogationis expensam? aut qui tam miseri census, quos possit conturbare mendicus? Facilè sanè & sine difficultate potest implere mandatum, cui vltra possibilitatem nihil constat impositum. Scio quidem census tenues frequenter bonæ voluntati obsistere: ita vt non sit in quo se opera pretiosæ cogitationis extendant. Sed si illa quæ maiora sunt, implere non possumus; vel hæc quæ parua & facilia sunt, non prætermittamus. Frange esurienti panem. Ad hæc quis non deuota mente respõdeat, quamuis paupertate oppressus sit, & tota victus mendicitate

A suspiret? Alioquin aut nimium mendicus, aut satis vanus est, qui in facienda eleemosyna non est fracti panis erogatione contentus. Sed dicis, multa minutatim dispensata massam faciunt. Verum est. sed quantum est istud ad illud quod dicit Dominus, Ego Matth. 19. vobis reddam in cẽtuplum, insuper & vitam æternam? Tu tamen, qui tam inuitus fracti panis portiunculam porrigis, quid faceres, si à te auri pondus, si argẽti pretiosum talentum, aut aliquid integrum peteretur? Nescio si tu aliquando dato magno pretio captiuum redimas, qui de re tam parua suspiras. Qui pauperi miseretur, Deo fœneratur. Vnde, dilectissimi, moneo vt nemo partem diuitiarum Deo subtrahat: qui iustis laboribus non difficilem boni operis fructum reportat, cùm misericordię mercedem multiplici miseratione compensat. Non dubitemus itaque erogare: non dissimulemus expendere. Maxima enim semper fuit apud cultores terræ spes alendæ vitæ, ex abuntia seminasse.

Homilia X.

De parasitis.

QVotiescumque, dilectissimi, pro studio disciplinæ, ad confusionem malorum, opus fuit bonarum partium virtutes exponere, multum amicitiis honoris exhibuimus, cùm singula quæque pro suis meritis laudaremus: præferendo fraternæ coniunctionis studia, quæ pacis & caritatis iuncta consortio, vitam perfectæ religionis instituunt. Sed dum assiduè singularum rerum causas curiosus inquiro, & honestis actibus officium sermonis accommodo, multùm in ipsis amicitiis quod mihi displiceret inue- D ni. Vnde ne quid in adulatione bonarum partium subtraxisse videat disciplinæ, ausus sum inter illas inimicitiarum culpas etiam amicitias castigare: si tamen amicitiæ dicendæ sunt, vbi operatur iniuria multis acta vulneribus. In quo loco ad excusandam exsecrabilis erroris inuidiam, aliquanti fortè lusum prætendant, & pœnalibus causis lætitię nomen imponant. Ferat hoc quolibet animo, qui huiusmodi contumeliis subiacere consueuit. Ego ibi amicitias excessisse omne genus captiuitatis puto, vbi nec læso irasci, nec irato conuenit vindicari. In quo loco, dilectissimi, quem ex duobus infeliciorem iudicem, nescio: vtrum illum qui aliena deformatione viuit, an istũ qui corpus suum ludibrio prostituit, & inlusionibus

tradidit. Nemo mihi in talibus causis patiētiæ nomen imponat. ad luxuriam profectò pertinet pœna, quam irascentis inimici non extorquet iniuria. Sed fortè istis danda venia sit, quos ad omnem contumeliam paupertas trahit, & infelix penuria luxuriantibus plagis subiacere compellit: qui dum necessitati seruient, contumeliis adquiescunt. Esto vt his patientiam causa improbæ paupertatis indicat. quid de illis iudicamus, quos aliena pascit contumelia? Qualis iste gradus est amicitiarum, quem vinxit pœna, asperauit iniuria? aut quæ illi potest esse gratia familiaritatis, vbi est quotidie pœna venalis? Erubesco quidem, dilectissimi, in confusione miserorum, quos fames improbæ cupiditatis inlexit: sed multò plus illorum actu & conuersatione suspiro, apud quos pœnalis amicitia tristitiam remouit, & lætitiam cruentus amor familiaritatis exegit. Infelices quidem illos iudico, quos ad iugē contumeliam venter inuitat, & ad omnem iniuriam gula nunquam poculis exsatiatura sollicitat. Sed istos multo infeliciores puto, qui amica instigatione pugnas instituunt, & inter fluentes mero calices alieno sanguine satiantur. Ecce hic conuiuium instituit, & votiuo quodam apparatu vndique greges adulantium congregauit. Inter quos procedit parasitorum gula: cui consuetudinis est iniuriam mero vendere, & poculis scissa plagis vestimenta sarcire. Videte ergo, quomodo isti ferant odiorum causas, apud quos cruentas esse placet amicitias. Quid non inuenit infelix ac damnosa luxuria! Ecce fit spectaculo homo homini: & ad excitandam lætitiam aut sermo turpis, aut vultus exigitur fœditatis. Huic denique manducanti barba vellitur: illi bibenti sedilia subtrahuntur: hic ligno scissili, ille fragili vitro pascitur. Tanta est igitur libido ridendi, vt putent miseri nullum sine lætitia transire conuiuium, nisi in cibos verterint aut vestimenta corporum, aut ministeria poculorum. Quantis autem putatis miseriis ista cōstare? Ecce quicquid detrimenti mensa fecerit, insatiabilis venter adquirit. Nam qui huiusmodi voluptatibus seruit, etiam mercedem laboris sui aut bibendo conterit, aut vapulando consumit. Sed hæc ante omnia illis imputanda sunt, qui lætitiæ causa ad tam fœdum ministerium gradum amicitiæ & familiaritatis inclinant. In meliore profecto statu est apud Dominum seruitus, quæ standi lege deputato paret officio. Est illi inter accumbentes locus ridendi, & nulla tamen inter expectantes tenetur culpa peccati. Ecce instruitur acies poculorum telis armata. Expectatur primùm in contentione verborum victoria. nec finis ponitur, donec abundantibus lacrymis aspera quæque poculorum temperentur. Polluere est magis, quàm exornare conuiuium, expectare infelicium pugnas amicorum: si tamen amici dicendi sunt, qui captiuorum lege seruiunt, & gladiatorum more pascuntur. Datur misero inter ciborum nouitates, vini liquores, quicquid vilius, quicquid asperius: vt in tāta rerum abundantia incertum sit, vtrum esurire, aut sitire sit melius. Minus planè ludibrio subiacet tenebrosis sedibus deputata captiuitas: vbi quamuis sustineat homo durum dominationis imperium, accipit tamen ex ipsa rerum necessitate solatia. Non enim habet, in quo possit erubescere, cui necesse est inuito seruire. Velim tamen scire, dilectissimi, in quo reficiat expectantis animum iniuria deformitatis alienæ. Adserant fortè huius rei amatores iocis ista præstari. quasi reuera desit, vnde homo non requirat. Ostendam vobis, si placet, oblectamenta non incommoda: quæ facilè omnem tabescentis animi possint mœstitiā remouere. Ecce infantibus quàm sunt verborum admiranda principia: vbi primùm informis litera vocabulum matris operatur, & distantis syllabæ gemitus patris nomen orditur? Quis autē ibi lætus non sit, cùm inter illa sermonum dura rudimenta, luctantes labiorum sonos rudis lingua decipit, & os trepidum stillantia verba destituit? Quod si fortè spectaculis delectaris, habes equorum, licet aliquotiens periculosa, satis tamen grata certamina; cùm plagis gradu concito ventos aut timeāt, aut rapiunt. Nec parum lætitiæ conferunt illa studia venationum, & canib. acta certamina: quæ nec periculis, nec damnis cōstat exposita. cùm hic in conflictu æmulis cursibus aurito lepori imminet, ille argutis naribus cerui vestigia latentis inquirit. Quæ tamen dimittenda sunt sæculo, in quo antiquo æstuat errore luxuria. Nos verò aliter decet, quos Christus noster suis legibus vinxit, & ab illa superstitiosæ gentilitatis stultitia segregauit. Licet nec nobis desint spectacula, quæ tristitiam releuent, & anxium curis animum sufficiēter oblectent. Ponamus nobis ante oculos illas pugnas Martyrum, & intueamur admirabilium exempla virtutū: & videbitis subitò adcrescente lætitia cedere omnes infelicium æstus animorum. Cui autem non lætitiam paret pugna, iustis partibus succedente victoria, quam ferus hostis admotis tormentorum stimulis in Sanctorū persecutione composuit? Quis igitur non rideat, quis non lætus sit, cùm videat militem Christi nostri suppliciis exultantē? erubescente persecutionis auctore, victum

plagis ceſſiſſe tortorem? Si quis fortè dulciſoni cantus delectatur auditu, ad pſallentiũ Prophetarum choros ſollicita latiùs corda cõuertat. Impleatur os noſtrum cœleſtium exultatione Pſalmorum, referente Chriſto noſtro gratias, qui ſpe redditæ ſalutis in honore nominis ſui iugiter exultare nos voluit. Hæc ſit exultatio cordis noſtri, vt die noctúque lætemur in Domino. Hoc eſt autem exultare, mandatis Domini tota mente ſeruiſſe. Mandatis autem Domini ſeruit, qui vitam ſuam ab omni vitiorum cõtagione cuſtodit. Ille vitam ſuam cuſtodit, qui fidem proximis ſuis exhibet, pacem diligit, amicitias colit. Hoc eſt igitur amicitias colere, alienam iracundiam moderationis ſtudio ſuſtinere, & feruentes fratris animos patientia temperare. Ita eſt vt futuro iudicio inter cæteros inculpatus incedas, ſi de Chriſto noſtro in his omnibus quæ diximus, te probatum caſtigatus exhibeas.

HOMILIA XI.

Qui gloriatur in Domino glorietur.

NON rectè ſentiunt, dilectiſſimi, qui putant vitæ ornamenta proprio labore componi, & ſine adiutorio omnipotentis Dei virtutum poſſe merita comparari. Si ergo noſtrum eſt tantùm quod boni ſumus, quare vitiis ſubiacemus? aut ſi ex nobis deſcendit omne, quicquid poteſt hominem aut ornare, aut ſaluum facere, quare pereũdi lege concludimur? Omnem profectò modum ſacrilegę ſuperſtitionis exceſſit, qui in laboribus iuſtis partem Deo ſubtrahit, à quo ſapientiæ ſpiritum accepimus: qui totum hominem regit, & ad omne opus bonũ mortalium mentes accendit. cuius eſt quicquid ex illa iuſtitiæ ſede deſcendit. Omnia itaque laborum inſignia ad Deum referenda ſunt: ne ſancti Spiritus dona reſcindat. Nimiæ autem præſumptionis eſt vitium, imperatore pugnante militem ſolum palmã velle reportare victoriæ. Sanè ſi vultis poteſtis agnoſcere, cui mala, cui bona debeant imputari, Propheta dicente, Bonitatem feciſti cum ſeruo tuo Domine. Item alibi, Dixit inſipiens in corde ſuo, non eſt Deus. Videtis ergo, quòd bona noſtra diuinitati debemus adſcribere; mala autẽ humanis moribus imputare: quia vt bona procurante Domino creantur, ita mala diabolo auctore naſcuntur. Sed vt intelligatis vitam Dei munu eſſe, mortem diabolo ſubiacere, audite Euangeliſtam dicentem, Venite filij, poſſidete mecum regnum promiſſum vobis à cõſtitutione mundi. Eſuriui, & dediſtis mihi manducare. Aliis verò dicit, Recedite à me maledicti in ignem æternum, quia non dediſtis mihi mãducare. Videte ergo quòd boni actus cœlo ſeruiunt, mali inferni ſedibus deputantur. Diuiſio autem actuum noſtrorũ eſt. cùm benè facimus, Chriſti ſumus: cùm mala operamur, in diaboli poteſtatem tranſimus. Nunquam enim deſerit Dominus voluntatem religionis ſtudio florẽtem: nec deſunt ſolatia diuinitatis, vbi ſunt actus bonæ conuerſationis. Tunc ſanè nos bona deſerunt, cùm deteriora ſuccedunt: quia non dubiè diuino auxilio deſtituimur, poſtquam iniquitatis deſideriis occupamur. Adſiſtente igitur Deo ac Saluatore noſtro, ſine dubio dominatio diabolicæ poteſtatis abſentat. Vbi autem virtutum Dominus diſceſſerit, facilè hoſtis aulam vacuæ poſſeſſionis inuadit. Vna eſt itaq. ſpes ſalutis noſtræ, vt malorum actuum ordinem nobis imputemus, bonorũ Dei virtutibus adſcribamus. Citò autem ille ad ſe imperium diabolicæ poteſtatis admittit, qui diuinæ maieſtatis ſolatia non meruerit obtinere. Sperandum ergò in Domino, vt boni ſimus: & cùm boni fuerimus, in Domino gloriandum. Audite Apoſtolũ dicentem. Quid habes quod non accepiſti? Si accepiſti, quid gloriaris, quaſi non acceperis? Hæc actuum noſtrorũ perfecta gloriatio eſt, ſi gloriemur in Domino, apud quem victorib. virtutum corona componitur. Ibi ſanè de ſe hominem gloriari oportet, vbi pro nomine Domini voluntaria crucis pœna ſuccedit. quæ tamen gloriatio hunc habet fructum, ſi auxiliante Chriſto mereatur effectum? Nam Propheta in hoc loco dicit, Niſi Dominus ædificauerit domũ, in vanum laborant qui ædificant eam: in vanum vigilant qui cuſtodiũt eam. Videtis ergo, quòd nec ſine Domino quod bonũ eſt ædificari, nec ædificatum ſine Domino poterit cuſtodiri. Ædificatio diuinæ huius domus ædificatio eſt vitæ noſtræ, quam oportet diuinæ maieſtatis auxilio cõmuniri. Rogandus itaque ſemper eſt Chriſtus noſter, vt in nobis bona nutriat: & exorandus, vt nutrita cuſtodiat: atque ita intelligentiæ noſtrę corda componat, vt omnia quæ bona ſũt gloriæ cœleſtis poteſtatis adſignet. Stultitiæ verò genus eſt, vt homo ſuum eſſe iudicet quod laborauit, qui in alterius poteſtate conſiſtit. Ecce hic modò diuitiis exultat, modò paupertate ſuſpirat. ſi in manu noſtra ſunt bona noſtra, quare non cùm volumus aut penuria ceſſat, aut diuitiæ perſeuerant? Hic modò ſanitatis vigore attollitur, modò infirmitatis dolore vexatur. ſi in

Pſal. 118. Pſal. 113. Matth. 25. 1. Cor. 4. Pſal. 126.

potestate hominis esset vitæ nostræ salus, nunquam periclitaretur mendicus, nec moreretur infirmus. Requirat denique vnusquisque initia vitæ suæ, & auctorem quærat generis humani: quis corpus formauerit, quis membra composuerit, quis terrenam materiam in humanum vsum fecerit vegetare. Nónne hæc omnia Dominus sapientia procurante constituit? Cùm ergo nō sit nostrum quod sumus, quomodo nostrum est quod habemus? Stultitiæ genus est, vt cùm alij debeas vitæ beneficium, tibi adscribas ornamenta virtutum. Ecce hic honore extollitur, ille sibi de corporis integritate blanditur: hic diuitias labori suo imputat, ille scientiam doctrinæ vigiliis adsignat. Nec nos negare possumus, ornamenta religiosæ vitæ vigilantiæ studio comparari. Sed ibi Deus est, vbi integræ religionis est animus, ita Apostolo dicente, Exemplum eius quæritis qui in me loquitur Christus? Satis ibi vacillat humanum studium, vbi non requiritur Dei auxilium. Nam non dubiè periclitatur fides, si non muniatur patrocinio diuinitatis. Nostrum est igitur bonum velle, Christi verò perficere. Nam ita Apostolus loquitur: Velle adiacet mihi, perficere autem bonum non inuenio. Vides ergo boni operis volūtatem ex nobis debere descendere, perfectionē verò in Dei potestate pendere. Quare autem aliquis mortalium fieri bona suo tātùm studio adsignet, cùm dicat Propheta, Non est qui faciat bonum, non est vsque ad vnum. & Euangelista itidem doceat non esse bonum, nisi solum Deum? Ergo videtis, quòd si quādo boni videmur, bonitatem Dei operamur. Audite Apostolum dicentem, Vos estis templum Dei, si tamen Spiritus Dei habitet in vobis. Tēplum profectò Dei sumus: sed cùm bene facimus. Si ergo templum Dei est homo, necessariò Dei est quod habemus in tēplo. Sed hęc bonis diximus. Verùm non est Dei templum, vbi cōuenit multitudo vitiorum. Nam vbicunque crimina porriguntur, ibi diabolus dominatur. Ad illum scilicet respicit pompa diuitiarum, qui sibi in magna domo vindicat principatū. Nos procuratoris loco fungimur, si aliquid lucri fecerimus, referetur ad Dominum: si damni, referetur ad procuratoris exitium. Quicquid enim seruus in Domini positus potestate laborauerit, necessariò Domini est. Habet quidem seruus gratiam laboris sui, sed Domino debet fructum operis impleti. Deniq. vtili seruo ad hoc pecunia creditur, vt Domino duplicati fœnoris lucra numerentur. Respicite itaq. ad consuetudinem cōuersationis humanæ, & intelligetis vtili seruo ad

Rom. 7.

Psal. 13.

Ibidem.

1. Cor 3.

A hoc pecuniam credi, vt Domino duplicati fœnoris lucra numerentur. Nam ita in hoc loco Euangelista dicit, ad eum qui lucrum quadruplicatæ pecuniæ reuerso de peregre Domino portauit, Euge serue bone, quia in pauca fuisti fidelis, in multa te constituam: intra in gaudium Domini tui. Ita Dominus laudatur in seruo bono: seruus bonus prædicatur in Domino. Vnde cauendum est, ne quando quod ad gloriam boni operis pertinet, nostris virtutibus adscribamus: scientes quòd non per iactantiam victoriæ corona componitur: sed per fidem & confessionem Dominicæ passionis, quibus respondent bonorum operum studia. Hæc est illa pecunia, B cui diximus cœlestis regni respondere beneficia. Hoc illud negotium iusto fœnore duplicatum. Hæc est illa retributio meritis debita, ac beatis laboribus repromissa. Multiplicetur ergo in nobis pietas, fides, misericordia, bonitas: vt cùm venerit Dominus facere rationem cum seruis suis, intremus in gaudium Domini Dei nostri. Quod facilè obtinere possumus, si vsque in finem cœlestia mandata seruemus. Sed nō otiosè nobis laborandum est, vt mercede digni iudicemur. Iustis autem actibus facilè honesta succedunt, si tamen non occupent animum prauæ voluptates: quæ non difficilè in ven- C tos euanescunt, si non diuinæ maiestatis solatia requirantur. Quisquis ergo est in hoc, quo stat salus homini, religionis ordine cōstitutus, nō extollatur gloria sanctitatis: sed magis fructum laboris sui Domino reseruet, qui vnicuique pro meritis cœlestia dona componit. Qui gloriatur itaque, in Domino glorietur. Omni ergo studio agēdum est, dilectissimi, vt vitam nostram Domino ita fides pura commendet, ne quid extollentia humana sibi vindicet, aut suis laboribus donet. Totum autem perdidit quod laborauit, qui propriis virtutibus fructum sanctitatis adscripserit.

Matt. 25.

D

HOMILIA XII.

De bono conseruandæ pacis.

SOlliciti sint fortè aliqui maliuolis exprobare verbis studium bonæ voluntatis, & timori aut ignauiæ adscribere, si quando homo litibus cedit, & exulceratus iniuriis ad omnem patientiam quietis amore confugerit. Ad confutanda tam prauæ mētis iudicia, sufficere quidem deberet Euangelicæ lectionis admonitio. Sed quod ex nobis est, fidem rerum etsi exiguo sermone prosequimur: atque ea quæ plenitudo re-

ligionis postulat, pro affectu quo caritati studemus, votis competentib. adiuuamus. Licet sciam antiquis legibus ita multos deuicto amore seruire, vt odiis semper impugnent quicquid seruãdæ pacis cura suggesserit. Siquidẽ id ipsum quod dicturi sumus multis diuinarum scripturarum testimoniis adprobemus: ita in hoc loco Domino dicente, Diligite inimicos vestros, benefacite his qui vos oderunt. Non dubito quòd aliquãtis satis otiosum, & impossibile videatur pro inimicitiis amorem deferre, pro contumeliis gratiam retulisse. Et verè, dilectissimi, difficile est, vt accepta iniuria dolor non in quacunque parte corporis desæuiat. Sed sapientis est superuenientem dolorem aut patienter ferre, aut fomentis mollioribus temperare. Infinita autem virtus est, odia vicisse beneficiis. Nam ille inter cęteros palmam perfectę virtutis obtinet, qui ad vicem veneni pocula dulci melle componit. Primus itaque dilectionis gradus est, caritatis affectum amicitiis nutrire: integræ autem dilectionis est cumulus, odium amore repensare. Illud beneficiis adscribitur: hoc virtutibus deputatur. Additur præterea ad cumulum perfectæ dilectionis illa sententia, quæ ait, Si esurierit inimicus tuus, ciba illum: si sitit, potum da illi. hoc enim faciens carbones ignis congeres super caput eius. Quicunque ergo tu es, quem alienæ insolentiæ inquietat iniuria, & dolor contumeliis excitatus stimulat: si vis perfectus esse, animorum iracundiam moderatione compesce, & à te patientiæ bono odia improbæ indignationis exclude. aut certè, si tantùm vindicare desideras, miserere ab his qui ignorant salutem animæ in hac dilectionis perfectione pendere. Fortè odiis odia compensentur, & ad compensandum facinus vicaria iniuria. Prouocasse quidem ad iracundiam fratrem, crimen est: sed prouocatum non cessasse, deforme est. Ita enim odiorum semina abundantissimos iniquitatis fructus reddunt, & scelerum pœnas operantur: & cùm auctor litis erubescit fratri satisfacere; & læsus iusto, quantùm ipse putat, iudicio vindictam inlatæ requirit iniuriæ. Audistis ecce, dilectissimi, quibus pacis studia fructibus gratulentur: nunc discite, quantis odia criminibus incusentur. Sic enim proponit Euangelista Domino dicente, Qui odit fratrem suum, homicida est. Videte vtriusq. partis retributionem. Huic pro odio fratris homicidij macula adscribitur: illi vindicta pro parua eleemosyna præparatur. Respice denique & vide, quanto te amicitia quietis & pacis honore circundet: quantum tibi fauoris exhibeat, si aduer-

Matth. 5.

Rom. 12.

A sus inimicitias amore contendas. Diligite inimicos vestros. Longè autem minor fructus est, si amantem te diligas. Alienis enim moribus seruit, qui non amantem diligit: suis autem moribus seruit, qui amantem diligit. Ad illũ necessariò caritatis gratia pertinet, qui inter duos prior affectum amoris exhibuit: qui amãtem diligit, debitum reddit. Nam non est nouum meritum, vbi alterius præcedit officium: nec perfectioni adscribendum est, vbi munerib. munera, præmissis officiis redduntur officia. Si esurierit inimicus tuus, ciba illum. Nunquid dixit, si B esurierit amicus tuus, ciba illum? Tu inimicum tuum pasce. nam amicus ipse sibi præstat, vt non esuriat. quid autem ibi operatur tua eleemosyna, vbi amicum pascit amicitia? Videamus tamẽ, quid intersit inter eum qui indigentem amicum pascit, & eum qui esuriẽtem inimicum reficit. Ille gratiæ reddit debitum: hic exhibet miserationis & virtutis exemplum. Gloriosum est quidem indigentem fratrem pascere: sed fortius est inimico in necessitate posito subuenire. Diligite inimicos vestros. Fortè illi quem recẽs pulsat iniuria, videantur ista non conuenire rationi. Sed respiciat, quicunque est, ad vitę C suæ quietem: & intelliget quia inimicum dilexisse, vicisse est. Infinitum autem est, quantum periculi homini incumbat, cùm duos æmulo furore consimiles ad pugnam ille diabolus magister litis armauerit: cuius est consuetudinis ad instigãda odia amaros portare ac reportare sermones. Quando est autem, vt ille diem sine tribulatione transigat; vel quando est, vt ab illo nox sine impia cogitatione discedat, quem ira indignatione stimulat? Nunquam profecto sine suspicione vitam ducet, cui est semper necesse cogitare & timere quem læserit. Summa itaque cura sunt dolores asperi blando ver-D borum medicamine temperandi: quatenus & duritia cordis pacis studio castigata mollescat. In quo loco beatos illos iudico, qui verba labiorum suorum tacito ore custodiunt: & memores cœlestium mandatorum alienæ vocis contumeliam non requirunt. Cessant enim odia, vbi non reputatur iniuria: nec habet vllam virtutem iracundia, si desit vnius in contentione persona. Ita duplex patientiã manet victoria, hominem vicisse proprios animorum motus, & temperasse mores alienos. Scimus quidẽ, dilectissimi, quòd aliquoties in contentione verborum laceratis aurib. corda suspirant. Sed ipse sibi iniuriã facit, qui litigiosi hominis verba custodit: ipse se maculat, qui alterius dicta queritur in se fuisse collata. Plena victoria est, ad clamantem tacere, & non respon-

Matt. 5.

Rom. 12.

dere prouocanti. Habes enim mercedem & de tua patientia, & de fratris medela, si obliuioni deputetur iniuria. vbi enim verbis verba succedunt, incendio fomenta præstãtur. Sicut nihil est deformius respondere furiosis: ita nihil vtilius tacere prouocatis. Nã sic adcrescũt inimicitiæ, si cùm alter se verbis defendit, alterius dicta alter accuset. nullus autem est finis inimicitiis, nisi ad tempus obtemperemus iratis. Dicis fortè, non est culpa, si illud quod dicit Propheta, feceris: Pone, Domine, custodiam ori meo, & ostiũ circunstantiæ labiis meis. Si nõ vis iniuriam pati, religa plectrum oris tui, & obtura aures tuas, ne ad te irascentis fratris verba perueniant: aut certè si peruenerint silentio deputentur. Sic fit vt conceptus furor virtutem perdat, si vno tacente alter solus insaniat. Audite Apostolum dicentem, Dilectio proximi malum nõ operatur. Vultis scire quod sit istud malum, quod gratiam fraternæ dilectionis excludit? odia, rixæ, simultates, lites, æmulationes: quæ omnem cursum vitæ præsentis infamant. Hoc ergo malo absolutus est, qui caritati seruit: nec habet in eo locum ruina vitiorum, qui calcatis odiis integrum caritatis custodit affectum. Addit ecce dilectionis augmentum Euangelista dicens, Dilige proximum tuum, sicut temetipsum. Videamus qui sit iste proximus, quẽ tanto studio Euangelista commendat. Non ita Propheta gradum parentelæ, aut necessitudinem consanguinitatis exposuit, vt extraneos à gratia fraternæ dilectionis excluderet. Proximus tuus est omnis homo, qui eadem tibi est Christianitatis lege coniunctus. proximus tibi est, qui ab Ecclesiæ consortio non videtur alienus. proximus tibi, quicunque est proximus Christi. Qui ergo proximũ diligit, Deum diligit. Ita qui Deũ diligit, oportet vt Christi sui proximum veneretur. Propheta laudans coniunctionem fraternam dicit, Ecce quàm bonũ & quàm iocundum habitare fratres in vnum. Quid in vita hominis est bonum nisi pax, sub qua omnia quæ sunt honesta proficiunt, ac religiosa nutriuntur? Quid est iocundius, quàm vt omnes gentes vni Deo in pace seruiant, atq; in vnius Domini laudem omnium populorum vota conueniant? Habitare in vnũ hoc est, in vnum Deum credere, & in vno Dei filio fideliter permanere. Hæc est mortalibus vtilis & iocunda coniunctio, vt non diuidamus, sicut hæretici faciunt, patrem à filio, nec filium à patre, nec Spiritum sanctũ ab vtroque: sed credamus hæc tria nomina per personas diuisa vnius deitatis gaudere consortio. Ita fit vt cùm in vnum conuenerit, nullum sit in Ecclesia discidiũ caritatis.

Psal. 140. — Rom. 13. — Matth. 5. — Psal. 132.

Vitemus ergo semper, dilectissimi, odia. sed vt odia vitare possimus, ante omnia causas vitemus odiorũ. Primo loco cesset inuidia, quæ ad omnem litem animos humanæ mẽtis accendit. Nemo in comparatione personæ alterius natales infamet; & nõ est quem insolentia sui oris accuset. Cauendum ante omnia est, ne quid per concertationem simultatis adcrescat. Solet enim insanabilis inimicitia ex contentione descendere. In quo loco patientia opus est, cui nõ sine fructu propriæ salutis obsequeris. Nam sicut illum qui iniuriam fratri infert, grauis peccati manet culpa: ita te maxima protegit virtutis corona, si accepta non irasceris iniuria. Ille enim dilectionis plenus affectus est, si obliteratis contumeliis infirmitatib. miserearis alienis. Scimus quòd gloriosum est aliquantis, expectare benignis oculis pœnas corporũ, aut damna miserabilium facultatũ. Sed si qui sunt isti, audiant Dominum dicẽtem, Orate pro calumniantibus vobis. Multi accepta iniuria vicariam contumeliam parãt, & vindictæ locum animo latrocinãti expectant. & vbi est illud quod Dominus dicit, Nemini malum pro malo reddentes? Ac ne aliquid sibi vindicaret iracundia, potestatis etiam spem abstulit vltionis, cùm dicit, Mihi vindictam, ego retribuã, dicit Dominus. Dimittat ergo vnusquisq; fratri suo ex toto corde. Nullus recolat iniuriam: nemo quærat ira perseuerẽte vindictam. Sint tibi cum inimico tuo semper blanda, sed pura colloquia. cessent obtrectationes, & cessant lites. Sic vt à te diligatur inimicus, si non addas causas, quibus semper inflammetur iratus.

Matth. 5. — Rom. 12. — Ibidem.

HOMILIA XIII.

Item, De bono pacis conseruandæ.

Aliquanti fortè æstimant, dilectissimi, ab antiquis legis iustitiam, quam criminosi satis duram iudicant, nimiæ bonitatis præiudicio fuisse calcatam: ex hoc quod dicat Dominus in Euangelio, Diligite inimicos vestros: benefacite his qui vos oderunt, & orate pro calumniantib. vobis. Satis crudelis est, dilectissimi, qui putat iustitiæ non conuenire bonitatem: cùm vna atque eadem sit ratio prouidentiæ, malos bonitate compescere, bonos legis vinculo custodisse. Denique currite ad sanctum Dauid, & inuenietis fontem iustitiæ ac bonitatis vnius esse virtutis, qui ita in parte psalmorum loquitur, Bonus es tu, Domine, & in bonitate tua doce me iustificationes tuas. Nemo er-

Matth. 5. — Psal. 118.

go, dilectissimi, legis descriptionẽ aliud putet esse, quàm bonitatis, pietatisque consortium. quæ cùm disciplinæ studet, honestis actibus mores instituit; & concitata iniquis cogitationibus corda seueritate compescit. Nam vt sciatis nihil de antiquo iure fuisse subtractum, audite Dominum dicentem, Non veni legem soluere, sed adimplere. Non sine causa, dilectissimi, Christus noster præsentis ac veteris testamenti præcepta vnum corpus esse voluit. Sciebat alteram partem sine alterius adiutorio stare nõ posse. & verè ita est. Nam vbi est districtio iudicantis, temperamentum semper opus est bonitatis. Omne denique poculum, dilectissimi, cuius auxilio medicina spem humanæ salutis operatur, ex amaris speciebus & dulcibus constat. Quod si quis medicus rationis ignarus nequeat temperare, dum remedium quærit, mortifera ægris venena componit: quæ ita omnes extrinsecus dolores accendit, si tristes herbarum succos æquis nesciat miscere ponderibus. Ita & lex, dilectissimi, quæ Christiana iura moderatur, ex amaris & dulcibus, hoc est ex antiquis & præsentibus institutis est condita. Nam vt est peccatoribus ingrata, ita & iustis tota est verborum suauitate composita. in tantum vt his cœleste promittat regnum, illis gehennæ minetur incendium. In qua si quis sapiens nouerit humilitatis & pacis adiectione confectionis seruare mensuram, nullam exinde districtioris iuris patietur iniuriam. Nam vt est facile aspera quæque pocula mellis suauitate mollire: ita non est difficile, honestis actibus antiqui iuris amaritudinem temperasse. Si quis itaq; vestrûm iustitiam amat, vtriusque Testamenti mandata studeat: atque ita nouellis legibus seruiat, vt illa quæ sunt antiquitus constituta non prætermittat. Sic ergo implebis legem Christi, si nihil de antiquis aut præsentibus institutis subtraxeris veritati. Quis autem sapiens opus iustitiæ fructum neget esse bonitatis, cùm audiat Prophetam dicentem, Bonum mihi quòd humiliasti me, vt discerem iustificationes tuas? Non dubito esse aliquos, dilectissimi, qui sub hac sententia perfectam putent stare iustitiam, quæ dicit, Oculum pro oculo, dentem pro dente. Dominabatur quidem ista dudum apud sæculi homines: sed ideo, quia necdum auctor venerat bonitatis. Qualem autem illam putatis fuisse iustitiam, quæ solam mortis operabatur iniuriam? Et nullus profectò adhuc pœnæ finis esset, nisi Christus noster cruentis legibus oleum misericordiæ miscuisset: hoc est, verè sine dolo implesset iustitiam, bonitatis exhibuisset doctrinam. His ergò, dilectissimi, eruditionibus instituti, antiquæ legis amaritudinem dilectionis studio temperemus: ne videatur ille perfectæ modum excessisse iustitiæ, qui inlatæ vicem reportat iniuriæ. Ecce dicit Euangelista, Diligite inimicos vestros. Fortè aliquantis videtur absurdum, contumeliam amore repensare. Non est impossibile inimicum diligere, si partium tuarum vtilitatem cogites. Diligite inimicos vestros. Nemo sub hoc mandati titulo, æstimet se aliquod inimico præstare beneficium. Qui inimicum diligit, se diligit. Sibi enim pepercit, qui latrocinantis dexteram magni muneris præda cõpescuit: & suum corpus texit, qui armato hosti precibus obuiauit, negotio quodam conatus seruare reuerentiam pugnatori. Nam partem constat esse victoriæ, prælium oblato auri pondere redemisse. Diligite inimicos vestros. Hoc est inimicos diligere, odijs nõ respondere, accepta contumelia patienter ferre, donare iniuriam, aut manu factam, aut verborum stimulis excitatam. Nam ita dicit Dominus, Qui te percusserit in dexteram maxillã, præbe illi & sinistram. Istud præbere scio quòd aliquantis ingratum est, qui nesciunt lites cauere, & imminentes suppliciorum pœnas moderatione compescere. Infinitum est autem, quantum vni patientia sua præstet, si alter solus insaniat. Nam sicut duplicatas in se plagas excitat, qui repugnat: ita maioris rixæ lucrum facit, qui manus suas alio feriente continuit. Benefacite his qui vos oderunt. Primus gradus est ille quem diximus, vt inimicum tuũ diligas: secundus verò, vt inimico benefacias. nam ibi affectus docetur, hîc opus miserationis exigitur. Aliud est enim inimicum diligere, aliud misero subuenisse. Parum igitur apud inimicum tuum proficit gratia dilectionis tuæ, si eum, quem diligere te asseris, esurire patiaris. Audite Paulum dicentem, Si esurierit inimicus tuus, ciba illum: si sitit, potum da illi. hoc enim faciendo, carbones ignis congeres super caput eius. Hîc quantum video misericordia crudelitati famulatur. Quare ergo non ille circa inimicos suos pecuniam securus expendat, quem promissæ tempus vltionis expectat? Nescit sine dubio irasci, qui dubitat misereri. Vltrà felicitatem autem constat esse victoriæ, inimicum saluum fecisse, & iniuriam vindicasse. Sequitur in hoc ipso loco, Orate pro calumniantibus vobis. Sine dubio hîc Dominus conscientiam ficti cordis admonuit. Sciebat enim dilectionem verbis compositam, ac licet largam erogationis expensam, fieri frequenter ingratam. Ita ergò te ostendis non inuitum illam vin-

Matt. 5. Psalm. 118. Leu. 24. Matth. 5. Ibidem. Ibidem. Ibidem. Rom. 12. Matth. 5.

dicem tui eleemosynam fecisse, si inimici tui plagas cœlesti medico supplici oratione commendes, & profusis lacrymis auxilium salutis implores. Diligite inimicos vestros. Si inimicos diligere iubemur; in quo statu putatis esse illum, qui fratrem nullis excitatus iniurijs impia insectatione insequitur? De hoc mihi videtur Apostolus dixisse, Qui odit fratrem suum sine causa, homicida est. Et verè ita est ac si occiderit hominem, qui odijs persequitur innocentem. Sed videamus tamen qui sunt isti, quos propter odia fraterna sanctus Ioannes damnandos credidit. Puto illos esse, de quibus Propheta dicit, Inuidia percussum est cor eorum. Isti sunt, qui aduersus se pugnas instituunt, & domos suas proprio igne incendunt. in quorum sinu clauso flamma tenetur incendio. Nam non est hîc quod alteri debeat imputari, vbi nullus est cum aduersa parte conflictus; cùm omnes pene causæ, & omnia odia inter personas in acie prouocatas desæuiant. Si credibile est, ecce inuenimus reum, qui aduersarium non habet. habemus itaque qui possit puniri, & non inuenimus qui debeat vindicari. Felicem planè illum iudico, cuius gloriosam vitam toruis oculis alter aspexit. Nam satis bono loco est illius causa, qui aliena laborat inuidia. quia non liuet homo nisi melioribus: nec inuidiæ subiacet, nisi quem ad celsiora melior vitæ profectus euexerit. Illos verò plusquã miseros puto, quos lucra alienæ felicitatis exagitant; & iracundia impia æmulatione concepta occultis cordis iaculis inquietat. Bene istos sua tela puniunt. vt videatur mihi ipsa inuidia aliquid habere discretionis, cùm auctoris sui cor repercutit, & malè cõscium pectus cruento iugiter liuore consumit. Primò ergo castiganda inuidia est: quæ semel animo concepta dolores operatur. Sanè vbi occurrit oculis nostris alienæ gloria felicitatis, æmulationis nos magis studium teneat, non liuoris. iuxta illud quod dicit Apostolus, Æmulamini meliora. Ille profectò nihil subtrahit veris amicitijs, qui sine inuidia bonis æmulatur alienis: nec alteri iniuriam facit, qui exemplis ad meliora contendit. Si quis ergo est sapiens, imitetur fructus iustitiæ, sequatur actus continentiæ, apprehendat humilitatis gratiam, & cũ bonis æmulo amore currat, vt ad meliora perueniat. respicientes ad illam Apostolicam sententiam quæ dicit, Sic currite vt apprehendatis. (1. Cor. 9.) Quicunque ergo mouetur aliena gloria, currat post bonos, & elaboret vt apprehendat: & adquiescat vt præcedat. tantùm vt sine animi liuore contendat. Hoc est verè immaculatam exercuisse virtutem, sine iniuria vicisse meliorem. Superbis sanè locum demus. tantùm vt nos in humilitate vincamus. Non nos ad æmulationem prouocet lucrum militiæ sæcularis. Maneat illos pompa diuitiarum, quos admonet cura filiorum. licet multo plus lucri faciat, ac sibi reponat, qui culturam miserationis exercet. Nihil est autem tutius, quàm in ore pauperum partem recondere facultatum. Nam ita dicit scriptura, Domino dicente, Qui parcè seminat, parcè & metet. (2. Cor. 9.) Tibi fraudas quicquid reseruas. Erogemus ergo, dilectissimi, multum, vt multiplices colligamus fructus misericordiæ. Sine lucro est autem pecunia, quæ sacculo tenetur inclusa. quæ si negotio deputata fuerit, non multo post tempore quadruplicata respondet. Quicquid pauperibus dederitis, sine dubio fœnori deputatis, reddituro vobis in posterum, cùm vniuscuiusque labores multiplicato honore censentur. Expectat enim singulos retributio operis sui, siue quos religiosa fides ornat, siue quos manus larga commendat. Nam ita Euangelista dicit, Beati misericordes, quoniam ipsis miserebitur Deus. Beati pacifici, quoniam filij Dei vocabuntur. Sit ergo nobis, dilectissimi, primo loco cura pacis: secundò miserationis. Nihil fictum labiis corda nostra suggerant: nihil dubij ora respondeant. respicientes ante omnia ad illam sententiã, quæ dicit. Quod tibi non vis, alij ne faciat. (Tob. 4.) Hæc illa, quam diximus, perfecta dilectio, quæ affectum integri amoris instituit. Ita est ergo, vt in te antiqui iuris districtio nihil habeat potestatis, si ea quæ legis plenitudo postulat, obedienter obserues.

HOMILIA XIV.

De bono humilitatis.

NON sine iniuria partis alterius, dilectissimi, est, quotiescunque opus est vocis præconia virtutum meritis exhibere: quia cùm homo meliora laudat, deteriora castigat. Non enim dubiè stultus notari se æstimat, si bonorum iudicio sapiens laudatus abscedat. Sed quid facturi sumus, qui non possumus nec bona sine malorum increpatione disponere, nec mala sine bonorum commemoratione damnare? Dabit ergo veniam, qui se in hoc opere iniuriam æstimat accepisse. Melius est enim, vt mala conscio pudore confusa discedant: tantùm vt ea quæ sunt laudatione digna non lateat.

Duæ igitur causæ in vnum veniunt, humilitas & superbia: quarum exponi alteram sine alterius verecundia, rerum natura non patitur. quia vna suis actibus, altera erubescit alienis. Dicendum igitur est, quantum humilitas vtilitatis habeat: vt possitis intelligere, quantum superbiæ infelicitatis incumbat: & exponendum, quantum superbia odiorum pariat, vt discatis quantum amoris gratia humilitatis adquirat. quo faciliùs vnusquisque agnoscat vestrûm, quid in se debeat emendare, vel quid possit eligere. Non ita superbiæ castiganda dominatio est, vt humilitatis prætermittenda sit gratia: nec in tantum humilitas præferenda, vt superbiæ tacenda sint vitia. Quid enim prodest scire valetudinis causam, si nescias medicinam? aut quid iuuat nosse auxilium sanitatis, si nulla sit compescendi cura languoris? Audite de his scripturam dicentem, Humilibus Deus dat gratiam: superbis autem resistit. Discite nunc, dilectissimi, vtriusque partis retributionem: & intelligetis quid diligere, quid odisse debeatis. Ecce hic pro amore humilitatis inuitatur ad gratiam: ille pro superbiæ crimine deputatur ad pœnam. Castiget ergo vnusquisque in se, si cui adcreuerit tumor animorum: ne aduersum se cœlestis iustitiæ arma commoueat. Difficile autem sine periculo vitæ suæ transigit, cui aduersus sublimiorem potestatem causa dimicationis incumbit. Inclinandus est itaque ad omnem humilitatem animus; vt sit apud Dominum obtinendæ locus gratiæ. Potestis autem intelligere, quàm grauis sit culpa tumentis supercilij, quàm necesse est tanto diuinitatis labore compesci. Bene humilitas semper inlæsa est. nescit enim vinci, cui non est causa pugnandi. Superbia verò non solùm odijs, sed etiam periculis subiacet. Difficile enim potest fieri, vt non sustineat pugnam, qui iniuriam indicit. Sed facilè à nobis omne periculum huius necessitatis excludimus, si aduersus superbiæ vitia humilitate pugnemus. Humilibus Deus dat gratiam: superbis autem resistit. Si diligenter requiritis, dilectissimi, vniuersa, quibus ab initio mundi Domino cœpimus displicere: inuenietis omnium vitiorum principem fuisse superbiam: & cognoscetis facilè, in quo aut humilitas meruerit cœlestem gratiam, aut superbia inciderit diuinitatis offensam. Periclitari denique superbia hominem diaboli exitus docuit: qui in sublimiori constitutus loco, humiliora despexit; ac propter vitium præsumptiosæ mentis Angelica dignitate depulsus, tyrannicæ sententiam damnationis excepit. Videtis itaque, quòd superbiæ

Iac. 4.

Iac. 4.

A partes agit qui superbiæ studet. Quid autem superest illi, nisi damnationis sententia, cui arrogantia dominatur? Comparemus, si placet, bonis mala, & deteriora melioribus: & intelligetis quanta homo in diem superbiæ vitio laboret inuidia. Sed nec longè quærenda persona est. Tu assume officium libertatis, & statim animum superbientis agnosces. Quæ, rogo, illis est vita, quibus quotidiana sunt odia? Nunquam profectò ille aut sine suo, aut sine alterius peccato diem transigit, qui supercilio elatus incedit: quia inter superiores inferioresque personas, semper aut despicitur, aut timetur. B Superbia vilitatis est vitium, & indicium ignobilitatis. nescit autem extolli nobilitas mentis. Semper adcrescit apud indignos mores cum potestate supercilium. verùm vbi est vitæ splendor, humilitas otiosa blanditur. Humilitatem illam veram & sanctam dico, quam religionis & Dei amor suadet, non timor dominationis extorquet. Illius humilitatis facimus mentionem, quæ caritatis est iuncta consortio: quæ non auctoritate extorquetur imperij, sed nutitur lege viuendi. Nemo profectò mores naturæ tantùm vitijs æstimet imputandos. cum facultate nutritur supercilium; cum potestate crescit imperium. Quando igitur infirmis C corporibus sufficeret medicina, si cum homine nascerentur & vulnera? Nutritur superbia, dum hic se verbis sapientiorem, natalibus iudicat ille meliorem. hic dum non vult loco moueri, ille dum putat se posse contemni. Ita videmus vitio superbiæ odia crescere in comparatione personæ: dum hic adulantium oculis auri, argentiq; pondus ingerit: ille ambitum honoris opponit: hic dum in se præfert abundantiam opum, ille sermonum: hic dum se vult propter cõsilium expeti, ille propter conuiuium desiderat salutari. Enumerari vix possunt vitia superbiæ, quæ si homo vincere aut cauere D posset, nullum laqueum diabolicæ damnationis incurreret. Ecce hic vt semper nouus esse videatur, excusationem salutatoribus mandat: ille vt quotidie salutetur, ægrotat. hic vt inueniat imputandi locum, fingit se de omnibus esse sollicitum; non quòd absentem desideret, sed vt reum inofficiositatis accuset. Quærit enim quàm ex matutinis horis ianuam salutator obsederit, vt imputet quare amicorum pompa defuerit. Ita cùm ad salutationem non admittatur ille, qui præsto est, reus statuitur ille qui deest: ac sic cũ huic qui occurrit clauditur ianua, illi qui deest paratur offensa. Nolo illos dicere fastus animorum, cùm egreditur diu meditato supercilio, ac suis locis suisque

meritis ordinationes instituit: ita vt cùm hic osculum porrigat, ille pectus opponat. Nullus illi sermo gratus, nullus confabulationis seruatur affectus: alios oculis præterit, alios sermone despicit: alteram, vt alteri se ostendat iratum. Quæ rogo ibi est spes viuẽdi, vbi vnus sub specie amicitiarum præsumit dominationem, alter dum nimium obsequitur, sustinet seruitutem? Videamus autem qualis sit hic superbus, cùm inter æquales in iudicio sententiam daturus fortè consederit. Videor mihi videre pugnas verborum eructatione compositas, cùm vnus misericordiæ studeat, alter iustitiæ fauere se fingat; non vt recto iudicio fidem seruet, sed vt studia personæ superioris expectet. Aliud enim sensisse se simulat, vt alterius disceptatione dissentiat. Non putat in consilijs rectum, nisi quod solus senserit: non putat iustum, nisi quod sibi ipse persuaserit. Vult solus audiri, ac solus omnium ore laudari. nec deest, quod peius est, ex hac parte qui faueat. Citò enim superbia adulationi dat locum, dum aut hic quærit gratiam, aut ille veretur offensam. Nec parua est in ipsis conuiuijs superbia, cùm altior toro locus paratur; atque in tantum sublimior lectus sternitur, vt magis pendere, quàm iacere videatur. Ita superbia adquiescit iniuriæ, ne pati videatur iniuriam. Quæritur quis adsurgenti manum porrigat, quis humerum regat, quis latus fulciat. Nemo mihi excusare potest hoc vitium non esse tyrãnicæ dominationis. Officium enim, quod homo homini exhibet, si non ad hoc solùm deferatur, vt tueatur infirmum, constat esse seruitium. In quo loco laudo paupertatis patientiam, quæ cùm proprijs virtutibus deseritur, alienis moribus famulatur. Sed quid solis diuitibus tantum superbiæ pondus imponimus, cùm videamus frequenter homines in summa penuria constitutos simili animorum infelicitate sordere? De quibus dicit ille sapientissimus Salomon, Tres odit anima mea. pauperem superbũ, & cetera quæ sequuntur. Excedit sine dubio ille superbiæ modum, cui nulla est conscientia facultatum. In maximis, & in sublimioribus humilitas præferenda est: humilem verò pauperem nemo miratur. inuitus enim se humiliat, quem necessitas paupertatis inclinat. Humilitas in paupere grata est, in diuite gloriosa. humilitas inter inimicos blanda: superbia verò etiam inter amicos ingrata. Requiramus è contrario, dilectissimi, quæ sint bona humilitatis. Blãda est & officiosa semper humilitas: in amicitijs grata, in contumelijs otiosa: non extollitur prosperis, non mutatur aduersis: non indicit seruitium, non extorquet: officio prior ad salutandum, tardior ad sedendum: non se adulantium grege expectat deduci, non se ambitiosè desiderat salutari: non laudis studia postulat, non fauorem vocis expectat: odit ad clamantium choros, quia non sine verecundia laudatur bona cõscientia. Non requirit voces adulantium, nisi qui se laudatione nouit indignum. verecundiùs autem semper laudatur amicorum studijs, qui meretur. Verum vbi indignitas dominatur, notari actus suos æstimat, si inlaudatus abscedat. Circumsepta est humilitas bonitate. Vt facere iniuriam nescit, ita à contumelia non requirit. Vir humilis in contentionibus magis vult tacere, quàm vincere: in iudicijs adquiescit imperitus videri, quàm impudens iudicari: non in verbis promptus, non ad respondendum paratus. Citatus verò, & facilis est superborum sermo: plenus contumelijs, & refertus iniurijs: nunquam sine vulnere missus, nunquam sine dolore iaculatus: cuius insanabilis plaga est, & inremediabilis macula. Vbi autem præuenerit verborũ culpa, mox per satisfactionem sequitur medicina. Hãc ergo amare, dilectissimi, hanc quærere, hanc eligere, hanc tenere nos conuenit, vt non perdamus gratiam mercedis munere promissam. Audite Euangelistam dicentem: Qui se humiliat, exaltabitur, & qui se exaltat, humiliabitur. Exaltatio ista damnatio est: quæ circa arrogantes & superbos futuri iudicij exerit potestatem. Inclinandus itaque nobis est animus, quatenus supplosa omni nota superbiæ, odiorum studia conquiescant. Sic erit vt homo de humiliori loco ad celsiora perueniat, & remuneratus honore condigno cœlestis gratiam potestatis adquirat.

Eccl. 29. Luc. 14. & 18.

HOMILIA XV.

De bono Martyrij.

MVLTA mihi loquendi apud vos fiducia est, dilectissimi, quotiescunque opus est in amore beati Martyris ad memoriam præconia reuocare martyrij, quæ animosa fides peperit lucratiuis incitata supplicijs. licet non tantum lingua sufficiat, quantum martyria postulant. Quando autem omnia humani oris officium poterit expedire, quæcunque in paratum belli cœlitus virtus operata est? Itaque quod solum possumus, fauorem labiorum meritis exhibemus. siquidem nullius sensum latere pos-

sent facta certaminis, quod nobis per annos singulos reparat documenta virtutum. Audistis Psalmistam dicentem, Pretiosa in cõspectu Domini mors sanctorum eius. Quid pretiosius esse potest illa morte, quæ in cõflictu pugnæ hostilibus telis nescit cedere? Maximam profectò illam animam constat palmam reportare victoriæ, quæ non adquiescit impijs legibus decepta seruire. Hoc est verè eximiæ virtutis indicium, persecutionis tempore plus morti fauere quàm vitæ. Licet æternæ vitæ locum faciat, quem in confessione Christi nostri voluntaria crucis pœna commendat. ita Domino dicente, Qui amat animam suam, perdet illam: & qui odit animam suam, in vita æterna inueniet eam. Quis non sapiens contempta huius lucis vsura, si ita vsus venerit, ad martyrium ambitiosè festinet, cùm videat ad lucrum vitæ pertinere morti animam deputasse? Quare autem non homo ad tam pretiosum opus deuotus occurrat, ac se in impiorum manus audacter objciat, quem cœlestis gratia remunerationis expectat? iuxta illud quod Dominus in illa beatitudinis descriptione commemorat, Beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiam: quia ipsorum est regnum cœlorum. Videtis quãtos fructus humanis fides supplicijs probata contulerit: vel in quo loco sit posita contemptu corporis adquisita victoria. Quis autem posset de hac quam commemoraui-mus mercede dubitare, cùm videat ecce in amore Sanctorum totius orbis studia conuenire, & passim vndique ad deuotionem annuæ sollemnitatis occurrere? Facilè profectò intelligimus, quis illis in cœlesti sede locus paretur, quorum memoriam tanta officiorum cura prosequitur. Aptemus itaque animos ad futuram gloriam, quæ reposita est nobis, & præponamus terrenis cœlestia, vt possimus illa æternæ vitæ promissa contingere. Nemo autem sibi de huius mundi ambitione blandiatur, quem videt in diem deficere accessu ætatis & temporis. Si comparemus denique æternis præsentia, satis vilia & inutilia constat esse quæ temporaliter possidemus. Require denique gratiam debitæ hereditatis, & intelligis huius mundi diuitias displicere; ac iudicas nihil auro obscurius, nihil argenti splendore sordidius. In comparatione autem paradisi, vitro similis est gemma pretiosior. Ita est enim huius lucis & futuri temporis dignitas, ac si stante in cœlo luna oculis hominum radius se matutinalis infuderit. Tandiu enim placet lunare commercium, quandiu tenebrosæ nocti constitutis legibus præstat officium. quæ quamuis placeat candore nocturni luminis, obscuratur tamen superuenientis sideris claritate melioris. Hoc est solum quod tempora præsentis vitæ commendet, si ea agimus, quæ futuro iudicio non subiaceant accusationi, nec possint accusata conuinci. Sed vt nulla in posterum anima apud Deum iniustitiæ laboret inuidia, amplectendus est ille profecto Psalmus qui dicit, Qui seminant in lacrymis, in gaudio metent. Hoc est in lacrymis seminare & gaudia metere, præcedentes vitæ actus proprio confutare iudicio, & lasciuientem animam iusto subdidisse supplicio. Citò enim tristitia lætitiam consequitur, si districtionem iudicis satisfactione præuenias, & admissi criminis culpas assidua castigatione cõfundas. Sed ne minorem ex hoc gratiam comparasse puteris, afflictis & mœrore confectis subuenias, & causam tuam apud pauperes larga erogatione componas. Nam ita dicit Dominus, Beati misericordes, quoniam ipsis miserebitur Deus. Beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur. Si quis itaque vestrûm, dilectissimi, studiosè Christi consolationem requirit, alienos dolores eleemosynis resecet, ac studiosè lacrymas suas huic, in cuius honore conuenimus, patrono commendet: ac se frequentibus patrocinijs insinuet, quo facilius possit impetrare quæcunque Domino pro sua vtilitate suggesserit. Occurrendum est semper Dei amicis, ac seruiendum est proximis, & incessabiliter supplicandum, vt sanctæ intercessionis possimus obtinere suffragium. Quis autem apud iustum iudicem locus erit veniæ, si amicis regis nescias supplicare? Denique respicite ad sæcularis ordinem disciplinæ: & intelligetis quæ circa Sanctorũ obsequia cura manere vos debeat. Sine dubio nisi prius placatus fuerit illius animus, qui secreta domus prætoriæ obseruat, non facilè peruenitur ad sublimioris amicitiam potestatis. Studiosè profectò expetenda sunt suffragia patronorum, quibus solis datum est irascẽtis Domini animos nosse mollire, & iracundiam temperare. In magna igitur domo post dominum secundus est semper gradus amicorum. Soli sunt per quos apud dominum & suggerendi liber locus, & impetrandi facilis præbeatur accessus. Peculiari itaque veneratione excolenda nobis est memoria Sanctorum, vt ianuam salutis aperiant, & in notitiam Domini desideria nostræ peruenire faciant seruitutis. Magna enim securitatis est portio, in rebus asperis de domo regis habuisse suffragium. Nam decrescit quodammodo inuidia criminis, vbi reus ad amicitias regalis familiæ cœperit pertinere. Ita sine periculo

Psalm. 115. Ioan. 12. Matt. 5. Psalm. 125. Matth. 5.

homo vitam transigit, si sit qui apud Dominum negligentiam peccatoris excuset. Nemo autem est, cui non opus sit potentioris, etiam in maxima securitate, suffragium. Nam quamuis aliquantos in hoc numero fides probata sanctificet, opus tamen est vt sit qui ipsam fidem Domino supplici intercessione commendet. Nec enim tam fortem inuenias, vt non egeat auxilium fortioris. Sicut bene sub scuto militatur, ita tutò testibus sub patrono res agitur, vbi quamuis immineat pœna, si sit qui intercedat, non dubiè obnoxia legibus donatur iniuria. Quis autem modus esse potest mortis, si cùm iudex sententia feriat, non sit qui reo supplici intercessione subueniat? Si cogitaremus, dilectissimi, quantum nobis ciuis Martyris virtus præstitit, à laudibus Dei nostri nunquam linguæ studium, nunquam oris cessaret officium. Respicite ad illorum studia, qui peregrinas aquas bibunt, & fontes longè positos sitientes inquirunt: & videtis quantum gratiæ habeat suis aquis inundata possessio. Æstimari autem non potest, quantum patrimonio vtilitatis adcrescat, si quando quod alibi ambitiosè quæritur, in propria possessione nascatur. Vobis ecce Dominus virtutum, de quo quotidie præsumeretis, dedit fontem viuum habere, non deficientem, non asperum, non amarum: de quo si quis voluerit bibere, semper iustitiam sitiet, nec vnquam ab illa cœlestium mandatorum lege discedet. Si vultis ergo, dilectissimi, vt sit nobis in cœlesti sede portio, quam victoribus Dominus repromisit: imitemur primo loco sancti Martyris fidem in confessione, & sequamur viam eius in virtute. nec dubitemus in amore Domini cruentis lictoris manibus pectus opponere. Voluntarium autem militem in conflictu pugnæ citò protegit corona victoriæ. Sed dum ista beatis superueniunt, & felicium meritis conferuntur; nos interim, quod ad præsentem animæ salutem pertinet, resistamus aduersis. Non deest autem in quo possis quotidie vincere, si volueris carnis desiderijs repugnare. Respice, & vides quanta circa te sæuiant certamina criminum, vel quàm multa sit acies instructa vitiorum. Hinc superbia, inde fidem nostrã impugnat inuidia: modò ebrietas luxuriæ materiam suggerit: modò cupiditas animum ad omne genus falsitatis incendit: cuius studium est inter cætera rixas serere, lites mouere, odia comparare. Aduersus istas ergo legiones nobis est armis spiritalibus dimicandum, & die noctúque in acie standum, donec aut vitia cedant, aut ad pœnitentiam inclinata confugiant. Quibus superatis, non dubiè etiam illum qui summam martyrij palmam requirit, possumus inire conflictum. Quis autem ibi nollet pugnare, aut quis non conetur vincere, vbi non solùm homo præcedentibus laborum meritis, sed etiam præsentibus virtutum docetur exemplis?

HOMILIA XVI.

Item de bono Martyrij.

SATIS necessaria fuit, dilectissimi, huic mundo, quantum res docet, ad excitandam virtutum gloriam victoriæ tam præclaræ cognitio. Qui adhuc sine dubio iaceret in tenebris vinculis, si non inclitis Sanctorum illuminaretur exemplis: & circa deuia & incerta pugnaret, nisi incredulas hominum mentes diffusa per totum orbem martyrij corona confunderet. Ob quam rem Deo agendæ sunt gratiæ; qui ad tantam patientiam mortalium mentes armauit, nec otiosus operis magni labores adspexit: ita vt cùm amatoribus suis indiceret pugnę necessitatem, victoribus pararet iusta retributione mercedem. Ita Euangelista dicente, Beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiam, quoniam ipsorum est regnum cœlorum. (Matth. 5.) Quisque ergo sapiens studio religionis ad superiora contendit, discat priùs vnde magis veniat corona virtutibus. Nec enim longè nobis quærendus, quem sequamur. Ecce ante oculos nostros est, qui quotidie exemplis salutaribus prouocat, & paterna affectione ad consortium sanctitatis inuitat. Facilè ergo, si vultis, ea quæ sunt cœlesti regno digna adprehenditis, cùm habeatis quotidie quem possitis sequi, & quem debeatis imitari. Respicite, dilectissimi, ad aliarum regionum studia, quæ videmus in amore Sanctorum peregrinis latius florere commercijs: & intelligetis quãtum nobis Dominus præstiterit, vel quantum circa nos sollicitudinis aut amoris impenderit, qui inter ceteras nationes, quas saluandi studio respexit, etiam loca nostra martyrij cruore perfudit. Requirite, & inuenietis quàm ambitiosè totus pene orbis expetat patrocinia sanctitatis: ita vt tantarum virtutum merita certantibus votis ac frequentibus iugiter prosequantur officijs. Facilè ergo agnoscitis, quàm specialis circa vicem Martyrum officiorum cura nos maneat, cùm videatis huc etiam extraneas nationes deuotæ mentis amore concurrere; &

& prout causa exigit, sancti Martyris solatia postulare. Habetis planè, quod peculiariùs gratulari. Nam ex vestro fonte oritur, quicquid religionis vbique bibitur: & ex vobis nascitur, quicquid alibi sitientibus ministratur. Discite ergo ex hoc, dilectissimi, Deum diligere, qui se quotidie cœlesti imperio sanguinis sui effusione commendat: & agnoscite quantum amatoribus Christi nostri patientia, quantum religionis actibus conferat in persecutione tristitia. Ecce sicut lectio docet, victorem possessio regni cœlestis excipit. Tanti est planè sustinuisse carnificem, cui paret pœna mercedem. Quis igitur sapiens, si ita vsus venerit, tantæ virtutis operam bene sibi conscius non requirat, ac se hostibus audaciter obiiciat? Quare autem ille flammas non securus adspiciat, aut quare tortoris vngulas expauescat, quem tam pretiosa gratia remunerationis expectat? Perfectæ fidei est lucratiuis locum dare suppliciis: præsertim cùm tantis præcedentium virtutum docearis exemplis. Perfacilè profectò potestis intelligere, quid prosit fortissimis quibúsque in persecutione vicisse: cùm videatis quotidie aduersus nequitiam diabolicæ præsumptionis per singula Sanctorum loca spiritalis iudicij sæuire sententiam. Non autem otiosa res est, dilectissimi, quòd videmus frequenter in castigatione immundi spiritus corpora humana vexari, & inuocatis Sanctorum nominibus actus suos auctorem scelerum confiteri. Quando incredulis mentibus lectio sola sufficeret? quando humanis sensibus antiqua cognitio integram fidem veritatis insereret? aut quando ad credulitatem tantarum rerum descenderet animus, si ad assertionem præteritorum solus expectaretur auditus? Satis igitur infelix est, & alienus à Christo, cuius corda adhuc obsidentur stultæ incredulitatis errore: cùm videat merita Sanctorum tantis stare virtutibus. Ad hos enim respicit, quòd videmus frequenter aëreum spiritum sub alterius persona psallentem, & alieno ore trepidæ confessionis proferre sermonem. In quo cum operetur flamma, non videtur iniuria. alter cæditur, & alius confitetur. Tantum igitur Dominus per Sanctos suos virtutis operatur, vt diabolicæ nequitiæ actus per occultas vulnerum plagas, & inuisibiles lacrymas iudicij auctoritate confundat; & latentia scelerum blandimenta sub quodam tortore castigata compescat. Quis sapiens hæc expectet, & non statim quicquid illud est in se infidelitatis accuset: &

A memor conditionis suæ iugi officio Sanctorum memoriæ condignè honorem paret? Facilè videlicet potest intelligere, quis illis apud Dominum locus sit, vel quo honore à nobis habendi sint, quibus examinatione palmarum commissum videt esse iudicium. Horum ergo, dilectissimi, exempla sectanda sunt: horum fides sequenda: horum virtus imitanda. Nec difficile est cuiquam ista perficere. nam si cogitetis promissæ remunerationis coronam, facilè vobis erit vincere persecutionis iniuriam. Ecce dicit Dominus, Qui B perseuerauerit, dabo illi victoriæ coronam. Nemo ergo diffugiat, si ita vsus fuerit, sonitus catenarum, & tenebrosis sedibus otiosa supplicia, in vsum impiorum parata, neruorum. Sine dubio vniuersus apparatus mortis cedit, si tamen pugnandi voluntas adcrescat. Omnis igitur spes obtinendæ victoriæ in fide & voluntate consistit. Si enim voluntas sequatur fidem, nunquam deserit voluntatem. Difficile autem est, vt ille sentiat pœnam corporis, qui susceperit iniuriam voluntariæ passionis. Sanè quo faciliùs in acie positus securus incedas, ante oculos ponenda sunt semper facta Sanctorum. Nam in C maximis præliis non desunt pugnatori solatia, si fortissimorum virorum requirantur exempla. Ecce dicit Dominus, Tolle crucem tuam, & sequere me. Sed fortè non omnibus ista conueniant: quia frequenter delectatum corpus cedit iniuriæ. Qui de corporis sui fragilitate desperat, ad arma iustitiæ confugiat, quæ voluntario deputatur officio. Facilè autem superuenientis hostis impetum sustinet, quem ad pugnam voluntas armauerit: nec expauescit cruenti lictoris gladium, quem munit virtus animarum. Sed cui ista laboriosa videntur, dilectissimi, faciliora suscipiant. D Vnum quidem est & arduum iter, sicut Euangelista dicit, quod ducit ad vitam. Sed si requiramus, multæ viæ sunt, per quas venitur ad gloriam. Ecce incumbit luxuria, dominatur superbia, sæuit auaritia. aduersus istas pugnandum est nobis studio disciplinæ, cui omnis cœlestis gloria virtutis obsequitur. Inclina denique superbiam, & statim consequeris gratiarum coronam. compesce auaritiam, & non dubie de omnibus vitiis poteris obtinere victoriam. Vince ergo priùs desideria carnis, & non difficile tibi erit vincere tormenta carnificis. Nostis quantis malis inuidia subiaceat: quæ dum aliis luet, ipsa se percutit: vel quantum anima cupiditatis periclitetur incendio.

Apoc. 2.

Matth. 16.

Scitis quàm grauis aspectus ad excitanda A desideria, quàm sint veloces iactus oculorum; quàm turpis ebrietas; quàm periculosæ verborum sagittæ, quæ non sine dolore percutiunt, non sine fatigatione discedunt. Aduersus hæc ergo paranda nobis est crucis pugna. Toties denique in die tolles præmium, quoties desideria vinces animorum. Multa sunt præterea, dilectissimi, quæ nobis necessitatem pugnæ frequenter indicunt. quibus deuictis ac superatis non minimam palmam iusto victor labore consequeris. Nam sicut quanta sunt in homine vitia, tanta sunt & vulnera: ita quanta sunt certamina, tanta sunt præmia: quot B sunt victoriæ, tot sunt coronæ. Non enim ille sine triumpho paruo diem transigit, qui castigatis vitijs animo purificatus incedit. Ecce dicit Dominus, Tolle crucem tuam, & sequere me. Scio quidem paucis deberi martyrij coronam, ipso Domino dicente, Multi vocati, pauci electi. Sed dum ista felicibus superueniunt, in his quæ superiùs exposuimus excitanda fides est, vt nos, cùm opus fuerit, impugnatione religiosæ vitæ hostilis impetus paratos inueniat. Virtus enim magna in minoribus semper experimentum capit. Sic rudis miles, priusquam ad pugnam veniat, aduersus arborem truncatam robur exercet, & inductæ manus vulnera ludendo componit. Nunc pedes attollitur, nunc rapido equorum cursu ventos imitatur. In tantum denique proficit studium, vt pene minor labor sit vicisse hostem, quàm exercuisse virtutem. In similibus ergo, dilectissimi, præludendum nobis est, & aptandus est studijs animus ad fortiora venturus. Virtus enim, quæ in paruis promittitur, faciliùs in maximis exhibetur. Sic dum consuescimus minora vincere, maiora discimus tolerare.

Matth. 16. Matth. 20.

HOMILIA XVII.

Item 3. De bono Martyrij.

ASSERVNT, dilectissimi, solliciti agricolæ rudem terram, & nullis vnquam examinatam sulcis, non statim iustis respondere seminibus: nec bene conceptum sulco germen nutrire, nisi priùs scissa ac sæpius repetita mollescat. Iam tunc necesse est vt dominus agelli sui fructus securus expectet, cùm antiqui cespitis amaritudo cessauerit. vbi si arandi studium subitò cultura destituit, prope est vt pristino colore terra sordescat. Hæc est enim boni malique discretio, quòd diligentia naturam vincit, negligentia reuocat ad naturam. Sub hac, dilectissimi, viuendi ratione Christianæ religionis cultura aut crescit, aut deficit: nec minore in hoc opere cura suspirat, cui necesse est duritiam humani cordis assidua castigatione mollire, & exposita frequentiùs fide obsessum vitijs pectus excolere. Non autem dubiè apud negligentes periclitatur religiosæ studium professionis: præsertim si cœlestium verborum semina mens amara suscipiat, & indociles animi nesciant fructus nutrire iustitiæ. Nam sicut cessante studio solent spinis arua sordescere: ita vbi religionis cultura negligitur, vitium naturæ renouatur. Apud illas fortè nationes, dilectissimi, laboriosum sit viam salutis iusto sermone disponere, quibus tantùm verbo fides Christianæ religionis innotuit. Inueniant isti fortè, etsi vanum, excusationis ingenium, qui dicant nulla sibi vnquam quæ sequerentur exempla admirabilium credita fuisse. Quorum vocem Propheta conuincit dicens, In omnem terram exiuit sonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum. C Nos ad hæc, dilectissimi, quem gradum excusationis opponimus, si quid in nobis Dominus aut negligentiæ deprehenderit, aut infidelitatis inuenerit, apud quos christianum nomen à virtutibus cœpit? quorum non solùm auribus, sed etiam oculis quotidie sub præsentia tanti Martyris fides religionis inseritur? Et cuius tandem Martyris? Illius necessariò, qui in hoc loco pugnam inclytæ virtutis primus exercuit, & quo ordine cœlestis regni possessionem obtineremus ostendit. qui in dies quid agendum nobis sit exemplo docet; quid proficiamus, inquirit. Nemo autem dubitet il- D lum pro actibus suis esse sollicitum, quem videt sibi parentelæ affinitate coniunctum. Oportet itaque primo loco, vt nos huic patrono frequentibus insinuemus officijs. quatenus pro nobis apud Dominum peculiaris intercessor inuigilet, & vitam nostram dignationis suæ fauore commendet. Nihil autem est quod non possit homo in qualibet necessitate positus obtinere, si amicis summi imperatoris non desinat supplicare. Respicite illorum studia, dilectissimi, qui sitientes aquas à peregrinis fontibus petunt: hoc est qui sanctas ac venerabiles Martyrum reliquias per extensa spatia terrarum studio religionis inquirunt; & diffusa per totum orbem virtutum merita peculiaribus officijs prosequuntur: & intelligetis

Psalm. 18.

quo honore nobis ille habendus est, qui huius vrbis locum in conflictu cœlestis pugnæ suo victor cruore perfudit. Vidimus enim per diuersas & longe positas regiones scissi corporis plagas passim diuidi, & pretiosa vulnerum documenta toto cominus orbe portari: ita vt non minor sit illis Sanctorum cura, quibus sola martyrij creduntur indicia. Patrocinium ergo, quod alijs fides præstitit, nobis vltro Dominus maiestatis exhibuit. Non itaque longè quærendus est, quem sequamur. Hîc habemus patientiæ magistrum, hîc exempla præmiorum, hîc formam virtutum, hîc documenta meritorum. Aptemus itaque, si ita vsus venerit, ad omnem patientiam animam: & memores annuæ sollemnitatis, quem veneramur meritis, sequamur & exemplis. Videte quæ sunt ornamenta pectoris, quæ pretioso serico quasi opus Dei tegitis, & fuluo auro sidereum vultum oneratis: & discite, quæ sit pompa vulnerum, quæ corona lacrymarum, in quo stet sustinuisse carnificem, vel quanti constet vicisse tortorem; vel in qua descendat exultatione victoria supplicijs comparata, ita Propheta dicente, Qui seminant in lacrymis, in gaudio metent. Quis sapiens his rebus edoctus non iudicet temporalis vitæ vsum in comparatione martyrij debere contemni? Si autem respiciatis ad hæc, quæ quotidie Sanctis exhibentur officia, agnoscetis persecutionis tempore melius esse perire, quàm viuere. Sed quare dicimus perire, cùm Propheta dicat, Iustus vita viuet in æternum? Huic ergo, dilectissimi, virtutum magistro profusus in diem lacrymis supplicemus, vt nos profuturis doceat seruire vulneribus: ostendat aduersum bellis pectus opponere, atque omnem conflictum iniuriæ sustinere. Neque enim difficile est ibi inire pugnam, vbi videas præcessisse victoriam. Citò autem sedet animis, quod docetur exemplis. Sed quod peius est, propter vanitatem huius mundi difficile est cuiquam ad cœlestia peruenire. Non autem obtinet regnum promissum corporis delicata custodia: nec ad coronam virtutum facilè peruenit, qui non legitimo agone certauerit. Necesse est igitur, vt ad omnem iniuriam corpus inclinet, qui ad locum victoriæ peruenire disponit. In hoc autem stat obtinendæ locus gloriæ, vt discat prius displicere sæculo, qui placere vult Christo. Audite in hoc loco Dominum dicentem, Qui amat animam suam, perdet illam; & qui odit animam suam, in vitam æternã inueniet eam. Multa sunt genera passionum, quæ Deo nostro mortalem hominem viuendi lege commẽ-

Psalm. 125. | Ezech. 18. | Ioan. 12.

A dent: in quibus etsi non est corona Martyrum, est tamen non minima palma virtutũ. Sanè, dilectissimi, quia reposita est hæc, de qua diximus, corona victoribus, nos interim vel quod possumus, peccatis circunstantibus repugnemus. Cui ergo illa prima martyrij pompa non creditur, elaboret saltem, vt inter fortissimos quosque honestæ ac religiosæ vitæ præmia consequatur. Non igitur ignoratis, quantis naufragijs mens humana subiaceat. Ecce cupiditas oculorum nostrorum portas iugiter pulsat, & corda hominum diuitiarum stimulis inquietat. Hinc hominem ad omne facinus animus,
B inde inuitat aspectus. Non deest ergo, in quo vincas, si pugnare non desinas, & quasi in acie positus hostilibus telis per momenta confligas. Ad hæc sanè expugnanda Euangelica institutione opus est, quæ dicit, si te scandalizat oculus tuus, erue eum. Hoc est oculum eruere, vitia castigare, desideria carnis extinguere, & disciplinæ studio vitæ lasciuiam deprimere. Paratus tibi est ecce campus, luxuriæ prouocaris inlecebris; & vt solet fieri, specie, cultuque deciperis. Si vis vt ista superes, pugnandum est studio castitatis. Occurrat tibi Theclæ inter flammas & rabidas bestias custodita pudicitia. quæ in tantum mundi huius ornamenta
C despexit, vt amore seruandæ pudicitiæ coniugales thalamos desponsata contemneret, & integritatem professæ virginitatis pugnando nutriret, vincendo seruaret. Frequenter nos ad pugnam prouocat iracundia, & furor animorum. instigamur iniurijs, contumelijs lacessimur. Discite quo studio ista vincamus. armemus ad patientiam animos, & quod oratione obtinere non possumus, doceat nos adhæc Euangelicus sermo, qui dicit, Qui te percusserit in dextera maxilla, præbe illi & alteram. Videtis quòd iniuriæ adquieuisse, vicisse est.
D Nam non minimam coronam illum constat reportare victoriæ, qui iuxta hæc quæ præmisimus verba mandati, læsus nescit irasci. Suggerunt nobis aliquotiens oculi quod animus non requirit: frequenter etiam ipsa suos lingua prodit errores: erumpit in vocem turpia, & inhonesta resonantem. In hoc loco hæc est ratio adhibenda virtutum; vt taciturnitatis studio amoris verba claudantur. Vbi in altercatione sermonum loquendi modus est virtutis cumulus. Audite de hoc Prophetam dicentem, Pone Domine custodiam ori meo, vt non declinet cor meum in verba mala. Vincenda ergo est auaritia, confutanda iracundia, castiganda luxuria, & circunstantiæ vinculo ora refrænanda.

Matt. 5. | Ibidem. | Psal. 140.

His gradibus ad paradisum tenditur: his virtutum meritis ad Sanctorum consortium peruenitur.

Homilia XVIII.

De Machabæis.

Mvlta quidem spe, dilectissimi, ad æternam salutem animus accenditur, si quando singulorum Martyrum facta recoluntur. sed multiplicato quodammodo anima gaudio in amorem Domini, fauorémque se commouet, quotienscunque memoriæ Machabæorum mater occurrit, quæ adhortatione sua vna die septenarium numerum martyrij corona vestiuit, tanto fide fortior, quanto partu videtur fuisse fœcundior. In qua tanta virtutum documenta, quanta fuerunt pignora. Nam tot vna die omnipotenti Deo Martyres tradidit, quot filios mater diuersis temporum vicibus adquisiuit. Beata inter omnes matres, & ipsa orbitate felicior: cui tantùm fides contulit, vt sub vna die ad cœlestis regni gloriam cum tota ventris fœcunditate migraret. Hinc respicite illam Euangelicam sententiam, quæ dicit Christo nostro nec parentes præferendos esse, nec filios. Apud aliquantos fortè gloriosum sit, & exemplis salutaribus proferendum, vnum filium Deo hostiam obtulisse. Hæc omnem animarum virtutem & vota præcessit: ita vt in dolore sæuientis pœnæ nullum filiorum affectus maternæ pietatis exceperit. Videte autem per quot virtutum gradus pretiosa fides creuerit. cùm adquieuisse semel satis sit, hæc septies in amorem Domini pietatem maternam voluntaria orbitate multauit. bene sibi conscia, quæ sciret omnem fructum ventris sui in illa vitæ æternitate consistere, iuxta illam sententiam quæ dicit, Qui amat animam suam, perdet illam; & qui odit animam suam, in vitam æternam inuenit eam. (Ioan. 12.) Docet lectio veteris testamenti Abraham patrem nostrum vnicum filium suum Isaac immolandum Deo sacrificium obtulisse. Quod per totum orbem memorabile fidei constat esse documentum. Ac licet nullus perfuderit sanguis altaria, fuit tamen in voluntate victoria: quia apud Dominum hoc est velle, quod facere: Cui ita Angelum legimus adclamasse: Abraham, Abraham, ne inijcias manus in puerum. sufficit quod agnoui, (Gen. 22.) quòd diligis Dominum Deum tuum. Si ergo pater noster Abraham vnum filium sacrificium obtulit, & placuit: quanto magis hæc, quæ vno tempore septem votis consentientibus immolauit, seipsam octauo loco hostiam Deo offerens; vt quæ fuerat ad incitamentum cœlestis gloriæ magistra tot fortissimorum virorum, fieret etiam ipsa eximiæ virtutis exemplum? Sed si placet, dilectissimi, ipsius pugnæ ordinem recolamus, vt discant parentes amare filios suos, & filij obtemperare parentibus: Christi nostri amore prælato, qui victoribus legitimo agone certantibus coronam vitę cœlesti flore componit, ita Domino dicente, Qui vicerit, dabo illi coronam vitæ. (Apoc. 2.) Ecce, dilectissimi, quantum rei gestæ fides eloquitur, instituitur pugna pro patrijs legibus inter omnipotẽtis Dei & diaboli ministros, multis atque innumeris instructa supplicijs; quibus armatus auctor iniquitatis venena nequitiæ suæ consueuit exercere. Sed quamuis aduersus iustitiæ ministros multis sæuiat hostilis ira terroribus, fit sine trepidatione conflictus. In quo loco artifex scelerum & inimicus bonorum altiori interpellat corda consilio. Molitur igitur aduersus singulos impietatis suæ tela, & pœnali quodam argumento, vt mos est, certamen singulare disponit: dum credit in aduersis diuisam per partes fraternitatem facilè posse turbari; nec difficilè vinci, si singulos in quæstione positos pœna confecerit. Producitur itaque primo loco natu primus, circunstantibus ac frementibus vndique cum toto mortis apparatu impietatis officijs: non otiosè persecutore tractante, qui putaret, sublato coniuratæ virtutis capite, omne bellum posse finiri. Sed fefellerunt eum misero crudelitatis magisterio nimium edocta consilia. Nam tanto fœdiùs hostis vincitur, quanto aduersus vnum iustum virum maior tyranno satellitum turba famulatur. Maximum autem est indicium ignauiæ, inter confertos hostium globos vnum palmam victoriæ retulisse. Sauciato itaque hostis furore, cui diuersa tormentorum genera seruiebant, currit per singulos manus cruenta carnificis: & ad incutiendum mortis timorem, vnicuique fraternum sanguinem portat, explorans metu mortis testimonia crudelitatis. Sed dum apud alterum victoriæ locum molitur, victum se ab alio confitetur. Stetit autem apud omnes inconcussa fides, vis suorum animata supplicijs. Succedit in aciem secundus: nec longo interuallo procedit & tertius: quibus coronatis, pugnam quartus aggreditur: nec quintum, aut sextum mors

funesta deterruit. Est denique in omnibus vna fides, vna virtus, vna conscientia: vt omnes vnum putares, atque omnes vnum esse crederes: cùm tamen singulos per partes laceraret iniuria. Ita fraternitas victoriæ animata consortio, dum paternis legibus seruit, multiplicis virtutis insignia reportauit. Inter tot igitur pompas funerum discurrit mater attonita, & curis anxia, ac metu & pauore conterrita. Sed neminem ista res decipiat. trepidat quidem, sed de victoriæ euentu, non de morte filiorum. Ad singulas interrogationes mater stat sollicita, ne quem fides deciperet, ne quem à collegio sanctitatis fragilitas humana segregaret. Nam aduersus cruentas hostis minas vnumquemque sedula adhortatione prosequitur, ne vellet aliud esse, quàm frater. Singuli quidem patiuntur: sed ista cum singulis patitur, & cum singulis animo sola torquetur. Tollit ergo palmam propriæ virtutis in amore omnipotentis Dei. Sed si respiciatis ad singula, quæ sedulitas materna sustinuit, cum omnibus filijs partem est sortita martyrij. Post tam innumeras virtutum palmas, venitur ecce ad illum, cuius ætas hosti obtinendæ victoriæ spem fecerat: & qui viderat circa fortiores ætate viros parum profecisse minacis inquisitionem sermonis, pueriles animos lactandos blandæ adhortationis alloquio, omni denique via subdolæ persuasionis aggreditur. Hunc diuitijs & honore dignum iudicat. illam vnius filij absolutione æstimat esse palpandam. Sed animus iam totus directus ad cœlum non facilè recipit de terrena parte consilium. accenditur magis ad virtutis culmen intrepidæ animus infantiæ adhortante matre. O nouum & mirabile virtutis exemplum! orbitate sua mater exultat: & vnde pietas damnum patitur, lucrum reportat. Præmisso etiam hoc quem delicatiùs amabat filio, ipsa quoque viam gloriosæ mortis ingreditur. nec longè innumeris vexata supplicijs, cum triumpho prosecuta filios, ad cœlestia & æterna contempta hac temporali luce proripuit. Cui ergo, dilectissimi, curæ sunt ventris sui pignora, huius matris imitetur exempla, tam numerosa, tam fortia. In quam si quis vincendi studio intenderit, non dubiè multiplicis gloriæ honore muneratus incedit. Quæcunque itaque mater est, filios suos hoc honore dignos iudicet: ac sub ista quam dedicistis adhortatione doceat, vt discant cœlestium legum instituta seruare. Qui autem Christo nostro seruiunt, fortissimorum virorum pugnas imitentur. Illa mater probat se amare filios suos, quæ hoc quo mundus nititur errore depulso, de fructu ventris sui hostiam Deo tradiderit, ac se suosque Domino quotidie immolatura libenter obtulerit. Sed quo faciliùs illius cœlestis virtutis insignia obtinere possimus, contemnenda sunt munera & honores huius sæculi, quæ humanos oculos vanitate suadente decipiunt. Hoc autem apud Dominum acceptabile constat esse sacrificium, si prælato cœlesti honore sæculum cœperis despicere.

HOMILIA XIX.

De Quadragesima.

SI respiciamus, dilectissimi, causam præsentis sollemnitatis, quæ nobis spem salutis æternæ futuræ resurrectionis lege cõmendat: non ab re est, si omnes hos in lætitia dies ducamus, atque illa districtioris vitæ studia temperemus. Sed in hoc mihi aliquotiens displicet lætantium chorus, quòd putat homo totum sibi licere, quicquid Quadragesimæ tempore illi religiosæ deputauerat disciplinæ. Vnde nulli dubium est, præcedentia officia in confusionem venire, si nescias custodire quæcunque ad purificationem animæ ieiuniorum & vigiliarum labore te constiterit comparasse. Citò autem ille quæ sunt comparata rescindit, qui immemor spiritalium munerum carnalibus desiderijs adquiescit. Oportet enim inter hæc quæ diximus gaudia, illam religiosæ disciplinæ viam teneri, quæ non dubiè Domino hominem bona voluntatis insinuat. Cui si sciremus condignam legibus seruare reuerentiam, nullam gehenna susciperet, nullum perpetuæ mortis pœna damnaret. Omni ergo studio nobis agendum est, dilectissimi, ne purificati corporis conscientiam indulgentia nimiæ remissionis impugnet: non tantùm dierum illorum obseruatione contenti, quos annuatim ieiuniorum cura commendat. Licet hanc ipsam aliquantis ob inutilem somnum & insatiabilem gulam constet ingratam. Qui dum ad sanctæ Paschæ dies desiderio instigante festinant, accusando vigiliarum studia continentiæ bona Pascha conuiuia & ieiunia copiosa. Quasi reuera quod quadragesimæ dies prohibeat, licitò fieri sollẽnitas votiua permittat, & in absolutione ieiunij data sit licẽtia peccãdi. Ideo nemo pu-

tet ex eo omnia ſibi licere, quia videt diſtri- A ctioris vitæ tẽpora præteriſſe. Solet enim omnem honeſtę vitæ ſtatum remiſſio incauta decipere. Non æſtimet ille ebrietati aliquid fuiſſe permiſſum, qui videt conſtituto tempore ceſſare ieiunium. Non credat mentes hominum ſomnolentiæ deputatas, qui videt iuges vigilias ſuperueniente ſollemnitate fuiſſe ſuſpenſas. Non eſt vtilis ſeruus, qui feriatos dies ad hoc expectat vt dormiat. Maior ſollicitudo agricolæ manet, poſtquam diutino terram labore contigerit. Vigilandum igitur eſt primùm, ne fortè commendata ſulcis ſemina, aut fera præſumptioſa ſibi vindicet, aut auis inſi- B dioſa contemnat. Sequitur vt ex otio in vſum aquæ bibula foſſa deducatur, ne ſuperueniens tempeſtas pullulantia germina aut occidat, aut rapiat. Opus eſt etiam herbas velli, & aridum ceſpitem ſarculo operante molliri: ac per illos quos ſibi agricolæ vindicant feriatos dies improbum animal circunducta ſepe prohibere. Tantus eſt enim amor alendæ vitæ, tanta prouidentiæ cura, tantum culturæ ſtudium, vt nec tunc quemquam otioſum eſſe conueniat, cùm agricolæ ariſta fructus perfecto flore commendat. Nam ſolent adultæ meſſes ſpinis adcreſcentibus impediri: atque il- C la quæ in ſpe maturitatis conſtitura ſunt, alieno ſemine ſuffocari. Ita intelligendum & multa agricolæ ſtudio creſcere, maxima quæque per negligentiam deperire. Sed dicis fortè, omnes negligentias ſollennitatis excuſant. Omnibus ſine dubio periculis ſubiacet, qui vitam ſuam quolibet tempore negligentiæ tradiderit. Nunquam denique equis otio deputatis bene fræna laxantur. Ita & poſt hyemis rigorem citò inebriata aquis terra luxuriat. Videmus etiam frequenter nauigia maris portu proximo, quieſcentibus remis, ſubita vi incurriſſe naufragijs. Ad hæc ergo, reſpicientes, fratres dilectiſſimi, ita vitæ noſtræ ordinem diſpo- D namus, vt primo loco caſtigemus illum conuiuiorum luxum, quatenus à nobis deſideria carnis fugitiua diſcedant. Non igitur ideò dico, quaſi adeo ſit abſtinendum cibis, aut in totum parcendum poculis: quia licet ſint ad crucem parata, tamen ſemper ſuſtinenda ſunt corpora. Diſplicet mihi ſolùm in his diebus inſatiabilis gula, atque illa ventris infructuoſa commercia. diſplicet profuſum ebrietate conuiuium, ac per totam noctem ludibrio expoſitum. Excedit profectò diſciplinæ modum, ſi quis plus bibat quàm ſitiat. Quid igitur apud illos exoſum, vbi præter ebrietatis vitium, etiam detrimenta conueniunt facultatum? quis autem ferat illa damna vinolentiæ, vbi plus vergitur ebrietatis cauſa, quàm bibitur? aut quis apparatum illius triclinij libenter aſpiciat, in quo omnia pereuntis vini odore ſordeſcunt? Nam vbi ſupercurrit merum, horret neceſſariò turpi ſqualore conuiuium. perit profectò quicquid hydria plena ſuſceperit. Videat ergo quid futurum ſit, cui ebrietas placet: atque ad hæc, quæ dicturi ſumus, animum ſapienter accommodet: & non difficile cauſam ſuæ infelicitatis agnoſcet. Si oleo nimio vas compleueris, ad os patulum recurrit feruens vnda vindemiæ, & cum fœditate reuomet quicquid ex nimietate ſuſceperit. Videmus etiam frequenter exudante vino caprini generis vaſa corrumpi, & vndis luctantibus cuppas figuli rimas aperire. Nihil profectò liceret morti, ſi ſcirent miſeri cauſas vitare pereundi. Debilitatis autem viam munit, qui infirmis corporibus plus aliquid oneris imponit. Ita eſt vt dubiè cœptum iter peragat, quem iniuſti faſcis pondus accuſat. Moneo itaque, dilectiſſimi, vt ſi quis Chriſto noſtro placere diſponit, primo loco deſideria gulæ caſtiget: quæ ebrietate famulante magiſtra ſolet eſſe damnorum. Denique hinc nuditas, hinc mendicitas, hinc ſolet aliquantis venire egeſtuoſa paupertas. ita Salomone dicente, Omnis ebrioſus pannis veſtietur. *Prou. 23.* Perſeuerent magis in bonis illi fructus continentiæ, quibus videmur Domino Quadrageſimæ diebus deuota iugiter mente ſeruire. ne cùm fortè nos poſſidendos negligentiæ dederimus, videamur ſtudium honeſtæ vitæ temporibus ſolum præſtitiſſe, non moribus. Quid prodeſt, ſi te Domino quadraginta diebus bonum exhibeas, & vna die furore impiæ crudelitatis offendas? Quid iuuat per multa temporum ſpatia pudicitiæ ſeruaſſe reuerentiam, ſi poſtmodum ad turpe facinus luxuria inſtigãte rapiaris? Quid prodeſt cupiditati ad tempus fraudem feciſſe, ſi poſt tantos miſericordiæ fructus, quos tibi manus larga contulit, alienis damnis & lacrymis delecteris? Perit profectò quicquid gratiæ homo per multos annos iuſtis operibus adquiſiuit, ſi ſub vnius horæ ſpatio quocunque turpis vitæ deprauetur errore. Hæc eſt igitur ſeruandæ diſciplinæ ratio, vt integritatem in te nutrias, caſtitatem diligas, pacem colas, atque omnia quæ iniquitati ſeruiunt, ſub metu diſciplinæ confundas: ita vt ſuperiori non ſuperbiat mediocritas, nec deſpiciatur in perſonarum comparatione paupertas. Sicut autem magnum eſt ſemper ſeruiſſe melioribus: ita vtile eſt & glorioſum humiliori perſonæ reuerentiam præſtitiſſe.

quia in quantum homo dignitate præditus humiliatur, adtollitur. ita Domino dicente, Qui se exaltat, humiliabitur: & qui se humiliat, exaltabitur. Humilitatis itaque ante omnia via eligenda nobis est, quæ nec odiis subiacet, & multùm semper amoris adquirit: ita Apostolo dicente, Humilibus Deus dat gratiam, superbis autem resistit. Cogitet ergo quis huiusmodi labore iniquo de pœna dubitare futuri iudicij, qui videt aduersus sese pœnam cœlestis iracundiæ commoueri. Quam si quis humilitate præuenerit, non difficile erit, vt in cœlesti sede locum æternæ possessionis inueniat, de quo ille diabolus superbia operante depulsus, sententiam perpetuæ damnationis excepit. Sectemur ergo humilitatem, sobrietatem, cōtinentiam, pudicitiam: elaboremus obtinendo studio sanctitatis: vt vita nostra nullis damnis animæ concutiatur, nullis vnquam apud Dominum odiis addicta suspiret.

Matth. 23. Iac. 4.

HOMILIA XX.

De auaritia.

ASSERVNT, dilectissimi, autores omnium curationum diuersis doloribus medicinæ beneficia diuersa competere, & singulis infirmitatibus singula quæque beneficium peculiare præstare: ita vt doceant tumentia aut ferro debere compesci, aut medicaminis confectione molliri: latentia melius esse poculis indagari, frigida corporum feruentibus pasci, calidiora frigidiorib. temperari. Ego verò in opere diuinæ institutionis aliter sentio. Nam si illam epistolam ad Timotheum factam recenseatis, inuenietis sub vno medicamine, & vnius vulneris resecatione multas valetudines posse curari. Quod autem istud vulnus sit, in quo infirmitates diuersæ conueniunt, & mortiferos dolores operantur, sanctus Apostolus Paulus euidenter exposuit, dicens, Radix omnium malorum est cupiditas. quam quidam appetentes errauerunt à fide, & inseruerunt se doloribus multis. Tractandum est ergo, dilectissimi, quo opere, quo labore debeat tanta criminum sylua succidi. Sed priùs concurrentium vndique in vnum omnium vitiorum causas debetis agnoscere, & singula quæque vnde descendant, quò vadant, quid deformitatis, quid doloris exhibeant, diligenter inquirere. Maxima enim spes est recuperandæ salutis, fontem nosse languoris. Radix omnium malorum est cupiditas. Et verè dilectissimi, si respiciamus

1. Tim. 6.

A ad singula, quibus ab initio vitam suam habendi studio conditio humana prostituit: nihil est malorum, quod non cupiditas, aut concipiat, aut parturiat, aut pascat, aut nutriat. Ex hoc enim fomite videmus pullulare odiorum causas, hinc euenire criminum pugnas, hinc fraternas acies instrui, hinc amicitiarum fœdera dissipari. Nemo ergo singulis infirmitatibus proprij doloris crimē adsignet. Nam cùm omnia vitia constent nominibus suis, pendent tamen sceleribus alienis. Videmus igitur superbiam vanitatis tumore componi, & humillimum quemq. B arrogantiæ contagione moueri. Quem si inter æquales positū subito fortè respicias, alium iudicas esse quàm fuerit. ita elatum verbis incedere, & tumenti aspectu aspicias ad cœlum collum portare: ac paupertatis beneficio diu clausum iter linguæ verborū munire ponderibus: atque in tantum fastidiosi oris verba disponere, vt cùm ipse velit loqui, alium nolit audire. Sed hæc quamuis sint per se grauia, constat inlecebris cupiditatis animari. Cesset denique diuitiarum pompa, & non tam facilè inuenies, qui superbiæ laboret inuidia. Radix omnium malorum est cupiditas. Curramus per singula, si videtur: & inuenietis quantis malis pullu- C let vitium cupiditatis. Ecce armatur vicinitas frequenter ad litem. vnde est, nisi quòd hic fortè terminos transcēdere, & cespitem iuris alieni cogitat occupare? Quare non occurrit oculis illa sententia, Ne transeatis terminos quos posuerunt patres vestri? Ecce fit primùm in hoc loco de proprietate cōtentio: & dum suam quisque cupiditatem verbis fouet, stimulum litis accendit. Crescit postmodum de contentione causatio. atque vtinam hoc solùm sufficeret cupiditati! Illud grauius est, quod dum nemo vult inchoatæ calumniæ facere iacturam, per- D uenitur ad rixam. Armantur serui, incitantur propinqui, & in alterius lucrum pectus opponitur alienum. Animatur vino furor conductus, & effusus sanguis fit pretium possessionis. Aperitur postmodum legibus forum: & dum vltionis locus quæritur, congeminatur homicidium. Videmus etiā frequenter acies cupiditate componi: dum aut hic vult videri ditior, aut ille erubescit esse pauperior. Quibus inter se æmulantibus periclitatur interim vicina possessione consortium, dum quærit quis primus inuadat, & cogitat vt immune possideat. Ita fit vt dum cupiditatis quærit augmentum, patrimoniū vacillet alienum. Quare non cogitant isti illam sententiam, quæ dicit, Stulte, hac nocte requiretur à te anima tua: hæc quæ parasti cuius erunt? Et verè nihil est stultus, quæ-

Prou. 22. Luc. 12.

rere dubia, & adquirere peritura. Quid enim prosunt homini opes, quæ ad hoc solùm congregantur vt pereant? Certè te moriente remanet cespes auaritia propagatus: relinquitur ampliata possessio: & quamuis sit in alterius potestatem transfusa, testimoniũ tamẽ tui sceleris seruatura. In quo loco cogitandus est sẽper ille Propheticus sermo, Væ illi qui iungit villam ad villã. Sed dicis, lego parentes filiis thesaurizare debere. Ex hac ipsa sententia potes agnoscere, quid profecerit pietas tua. Ecce ad alium transeunt diuitiarum tuarum ornamenta, & tecum remanet persuasionis inuidia. Apud alium facultatum tuarum pompa resedit, & tecum pœna migrauit. Stultitiæ genus est, aliis fecisse lucrum, & sibi parasse suppliciũ. Nam ita dicit Apostolus, Qui volunt diuites fieri, incidunt in tentationem & laqueum diaboli. Sed nec longo interuallo cœlestis sententia districtionis suæ exerit potestatem. Nam quodammodo per gradus ad vltionẽ quandam præteritorum actuum vitiorum incrementa succedunt. Denique hic parricidali animo, aut patris vitam increpat, aut matris mortem expectat. Tueatur illum fortè ab hoc crimine causa delitiæ hereditatis. Verum est. sed quanquam legitimus heres sit, non tamen sine cupiditatis vitio successionis vota componit. Vellet denique vnicus esse, si posset. modò de patris morte cogitat: modò de fratris vita suspirat. Non est hoc sine grandi scelere impietatis. Nam quisque hominum parentiuæ mortis expectatione animam pascit, parricidali crimine in hereditate succedit. In quo loco cupiditatis impulsu nutriũtur inter coheredes odia. Necdum funus effertur, & iam testamenti fides iuris interpretatione vacuatur. Alter de subscriptione patris disputat: alter de fratris persona desperat. Hic adstruit scripturam non stare testibus: ille adsignat testamẽtum non conuenire temporibus. Ita vacillat prędium in collisione causarum: & quod adquisiuit auaritia parentum, perdit cupiditas filiorum. Audite scripturam dicentem, Ne concupiscas rem proximi tui. Enumerari non potest, quantis modis cupiditas sæuiat. Ecce vbi testamentum profertur, statim de falsitate cogitatur. Quæritur quis mutum audierit loquentem, quis mortuum heredes nouerit ordinantem. Nec difficile est, quod peius est, cuiquam inuenire personas, aut scelere coniunctas, aut pretio comparatas. Imitatur hic infelix subscriptionem manus alienæ. Ita scripturam, quam testator non instituit, cupiditas calamo sæpius repetente componit. Radix omnium malorum est cupiditas. Hic ad confirmandam fraudẽ armat periurio falsitatem: ille alienis litibus corruptum nonnunquam pectus opponit. Ita sub vnius cupiditatis vitia facultas & adquiritur, & laceratur. Vbi est quod dicit scriptura, Falsus testis non erit impunitus? Cui hoc imputandum putamus, quòd inter illos quos audimus aliquoties criminibus interfuisse, etiam innocentes in crimen vocantur? Venit enim frequenter in quæstionem suspicio: & cùm apud alterum resideat furti culpa, ad alium transit peruasionis inuidia. Ita dum augmentum facultatũ quæritur, etiam bene adquisita lacerantur. Sic fit vt aliquotiens descendat ex cupiditate falsitas, & ex falsitate paupertas. Radix omnium malorũ est cupiditas. Vnde est quòd videmus inter se frequenter armatas stare legiones? Quid autem aliud est, nisi quòd aut ille aliena occupare quærit, aut ille occupata custodit? Inde descendit, quòd aliquotiens de imperij potestate contenditur, & de primatus ambitione certatur. Omnia profectò in pace consisterent, si hominem imperãdi cupiditas non teneret, Radix omnium malorum est auaritia. Requiramus cuius sit vitium, quòd tenui tabulato hominis vita committitur, & dubiis casibus pelagi incerta tentantur. Nonne cupiditati adscribendum est, cùm superueniente procella altũ mare nauticus clamor incusat? Nonne ad cupiditatis recurrit inuidiam, cùm scrupeis rupib. naufragum corpus illiditur, & tumentia aquis membra ignotis littorib. pelagi vnda iactantur? Nunquam se profectò nauta nauigio credidisset, nisi nauigandi desiderium negotiandi cupiditas incitasset. Fertur deniq. homo vndis voto quadruplicandæ pecuniæ: portatur aurum, vt reportetur cum falsitate periurium. Nunquam enim negotium sine fraude agitur, vbi ad hoc solùm vilius emitur, vt carius distrahatur. In qua re etiamsi votis hominum nauigatio quieta successerit; non sine naufragio est, cùm inter vendentem & ementem iniquis aut ponderibus, aut mensuris, quis aut operatur aut patitur. Quare isti nõ cogitant illam sententiam, quæ dicit, sicut mensus fueris, metietur tibi? Erubescimus illa dicere, dilectissimi, quæ luxuria agente deferuntur, cui descendit ex cupiditate commercium. Frequenter igitur coniugalis pudor pecuniæ taxatione vilescit: & diu incontaminata virginitas sub paruo auri põdere prostituta fidem integritatis amisit. Tanta est apud aliquantos cupiditas, vt venalis pudor pretium fœditatis inueniat. Nã ita ad corruptionem corporis pecunia studiosè pensatur, quasi dignum aliquid comparetur. Infelix profectò est, qui plus cupi-

Marginalia: Esa. 5. — 1. Cor. 14. — 1. Tim. 6. — Exod. 20. — Prou. 5. — Matth. 7.

ditati consulit, quàm pudori. Damnasse est A promissæ hereditatis gratiam, integritatis fecisse iacturam. Videte sub vno crimine quàm dissimile commercium cupiditatis. Hic pecuniam dedit, vt corruptionem emeret: illa pudorem perdidit, vt pecuniam cõpararet. Nihil enim sine cupiditate agitur, quotiescunque peccatur. Nam si remoueas ornamentorum cultum, nullum patieris in corporis contaminatione naufragium. Cesset denique auri desiderium, & nec coniugalis fides perit, nec virginalis integritas erubescit. Radix omnium malorum est auaritia. Hic proditionis arguitur, ille delator alieni criminis accusatur. Quis dubitet quòd secretum pectoris oblatæ pecuniæ B pondus irruperit? Nihil clausum constat, quod auro, argentóque non pateat: nihil occultum, quod non pecunia indagante sit cognitum. Vnde periculosè illis conscientiæ fides creditur, quibus cupiditas dominatur. Haberet profectò integritas totum secretum, si in aliena domo proditrix pecunia non haberet ingressum. Radix omnium malorum est cupiditas. Ecce ille Dominus ac Saluator noster exitum voluntariæ passionis vitio alienæ cupiditatis impleuit. Legimus damnationem Redemptoris nostri triginta argenteis comparatam. Sed sicut vidistis proditionem ex cupiditate venire: ita debetis agnoscere damnationem ex pro- C ditione descendere. Proditus quidem ductus ad supplicium, sed proditor currit ad laqueum. Ecce quid fructus habet cupiditas. pecunia damnationis ad comparationem sepulturæ reposita, hoc est funeribus deputata. Intelligite ergo, in quo statu sit culpa cupiditatis, cùm in damnationem venerit pretium proditionis. Nam & Apostolus Petrus dicit, Pecunia tua tecum sit in perditionem. (Act. 8.) Fortè sit aliquis de stultis & auaris, qui sibi de hac sententia blandiatur; & præferat quod audit, secum suam pecuniam mi- D graturã. Nihil votis istius ex hac parte subtrahimus. Ventura quidem tecum est, non vt putas ad ornamentum corporis, sed ad testimonium falsitatis. Non tamen ad illos est ratio, quos misericordia comitatur. Alia illos manet causa, quos pecunia sua circa pauperes expensanda Domino larga erogatione commendat: alia illos, quos reconditæ per scelus facultates accusant. Istis denique adnumeratur ad supplicium: illis verò paratur ad regnum. Ita Domino dicente, Venite filij, possidete mecum regnum paratum vobis à constitutione mundi. (Matt. 25.) Esuriui, & dedistis mihi manducare: sitiui, & dedistis mihi bibere: nudus eram, & vestistis me. Sit ergo, dilectissimi, vnusquisque vestrûm illa pecuniæ qualitate contentus, quæ gratiam salutis adquirat, non quæ causam damnationis accendat. Castigemus itaque primo loco cupiditatem, si volumus vt omnium vitiorum vincamus errorem. Nemo appetat aliena, & non est qui inimicitiarum laboret inuidia. nemo impetat consortium, & nullũ est de peruasione certamen. Sit vnusquisque contentus propria, & nulla est de occupata possessione causatio. Contemne aurum, & paratum euanescit homicidium: nec parricidalia odia feruntur, si cupiditatis oculus castigetur. Non est in quo heres erubescat, si quis ad mediocritatem portionis suæ contentus accedat. Non sit qui pecunię augmentum quærat: & neminem culpa proditionis accusat. Si non requiras lucrum, nullum patieris in tempestate naufragium: & cùm agelli tui otiosus secreta custodis, alienum periculum securus aspicies. Vitare ista, dilectissimi, per singulos gradus fortè difficile est, & laboriosum multis simul hostibus per diuersos errores occurrere. Quærendum est ergo compendium belli, & auctor litis requirendus: vt cum illo nobis sit pugna, à quo processit iniuria. Non enim dubiè legiones armis instructas poteris vincere, si tyrannum potueris obtinere. Totam autem causam belli finiuit, qui auctorem pugnæ superauit. Instruamus ergo virtutum acies aduersus paratas scelerum legiones. Sed ante omnia aduersus ipsam, quę caput belli est, hoc est cupiditatem, fide auxiliante pugnemus. Ita non difficilis erit de illo quam diximus vitiorum labe victoria, matre captiua.

HOMILIARVM FINIS.

VALERIANI EPISCOPI CEMELIENSIS EPISTOLA AD MONACHOS,

De virtutibus & ordine doctrinæ Apostolicæ.

IMPOSITÆ mihi votorum circa me vestrorum sarcinæ etsi interim corpore, vt scriptum est, absens, præsens tamen spiritu ac mente succedo. Nec parum, vt reor, dilectioni vestræ officij atque amoris exhibeo: quia vos quoque in spiritu, non in carne agere confido. Dicente Apostolo, Quicunque in carne sunt, Deo placere non possunt. Vos autem in carne non estis, sed in spiritu: si tamen spiritus Dei habitat in vobis. Nec sanè incognitam spiritalibus viam teneo, si ædificationis vestræ sollicitudinem sermonibus eloquij epistolaris expromo: præcipuum beatissimi Pauli exemplum præ manibus habens; quem sequi cupimus, etsi consequi nõ valemus. Etenim etsi nos comparatio illius in nullo recipit: vobis tamen obedientia eorum est coæquanda quos edocet. Vt doctrinæ ordine constituto, cum Romanis prædicari credulitatem vestram in toto orbe cupientes, secunda emendatione correcti, pace integra, caritate non ficta inuicem vos, vt scriptum est, sancto osculo salutetis. Cum Galatis mensium, temporum, dierúmque obseruatione reiecta, repudiantes mundum, ac sequentes Deum, non ancillæ vos filios intelligatis, sed liberæ. Vt in verbo veritatis cum Ephesiis permanentes, vnum Dominum, vnam fidem, vnum Deum patrem omnium, qui super omnes, & per omnia, & in omnibus nobis est, noueritis. Cum Philippensibus irreprehensibiles & simplices, omnia sine murmuratione & hæsitationibus facientes, in medio gentis prauæ sicut luminaria luceatis. Cum Colossensibus verbo Christi in vobis abundanter habitante, inuicem vos Psalmis, hymnis, & canticis spiritalibus doceatis. Cum Thessalonicensibus voluntatem Dei abstinentes à fornicatione sectemini, orantes sine intermissione, omnia probantes, quæ bona sunt retinentes. Dehinc præcepti ordinem cum omni labore sectantes: vt si quis operari non vult, nec manducet. Ipse enim est panis, qui de cœlo descendit. cui admisceri neminẽ decet, nisi opera quibus ille delectatur exerceat. Vt Timotheus vobis forma sit, etiam post diuturnã aquam vino modico vti præceptus, ad sustinendum stomachum, non ad opprimendum: quia quamuis geminis commonitionib. erudiatur: nisi quis sobrius fuerit, ministeriũ suum implere non poterit. Vt Titi vos informet exemplum, non solùm sobrios esse debere, sed etiam continentes: quia omnia munda mundis, coinquinatis autem & infidelib. nihil est mundum. Denique hæc Apostolicæ cõclusio tota doctrinæ mystici numeri summam abstersi corporis purificationem compleuit: quia nihil est tam Deo proximum, quàm hominem non esse corruptum. Attẽdamus quippe post hæc circũspectiùs quid sequatur. Fugitiuus quondam Domino famulus redit, & conditio conuersione mutatur. Apostolicis vinculis genitus ad vtilitatẽ inutilis proficit: nec solùm in fratrem, sed etiam in carissimũ fratrem, gradum coniunctorũ nominum fastigio transcendit animorũ. nec tãtum appellationis meretur vinculum, sed etiã amoris affectum. Ad hoc enim Domini dignatione perducitur pura castitas sobrietate nutrita, vt quod parcitas vini curauit in Timotheo, quod abstinentia & continẽtia purgauit in Tito, id ad indulgentissimam libertatem accrescat in Onesimo. Hæc & exsequenda doctis, & agnoscenda sunt imperitis: quia sicut scriptũ est, & ignorantia mors est, & fides sine operib. mortua est. Gemina vobis ratio adhibendæ obseruationis incumbit, sciendi cura, cum labore cõplendi: quoniã ea quæ in diuinis eloquiis præcipiuntur, non solùm nõ facere, sed etiã ignorare peccatum est. Hebręos denique in exemplum consummatæ perfectionis assumens, contemptum præsentium rerum ob amorem cœlestiũ insinuo præmiorum. Vt si fortè quispiam vobis, aut persecutionis pondus intulerit, aut diripuerit vniuersa quę vestra sunt vos: quoque nobile illud ac singulare testimoniũ, quod in eximia eorum laude venerando Paulus ore deprompsit, non dispari sanctæ imitationis prosequatur affectu, quo ait, Nam & vinctis compassi estis, & rapinam bonorum vestrorum cum gaudio suscepistis.

Rom. 12. — Heb. 10.

FINIS.

INDEX RERVM NOTABILIVM HOC OPERE S. S. FVLGENTII ET VALERIANI COMPREHENSARVM.

Numerus primus paginam indicat, littera columnam.

A.

B.

C.

D.

E.

F.

G.

H.

I.

L.

V.

FINIS.

FULGENTII

OPERA

colorchecker CLASSIC
calibrite
mm